ספרי מוסר · אחרונים · חמדת ימים

חמדת ימים ג

רבי בנימין ב"ר מאיר הלוי

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

חמדת ימים ג

רבי בנימין ב"ר מאיר הלוי

מקור הטקסט: תורת אמת · רישיון: CC BY-NC-SA 2.5

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/חמדת-ימים-ג/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611151759 של הספרייה.

תוכן העניינים

מבוא שערי חמדה - על המחבר ועל הספר 5
חדש אלול וראש השנה 5
פרק א - ימי הרחמים ומנהגיהם - תוכחות 5
פרק ב - זמן סליחות - קימה באשמורת - תקון חצות 35
פרק ג - כבוד התפלה - אזהרות לאמירת סליחות 48
פרק ד - ביאור הסליחות ונוסחתם - אזהרות קודם שחרית 62
פרק ה - ערב ראש השנה - מנהגי היום 106
פרק ו - מעלת ר"ה - תפלת ערבית - סעודה 131
פרק ז - אשמורת ראש השנה - תפלות היום - תקיעות - תשליך 162
עשרת ימי תשובה 212
פרק א - קדושת הימים - תקנת השבים - מנהגים ואזהרות 212
פרק ב - מעלת התורה - חובת התשובה 233
פרק ג - חומר גזל וריבית ואזהרותיהם . 244
פרק ד - עונשי גיהנם - כף הקלע - גלגולים 257
פרק ה - חומר פגם החטא - התעוררות תשובה 267
פרק ו - שבת תשובה 279
יום הכיפורים 289
פרק א - ערב יום כפור - מנהגי היום . . 289
פרק ב - כל נדרי 303
פרק ג - תפלת ערבית - סדר וידוי וסליחות 315
פרק ד - למודי הלילה ומנהגיו - טהרת היום 338
פרק ה - אשמורת היום וסדרו 361
פרק ו - התעוררות לתפלת שחרית - קריאת התורה 374
פרק ז - תפלת מוסף - ביאור סדר עבודה ונוסחתה 395
פרק ח - תפלת מנחה - התעוררות קודם נעילה 438
פרק ט 452
פרק י - תפלת נעילה - מוצאי יום כפור 452
חג הסוכות 465
פרק א - מצות סוכה ואזהרותיה 465
פרק ב - קדושת הימים קודם סוכות - דיני ד' מינים ורמזיהן 480
פרק ג - הכנות החג - צדקה - אושפיזין - כבוד סוכה 510
פרק ד - תפלת ערבית - סעודה ודיניה - למודי החג 525
פרק ה - נטילת לולב - נענועים והקפות - לימוד לאושפיזין 547
פרק ו - שמחת החג - תקון ליל הו"ר - תפלות הו"ר ומנהגיו 585
פרק ז - שמיני עצרת 609
פרק ח - שמחת תורה 619
קונטרסים 628
הערת המדפיסים 628
סדר לימוד לימי השבוע 629

קונטרס שני - אופני השגת התורה ורזיה -
תקוני הימים - סגולות - פדיון נפש 645
קונטרס שלישי - מכתבי המחבר - תקון
למגיפה 668
קונטרס רביעי - "הדרת קודש" על ספר
בראשית 675
קונטרס חמישי - תקון חצות - תקון הלילה
- תקון היום 692

אלול - ראש השנה - עשרת ימי תשובה - יום הכיפורים - חג הסוכות - קונטרסים

את הספר במהדורתו המפוארת ניתן להשיג במחיר מוזל אצל ר' פנחס ראובן ברח' הרב כהנמן פינת עזרא בב"ב וכן ב"מכון חמדת ימים" רח' חידושי הרי"ם 7 ב"ב

מבוא שערי חמדה - על המחבר ועל הספר

בשל שייכות המבוא לכל חלק הספר - הבאנו את המבוא כספר נפרד במאגר

חדש אלול וראש השנה

פרק א - ימי הרחמים ומנהגיהם - תוכחות

מחסדי ה' יתברך עם החוטאים להורותם דרך תשובה

א. יתפלא ה פלא **ו** פלא **ה** עיני בשר לו מפילאי תמים דעים וממידת ענותנותו יתברך המפורסמת ונודעה בשערים בהמצאת הסליחה והכפרה לאיש אשר גמלו כל טוב ובמדה שמדד לו טובה הכעיסו, ולא זו בלבד שיתרצה המלך הטוב הזה לקבלו בתשובה אלא שאף שיהיה הפושע עיור ומטומטם הולך חשיכים בתכונתו הרעה ומרעה אל רעה יצא, הולך ונתקל תקלה אחר תקלה וכשלון אחר כשלון ואין מציל מפני שעבירה גוררת לו עבירה עד אשר יהיה כמוכה בסנורים הולך חשיכים ואין נגה לו ואין למחלתו רפואה טבעית.

הנה המלך ה' צבאות פלא יועץ אל גבור יעמוד בפרץ ויהיה לו גדול העצה לתמוך נפילתו ויאיר מחשכיו בדברים עריבים ולשון רכה המושכת אל לבו אשר היה לאבן ויפתח לו בשערי אורה שבילים, והמסילות נקיות וקלות לרוץ בהם בדרך הישרה עד בואו אל חצר בית המלך הפנימית ויקבל אותו בשתי ידיו בפנים מאירות ונתן לו מקום בראש קרואיו ויהיה באוכלי שולחנו זה השולחן אשר לפני ה'.

ארבעים יום מראש חדש אלול הם ימי רצון המסוגלים לתשובה

ב. ואולם יציבא מילתא כי קרוב ה' וימינו פשוטה לקבל שבים תמיד כל הימים רבות עתים, אך אמנם מפני תקנת השבים פתח טוב פתח לעוברי"ם ושבי"ם בזה החדש רב הקדש הפותח יד בתשובה וימי רצון המה לקבל פושעים וחטאים חטאת הציבור והיחיד, וכל הנפש המליאה לה עמיר פשע וחטאה אשר הלך חשיכים והגביר השעיר, הימים האלה נזכרים ונעשים.

ג. וכל הנפש אשר לו תעונה ותשוב מעבירות שבידה יקבלה בשתי ידים בפנים מאירות והן נגה לה לאור באור החיים וחסד ה' מעולם, אם לדין יש תשובה והנחה למדינות עשה כאשר קיימו וקבלו חז"ל שבראש חדש אלול אמר הקדוש ברוך הוא למשה עלה אלי ההרה שנתרצה הקדוש ברוך הוא בו למחול עונם של ישראל ממעשה העגל, וצוה למשה רבינו עליו השלום לעלות ההרה לתת לו לוחות שניות והעבירו שופר במחנה משה עלה להר והתנפל לפני ה' ארבעים יום, והם הימים שמראש חדש אלול עד יום הכפורים, ובתנא דבי אליהו אמרו שישראל היו נוהגים כל אותם הימים צום ותענית ויום אחרון שבכולם גזרו תענית ולנו בתענית ולפיכך נקבע אותו יום לכפרה עד סוף כל הדורות.

ויהי מאז הפקיד אותו החדש הזה ראש לימי רחמים ורצון למאן דגני בבית האפל והלך כל ימי השנה חשיכים ושב אל ה' בכל לב ובכל נפש, ממכון שבתו השגיח הוא יתברך יהי ה' אלהיו עמו ויעל בתשובתו הרמתה עד ה' אלהיו ויסגור ה' בעדו.

ד. הנה כי כן מי הגבר אשר לא ייירא ואיזה היא הנפש אשר לא תעונה בעצם החדש הזה לשוב אל ה', ופתח פתוח לפניו וקול השופר מכריז לכל איש ישראל לאמר שובו שובו מדרכיכם הרעים בטרם יתנגפו רגליכם ובטרם יחולו ויזועו שומרי הבית האנושי ועמודיה יתפלצון מפחד ה' ומהדר גאונו כי יבא לשפוט הארץ כי קרוב יום ה' ומי יכילנו, ומי האיש אשר לא יעלה מורא על ראשו כי יבא להיות נשפט באש לפני שופט כל הארץ על כל מעשיו, הלא החרד את דבר ה' ישבור רוחו ולבו לשוב אל ה' בטרם ימים פונים לתקן את אשר עוותו ומצא כדי גאולתו.

רמזי חדש אלול ומעשה תשובתו

ה. ודורשי רשומות אמרו, א'ני ל'דודי ו'דודי ל'י ראשי תיבות אלול על דרך שובו אלי ואשובה אליכם כי בזה החדש נרמזה התשובה אל ה' דהיינו אני לדודי ואז ישוב גם דודי לי, וסופי תיבות ד' יודי"ן נגד ארבעים יום, וכן ארי"ה שאג מי לא ייירא ראשי תיבות א'לול ר'אש השנה י'ום הכפורים ה'ושענה רבה, ועוד סוד שתו בלשון חכמים י אחורי ארי ולא אחורי אשה, רוצה לומר לשוב אחר מזל ארי חדש אב ולא אחורי אשה מזל בתולה אחר חדש אלול שמזלו בתולה.

דרוש על התשובה מפרשת יפת תואר להאריז"ל

ו. ורבינו האר"י זלה"ה דרש רמז זה בפרשת כי תצא, ובכתה את אביה ואת אמה ירח ימים כי אלה מקראי קדש שם רמז אל התשובה, כי הנה היצר הרע לפתח חטאת רובץ ויצר הטוב לא בא עד אור לארבע עשרה שנה ויום אחד ועל כן איבריו של האדם מורגלים

עם היצר הרע מיום הולדו, וכשהאדם בא לשוב בתשובה ולצאת לקראת נשק היצר הרע, לולא ה' שהיה לנו כמעט שכנה דומה נפשו ולא היה יכול לו.

ועל זה נאמר כי תצא למלחמה על אויביך הוא היצר הרע ואיבריו, ונתנו ה' אלהיך בידך את היצר הרע, ושבית שביו היינו השבי ואת המלקוח אשר שב לאיברי הגוף וכבשם תחת ידו אתה תשוב לקחתו חיל בלע ויקיאנו, ובכן וראית בשביה אשת יפת תואר היא הנשמה יחידה תמה ונקיה כי נשבתה ביד הצר הצורר ועל ידי התשובה וגלחה את ראשה תסיר האמונות רעות, ועשתה את צפרניה היא חתיכת ומניעת המותרות.

והסירה את שמלת שביה מעליה שהוא הלבוש שעשה לה ממעשה העבירות כענין הסירו הבגדים הצואים, ואחר זה ובכתה את אביה ואת אמה ירח ימים, את אביה דא קודשא בריך הוא ואת אמה דא כנסת ישראל, יבכה ויתחנן לפניהם לאמר כי אחרי שובי נחמתי ואחר הודעי ספקתי על ירך, ירח ימים הוא חדש אלול שהמה ימי רחמים ורצון עכ"ד.

התעוררות על התשובה בחדש אלול קודם יום המשפט

ז. וכל איש הירא את דבר ה' לבו יחיל בקרבו מפחד ה' ומהדר גאונו, ויתן אל לבו כי הימים האלה שלשים יום קודם ראש השנה יום הדין הגדול ניתנו לו דמיון הבעל חוב שנותנין לו בית דין זמן שלשים יום למצוא כדי גאולתו ולהפטר מנושיו, וכן כדמיון הזה נותנין לו לאיש הישראלי בבית דין של מעלה זמן שלשים יום לעשות תשובה ולשוב מדרכיו הרעים להתם וכלה כל בעלי חובותיו ומקטרגיו אשר פעל וברא משחית לחבל במעלליו אשר לא טובים.

ח. ומי זה האיש מרגיש אשר לא ירגיז ויאחזנו פלצות שאם לפני מלך בשר ודם יביאו את דינו הלא יחרד חרדה גדולה וישית עצות בנפשו ובכל דרכי החריצות יחיש מפלט לו ולא תעלה רוחו לפנות ימין ושמאל להתעסק בעסקיו וביתר ענייניו, קל וחומר בן בנו של קל וחומר מה יש לעשות כשיביאוהו למשפט לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא השופט כל הארץ כי בא יום פקודתו ודינו מגופו ומבניו ומממונו שהוא יודע כל תעלומות ואין צריך לפניו לא עדים ולא ראיה שהכל גלוי לפניו וביד כל אדם יחתום לדעת כל איש מעשהו והאלהים יביא במשפט את כל מעשה על כל נעלם אם טוב ואם רע שראוי להחרד חרדה גדולה, ויראה ורעד יבא בו לאמר הלא המלך מזמן אותי לפני בית דינו הגדול מה אעשה כי יקום אל וכי יפקוד מה אשיבנו, ואם לא אסיר הבגדים הצואים מעלי אוי לה לאותה בושה אוי לה לאותה כלימה, מה בידי אקח להראות את

פני האדון ה' מלך במשפט ובמה אקדם, האקדמנו בעוולות ומרמות ולב חורש מחשבות און קופה של שרצים תלויה לי, אוי לי על שברי נחלה מכתי.

ובכן בעיניו יראה ולבבו יבין ושב ורפא לו ויפשפש במעשיו הרעים ותרדנה דמעותיו על אשר הכעיס את האדון ה' צבאות, ויתפוס בדרכי התשובה המבוארים בכל ספרי הרפואה רפואות נפשו העלובה פן ינחם על הרעה וירצה עבד אל אדוניו אולי ישא פניו ביום האדיר והנורא בבא לפניו למשפט ולית דין צריך בשש, ואם לא עכשיו אימתי כי נפש הוא חובל.

משל למאחרים את התשובה

ט. ועל כן יאמרו המושלים שהוא משל לשועל שמוצא שער העיר פתוח לפניו ונכנס לתוכה וחוטף טרף ואוכל וקל מהרה רוצה לחזור ולהמלט ומוצא שער העיר סגורה לפניו ומתיירא מן הרודפים אחריו, מה עשה השליך עצמו כמת מוטל לפני שער העיר, בא אדם אחד ועומד עליו ואומר זנב השועל טוב לכבד בו הבית לפי שכל המזיקים ורוחות הרעים מסתלקים על ידו מאותו הבית וחותך לו זנבו והוא סובל, ובא אדם אחר ואמר שן השועל טוב לתלות בצואר התינוק ונותק את שינו והוא סובל, בא אדם אחד ורוצה לפשוט עורו ממנו והוא קם ורץ למלט נפשו כי ראה כי כלתה אליו הרעה, כן הדבר הזה כי אף מי שמקשה לבו ברעה כל ימות השנה, בבא ימי הדין שנידון על נפשו ראוי לעורר עליו מאד כי אפס עצור ועזוב משחית נפשו הוא יעשנה.

סגולת התשובה בחדש אלול לקיבול תפלות ראש השנה

י. ונוסף גם הוא לו לישועה ותועיל לו תשובתו הרמתה בחדש הזה להתקבל תפילותיו ראש השנה ויום הכפורים כי יתעטף נפשו בבקשו את פני ה' אלהיו מחילה וכפרה והחיים והשלום, שאם לא ישוב קודם איך יעיז פניו לשאול מאיתו יתברך כל אלה ואין מאומה בידו.

דברי התקונים בחומר הצועקים בר"ה על החיים והמזון

יא. והן הן הדברים הנאמרים באמת בספר התקונים דף כ"ב, ויפן כה וכה אי איה מאן דאתער בתיובתא לתברא בית אסורים דילה כמה דאת אמר לאמר לאסורים צאו וכו' ויפן כה וכה וירא כי אין איש אלא איש לדרכו פנו בעסקין דילהון ובאורחין דילהון איש לבצעו מקצהו בבצעא דהאי עלמא לירתא האי עלמא וירא כי אין איש אלא כולהון צווחין בצלותין ביומא דראש השנה ויום הכפורים ככלבין הב הב לנא מזוני סליחה וכפרה כתבנו לחיים ואינון עזי נפש ככלבי דאינון אומין דהאי עלמא עובדי ע"ז דצווחין לגביה ולית לון בושת אנפין דלא אית דקרא ליה בתיובתא דיחזיר קודשא בריך הוא

שכינתא לגביה ואידמיין ככלבים דאתמר בהון ויתערבו בגוים וילמדו מעשיהם ואינון ערב רב דכל חסד דעבדין לגרמייהו עבדין ע"כ.

ודברי המאמר הקדוש הזה ילהיבו לב האיש הירא לאזור חיל ולהיות עז כנמר וקל כנשר לתקן את אשר עוותו בחדש הזה ליכון לקראת אלהיו בתשובה ובמעשים טובים לפני יום בא לה' איום ונורא, ומצא כדי גאולתו להתחנן לפני האל חנון המרבה לסלוח ולשאול מחילה וכפרה ועל המחיה ועל הכלכלה לכל ימי שני חייו אחר כי הלך לפניו צדקו בתשובה וביראת ה' כל היום המה יגינו בעדו ויליצו בעדו.

משל למאחרים תשובתם אחר ראש השנה

יב. ועל כן יאמרו המושלים כי הבלתי שב לפני ראש השנה וממתין עד עשרת ימי תשובה הוא משל למלך שהלך למלחמה ויש לו חיל רב, אם החיל הולך לפני המלך אז המלך בודאי לא יוכל לבא לידי סכנה ביד אויביו מה שאין כן אם המלך הולך לבדו לפני החיל שאם יפגיעוהו אויביו רוכבי סוסים ופרשים אז יקחהו אופל ושם נפל שדוד, ואף אם יהיה גבור חיל ואיש מלחמות מכל מקום נסוג לבו אחור בראותו כי אפס עוזר וחילו רחק ממנו, כן הוא הדבר הזה כי הבלתי שב ומתקן עוותתו לפני ראש השנה יפגעוהו אויביו המה בני האלהים הבאים להתיצב על ה' וכל גונדא דחימה חס ושלום, מה שאין כן השב קודם ויש בידו חבילות חבילות של מצוות כי הוא עושה חיל גדול ללכת לפניו למחסה ולמסתור מיום חרון אף ה' חס ושלום, ועל זה נאמר צדיק הראשון בריבו ואמרו ז"ל קדמיה לרשיעא עד לא יקדימינך. [2]

תוכחה למאחרים תשובתם לעשרת י"ת מדין מודה בקנס

יג. וגם התשובה הוא כדין מודה בקנס פטור, ואמרינן בגמרא דלשמואל היינו דווקא היכא דהודה בקנס ואחר כך באו עדים אבל אם מעיקרא אתו עדים והודה בקנס בתר הכי חייב, וכבר נודע מה שכתב הזוהר [3] שהעדים המעידים על חטאות בני אדם הוא ביום ראש השנה כמו שנאמר עיני ה' דלית לון חושבנא קאזלי ומשטטי בכל עלמא וחמאן כל עובדי דבני נשא וביומא דראש השנה סהדי קמי מלכא וכו', ולכן אם מודה ועוזב בחדש אלול קודם ראש השנה הוה ליה מודה בקנס בוידויו ואחר כך באו עדים בראש השנה ופטור לכולי עלמא.

לא כן המאחרים תשובתם עד אחר ראש השנה בעשרת ימי תשובה כמנהג רוב העולם כי לא יועילו אם לא שבו והודו ועזבו צד מה קודם ראש השנה דהוה ליה באו עדים ואחר כך הודה בקנס שלא נפטר בכך, ומזה נתפשט המנהג ברוב ישראל כי אף מי שלא

שת לבו אל דבר ה' כל החדש הזה להבין ולהתענות יתענה בערב ראש השנה לפחות לפני בא בני האלהים להתיצב על ה' כמו שכתבנו לקמן בערב ראש השנה עיין שם.

טעם שמר"ח אלול עד יום הכפורים ישנם ארבעים יום

יד. ואמרו הראשונים שמראש חדש אלול עד יום הכפורים ארבעים יום, לפי שחולי הנפש דומה ליצירת הולד וכמו שיצירת הולד נשלם בארבעים יום כך יצירת הנפש כי בעל תשובה כקטן שנולד דמי כמו שנאמר הסולח לכל עוניכי וגו' תתחדש כנשר נעוריכי ונאמר ורוח נכון חדש בקרבי, כי מתוך קבלת תשובתו הוא שב להיות כבריה חדשה ולכן ראוי להקדים ארבעים יום קודם יום הכפורים.

דברי הזוהר בחומר הנזוף שאין מקבלין תפלתו מ' יום

טו. וביותר צריך להתעורר כל אדם לשוב מעבירות שבידו בארבעים יום אלה מטעם האמור בזוהר פרשת פקודי [4] זה לשונו, אית היכלא חדא בארבע פתחין לארבע סטרי דעלמא עשר ממנן לכל פתחא ופתחא וחד ממנא עלייהו דאקרי פ', אילין ארבעים נטלין דינא מהיכלא דזכות לאלקאה להאי נשמתא דחבאת דקיימא נזיפא לבר כל אינון יומין דאתגזרת עלה אינון ארבעים קיימין ואנזיפו ומנדין לכל אינון דאפיקו מלה דלא אצטריכא ומטנפי פומייהו בה ואילין מנדין לון וקיימי ארבעין יומין דלא אשתמע צלותהון ולא עאלו לפרגודא עילאה וקיימא נזיפא לבר.

וכן לכל אינון דחאבו אינון חובין דבעיין לנזפא עשרה כרוזין נפקין בכל יומא ומכריזין בכל אינון רקיעין ובכל אינון חיילין ומשריין אזדהרו מפלניא דאיהו נזיפא חובא פלוני עבד רחמנא לישזבן, וכד תב מההוא חובא מתכנפין ושראן ליה וכדין אכריזו פלוני שרא נזיפא מכאן ולהלאה צלותיה עאלת ועד דלא תב נזיפא איהו לעילא ותתא ונטירו דמאריה אתעדי מיניה ואפילו בלילה נשמתיה נזיפא דסתמין לה כל תרעי שמיא ולא סלקא לה ע"כ.

טז. כי על כל אלה כל איש הנלבב בעיניו יראה ולבבו יבין לחוש שמא הוא מנודה לשמים על ידי איזה מעשה שלא שמר פיו ולשונו ושאר דברים שמנדין עליהם וארבעים יום לא אשתמע צלותיה ונמסרת תפילתו לחיצונים חס ושלום, ויתקן את מעשיו ויתחרט חרטה גמורה כדי שלא יאבד טובה הרבה עוז תפארת גדולתם של תפילות יום האדיר והנורא חס ושלום כי כל חיותינו תלוי בהם לכל השנה כמו שנאריך במקומו בס"ד, ואיך ולמה ימלא אל לבו מלשוב מעבירות שבידו והוא יהיה בעוכריו להאבד מהרה בלי חמלה וחנינה אחר דנטירו דמאריה אתעדי מיניה.

טעם שיש להקדים מנהג קבלת נזיפה קודם חדש אלול

יז. ומטעם האמור במאמר הנזכר דהנזוף אין מקבלין תפילתו ארבעים יום, ראוי ונכון לאותם הנוהגים לקבל נזיפה ולישב בקרקע כמנודה כמו שכתב החסיד ז"ל בשער התשובה ועושים כן בערב ראש השנה, ולא אריך למיעבד הכי הואיל וסתם נזיפה למעלה היא ארבעים יום ונועלים דלת לפני התפילות של יום האדיר והנורא, ועל כן יאספו כל חרד עושה אלה קודם החדש הקדוש הזה ויעשו כסדר הזה שלא לגרום רעה לעצמם חס ושלום, וכן נהגתי.

הנה עד כה ביארנו גודל החדש הזה לפי פשוטן של דברים ליתר העם להודיעם את הדרך ילכון בה ואת המעשה אשר יעשו לפני בא יום ה' כאמור.

סוד חדש אלול ורמזו בשמות הקודש המאירים בו

יח. ועוד בו פלאי וסתרי דברים מה טובו ומה יופיו של חדש אלול הקדוש כנודע לאשר בא בסוד תעלומות חכמה ויונק מסוד תנחומיה שנפתחים י"ג מקורות דרחמי ממקום העליון נתיב לא ידעו עיט, ונבחר שם הקדוש הזה אלול בסוד שמות הקדש המאירים למעלה במלכ"ות שמי"ם, שם הראשון שם יוד הא ויו הי ששורשו שלש יודין וא"לף גימטריא א"ל, ושם השני שם אל"ף ה"י יו"ד ה"י שבו שלש יודין העולה כמספר ל של אלול ואלף שבו נעלמת בוא"ו של אלול אשר השני שמות המה עולים למספר דר"ך המאירים בי"ם גדול היא מלכו"ת שמים שם ב"ן כנודע, ורמז זה יתקומם בפסוק הנותן בי"ם דר"ך.

תוספת אורות המאירים בימי התשובה

יט. וינוחון אבהן דעלמא רז"ל אשר בחכמה דיברו ואמרו הנותן בים דרך מאלול ועד חנוכה ע"כ, דבר גדול דברו הנביאים בחכמה שם רמז כי בימים האלה נמצא תוספת הארה משאר הימים למעלה כי מאז מימי משה כשחטאו ישראל במדבר שנתרצה הקדוש ברוך הוא לישראל כנזכר לעיל פתח בחסדו הגדול בים העליון דרך על ידי האורות העליונים לפי שנאמר בה זה הים גדול ורחב ידים וכו' דתנינים אזלין וכמה מאריהון דיבבא ויללא כנזכר בזוהר וכו' כל אלו מעכבים לעבור, ולרחם אז על עם בני ישראל הגדיל לעשות ונתן בים דרך אורות ובמים עזים נתיבה אותו נתי"ב לא ידעו עיט וגמלם כרוב חסדיו, ומאז ואילך בהגיע תור הימים האלה בכל שנה ושנה גם כן הוא בחסדו נותן בים דרך אורות העליונים המאירים פני המלך והמלכה והורה דרך לשבים כמאמר הכתוב טוב וישר ה' על כן יורה חטאים בדרך.

מנהג המתענים אחר ר"ח אלול ב' הפסקות וסוד כוונתן

כ. וכדי להמשיך אורות העליונות האלה השרידים אשר ה' קורא המישרים אורחותם על פי הרב זלה"ה נוהגים להתענות תכף אחר ראש חדש אלול שני ימים ושני לילות שיש בהם מספר מ"ח שעות המכוונים למספר השני שמות הנזכרים ס"ג וקס"א אשר מספר אותיותיהם המה כ' ובהצטרף השם של אהיה פשוט עמהם יעלו לכ"ד, ומפני שדר"ך זה נמשך מגב"ר לעלמה עולימתא שפירתא המה יעלו למ"ח אותיות ב"פ אותיות ס"ג וקס"א ואהי"ה פשוט, ויתר ענינים נפלאים הנמשכין במ"ח שעות אלו המבוארים שם במכתב הקודש הרב זלה"ה שצריך לכוין אותם לשעות, וכתב לכוין ביום הראשון ר"ת בפסוק י'ענך י'הוה ב'יום צ'רה העולה שם יב"ק גימטריא אלה"ים הויה, וביום השני בר"ת י'ענו ב'יום ק'ראנו יב"ק אשר שני שמות יב"ק אלה עולים מספר דר"ך הנזכר קס"א וס"ג.

מנהג האריז"ל להתענות ארבעים ימי רצון

כא. וכן כתב להתענות ארבעים יום אלה דאלול עד יום הכפורים כי כן התענה משה ארבעים ימים כי הם ימי רצון.

וגם בארבעים יום אלו המה מכוונים לארבע יודין דשם הקדוש יוד הי ויו הי המאיר במלכות שמים בימים האלה.

ומה טוב ומה נעים חלקו ומה נעים גורלו של עושה אלה אשר אין ספק שמהאורות העליונות המאירים למעלה משם יושפע לנפשו רוחו ונשמתו הארה מתלת עשר מכילן דרחמי לקבלו בתשובה שלימה ולייחד לבנו באהבה ויראת ה' כל הימים ושפע טובה והשגה גדולה.

סגולת תעניות אלו להכניע כוחות הטומאה ויכוין לזה בתעניתו

כב. ונמצא כתוב במכתב אחד קדוש מדבר, שסגולת תענית ארבעים יום אלו הם מסוגלים להכניע השתי נשים זונות מחל"ת ולילי"ת המשוטטות בעולם עם כל כת דילהון, וליל"ית גימטריא ת"ף שיש לה ת"ף כתות ומחל"ת גם כן ת"ף כתות פחות שתים, ומחלת ממשלתה היא ביום ולילית שליטתה בלילה וביום יש י"ב שעות והלילה גם כן י"ב שעות, והמתענה ארבעים יום כל יום שהוא י"ב שעות ארבעים פעמים י"ב גימטריא ת"ף הוא מכניע ומבטל כל ת"ף מחנות אלה, ישפילם יגיעם עד העפר וסטרא דקדושה על כן ירים ראש.

וראוי לאיש המתענה לכוין לבו בתעניתו לכך להכניע גבול הרשעה אשר הרחיב את גבולה ושילח את בעירה וביער בשדה תפוחים, ועתה על ידי תשובתו הרמתה אשר ישוב

בתשובה שלימה ותרדנה דמעותיו על החטאים ועל העונות ועל הפשעים אשר אשום אשם לה' יעביר רגל השור והחמור מרמוס חצריו יתברך ואין זה כי אם בית אלהי"ם.

כוונה ע"ד הסוד למתענים ארבעים יום

כג. ואף גם זאת יכוין בארבע יודי"ן של שם ע"ב בכל עשרה ימים, יוד א' להאיר אל עבר פניה פני מלכות שמים כנזכר לעיל, והיודע לכוין בכל צירופי שמות הקדושים העולים מתוך כח תעניות אלה וגם ייחוד זווג מדות העליונות וי"ג מכילן דרחמי כללן ופרטן הנמשכין בכח תענית שני הימים ושני הלילות שאחר ראש חדש הקדוש הזה כנזכר לעיל יכוין בהם ואם לא כיון לא עשה ולא כלום אחר שבא בסוד ה'.

אזהרה ליודעי סוד לכוין בסודי הדברים וסגולת מעשה הכוונה

כד. ואשר כח בו לעמוד בהיכל המלך אם יעשה הדברים לפי פשטן ולא התבונן בכוונת וסודי הדברים אז אשמו בראשו כמו שאמרו בזוהר בכמה דוכתי [5] ואי יכיל לאדבקא ולא אדבק דחיין ליה לבר בכסופא, ואמרו ז"ל מפני מה אין ישראל נענים מפני שאין יודעים להתפלל בשם אבל היודע ומשיג עליו נאמר אשגבהו כי ידע שמי יקראני ואענהו, כי מאחר שהאדם הוא חלק אלוה ממעל אחוז בשרשרות הקדושה על ידי השתלשלות נשמתו ממדריגה למדריגה וכוונתו הטובה בסודות הנוגעים ברומו של עולם סוד שורשי השמות בכל מעשה עבודתו, הוא סולם מוצב ארצה שבו יתעוררו ויתייחדו הספירות העליונות וימשיך שפע הברכה אל המדות העליונות מהראשונה אל האחרונה ומשם אל המדריגות התחתונות עד שיגיע ויחול עליו דרך הסולם ויהיה מקום ומושב לקבל השפע וממנו יתחלק לכל העולם ומה טוב ומה נעים חלקו כמו שהארכנו בכל זה לקמן בענין תפילות ראש השנה, ועל כן מאן דזכה למנדע ולא אסתכל שקול טיבותיה ושדי אחיזרי.

כה. ואולם העני בדעת יכוין בלבו בסוד השני ימים אלה וכן בכל שאר מעשה תשובתו שלא נעלם ממנו שיש סוד פנימיות ענייני הסודות, ויהיה לבו לשמים בתחינה ובקשה שיגיע יראה וירצה כוונתו הטובה כאילו כיוון כל אלה ואז בעל הרחמים יעלה עליו כאילו כיוון, וכמו שאמרו בזוהר פרשת יתרו [6] בפסוק ומעשה ידינו כוננה עלינו והעתקתיו לקמן בפרקים הבאים.

תפלה ומקראי קדש למתענים בימי חדש אלול

כו. ואנכי תקנתי נוסח תפילה אחת לאומרה כל המתענה בשני ימים אלו, וגם תועיל לכל המתענה הארבעים יום אלה מאלול עד יום הכפורים לכל מי שלא ידע לכוין וזה נוסחתה.

רבון העולמים אלהי האלהים ואדוני האדונים המא"ציל בו"רא יו"צר ועו"שה מלך מוכתר בכתר מלכות המתלבש בעשר ספירות בלימה מגיד מראשית אחרית הנותן בי"ם דר"ך ובמים עזים נתיבה, אשר ברא ויצר את האדם להטיב עמו ברוב חסדיו ולא יחפוץ במות המת כי אם ישוב מדרכיו וחיה וימין צדקו פשוטה לקבל שבים, כי לא בזה ולא שקץ ענות עני ולא הסתיר פניו ממנו ובשועו אליו שמע, יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שלא תבא במשפט את עבדך ורצני ברחמיך המרובים וקבלני בתשובתי זאת לפניך, ואל תשליכני מלפניך ורוח קדשך אל תקח ממני כי דרכך להאריך אפך ומנהגך לרחם על בריותיך, כי אתה טוב וסלח ורב חסד לכל קוראיך.

וברחמיך הרבים ענני בעת ובעונה הזאת ויהא מיעוט חלבי ודמי המתמעט בתעניתי חשוב ומקובל ומרוצה לפניך כחלב מונח על גבי מזבחך לתקן מה שבגדתי באחדותך ונתתי מום בקדשי שמים ופגמתי במדות העליונות וקלקלתי צינורות הקדושה ומנעתי הטוב והשפע הראוי לבא בהם והרחבתי גבול מלך הצפון ושלחתי רגל השור והחמור לבער שד"ה תפו"חים ואדרכם באפי וארמסם בחמתי, ועתה למה אמות כי תאכלני האש הגדולה הזאת כי יציר כפיך אני ומה יסכון לך כי רימה תקחני לאוכל יגיע כפיך כי תאכל, אלהי יהמו נא עלי רחמיך ואל תבזה ענותי ואל תכלה עלי זעמך ואל תגמלני כמעבדי, ואמור למלאך המשחית די ושוב עלי ברחמים ולתחינתי תכין לבי ותקשיב אזניך כי אחרי שובי נחמתי ואחרי הודעי ספקתי על ירך, בושתי וגם נכלמתי כי נשאתי חרפת נעורי.

ובמה אקדם פניך ה' אלהי או מה רפואה אבקש כי דרך בניך יודעי שמך בשובם אליך לעשות יחודים וזווג מדות הקדושות העליונות בצירופי שמותיך הקדושים הנמשכים על ידי כח תשובתם ותעניתם במספר העתים לעורר את הרחמים ולכבוש את הדינים הקשים אשר הגבירו ושבו והיו לבער וארמון על משפטו ישב כבראשונה על מקומו ועל כנו כל כתרא וכתרא בקיומיה, ואני בער ולא אדע ולא בינת אדם לי ואין בי כח לכוין מעלתך וגדולתך וצירופי שמות הקדושים וההמשכות העליונות הנעשות בכח העינוי והתשובה בכל עת ועת בתענית זה, ואיככה אוכל וראיתי באבדן נפשי העלובה באשר לא אעצור חיל לרפאות מזבח ה' ההרוס וגדר אבניו אשר הרסתים ולא בניתים ואף גם המה יבנו ואני אהרוס, אוי לי אויה עלי אללי לי אהה עלי אויה על נפשי.

לכן יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי מורה חטאים בדר"ך, ראה והביטה כי נתקו מורשי לבבי ויראה ורעד יבא בי ונפלו פני בזכרי כל אשר הכעסתיך ויהמו רחמיך עלי, ויהא חשוב ומרוצה לפניך תעניתי ותשובתי זאת המעט היא אם רב כאילו כוונתי בכל

צירופי שמות הקדושים המאירים והנמשכים בכל העולמות העליונים ובכל היחודים וזווגי מדות הקדושות העליונות הראויות לבא על ידי מספר העתים בענותי היום, ותצרף מחשבתי הטובה דרך כלל למעשה פרטיות לכל עת ולכל רגע מתעניתי ומעוט חלבי ויעלה להיות עטרה לראשך לשוב ולבנות חורבות, ואר"ץ הריסותך תבנה ותכונן והרשעה כולה כעשן תכלה ושבה והיתה לבער אל יהרסו לעלות אל ה'.

ותצרף תשובתי וסיגוף תעניתי עם שאר סיגופי תעניות של בניך היודעים והמכוונים כל כוונת צירופי שמות הקדושים וההמשכות הנמשכות בתענית זה המעלים יחוד וזווג מדות העליונות מעלה מעלה בכל העולמות, ויבוסמו כל הדינים הקשים אשר הגברתי בעוונותי ויגברו הרחמים בכל העולמות, ותאיר היום בחסדך הגדול בי"ם דר"ך ושלש עשרה מכילן דרחמי בפתחי שע"רים גבוהים עליהם פתח דבר"יך יאיר, ומשם יושפע עלינו שפע הארה להחזירנו בתשובה שלימה לפניך תמיד, ויאירו לנפשי רוחי ונשמתי להבין ולהשכיל עמקי סודותיך ללמוד וללמד ולשמור ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורתך באהבה, והאר עינינו בתורתך ודבק לבנו במצותיך ויחד לבבנו לאהבה וליראה את שמך, ואל תקחנו מהעולם הזה קודם זמנינו ואל תדיחנו מפני שום אדם שבעולם עד מלאת ימי שנותינו בהם שבעים שנה ונזכה ונחיה ונירש טובה וברכה לחיי העולם הבא, יהיו לרצון וכו'.

כז. ואחר כך יאמר אלו הפסוקים הנרמז בראשי תיבות שלהם שם יו"ד ה"י וא"ו ה"י ושם אל"ף ה"י יו"ד ה"י וזה סידרן.

{יְוֵד הֵי וָאוֵ הֵי}

י'הוה נחני בצדקתך למען שוררי הישר לפני דרכך. (בשני ימי ההפסקה, ה' הושיעה המלך יעננו ביום קראינו), ו'ראה אם דרך עוצב בי ונחני בדר"ך עולם. ד'רכיך ה' הודיעני ארחותיך למדני. ה'ורני ה' דרכ"ך אהלך באמיתך יחד לבבי ליראה שמך. י'דרך ענוים במשפט וילמד ענוים דר"כו, (בשני ימי ההפסקה, יענך ה' ביום צרה כו'). ו'אני תפילתי לך ה' עת רצון אלהים ברוב חסדך ענני באמת ישעך. א'ל נערץ בסוד קדושים רבה ונורא על כל סביביו. ו'יהי נועם ה' אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו וכו'. ה'שמיעני בבקר חסדך כי בך בטחתי הודיעני דרך זו אלך כי אליך נשאתי נפשי. י'הוה יהוה אל רחום וחנון ארך אפים ורב חסד ואמת נוצר חסד לאלפים נושא עון ופשע וחטאה ונקה לא ינקה פקד עון אבות על בנים ועל בני בנים על שלשים ועל רבעים.

{אֶלֶף הֵי יֻוֵד הֵי}

א'שכילה בדר"ך תמים מתי תבא אלי אתהלך בתם לבבי בקרב ביתי. ל'דעת בארץ דרכך בכל גוים ישועתך. פ'תחו לי שערי צדק אבא בם אודה י"ה. ה'סתר פניך מחטאי וכל עונותי מחה. י'הוה אלהים צבאות שמעה תפילתי האזינה אלהי יעקב סלה. י'הוה אלהי צבאו"ת מי כמוך חסין י"ה ואמונתך סביבות"יך. ו'חסד ה' מעולם ועד עולם על יראיו וצדקתו לבני בנים. ד'בקה נפ"שי אחריך בי תמכה ימינך. ה'אל תמים דרכו אמרת ה' צרופה מגן הוא לכל החוסים בו. י'הי שם ה' מבורך מעתה ועד עולם, ע"כ.

סדר לימוד לימי התענית בחדש אלול

כח. ובשני ימים אלו בתעניתו ילמוד סדר הקרבנות מפרשת ויקרא עד פרשת צו עד להקריב את קרבניהם לה' במדבר סיני, ואחר כך בנביאים יחזקאל מסימן מ' עד סופו, ואחר כך בכתובים תהלים כולו, ואחר כך האידרא דנשא כולה שמבואר בה המכילין דרחמי כנודע במאמר פתח רבי שמעון ואמר מאן דאושיט ידוי בדיקנא יקירא וכו'. [7] **ואם** אין הפנאי מסכים לקרותה כולה ילמוד ממאמר הנזכר עד בתליסר תקונין אילין אתרשים דיקנא וכו', וגם פרק ב' דספרא דצניעותא שמפורש בו י"ג תקוני דיקנא כנודע ושם נאמר סוד החדש הזה במאמר בזמנא דמטא ירחא שביעאה משתכחי אילין תליסר תרעי דרחמי וכו', ואמרו המקובלים מדלא קאמר בירחא שביעאה ואמר בזמנא דמטא לרמוז לזמן חדש אלול שאז נפתחין המקורין כנודע לבקי במכתב הקדש האר"י זלה"ה.

סגולת לימוד הקרבנות במ' ימי רצון ודברי הזוהר בזה

כט. וגם בכל ארבעים יום אלו אם מתענה ילמוד בסדר הזה, ובפרט במעשה הקרבנות שמסוגלים מאד בימים האלה לפני בא יום הדין הקדוש והנורא וכמו שאמרו בזוהר במדרש הנעלם, [8] והנה שלשה אנשים נצבים עליו מהו עליו לעיינא בדיניה כיון דחמא כך מה כתיב וימהר אברהם האהלה מהו האהלה בית המדרש ומהו אומר מהרי שלש סאים ענין הקרבנות ונשמתא מכוונת בהו הדא הוא דכתיב ואל הבקר רץ אברהם וכדין נייחא להו ולא יכלין לאבאשא ליה ע"כ, וכבר הקדמנו כי לעולם יקדים אדם תפילה לצרה קדמיה לרשיעא עד לא יקדימינך, ועל ידי קריאת מעשה הקרבנות הוא מפילם חללים ויאבדו כל צוררי נפשו ואין שטן ואין פגע רע.

מנהג אנשי מעשה ללמוד בימים אלו במשניות קדשים

ל. ורבים מחסידים ואנשי מעשה לומדים כל הימים האלה במשניות סדר קדשים מטעם זה, ולכן כל אדם יאחוז דרך צדיקים לעשות כסדר הזה כל יום ויום.

קודם מנחה ילמד בראשית חכמה ובפסוקי מדות הרחמים וסודן

לא. ולעת מנחה יתעטף כל יום ויום בטלית ובתפילין וילמד בפרק היראה ובפרק התשובה, ואחר כך ילמוד סדר הי"ג מדות דא"א כאשר המה, תחילה מי אל כמוך נושא

עון וכו' עד מימי קדם, ואחר כך הי"ג מדות יותר תחתונות דא"א ה' ה' אל רחום וחנון וכו' וחטאה ונקה, ואחר כך ט' מדות דרחמי אחרות עליונים דז"א והם פסוקי מן המצר קראתי יה וכו' עד מבטוח בנדיבים, ואחר כך הט' מדות דרחמי התחתונים דז"א והם פסוק ה' ארך אפים ורב חסד נושא עון ופשע ונקה לא ינקה פוקד עון אבות על בנים על שלשים ועל רבעים.

לב. ואחר כך ילמוד סודם במאמר האידרא הנזכר ובפרק ב' דספרא דצניעותא, ומועיל מאד כי על ידי שמוציאן בפה הוא מעורר אותם למעלה בשרשן כמו שתראה באידרא דקאמר רשב"י ע"ה [9] קום ברי קדישא סלסל תקונא דדיקנא בתקוני אילין וכו' קום רבי חזקיה וקאים בקיומך ואוקיר יקרא דתקוני דדיקנא קדישא וכן לכולם, ובתר הכי אמר להו אנא חמינא י"ג אילין גליפין קמאי ונהירין כבוצינין וכד אתפרש כל חד מנייהו מפומיכון אסתלק ואתתקן ואתעטר ואתטמר בטמירותא דתקונוי דדיקנא וכל אחרנין אשתארן ובעוד דכל חד מתפרש בפומייכו נהיר ואתעטר ויתיב כמלכא בגו חיליה וכו'. **ומטעם** זה אשרי אנוש יעשה זאת ללמוד כסדר הזה כל הימים האלה לעורר שרשיהן למעלה כי דבר בעתו מה טוב ומעורר את הרחמים בכל העולמות, ויבטל כל גזירות צרות ורעות מעליו ומעל כל העולם ויושפע מהארתם הארה לנפשו רוחו ונשמתו.

סגולת לימוד הזוהר ובפרט להוגין בו בימי הרחמים בסוד י"ג מדות

לג. ועל כן האנשים הנגשים אל ה' קורין מידי יום ביום סוד התקונים האלה באידרא עד יום הכפורים ולא יעדרו דבר, ואף למי שאינו יודע ואינו מבין מה שקורא אפילו הכי הלשון של הזוהר מסוגל לנשמה ובפרט באידרא, והיא מכפרת עון ומתקן את הנפש ומכרית כל המשטינים ומקטרגים מעליו כנודע כי על כן קראו לבאים בסוד ה' מחצדי חקלא כי הם כורתים קוצין מן הכרם ואף אם לא ידע מאי קאמר וכמו שאמרו בזוהר פרשת נח, [10] מאן דכסיף לאסתכלא ולמנדע אף על גב דלא יכיל שבחא איהו דיליה וכולא משבחין ליה ע"כ.

תקון שריפה שעשה האריז"ל לבעל תשובה

לד. ובימי הרב זלה"ה מעשה היה שבא לפניו אחד מעשירי עם לנסותו והגיד לו הרב כי שבע תועבות בלבו וכל פרטי העבירה אשר פעל ועשה וגם כן אמר לו הרב ז"ל שבא על שפחתו, ובכל העבירות הודה ולא בוש, רק בעבירה שהגיד לו שבא על שפחתו כיחש לו ולא הודה בה, עד שאמר לו הרב עתה תראה כי אוציאנה את הארורה ההיא לפניך, ונתן הרב ידו על האיש ההוא ויוציאנה מעליו כדמותה כצלמה שית זונה ונצורת לב, ויכירה ויאמר צדקה ממני.

וכמעט שפרחה נשמתו ונפל לפני רגלי הרב ויאמר חטאתי והישר העותי, וחזר הרב עליו השלום והשיב את נשמתו אליו והאיש צועק בקול מר בכה ויתחנן לפני הרב לאמר הסר מעלי רק את המות הזה, ואמר לו זאת לך למען תדע כי באמת אמרו רז"ל [11] כי הבא על הגויה תקשר עמה ככלב עד עולם הבא ולכן היא קשורה עמך ואינה יוצאה רק בתשובה גדולה ובתיקונים, והשיב האיש ההוא הנני מוכן לקבל ארבע מיתות בית דין, אז השיב לו הרב תקונך הוא בשריפה, וכשומעו האיש כך הוציא מעות מכיסו לקנות עצים לשורפו.

לה. אמר לו הרב אין דינינו כדין אומות העולם כי בדין ישראל צריך להשליך פתילת עופרת רותח לתוך פיך, השיב האיש ההוא יהיה כמו שיהיה אני אמות, ואז צוה הרב שיקנו עופרת ויביאו ויתנו על האש ואמר לו הרב שיאמר וידוי שכיב מרע וכן עשה, ואמר לו השלך עצמך ארצה והשליך עצמו ארצה, אמר לו פשוט ידיך ופשט, סגור עיניך וסגר, פתח פיך ופתח, מיד השליך לו מיני מתיקה שהיה מזומן להרב עליו השלום ואמר לו וסר עוניך וחטאתך תכופר גם ה' העביר חטאתך לא תמות, והעמידו הרב מעל הארץ וכתב לו תקוני נפשו ובכלל התקון צוה עליו שיקרא בכל יום ויום חמשה דפים מספר הזוהר, אף כי הגיד לו כי מנעו ה' מחכמה זאת ולא ידע איתו מאומה אפילו הכי צוה עליו שיקרא גם באין מבין לתקן את נפשו, ומת האיש ההוא בתשובה שלימה ע"כ.

מתקוני התשובה לקרוא בזוהר אף באין מבין קריאתו

לו. הנך רואה דלתקון התשובה לא מצא עזר כנגדו כי אם לקרות בספר הזוהר, ואף על פי שהיה יודע בו שאינו מבין בקריאתו מאומה והיה קרוב לטעות כמה טעויות בקריאתו אף על פי כן אמר לו שיקרא תמיד בו לפי שהן הן הדברים הנקנין באמירה, ואף קוצץ ומכניע הקליפה בל יראה ובל ימצא וחותם פי שטן מלהשטין עליו.

דברי האריז"ל בסגולת הלימוד בזוהר ותקונים בעשרת י"ת

לז. ועל כן כתב הרב זלה"ה כי עיקר הלימוד בימים האלה מראש השנה עד יום הכפורים צריך להיות בספר הזוהר, וביותר בספר התקונים שסגולתם רבה היא מאד בימים האלה לתקן את הנפש ושמם מוכיח עליהם כי המה שפ"ר התקונים לנשמה משופרי שופרי.

מנהג יראי א"י ללמוד התקונים במ' ימים אלו כמנהג מהרח"ו

לח. ומהרח"ו זלה"ה היה מחלקם לארבעים חלקים חלק אחד בכל יום מאלה הארבעים יום מראש חדש עד יום הכפורים, וכן נוהגין פה ארץ ישראל תוב"ב רבים מאנשי מעשה אנשי חיל יראי אלהים.

מנהג א"י לגמור תהילים יום יום בימי הרחמים, וטעם שנקרא זמירות

לט. ואף גם זאת נהגו תקיפי חסידי ארץ ישראל תוב"ב ללמוד חמשה ספרים שבתהלים יום יום מיום ראש חדש אלול עד יום הכפורים כי נקראו זמירות כי הם מזמרות וכורתים וצומתים כל מיני מקטרגין ומשטינין, והוא שאמר דוד זמירות היו לי חוקיך בבית מגורי כלומר כשיגורתי מן המקטרגים בבית מגורי, באותם הזמירות פזרתים תזרם ורוח תשאם.

ועל כן לפני יום בא ראש השנה כי אז באים בני האלהים להתיצב על ה' כמו שכתוב בזוהר שבאים לקטרג על בני אדם, ראוי להקדים בקריאת המזמורים בימים האלה להכרית כל המקטרגים ולהשמדם עדי עד, ומבטלים בהם כל מיני גזרות צרות ורעות רבות.

מעשה בנפטר אחד שהגיד בחלום במעלת אמירת תהילים

מ. וכבר סיפרו לנו אבותינו הקדושים שבעיר אחת היה איש מסכן וחסיד ולא היה יודע רק פשוטי המקראות ונפטר בשיבה טובה, ובתוך שלשים יום לפטירתו בא בחלום לחסיד אחד שהיה בעיר ההיא ונדמה לו שהוא עומד לפניו בתכריכים וספר קטן בידו, אז אמר לו החסיד וכי אינך האיש אשר קברנו ביום פלוני, אמר לו כן דברת אני הוא, אמר לו ומה הספר הזה בידך, אמר לו ספר תהלים ובאתי להזהירך שתזהיר את בני המקום שהייתי דר שם שיברחו עצמם משם וימלטו את נפשם כי כלתה עליהם הרעה כי כל עוד שהייתי בחיים והייתי גומר ספר תהלים בכל שבוע זה כמה שנים ובזכות זה האריכו בשלום המקום ונצולו עד הנה ומעתה אין מי שיגן עליהם, ויהי בבקר ותפעם רוח החסיד ושלח שליח אצלם והזהירם, והנה מקצתם היראים מדברי החסיד נמלטו ומקצתם שנתיאשו מן הפורענות ונשארו שם ולא השגיחו על דברי החסיד עד אשר פגעה בם יד ה' רחמנא ליצלן ע"כ.

ואם כן הוא בשאר הימים קל וחומר בימים האלה הנזכרים ונעשים לתורה ולתעודה ולתשובה להתם וכלה כל המשטינים והמקטרגים ולבסם הדינים, שראוי להחזיק בהם לקרותם בנעימה קדושה מידי יום ביום מימים האלה ויהיה לו למגן וצינה בפני הפורענות ויצא בדימוס וזכאי בדין.

מי שאין זמנו פנוי לא יקרא התהילים במרוצה כ"א פעם בשבוע

מא. וכן ראינו רבים מאנשי מעשה יראי ה' וחושבי שמו מחזיקים במנהג הזה, ואף אם אין הפנאי מסכים לא יפחות מלקרות פעם אחת בשבוע כי יותר טוב מעט בכוונה מהרבות בלא כוונה כי מי ביקש זאת מידם לקרות ספר תהלים כולו ולקרותן במרוצה ובהלעטת דברים ומבליעים את השם בנעימה כי עליהם נאמר הבשר עודנו בין שיניהם

ואף ה' חרה בעם כמו שאמרו בזוהר, [12] ועליהם נאמר וגם אני נתתי להם חוקים לא טובים וכו' בקוראם בלי טעמים ובלי נעימה, ותחת כי יקוו שכר על לימודם ידאגו מן הפורענות.

תוכחה לרצים בספר תהילים או מפסיקין בו בשיחה בטילה

מב. ולכן מי שנפשו חשקה בהם, טוב מאד שילמוד ספר אחד בלבד בכל יום במתון מלה במלה ובנעימה קדושה ויקבל שכר הרבה משילמוד כל החמשה ספרים במרוצה ובאין מבין וכל אזנים אשר תשמען לו לא ידעו הבחין בקריאתו מה יקרא לו הקינות או זמירות, וחוששני לו מחטאת כתובה בעט ברזל ובצפורן שמיר, ומה גם אותם שמפסיקים בהם עלי שיח שיחה בטילה וכיוצא בו דעונשם רע ומר עוזבם את ה' אלהיהם ושבחיו לדברים בטלים, וכבר אמרו בזוהר [13] דקול יוצא בגן עדן כל יום ומכרזת ואומרת מאן דפסק יתפסק מאן דפסק ממילי דאורייתא יתפסקון חייו.

ואם בשאר הימים האיש השומע זאת יאחזנו פלצות כל שכן וקל וחומר בימים האלה שצריך להוסיף דברים המועילים להוסיף ימים כי אותה אנו מבקשים בכל תפילותינו בראש השנה וביום הכפורים שצריך להזהר מאד פן יהיה חס ושלום בעוכריו לקצר ימיו במבחר ימי חלדו רחמנא ליצלן, ומה גם אם אמר בתחילת לימודו ליחדא שמא דקודשא בריך הוא שהוא נרגן מפריד אלוף בשיחתו, וכבר הארכתי בזה בפרק ד' דליל יום הכפורים ע"ש.

עיקר התשובה תלויה בעסק התורה ויש להוסיף בה בימים אלו

מג. וכל איש ישראל צריך להוסיף לקח בימים האלה יותר משאר הימים כי התשובה העיקרית היא עסק התורה כמו שאנו אומרים בתפלתינו השיבנו אבינו לתורתך כי הרחוק מהתורה רחוק מהקדוש ברוך הוא ואין בור ירא חטא ולא עם הארץ חסיד, ולכן עיקר התשובה בעסק התורה וכמו שאמרו [14] בזבח ומנחה אינו מתכפר אבל מתכפר הוא בדברי תורה כמו שנאריך בס"ד בפרקים הבאים בענין זה.

מנהג להשלים תנ"ך פעם אחת בשנה או בימי הרחמים

מד. ורבים מבני אדם לומדים בימים האלה כל הארבעה ועשרים עד יום הכפורים כי לא יכלו לעבור עליו שאר ימות השנה ומנהג נכון הוא ואין ראוי להפטר בלאו הכי, ובפרט מי שאינו אלא בעל מקרא שמוטל עליו לעבור כל הכ"ד בכל שנה ושנה לא יעדר, אך ראוי ונכון שלא לעבור עליו העברה בלבד אלא בהשקט להבין מה שאומר, ולא יחשוב בלבו לאמר סיפורים הם מה תועלת מגיע לנו בקריאתם חס ושלום כי כולם כתבי הקדש איקרו וברוח הקדש נאמרו.

תועלת לימוד התנ"ך והעיון במוסריו ותוכחה לרצים בו

מה. וליודעי דעת בו ימצאו תועלת ולמוד מכל קריאה וקריאה ומכל ענין וענין כשידקדק בהם, לא כן רבת מבני עמנו זה דרכם כסל למו לעבור הארבעה ועשרים כעובר על הגחלים מצות אנשים מלומדה והרצים יצאו דחופים בדבר המלך מלכו של עולם ומטילים מום בקדשי שמים ובאין מבין שגיאות מי יבין, לו חכמו ישכילו בקריאתה כמה מוסרי הנפש נלמדים מכל קריאה וקריאה ומכל ענין וענין כי לא לחנם נכתבו אלה הסיפורים ולא אלף אלפי אלפים מעשים שאירעו יותר באותם הימים.

אזהרה לחושבים כי ספורי התנ"ך כפשוטן

מו. וכן מצינו כמה סיפורים בתורתינו הקדושה ואמר הרשב"י ע"ה פרשת בהעלותך,[15] תיפח רוחיה מי שאומר שהסיפורים ההם הם כפשטן דהיאך נאמר שעשה הקדוש ברוך הוא מסיפורים ודברי הדיוט בעלמא תורתו הקדושה אלא בכל דבר יש סודות העליונים, ועל זה נאמר כל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא כי הספורים האלו הם בכלל סודות התורה ויצאו ונכתבו לנו, ולא באו ללמד על עצמם דהיינו הסיפור הנגלה אלא ללמד על הכלל הוא סוד פנימיותו.

יבאר עומק סודות התורה וטעם שנתלבשו בספורים וכדומה

מז. וענין זה הוא כדמיון המלאכים שמרוב קדושתם כשיורדים למטה בארץ מתלבשים בלבוש העולם הזה כדי שיוכל העולם לסובלם, ומכל שכן התורה שהוא יסוד כל העולם שמרוב קדושתה לא היה העולם יכול לסבול אורה ולכן ירדה בלבוש הסיפורים האלו ותוכם רצוף סודותיהן, והכסיל אינו מסתכל אלא בלבוש והמבינים קצת מסתכלים קצת לפנימיות התורה שהוא גוף התורה שהוא תחת הלבוש, ויודעי דעת ומביני מדע אשר זכו לדעת את קונם ואלהותו יתברך מסתכלים יותר עמוק בסודות התורה שהם הנשמה, ולעולם הבא הם עתידים לזכות להבין יותר בנשמה לנשמה כמו שהאריכו בזוהר.

ועל כן מצוה להודיע לבני אדם שאל יזלזלו חס ושלום בקריאת העשרים וארבעה ויבינו במקרא כי כל סיפור וסיפור הם עומדים ברומו של עולם ואין ראוי לזלזל בהם לקרות אותם באין מבין ולרוץ בהם וללמוד בלי טעמיהם כמי שכפאו שד.

תוכחה לרודפין אחר החכמות ומתעצלים בהבנת התנ"ך מרבינו בחיי

מח. וראוי לאדם לשית אל לבו אילו הגיע לאדם ספר ממלך בשר ודם והיה מסופק בהבנתו מפני דמות הכתיבה ודקותה או עומק הלשון אז יצטער צער גדול עד שיבינהו וישים כל לבו ושכלו להבין זה, ואם ככה הוא עושה על ספר בשר ודם חלש ונבזה על אחת כמה וכמה על ספרו של מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא אשר הוא חייו כמו שנאמר כי היא חייך ואורך ימיך, וה' הטוב יכפר בעד כמה בני אדם שהולכים בכל

מאמצי כחם להשלים חקם בהבנת ספרי החכמות של מלכי בשר ודם ומתרשלים בחק ספר מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, וזה דומה למי שנאמר בו ולאלהי כספא ודהבא וכו' די לא חזיין ולא שמעין ולא ידעין שבחת ולאלהא די נשמתך בידיה וכל ארחתך ליה לא הדרת וכן לא יעשה.

מט. וכל האיש הירא יזהר להבין אם הוא מבעלי המקרא בקריאתו בעשרים וארבעה ישתדל בכל לבו ושכלו להבין כל דבר ודבר לאשורו, ואף מי שאינו מבין צריך להיות כל מגמת לבו בקריאתו שידע שהוא קורא כי פעמים שיקרא אדם פרשה אחת שבתורה ולא יתבונן בעצמו שקרא כלל מתוך שהוא מחשב בדברים אחרים, ולא אמרו שקריאת התורה רבה היא מאד אלא כשידע לפחות שהוא קורא, והוא מה שדרשו ז"ל [16] לעולם ליגרוס איניש אף על גב דלא ידע מאי קאמר שנאמר גרסה נפשי לתאבה וכו', אכן כולי עלמא מודו דבעינן שידע שהוא קורא והגה מפיו יצא ורוח שפתיו ברור מללו.

בקדושת התנ"ך והחורבנות שבאו בעזיבתו מבעל "מעשה אפוד"

נ. והקדמונים קראו הארבעה ועשרים מקדש יה, כי כמו שהיה המקדש סבה להתמדת השכינה בתוך בני ישראל כן הספר הזה בעבורו תהיה ההשגחה האלהית בישראל בהרבות הקריאה בו והוא סיבת קיומנו בגלות החל הזה, וכמו שהמקדש בעבודות הנעשות בו היא סיבה לכפר ה' עונותינו כן העסק בספר הזה הוא סיבה שיכפר ה' עונותינו כמו שנאמר נתתי את תורתי בקרבם וגו' כי אסלח לעונם, ומפני שהספר הזה משתוה בסגולותיו למקדש לפיכך נחלק לשלשה חלקים, תורה נגד קדש הקדשים, נביאים נגד ההיכל והוא מקום השולחן והמנורה ומזבח הקטורת, כתובים כנגד האולם והעזרות.

נא. ואמרו כי כשהתעסקו ישראל במקרא בגלות בבל ככתוב ויקראו בספר תורת האלהים מפורש ושום שכל ויבינו במקרא היתה ההשגחה האלהית בהם שעלו מן הגולה, ואחר זה בהתעצלם מהעסק בספר הזה נמשך להם החרבן והגלות, ואחר כך בהיותם בארץ אויביהם כשהרבו העסק בספר הכ"ד היתה השגחת האל עליהם לתת חינם בעיני העמים ולבטל מהם כל גזרות רעות והתמיד זה יותר מאלף ומאתים שנים. **ואחר** כך בצרפת ובאשכנז כשהתעצלו מעסק המקרא והספיק להם ממנו שעה אחת מהשבוע לקרוא הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום ועל כן היה מה שהיה מהסתר פנים והיו גרושים וגזירות, ואחר כך נתפשט החולי הזה בספרד לסגור דלתות הספר הזה וחרה אף ה' בעמו ונתן למשיסה יעקב, וקהלות ארגון שהם העיקר נמלטו מגלות ספרד על רוב שקידתם בלימוד המקרא כמו שהאריך החכם הגדול בעל מעשה אפוד ז"ל, סוף

דבר כתב ועל המתעצלים מהמקרא נאמר הנה בדבר ה' מאסו וחכמת מה להם, וכתיב היה להם דבר ה' לחרפה לא יחפצו בו.

דברי הר"ם ריקאנטי בחובת הלימוד בתורה שבכתב ושבעל פה

נב. וחכמי האמת אמרו שהעוסק בתורה שבעל פה ולא בתורה שבכתב או שבכתב ולא בשבעל פה מקצץ בנטיעות, וזה לשון הר"ם ריקאנטי בפרשת יתרו, התורה נחלקת לשני חלקים תורה שבכתב ותורה שבעל פה וחייב אדם ללמוד בשניהם כדי ליחדא שמו של הקדוש ברוך הוא, וכשאדם לומד תורה שבכתב ולא זכה ללמוד תורה שבעל פה הרי הוא נרגן מפריד אלוף כמי שהזמין החתן לחופה והכלה עומדת בבית אביה הרי הוא נרגן מפריד אלוף שהוא מחלק רשות אחת לשתים, אבל היחוד האמיתי הוא לחבר שניהם יחד חתן וכלה ופניהם איש אל אחיו יהיו פני הכרובים ואז נתוסף ברכה ושפע ממקור האין אל היש וכל מדות הדין ספו תמו ופני הלובן פני הרחמים נתרבו ע"כ.

ראוי לקבוע חובה ללמוד בכל יום מעט מתנ"ך

נג. ולפיכך חייב כל אדם אפילו הוא גדול בתורה במשנה ובגמרא להיות עסקו בתורה נביאים וכתובים ולחקור ולעיין בהם שיעבור עליו לפחות פעם אחת בשנה, וראוי לקובעו חובה בכל יום ויום לתת חלק לכל יום ויום מעט תורה ומעט נביאים מעט כתובים בנחת ובנעימה קדושה שאמרו ז"ל הקורא בלא נעימה ושונה בלא זמרה עליו הכתוב אומר וגם אני נתתי להם חקים לא טובים ומשפטים לא יחיו בהם, וכן היה ראוי שינהגו יתר העם.

להשלים באלול ספר נ"ך ושמו"ת אם נתרפה בימות השנה

נד. אכן מי שלא שת לבו אליו כל השנה אי אפשר בלאו הכי שיעברו עליו בימים האלה ובזמן הזה כי באו ימי תשלום השנה, אך ורק שילמדוהו בהשקט ובהשכיל לבותם מה שמוציאים בפיהם כאמור.

נה. ואף גם מי שלא שת לבו ללמוד בימי שנה הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום צריך כשיעבור עתה ספר הכ"ד שילמוד הפרשיות שנים מקרא ואחד תרגום לצאת ידי חובתו, אשר חכמים הגידו [17] חייב אדם להשלים פרשיותיו עם הציבור למאן דאמר דמשלים עם הציבור מקרי אף באחרית השנה, והיא סגולה נפלאה להוסיף לו החיים והשלום כמו שאמרו בגמרא לעולם ישלים אדם פרשיותיו עם הציבור שנים מקרא ואחד תרגום ואפילו עטרות ודיבון וכל המשלים פרשיותיו עם הציבור מאריכין לו ימיו ושנותיו.

סגולת המשלים תנ"ך פעם בשנה שלא ימות באותה שנה

נו. וזאת אשר מרגלא בפומייהו דתלמידי דבי רב על המשלים ספר הארבעה ועשרים בימים האלה חיים יוסיפו לו ושמובטח הוא שלא ימות בשנה ההיא והוא מן הטעם הנזכר לעיל, אכן מי שכבר הוא זהיר להשלים פרשיותיו שנים מקרא ואחד תרגום מידי שבוע בשבוע אין צריך עתה בעוברו על ספר הכ"ד לחזור לשנותם פעם אחרת ויתחיל מהנביאים ויתנהל לאטו להבין במקרא לקיים מצות דקה מן הדקה.

תוכחה לקורין תנ"ך במרוצה ובשגיאות ודברי הזוהר בזה

נז. אך לא ניתנה קריאה נאמנה זו לאישי הרצים ובלעגי השפה, הרצים יצאו דחופים ומבוהלים בדבר המלך מלכו של עולם אשר נדמה בעיני כל כסיל כמשא כבד והיה דברו נחוץ לאמר מתי אבא עד קצו, ותכפוהו בלהותיו כמתלהלה היורה זיקים ומבליע השם בנעימה ופתח התיבה בצידה תשי"ם, איה סופר איה שוקל את השיבושים והשגיאות כרם חמר ה' צבאות ביום אחד לזמר ובשבת אחת החל וגמור לפנות לו יתר הימים לדעה מה יעשה לו הולך חשיכים ואין נוגה לו.

ואני דרשתי ברבים ופי אמלא תוכחות על זאת לאמר מי בקש זאת מידכם רפוש ורמוס בפיכם מקראי קדש במרוצת לימודכם להתהולל מהוללים לאמר רב שבענו היום שילמנו הארבעה ועשרים, ועל זאת מתאונן הנביא לאמר למה לי רוב זבחיכם יאמר ה' הלא טוב מעט לצדיק בכוונה מהמון הוללים רבים רוח יזרעו וסופתה יקצורו, ישתקע הדבר ולא תעשה כזאת בישראל עם הקדש כי עושה אלה הם מסטרא דערב רב כמו שהעתקנו לשון הזוהר [18] בפ"ד דשבועות דאינון מגזעא דערב רב הלעיטני נא ועליהם הכתוב אומר הבשר עודנו בין שיניהם ואף ה' חרה בעם וכו', כי על כל אלה האיש הירא ישקיף וירא להתנהל לאטו בדברות קדשו יתברך לעשות נחת רוח ליוצרו ואחד המרבה ואחד הממעיט וכו'.

תוכחה למסירים אזנם בעת התוכחה ועוסקים בלימודם

נח. ואף לזאת מאנה הנחם נפשי על רבים מבני עמינו המטים עקלקלותם, בבואם אל בתי כנסיות ובתי מדרשות אל המרביץ תורה כי ידרוש דברי כבושים ומוסרי הנפש באלה הימים וגם ביתר הימים ורע בעינם לאבד אותם העתים, וקובעים לימודם בעת הדרוש אלה מפה בספר הארבעה ועשרים ואלה מפה במשנה וימאנו לשמוע תוכחת חיים.

ומי פתי יאמין לקבל שכר על לימוד ההוא ונהפוך הוא כי חוששני להם מחטאת, וממה נפשך הם נתפסים כי אם יאמרו כי עינם ולבם אל דברי החכם כי ידרוש אם כן הפסידו לימודם יען איוב לא בדעת ידבר כי אין מלאך אחד עושה שתי שליחויות ועל זה נאמר

יען כי נגש העם הזה בפיו ובשפתיו כבדוני ולבו רחק ממני וכו', ואם יאמרו כי עינם ולבם בלימודם שקול טבותייהו ושדי אחיזרי אחר כי נתנו כתף סוררת ואזניו הכבד לבלתי היות אזן שומעת תוכחת חיים לדעת מה יעשה ישראל את הדרך ילכו בה ואת המעשה אשר יעשון לכפר מאשר חטאו על הנפש ויתנו לב לשוב, העל אלה לא התאפק ה' חס ושלום.

דברי חז"ל בשבחן של ישראל בעת שמתאספין אל הדרוש

נט. ולו חכמו ישכילו מה גדלה מעלת העם כי ידרוש לשמוע בלימודים את הדרך ילכו בה ואת המעשה אשר יעשון כי בזה שמו מתעלה, וכמו שאמרו במדרש [19] נדיבי עמים נאספו עם אלהי אברהם אמר ר' סימון מתעלה שמו של הקדוש ברוך הוא בעולמו בשעה שישראל נכנסין לבתי כנסיות ובתי מדרשות ונותנין שבח וגדולה להקדוש ברוך הוא, ואמר ר' ישמעאל באותה שעה כששומעים הגדה מפי החכם ואחר כך עונים אמן יהא שמיה רבא באותה שעה הקדוש ברוך הוא שמח ואומר למלאכי השרת בואו וראו עם זו יצרתי לי כמה הם משבחים אותי, באותה שעה מלבישין אותו הוד והדר לכך נאמר ברוב עם הדרת מלך, ובמדרש שוחר טוב [20] הוסיפו בו עוד, בשעה שהחכם יושב ודורש לפני הציבור ועונים עליו אמן יהא שמיה רבא אפילו אם נחתם גזר דינם אני מוחל להם ומכפר עונותיהם של ישראל ע"כ.

תוכחה למזלזלים בלימוד ספרי יראה ותוכחה

ס. ואל העם כי יבכו וידאגו כי השליכו אחר גוום דברי הדורש בהתעסקם בעונה ההיא בסדר לימודם וקורא אני עליהם מסיר אזנו משמוע תורה גם תפילתו תועבה, והעדר ביאתם לבתי מדרשות היה טוב יותר ממציאות רע ואף אשר אבדו טובה שאינו נמנה עמהם.

(**א"ה**, עיין מה שפירש המפרש בשנים שיושבים ואין ביניהם דברי תורה הרי זה מושב לצים).

סא. ואם הם גדולים בתורה ועל כן המה פונים עורף ולא פנים לשמוע בלימודי חכמה ומוסר, יבושו בושת וילבשו שחורים ויכסו שחורים תחת כי שנאו דעת ויראת ה' לא בחרו, ודואג ואחיתופל היו חכמים מהם וכו' ועל זה נאמר חכמה ומוסר אוילים בזו, פירוש אבל החכמים החכמה והמוסר יהיה עמהם יחדיו אחים ולא יתפרדו.

מעלת לימוד המוסר מהר"ם לונזאנו ע"ה

סב. ודע כי כמו שאמרו ז"ל [21] בפסוק ואותי עזבו ואת תורתי לא שמרו הלואי אותי עזבו ותורתי שמרו שמתוך שהיו מתעסקים בה המאור שבה היה מחזירן למוטב, כך יש לומר על אלה האומרים אין לנו אלא תורה ומוסר בזו, הלואי תורתי לא שמרו.

ובספרי המוסרים והתוכחות ילמדו או ישמעו ויראו כי מתוך קוראם בספרי המוכיחים היו חוזרים ללמוד תורה לשמה ועל ידי התורה יחזרו למוטב, כי באמת אין מספר לאשר אבדו את נפשם לבלתי קוראם בספרי המוכיחים המדריכים בדרך ישרה כי הקורא בדברי המוסרים מיראי ה' וחושבי שמו כמו חובת הלבבות וספר הקדוש והחסיד ראשית חכמה ע"ה בהכרח כי יכנסו הדברים ההם בלבם לפי שמי שאמרם מלבו אמרם כמו שאמרו חכמי הקדמונים עליהם השלום, כל דבר שיצא מן הלב יכנס בלב וכל אשר לא יצא כי אם מן הפה לא יעבור האזן.

והיה החכם אומר כשייסרני אדם ואחפוץ להכיר את המוסר ההוא אם יצא מן הלב, אראה אם נכנס מוסרו בלבם והתעוררה נפשי לדבריו אכיר כי בכל לבו אמרם ואם נפשי לא תשית לבה לדבריו ולא אתעורר להחזיק בם, בה אדע כי מוסרו אינו כי אם דבר שפתים ולבו בל עמו.

חודש אלול ראש חדשים לחדשי הנשמה

סג. על כן כל חכם לב בכם ראשית חכמתו תהיה בספרי המוסר, וחכמה ומוסר יחדיו יהיו תמים על ראשו תמיד כל הימים, וביותר בחדש הזה ראש חדשים לחדשי הנשמה ירגילו עצמם לקרוא ולעיין בספרים הנזכרים ובשערי תשובה לרבינו יונה ובספר הישר המכונה לרבינו תם ועוד ספרים אחרים שראוי לחרדים אל דבר ה' לשקוד עליהם ומתוכם ילמדו ליראה את ה' ולעובדו כראוי.

סד. ותמיד דברי הגדות אל ילוזו מנגד עיניך, ואמרו בספרי פרשת עקב [22] דורשי רשומות אמרו רצונך שתכיר את מי שאמר והיה העולם למוד הגדה שמתוך כך אתה מכיר הקדוש ברוך הוא ומדבק בדרכיו ואם עשיתם מה שעליכם אף אני אעשה מה שעלי ע"כ.

סגולת קדיש אחר לימוד אגדה לכפרת עון וכן נהגו הקדמונים

סה. וישתדל כל אדם בימים האלה לרדוף אחר בתי מדרשות לשמוע דברי אגדה ולענות קדיש אמן יהא שמיה רבא אחריה אף אם אין דרכו בכך בשאר הימים, ותהיין אזניו קשובות לתוכחות מוסר יראי ה' וחושבי שמו אולי אזי יכנע לבבו הערל וישוב אל ה' וירחמהו ואל אלהינו כי ירבה לסלוח.

ואף אם הוא בקי ללמוד לעצמו יחזור אחרי בתי מדרשות בימים האלה לשמוע בלימודים, וכן נהגו חסידים הראשונים עליהם השלום מטעם המדרש הנזכר שכשעונים אמן יהא שמיה רבא על דברי האגדה אפילו נחתם גזר דינם אני מוחל להם ומכפר עונותיהם של ישראל, ואותה אנו מבקשים בימים האלה כי זמן כפרה לכל היא ועת שערי רצון להפתח.

ראוי למעט בעסק בימי חדש אלול ולהרבות בעסק התורה

סו. וליתר העם הימים האלה נזכרים ונעשים לתקן על כל מה שביטלו בכל השנה לימוד התורה, וראוי כל אחד למעט בעסקיו ולקבוע ביום ובלילה עסק התורה, ואף גם להתבודד ולחשוב עם קונו על כל מה שפעל ועשה בכל השנה כי באו ימי שילום, החנוני מקיף והפנקס פתוח והיד כותבת והגבאים מחזירין תדיר בכל יום ומי לא נפקד בזמן הזה, ומי פתי יסור לבבו לבלתי הבין כי ממכון שבתו השגיח הוא יתברך, אז יכנע לבבו ותרדנה עיניו דמעה על החטאים ועל העונות אשר חטא על הנפש ומורא יעלה על ראשו ועל כרעיו ועל קרבו ותחתיו ירגז אם עודינו מחזיק בטומאתו ושב ורפא לו.

תוכחה למתרפים מתשובה בימי הרחמים לתור אחר המותרות

סז. אכן כמה טח מראות עיניהם רבים מעמי הארץ ועשירי עם יותר מהם אשר לא נתנו לב אל הצר הצורר בשמים ממעל לדכא תחת רגליו כל אסורי זיקי העון ויבאו בני האלהים להתיצב על ה' בימי הדין והנורא הבא על כל העולם ויתנו כתף סוררת אל התשובה.

ותחת הכונן לקראת אלהינו שבשמים ולהלביש להם מחלצות תשובה ומעשים טובים ולהסיר הבגדים הצואים מעליהם כי יחרדו חרדה גדולה עד מאד מאימת אימתה ופחד יום הדין, המה לא כן ידמו למען ספות הרוה את הצמאה, ומיום התקדש החדש הקדוש הזה זה החלם לעשות מלבושי גופם הנגוף בגדים נאים והצניף הטהור לראשו דקה מן הדקה כמטמונים יחפשנה, גם בתי הידים גם בתי השוקיים אחת למעלה ושבע למטה, ותמיד כל היום פעם בחוץ פעם ברחובות אצל כל פינה יארוב ירוץ ולא יעף אם ישקיף וירא אם השג ישיג בגדים חבול"ים כדי חפצו ורצונו להראות העמים והשרים את יפיו, ועור בעד עור יתן בעדו ולא ישוב מפני כל כופר ושמח לבו ויגל כבודו כי מצא כדי גאול"תו והחזיק בו בשתי ידות הר אפל זה קנתה ימינו ולא ידע כי בנפשו הוא.

סח. ויבא הביתה להתעלס באוהבים וביד אשתו ובניו יתנהו, ואף גם זאת אשת כסילות הומיה וסוררת אף היא תשיב אמריה לו, הטתו ברוב לקחה בחלק שפתיה תדיחנו לאמר לו לעולם יכבד אדם את אשתו יותר מגופו ולמה נגרע להיות שנינו יחד ביקר תפארת

הבגדים, ותסיתהו לרדוף אחר תפארת העכסים והקלגסים כאשר ירדוף הקורא בהרים, וליום הכסא יביא ביתו לכבוד ולתפארת ולא ידע כי רפאים שם בעמקי שאול קרואיה כי רבים חללים הפילה ועצומים כל הרוגיה וילכו ביום דין הגדול והנורא נטויות גרון וערום עד בית דדיהן, אויה לנו מי שמע כזאת מי ראה כאלה היתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו.

סט. ובהדי הוצא לקי כרבא הדל והלך שאין ידו משגת תרבה תאניה ואניה בתוך ביתו כי אשתו תובעת בפה כמו חבירתה ואם לאו מאפס ותהו נחשב הוא לה, ופערה פיה לבלי חוק לאמר חמסי עליך עד שלהבת עולה מאיליה אש ואש ביניהם, והאיש הלזה דל ורזה נגע וקלון ימצא ותאלצהו עד ישקיף וירא החנות פתוחה והחנוני מקיף על חד שבעתיים בנשך ומרבית ויביאה אל אשתו, וכשאין איתו מאומה לפרוע פרעות ילכד כצפורים האחוזים בפח וחרפתו לא תמחה.

תוכחה למבזבזים ממונם במעדנים ומרחיקים עניים מביתם

ע. וזה דרכם כסל למו לכבוד ולתפארת הבגדים בימי החדש עד בא ימי הדין הגדול והנורא, ואז יאזרנו חיל בכל עוז לרדוף למיני מעדנים ומשמנים בבקר ובצאן ביין ובשכר והנה ששון ושמחה הרוג בקר ושחוט צאן בכסה ליום חגנו למלאות כריסם מלא כריסי זיני בישי, וישישו וישמחו ויבוזו כסף עד בלי די ועיניהם לא תשבענה לקנות כל מעדנים חמת תנינים יינם המטים עקלקלות.

ואם איש דל יקרב אל פתח ביתם קול ברמ"ה נשמע כי ה' מחסהו ומרחיקים מאיתו כמתרחק משור מועד בימי ניסן, וכי יראו איש משתגע מתהולל בהתול וליצנות ודברים המרגילים שחוק לכל העומדים לפניו יבוזו כסף להביא אותו הביתה לשמוע שיר כסילים לאמר כי לשמחת מצוה הם עושים, וביום הכסא יצאו דשנים ורעננים כעגלי מרבק לבושי בגדי חמודיהם אשר השיגו בימי חיי הבליהם בגד בוגדים ויצר סמוך ותתפשם בבגדם לאמר שכבה עמי.

תוכחה ללובשים בגדי לבן בר"ה ואין מפשפשין במעשיהם

עא. ויש אשר יחלקו בגדם להם בעת ההיא לאמר הבה נלבנה לבני"ם וכשלג ילבינו כי כך היא המדה לעת כזאת ומופת כי כולו הפך לבן טהור הוא ויצא בדימוס, אוי להם כי חפרה הלב"נה ותהי להם הלב"נה לאבן כל אשר לב"ן בו ועליו נאמר זימן לבנים ומצא שחורים, ילבשו בושת וכלימה וילבשו שחורים ויכסו שחורים על רוע פעולתם הרעה כי רעה בעיני אדונינו שבשמים היא מאד.

האם כבוד ותפארת בגדי שש ורקמה והתיצבם כמו לבוש זה הדור בלבושו המה יליצו בעדם לפני אלהי המשפט כי יבואו להתחנן לפניו על אשר אשמו על נפשם עודם מחזיקים בטומאתם ובמה יקדמו פניו, האם יקדמו פניו בתרנגולת פטומה ויין ישן אשר בקרבם להרים ראש ולהיות פתחון פה אליהם לשאול על המחיה ועל הכלכלה ועל ימי חיי הבלם לאמר בספר חיים ברכה ושלום נזכר ונכתב.

עב. ושכינה מה הלשון אומרת הגמול הזה קויתי, המעט מכם כי תרבו פשע רב כל ימיכם מראשית השנה ועד אחרית השנה גם כי תרבו להוסיף שבע על חטאתיכם בימי הדין ומשפט כי גם כל העולם חל וזע מלפני להשליך אחרי גויכם פחדי ויראתי ואימתי אל תבעתכם, וכביכול מה הלשון אומרת קלני מראשי קלני מזרועי סורו טמא קראו למו. **אז** ידבר אלימו באפו ובחרונו יבהלמו לאמר, אם אב אני איה כבודי ואם אדון אני איה מוראי, לא הבאת לי שה עולת תשובת עונותיך וזבחיך לא כיבדתני אך העבדתני בחטאתיך הוגעתני בעונותיך בשומך ענן לבושך וכל הולך על גחון, הלא ידעת אם לא שמעת אלהי עולם ה' מלך במשפט השופט כל הארץ לא יעשה משפט, ואז יעשן אף ה' וקנאתו לאמר חס ושלום האם בגוי אשר כזה לא תתנקם נפשי, עושים מעשה זמרי ומבקשים שכר כפנחס ללבוש את הבגדים כשלג ילבינו ומדוע לא כליתם חקכם ללבון את הנפש החוטאת לא מטוהרה היא ותחתיה תעמוד הבהרת והיא מר לה, השמרו לכם אל תוסיפו לרמוס חצרי לראות פני כי ביום ראותכם וכו'.

הרהורי תשובה ליום הדין

עג. הנה כי כן הכי אחי אתה הט אזנך ושמע דברי חכמים, רחץ וטהר ואל תאחר לפני בא יום ה' האיום והנורא ושים נא כה נגד עיניך פחד ה' והדר גאונו בקומו לשפוט הארץ כי כל יושבי תבל ושוכני ארץ חלו ורגזו וחרוד יחרדו חרדה גדולה עד מאד, ושוב אל ה' בכל לבך באמור לך מה אעשה כי יקום אל וכי יפקוד מה אשיבנו.

וקרע את לבך לי"ב קרעים ותרדנה דמעותיך בקול מר לאמר, אוי לי כי נדמתי כי איש טמא שפתים אנכי כי ה' אלהים נתן לי לשון למודים לדעת לעתור ולרצות על עוני כבן המתחטא ואת אב ירצה ויתחנן לו, ואנכי פניתי עורף ולא פנים עשוק ורצוץ בקברות התאוה אשר לא יועילו ולא יצילו ביום אף ה' רק המה יריעו וישחיתו, אוי לי על שברי אנה אוליך את חרפתי, אוי לאותה בושה אוי לה לאותה כלימה, ואיך אשא פני אל האדון ה' כי עבד אויל הייתי לפניו וכי כעסתיו גם כעס לבא לפניו בבגדים הצואים אשר עלי ואם אדון הוא איה מוראו.

כי על כל אלה ארדה נא ואראה איזה הדרך ישכון אור לפני בא יום הנורא והאדיר בתשובה ובמעשים טובים אולי אכפרה פניו במנחה ההולכת לפניו, אולי ישא פני ברחמיו וברוב חסדיו ואראה פני אלהים לבא לפניו להתחנן לו ולבקש מלפניו על חטאתי ואשמי וחיי ימי חלדי ולחם חקי וה' אלהים יעזור לי.

בחטאי האדם נעשים לבושים צואים שעל ידם מענישין בגיהנם

עד. ובזוהר פנחס אמרו ז"ל, [23] יהושע כהן גדול הוה ואוקמוה מה כתיב ויהושע היה לבוש בגדים צואים ועומד לפני המלאך בגדים צואים אינון לבושין דאתלבשא בהו רוחא בההוא עלמא והא אתמר דכל מאן דבעיין לעאלא ליה לגיהנם מלבישין ליה בהו מה כתיב הכא ועומד לפני המלאך מאן מלאך דא מלאך דממנא על גיהנם וממנא על מאן דחמי באינון לבושים עד דאתיב ואמר הסירו הבגדים הצואים מעליו ומהכא אית לאסתכלא דעובדין דבר נש עבדין אינון לבושים צואים וכו' ע"כ, הנה מבואר כי ממעשיו של אדם המה נעשים לו לבושים צואים וכפי מנין עונותיו כן מנין הלבושים לכל עון ולכל חטאת כי כל אחד מהם כלבוש חשך אפילה להתעטף בהם נפשו העלובה.

תוכחה לרוזפין בימי התשובה אחר תפארת בגדיהם

עה. והנה כי כן מי פתי יסור לבבו לבלתי הבין את כל הקורות אותם ומה בצע כי ירדוף ללבוש את הבגדים החמודים בחגים ובמועדים, ותחת כבודו יקד יקוד כיקוד אש פחם צרעת עונותיו ואשר אשום אשם לה' והלביש את הבת היקרה כבודה בת מלך הנשמה הטהורה אלף אלפים בגדי אלמנותה תחת היותה ממשבצות זהב לבושה.

ואף כי האדם יראה לעינים תפארת אדם זה הדור בלבושו יפה עינים וטוב רואי אין כל מאומה, הנה זה דומה לאדם שהוא מלא נגעים בגופו ומכסה אותם לבושו, אכן בהסיר לבושו תגלה ערותו תראה חרפתו, כך בנפש חקוקים החטאים כמו שנאמר החטאים האלה בנפשותם ובהיותה בעולם הזה בלבוש החומר לא יראו החוצה מומי העבירות ולבושי חשך ואפילה אשר עליה, אך בסור החומר מעל הנפש תגלה ערותה ותראה חרפתה, אוי לה לאותה בושה וכו' מי יהיה עליה סתרה, הנה אלה רשעים ושלוי עולם השגו חיל.

עו. לא כן האיש הירא ורך הלבב לא יפנה דרך כרמי"ם רמי הקומה בזויים וגדועים אחר תפארת הבגדים, רק באותו פרק אשר אלה הרחוקים מאת ה' יחלו ללבוש הגוף הנגוף בימים האלה ובזמן הזה יפשטו המה את בגדי גופם הנגוף ערום ילינו מבלי לבוש חמדת העולם הזה ויענו אותו בפרך בסיגופים ובתעניות בלבוש שק ואפר יציעו לשוב אל ה' לפני בואם לפני בית דין הגדול של מעלה לתת דין וחשבון, ויהי אלהיהם עמם ויעלו

בתשובתם הרמתה תשובה שלימה עד ה' אלהינו, ובכן הצר הצורר בשמים ממעל לדכא תחת רגליו האסורים בזיקי עונותיהם ולבקש תואנה, הנה על ידי התשובה לפני ראש השנה עוד מעט ואין רשע והתבוננת על מקומו ואיננו.

מעלת המתענים ומתקדשים ממותרות בפרט בימי הרחמים

עז. ולכן כל אדם החלש הוא הרפה יחזיק במעוזו להבין ולהתענות בימי החדש הזה ואל יפנה אל הכסא ביום חגנו כי בקושי התירו לחם לאכול ובגד ללבוש כמו שנכתב לקמן, רק כל עצמו לא יפנה אלא אל עצמו עצמות נשמתו להתקדש במותר לו מאכילה ושתיה שהם כוחות הגוף וידבק בו יתברך ובמשרתיו שהם מובדלים וקדושים מאכילה ושתיה ויחדיו ידובקו לאור באור החיים כמו שנאמר ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כולכם היום ואותה אנו מבקשים כהיום הזה.

דברי הזוהר בשבח הצדיקים הממהרים להתענות על עונם

עח. ובזוהר פרשת וירא [24] אמרו, אמר ר' יהודה כך דרכו של צדיק כיון שרואה שמעיינים בדינו אינו מתאחר לשוב ולהתפלל ולהקריב חלבו ודמו לפני צורו הדא הוא דכתיב וימהר אברהם האהלה אל שרה בחפזון ובמהירות בלי שום העכבה, ומיד ממהרת הנשמה אצל הגוף להחזירו למוטב ולבקש במה שיתכפר לו עד שמסתלקין ממנו בעלי הדין ע"כ.

הנה משם מתבאר כי סגולת מיעוט חלב ודם בתעניתו היא לסלק בעלי הדין מעליו, ואין לך אדם שאין צריך לה לפני בא בני האלהים להתיצב על ה', ואף גם כי בעונות וחטאים מתגברת הקליפה ומעבה מחיצה של ברזל בינו לבין אבינו שבשמים, ועתה ישוב לשבר הקליפה על ידי צום ותענית שחלבו ודמו שהם עיקר האיברים מתמעטים ומסתגפים ויהיה קרוב אל ה' אלהיו ויענהו ממעון קדשו בכל התפילות אשר יתחנן בימים נוראים האלה ולא ישיב פניו ריקם וחלקו בחיים.

עט. על כן קבלו וקיימו יראי ה' וחושבי שמו לעמוד על נפשם להבין ולהתענות כל אחד כפי כוחו אחד המרבה ואחד הממעיט, כל אדם אינו חייב אלא כשיעורו ובלבד שיכוין לבו לשמים, ויכוונו גם כן להחליש כח הקליפה אשר גברה באורות העליונים ונפשם ונשמתם.

תפלת עננו לברכת שומע תפלה במנחה למתענים בימי הרחמים

פ. וטוב שיוציאו כוונתם בפה בתפילת מנחה בשומע תפילה ולומר נוסח עננו זה אשר לפניך.

עננו אבינו עננו ביום צום התענית הזה כי בצרה גדולה אני על כי עונותי עברו ראשי כמשא כבד יכבדו ממני, טבעתי ביון מצולה באתי במעמקי מים ושבולת שטפתני, כי פשעי אני אדע וחטאתי נגדי תמיד, יראה ורעד יבא בי בשורי כי קרבו ימי תת דין חשבון עון חובי בקום למשפט אלהים, דיינא יתיב וספרין פתיחו וכל צבא השמים עומדים עליו מימינו ומשמאלו וכי יפקוד מה אשיבנו, במה אקדם ה' איכף לאלהי מרום, בושתי וגם נכלמתי כי נשאתי חרפת נעורי, על זאת יחרד לבי ויתר ממקומו אנה אני בא לפני ה' כי בא לשפוט הארץ ואנכי ככלי מלא בושה וכלימה, אין לי פה להשיב ולא מצח להרים ראש, לך ה' הצדקה ולי בושת הפנים ומה אדבר ומה אצטדק.

ובכן יהי רצון מלפניך יְוִד הֵי וְאָו הֵי אֱלֶף הֵי יֻוֶד הֵי אלהי ואלהי אבותי האל הנותן בי"ם דר"ך שאל תבא במשפט את עבדך כי אתה טוב וסלח ורב חסד לכל קוראיך, טוב וישר ה' על כן יורה חטאים בדרך, וימין הגולה פשוטה לקבל פושעים וחטאים ובימינך תסעדני, אל תסתר פניך ממני ביום צר לי הטה אלי אזנך ביום אקרא מהר ענני, אל תשליכני מלפניך ורוח קדשך אל תקח ממני, ואל נא תבזה ענות נפשי אשר ברכי כשלו מצום ובשרי כחש משמן, ויהא מיעוט חלבי ודמי המעט הוא בתעניתי היום חשוב ומקובל לפניך כחלב מונח על גבי מזבחך לכפר על כל מה שפגמתי במדות העליונות וקלקלתי צנורות אורות השפע וישובו השפעותיהם על מכונם הראשון, והרשעה כולה כעשן תכלה נפלה לא תוסיף קום וישוב העפר על הארץ כשהיה.

ואשר הגברתי כח הקליפה בעב הענן מחשך מעשי הרעים בעננו ענן על אורות העליונים ושומי ענן לבושי נשמתי, עתה תבער כלה ענן וילך ושבה והיתה לבער לאמר לאסורים צאו ולאשר בחשך הגלו, ותעביר מחיצה של ברזל המבדלת בינינו לביניך וקרבנו לדבקה בך ולא ידבק ברשות קדושת מחנינו מאומה מן החרם ולהעביר גלולים מן הארץ והופע בהדר גאון עוזך על כל יושבי תבל ארצך, וידע כל פעול כי אתה פעלתו ויבין כל יצור כי אתה יצרתו ויאמר כל אשר נשמה באפו ה' אלהי ישראל מלך ומלכותו בכל משלה לשמוע בקולך ולדבקה בך, והאר עלינו הארת אור החיים באור פני מלך חיים כאמור ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כולכם היום, ותעננו ביום קראנו כאמור ומי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו כה' אלהינו בכל קראינו אליו, יהי ה' אלהינו עמנו כאשר היה עם אבותינו אל יעזבנו ואל יטשנו להטות לבבנו אליו ללכת בכל דרכיו ולשמור מצותיו וחוקתיו ומשפטיו אשר צוה את אבותינו.

אנא האל הנאדר מלך במשפט ברחמיך המרובים תוציא לאור משפטי ומשפט עמך בית ישראל, ובבא תוכחה נגדך שמנו מספרך אל תמח, ודלות מעשים בשורך קרב צדק

מאיליך ורחמיך יקדמו רוגזך, אל תפן אל קשי העם הזה ואל רשעו ואל חטאתו וחתום פי שטן ואל ישטין עלינו, זעום בו וידום ויעמוד מליץ טוב לצדקנו, זכור רחמיך ה' וחסדיך כי מעולם המה, יהי חסדך ה' עלינו כאשר יחלנו לך, וטרם נקרא אליך אתה תענה כדבר שנאמר והיה טרם יקראו ואני אענה כי אתה העונה את עמך ישראל ברחמים ברוך אתה ה' שומע תפילה.

פא. ואם בעל נפש אתה תקרע את לבבך הערל לי"ב קרעים באמור נוסח תפילה זו תמיד כל יום ויום בצום ובכי בקול חמרמר ובשפל קול התחי"נה והיא תועלת גדול ככל אשר נצטוינו מאת רז"ל, [25] לעולם יקדים אדם תפילה לצרה שהוא טרם עומדו למשפט האיום והנורא.

סדר שיאמר בימי תענית חדש אלול בימים שפותחין הארון מהאר"י

פב. והרב זלה"ה כתב שכל המתענה בחדש הזה שיאמר ביום שמוציאים בו ספר תורה בעת פתיחת ההיכל הי"ג מדות ג' פעמים, ואני תפילתי ג' פעמים, ולכוין ג' פעמים בכ"ד שמות היוצאים מכ"ד ספרים הידועים, וישאל מה' כפרה על עונותיו ויתן לו חיים.

תפלה להוצאת ספר תורה באלול

פג. ובספר חמדה גנוזה אשר לי שם כתבתי נוסח תפילה בסדר פסוקים ואעתיקנה כאן וזה נוסחה בתוספת עוד.

יהי רצון מלפניך יְוִד הֵי וְאָו הֵי אֶלֶף הֵי יֻוֶד הֵי אלהי ואלהי אבותי י"ה ה'טוב ו'מקור ה'חיים, א'ל ה'נאדר י'הוה ה'צח, אל נערץ בסוד קדושים רבה, אל ה' ויאר לנו הנותן בים דר"ך ובמים עזים נתיבה.

{אלף הי יוד הי}

א'חת שאלתי מאת ה' אותה אבקש שבתי בבית ה' כל ימי חיי לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו. ל'ב טהור ברא לי אלהים ורוח נכון חדש בקרבי. פ'נה אלי וחנני תנה עזך לעבדך והושיעה לבן אמתך. ה'רב כבסני מעוני ומחטאתי טהרני. י'בואוני רחמיך ואחיה כי תורתך שעשועי. י'הוה בקר תשמע קולי בקר אערך לך ואצפה. ו'אל תבא במשפט את עבדך כי לא יצדק לפניך כל חי. ד'מינו אלהים חסדך בקרב היכלך. ה'קשיבה לקול שועי מלכי ואלהי כי אליך אתפלל. י'הוה נחני בצדקתך למען שוררי הישר לפני דרכך.

{יוד הי ואו הי}

י'הוה הושיעה המלך י'ענינו ב'יום ק'ראינו. ו'יהי ה' לי למשגב ואלהי לצור מחסי. ד'רכיך ה' הודיעני ארחותיך למדני. ה'שמיעני בבקר חסדך כי בך בטחתי הודיעני דר"ך זו אלך כי אליך נשאתי נפשי. י'ומם יצוה ה' חסדו ובלילה שירה עמי תפילה לאל חיי. ו'אני

תפילתי לך ה' עת רצון אלהים ברוב חסדך ענני באמת ישעך. א'תהלך לפני ה' בארצות החיים. ו'אתה ה' אל תרחק אילותי לעזרתי חושה. ה'לא אתה תשוב תחיינו ועמך ישמחו בך. י'היו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך ה' צורי וגואלי.

אנא בכח גדולת ימינך וכח סגולת שמותיך הקדושים המאירים בזה החדש רב הקד"ש כי עתה נצב לקראתי בדר"ך, סלח לנו אבינו כי חטאנו מחול לנו מלכנו כי פשענו כי אתה ה' טוב וסלח ורב חסד לכל קוראיך, טוב וישר ה' על כן יורה חטאים בדר"ך, ואתה ברחמיך הרבים תחפוץ בנו ותרצנו והשיבנו אבינו לתורתך וקרבנו מלכנו לעבודתך והחזירנו בתשובה שלימה לפניך תמיד כל הימים כי ימינ"ך פשוטה לקבל שבים, ואל תעש עמנו כלה תאחז ידך במשפט תצדק בדברך תזכה בשופטך.

ויכבשו רחמיך את כעסך ויגולו רחמיך על מדותיך ותתנהג עמנו ה' אלהינו במדת החסד ובמדת הרחמים ותכנס לנו לפנים משורת הדין, ומנחל בדר"ך ישתה שפע שלש עשרה מכילין דרחמי המאירים ומזהירים וביום החדש יפתחו ודר"ך המלך נלך את דר"ך עץ החיים, כי עמך מקור חיים באורך נראה אור לאור באור החיים, וזכרנו לחיים ארוכים וטובים ושלום ופרנסה טובה וישועה ונחמה וגזרות טובות.

ובשם קרע שטן תקרע רוע גזר דינינו ובשם אָלָ"ך כלול במקורו אֶהְיֶ"ה הוא אָאָהֲלִיאָ"ה תבטל מעלינו כל גזרות קשות ורעות.

וברכנו כולנו יחד באור פניך ותן בלבנו בינה להבין להשכיל לשמוע ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורתך באהבה, והאר עינינו בעמקי סודות תורתך ויחד לבבנו לאהבה וליראה את שמך, ותאסוף גלויותנו לחצרות קדשיך לשמור חוקיך ולעשות רצונך ולעבדך בלבב שלם, עשה למען שמך עשה למען ימינך עשה למען תורתך עשה למען קדושתך ולמען ארבעה ועשרים שמות הקדש היוצאים מארבעה ועשרים סדרי תורתינו התמימה.

יָהְ עָן הֶתְ הֶדְ דֶיְ הֶדָ אָסְ אָתְ בָן הֶסְ שֵסְ אָסְ וָוְ שֵהְ לֶבָ הֶהְ לָהְ אָבָ אָדָ לֶדְ בָסְ הֶסְ הֶסְ (כל תיבה בניקוד שורק קמץ).

יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך ה' צורי וגואלי אמן כן יהי רצון.

ציונים והערות לפרק א

1. ברכות דף ס"א ע"א. 2) בראשית רבה פרשה ע"ה אות א'. 3) זוהר אמור דף צ"ט ע"א. 4) זוהר פקודי דף רמ"ט ע"ב. 5) עי' זוהר פקודי דף רמ"ז ע"ב. 6) זוהר יתרו דף צ"ג ע"ב. 7) זוהר נשא דף ק"ל ע"ב. 8) זוהר וירא במדה"נ דף צ"ט ע"ב בסופו. 9) זוהר נשא דף קל"ט ע"ב. 10) זוהר נח דף ס"ט ע"ב. 11) עי' ע"ז דף ה' ע"א. 12) תקו"ז בתקונים נוספים שבסופו. 13) זוהר חיי שרה דף קכ"ב ע"א. 14) ר"ה דף י"ח ע"א. 15) זוהר בהעלתך דף קנ"ב ע"א. 16) ע"ז דף י"ט ע"א. 17) ברכות דף ח' ע"א. 18) עי'

תקו"ז בתקונים נוספים שבסופו תקון ג'. 19) מדרש משלי פרשה י"ד. 20) מדרש משלי פרשה י'. 21) הקדמת איכה רבה אות ב'. 22) ספרי עקב פרק י"א סוף פסוק כ"ב. 23) זוהר פנחס דף רי"ד ע"א. 24) זוהר וירא במדה"נ דף ק"א ע"ב. 25) סנהדרין דף מ"ד ע"ב.

פרק ב - זמן סליחות - קימה באשמורת - תקון חצות

מנהג אמירת סליחות מר"ח אלול עד יום הכפורים וטעמו

א. יחיה ה אדם **ו** כל **ה** נשמה בהתקרב אל אל בשמים בבקשה ובתחנונים לדפוק על שערי הרחמים אשר המה פתוחים להאיר לארץ ולדרים עליה ברחמים ולעמוד על נפשו בראש אשמורות לבקש על עונו כמנהג קדמונינו עליהם השלום מראש חדש אלול עד יום הכפורים.

וסימן לדבר תשחר א"ל א"ל שהוא סוד חדש אלול שכתב הרב שהוא סוד שני פעמים א"ל א"ל דהיינו יא"יי משם קס"א ויי"אי משם ס"ג שבהם מאירים פני המלך הקדוש כמ"ש לעיל שצריך לשחר אליו ולעורר השחר.

וכן נאמר נשא לבבנו אל כפים א"ל א"ל בשמי"ם כי בא לבאר מה שכתוב נחפשה דרכינו ונחקורה ונשובה עד ה', ולמתי תהיה זמן החיפוש מחפוש, לזה אמר כי הוא בזמן דא"ל א"ל בשמים בחדש אלול כאמור, והטעם כמ"ש יען כי בשובו לפני ראש השנה צדיק הראשון בריבו.

ב. ועל כן ראוי ונכון מנהג הקדושים לומר סליחות מראש חדש אלול כי המה ימי רצון להתקבל הרחמים והסליחות, כי אז עלה משה רבינו עליו השלום להר לקבל לוחות שניות והתפלל על ישראל ונתקבלה תפילתו והאבות סימן לבנים.

מנהגי התחלת סליחות ומנהג ר' האי גאון להתחיל בר"ח

ג. ואף על פי שיש מקומות שנהגו לקום מט"ו באלול ואחרים נהגו לקום בעשרת ימי תשובה המנהג הנכון הוא מראש חדש אלול, וכן כתב רב האי גאון זה לשונו, מנהג לומר תחנונים בהנך עשרה ימים לחוד, ושמענא דבמקצת אתרוותא קיימי מראש חדש אלול דכי סליק משה להר בפעם שלישית בראש חדש אלול היה ונחית בלוחות שניות ביום הכפורים וכל המוסיף לבקש רחמים זכות הוא לו, ואנו מנהגינו כהנך דקיימי מראש חדש אלול ע"כ.

טעם שאומרין סליחות באשמורת ע"פ הזוהר

ד. וטעם הרחמים והסליחות האלו המתוקנות לאומרן בראש אשמורות יותר מביום הוא מבואר בכמה מקומות בזוהר פרשת ויקרא [26] זה לשונו, כד אתפלג ליליא כרוזא קאים וכריז ופתחין פתיחו וכו' וקודשא בריך הוא משתעשע בצדיקייא בגן עדן זכאה חולקיה

מאן דאתער בההוא זמנא וכל מאן דקאים בההוא זמנא אקרי חבריה דקודשא בריך הוא וכנסת ישראל ואקרון אחים וריעים דכתיב למען אחי וריעי אדברה נא שלום בך אקרון חברים דכתיב חברים מקשיבים לקולך וכו' ע"כ.

וכן בפרשת בשלח [27] ז"ל, והא אתמר דעיקרא דליליא מפלגותא ואילך ואף על גב דפלגו קדמיתא בכללא דליליא הוא אבל בפלגות ליליא קודשא בריך הוא עאל בגנתא דעדן לאשתעשעא עם צדיקייא וכדין בעי ליה לבר נש למיקם ולמלעי באורייתא והא אתמר דקודשא בריך הוא וכל צדיקייא כולהו צייתין לקליה ע"כ.

ה. ויתר מקומות אשר אין להם מספר ביארו סוד הדבר הזה, כי לא לבדו היה הדבר כאשר יחשבו בעלי הפשט הטעם להיות תפילת הלילה יותר זכה מתפלת היום למה שאינו פנוי ביום, וגם שתאוות הגוף מהמאכל והמשתה יותר נחים בלילה ממה שהם נחים ביום ומהם הפסק החברה בינו ובין כל אדם, כי הן לזאת לא היו מקפידים להיות הדבר אחר חצות לראש אשמורות כי כל הלילה זמן תפילה היא אחר שינוחו עוד מעט, אין זאת כי אם טעם הדבר פנה למעלה כאשר עת רצון היא למעלה בשעשוע המלך מלכו של עולם וצדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם בגן עדן העליון, והרחמים מתעוררים אז יותר מאד משאר העתים וזה פשוט.

אין לאחר הסליחות לשחרית או להקדימן קודם חצות לילה

ו. אכן רבים מעמי הארץ בחשיכה יתהלכו באין מבין טעם הדבר ופירושו אשר ראו באומרם הרחמים וסליחות הללו בתפילת שחרית מידי יום ביום, ולא ידעו תועי רוח בינה כי עשו את הטפל עיקר ואת העיקר טפל מצד היותם נאמרים שלא בזמניהם.

ז. ויותר מהמה רעה חולה ברבת בני עמינו כי ראו להקל מעליהם עול טורח משא ההשכמה והקימה ממטתם וסרוחים על ערשותם, והמה טרם ישכבו אומרים הסליחות בדברים מועטים וראשי אמרים שם סמוך לערשותם ירננו על משכבותם למען ספות הרוה את הצמאה, הוזים שוכבים אוהבי לנום ועד משכב הצהרים ינוחו על משכבותם ולא ידעו שבעה.

דברי הזוהר בטעם שאין להקדים הסליחות קודם חצות לילה

ח. ולו חכמו ישכילו בינה לעתים כי עת לכל חפץ ודבר בעתו מה טוב לראש אשמורות, עת רצון היא לפני אבינו שבשמים ובה עת הזמיר הגיע וממנה יושע כל איש ישראל ומצא כדי גאולתו, לא כן בחצות לילה הראשונה הפך עליו בלהות לעת מרפה והנה בעתה, ואמרו בזוהר פרשת ויקרא שבחצות לילה הראשונה כל השערים ננעלים וכל הקדושים יושבים ודוממים והחיצונים מתפשטים בעולם ומידת הדין מתגברת בעולם,

וממילא כי אין מקום להזכרת י"ג מדות בתחלתה אחר כי אז ממשלת מדת הדין כאשר קבלנו מחכמי המדע כי על כיוצא בזה נאמר לא תחסום שור בדישו.

טעם שתפלת ערבית מיד עם שקיעת החמה ע"פ הזוהר חדש

ט. ובזוהר חדש בפרשת בראשית אמרו כי אף תפילת ערבית אין לאומרה רק משקיעה החמה עד שיראו שני כוכבים מהטעם הנזכר זה לשונו, אמר ר' אלעזר צלותא ותשבחתא דליליא משקיעה החמה עד לא אתחזי סיהרא דכתיב ייראוך עם שמש דא היא צלותא דצפרא ולפני ירח דא היא צלותא דליליא ר' יהודה אמר מהכא כי ממזרח שמש עד מבואו מהולל שמי בגוים ומאי טעמא תנינן אמר ר' יהושע בן לוי אמר ר' יוחנן עשה הקדוש ברוך הוא מלאכי השרת למעלה לקלסו ולשבחו וכו' ושלש משמרות הוי הלילה ובאלו השלש משמרות מתחלקות שלש כתות של מלאכי השרת לשבח את יוצרם וכנגדן שלש תפילות ביום וכו'.

אמר ר' יהושע אמר רב בצפרא כשהחמה זורחת הוא זמן תפילה ומשש שעות ולמעלה עד תשע שעות זמן תפילת מנחה ומששקעה החמה עד שתחשך תפילה אחרונה דאמר ר' יהושע בן לוי אמר ר' יוחנן אמר רב משקיעה החמה עד שיראו שני כוכבים זמן תפילה אחרונה דהכי תנינן משיראו שני כוכבים הוא תחילה למשמרה ראשונה שבאה כתה ראשונה של מלאכי השרת וממתינים להם לישראל עד אותה שעה ואז מתחילין לומר שירה וננעלים השערים מתשבחתיהון של מטה ואין השערים נפתחים אלא למלאכי השרת, ומי אמר ר' יהושע בן לוי הכי והתנן כל העוסק בדברי תורה בלילה הקדוש ברוך הוא מושך עליו חוט של חסד ביום והכא אמריתו דננעלו כל השערים אמר ר' יהושע התם במאי קמיירי מפלגותא דליליא ואילך וכו', עיין שם באורך גודל מעלת עתות ההם.

מנהג חסידי ארץ ישראל לעשות עיקר לימודם מחצות הלילה

י. הנה מתבאר ממאמר הזה כי עד שיראו שני כוכבים בלבד הוא זמן תורה ותפילה ולא עוד, שמאז והלאה ננעלו דלתות של מעלה בפני תורה ותחנונים ואין מקום לתורה ולתפילה, ובכן תפסו שיטה זאת רבים מחסידי תקיפי ארץ ישראל לעשות יקר תפארת הלילה מחצות ואילך בכל עסקי תורתם, וכן להתפלל תמיד כל לילה ולילה אחר שקיעת החמה מיד מטעם המאמר הנזכר.

אזהרה לאומרים סליחות בתחילת הלילה או קודם חצות

יא. אם כן איפוא האנשים האלה אשר נטו אשורם מן דרכי הציבור ולומר סליחות אחר ערבית העלו חרס בידם ואת כולם ישא רוח כי נשתמשו מהדברים שלא מדעת בעלים אשר תקנום לבקרים ברן יחד ככבי בקר ויריעו כל בני אלהים, ובר מן דין כי

בתחילת הלילה עדיין דעתם מעורבבת עליהם מענייני היום ואינם כל כך פנויים, וגם כי לא נחו ולא שקטו מהמאכל ומשתה כי הבשר עודינו בין שיניהם בעת היותם מתנפלים ומתחננים, ועליהם ועל כיוצא בהם נאמר ואותי השלכת אחרי גווך.

וגם פסוקי דוד המלך עליו השלום יוכיחו שנאמר חצות לילה אקום להודות לך וכו' ונאמר קדמו עיני אשמורות וכו' וכן בישעיה אף רוחי בקרבי אשחרך, והיא ראיה לפתאים האלה ומכח אלה הפסוקים דוחו ולא יכלו קום, ואם יצרם תוקפם ולא יוכלו לעמוד על נפשם לקום לראש אשמורות כי עזה כמות אהבת שינתם ולא יעורו משינתם, ההעדר טוב ממציאות הרע ולא יעשו כזאת לאמר סליחות וי"ג מדות בתחילת הלילה אחר ערבית או גם בטרם ישכבו קודם חצות.

סגולת המנדד שינה מעיניו בעוד לילה לסלק הדינים מעליו

יב. והנה ראוי להודיע לבני אדם גבורותיה ומעלת יקר תפארת גדולתה של קימה זאת לנדד שינה מעינינו לשחר פני אבינו שבשמים בבקשה ובתחנונים ובדברי תורה בשאר ימות השנה כי רבה היא אשר אין למעלה הימנה כאשר האריך הרחיב בביאור הרב החסיד בעל ראשית חכמה בשער הקדושה, ובפרט את אשר העמיק הרחיב ואסף המאמרים הבאים בספר הזוהר בעונש ביטולה חס ושלום.

וזה בשאר כל הימים כל שכן בימים האדירים האלה לפני בא יום הדין הנורא כי קרוב יום פקודתם ודינם מגופם ובניהם וממונם לפני אלהי עולם ה' וכל צבא השמים עומדים עליו מימינו ומשמאלו, וכמה בעלי הדין עומדים להשטין עליו על כל אשר פעל ועשה ויתר חיצונים הנעשים ממעשיו הרעים אשר ילחצוהו להשיב לו כדי רשעתו פצע וחבורה ומכה טריה ולא זורה ולא חובשה ולא רוככה כי אם במעשים טובים ותשובה שלימה.

יג. וביותר בקיום מצות נדוד שינה מעיניו לקום בעוד לילה שמבטל מעליו כל הקליפות ובעלי הדין והיו כלא היו כמו שאמרו בזוהר פרשת ויחי [28] זה לשונו בקיצור, זכאה חולקיה דההוא בר נש דאיהו קאים בההיא שעתא ואשתדל באורייתא כיון דאיהו פתח באורייתא כל אינון זינין בישין אעיל לון בנוקבא דתהומא רבא וכפית ליה לחמור ונחית ליה מההוא גרם המעלות וכו' ע"כ.

מעלת הקם באשמורת בימי הרחמים ותוכחה למזלזלין בה

יד. ואם ביתר הימים ראוי לרדוף בקיומה לבטלם כל שכן וקל וחומר בימים האלה הנזכרים ונעשים, ואותה אנחנו מבקשים להעביר המשטינים הרעים מעלינו שראוי לרדוף אחריה כאשר ירדוף הקורא בהרים, ומה גם אשר יתן אל לבו דברי הזוהר פרשת מצורע [29] זה לשונו, ר' אלעזר פתח וכצפורים האחוזות בפח כהם יוקשים בני האדם וכו',

דרש הכתוב על בני אדם שלא יעורו משינתם לכבוד קונם, וסיים ומאן דלא יתער רוחיה לפולחנא דמאריה בהיך אנפין יקום קמי מלכא כד יתערון עליה בדינא ויתפשון ליה בקולרא ולא ישתכח עליה זכותא לאשתזבא כדין כתיב וכצפורים האחוזות בפח כהם יוקשים בני האדם ע"כ.

ומי פתי יסור לבבו לבלתי הבין כי קרוב יום פקודתו והמשפט לאלהים הוא ואיך ישא פניו מול האלהים כד יתערון עליה בדינא על זאת וכי יפקוד מה ישיבנו אם עוד אף בימים האלה עודינו מחזיק בטומאתו ומן ה' יסור לבו, אשר הן זאת היתה כוונת קדמונינו הקדושים לתקן את זאת שלשים יום קודם ראש השנה לקום באשמורת כאשר יוכלון שאת כקטן כגדול זקנים עם נערים לבטל מעלינו כל צר ומשטין לפני יום הדין, ואף גם כי לא ימצא האויב לקטרג עלינו על זאת בדין ביום ראש השנה והימים הראשונים יפלו.

דברי הזוהר בחומר מי שאינו קם באשמורת שנקרא נזוף

טו. ואף לזאת יחרד לבו של אדם ויתר ממקומו מידי עלות על לבו מה שאמרו בזוהר פרשת ויקרא [30] בפסוק ולא אמרו איה אלוה עושי נותן זמירות בלילה, שהבלתי קם מכריזים עליו זה הכתוב ואמרי ווי לפלניא נזיף הוא דמאריה שבקא דמאריה דלא אתער רוחיה ולא אשגח ליקרא דמאריה ע"כ, ודוק לשון נזיף דמאריה כי רוצה לומר הם נזופים לשמים רחמנא ליצלן והיא מן החמורות.

וצא ולמד מה שאמרו בזוהר פרשת פקודי, [31] כל אינון דחבו כל אינון חובין דבעיין לנזפא עשרה כרוזין נפקין בכל אינון רקיעין ובכל אינון חיילין ומשריין אזדהרו בפלניא דאיהו נזיפא חובא פלוני עבד נזיף הוא לעילא ותתא ונטירו דמאריה אתעדי מיניה ואפילו בליליא נשמתיה נזיפא דסתמי כל תרעי שמיא ולא סלקא לה וכו', ולעיל מיניה אמר שאין מקבלים תפילתו ארבעים יום ע"ש.

טז. ומי האיש אשר לא ישים הדברים האלה על לבו ויקרענו לי"ב קרעים ותרדנה דמעותיו לאמר, אוי לי כי נדמיתי אנה אוליך את חרפתי, שכחתי את ה' אלהי ולא אמרתי איה אלוה עושי נותן זמירות בלילה ואיככה אוכל וראיתי ברעה אשר ימצא את נפשי אשר תלך מדחי אל דחי ותחת העלותה לקבל פני אביה שבשמים צרור החיים תקולע בתוך כף הקלע כצרור אבן במרגימה, ושומרי נפשי נועצו יחדיו לאמר אלהים עזבו רדפוהו ותפשוהו כי אין מציל כמו שאמרו ונטירו דמאריה אתעדי מיניה.

חומר מי שאינו קם באשמורת שאין תפלתו נשמעת מ' יום

יז. וכבד משניהם אמרו כי גם כי יצעק וישוע שתם תפילתו ארבעים יום וארבעים לילה, ישועו ואין מושיע על ה' ולא ענם, יחרד האיש השומע וילפת ותחתיו ירגז לשוב לתקן את

קלקולו ויגבר כארי לקדם אשמורות ליתן זמירות בלילה לבלתי ידח ממנו נדח ובשועו אליו שמע, כי מה בצע לאיש כי יעשה מנהג חסידים בימים אשר לפני ראש השנה ולקבל עליו נזיפה פן תדבקהו הרעה לסתום תפילתו ותחינתו בימי הרחמים והסליחות והוא עדיין מחזיק בטומאתו ומן ה' יסור לבו, ואשר שכב לא יוסיף לקום על משכבו בלילות לתת זמירות את השם הנכבד והנורא והוא יהיה בעוכריו לעמוד בנזיפתו והשטן עומד על ימינו לשטנו חס ושלום.

אשר גם מטעם זה תיקנו קדמונינו לקבעו חובה לעמוד כל אחד על נפשו בשלשים יום קודם ראש השנה לבלתי תת מקום למשטינים בתפילות ראש השנה ויום הכפורים ולבלתי יהיו נזופים למקום חס ושלום על ככה ותחנוניהם יהיו נדחים כאמור, אכן יתנו לב לשוב עתה ולהתחרט על הראשונות ואל אלהינו כי ירבה לסלוח והימים הראשונים יפלו ויתירו לו מנזיפתו וצלותיה אעלת, ואשר לא שת לבו את דבר ה' לקום לראש אשמורות אל הרחמים והסליחות לא זורה ולא חובשה מחלתו ומילתיה כבר אמורה.

דברי התעוררות לימי הרחמים לקום באשמורת מחרדת המשפט

יח. ובר מן דין האיש הירא ורך הלבב מעבירות שבידו ישכיל בלבבו לאמר, כל בן דעת כאשר רואה שקרב זמנו לבא לדין על קצת ממונו וכל שכן על גופו לפני מלך בשר ודם אשר אין בידו טובו וחיי רוחו ונשמתו, הנה הוא מתעורר בלילה וביום ומחפש דרכיו ללכת בתום, ומכל יועץ ישאל ויבקש עצה להנצל ממשפטו וחמתו חמת מלך מלאכי מות.

יט. ואם לתולעת ולא איש מבשר ודם ככה יעשה האיש, מה לעשות לו בדעתו כי קרב יום פקודתו ודינו לפני אלהי עולם ה' אשר אין דבר נעלם ממנו ואין נסתר מנגד עיניו ואין צריך לעדים וראיה להיות ידיעתו והשגחתו פרוסה על כל החיים, והן לא קצרה ידו החזקה מהשיב לו כדי רשעתו אשר אין לפניו לא עולה ולא שכחה ולא משא פנים ולא מקח שוחד, אשר צריך האיש הנלבב פניו יקבצו פארור ומורא יעלה על ראשו ועל כרעיו ועל קרבו מפחד ה' ומהדר גאונו, וישית עצות בנפשו יגון בלבבו לילה ויומם להעלות לו ארוכה למחלתו ושב ורפא לו, ויבקש מכל יודעי דעת ומביני מדע אשר כח בהם לעמוד בהיכל המלך מלכו של עולם טרם יגיע תור יום התוכחה ונאצה הדין הנורא איזה הדרך ישכון אור למצוא מרגוע לנפשו וכפרת אשמותיו אשר אשום אשם על נפשו אולי יצא בדימוס במשפטו ודינו.

ובכן גם בלילה לא ישכב לבו ובבא עת דודים יהיה עז כנמר וקל כנשר וגבור כארי לשפוך שיחה ולדרוש סליחה מתוך כובד ראש לפני אל אלהים ה' לכפר עליו, ואם שרירות לבו

הרע יפתנו להפיל עליו תרדמה ותנומה על עפעפיו יתן כתף סוררת באמור אל לבו, היום יעמוד לב תחזקנה ידים כי קרוב יום פקודתי ודיני לפני אלהים ואני אהיה שוכב בדמשק ערש ובפאת מטה ולא אירא ולא ארעד ממשפטו ושאתו, הלא תבער חס ושלום כאש חמתו ואימתו היא תבעתני ופתע אשבר ואין מרפא, ובכן יקום ויתעודד בעוז ותעצומות מפני מלך הכבוד ה'.

אזהרה לתלמידי חכמים שאין קמים באשמורת לעסוק בתורה

כ. והנגשים אל ה' הבעלי תורה ביותר צריכים להיות זהירים וזריזים לעמוד על נפשם בבית ה' בלילות יותר משאר עמא בתת לבם אל אל בשמים אשר כב"יכול הלוך ילך ובכה עליהם כמו שאמרו בספר חופת אליהו, אמר ר' שמעון בן מנסיא הקדוש ברוך הוא בוכה על תלמיד חכם שאינו עוסק בתורה באשמורת האחרונה עליו הכתוב אומר הדלת תסוב על צירה ועצל על מטתו ע"כ.

ואיך לא ילבשו התלמידי חכמים יראה וחלחלה בכל מתנים המגיע לכתפים בהשכיל לבותם את זו לאמר, איך נעשה הרעה הגדולה הזאת למלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא אשר עוז וחדוה במקומו וצדיקים ישמחו יעלצו לפני אלהים וישישו בשמחה, יקרא ה' עלינו לבכי ולמספד ואחריו כל ישרי לב ומלאכי שלום מר יבכיון בגללנו ועצלת תרדמתינו ולא אמרנו איה ה' עושינו, ואין ספק כי דברים האלה ינתקו מורשי לבב מי שהוא בעל נפש יקרה ותמימה המלאה לה דעת ויראת ה' טהורה לעמוד לפני ה' לשרתו ולברך בשמו בבית ה' בלילות.

מנהג מהר"י טאייטצק לקום בחצות, ומידת חסידות שנהג בשינתו

כא. ואמרו עליו על הרב מהרר"י טאייטצק ע"ה כי ארבעים שנה לא ישן במטה מוצעת אלא משבת לשבת, ואמרו שהיה דרכו לישן על גבי תיבה אחת ורגליו תלויות לבל יחטפנו שינה, והיה קם בחצות לילה ממש ולא היה יודע שום אדם מזה עד אחר פטירתו שהיתה אלמנתו על אלה בוכיה ומגדת גודל מעשיו הטובים וחסידותו.

מנהג ר' אברהם הלוי להעיר יושבי צפת לומר תקון חצות

כב. וכן אמרו על הרב החסיד כמה"ר אברהם הלוי שהיה בימי האר"י זלה"ה והיתה דירתו בצפת תוב"ב, וזה דרכו כל הימים בכל חצות לילה היה עומד כגבור כארי וסובב בשוקים וברחובות קריה אל אשר יהיה שמה ישראל בחצרותיהם ובטירותם לאמר אליהם עורו ישינים משינתכם ותרדמתכם, הלא תדעו הלא תשמעו אשר שכינת עוזנו ותפארתנו גולה וסורה ואין מנהל לה ואין מחזיק בידה מכל בנים גידלה, הטוב להיות אנחנו נחים ושקטים על ערסותינו והיא תחיל תצעק בחבליה על בית מקדשה אשר היה

לשריפת אש ואשר הרגו כמה אלפים חסידים וחסידות בחורים ובתולות זקנים עם נערים במיתות קשות, קומו ונצעק אל ה' אלהינו ותנו לאלהיכם כבוד אולי יגמלנו ברחמיו וברוב חסדיו והרבה עמו פדות.

והיה החסיד הולך וצועק כדברים האלה אשר מאנקתו תסמר שערי השומעים והיו קמים כולם בשעה אחת לבתי כנסיות ולבתי מדרשות והיו אומרים התקון חצות, ואחר כך היו לומדים איש איש ממלאכתו כפי השגתו, יש מהם עוסקים בדברי זוהר וקבלה ויש מהם בתלמוד ובמשניות ויש מהם בתורה נביאים וכתובים, ואחר כך היו אומרים פזמונים ובקשות עד אור היום והיו מעוררים את הרחמים.

האריז"ל הגיד בשבח ר' אברהם הלוי שהיה ניצוץ ירמיהו

כג. והרב ז"ל הפליג מאד להלל לשבח גודל חסידותו ואמר עליו שהוא היה ניצוץ ירמיה הנביא אשר לא שמעו ולא הטו את אזנם אליו ישראל ועתה פחד ואימה היתה נופלת עליהם ובדברו אליהם רתת, ושאר פרשת גדולתו של הרב ז"ל כבר העתקתיהו בפרקי משמרת ראש חדש ע"ש.

מעלת הקימה בחצות ומעשה שאירע למחבר עם המזלזלים בזה

כד. והרגיל בספר הזוהר יראה מעשים מופלאים מהרשב"י וחביריו עליהם השלום בענין זריזותם במצוה זו זריזות עצום ורב, וכשדרשתי זה ביתר דברי כבושים בקהל עדתי שבח לאל יתברך לי שמעו וייחלו וקבלו וקיימו עליהם לקיים כל דבר.

אכן שני אנשים עברים נצים הפכו עורף ולא פנים לבלתי שמוע מוסר השכל על זה וכעסו גם כעס לאמר כי לא יאות להחמיר על העם ביותר בדברים כאלה, האחד אמר כי לא נאמר כל האזהרות החמורות האלה אשר החמירו חכמי הזוהר עליהם השלום רק לתלמידי חכמים הנגשים אל ה' היודעים לרצות את קונם אך לא ליתר העם כי כולי האי ואולי יבינו במקרא ולא ניתן להדרש עונשן של דברים רק ליראי ה' ולחושבי שמו, זה אומר בכה וזה אומר בכה והתברך בלבבו לאמר שלום יהיה לי כי לא אמרו עונשן של מידות אלה אלא בימי התנאים והאמוראים איתני הארץ גבורי כח עושי דברו ואשר היה כח בהם לעמוד על נפשם להתנודד משינתם ולקום בחצות הלילה.

אכן לא כן בדורות הללו תשושי כח לא נעצר כח לעמוד בחצות לילה לנדד שינה מעינינו ותנומה מעפעפינו אשר באמצעותה כפשע בינינו ובין המות או נחלש בחולשת המוח מאד ובינותינו תסתתר וכן לא יעשה וחי בהם אמר רחמנא, רחמ"נא לבא בעי וכאלה רבות איתם רח"ם רחמתים לראש גבר.

כה. ואנכי אמרתי אליהם כי הבל פצו פיהם וימינם ימין שקר, ולו חכמו ישכילו זאת כי הנה בכמה מקומות בספר הזוהר פירש שהקדוש ברוך הוא מחזיר הנשמות לישראל בחצי הלילה כדי שיעסקו בתורה, וענין חזרת הנשמות בחצות הוא כולל בין לעמי הארץ ובין לתלמידי חכמים, ואם כדבריהם כן הוא כי לא מוטל על עמי הארץ שיקומו לעסוק בתורה למה היה שולח הקדוש ברוך הוא נשמתו בו, הלא על כרחינו לומר כי עושה ה' ככה כדי שיתן גם הוא אל לבו לאמר לא על מגן החזיר קוני נשמתי בי בשעה זו אלא כדי לעמוד על נפשי להודות לו ולברכו ואף על פי שלא ידע אלא במקרא או בתפילות ותחנונים.

דיוק מהזוהר בחיוב הקימה בחצות אף למי שאינו מבין בתורה

כו. וכן יש לדקדק מלשון הזוהר פרשת אחרי מות [32] ז"ל, דבעי בר נש מרחימותא דקודשא בריך הוא למיקם בכל לילה לאשתדלא בפולחניה דקודשא בריך הוא וכו', בפולחניה דייקא לומר שאף על פי שאין לו ידיעה יקום בעוד לילה ויסדר תקון חצות ואחר כך יעסוק בתפילות ותחנונים, ומפני כך לא אמר לאשתדל באורייתא רק בפולחניה יהיה מה שיהיה, וכן אמרו בר"מ פרשת נשא [33] ז"ל, ומאן דלית ליה רשות לאתעסקא באורייתא יקיים קומי רוני בלילה לראש אשמורות ויימא כמה סליחות ותחנונים ובקשות, ובפרט בתהלים אשר הוא נחשב כלימוד נגעים ואהלות, וגם יוכל ללמוד סדר המעמדות מלבד הקרבנות שדינם ביום ולא בלילה.

יש לזרז ביותר ליתר העם על הקימה בחצות

כז. הנה כי בדבר הזה כולן שוין בחובה אחד חכם ואחד שאינו יודע בחכמה, ולא עוד אלא שממהרים ליתר העם מן החכם יען כי תמיד כל היום מאז הבקר ותעבור המנחה המה עוסקים בעסקי הבלי העולם הזה ומאוייו גלולי כספם וזהבם ולא יזכרו את ה' אפילו שעה אחת, ולהם יאתה בעת פנות מעסקם בלילה לקובעו חובה עליהם להגות בתורת ה' ולהתבודד עם קונם באשמורת האחרונה ולא בראשונה כי אז עדיין דעתם מעורבבת עליהם מהיום ואינם כל כך פנויים.

לא כן הבעלי תורה אשר תמיד לא יחשו, כי אף שנענשים לא יענשו עונש חמור באשר ה' איתם תמיד כל הימים - כאותם אשר עזבו את ה' ושכחוהו כל הימים, עזבו את ה' לחצוב להם בורות בורות נשברים אשר לא יכילו המים אחריתם מרה כלענה וכו'.

תוכחה לפוטרים עצמם מלקום בחצות משום חשש חולי

כח. ואל האיש האחר הטוען לאמר כי לא באה חובה זו לאנשי תשושי כח כדורות הללו פן יחלו, אף הוא הבל יפצה פיהו חדל להשכיל להטיב ובחשך ילך ובחשך שמו יכוסה

כי הוא מאמין היות עבדי ה' עזובים ונטושים תחת מקרה הטבע וכמסתר פניו מהם חס ושלום, וטח מראות עיניו הנאמר ביראי ה' הנה עין ה' אל יראיו למיחלים לחסדו להציל ממות נפשם וכו'.

ואנו רואים כמה מבעלי תשובה הקמים מחצות ואילך ועוסקים בתורה וכל הימים המה מתענים והם בריאים וחזקים ואין שום מחלה בקרבם, והכל הוא עזר אלהי עליהם כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם, ולהפך מזה מצינו כמה מעשירי עם מעונגים אשר לא נסתה כף רגלם הצג על הארץ וישנים עד ארבע שעות ביום כדרך בני מלכים ופתע פתאום חלו וימותו, ואין החולי והבריאות כי אם בידו יתברך והחלש יאמר גבור אני ולא יאונה אליו רעה כמו שנאמר שומר מצוה לא ידע דבר רע שיושפע כח בנשמתו להיות נעשה בריה חדשה.

יסורים הבאים לאדם אין לתלותם בגרם המצוות שקיים

כט. וגם אם נראה איזה בני אדם אשר חלו ונחלשו על ידי כך, הבעל נפש טהורה אל יתלה במצוה אלא יתלה באיש העושה אותה אולי לא הכין לבו היטב לעבודת יוצרו ונכשל באיזו פניה כדי שישובח בבני אדם במעלה הזאת, או שלא כיוון לתת כח אל השכינה מאהבתו אותה רק על מנת לקבל פרס מכמה מעלות שאמרו חכמי הזוהר עליהם השלום.

ל. וגם כי אמנה יש לנו לומר בזה וכיוצא בעניינים אשר כזה שמא נגזר על אותו האיש חולי כבד מאד אשר ראתה חכמתו יתברך אם יחלה חולי ההוא במקרה הרשות כפשע בינו ובין המות באין מרפא, על כן גזרה חכמתו יתברך להביאו דרך המצוה ההיא אשר בכח סגולת המצוה מגנא ומצלא ואין שטן ואין פגע רע, וזה מחסד ה' על יראיו להביא אותו החולי דרך המצוה ההיא.

וכן ההקש לזה בכל דבר מצוה אשר תעשה ויקרה לך מקרה רע או נזק בעשותך אותו, אל תפן אל און לאמר מה זאת עשה אלהים לי ואנכי בדרך נחני ה' לשמור לעשות מצותיו, כי אם תן לבך שהיה ראוי לבא חולי אחר כבד מאד ובא דרך האת"רים קל שבקלים, ועל זה נאמר מוסר ה' בני אל תמאס ואל תקו"ץ בתוכחתו, פירוש כי המוסר ההוא הוא כדי שלא תהיה קץ ונכרת בכבד מזה כאמור.

הנה כי טענת הכת השנית האומרים להרחיקה כי קצר כח הסבל באפיסת כוחותיהם רוח תשאם וסערה תפיץ אותם, ואין זה כי אם מרוע לבבם אשר המה הוזים שוכבים על ערשותם סרוחים ועזה כמות אהבת שינתם אשר הורגלו בם מנעורם יחד אבות ובנים, וכדי שלא יגלה את נבלותם תולין עצמן בבוקי סריקי דברים אשר לא כן.

יבאר שכל התחלות בקדושה קשות ואופן שיתרגל בהן

לא. אך האיש הנלבב אף אם ירגיש צער יהיה במוסכם עמו כי כל ההתחלות בדברי קדושה הם קשות יען הקליפה קדמה לפרי והחכם ירגיל עצמו לשבר הקליפה עד שתקבע בלבו מנהג המדה ההיא, ואף אם ירגיש אשר חש בראשו ביום הראשון לא יטשנו ביום השני מלעורר השחר ואז מן השמים יסייעוהו כמו שנאמר לא ימנע טוב להולכים בתמים, ועיקר הכל להתנהל לאט לאט שירגיל עצמו שבוע ראשון לקום שעה אחת קודם אור היום ושבוע שני שתי שעות ובשבוע שלישי עד שלש שעות עד שיהיה מורגל בו.

יתאמץ לקום בחצות וילמוד מוסר השכל מאומות העולם

לב. וחכמי המוסר פירשו, אל יקנא לבך בחטאים כי אם ביראת ה' כל היום שהכוונה לומר שיקנא אף בחטאים אם המצא תמצא בהם שנים או שלש מדות טובות ללמוד ממנו ולקנאות בו לעשות גם הוא כמוהו ביראת ה' כל היום.

וכמו כן יש לנו ללמוד דעת את האדם המקילים במצוה זו בעבור צערם ודוחקם לאמר כי לא יכלו לעמוד על נפשם ועל כן השליכו אחרי גוום דברי חכמים וחדותם, יראו ויקחו מוסר מכהני אומות העולם וכומריהם אשר מנדדים שינה כל חצות לילה וגם שאר סיגופים גדולים שמסגפים את עצמן בימי הרעה הובישה הורתם ואף שהם יושבים בהשקט ובטח, מכל שכן אנחנו עם קדוש היושבים בגלות המר הזה ובשפלות גדול כי ממש שחה לעפר נפשינו דבקה לארץ בטנינו, אשר מן הראוי דמוע תדמע עינינו לילה ויומם מאין הפוגות כי עינינו רואות וכלות עובדי ע"ז אשר הבל המה מעשה תעתועים מנייהו מלכי מנייהו אפרכי ועבדי אל יתברך שמו יוצר כל נתונים נתונים המה תחת הגוים, ומבטן מי יצא הרעה הגדולה הזאת אם לא מרוע מעללינו, ומידינו היתה זאת שפחה כי תירש גבירתה.

לג. ולו חכמנו נשכילה זאת קרענו את בגדינו לאמר לכו ונשובה אל ה' בצום שק ואפר, ואל ניתן פוגת עד יחונן ועד ישים ירושלים תהלה בארץ, ולא די שאין אנו עושים כן אלא אף גם בשעה המסוגלת לתקון נפשינו ולעשות נחת רוח ליוצרינו ולקרב את הגאולה במהרה בימינו אנו מתרשלים לנדד שינה מעינינו ומה נשיב לבוראינו ביום הדין והתוכחה, ואשר חכמים הגידו כי כל דור שלא נבנה בית המקדש בימיו כאילו חרב בימיו, אוי לנו מיום הדין אוי לנו מיום התוכחה אנה נוליך את חרפתנו.

הקימה בחצות עמוד לכל העבודות ודברי התעוררות על זה

לד. והארכתי בזה מפני שמדה זו היא עמוד לכל העבודות ולא לחנם החמירו בזוהר בזה כמה פעמים עד אין מספר יותר מכל המצוות, ולכן כל איש ישראל ימסור עצמו עליה כמו שאמרו [34] אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה, וכמו שאדם עושה המצאות ותחבולות בענין הממון וילך בדרכים מסוכנים וישים נפשו בכפו מקום לסטים וחיות רעות, כן ראוי שישים נפשו בסכנה לעבודת יוצרו וכל שכן שאין בזה שום סכנה כי כשירגיל עצמו לא ידע דבר רע.

לה. וכמו שלא חשו ברוח יצרם עזה כל הלילה בשמחת מריעות, וכל הלילה באור אש יצר סמוך ביין ידליקם ולילה ליום ישימו בשחוק הקוביאות ואביזרייהו לילות עמל מינו למו ויחלק עליהם לילה ותדד שינתם מעיניהם ונגזלה שנתם, ובאש להבה אשר בקרבם אשר אינו אלא שר"ף לא יחושו ולא יריעו ולא ישחיתו מאשר נדדו שינתם לאמר נחלה עבר על נפשינו כל ראש לחולי וכל לבב דווי, כן לא יחושו על שינתם לכבוד מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא ולא תהיה כהנת כפונדקית כי עזבו אותו במחלואים ולא נחלו על שבר יוסף ומשיח אלהי ישראל, אכן חליינו הוא נשא ופשעינו הוא סבלם והן תהוה ארכא לשליותם, יתנו לב לשוב על שחטאו וינדדו שינתם בעוד לילה בוידוי וחרטה גמורה לתקן לילות עמל וכעס אשר הכעיסו גם כעס למלך ה' צבאות.

מעלת המחזיק תלמידי חכמים הקמים בחצות

לו. ונראה לי שכמו שיועיל למי שאי אפשר לו ללמוד או מפני טירדותיו או מפני שאינו יודע כלל - להספיק לאחרים הלומדים ויחשב לו כאילו לומד בעצמו, כמו שאמרו ז"ל [35] אילו נאמר ארור אשר לא ילמד לא היתה תקומה אלא אשר לא יקים, אילו נאמר עץ חיים היא לעמלים בה לא היתה תקומה אלא עץ חיים היא למחזיקים בה, כן תועיל להם לאותם בני אדם אשר לא עצרו בכחם לעמוד על נפשם בקיום מדה זאת, גם לזה יש תקוה שיבררו כל אחד איש לו ירא אלהים העומד בבית ה' בלילות ויחזיקו בידו לפרנסו ולכלכלו ויהי להם חלק בתורתו ויוכלו לצאת קצת ידי חובה על ידי האנשים האלה.

ראוי לקבץ אנשים יראים שיקומו בחצות לעבודת ה' ולהחזיק בהן

לז. ומי יתן והיה בדורות הללו כי נשתכחה תורה זאת מרבת בני עמינו, שיבררו בכל עיר ועיר אנשים צדיקים וחסידים אנשי מעשה יראים ושלמים ויספיקו להם כל צורכיהם, ואז מי שאי אפשר להתנהג בסדר תיקון חצות ושאר דרכי הפרישות יוכלון לצאת קצת ידי חובה על ידי האנשים ההם כדאמרינן בש"ס ריש פרק ב' דקדושין, [36] ושחטו אותו כל עדת בני ישראל וכי כולם שוחטים והלא אחד שוחט אלא מלמד ששלוחו של אדם

כמותו, ומכאן תקנו מעמדות ועל ידי כן יהיה כאילו כל הציבור מתנהגים כן, רק שיבררו אותם אנשי חיל יראי אלהים אנשי אמת שונאי בצע ולא יעשו רק לאהבת ה' ולא על בצע כסף, כי לקח זה חזיתי בקוצר שכלי ארפא משובתם את שבר בת עמי רק שבתו יתן ורפא ירפא ולשון חכמים מרפא.

בימי הרחמים אינו נפטר מלקום בחצות במה שמחזיק אחרים

לח. אכן אף אין זאת כי אם בשאר ימות השנה אבל בבא עת וזמן ימים נוראים ואדירים שבין ראש חדש אלול לראש השנה ויום הכפורים לא יוכלון להרפא כי אם חרוד יחרדו מפחד ה' ומשפטו ושאתו לקום ולהתעודד לבקש על נפשם ברחמים והסליחות לפני בא יום ה', כי אז אין תחילת דינו של אדם אלא על דלא חש על יקרא דמלכא כמו שאמרו בזוהר בפסוק ויבאו בני האלהים להתיצב על ה' על ה' דייקא.

בימי הרחמים יקום בעוד לילה לפשפש במעשיו

לט. וגם כי תיקון התשובה וידוי וחרטה אשר מוטל על כל איש מאשר חטא על הנפש לא יועילו עשות אותם על ידי חבירו אשר לא חטא כהנה כי אין שליח לדבר עבירה, הנפש החוטאת היא לחטיא את בשרה ותפילתה תהי לחטאה אשר חטא בצום ובכי ומספד, ולו בכח יגבר איש אשר יעשה טוב ולא יחטא ושב ורפא לו ובלעדו לא יועיל הון ביום עברה.

ועל כן יאמרו המושלים כי עושה אלה דומה למי שנשכו נחש ושולח לחבירו למרחוק מקום הרופאים שירפאוהו בעבורו והוא עומד בביתו אשר אין רפואות תעלה למחלתו וכל השומע ישחק לו, ועל כיוצא בזה אמרו אם אין אני לי מי לי.

מ. ועל כן אף מי שפוטר עצמו עם חבירו לענין מדה זו של קימת חצות על ידי שמחזיקו היינו לענין עסק התורה בלבד אך לענין הימים האלו לא יועיל לו כי לא נגעו בה מדין עסק התורה וחיובה רק לעורר הישנים והנרדמים בכל השנה שיחשבו מחשבה על שחטאו ויתנו לב לשוב בקרב אלה הימים ולקדם אשמורות הרחמים והסליחות שבע על חטאתיהם אחד חכם ואחד רשע כולן שוין לטובה.

ואתה אהובי קורא נעים ה' עמך גבור החיל חזק ויאמץ לבך הט אזנך ושמע דברי חכמים ואזור מתניך כגבור עריץ לאשר ולקיים כל האמור בפרשה כל הימים, ואף כי בחדש הזה ראש חדשים לתקנת השבים החלש יאמר גבור אני ולאחיו יאמר חזק לשוב אל ה' לשחר פניו לראש אשמורות והסליחות עוד השמש במרומים בטרם ימים פונים ונסו הצללים ואל אלהינו כי ירבה לסלוח ה' עליהם יחיו להתהלך לפני ה' באור החיים.

ציונים והערות לפרק ב

26) זוהר ויקרא דף כ"ב ע"א. 27) זוהר בשלח דף מ"ו ע"א, ובדפו"ר נפל ט"ס ונכתב זוהר וישלח. 28) זוהר ויחי דף רמ"ב ע"ב. 29) זוהר מצורע דף נ"ב ע"ב. 30) זוהר ויקרא דף כ"ג ע"ב, ובדפו"ר נפל ט"ס ונכתב פרשת וירא. 31) זוהר פקודי דף רמ"ט ע"ב. 32) זוהר אחרי מות דף ס"ח ע"א. 33) זוהר נשא דף קכ"א ע"ב. 34) ברכות דף ס"ג ע"ב. 35) עי' ירושלמי סוטה פ"ז ה"ד. 36) קדושין דף מ"ב ע"א.

פרק ג - כבוד התפלה - אזהרות לאמירת סליחות

ילבש בגדים מכובדים לתפלה משום הכון לקראת אלקיך

א. יתהלל ה מתהלל **ה** שכל **ו** ידוע את כבודו ואת גדלו יתברך ליראה את השם הנכבד והנורא בבואו לעמוד לפניו לשרתו ולברך בשמו ובתחנוניו בשועו אליו להכון לקראת אלהיו במלבושיו המכובדים לכבוד ולתפארת המלך ה' צבאות הוא מלך הכבוד סלה וכדאמרינן פ"ק דשבת, [37] רבה בר הונא רמי פוזמקי ומצלי אמר הכון לקראת אלהיך ישראל, ומכאן למדו האחרונים שלא להתפלל יחף רגלים, וכן אמרו בפרק אין עומדין [38] רב יהודה מציין נפשיה והדר מצלי ופשיט לה מקרא דהשתחוו לה' בהדרת קדש.

דברי הזוהר בענין הכון לקראת אלקיך בעת התפלה והלימוד

ב. ובזוהר פרשת ואתחנן [39] זה לשונו, מאן דקאים בצלותא בעי לכוונא רגלוי ובעי לכסויי רישיה כמאן דיתיב קמיה מלכא, ובזוהר פרשת נח אמרו, [40] מעשה בר' יהודה דקם ליליא חד למלעי באורייתא בבי אושפיזא והוה חד יודאי אמר ליה ההוא יודאי לר' יהודה האי מלה היכי אפשר וכו' ובכל דא לא אסחר ר' יהודה רישיה לגביה, פתח ר' יהודה ואמר הכון לקראת אלהיך ישראל וכתיב הסכת ושמע ישראל מילין דאורייתא בעיין כוונה מילין דאורייתא בעיין לאתקנא בגופא וריעותא כחדא.

קם ההוא יודאי ואתלבש ויתיב לגביה דר' יהודה ואמר זכאין אתון צדיקייא דמשתדלי באורייתא יומי ולילי אמר ליה ר' יהודה השתא דכוונת גרמך אימא מילך ונתחבר כחדא דהא מילין דאורייתא בעיין תקונא דגופא ותקונא דלבא ואי לאו בערסא שכיבנא ובלבאי אמרנא מילין אלא הא תנינן אפילו חד דיתיב ולעי באורייתא שכינתא אתחברת עמיה ומה שכינה הכא ואנא שכיב בערסא ולא עוד אלא דבעיין צחותא, ותו דכל בר נש דקם למלעי באורייתא בפלגות ליליא דקודשא בריך הוא אתי לאשתעשעא עם צדיקייא בגן עדן ואיהו וכל צדיקייא דבגן עדן צייתין ליה וצייתין לאינון מילין דנפקי מפומיה ומה הקדוש ברוך הוא וכל צדיקייא מתעדנין למשמע מילין דאורייתא דילן בשעתא דא ואנא אהא שכיב בערסאי ע"כ.

תוכחה לעומדים בסליחות בבגדי הלילה

ג. וה' הטוב יכפר בעד כמה וכמה מרבים מעמי הארץ המקילים בכבוד ה' ולא נגע אלהים בלבם, ובעומדם ממטתם לראש אשמורות בימים האלה ובזמן הזה אל הרחמים והסליחות לעמוד לשרת בשם ה' קמו עמדו לבקש על נפשם ערום מבלי לבוש וכסות כאשר המה קמים מערשותם, ואין פחד אלהים לנגד עיניהם אל המקום אשר עמדו שם אל פני ה' צבאות הוא מלך הכבוד, ופקחים שבהם לבל יהיו לבוז בעיני כל רואיהם כורכים סודר הרבה סביב לראשם או צוארם כמכסים את ערותם ואת כלימתם כסו חמס על לבושם, זדון כלבוש כסיתו ילבשו בשת וכלימה.

ומי יתן אלוה דיבר ויפתח שפתיו עמהם, אם אב אני איה כבודי ואם אדונים אני איה מוראי, עמי המיר כבודו בלא יועיל, המעט מכם יתר הבז אשר בזיתם את כבודי כי תבאו ליראות פני בתפילתכם, כי רבים מבני ישראל כשיקר מקרם להתפלל בביתם לא די להם התפללם ביחיד וחוץ לבית הכנסת אלא שיתפללו כאשר יזדמן על ראשם המצנפת הקטן הפחות המיוחד לצנוף בתוך הבית ולישן עמו במשכב הלילה ושאר גופם מבלי כסות ולפעמים גם מבלי לבוש רק באפונדתו ובאבק שעל רגליו ורקיקה מקל וחומר, וכדאי בזיון וקצף תהיה בעיניהם לצאת חוצה לרחובות קריה בלבושים ההם כי אם ישליכו אותם הבלים וישימו הצניף הטהור על ראשם או כובע ישועה ומלבישים שנים עם עדנים אחד למעלה ושבע למטה גם בתי הידים גם בתי השוקים, גם כי תרבו להוסיף על חטאתכם פשע וחטאה ונקליתי עוד בעיניכם בבואכם בימים האדירים האלה לשחר פני ולבקש מלפני רצון מחילה וכפרה בגאוה ובוז מבלי כסות ולבוש, הקריבהו נא לפחתך הירצך או הישא פניך, מי ביקש זאת מידכם רמוס חצרי.

ד. צאי לך בעקבי עבד בשר ודם שמרד באדוניו במרד ובמעל, כי יתן אל לבו לשוב אל אדוניו ולהתענות תחת ידיו ובא יבא להפיל פניו לפניו לבקש רצון מחילה וכפרה אשר יגמלהו כרוב רחמיו ורוב חסדיו לקרבו ולא לרחקו על עונו וזדונו במו פיו יתחנן לו יסר מעליו שבטו, הלא באמת אזי יכנע לבבו הערל לפני אדוניו באימה ביראה ובחלחלה ויכסה שחורים ויתעטף שחורים תפילה לעני כי יעטוף ולפני אדוניו ישפוך שיחו, ובכן תיהוי ארכא לשליותו ולמעלו אשר מעל בו.

ואם הגע בעצמך כי בא בקלות ראש וכסה חמס על לבושו בבואו לבקש על נפשו, התחת זאת לא יומת כי גדול זדונו האחרון מן הראשון וכלה גרש יגרשהו מעל פניו לאמר השמר לך אל תוסף ראות פני כי ביום ראותך פני תמות, וכל שכן וקל וחומר אנחנו עבדי מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא כי מרדנו בו, הטוב לבא להפיל פנינו לפני

מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא אשר בהיכלו כולו אומר כבוד לשאול מאיתו על החטאים ועל העונות אשר חטאו על הנפש ולהבזות מלכיהם בעיניהם לעמוד לפניו בקלות ראש מבלי כסות גם מבלי לבוש כאנשים המרגלים את הארץ, ישתקע הדבר ולא תעשה כזאת בישראל.

תוכחה למזלזלים בבגדי התפלה מהר"ם די לונזאנו ע"ה

ה. והחכם הגדול מנחם לונזאנו היה מוכיח לבני דורו על ככה לאמר אליהם, הלא תדעו את מאמר רבן שמעון בן גמליאל עליו השלום [41] הוא היה אומר לא כיבד בן את אבותיו כמו אני את אבותי ומצאתי שכיבד עשו את אביו יותר ממני כיצד, כשהייתי אני משמש את אבי הייתי משמשו בכלים צואים וכשהייתי הולך לשוק הייתי משליך אותם הכלים ולובש כלים נאים ויוצא בהם אבל עשו לא היה עושה כן אלא אותם כלים שהיה לובש ומשמש את אביו היו מעולים מאותם שיוצא בהם לשוק, ע"כ.

ואוי להם לבריות מה יעשו ליום פקודה באמור להם הלא כיבד עשו את אביו בשר ודם יותר מאשר כיבדתם אתם את אביכם שבשמים, כי עשו היה לובש לבושים מעולים בשמשו את אביו ובצאתו לחוץ לא יחוש ואתם עשיתם בהפך כאמור וכן לא יעשה וכדאי בזיון וקצף לפני אבינו שבשמים.

תוכחה על הנזכר ממעשה שהיה בר"י נאג"ארה והאריז"ל

ו. וצא ולמד ממעשה שהיה בימי האר"י זלה"ה שהיה בזמנו הרב ישראל נאג"ארה ז"ל והיה נעים זמירות ישראל, ויש אומרים שהגיד עליו האר"י זלה"ה שהיה ניצוץ דוד המלך עליו השלום, ופעם אחת בליל שבת קדש היה החכם הנזכר שורר על שולחנו כמנהגו הטוב וראה האר"י זלה"ה מלאכים לאלפים ורבבות עולים ויורדים בביתו לשמוע אל הרינה כי כל שיריו היו ברוח הקדש, ותכף ומיד הסתכל הרב האר"י ז"ל שבא מלאך אחד וסילק לכל מחנה המלאכים השרויים שם על דבר שהיה משורר על השולחן אשר לפני ה' בזרועות מגולים וגם על דבר שלא היה הכובע על ראשו.

וכשהרגיש האר"י ז"ל בדבר שלח אליו שני תלמידים מתלמידיו הקדושים לגלות את אזנו לאמר כי מלאכי אלהים היו משתעשעים אל שיריו ורינותיו ובעבור שלא היה בכבוד על השלחן נסתלקו למעלה, וכשמוע החכם הנזכר את הדבר אחזתו רעדה ופיק ברכים וחלחלה בכל מתנים ועמד מרעיד וישב בכבוד גדול על שלחנו וחזר לשירו שהיה משמח בדברותיו אלהים ואנשים, ותכף ומיד חזרו מלאכי שמים לבא כבראשונה ששים ושמחים משתעשעים שעשוע רב כבמזמוטי חתן וכלה והרב האר"י ותלמידו הגדול ז"ל רואים ומפליא לעשות.

מעשה מגורי האריז"ל עם רוח שנכנסה בנערה אחת

ז. ובמקום אחר מצאתי לתלמידי האר"י זלה"ה סיפרו בעסק רוח אחד שנכנס בנערה אחת, והיה הרוח חכם גדול ושלח שיקראו לפניו למהרח"ו ז"ל והגיד לו עסק ביאתו ששמע מאחרי הפרגוד מבית דין של מעלה שהיו אומרים למי נשלח ומי ילך לנו ויודיע לבני ישראל אשר בדמשק איך בעונותיהם ועבירות שיש ביניהם נגזרה עליהם מגיפה בר מינן וצריך מי שילך ויודיע להם ויעשו תשובה כדי להבטל מעליהם זאת הגזרה, וכששמע החכם הגדול ההוא אמר אליהם הנני שלחוני, ואמרו לו לך ואמרת אליהם אשר שמעת ואמור למהרח"ו הנה אנכי בא אליך בדברים להגיד לך לעורר את העם בתשובה ותצומו ביום משמרת ראש חדש.

ואמר לו מהרח"ו ז"ל מי המה הראויים להתענות ולהתפלל על זאת, השיב לו החכם ההוא, הראויים לכך הם הרב יוסף מאטאלון כי הוא איש תם וישר, וגם למהרר"י אבולעפייא היה טוב אבל הוא בצפת, והר"י פינטו ז"ל, ואמר למהרח"ו ואקרא גם כן להחכם ישראל נאג'אר, ואמר לו החכם לא תקראוהו כי יש דבר מגונה בו שאף על פי שהשירים שעשה המה משמחים אלהים ואנשים והם מקובלים לפני ה', עם כל זה יש לו גנות בהיותו אוכל על שולחנו מזבח אשר לפני ה' בראשו מגולה וערקא אדומה עליה לבד וזרועותיו מגולים כי על כל אלה לא תקראוהו ע"כ.

תוכחה לעומדין בתפלה ובסליחות בבגדים בזויים

ח. ומי פתי יסור לבבו לבלתי הבין כי ממכון שבתו השגיח הוא יתברך עפעפיו יבחנו בני אדם על כל נעלם אם טוב ואם רע, ואם ככה עלתה ליושב על שולחנו מה יענה אנוש רימה כבד עון אשמה להקל את ראשו מול אלהיו בתפילותיו וביותר בתפילת ערבית, ויותר מהמה בימי הסליחות שהוא זמן שכיבה לכל היא אשר התירו לנפשם להבזות כבוד קונם בעיניהם לבא לפניו להתפלל ולהתחנן בראש אשמורות ברחמים והסליחות ולא אמרו בלבבם נירא נא את ה' אלהינו להתעטף בכבוד והדר לפני אבינו שבשמים רק כאשר קמו עמדו ממטתם כן בזזו איש לו.

ואין ספק כי שכינה צווחת עליהם לאמר גם כי תרבו תפילה אינני שומע כי מכבדי אכבד ובוזי יקלו, וגם מלאכי שמים אינן נזקקין להם ויענו לו לאמר בזה לך לעגה לך קדשי שמים בזית בזוי אתה מאד, יבושו כל עובדי פסל המתהללים באלילים כורעים ומשתחוים על ברכיהם בבית תפילתם ועומדים באימה ובפחד וברעדה ובפיהם לאליליהם מעשה ידי אדם, אנו העומדין לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא רם ונישא על אחת כמה וכמה שיש לנו לעמוד לפניו באימה וביראה ברתת בפחד ורעדה.

ט. כי על כל אלה הכי אחי אתה אם בעל נפש אתה שים נא כבוד לה' אלהי ישראל וכבוד והדר תעטרהו להתעטר בלבושיך ובגדיך החמודות כאשר תבא לעמוד לשרת בשם ה' באימה וביראה, ודע לפני מי אתה עומד לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא ולפני כל הצדיקים שבגן עדן אשר המה משתעשעים בתפילה ותחנונים והמה יעמדו מליצי יושר עליך לפני קונם לאמר, הפר הפר יוצר בראשית סלח סלח אלהי ישראל למה לך איבה וכו' ואל אלהינו כי ירבה לסלוח, כי כך היא המדה כי מכבדי אכבד, חן וכבוד יתן ה' לא ימנע טוב להולכים בתמים.

לומר ברכות התורה קודם סליחות

י. ואחרי הכון עצמו לקראת אלהיו יזכור ואל ישכח מלברך ברכת התורה כדי לומר סליחות כדעת רבינו הבית יוסף ז"ל שפסק שלא יקרא פסוקים קודם ברכת התורה אף על פי שאומרם דרך תחנונים כי כן עיקר, ואף גם כי יעסוק בתורה אחר הסליחות וכיון שלא אמרה קודם הסליחות קרוב הדבר שישכחנה וילמוד בלא ברכה.

אין ראוי להפסיק בברכות השחר ודין ברכת הנותן לשכוי בלילה

יא. ואשר בא בסוד ה' יכין לברך בעת ההיא כל סדר הברכות יען אין ראוי להפסיק ביניהם כי קשר וייחוד אחד לכולם מתחילת על נטילת ידים עד ברכת התורה כנודע, ואשר ערערו עליהם כי ברכת הנותן לשכוי אין לאומרה אלא ביום, הנה בזוהר פרשת בראשית [42] משמע שיש לאומרה מחצות ואילך וזה לשונו, הכי הוו עבדי חסידי קדמאי מנא דמיא הוו מותבי קמייהו ובזמנא דמתערי בליליא אסחן ידייהו וקיימין ולעאן באורייתא ומברכי על קריאת תרנגולא כד קרי כדין פלגות ליליא ממש וכו'.

סדר הברכות למי שדעתו לישן שינת קבע אחר הסליחות

יב. ואולם מי שדעתו לישן אחר הסליחות בשינת קבע על מטתו אין נכון לו לומר כל הברכות אז ולא יברך אלא ברכת התורה בלבד דאף אם ישן שנית קבע תו לא בעי ברוכי דלא נתקן רק פעם אחת ביום והשינה לא הוי הפסק כמו שכתבו הפוסקים ז"ל לא שינה ביום ולא שינה בלילה אף דאיכא שינוי זמן, אכן שאר הברכות הואיל והוא ישן שנית על מטתו בקבע יניחם כולם לאומרם כשיעור משינתו ביום כדי שתעלה הודאת ברכותיו לשתיהן וכן ראוי לנהוג, וכבר הארכתי בספר ארץ חמדה בביאור הדברים הטב הדק בס"ד.

מעלת המעורר חביריו בהשכמה לאמירת הסליחות

יג. ואשרי אנוש יעשה זאת כאשר יעור הוא משינתו לעורר גם את חביריו אשר המה אצלו לאמר אליהם לכו ונפיל פנינו לפני בעל הרחמים והסליחות, וכל הקמים מקול

הקורא הנה שכרו איתו ופעולתו לפניו כדכתיב בענין דוד עם אנשיו כי כחלק היורד במלחמה וכחלק היושב על הכלים יחדיו יחלוקו, וכבר כתבנו לעיל מנהג הר"א הלוי ז"ל שהיה הוא בעצמו ובכבודו סובב הולך בשוקים וברחובות לקרוא את עם הקדש ברוכי ה' ולעורר לבותם.

יד. ואין ספק כי יותר חיוב מוטל על איש חשוב וחכם בהשתדלות זה מיתר העם יען כי במדה זו לא הורגלו בכל ימות השנה, עזה כמות אהבת שינתם ולא יטו אזן להתעורר מאנשי ריקים אשר אינם חשובים בעיניהם למאומה ויעלה חרס ביד הקורא, אכן בהיות איש חשוב בעיניהם דבריו נשמעים ותכף ומיד יתנו לב לקום ומה טוב חלקו ומה נעים גורלו של עושה אלה.

מעלת מקדים ראשון לבהכנ"ס ודברי הזוהר בזה מהר"ם לונזאנו ע"ה

טו. ואשרי איש ירא ה' שיקום ויתעודד לתת כבוד ליוצרו ולהיות הוא ראשון לציון כי בכל דבר מצוה ותפילה הזריז ומקדים להיות הוא ראשון טרם שיבואו אחיו הוא אחוז במדת הצדיק העליון, וכמו שאמרו בזוהר [43] שהוא מתלא למלכא דשדר לכל בני מתא דישתכחו בדוך פלן עד דהוו מזמני גרמייהו אקדים חד ואתא אתא מלכא אשכחיה אמר ליה בני מתא אן אינון אמר ליה מרי אנא אקדימנא קמייהו והא אינון אתאן אבתראי, כדין טב בעיניה דמלכא ויתיב תמן בהדיה ואשתעי עמיה ואתעביד רחימא דמלכא בין כך ובין כך אתו כל עמא ואתפייס מלכא עמהון שדר להון בשלם ואי חד לא אקדים למשתעי קמי מלכא לאתחזאה בגינייהו דהא אתיין מיד כעיס מלכא.

אוף הכא כיון דחד אקדים ואשתכח בבית הכנסת ושכינה אתיא ואשכח ליה כדין אתחשיב כאילו כולהון אשתכחו תמן דהא דא אוריך להון תמן מיד אתחברת עמיה שכינתא ויתבין בזווגא חדא ואשתמודעא בהדיה ויתיב ליה אדרגא דצדיק ואם חד לא אקדים מה כתיב מדוע באתי ואין איש ואין עשרה לא כתיב אלא ואין איש לאתחברא בהדיה למיהוי גבאי כמה דאת אמר איש האלהים בדרגא דצדיק זכאה איהו מאן דאקדים לבית הכנסת לסלקא בההוא דרגא עילאה ע"כ.

ואילו היו העולם מבינים מה רוצה לומר בדרגא דצדיק היו מתפלאים ותמהים על גדולת המקדים להיות ראשון לכל דבר שבקדושה והיו בכל יום העברים נצים כדי להקדים ולהכנס כל אחד קודם חבירו, לא כמו שעושים בוערים בעם בשאר התפילות וביותר בימים האלה בסליחות כשיקראום ישאלו אם יש מנין עמי אכנס, וכמה מהם שהולכין עד פתח בית הכנסת וכשרואים שאין מנין עדיין נזורו אחור יבושו בושת.

התעוררות להיות מקדים ראשון לבהכנ"ס

טז. והאיש הירא וחרד על כבוד ה' ראוי להיות נחפז ללכת להיות הוא ראשון בתתו אל לבו לאמר, כב"יכול מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא ממתין לי שם ואני אתנהלה לאטי דכל בי עשרה קדמא שכינתא ואתיא, ובכן יתלהב אהבת הבורא בלבו ולא יתן שינה לעיניו ומיד יקום כגבור להכנס ראשון בבית הכנסת אל המקום אשר יעמד שם אל פני ה'.

אזהרה להתפלל במקום נקי וחומר המזלזלין בזה

יז. והנה במקצת מקומות אשר עברתי בהם רבים מבני ישראל קובעים תפילת ערבית והסליחות בימים האלה חוץ לבית הכנסת בחצרותיהם ובבתיהם להיות כי בתיהם רחוקות מבית הכנסת ויראו מפחד בלילות.

והמכשלה הזאת תחת ידם כי רבים מהם בזו את דבר ה' לקבוע תפילתם שם ולא יחושו על נפשותם להביט ולראות האם המקום ההוא מוכן ומזומן לכך או לאו כי כרובם המה במקום הטנופת וריח רע של בית הכסא העומד מנגד, ואין איש שם על לב כי גדול עון זה מנשוא וחמור מכל כריתות שבתורה כמו שנאמר כי דבר ה' בזה וכו' הכרת תכרת הכרת בעולם הזה תכרת לעולם הבא מה שאין כן בשאר כריתות וכבר הארכתי בזה בפרק ב' דסוכה ע"ש.

ולא יכון אדם לבא להתחנן לפני אלהיו על חייו וחיי בני ביתו ושרץ בידו להזכיר את ה' ברוך הוא ויתר שבחיו במקום מטונף אשר שנא ה' אלהיו, והוא יהיה בעוכריו להכרית חייו כמו שנאמר וגם אני נתתי להם חוקים לא טובים וכו' לא יחיו בהם, והוא דומה למי שבידו אחת עומד ובונה ובידו אחת המקבות והברזל לנתוש ולנתוץ ולהאביד ולהרוס.

יח. והאיש אשר נגע אלהים בלבו יהא זהיר וזריז אל המקום אשר יקבעו בחצרותם ובטירותם שיהא נקי ומנוקה מבלי טינוף וריח רע ואז יקבעו שם אותו מקום אל הרחמים והסליחות, ואם אפס מקום שם בחצר טהור ומנוקה מוטב שלא יקבעו שם מקום ויתפללו כל אחד יחיד בביתו, ובלי ספק כי השכר הרבה להם יותר מאם היו מתפללים בעשרה במקום ריח רע דשכינה לא שריא תמן, וכבר אמרו [44] ישב אדם ולא עבר עבירה נותנים לו שכר כעושה מצוה, ואף אם יתכן כי אפס מקום טהור להתפלל ולא יתפלל נותנין לו שכר כעושה מצוה הואיל ובא דבר עבירה לידו ופירש ממנה ואין לך דבר עבירה חמורה מזאת כאמור, ובדבר הזה תאריכו ימים.

להעמיד בימי הסליחות שליח ציבור המעורר העם לתשובה

יט. ואחר כל זה יזהרו בעיקר הכל לפשפש ולחפש אחר איש ישראל ירא אלהים וסר מרע נקי כפים ובר לבב להיות שליח ציבור בימים האלה לומר הסליחות והתחנונים ולעורר לב הציבור לעם כי יבכו ויתאוננו על חטאתם ואשמתם.

רשב"י היה מכין הש"ץ ג' ימים קודם ראש השנה

כ. ואמרו בזוהר פרשת ויקרא, [45] אמר רבי אלעזר חמינא לאבא ביומא דראש השנה ויום הכפורים דלא בעי למשמע צלותא מכל בר נש אלא אי קאי עליה תלת יומין קודם לדכאה ליה ור' שמעון הוה אמר בצלותא דהאי בר נש דאנא מדכינא אתכפר עלמא וכו' ובעו עמא לאסתכלא בר נש שלים מכלא דידע ארחוי דמלכא קדישא וידע ביקרא דמלכא דבעי עלייהו בעותא בכוונה דלבא בחכמתא ברעותא דלבא בשלימו בגין דיסתלק דינא על ידוי מן עלמא, ווי לאינון דשליחא דלהון לא אשתכח כדקא יאות דהא חובי עלמא אתיין לאדכרא בגיניה ע"כ, הנך רואה כמה חומר דבר לאינון דשליחא דילהון לא אשתכח כדקא יאות דאדרבא חובי עלמא אתיין לאדכרא בגיניה.

אזהרה לממנים חזנים הרצים באמירת הסליחות

כא. ומה נואלו כמה בוערים בעם אשר נתנו כתף סוררת אל אנשים חכמים וידועים ביראת ה' אשר בשכונתם הראויים והגונים לקרבה אל המלאכה לעמוד לשרת את פני ה' באימה וביראה, והמה ברוע זדון לבם הרע יבחרו איש הנעדר מכל מדות שמנו חכמים רע ובליעל תחת כי הוא איש הרצים בפיו ובשפתיו שפת חלקות כמתלהלה יורה זיקים בגאונו ובמעט רגע יכחידנה תחת לשונו.

ואם הנוטע אזן ישמע מפיהם ויביט כי אין שם אלא שנים או שלשה גרגרים בראש אמיר והמלות אחד מעיר ושנים ממשפחה אחת למעלה ושבע למטה ולא יהיה מתכוין אלא כמחרף ומגדף, רק שפתיו נעות כעובר על הגחלים ובולע את השם בנעימה ויתר שבושים ותעתועים ושגיאות מי יבין למהר לשלחם כמעט רגע, ועל כן לא אבו ולא בחרו באיש הירא וחכם תחת כי דבריו בשפה ברורה ובנעימה קדושה בבכי ואנקה לעורר לבות בני אדם ויאחרו פעמי מרכבותיו ויאריך הזמן שעה אחת או שתים.

דברי תוכחה לרצים בבקשת הסליחות

כב. ויותר מהמה רבים מעמי הארץ בחשיכה יתהלכו וקמו עמדו לראש אשמורות לומר סליחות לעשות נזק מתועלת, אשר המה באים ושותקים וכשומעם התחלת הבקשה והתחינה מרימים את קולם בקול שמחה ותבקע הארץ לקולם באומרם קמתי באשמורת וכו' וסדר לך ה' הצדקה וכיוצא בהם.

ולו חכמו ישכילו מה שמוציאין בפיהם רעדה אחזתם שם חיל כיולדה וחרוד יחרדו חרדה גדולה ויתפרדו כל עצמותם כי כל דבריו כגחלי אש למי שהוא בעל נפש יקרה, הן גור יגור ונפול יפול חתיתו ויראת שדי על פניו אשר הכעיסו גם כעס בפשע ועבירה ומעלה מעל בה', ולא די כי המה לא יתנו לב ובחשיכה יתהלכו באין מבין אפילו פשוטן של דברים כי אם גם גורמים בקול שירתם לאבד כוונת המכוונים ומערבבים ומבלבלים כוונת המבינים והכנעתם, ולא עוד אלא כי בעל פה הם רצים בנחיצה אחר השליח ציבור ומכין אותו בשוט לשונם עד שאם השליח ציבור ירא אלהים יכריחוהו לרוץ מהרה באין מבין.

כג. העל אלה לא תתאפק ה' לאמר מה מצאת בי עול כי רחקת מעלי, הכזה יהיה הגיון אבחרהו, הקריבהו נא לפחתך הירצך או הישא פניך, הנגרע אני ממלך בשר ודם תולעת ולא איש כי מי שידבר אל המלך ישמח בלבו כי הגיע למעלה גדולה, ואילו היה יכול לדבר עמו בכל יום פעמים שלש או יותר ולהתחבר עמו כל היום ולשכון בחצרותיו כל הימים היה עושה ברצונו הטוב וכל הון ביתו יתן להשיג זה כי אין זה עליו לטורח וליגיעה אלא מנוח ושמחה, וכשאתה בא להתנפל לפניו ולבקש על נפשך החטאה אתה יגע לדבר אותו המעט ואתה ממהר באמירתו עד שמרוב המהירות אפילו המילות אינך מוציא מפיך היטב כדי לצאת מלפני מהר, ולא אותי קראת יעקב כי יגעת בי ישראל כי באמת שמי אתם מזכירים וקוראים אך אותי אין אתם קורין כי מי שקורא למלך אינו יגע.

כד. וכן אמרו ז"ל בריש מדרש איכה, [46] רבי יצחק פתח לא אותי קראת יעקב קאים טרון כל יומא ולא לאי וצלויי קמאי את לאי קאים טרון כל יומא ולא לאי ואמר ליה חבריה איתא וצלי והוא אמר לית אנא יכיל, אצל הבעל מה כתיב ויקראו בשם הבעל מהבקר ועד הצהרים הוי כי יגעת בי ישראל.

משל על בקשת הסליחה בכובד ראש

כה. ומדוע אתה בן אדם כבד עון אשמה לא תשים נגד עיניך כמה לילות עמל מינו לך בשחוק הקוביאות ושאר מיני שחוק וקלות ראש עד הבקר ולא יגעת ולא יעפת ולא חששת כי נדדה שינתך, וישבת בסוד משחקים וערבה שינתך עמהם להתנהל לאיטך לאט לאט כי בזה תמצא מרגוע, ובבואך לפני יגעת בי למהר דבריך כפורק עול משא כבד יכבד ממך כדי לשוב מהר על מטתך הסרוחה, הלא בנוהג שבעולם עבד שמרד במלך בשר ודם ומעל בו מעל וברח מהיכלו, בתתו אל לבו לשוב ולבא אל המלך להתחנן לו ולבקש על נפשו מתבונן היטב איך ומה ידבר ושוקל בפלס דבריו ומסדרם עד שיהו

סדורים בפיו שלא יכשל בדבריו ובהכנסו לפניו עומד מרעיד ומדבר דבריו בנחת ביישוב לא בחפזון, בכניעה בשפלות דברי פיוסים וקולו כעני מתחנן ולבבו לא יפנה ימין ושמאל. **וכשאתה** בא לבקש על נפשך על המרדים והפשעים שפשעת ומרדת בי לבקש מחילה וכפרה עליהם תלאה ותיגע ותיעף לדבר דבריך בנחת ובשפה רפה וברורה כקול העני המתחנן ושואל על פתח בבקשה ובתחנונים כדת מה לעשות על גודל חטאתיך ואשמתיך, ומה כפרה תהיה לעבד הבא אל אדוניו לבקש על נפשו ויעיז פניו בפני אדוניו לומר דבריו בחפזון ובקול רם, האם העבד ההוא לא יתחייב ראשו למלך לאמר הסירו את ראשו מעליו כי עזותו האחרון קשה מן הראשון.

כו. וכן הדבר הזה אנחנו פשענו ומרדנו לאבינו שבשמים, היתכן כי נבא לפניו בעזות ובחפזון רב לאמר כן תעשה על כל פנים מחול מחול לנו סלח סלח לנו ואין בפינו שום פיוס ושפלות, ויושב בשמים ישחק לאמר על מה זה ועל מה זה אתה עושקני לכפר לך ומה מידך אקח כי תדבר בעושק רב דבריך אלי כאילו מחוייבני בדבר, ובחרונו יבהלמו לאמר מי ביקש זאת מידכם רמוס חצרי לא תוסיפו לראות פני לא אוכל און ועצרה.

לומר סליחות לאט ובדרך בכי ותחנונים

כז. וכבר אמרו [47] שתחילת דינו של אדם בראש השנה הוא על דנהיג קלנא ביקרא דמלכא כמה דאת אמר ויבאו בני האלהים להתיצב על ה', ואיך ולמה ינהגו קלנא ביקרא דמלכא בתפילתם ובתחינתם בימים האלה והוא יהיה כסניגור נעשה קטיגור אליהם בתחילת דין ומשפט ביומא דדינא.

ואף גם זאת מה שאמרו בזוהר פנחס, [48] דאינון שטיין דאכלין מילין בהלעטה ולא טוחנים אינון בטוחנות דילהון ובשינהון מה כתיב בהו הבשר עודנו בין שיניהם ואף ה' חרה בעם וכו', והאנשים האלה אשר אמרו ללשונינו נגביר לאמר מילין בהלעטה איך ישאו פניהם אל אביהם שבשמים לאמר זכור לנו היום ברית שלש עשרה וכו' ה' אל רחום וחנון וכו' ויתר דברים לעורר את הרחמים ובפיהם הפכו עליהם בלהות לעורר חרון אף חד שבעה על דחזי למזייה כמו שנאמר הבשר עודנו בין שיניהם ואף ה' חרה בעם.

כח. כי על כל אלה הבעל נפש היפה המליאה לה דעת ויראת ה' בסודם אל תבא נפשו ובקהלם לא תחד כבודו, ומורא יעלה על ראשו בעומדו לומר הרחמים והסליחות לאומרו לאט לאט שפה לפיו סביב אות באות תיבה בתיבה, ובשפל קול התחינה כעני שואל על פתח בבקשה ובתחנונים הלוך ילך ובכה ומבכה אחרים עמו, וילבש אימה ויראה בהתחילו מזמורי התשובה כי כל דבריהם כגחלי אש למי שנגע אלהים בלבו, ויאמר בנפש מרה כי פשעי אני אדע וכו' לך לבדך חטאתי וכו' כי כח סגולת המזמורים האלו

לעורר מאד לבות בני אדם לשוב אל ה', וכן כשיאמר לך ה' הצדקה ולנו בושת הפנים ישית את לבו להבחין חסדו וצדקתו יתברך את האדם לקבלו בתשובה אחר שהרבה עון אשמה וימינו פשוטה לקבל שבים עם היותו מחוייב לעונשים קשים ומרים מצד הדין מצד עונותיו.

וכן כל כיוצא בדברים כאלה ישים עיני השגחתו וכוונתו בקוראו את כל הדברים אשר מוציא ויבטא בשפתיו, ואל יקרא אותם מצות אנשים מלומדה גם בלא דעת כי הם דברים אשר כל המשים לב עליהם נמס כל לב ורפו כל ידים וכל ברכים תלכנה מים.

ראוי לכתוב הסליחות ללועזים בלעז ולעוררן בעת אמירתן

כט. ומי יתן ויכתבון כל סדר הסליחות להמון העם בלשון לעז למען ישמעו וייראו וילמדו להכניע לבבם הערל ואל ישובו לכסלה לאומרו בנחיצה דרך עראי, כי כל דבריו מתלהבים לב השומע וקורעים סגור לבבו ואם אבן הוא נמוח ואם ברזל הוא מתפוצץ, ועיקר הכל תלוי בשליח ציבור לעורר בבכי ואנקה בנפש מרה, לא כמו שנהגו להרים קול בתודה וקול זמרה רק בבכי ואנחה ולעורר לב הציבור באיזה דברים ללועזים בלעז בין פרק לפרק להעיר את רוחם לשוב מעבירות שבידם.

עיקר התעוררות התשובה היא בבכיה ומאמרי הזוהר בזה

ל. ועיקר התשובה והתעוררותה היא הבכייה והדמעה כמו שאמרו [49] כל השערים ננעלו חוץ משערי דמעה, ובזוהר פרשת ויחי [50] אמרו ז"ל, כל בר נש דאושיד דמעין קמיה קודשא בריך הוא אף על גב דאתגזר עליה עונשא אתקרע ולא יכיל לשלטאה ביה מנא לן מלאה וכו'.

לא. ועוד בפרשת שמות [51] ז"ל, אמר ר' יהודה כל מילין דעלמא תליין בתשובה ובצלותא דצלי בר נש לקודשא בריך הוא וכל שכן מאן דאושיד דמעין בצלותא דיליה דלית לך תרעא דלא עאלין אינון דמעין מה כתיב ותפתח ותראהו את הילד והנה נער בוכה ותפתח דא שכינתא דקיימא עלייהו דישראל כאימא על בנין והיא פתחה תדיר בזכותיהון דישראל, כיון דפתחה ותראהו את הילד ילד שעשועים דאינון ישראל דחטאן קמיה מריהון בכלא ומיד הדרן בתשובה ובכאן קמיה כברא דבכי קמיה אבוי מה כתיב והנה נער בוכה כיון דבכי מתברי כל גזרין קשין בישין מה כתיב ותחמול עליו וכו' והאי מאן דצלי ובכי וצעיק עד דלא יכיל למרחש בשפוותיה האי צלותא שלימתא היא ולעולם לא הדרא ריקנייא ע"כ, וכמו שהארכנו בטעם הדבר בפרקים הבאים בתפילות ראש השנה ויום הכפורים.

הנהגת ש"ץ אחד שהיה מעורר הציבור בין הסליחות

לב. ושליח ציבור אחד חכם וחסיד בימים האדירים האלה בכל פעם שהיה עומד לומר הרחמים והסליחות זה דרכו להיות מפסיק בין הפרקים לדבר בלשון לעז בקול מר ואנחה ולהרים קול בבכיה ויאמר אליהם, אחינו בית ישראל שמעו הביטו וראו וחוסו על נפשיכם ועל דם נפשות אביונים עם בני ישראל שובו שובו מדרכיכם הרעים, קרעו לבבכם בבכיה לעורר ולדפוק את שערי הרחמים וגם אנכי עמכם אשא בכי ונהי עמכם כי נפשי מרה לה מאד.

וכן כל כיוצא בדברים האלה היה אומר לעצמו בפני הציבור כמדבר עם נפשו לאמר, נפשי נפשי איך המיתותיך בידי, הבת היקרה איך עקרתיך ממקום החיים והקדושה למקום המות והטומאה איך לא חסתי עליך, באופן כי כל שומעיו חרוד יחרדו חרדה גדולה עד מאד וגעו כל העם בבכיה גדולה, וכך היה אומר כפעם בפעם קודם ויעבור ואומר באימה וביראה ובחרדה של בכי ואנקה כל הקהל בצירוף ולא זזו משם עד שנעשו כולם בעלי תשובה.

ראוי לציבור לבחור ש"ץ שיש בידו לעוררן לתשובה

לג. ואשרי העם שככה לו איש על העדה לעורר לבותם בתשובה, ובלי ספק כי השליחי ציבור כאלה המה מעוררים את הרחמים ועת שערי רצון להם נפתחים, לא כן רבים משלוחי ציבור אשר לא יזכרו ולא יפקדו ולא יעלו על לב לעולם חטאתם ולא יעורו משינתם להוריד אפילו דמעה אחת ועל ידי כן גם לב הציבור שמו שמיר ושית, ועליהם נאמר כד רגיז רעיא על ענא עביד להו נגידא סמיותא כמו שהארכנו בזה פ"ג דיום הכפורים.

אזהרה לת"ח הנמנעים מסליחות משום ביטול תורה

לד. והתלמידי חכמים גם המה חיובא רמייא עלייהו לעורר לב העם בימים האלה ולקום בראש אשמורות לומר הרחמים והסליחות ולהתעורר בבכי ומספד כדי להכניע לב הציבור עמהם, וללמוד אליהם אחר הסליחות דברי כבושים בספרי חכמה ומוסר המכניע לבות בני אדם.

לה. וריב לי על רבים מבעלי תורה שבדורינו אשר הורו היתר לעצמן לאמר שיותר טוב תלמוד תורה מלהרבות הרחמים והסליחות, ועל כן בחרו המה אף בימים האלה לפרוש עצמן מן הציבור לבלתי הבטל מלימודן לבא לומר התחנונים והסליחות, ואם כוונתן מפני כך תעו במושכלם וכבר אמרו [52] זמן תורה לחוד, והא דקרי ר' זירא לרבי ירמיה מסיר אזנו משמוע תורה גם תפילתו תועבה היינו לפי שהיה עוסק בתורה ובא להפסיק,

אבל לא אמר למי ששתי המצוות לפניו דודאי בכי האי גוונא כולי עלמא מודו דזמן תפילה לחוד.

ומה גם למאי דכתב הרי"ף ז"ל דהיינו דווקא למי שתורתו אומנותו ובדורינו אין לנו מי שתורתו אומנותו, דהשתא ר' יוחנן אמר על עצמו [53] כגון אנו שאין תורתינו אומנותינו, אנחנו אזובי קיר לא כל שכן דפשיטא ופשיטא דמחוייבים אפילו אם עסוקים בתורה לבטל מתלמודם לבא להצטרף עם הציבור לומר הרחמים והסליחות יחדיו יהיו תמים עם הציבור.

התעוררות על התפלה ממעשה שאירע לתלמיד הרמב"ן

לו. וכבר אירע מעשה לתלמיד אחד מתלמידי הרמב"ן עליו השלום [54] שנפשו חשקה בתורה בחשק נפלא וכמעט לא נתן שינה לעיניו ותמיד עיניו ולבו אל הספר ולא היה מתפלל מרוב אהבת התורה, והיה הרמב"ן מזהיר אותו תמיד לאמר לו אכול בשעת אכילה ותישן בשעת השינה והתפלל תפילתך בשעת התפילה וזכות התורה יהיה עמך ותשמרך, אך לא תפשע עמה כי התורה תתבע עלבונך לפני הקדוש ברוך הוא ותתענש על זה חס ושלום על כן הזהר בתפילה.

ולא השגיח התלמיד על דבריו ולא שם אל לבו, ולא היו ימים מועטים שהלך התלמיד אל השוק לקנות איזה דבר וכאשר שב אל ביתו מצא פרש אחד שוכב עם בתו הבתולה באונס על גבי אותה השלחן שהיה לומד תמיד עליה ונתאבל עליה ימים רבים, ואמר לו רבו עליו השלום הלא אמרתי לך שתהיה זהיר בתפילה שתקנו חז"ל שצריך האדם להתפלל בכל יום, יהי רצון מלפניך ה' או"א שתצילני היום מאדם רע מפגע רע ואתה מדוע לא שמעת בקולי כי על כן באה על בתך הצרה הזאת, ומשם והלאה הכיר התלמיד כי השגחה פרטית היתה בעון ביטול תפילה וישוב להתפלל בכוונה רצוייה ובזהירות רב.

מעלת הסליחות וחשיבותן קודם עסק התורה

לז. והנה כן הדבר הזה בימים האלה ובזמן הזה כי הרחמים והסליחות היו לנו לעינים לכל השנה כולה על כל הצרה שלא תבא על הציבור וכמו שסידרו קבל צלותין ובעותין בעידן עקתין ויתר דברים, אין ספק כי המתרשלים מלאומרם ידאגו מן הפורענות יען לא הקדימו תפלה לצרה וכמעשה שהיה כנזכר.

לח. ואשר אמרו כי לא נאמרו האזהרות הללו רק לתפילות הקבועות בכל יום לא אל הרחמים והסליחות שנתקנו על כפרת האשמות יען כי בכח לימוד תורתם יכופר להם הכל כמ"ש אם יתכפר עון בית עלי בזבח ובמנחה, בזבח ומנחה אינו מתכפר אבל

מתכפר הוא בדברי תורה, גם באלה שגו דעל כל פנים קודם שיעסקו בתורה צריכים להקדים בקשות ותחנונים וחרטה ותשובה.

חיוב עסק התורה בתשובה ושבח הראשונים מבעל ראשית חכמה

לט. וכן משמעות לשון הזוהר [55] זה לשונו, דלבתר דמתחרט מחובוי ויעביד תשובה יתעסק באורייתא וכו' דמשמע דהא קודם החרטה והתשובה אין תורתו רצויה ומקובלת כאומרו ולרשע אמר אלהים מה לך לספר חוקי וגו', וכן כל איש אשר בו מום לא יקרב ואם בצואת עונותיו מסריח איך יתקרב לפני המלך ה' אדרבא המלך יתרחק, וכן אמר התנא אשרי מי שעמלו בתורה ועושה נחת רוח ליוצרו, פירוש שעוסק בה נקי מחטא ועון שאז המלך משתעשע בו ובתורתו.

מ. וזו היתה מעלת הראשונים שהיתה תורתם רצויה כל כך שהיו פטורים אפילו מן התפילה מפני שהיתה תורה שלהם נקיה אבל מי שהוא מלא מסרחון צואת עונותיו אין תורתו נחת רוח לבוראו, והטעם כי בעסק התורה אדם מושך השכינה עליו ובהיותו נקי מחטא מצאה השכינה מנוח לכף רגלה כסא ומושב שבו תשב ותנוח כאדם היושב בכסא מתוקן כראוי כן צריכה התורה להיות נקיה כסא מתוקן לשכינה שתשרה עליו, אבל בהיות האדם מלוכלך בכתמי עונותיו אין התורה שורה בו כי אין בו כסא לשרות לא התורה ולא השכינה כי כל חטא וכל אשם יהיה קוץ מכאיב וסילון ממארת ליושב על הכסא, ולכן קודם צריך שירחוץ צואת עונותיו בתשובה כראוי ואחר כך יעסוק בתורה.

מא. וכתב החסיד בעל ראשית חכמה ע"ה שיקח התלמיד חכם דמיון מדין הנפסק בגמרא ובפוסקים כי במקום שיש ריח רע אסור לעסוק שם בתורה ובתפילה וצריך שירחיק ארבע אמות ממקום שכלה הריח, וכן הדבר לעוסק בתורה וטומאת צואת עונותיו עליו כי כל הקדושים העליונים מתרחקים ממנו, וכן נודע כי העונות יקראו צואה דכתיב אם רחץ ה' את צואת בנות ציון.

וכן אתה מוצא שלא עמדה תורה לדואג ולא לאחיתופל כי שניהם אין להם חלק לעולם הבא אף על פי שהיו דורשים כמה הלכות במגדל הפורח באויר כדפירשו רז"ל בחגיגה, [56] נמצא אתה למד שעיקר התורה היא בתשובה והמעשה, ועונשו של תלמיד חכם אם חטא גדול משל עם הארץ כמו שאמרו ז"ל [57] ששגגות נעשות להם כזדונות.

חובת הת"ח להשתתף עם הצבור באמירת הסליחות

מב. ועל כן נכון וראוי אליהם להיות המה ראשונים לכל דבר שבקדושה להשתתף עם הציבור ולעמוד עמהם בבית ה' בלילות לומר הרחמים והסליחות ולשוב ולהתחרט מאשר חטאו על הנפש כמה דברים קשין כגידין שהאדם דש בעקיביו והוא לא ידע

ואשם, כי לפעמים יעשה מצוות שלא לשמה כי מי עסק בתורה שלא נשתמש להקרא רבי או נתייהר ובא לכלל כעס ולכלל טעות כמו שהארכנו בסוף פ"ח מיום הכפורים בס"ד.

והנה מה טוב יהיה להם כי יזכו את הרבים כי מהם יראו שארית ישראל וכן יעשו ליתן לב לשוב באמור, אם בארזים ארזי הלבנון נפל החיוב כל שכן אנחנו אזובי קיר אשר קטנם עבה ממתנינו, וכבר העיד מהרח"ו ז"ל על רבינו הגדול האר"י זלה"ה וזה לשונו, ראיתי למורי שהיה אומר תמיד הסליחות שאנו אומרים בחדש אלול באשמורת עם הציבור מלה במלה עמהם ע"כ, ויאחז צדיק דרכו של הרב ז"ל ואל יפרוש מן הציבור במקום דהוי תפילה ותשובה דרבים דנפישי זכותייהו ונפישי ברחמים והן אל כביר לא ימאס.

ציונים והערות לפרק ג

37) שבת דף י' ע"א. 38) ברכות דף ל' ע"ב. 39) זוהר ואתחנן דף ר"ס ע"ב. 40) זוהר נח דף ע"ב ע"א. 41) דברים רבה פרשה א' אות ט"ו. 42) הקדמה לזוהר בראשית דף י' ע"ב. 43) זוהר תרומה דף קל"א ע"א. 44) קדושין דף ל"ט ע"ב. 45) זוהר ויקרא דף י"ח ע"א. 46) הקדמת איכה רבה פסקא י'. 47) עי' זוהר פנחס דף רל"א ע"א. 48) זוהר פנחס דף רל"ו ע"א ברע"מ. 49) עי' ב"מ דף נ"ט ע"א. 50) זוהר ויחי דף רכ"ג ע"א. 51) זוהר שמות דף י"ב ע"ב. 52) שבת דף י' ע"א. 53) שבת דף י"א ע"א. 54) עי' ספר מאירת עינים לר' יצחק דמן עכו תלמיד הרמב"ן בפרשת וישלח. 55) זוהר נשא דף קכ"ג ע"א ברע"מ. 56) חגיגה דף ט"ו ע"ב. 57 (ב"מ דף ל"ג ע"ב.

פרק ד - ביאור הסליחות ונוסחתם - אזהרות קודם שחרית

לומר סליחות בכוונת הלב ובלשון תחנונים

א. יהמו ה רחמים **ו** הסליחות **ה** נאמרים בקרב איש ולב עמוק בשיתו לבו אליהם להבין ולהשכיל כל אשר יבטא בשפתים דברי הרצויים והוידויים אשר כל דבריהם כנחלי אש, כל איש הירא ורך הלבב אשר נגע אלהים בלבו היה לבו כדונג נמס בתוך מעיו כי יחם לבבו ושאג ישאג על חטאתו ואשמו אשר אשום אשם לה' ודמעתו על לחייו, כי יתחמץ לבבו וכליותיו ישתוננו בקריאתו בהם אופן דברי הרצויים אשר הוא מתרצה לפני קונו אשר בם יראה שפלותו ומיעוטו כעבדא דמתחנן למריה.

והנה כשיתחנן עבד לאדוניו לא יהיה קולו בדברו כקול הקורא בספר דברי הימים למלכי מדי ופרס, אבל יהיה קולו כמי שבוכה ומתאנח ויעשה תנועות בראשו או בידיו ובשאר איבריו כמצטער ומיצר עד שאם יעמוד שם מי שאינו מבין בלשונו כלל מקולו ומתנועת איבריו בלבד ידע ויכיר שהוא מתחנן לאדוניו ושואל מאיתו לכפר עליו, וכן כשישית

כל איש ישראל להבין מה שמוציא בשפתיו בתחנוניו לפני בוראו יהיה קולו בדברו על הדרך הזה, ונמצא קולו ופיו ולבו שוין דומים זה לזה ומקולו יוכר ויראה כונתו ולבו.

תוכחה לרצים בסליחות בלא כוונת הלב

ב. לא כן רבת מבני עמינו ההומים בפיהם הרחמים והסליחות ובל ידעו מה, כצפורים עפות מצפצפים ומהגים כי קול דברים הם אומרים ותמונת הבנת המילות וטעמם אינם רואים זולתי הרמת קול ושפתים נעות בלא לב ולב, ואין הבדל בקולם בהתחננם על נפשם לפני בוראם לקולם בקראם בדברי הימים למלכי מדי ופרס, ולא עוד אלא שהקורא בדברי הימים מפסיק בסוף כל ענין ואלו אין מפסיקים בסוף העניינים ועליונים למטה ותחתונים למעלה ולא יפסיקו כי אם כשלא יוכלו לומר יותר בנשימה אחת, ואילו היו יכולים לומר כל התפילה בנשימה אחת היו אומרים אותה כעשרת בני המן כי תשרפם כאש להבה יצרם הרע למהר לשלחם מעבוד את פני האדון ה' אלהי ישראל.

ג. וגם כי טפש כחלב לבם ולבם שתו שמיר שית באין מבין שלא ידעו ולא יבינו השכל לבותם פירוש הבנת המלות לעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו מתוך דברי הרצויים והוידויים בעטוף לבו בהם, אשתוללו אבירי לב כי לא ידעו בהם אם הם תחנונים או דברי הימים, וכבר צווח על זה בספר החסידים [58] וכתב כי טוב לו לאדם שיתפלל בלשון שמבין משיתפלל בלשון הקדש באין מבין, ועל זה נאמר על אשר לא ידע ספר לאמר קרא זה ויאמר לא ידעתי ספר ויאמר ה' יען כי ניגש העם הזה בפיו ובשפתיו כבדוני ולבו רחק ממני ותהי יראתם אותי מצות אנשים מלומדה שמתפלל ומתחנן באין מבין מה שמוציא מפיו ושפתיו, וכתיב ואבדה חכמת חכמיו ובינת נבוניו תסתתר מדה כנגד מדה הואיל ולא למד להבין פירוש מלות התפילה אשר יתפללו ויעתר אלי.

ואיך ומה יחתום האדם בסוף כל התפילות לומר יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי ולבו ומצפוניו ריקים, והלא זה גנאי גדול שישאל דבר לפני בוראו על לבו ומצפונו ולבו בל עמו כי לא ידע ולא הבין מה אמר בתחינתו ועל מה ביקש כדברי הספר החתום.

ד. ועלינו לשבח לאדון הכל מקור החכמה אשר התחכם בבואו לצוותינו מצות התפילה שלא כתב והתפללת אלי או תעתיר אלי או שאל ממני ואתנה וכיוצא בזה, אבל אמר ולעבדו בכל לבבכם להודיענו שאינו מצוה במצוה זו על דברים בלא הבנת הלב מה שמוציא בשפתיו אלא להשכיל לבותם מה שמוציאים בפה, ומי שיביא לו הבנת הלב בדברים הוא יקיים מצותו ומי שיביא לו הדברים בלבד באין מבין לא קיים מצותו כי לעובדו בכל לב שאל ולא דברים, באופן כי אילו היה אפשר להביא לו כוונת והבנת הדברים בלב בלא דברים היתה מצוותו נעשית.

עיקר התפלה כשמבין לשונה ואפילו מתוקנת בלעז

ה. כי על כן הסכימו גדולי ישראל כי יפה תפילת העני בדעת בלשון שמבין משיתפלל בלשון הקדש שאינו מבין, ואסמכוהו אקרא תפילה לעני כי יעטוף ולפני ה' ישפוך שיחו כי אף כי אין מלאכי השרת נזקקין ללשון ארמית וכל שכן לשאר לשונות אך מי שהוא עני בדעת שאינו מבין לשון הקדש ולפני ה' ישפוך שיח"ו כי אף שיתפלל בנוסח שיחו בלשון לעז, בוחן לבות הוא מבין ועדיף טפי יותר מהמתפלל בלשון הקדש באין מבין מה ידבר לפני ה'.

וגם הלום בסדר הסליחות הלא תראה כמה ריצויים ווידויים שנתקנו בלשון תרגום בזמן ההוא כדי שיבינו עמי הארץ בלשון תרגום שהיו רגילים לדבר בו ולעורר לבותם כי מתפעלים ביותר כאשר המה מבינים ויתנו לב לשוב, וכן תראה כי ביום תשעה באב אפילו המבינים היטב בלשון הקדש מתפעלים יותר בקינה אחת בלעז יותר מעשרה בלשון הקדש.

ראוי להתרגל בלשון הקדש כדי להבין דברי התפלות

ו. כי על כל אלה נפל החיוב על כל איש ישראל להרגיל עצמו ללמוד הבין בלשון הקדש וישכיל עשו כדי שיבין בלבו מה שמוציא בשפתיו בבואו להתחנן ולבקש על נפשו כל הימים, וביותר בימים האדירים האלה בנוסח דברי הסליחות אשר אף המבינים בלשון הקדש תעבור עליהם על קצתם כוס התרעומת והתלונה הנזכרת בנבואה בפיו ובשפתיו כבדוני ולבו וכו', יען כי באו בתוכם רצויים ווידויים במילות שונות ובלשון תרגום אשר עתה בזמן הזה בלתי מובן לקצת מהם, שראוי ונכון אליהם לתור ולדרוש פירוש הבנת המלות וטעמיהם ובל יהיו כצפורים עפות מצפצפים באין מבין.

אזהרה לסדר הסליחות מקודם כדי להבינם ולתקנם משגיאות

ז. ומצורף לזה שנפל בהם קצת תעתועים ושבושים בסיבת המדפיסים או המעתיקים אשר מוספין שלא כסידרן ושלא כהלכתן, אשר נפל החיוב לכל איש ישראל להבין ולהשכיל ולסדר דברי תחינותיו עלי יושר דברי אמת מבלי שום שגיאה ושגגה היוצאת לפני השליט הבורא יתברך, כי בהשתנות נוסח הדבר והנקודה הראויה יהפוך עליו בלהות והוא יהיה בעוכריו ותחתיו ירגז חס ושלום.

ועל זה אמר ר"א לעולם יסדר אדם תפילתו ואחר כך יתפלל ואוקימנא בברכות של ראש השנה ויום הכפורים, כי כל אדם חייב להסדיר תפילתו בהם להבין אותם לאשורם כדי שלא יטעה לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, כי הנה אדם שעולין אותו לגורדום לידון בפני המלך יסדר דבריו תחילה בדקדוק גמור כדי שיהיה שגור בפיו בעומדו לפני המלך לבל יכשל בדבר אחד בפני המלך וכה יחזור עליהם כמה פעמים,

כל שכן וקל וחומר שראוי לעשות כן בבואו לעמוד לבקש על נפשו לפני אלהי המשפט הן גור יגור ויפול חתיתו ויראת שדי על פניו בתפילתו ובתחינתו להפוך בה ולהפוך בה כמה פעמים לבל יכשל בלשונו ולא יחטיא אל השערה.

תוכחה למדלגים תיבות בסליחות ואזהרה לאומרן בלב נשבר

ח. והן עתה כמה בוערים בעם חכמים בעיניהם סמכו על עצמם לומר הסליחות על פה ואז ידלגו כאיל פיסח ושגיאות מי יבין לאמר מקצתן ומקצתן מבליעים בנעימה, ולו חכמו ישכיל לבותם מה טובו ומה יופיו של סדר הסליחות המסודר בסדר אלפ"א ביתו"ת, ובאו במספר י"ב אלפ"א ביתו"ת לא פחות ולא יותר, ומסודר בסדר הדברים העומדים ברומו של עולם העליון אשר באו במספר י"ב אורות עליונות, ועל ידי סדר אמירתן פה למטה ראשם מגיע השמימה לעורר אותם האורות אשר בא רמיזתן לכל א"ב וא"ב.

כי על כן צריך להזהר לבלתי תת מגרעות חס ושלום בסדר הא"ב ולדקדק בהם היטב כי מועל בקדשי שמים, ולא עוד אלא כי על ידי מרוצת לשונם בעל פה המה מחריבי עולם כאשר ראיתי ושמעתי כמה מהם במקום הן אומרים לאו ובמקום לאו הן, ושמעתי באומרים במקום לפניו לא נוצר אל ואחריו לא יהיה, הרצים יצאו דחופים בדבר המלך מלכו של עולם ודולגים תיבת לא ואומרים לפניו נוצר אל חס ושלום וכיוצא כאלה הרבה, וה' הטוב יכפר בעד.

ט. וזו היא דרך ישרה שיבור לו האדם בסליחות ובתפילת הימים האלה אשר המה משונות בנוסחתם ובעניינם לבלתי אומרם בעל פה אף אם הם שגורות בפיו, וליטול הספר בידו ולהיות שח עינים לראות בספר ולכוין סדר האלפ"א ביתו"ת היטב היטב, וכל דבר שמוציא בפיו יכוין כפי מה שעבר עליו ויאנח על זה ויבקש מבעל הסליחה יעבור על פשעיו ויקבל תשובתו ובזה יהיה ארכא לשליותו, ואין ראוי לך להרים בקולות ובנעימות בהזכיר כובד משא המרדים והפשעים אשר מרדת בקונך רק ושפלת מארץ תדברי ומעפר תשח אמרתך תשפילנה תגיענה עד עפר.

י. **ועל** כי רבו השגיאות גם בספרים ראוי ונכון לעבור עליהם ולדקדק בנוסחתם היטב ולהגיה אל מקום אשר יהיה שמה השגיאה, וגם ביאור לשונות הזרים וקשים שבזה ענתה בם צדקתם כאשר יבואו לפניו יתברך ונסלח להם ורפאם, ולמען ילמדו ויתנו לב להבין הדברים על בוריין אבאר לך סדר נוסח הסליחות בקיצור ביאור מילות הזרות ויתר נוסחאות כפי מה שביארו הקדמונים חלקם בחיים ושים עיניך בו.

קודם הסליחות יאמרו מזמורי התשובה ויוסיף מזמור כ"ז ול"ג

יא. תאמר בתחילה מזמורי התשובה תפילה לדוד שמעה ה' וכו', ואנכי נהגתי גם מזמור כ"ז לדוד ה' אורי וישעי ומזמור ל"ג רננו צדיקים שנזכר בכל אחד מהם שלש עשרה שמות הויה כנגד שלש עשרה מכילן דרחמים שמתגלים ומאירים מראש חדש אלול ואילך כנודע, ונכון לאומרם לראש אשמורות בסליחות לעורר הרחמים.

כוונה ע"ד הסוד בנוסח לך ה' הצדקה

יב. (**לך** אדני הצדקה, הנה הבא בסוד ה' יכון לכוין בנוסח זה שם אדנ"י ושם ס"ג יו"ד ה"י ואו"ו ה"י ולכוין ר"ת ל"ך א'דני ה'צדקה לא"ה, כי ימינך פשוטה תכוין סוד שם יהוה נקוד צרי וסגול תחת כל אות כי ההויה הפשוטה גימטרייא כ"ו והנקודה שתחתיה מספרם ר' ומספר זה הוא מספר תיבת ימין מלא יו"ד מ"ם יו"ד נו"ן כי כל הימים פשוטה לקבל שבים, וכן הבא בסוד ה' יכוין בג' פעמים הנזכר נשמה כאן, הנשמה לך הראשון רמז לבחינת הנפש דעשיה והנשמה השנית רמז לבחינת הרוח דיצירה והנשמה לך השלישית רמז לבחינת נשמה דבריאה, באתאנו על שמך ירמוז על נפש דאצילות).

תקוני נוסחאות בסדר הסליחות

יג. "**לך** ה' הצדקה", הנה בכל נוסח זה צריך לומר אתאנו על שִׁמְךָ כי זולת בסוף פסוק צריך לומר שְׁמֶךָ.

"**חטאנו** עם אבותינו העוינו והרשענו", צריך לומר העוינו הרשענו בלא וא"ו כלשון הכתוב בתהלים העוינו הרשענו.

"**אין** כל דבר נעלם ממך", עיין בלבוש סימן תר"ז ובשאר ספרים נחלקו על נוסח כל דבר, והנכון לאומרה כמו שנאמר בירמיה הממני יפלא כל דבר שרוצה לומר שום דבר ובפרט בבואה סמוכה לתיבת אין כמו ולרש אין כל ואין לשבש הספרים.

בנוסח ה' שמעה וכו' יכוין לקבל על עצמו ד' מיתות

יד. "**אדני** שמעה", צריך לומר באדנות ככתוב, וראוי לכל אדם לכוין בראשי תיבות ש'מעה ס'לחה ה'קשיבה ו'עשה הוא ראשי תיבות שריפה סקילה הרג וחנק, ואותיות שניות שבהם הוא אותיות עמלק שהוא ס"מ הממונה עליהם, והאיש הירא יתמרמר בבכי מאד באמירתו אותם פן גרם בעונו להמסר ביד ס"מ לעשות בו ארבע מיתות אחר פטירתו בקבר חס ושלום, ועתה יכוין שמקבל עליו ארבע מיתות בסוד כי עליך הורגנו כל היום ולחבר ארבע אותיות שם הקדוש שהפריד בעונו ואז תמחה את זכר עמלק.

ובפסוק השיבנו יְהֹוָה אליך ראוי לכוין בו בניקוד סגול סוד החסד.

תקוני גירסאות בנוסח "שבט יהודה בדוחק"

טו. "**שבט** יהודה בדוחק", הנה בנוסח זה רבים חכמים בעיניהם שלחו יד להגיהו, ראשונה בלשון הבה לנו עזרת מצר היד ה' תקצר הגיהו ידך ה' לא תקצר, ואינו כן כי כל כוונת המשורר לחתום בלשון הכתוב כמו שנאמר הישאג אריה ביער למה ה' תעמוד ברחוק וכיוצא, וכן סגר דלת הבית הזה בלשון הכתוב היד ה' תקצר, אכן ידך ה' לא תקצר לא מלשון הכתוב הוא.

וזאת שנית הגיהו "עורה למה תישן" וכתבו הנה לא ינום ולא יישן, ולא עלתה על לבו כך אל המסדר כי אחר שיאמר עורה חדש ימינו בגלות ישן ומדבר לנוכחו איך יאמר הנה לא ינום שלא לנוכח, ואם יקפידו שאין מן הראוי לדבר כך בתחינותנו, מה שישיב דוד המלך עליו השלום בעל התחנונים והתפילות שהתחנן באלו הלשונות נשיב כולנו ואין למחוק הספרים על ככה ואם באו להקפיד לא ישאר מתחנוני הסליחות מאומה.

בנוסח א - ל מלך וסגולת י"ג מידות ואופן אמירתן

טז. "**אל** מלך יושב על כסא רחמים ומתנהג בחסידות", צריך לומר בוא"ו ומתנהג כי ראשי תיבות שלו כרו"ב כנודע בסוד וירכב על כרוב, ובי"ג מדות יזהר כל אדם להטעים הפסק אשר בין ה' ה' כי סודו רם ונשא ומי שאינו מטעים אותו עונשו רב, וכמו כן צריך להזהר להפסיק מעט בין בשם לה' כי בפסוק הוא בטרחא. [59]

יז. וצריך לצעוק בקול גדול כדאמרינן בפרקי ר"א, [60] והיה בעבור כבודי כשעבר הקדוש ברוך הוא הסיר כפו מעליו כמו שנאמר והסירותי את כפי וראית את אחורי זו השכינה התחיל משה לצעוק בקול גדול ה' ה' אל רחום וכו', ואפילו עונותיו מרובים הופך מדותיו יתברך לרחמים כי ברית כרותה לי"ג מדות שאינן חוזרות ריקם שנאמר הנה אנכי כורת ברית.

והם מפתח גדול לבקש ולדפוק בהם שערי רחמים בכל דור ודור הן ליחיד הן לרבים, ומה גם בזמן הזה בגלות החל הזה כי לא נשאר לנו לפני אלהינו בלתי אם תפילתנו וי"ג מדות אלו, ואף על פי שלא ידענו לרצותו שאין איתנו יודע עד מה כח המדות ואיך המה אדוקות, מכל מקום כל אדם אינו חייב אלא כשיעורו ומדות רחמיו יליצו בעדינו לכפר על נפשותינו.

סגולת הזכרת י"ג מידות כשנעשים לפניו, וטעם שאין נאמרין ביחיד

יח. ואמרו בראש השנה, [61] ויעבור ה' על פניו אמר ר' יוחנן אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו מלמד שנתעטף הקדוש ברוך הוא כשליח ציבור והראהו למשה ואמר לו כל זמן שישראל יעשו לפני כסדר הזה אני מוחל להם, ואמרו הראשונים כי הדבר

קשה שהרי אנו רואים שכמה פעמים אנו מזכירים הי"ג מדות ואין אנחנו נענים, ושמע ה' ויתעבר חק נתן ולא יעבור ויעבור את הקו"שי.

ופירשו הם עליהם השלום כי כוונת יעשו לפני כסדר הזה אין הכוונה לומר הי"ג מדות בלבד כי אם שיעשו סדר מדותיו יתברך שלמד הקדוש ברוך הוא למשה אל רחום וחנון דהיינו מה הוא רחום אף אתה תהיה רחום וכו', ועל כי סגולתם היא להיות נזכרים ונעשים על כן בדורות הללו שהם נזכרים ולא נעשים על כן אין אנו נענים בעונות הרבים.

יט. ועל כן ראוי שלא יאמר אותו היחיד כל שאומרן דרך תפילה ובקשה לפי שאין הדבר תלוי בזכירה לבד רק בעשיה שתדבק נפשו במדותיו, ובעשרה בהצטרפותם יחד אפשר שיהיו נעשים שזה רחום וזה חנון וזה ארך אפים וכן כולם מה שאין כן ביחיד.

אזהרה לאומרין סליחות ביחידות

כ. ומכאן תראה את סכלותם של המתרשלים בימים האלה לבא אל בית התפילה ואומרים סליחות בביתם ביחיד, ובר מן דין יש לערער עליהם כי באו בתוך הסליחות כמה תחנונים בלשון ארמי וליחיד אין מלאכי השרת נזקקין ללשון ארמי רק המלאכים המסורים לציבור מבינים בכל לשון, וגם כי הציבור אינם צריכים למליץ מה שאין כן היחיד שצריך לכל.

כי על כל אלה כל איש ישראל הירא אל יתרשל מלהצטרף עם הציבור אל הרחמים והסליחות, וכבר אמרו פ"ק דתעניות [62] אמר רבי אמי אין תפילתו של אדם נשמעת אלא אם כן משים נפשו בכפו פירוש שמכוין לבו, ופרכינן והא אוקי שמואל אמורא ודרש ויפתוהו בפיהם כו' ולבם לא נכון עמו ואפילו הכי והוא רחום יכפר וכו' לא קשיא כאן ביחיד כאן בציבור.

כוונה בעת אמירת ויעבור

כא. וסוד הי"ג מדות עמוקות כנודע לבאים בסוד ה' ולאו כל מוחא סביל דא, אכן טוב לכוין קיצור הכוונה בו כי תיבת ויעבור ע"ב רי"ו, רוצה לומר אותם ע"ב שמות היוצאים מג' פסוקים ויסע ויבא ויט שהם ע"ב שמות וכל שם הוא ג' אותיות סך הכל רי"ו אותיות, ואנו מתחננים בכח הע"ב שמות אלו לפני אלהינו שבשמים לכפר על נפשותינו, ואין לומר שום פסוק בעת אמירתן כי מערב ומבלבל סדר העניינים וסידרן על פי סודם כנודע לבא בסוד ה'.

כוונה ע"ד הסוד בנוסח רחמנא אידכר לן

כב. (**הגה**, י"ב אלפא ביתות יש בסליחות כנגד י"ב פרצופים שבאצילות אשר נעשין מכח אתוון כנודע ואלפא ביתא זו דרחמנא כנגד עתיק, והבא בסוד ה' יכין לכוין

בקיימיה דאברהם חסדים דז"א, קיימיה דיצחק גבורות דז"א, קיימיה דיעקב הנכנסים בז"א עצמו הנקרא יעקב, קיימיה דיוסף יסוד דז"א, קיימיה דמשה יסוד אבא הנכנס ביסוד אימא, קיימיה דאהרן יסוד אבא לבדו המתגלה מהחזה דזעיר ולמטה, קיימיה דפנחס יסוד נוקביה דז"א, קיימיה דדוד משיחא נוקביה דז"א, צלותיה דשלמה אורות יסוד אי' המתפשט ביסוד ז"א, ארים ימינך אריך אנפין דתמן לא אית שמאלא אלא כולא ימינא ואז יתגלה נשמתו של משיח).

ביאור נוסח "רחמנא אידכר לן" ותקון נוסחתו

כג. "**רחמנא** אידכר לן קיימיה דאברהם", פירוש אתה האל אב הרחמן זכור לנו בריתו של אברהם וכן כולם, ובמסכת דרך ארץ אמרו שבע הם כורתי ברית שכרת הקדוש ברוך הוא להם ברית, אברהם יצחק ויעקב משה ואהרן פנחס ודוד ולכן באלו השבע לבד ראוי לגרוס קיימיה, אכן ספרים דגרסי קיימיה דיוסף וכן קנאותיה דפנחס טעות הוא כי פירוש קיימיה בריתו שכרת עמהם שתרגום ברית קיימא כן כתבו הראשונים.

אבל לי נראה כי אין למחוק הגירסא מפני כך כי לפי דעת חכמי הזוהר יוסף הצדיק מסטרא דברית על כי שמר בריתו ולעומת זה אנו מזכירים קיימיה דיוסף צדיקא, ומטעם זה אין לגרוס קיימיה דיוסף חסידא ולגרוס קיימיה דיוסף צדיקא כי כל אלו הדברים נתקנו על פי שורשיהם העליונים והמדות האחוזות בהם, ובספר התקונים אמרו כי מסטרא דברית אתקרי בר נש צדיק, וכן תיקן הפייטן בהושענות זכות יוסף והוא צדיק יסוד עולם.

כד. ופירוש בדיל ויעבור כמשמעו, ורוצה לומר שיזכור לנו ברית אבות בדיל ויעבור בעבור זכות ויעבור הם הי"ג מדות כמו שתאמר בדיל שמך רבה ויקירא וזה מבואר, וכן באה הכוונה בו לומר בדיל ויעבו"ר הם ע"ב שמות הקדש שכל אחד בן ג' אותיות ועולים רי"ו כמ"ש למעלה בכוונת ויעבור.

וראיתי כתוב לכוין בתיבת רחמנא לארבע מליצי יושר בעד ישראל, אותיות ר'ח' כמנין פינח"ס, ומ' מ'טטרון, ונ'א' נ'דב א'ביהו העומדים בפרץ להליץ טוב בעד ישראל, וטעם הדבר מבואר לבאים בסוד ה' שהמה גורמים יחוד וזווג מדות העליונות כנודע.

טעם שתקנו נוסח רחמנא אידכר לן בלשון תרגום

כה. "**אידכר** לן קיימיה דיעקב שלימא", הלמ"ד בחיריק כי הוא לשון תרגום, והטעם שתקנו אותם בלשון תרגום מפני שאין המלאכים מבינים בלשון תרגום או אין נזקקים בו ולא יקטרגו עלינו שיכולים לקטרג בענין זה יותר מבשאר הענינים שהוזכרו בו בלשון הקדש כמו שאמרו בבראשית רבה, אמרו ישראל לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם

חננו בזכות אבותינו אתה אמרת לאברהם אבינו עליו השלום אל תירא אברהם וכו' וליצחק בעת עקידתו בי נשבעתי נאם ה' וליעקב כי לא אעזבך, אמר להם הקדוש ברוך הוא כל שכר שיש להם פרעתי להם, אברהם נטל שכרו ונצח לארבע מלכים שנאמר ויחלק עליהם לילה, יצחק החייתי אותו מתוך עקידתו, יעקב השבותיו אל אביו בשלום. **וכשאמר** משה רבינו עליו השלום זכור לאברהם וכו' אמרו ז"ל שאמר לו הקדוש ברוך הוא אברהם יש לי עליו שאמר במה אדע וכו', ובענין יוסף יקטרגו מצד שהיה מביא דבה רעה אל אביהם, ובענין דוד יקטרגו מענין בת שבע, ובענין שלמה מענין נשיו הטו את לבבו ולכן נתקנו בלשון תרגום שאין נזקקים אליו ולא יקטרגו, ואגב אלו דשייך בהו קטרוג נתקנו כולם בלשון תרגום.

כו. "**רחמנא** אדכר לן צלותיה דשלמה מלכא", פירוש זכור לנו תפילתו של שלמה המלך ותפילתו היתה כי יחטאו לך כי אין אדם אשר לא יחטא ואנפת בם ונתתם לפני אויב ושבום שוביהם אל ארץ אויב כו' ושבו והתחננו אליך בארץ שוביהם לאמר חטאנו והעוינו רשענו וכו' ושמעת את תפילתם וכו' וסלחת לעמך אשר חטאו לך ולכל פשעיהם אשר פשעו בך.

וטעם אומרו בשלמה תואר זה מלכא כי לא יעלה ולא יוריד לענין תחינה ובקשה כמו עקידא חסידא נביאה, פירושו לפי כי המלך נפיש חיליה כי כחו כמו כח רבים ותפילתו ראויה שתעשה פירות ופירי פירות, ומה שלא אמר בדוד גם כן מלכא משיחא כמו בשלמה לפי כי במלכותו נתמלא דיסקוס של לבנה וישב שלמה על כסא ה' כמו שאמרו חז"ל [63] ועל כן תאר תואר זה בשלמה לבדו.

ביאור א"ב בנוסח "ארים ימינך" וגירסתו

כז. "**ארים** ימינך ואצמח פורקנך", פירוש על דרך מאמרם ז"ל אמר דוד רבונו של עולם אתה סבור שאנו דוחקים עליך שתקרב את הקץ בשבילנו אלא עד מתי ימינך ממושכנת שנאמר למען יחלצון ידידך הושיעה ימינך ועננו, וזה טעם אומרו פורקנך ולא פורקננו. "**בכסופי** אפין אתינא למקרי קמך" וכו', רבים הגיהו כאן בדיל דרחמך נפישין אתינא למקרי קמך, וטעמם שלפי גירסת הספרים ישאר מאמר בדיל ויעבור נפרד ממאמר בכסופי אפין ונצטרך לדחוק ולהוסיף דברים שבעל פה ולומר אבל עשה בדיל ויעבור. **אבל** אין למחוק הספרים בשביל כך שהכוונה לומר, אין צריך לומר כי אין לנו פנים לומר לפניך שתרחם עלינו בשבילנו כי ידענו ה' רשענו אלא אפילו למקרי קמך רחם עלן בדיל ויעבור כלומר שתרחם עלינו בדיל זכות ויעבור אפילו לקריאה כזו אנו באים בבושת פנים, אי נמי פירוש מחמת בושת אנפינו אתינא למקרי קמך קריאה דרך כלל

ולא דרך פרט אבל אתה רחם עלן כרוב רחמיך בדיל ויעבור, ומאמר רחם עלן הוא מאמר בפני עצמו.

כח. "**גלי** גבורתך עלן" וכו', אף כי מדת הגבורה היא מדת הדין הקשה כאן ידבר על הגאולה על דרך עוררה את גבורתך ולכה לישועתה לנו כדי לנקום מאויבינו, אי נמי כי בחרבן נאמר איה גבורותיו לזה אמר כי יגלה גבורתו ויפרסם.

"**הדרך** שו עלן" כן צריך לומר, ופירושו שים הודך והדרך עלינו, ולא גרסינן שוי עלן יען כי תרגום שים שו ותרגום וישם הוא ושוי.

"**ולא** תתפרע כעובדין בישין מינן", פירוש לא תהיה נפרע ממנו כמעשים הרעים כי תרגום מעשי עובדי ותרגום רעים בישין.

"**זיוך** אשרי עלן", פירוש אורך תשרה עלינו, והכוונה לפי שעבירה מכבה מצוה ולזה אמר ולא תתפרע כעובדין בישין רק ימחול אשם באופן שלא יכבו המעשים הרעים ההם את נרות ואורות מצוותינו ויאיר השם יתברך אור טובו שהוא אור מצוותיו עלינו.

"**זכוון** חפש לן", צריך להדגיש הפ"א של חפש דגושה, ופירושו שאף על פי שאין לנו זכות חפש לנו זכיות איזה מחשבות טובות.

"**חשוב** עלן טבוון", פירוש תחשוב עלינו טובות כי בהיותו מחפש לנו זכויות יחשוב עלינו מחשבות שלום וטובות.

כט. "**טבוון** סגיאן אייתי עלן", פירוש הבא עלינו טובות רבות, ויש מי שהגיה באות החי"ת חוס ורחם עלן בסגיות טיבותך כי לפי גירסתנו במאמר טבוון סגיאן היה מספיק מבלי שיאמר חשוב עלן טבוון, ויש ליישב גירסתנו שהכוונה לעשות כמו הכותי שאינו שואל הכל בבת אחת רק מעט מעט כמו שאמרו ז"ל, ותחילה אנו שואלים שיחשוב עלינו טובות ואחר כך אנו שואלים שיביאם עלינו בפועל.

"**כבוש** חמתא ורוגזא מינן", רוגזא מלשון הכתוב בנבוכדנצר ברגז וחימה, ויש מפרשים רוגזא לשון צער כמו ויבא רוגז ומאמרם ז"ל קפץ עליו רגזו של יוסף, והכוונה כי לא יספיק בהיות מסלק הוא יתברך הרוגז והצער ממנו כי אם שיכבוש החימה שיש לו עמנו.

"**לא** תעביד גמירא לן", פירוש אל תעש עמנו כלה.

ל. בעשרת ימי תשובה אומרים כאן רחמנא כתבינן בספרא דחיי וכו', וצריך לומר במספר חמש כתבינן לא פחות ולא יותר והם מכוונים בסדר המדות העליונות.

ולכן לא יפה עשה מי שהגיה מדעתו להקדים כתבינן בספרא דרחמי ואחר כך ספרא דחיי כי אם לא יקדמו רחמיו איך נזכה לחיי כי המה מסודרים בסדר המדות העליונות, והראשון מכוון לאי"ן והשני מכוון לחכמה אשר מאין תמצא הנקרא אב הרחמן ולכן אנו

אומרים בו כתבינן בספרא דרחמי, וליודעי חן יכין להם לכוין כתבינן בספרא דחיי סוד חסד גבורה תפארת דא"א ששם סוד הידים הכותבות, כתבינן בספרא דרחמי חסד גבורה תפארת דאבא, בספרא דצדיקי חסד גבורה תפארת דאימא, בספרא דישרי ותמימי חסד גבורה תפארת דז"א, בספרא דפרנסה טבתא ומזוני חסד גבורה תפארת דנוקביה דז"א, והם ה' פעמים כתבינן נגד ה' גבורות מנצפ"ך הנכנסין ביסוד דנוקביה בסוד היום הרת עולם כנודע.

לא. "**מחול** ושבוק לחובין" וכו', פירוש מחול ועזוב לחטאים ולעונות, וטעם כפל מחול ושבוק לרמוז כי לא תהיה המחילה לזמן מה על דרך סלחתי כדברך וביום פקדי אלא שיעזוב אותם מכל וכל.

"**נהור** טובך אנהר עלן", פירוש אור טובתך האר עלינו והכוונה כי לא יאיר עלינו אור טובות המערכה כי המה טובות לפי הדמיון ולא לפי השכל וכי כן מעותדות להפסד כי אם טובך אנהר עלן כי המה טובות באמת.

"**סעיד** וסמיך הוי לן", פירוש היה לנו סועד ותומך, וכפל הענין רוצה לומר סעיד בטובות הנפש וסמיך בטובות הגוף.

"**עביד** עמנא אתא לטב", פירוש עשה עמנו אות לטובה, וצריך לומר עֲבֵד עמנא כי בפסוק עשה עם עבדך כחסדך תרגם יונתן עֲבֵד.

"**פתח** שמיא לצלותין", פירוש היה פותח השמים לתפילתנו כלומר גם כי יגלו שמים עווֹנינו לבלתי נתון דרך לתפילתנו אתה ה' היה פותח אותם.

"**צלותנא** קבל ברעוא", פירוש קבל תפילתנו ברצון כלומר על צד הרצון כי רצית לא על צד הדין והמשפט, או ברעוא רוצה לומר גם שמעשינו אינם רצויים כוונתינו ורצונינו רצויים, וזהו אומרו צלותנא קבל ברעוא כלומר בבחינת היות הרצון טוב וישר עמך.
(**ומצאתי** כתוב, צלותנא קבל ברעו"א סוד יסוד א"ק במצח דעתיק ע"כ).

לב. "**קבל** צלותין ובעותין בעידן עקתין", פירוש קבל התפילות והתחינות בעת צרות, והכוונה כי להיות הימים האלה ימי רצון וביותר בעשרת ימי תשובה אנו מתחננים עתה שיקבל מאיתנו גם תפילות שאר הימים אף אם אין הימים רצויים ויועיל לנו עתה תפילה זו לשנתפלל אף בשאר הימים לעתות בצרה יעלו לרצון כתפילת ימי הרצון, ומה שלא אמר כאן קבל צלותנא כדלעיל רוצה לומר אם מצד המתפללים לא יתקבלו הנה יתקבלו מצד התפילות והתחינות מצד עצמם כי נכבדות מדובר בם בצלותין ובעותין מצד עצמם ולא מצד צלותנא.

"**רחם** על נשמתין", פירוש רחם על נשמתינו כלומר גם אם לא נהיה כדאים מצד עצמינו וגוויתנו רחם עלינו מצד נשמותינו שהיא חלק אלוה ממעל.
"**שתא** טבתא אייתי עלן", פירוש הבא עלינו שנה טובה.
"**תוב** מרוגזך", פירוש שוב מחרון אפך, "רחמנא ולא נהדר ריקם מקמך", פירוש לא נשוב ריקם מלפניך כלומר ואם אין אנו כדאין למלאות כל משאלותינו בהחלט, לפחות ולא נהדר ריקן מקמך אפס קצת משאלותינו תראה ותמלא.

ביאור נוסח "אנשי אמונה" ותקון נוסחתו

לג. "**אנשי** אמונה" וכו', הנה תחינה זו היא דרך אלפ"א בית"א על הסדר ובכל חרוז שלש תיבות נגד אנשי האמונה רועי ישראל משה אהרן ומרים כמו שכתבו הראשונים. (**מצאתי** כתוב, ליודעי חן יכין להם לכוין כי אלפא ביתא זו סוד נוקבא דאריך, ובמקום אחר כתוב אנשי אמונה היא בקשה מיוסדת על מדת החסד ולפיכך היא אלפא ביתא על הסדר כדרך פסוק ויסע שהוא על הסדר, ואחר כך תמהנו מרעות שהוא כנגד הגבורה ולפיכך היה א"ב הפוכה כדרך פסוק ויבא שהוא הפוך, אחר כך אל תעש עמנו כלה מיוסדת כנגד התפארת שהוא מבריח בין החו"ג ולפיכך הוא א"ב ישרה והפוכה באתב"ש, והכוונה להתחנן לפני ה' בג' מדות אלו, ולא יפה עושים עמי הארץ הנוהגים לומר אנשי אמונה ביום שני ותמהנו ביום חמישי עכ"ל).
"**זועכים** אף בלחשם", פירוש משכחים האף וחימה בתפילתם, וצריך לומר בְּלַחֲשָׁם החית שב"א פת"ח.
"**פסו** גודרי גדר", צריך לומר הפ"א בפתח ומלעיל כמו פסו אמונים מבני אדם ורוצה לומר חלפו הלכו גודרי גדר שהיו עושים גדרים וסייגים לתורה, ולא על גדר הפרצה ידבר כי כבר אמר למטה קמים בפרץ אין.
"**צמתו** משיבי חמה", אמרו הראשונים כי ראשי תיבות אלו התיבות צמ"ח, כלומר אף על פי שצמתו משיבי חמה עדיין אנו מחכים לצמח דוד שיבוא להשיב חמתו יתברך.
"**שוטטנו** בארבע פינות" וכו', לא על הגלות ידבר שנתפזרנו בארבע פינות העולם כי היותם בארבע פינות אינו ממה שיחייב התרופה למכתם ואדרבא זה ממה שיחייב העדר מציאותה, אלא על אופן הצעקה והתפילה ידבר כי אף כי שוטטנו בצעקה גדולה ומרה בארבע פינות העיר ותרופה לא מצינו על דרך ההוא עובדא דר' אחא דאזל לכפר טרשא [64] ואתו לגביה כל בני מתא ואמרו ליה אית שבעה יומין דשארי מותנא במתא וכל יומא אתתקף אמר להו אפרישו מנכון ארבעין בני נשא מאינון דזכאין יתיר לארבע סטרי מתא

ואמרו ברעות נפשייכו עניינא דקטורת וכו' וכן עבדו ואתבטל מותנא, ולעומת זה אמר גם כי שוטטנו בארבע פינות העיר כעובדא זו תרופה לא מצינו.

ביאור נוסח גבורים לעמוד בפרץ וכו' בדרך משל

לד. וענין כפלי הדברים הבאים בתחינה זו באים בכח מעשיהם וכו', פירשו המפרשים דהכוונה לומר יש מהם גבורים לעמוד בפרץ ויש מהם דוחים את הגזירות ויש מהם שהיו לחומה ויש מהם זועכים אף בלחשם, והמשילו הדבר לאיש אשר נפרץ פרץ בביתו והנה הוא איש נלבב גבור חיל ותקיף ומיד השתדל להיות עומד על משמרתו בפרץ ההוא לבלתי הניח שיבא אדם לגבול ביתו עד שימצא בונים לבנות אותו, ואם אינו זריז ונזהר כל כך לעמוד בפרץ לבל יהיה לשחוק על ידי שום אדם בליעל איש און שיכנס לביתו, הנה עם כל זה לא נסוג אחור לבו כאשר יראו עיניו כידו כי איש נכרי בא אל גבולו מלקום עליו לדחותו משם ולהוציאו.

ואף אם יהיה רפה ידים ולא ישית לבו גם לזאת רק יניחהו לעמוד בביתו הנה עם כל זה איננו נופל כל כך שכאשר יראה שהאיש ההוא שלח ידו ליקח איזה חפץ מחפצי ביתו יהיה חובק את ידיו אבל יתאפק ויעצר כח להלחם בו ולמחות בידו שלא יקח דבר אם יוכל, ואם לא יוכל להציל הכל מידו לפחות יבחר הרע במיעוטו וישתדל להציל מידו מה שיוכל, ואם דל כח הוא ואין ידו משגת להלחם בו יקרא לאנשי הבית שיסייעוהו, ואם גם אנשי הבית לא יוכלו לו יצעק בקול גדול כדי שישמעו כל סביביו ושכיניו ויבואו למלט אותו מידו.

לה. והנמשל הוא כי הפרץ הנפרץ בבית ישראל הוא כאשר עדת ישראל תחטא ועשתה אחת מכל מצוות ה' אשר לא תעשינה, ואז אם ימצאו בתוך העדה טובים וישרים בלבותם אשר מלאו את ידם בתורה תכף ומיד ישתדלו לעמוד בפרץ ולהגין וזה בהשתדלם להשיב את העדה בתשובה שלימה מהרה ונסלח להם באופן שלא תמצא מקום מדת הדין הקשה לגזור גזירה ועליהם אמר גבורים לעמוד בפרץ.

ואף אם לא ימצאו בעדה אנשים מזאת המדריגה לעמוד בפרץ ולתקן הדבר מיד ויתרשלו ידם עד שבסיבה זו יצא קצף הגזרה מלפני ה' ונכנס בפרץ, הנה כבר אפשר שימצאו אנשים שהם למטה ממדריגות הראשונים ושניים יסעו לדחות את הגזרה אחר בואה ועליהם אמר דוחים את הגזרות.

לו. ואף אם לא ימצאו אנשים מהמדריגה הזאת השניה עד שלזה התחיל הגזרה לשלוח ידה ולפעול פעולתה בתוך העדה ותפרץ בם מגיפה, הנה עם כל זה ימצאו כת אנשים למטה ממדריגת השניים ושלישים יסעו לעמוד נגד פעולת הגזירה אם להפסיקה מכל

וכל אם תמצא ידם, ואם קצור קצרה ידם מזה לפחות ישתדלו להחלישה לבל תשחית ותעשה כליה, ועליהם אמר כאן היו לנו לחומה ומחסה ביום זעם, כלומר ביום שכבר שלט הזעם או הגנה גדולה כהגנת החומה או הגנה מועטת מחסה בעלמא, וכל אלו יעשו מה שיעשו בלי תחנון ותפילה על דרך רצון יראיו יעשה.

וכן יש מדריגה למטה מהם והיא כת הצדיקים אשר בקול תחנון ותפילה יקדמו פני יוצרם ועליהם אמר זועכים אף בלחשם חימה עצרו בשועם, והכפל בא לומר כי האף אשר איננו כל כך גדול כחימה כורתים אותו בלחשם בתפילתם בלחש ולא בקול גדול וחזק, אמנם החימה שהיא גדולה מאף לא יוכלו לעצור אותם רק בשועה, ועל זה ידוו כל הדווים כי כל מין מארבע מדריגות אלו אפסו ועל מי יש לנו להשען אלא על אבינו שבשמים.

ביאור תשר"ק בנוסח "תמהנו מרעות" ותקון נוסחתו

לז. "**תמהנו** מרעות", (מצאתי כתוב דא"ב זו היא דאריך), תחינה זו מיוסדת על אותיות תש"רק רמז לפסוק אשר"קה להם ואקבצם ובא מקושר אל מאמר שוטטנו בארבע פינות תרופה לא מצאנו, וירצה כי עם היות ששוטטנו בארבע פינות ותרופה לא מצאנו עם כל זה הוא ברחמיו ישרוק לנו ויקבצנו, וכפל הדברים רמז לארבע גליות כי על גלות מצרים רמז באומרו תמהנו מרעות כמו שנאמר וירעו אותנו המצרים.

"**תשש** כחינו מצרות", רמז על גלות בבל לפי שהיא ההעתק מן הקצה אל הקצה מן קצה המלכות והממשלה אל קצה מדת השפלות.

"**שחנו** עד למאד", רמז לגלות יון שהשחירה פניהם של ישראל כשולי קדירה, ועל גלותינו גלות אדום אשר הכביד אמר שפלנו עד עפר כמו שנאמר התנערי מעפר.

לח. **ומאמר** "ויעמוד מליץ טוב לצדקנו", יש שהגיהו ותעמיד מליץ טוב יען כי מי ערב אל לבו לגשת אליו יתברך מבלי שיקריבהו ה', ועוד כי נראה כי אנחנו נשענים חס ושלום על המליץ הטוב ההוא והלא גרסינן בירושלמי דברכות, ומי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו, ואמר בשר ודם יש פטרון אם באתה לו צרה אינו נכנס אצלו פתאום אלא הולך ועומד על פתח חצרו של פטרונו והוא קורא לעבדו או לבן ביתו והוא אומר לו פלוני עומד בפתח חצרך אבל הקדוש ברוך הוא אינו כן אלא אומר אם באתה צרה לך לא תצווח לא למיכאל ולא לגבריאל אלא צווח ואנא עני לך הה"ד והיה כל אשר יקרא בשם ה' ימלט וכו'.

כנראה מתוך המשל כי אף כי אינו קורא לעבד רק שהעבד יקרא לאדון אינו ראוי אצל השם יתברך בלתי לה' לבדו ואיך נאמר ויעמוד מעצמו, ולכאורה דברים של טעם המה,

אכן יש להעמיד גירסת ספרים כי מליץ טוב הנאמר כאן לא על מלאך ולא על השרף רק על איזה זכות או מצוה אשר הזכות והמצוה ההיא הוא המליץ טוב שיעמוד מעצמו לצדקו לפניו יתברך וכענין מה שאמרו בזוהר [65] זה לשונו, עביד בר נש פקודא דאורייתא ההיא פקודא סלקא וקיימא קמיה קודשא בריך הוא ואומר מפלניא אנא דעביד לי וכו', וכן במשנה [66] העושה מצוה אחת קנה לו פרקליט אחד וכו'.

לט. ועל זה ידוו כל פועלי און וכמשא כבד יכבד עליהם חטאת נעוריהם ופשע רב וחבילות של עבירות בידיהם ועודם מחזיקים בטומאתם גם עד זקנה ושיבה, והמה לא ידעו ולא יבינו כי המליץ בינותם הצר הצורר בשמים ממעל לדכא תחת רגליו כל אסירי זיקי העון אשר חטא על הנפש, ולא עוד אלא שיאמרו בתחינתם חתום פי שטן וכו' ויעמוד מליץ טוב לצדקנו בלי תקון מעשיהם, כי הלא יקצוף ה' על קולם לאמר הן בעונותיכם נמכרתם ואף גם יבוקר פנקסם ויבא גם השטן בתוכם, אכן על ידי הבכי והתשובה באומרם הרחמים והסליחות עוד מעט ואין רשע ויצא השטן מעם פני ה' והאספסוף אשר בקרבו.

ביאור א"ת ב"ש בנוסח "אל תעש עמנו כלה"

מ. "אלהינו ואלהי אבותינו אל תעש עמנו כלה" וכו', הנה תחינה זו היא בנויה על אותיות א"ת ב"ש וכו' ועל כן ראוי להפסיק בה שתי אותיות שתי אותיות, לא כמו שעשו רבים מעמי הארץ שאינן מתכוונין הדברים כהוגן ומפסיקים במקום שאין ראוי להפסיק וסומכים במקום שאין ראוי לסמוך, והמשכיל יוכל עמוד על כוונתה בנקל.

וליודעי ח"ן יכין לכוין כי אלפ"א בית"א זו היא דנוקבא דא"א בסוד א"ת ב"ש ונרמז בו העל' זיווג דא"א ונוקבא בסוד חותם תעודה תתיר סודך שים בלימודך הם נ"ה ששם הוא היסוד שלך, ואז יה ד"ע את אשר ידעוך בסוד וידע אדם, ועל ידי זה הזיווג תשיב לבצרון אסירי התקוה במהרה בימינו.

מא. וכפל "בבוא תוכחה נגדך" וחזר ואמר גשתך לחקור מוסר, ירמוז למה שאמרו בזוהר [67] עבר בר נש על חדא פקודא דאורייתא ההיא עבירה סלקא קמיה דקודשא בריך הוא ואמר אנא מפלנייא דעבד לי וקיימא קמיה לשיצאה ליה הדא הוא דכתיב וירא ה' וינאץ מאי וירא ההיא דקיימא קמיה ור' יוסי אמר מהכא נכתם עונך לפני, ולעומת זה אמר בתחינה בבא תוכחה נגדך שהיא העבירה אשר תבא ותעמוד נגדך להתווכח עמך עלינו ולקטרגנו לשתמחה זכרנו כמו שאמרו לשיצאה ליה, אז שמנו מספרך אל תמח.

ואחר כך אמר "גשתך לחקור מוסר", פירוש לחקור באיזה מוסר תייסרנו רחמיך יקדמו רוגזך, אי נמי הכוונה היא לעשות כדרך הכותי [68] שתחילה שואל בצל ואחר כך אומר

בצל בלא פתא נסיב לבא, וכך אנו שואלים תחילה שלא ימחה שמנו רק שייסרנו כרצונו אך את נפשינו ישמור, ואחר כך אנו שואלים ממנו עוד בגשתו לחקור אותנו במוסר בייסורין גם בזה רחמיו יקדמו רוגזו שלא למרק עונותינו בייסורין.

מב. "**דלות** מעשים בשורך", פירוש בהביטך מעשינו הרעים והדלים, "קרב צדק מאליך", מצד עצמך כי אתה חסיד ומטה כלפי חסד.

"**הורנו** בזעקנו לך" וכו', פירוש אבינו מלשון ברכות הורי ולכן יפסיק בין הורנו לבזעקנו לך וכו', ורוצה לומר כשאנו צועקים לפניך ואין תפילתנו מתקבלת להיות ששפתותינו דברו שקר, "לשוננו עולה תהגה אתה ה' צו ישועתנו במפגיע", כלומר בזכות הנביא או הצדיק המפגיע בתפילה בעדינו אשר כל יגיעיו לא ימצאו לו עון אשר חטא כאשר בם אנחנו נמקים.

"**ותשיב** שבות אהלי תם" וכו', פירוש הוא בית המקדש המיוחס לאיש תם יעקב כמו שנאמר ויעקב איש תם, וכן אמרו ז"ל אמר לו הקדוש ברוך הוא אני בונה אותו וקורא אותו על שמך שנאמר אל בית אלהי יעקב וכן אמר הכתוב הנני שב שבות אהלי יעקב.

מג. "**זכור** נאמת" וכו', פירוש זכור מה שאמרת והבטחת והוא מלשון נאום ה', "עדות לא תשכח מפי זרעו", שנאמר כי לא תשכח מפי זרעו.

ולכן "חותם תעודה תתיר", על שם שכתוב צור תעודה חתום תורה בלמודי, הוא מבקש מהשם יתברך שיתיר אותו חותם וישלח אליהו התשבי לגלות לנו לימוד סודי התורה שהם סתומות מעינינו כמו שאמרו בגימטריא של תי"קו ת'שבי י'תרץ ק'ושיות ו'הויות.

"**טבור** אגן הסהר", פירוש יחזיר את הסנהדרין ללשכת הגזית כבתחלה כמו שנאמר שררך אגן הסהר כמו שדרשוהו בפרק אחד דיני ממונות. [69]

"**דע** את אשר ידעוך", פירוש רחם על המכירים אותך ומקבלים אלהותך והוא מלשון וידע אלהים, "מגר את הגוי" וכו', פירוש ענין מפלה כמו וכסאו לארץ מגרתה ואימתי יהיה האות הזה, "כי תשיב לבצרון", כאשר תחזק את ישראל שהם עתה בגלות לכודים ואסורים ומקוין לגאולה זה כמה שנים וכמו שאמרו רז"ל [70] אין ביד ישראל אלא הקווי בלבד שנאמר שובו לבצרון אסירי התקוה.

ביאור חכמי האמת בסוד תועלת הוידוי בדמעות

מד. "**אלהינו** ואלהי אבותינו תבא לפניך" וכו', אני טרם אחלה לבאר אלפא ביתא זו אבאר לך סוד הוידוי וסגולתו כי רבה היא מאד.

כתבו חכמי האמת כי על ידי הוידוי מתקן מה שפגם במדות העליונות כי כשאדם חוטא פוגם כל שרשי נשמתו ונסתמים אותם הצינורות ואין מימי השפעה נוזלים בהם,

וכשמתעורר בוידוי ותשובה ומעורר מים בוכים על ידי דמעה שמוריד על עונותיו מעורר מים העליונים והם יורדות זרם ושטף מים רבים ומרחיצים כל אותם הכתמים והפגמים שפגם בכל בחינה ואותם המים שופכים נוטל לחלקו ואינו עולה לקטרג.

בסוד הוידוי וטעם שנתקן בסדר א"ב מספר "חסד לאברהם"

מה. ומבואר הדבר יותר בספר החסיד בחסד לאברהם [71] זה לשונו, וסוד הוידוי דע כי החוטא פוגם למעלה וגורם דין וחשך, ופגם זה נאחז במקום העון כפי המדה שפגם החוטא וכפי שיעור עוונו, והמתודה חטאתו וחטאת כל ישראל גורם לטהר מדות העליונות ולנקותם מאותו פגם ומוריד שפע ידוע מלמעלה ומעבירו ומטהרו כמו שנאמר נושא עון ועובר על פשע, והוא מימי טהרה לרחוץ חלאת הפגם כמו שנאמר אם רחץ ה' את צואת בנות ציון ואת דמי ירושלים ידיח מקרבה, ואותם המים היורדים המה מזון וחלק הניתן לחיצונים, ולכן נתקן הוידוי בא"ב כדי לטהר כל כ"ב אותיות התורה אשר פגם בחטאו ואשמו.

וזה לשון זוהר פקודי היכל ז', [72] ומההוא צלותא דחולקא דסטרא אחרא, פירוש שנבדל לה להתפרנס ממנה הוא, כל אינון חובין וחטאן דאודי עלייהו ונטיל לון לחולקיה, מפני שהם חלק שמרים אל פרנסת החיצונים כמו שנאמר ותשליך במצולות ים כל חטאתם.

המתוודה מוסרין דינו ביד הקב"ה ולא ביד המקטרגים

מו. גם מסגולת הוידוי הוא לסלק מעליו כל המקטרגים ואין דינו מסור אלא ביד הקדוש ברוך הוא כי יאמר הוא יתברך למקטרג עליו, מה תאמר לי יותר ממה שהוא עצמו מתוודה ומפרט חטאיו ומודה ועוזב ירוחם, וזה לשון הזוהר פרשת פנחס, [73] מאי טעמא מאן דמפרש חוביה בעלי דינין בדלין מיניה בגין דבר נש קרוב לגרמיה ולא איתדן על פומיה ותו לא שביק למקטרג לאולפא עליה חובא מומא דבר נש וכו' כדין קודשא בריך הוא מחיל ליה הדא הוא דכתיב ומודה ועוזב ירוחם.

ובזוהר פרשת בא [74] ז"ל, כיון דמקטרגא חמי דא לית ליה פטרא דפומא עליה וכדין אתפרש מיניה מכל וכל ואי תב בתיובתא יאות ואם לאו הא מקטרגא אשתכח ואמר פלוני דאתא לקמך בתוקפא דאפין בעיט במאריה חובוי כך וכך ועל דא יאות לאזדהרא בכל הני כדין אשתכח עבדא מהימנא קמיה ע"כ.

הוידוי נקרא קרבן ויש לאומרו בהכנעה וכוונת הלב

מז. ועל זה תקנו הראשונים בנוסח על חטא - על חטא שחטאנו בוידוי פה, רוצה לומר כי הוידוי היה רק בפה ולא בלב כי צריך שיהיה וידויו לפני ה' בהכנעה גדולה ומעלה את המדומע יען כי הוידוי נקרא קרבן כמו שנאמר ונשלמה פרים שפתינו, ואמרו ז"ל

קרבן בלא תשובה נקרא זבח רשעים תועבה וכן נמי הוידוי בלא הסכמת הלב לבלתי יחטא עוד נקרא תועבה, ובשובו לכסלה יקטרגו עליו בשמים והודו נהפך למשחית, כעת יאמר לפני האל יתברך הרי פלוני שהתודה על חטאתו חזר לסורו הראשון ככלב שב על קיאו.

מח. וזה פירשו הקדמונים עליהם השלום על מה שנאמר והתודו את עונם ואת עון אבותם במעלם, רוצה לומר בעוד מעלם בם שלא הסכימו לעזוב החטא לגמרי והוי כטובל ושרץ בידו כי הם קרובים לשוב לכסלה, ולפיכך כעס עליהם המקום יותר ואומר אף אני אלך עמם בקרי.

ראוי לפרט החטאים בוידוי ולסדרם בסדר הא"ב

מט. וכל המרבה להתוודות ומאריך בענין זה הרי זה משובח, וכל איש אשר ידע את נגעי לבבו יפרט החטא ההוא בתוך הוידוי כגון אם אכל דבר איסור אחר שיאמר אשמתי יאמר אכלתי דבר איסור, ואם חס ושלום בעל בעילה אסורה יאמר באתי על כל עריות שבתורה וכיוצא בזה בכל שאר הא"ב.

ואף כי אי אפשר לאדם שיוכל להתוודות על כל מה שחטא בפרטיות כי רובם נשכחים ממנו אפילו הכי אם לא פרט לא עיכב, ויתודה על אותם הידועים לו ואותם שאינם ידועים לו יתודה עליהם דרך כלל וכמו שאמרו חכמי הזוהר כי הוא כמ"ש במראות נגעים ובבדיקת חמץ בחור שבין אדם לחבירו שזה וזה בודק עד שיד כל אחד משגת והשאר מבטל בלבו ודיו.

לדעת האריז"ל יתוודה אף על חטאים שלא נכשל בהן וטעמו

נ. ורבינו הקדוש האר"י ז"ל הגיד שצריך לומר פרטי הוידויים כולם אפילו מה שלא היה בו כי לכך נתקן בלשון רבים חטאנו ולא חטאתי, והטעם הוא כי כל ישראל הם גוף אחד וכל אחד מישראל הוא פרטי וזהו הערבות שאדם ערב בשביל חבירו אם יחטאו, ולכן אף על פי שאין בו עון זה על כל פנים ראוי להתוודות עליו כי כשעושה אותו חבירו הרי הוא כאילו הוא עשאו ולכן יאמר בלשון רבים אפלו אם מתוודה בביתו יחיד מצד ערבות הנשמה.

בעת הוידוי יכה באגרופו על לבו וטעמו ע"ד הסוד

נא. וכן כשתאמר הוידוי תכה באגרופך על הלב.

וטעם הדבר כי האדם על ידי חטאו ואשמתו גורם שהשפע העליון אשר השפע הקדוש הזה הוא חמש חסדים כנודע ליודעי ח"ן המה מסתלקים למעלה ועתה בידו הימנית שהיא בת חמש אצבעות נאחזת בשורשה אל החמש חסדים הנזכרים, ולכן בהכאתו

על הלב בחמש אצבעות הוא מנענע החסדים למקומם, וטוב לכוין בזה ולהכות במקום החזה לנענע החסדים ממקומם ולהורידם במקום החזה שהוא מקום הגלוי.

לומר הוידוי בכפיפת ראש ובדמע לב

נב. וכל איש ישראל כשבא לומר הוידוי ראוי לעמוד בכפיפת ראש כמו במודים ולומר אותו בכוונת לבו ובדמעות לבו לאמר מה יעשה אנוש רימה חרש את חרשי אדמה כבד עון אשמה איך ישא פניו לשחר אל אל ולא יחרד לבו ויתר ממקומו, ובכן יתעורר בבכי ומורא יעלה על ראשו ועל כרעיו ועל קרבו.

וכן מצינו שלמה אב החכמה ודניאל איש חמודות ועזרא הסופר הם אמרו וידוי שלם בשטיחת כפים אל השמים יש מהם בקריעת בגדיו ויש מהם בכריעת ברכיו, ומה יעשה אנוש תולעת ולא איש כי תהיין לאיש עבירות צרות רבות ואשמתו גדלה עד לשמים הן גור יגור ותפול חתיתו ויראת שדי על פניו ולתת לבו על כל מה שהכעיס את המלך ה' צבאות וידמע בעין ולב על כל פשעיו אולי ירחם עליו הקדוש ברוך הוא אשר ידו פשוטה תחת כנף הכרוב.

דברי התעוררות על הוידוי ותוכחה למזמרים בו

נג. לא כמו הבוערים בעם כמתאוננים רע באזני ה' ומתודים בלא לב ולב בלי קול בכי ואנחה רק בקול תודה וקול זמרה ולבם שמו שמיר שית מהשכיל לבותם עד כמה הכעיסו את המלך ה' צבאות ורעה בלבבם והיה להם לזרה קול בכי וקול צעקה, כי לולי עינים להם יביטו לראות גודל הפגמים אשר פגמו בעליונים ובתחתונים, ילבשו שחורים מן הגל"גל אל הבוכים לילה ויומם מאין הפוגות ויאכלו חצי בשרם בשיניהם, אף גם אין זאת כי אם כי נטו אחרי שרירות לבם הרע הוא שטן הוא יצר הרע נאום פשע וציד בפיו, ואמור יאמר לכל איש ישראל וינחם אותם וידבר על לבם כל יגיעכם לא ימצאו לכם עון אשר חטא, ולבית יעקב חטאתם כתיב כי העון לעם הארץ לחטאת יחשב לו וכאלה רבות עמו עד יפלח חץ כבדו.

אכן האיש הישראלי לא יאבה ולא ישמע אליו כי רפאים שם בעמקי שאול קרואיה, ויבכה ויתמרמר ויתודה על אשר הכעיס את האדון ה' צבאות הן על הזדונות והן על השגגות כי אף השגגות אשר תעשינה שלש או ארבע פעמים זו אחר זו נעשה השוגג אז כמו המזיד, ואף אם עשאם שלא במתכוין אל ימעט בעיני החוטא לאמר שלא במתכוין נעשתה התועבה הזאת כי אם נפשו עליו תאבל לאמר, לו יש ה' איתי לא מצאני חטא כי הלא אפילו בהמתם של צדיקים אין הקדוש ברוך הוא מביא תקלה ומה גם עתה לאיש כמוני אם הייתי צדיק בעיניו יתברך.

נד. וגם מצד הנפש אשר היא דקה ורוחנית אצולה ממקום גבוה יתגדל גם השוגג בפגמו יען כי כל דבר שיפגום האדם אפילו שוגג מחשיך הנפש, והוא כמ"ש הראשונים שהוא משל לשופך קיתון שמן או דיו על בגדיו אפילו שוגג מחשיך הבגד ההוא ועל זה אמר שלמה המלך עליו השלום בכל עת יהיו בגדיך לבנים, ובתתו אל לבו כל זאת על הקלות ועל החמורות יתעצב אל לבו ויתבייש מאלהיו לשאת עיניו אליו בזוכרו טינוף זדוניו ותועבותיו אשר עשה בנעוריו ולא יבצר גם עד זקנה ושיבה ושב ורפא לו ויחיש מפלט לו בפרי החרטה.

ובעת וידויו ישית את לבו לאמר מה עשיתי מדוע דבר ה' בזיתי ולא זכרתי את אשר בראני יש מאין והוציאני לאויר העולם הזה וגמלני מאז טובות, ונתן אלי לב להבין ועינים לראות ואזנים לשמוע ואיברים לעובדו בהם להנחילני עולם שכולו טוב עולם שכולו ארוך ואנכי הפכתי בלהות וקלקלתי מעשי ושילמתיו רעה תחת טובה, אוי לי אויה לי כי ארד אבל שאולה ואזי יכנע לבבו הערל להתגבר להתודות בלב ועין בוכה ואולי יכפר בעדו.

תוכחה לפוטרין עצמן בשני וחמישי מוידוי ותחנונים

נה. והנה רבים מעמי הארץ היה להם דברי הוידויים והתחנונים בשאר הימים כמשא כבד יכבד מהם וישישו כי ימצאו מקום פיטורן מלאומרם, ולא עוד אלא כי בשני ובחמישי אשר יאריכו בקהלות ישראל בוידוי ותחנונים כי המה ימי הדין כנודע והציבור נפישי ברחמי, ויברחו בהחבא אל בית האבל בטרם יכיר איש את רעהו או אל בית המשתה ששון חתן וכלה או כורתי בריתו של אברהם אבינו עליו השלום באשר המה נפטרו מידי חיוב זה, כי בערה בם אש להבה יצרם הרע למהר לשלחם מלעבוד את פני האדון ה' צבאות עד שלא יכירו בין תכלת ללבן כאשר פשתה המספחת הזאת בפרט בבתי האבלים יותר מדאי.

סגולת הוידוי לסתום פי המקטרג

נו. וה' הטוב יכפר בעד כי לו ישכיל לבותם מה תועלת לו לכל איש ישראל סגולת הוידוי לתפילתו כי בו יסכר פי שוטני נפשו ותפילתו כמו שאמרו בזוהר שהמקטרג נטיל דא לחולקיה כמ"ש לעיל וידום כאלם לא יפתח פיו.

ועוד כי הואיל שסגולת הוידוי הוא מטובו הגדול ברוך הוא כי מתפייס בתחנונים כמו שנאמר קחו עמכם דברים, אם כן מי ימאס מדת טובו הגדול ולא ירדוף אחריו כאשר ירדוף הקורא בהרים אחר שאין לך יום שאין קללתו מרובה מחבירו לכל עון ולכל חטאת, והלואי יספיק לנו וידויים אחד ותשע ביום ובלילה אולי יועילו לכפר אוצרות

אשמה ורשע, ואם כן איפוא לשמחה מה זאת עושה השמחים אלי גיל כי ימצאו מקום פיטור אמירתן ויושב בשמים ישחק ה' ילעג למו לאמר, אם צדקת מה תתן לי ומטובי הטבתי לראות אופן קלות תשובתך ואתה כי השלכת אותה אחר גווך דמך על ראשך, כי על כל אלה ראוי לדרוש אליהם להודיע אליהם עונשן של מדות אלה אולי יחשבו מחשבה על שחטאו ויתנו לב לשוב.

תוכחה למתפללים בעת צרתם קודם שמפשפשין בתשובה

נז. עוד זאת חזות קשה אנכי הרואה ברבים מעמי הארץ מעוטי ההשכלה אשר בבא עליהם צרה וצוקה הן עומדים להתפלל לפני ה' ויאמרו לפניו יתברך השקיפה ממעון קדשך מן השמים, הצילנו נא כי מושיע אין בלתך וכיוצא בדברים אלה אשר לא יועילו ולא יצילו כי אדרבא יריעו וישחיתו עצמם כי על ידי כן יבוקר פנקסם ויתעוררו אשמותם לקטרג עלימו חס ושלום.

אכן לא זו הדרך ישכון אור כי אם תחילה יאמרו ללבם לא חשיד קודשא בריך הוא דעביד דינא בלא דינא ואין זה כי אם שמוגגנו ביד עונינו אשר בכל עון בראנו משחית והמשחיתים ההם הם המכים אותנו וכל עוד שאין אנו ממחים אותם לא נוכל מלט מהם כי הלא יאזרו חיל לקטרג יותר ותכפל הרעה.

נח. לכן הדרך האמיתי אשר מהור ימהרנה להם היא להתיש כחם ולהעבירם מלפני הבורא יתברך, והוא כי נשוב מעונותינו ולהקדים ולומר וידוי דברים בלב נשבר ונדכה ואז יסירם ה' מלפניו כמו שאמרו בזוהר [75] על הפסוק גם ה' העביר חטאתך כי על ידי וידוי דברים של דוד שאמר חטאתי העביר ה' את המשחית המקטרג עליו אשר נברא בחטאו מלפניו יתברך ויותש כחו, ואז ישים פניו לבקש מלפניו יתברך על צרתו כי יאמר ידעתי ה' כי עונותי הטו אלה אך הנני שב ומתחרט מהם ומתודה ובוכה עליהם וה' סלחה ואחר הסליחה הקשיבה לקול תפילתי, ואז אין ספק כי נשמע במרום קולך וישמע ויפקד לטובה יען כי נמנע כל משחית אשר בראת בעונותיך ויתש כחם והיו למשיסה שוסיך ורחקו מבלעיך.

מעלת הרגיל בוידוי קודם לימודו וסעודתו וחובת הת"ח בזה

נט. ואשרי אנוש יעשה זאת להיות תמיד שגור ורגיל בפיו וידוי דברים הן לפני לימודו והן לפני כל סעודה וסעודה, וביותר על משכבו בלילה לחפוש מעשיו אשר עשה בין וידוי לוידוי כל היום ההוא וכל הלילה, וביותר צריך התלמיד חכם להזהר בזה לפני לימודו לשוב ולהתוודות לפני ה' אלהיו ועל כי בהיותו כבד עון אשמה כל תורתו ומעשים טובים שעושה המה הולכים אל הקליפה ומגביר כחה חס ושלום, ועל ידי וידוי

דברים שמתודה לפני לימודו הוא מכניעה ומוציא תורתו והקדושה שהיה עושה בעודו רשע מהקליפה כמ"ש הרב עליו השלום.

ועוד כי עיקר לימוד עסק התורה הוא לעשות כסא לשכינה ובהיות האדם מלוכלך בעונות אז אין השכינה שורה עליו כי כל עון ועון הוא קוץ מכאיב נגד השכינה ולכן יתודה קודם, עד כאן הגיעו פרטי ענייני הוידוי ועתה נבא לבאר סדר הא"ב.

יכוין כי א"ב זו היא באבא עילאה כדי שירחם עלינו כרחם אב על בנים כי מודה ועוזב ירוח"ם.

ביאור נוסח "תבא לפניך תפלתינו" וכו'

ס. והתחנון הזה "תבא לפניך תפילתינו" וכו' הנה הוא מיוסד על סדר א"ב כ"ב אותיות התורה על כי חטאנו ועברנו על כ"ב אותיות התורה, ועל כי על ידי כ"ב אותיות נבראו כל העולמות כמו שכתוב בספר יצירה ועל ידי העון כל העולמות נפגמים ולכן אנו מתודים בכ"ב אותיות אלה, אלא שהקדימו לומר קודם אבל חטאנו וכו' לפי שאמרו בתנחומא [76] ויבא העם אל משה ויאמרו חטאנו כיון שאמרו חטאנו מיד נתרצה להם, וגם הם אמרו כל מי שחטא ואומר חטאתי אין רשות למלאך ליגע בו.

סא. וכפל "תבא לפניך תפילתנו ואל תתעלם מתחינתנו", ירמוז לפי שאמרו [77] משל לעבד וכו' תנו לו ואל אשמע קולו, ולזה אמר תבא לפניך תפילתנו ואם לאו לפחות ואל תתעלם מתחינתנו ודיינו שתאמר תנו לו ואל וכו' ואל תתעלם מכל וכל.

מצאתי כתוב ז"ל, כפל תבא לפניך תפילתנו ואל תתעלם מתחינתנו, רוצה לומר תבא השכינה לפניך ז"א כי היא נקרא תפילה פנים בפנים ואל יעכבו חטאתינו ע"כ.

סב. וטעם שינוי תפילתנו ואל תתעלם מתחינתנו, יען כי אחד מתנאי התפילה שיהא הקול נמוך ומורה על ההכנעה כאדם המתחנן לפני אדוניו ולא יהיה ממי שנאמר עליו נתנה עלי בקולה על כן שנאתיה, ולרמוז לזה אמר ואל תתעלם מתחינתנו כי היא נעשית בלשון תחנונים.

תוכחה על הכוונה בשמונה עשרה מהר"ם די לונזאנו ע"ה

סג. וכן תבא לפניך תפילתנו, כי מתנאי התפילה הוא שתסכים כוונת הלב עם הפה כי באמת אין בעולם בושת וכלימה גדולה מזו שיבא האדם לפני בוראו כשואל מאיתו שאלות ויעזוב לפיו וללשונו שיאמרו מעצמם מה שהם רגילים לומר ועיניו צופות אנה ואנה ולבו במחשכיו הולך חשכים ואין נוגה לו שנראה כמצחק עד שבהיותו מתפלל איננו יודע אם יתפלל או אם קורא בספר איוב, ואינו יודע אם אמר כל שמונה עשרה ברכות שבתפילה או אם אמר מקצתן בלבד, אלא שהוא סומך בזה על החזקה כי חזקה

שליח עושה שליחותו ולכן הוא בוטח על פיו ולשונו שודאי אמרו כל מה שרגילים לומר וכיון שמוצאים עצמן בעושה שלום מסתמא סרכיה נקט, ותפילה אשר כזאת איננה תפילתו בעצם רק תפילת פיו ולשונו ולבו בל עמו.

עוד בכוונת תבא לפניך כו' וטעם שמתוודין אף עון אבותינו

סד. ומשלו זה הראשונים לעבד שבא אדוניו לביתו וצוה אשתו ובני ביתו לכבדו והוא הלך לו וקצף עליו אדוניו ולא קבל כבודו ועבודתו והשיב הכל בפניו, וכן המתפלל כשיהיה לבו ומצפוניו ריקים מענין התפילה לא יקבל האל ממנו תפילת איבריו ותנועת לשונו, ועל כן נאמר כאן תבא לפניך תפילתנו בעצם שהסכים כוונת הלב עם הפה כי אם לא היינו מכוונים בה איננה תפילתנו אלא תפילת איבריו כאמור, ויכסו שחורים עושה אלה המתפללים וגם בלא דעת איך ימלאו פיהם לאמר תבא לפניך תפילתנו וכיוצא, וה' הטוב יכפר בעד.

סה. וכפל "עזי פנים וקשי עורף", לומר אין בנו עזות פנים כל כך לומר לא חטאנו ואין אנו קשי עורף לומר לפניך צדיקים אנחנו ולא חטאנו, אי נמי עזי פנים וקשי עורף רוצה לומר לא די שהקשינו עורפנו כי גמלתנו הטובה ואנחנו גמלנוך הרעה אלא שנעיז פנים גם כן לומר צדיקים אנחנו וכו'.

סו. "**אבל** חטאנו אנחנו ואבותינו", טעם התוודות אף עון אבותינו הוא לפי שכשהבנים אוחזין מעשה אבותיהן נענשין על עון אבותם כמו שאמרו בגמרא [78] על כן אנו מתודין אף עון אבותינו להפטר גם כן מהם, וכן הוא אומר ויתודו על חטאתיהם ועונות אבותיהם ונאמר כי לה' חטאנו אנחנו ואבותינו.

סז. ואמרו המקובלים שאילו היה האדם חוטא בפני עצמו היה חטאו קל אבל האדם חוטא עם אבותיו שהם בו בסוד העיבור ולכן הוא חמור, ולזה אמר דוד המלך עליו השלום חטאנו עם אבותינו העוינו הרשענו, פירוש העוינו הרשענו פועל יוצא לאחרים לאבותינו שהיו צדיקים ועשינו אותם רשעים ועל זה אנו אומרים חטאנו אנחנו ואבותינו. **ועוד** אמרו כי בעוד שהיו הבנים עם אבותם בחיי אבותם קודם ביאתם לעולם שהיו נצוצות נשמותיהם גנוזות בתוכם כטעם אשר איננו פה, ואז אילו היו הנצוצות אלו מתגברות על החוטא היו מצילים את האבות מחטא לפי שהיה האב יחיד במקום רבים שהבנים היו רבים עליו והיו גוברים על המחטיא, ועל זה נאמר חטאנו עם אבותינו בהיותנו עם אבותינו אנחנו העוינו והרשענו אותם כי בנו היה הדבר תלוי ולכך הננו ערבים לאבות, ועל כן חובה עלינו לתקן בכפלים בשבילם ובשבילנו ולזה תקנו כאן אבל חטאנו אנחנו ואבותינו.

קודם הוידוי יאמר חטאתי אודיעך כו' וטעמו ע"פ הזוהר

סח. ויאמר קודם הוידוי, "חטאתי אודיעך ועוני לא כסיתי אמרתי אודה עלי פשעי לה' ואתה נשאת עון חטאתי סלה", וסודו מבואר בזוהר ויקרא דף כ' ע"א, חטאתי אודיעך למלכותא דשמיא קאמר ועוני לא כסיתי מצדיקו של עולם אמרתי אודה עלי פשעי לה' דא מלכא קדישא ואתה נשאת עון חטאתי דא אתר דע"ק שריא ובההוא קשורא אשתכח בעותיה ע"כ.

ביאור נוסח וידוי אשמנו

סט. "**אשמנו**", יכוין במשמעותו הן על אשר אשם על הנפש והן אשר אשם נגד בוראו. "**בגדנו**", יש במשמעותו שתים, בגדנו שלא שמרנו מצוותיך על שם כי בגדנו בך, וכן במה שבגדו איש באחיו כמו שנאמר מדוע נבגוד איש באחיו.

"**גזלנו**", יכוין במשמעותו גזל אח וכן גזל אשר גזל נפשו בעבירות על דרך הכתוב שונאי טוב ואוהבי רע גוזלי עורם מעליהם ושארם מעל עצמותם כו' ועורם מעליהם הפשיטו, ויכוין גם כן בכללו גזלת העני בשאלת שלום.

"**גנבנו**", כמו וגונב מבית האיש וכן גניבת דעת הבריות שאמרו עליו כל הגונב דעת הבריות כאילו גונב דעת עליונה, ופירשו בגמרא [79] המסרהב בחבירו להארחו ואין בלבו לקרותו והמרבה לו בתקרובת ויודע בו שאינו מקבל וכן כמה דברים.

(**הג"ה**, בגזלנו יכוין לפגמו שהוא בגלוי ופוגם בב' שלישי ת"ת התחתונים ששם החסדים מגולים, והרי הוא כגוזל נפשות כי גורם שהקליפה תגזול הנפשות העולות בסוד מ"ן למלכות וצריך להשיב את הגזלה כדי שתשיב הקליפה הנפשות שגזלה אף היא בעונו, ובגנבנו יכוין לפגמו במקום יותר עליון שהוא בשליש העליון דת"ת המכוסה וגורם שגונבים הקליפות הנשמות העולות ומונע על ידי זה טיפת המיין דכרין היורדת מז"א לנוקביה ע"כ).

ע. "**דברנו** דופי", יש שני פירושים, אחד דופי הוא דבר גנאי כדי לדחות את חבירו ממקום שיש לו תועלת ממנו והוא מלשון יהדפנו, ויש מפרשים מורכב משתי מלות ד"ו פ"י ודו הוא שתים בלשון ארמי, ופירוש המלה שני פיות אחד בפה ואחד בלב או אחד בפניו ואחד שלא בפניו.

"**העוינו**", פירוש העוינו דרכנו הישרה והלכנו אורחות עקלקלות והכוונה כי היינו בדרך הישרה ופירשנו ממנה לרמוז כי שנה ופירש קשה מכולן, אי נמי העוינו פועל יוצא לאחרים כגון המורה הוראה שלא כהלכה שמכשיל לאחרים וכענין לפני עור לא תתן מכשול.

"**והרשענו**", פירוש עשינו רשעה, או פירושו הצדקנו את הרשע והרשענו את הצדיק, ועוד פירשו בו כי הכוונה לומר כי אין אנו יכולים להתנצל ולומר שטבענו ומזגנו הרע הכריחנו לחטוא כי אינו רק אנחנו העוינו עצמינו מטבענו והרשענו.
"**זדנו**", הוא החוטא בכונה ורצון כמו שנאמר זדון לבך השיאך, אי נמי ירמוז על דרך וכי יזיד איש על רעהו להרגו וכו' וכן אונאת דברים על דרך זד יהיר לץ שמו.
"**חמסנו**", זה פורש על אונאת ממון וזה בשני דרכים.
עא. "**טפלנו** שקר ויעצנו עצות רעות", כי חמסנות זה יתכן בהעליל עליו עלילות ברשע ולהוציא עליו דבה רעה, או להעיד עליו לפני השופט שקר והפילו השופט לפניו והכהו ועל זה הדרך אנו אומרים טפלנו שקר, והדרך השני יחמוס ממון חבירו בהיות מיעץ לחבירו עצה רעה להחטיאו ולהדיחו מעל ה' להבאיש את ריחו או שיתן לו עצה לפי דרכו ולהנאתו, ועל הדרך הזה אנו אומרים יעצנו עצות רעות שתי עצות אם להבאיש את ריחו ואבד שמו ואם לאכול את ממונו.
"**כזבנו**", כאן ידבר על הכזב בין לתועלת בין ללא תועלת יען כי חבירו מבין כמוהו שהדבור ההוא כזב ושקר וכל אחד מכזב לחבירו באמור כאשר עשה כן יעשה לו.
(**הג"ה**, בטפלנו שקר ובכזבנו יכוין בפגמו אשר פגם וסילק אור אימא עילאה כי כן שק"רים מספר תר"ן כמספר ב' פעמים שכ"ה דינין שהם כפולים שכ"ה בה' עילאה ושכ"ה בה' תתאה ומעורר אותם, ועוד לו כי דובר שקרים לא יכון נגד עיני).
" **לצנו** ", פירוש כמאמר הכתוב ועתה אל תתלוצצו.
(**הג"ה**, בלצנו יכוין בפגמו אשר פגם והגביר ק"ך צירופי אלהים שבאחורי העולמות וסילק אור א"א, ועוד לו כי לא יקבל פני שכינה מלכות דאצילות כמו שנאמר משך ידו את לוצצים).
עב. "**מרדנו**", זה המורד ברבו ואינו מקבל מצוותיו כמאמר הכתוב אך בה' אל תמרודו.
"**נאצנו**", פירוש הכעסנו מלשון עד אנה ינאצוני וכו', והכופלים לומר נאפנו נשבענו לשוא ולשקר אין למחות בידיהם אף כי הם עבירות שבין אדם למקום שנאמר בהם כסוי חטאה, כי בדבר שכל הציבור יחד אומר בנוסח ההוא ליכא משום חציף הוי מאן דמפרש חטאיה כמ"ש הראשונים זכרונם לברכה.
(**הג"ה**, בנשבענו לשוא ולשקר יבכה ויכוין בפגמו אשר פגם בז' הבלים היוצאים מפה ז"א לנוקביה ומנעה מלהלבישה בהם והלביש אותה בהבלים טמאים והבל ורעות רוח ופגם בעולם הבריאה וקלקל צינורות שפע הש"ע נהורין ע"כ).

"**נדרנו** ולא שילמנו", הוא וידוי שני דברים האחד שנדר ויש בו חטא כמו שנאמר וכי תחדל לנדור לא יהיה בך חטא וגם שלא שילמנו.
(**הג"ה**, בנדרנו ולא שילמנו יתאונן ויבכה על פגמו אשר פגם בחיי המלך שהם מוחין הנמשכים לו מאימא שהוא מאיר בהם בנוקבא ופוגם בהם ומונעם מלירד בו ומפני זה אין להם ירידה בנוקבא הואיל ואינו מלביש בזה לנוקבא זווג חצוני כמו בעון שבועה שאין לקליפה אחיזה שם למעלה אלא שמונע אורות אלו ממנה ע"כ).
"**סררנו**", הוא כובד העבירה כמאמר הכתוב כי כפרה סוררה סרר ישראל, ויש במשמעותו גם כן סררנו במחשבה כמאמר הכתוב ולעם הזה היה לב סורר.
"**עוינו**", אינו כפל אחר אומרינו העוינו והרשענו כי כאן ידבר על עוות הדיבור כמאמר הכתוב למדו לשונם דבר שקר העוה נלאו.
"**פשענו**", הוא במעשה.
"**צררנו**", פירוש היינו צוררים זה לזה כמו שנאמר כל צוררי נפשי, אי נמי צררנו לעצמינו ותמוגגנו ביד עונינו על ידי כי "קשינו עורף".
עג. "**רשענו**", נראה שהוא מאמר סמוך לקשינו עורף וירמוז למאמר משה רבינו עליו השלום עם קשה עורף הוא וסלחת לעוונינו ולחטאתינו וכו' אשר לכאורה נראה נותן טעם לפגם הוא, ופירשו כת הקודמין בו על דרך מה שאמרו או יהודי או צלוב [80] והכונה כי אות לטובה היא היותם קשה עורף ברעה כי בשובם מדרכם הרעה לטובה כן יהיו קשי עורף לבלתי חזור לסורם הרע, ולעומת זה אמר "קשינו עורף רשענו" כי לא היינו קשי עורף רק לענין הרעה בלבד וזהו שאמר קשינו עורף רשענו לא לזולת דבר.
אי נמי אפשר לפרש פרטי וידוי זה קשינו עורף עד סוף הוידוי כי הוא מקושר זה עם זה ובזה לא יהיו דברי וידויינו כפולים כי לאחת מחמש סיבות יקשה האדם עורפו שלא לשוב מדרכו, אם לחשבו שאינו חוטא, אם להיותו מצליח בדרכו הרשעה, אם להיותו נפשו נוטה אל הדרך הרע כמו גזל ועריות שנפשו של אדם מחמדתן, אם לראותו כי הוא לבדו החוטא והעולם נדון אחר רובו ונשען על זכות הרבים, אם להיות שאין מוכיחין אותו או אף שיוכיחוהו אין המוכיחים מוחזקים בחכמה ויראה באופן שאם יאמר טול קיסם מבין שיניך יאמרו אליו טול קורה מבין עיניך.
ולזה אמר כי אין אנו יכולים להתנצל בשום סבה מאלו יען "קשינו עורף" גם שידענו "שרשענו" ועם היות כי לא הצלחנו בדרכינו הרשעה ושחתנו לעצמינו על ידי עונותינו ועם היות שבטבענו "תעבנו" הדרך ההיא רוצה לומר שאין נפשינו מחמדתה, ושמא תאמר קצתינו הם החוטאים תלמוד לומר "תעינו" כמאמר הכתוב כולנו כצאן תעינו,

ושמא תאמר כי אין מוכיחים או אם יש מוכיחים אינן מוחזקים וראויים להוכיח, לזה אמר "ותעתענו" כמו שנאמר ויהיו מלעיבים במלאכי האלהים ובוזים דבריו ומתעתעים בנביאיו כי זו גדולה על כולם כמו שאמרו [81] לא חרבה ירושלים עד שביזו בה תלמידי חכמים כמו שהוכיח הענין מסוף דכתיב עד עלות חמת ה' בעמו עד לאין מרפא.

"**שחתנו**", יש במשמעותו השחתת הזרע לבטלה.

(**הג"ה** ז"ל, כשאומר שחתנו זרענו לבטלה יאנח בשברון מתנים על הפגם אשר פגם אם הוציא זרע על ידי הרהור לבד שפגם באו"א שהוציא זרעם קדש לבטלה, ואם נאף בידו חס ושלום וחשב בזכר פגם בה' חסדים וה' גבורות וגרם לנפשו העלובה שלא יקבל פני שכינה מלכות דאצילות כמו שנאמר לא יגורך רע ואשר ברא משחית לחבל וגם בכנפיו נמצאו דם נפשות אביונים עכ"ל).

עד. "**וסרנו** ממצותיך" וכו', לפי שעד עתה כל מה שהתוודו הוא בענין מצות לא תעשה על כן התודו גם כן על התרשלותם במצוות עשה כי הם חמורים יותר ממצוות לא תעשה כמו שאמרו אתי עשה ודוחה לא תעשה.

(**ומצאתי** כתוב, כשיאמר וסרנו ממצוותיך הם מצוות עשה יכוין בפגם אשר פגם בעולם העשיה והפרידה מיצירה שהפריד נוקבא דז"א והוריד למלכות דעשיה בג' ראשונות דקליפה, ויש במשמעותו גם כן אשר סר ממצוות לא תעשה אשר פגם ביצירה ומפרידה מן הבריאה ומפריד ז"א מאימא ומוריד מלכות דעשיה בג' אמצעיות דקליפה ע"כ).

"**ולא** שוה לי", פירוש על דרך הוי מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עבירה כנגד הפסדה כי איננו שוה השכר והעריבות המגיע מן העבירה אל העונש המגיע אליו כי שכר עריבות העבירה הוא לזמן מה והעונש הוא נצחי ובלתי בעל תכלית.

"**ואתה** צדיק על" וכו', צריך לאומרו בכוונה ובהכנעה גדולה, ואמרו בפסיקתא [82] אמר להם הקדוש ברוך הוא למלאכי השרת בואו ואודיע אתכם צדקתם של בני שאני טענתים בעולם הזה כמה פעמים צרות ויסורין הבאות עליהם בכל דור ודור ובכל שעה ושעה ולא בעטו בהם שקוראין עצמן רשעים וקוראין אותי צדיק והם אומרים בלשון הזה אבל חטאנו עוינו וכו' כי אמת עשית ואנחנו הרשענו.

(**אלפא** ביתא דאשמנו מכל עם היא א"ב דאימא עילאה עכ"ל).

סדר נוסח "אשמנו מכל עם"

עה. "**אשמנו** מכל עם", התחינה הזאת היא בנויה על סדר אלפ"א בית"א אלא שבספרים שבשו אותה ושמו וידוי רבונו של עולם אתודה כו' אשמנו באומר כו' בנתים וחלקוה

חציה האחת עד הכ"ף וחציה האחרת מהלמ"ד לעינינו עשקו, והוא בלי טעם דלמה יגרע אלפ"א בית"א זו להפסיק בתוכה בדברים אחרים אשר לא מסדר אותיותיה.

וכן ראיתי בסדר משמרת החדש מהחכמים הראשונים להסמיכם יחד תכף ומיד אחר כוחנו לנכרים לעינינו עשקו עמלינו ולא הועתק בסדרם אשמנו באומר וכו' כי כל אלה הדברים והוידויים האלה יש בהם חשש ככלב שב על קיאו, ועל כן הראוי והנכון שלא לשנות סדר אשר גבלו ראשונים ולא להפסיק כלל בדברים אשר לא כן.

אזהרת האריז"ל שלא לחזור על הוידוי

עו. וכתב הרב זלה"ה כי אחר אלפ"א בית"א אשמנו מכל עם יתודה בלחש, אבל לא יחזור לומר אשמנו בגדנו פעם אחרת כמו שנוהגים כי על זה נאמר ככלב שב על קיאו רק יפרט כל אחד איזה עון או עונות פרטים שנכשל בהם, ולכן אין לשליח ציבור למהר לומר ואתה צדיק אלא ישהה בהרכנת ראשו גם אם סיים לפרט את שלו עד שיראה רוב הקהל מגביהין ראשם אחר שהשלימו וידוי שלהם.

נוסח וידוי המפורט

עז. ואני נהגתי לומר נוסח וידוי בקיצור מעבירות שאדם דש בעקיביו וזה נוסחו.

אכלנו מאכלות אסורות, באנו על כל עריות שבתורה, בזינו אב ואם והורים ומורים, גילינו סוד, גאינו, דיברנו כל דיבור האסור לדבר, התכבדנו בקלון חברים, הוצאנו שם רע על חברינו, הזכרנו השם לבטלה, הגדלנו פשע עם רשע, והרשענו, זנינו אחר לבנו, זרקנו צפורני ידינו, חמדנו נשי חברינו ובתיהם, חשדנו בכשרים, טלטלנו מוקצה ביום השבת, ישננו בלא קריאת שמע, כעסנו בחול ובשבת, כינינו שם רע לחברינו, למדנו תורה שלא לשמה, לבשנו שעטנז, מלאנו פינו שחוק, מרדנו במלכות שמים, מרדנו במלכות בית דוד, מאסנו בית המקדש ושלשתן אנו מבקשים, נקמנו ונטרנו, נהנינו בדברי תורה, סוררים ומורים וזוללים וסובאים היינו, עינינו יתומים ואלמנות, פרקנו עול תורה ומצוות מעלינו, פירשנו מן הציבור, ציערנו אב ואם והורים ומורים, קפצנו ידינו מליתן צדקה, קללנו את חברנו בשם, קלקלנו צנורות השפע והפכנו אותם לבורות נשברים אשר לא יכילו המים וגרמנו חילול שמך הגדול ושפחה כי תירש גבירתה ועבד כי ימלוך, נשכבה בבושתנו ותכסנו כלימתנו כי כל אלה גרמו עונינו ופשעינו האריכו קיצנו אוי להם לבנים שגלו מעל שולחן אביהם, רדפנו אחר השררה, רבנו עם אדם חנם, רע לשמים ורע לבריות היינו, שמחנו בנפילת אויבינו, שבנו בתשובה ואחר כך חזרנו לסורנו הרע, תקענו כפינו ולא קיימנו, ואתה צדיק על כל הבא עלינו וכו' ע"כ.

טעם לאמירת ה' הוא האלקים וה' מלך ע"ד הסוד

עח. "ה' הוא האלהים" וכו', מצאתי כתוב שצריך לכפול אותם כנגד חכמה ובינה וזו"ן דאבא כנגד חכמה ובינה וזו"ן דזו"ן עצמם, ויכוין ה' חכמה הו"א האלהי"ם בינה ה' זעיר הו"א האלהי"ם נוקביה.

עט. **וו'** פעמים צריך לומר ה' מלך בסליחות כדי להמשיך השפע והרחמים דרך השתלשלות הספירות מרום המעלות שהוא אין סוף עד סוף העשיה כמבואר באורך במקום אחר וכוונתו בקיצור, יֱהוֶה בניקוד מלך חכמה וחסד ומ"ן דמנצפ"ך פשוטות, יַהוַה בניקוד מלך חכמה בינה וגבורה וצ' דמנצפ"ך פשוטות, יְהֹוֹה בניקוד ימלוך יסוד ופ"ך דמנצפ"ך פשוטות והם הגבורות, לעולם ועד, דעת ת"ת שהם שתי בחינות שיש למלכות אחד בדעת ואחד בת"ת דז"א, ופעם ב' יכוין בה' אותיות מנצפ"ך כפולות, יֱהוֶה מלך נצח מ"ן, יַהוַה הוד מלך צ', יְהֹוֹה יסוד ימלוך פ"ך, לעולם ועד שורש ג' של המ' ביסוד עכ"ל.

פ. "**מיוחד** באהיה" וכו', מצאתי כתוב, השם הוי"ה מלובש בתוך שם אהיה אשר אהיה הוא כתר דז"א הוא היה והוא הוה בדעת דז"א והוא יהיה בחזה דז"א ששם מתגלה שם המיוחד שהוא בת"ת דז"א, הוא ממית בסוד אהיה ומחיה בסוד הויה שכן מחי"ה עולה שם ס"ג.

פא. "**מלא** זַכְיוּת", צריך לומר זכיות היו"ד בשורק ולא בחולם והוא לשון זך.

סדר נוסח "אלקינו שבשמים" וסודו

פב. "**אלהינו** שבשמים" וכו', הנה סדר זה גם הוא נתקן בסדר א"ב לרמוז בכח סגולת הכ"ב אתוון ימלא משאלותינו אלה.

ויש גם כן ליודעי ח"ן טעם כמוס בסוד זווג מדות העליונות בסוד אכלו ריעים שאז מתגלים הכ"ב אתוון כדי לתקן גופא קדישא של אלהינו שבשמים ולכן אנו צריכים לסדר הא"ב ולא יותר כי כל המוסיף גורע עד עשרת ימי תשובה שאומר חמש פעמים כתבנו ולא יותר.

וגם רבים שגו ולא אמרו אלהינו שבשמים רק בתחילתו לבד, אכן ראוי להזהר בכל שאלה ושאלה להזכיר ולומר אלהינו שבשמים שבו נמצא עזר כנגדו למלאות משאלות לבנו לטובה כנודע לבאים בסוד ה' וכנרמז בהג"ה.

(**מצאתי** כתוב, אלפ"א בית"א זו היא בישראל סבא ויכוין אלהינו מספרו מלוי ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן מוחי אבא במוחי אימא שהם מילויי קס"ג קמ"ג קנ"א שמספרם בשמים והם בשמי שהוא ז"א הנקרא שמי ועל כן אנו מכוונים זאת הא"ב בישראל סבא מפני שהוא

גרם לזו"ן כל החיות בסוד כולם בחכמה עשית והחכמה תחיה את בעליה ועל כן אנו מתפללים אליו שיתן לנו משאלותינו לטובה כי מידו הכל ומידו הוא נותן לנו עכ"ל.

פג. בעשרת ימי תשובה יאמר כתבנו, ומצאתי כתוב צריך לומר כאן חמש פעמים כתבנו והם כנגד חמש גבורות מנצפך הנכנסים ביסוד רחל והם באים מחמש ידים דחמש פרצופים שבהם סוד הכתיבה כנודע וזה סידרן, "כתבנו בספר חיים טובים" חסד גבורה תפארת דאריך, "כתבנו בספר ישרים ותמימים" חסד גבורה תפארת אבא, "כתבנו בספר מזונות ופרנסה טובה" חסד גבורה תפארת דאימא, "כתבנו בספר זכיות" חסד גבורה תפארת דז"א, "כתבנו בספר צדיקים" חסד גבורה תפארת דנוקבא ולא יוסיף ולא יגרע מהם, וכשתאמר "תן שלום בארץ" תכוין יסוד אבא ביסוד אימא, "תן שב"ע בעולם" תכוין יסוד אימא הנקרא שב"ע כנודע שישפיע בעולם שהוא ז"א, "תן שלום במלכות" תכוין יסוד ז"א ביסוד נוקביה, "תן טל ומטר לברכה" טל ומטר מספרם רפ"ח נצוצים ויעלם במלכות הנקרא ברכה.

פד. "**אלהים** אתה ידעת וכו' ממך לא נכחדו רוב זדונותי" כו', הוא טעות וצריך לומר ממך לא נכחדו זדונותי או רבוי זדונותי.

ביאור נוסח "עננו אבינו עננו" וסודו

פה. "**עננו** אבינו עננו", כפל הענין לומר ענה אותנו שנהיה נענים ונהיה נשמעים לפניו לקבל עתירתנו ולעשות את בקשתינו על דרך לאל העונה אותי ביום צרתי שפירושו הייתי נשמע לפניו, ואין כוונתינו שישיב לנו דבר כאשר ידבר איש את רעהו כי לא ידענו מה יענו מלאכי רום ומה יעשו ליום פקודה.

"**עננו** אבינו עננו" וכו', גם נוסח זה מיוסד על סדר הא"ב.

(**ומצאתי** כתוב ז"ל, א"ב זו היא א"ב דתבונה ותכוין "עננו אבינו" חכמה דז"א, "עננו בוראינו" בינה דז"א, "עננו גואלנו" חסדים דז"א, "עננו דורשינו" גבורות דז"א, "עננו הוד והדר" נצח הוד דתבונה, "עננו ותיק בנחמות" יסוד דתבונה שאלו הד' מתלבשים בנצח הוד יסוד דתבונה כנודע, "עננו אלהי אברהם" ר"ת מספר ע"ב אברהם חס"ד, ויסמוך אליו "עננו העונה בעת רצון" נצח שבקו החסד, "עננו ופחד יצחק" צריך לומר בוא"ו לחברו עם אברהם הקודם שהוא החסד ור"ת עננו ופחד יצחק מספר שם אלהים כי יצחק הוא גבורה, ויסמוך אליו "עננו העונה בעת צרה" הוד קו הגבורה, "עננו אביר יעקב" תפארת, ויסמוך אליו "העונה בעת רחמים" יסוד, "מגן דוד" מלכות, "אלהי המרכבה" היכל קודש הקדשים דבריאה).

"**ענני** ותיק בנחמות", פירוש רגיל בנחמות כמו תלמיד ותיק, אי נמי חזק בנחמות מלשון רוח חזק מפרק הרים מתרגמינן מנתק טורייא.

נוסח "רחום וחנון חטאנו לפניך" וסודו

פו. "**רחום** וחנון חטאנו לפניך", גם זו מיוסדת על סדר הא"ב ויש נמנעים מלאומרה לפי שמרבה בתוארי המלך המרומם ואיכא משום סיימתינהו לשבחי דמרך, ואין להם טעם יען כי אמרו רז"ל בבראשית רבה פרשה ל"ב אמר ר"א בנו של ר' יוסי הגלילי מצינו שאומרים מקצת שבחו של מי שאמר והיה העולם בפניו שנאמר אמרו לאלהים מה נורא מעשיך שלא בפניו אומר הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו, פירוש בפניו היינו כשמדברים עמו שמדבר בלשון נוכח ושלא בפניו בלשון נסתר, וכאן אנו מספרים גדולתו של הקדוש ברוך הוא לבשר ודם להודיע לבני אדם גבורותיו ולא דיברנו לנוכח על כן אין לחשוש אל ריבוי התוארים, ועוד כי כבר פירשו המפרשים כי הם תוארי הפעולות. (**מצאתי** כתוב, אלפ"א בית"א זו היא בישראל זוטא בסוד יגלו שמים עונו, רוצה לומר שז"א הוא מגלה עמוקות על ידי שהוא בוחן לבבות, ואז דובר צדקות רוצה לומר שהמלכות הנקראת צדק היא דוברת עם בני אדם קשות אבל הז"א הוא אדון הסליחות ע"כ.

נוסח "ה' חננו והקימנו" לעשרת ימי תשובה וסודו

פז. בעשרת ימי תשובה יאמר, "ה' חננו והקימנו" וכו'.

(**מצאתי** כתוב זה לשונו, צריך לומר כאן ז' פעמים ה' חננו וזה סידרן, "יְהֹוָה חננו והקימנו" וכו' חסד, "יְהֹוָה ביום ישועתה" גבורה, "יהוֹה גלגל" וכו' תפארת, "יְהוֹה יהמו נא רחמיך עלינו" נצח, "יְהֹוָה כחותם" וכו' הוד, "יוהוּוּהוּ ריבה ריבנו" יסוד, "יְהֹוה ברך לחמנו" וכו' עטרה שביסוד).

ויש מגיהים כאן במקום "כחותם על לב היום שימנו" לומר כחותם על יד שימנו, וטעמם מהא דאמרינן פ"ק דתעניות [83] כנסת ישראל שאלה שלא כהוגן שמני כחותם על לבך אמר לה הקדוש ברוך הוא את שואלת דבר שפעם נראה ופעם אינו נראה אבל היד לעולם נראית שנאמר הן על כפים חקותיך וכן ביכניה חותם על יד ימיני ודברים של טעם הם לפי הפשט, אכן לפי העלמות הענין כנודע ליונק מסוד תנחומיה אין לשנות.

נוסח "ה' עשה למען אזרח תמימך" וסודו

פח. "**ה'** עשה למען אזרח תמימך" הוא אברהם מדת החסד, "נעקד באולמך" הוא יצחק מדת הגבורה, "נענה בסולם" וכו' הוא יעקב מדת ת"ת ישראל, "אסיר צדיקך" כצ"ל הוא יוסף הצדיק מדת היסוד, "משוי מימך" הוא משה מדת הנצח, "כהן באוריך ותומיך" הוא אהרן מדת ההוד, "זך קינא לשמך" הוא פנחס מדת היסוד דנוקבא קדישא, "נעים

זמירותיך" הוא דוד מדת המלכות, "מלך בנה בית לשמך" הוא שלמה יסוד אם הבנים שמחה.

פט. ואין טעם למתחכמים להוסיף ולזכור את שם הצדיקים כי כבר הם מזכירים אותם אחר כך בעשה למען אברהם יצחק יעקב ולא הוזכרו כאן כי אם למען הזכיר צדקתם ופעולתם הטובות.

צ. ויש מוחקין משוי מימך וגורסים למען הוריד דת ממרומך, כי לפי גירסתנו יקשה כי מה הוא הזכות הזה אדרבה הוא חוב שחייב להקדוש ברוך הוא שהצילו משטיפת מים ואינו כמו אזרח תמימך ונעקד באולמך, ואפשר ליישב גירסת הספרים כי אנו מזכירים זכותו בזה כי כולם נצולו בשבילו כשהוטל ביאור כמאמר הכתוב שש מאות אלף רגלי העם אשר אנכי בקרבו כולם עלו לרגלי.

ולבאים בסוד ה' הדברים עולין כהוגן לפי שורשו שהוא סוד הדעת הכולל חו"ג שהם ב' פעמים מים, מים בבחינת החסדים ומים בבחינת הגבורות וזהו משוי מימך והמשכיל יבין.

נוסח "עשה למען שמך" וסודו

צא. "**ה**' עשה למען שמך למען אמיתך" וכו', הוא אחד מי"ב א"ב שבסליחות, "ועשה למען ועודך", פירוש כסאך ואמונתך לע"ד קיימת, אי נמי לשון רוממות כמו ועין ראתה ותעידני.

(**מצאתי** כתוב ז"ל, א"ב זו היא בלאה ולזה אמר בתחלה עשה למען שמך כי היא נקראת שם בסוד ומה תעש לשמך הגדול ע"כ).

נוסח "עשה למען אברהם יצחק" וכו'

צב. ובנוסח עשה למען אברהם יצחק אין להוסיף על אלה כמו שאומרים למען משה ואהרן ושמואל למען י"ב שבטי נחלתך כי בכיוון הוזכרו אלה בלבד ולא הזכירו גם כן יוסף ופנחס וכל המוסיף גורע.

בקצת ספרים שגורסים "תנוקות של בית רבן שלא חָטָאו" בב' קמצין אין למחוק אותם כי כן הוא בכתוב באיוב שאול חטאו.

ביאור נוסח "דעני לענייי ענינן"

צג. "**דעני** לענייי", פירוש העונה לעניים עננו, "לעשיקי", פירוש לעשוקים, "לתבירי לבא", פירוש לשבורי לב, "למכיכי רוחא", נמוכי רוח, "לשפלי", פירוש שדעתם שפלה עליהם והם זה למעלה מזה כי יש עניו מצד עוני ואשר יעשק מאחרים, ויש מי שלבו נשבר בקרבו אבל לא רוחו ויש מי שאף רוחו ויש מי שאף דעתו רוצה לומר נשמתו כי

ממנה ימשך הדעת שפלה עליו, וגם הם על שם לשון הכתובים דעני לעניי על שם כי לא בזה ולא שיקץ ענות עני, תבירי לבא על שם לב נשבר, מכיכי רוחא על שם להחיות רוח שפלים.

"**דעני** לאברהם אבינו בהר המוריה", פירוש כשנצטער שחשב שלא נתקבל קרבנו וראה המזבח ערוך והאש בוערת והקרבן נסתלק והמזבח היה נפגם על שלא נשתלם קרבנו והיו אברהם ויצחק בדוחק ובצער גדול והוא יתברך ענה אותם והזמין להם האיל, אי נמי היה מצטער כשיצא בת קול אל תשלח ידך לאמר פן לבו הטהו לחשוב שקרא אליו ה' ולא יהיה כן לפי האמת, ולזה התחננו אליו יתברך כי אם מה' היה הדבר הזה יקראהו עוד שנית בקריאה מבוארת ודאית מבלי יפול עליה שום ספק וכן עשה השם יתברך.

טעם שנזכר בעלי ושמואל מקום ענייתם

צד. "**דעני** לעלי ברמה" וכן כולם, ואין אנו אומרים דעני לעלי ענינן דעני לשמואל ענינן, הטעם הוא דאמרינן בתנחומא ענה שמואל במצפה דכתיב ויצעק שמואל ויענהו ה' חזר ולא ענהו דכתיב ויאמר ה' אל שמואל עד מתי אתה מתאבל אל שאול ואני מאסתיו ענה לדוד דכתיב דרשתי את ה' ועננני חזר ולא ענהו דכתיב ויצם דוד צום ובא ולן ושכב ארצה וכו' גם הבן הילוד לך מות ימות, ועל כן הוצרך לפרש דעני לשמואל במצפה וכו' ואגב אלו נקט אינך.

"**דעני** לעלי ברמה", פירוש שהתפלל על חנה שתתעבר ברמה שהוא מקומה כמו שנאמר ואלהי ישראל יתן את שלתך וכתיב וישובו אל ביתם הרמתה וידע אלקנה את חנה אשתו ויזכרה ה'.

צה. "**דעני** לדוד ולשלמה", נקטינהו כחדא שנענו שניהם בירושלים ואי אפשר לחלקם, ותפילת דוד בירושלים בעת היותו עם ארונה היבוסי.

"**דעני** ליונה דעני לחזקיהו", כן צריך לומר יונה קודם חזקיהו שהרי יונה היה תלמיד של אלישע ולאלישע הזכיר קודם וראוי לסמוך אליו יונה תלמידו וזה פשוט.

"**רחמנא** שזיב", פירוש רחום תציל אותנו, "רחמנא פרוק", פירוש רחום גאל את גאולתנו, "רחמנא דאתמלי רחמין" גרסינן, ופירוש רחום שהוא מלא רחמים, ולא גרסינן דיתמלי ככתוב בקצת ספרים כי הוא טעות גדול דמשמע כי אינו מלא רחמים רק שעתיד להמלא רחמים, "רחם עלנא" וכו', פירוש רחם עלינו ועל נשמתינו ועל כל ישראל אחינו ומחושך לאור הוציאנו בעבור שמך הגדול.

טעם שתקנו נוסח דעני לעניי בלשון תרגום

צו. ומה שתקנו כל זה בלשון תרגום הוא כדי שיבינו עמי הארץ שהיו רגילים בימים ושנים קדמוניות בלשון תרגום, אי נמי כמו שנזכר לעיל בסדר הרחמנא אדכר קיימיה דאברהם כי כשישראל שואלים בזכות אבותם הקדוש ברוך הוא אומר להם כבר פרעתי להם יע"ש, ולזה כדי שלא יבינו מלאכי השרת דברינו אלה ויקטרגו עלינו סדרום בלשון תרגום שאין מלאכי השרת נזקקין לו, וכן נתקן רחמנא פרוק בלשון תרגום לפי שבגאולת ישראל כעת יאמר ליעקב מפי מלאכי השרת מה פעל אל ויקטרגו חס ושלום מלאכי השרת.

תקון נוסחאות בפזמון "אם אפס רובע הקן"

צז. פזמון "אם אפס" טוב לאומרו מתחלה ועד סוף כדי לזכור עקדת יצחק ובפרט באשמורת הבקר שאז מתעוררים החסדים ומתמתקים הגבורות דפחד יצחק, ובסוף הפזמון "קוראיך באים לְקוד" כן צריך לומר מלשון ואקוד ואשתחוה ולא ליקוד בחיריק כי הוא לשון יקד יקוד, "לבקש סליחתך", יש גורסין להמשיך חסדיך משמי מרומים אל מלך יושב וכו' ונכונה היא.

אחר סליחות לא יפלו על פניהם אא"כ הוא סמוך ליום

צח. ואחר אל מלך יושב שבאחרונה, אף במקום שיש שם נפילת אפים אין נופלים על פניהם כנודע לבאים בסוד ה' כי אין בנו כח לעורר העולמות ולכללם בלילה וגם הגבורה אין מי שיעורר אותה כדי שתעשה פעולה זו של כללות העולמות כי אין עיתה, ועוד טעמים נעלמים, ומכל מקום אם הוא סמוך לאור היום לא ימנעו מליפול על פניהם, ואין לומר אז שום פסוק וגם פיוט למתודה חטאתיו כי אם אחר ויעבור תכף ומיד יפלו על פניהם.

כוונת נפילת אפים ע"ד הסוד

צט. "**רחום** וחנון חטאנו לפניך" וכו' (הגה, נפילת אפים הוא א"ב דרחל כנודע כי נפילת אפים הוא להעלות מ"ן ביסוד רחל נוקבא דזעיר דאצילות וזהו סוד אליך ה' נפשי אשא כי זו ההוי"ה היא נוקבא דאצילות, "נפשי אשא" לשון מתנה שאני נותן לך נפשי ומוסרה למיתה בעבורך או לשון נשיאות שאני מעלה אותך בסוד מ"ן וכל זה הוא אליך יו"ד ה"ה ו"ו ה"ה רחל עקרת הבית ע"כ).

ביאור נוסח "אם אשמנו כתולע האדים"

ק. "**אם** אשמנו כתולע האדים למען אב מוצל מכשדים", פירוש הוא אברהם כמו שנאמר אני ה' אשר הוצאתיך מאור כשדים, "אם חטאנו והרבינו לצון", פירוש מלשון אנשי לצון,

"למען דגול הנעקד כצאן" הוא יצחק, "אם הרבנו פשע ועבירה ה' התרצה בעתירה", פירוש תפילה כמו ויעתר יצחק.
ובסידורים ישנים ראיתי הוסיפו שני בתים אחרים וזה לשונם, "אם חטאנו ומרדנו כפלים ה' עננו משמים למען אב משוי ממים וקיבל קדומת יומים ענותנותו זכור היום לנו כי רבו משובותינו וכו', אם הכעסנו לפני שוכן מרומו ה' עננו ברוב שלומו ויבנה מקדש הדומו צדקתו זכור היום" וכו'.

ביאור נוסח "מרנא דבשמיא" וגירסתו

קא. "**מרנא** דבשמיא וכו' הב לבן לתיובתא", פירוש תן לבנו לתשובה וכן יש לגרוס בשניהם מרנא דבשמיא ולא מרן וכו', "סברא דחייא ומתייא", פירוש תקות החיים והמתים.
"**מתרצה** ברחמים ומתפייס בתחנונים" וכו', יש גורסין ומתפתה בתחנונים התרצה והתפתה, ולפי גירסתנו קשה כפל הדברים היינו מתרצה ברחמים היינו מתפייס בתחנונים.
"**פרוקנא** דמעלמא", פירוש אתה הפודה אותנו מעולם והמציל אותנו מקדם כמו שאמרו פודינו ומצילנו מעולם הוא שמך כלומר ואין כבודך שתהיה נסוג אחור מאשר הורגלת לעשות ולכן, "פרוק יעקב מארץ רחוקה והעל זרעו מארץ השבי", מלשון הכתוב הנני מושיעך מרחוק ואת זרעך מארץ שביים.
קב. "**מחי** ומסי", פירוש מוחץ ורופא כתרגום מחצתי ואני ארפא, "ממית ומֵחי", רוצה לומר ממית ומחיה תרגום אמית ואחיה ממית ומחי, והמם בצירי שאם תהיה בפתח משמע לשון הכאה, "מסיק מן שאול לחיי עלמא", פירוש מעלה משאול לחיי עולם כלומר כי אף על פי שחטא אדם וירד עד שאול הוא יתברך ברחמיו מוריד שאול ויעל.
"**ברא** כד חטי אבוהי אלקיה" כן צריך לומר, רוצה לומר כי אחר שמדתו יתברך הוא להיות מוחץ ורופא אנו שואלים להתנהג עמנו כמדתו וזהו שאמר ברא כד חטי פירוש כשהבן חוטא אביו מכה אותו לטובתו להחזירו למוטב.
"**אבוהי** חייס אסי לכביה" כן צריך לומר, רוצה לומר אביו מרחם ומרפא מכאובו, ומלת לכביה הכף צ"ל דגושה ולשון תלמוד הוא לכיבא לימא, והסמ"ך דאסי ברפ"א ובצירי והוא פועל כלומר מרפא אותו ולא גרסינן ואסי בוא"ו אלא אסי.
"**עבדא** דמריד ונפיק בקולר", פירוש העבד שמורד נפיק בקולר הוא כלי מאסר שמשים בעליו בצוארו כדי שלא יברח, "למריה תאיב יתבר קולריה", פירוש העבד שב בתשובה אל רבו וישבר אדוניו הקולר שבצוארו.

קג. "**ברך** בוכרך אנן", פירוש בנך בכורך אנחנו וחטאנו לפניך, "הא רויא נפשין" כן צריך לומר שתי מלות, ופירושו אם חטאנו לפניך הנה שבעה לה נפשינו, "בגידין ומרדין", בלענה ורוש בכובד הגלות, בגידין הדלית דגושה והוא כתרגום הנני מאכיל את העם הזה לענה ומתרגמינן מרר כגידין, וגם ד' ומרדין דגושה, והגורס הדל"תות רפויות ומפרשים שהכוונה דברים הקשים כגידין מלשון גידין ועצמות טעות הוא בידם, וכן הגורסים הרואי נפשין תיבה אחת פי כסילין מחתה להם בפתוח פיהם לשטן להתחנן ולבקש לפניו יתברך שישביע נפשם מרורות ולענות.

"**עבדך** אנן" גרסינן, ולא גרסינן הא עבדך אנן דומיא דברך בוכרך אנן, "ומרדינן קמך" הדלית בדגיש ובשב"א, פירוש אנחנו נכנעים ונרדים לפניך וכן לקינו בכפלים זה בבזה וזה בשביה וזה במלקיות ויסורין.

"**בבעו** מינך", פירוש בבקשה ממך, "במטו מינך", פירוש בתחנון ובחילוי ממך מלשון רז"ל כשואל מטו מחברו וכו', "דרחמין נפישן", פירוש שרחמיך מרובים וגוברים על עונותינו וראוי שהמיעוט יהיה בטל ברוב ולכן "אסי לכיבין", רוצה לומר רפא למכאובנו, ומלת אסי הסמ"ך דגושה ובצירי כי הוא לשון ציווי.

"**דאתקפו** עלן", רוצה לומר שנתחזקו עלינו יותר ממה שביכולתנו דאם לא כן לא היינו קצים בהם, וזה אומרו "עד דלא נהוי גמירא בשביא", פירוש עד לא נהיה כלה בשביה.

טעם שתקנו נוסח מרנא דבשמיא בלשון תרגום

קד. **וטעם** שנתקן כל זה בלשון תרגום שאנו מזכירין הגלות והחרבן שלא יקטרגו עלינו חס ושלום מלאכי השרת, ובפרט במ"ש ברך בוכרך אנן עבדך אנן יקטרגו ויאמרו אם אב אני איה כבודי ואם אדונים אני איה מוראי, ולכן נתקן בלשון תרגום שאינן נזקקין לו וגם שיבינו עמי הארץ אלו התחינות מעטי הכמות ורבות האיכות, ותקנו בלשון תרגום בזמן ההוא ואף על פי שעכשיו אין אנו בקיאין בו לא רצו לשנותן, וכל השאר שהוא רב האיכות גם כן נתקן בלשון הקודש למשכילי עם.

קה. "**רחמים** בקשנו וכו' חיים שאלנו" וכו', כתבו המפרשים שהנכון לומר רחמים בקשנו קודם מאמר חיים שאלנו וכו' כי מבלי שיקדמונו רחמים אין לנו מקום לשאול חיים.

ביאור נוסח "אליך ה' נשאתי עיני"

קו. "**אליך** ה' נשאתי עיני שמע" וכו', הוא מיוסד על דרך הא"ב, ורבו השגיאות בפיהם של עמי הארץ מגביהים את השפל ואת הגבוה ישפלו בשיר כסלותם וישנו את טעמם של הדברים וכוונתם, והירא לא יחוש לקול כסילים ויאמר בלשון הישר ונכון.

(**מצאתי** כתוב ז"ל, א"ב זו היא א"ב דיעקב ובזמן שישראל שרויים על אדמתן נקרא ישראל לשון שררה ובגלות נקרא יעקב כמו שנאמר מי יקום יעקב כי קטן הוא, ולכן כל זאת הא"ב של יעקב מדברת בענין הגלות וכאן נשלמו י"ב אלפא ביתות ע"כ).

קז. ואבאר לזכות את הרבים קצת מלות זרות שבו, "כפי שטחתי", כמו פרשתי, "כי עונותי שתה לנגדך" כן צריך לומר כי מצינו כי במקום אם כמו שאמרו בגמרא [84] כי משמש בד' לשונות, "דלפה מתוגה", כמו דלף טורד, "ענייי ומרדי", ענין דלות ושפלות, "תחדש עדיך", רוצה לומר נגעיך, "אויבי ומשוררי", כמו אלהים יראני בשוררי, "וטובך הנצור", פירוש טובך תשמור, "תנה לשרידך", מלשון שריד ופליט, "בך שמו אילות", פירוש בך שמו חזקם כמו אילותי לעזרתי חושה, "סובלי עול תצהל", לשון צהלה ושמחה, "רחום היה למשען לעם רוה לען" כן צריך לומר, ולא גרסינן הרוה לען כי הרוה הוא לאחרים כמו כי אם הרוה את הארץ, "וצדק מדיך", רוצה לומר מדותיך, "תשעה תפילתי ולשיח רנתי כי אתה תקותי ומי לא יעידך" כן צריך לומר.

טעם לאמירת "ואנחנו לא נדע" אחר הסליחות

קח. ואחר כך יאמרו "אבינו מלכנו וכו' ואנחנו לא נדע מה נעשה כי עליך עינינו", והכוונה לומר כי אחר שהצענו דברי הסליחות ואמרנו שעזבנו דרך רשע והתודינו על חטאתינו וביקשנו מאלהינו שיסלח לנו על כן אנו מסיימין בסוף ואנחנו לא נדע מה נעשה, כלומר מאחר שעשינו את המוטל עלינו וכל מה שבכחינו לעשותו בעזיבת החטא ובחרטה ובוידוי ובתנאי התשובה שוב אין אנו יודעים מה לעשות, על כן אליך עינינו שתזכור רחמיך ותרחמנו ותסלח לכל פשעינו, זה היתה כוונת המתקנים.

דברי התעוררות לאומרים סליחות בלא תשובה

קט. וזה כמה שנים שמעתי לחסיד אחד מוכיח לקהל עדתי על זה לאמר אליהם, החפץ לה' בצום ותפילה וסיפור הוידויים אשמנו על חטא וכו' כשאתם מנגנים במיני הניגונים או כאשר אתם מכים על לבכם בלא לב ולב, האם בזה יתרצה עבד אל אדוניו באמירת דברים מן השפה ולחוץ והלב לא נכון עמו לעזוב את החטאים ולקיים כל פרטי ותנאי התשובה.

ואיך תמלאו את פיכם לאמר אחר הרחמים והסליחות ואנחנו לא נדע מה נעשה ועדיין לא עשיתם כלום ואין אתם יודעים עד מה אדניה הטבעו של התשובה, באין מבין כי הדברים אשר עשיתם צום ובכי וסיפור הוידויים אינן אלא מכשירי אוכל נפש ואינן עיקר התשובה כי עיקרי התשובה המה החרטה ועזיבת החטא והוידוי, ועל כן אנו אומרים בתחילת הסליחות נחפשה דרכינו וכו' כי הוא העמוד שהתשובה נבנית עליו, ושוב

כולי האי ואולי נמצא ידינו ורגלינו לומר בסוף תחנונינו ואנחנו לא נדע מה נעשה, לא כן בהוראת הכנעה חצונית לבד נפש כי תשב"ע לבטא בשפתים ואין פיו ולבו שוין.

קי. והנה אם יחטא איש למלך בשר ודם וישוב אליו ירחמהו, יבא לראות פניו בהוראת הכנעה גדולה עד מאד יכוף כאגמון ראשו ושק ואפר יציע ויבא עד לפני שער המלך וירבה אליו תחנונים וידבר אליו רכות, ואז המלך וכל העומדים לפניו אשר עיני בשר למו ולמראה עיניהם ישפוטו יאמרו, ראו נא כי מרה נפש האיש הזה ויתעצב אל לבו אך אולי לא כן לבו ובקרבו ישים אורבו ושואל מפני היראה בהוראת הכנעה חצונית כי האדם יראה לעינים, אכן אם לה' יחטא איש אשר הוא יראה ללבב מה יסכון לו שק יתפור עלי גלדו אם און ועמל בקרבו כי אם כי ראשונה בהכנעו הפנימיות יתחיל ובחצוניות יכלה.

דרכי ההכנעה הנצרכים אל החוטא

קיא. והנה מיני ההכנעה אשר יעשה אותם האדם כאשר אז יכנע על חטאתו אשר חטא על הנפש הנה הנם זה לפנים מזה, אחר החרטה ועזיבת החטא אשר היא פנימית בלב ובנפש, לפנים ממנה היא לענות נפש כי יענה בצום נפשו אשר היא גם היא הכנעה פנימית מנפש ועד בשר כי יחלש חושים ואיברים וישב אנוש עד דכא, לפנים הימנה היא ללבוש שק במתניו מבית כאשר עשה יהורם בן אחאב מלך ישראל, ואחר כך ביותר נגלה מכולם לומר הרחמים והסליחות ודברי וידויים לעיני כל רואיו ולשום אפר מקלה במקום הנחת תפילין כי הן זאת הוראת הכנעה לעיני בשר למו באופן כי בפנימי הוא הגדול החל ובקטן כלה על פי מדרגתן, וה' יראה ללבב וירחמהו ועל כל פשעים תכסה אהבת תשובתו הרמתה.

קיב. כי על כל אלה האיש אשר נגע אלהים בלבו יהיו עיניו ולבו אל הדברים האלה אשר הן כולם קודחי אש מאזרי זיקות אימתה ופחד בכל לבו ובכל נפשו, כי אז יכנע ותרדנה עיניו דמעה על החטאים ועל העונות ועל הפשעים אשר חטא על הנפש ברוח נשברה בהרהורי תשובה וחרטת תשובה בלב נשבר ונדכה כנגוע מוכה אומר בלבו בעת עומדו לומר הרחמים והסליחות, אוי לי כי נדמתי כי לא בינת אדם לי להבין רוע מעללי אשר לפני ולפני מי אני עומד, ואיך עצרתי כח ונותרה בי נשמה תולעת ולא איש להשמיע במרום קולי נוכח פני ה' אחר כי עונותי עברו ראשי כמשא כבד יכבדו ממני, טבעתי ביון מצולה באתי במעמקי מים ושבולת שטפתני ולמי אני חטאתי כי אם לאלהי עולם ה'.

ובכן תדברנה שפתיו דברי הוידוים והסליחות באימה ביראה ורתת וחלחלה ולמעלה מהם החרטה ועזיבת החטא כאמור, ובכן בו יבחר ה' ובו ישים כל מעייניו, תהיינה אזניו קשובות לקול תחנוניו והנחה למדינו"ת עשה.

ראוי לדרוש אחר סליחות בדברי מוסר ואגדה ולומר קדיש

קיג. ואחר תשלום אמירת הסליחות, החכם שבהם ילמוד להם דברי תוכחות מוסר וביותר בדברי אגדה ולומר קדיש עליה, כי כבר העתקנו לעיל פרק א' מדרש שוחר טוב [85] כי בשעה שהחכם יושב ודורש דברי אגדה לפני הציבור ועונין עליו אמן יהא שמיה רבא אפילו אם נחתם גזר דינם אני מוחל להם ומכפר עונותיהם של ישראל.

לעסוק בתורה אחר הסליחות ולקשור לילה ביום

קיד. וגם להיות כל איש עוסק בביתו אחר הסליחות בדברי תורה לפי שיעורו הן במקרא הן במשנה או בתקוני הזוהר המסוגלים באלה הימים עד העיר השחר כי עיקר ההשכמה היא לקשור לילה ביום כמבואר בזוהר בפרשת ויקרא [86] זה לשונו, וכד אתער איילתא קדישא ברוח צפון נחתא וקם ההוא זכאה ואתגבר כאריה תקיפא באורייתא עד דאתי צפרא, וכן בזוהר אחרי מות [87] זה לשונו, דבעי בר נש מרחימותא דקודשא בריך הוא למיקם בכל ליליא לאשתדלא בפולחניה עד דיתער צפרא ויתמשך עליה חוטא דחסד. **וכן** ביארו פסוק רוצה ה' את יראיו את המיחלים לחסדו על הקמים בחצות לילה ומיחלים עד אור היום לקבל חוט של חסד, וכשמתעורר למעלה שרביט דחסד בשכינה לא עלה בלחודהא אלא עלה ועל אינון דמשתתפין בהדה כמו שנאמר יומם יצוה ה' חסדו, ואף גם כי יהיו מחשבותיהם קדושות זכות ונקיות בהגיע היום ויעמדו בתפילה מתוך אותם הדברים.

אזהרה להולכים לישון אחר סליחות ומאחרין ק"ש ותפלה

קטו. לא כן רבים מעמי הארץ אשר נהגו קלות ראש בעצמן ויש מהם שלאחר שהשלימו סדר הסליחות חוזרים לבתיהם בתנומות עלי משכב ינוחו על משכבותם ואשר שכבו לא יוסיפו לקום עד אור לארבע שעות ביום, ויקראו קריאת שמע שלא עם הציבור או שלא בעונתה ונמצאת תקנתם קלקלתם אחר שלא דקדקו בתפילת חובה מה שראוי לדקדק לפי האמת, ואמרו הראשונים כי לא יקובל התוספת אם לא יעשה האדם החובה, ועליהם הכתוב אומר הוי משכימי בבקר כי מי בקש זאת מידם עמוד לראש אשמורות לומר הרחמים והסליחות להפוך עליו בלהות ולעבור על דת קריאת שמע דאורייתא ונמצאו עושים את העיקר טפל ואת הטפל עיקר.

כי על כן הטוב והישר בעיני אלהים אף כי לא ישר לאדם יראה לעינים, שאם יש בהם כח לעמוד בהיכל המלך להשכים לראש אשמורות ולקשר לילה ביום ולהשכים אל בית הכנסת להתפלל עם הציבור טוב לאחוז מזה ומזה, אבל אם בסבת ההשכמה ההיא באים להתפלל ולומר קריאת שמע שלא בעונתה או שלא עם הציבור, טוב שישכימו לבית

הכנסת ולכוין בתפילתם עם הציבור במיתון מלה במלה משיעמדו לראש אשמורות לומר הסליחות.

תוכחה למדברים בשיחה בטילה אחר הסליחות

קטז. וה' הטוב יכפר בעד כמה בוערים בעם אשר זה דרכם כסל למו אחר שהשלימו סדר הסליחות חטוף ומחוטף יושבים בחצריהם ובטירותם כחצי גורן האטד נועדו יחדיו לדבר על שרי עם ועם והלכות מלכים ומלחמותיהן ואיך זה נופל וזה קם, או לדבר על הארץ ועל המזון על המחיה ועל הכלכלה אם מעט ואם הרבה יאכל כל איש לפי אוכלו ויספרו ברע עושק ושמוע שוא, זה יאמר פלוני הרע לי וקפח פרנסתי וזה יאמר גם אני כמוך עשוק וגזול מפלוני אלמוני.

וכאלה רבות עתים היתה מושבם איש לא נעדר אשר לא יעבור תחת שבט לשונם עד אור הבקר להשכים לבית תפילתם בטרם יכיר איש את רעהו ועוד הכוכבים במסלותם והתפללו תפילה חטופה וקריאת שמע שלא בעונתה ולא יעורו משנת תרדמתם להבין את אשר לפניהם כמה להם עונות ואשמות, ואין איש שם על לב לאמר לפני מי אנו עומדים ומדברים ברוב דברים בטלים לפני אלהי עולם ה' ולפני כל הצדיקים המשתעשעים עמו בגן עדן אשר ביקש מאתנו לאמר חברים מקשיבים לקולך השמיעני, ואיה איפה הקול אשר ישמע מאתם, האם מה שספרו ברע עושק ושמע שוא.

קיז. העל אלה לא תתאפק ה' לאמר מה מצאתם בי עול כי רחקתם מעלי כי הן עתה הוגעתם ה' בדבריכם מאז קמתם עד אור הבקר וריח תנומה לא עדת בכון ולא אותי קראת יעקב כי יגעת בי ישראל, שאם באולי אחד מכם יתפוס ספר בידו ללמוד הנה תרדמה גדולה נופלת עליו והתעיף עיניך בו ואיננו כי אחזתו בולמוס התרדימה כמי שעקר דלתות עזה, אויה להם כי נדדו ממני לא תהיה כהנת כפונדקית, ולא עוד אלא כי כל עיקר טעם הסליחות לראש אשמורות ולא ביום אחר התפילות כדי לעמוד בתפילה מתוך דברי הסליחה והריצוי ועתה הוחלפה שיטתם, ומאן דתני שיטותם לא משתבש כי עומדים מתוך שיחה בטילה ושמוע שוא להתפלל תפילתם וישתקע הדבר ולא תהא כזאת בישראל.

קיח. על כן הכי אחי אתה צר לי עליך כי אהבת עולם אהבתיך כי איככה אוכל וראיתי ברעה אשר תמצאך באחרית הימים כי רע ומר עוזבך את ה' אלהיך, על כן מאשר נפלאתה אהבתך לי והיה לבי כאש בוערת על כן יצאתי לקראתך לשחר פניך להצילך בדברים אלה אשר הזהרתיך עד הלום, יכנסו דברי באזניך כתבם על לוח לבך ליראה את

השם הנכבד והנורא ולעמוד לראש אשמורות נכח פני ה' על התורה ועל העבודה ואל תתן שינה לעיניך ותנומה לעפעפיך.

ואל ישט אל דרך חטאים לבך באשר כרו להם שוחה בשיחה בטילה, ודע לך כי יצרך הרע איש שלומך אשר בטחתה בו ותאהבהו וגם הוא לך לפנים, אל תאמן בו כי לא כן לבו כי שבע תועבות בקרבו ותכלית שנאה שנאך, לא תדרוש שלומו וטובתו כי הוא אויב לך, בפיו שלום ידבר ובקרבו ישים אורבו להפילך מאיגרא רמה עד בירא עמיקתא, שם תפול שדוד לא תוסיף לקום.

ואיך ולמה לא תחוס על נפשך העלובה לבלתי תמכרנה ביד אכזרי איש צר ואויב המן הרע הזה, והחישה מפלט לך בדברי תורה כי נאמר בהם הלא כה דברי כאש נאום ה' וכפטיש יפוצץ סלע ואם אבן הוא נמוח ואם ברזל הוא מתפוצץ, לא כן הרשעים הממלאים פיהם בשיחה בטילה אשר היא רעה בעיני אדונינו שבשמים וצפיר העיזים מנגח ימה וצפונה ונגבה ואיש לא יעמוד לפניו ואין מציל מידו ועשה כרצונו והגדיל.

לדעת האר"י אין לאכול קודם תפלה אפי' לא האיר היום וטעמו

קיט. ועוד זאת אודיעך אהובי על המכשלה אשר תחת רבת מבני עמינו הלהוטין אחר גרונם בימים האלה ובזמן הזה אחר הסליחות לאכול ולשתות כרצונם קודם תפילה, וכבר הודיענו רבינו האר"י ז"ל והוא מהזוהר פרשת ויקהל [88] שהאוכל ושותה קודם שיתפלל אף כי עדיין לא האיר היום עבירה היא בידו.

קכ. וטעם הדבר כי השינה היא אחד משישים במיתה כי אז נשמתו יוצאה הימנו ולא נשאר בו בלתי הנפש שחיותה היא רביעית דם שבלב והואיל ונשמתו יוצאה הימנו מצא הסט"א מנוח לכף רגלה להיות מתפשטת בגוף ולשרות עליו, ואף אם יקום בעוד לילה אפילו הכי עדיין הנשמה איננה מתיישבת בתוך הגוף עד עת בא אמירת ברכו בתפילת היוצר, ולפי ששליטת הנפש הוא מצד נחש הקדמוני לפיכך האוכל קודם תפילה בהיותו תחת ממשלת הנחש אז אותה האכילה והשתיה הוי כמקריב קרבן לנחש וזהו סוד לא תאכלו על הדם לא תנחשו, פירוש לא תאכלו בעוד ששליטת הנפש בדם היא ובזה לא תנח"שו לא תתנו מקום לנחש הקדמוני, וסימ"ניך אינו נאכל אלא צל"י.

בענין שתית קפה קודם תפלה

קכא. כן באו אלי האנשים הנגשים אל ה' לשאול את פי על דבר הקא"הבי שנהגו לשתות להשקיט האדים שבראש ורבים שתו אותה באשמורת קודם התפילה, הטובה היא אם רעה בעיני אדונינו שבשמים, והיתה תשובתי אליהם כי מעולם לא ראינו נוהג בה איסור ואדרבא ראינו חכמים גדולים אשר מעולם אנשי שם תקיפי ארעא דישראל

היו שותים אותה כשהיו קמים בעוד לילה והדין עמהם, כי אף שמלשון ספר הזוהר משמע דאף כל שהוא אסור, לא אסר אלא אכילה דהא מאן דאכיל בלא צלותא קאמר, וכמו כן מבואר מתוך הענין דאינו אסור אלא מה דיהיב חילא לדמא דהיינו מאכל ויין שהם מרבים דם ולא שאר מיני משקים, וכן נראה פשוט אם יסכימו עמי חברי.

תוכחה לאוכלים אחר הסליחות

קכב. אך לענין אכילה לא ידענו ולא שמענו מי זה ערב אל לבו לבדות מלבו היתר בה הפך לשון הזוהר ורבינו האר"י זלה"ה שמסר פירושו למהרח"ו זלה"ה, ומאנה הנחם נפשי איך נשתכחה תורה זו של אמת אשר גילה הרשב"י עליו השלום מעדת ישראל שהפריזו על המדה לאכול ולשתות בשאר הימים, וביותר בימים האדירים האלה אחר הסליחות ומהם לא יבחינו אם הוא סמוך ליום ויש בהם משום ואותי השלכת אחרי גווך. **ולו** חכמו ישכילו כי הימים האלה נזכרים ונעשים להבין ולהתענות להתפלל לפני אבינו שבשמים בעינוי נפש בצום ובכי ומספד כי ימי רצון המה, ולמי שקצור קצרה ידו מהתענות אשר אין בו כח לעמוד בתענית הנה לפחות יענה נפשו בצד מה קודם התפילה כדי שיהא תפילתו מתוך תענית, ואף אם ירגיש צער עול יסבול ולא יבול ולתענית יחשב לו המעט הוא אם רב כי כל אדם אינו חייב אלא כשיעורו.

אזהרה למתענים הסועדים ליבם קודם אור היום

קכג. ואף להמתענים בימים אלה רע עלי המעשה אשר עשו ועיני ראו כמה מהם לאכול לשבעה אחר הסליחות וכל השומע יצחק להם, הכזה יהיה צום יבחרהו לענות נפש לשוב אל ה' אחר כי תשבע בטנו וקץ במזונו, ואיך ימלא פיהו לומר עננו ולהתחנן על מיעוט חלבו ודמו ועדיין לא נתעכל מזון שבמעיו, בָּזֶה להם לעגה להם כי זה דרכם כסל למו להחליף זמן סעודתם את של זה בזה ואפוכי מטרתא למה לי.

ואף גם כי מי בקש זאת מידם לשוב אל ה' בצום ובכי להכניע קליפת הנחש וזוהמתו אשר עליהם ויאכלו וישתו על הדם תחת ממשלת הנחש והוא יהיה בעוכריהם כי לו בכח יגבר הנחש ועשה כרצונו והגדיל ופרי בטנם חטאת נפשם, ואם לא עצרו בכחם להתענות כל כך שעות לא יתענו כי ההעדר יפה ממציאות הרע ויעשו שאר תנאי התשובה כי התענית אינו אלא מכפרי התשובה ולא יאמר עליהם פרי בטני חטאת נפשי.

קכד. ואף אם לא יחששו לדברי הזוהר כאשר ראה ראיתי רבים ונכבדים המתקדשים והמטהרים בדורינו זה ויאכלו על הדם של"ם, הנה יזהרו בדין המפורש בתלמוד כי כל תענית שאוכלים בו בלילה בין ציבור בין יחיד הרי זה אוכל ושותה עד שיעלה עמוד

השחר והוא שלא ישן אבל אם ישן אינו חוזר ואוכל ולא שותה אלא אם כן התנה לאכול ולשתות, ואם לא יזהרו להתנות שתים רעות עשו וממה נפשך הם נתפשים.

קכה. אכן לא זו הדרך ליראי ה' ולחושבי שמו המישרים אורחותם בעקבי הרשב"י ומשנהו האר"י זלה"ה כי אם לבלתי פנות בעתות כאל אל הגוף הנגוף מאומה כי אם אל הקדש פנימה לבד הנשמה הטהורה להתעדן מזיו השכינה הסוככת עליהם להמשיך עליהם חסד כמו שנאמר רוצה ה' את יראיו את המיחלים לחסדו וצריכים שיכינו עצמם לכך לקבלו, לא כן המתעסקים בעסקי גופם תחילה והנפש היפה השליכו אחרי גיום איזה מקום מנוחתו כי יצוה ה' חסדו וכל חסדו כציץ השדה עליהם כי מאסוהו בדברי הבאי.

שבח האומר שירות ותשבחות סמוך לאור היום ע"פ המדרש

קכו. וכשהוא סמוך לאור היום ראוי להיות כל איש שורר בביתו שירות ותשבחות לשיהיה לו חלק עם המלאכים הנקראים בנות ירושלים ואשר נאמר גם כן ברן יחד ככבי בקר ויריעו כל בני אלהים, ואיתא בזוהר חדש פרשת לך לך, אמר ר' יהודה תא חזי אין כל לילה ולילה שאינו אוחז מט"ט שר הפנים כל נשמתן של תלמידי חכמים העוסקים בתורה ומראה אותם לפני הקדוש ברוך הוא וממתינים מלאכי השרת ודוממים מלומר שירה עד שיכנסו נפשות הצדיקים עמהם ויאמרו שירה יחד לאל עליון שנאמר הנצנים נראו בארץ אלו העוסקים בתורה לשמה עת הזמיר הגיע לזמר לבוראם ביחד וקול התור נשמע בארצנו זה מט"ט הבא לאסוף נשמתן של צדיקים לזמר ליוצרם בכל לילה ע"כ, עיניך הרואות כמה גדלה הדרת תהלת שירות ותשבחות בעתות כאל ואף גם כי יסמוך תכף ומיד תפילתו לבלתי יפסיק בדברים אחרים.

מעלת היוצא לביכנ"ס מעוטר בטלית ותפילין ובפרט בימי הרחמים

קכז. ואף אם בשאר ימות השנה לא נהג ללכת מעוטף בטלית ותפילין מביתו לבית הכנסת, בימים האלה אם אפשר לו ילך מעוטף בטלית ותפילין מביתו לבית הכנסת דאיתא בספר הזוהר פרשת שלח לך, [89] אמר רבי נהוראי אסהדנא על מאן דנפיק מתרע ביתיה בעיטופא דמצוה ותפילין ברישיה אזדמנת שכינה עליה ותרין מלאכין קיימין עליה חד מימינא וחד משמאלא ומלווין ליה עד בי כנשתא ומברכין ליה חד מקטרגא דקאים קמיה על פתחא דבר נש אזיל אבתרייהו ועל כרחיה אתיב אמן.

וכן בזוהר פרשת ואתחנן ז"ל, אמר ר' שמעון בשעתא דבר נש אקדים בצפרא ואנח תפילין ברישיה ובידיה ואתעטף בעטופא דמצוה ואתי לנפקא מתרע ביתיה ואערע במזוזה רשימא דשמא קדישא בתרע דביתיה ארבע מלאכין קדישין מזדווגין עמיה ונפקין עמיה

מתרע דביתיה ואוזפי ליה לבי כנישתא ומכריזין קמיה הבו יקרא לדיוקניה דמלכא קדישא הבו יקרא לבריה דמלכא לפרצופא יקרא דמלכא, רוחא קדישא מכריז עליה ואומר ישראל אשר בך אתפאר וההוא רוחא קדישא סלקא לעילא ואסהיד עליה קמיה מלכא קדישא כדין פקד מלכא עילאה למכתב קמיה כל אינון דאשתמודען קמיה הדא הוא דכתיב ויכתב ספר זכרון לפניו ליראי ה' ולחושבי שמו ולא עוד אלא דקודשא בריך הוא משתבח ביה ומכריז עליה בכולהו עלמין חמו מה בריה עבדית בעולמי ומאן דיעול לבי כנישתא כד נפיק מתרעיה ולא תפילין ברישיה ולא ציצית בלבושיה ואמר אשתחוה אל היכל קדשך ביראתך קודשא בריך הוא אומר אן הוא מוראי הא סהיד סהדותא דשקרא עכ"ל.

מעלת היוצא מביתו מעוטף בטלית ותפילין גדולה מהמשכים באשמורת

קכח. והרב ז"ל היה אומר שיותר טוב לילך לבית הכנסת מעוטף בטלית ותפילין מלהשכים קודם זמן ציצית ותפילין ולהיות מעשרה ראשונים ומה טובו ומה יופיו של עושה אלה כל הימים, אכן מי שאי אפשר לו בשאר הימים יהא זריז לעשותו בימי הרצון שמבין ראש חדש אלול עד יום הכפורים לשם ולתפארת כמו שנאמר ישראל אשר בך אתפאר ואין שטן ואין פגע רע בתפלתם.

אזהרה להתפלל בימי הרחמים באימה ויראה

קכט. וכן בענין התפילה יהא זהיר כל אדם ביותר באלה הימים ביתר שאת באימה וביראה, ובפרט רבים מעמי הארץ אשר נהגו בם הרבה קלות ראש בשאר הימים לאומרם בחטיפה ובהלעטה וגם בלא דעת מפני דררת מלאכתם קבע ויראת ה' עראי וימאנו לשמוע חזרת התפילה ויברחו ממנה כמו שמרחקין משור מועד בימי ניסן, הנה בימים האלה יתנו לב לשוב וכאשר יוכלון שאת יתקדשו להתפלל עם הציבור לאט לאט לא בחפזון אולי יתוקנו תפילות שאר הימים אשר נדחו ונפסלו על ידי תפילות הימים האלה בכוונת הלב כמו שנבאר בסייעתא דשמיא בפרקים הבאים, כל הכתוב לחיים אמו"ר זלה"ה.

ציונים והערות לפרק ד

58) עי' ספר חסידים סי' תקפ"ח וסי' תשפ"ה. 59) ולבני אשכנז הוא בטפחא. 60) פרקי דר"א פמ"ה. 61) ר"ה דף י"ז ע"ב. 62) תענית דף ח' ע"א ושם הגירסא ר' אמי ובדפו"ר נתחלף לר' אבא. 63) שמות רבה פרשה ט"ו אות כ"ו. 64) זוהר וירא דף ק"א ע"א במדה"נ. 65) זוהר קדושים דף פ"ג ע"ב ברע"מ. 66) אבות פ"ד מי"א. 67) זוהר קדושים דף פ"ג ע"ב ברע"מ. 68) מדרש תהילים מזמור י"ט ובילקו"ש שם רמז תרע"ז. 69) סנהדרין דף ל"ז ע"א. 70) מדרש תהילים מזמור מ'. 71) עי' חסד לאברהם מעיין רביעי נהר ל"ז. 72) זוהר פקודי דף רס"ב ע"ב. 73) זוהר פנחס דף רל"א ע"א. 74) זוהר בא דף מ"א

ע"א. 75) הקדמה לזוהר בראשית דף ח' ע"ב. 76) תנחומא בלק אות י'. 77) תענית דף כ"ה ע"ב. 78) ברכות דף ז' ע"א. 79) חולין דף צ"ד ע"א. 80) שמות רבה פרשה מ"ב אות ט'. 81) שבת דף קי"ט ע"ב. 82) פסיקתא רבתי פרשה ל"ה. 83) תענית דף ד' ע"ב. 84) ר"ה דף ג' ע"א. 85) מדרש משלי פרשה י'. 86) זוהר ויקרא דף כ"ה ע"א. 87) זוהר אחרי מות דף ס"ח ע"א. 88) עי' זוהר ויקהל דף רט"ו ע"ב. 89) זוהר שלח דף קע"ה ע"א ובזוהר דפו"ר הוא בהשמטות סי' ד'.

פרק ה - ערב ראש השנה - מנהגי היום

חרדת המשפט ומעשהו

א. יום ה דין **ו** נורא **ה** בא על כל העולם אשר אלהים חיים ומלך עולם יושב על כסא הדין וזכר כל היצור לפניו בא מעשה איש ופקודתו ועלילות מצעדי גבר והוא דורש מעשה כולם, וה' נתן קולו לפני חילו כי רב מאד מחנהו כי עצום עושה דברו.

חובת הפשפוש בתשובה ל' יום קודם ר"ה מספר "סדר היום"

ב. הנה לפני בא יום ה' בא עת האסף כל איש ישראל בינו לבינו וחשב עם קונו כמה הוא חסר משלימותו, והן גור יגור ונפל חתיתו עליו כי ישכיל וידע כי כל מעשיו בספר נכתבים והאלהים יביא במשפט על כל נעלם אם טוב ואם רע, אשר אין ספק יעמדו למספר בין השגגות והטעויות והאונסים שעברו עליו זולת הזדונות והמרדים והפשעים אשר ירבו מלמנות, ואיך יוכל לעמוד לפני יוצר בראשית במשא הכבד הזה בהיות לפניו ספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפניו והוא עומד על כסא דין וכל דרכיו משפט.

ואיך לא ירתת אנוש רימה חרש את חרשי אדמה בהשכיל לבו כל זאת ויכין עצמו קודם לכן שלשים יום כמו שאמרו בענין כל המועדים, שואלין ודורשין קודם החג שלשים יום שכבר חל עליו חובת המועד ככל חוקתיו וככל משפטיו, כל שכן במועד הקדוש והנורא הזה שהוא כולל עניינים רבים בין ענייני האדם היחיד שצריך לשוב ממעשיו ולחפש דרכיו שעתיד לעמוד בדין עליהם ולהבין בענייני העיר אשר הוא דר בה בין דין כל עיר ועיר ממלכה וממלכה בין דין כל העולם כולו בכללו, ועל כל ענין וענין יש להם גזר דין מתוחה אם לטוב אם למוטב גם על השנה מה תהיה בסופה.

ועל כל אלה העניינים כתבנו בפרקים דלעיל שצריך כל אדם לעורר אל לבו לפחות שלשים יום לפני בא יום ראש השנה והוא מראש חדש אלול לבער את החמץ אשר בקרבו בחורין ובסדקים ולא יניח ממנו לא מעט ולא הרבה שכבר חל עליו חובת ביעור, ובהיות כי הענין רב מכל ימות השנה ואין המלאכה לא ליום ולא ליומים צריך להתחיל לבער שלשים יום קודם לקיים מעט מעט אגרשנו וכולי האי ואולי נוכל לטהר את אשמותינו באלו השלשים יום, מי בתעניות מי במלקיות, מי בעשות צדקה ומשפט מי

בעסוק בתורה יומם ולילה כי היא משולה לאש ומטהרת כאש, מי בתפילות ותחנונים ודמעותיו על לחייו הכל לפי מה שהוא אדם וכל זה בשלשים יום הקודמים כנ"ל.

לישב בתענית בערב ראש השנה ולפשפש בתשובה

ג. אבל בהגיע ערב ראש השנה לית דין צריך בשש כי בא מועד שבתו אלהי עולם ה' על כסא מלכותו לדון את עמו איש איש ממלאכתו אשר המה עושים, וצריך כל איש ישראל שום ישים עליו מלך שתהא אימתו עליו לתת לב לשוב מעבירות שבידו ולהבין ולהתענות ולהרבות צדקה ומשפט ולהתפלל ולהתחנן לפניו יתברך יקרבהו ואל ירחיקהו ולכפר חטאתיו ואשמותיו אשר רבו למעלה ראש, ותמיד כל יום ערב ראש השנה בתעניתו יהיה ירא וזוחל בכובד ראש והכנעה מן היום האיום הבא עלינו אשר כל יושבי תבל עוברין לפניו כבני מרון ואינו יודע איך יצא דינו, ורוחו ונשמתו אליו יעצוב בעין במר בוכה לפני אל יתברך יקבל תשובתו ותפילתו באהבתו ובחמלתו על בריותיו ואולי יכפר פניו במנחה ההולכת לפניו.

דברי המדרש בטעם התענית בערב ראש השנה

ד. ויש סמך לתענית ערב ראש השנה לרז"ל פרשת אמור והביאו הטור ריש הלכות ר"ה, הם אמרו כי הוא משל למדינה החייבת מס למלך והלך המלך לגבותה ובתוך עשרה מילין יצאו גדולי המדינה וקלסוהו וויתר להם שליש המס שלהם, בתוך חמשה מילין יצאו בינוני המדינה וקלסוהו וויתר להם עוד שליש, כיון שנכנס למדינה יצאו כל בני המדינה אנשים ונשים וטף וקלסוהו וויתר להם הכל אמר להם מלכא מאי דאזל אזל מן הכא נחל חושבנא, כך בערב ראש השנה גדולי הדור מתענים והקדוש ברוך הוא מוותר להם שליש מעוונותם, ומראש השנה עד יום הכפורים היחידים מתענים והקדוש ברוך הוא מוותר להם שליש מעונותיהם, וביום הכפורים כולם מתענים אנשים ונשים וטף והקדוש ברוך הוא אומר להם לישראל מאי דאזל אזל מהכא ולהלן נחל חושבנא ע"כ.

סגולת התענית בערב ראש השנה

ה. הנה מבואר ממאמר זה כי נכון וראוי לענות נפשו כל בעל נפש כהיום הזה ומזכה לעצמו ולאחרים עמו שעל ידי כן יוותר הוא יתברך שליש מעונותיהם של ישראל, ואף כי הם הזכירו לגדולי הדור לא דיברו אלא בהווה כי רבים מעמי הארץ לא יזכרו ולא יפקדו ולא יעלו על לב כובד עון אשמותם עד יום הכפורים וכולי האי ואולי.

אכן אשרי אנוש יעשה זאת למהר לקדם ולצאת לקראת המלך מלכו של עולם לבא אל המלך ולהתחנן לו, אשר מי זה האיש יראה גדולי ישראל יוצאים אשר המה מנוקים מכל עון ואשמה ורשע ויקדמו פני האל יתברך בצום ובכי ובתחנונים, והוא היעמוד לבו,

התחזקנה ידיו להיות עדיין מחזיק בטומאתו ולא יצא עמם אחר אשר הרבה עמל וכעס לבוראו כל ימי שנה.

ונהפוך הוא כי לחטאים בנפשותם אליהם יאתה לקדם ולצאת ראשונה לעתור ולרצות פניו יתברך עד אשר לא יבא יום הרעה ושפך כאש חמתו חלילה לכתוב ולחתום בטבעת המלך רשעים למיתה ובכח סגולת התשובה ניחם ה' על הרעה, ונוסף גם הוא כי יעמוד אליהם זכות גדולי ישראל בהשתתף יחד עמהם מקמי דליפוש חרון אף ונסלח לכל עדת ישראל.

מעלת התענית בערב ראש השנה כדין מודה בקנס

ו. זאת ועוד לפי מה שאמרו כת הקודמים כי התשובה ודברי הוידוי הוא כדין מודה בקנס דקיימא לן דפטור ואמר שמואל דהיינו דווקא היכא דהודה בקנס ואחר כך באו עדים אבל אם מעיקרא אתו עדים והודה בקנס בתר הכי חייב, ובספר הזוהר אמרו [90] שהעדים המעידים על חטאת האדם הוא בראש השנה וזה לשונו, עיני ה' דלית לון חושבנא קאזלי ומשטטי בכל עלמא וחמאן כל עובדי דבר נש וביומא דראש השנה אינון סהדי קמי מלכא.

ולכן מי שלא שת לבו אל דבר ה' בכל החדש הנה נשאר לו להיות שב אל ה' יום ערב ראש השנה טרם בא העדים למחר וכמו שביארנו לעיל פרק א', והוא על דרך רז"ל [91] קדמיה לרשיעא עד לא יקדמינך, כי הנה למחר ביום ראש השנה השטן נצב לריב ולהזכיר עוון לדכא תחת רגליו כל אסירי זיקי העון ועל ידי התענית והתשובה קדמיה לרשיעא לשוב ולהתוודות עד לא יקדמינך ליום הדין להיות הוא מזכיר העונות לפניו יתברך מהטעם הנ"ל.

סגולת התענית והתשובה בערב ר"ה לקיבול התפלות

ז. וגם תענית ותשובה בערב ראש השנה הוא תועלת גדול לקבול התפילות ביום ראש השנה כי כל תפילה אשר יתפלל כל איש על כל צרה שלא תבא בלא תקון מעשים איננו פועל כלום, ואף גם ידאג כי יבוקר פנקסו ויתעוררו המקטרגים יותר מבקדם, אשר מטעם זה בתענית ציבור אמר אביי מצפרא עד פלגא דיומא מעייני במילי דמתא ורביעא דיומא בעו רחמי. [92]

ח. וזה פירשו חכמי המוסר בפסוק הראיני את מראיך השמיעיני את קולך כי קולך ערב ומראך נאוה, כלומר הראיני את מראיך כי תחילה תתקן מעשיך להיות צלם אלהים על פניך כמו שהיה קודם החטא ואחר כך השמיעיני את קולך בתפילות ותחנונים כי קולך ערב לפני הקדוש ברוך הוא כאשר מראיך נאוה.

ואיך ובמה נעתיר ונרצה לפני אבינו שבשמים בתפילת ימים האדירים האלה לאמר חתום פי שטן ואל ישטין עלינו ימינך ה' תרעץ אויב כי בא ויצר בניך, כי הלא יקצוף ה' על הקול ההוא באומרו המבלעדי יבא עליכם הצר הצורר הלזה הלא בעונותיכם נמכרתם והמה המשטינין ומצירים אתכם ואין שטן ואין המקטרג ההוא רק ככלי וגרזן אשר בכח העונות הם חוצבים בו כמו שנאמר ותמוגנו ביד עונינו.

ועל זה נאמר אל תלשן עבד אל אדוניו פן יקללך, כלומר אל תלשן עבד שהוא השטן הנצב לקטרג ולהצר אותך אל אדוניו יתברך לומר תהי ידך בו, חתום פיו ואל ישטין, זעום בו וידום, פן יקללך אדוניו לומר איך עלה על דעתך לזעוק בלי תשובה על חטאתך כי חשבת כי מבלעדי הרים ידו איש צר ואויב המן הרע הזה.

תוכחה על התשובה ומלחמת היצר להר"ם אלשיך ע"ה

ט. וכן על זה הדרך רמז הכתוב בפסוק וכי תבאו מלחמה בארצכם על הצר הצורר אתכם והרעותם בחצוצרות ונזכרתם לפני ה' אלהיכם ונושעתם מאויביכם, כי הורנו הכתוב מוסר והדרכה אמיתית לבא להתפלל על הצר הצורר או שטן המקטרג עלינו ותבאו להלחם על הצר הוא המשחית הצורר אתכם כי אותם המשחיתים שברא על ידי עונותיו הן הן המכים ומצירים אותם כמו שנאמר ותמוגנו ביד עונינו וכל זמן שאין ממקים אותם לא נוכל מלט מהם, אלא תחילה תלחם עמו ותכניעהו על ידי תשובה ווידוי וצום ובכי ואז כאשר הרעותם בחצוצרות כמו שהיה מנהגם בסדר התענית ונזכרתם לפני ה' אלהיכם ולא תהיה ההזכרה סיבה לעורר המקטרג ולבקר הפנקס כי אם על ידי אותה ההזכרה ונושעתם מאויביכם כמו שפירש מהר"ם אלשיך ז"ל.

דרכי הכנעה לערב ראש השנה

י. וכן הדבר לענין תקיעת שופר בראש השנה שהוא כדי להשפיל ולהכניע את צוררי נפשינו בשמים ממעל, כי צריכים אנו מקדם להכניעם מיום ערב ראש השנה על ידי תשובה ותענית צום ובכי פן על ידי כן בקול השופר בראש השנה שם יפול שדוד ולא יוסיף לקום ואנחנו קמנו ונתעודד.

כי על כל אלה כל איש הירא אך בשרו עליו יכאב ונפשו עליו תאבל על נגעיו ומכאוביו אשר הכאיב את הנפש היפה ויתהפך לארבעת רבעיו ויראה עצמו מסובב צרים צוררים אויבים אכזרים אשר פעל ועשה בעוונותיו בצדו אלף ורבבה בימינו לשטנו, ובכן לו בכח יגבר איש לאזור כגבר חלציו לקדם פני אב הרחמן אלהינו מרחם לפני יום בא לה' בצום ובכי ובמו פיו יתחנן לו יתברך לאמר מחה חטאי בדמעתי, ויתודה לה' כפי צחות לשונו ובנפש מרה יאמר בקצרה בנוסח זה.

נוסח וידוי לערב ראש השנה

יא. מודה אני לפניך ה' אלהי בבשת פנים בחרפה וכלימה בשברון רוח ובנמיכת קומה שחטאתי ושעויתי ושפשעתי לפניך, בושתי וגם נכלמתי להרים אלהי פני אליך כי עונותי רבו למעלה ראש ואשמותי גדלו עד לשמים, ועתה שבתי עדיך אלהי כי ימינך פשוטה לקבל שבים, עזבתי ארחותי המקולקלים ובאתי בלב נשבר ונדכה להתנפל לפני כסא כבודך והנני מקבל עלי שלא לשוב ולעבור עוד על מצוותיך מדעתי כל ימי חיי.

אנא אלוה סליחות והרחמים למען חסדיך הרבים כפר נא לחטאים ולעונות ולפשעים שחטאתי ועויתי ופשעתי לפניך מיום היותי על האדמה עד היום הזה, הרב כבסני מעוני ומחטאתי טהרני כי אתה ה' מלא רחמים טוב וסלח ורב חסד לכל קוראיך, והוא רחום יכפר עון ולא ישחית והרבה להשיב אפו ולא יעיר כל חמתו, ונשענתי על רובי חסדיך שהבטחת על ידי נביאיך הקדושים יעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו וישוב אל ה' וירחמהו ואל אלהינו כי ירבה לסלוח.

ובכן תוציא לאור משפטינו וחתום פי שטן ואל ישטין עלינו זעום בו וידום, ימינך ה' נאדרי בכח ימינך ה' תרעץ אויב, וברוב גאונך תהרוס קמיך תשלח חרונך יאכלמו כקש, ויעמוד מליץ טוב לצדקנו הוא יגיד יושרנו ומהר יקדמונו רחמיך כי דלונו מאד, ה' חננו לך קוינו היה זרועם לבקרים אף ישועתנו בעת צרה, כי ה' שופטנו ה' מחוקקנו ה' מלכנו הוא יושיענו אמן כן יהי רצון.

יב. ואשריו לאדם עושה אלה להקיץ משינתו ותרדימת נפשו ויתעורר לשוב אל ה' עוד השמש במרומים ובטרם ימים פונים לבער ממנו טומאת חלאת עוונותיו שלא ישאר מהם למחר, וכשיעמוד בדין ימצא מנוקה ומשופה ואין פוצה פה ומצפצף עליו ובכן יצא לאור משפטו.

בתענית ערב ר"ה אין מפסיקין אפילו חל המולד

יג. ונראה לי לענין תענית ערב ראש השנה שהוא ערב ראש חדש כי אף לנוהגים בשאר ערב ראש חדש כדעת הרמ"ע שכתב בתשובה [93] דלעולם יש להתענות יום הכניסה שלפני המולד דהא משום מיעוט הירח נגעו בה, ושגם המקובל הר"י סרוק עליו השלום היה מתענה ביום המולד עד שיגיע המולד ואז אכל אפילו חל המולד בחצי היום כמו שכתבנו פ"א דראש חדש.

מיהו נראה פשוט דבערב ראש השנה יש להתענות אף גם כי חל להיות המולד בו ביום דהא איכא למאן דאמר דאפילו בראש השנה עצמו שהוא יום ראש חדש מצוה להתענות

בו, וכל שכן בערב ראש השנה שראוי ונכון כל אשר נגע אלהים בלבו להבין ולהתענות ולהרבות צדקה ומשפט ולהתפלל ולהתחנן לפני אלהיו יתברך כאשר כתבנו עד הנה.

מנהג ארץ ישראל להתיר נדרים ושבועות ונדויים בערב ר"ה

יד. ומנהג ארץ ישראל לקדושים אשר בארץ המה זריזין מקדימין למצוות ומתאספים בערב ראש השנה בבית הכנסת עדה קדושה של תלמידי חכמים ויראי ה' וחושבי שמו להתרת נדרים ושבועות ועושים שני עניינים, תחילה לתקן מה שקלקלו לעשות התרה על העבר, או אם היה שום אחד מהם מחוייב איזה נדוי ינהג בעצמו נדוי שעה אחת ויבקש מהחברים שיתירו לו כענין שאמרו בזוהר בדוד שנהג נזיפה בעצמו.

ואחר כך למסור מודעא להבא שכל מה שיתקשרו את עצמם מהיום בשבועה או בחרם או בנדוי וכיוצא בזה המה מוסרים מודעא מעכשיו ועוקרים ומבטלים אותם מעיקרם כההיא דתניא, [94] הרוצה שלא יתקיימו נדריו של כל השנה יעמוד בראש השנה ויאמר הנדרים שאני עתיד לידור בשנה זו יהיו בטלין.

טעם שמוסרין מודעא לביטול הנדרים בער"ה ועיוכ"פ בלבד

טו. ואף כי נראה שאין צריך להיות זה דווקא בראש השנה ובכל זמן שיעשו כסדר הזה תועיל להם כיון שהם גומרים בלבבם למסור מודעא ולבטלם, מכל מקום נראה דווקא בראש השנה או יום הכפורים מועיל זה התנאי שמתוך שהמה ימי דין גומרים בלבבם לבטל בודאי, וכן מצאתי להר"מ ריקאנטי ז"ל כי בשאר הימים אינו מועיל זה התנאי כלום.

ועל כן נתפשט המנהג בכל תפוצות ישראל כדבריו לעשות כן בראש השנה או ביום הכפורים, והוא תיקון גדול לכל השנה לבל יכשל וילכד בפח המוקש של נדרים ושבועות וחרמות ונדויים כי המה דברים שמהם גורם מיתה לבניו ומהם גורם מיתה לעצמו ונפש הוא חוב"ל ומשחית חס ושלום.

חומר עונש המועל בחרם

טז. וחומר מועל בחרם שהוא כמועל בשבועה כמו שאמרו בפרקי דר' אליעזר, [95] החרם הוא השבועה והשבועה הוא החרם וכל שהוא מיפר את השבועה כאילו מיפר את החרם והמיפר את החרם מיפר את השבועה וכל מי שיודע דבר ואינו מגיד החרם בא עליו ומכלה את עציו ואת אבניו.

יז. ואמרו חכמי האמת שכל עבירות שבתורה אם עובר אותם האדם לא יגלה אותם אליהו הנביא ז"ל אלא אם עבר על החרם אליהו בעצמו מכריז ומגלה עונו, ואסמכוהו אקרא הנה אנכי שולח לכם את אליהו וכו' וסמיך ליה והכתי את כל הארץ חרם.

והם אמרו עוד בעונש החרם כי מי שהוא בחרם למטה יום אחד הוא בחרם למעלה שלשים יום, ומי שהוא בחרם למטה שלשים יום הוא בחרם למעלה שנה אחת, ומי שהוא בחרם למטה שנה אחת הוא למעלה בחרם לעולם ואין תרופה למכתו, ובזוהר פקודי האריכו בעונשו והעתקנו לשונו בפרק ב' לעיל ושם נאמר שאין מקבלין תפילתו ארבעים יום.

אזהרה לתקון נדרים וקבלת נזיפה על הזכרת ש"ש לבטלה

יח. כי על כל אלה ראוי לכל איש הישראלי לרדוף אחר תיקון זה לתקן את אשר עוותו לעבר וגם להבא לבל ילכד בשחיתותם של עונשי נדרים ושבועות וגם עונשן של חרמות ונידויים ולקבל עליו נזיפה ולישב בקרקע כמנודה ובעטיפה לבל יהיו אחריו כנחש כרוך על עקבו, ומי זה האיש אשר נזהר מלהזכיר שם שמים לבטלה או מלומר ברכה שאינה צריכה דהוי כנושא שם שמים לבטלה, וכל שכן כי כמעט אין אחד ניצול בתפילה שלא בכוונה שמזכיר כמה שמות לבטלה.

חומר הזכרת שם שמים לבטלה

יט. וצא ולמד מכהן גדול שהשם יצא מפיו מאליו כמ"ש יוצא מפי כהן גדול, ונאמר בכל מקום אשר אזכיר את שמי שהיה נזכר מעצמו, ונמצא דאפילו לפני ולפנים לא היה מזכיר אלא מאליו, וקל וחומר למזכיר שם שמים בחנם גם בלא דעת שראוי באמת לקבל נזיפה על זאת ושיתירו לו.

חומר המבטל קדוש וברוך ואמן יש"ר מ"מדרש כונן"

כ. וראיתי כתוב בשם מדרש כונן ז"ל, כל המבטל קדוש וברוך ואמן יהא שמיה רבא גורם למעט את העטרה וחייב נדוי עד שישוב ויביא קרבן לפני הצדיקים לעתיד לבא, וראוי לאדם להיות בכוונה על כל זאת בעת שיקבל נזיפה על עצמו להתיר לו כל אלה וחרם לא יהיה עוד, והוא יהיה בעזרו להתקבל תפילותיו בימים האדירים והנוראים האלה.

התר נדרים ונדויים בימים נוראים מסוגלים לקיבול התפלות

כא. כי זאת היתה גם כן טעמם של ראשונים לנהוג בהתרת נדרים וחרמים בימים האדירים האלה יען וביען התפילות שבהם היו לנו לעינים לכל ימי שנה ובל יהיו הנדרים והחרמים מצדות וחרמים לאבן נגף ולצור מכשול להתעכב תפילתינו מלעלות לרצון לפניו יתברך, כי אם בראש השנה ויום הכפורים יהא נזוף וצלותיה לא אעלת קמי מלכא אנה יוליך את חרפתו חס ושלום.

ועל כן כל בעל נפש יחישה מפלט לו בתקון זה אשר תקנו ראשונים ולא יעבור מלהתיר נדריו ונידויו וחרמיו וקונמיו וקונסיו ואף למסור מודעא להבא כאמור, ועל כיוצא בזה

נאמר יש בוטה כמדקרות חרב ולשון חכמים מרפא כי כל הבוטה ראוי לדקרו בחרב אלא שלשון חכמים מרפא שמתירים ומלמדים אותו למסור מודעא.

פרטי דינים בענין מסירת מודעא על הנדרים

כב. אכן צריכין הדיינים להודיע לרבים מעמי הארץ שאינן בקיאין כי לא יועיל התרה זו כי אם בנדרים ושבועות של עצמו אבל במה שהשביעו חבירו אין התרה ומודעא זאת מועלת כלום לא לשעבר ולא להבא, וגם להודיע אליהם שענין מודעא זו תועיל כשלא יהא זכור המודעא הזאת בשעת הנדר אבל אם בשעה שנדר זכור היה ונדר אנו אומרים עקר לתנאו וקיים את נדרו, ובפעם הראשונה שנדר וזכר את המודעא מאז ואילך אם נודר אף שלא נזכר תנאי המודעא נדריו קיימין.

אזהרה למשתמשים במטבעות לשון של שבועה

כג. ואף גם זאת להודיעם ולהזהירם בעת ההיא על עסקי נדרים ושבועות וחומר שבם כי רבים לא ידעו כמה דברים שהם שבועה ופתאים עברו ונענשו, כמו הנשבעים באמת שהיא שבועה כי שמו של הקדוש ברוך הוא אמת וה' אלהים אמת, וכן הנשבעים לאמר חי נפשי כי הנפש חלק אלוה ממעל ונמצא כנשבע בשם, וכן כמה מהם המושיטים את ידם בזקנם ונשבעים בה שהיא שבועה חמורה כמבואר בספר הזוהר [96] זה לשונו, ווי מאן דאושיט ידו בדיקניה לאומאה ביה דהוי כמאן דאומי בי"ג תיקוני דיקנא.

כד. וכתב הטור בי"ד סימן רל"ו, האומר אני נשבע שאעשה או שלא אעשה הרי זה שבועה אף על פי שלא הזכיר לא שם ולא כנוי, ואין חילוק אם הוציא השבועה בלשון הקדש או בכל לשון, וכן בסימן רל"ט שתקיעת כף דינה כשבועה.

חומר עונש הנשבע לשוא

כה. וחומר שבה שכל העולם נזדעזע בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא בסיני לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא, וכל עבירות שבתורה נאמר בהם ונקה וכאן נאמר לא ינקה שאף אם שבים בתשובה לא ינקה בלא פרעון, וכל עבירות שבתורה נפרעים ממנו וכאן ממנו וממשפחתו בפורענות עצמו של הנשבע, וכל עבירות שבתורה נפרעים ממנו בלבד ולא לכל העולם כשאין בידם למחות וכאן ממנו ומכל העולם כולו אף שאין בידם למחות, וכל עבירות שבתורה אם יש לו זכות תולין שנים ושלשה דורות וכאן נפרעים ממנו לאלתר כמו שאמרו בפרק שבועת הדיינים. [97]

ביאור חכמי האמת בחומר שבועת שקר

כו. וחכמי האמת אמרו כי בשעה שגזר הקדוש ברוך הוא על מימי העולם שירדו לתהום עשה להם כסוי ובתוך הכסוי עשה כסוי אחר ובו חקוקים ורשומים שמות קדושים אשר

המה שומרים את מי התהום שלא יגברו לעלות ולהציף את העולם, וכשאדם נשבע לשקר אז המים מתגברים וגוברים על הכסוי ההוא עד שאותם שמות הקדש פורחים ומסתלקים מעל הכסוי ויש באותה שעה למי התהום רשות להתגבר ולשטוף את העולם, ואילולי רחמיו יתברך שמרמז למלאך אחד ופ' שמו והוא חוקק מחדש אותם השמות על התהום וחוזר לאחוריו היה העולם כולו מים במים והן גועגו כולנו אבדנו, ועל זה נאמר לא תשא את שם ה' אלהיך לשון הסתלקות.

כז. אוי לו לאדם שכך מטריח את בוראו ואף גם כי בכנפיו ימצא דם נפשות אביונים וכולם תלויות עליו, ולולי עיני בשר לו ישכיל בלבו לאחריתו ובמותו כמה נפשות יסובבוהו יבהלוהו להביאו למשפט לפני אלהי עולם ה' על אשר חבל בנפשותם להמיתם קודם זמנם ומנעם מלעשות תורה ומצוות ומעשים טובים.

תוכחה על שבועת שקר מתרנגול הבר

כח. ואף גם זאת מה ישיב ליום הדין לפני בוראו כי תרנגול הבר שאין לו שכר ועונש ולא הוזהר על השבועה חנק נפשיה אשבועתו כמו שאמרו בהנזקין [98] דכשהוצרך שלמה המלך עליו השלום לשמיר לבנות בית המקדש ותפס לאשמדאי מלכא דשדים ושאל השמיר מאיתו ואמר לו אשמדאי שלא היה מסור בידו אלא לשרו של ים ולא מסר ליה אלא לתרנגול הבר דמהימן ליה אשבועתיה ומוליכו להרים וגבעות שאין ישוב שם ושם השמיר בהר ומתבקעים ההרים ומביא זרעים וזורע שם, וכששמע שלמה המלך עליו השלום כך שלח ובדקו קינו של תרנגולת הבר באפרוחים וכיסו את קינו בזכוכית לבנה וכשבא להכנס לתוכו ולא יכול הלך והביא את השמיר ושמו על הזכוכית, וכשראה בניהו בן יהוידע זרק לו אבן ונפל השמיר מפיו ארצה ונטלו וראו אחר כך דאזל חנק נפשיה אשבועתיה.

וכי יפקוד ממנו האל יתברך מהאדם לאמר, תרנגולת הבר אשר לא צוויתיו מסר נפשו למיתה על דבר כבוד שמי ותבחר מחנק נפשו על השבועה, אתה כי הוזהרתה בכמה אזהרות ואיומים חיללת את שמי מה יעננו, ועלוב הוא אדם הזה שצריך ללמוד מן תרנגולת הבר ואילו למד ועשה עלוב היה אלא שצריך ללמוד מדרכיו ולא למד.

אזהרות ופרטי דינים במכשולים המצויים בעון נדרים

כט. וכן מפני חומר שבנדרים ראוי להורות אותם את הדרך ילכו בה לבל יכשלו בעונשן, כי הרוצה לנהוג בקצת דברים המותרים לאיסור לסייג ולפרישות שיאמר בתחילת הנהגתו שאינו מקבל עליו כן בנדר, וכן שיאמר שאין בדעתו לנהוג כן אלא בפעם ההיא או בפעמים שירצה ולא לעולם ואם לא אמר כן הוי כאילו קבלו עליו בנדר.

וכן אם בשעה שהתחיל היה דעתו לנהוג כן לעולם ונהג כן אפילו פעם אחת צריך התרה, ואסור להתיר להם אלא אם כן הוא אינו יכול לקיים אותו הפרישות מחמת שאינו בריא וצריך שלשה שיתירו לו, ויפתח בחרטה שמתחרט שנהג כן לשם נדר.

אזהרה לפוסקין צדקה לומר בלי נדר

ל. וכן בצדקה צריך להזהר שלא ידור לתת אלא אם יש בידו יתן מיד ואם לאו לא ידור עד שיהיו לו ואם פוסקין צדקה וצריך לפסוק עמהם יאמר בלי נדר, ובמדרש אמרו [99] על פסוק אל תתן את פיך לחטא את בשרך ר' יהושע בן לוי פתר קרייה בפוסקי צדקה ברבים ואינן נותנים ואל תאמר לפני המלאך זה החזן כי שגגה היא למה יקצוף אלהים על קולך על אותו קול שאמרת וחבל את מעשה ידך מיעוט מצוות שבידך הקדוש ברוך הוא מכניס בהם מאירה ומאבדם ממנו.

וכן אמרו בגמרא, [100] אין הגשמים נעצרים אלא על פוסקי צדקה ברבים ואינן נותנים שנאמר נשיאים ורוח וגשם אין איש מתהלל במתת שקר, והוא באותה מדה כמו שהוא מתהלל ליתן ואינו נותן כך הקדוש ברוך הוא מראה נשיאים ורוח כאילו יתן וגשם אין.

יבאר שאין הווית המלאך הנברא מהנדר נגמרת עד שישולם נדרו

לא. ואמרו חכמי האמת כי הנודר לעשות מצוה הנה באמירתו נברא מלאך אחד אבל לא יגמר הוויתו עד שיתקיים גמר המצוה כנודע שהעושה מצוה אחת קנה לו סניגור אחד, והנודר ואינו משלם נדרו נמצא שהמלאך ההוא תלוי ועומד וצער הוא לו עד שיגמר מעשה המצוה ההיא.

עיכוב שילום נדרים מעכב קבלת התפלות

לב. וגם הוא תועלת גדול לקיבול התפילות דהא בהא תליא כדכתיב זבח לאלהים תודה ושלם לעליון נדריך וקראני ביום צרה אחלצך ותכבדני, וכן בספר איוב תעתיר אליו וישמעך ונדריך תשלם ותגזר אומר וכו', והוא מדה כנגד מדה כי בתפילה הוא שואל בדיבור שיעשה לו הקדוש ברוך הוא כך, ויאמר לו הקדוש ברוך הוא תקיים אתה במעשה מה שנדרת בפיך וגם אני כמוך אעשה ואקיים מאמר פיך בדיבור בעלמא, ועל כן נהגו רבים בימים האלה לתקן ענין נדריהם ולשלם אותם מפני גודל ענין התפילות שבימים האלה לבל יהיה למוקש להם בהשמיע במרום קולם ונדחה קראו לה כמו שהארכנו בפרק א' דערב יום הכפורים בס"ד.

בעת קבלת נזיפה יכוונו להתיר כ"ד דברים שחייבים נדוי

לג. וכן כשיבואו בני אדם לקבל נזיפה לפני החכם להתיר להם, מצוה עליו להודיעם הכ"ד דברים שחייבים עליהם נדוי כמו שכתב הרמב"ם [101] ושיכוונו בהתרתם באלו כ"ד דברים שמנה הרמב"ם אולי נכשל בכולם.

אזהרה למזלזלין בתלמידי חכמים ותקנות ב"ד וחומר עונשן

לד. ואף גם להודיעם את אשר הקלו רבת מבני עמינו ויהיו מלעיבים במלאכי אלהים ומרחיבים את פיהם נגד התלמידי חכמים והולכים ומתגברים עד שבאו לכלל מצערי רבנן למשול עליהם בכח, והמה מתחייבים נזיפה על ככה ופתאום נכוין בגחלתן ועוברים מן העולם כצל עובר.

ואף גם זאת כי זלזלו בחרם האב בית דין ובהסכמות ותקנות העיר, וגם עוד ידם נטויה למאוס בדין ומשפט ואם שולחים אחריהם שליח בית דין ויתנו כתף סוררת, אשר אין ספק כי תמיד כל הימים מכריזין עליהן למעלה נדוי וחרם ושמתא ויגלו שמים עונם וארץ מתקוממה להם ואין תרופה למכתם עד יתנו לבם לשוב ולקבל עליהם נזיפה על כל הפרטים האלה בהכנעה גדולה לפני אלהינו מרחם אולי ישוב לרחמם.

ואם יהיה כמצחק בעיניו עושה אלה ידאג על הפורענות העתידה לבא עליו למות קודם זמנו ובקוצר שנים ואף כי אחרי מותו לא ימצא מקום מנוחה לנשמתו לא למעלה ולא למטה אלא כמצליף בתוך כף הקלע, ואף כי עשה מצוות ומעשים טובים לא יוכלו לכבות להבת אשו בעמקי שאול ותהי עונותיו על עצמותיו.

בהתרת נזיפה יכוונו לעון הוצאת ש"ר על המתים, ולהתיר חרמי עצמם

לה. וכן להזהירם שיכוונו לקבל נזיפה גם כן על אשר הקלו להוציא שם רע על המתים אשר הוא תקנת קדמונינו וחרם שלא להוציא שם רע על המתים, כי אף אם הלך על קברם ובקש מהם מחילה מכל מקום צריך כפרה על חרם הקדמונים בקבלת נזיפה על עצמו כדין הנזוף להתרחק מן העדה ארבע אמות בחליצת מנעלים וילבש שק ויתפלש באפר כאבל ומקבל עליו נזיפה, וגם צריכין להתיר בהתרת נזיפתם אל אשר החרימו הם את עצמם או את נשותיהם ובכן יותרו ויהפכו הקללות לברכות.

טעם שקבלת הנזיפה מתקנת מה שפגם בחמשה חומשי תורה

לו. וגם יתוקן בתקון זה מה שפגם בחמשה חומשי תורה כי סיום מכל חמשה חומשי תורה עולה חר"ם כי כל התורה תלוי בזה כי מי שעובר על חרם ושבועה נמצא כמי שעובר על כל התורה כולה כיצד, במצרים, מסעיהם, סיני, יריחו, ישראל, קח מכל תיבה ראש התיבה וסוף התיבה עולה רמ"ח חר"ם באיבריו של אדם כמ"ש בספר חסידים סימן ק"ז.

מנהג הקהל בערב ר"ה ללקות ארבעים אחר מנחה

לז. ואחר כך ילקה מלקות ארבעים כי ודאי יועיל אף על פי שבטלו סנהדרין ומיתתם ועונשם ואין שם בית דין סמוכים כדי ללקות בפניהם, ואף כי אין שם עדים שעשו

התראה כדי לחייב אותו מלקות מכל מקום עיקר הדבר משום בזיון שמתבזה עצמו בפני הכל.

וכן מתבאר מתוך דברי מהרי"ק ז"ל (שו"ע או"ח סי' תר"ז סעיף ו'), כל הקהל לוקים מלקות ארבעים אחר תפילת מנחה שמתוך כך יתן אל לבו לשוב מעבירה שבידו ע"כ, כי לעולם אין מלקות זה מן הדין אלא שמתוך כך החי יתן אל לבו על ידי שלוקה בפני הכל וכדאי בזיון ימצא לו, והוא סיבה לשוב מעבירות שבידו שהרי נתקיים בו ונקלה אחיך לעיניך כיון שנקלה לעיניך הרי הוא כאחיך.

סגולת המלקות להגן על האדם ממקטרגים ומעונשי עולם הבא

לח. וסוף סוף נעשה מן הבא בידינו כי סגולה היא לענייניים האלו שיועילו ויצילו בהכות בהם על גב האדם ועל לבו בפני שלשה מישראל במקום בית דין, וסגולתו להגן מהמקטרגים המקטרגים על האדם וחפצים להשחתת עולם כנרמז בספר הזוהר [102] בפסוק אולי ימצאון שם ארבעים שהתפלל אברהם אבינו עליו השלום על זה ואמר אולי ימצאון שם ארבעים אולי ימצאון שם בני אדם שלוקין מלקות ארבעים, והשיבו הוא יתברך לא אשחית בעבור הארבעים.

רמזי הכתוב על תועלת המלקות בעוה"ז להר"מ אלשיך ע"ה

לט. וטוב לו שילקה בעולם הזה מבאותו העולם ששם המכה רבה בכפלים על ידי בית דין של מעלה בגיהנם וכמו שרמזוהו הקדמונים בפסוק והיה אם בן הכות הרשע והפילו השופט והכהו לפניו, ארבעים יכנו לא יוסיף פן יוסיף להכותו על אלה מכה רבה ונקלה אחיך לעיניך, שהכוונה לומר והיה אם בן הכות הרשע בבית דין טוב לו שילקה בעולם הזה ולא באותו העולם, וזהו והפילו השופט והכהו לפניו כי טוב הוא שיפילוהו לפניו של השופט של מטה משיפילוהו ויכוהו בבית דין של מעלה, פן יוסיף להכותו על אלה שהוא ארבעים אלה מכה רבה על ידי בית דין של מעלה בגיהנם כי טוב לו הוא זה מן המכות הגדולות אשר שם לנפש כנודע.

ולא עוד אלא שמרויח פה אותה הבושה שמתבייש למעלה בבית דין העליון, ומה גם למאמר ספר הזוהר שכשגוזרים עונש על עון איש שמכריזים עליו לפניו יתברך והבית דין העליון כולו וכל הנשמות שאין להם מספר וכל פמליא של מעלה באופן שקשה עליו הבושה ההיא מכל משפט גיהנם, וזהו שכתוב כאן ונקלה אחיך וכו' לומר ארבעים יכנו ובזה לא יוסיף למעלה ליענש כי ינוכה בזה פן יוסיף לו עונו להכותו על אלה מכה רבה, וגם ירויח בזה שמה שנקלה אחיך לעיניך הוא ולא לעיני בית דין הבית דין של מעלה כי אוי לה לאותה בושה ואוי לה לאותה הכלימה ולכן לא ימנע האדם ממנו.

מ. והמהתל מן הלוקים על דרך זה לא יפה הוא עושה אלא אדרבא מונע עצמו מטובה ובו לדבר יחבל לו.

טוב ללקות עוד ד' מלקיות כנגד ד' מיתות בית דין

מא. וטוב שילקה ארבעה מלקיות כנגד אותיות הוי"ה, ובעת שבא להיות נלקה יהיו שם שלשה דיינין יושבים אשר לפניהם ילקה והנלקה יאמר בפניהם שהוא מוכן ומזומן לקבל ארבע מלקיות כדי שיהיו כפרה על ארבע מיתות בית דין, ויתפלל בינו לבין עצמו שיקבל לרצון הצער הזה והבזיון שמתבזה בארבע מלקיות אלו לכפר עונותיו.

סדר המלקות והפסוקים שיאמרו המלקה והלוקה וסודן

מב. והמלקה יקשור ידי הנלקה על העמוד המוטה כדינו לכפות הדינים, ובעודו קושר יאמר פסוק מוסר ה' בני אל תמאס ואל תקץ בתוכחתו, ופסוק כי את אשר יאהב ה' יוכיח וכאב את בן ירצה, ופסוק וידעת עם לבבך כי כאשר ייסר איש את בנו ה' אלהיך מיסרך, ונלקה יאמר פסוק יסרני ה' אך במשפט אל באפך פן תמעיטני.

כי יש בו ח' תיבות נגד הז' בנים והאם רובצת עליהם למתקם כנודע לבאים בסוד ה', ואם המלקה והנלקה באו בסוד ה' יכוין המלקה שהוא בסוד האם המייסרת את הבנים ולכוין שהחוטא בעונו גילה הגבורות והדינים הקשים וכסה הרחמים והחסדים וסילקם למעלה ועל ידי מלקות זה הוא מורידם במקום הגילוי ולמתק הגבורות ההם וכן יכוין הנלקה.

מג. ויאמר הוידוי במלקות הראשון לקבל עליו סקילה ויכוין ביחוד הראוי לה יא"א ג' אותיות ראשונות של ג' שמות הוי"ה אהי"ה אד"ני, וכן במלקות השני יכוין לקבל עליו שריפה ויכוין ביחוד הראוי לה הה"ד ג' אותיות שניות שמות הנזכרים, וכן בשלישי יכוין לקבל הרג ויכוין ביחוד הראוי לה וי"נ ג' אותיות שלישיות ג' שמות הנזכרים, וכן ברביעי יכוין לקבל חנק ויחוד הראוי לה הה"י אותיות רביעיות ג' שמות הנזכרים, וכל אשר חיננו ה' דעת בעמקי סוד הדברים יוסיף כהנה וכהנה ואני לא באתי לפרש אלא דבר השוה לכל נפש היפה.

סדר דוגמת ד' מיתות שנוהגין בו חסידי ארץ ישראל

מד. ומנהג חסידי ארץ ישראל תוב"ב לעשות סדר הארבע מיתות בית דין בפועל כסדר הזה, אחר המלקות בעודו ערום מלבישין אותו השק מכף רגלו ועד קדקדו ונוטל בידו אבן גדולה מעט כמלא אגרוף או מעט יותר ומכה בה על לבו ואחר כך נופל עצמו ארצה וסוקלים אותו בשתים או בשלשה אבנים קטנות על לבו והחכם אומר לו, אם אתה חייב סקילה לפני המקום יהי רצון שיחשב זה כאילו נסקלת בבית דין הגדול שבלשכת הגזית ומכוין ביחוד הראוי לה כנ"ל.

ואחר כך היו מדליקים נר של שעוה ומטיפין על גביו שלש או ארבע טפות עד שרואין אותו שהוא נרתע והחכם אומר לו, אם נתחייבת שריפה לפני המקום יהי רצון שיחשב זה כאילו נשרפת בבית דין הגדול שבלשכת הגזית ויכוין ביחוד הראוי לה כנ"ל.
ואחר כך משכיבין אותו ארצה בתוך שקו וסוחבין וגוררין אותו הולכה והובאה שלשה או ארבעה בחורים יראי ה' והחכם מהלך ומכריז בקול בכי, ככה יעשה לאיש אשר הכעיס את בוראו, ככה יעשה לאיש אשר הקניט את בוראו אוי לנו מיום הדין אוי לנו מיום התוכחה, והעם רואים ובוכין וכל שכן הנסחב שהוא צועק בקול מר וחמרמר, ואומר החכם אם חייבת הרג לפני המקום יהי רצון שתחשב זאת הגרירה כאילו נהרגת בבית דין הגדול שבלשכת הגזית ומכוין ביחוד הראוי לה כנ"ל.
ואחר כך חונקין אותו בין שנים באזור אחד על גרונו או הוא עצמו בשתי ידיו ואומר החכם, אם נתחייבת חנק למקום יהי רצון שיחשב זה כאילו נחנקת בבית דין הגדול שבלשכת הגזית ומכוין ביחוד הראוי לה.
מה. והחכם העושה הסדר הזה מקבל ארבע מלקיות וארבע מיתות בגופו קודם הכל משום התקש"שו וקו"שו אשר נוטריקון שלו ה'סירו ת'חלה ק'ופה ש'ל ש'רצים ו'הדר קושו, וממנו יראו וכן יעשו.

סגולת כפרת ד' מיתות לנוהג בתקון ד' מיתות הנזכר

מו. וכל בעל נפש היפה כזה יראה ויקדש עצמו לעשות כסדר הזה בערב ראש השנה בצום ובכי בשומו את לבו וגם עיניו כמה מכות הכה את נפשו העלובה הבת היקרה אשר עקרה ממקור החיים והקדושה אל מקום המות והטומאה, וגם אשר חכמים הגידו [103] כי אף על פי שארבע מיתות בית דין בטלו דין ארבע מיתות בית דין לא בטלו, ובכן אזי יכנע לבבו הערל למסור עצמו לקבל עליו ארבע מיתות ולמעשה יחשב לו להפטר בזה אם נתחייב בהם הוא וגם את נפשו אחרי מותו בקבר, וקרוב הדבר להחשב למעשה ממש אחר כי בשאט בנפש מקבל בנפש חפיצה והיא מר לה בבכיה ותאניה לאמר ככה יעשה לאיש, מי זה האיש אשר לא ימסור עצמו למיתה בעת ההיא על רוב זדונותיו והכעסותיו לאלהי עולם ובכן יוסר עונו וחטאתו תכופר.

מעשה מהר"ם די לאון בתקון שריפה שעשה לבעל תשובה

מז. וכבר כתבנו בפרק א' מעשה שהיה בימי האר"י זלה"ה באחד מעשירי עם שבא לפניו לבקש כפרתו וקבל עצמו לעשות בעצמו שריפה כמבואר שם, וכמוהו עשה כן מעשה הר"ם די לאון ז"ל באיש אחד שהיה רשע גמור כל ימיו וידע בעצמו כי תשובתו קשה להתקבל, ופעם אחת שאל בדרך שחוק להר"ם די לאון ז"ל אם יש תרופה למכתו

ואמר לו אין לו תרופה וכפרה כי אם שיקבל עליו דין מיתה על כפרת עונותיו, ושאל מאיתו כי אם יקבל עליו דין מיתה האם יהיה לו חלק בגן עדן אמר לו הן, אמר לו השבע לי שיהיה מקומי בשכונתך ונשבע לו על זה שיראה לקרבו אליו בגן עדן, וכשומעו כך האיש ההוא נתאמץ ללכת אחריו לבית מדרשו וצוה הרב הנזכר שיביאו עופרת לפניו ויביאו העופרת והיה מנפח תחתיו במפוח עד שהותך העופרת היטב.

ואחר כך הושיב את האיש ההוא על הספסל וקשר סודר אחד על עיניו ואמר לו התוודה על כל עונותיך לאלהינו וקבל עול מלכות שמים בלבב שלם ואמור שמע ישראל וקבל עליך המיתה חלף עוונותיך שהכעסת כל ימיך לבוראך, וקפץ הבעל תשובה ההוא בבכיה גדולה ומרה עד מאד והיו עומדים שם סביבו קבוץ גדול ומושב זקנים ותלמידי חכמים, ואז אמר לו הרב הרחב פיך ואמלאהו בפתילה של עופרת והאיש ההוא פער פיו לבלי חק לכל העם העומדים סביבותיו.

מח. אז לקח הרב הנזכר כף דבש וורדים והשליך אותו לתוך פיו ויאמר לו וסר עוניך וחטאתך תכופר ומיד התחיל הבעל תשובה לצעוק בקול מר, רבי למען כבוד יוצרינו מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא הרגני נא הרוג ואל אראה ברעתי באבוד נפשי, ולמה לי חיים אחר כי עונותי עברו ראשי מכף רגל ועד ראש אין בי מתום ומה זאת עשית לי ולמה רימיתני.

אמר לו הרב אל תירא ואל תחת כי כבר רצה האלהים את מעשיך, ומאז והלאה לא זז הבעל תשובה ההוא מבית מדרשו וכל ימיו בתענית ובתשובה גדולה, ואחר הדברים האלה נתבקש הרב הנזכר בישיבה של מעלה ונפטר לבית עולמו, וכשראה הבעל התשובה ההוא כי נפטר הרב בכה במר נפשו ויצעק אל ה' כי יקח אותו אלהים אחר שאין לו רב שידריכהו, ויהי כאשר הרבה והפציר בתפילה ויעתר לו ה' ונפל למשכב ובהגיע עת פטירתו התחיל לצעוק פנו מקום להרב הר"ם די לאון כי בא עתה אחרי לקיים ולאשר שבועתו להוליכו לגן עדן אצלו ומיד נפטר, ואחר פטירתו ראוהו כמה זקנים וגדולים בחלום יושב בגן עדן אצל רבו ולומד תורה ביחד ע"כ.

תועלת קבלת ד' מיתות ואזהרה שלא לעשות כן בפני עם הארץ

מט. וצא ולמד מכאן כי אין בעל הרחמים חפץ במות המת כי אם בשוב הרשע מרשעתו, והמחשבה שמחשב לשוב לפני הקדוש ברוך הוא ולמסור נפשו על חטאתיו ופשעיו מצרפה למעשה, כי הנה במה שגמר בו הבעל תשובה ההוא בכל לבו לאמר הרגני נא הרוג מחשבתו עשתה פירות ונתבשר וסר עוניך וכו', וכן הדבר הזה בענין קבלת ארבע מיתות אשר תקנו קדמונינו עליהם השלום כי בעשות הדברים באימה וביראה בחרדה

והמה בוכים במרירות נפש ומקבלים עול מלכות שמים עליהם ולמות על דבר כבוד שמו על עוצם החטאים ואשמים אשר חטאו ואשמו על הנפש, אין ספק כי חסד ה' מעולם על יראיו ולצדקה תחשב להם למעשה ממש ונפטרו מידי כריתתן.

נ. אכן יזהר שלא לעשות כסדר הזה אלא בפני יראי ה' וחושבי שמו החרדים אל דברו אשר עונותם לנגדם תמיד ואזי יכניעו את לבם וגם לב העם איתם בעשותם כל אלה, לא כן רבים מעמי הארץ הנוהגים קלות ראש בדבר ויביעון בפיהם לאמר ככה יעשה לאיש ואון ועמל בקרבם והוא כמצחק בעיניהם, ולא ידעו ולא יבינו כמה להם עונות וחטאות אשר נתחייבו בהם למות במיתות משונות וה' האריך אפו עמהם אולי יתנו לב לשוב וסוף סוף בעל חוב יגבה את חובו מהם, וזה מגודל עבות הקליפה אשר נתעבה בם אשר תתגבר להשמין את לבם ולהכבד את אזנם ולהשע את עינם עד כי טח מראות עיניהם ובחשיכה יתהלכו.

ראוי שלא ללמד לעמי הארץ תקון ד' מיתות

נא. כי על כן לאנשים כאלה הנוהגים קלות ראש בדברים אשר כאלה ולא עצרו חיל לעמוד על נפשם באימה ופחד ולשוב בכל לבם בעשות אותם, טוב ללמדם שלא יעשו כסדר הזה ותספיק אליהם לקבל ארבע מלקיות תחת הארבע מיתות בלבד ולא עוד, ועל זה נאמר ההעדר טוב ממציאות רע פן יוסיפו על חטאתם פשע להעלות חרון אף ה' עמהם חס ושלום בהיות כי כהתל באנוש יהתלו בו, ושומר נפשו ירחק מהם הרחק כרחוק משור מועד בימי ניסן לבלתי יגרום רעה לעצמו תחת טובה, כי לא נאמרו כל השיעורין הללו אלא למצניעיהן בקרב ביתם ואליו יאספו כל חרד, ולא כל הרוצה ליטול את השם יטול פן יצא הפסדו בשכרו חס ושלום.

אזהרה לתלמידי חכמים להתנהג בתקונים הנזכרים

נב. והתלמידי חכמים צריכים להטפל בכל אלה בכל ערב ראש השנה יותר הן ללקות והן לקבל נזיפה וארבע מיתות בית דין, והמה יסעו בראשונה וגם כל העם באחרונה וזכות הרבים תלוי בם אשר מהם יראו וכן יעשו, כמו שכן היה מנהג חסידים הראשונים להיות המה בכל דרכי הסיגופים והתשובה ראשונה לכל דבר שבקדושה.

תקון ד' מיתות שעשה ר' אברהם הלוי לפני קהל עדתו

נג. וכאשר סיפרו כמה חסידים אשר ראו את הרב כמהר"ר אברהם הלוי זלה"ה עושה בעצמו כסדר ארבע מיתות בקהל קדושים וכינופיא גדולה, והיה מצוה לגוררו בכל אורך ורוחב בית הכנסת להתבזות ולהכניע את יצרו ואחר כך היה אומר, רבותי ממני תראו וכן תעשו ומיד נזדעזעו כולם להזדרז ולקבל עליהם כל מיני יסורים באהבה ובחיבה והיו

מרימים את קולם בבכיה והתוודו על עונם ולא זזו משם עד שנעשו כולם בעלי תשובה כל הימים, אשרי עין ראתה כל אלה.

התעוררות לתלמידי חכמים המקילים בתקונים הנזכרים

נד. ואשר לא טוב עשה התלמיד חכם אשר כביר מצאה ידו בתורתו להתברך בלבו לאמר חנני אלהים וכי יש לי כל תורה ומצוות ומעשים טובים וכל יגיעי לא ימצאו לי עון אשר חטא ומה ה' שואל עוד מעמי ומי יתן כל עם ה' כמוני היום, והוא צדיק בעיניו ועשיר שמח בחלקו ויתן כתף סוררת לכל דיברות ולכל אמירות אשר בספרי המוסר, וענין הארבע מיתות וכל כיוצא בם נמבזה ונמס אותם החרפו.

ולולי יתן כל תלמיד חכם אל לבו אף כי חכם בעיניו לפשפש במעשיו על כל דבר פשע על קל על חמור אשר חטא על הנפש מכל אשר יעלה על זכרון לבו אז יראה כמה לו עונות וחטאים, וכל עוד ידו נטויה לחפש עוד יוסיפו להיגלות לו כהנה וכהנה כמה דברים קשים כגידין שהאדם דש בעקביו והוא לא ידע, ואשר קלים היו בעיניו יראה הרים גבנונים.

ואף כי כביר מצאה ידו בתורה יתן אל לבו להביט אל הטובות שגמל ה' איתו ואין בעל הנס מכיר בניסו אשר נוכה כמה מזכות תורתו, כי מי לנו גדול מיעקב ואמר קטנתי מכל החסדים כי ירא פן נתמעטו זכויותיו, וגם כי מי זה האיש עסק בתורה בדורות הללו שלא נשתמש בכתרה ונהנה מהקרא רבי, או נתייהר ובא לכלל כעס בגאוה ובוז והוא בעיניו כאילו אין דומה לו ונוהג מנהג בזיון בחבירו לאמר כי הוא בזוי מעם ואני תהלה ומבזה גם תורתו, גם בכל מעשיו יטיל דופי כדי שישאר כל הכבוד והיקר לו לבדו, ואולם גע נא בכבודו ינקום וינטור הרבה יותר מדאי מן נחש הקדמוני, ואיך יוכל איש אשר אלה לו לומר כי הוא ירא אלהים והלא כתיב עקב ענוה יראת ה' ובמקום שאין ענוה אין יראה.

נה. קנצי למילין, אם ישים פניו אל כל צדקותיו אשר עשה ואשר אשום אשם בכל עון ובכל חטאת ישקיף וירא כי עשר פעמים יהיה סרח העודף במעשה הרעה על כל הטובה, ואם בעל נפש היפה הוא נפשו עליו תאבל ולבו חלל בקרבו ובלב נשבר ונדכה יענה ויאמר אללי לי כי עונותי רבו למעלה ראש ומה גם כי שגגותי יעלו עלי לזדונותי, ויתחזק בכל מעשה התשובה לעלות אל ה' ביותר משאר העם בבכי ובתחנונים וצום ושק ואפר וה' יגמור בעדו, ויזכה גם את יתר העם איתו לשוב אל ה' באמור אם בארזים נפלה שלהבת וכו', וכבר כתבתי מזה במקום אחר.

מעלת המתנהגים במילי דחסידותא ותוכחה למזלזלין בהן

נו. ורבים יחכמו לאמר בעניינים אשר כאלו כגון להתענות ערב ראש השנה והמלקיות בזמן הזה וכן ארבע מיתות וכן כל כיוצא בזה העניינים הכתובים בספר הזוהר ובספרי האר"י זלה"ה ובשאר ספרי דחסידותא, שאין בזה עון אשר חטא למי שאינו רוצה לקיימן כי אינן מחוייבין להזהר בהם כי אם אותן הדברים הכתובים בתלמוד באזהרה אבל דברים ושאר עניינים הכתובים בתלמוד שלא באזהרה גמורה ושאר ספרים אין בהם חיוב להזהר בהם.

וכבר שאגו ככפירים חכמי המוסר אשר קדמוני בזה דאף שפטורים מדיני אדם חייבים בדיני שמים ועתידים ליתן את הדין על כל דבר שלא שמרו ועשו, וכבר אמרו [104] חייב אדם לומר אימתי יגיעו מעשי למעשה אברהם יצחק ויעקב, ובויקרא רבה [105] אמר ריש לקיש משל לערוני שהיה נשוי בת מלכים אף על פי שמאכילה כל מעדני עולם אינו יוצא ידי חובתו למה שהיא בת מלכים כך כל מה שיפעול האדם עם נפשו אינו יוצא ידי חובה לפי שהיא מלמעלה.

נז. ובספר כל בו כתב, שקורין מיתת בני אהרן ביום הכפורים להורות שלא להקל במצוות שלא נמצאו בהם אזהרות כמו בנדב ואביהו ע"כ, ורבותינו הקדושים ז"ל לכן לא הטילו חיובן ועונשן על כל קהל עדת ישראל כקטון כגדול לפי שאין רוב הציבור יכולים לעמוד בו ולא העמידו דבריהם וחיובן על כל ישראל כי אם דווקא במה שרוב הציבור יכולין לעמוד בו, אבל במי שיש יכולת בו לעמוד בהיכל המלך ה' צבאות ולקיים כל מה שכתוב בספר הזוהר ורבינו הקדוש האר"י ז"ל ושאר ספרי דחסידי, הקולר תלוי בצוארו לעשות ולקיים ואי אפשר לו לפרוק עול מעל צוארו מכל מה שהזהירו בכל הספרים הנזכרים.

נח. מי הוא אשר יש לו עינים לראות ולב להבין אשר לא יראה ולא יבין רבו יתירא אשר מגיע אליו בהתקדש במילי דחסידותא, ובפרט במנהגי הרב זלה"ה אשר תתלהב בהם הנפש היפה בהארה גדולה וקדושה יתירה אשר ירגישו בעצמם להתקרב בהם ליוצר בראשית אשר כל אחד מהנה הנעשה פה למטה בארץ ראשה מגיע השמימה לעורר השרשים העליונים, וביד כל אדם להתקרב כל הימים וביותר בהיותו קרוב בימים האדירים האלה טהור ידים יוסיף אומץ להזהר בכל מילי דחסידותא ולא יזלזל חלילה בשום דבר.

והכל לפי מה שהוא אדם יחגור בעוז מתניו לקיים מן הבא בידו ולא ישליכנו אחרי גוו, ובפרט בעניינים אשר דברנו עד הנה להבין ולהתענות וסדר מלקיות וארבע מיתות כי

ראוי שלא יתרשל מהם אחר שחבריו נמנים לדברים אלו והוי כמי שחבריו נמנו לדבר מצוה והוא לא נמנה עמהם שקראו עליו מעוות לא יוכל לתקון וחסרון לא יוכל להמנות, והנה הארכתי בדברי אלו לאהבת האמת עם היות שלסבות מה היה לי להחריש מכמה דברים שבהם.

מנהג להשתטח על קברי צדיקים בערב ראש השנה וטעמו

נט. ומנהג אנשי מעשה לילך בערב ראש השנה אל בית הקברות להשתטח על קברי הצדיקים כדי שיבקשו המה רחמים עלינו כעובדא דר' מני דמשתטח על מערתא דאבוהי, [106] וכן אמרו [107] בפסוק ויבא עד חברון זה כלב שבא להשתטח על קברות הצדיקים בחברון, וכבר אמרו בזוהר [108] שאמר מת אחד לר' יהודה בר שלום אי לאו בעותא דילן על חייא לא יתקיימון פלגא דיומא.

והטעם שהולכין בערב ראש השנה מפני כי אמרו בזוהר פרשת תרומה שבליל ראש השנה שהעולם בדין וכסא הכבוד מוכן להקדוש ברוך הוא לישב עליו ולדון את כל העולם, אז משוטטות נפשות המתים ומבקשים רחמים על החיים ובליל מוצאי ראש השנה אזלין ומשטטין לדעת מה נגזר עליהם על בני העולם ולפעמים מודיעין לבני אדם בחלום לעורר לבם ויבקשו רחמים.

ס. וכן אמרו בגמרא פרק מי שמתו, [109] מעשה בחסיד אחד שנתן דינר לעני בערב ראש השנה בשני בצורת והקניטתו אשתו והלך ולן בבית הקברות ושמע שתי רוחות שמספרות זו לזו אמרה חדא לחבירתה חברתי בואי ונשוט בעולם ונשמע מאחורי הפרגוד מה בא לעולם וכו', אשר מכל זה מוכח ההתעוררות שיש אל המתים בליל ראש השנה יותר משאר הימים, ועל כן הנהיגו הקדמונים להשתטח על קברם לבקש מהם שיבקשו רחמים לפני אלהינו מרחם כנזכר בזוהר שמבקשים רחמים על החיים ועל כן טוב וישר להתפלל גם אנו עליהם ועל מנוחתם באותה מדה, וכבר סידרו הקדמונים כמה תפילות בזה וראוי לאדם לחוש.

טעם ע"ד הסוד למנהג ההולכין לבית הקברות בער"ה

סא. ואשר בא בסוד ה' ויודע מה שהיה קודם בריאת העולם בונה עלמין ומחריבן סוד ואלה המלכים וימלוך וימת עד עת בא מלך הח' מלך הד"ר סוד צדיק יסוד עולם ונתקנו העולמות, בנקל יבין דבר לאשורו כי לא דבר ריק הוא מנהג זה כי זה היה קודם בריאת העולם ובראש השנה נברא העולם ולכך הולכים על המתים בסוד וימת וימלוך.

ולכך אנו צריכים ליתן שם צדקה לעניים כדי לחבר צדק עם צדיק מלך הד"ר ועל ידי זה אנו ממשיכים אלינו חיים ושפע ותיקון לנפשותינו להצילה ממיתה שבאה מחמת

שבירת הכלים, וזהו סוד שאמרו ז"ל [110] שאומרים בבית הקברות אם אין אתה מרחם עלינו הרי אנו חשובים כמתים הללו.

בערבי ראשי חדשים ובט"ו לחדש אין לחוש לילך לבית הקברות

סב. ואף על גב שאין ראוי לכל אדם לילך לבית הקברות אם לא שיסמוך על מעשיו ואין לו פחד שידבקו בו החיצונים נגעי בני אדם ששוכנים שם, אך בערב ראש השנה או בכל ט"ו לחדש אז מועיל ואין שטן ואין פגע רע.

סגולת ההשתטחות בקברי צדיקים וסכנת המשתטח אצל רשעים

סג. וכשם שהשתטחות על קברי רשעים היא סכנה עצומה כך ההשתטחות על קברי הצדיקים היא סגולה נפלאה, כי לפעמים על ידי כך ירויח שיזדווג אליו איזה ניצוץ נשמת הצדיק ואז יוסיף תת כחו לו בתורה וביראה ומעשים טובים ובלבד שיהא גופו מוכן לכך.

מעשה שאירע למהרח"ו בלכתו להשתטח בקברי אביי ורבא

סד. ובימי הרב כל החברים המה ראו והשיגו נפלאות על קברי הצדיקים, ואמרו כי יום אחד מסר הרב להרח"ו יחוד אחד להשתטח על קברי אביי ורבא, ובהליכתו בדרך ישב מהרח"ו על תל אחד והיה חוזר על הייחוד שמסר לו רבו ואחר כך הלך על קברי אביי ורבא ומסרו לו את אשר שאל מאיתם, וכשחזר מהם ובא לפניו ואמר לו ברוך הבא והושיבו לימינו ושמח עמו שמחה גדולה.

ואז אמר לו מהרח"ו, אדוני מורי הרב מה היום מיומים שאדוני עושה לי את כל הכבוד הזה לא על מגן הוא, אמר לו חייך לא מלפניך קמתי כי אם לפני בניהו בן יהוידע כי בא עמך, וכשומעו מהרח"ו כך היה לפלא בעיניו ושניהם לא ידעו הסיבה למה נתחבר עמו באותה פעם נשמת בניהו בן יהוידע שלא כך היא המדה כי אביי ורבא שהיה הייחוד שלהם היו ראויים לבא לא בניהו בן יהוידע.

סה. עד שלאחר שלשה חדשים שכבר היה נשכח מהם הענין הלכו שניהם יחד לאותו מקום ללמוד שם, ובאמצע הדרך עמד הרב ואמר רואה אני שכאן קבור בניהו בן יהוידע ולא היה ציון עליו ולא היכר קבר בעולם אלא גל של אבנים, ענהו מהרח"ו בחיי דמר מורי ורבי אותו הפעם שהלכתי להשתטח על קבר אביי ורבא קודם לכתי שמה ישבתי כאן ממש לחזור על הייחוד שמסר לי אדוני, אז אמר הרב אכן נודע הדבר שמכח הייחוד שהזכרת על קבר אותו הצדיק והייחוד ההוא נוגע אל שורש נשמתו עוררתו נשמתו לתוך גופו ואחר כך נתדבקה עמך להועילך במעשים טובים ובתורה וביראה ובחכמה ע"כ.

להימנע מלהיכנס לבית הקברות בטומאה, ואזהרה לערב ר"ה

סו. **ואף** כי אין איתנו יודע עד מה מיום שחשכה אורינו האר"י ז"ל מכל מקום אם אינו עושה כולה עושה מחצה, ובהתקדש עצמו מלמטה יזכה לאיזה ניצוץ מניצוצי נשמות הצדיקים לעזר ולהועיל לו לשוב בתשובה שלימה לפניו, ועל כן ראינו גדולי ישראל מחזיקים במנהג הזה, אך על כל פנים יזהרו שלא ליכנס שמה מי שהוא טמא במקרה אשר לא טהור לפי כי עיקר שכונת החיצונים הנעשים מנגעי בני אדם הוא בבית הקברות ומי שבא שמה הם מתדבקים בו ודאי במצוא מין את מינו ואינו חוצץ, וגם אחר שטבל לכבוד היום לא אריך למיעבד הכי כי אם יחזור לטבול עוד פעם אחרת.

מצות תספורת ורחיצה בערב ראש השנה וטעמה ע"פ המדרש

סז. **ומצוה** עלינו להסתפר ולרחוץ בערב ראש השנה וכבר אמרו חז"ל, [111] אמר ר' סימון כתיב כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו ר' חנינא ור' יהושע אומרים איזו אומה כאומה זו שיודעת אופייה של אלהיהם, מנהגו של עולם אדם שיש לו דין לובש שחורים ומתעטף שחורים ומגדל שערו ואין חותך את צפרניו לפי שאינו יודע איך יצא דינו אבל ישראל אינו כן לובשים לבנים ומתעטפים לבנים ומגלחים את שערן ואוכלים ושותים ושמחים בראש השנה לפי שיודעים שהקדוש ברוך הוא יוציא דינם לאורה.

חומר טבילת ערב ר"ה משאר רגלים מספר "סדר היום"

סח. **ועיקר** הדבר שיטהר עצמו וגופו ממש שירחץ ויטהר ויטבול במי מקוה אף מי שאין דרכו בכך כל השנה, ביום הזה האדיר והנורא צריך על כל פנים לטבול להשליך מעליו כל הטומאות וכל המחשבות זרות שנתדבקו עמו כל ימי השנה, ובכל רגל ורגל חייב אדם לטהר עצמו קל וחומר בראש השנה שצריך האדם לחפש אחר הטהרה והקדושה להתיצב לפני אלהינו מרחם בקדושה ובטהרה והוא יהיה בעוזריו להתקבל תפילתו, עד שמפני כך נהגו חסידים ואנשי מעשה שלא לשמש מטתם בליל ראש השנה ובפרט מי שאינו מוכרח לה כדי שתעלה לו טבילה עד המחרת, ומי שצריך לה יחזור ויטבול בשחרית כדי שימצא בטהרה בשעת הדין כמי שעומד ומצפה לרחמי שמים הגדולים דלכולי עלמא אין דנין אלא ביום.

ביאור מ"ש שנפקדה שרה בר"ה, ודעת האר"י בדין זווג בר"ה

סט. **והא** דנפקדה שרה בראש השנה [112] אמרו הראשונים דהיתה ליל טבילה או דהגזר דין היה בראש השנה.

ע. **והרב** האר"י ז"ל לא הזכירו בתוך הימים שאסור בזווג לבאים בסוד ה' כנודע, כנראה שאין דעתו למנוע הזווג על מגן למי שבא בסוד ה' ועושה הדברים כדי לעורר כך למעלה ומתקדש בקדושה יתירה ובאימתה ופחד והכל לפי מה שהוא אדם יעשה הדברים לשם

פעלן, ועל כל פנים בליל טבילה אסור לכל אדם לפרוש מאשתו אבל לא ינהוג עם אשתו קלות ראש רק לקיים מצות עונה ויחזור ויטבול בשחרית כאמור.

עיקר טבילת ער"ה משעה ה' ולא כמנהג הטובלים בליל ער"ה

עא. ורבים מעמי הארץ באשמורת ליל ערב ראש השנה בחשיכה יתהלכו לבתי מרחצאות וטובלים, ואף כי לצדקה תחשב להם שכוונתם להטהר לכבוד יום הקדוש והטהור אך לא ידעו בינה כי עיקר טבילה זו צריכה להיות אחר שעה חמישית שאז מתחיל להתנוצץ קדושת היום ויתוסף הארת קדושה בנפש רוח ונשמה, לא כן הטובלים מבערב כי לא עלתה בידם רק רוח טהרה בלבד ולא תוספת קדושת היום ומן הראוי להזהר בדבר.

אזהרה למגלחים שער בית השחי ושער שלמטה

עב. עוד זאת אדרש לבית ישראל יען כי בשאר הימים פשתה המספחת ברוב ישראל להעביר בבית המרחץ שער בית השחי ושער בית הערוה או בתער או בסם, והנה הדין מבואר בפוסקים [113] כי במקום שאין מעבירים אותו האנשים אלא הנשים אסור מדינא, ולא משום דין פאה כאשר יסכל דעת כמה בוערים בעם רק משום לאו דלא ילבש גבר שמלת אשה שרוצה לומר שלא יתקן עצמו תקון נשים, ואף במקום שנוהגים האנשים גם כן להעבירו דליכא משום לא ילבש וכו', הנה בעל נפש היפה ראוי למנוע עצמו מלהעבירו כהיום הזה איום ונורא ולהתנהג בחסידות כדרך החברים.

ומה גם כי לדעת הרמב"ם אפילו במקום שנוהגים האנשים להעבירו אסור לישראל שיעבירנו, וראוי להחמיר ולחוש לדבריו ולא ינהגו קלות ראש בעצמן כי לא יתכן מבא לידי קישוי חס ושלום, ואם בחורים המה אכלתם אש להבת יצרם הרע ובאים לידי דבר אחר והביאו סילון של רותחין לתוך אמ"ה של חמ"ין, ומי בקש זאת מידם כי יבואו להעביר זוהמתם להוסיף פשע על חטאתם ולא יראו ולא יחתו מגבורתו וקדושתו של היום הבא עלינו איום ונורא כי מי לא נפקד כהיום הזה וכולם עוברין לפניו כבני מרון, הטוב כי יכנסו לפניו למשפט ועבירה בידם.

לטהר המחשבה בער"ה, וסגולת המתודה בטהרתו במקוה

עג. וכל איש הירא ירחק מן הכיעור ומן הדומה לו ולא יפנה דרך חרמים ורשתות לרשת את רגליו כי יפול מאיגרא רמא לבירא עמיקתא חס ושלום כי עז העם אויביו בנפש יקיפו עליו, ויתקדש בקדושה יתירה ותהיה מגמת פניו לרחוץ ולהטהר ולהשליך מעליו כל זוהמתו ומחשבותיו והרהוריו אשר לא טובים, ויתודה בתוך המקוה בדמע כי הוא עזר להועיל לו לסלק החצונים מעליו כמו שנאמר סורו ממני כל פועלי און כי שמע ה' קול

בכיי, ולפיכך בעודנו עומד במקוה כי בא להעבירם על ידי הטבילה אם גם יתן את קולו בבכי הרשעה כולה כעשן תכלה.

נוסח עננו למנחת ערב ראש השנה

עד. **ומאחר** עלות מן הטבילה מופשט מכל מחשבותיו יבא לבית הכנסת להתפלל תפילת מנחה מעוטף בטלית ותפילין באימה וביראה בקדושה ובטהרה ודמעתו על לחייו, ובתפילת שמונה עשרה כשיגיע לשומע תפילה יאמר העננו אשר כתבתי לעיל בשילהי פרק א' אשר עיקרו הוא היום כי צריך לעולם להקדים תפילה לצרה.

סגולת הצדקה בערב ראש השנה ודברי הזוהר בזה

עה. **וגם** להרבות בצדקה כפי כחו כי סגולתה להיות מכפרת כמאמר הכתוב וחטאיך בצדקה פרוק, ואף להשיג את החיים כמו שכתוב רודף צדקה וחסד ימצא חיים ולקרוע הגזר דין כנודע מכמה מעשים שבש"ס ובזוהר, ולפי מסת ידך רוץ לעזרה להזמין עניים מרודים להיות באוכלי שולחנך בשני ימים של ראש השנה אשר זאת היא הצדקה עיקרית.

עו. **ובספר** הזוהר פרשת בראשית דף י' אמרו, שהקדוש ברוך הוא מבקר את העניים במועדים ורואה שאין להם כלום במה לשמוח ובוכה עליהם והולך למרום ורוצה חס ושלום להחריב העולם, והמקטרג אומר לפניו רבונו של עולם פלוני אוכל ושותה ויכול לשמח עניים ואינו נותן להם, מיד נכנס אותו המקטרג ותובע רשות ורודף אחרי אותו אדם ומסבב עליו כמה צרות.

תוכחה על הצדקה בערב ראש השנה ועונש המתרשלים בה

עז. **ואם** בשאר החגים והמועדים רע ומר העלמות עין מעניי עמו יתברך על אחת כמה וכמה בימי הדין הללו אשר כל מגמת פנינו בעשות סניגורייא ומליצי יושר לפני בא בני האלהים להתייצב על ה', ואם יעלים עיניו מראות ברע דלי ישראל מאנין תבירין דיליה יהפוך עליו בלהות לעלות עליו גונדא דחימה בצידו אלף ורבבה מימינו, וכבר הארכנו בזה בכמה מקומות.

ועל כן אל יתרשל כל איש ישראל ממצוה זאת ובכן יבטח בעומדו לפניו יתברך למשפט להמצא מנוקה ומשופה אין פוצה פה ומצפצף כי תקדמנו ברכות טוב, כל כלי יוצר עליך לא יצלח וכל לשון תקום אתך למשפט תרשיעי זאת נחלת עבדי ה' וצדקתם.

מנהג לבקש מחילה זמ"ז בערב ר"ה וסגולתו לקיבול התפלות

עח. **והזריזים** מקדימים מערב ראש השנה לפייס ולבקש מחילה איש מאת רעהו אשר חטא לו כמו בערב יום הכפורים יען הוא תועלת גדול לקיבול התפילות בהיותם בלב

אחד באהבה ובחיבה איש יחד פני רעהו אשר תהיה תפילת כל אחד ואחד מצטרפת יחד עם תפילות אחינו בית ישראל.

מנהג קדמונים לקבל ע"ע אהבת ה' וישראל קודם תפילתם

עט. אשר מטעם זה קבלו וקיימו הראשונים קודם כל תפילתם לבטא בשפתים ולומר קבלת אהבת ה' עליהם ואף כי גם מצות ואהבת לרעך כמוך כדי לצרף תפילתם כלולה עם כל אחיו בית ישראל, ואם תהיה בלבו שנאה עם חבירו אזי קרובה תפילתו להדחות מדחי אל דחי כי נחש כרוך על עקיבה בעלותה אל פני האדון ה' אלהי ישראל כי תצא אש מסלעי המחלוקת ואין מכבה קטיגורם והיא היתה לראש ולענה למצוא עונו על כי אין שלום במעגלותיו.

ועל כן כל איש ישראל יהיה זריז ונשכר מערב ראש השנה לתווך השלום בינו לבין חביריו בלב שלם ובנפש חפיצה ולית דין צריך בשש ויעשו כולם אגודה אחת, ובכן תשרה השכינה עלינו כמו שנאמר ואגודתו על ארץ יסדה וכמו שנאריך בזה בפרקי ערב יום הכפורים בסיעתא דשמיא.

יסדר תפלותיו קודם ראש השנה

פ. ואחר כך יקדש שאר היום בפשפוש מעשיו ולשוב מהם ולסדר תפילות הימים האלה שיהיו שגורות בפיו היטב כמו שאמר ר"א [114] לעולם יסדר אדם תפילתו ואחר כך יתפלל, ואוקימנא בברכות של ראש השנה ויום הכפורים שכל אדם חייב להסדיר תפילתו ולהבין פירושי המלות הזרות שבהם שלא יטעה, ואפילו היחידים וכל שכן וקל וחומר השליח ציבור דאימת ציבור יתירה עליו שיחזור וילמוד אותם מקודם להיות שגורים בפיו, וזה נוסח הברכה מהולל בפה עמו משובח ומפואר בלשון חסידיו כי אף על פי שהוא מהולל בפה עמו מכל מקום ביותר משובח ומפואר בלשון חסידיו ועבדיו, אם מצד שמבינים הדברים לאשורם ופירושן ובלב ולב ידברו ואם מצד כי עומדים בסודי הדברים ושתו בשמים פיהם.

ג' דרכים שיכין הש"ץ עצמו קודם שיתפלל

פא. והאיש השלם בחור מעם לעמוד לשרת בין המלך מלכו של עולם ובין העם אשר יהיה הוא לעם מול האלהים ציר נאמן לשולחיו, הנה האיש ההוא למען יהיו אזניו יתברך קשובות לקול תחנוניו אשר יתפלל בעד העם ואשר ישא בעדם רנה ותפילה ובפרט בימים האדירים האלה, שלש אלה יעשה לו להכין לפניו דרך שתשמע תפילתו ותענה עתירתו.

האחד, לסדר דברי תפילה ובקשה בדברים נאים מיוסדים על אדני שרשיהן העליונים ולסקל המסילה מכמה דברים שנתקנו בם שלא כסדרן לעלות על רצון מלך מלכי המלכים והיו הדברים ההם בין עיניו לא יכשל בם, ולא יאמין בעצמו יהיה לאל ידו לערוך מענה לשון מבלי ערוך לשונו מטרם בסדר התפילות.

והשני, להבין ולהתענות ולשוב אל ה' בכל לבו לפני ראש השנה, ויתמרמר בבכי לאמר אנה אני בא עז כנמר להיות מלאך מליץ בין המלך מלכו של עולם ובין העם כי כמה לי עונות וחטאים ועל כל פשעים אשר יחדל לספור כי אין מספר, ומי אנכי כי אתהדר לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא למצוא חסד לפניו ולא טוב אני בעיניו ואיך ישא פני יהיו לרצון אמרי פי להשיב חימה לשוב לרחמם ומי יתן לא אהיה גרמא בנזקם שבעתים אל חיקם, ואז יכנע ותרדנה עיניו דמעה על חטאים ועל העונות ועל הפשעים אשר חטא על הנפש ברוח נשברה בהרהורי תשובה וחרטה בלב נשבר ונדכה וה' יגמור בעדו.

והשלישי, גם את הדבר הזה כי טרם יענה יחלה פני אל ויחנהו, יבינהו מה שיאמר יורהו מה שידבר ויתן לו מענה לשון בל יכשל בלשונו לדבר דבר שלא כרצונו כי בגלל הדבר הזה סידרו קדמונינו ביום הזכרון הזה בקשת אוחילה לאל וכו' אשאלה ממנו מענה לשון, והן זאת היתה עם לבב אנשי כנסת הגדולה אשר למדונו להועיל להקדים בכל תפילה ותפילה פסוק ה' שפתי תפתח לבקש מאיתו יתברך טרם נדבר, יפתח שפתינו במענה לשון וסדור דברים נאים ומתקבלים לפני אלהים עוזינו.

אזהרה לש"ץ להתפלל בבכי לעורר לב הציבור לתשובה

פב. ועל כל אלה ליתן את קולו בבכי בתפילתו לדפוק בשערי הרחמים ולעורר לבב כל הקהל עמו להוריד דמעות על אשר חטאו על הנפש ויתנו לב לשוב וכפר בעדו ובעד כל עדת ישראל בהיותו מתנהג בתפילתו בהכנעה יתירה מבית ומחוץ, כי כל דבר תפילה ותחינה אשר יתחנן כל איש ישראל העומד לשרת בקהל שיבא מן הלב יכנס בלב שומעיו וכל אשר לא יצא כי אם מן הפה לא יעבור האזן וכל שכן הלב.

פג. וכבר סידרו קדמונינו סדרים נכונים ונוסח תפילות לשלוחי ציבור והמחברים דברו בהם ומכולם לא ישרו בעיני אלא דברי בעל ספר מרגליות טובות, ובכן תדברנה שפתיו רנה ותפילה באימה וביראה ורתת וחלחלה ובכן בו יבחר ה' ובו ישים כל מעייניו, תהיינה אזניו קשובות לקול תחנוניו.

מעלת ש"ץ היודע סודי כוונת התפלה

פד. ומה טובו ומה יופיו אם השליח ציבור ידע וישכיל בתעלומות חכמה ויונק מסוד תנחומיה לכוין הדברים בשרשיהם העליונים ובסדר המדות והעולמות העליונים וסוד שרשי השמות שבתוך כל תפילה להמשיך השפע בכל העולמות עד שיגיע ויחול לכל העולמות התחתונים, ובכן יזכה את כל אחיו ישראל עמו לצאת בו ידי חובתם בהצטרף תפילתם עם תפילתו, ועליהם יאמר קרוב ה' לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת ויהי להם למושיע.

ציונים והערות לפרק ה

90) זוהר אמור דף צ"ט ע"א. 91) בראשית רבה פרשה ע"ה אות א'. 92) תענית דף י"ב ע"ב. 93) שו"ת הרמ"ע סו"ס ע"ט. 94) נדרים דף כ"ג ע"ב. 95) פרקי דר"א פל"ז. 96) זוהר נשא דף קל"א ע"א. 97) שבועות דף ל"ט ע"א. 98) גיטין דף ס"ח ע"ב. 99) קהלת רבה פרשה ה' אות ג'. 100) תענית דף ח' ע"ב. 101) רמב"ם פ"ו מהל' ת"ת. 102) זוהר וירא דף ק"ד ע"ב במדה"נ. 103) כתובות דף ל' ע"א. 104) ילקו"ש דברים פ"ה רמז תת"ל. 105) ויקרא רבה פרשה ד' אות ב'. 106) תענית דף כ"ג ע"ב. 107) סוטה דף ל"ד ע"ב. 108) זוהר שמות דף ט"ז ע"ב. 109) ברכות דף י"ח ע"ב. 110) תענית דף ט"ז ע"א. 111) עי' ירושלמי ר"ה פ"א ה"ג. 112) ר"ה דף י' ע"ב. 113) עי' שו"ע יו"ד סי' קפ"ב ס"א. 114) ר"ה דף ל"ה ע"א.

פרק ו - מעלת ר"ה - תפלת ערבית - סעודה

טעם שמתעטפין בגדי לבן בראש השנה

א. יתיצבו ה מתקדשים **ו** המטהרים **ה** ניגשים ????? אל ה' בהתקדש עליהם היום מכוסים לבנים ומעוטפים לבנים להראות הבטחתנו באלהינו מרחם כרחם אב על בנים כי הוא יוציא לאור משפטנו ונזכר ונכתב לחיים טובים ולשלום, וגם להראות לעיני כל העמים ששון ושמחה למען יכירו וידעו אהבתו וחמלתו יתברך אלינו אשר מרוב חיבתו עמנו קלקל את השורה כי דרכו הפך דרך מלכי הארץ.

חיבת הקב"ה לישראל ביום המשפט מהר"ם אלשיך ע"ה

ב. כי הנה זה דרכם כי בהשמע לאחד מן המלכים כי אנשי עיר אחת מערי ממשלתו אשר לא טוב בעיניו עשו, וקבע יום מועד להעמידם במשפט ומי אשר חטא לו ימחנו מספרו מן העולם, הלא דרך המלך הוא שחפץ יחפוץ יותר במשמאילים מבמיימינים למען הראות רעם גבורותיו וכח משפטיו למען תפול חיתיתו על כל מלכותו ורגזו וחלו מפניו.

אך לא כדרך מלכי ארץ דרכיו יתברך חלילה כי חפץ חסד הוא וברגע באפו חיים ברצונו וכל חפצו במזכים ולא במחייבים, וכמו שפירשו הקדמונים על פסוק ויהי היום ויבואו בני האלהים כי אמרו ז"ל כי יום ראש השנה היה שהוא יום הדין, ושם הורה לנו הכתוב

דרכו יתברך כי על המיימינים אמר ויבאו בני האלהים להתיצב על ה' כי הם העיקר הביאה וההתיצבות אך השטן הבא ללמד קטיגוריא לא בא כי אם כדבר נוסף ובא בתוך הבאים, וזהו ויבא גם השטן בתוכם שהוא אגב המזכים כי חפץ חסד הוא יתברך אשר גומלם כרחמיו וכרוב חסדיו, ולכן יאותה לנו להראות כהיום הזה גילה ורעדה נגד כל העמים ויענו ויאמרו אמן בעל כרחם לאמר.

שמחת ישראל בראש השנה על דרך וגילו ברעדה

ג. באמת אמרו [115] אין אופייא של אומה זו כשאר אומות העולם מנהגו של עולם אדם שיש לו דין לובש שחורים ומתעטף שחורים וכו' אבל ישראל אינן כן לובשים לבנים ומתעטפים לבנים ומגלחים את שערן ואוכלים ושותים בראש השנה לפי שיודעים שהקדוש ברוך הוא עושה להם נס כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו, אכן וגילו ברעדה כתיב ויחרד כל איש ולפת ורוחו ונשמתו אליו יעצוב ויהיה נכנע נשבר ונדכה בתשובתו הרמתה מיחל ומקוה רחמי שמים כי רבים הם.

התעוררות לחרדת יום הדין ותוכחה לשמחים בו כבמועדים

ד. לא כן כמה בוערים בעם אשר יתעטפו לבנים וסדינין מצוייצין וישישו וישמחו ברוב ששונים כחגים וכמועדים וישליכו את רוע מעלליהם אחרי גוום ולא יזכרו ולא יפקדו ולא יעלו על לב לעולם להעצב ברעיון לבם לומר מי יודע מה יהיה משפטנו בעולם העליון בקום למשפט אלהים, דינא יתיב וספרין פתיחו וכל באי עולם עוברים לפניו כבני מרון ומי לא נפקד כהיום הזה, ולהתלבש ביראה וחרדה ולשית עצה בנפשם יגון בלבם לילה ויומם להעלות ארוכה למחלתם ואיזו הדרך ישכון אור משפטם ולצאת זכאים בדינם, וזה דרכם כסל למו לאמר גדולה ההבטחה ואין אופייא של אומה זו כשאר אומות העולם וכו', וששים ושמחים בכסא ליום חגנו וכל המרבה במשתה היין הרוג בקר ושחוט צאן הרי זה משובח בעיניהם ואין איש שם על לב כי חג לחוד ויומא דדינא לחוד.

ה. הלא תראה אשר חכמים הגידו, [116] כי אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם מפני מה אין ישראל אומרים שירה לפניך בראש השנה, ואומר להן אפשר מלך יושב על כסא דין וספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפני וישראל אומרים שירה ע"כ.

הרי שלא הספיק טענת ההבטחה שאין אופייא של אומה זו כשאר אומות העולם לומר ההלל בראש השנה כשאר החגים יען כי סוף כל סוף עת צרה היא ולא נופלת היא הצרה הזאת מעת שהיו טבועים בים, ההוא אמר מעשה ידי טבועים בים ואתם אומרים שירה, כל שכן וקל וחומר בקום למשפט אלהים וספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפניו

ואיככה יוכל וראה ברעה אשר ימצא לפושעים וחטאים ויאמרו לפניו שירה, ולפיכך מנעו מלומר שירה היום הזה למען החי יתן אל לבו כי אף שנצטוינו לבטוח בה' בכל לבנו ולהתעטף לבנים לא מפני כך הותרה הרצועה להשליך אחרי גוויתנו את אשר הכעסנו את המלך ה' צבאות ופחד ה' והדר גאונו ומשפטו ושאתו חלילה כי יצא הקצף מלפני ה' וחמתו תבער בם רחמנא ליצלן.

ו. ולא אמרו חכמים בטוחות למרגיזי אל חלילה כי אם למי שירא את דבר ה' והוא עצב וסר וזעף על חטאתיו ויתענה עליהם מקודם לכן ויבקש עליהם לפני אלהינו מרחם שידו פשוטה לקבל שבים ומוחל וסולח, ואחר שיעשה מעשה הראוי לו יעשה כמו שמובטח לו שיצא משפטו לאור וילבש לבנים ויעשה כל מעשה המראה לבני אדם שמחה וששון ובפרט לעיני העמים שיכירו וידעו אהבתו יתברך איתנו כנזכר, אבל סוף סוף צריך שלבו יהיה נכנע ונענה, אך לא אל אשר לא שת לבו את דבר ה' לשוב מעבירות שבידו וקרבם מלא תוך ומרמה ומן השפה ולחוץ מתעטפים ויושבים בבגדים לבנים חצבי חיוריה דמליין קטמא.

ולו חכמו ישכילו כי זימנו לבנים ומצאו שחורים אחר כי לא שתו איש עדיו של תשובה עליו, בזה להם לעגה להם בבואם להראות את פני אלהי המשפט ומה מידם יקח, האם התרנגולת פטומה והיין ישן אשר זימנו להתענג בם יקח מידם, ואיך ישאו פנים אל מול פניו יתברך לשאול מאיתו החיים והשלום ויתר מחייתם כמי שמעיז פנים באחד העם ולא יראו ולא יחתו מגבורתם, ואין זאת כי אם על עשותם על ה' מצוות אנשים מלומדה כאשר למדום אבותם ולא יבינו בחשיכה יתהלכו יפנו עורף ולא פנים לדעת מהו משפט היום ומה נעשה בו בשמים ממעל.

ואף אם יש בם אשר ידעו ויבינו משפט היום ומעשהו אין איש שם על לב בהכנעת הפנימיות רק בהוראת הכנעת החיצוניות כי האדם יראה לעינים והוא צדיק בעיניו ומראהו כמראה מלאך האלהים, אך אם לה' יחטא איש אשר הוא יראה ללבב מה יסכון לו ללבון את הלבנים ומצא שחורים אם און ועמל בקרבו כי כל אלו הדברים אינן אלא מכשירי אוכל נפש אחר הכנע בהכנעה פנימית, וכאלה רבות איתם לבלתי הבט כי אם החוצה אל העין וה' הטוב יכפר בעד.

תוכחה לראש השנה ממשפט בשר ודם

ז. ואולם הירא את דבר ה' לבו יחיל בקרבו ומורא יעלה על ראשו מפחד ה' ומהדר גאונו ומשפטו ושאתו ויראת שדי על פניו תמיד כל היום לאמר כמאמר ר' יוחנן בן זכאי, [117] אילו לפני מלך בשר ודם היו מוליכין אותי שהיום כאן ולמחר בקבר שאם כועס עלי אין

כעסו כעס עולם ואם אוסרני אין איסורו איסור עולם ואם ממיתני אין מיתתו מיתת עולם ואני יכול לפייסו בדברים ולשחדו בממון ואף על פי כן הייתי בוכה, ועכשיו שמוליכין אותי לדון לפני מלך מלכי המלכים שהוא חי וקיים לעד ולעולמי עולמים שאם כועס עלי כעסו כעס עולם ואם אוסרני איסורו איסור עולם ואם ממיתני מיתתי מיתת עולם ואיני יכול לפייסו ולא לשוחדו בממון ולא אבכה.

ח. ומי האיש אשר סריסי המלך בשר ודם יבהלוהו להריצו ולהביאו אל המלך למשפט אשר לא יחרד לבו ויתר ממקומו ורעיונהי יבהלוניה והעולם חשך בעדו בשומו בלבבו לאמר, אויה לי מה אענה ומה אומר מה אדבר ומה אצטדק ולא יפנה ימין ושמאל ולשמחה מה זו עושה, שמחה לפניו לתוגה נהפכה וימאס באכילה ושתיה.

וכל שכן וקל וחומר בגשתו אל מול כסאו יתברך מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא והשטן עומד לימינו לשטנו לדכא תחת רגליו כל אשר יעבור תחת השבט, הן גור יגור ונפול תיפול חיתתו עליו ויקרע את לבבו לי"ב קרעים לאמר, אוי לי כי כעסתי גם כעס ואיך אשא פני האדון ה' צבאות ועבד אויל הייתי בעיניו, ואם אב הוא איה כבודו ואם אדון הוא איה מוראו ובמה אתכסה בגשתי אליו אל המשפט האיום והנורא כי ערום אנכי, ובמה אקדם ה' אכף לאלהי מרום, האקדמנו בעוולות ומרמות שהרביתי ואת דברו בזיתי אשר כל ימי מכאובים מצרעת עונות וחטאים אשר כמשא כבד יכבדו ממני, ובכן יכוף כאגמון ראשו בהכנעת הפנימית מבית ומחוץ, בהכנעת הפנימית יתחיל ובחצונית יכלה לבל יקל ראש אפילו רגע אחד ביום הזה האיום והנורא כי לא ידע האדם את עתו אשר יביאו משפטו ופעלו לתת דין וחשבון לפני כסא כבודו יתברך.

ט. ומה טובו ומה יופיו כי תבא תשובתו הרמתה ופרי הכנעתו הפנימית אשר הוא עומד ומתחנן בעת ההיא לפניו יתברך, ויכבשו רחמיו את כעסיו ואל אלהינו כי ירבה לסלוח ובימין צדקו הנח"ה למדינו"ת עשה לעת תמוט רגלו על רוב עווניו חס ושלום.

וכן בהפכו אם יקל את ראשו באכילה ושתיה כבחגים וכמועדים לרבות כל מיני שמחות, ובשמים ממעל יגשו אז ידברו על עסקי דינו בעת ההיא והוא פנה עורף ולא פנים ולא שת לבו אל כמה צרים צוררים קרבו ויאתיון להשטין על רוע מעלליו ואשר הרבה עון אשמה, והאחרון הכי נכבד אשר פרק עולו ואימתו יתברך מעל צוארו בעת אשר המשפט והדין מתוחה עליו וכסיל מתעבר ובוטח וכדאי בזיון וקצף עליו, ועליו נאמר ויש נספה בלא משפט שנספה הוא בלא זמנו על בלתי נתון אל לבו כי המשפט לאלהים הוא שאלמלא היה שת את לבו אל המשפט חסד ה' מעולם על יראיו.

מידת ר"ה היא פחד יצחק ובני איוב נענשו שעשאוהו יום משתה

י. ועל זה עברו ונענשו איוב ובניו כמו שנאמר ויהי היום ובניו ובנותיו אוכלים ושותים וכו' שעשו ימי ראש השנה משתה ושמחה להתענג בם כמו שאמרו בזוהר [118] כי כל מה שכתוב ויהי היום יומא דראש השנה הוא ופוק חזי מאי סליק בהו, ומדתו של יום ראש השנה הוא פחד יצחק ואיננה חס ושלום מדת הנקמה רק הוא מדת פחד שמפחיד על ידה את החוטאים עד שיכנעו וישובו, והשת לבו לפחדו ומוראתו לא יפחד מכל צרה כי פחד ורעד לבבו ויגון בלבבו על עונו ונעשה לו יום הדין ליום צחוק ושמחת לב ועל זה אמר דרך הלצה כל השומע יצחק לי, רוצה לומר השומע לדברי מוסרי הנפש יצחק לו, שמחה וצחוק נעשה לו יום הדין והנורא ואז בודאי יבטח באלהיו להשלים שנתו בטובה.

רמז מוסר במ"ש האי מאן דבעי למינדע אי מסיק ליה שתא כו'

יא. ועל זה אמרו הקדמונים כי רמז ר' אמי בפ"ג דהוריות, [119] האי מאן דבעי למנדע אי מסיק ליה שתא אי לא ליתלי שרגא בהדי עשרה יומי דבין ריש שתא ליומא דכפורי בביתא דלא נשיב רוחא בגויה אי משיך נהוריה לינדע דמסיק ליה שתא, לרמוז כי אין טוב לאדם בימים האדירים האלה רק להעלות על ראשו תמיד את אימת הדין ולהאיר ולהדליק את נר אלהים נשמת אדם בתוך הגוף האפל בבתי כנסיות ובתי מדרשות ביתא דלא נשיב זיקא הוא היצר הרע על דרך שאמרו משכהו לבית המדרש, ואי משיך נהוריה לבל ימוט מלהתרשל במעשה תשובתו ותורה אור בודאי ידע כי יהא מסיק שתא בטוב ובנעימים ויוסיפו לו עוד רבות בשנים דשנים ורעננים.

סגולת השב בר"ה להכתב בספרן של צדיקים בו ביום

יב. והנה אשר חכמים הגידו, שלשה ספרים נפתחים בראש השנה צדיקים גמורים נכתבים ונחתמים לאלתר לחיים ורשעים גמורים למיתה ובינונים תלויים ועומדים עד יום הכפורים זכו נכתבים לחיים לא זכו וכו', ולפי זה השמחה והיום טוב הוא רק לצדיקים גמורים כי לרשעים אין שמחה וכן לבינוניים כי אין מי ידע איך יצא דינם ביום הכפורים, אכן בעשות האדם תשובה בו ביום לפחות אם לא עשה תשובה קודם אז הוא בבחינת הצדיקים וישמח ויגל לבו ביום האדיר והנורא, ואמרו הראשונים כי אף מי שכבר נכתב ונחתם ביום ראש השנה בין הרשעים ויהרהר תשובה באותו היום בציבור יתקרע רוע גזר דינו ויכתב בספר חיים טובים בין הצדיקים.

עונש רשע המת בקיצור שנים לבא בגלגול להשלים שנותיו

יג. והחי יתן אל לבו כי לא שולח בעולם הזה לאכול ולשתות כבהמה כמנהג הכסילים שלבם בבית המשתה, כי לענין זה מה תועלת בבריאתו והלא יש הרבה מסוג זה מאומות העולם אוכלים ושותים ואת פועל ה' לא יביטו ומתים כבהמות וכאשר באו כן ילכו

ואינם נענשים מפני שאין להם נשמה ולא נצטוו על המצוות אלא אם הרשיעו שאז נאמר בהם ואת נפש אויביך יקלענה בתוך כף הקלע.

יד. ואשרי הגבר השב אל ה' בכל לבו להשקיט לו מימי רע ועושה חסד עם נפשו וגופו שלא יכרת במיטב ימיו כרשעים שנכתבים ונחתמים לאלתר למיתה, אשר הנפש היפה שבו היא מר לה מאד בהכרת הגוף בקצרות הימים כי יצטרך להתגלגל עוד בכמה גלגולים כמו שאמרו המקובלים בסוד הפסוק כי שנות מספר יאתיו וארח לא אשוב אהלך, רוחי חובלה ימי נזעכו קברים לי, כי אשר לא השלים ימיו יצטרך לבא בגלגול המר, אבל מי שהשלים ימיו ושנותיו אין צורך להתגלגל כי למה יומת פעם אחרת מה עשה.

וזה אומרו כי שנות מספר יאתיו, פירוש כי השלים מספר ימי שנותיו אז וארח לא אשוב אהלך כי לא יצטרך לשוב ולהתגלגל נשמתו, אך אם רוחי חובלה ימיו נזעכו כי מת בחצי ימיו אז קברים לי - שני קברים כי ישוב להתגלגל עוד ולמות עוד פעם אחרת ולהקבר עוד בקבר אחר וזה קשה לנשמה מאד מאד, וגם כ"ביכול קודשא בריך הוא כמה מהצער מגיע לו על זה כי הוא אב הרחמים ודרכו להטיב עם בריותיו ובפרט בנשמותיו הקדושות שהם חלק ממנו יתברך ואינו חפץ לעקור את הנשמה ממקום אשר ממנה חוצבה ממחצבת הראשון ששם מצב חיותה, והוא כמי שעוקר אילן ממקום נטיעתו הראשון ומשרשיו שהיה חי בהם ושותלו במקום אחר.

המאריך ימים זוכה לה אחז במדות עליונות

טו. ומטעם זה ראוי לכל אדם להיות רודף אחר חיים הגופנים יען כי באמצעותם יזכה לחיים הנצחיים כי לא יתכן לאדם להשלים נפשו בימים מועטים כמו שאמרו ארחין רחיק וזוודין קלילין, והמאריך ימים מתאחז במדות עליונות כפי שניו כדאיתא בזוהר פרשת תצוה דף קפ"ה זה לשונו, והאי יומא נטיל לכולהו נפשאן והוו ברשותיה ואי לא קיימא ברזא דשבעין לית ליה רשו לנפשאן דקיומא דנפשאן ברזא דשבעין כמה דאת אמר ימי שנותינו בהם שבעים שנה וכו' ואי תימא לנפשאן דרביי דלא אשלימו לשבעין שנים לא שלטא בהו ודאי שלטא בהו אבל לא בשלימו כמאן דזכי יומין סגיאין לפקודי אורייתא עכ"ל.

הנה מבואר ממאמר הזה כי אינו דומה המת בקצרות שנים למאריך ימים לפי כי כפי שניו כך הוא מתאחז במדות העליונות, ועל כן אשרי הגבר אשר לו בכח יגבר בקרב הימים האדירים האלה אשר ספרי חיים וספרי מתים פתוחים כי המשפט לאלהים ובריות בו יפקדו להזכירם לחיים ולמות כי ישא עול התשובה ומעשים טובים בכל הבא

מידו ולהתאמץ ביראת ה' תוסיף ימים למען לא יכרת במיטב ימיו ויכתבו עליו מרורות ויורישוהו עוונות נעוריו חס ושלום.

דברי ספר הבהיר על הנפטר בקיצור שנים

טז. ובספר הבהיר אמרו, כי הנפטר בקצרות שנים תובעים ממנו בבית דין הגדול של מעלה מדוע לא תקנת מעשיך ושמא היה לך בן מורה הוראות בישראל והשביע בצחצחות נפשך, ואף גם כי באמצעות החיים היית משיג שלימות לנפשך.

כוונת בקשת החיים בימי הרחמים הם על החיים הרוחניים

יז. כי על כל אלה הימים האלה נזכרים ונעשים לשפוך שיחה לדרוש סליחה ולחשוב עם קונו כמה הוא חסר משלימותו ולתקן עותתו ולהרבות מצוות ומעשים טובים, ובנוי לתלפיות תל שכל פיות פונים אליו יתברך בבקשתם ובתפילתם בשאלת החיים נוסף על שאר ימות השנה כי אנו מוסיפים עוד זכרנו לחיים וכתוב לחיים טובים ובספר חיים טובים וכו', ובודאי כי אין להעלות על הלב להיות הכוונה לבקש אריכות הימים לברוח מן המות כי אין זה ראוי להפליג עליו כל כך ולהרבות בתחנונים בשורש תפילתינו בפרט בשלש ברכות הראשונות והוא דבר פחות ונקלה.

ביאור כוונת הכתוב מי האיש החפץ חיים

יח. ועל כיוצא בזה אמרו הראשונים כי כיוון דוד המלך עליו השלום, לכו בנים שמעו לי יראת ה' אלמדכם מי האיש החפץ חיים אוהב ימים לראות טוב, כלומר כי במה נחשב הוא האיש אשר חפץ חיים בזה הצד שהוא אוהב ימים שיתרבו כדי לראות טובה הרבה, ולכך אמר מי האיש על דרך מי הפלשתי הערל הזה שאיש כזה בלי ספק נבזה ונמאס הוא.

אבל פנימיות הדבר הוא סור מרע ועשה טוב כי אותה אתם מבקשים לאור באור החיים הארוכים, וכן הוא אומר לא אמות כי אחיה ואספר מעשי יה, וזהו הוא שאלת החיים בימים האדירים האלה בשורש תפילתנו למען יהיה לנו זמן לעובדו שכם אחד אשר באמצעות החיים הגופניים נזכה לחיים הנצחיים, ועל כן סידרו לומר בפתח שערי התפילה זכרנו לחיים וכו' כתבנו בספר חיים למענך אלהים חיים, לרמוז כי אין כוונתינו לשאול חיים לצורך עצמינו אלא כל כוונתינו לשם שמים למענך אלהים חיים כדי לעבדך ולהתעסק בתורה ומצוות להשיג שלימותינו שאין מקום לזה אלא על ידי החיים.

ביאור מ"ש ז"ל צדיקים נכתבים ונחתמים לאלתר

יט. והראשונים אמרו במאמרם ז"ל,[120] שלשה ספרים נפתחים בראש השנה של צדיקים נכתבים ונחתמים לחיים, של רשעים נכתבים ונחתמים למיתה וכו', כי יתחמץ לבב אנוש לאמר אני ראיתי רשע עריץ ומתערה כאזרח רענן יעמד חי לפני ה' וצדיקים ממתים

ידך ה' ממתים מחלד, אכן המשכיל לבו ישים כי לא מחשבת חכמי הראשונים לומר על החיים הגופניים אלא הכל סובב על החיות הרוחניי ומיתה רוחניית וצדיקים נחתמים לאלתר לחיים הנצחיים של עולם הבא ושל רשעים נחתמים למיתה להאבד מעולם הבא אם לא יתנו לב לשוב מאותו הדרך, ואל כוונה זו פונה בקשתנו זכרנו לחיים וכו' למענך אלה"ים חיים סוד עלמא דאתי כנודע לבאים בסוד ה'.

תוכחה על חומר כוונת הלב בתפלה ודברי הזוהר בזה

כ. והנה אמרו בזוהר סוף פרשת במדבר [121] ז"ל, ווי ליה לבר נש דפגים צלותא פולחנא דמאריה עליה אתמר כי תבאו ליראות פני וכו' זכאה בר נש דידע למפתיה למאריה בריעותא ובכוונה דלבא ווי ליה למאן דאתי למפתי למאריה בלבא רחיקא ולא ברעותא הדא הוא דכתיב ויפתוהו בפיהם וכו' וגרים ליה לאסתלקא מעלמא עד לא מטו יומוי בזמנא דאילנא אתער בעלמא למיעבד דינא ועל דא בעי בר נש לאתדבקא נפשיה ורעותיה במאריה ולא ייתי לגביה בלבא רחיקא כמ"ד דובר שקרים לא יכון לנגד עיני ע"כ.

הנה מבואר ממאמר הקדוש הזה כי מיעוט הכוונה בתפילה גורמת לאסתלקא מעלמא עד לא מטו יומוי חס ושלום, והחי יתן אל לבו על זאת כל הימים לבל יכרת במיטב ימיו וכל שכן וקל וחומר בקרב הימים הנוראים האלה כי אותה נפשינו איותה ויעש כמה סליחות ותחנונים לפני אלהינו מרחם לדרוש מאיתו שיזכרנו לחיים ברכה ושלום, שצריך להתאמץ בכוונת תפילתנו בכל עוז ותעצומות ולא בשפתים נעות וכל רוח אין בקרבו, ומה בצע כי ישמע במרום קולו קול קורא זכרנו לחיים והולך נגד החיים בתפילה בלא כוונה כגוף בלא נשמה, הא למה זה דומה לנועל את ביתו לשומרו ונמצא אויבו ומבקש רעתו שמור בתוכו וחס ושלום יעורר עליו קטיגורייא להזכירו לרעה למעלה.

יכוין בתפלות ימים נוראים לתקן תפלות הפסולות

כא. ולפיכך כל איש הירא וחרד לדבר השם בהתקדש היום הקדוש הזה יקדים לבא לבית הכנסת ולהתבודד עם קונו על כל אשר אשום אשם על הנפש ולדרוש סליחה מהאל החנון המרבה לסלוח על עון זה בפרט אשר לא עלה מוראת שמים על ראשו בהתפללו בקלות ראש גם בלא דעת ולבו לא נכון עמו לבל יהיה בעוכריו כהיום הזה בזמנא דאילנא אתער בעלמא למיעבד דינא חס ושלום.

ויכוין לבו ומחשבתו לתקן בתפילות הימים האלה כל התפילות הפסולות אשר נפסלו מחסרון הכוונה, ועתה בתתו אל לבבו אליהם בתפילה נאה וחסודה גם אותן הפסולות אשר נדחו מליראות את פני האדון ה' צבאות המה יעלו בהר ה' להיות עטרה לראש מלך

מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא אשר זה הוא מחסדו הגדול יתברך לעלות התפילות הפסולות ולהתאחז בתפילה הראשונה אשר יתפלל בכוונה.

המתפלל בכוונה מעלה התפלות בלא כוונה ודברי הזוהר בזה

כב. וזה מבואר בזוהר פרשת פקודי דף רמ"ה, שיש ממונה אחד העומד על הפתח אשר דרך שם עוברים תפילותיהן של ישראל הכשרות בבינת הלב ובעריכת שפתים ולא עבר זר בתוכה, ופותח להן שער בית התפילה והמה יעלו להיכל אשר כל התפילות מקובצות שם יחד לעלות ולירואות את פני האדון ה' צבאות להיות עטרה לראשו.

אך אם התפילות המה מעורבבות במחשבות זרות ובלא כוונה אז אותו הממונה הוא דוחה את התפילות ההם החוצה והתפילות הולכות נעות ונדות עד שבאים ליד ממונה אחר אשר בידו תפילות הפסולות אשר נדחו משער בית התפילה והוא גונזן תחת ידו עד הגיע תור כי ישימו האנשים ההמה אל לבם לשוב ולהתפלל בכוונה וגודרים את עצמן לבלתי עשות עוד כזאת להתפלל בלא לב ולב, אז התפילות ראשונות שהם תחת יד הממונה ההוא מעלה אותם עם אותה התפילה הכשרה ונאחזין בה ועולות מעלה מעלה להיות עטרה לראש מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא ועת שערי רצון להפתח, ע"ש באורך.

להתחרט בימים אלו על תפלות שהתפלל בלא כוונה

כג. ומי האיש הירא אשר לא ישית לבו את זאת לשוב מדרכו הרעה בקרב הימים האלה להכונן במחשבתו להעלות כל תפילות הפסולות של כל ימות השנה בתפילות היום, וישים על לבו על מה שהתפלל בלא כוונה ועדיין לא נענה באותם התפילות ועתה הוא מתודה ומתחרט על עון זה שהקל בכבודו יתברך ויאמר, אוי לי מה עשיתי מדוע דבר ה' בזיתי ותהי יראתי אותו מצות אנשים מלומדה ובפי ובשפתי כבדתיו ולבי רחק ממנו, ויתמרמר בבכי ובתחנונים על זאת ויעשה גדר לעצמו לבלתי עשות כזאת, כן יעשה בתפילת ערבית ועוד ידו נטויה לכוין את זאת בתפילת שחרית ואף גם בתפילת מנחה והוא מהתקונים החשובים ליראי ה' ולחושבי שמו.

כוונה ע"ד הסוד בפסוק שויתי ה' לשני לילות ר"ה

כד. ואחר זאת יכוין לקיים שויתי ה' לנגדי תמיד ויכוין השם יֱהֹוֶה ושוב ישלבנו בשם אֶהְיֶה כנודע סודו לבאים בסוד ה' כי הוא דינא קשיא, ובליל שני יכוין השם בנקודות צבאות יְהֹוֶה ושוב ישלבנו באהיה כזה יְאֶהְהֶוֶיהֶהְ.

מקראי קדש לומר בכניסתו לביהכנ"ס בליל ראשון של ר"ה

כה. ובספר חמדה גנוזה סידרתי כוונה זו בסדר הפסוקים וזה סדרן.

ה' יְהֹוָה אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ. ה'וא ה' אלהינו בכל הארץ משפטיו. ו'ברוך שם כבודו לעולם וימלא כבודו את כל הארץ אמן ואמן. ה'שולח אמרתו אר"ץ עד מהרה ירוץ דברו. י'הוה מלך גאות לבש לבש ה' עוז התאזר אף תכון תבל בל תמוט. א'בא בגבורות ה' אלהים אזכיר צדקתך לבדך. ה'אירו ברקיו תבל ראתה ותחל האר"ץ. ה'ודיע ה' ישועתו לעיני הגוים גילה צדק"תו. ו'יהוה לעולם ישב כונן למשפט כס"או. י'ושב בסתר עליון בצל שדי יתלונן. ה'מקרה במים עליותיו השם עבים רכובו המהלך על כנפי רוח. ה'משלח מעיינים בנחלים בין הרי"ם יהלכון ע"כ.

מקראי קדש לומר בכניסתו לביהכנ"ס בליל שני של ר"ה

כו. ובליל שני יאמר בכניסתו לבית הכנסת סדרן של כתובים הללו.

י'הוה אלהים צבאות שמעה תפילתי האזינה אלהי יעקב סלה. ה'וד והדר לפניו עוז ותפארת במקדשו. ו'אתה ה' אלהים צבאות אלהי ישראל הקיצה לפקוד כל הגוים אל תחון כל בוגדי און סלה. ה'וד והדר פעלו וצדקת"ו עומדת לעד. י'הוה צבאות עמנו משגב לנו אלהי יעקב סלה. א'להים צבאות שוב נא הבט משמים וראה ופקוד גפ"ן זאת. ה'רעשתה אר"ץ פצמתה רפה שבריה כי מטה. ה'אל תמים דרכו אמרת ה' צרופה מגן הוא לכל החוסים בו. ו'לציון יאמר איש ואיש יולד בה והוא יכוננה עליון. י'הוה בשמים הכין כסאו ומלכ"ותו בכל משלה. ה'ללוהו בגבורותיו הללוהו כרוב גודלו. ה'ללוהו בתקע שופר הללוהו בנבל וכנור ע"כ.

ובנקל כל איש יבין לאשורו ראשי תיבות הפסוקים כי המה ראשי תיבות של שם הוי"ה ושוב ביתר הפסוקים הוא ראשי תיבות הוי"ה ואהי"ה בשילוב, ולמביני מדע ינעם סדרן של פסוקים וכינוייהם, אך אף מי שלא ידע ולא בא בסוד ה' יאחוז מזה וגם מזה אל ינח ידו כי סדר הכתובים הוא מונה.

לומר פיוט אחות קטנה קודם המזמור של קדושת היום

כז. ושוב יתחיל להפיל תחינתו על השנה תכלה שנה וקללותיה תחל שנה וברכותיה ויכלול בכוונתו גם על החטאים ועל העונות אשר עומד עליהם בארור, ואחר כך יקבל עליו קדושת היום במזמור היום ולא כנדפס בספרים המזמור תחילה דתחילה יש לנו להתפלל על אחרית השנה שעברה בטרם נקבל קדושת היום שהיא תחילת השנה באמירת המזמור של קדושת היום.

טעם שאומרין בכניסת היום מזמור פ"א למנצח על הגתית

כח. וטעם המזמור הזה הוא להודיע לבני אדם כי זה היום הוא יום הדין כי המשפט לאלהים הוא יען כי בתורה לא נזכר רמז דין כלל עד שבא דוד ופירשה במזמור זה, תקעו

בחדש שופר בכסה ליום חגנו כי חק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב, וגם מפסוק זה למדו גם על הפרנסה שנקצב כהיום הזה וסמיך ליה עדות ביהוסף שמו כי בראש השנה יצא יוסף מבית האסורים וידוע שיציאתו היתה סיבת הפרנסה בשני רעבון, ולכך נסמך כי חק לישראל הוא לאומרו עדות ביהוסף שמו, רוצה לומר שהרי עדות יש שהוכן יום זה למזון כל חי מעניינו של יוסף.

ביאור הקדמונים בטעם שלא נזכר ר"ה בתורה כיום דין

כט. וכבר נתחבטו הראשונים חכמים הקדמונים בשאלה זו מדוע התורה כיסהו ליום הדין כי לא תמצא הדבר בבירור בתורה, ויש אומרים שהתורה לא דיברה כי אם במועדים שיש בהם עשיית מצוה כגון פסח ולולב אמנם בהודעת דין זה אין בו שום מצוה, ויש אומרים לפי שדין זה לא נתחדש מזמן מתן תורה שהרי מימות אדם הראשון הוקבע יום זה ליום דין, ויש אומרים לפי שדין זה אינו לישראל לבד שהרי אף לאומות העולם הוא יום דין.

ל. אכן עיקר הטעם בזה כי נעלם יום דין כדי שיהא האדם מסופק בכל יום שמא זה הוא היום, ונמשך ממנו תועלת גדול כדי שלא ידעו הזמן הקבוע ויבואו לסגל עונות בכל השנה ולשוב בתשובה סמוך ליום הדין ככל אשר אנחנו עושים תמיד אחר יום הכפורים כי ישוב כל איש לסורו בראותו עצמו רחוק מן יום הדין של שנה הבאה אשר זה מפיתויי היצר הרע לאמר ליום הכסא יבא ביתו, כלומר אין האיש הקדוש ברוך הוא בביתו כי הפליג עין השגחתו עד ליום הכסא לשנה הבאה.

וזה הוא שנאמר במזמור היום בכסה ליום חגנו כי התורה כיסתה אותו כדי שיהיו מסופקים בכל יום שמא זה הוא היום אשר ישב ה' לדין עמים ובסבה זו יהיו עיניו פקוחות על כל דרכיו בכל יום ויום, וזהו אומרו תקעו בחדש שופר בכסה ליום חגנו היינו באותו חג שהתורה כסתה הזמן, ונתן טעם ולמה כסהו לפי שחק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב ולפי שהוא יום דין לכך כסתה תורה אותו כדי שיחשבו בכל יום אולי יום דין הוא כנזכר, וכן העלימה התורה התרועה ולא פירשה אם התרועה בשופר או בפה ולהיות מתריעין בפה, אך טעם העלם התרועה הוא ללמד דעת את העם שיריעו גם בפה בתפילה ובתחנונים ולכך נזכר במזמור שם בסמוך בצרה קראת ואחלצך וכו'.

לא. ובזוהר אמרו, [122] דביומא דראש השנה טוען המקטרג לפני הקדוש ברוך הוא על עונות ישראל והולך להביא עליהם עדים, ובא השמש להעיד עליהם ואומר לו הקדוש ברוך הוא אין עד אחד נאמן, והולך השטן להביא את הירח להעיד ואז הירח מתכסה שנאמר בכסה ליום חגינו והיכן מתכסית מקום שאמרו ז"ל במופלא ממך אל תדרוש.

דברי מוסר והתעוררות על הכוונה בתפלות ראש השנה

לב. וראוי לכל איש ישראל לשית את לבו בכל ענין המזמור אשר שם רמז הדברים הנאמרים באמת ולא יקרא אותו מצות אנשים מלומדה, וכן בשאר התפילה יכוין אל לבו היטב לכל אשר יבטא בשפתים להבין ולהשכיל כל אחד ואחד לפי שיעורו כי בשומו אל לבו פירוש מלות בתפילתו אז תתעורר כוונתו ונכנע לבבו הערל בראותו כי נצרך לחסדי המקום, אל כמפעליו ישיבנו ויעלנו בזכרון טוב מלפניו לחיים טובים ובל ימות ויספה במיטב ימיו, ואם יסתיר פניו ממנו ימצאנו צרות רעות ורבות.

וכן על ידי כך יתחדש בו רוח דעת ויראת ה' מיום ליום לשוב בתשובה שלימה לפניו כי יאמר איך אני אעיז פני ואקשה ערפי לפניו יתברך ולהתפלל לפניו בכמה בקשות ותחנונים על חיי ועל חיי כל אחי בית ישראל ואני הולך במעללי אשר לא טובים נגד החיים, ואיך אמלא את פי להתפלל תן פחדך ה' אלהינו על כל מעשיך וכו' וייראוך כל המעשים ואני השלכתי יראתו אחרי גווי וכעסתיו גם כעס בהבלי נכר כגוי מקרב גוי, ואיך אמלא את פי לעתור ולרצות על הגאולה לומר תן כבוד לעמך ותקוה טובה לדורשיך וכו' ושמחה לארצך וצמיחת קרן לדוד עבדך ואני במעשי הרעים מעכב הגאולה והישועה כל זמן שלא אשוב מדרכי הרעה.

ומזה יקיש על שאר הבקשות והתפילות כשיבין וישכיל ויכוין למה שמוציא בשפתיו ויהא נזהר מהדברים המעכבים את שאלתו ובקשתו כדי שלא יהיה תפילתו קול ושוברו עמו, כי בודאי אין סכל וטפש בעולם שיעלה על לבו שהוא יתברך יעשה בקשתו ועודו מחזיק בטומאתו דברים המעכבים שאלתו ובקשתו כי אין זה תפילה אלא חוכא וטילולא, ותחת רח"ם רחמת"ים עברה וזעם וחרון אפו יהיה שבעתים חס ושלום.

לג. וכן הענין כשיתעסק בשבחו של מקום בשירות ותושבחות ומשים אל לבו כוונת השבחים מה שהוא אומר יכנס בלבו מורא שמים ויחרד וילפת מאד מפחד ה' ומהדר גאונו ולגדולתו אין חקר, ויעלו מידי יום ביום ממדריגה למדריגה ליראה את השם הנכבד והנורא וזה יהיה סיבה לשוב ממעשיו הרעים ולתקן מעשיו.

דברי הזוהר בסגולת התפלה המטהרת מעון

לד. ובזוהר פרשת אחרי מות [123] אמרו ז"ל, ממעמקים קראתיך ה' אימתי אתדכי בר נש מחוביה רבי יצחק אמר דתב קמי מלכא עילאה וצלי צלותא מעומקא דלבא הדא הוא דכתיב ממעמקים קראתיך ה' ע"כ, שם רמז מיסרנו הקדוש כי לפי הטבע בהתחננו במעמקי לבו כי ישים אליו לבו ורוחו ונשמתו בתפילתו ממילא אתדכי מחוביה כי יאמר איככה אוכל וראיתי ברעה אשר ימצא את נפשי בעבור אלה הדברים אשר מעכבים

ויסיכו מסך מבדיל ביני ובין יוצר נשמתי, והוא על דרך מה שפירשו הקדמונים בכל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו, כי אינו דרך גזרה אלא לפי טבעו הטוב כדי שלא יהא נמאס בעיני הרבים אותם אשר יוכיח בשבט שפתיו אם יבא חטא על ידו חס ושלום.

יכוין בתפלתו שיהיו לרצון אמרי פיו כאילו כיון סודותיה

לה. ועל כן כל איש ישראל יכין את לבבו לכוין בתפילותיו בימים האדירים האלה, אף כי אין דרכו בכך כל הימים עתה יתאמץ לכוין בם ובפירושם כפי כח ידיעתו, ויחשוב במחשבתו שלא נעלם ממנו שיש עוד פנימיות ענייני הסודות ויהיה לבו לשמים בתחינה ובקשה שיהיו לרצון וכו' כאילו כיון כל אלה ואז הקדוש ברוך הוא מעלה עליו כאילו היה כן, וכן אמרו בזוהר פרשת יתרו, [124] ומעשה ידינו כוננה עלינו מאי כוננה כוננה ואתקן תקונך לעילא כדקא יאות, עלינו אף על גב דלית אנן ידעין לשואה רעותא אלא עובדא בלחודוי מעשה ידינו כוננהו להההוא דרגא דאצטריך לאתקנא.

חומר היודעים סודי התפלה ומתפללין בדרך פשוטה

לו. ואשר בתעלומות חכמה סובר הרז"ים ויונק מסוד תנחומיה יכין לכוין בכל הכוונות הרמוזות בכל נוסח התפילה, כי את אשר זכה להבין עמקי סודות הדברים ולא התבונן בכוונת התפילות ומתפלל בדרך הפשוטה אשמו בראשו, ואמרו ז"ל [125] מפני מה אין ישראל נענים מפני שאינן יודעים להתפלל בשם אבל היודע ומשיג עליו נאמר אשגבהו כי ידע שמי.

וכן הוא מבואר בזוהר פרשת חקת דף קפ"ג ע"ב ז"ל, מהכא אוליפנא כל מאן דבעי לאתערא מילין דלעילא בין בעובדא בין במלה אי ההיא עובדא או ההיא מלה לא אתעביד כדקא יאות לא אתער מידי כל בני עלמא אזלין לבי כנישתא לאתערא מלה דלעילא אבל זעירין אינון דידעי לאתערא וקודשא בריך הוא קריב לכלא אבל אי לא ידעי למקרי ליה לאו איהו קרוב דכתיב קרוב ה' לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת ע"כ.

לז. ולמי שמשיג כוונות כל תפילה ותפילה לפי זמנה וסודה ולא התבונן גם עליו תעבור תלונת חז"ל אשר אמרו תפילה בלא כוונה כגוף בלא נשמה, וקרוב אני לומר כי עיקר מאמרם היתה על כוונת סוד הרזים וזווגי מדות העליונות הראויות לבא על ידי התפילות, ואשר לא יתבונן הוא כגוף בלא נשמה אף כי יתפלל בכוונה יען כי סוד התפילה הוא נשמה אל התפילה כי הסודות הם עניינים הנוגעים ברומו של עולם סוד שרשי השמות. **ועל** כן אמרו שהתפילה צורך גבוה להמשיך שפע בכל העולמות, כי אחר שהאדם הוא חלק אלוה ממעל אחוז בשרשרות הקדושה על ידי השתלשלות נשמתו ממדרגה למדרגה ותפילתו סולם שבו יתעוררו הספירות העליונות על ידו וימשיך שפע וברכה אל הספירה

מהראשונה אל האחרונה ומשם אל המדריגות התחתונות עד שיגיע ויחול עליו דרך הסולם ויהא מקום ומושב לקבל השפע וממנו יתחלק לכל העולם, ונמצא שהוא במקום צנור הגדול הנקרא צדי"ק יסוד עולם והשכינה מתדבקת עמו מאהבתו אותו כמבואר כל דברינו אלה באורך בספר הזוהר פרשת ויקהל.

קצת מרמזי הסודות בתפלות ימים נוראים

לח. אבל מי שיוכל להתפלל על פי הסוד ומתפלל בדרך הפשוטה, אף אם יתפלל בכוונה לא ירצה כי כל כוונתו אינו מכוין רק לתועלת עצמו להשפיע לו רב טוב וכן לכל העולם, וכל אשר יוסיף אומץ בכוונתו הוא מוסיף רק כדי ליטול פרס מרבו כמו זכרנו לחיים ובספר חיים ברכה ושלום ופרנסה טובה וישועה ונחמה וכו' וכן כל כיוצא בזה בשאר הבקשות ונמצא כי הוא כעבד הנוטל שכר מרבו.

אמנם הבן הוא האיש אשר חנן ה' אותו שזכה ליכנס בפנימיות סודות התפילה, כשיאמר זכרנו לחיים לא על חיי עצמו תהיה מגמת פניו אלא תהיה כוונתו להמשיך השפע והברכה אל המדות העליונות ושיתגלה החסד העליון כי ממנו תוצאות חיים למלך עולם ה' וכמו שהמלך העליון חפץ ומושך אור החיים לעצמו כן ימשך לנשמתו, ומפני שחיות נשמותינו תלוייה באם הבנים אלה"ים חיים לכך נאמר למענך אלהים חיים, באופן כי כל הכוונה ומגמת פנינו אינה אלא בסוד החיים העליונים שהם הארות גדולות המאירים במדות העליונות אשר המה חיים אליהם כדמות החיים אל התחתונים, וכן כל כיוצא בזה בכל שאר הסדר של התפילה כולן מתוקנות בסדר העולמות.

לט. ולכן תראה שתקנו לומר כמה לשונות שלפי פשוטי הדברים נראין כפולים ומכופלים, כמו ובכן תן פחדך על כל מעשיך ושוב אמר ואימתך על כל מה שבר"את וחזר לומר ויירא כל המעשים והכל רמז על עולמות של מעלה הנרמזים בפסוק לכבודי ברא"תיו יצר"תיו אף עשי"תיו, ויראוך כל המעשים רמז לחיילות אשר בעולם העשיה, וכן וישתחוו לפניך כל הברו"אים רמז למאור הבריאה, וכן על דרך זה וידע כל פע"ול ויבין כל יצ"ור אשר נשמ"ה באפו ה' אל"הי ישראל רמז לארבע עולמות אצילות בריאה יצירה עשיה מלמטה למעלה.

רמזי סוד ד' נוסחי "ובכן" בתפילת ר"ה

מ. וכן בכל יתר כפלי הלשונות כמו ארבעה "ובכן" שנזכרו בה כמו שאמרו בספר התיקונים אין להוסיף ואין לגרוע מהם, ואף כי בספרים לא הוזכרו אלא שלשה "ובכן", לא עמדו בסוד הדברים ועומקן כי המדפיסים הראשונים נטו אחר דברי הזוהר בפרשת

בשלח שלא הוזכרו שם רק שלשה אך לא האיר אל עבר פניהם סוד הנזכר בתיקונים ארבעה ובכן.

וצריך אתה לדעת כי ובכ"ן בגימטריא ע"ב סוד שם ע"ב הנרמז בפסוקים ויסע ויבא ויט, ובכ"ן יתקד"ש הוא נגד ע"ב אותיות דפסוק ויסע והוא כנגד אברהם שקידש שמו יתברך בעולם, ובכ"ן תן פח"דך הוא נגד ע"ב אותיות דפסוק ויבא והוא כנגד פח"ד יצחק, ובכ"ן תן כב"וד הוא נגד ע"ב אותיות דפסוק ויט נגד יעקב שאמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, ובכ"ן צדיקים הוא נגד הע"ב שמות שנעשים מאותיות השלשה פסוקים שהם ע"ב שמות כל אחד משלש אותיות והוא נגד רגל רביעי של המרכבה דוד המלך עליו השלום שהוא סוד צדיקים בלשון רבים צדי"ק וצד"ק שהם בהתחברות.

ישוב דברי הזוהר עם התקונים במספר נוסחי "ובכן"

מא. ולכן לא הוזכרו בזוהר פרשת בשלח אלא שלש ובכן ששם לא דברו אלא בג' הפסוקים שהם כנגד האותיות קודם שיבנו לבתים ויעשו תיבות, אך בתקונים הוזכרו הארבעה ששם דברו על הכולל אחר שנבנו לבתים ונעשו מהם שמות כי זהו ברגל הרביעי כאמור, ולכן העיקר לסדרן ארבעה כסדר התקונים שנפל טעות בכת הקודמין המדפיסים.

תקון נוסח "זכרנו לחיים" על פי האריז"ל וסודו

מב. וכן נפל טעות בנוסח זכרנו לחיים וכו' וכתוב בסוף הנוסח למענך אלהים אל חי, ושגיאה היא לפי דברי הרב ז"ל שצריך להיות בנוסח זה מ"ח אותיות לא פחות ולא יותר אשר המה עולים במספר שמות הקדש הוי"ה ואהי"ה עם הכולל שמספרם מ"ח, וגם כי מספר תיבות נוסח זה כמספר עשרת ימי תשובה, זכרנו יום א', לחיים יום ב', מלך יום ג', חפץ יום ד', בחיים יום ה', כתבנו יום ו', בספר יום ז', חיים יום ח', למענך יום ט', אלהים חיים יום י', וצריך לכוין תיבה אחת בכל יום מעשרת ימי תשובה.

תוכחה למזלזלים בסודי התפילות

מג. ורבים פערו פיהם ויהיו מלעיבים במלאכי אלהים המוכיחים והמישרים אורחותם של תועי רוח בדברים שעומדים ברומו של עולם, ויפנו עורף ולא פנים ולא אבו בדרכיו הלוך באשר הורגלו בתפילתם בשפתים נעות ורוח אין בקרבם ותהי עתרתם מצות אנשים מלומדה, ולו חכמו ישכילו כי המה יתעתדו להתקרב למשפט על אשר לא התבוננו להבין ולהשכיל שורשי הדברים על משפטם, ואף אם לא חלק להם בבינה לעמוד בסוד ה' נפל עליהם החיוב להאמין שיש פנימיות ענייני הסודות בסדר התפילה ככל אשר הורונו לדעת מאורי עולם, אשר כל עסקי סדר התפילות וביותר סדר התפילות של

הימים האדירים האלה כולם מסודרות בסדר המדרגות העליונות וזווגי מדות הקדושות העליונות ושמות הקדש היוצאים מראשי תיבות וסופי תיבות ומספר אותיות הקדש שבהן שצריך לדקדק בהם שלא יחטיא אחת מהנה פן יהרסו אל ה' חס ושלום.

מד. וכל זה אשר רמזתי אליך הוא פשטי סודות הדברים בערך הסודות הכמוסים בהן אשר בהם יתברר טעם מדוע בתחילה סידרו לומר זכרנו לחיים ובסוף אומר וכתוב לחיים טובי"ם, כי מלבד פשט הדבר שהוא על דרך עני שואל על פתח ששואל תחילה מעט ושוב מוסיף עוד בבקשתו לומר חיים טובים, עוד יש טעם כמוס אשר המה בחינות הנעשות למעלה למלכ"ות שמי"ם אשר המה נקראים טובי"ם על שם גומל חסדים טובים ובזכרנו לחיים היא בחינה אחרת כמבואר לאשר עמד בסוד ה'.

מעלת היודע לכוין בסודי התפילות ובפרט בימים נוראים

מה. אשרי עין ראתה כל אלה כי כפי מקום עליית המחשבה כך תהיה ההשפעה עליהם, וכבר עוררתיך במעגלי יושר ואתה תאזור מתניך וחזקת והיית לאיש וכבן החופש בגנזי אביו, ואף גם אם לא הורגלת בכך כל השנה קדש עצמך בתפילות הנוראות הנאמרות בימים האלה, וכן תראה כמה מהכת הקודמין אשר הדפיסו סדר התפילה עם קצת כוונות בכל פרט ופרט מה שלא עשו ביתר תפילות הימים יען כי הימים האלה נזכרים ונעשים לעתור ולרצות בכוונת הלב על פי מאמר הזוהר שהעתקנו לעיל, אימתי אתדכי בר נש מחוביה דתב קמי מלכא עילאה וצלי צלותא מעומקא דלבא וכו', ועוד מאמר פרשת חוקת דקאמר דאי לא ידעי למקרי ליה לאו איהו קרוב דכתיב קרוב ה' לכל קראיו לכל אשר יקראוהו באמת.

סגולת התפלות בימים נוראים וטעם שיש לדקדק בנוסחן

מו. והואיל וכל אלה התפילות אשר בקרב הימים האלה היו לנו לעינים כתריס בפני הפורענות לכל ימי שנה וגם כל התפילות תלויות בתפילת הימים הנוראים כמו שאמרו כת הקודמים בביאור התחנון קבל צלותין ובעותין בעידן עקתין ורמזנוהו למעלה, על כן ראו חכמי הדורות לתור ולדרוש ולסקל המסילה מכל שגיאות אשר נפלו בהן לבל יכשל בהם הקורא יותר משאר תפילות על כי בראש השנה ויום הכפורים אנו תלויין בדין והשטן עומד לקטרג לומר פיו הכשילו חס ושלום.

תיקון נוסחאות בתפלות ימים נוראים

מז. כי על כן הגיהו לומר זכרנו לחיים בשב"א אף דבלשון הכתוב הוא בפתח כל הכתוב לחיים, לשון תורה לחוד ולשון תפילה לחוד, ואף אם גם בתפילות שאר הימים לא יקפיד, הנה בראש השנה ויום הכפורים שהמה ימי דין והשטן הצר הצורר בשמים לדכא תחת

רגליו כל אסירי בזיקי העון לקטרג ולומר פיו הכשילו שאומר לא חיים בפתח וברית כרותה לשפתים לפסוק עליו למות ולא לחיים לפי מעשיו, ועל כן אף כי בשאר הימים קורא לפי הדקדוק - בראש השנה יעזבהו ויטשהו.

מח. וכן מטעם זה יש לומר ויעשו כולם אגודה אחת האלף בפת"ח ולא בסגול דלשון הכתוב ויתקבצו בני בנימין ויהיו לאגודה אחת בסגול, דלשון תפילה לחוד שלא ישתמע אגודה אי חד שמשמעו אינו אחד, ועם כי לעניות דעתי הטעם הזה קלוש הוא איתי ראיתי לגדולי ישראל מגיהים כן.

מט. וכן הגיהו כמו שידענו ה' אלהינו לדלג תיבת כמו, כי בנוסח זה חוץ מתיבת ובכן יש בה מ"ב תיבות כנגד הגבורה כנודע לעומדים בסוד ה', וכן הגיהו שהשלטון לפניך כי ברוב הספרים נדפס הש"ין בחיריק וצריך להיות השין בקמץ או לקרות שהשולטן לפניך כדי שלא יהיה נראה שהשילטון אדם שילטון.

נ. ובנוסח ובכן צדיקים והרשעה כולה כעשן תכלה צריך להיות בבי"ת כלשון הכתוב כלו בעשן כלו, והכונה לעתור ולרצות ועולתה תקפוץ פיה על לילי"ת נוקבא דתהומא רבא והרשעה כולה בכללותה עם עש"ן שהוא ס"מ תכלה.

נא. ובנוסח מלוך על כל העולם כו"לו אין למחוק תיבת כולו מפני היתור נפיש כי כן הוא גם כן לשון הכתוב כל בית ישראל כולו, ולא שייך לומר בכאן לשון תפילה לחוד אלא בדבר שיהא נתפש בפיו כמו לחיים הנזכר אבל לא ביתור בעלמא.

נב. ובנוסח ודברך מלכנו אמת, רבים מגדולי ישראל הגיהו לדלג תיבת מלכנו כלשון הכתוב ראש דברך אמת וכתיב לעולם ה' דברך נצב בשמים, וכן הוא גירסת רבינו בחיי וכתב שנתקן נוסח זה על פי מה שמצינו במדרש שאמרה מדת הרחמים לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם מאחר שבראת העולם במדת הדין שנאמר בראשית ברא אלהים ואי אפשר שלא תנהיג עולמך במדת הדין מפני מה בראתני אמר לה חייך שאיני מנהיג זולתך וכו', ואותו הדיבור אנו מבקשים ממנו יתברך בימי הדין הללו לקיימו שלא להנהיג עולמו כי אם במדת החסד ומדת הרחמים, עד כאן מעט מזער ממה שראיתי לעוררך ויותר מהמה כמה וכמה וכבר ביארום מפרשי התפילות ז"ל.

אזהרה על ההכנעה שעיקרה בלב ולא בכריעה בלבד

נג. ואשרי אנוש יעשה זאת לשית אל לבו שוה לשפתיו אשר מתוך זה ימשך הקרבת תועלת הנוסח האמיתי כי יתן אל לבו אליהם וגם הכנעת הלב כנזכר לעיל כי הוא עיקר הכל, כי מה בצע לנוהגים לכרוע כל התפילה בראש השנה ויום הכפורים ועליהם נאמר

הלכוף כאגמון ראשו כי עיקר ההכנעה הוא בלב ושלא יתראה לעיני בשר כי כל מה שאפשר לעשות בסתר אל יעשנו בגלוי.

ואמרו הראשונים ז"ל, כל איש ישראל יסתיר כל ענייני עבודתו מבני אדם כי אז יכפל שכרו וינצל מלעג הלועגים ובזה יוודע שאינו גונב דעת הבריות, כי המגלה צדקתו כוונתו להללו בשערים ולהיות לראש ולבטוח בו בין הכסילים כדי שיוכל למצוא חפציו מהם והוא דומה למה שאמרו המושלים, כי החתול כשהזקין נעשה נזיר ובטחו בו העכברים עד שלכדם וגרם עצמותם, וכן אמרו אל תתפאר משום דבר שעשית ואל תעמוד במקום שישבחוך פן יגבה לבך, ואם שמעת בני אדם ששבחוך על גודל חסידותך אשר התחסדת עם קונך בפניהם דאג והצטער בדבר כי מחסרין חלקך לעתיד ועל כן נאמר והצנע לכת עם אלהיך, ולעושה אלה מלמדים אותו שלא לשוח ויאחוז בהכנעה הפנימית בסתר עליון וה' יראה ללבב.

אזהרה למגביהים קולם בתפילות ימים נוראים

נד. ורע עלי המעשה של רבת בני עמינו אשר אמרו לקולנו נגביר בתפילות הימים הנוראים והאדירים האלה וכל המרבה להשמיע בקול דברי קול ירעם בקול גאונו, יתן בקולו קול עוז תפארת לו מן האדם, ולא שמעו ולא הטו את אזנם לקול מלחשי"ם קול המורים אליהם לאמר למה יקצוף האלהים על קולכם לאמר היום אם בקולכם תשמיעו תחת היות תפילתכם כאוב מארץ קולכם ומעפר תשח אמרתכם, אם כבנים אם כעבדים המורדים באדוניהם הבאים לשפוך שיחה לדרוש סליחה מאיתם, ישתקע הדבר ולא תעשה כזאת בישראל.

חומר המשמיע קולו בתפלתו ע"פ הזוהר מהר"ם לונזאנו ע"ה

נה. ומה גם כי גרמו רעה לעצמם בהרים קולם בתפילה אשר בכל הארץ יצא קום ובלי ישמע קולם, וה"ן קול ואין עונה ואין קשב למלאכי שמים גבורי כח עושי דברו לשמוע בקול תפילות כאלה כמו שאמרו בזוהר פרשת ויגש, [126] מאן דצלי צלותיה וקם קמיה מאריה לא אצטריך למשמע קליה בצלותא ומאן דאשתמע קליה בצלותא לא אשתמע וכו', ודקדקו המקובלים ז"ל מדלא קאמר למשמע קלא אלא קליה משמע דאפילו הוא עצמו לא ישמע קולו.

ואף כי בר"מ פרשת פנחס [127] אמר זה לשונו, בצלותא כל חד מצלי בחשאי דלא ישתמע קלא דיליה בצלותיה לגבי חבריה וכו' דמשמע דלא אסר למשמע הוא עצמו, היינו לענין שאם ישמע לאזניו לא יענש על ככה מה שאין כן אם השמיע לזולתו נענש, ומשמע נמי כי אף על פי שלא השמיע הדברים ממש רק קול דברים אסור מדקאמר ומאן דאשתמע

קלי"ה, וגם בתנא דבי אליהו פרק כ"ח אמרו בפירוש, המתפלל ומשמיע קולו לאזניו הרי זה מעיד עדות שקר ויש אומרים מחוסר אמנה.

נו. ובזוהר פרשת ויקהל [128] זה לשונו, אינון משריין מאריהון דאודנין צייתין כל אינון דמצלאן צלותהון בלחישו ברעותא דלבא וכו' ואי ההיא צלותא אשתמעת לאודנין דבר נש לית מאן דציית לה לעילא בר מאן דשמע בקדמיתא וכו', וכן אמרו בתקונים [129] ז"ל, ורזא דמלה בעומד"ם תרפינה כנפיהם דלא למשמע קלא בעמדם ישראל בצלותא דעמידה קול דממה דקה קדש הקדשים דאיהי בעמידה בגין דתמן קאתא מלכא וכו'.

תפלה בלא נענוע ובקול נמוך מסייעין אל הכוונה

נז. ומה שנתפשט המנהג ברבת בני עמינו להגביה קולם בתפילת הימים האלה, טעו בחושבם כי טעם הדבר הוא שלא להטעות לזולתם וזה בשאר הימים אכן בימים האלה להטעות לא חשו כיון שמצויים בידם מחזורים, אך לא מצינו לא בש"ס ולא בזוהר טעם זה דהא בגמרא [130] ילפינן לה מחנה שנאמר וקולה לא ישמע ואין הסיבה כדי שלא יטעה זולתו אלא מפני כי המגביה קולו בתפילתו הרי זה מקטני אמנה, וגם בזוהר תלו טעם הדבר מפני דמלה דצלותא אתאחדא בעלמא עילאה ומלה דעלמא עילאה לא אצטריך למשמע וכמ"ש.

נח. והראשונים אמרו כי המנמיך קולו מאד בתפילתו גורם לכוין הלב והמגביה קולו אינו מכוין, ומה שאמרו שמי שאינו יכול לכוין שמותר לו להגביה קולו כדי לכוין היינו כי האיש ההוא כשיגביה קולו יכוין אבל אינו מתפלל בכוונה, כי אף כי אמת הדבר כי הנענוע בתפילה והגבהת הקול יעזרו למי שלבו בל עמו, לא יועיל רק לשלא יטעה בתפילתו שאם לא היה מתנענע ומגביה קולו היה טועה בתפילתו ולא היה יודע היכן הוא אבל לא יועיל לכוונת הלב ואדרבא המתנענע והמגביה קולו בתפילתו גורם ביטול כוונתו, והתפילה בלי התנועעות כלל וקולו לא ישמע עוזר על הכוונה.

ובעל נפש בנסיון יראנו שהעמידה בלי נענוע בתפילה ובנמיכות קול גורם לכוין הלב, וגם הבעל שכל יבוננהו משכלו כי נכריה עבודתו בשומו לנגד עיניו לאמר הישאל אדם שאלות ממלך בשר ודם וגופו מתנועע כנוע עצי יער מפני רוח ויתן בקולו קול עוז.

תוכחה למתפללים העמידה בקול ועונין אמן בלחישה

נט. ומי יתן אלוה דיבר עמם לאמר אליהם אם אב אני איה כבודי ואם אדונים אני איה מוראי, כי לענין ענות אמן יהא שמיה רבא אשר חכמים הגידו לענות אמן בכל כחם וכתבו התוספות בפרק כל כתבי [131] ז"ל, ר"י אומר דיש בפסיקתא כשישראל נכנסים לבתי כנסיות ובתי מדרשות ואומרים אמן יהא שמיה רבא בקול רם מבטלין גזרות קשות ע"כ.

ובזוהר פרשה תרומה [132] ז"ל, אנן בעינן לאתבא בחילא תקיף אמן יהא שמיה רבא בגין דיתבר חילא דסטרא אחרא ויסתלק קודשא בריך הוא ביקריה על כלא ואדכר לשמיה ולבנוי וכו', וכן בפרשת פנחס זה לשונו, תנינן העונה אמן יהא שמיה רבא בכל כחו דא איהו כחו ודאי אצטריך לאתער כל שייפוי בחילא תקיף בגין דבאתערותא תקיף דמתקף אתער ההוא כח קדישא עילאה ואסתלק גו קודשא ואתבר חילא ותוקפא דסטרא אחרא, וכן פסק הקדוש מהר"י קארו בסימן נ"ו.

ס. הן זאת לעגה להם בזה להם לרבים מבני עמינו בנים לא אמ"ון בם, והן קול ענות חלושה אמן יהא שמיה רבא כקול אוב מארץ ידבר ענו לומר אמן חטופה ויתומה ואין קול ואין עונה יתן בקולו קול עוז בקרב איש ולב עמוק רק שפתים נעות כי אמרו כי הרי זה מקטני אמנה ומרמות רוח"א.

תיפח רוחם כי איה איפה צדקתם בעומדם בתפילה בקול גדול ולא יסף ותבקע הארץ לקולם אשר אין להם על מה שיסמוכו לא מן הש"ס ולא מספר הזוהר, ובענות אמן בקול גדול כל גדולי ישראל הסכימו פה אחד אשר פירושו האמיתי בכל כחו הכוונה בקול רם כמדובר, ואיך ימלאו את לבם להיות מלעיבים במלאכי אלהים על ככה וטח מראות עיניהם אשר זה דרכם כסל למו במקום אשר עשו פגם לתפילתם ויקראו בקול גדול וכו'.

ואנה יוליכו את חרפתם כי תפילות הימים האלה היו לנו לעינים לכל חיינו ולכל ימי שנותינו כאשר ביארנו כמה פעמים, והמה בסכלותם בקול כסילים יבטלום והיו כלא היו דהא לית מאן דציית ליה לעילא כמו שאמרו בזוהר, וקרוב הדבר כי הצר הצורר בשמים ממעל מצא כדי מאוויו לעלות ולהשטין אחר כי אין כל סניגור יעצרהו כי לא נשמע במרום קולו בהתחננו לפני קונו על אשר חטא על הנפש ומבקש כפרתו ועבר ורמס וטרף ואין מציל בר מינן.

סא. כי על כל אלה הנפש היפה המלאה לה דעת ויראת ה' יאחוז דרך חסידים הראשונים להתפלל כל הימים וביותר בימים האדירים האלה בלחישה ובנמיכות קול דממה דקה ואל יכנס בספק סכנה זו חס ושלום, וכן ראינו לגדולי ישראל החזיקו במנהג זה מנהג ותיקין לומר תפילתם בלחישה.

אכן בענין הקדיש ראוי להתאמץ כל איש ישראל בכל הימים וביותר בקרב הימים הנוראים האלה בעניית אמן יהא שמיה רבא בכל כחו בקול תקיף וחזק אשר סגולתו רבה היא מאד לכפר על כל פשע וחטאה, ואף גם אשר מבטלים גזרות קשות ורעות כמו שכתבו בתוספות בשם הפסיקתא כי אותה אנחנו מבקשים כהיום הזה לכפר עלינו ולבטל מעלינו כל גזרות קשות ורעות.

בעשי"ת יאמר עושה השלום בתפלה משא"כ בקדיש וטעמו

סב. וכתב הרב זלה"ה כי אחר העמידה לא יאמר עושה שלום אלא כל עשרת ימי תשובה יאמר עושה השלו"ם שמספרו ספריאל, והוא המלאך הסופר הכותב בספר חיים לכל בני אדם והוא מגין מהמקטרגים וכורת אותם כמספריי"ם הללו.

סג. ובעושה שלום שאחר הקדיש אין לחוש כי הוא נתקן בלשון תרגום לתברא מנעולין בגושפאנקאן דפרזלא וקליפין בישין כמו שאמרו בזוהר ואין צריך להזכיר ולומר השלום שם המלאך להכניע על ידו לקליפה כי מאיליה נפלה לא תוסיף קום מה שאין כן בתפילה, וכן ראיתי למורי נר"ו שלא היה אומרו בקדיש כלל רק בעמידה וכן ראוי לנהוג.

מנהג האר"י לומר לדוד מזמור בליל ר"ה קודם קדיש בתרא

סד. ועוד זאת שמענו כי מנהג הרב עם החברים לומר ליל ראש השנה קודם קדיש בתרא מזמור כ"ד לדוד מזמור לה' הארץ ומלואה, ומסוגל כדי שלא יחסרו מזונותיו כל השנה. **אכן** צריך שיכוין בניקוד שמות הוי"ה שבו כזה יְהֶוָה שעולה ניקודו שם אדנות עם הכולל ועם אותיות ההוי"ה עצמה גימטריא פא"י שהוא שם הפרנסה היוצא מראשי תיבות פותח את ידיך, ואני שמעתי בניקוד זה יְהֶוֹה שניקודו עולה ס' ועם ההוי"ה עולה גימטריא אלהים בסוד ה' הוא האלהים אשר משם הפרנסה והכל עולה למקום אחד.

תפלה על הפרנסה אחר אמירת המזמור

סה. ואחר כך לומר אחריו, יהי רצון מלפניך יַהֲוָה האל הגדול הגבור והנורא עשה למענך ולמען קדושת המזמור הזה והשמות הקדושים הנזכרים בו וקדושת פסוקיו ותיבותיו ואותיותיו וטעמיו ורמזיו וסודותיו היוצאים ממנו, ולמען שם הגדול והקדוש דִּיקָרְנוֹסָא היוצא מפסוק והרי"קותי לכם ברכה עד בלי ד"י ומפסוק נס"ה עלינו אור פניך ה', שתכתבנו בספר פרנסה וכלכלה שנה זו וכל שנה ושנה לנו ולכל בני ביתינו במלוי וברויח ולא באיסור ולא בעמל וטורח בנחת ובשלוה ובהשקט ובטח כדי שנוכל לעבוד עבודת הקודש בקדושה ובטהרה בלי שום טירדה, פרנסה שלא יהיה בה שום בושה וכלימה, ואל תצריכנו לידי מתנת בשר ודם כי אם מידך הפתוחה והקדושה, ותצליחנו והרויחנו בכל לימודינו ומעשה ידינו ועסקנו ותהיה ביתינו מלא ברכת ה' ונשבע לחם ונהיה טובים אמן כן יהי רצון.

לומר מזמור הנזכר עם התפלה אף בליל יום כיפור ויומו

סו. וכן יעשה כסדר הזה בליל יום הכפורים, וביום הכפורים אחר מוסף קודם קדיש בתרא.

בימי ר"ה ירחיק יגון מלבו ויאכל לכבוד היום

סז. ובצאתו מבית הכנסת ילך לביתו וישמח לבו ויגל כבודו ויבטח בהשם יתברך, ויקדש בלב שלם ובנפש חפיצה וירחיק ממנו כל יגון ואנחה שלא ליתן פתחון פה למקטרג כי אין לו מקום אלא במקום יגון ואנחה ומריבה וקטטה, וכן כתוב עליהם בדברי קבלה קדוש היום לאדונינו ואל תעצבו כי חדות ה' היא מעוזכם, אלא צריך לשמוח בלבו ולהראות שמחה לכל כדי לסמות עינו של שטן ויסדר שולחנו ויאכל וישמח לפי שהוא יום טוב, ולמה לא ישמח כל איש ישראל מאחר שנאמר חי אני אם אחפוץ במות הרשע, ועל כן אין מתענים בראש השנה ולא בשבת שובה מאחר שהאכילה והשתיה בהם היא מצוה.

אזהרה שלא להרבות בסעודות ראש השנה

סח. וכבר נתבאר כי לא נצטוינו על ההוללות ועל הסכלות אלא על שמחה של מצוה ולשמוח לב עניים ויתומים ואלמנות עמו כמו שנאמר אכלו משמנים ושלחו מנות לאין נכון לו, ואין ראוי לאכול ולשתות יותר מדאי אלא פחות מן השיעור כדי שלא יקל ראשו מתוך אכילתו וישב באימה וברעדה ולא יסיח דעתו מן הדין וחשבון ועל כיוצא בזה נאמר וגילו ברעדה.

שיעור האכילה בר"ה וסודה מספר "מגיד משרים"

סט. ומצאתי כתוב זה לשונו, הני ב' יומין רמיזי לכתר חכמה ובינה דלית תמן אכילה ושתיה ולהכי איכא מאן דאמר דאית להתענאה בהו, ומיהו לא נהוג עלמא הכי משום דמיכלא בהני יומין הוו כי היכי דליהוי לשטנא חולקא בקדושה דילן ולא יקטרג עלן דוגמת שעיר המשתלח ושער עגל בתפילין, ומכל מקום איבעי דלא למיכל בהו בשרא ודלא למשתי חמרא בהו ואוף בשאר אוכלין ומשקין למזער בהו, ואף על גב דאמר עזרא אכלו משמנים ההוא לכלל עמא ואנא ממלל ליחידי סגולה, ותו דמשמנים היינו שמן וחמאה וחלב אבל לא בישרא וכן בשתיה דלא אמר שתו יינות אלא משקים אוחרנין דאינון מתוקין, עד כאן מספר מגיד מישרים למהר"י קארו ז"ל ויאחוז צדיק דרכו.

מנהג אכילת הסימנים בלילי ראש השנה וטעמן

ע. ובתחילת סעודתו יעשה דברים שיעלו לזכרון טוב לפני ה' אשר חכמים הגידו סימנא מילתא היא ולאכול רוביא, כרתי, סילקא, תמרי, קרא, וכשיאכל רוביא יאמר יהי רצון מלפניך שירבו זכויותינו, כרתי יכרתו שונאנו, סילקא יסתלקו אויבינו, תמרי יתמו שונאינו, קרא יקרע רוע גזר דינינו ויקראו לפניך זכויותינו ע"כ.

והעיקר הוא להתעורר כל איש ישראל לבקש על נפשו על הדברים הנזכרים דודאי אין שום רמז באכילת רוביא ותמרי, דאף דרוביא מורה על הרבוי אבל אין נרמז שם

שזכויותינו ירבו דילמא זכויות דעלמא, וכן בכרתי יכרתו שונאינו אין נרמז שם שונאינו דילמא חס ושלום בהפך, רק הפרי הוא סימן שיזכור האדם ויתעורר בתשובה ויתפלל על הדבר, וכשומו רוביא על שולחנו ואוכלו אז הוא למזכיר שיתפלל שירבו זכויותינו וכן כשרואה כרתי אז הוא למזכיר שיתפלל שירבו זכויותינו.

טעם אכילת הסימנים למהר"ח הכהן ע"ה

עא. ומהר"ח הכהן עליו השלום היה אומר בטעם אכילת עניינים אלו, כי הנה נודע אשר חכמים הגידו כי אדם הראשון נברא בראש השנה ותכף נצטוה על עץ הדעת שלא לאכול ממנו והודיע אותו הקדוש ברוך הוא כי ביום אכלו ממנו ימות, ולכן אנו עתה בראש השנה בעצם היום ההוא עושים דברים אלו ואומרים עליהם אלה הדברים כלומר, ראה כי אנחנו לא נאכל זולת דברים המועילים שיש בהם זכרון טוב לתקן מעשינו ולהחיות את נפשותינו לעבדך באמת.

טעם שיש לעורר הדיבור בתפלה בעת אכילת הסימנים

עב. והנה אין לך עשב שאין ממונה עליו מלאך כמו שנאמר אם תשים משטרו בארץ וכל אחד ממונה עליו מלאך אחד והוא אומר לו גדל, ומבואר הדבר בזוהר בכמה מקומות דאף על גב שהקדוש ברוך הוא שם משטרו של כל אחד מלאך ממונה עליו אמנם מכל מקום העיקר של כל אחד ואחד נאחז במדות העליונות כמ"ש בפרק ר"ה לאילנות עיין שם באורך, ולפיכך כאשר יאכל האדם אלה הדברים החי יתן אל לבו לעורר אלו הכוחות למעלה ולעורר שרשיהם העליונים.

ולכן צריך כשיאכל שיבטא בשפתיו על כל דבר ודבר הנוסח שלו כמו שכתב המרדכי שהיה מנהגו של רב האי ז"ל, ולא כדעת הטור שנראה מדבריו שאין צריך לומר שום דבר כי אם שם אותן הדברים רומז על העניינים ההם כמו שכתב הב"י ז"ל, ואינו נכון מפני כי על ידי הדבור מתעורר כח העליון כמבואר בזוהר בכמה מקומות דהרהור לא עביד מידי אלא לבתר דאפיק מילה מפומיה ההיא מלה אתעביד קלא ובקע אוירין ורקיעין וסלקא לעילא ואתער מלה אחרא וכו', ולפיכך צריך לומר בפיו כך על כל דבר ודבר שאוכל כדי לעורר סוד דבור העליון ובזה מתקיים כל משאלותיו לטובה על ידי הכוונה.

אזהרה שלא לכוין בנוסח יתמו שונאינו על אויביו מישראל

עג. ואולם כאשר בא להתחנן ולבקש על אויביו ושונאיו אל ישים מגמתו על אויביו ושונאיו אשר מבני ישראל המה חס ושלום אף כי המה רעים וחטאים לה' מאד, ונהפוך הוא כי בקרב הימים האלה ימי תשובה צריך כל אדם להתפלל על כל רשעי ישראל להחזירם בתשובה שלימה, וכן אמרו בפ"ק דברכות [133] בהנהו בריוני דהוו בשבבותיה

דרבי מאיר דהוה קא בעי ר' מאיר רחמי עילויהו דלימותו ואמרה ליה ברוריה דביתהו מאי דעתיך דכתיב יתמו חטאים מי כתיב חוטאים חטאים כתיב.

עד. ומצינו כי מי שיאחז דרך זה יועיל מאד לתפילתו להתקבל ברחמים כמו שאמרו פ"ג דתעניות [134] בעובדא דאבא חלקיה דקדים סליק עננא מזויתא דדביתהו, ואמרו שם כי היה הדבר משום דבריוני שכיחי בשיבבותיה איהו קבעי רחמי עלייהו דלימותו ואיהי הוה קא בעיא רחמי עלייהו דלהדרו בתשובה ואהדרו.

נוסח יה"ר מהאר"י לומר בברכת השיבנו

עה. אשר מטעם זה אף מי שלא נהג לומר התפילה שתיקן הרב לומר בברכת השיבנו בשאר הימים, הנה בקרב הימים האדירים אשר מראש השנה עד יום הכפורים נכון לאומרה וזה נוסחתה.

השיבנו אבינו לתורתך יְהֹוָה וקרבנו מלכנו לעבודתך והחזירנו בתשובה שלימה לפניך, יהי רצון מלפניך יְהֹוָה אלהינו ואלהי אבותינו שתחתור חתירה מתחת כסא כבודך להחזיר בתשובה שלימה כל פושעי ישראל ובכללם תחזירני לי פלוני בן פלוני ובפרט לפלוני בן פלוני בתשובה כי ימינך יְהֹוָה חס"ד דבי"נה שהוא הימין פשוטה לקבל שבים ברוך אתה יְהֹוָה הרוצה בתשובה ע"כ, והוא סגולה להתקבל ברחמים תפילתו כאשר ביארנו.

באמירת יתמו שונאינו יכוין על בעלי הדין המקטרגים

עו. ועל כן גם בליל ראש השנה אל ישים מגמת פניו לאויביו ושונאיו מבקשי רעתו אשר מבני ישראל המה פן זה יהיה בעוכריו חס ושלום זה היום לקטרג עליו ולהפוך עליו בלהות אחר כי אינו שלם עם אחיו בני ישראל ונוקם ונוטר רעה בלבו, ובאותה מדה ימדדו לו לנקום ולנטור על כל אשר פשע והכעיס לבוראו וכמ"ש המפרשים במאמר מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו דהא בהא תליא כמ"ש לקמן בפרקים הבאים, ואף אם יתכוין על שונאיו מאומות העולם אין זה מן הכוונה רק הנכון לכוין על שונאי נפשו ס"מ וכל כת דיליה הבאים להתיצב על ה' והמה אויביו ושונאיו יתברך.

עז. ומטעם זה ראיתי כתוב בסידור אחד מחסידים הראשונים ז"ל כתוב לאמר, יכרתו שונאיך, יסתלקו אויביך, יתמו שונאיך, ואצל כל נוסח התפילה כתוב לאמר, בכרתי פסוק תרום ידך על צריך וכל אויביך יכרתו, ובסילקא פסוק סורו ממני כל פועלי און כי שמע ה' קול בכיי, סורו סורו צאו משם טמא אל תגעו צאו מתוכה הברו נושאי כלי ה', ובתמרי פסוק יתמו חטאים מן הארץ וכו', ויסיים בזה הפסוק ובחסדך תצמית אויבי והאבדת כל צוררי נפשי כי אני עבדך.

תקוני נוסחאות בברכת המינים

עח. ומתוך מה שכתבנו תבין ותשכיל כי נוסח ברכת המינים הכתוב בספרים, למלשינים אל תהי תקוה וכל הזדים כרגע יאבדו וכל אויבינו וכל שונאינו מהרה יכרתו וכל עושה רשעה מהרה תעקר ותשבר ותכלם וכו', הנה כל נוסח זה הוא הפך דעת תלמוד דידן דאיך נמלא פינו לומר וכל עושה רשעה תעקר ותשבר וקיימא לן חטאים תרדף רעה ולא חוטאים, ומי משלנו בדורות הללו אשר נמלט מעשות רשעה וזדון אשר ימלא אל לבו לומר וכל הזדים כרגע יאבדו ולחתום הברכה שובר אויבים ומכניע זדים, אשר על כן הנכון לומר כנוסח הכתוב בנוסחאות ישנות.

למינים אל תהי תקוה וכל אויביך וכל שונאיך מהרה יכרתו ומלכות הרשעה מהרה תעקר ותשבר ותכלם ותכניעם במהרה בימינו ברוך אתה ה' שובר ומכניע מינים, ע"כ. **והוא** נוסח אמיתי על פי הש"ס וכן קראוה ברכת המינים, ולפי נוסחתינו אין שם אבדון המינים בשום צד.

מנהג אכילת תפוח בדבש בליל ר"ה וסודו

עט. ומנהג אנשי מעשה לאכול תפוחים בדבש, והטעם כי התפוח רמז לשכינה הנקראית חקל תפוחים ועתה היא בסוד דינא קשיא ואוכלין אותם בדבש ומכוונים להמתיקה מדינא קשיא לרפיא, וכה יכוין באומרו יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתחדש עלינו שנה טובה ומתוקה כי היא הנקראית שנה בסוד מראשית השנה ועד אחרית השנה.

נוסח היה"ר יש לאומרו אחר הברכה וקודם האכילה

פ. ואף אם אוכלם אחר המוציא צריך לברך עליהם בורא פרי העץ דהוו דברים שלא מחמת הסעודה צריכין ברכה, ואחר הברכה יאמר נוסח התפילה ואינו הפסק דלא גרע מגביל לתורא [135] וכיוצא באלו דלא הוי הפסק, ולא כמי שנתחכם לומר נוסח התפילה בתחילה ואחר כך הברכה שאין ראוי להקדים צורכי עצמו וכבוד עצמו או כבוד הבריות לברכת המקום ברוך הוא, וכבר אמרו [136] כי ביקש הקדוש ברוך הוא להוציא כהונה משם ולפי שהקדים ברכת עבד לברכת רבו נדחה מכהונתו.

פא. וכמה פעמים הוכחתי לרבת מבני עמנו הנוהגים בסעודות גדולות לברך איש את רעהו במשתה היין ואחר כך מברכים על היין דלא אריך למיעבד הכי להקדים ברכת עבד לברכת רבו חס ושלום, והנכון לברך על היין ולטעום מעט תחילה ואחר כך יברך את רעהו, וכן ראוי לנהוג בעטושו לומר לישועתך קויתי ה' ואחר כך ישיב למברכים אותו בחיים טובים כמנהג העולם, וכן בכל כיוצא בזה יכבד כבודו יתברך תחילה לעולם, וכן

בענין הזה אל יקדים לשאול צרכיו קודם שבחו יתברך ולעולם יסדר אדם שבחו ואחר כך יתפלל, ולאומרו הנוסח אחר האכילה גם כן איננו נכון כי אחר שנאכל חלף הלך לו ובמה יתעורר כוחות העליונים בקול דברו ואין כל מאומה בידו, ולכן הנכון לאומרו קודם אכילה ואין כאן הפסק כאמור.

מנהג אכילת ראש כבש ויתר הסימנים בשני לילות ר"ה

פב. ונוהגים לאכול ראש כבש או איל להזכיר זכות עקידת יצחק, אי נמי נהיה לראש ולא לזנב, ומהאי טעמא אפילו ראש דג או עוף סגי, ונכון לאכול כל הדברים האלו לזכרון טוב לפני ה' בשני לילות ראש השנה.

מנהג אכילת דגים בלילי ר"ה ואזהרה שלא לאכול מיני חמוצים

פג. וכן יש לאכול בשני הלילות אלו דגים לפי כי ברוב המקומות אין להם רוביא וטוב לאכול דגים ולומר נוסח ירבו זכויותינו כהם לפי שהדגים פרים ורבים, וגם כי הדגים אין להם גבינים ועיניהם תמיד פקוחות ועל ידי כן תתעורר עינא פקיחא דלעילא שרומז על רחמים גדולים הנה לא ינום ולא ישן שומר ישראל, וכן אמרו הראשונים שאין לבשלם בחומץ וכן להרחיק כל דברים החמוצים ולהרבות במתוקים כי אותם אנחנו מבקשים.

לישב בשלחנו באימה, וסגולת הכפרה למזמין עניים לסעודתו

פד. ויזהר להיות עומד על שולחנו בכל סעודתו באימה וביראה ובכבוד לפני זה השלחן אשר לפני ה', ואף מי שאין דרכו בכך כל השנה הנה בקרב הימים האלה אשר מראש השנה עד יום הכפורים יזדרז ולו בכח יגבר כל איש ישראל לעשות תקון שולחנו כדת וכשורה למען יהיה לו מזבח כפרה אחר כי אותה אנחנו מבקשים ונפשנו איותה ויעש כמה בקשות ותחנונים בקרב הימים האלה לכפר על הנפש.

ואמרו בזוהר [137] זה לשונו, שולחן דבר נש זכי ליה לעלמא דאתי וזכי ליה למזונא דהאי עלמא וזכי ליה לאשתמודעא לטב קמיה עתיק יומין וזכי ליה לאתוספא חילא ורבו באתר דאצטריך וכו', והיא מהדברים המאריכים ימים ושנים כמו שאמרו פרק בתרא דברכות, [138] אמר ר' יהודה שלשה דברים מאריכים ימיו ושנותיו של אדם ואחד מהם המאריך על שולחנו, ואמרו הטעם דילמא אתי ענייא ויהיב ליה דכתיב המזבח עץ שלש אמות גבוה וכתיב זה השולחן אשר לפני ה' פתח במזבח וסיים בשולחן, ר' יוחנן ור' אלעזר דאמרי תרווייהו כל זמן שבית המקדש קיים מזבח מכפר על ישראל ועכשיו שולחנו של אדם מכפר לו.

ומה טוב ומה נעים חלקו אם בתחילת אכילתו ישים מגמת פניו שמהאכילה ההיא יתן ממנה לעני, וכל שכן אם יזמין עניים על שולחנו אף כי אין דרכו בכך בשאר ימות השנה הנה בקרב הימים האלה יחזיק עצמו במעוזו לאשר ולקיים את זאת לכפר עליו.

דברי הזוהר בסגולת העוסק בתורה על שלחנו

פה. ואם אי אפשר לו או שהוא עצמו עני יהיה שולחנו מזבח כפרה גם על ידי עסק התורה בה ואמרו בזוהר תרומה זה לשונו, שולחן דמילי דאורייתא איתאמרו עליה קודשא בריך הוא נטיל ההוא שולחן ושוי לה לחולקיה ולא עוד אלא סורי"א רב ממנא נטיל אינון מילין ושוי דיוקנא דההוא שולחן קמיה קודשא בריך הוא וכל אינון מילין דאורייתא דאיתאמרו עליה סלקין על ההוא פתורא ואיתעתד קמיה קודשא בריך הוא דכתיב זה השולחן אשר לפני ה' שולחן דבר נש קיימא לדכאה ליה לבר נש מכל חובוי ע"כ, הרי מבואר כי יהיה שולחנו מזבח לכפר על עונותיו בעוסקו בתורה.

תוכחה למקילים ראש על שולחנם

פו. וכמה פעמים הוכחתי לכמה בני אדם האוכלים למעדנים וישתו וישכרו על שולחנם בשחוק וקלות ראש כברחובות קריה ולא שמו לב לאמר לפני מי הם עומדים כי מאחר כי השולחן הוא כמזבח אין ספק שיש השראת שכינה עליה כאשר היה שורש השכינה במזבח כשהיו מקריבים בה הקרבנות, וראוי לעמוד בה באימה וביראה מלובש בבגדיו וכובע ישועות על ראשו וישב בישיבה לא מוטה חס ושלום לפני ה', ולא כדרך הפריצים הנוהגים בתוכה הרבה קלות ראש ויחזו את האלהים ויאכלו וישתו מוטים ומשלחי רגל השור והחמור לפני השולחן אשר לפני ה'.

וגם כי יש מהם העומדים גם בלי כסות ולבוש ושעירים ירקדו שם ואני הוכחתי אותם לאמר, הביטו וראו עם הקדש ברוכי ה', הנה אין עונות מתכפרין כי אם בקבלת עינויים עליו בצומות ושק ואפר יציע או במיתת בנים שהם מזבח כפרה כנודע וכן המיתה עצמה מכפרת על הכל, והנה כל אלה קשים לאדם לסובלם והם מרים מאד בפרט מיתת בנים ומיתת עצמו, והרי האדם מסגף עצמו בסיגופים קשים לכפרת עונותיו עד הגיעו עד שערי מות.

ומה טוב ומה נעים היה לכם לאכול ולשתות כל מעדנים כל הימים ולנהוג כבוד על שולחן אשר לפני ה' לעמוד בה בגילה וברעדה ולהאכיל עניים עמכם ולעסוק בתורה בה, הנה היא לכם מזבח כפרה כאשר חכמים קבלו וקיימו על פי רוח קדשם לאמר שהיא מזבח כפרה, וכן חכמי הזוהר הסכימו עמהם ואמרו שולחן דבר נש קיימא לדכאה ליה לבר נש מכל חובוי וכו', ובכן לא תצטרכו ליסורין קשים ומרים או צומות ושק ואפר כי

בה תמצאו כל חפציכם וכופר לכם, היש פתי כי יאמרו לו אכול ושתה כאשר תתאוה נפשך ויכופר לך כל עונותיך והוא ימאן בדבר.

פז. ועל כן כל איש הירא יזהר כל הימים בכבוד שולחנו וכל תיקוניו לכפר עליו, ואם לא לפחות יזהר בקרב הימים האדירים הקדושים האלה להיות נוהג בה בקדושה ובטהרה והן להאכיל עניים בה והן בדברי תורה ויתר הדברים המפורשים בספר הזוהר [139] שהם עשרה דברים, והארכתי בזה יען כי היא מהסגולות גדולות בימים האלה ונקלה היא בעיני רבת בני עמינו, והבעל נפש יחיש לדברינו אלה וישים מגמת פניו אליה.

מנהג האר"י לקרוא בשלחנו מסכת ר"ה וסוד ענינה

פח. וכתב הרב ז"ל שיש לקרות ליל ראש השנה ד' פרקים מסכת ראש השנה על השולחן.

פט. והם ד' פרקים כנגד ד' אותיות הוי"ה וכנגד ד' בחינות המלכות כי לעולם הקדושה בכל מקום ששורה עושה שם רושם תמידי ואלו הם סוד ד' ראשי שנים הם כי הם ד' ראשים של מלכות לפעמים בבריאה ולפעמים תחת היסוד ולפעמים כנגד הת"ת ולפעמים כנגד הדעת והם ד' שרשים שלה.

וכתב מהרח"ו, ונלע"ד ששמעתי שאלו הן ד' אותיות אדני וכנגדם ד' פרקים במסכת ראש השנה, וכן צריך לכוין בקריאתם שני לילות ראש השנה לבאים בסוד ה', פרק א' י מלכות נקודה ראש הבריאה א, פרק ב' ה מלכות נקודה תחת יסוד דזעיר ד, פרק ג' ו מלכות נקודה תחת ת"ת זעיר נ, פרק ד' ה מלכות נקודה תחת הדעת דזעיר י, ואם בא להוסיף בכוונתו יוסיף, ואף מי שלא ידע לכוין לא ישוב ידו מלקרותם ובלבד שיכוין לבו לומר הפסוק ויהי נועם ה' אלהינו וכו' כאשר ביארנו כמה פעמים.

ראוי לקרוא מסכת ר"ה בשני לילות ר"ה ובזוהר פ' אמור

צ. וכן ראוי לקרותן בשתי הלילות, וגם יש לקרות בזוהר פרשת אמור [140] בחדש השביעי ר' יצחק פתח תקעו בחדש שופר וכו', ואם כה תתנהג על שולחנך במורא ופחד אשריך מה טוב חלקך ומה נעים גורלך ויקראו עליך וסר עוניך וחטאתך תכופר.

יתאמץ בכוונתו בברכת המזון של ר"ה וטעמו

צא. ואף בברכת המזון תוסיף אומץ בכוונה יתירה כי עת לחננה היא כי בא מועד קצבת לחם חוקיך, וראוי שתתפלל ותתחנן עליהם כעת הזאת להטריפך לחם חוקיך לחם תמיד לפניך תמיד וארוחתו ארוחת תמיד לפני המלך.

מנהג קדמונים לקרוא בליל ר"ה וביומו ספר תהלים ב"פ

צב. ונמצא כתוב כי מנהג חסידי ארץ ישראל הראשונים היה לקרות ליל ראש השנה אחר הסעודה שני ספרים של תהלים עם הבקשה של יהי רצון מלפניך אף כי הוא יום טוב, ובהשכמה השלשה ספרים האחרים גם כן עם הבקשה, ואם יחזור ויקרא אותם פעם שניה ביום יכופר עונו כי שני פעמים ק"ן גימטרייא כפר לרמוז כי הקורא בדמע בתשובה ובתחינה הק"ן תהלים שני פעמים חטאתו תכופר וכבר הארכנו בפרק א' בגודל מעלתם.

ואף יכוין לתקן עון הכעס בק"ן מזמורים אלו שהם כמנין אהי"ה דההי"ן קנ"א גימטרייא כעס כמ"ש הרב ז"ל.

סגולת העוסק בתורה בלילי ראש השנה

צג. ואשריו לאדם שלא יתן שינה לעיניו לחסות תחת כנפיו יתברך כל הלילה ללמוד איש איש לפי השגתו כי בודאי המה מבטלים ומכלים קוצים מן הכרם ואין שטן ואין פגע רע עליהם, ומי שאי אפשר לו לעמוד על עצמו כל הלילה לא יעבור מלהשביע עצמו מדברי תורה קודם שכיבתו כדי שלא יבשרוהו חס ושלום בשורות רעות בחלומו כמו שאמרו פרק היה קורא, [141] אמר ליה ר' אחא בריה דר"ח בר אבא הכי אמר ר' חייא אמר ר' יוחנן כל המשביע עצמו מדברי תורה ולן אין מבשרין אותו בשורות רעות שנאמר ושבע ילין בל יפקד רע, והכוונה לומר שלא יטמאוהו בקרי הנקרא רע, וגם אינו יוצא מידי פשוטו שלא יבשרוהו בשורה רעה בחלומו.

בענין נתענה תענית חלום בר"ה צריך תענית לתעניתו

צד. ואם כה אמרו ביתר הימים קל וחומר בלילי ראש השנה יומי דדינא כי צריך כל איש ישראל להזהר ביותר ולהשביע עצמו מדברי תורה תחילה טרם ישכב, הן מצד שלא יקראנו מקרה אשר לא טהור ביום האדיר והנורא הזה והן מצד שלא יבשרוהו בשורה רעה בחלומו ויצטרך להתענות שני ימי ראש השנה כל ימיו, שאמרו הראשונים שקבלה בידם כי כל מי שרגיל להתענות בראש השנה ומשנה רגילותו ואינו מתענה אינו משלים שנתו, ולכן המתענה פעם אחת בראש השנה אם הוא ביום ראשון צריך להתענות שני הימים כל ימיו ואם היה ביום שני יתענה כל ימיו יום שני בלבד, ובלילה אסור להתענות כשאר יום טוב.

דעת הר"ם לונזאנו ומהר"ח הכהן ע"ה שאין צריך תענית לתעניתו

צה. ואף כי גדולי ישראל הקלו על הדבר ומהר"ם לונזאנו ז"ל תמה מאד ואמר כי קשה הדבר להאמין, ואמר כי הא למה זה דומה לחולה שהוצרך להקיז דם בראש השנה ואמר אומר שיעשה כן בכל שנה, והנה כן הדבר הזה וכי לפי שפעם אחת התענה בראש השנה

ברשות שהוצרך לבטל גזרה אנו נאמר קום חטוא בכל שנה אתמהא, וכתב הוא ז"ל, וכבר סמכתי על סברתי זאת ועבדית עובדא בנפשאי פעם אחת הוצרכתי להתענות בראש השנה על חלום ולשנה האחרת אכלתי ולא חששתי ולא אונה אלי רעה ולא תאונה.

וכן היה אומר מהר"ח הכהן ז"ל, כי ענין זה הוא כמו שאמרו ז"ל [142] שני ביצים שני אגוזים הלכה למשה מסיני וכזה דברים רבים ועכשיו אינו נזוק העושה מאחת מאלה, וכמו כן הוא בענין התענית הזה דמאחר שהתענה באותה שנה שוב לא יתענה ולא יאונה לצדיק כל און.

מעשה במגיד שהורה לב"י להתענות בר"ה תענית לתעניתו

צו. ואנכי מצאתי כתוב בספר מגיד מישרים למהרי"ק ז"ל כתב זה לשונו, אור ליום ראשון של ראש השנה חלמתי שהיה ליל מוצאי יום הכפורים ולא הייתי נזכר שאמרנו ביום סדר עבודה ולא וידוי של הרב רבינו שם טוב אדרוטל ז"ל והייתי נפלא על הדבר והייתי אומר בלבי שמא ישנתי בעוד שהקהל היו אומרים, ואחר כך נזכרתי שלא התפללנו תפילת נעילה והייתי משתדל שנחזור להתקבץ כדי להתפלל תפילת נעילה והייתי אומר בלבי אף על פי שחשיכה עדיין הוא עת לתפילת נעילה.

ובין כך ובין כך ננערתי משינתי ושניתי משניות ומיד בא אלי המגיד לי ואמר ה' עמך גבור החיל הנה יצאתי לקראתך לשחר פניך וכו', והא על חלמא דחזית אית לך להתענאה יומא דין קדישא ולאשלמא ליה והא היום כמה שנין אתחזי לך בהאי יומא חלמא דאבעי לך למיצם וצמת ולא אשלמת ליה ואילו הות משלים ליה והות צם נמי באידך שנין יומא קמא דראש השנה לא הוה עבר לך מאי דעבר, לכן יומא קדישא הדין צום קמי מרך והכי תצום תדיר כל יומא קמא דראש השנה, ורזא דמילתא משום דיומא קמא רמיז לגבורה איבעי ליה לבר נש לממסר נפשיה ליה דוגמא דעקידת יצחק ובהכי משתכיך תוקפא דדינא והכי תכוין את, אבל ביומא תניינא לא אבעי לך למיצם משום דאיהו רמז למלכות ואיהו עלמא דמיכלא ולהכי מבעי למיהב ליה חולקא וכו' עכ"ל.

הנך רואה כי אין להקל בדבר הזה וצריך להתענות ואין להקל בדבר כי אין מזכירין מעשה נסים, אך על כל פנים מי שכבר נהג לעשות השני ימים אין להקל בדבר אם לא שיתירו לו, ולמי שבא להתענות בפעם הראשונה יכול לסמוך על דבריו הנזכרים ולהתענות יום אחד בלבד ולא יאונה אליו רעה, ומי שישביע עצמו מדברי תורה טרם ישכב אל יבהלוהו חלומות רעות.

סגולות למנוע חלום רע וטעם שאין ראוי לחזר אחריהן

צז. וכדי שלא לחלום רע כתוב בקובץ ישן זה לשונו, שלא לחלום רע בליל ראש השנה אמור על מטתך פסוק ויחלום והנה סולם מוצב ארצה וכו' עד עולים ויורדים בו בשם מיכאל וגבריאל אל יבהלוני חלומות רעים, וכן ראיתי למי שנתחכם להרהר על משכבו טרם ישכב כל החלומות שאמרו עליהם שראוי להתענות עליהם ולתלות אם יחלום במה שהרהר על דרך רעיונך על משכבך סליקו.

צח. וכל זה איננו שוה לי לעשות תקונים לענין זה, ונהפוך הוא כי אם נגזר עליו רעה חס ושלום ומן השמים ירחמו להגיד לו בחלומו אז טוב לו למען ישוב מדרכו הרעה ושב ורפא לו, וכן אמרו והאלהים עשה שייראו מלפניו זה חלום רע, ואיך ולמה אנו נעשה תקונים לבטל רצון המקום אשר לא יחפוץ במות הרשע כי אם בשוב מדרכיו וחיה וה' חפץ דכאו בחלום רע למען יחשוב מחשבה על חטאתו ויתן אל לבו לשוב.

ובזוהר אמרו בכמה מקומות, כי בראש השנה הולכות כל הנפשות ומשוטטות בעולם לדעת הדין שנדון בעולם ולפעמים המה מודיעות לחיים בחלום כמו שנאמר בחלום חזיון לילה וכו', והנה כי כן אין טוב לאדם כי אם לשבוע עצמו מדברי תורה ולא לרדוף אחר שום תיקון מאלה וישים בשם בטחונו לעשות הטוב לו ותחלימהו ותחייהו.

בענין זווג בר"ה, ושאין ללמד חומרות בפני עמי הארץ

צט. וכבר כתבתי לעיל פ"ה דראוי וכדאי שלא לשמש מטתו בליל זה מי שאין לו הכרח בה כטבילת מצוה, אכן כל זה ליראי ה' ולחושבי שמו דתמיד יראת ה' על פניהם ואינן מסיחין את דעתם תמיד כל היום מפחד הדין כי המשפט לאלהים הוא ויצרם מסור בידם, אך אין זה ליתר העם המקלים את ראשם ואוכלים שותים ביום הזה כחגים וכמועדים ויצרם תוקפם וכאש להבה תלהט בקרבם, אסור ללמוד בפניהם החומרות כאלה כי בפתיות השכלתם יסכלו לנהוג בדבר כאיסור של תורה וכאשר לא יוכלון לעמוד על נפשם יבואו לידי איסור שז"ל חס ושלום, ואחר כי אין איסור בדבר אלא חומרא בעלמא להיות מורא דין שמים עליו אין להחמיר בפניהם כל כך בדברים כאלה, והכל לפי מה שהוא אדם ואשר ירגיש בעצמו כן ינהג עצמו ויקדש עצמו במותר לו.

ציונים והערות לפרק ו

115) ירושלמי ר"ה פ"א ה"ג. 116) ר"ה דף ל"ב ע"ב. 117) ברכות דף כ"ח ע"ב. 118) זוהר בא דף ל"ב ע"ב. 119) הוריות דף י"ב ע"א. 120) ר"ה דף ט"ז ע"ב. 121) בדפו"ר אי' זוהר וישב, ובזוהר שלפנינו ליתא שם ונדפס סוף פרשת במדבר דף קכ"א ע"א. 122) זוהר שופטים דף רע"ה ע"א. 123) זוהר אחרי מות דף ס"ט ע"ב בסופו. 124) זוהר יתרו דף צ"ג ע"ב. 125) ילקו"ש תהילים מזמור צ"א רמז תתמ"ג. 126) זוהר ויגש דף ר"ט ע"ב. 127) זוהר פנחס דף ר"ל ע"ב. 128) זוהר ויקהל דף ר"ב ע"א. 129) תקו"ז

תקון י' דף כ"ה ע"א. 130) ברכות דף ל"א ע"א. 131) שבת דף קי"ט ע"ב תוד"ה כל. 132) זוהר תרומה דף קכ"ט ע"ב. 133) ברכות דף י' ע"א. 134) תענית דף כ"ג ע"א. 135) ברכות דף מ' ע"א, ועי' מאמר מרדכי סי' תקפ"ג סק"ג דשקו"ט בדברי המחבר כאן. 136) נדרים דף ל"ב ע"ב. 137) זוהר תרומה דף קנ"ד ע"א. 138) ברכות דף נ"ד ע"ב. 139) זוהר עקב דף רע"ב ע"ב. 140) זוהר אמור דף צ"ח ע"ב. 141) ברכות דף י"ד ע"א. 142) פסחים דף ק"י ע"ב.

פרק ז - אשמורת ראש השנה - תפלות היום - תקיעות - תשליך

התעוררות לחרדת יום הדין לאשמורת ראש השנה

א. יחרד ה איש **ו** ילפת **ה** ודו והדרו מפחד ה' ומהדר גאונו כי בא לשפוט הארץ, כד דינא יתיב וספרין פתיחו וכל צבא השמים נצבים עליו מימינו ומשמאלו על דבר המשפט מעשה איש ופקודת כל האדם ועלילות מצעדי גבר מחשבות אדם ותחבולותיו להפקד כל רוח ונפש, הללו מלמדים זכות והללו מלמדים חובה.

וגם כל העולם עליונים למעלה ותחתונים למטה זעים וחלים והלא שאתו תבעתם ופחדו יפול עליהם, ושרפים ואופנים והחיות רצוא ושוב אלה מפה ואלה מפה לשמוע בקול דברו כי ידין ה' עמו ועל המדינות בו יאמר וכו', ועמהם מלאכי המרום במרום רגזו וחלו רעדה אחזתם שם חיל כיולדה לדעת מה יהיה משפט הנער ישראל אשר לפיהן ישיב גאולתם, אפס כי לא יהיה תפארתם אפס מאיתן ובכל צרתם כיעסתם צרתם ויגונם והיו כלא היו, ואף גם עליהם תעבור מוראת הדין הקשה איש איש ממלאכתו אשר המה עושים כמו שנאמר אל נערץ בסוד קדושים רבה ונורא על כל סביביו.

ב. ומי זה האיש מרגיש אשר לא ירגיז מרוגז הגזרה כי יתן אל לבו לאמר, הלא מלאכי אלהים לא ירעו ולא ישחיתו ולא אחד בהם ימצאו לו עון אשר חטא ובהגיע תור קום למשפט אלהים הלא חרוד יחרדו חרדה גדולה עד מאד מפחד ה' ומהדר גאונו.

ומה יעשה אנוש רימה חרש את חרשי אדמה כבד עון אשמה, איך ישא פניו לשחר אל אל לראות פני אלהים ולא יחרד לבבו ויתר ממקומו ורעיונוהי יבהלוניה ולא ידע מילין יענה ובכן עתה איפה אנה אני בא עז כנמר לגשת למשפט לפני כסאו, אוי לי מיום הדין ואוי לי מיום התוכחה כי עונותי עברו ראשי וכמשא כבד יכבדו ממני, אוי כי אקרא לתת דין וחשבון ואתהפך לארבעת רבעי אראה עצמי כי סבבוני מלאכי חבלה אשר פעלתי ועשיתי בעונותי להשטין לנגדי ועל מי אנוס לעזרתה לי, אוי לי כי נדמתי, מה אעשה כי יקום אל וכי יפקוד מה אשיבנו.

סגולת העוסק בתורה ובתהלים באשמורת ר"ה להינצל מהדין

ג. אכן ה"א זה הדרך ישכון אור משפטו, כי הן לו בכח יגבר איש לעמוד חי לא ינום ולא יישן כל הלילה ויהיה מוכן לעמוד על משמרתו ולקום בעוד לילה לבא אל המלך ולהתחנן לו ולבקש מלפניו עליו ועל עמו שיוציא לאור משפטנו ויגזור עלינו ועל כל ישראל גזרות טובות ויכתבנו בספר חיים ובספר צדיקים ולא יפגע הדין במעט הצאן צאן קדשים חס ושלום, ויעסוק בתורה כפי כחו באימה וביראה ובחרדה וישלים השלשה ספרים אחרים של תהלים אשר נשארו לו עם הבקשה כנזכר לעיל בפרק ו', ובכן מכניע וקוצץ כל המשטינים והמקטרגים מעליו כמו שאמרו בזוהר בכמה מקומות בסגולת הקריאה והלימוד לראש אשמורות דכיון דאיהו פתח באורייתא כל אינון זינין בישין אעיל לון בנוקבהון דתהומא רבא וכו'.

וזה צורך בשאר הימים וקל וחומר בעצם היום הזה כי יבואו בני האלהים להתיצב על ה' ורבים בנפש יקיפו עלינו בקום למשפט אלהים, שצריך לקדם באשמורת לעסוק בתורה ולהתחנן לפני אלהי המשפט יכרית וישמיד שוטני נפשינו יפלו ולא יוכלו קום.

יכוין במעשה עבודתו בימים אלו להשקיט מידת הדין

ד. וכן בכל מעשה עבודתו ותורתו בקרב הימים האדירים הנוראים אשר מראש השנה עד יום הכפורים תהיה כל מגמת פניו על ככה להיות ירא ומצטער ולומר איך אעשה לייחד את המדות של מעלה כדי שלא יהא קצף הדין גובר ואעסוק בתורה או אעשה מצוה זו אולי על ידי כן יתמיד יחודם של המדות העליונות, כי איככה אוכל וראיתי ברעה אשר ימצא את אחי בית ישראל פן יפגעם חס ושלום מדת הדין הקשה ויהיה חס ושלום פרצה גדולה בקדושה מכח רוב הדין, וכמו שהיה אומר הרשב"י עליו השלום [143] כל יומאי אצטערנא דלא יוקיד עלמא בדינוי דצד"ק, וכן ר"א בר צדוק [144] היה מתענה תמיד על ירושלים שלא יחרב וכמוהו ר"א המודעי על ביתר שלא יחרב.

ולא יסיר דעתו תמיד מזאת הן בתפילות הנוראות אשר באלה הימים הן בתורה ומצוות שהוא עושה תהיה כוונתו לשלא יגביר הדין חס ושלום, והן בכח יגבר החסד העליון באופן כי מדת הדין תהיה נעקד בימין ומוכנע תחתיו להיות נכלל בימין כמו שאמרו המקובלים בסוד עקידת יצחק כי זה היה מעלת אברהם אבינו עליו השלום שהיה ירא שמים בבחינה זאת ועל כן אמר לו כי ירא אלהים אתה, ואשרי אנוש יעשה זאת אשר מיראה זאת מתוכה יצפה לחיים כמו שנאמר יראת ה' תוסיף ימים ותפילתו לא תשוב ריקם כי מאן דאשתמע קליה בין באורייתא בין בצלותא בלא דחילו מיד וישמע ה' ויחר אפו.

ראוי להתבונן קודם התפלה ביראת הרוממות ובסוד התקיעות

ה. ועל כן ראוי להתבודד כל איש ישראל בינו ובין קונו להתבונן בגדולתו יתברך בעצם היום הזה קודם עומדו להתפלל לבעבור תהיה יראת ה' על פניו בתפילתו, והוא שיתבודד להבין ולהשכיל ברוממותו יתברך ליראה את השם הנכבד והנורא יראת הרוממות כאשר הארכנו בפרק ה' דיוה"כ ויועיל גם ליום הזה עיין שם באורך כי הוא תועלת רב לקיבול תפילות.

ו. ואחר הסדר הזה ראוי ללמוד בספר הזוהר בפרשת אמור סוד התקיעות ששם בדברי הזוהר רמוזים כל סודות וכוונות התקיעות ויועילו ויעלו דבריו כאילו כיוון בכל הכוונות, וכן מנהג חסידים הראשונים ללמוד סוד המצוה טרם העשותה בספר הזוהר מטעם הנזכר, ומי שחלק לו ה' בבינה ובא בתעלומות חכמה ישתעשע בכוונות רבינו זלה"ה אשר על ידם תאור נפשו בהארה יתירה ולאור באור החיים, אשרי העם שככה לו ואשרי עין ראתה כל אלה.

מנהג קדמונים לתקוע אף עם הנץ וטעמו

ז. ומנהג חסידים הראשונים להתאסף בבית הכנסת לשמוע התקיעות עם הנץ החמה עם כוונות הרב לאט לאט באימה וביראה, וטעם מנהג זה על דרך קדמיה לרשיעא עד לא יקדימינך כי טרם יעמוד השטן להשטין ולהזכיר עונותיהם יקדמו פניו יכריעהו בקול השופר ושם יפול שדוד.

יודעי סוד אין יוצאים בכוונה הפשוטה

ח. ועיקר הכל הוא הכוונה כמו שנאמר אשרי העם יודעי תרועה ולא אמרו תוקעי תקיעה, ולבאים בסוד ה' לא הותר להם לעשות הדברים לפי פשטן כי גורמים חס ושלום לשכינה צועקת ואומרת אין מנהל לה ואין מחזיק בידה מכל בנים גידלה ותהי יראתם אותי מצות אנשים מלומדה וכבר הארכנו בזה פרק שישי.

טעם שהוקבע ראש חדש תשרי ליום דין

ט. וכן לענין עצומו של יום הקדוש הזה חייב להבין ולהשכיל למה שהוקבע יום ראש חדש תשרי לדין האדם יותר מבשאר חדשים הן לפי הפשט והן לפי סודו, אשר לפי פשוטו חכמים הגידו [145] כי ביום ראש השנה נברא אדם הראשון כי הוא יום שישי לבריאת העולם כי בכ"ה באלול יום ראשון לבריאת העולם וביום שנברא אדם הראשון חטא ועמד בדין ואמר לו הקדוש ברוך הוא אתה סימן לבניך שיעמדו בדין ביום הזה ואני דן אותם כמעשיהם, ואסמכוה אקרא דאמר לו הקדוש ברוך הוא בתחילת דינו איכ"ה, לרמוז שאותו היום שהוא א' בתשרי הוא תחילת דינו של אדם בכל שנה, ואחריו בעשור לחדש גמר דין היינו י', ולאחר ך' יום לחדש חותם הדין הושענא רבה היינו ך' בשעת

ממשלת הלבנה כי היא בשעה חמישית והיינו הה', ולפיכך הוקבע יום ראש השנה ראש חדש תשרי לדין לעולם.

דברי הזוהר בסוד ר"ה ומצות התקיעות

י. ולפי סודו יש טעם אחר בספר הזוהר מפני שהוא שביעי לחדשים וכל הקדושות וכל המעלות תלויות בשביעים וזה לשונו פרשת תצוה דף קפ"ד ע"א, פתח ההוא סבא ואמר תקעו בחדש שופר בכסה ליום חגנו השתא איהו זמנא לאתערא דינא עילאה תקיפא וכד איהו אתער סט"א אתתקף סליק וחפי לסיהרא דלא נהיר נהורהא ואתמליא מסטרא דדינא קשיא כדין כל עלמא איהו בדינא עילאין ותתאין וכרוזא אכריז בכולהו רקיעין אתקינו כורסיא דדינא למארי דכלא דאיהו בעי למידן ורזא הכא ואתנהיר לן במדברא אמאי אתער דינא עילאה ביומא דא.

אלא כל רזין וכל קדושין יקירין כולהו תליין בשביעאה וההוא שביעאה עילאה דאקרי עלמא דאתי מיניה נהרין כל בוצינין וכל קדושין וכל ברכאן וכד מטי זמנא דחדתותי ברכאן וקדושאן לאנהרא בעא לאשגחא תקונא דעלמין כולהו וכל אינון תקונין לאתקיימא כולא סלקין מגו תתאי אי אינון כשרן ואי לא כשרן כדין קיימא סיהרא ולא נהיר עד דאתפרשן חייבין מגו זכאין, כדין אתער דינא ומההוא אתתקף סט"א ואשתכח מקטרגא בגין דינתנון ליה חייביא בגין דעליה כתיב ולכל תכלית הוא חוקר ואפילו לסיהרא אמאי בגין דלית תיאובתיה דקודשא בריך הוא לאעברא לעובדי ידוי, וההוא סטרא קיימא כקליפה תקיפא דלא יכיל לאתברא בר בההוא עיטא דקודשא בריך הוא יהיב לישראל דכתיב תקעו בחדש שופר בגין לתברא ההוא כסה דחפי לסיהרא ולא נהיר.

וכד מתערי ישראל לתתא בשופר ההוא קלא דנפיק משופר בטש באוירא ובקע רקיעין עד דסליק לגבי ההוא טינרא תקיפא דחפי לסיהרא אשגח ואשכח אתערותא ברחמי דסליק וקיימא לעילא איתערבב כדין ההוא קלא קיימא ואעבר דינא וכיון דלתתא אתערו רחמי הכי נמי לעילא אתער שופר אחרא עילאה ואפיק קלא רחמי ואערעו קלא בקלא רחמי ברחמי באתערותא דלתתא הכי נמי אתער לעילא, עכ"ל.

ביאור הזוהר בסוד הדין הנעשה בר"ה והתעוררות השופר

יא. ואשר יש לו התחלה בחכמה זו יבין וישכיל פשטי הדברים האלה בנקל כי הכוונה לומר כי עתה בראש חדש תשרי אז מתחיל להתעורר תוקף הדין כי אז זמנו יען תחילת חדש השביעי הוא ממשלת מלכ"ות שמים שהיא השביעית לו"ק והיא ראש השנה ממש כי סוד שנה הוא ספיר"ה במספר ורוצה לומר ראש הספירה ממטה למעלה וזהו סוד ר"ש השנה.

וכאשר מגיע חדש השביעי שאז התעוררותה להתחזק בדין הקשה שהוא דינא עילאה תקיפא סוד הגבו"רה כמו שנאמר שמאלו תחת לראשי, ואז כאשר הוא מתעורר מתעוררת גם הקליפה סט"א עמו באופן שהם מקטרגים על בני העולם ועולים למעלה ומתפשטים סביב גבול הקדושה ומכסים כענן הזה את אור מלכות שמים שלא תאיר לעולם התחתון וכל מה שיושפע רוצים לשלול ואז היא נקראית כס"ה על כי היא מכוסה מהקליפות ומל"כות שמים טועמת ממרירות הדין רחמנא ליצלן.

וכל העולמות תלויים אז בדין כי על כן צריך תקון גדול להסיר הקליפה שהם העננים שרמז עליהם הנביא ירמיה סכות בענן לך, והדין מתגבר והולך עד שהכרוז הולך בכל הרקיעים לתקן כסא דין לדון את כל העולם, ועל ידי השופר שמעוררים ישראל למטה בוקע הבל השופר עד למעלה למעלה עד שאם הבנים שהיא השופר גדול דבה כל חירו דכלא חירו ורחמי, ומתעורר בשפעה אל הגבורה מדת יצחק ענף שלה ומתהפכים כולם לרחמים וקטיגור נעשה סניגור והכל בהתעוררות קול השופר.

טעם שעושין שני ימים ר"ה בארץ ישראל ע"ד הסוד

יב. ועתה תבין ותשכיל טעם הדבר לעשות ראש השנה שני ימים אף בארץ ישראל כמו שאמרו בפרשת פנחס [146] זה לשונו, פתח ר' שמעון ואמר ויהי היום יומא דאית ביה צער ודא איהו ראש השנה יומא דאית ביה דינא קשיא על עלמא וכו' ובכל זמנא תרין יומין אינון ולא חד דאלמלא ישתכח יחידאי יתחריב עלמא ועל דא כתיב תרין זימנין ויהי היום ויהי היום ע"כ, ופשוטו הוא לומר כי יום הראשון סוד דינא דמלכותא ויום שני הוא סוד תפארת ישראל, ושניהם נרמזים בפסוק כי ח"ק לישראל הוא מש"פט לאלהי יעקב כי חק הוא בסוד הכתוב ותתן טרף לביתה וחק לנערותיה ומשפ"ט הוא קו הרחמים, ואם היה ראש השנה יום אחד היה כל העולם כולו בדין ולכן צריך להיות שני ימים לחבר עמה הרחמים שהוא המשפט.

יג. הנה אהובי אשר אהבת עולם אהבתיך עוררתיך מעט מזער מה שיכילהו שכלך לעורר היראה בלבבך אף כי אין זה אלא פשט סוד הדברים למי שהריחו בחכמת רבינו האר"י ז"ל אשר המה את כל יקר ראתה עינם דרך נס"ר בשמים.

בסוד המועדים והשפעת מעשה המצוות

יד. ותוכן דבר את אשר יכילהו שכלך כללות הדבר הוא, דע כי המצוות שנצטווינו לעשות כל יום וכן במועדים ורגלים הוא ליתן על ידי מעשינו השפעות חדשות כי הראשונות המה מסתלקות, והוא כי בכל יום נותן השפעות אל העולם על ידי מעשינו ציצית ותפילין וקריאת שמע ותפילה ובלילה הם מסתלקים וצריך ליתן מחדש כל יום

שפע על ידי מעשינו, ולכן נצטוינו על אותם המצוות לקיימם מידי יום ביום וזהו סוד המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית.

טו. וכן בראש השנה מתעוררים העולמות העליונים לעמוד בבחינתם כמו שהיו עומדים בעת הבריאה ועל כן נצטוינו במצוות יום טוב של ראש השנה ותקיעת שופר ועל ידי אלו המצוות יותן בהם השפעות חדשות כי הראשונות מסתלקות, וכן על זה הדרך הוא ענין מצות סוכה ולולב למתק אחר כך הגבורות על ידי החסדים ולשלשל בעולמות העליונים אורות פנימים ומקיפים, וכן מפסח עד עצרת נותן השפעות חדשות כמו שהיה ביציאת מצרים ובמתן תורה ולכן נצטוינו באותם הימים על איסור חמץ ואכילת מצה ומרור וארבע כוסות וספירת העומר וכן על זה הדרך בכל המצוות.

אזהרה על עניית אמן וסגולתו לכפר עון

טז. ובכן הכי אחי אתה אם יש בך כח לעמוד בהיכל המלך מלכו של עולם אתה תאזור מתניך להעמיק ולהשכיל ביאור אלה הדברים לעשות הדברים לשם פעלן ולעורר עליונים למעלה, ואשר לא בא בסוד ה' יספיק לו בדברים האלו בכללות לכל מעשה המצוות וכן ביתר שאר תקוני סדר התפילות יזדרז לכוין הדברים לאשורם בשורשיהם העליונים אשר היא תועלת גדול לעורר את הרחמים ולצאת זכאי בדינו, ובפרט בעניית האמנים שהוא עונה הן על הברכות והן על הקדישים יהא זהיר וזריז יותר משאר הימים לכוין בהם ושלא יאבד אחד מהם, אשר מלבד סגולתם לכפר על פשע וחטאה כמו שאמרו ז"ל [147] כל העונה אמן בכל כחו אפילו היה לו שמץ מינות מוחלין לו, עוד תוסיף תת כחה להועיל לקיבול תפילות כהיום הזה אשר רבים משטינים עליהן ובכח סגולת עניית האמן מסלקם.

דברי הזוהר בשבח העונה אמן בכוונה וסגולתו לקיבול תפלות

יז. כמו שאמרו בספר הזוהר פרשת וילך [148] ז"ל, כד ישראל לתתא משמרין לאתבא אמן ולכוונא לבייהו כמה דאצטריך כמה פתחין רברבין פתיחין ליה לעילא כמה טבאן משתכחי בכולהו עלמין כמה חידו בכלא מאי אגר להו לישראל דגרמין האי אגר להו בעלמא דין ולעלמא דאתי בעלמא דין בשעתא דעאקין להו לישראל ומצלן צלותא קמיה מאריהון קלא מכרזא בכלהו עלמין פתחו שערים ויבא גוי צדיק שומר אמונים אל תקרי אמונים אלא אמנים פתחו שערים כמה דישראל פתחין להו תרעין דברכאן כך השתא פתחו שערים ותתקבל צלותהון מאינון דעאקין לון, האי בעלמא דין בעלמא דאתי וכו'. **הנה** מבואר גודל יקר תפארת גדולת עניית אמן לקיבול תפילות מאינון דעאקין לון, ואין לך יום צרה אשר אויבינו בנפש יקיפו עלינו למעלה כהיום הזה כמבואר בזוהר פרשת

אמור [149] דסנטירא אתא ותבע דינא על כל עובדי בני עלמא כל חד וחד כפום עובדוי וכפום מה דעבד וסהדין אתיין וסהדי על כל עובדי בני עלמא וכו', ובכח סגולת עניית אמן ותפילותיו היו כלא היו.

מאמרי הזוהר בחומר המזלזל בעניית אמן

יח. ובספר הזוהר פרשת פנחס [150] אמרו ז"ל, ויבואו בני האלהים להתיצב על ה' וכי על ה' קיימין אלא בשעתא דאילין קיימין על דינא דינא קדמאה דכלא במאן דלא יהיב יקרא לשמא דקודשא בריך הוא ודלא יוקיר לאורייתא ולעבדוהי אוף הכי מאן דלא חייש על יקרא דשמא קדישא דלא יתחלל בארעא מאן הוא דלא חייש ליקריה מאן הוא דלא שוי יקר לשמא דא ע"כ.

ובענין האמן אמרו בפרשת וילך, [151] ובוזי יקלו מאן דלא ידע לאוקיר למאריה ולא אתכוון באמן וכו' ומאן דשמע מההוא דמברך ולא אתכוון באמן עליה נאמר ובוזי יקלו כמה דאת אמר הכהנים בוזי שמי וכו' ע"כ, והואיל ואין תחילת דינו של אדם ביום האדיר והנורא הזה לפני ה' כי בא לשפוט הארץ אלא על מאן דלא יהיב יקרא לשמא דקודשא בריך הוא, כל איש הירא יתן אל לבו להתמרמר בבכי ואנקה לבקש סליחה וכפרה על כמה אמנים שנאבדו ממנו ולא חש לענות אותם בכוונה, ויתחרט חרטה גמורה ויקבל עליו להיות זהיר וזריז מעתה ועד עולם לענות ולא לחשות, הן תיהוי ארכא לשליוותו ויצא בדימוס בדינו.

תוכחה לזהירים באמן של היום תאמצנו ומזלזלים בו ביתר הברכות

יט. וכבר הארכנו בתוכחת מגולה בשילהי פ"ג דיום הכפורים על רבים מעמי הארץ המקלים בכבוד ה' אשר תבקע הארץ לקולם לענות אמן כשהשליח ציבור אומר בימים האלה בסוף תפילתו ואתם הדבקים בה' אלהיכם וכו' היום תאמצנו וכן בתענו ותעתרו, ומזרזים עצמם ומזרזים את בניהם הקטנים עם הגדולים לענות אמן בכל כחם לא יעפו ולא יגעו ובשומעם ברכות וקדישין אין קול ואין עונה עמדו לא ענו אמן, קורא אני עליהם בנים לא אמ"ון בם לא אמ"ן בם אשר עשו את הטפל עיקר ואת העיקר טפל וה' הטוב יכפר, ושם כתבנו כוונת אמן וברוך הוא וברוך שמו וענין המאה ברכות להיות נזהר בם בקרב אלה הימים ביותר ע"ש.

תוכחה למדברים שיחה בטילה או שואפין הטבק בבהכנ"ס

כ. גם בכלל אומרם דינא קדמאה דכלא מאן דלא חייש על יקרא דשמא קדישא, היא אותם העורכים שיחותם בבית הכנסת כברחובות קריה דעבדין קלנא בשכינתא בגלותא כמבואר בזוהר פרשת תרומה [152] שהמדבר בבית הכנסת אנהיג קלנא בתקונא עילאה

לעילא, וה' הטוב יכפר בעד רבים מבני עמינו המקלים בכבוד ה' ונוהגים קלות ראש בבית הכנסת כמערת פריצים למי שיח ולמי שאיבת אבק הטאב"קו בתוך בית הכנסת אחד באחד יגשו אז ידברו.

ואנכי כמה פעמים שמתי פני כחלמיש לנגדם להוכיחם בשבט פי אשר חנני אלהים ברוך הוא להוכיח במישור לקהל עדתי אשר הייתי מרביץ תורה אליהם ופי אמלא תוכחות לאמר, המעט מכם את אשר הקלתם כבוד שמים ביתר הימים לנהוג שחוק וקלות ראש בקרב מחנה שכינה לערוך שיח"ה לפני אל כי עוד תוסיפו סרה בימים האדירים האלה כי המשפט לאלהים הוא, והיא היתה לראש ולענה בתחילת דינו של אדם היום הזה על דלא חש ליקרא דשמא קדישא כאמור כי על כל אלה יביא אלהים במשפט.

כא. **וכל** איש ישראל אשר שגה בזה בשאר הימים, בבא יום הדין הגדול והנורא הזה נפשו ונשמתו אליו יעצ"וב ותאבל לאמר מר לי מר כי את דבר ה' בזיתי וחללתי קדושת בית אלהים, מה אעשה כי יקום אל וכי יפקוד מה אשיבנו כי אז יעשן אף ה' וקנאתו, אז ידבר אלימו באפו לומר אם בגוי אשר כזה לא תתנקם נפשי, אם אב אני איה כבודי אם אדונים אני איה מוראי, איזה בית אשר תבנו לי ואיזה מקום מנוחתי אשר לא אמצא בו מנוח לכף רגלי והוגעתם ה' בדבריכם, אוי לי אויה עלי פן לא אהיה גרמא לאוקדא עלמא בדינוי דצדק חס ושלום.

ובכן יתחרט חרטה גמורה על העבר כי נכריה עבודתו ויקבל עליו מעתה להיות נזהר בכבוד בית אלהינו ושלא לשוח שם שום שיחה ומנהג פריצים בשתיית האבק הטאב"קו בתוך קהל ועדה אשר הוא חוטא ומחטיא אחוזת מרעהו אשר סבוהו כדבורים כי רע ומר עוזבו כבוד ה', ובין קודם התפילה ובין בתפילה לא יזכר ולא יפקד שם בהיכלו של מלך מלכו של עולם, וכבר הארכתי גם בתוכחת זו באורך בפ"ד ופ"ו מיום הכפורים עיין שם באורך.

דברי מוסר והתעוררות ליראת ה' מתוקף יום הדין

כב. **ולא** באו לידי מדה זו אלא על כי לא שמו יראת המשפט והדין ופחד אלהים לנגד עיניהם ויהי להם חגים ומועדים גם ימים נוראים יחדיו שוין לרעה, קול נתנו בבית ה' כיום מועד בתפילתם בלא לב ולב מצות אנשים מלומדה, ולו חכמו ישכילו בעת בואם לפני ה' כהיום הזה תוקף הדין היום הזה בקום למשפט אלהים אשר לעומתו תתגעש ותרעש הארץ כי הרעמים הללו כשהם יוצאים מרעישין כל העולם, אימתו של הקדוש ברוך הוא על אחת כמה וכמה.

ואף כי ישים לנגד עיניו וידמה בעצמו המעמד אשר הוא עומד בו היום אשר סבוהו גם סבבוהו כמה עיני ה' אשר המה משוטטות בכל הארץ והמה שבעה מלאכים הנקראים עיני ה' משוטטות והם מעידים על כל פשע וחטאה והולכים ומעידים לפני שבעים סנהדרין של מעלה כהיום הזה, ואף גם נלוו אליהם לקרבו אל הדין ולהעיד עליו שני מלאכים המלוין אותו וגם נפשו משוכבת חיקו יעידון יגידון עליו.

כג. ואף גם יגלו שמ"ים עונו וארי"ץ מתקוממה לו כאשר חכמים יגידו, ואיך ולמה לא ייראו ולא יפחד אנוש רימה ותולעה כי רוח עברה בו ואיננו מרוגז הגזרה והדין אשר לא ידע האדם את עתו והרבה מיני צבא מינה ה' לאדם לתבוע עלבון שלו, ומיום שחרב בית המקדש אף על פי שבטלו ארבע מיתות דין ארבע מיתות לא בטלו, מי שנתחייב סקילה בדין או נופל מן הגג או חיה דורסתו, מי שנתחייב שריפה בדין או נופל בדליקה או נחש מכישו, מי שנתחייב הריגה בדין או נמסר למלכות או לסטים באים עליו, מי שנתחייב חנק או טובע בנהר או מת בסרונכי.

וצריך לירא כי המלך אף על פי שמראה לו כעת פנים צהובות ואינו מראה מיד הכעס והדין, כך דרך המלך להעלים הדין בקרבו ואחר כך פורע לו הכל כמו שפירש בזוהר בשלח בטעם למה פסוק ויט שהוא כנגד הת"ת כולו ישר ואינו חציו ישר וחציו הפוך, ותירצו כי דרך המלך להעלים הדין והשוטה רואה פני המלך צהובים ולא ירגיז מדינו, אמנם הפקח אומר אף על פי שהמלך פניו צהובות שומר הדין בקרבו והיינו יגלו שמים עונו כי יגלוהו לעתיד מה שהיה נעלם אם לא ישוב, ולא עוד אלא שאנו מטריחים אותו יתברך לידע איזו גזירה קשה יביא להפרע חובו חס ושלום.

כד. ומי פתי וחסר לב אשר לא יתן כל אלה אל לבו בבא יום דינו האיום והנורא הזה ולהכנע אל לבבו הערל, ולחוש לראות את עצמו פן יהיה הוא והעולם חציו זכאי וחציו חייב ואם לא ישוב היום לפני אלהי המשפט ויעמוד במרדו יכריע את עצמו ואת כל העולם לכף חובה חס ושלום ויגרום שבסבתו יבא דבר או רעב לעולם, וכל אותם הצדיקים שימותו חס ושלום וכל העניים העטופים ברעב וימותו הוא סבה להם כי לא על עצמו לבדו ייראו ויפחד ולשוב ולהתחרט על חטאתיו כהיום הזה אלא כל מגמת פניו ישים על אחיו בית ישראל כי איככה יוכל וראה ברעה אשר ימצא את עם סגולתו צאן קדשים, כי על זה נאמר שה פזורה ישראל מה דרכו של שה זה לוקה באחד מאיבריו וכולם מרגישים אף ישראל חוטא אחד יאבד טובה הרבה.

כה. והרשב"י עליו השלום המשיל זה לבני אדם שהיו נתונים בספינה נטל אחד מקדח והתחיל קודח תחתיו, אמרו לו חביריו מדוע אתה עושה כך אמר להם מה איכפת לכם

לא תחתי אני קודח אמרו לו מפני שאתה מציף עלינו את הספינה, וכבר כתבתי לעיל כי כה היתה מדתו של הרשב"י וכו' שהיה אומר אצטערנא כל יומאי דלא יוקיד עלמא בדינוי דצדק.

אזהרה לשוב קודם ר"ה מעבירות שאדם דש בעקיביו

כו. ואף כי כל הימים חייב כל אדם לירא מעבירות שדש בעקיביו ביותר ולהתחרט ולשוב מהם, הנה ביום הדין והנורא הזה חייב לתת לבו אליהם ביותר ולשוב מהם ולהזהר לבל יכשל באחת מהנה כמו שאמרו בפרק קמא דע"ז, [153] אמר ר' שמעון בן לקיש כל עונות שאדם דש בעקיביו מסבבין אותו ליום הדין, ואמרו פ"ד דמנחות [154] דמלאכא אשכחיה לרב קטינא דמיכסי בסדינא וכו' אמר ליה ענשיתו אעשה אמר ליה אין בעידן רתחא קנסי אעשה וכו', ועל כן בימים האדירים האלה יראה וישוב מאשר ביטל כמה מצוות עשה ויהא זריז לבל יכשל באחת מהנה כי אחר שהעולם עומד בדין ימצא מקום השטן לשטנו ולהתיך עליו את הדין בחימה שפוכה חס ושלום.

ואוי לו לאותו הבן אשר יעורר חימה שפוכה לאביו אשר מדת טובו לרחם כרחם אב על הבנים והוא יהפך עליו לרוגז הדין, ואף גם שגורם שס"מ הטמא יכנס בין עולם המלאכים הקדושים היום הזה אל הדין ללמד קטיגורייא ויבא גם השטן בתוכם, הלא יאמר מי גרם שיכנס טמא הזה המסריח בינותינו וכיעסתם צרתם גם כעס וקרובים המה לקטרג גם המה עליו, אוי לו אויה עליו כי יאמרו בפסק דינו להרע ולא להטיב ומלמדי זכות יחליפו שיטתם ללמד חובה חס ושלום.

אזהרה לעמוד בתפלות היום מתוך יראה

כז. ועתה אחי קורא נעים אם בעל נפש יקרה אתה ונגע אלהים בלבך, שים כה נגד עיניך בעומדך לפני האדון הכל יתברך בבית הכנסת להתפלל ביום הקדוש הזה ואז יכנע לבבך הערל לעמוד באימה וביראה וחרדה בתפילתך, ותמים תהיה עם ה' אלהיך ואל תפנה על ימין או על שמאל רק להיות דבק ביראת ה' כל היום על פניך לבלתי תחטיא אל השערה, ואמרו בזוהר והעתקנוהו לעיל מאן דאשתמע קליה בין בצלותא בין באורייתא בלא דחילו ורחימו מיד וישמע ה' ויחר אפו.

מנהג רבני אשכנז ללבוש קיטל פשתן בר"ה וסגולתו לחיים ולמתים

כח. ומה נעים ומה יפה מנהג חסידי רבני אשכנז ללבוש כהיום הזה בעת התפילה הקיטל אשר הוא תכריכי מתים, כי אף כי רוח אחרת איתם בטעם לבישת הקיטל כי הם בגדי פשתן כי אמרו המקובלים שלבישת בגדי פשתן הוא תועלת גדול לחיים ולמתים

לקטנים עם הגדולים כי כל מת שמתלבש בבגדי פשתן לבן ואין מעורב בו בבגדיו אפילו חוט אחד ממין אחר, אפילו אם מת בחוצה לארץ כל קטיגור מתהפך לו לסניגור.

אזהרה לעטוף את המת בטלית פשתן ולא של צמר

כט. ועל כן טועין רבים מבני ישראל כי יעטפו את המת על תכריכיו טלית של צמר, ולא ידעו בינה כי אם צריך שילבישו אותו בטלית של פשתן וחוטי פשתן במינו בל יתערב מין אחר בתכריכיו והוא תועלת גדול לו.

סגולת בגדי פשתן לתינוק שהוחזקו אחיו למות

ל. ואמרו המקובלים הנזכרים כי אפילו תינוק שאביו מוחזק שמתו לו בנים הרבה על ידי לילית או רוח רעה או כל רוחניי מסטרא דשמאלא, תינוק זה בטוח בסגולת לבישת בגדי פשתן בלי מין אחר עמו.

פרעה ידע בסוד בגדי פשתן ונתגאה בהן במלכותו

לא. ופרעה השיג בחכמתו סגולת בגדים אלו ועל ידם היה מתגאה בפני חכמיו ושריו ומתנשא לאמר אני עשיתני ונתן מופת להם שכל חכמיו וחרטומיו לא יוכלו לשלוט בו ברוב כשפיהם, והם לא ידעו שהדבר הזה היה תלוי בסיבה שהיה מלובש בבגדי פשתן, וכן עשה ליוסף וילבש אותו בגדי שש וכו'.

טעם שכהן גדול נכנס בבגדי פשתן לקה"ק וטעם לבישתן בר"ה

לב. כלל הדברים סגולת בגדי פשתן להנצל מכל דבר רוחניי חוץ מרשות הבורא שאין דבר עומד לפניו אבל אין שולטין עליו כל מיני טבעי וגשמי כגון מים ואש וקור וחום ואבן וברזל וכל מיני מקרה ופגע רע, כי לא היה מסוכן בעולם כמו הכהן גדול ביום הכפורים שהיה נכנס לפני ולפנים במקום שאין רשות למלאך ליכנס וכדי שלא יתקנאו עליו קנאה גדולה ותחרות לקטרגו, לכך האל יתברך אשר כל מצותיו לטוב לנו צוה שיכנס הכהן גדול ביום הכפורים בבגדי פשתן לבן להיות לו סגולה להפוך המקטרגים לסניגורייא, ולכן גם בראש השנה ויום הכפורים ימי הדין אשר כמה מקטרגים המה יעמדו למשפט גבר לשטנו, על כן נהגו חסידים הראשונים ללבוש את הקיטל להסיר המשטינים והמקטרגים מעליהם בעת התפילה.

לג. אכן כוונתם היתה גם היא לעורר היראה בלבותם בזכרון יום המות בעת תפילתם כי יחתו, ומורא תעלה על ראשם בהזכירם יום אשר ילבשום בתכריכים ההמה והוא לקברות יובל אל תחתיות ארץ ציה וצלמות ובלבו יבין ושב ורפא לו.

ראוי ללבוש בר"ה בגדי לבן, ותוכחה למפארים בגדיהם בר"ה

לד. ומטעם זה אף בארצותינו אשר לא נהגו כאלה, לפחות ראוי ללבוש לכבוד היום הקדוש בגדים לבנים להראות שאנו בטוחים בו יתברך כי יוציא לצדק משפטינו, אך לא

ללבוש כהיום הזה בגדי משי ורקמה כמו בשאר יום טוב כאשר היתה המדה הגרועה זו ברבת בני עמינו הלובשים בגדי תפארתם היום הזה משי ורקמה להראות את יופים, אשר אני קורא עליהם ותתפשהו בבגדו אשר המה נתפשים בבגדיהם ביד המקטרגים ומבקשי רעתם, יען כי על ידם יקלו את ראשם ויתנשאו בלבבם ולא יכולון לשבור סגור לבבם הרע בעת תפילתם, אלא כל איש הירא אשר נגע אלהים בלבו אף כי כביר מצאה ידו ללבוש בגדים חמודים כיתר עשירי עם לא יטה אחריהם רק לפחות מכבודו עוד מעט למען יכנע וישבור את רוחו לעמוד בתפילתו בלב נשבר ונדכה ויראת שדי על פניו.

טעם לפיוטים שסדרו הקדמונים תוך התפלה

לה. ואפריין נמטיינהו לפייטנים הראשונים אשר חיברו פיוטים בתוך התפילה ביום הזה, המה המדברים על ענין עצומו של היום הזה ועל המשפט כמו שופט כל הארץ ואותה במשפט יעמיד וכו', ופיוט ידי רשים נחלשים וכיוצא בהמה, והיתה כוונתם הטובה לעורר לבות בני אדם בכוונת התפילה באימתה ופחד מפחד ה' ומהדר גאונו ומשפטו, ושאתו תובעת אותם ליראה את השם הנכבד והנורא.

מנהג הנמנעים לומר פיוטים בתפלה, ואזהרה שלא לפרוש מן הצבור

לו. אכן זה ליתר העם אך מי שזכה לבוא בסוד ה' וינק מסוד תנחומי סודי התפילה מורינו זלה"ה, לא זו הדרך ולא זו הע"יר נשמתו כי בימיהם של הפייטנים הראשונים אשר חיברו הפיוטים האלו תוך תפילתם עדיין לא זרחה עליהם אור ספר הזוהר והתקונים אשר בם ביאר הרשב"י סדר תקוני התפילה איך המה הולכים מדריגה אחר מדריגה בשרשיהם העליונים, ולא להפסיק ביניהם ולערב בהם דברים אשר לא מענין הברכה חלילה כי הוא מבלבל סדרי בראשית אשר סידרום במועצות ודעת החכמה העליונה, ואף גם כי אחר אשר לא באו בסוד ה' לא סידרו הדברים כסידרן וכינויין, ובזוהר פרשת תרומה [155] אמרו ז"ל, שירים ותשבחות דאית בהון קבלה אמיתית כמו שהארכנו בזה פרק ה' מיום הכפורים עיי"ש באורך.

לז. כי על כל אלה רבים מן המהדרין לא יאמרו אותם הפיוטים בתוך הברכות של התפילה אלא אם ירצו שלא לבטל מנהג המקום יאמרו אותם אחר חזרת העמידה, וכבר כתבנו בכמה מקומות כי לא אמרו כל השיעורין הללו אלא למצניעיהן ולעולם אל ישנה אדם מפני המחלוקת ויתחבר עמהם כאילו עומד וקורא עמהם.

דברי התעוררות לאהבת ה' ויראתו קודם התפלה

לח. ומי שלבו דבק ביראת ה' לא יצטרך להתעורר יראתו מתוך הפיוטים האלה כי כבר קידמה יראתו לתפילתו ככל אשר עוררנו עד עתה כי אותה נפשינו איותה ותעש מאז

הבוקר, ואחר התעוררות הדחילו יתעורר גם כן קודם התפילה ברחימו כאשר יבחין חסד האל אלהינו מרחם לקבל את האדם בתשובה אחר שחטא והכעיס את בוראו עם היותו מחוייב לעונש מצד הדין מצד עונותיו אשר פגם במדות העליונות וטימא היכלי המלך וטינף במעשיו קדושים עליונים, ועם כל זאת בעומדו לפקוד עבדיו וצאן ידיו רגע באפו יסרנו ה' אך במשפט, שמאל דוחה ובימין הנחה למדינו"ת עשה, וזאת שנית עשה לעת תמוט רגלינו על רוב עונינו ונתמלאה הסאה להשמיד חס ושלום, לא יביאם בבת אחת כל המאורעות המחוייבות לבא עלינו הנה כי כן תמנו לגוע אך יתן מרגוע בין גל לגל גל"גל שחוזר בעולם וחסד ה' מעולם.

טעם שלא נעשה הדין בחדשי תמוז ואב

לט. ואמרו , דבעא קודשא בריך הוא למידן עלמא בתמוז ואב דאינון ירחי דדינא קשיא ולא דאין לון בהו מרחימו סגיא דבהון דאי הוה דאין לון באינון ירחין לא יכיל עלמא למסבל דבגין דא אתחרבת בית המקדש בהו תרין זמנין ולהכי סליק דינא מאינון תרין ירחי ולא בעא לסלקא ליה לאלול משום דסמיך לון ותקיף ביה דינא וסלקיה לירחא דתשרי.

לקט מדרשים על הרחמים המתגלים בר"ה

מ. והביא מהר"ם רקנטי מדרש אגדה, כי בשעה שהקדוש ברוך הוא עולה ויושב על כסא הדין העולם עומד בדין ומדת רחמיו עומדת על ימינו, מדת הדין אומרת שפוט עולמך בדין שלם לרשעים כפועלם ומדת רחמיו אומרת אם עונות תשמור יה ה' מי יעמוד, מדת הדין אומרת רשע בעונו ימות ומדת רחמיו אומרת אתה אמרת כי לא אחפוץ במות הרשע, מדת הדין אומרת בפשע יעקב כל זאת ומדת רחמיו אומרת לא עתה יבוש יעקב, מדת הדין אומרת אף אני אעשה זאת לכם ומדת רחמיו אומרת למעני למעני אעשה, מדת הדין אומרת כי ערוך מאתמול תפתה ומדת רחמיו אומרת בטרם הרים יולדו וכו' תשב אנוש עד דכא, מדת הדין אומרת לכן הרחיבה שאול נפשה ופערה פיה ומדת רחמים אומרת עץ חיים היא למחזיקים בה, מדת הדין אומרת כי לא אוסיף עוד ארחם ומדת רחמים אומרת כי ירחם ה' את יעקב, מדת הדין אומרת אלה לחרפות ומדת רחמיו אומרת אלה לחיי עולם הבא ע"כ.

מא. ובמדרש תהלים אמרו, כי כשהקדוש ברוך הוא דן את ישראל דנם בעמידה שלא לדקדק עליהם וכן אמר דוד קומה אלהים שפטה הארץ ולא תדקדק עליהם, וזהו שאמר הכתוב בקום למשפט אלהים להושיע כל ענוי ארץ סלה.

מב. ואמרו בזוהר, [156] דביומא דראש השנה טוען המקטרג לפני הקדוש ברוך הוא על עונות ישראל והולך להביא עדים את השמש ואת הירח ובא השמ"ש להעיד עליהם ואומר לו הקדוש ברוך הוא אין עד אחד נאמן והולך להביא את הי"רח להעיד ואז הירח מתכסה שנאמר בכסה ליום חגנו והיכן מתכסית מקום שאמרו במופלא ממך אל תדרוש. **ובפרשת** אמור [157] אמרו ז"ל, יומא דראש השנה איהו יומא דדינא ומלכא יתיב בכורסייא דדינא וסנטירא קאתי וחפי פתחא דדינא ותבע דינא ואף על גב דקודשא בריך הוא רחים ליה לדינא דכתיב כי אני ה' אוהב משפט אפילו הכי נצח רחימו דבנוי לרחימו דדינא ובשעתא דסנטרא קם למטען מילין עלייהו פקד למתקע בשופר בגין לאתערא רחמי מתתא לעילא וכו' וכד ההוא קלא אתער מתתא לעילא כדין כל טענות דקא טעין ההוא מקטרגא מתערבבי וכו'.

אופן הדין ביום א' של ר"ה ויום ב', וחילוק שבין ר"ה ליוהכ"פ

מג. ויום ראשון של ראש השנה דינא קשיא ויום שני דינא רפיא, וביום שני דן הקדוש ברוך הוא לכללות ישראל, ובמקום אחר אמרו כי בראש השנה נדון כל יחיד בפני עצמו שעוברים לפניו כבני מרון וביום הכפורים העולם נדון אחר רובו.

ומצאתי בספר הזוהר פרשת אחרי מות, [158] שבראש השנה אין הקדוש ברוך הוא דן בו בעצמו אלא בית דין של מעלה יושבין ודנין בו אבל ביום הכפורים הקדוש ברוך הוא בעצמו דן את ישראל שהשרים דנין האומות והקדוש ברוך הוא דן את ישראל שהם חלקו ונחלתו.

דברי הזוהר על מידת הרחמים המתגלית ביום הכפורים

מד. וזה לשון הזוהר שם, תנא לפני ה' תטהרו אמאי לפני ה' אלא אמר ר' יצחק לפני ה' ממש דתניא מרישא דירחא ספרין פתיחין ודייניא דיינין בכל יומא ויומא בתי דינין אתמסרן לאפתחא בדינא עד ההוא יומא דאקרי תשעה לחדש בההוא יומא סלקין דינין כולהו למארי דדינא ומתקנין כורסיא למלכא קדישא בההוא יומא בען ישראל לתתא לחדי בחדוותא לקדמות מאריהון דזמין למיתב עלייהו בכורסייא קדישא דרחמי בכורסייא דוותרנותא וכל אינון ספרין פתחין קמיה ויתבין קמיה הדא הוא דכתיב לפני ה' תטהרו ע"כ, וזהו מה שחכמים אמרו על פסוק כי עמך הסליחה, אמר רבי אחא הסליחה מופקדת אצלך מראש השנה וכל כך למה למען תורא בשביל ליתן אימתך על בריותיך ע"כ.

מה. אתה הראת לדעת אהבתו וחמלתו יתברך את עמו ואת נחלתו כל הימים וביותר נפלאה אהבתו עמנו בימי הדין האלה, ובכן בהתעורר היראה והאהבה הזאת הכון

לקראת אלהיך להתפלל תפילת שחרית בפחד ובחלחלה ובבכי ואנקה כי היא היתה לראש פינה בתפילת הימים האדירים האלה.

תועלת הבכי בתפלות ראש השנה ויום הכפורים

מו. ואמרו בזוהר ויחי, [159] כל בר נש דאושיד דמעין קמיה דקודשא בריך הוא אף על גב דאתגזר עליה עונשא אתקרע ולא יכיל לשלטאה וכו' כמו שהארכנו פ"ו דיוהכ"פ, וכתבנו שם דאף למה שאמרו בזוהר ויחי [160] זה לשונו, פולחנא דצלותא דקא לעי בר נש למפלח קמיה דקודשא בריך הוא בשמח"ה וברננה וכו' שמחה בצפרא ורננה ברמשא, וכתב מורינו האר"י ז"ל, מדקאמר שמחה בצפרא מכאן שאין לבכות בתפילת שחרית רק בתפילת מנחה וערבית, מכל מקום היינו דוקא בשאר הימים אבל בראש השנה ויום הכפורים דיומי דינא נינהו ערב ובקר שוין.

מנהג האר"י לבכות בר"ה ויוהכ"פ אף בתפלת שחרית

מז. וכן כתב מהרח"ו ז"ל, מורי זלה"ה היה נוהג לבכות בתפילות ראש השנה ויום הכפורים ע"כ, ולא פלג לן להודיע כי אף כי בשאר הימים אין בכי בתפילת הבקר הנה הימים האלה נזכרים ונעשים לשוב כל אדם מדרכו הרעה בתשובה וצעקה ובכיה ואין חילוק בין ערב לבקר.

המתעורר מעצמו לבכי בימים אלו בידוע שנדון באותה שעה

מח. ואמר הרב ז"ל כי מי שדרכו לבכות ולבו רך בשאר הימים ואיננו בוכה בתפילות הימים האלה הוא הוראה כי אין נשמתו טובה ושלימה, וגם אמר כי מי שבוכה אז מעצמו ומתעורר בבכיה גדולה בידוע כי בעת ההיא יגשו אז ידברו בדינו בבית דין של מעלה ונפשו מרגשת ועל כן באה אליו הבכיה, ובכן יכוין כי בתפילה ההיא יתוקנו ויעלו שאר התפילות הפסולות של שחרית אותם אשר לא כיוון בהם ונאחזו בתפילת היום כמו שכתבנו בתפילת ערבית.

תפלה לומר קודם שחרית ראש השנה

מט. ועל כי כוונת התפילות בימים האלה וכוונת תקיעת שופר ומה נעשה בם עמוקות ונעלמות ולא כל מוחא סביל דא ובני עליה הנם מועטים, על כן אעתיק אליך נוסח תפילה אחת מועתקת מחסידים הראשונים כדי לאומרה קודם תפילתך היום וכלול בה כל התפילות שתתפלל היום וכל המצוות ותקיעת שופר שתעשה ולצרף תפילתך עם היודעים והמכוונים וזו תוארה.

רבונו של עולם עפר אנחנו ולא בינת אדם לנו ואין בנו כח להשיג ולכוין מעלתך וגדולתך וצירוף שמותיך הקדושים וכוונת כל תפילה ותפילה לפי זמנה וכוונת כל ברכה

וברכה שבתוך כל תפילה וכל היחודים וזווג המדות העליונות הבאים על ידי התפילות והברכות ועניית אמנים והכוונות שעל ידי מעשה המצוות.

לכן יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי אב הרחמן, יראה אל עבדיך פעלך ויהא חשוב ומרוצה תפילת שחרית ומוסף ומנחה וערבית שאתפלל לפניך היום וכל מעשה המצוות ובפרט מצות תקיעת ושמיעת קול שופר שנעשה היום כאילו נתכוין בכל צרופי שמות הקדושים העולים מתוך התפילות היום וממעשה המצוות ותקיעת ושמיעת קול השופר שנעשה היום ובכל הייחודי וזווגי מדות הקדושות העליונות הראויים לבא על ידי תפילתנו ועל ידי עניית אמנים.

ותצרף מחשבתנו הטובה דרך כלל למעשה פרטיות לכל ברכה וכל שם ושם בפני עצמו בתפילתינו, ויעלו לפניך להיות עטרה לראשך עם שאר תפילות ומעשה מצות תקיעת שופר בניך היודעים והמכוונים כל כוונת שמותיך הקדושים המעלים ייחוד וזווג מדות העליונות וקדושה מעלה מעלה, ואף שאר התפילות אשר נדחו מחוסר כוונתינו בהן בשאר הימים המה יעלו היום עם תפילתנו ותענה עתרתנו ועתרת עמך בית ישראל היום ברחמים אמן כן יהי רצון, יהיו לרצון וכו', ויהי נועם ה' וכו'.

טעם שראוי לומר פתח אליהו קודם התפלה ובפרט בימים אלו

נ. וכתב הר"ם קורדוירו זצ"ל שחסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת קודם תפלה להתבודד בגדולתו יתברך להמשיך לבם אל הכוונה מן הטעם שכתבנו לעיל בשם התקונים דמאן דמשתמע קליה בין באורייתא בין בצלותא בלא דחילו מיד וישמע ה' ויחר אפו ועל ידי שיחשוב בגדולתו יתברך שמו יבא אל היראה.

וכתב כי לכן טוב לומר תפלת אליהו הנזכרת בריש התקונים קודם כל תפלה, ותוסיף בכוונתה היום שאם נתחייב בבית דין של מעלה להכתב בספר רשעים כי הסכימו עליו לחובה, הנה על ידי הזכרת סוד הספירות וכל האצילות העליון אשר גם המה נתנו חלקם בבריאת האדם כמו שאמרו בזוהר חדש בגין דיימא עשה למענך וכו' יושפע אור הרחמים לבטל כל הדינים וכל גזרות קשות ורעות מעליו, ועל כן אף מי שלא נהג כן בשאר הימים בתפילת הימים האלה לא יעבור מלאומרה.

סגולת האומר פסוקי דזמרה עם הציבור ובפרט בר"ה

נא. ואחר כך יסדר סדר הזמירות עם הציבור כי גם המה סגולתם לזמר ולכרות כל מיני משחיתים הבאים לקטרג על תפילתנו ולשון זמירות מלשון ואת כרמך לא תזמור, ועל זה קראתי תגר עם כמה בני אדם אשר כמשא כבד יכבד מהם לומר הזמירות עם הציבור ולהתנהל לאט לאט עמהם, ומן המשכילים יכשלו להביא אל בית תפילתם

ספרי תבונתם להתכבד נגד זקני עמם בקרב עדתם ויתר העם יסכלו ללמוד קביעותם שם לפנות להם העתים אחר התפילה לערוך שיחתם ושוב אחר סדר לימודם יאמרו הזמירות ביחיד, וכן לא יעשה כי אחר שסוד הזמירות לזמר עריצים וקוצים מן הכרם כאמור אין ראוי גם בשאר הימים לפרוש מן הציבור ולאומרם ביחיד שמא יבא לידי סכנה אבל רבים רואים ואינן נזוקין.

וכל שכן ביום ראש השנה אשר רבו כמו רבו המקטרגים בחימה עזה ובא להכריתם ואמרו בזוהר בשלח, [161] ויהי היום יומא דראש השנה הוה וכו' דכתיב בשונמית ותאמר בתוך עמי אנכי יושבת לא בעינא לאפקא גרמי מכללא דסגיאין דבשעתא דדינא תליא לא יתפרש בר נש בלחודוי דלא יקטרגון עליה וכו' ע"כ.

טעם שאומרין פ' עקדה וקרבנות בשחרית וסגולת אמירתן בצבור

נב. וכן ענין העקדה נתקנה בזמירות לומר כי אברהם מדת החסד הוא עוקד למאריהון דדינין פחד יצחק וכמו כן צריך לכוין כשיאמר ויעקד את יצחק בנו בכל יום ויום, וביותר בתפילת הימים האלה שמראש השנה ועד יום הכפורים שיעקוד הקדוש ברוך הוא כל המקטרגים על ישראל מלמעלה כמו שהיה בשעת העקידה שאברהם עוקד את יצחק מלמטה והקדוש ברוך הוא היה עוקד לכל השרים מלמעלה, ומי זה יערב אל לבו לבא לנגדם ולהתריס עליהם הוא לבדו ואין עוזר לו, ובפרט בענין פרשת התמיד ומעשה הקרבנות אשר הרבה מהפוסקים הזהירו לקרותה עם הציבור שיהא במקום קרבן התמיד שהיה קרב בציבור, ויש אומרים לאומרם מעומד דומיא דקרבנות דכתיב לעמוד ולשרת.

דברי הזוהר במעלת אמירת הקרבנות וסגולתן בימי הדין

נג. ואם בשאר הימים לא נזהר בהמה הנה בקרב הימים האלה ראוי לנהוג בהם כדת הקרבנות ממש לבטל את הדין מעליהם כמו שאמרו במדרש הנעלם פרשת וירא [162] זה לשונו, אמר ר' כרוספדאי האי מאן דמדכר בפומיה בבתי כנסיות ובתי מדרשות עניינא דקרבניא ותקרובתא ויכוין בהו ברית כרותה היא דאינון מלאכייא דמדכירין חוביא לאבאשא ליה דלא יכלין למיעבד ליה אלא טיבו ומאן יוכח פרשתא דא יוכח דאמר והנה שלשה אנשים נצבים עליו, עליו לעיינא בדיניה כיון דחמא כך מה כתיב וימהר אברהם האהלה מהו האהלה בית המקדש ומהו אומר מהרי שלש סאים ענין הקרבנות ונשמתא מכוונת בהו הדא הוא דכתיב ואל הבקר רץ אברהם וכדין נייחא להו ולא יכלין לקטרגא ע"כ.

הנה כי הקרבנות גם המה היו לבטל את המקטרגים ועל כן היו צריכים להתקרב עם הציבור דנפיש זכותייהו להכניע את הדין, וכן בפסוק ושחט אותו על ירך המזבח צפונה

אמרו שיש לכוין שצפון הוא מקום הדין כמו שנאמר מצפון תפתח הרעה ושיהיה נשחט ונכנע לפני ה' מדת הרחמים, ולכן אמרו ז"ל שכל האומר פסוק זה ומכוין בו הקדוש ברוך הוא זוכר עקידת יצחק לפי כי הכוונה בו הוא כעין מעשה העקדה כי יצחק שהוא דין נעקד על ידי אברהם שהוא חסד כאמור, וכן ענין הקטורת כמה האריכו בזוהר ויקהל [163] בכח סגולתו לבטל כל סטרין כנודע.

אזהרה לומר פסוקי דזמרה עם הצבור ומנהג אשכנז בזה

נד. סוף דבר גדול כח הזמירות מכח התפילה עצמה בימים האלה מבשאר הימים להגן עלינו מיד מבקשי רעתינו ואשר לא טוב עשה היחיד הפורש מן הציבור לאומרם הוא יחידי בשאר הימים בחגים ובמועדים, וכל שכן וקל וחומר שלא יעשה כן בקרב הימים האלה אשר צרים צוררים סבונו כדבורים ואין להתריס לנגדם האדם היחיד.

נה. ומה טובו ומה יופיו מנהג אשכנז שלא לומר פסוקי דזמרה רק בשנים שזה אומר פסוק אחד וזה אומר פסוק אחר מטעם שיש סכנה בדבר אבל שנים רואים ואינן נזוקים, והאיש אשר נגע אלהים בלבו אף כי בשאר הימים לא נזהר, הנה אלה הימים יאזור כגבר חלציו להשכים לבית הכנסת לומר הזמירות עם הציבור ויתנהל לאט לאט עמהם ברוב עם הדרת מלך מלכו של עולם, וימצא צדקה וכבוד הן מצד התפילה עצמה אשר תתוסף מצוה יתירה במצוותיו מצות עשה דועבדתם את ה' ויכריענו לכף זכות, והן מצד כי התפילה תקנוה כנגד הקרבן ויצא זכאי בדינו על ידי מעשה הקרבן ובלבד שאל יפרוש מן הציבור בסדר הקרבנות כאמור.

והן כל אלה יהיה לתועלת לעת תקיעת שופר וכמו שאמרו חז"ל, [164] אמר ר' פנחס בשם ר' יהושע בן לוי בשם ר' אלכסנדרוס למה אין ישראל תוקעין בתפילה ראשונה אלא בתפילת המוספים כדי שיהו מצויים מלאים מצוות ע"כ, ואם לא ינהוג כשורה בכוונת תפילתו ובהתחברו עם הציבור כמשפט הקרבן הקרב בציבור אשר לעומתו נתקנה התפילה איה המצוה אשר פעל ועשה להוסיף על זכויותיו בתפילה אשר כזאת כי נדחה קראו לה חס ושלום.

תוכחה לרצים בפסוקי דזמרה מפני תוספת הפיוטים

נו. ואולם לא נאמרו דברים הללו רק כשהציבור נוהגים כשורה להתנהל לאיטם, לא כשיוצאין מדרך ה' והרצים יצאו דחופים לומר פסוקי דזמרה בחפזון גדול כחותה על הגחלים באין מבין, כי אז עדיף טפי שלא יחוש להתחבר עמהם ויבחר הרע במיעוטו והוא באחד כי יכוין היטב במיתון לא בחפזון להשכיל מבטא שפתיו עדיף טפי מרבים

אשר איתם, יען כי הקורא פסוקי דזמרה במהירות ובמרוצה מועל ומפגל בקדשי שבחי המקום ורעה תבא עליהם חס ושלום כאשר הארכנו בזה בכמה מקומות.

ואם המה עושים ככה מפני כי היום מאריכים בתפילה ובפיוטים ועל כן המה רצים, מי יתן אלוה דיבר שאל יתפללו יותר אלא תפילה לבדה מה שקבעו חכמים ובכוונה ובמיתון בלתי הפסק ביניהם בפיוטים שלא מענין הברכות, ובפרט בימות החול יש טרודים במחייתם וממהרים בסדר תפילת אנשי כנסת הגדולה כדי לומר סדר תחינות ותפילות ופסוקים אחר תפילתם ועושים את העיקר טפל ואת הטפל עיקר, ומי ביקש זאת מידם רמוס שבחים ותפילות המסורים בידינו מאנשי כנסת הגדולה ממטבע שטבעו חכמי התלמוד אשר תקנום על פי ידיעת השמות הממונים לפעולת התפילה - לומר פיוטים שסידרו האחרונים אשר לא האיר עליהם עדיין סוד התפילה, ולא ידעו חומר שבה שלא להפסיק בין הדבקים כי הכל מיד ה' השכיל על פי חוזיו יחדיו ידובקו ואין לזרים איתם שלא לבלבל סדר היכלות של מעלה כנזכר בזוהר וכתבתיו לעיל.

דעות המקובלים בענין אמירת סדר מזמורי רננו צדיקים ביו"ט

נז. ואנכי שמעתי שהרב מהר"ח הכהן ז"ל אשר יצק מים על ידי מהרח"ו ז"ל לא היה אומר סדר המזמורים רננו צדיקים בימים טובים וראש השנה ויום הכפורים כי אמר אין בהם צורך ולא תועלת נוסף לענין התפילה, ואדרבה המה שלא כענין כי אין הסדר של המזמורים האלה בכל ימים טובים רק בסדר של שבת והטעם של אותם המזמורים מפורש בזוהר פרשת תרומה [165] ובדברי האר"י זלה"ה, ואף כי ראינו רבים ונכבדים אשר באו בסוד ה' ולית דחש וסידרום גם בימים טובים וראש השנה ויום הכפורים, מכל מקום הבו דלא להוסיף עלייהו כי אין לנו אלא המטבע והסדר שסידרו הם ואם נתת עברת על בל תוסיף, ואם איזה דברים הוסיף וגרע מורינו הרב ז"ל הכל מיד ה' עליו השכיל על ידי אליהו ז"ל וכל יקר ראתה עינו.

לומר מז' ממעמקים בעשי"ת אחר ישתבח ותשובת המזלזלים בזה

נח. ועל זה נתווכחתי עם איש אחד חכם בעיניו כי קרא תגר על אחד מהחברים שהיה אומר מראש השנה עד יום הכפורים בין ישתבח ליוצר מזמור ממעמקים קראתיך ה' כמנהג הרב זלה"ה לכוין בעמקים המתעוררים בעשרה ימים אלו אשר בכל יום מאלו עשרה מתעורר עומק אחד והם העשר עמקים הנזכרים בספר יצירה כנודע, והוא פער פיו לבלי חק להיות מלעיב במלאך ה' לאמר אל תפנו אל מדעתכם להפסיק בין ישתבח ליוצר.

ואז הקהתי את שיניו לאמר לו שתיקותיך יפה מדבורך, הן תבושו ותכלמו אתם אשר לא חששתם להפסיק בפיוטים אשר לא מענין הברכות של יוצר אשר אין לכם על מה שתסמוכו ואתם מערערים על מזמור אחד שסודו קבוע בימים האלה בעת הקדיש אשר בין ישתבח ליוצר כמ"ש הרב ז"ל והוא מענין התפילה עצמה, והמערער אינו אלא תועה מדרך ה'.

דעת הפוסקים בענין אמירת פיוטים בברכות ק"ש

נט. ומהרי"ק ז"ל פסק סימן ס"ח זה לשונו, יש מקומות שמפסיקים בברכות קריאת שמע לומר פיוטים ונכון למנוע מלאומרם משום דהוי הפסק, ואף הרמ"א כתב דאף באותם המקומות שכבר נהגו לאומרם המיקל לא הפסיד.

ואם שמעתם באומרים על אחד שהתחיל לבטל מלומר קרו"בץ בקהלו ולא השלים שנתו, זה היה באשכנז שפיוטיהם סידר ר' אליעזר הקלירי בן ר' שמעון בר יוחאי שנתקנו על דרך האמת בשרשי התפילה ולא בפיוטים אלו שלא נגעו ולא פגעו בה, וכן מי שבא לחוש לא יבטלם מלאומרם לחלוטין כי סוף סוף גם מחברי הפיוטים שלנו רועי ישראל היו אשר מעולם אנשי שם ואין ראוי לזלזל בהן אלא יסדרם אחר התפילה ובזה אין פחד ואימה מלמנוע את הקהל מלאומרם אחר התפילה, וכן הנהגתי את קהל עדתי וברוך ה' לא אונה אלי רעה ולא תאונה כי ה' יראה ללבב ולא יעשוק נפש חנם.

ס. ומינה נמי כי אין להקפיד להנהיג את הקהל להוסיף ולומר מזמור ממעמקים ברוב עם הדרת מלך באימה וביראה, כי אף כי אין כולם ידעו לכוין לעורר דבר מכל מקום חזקה שליח עושה שליחותו ופנה למעלה ועשה פרי לעורר העמקים דבר יום ביום מראש השנה עד יום הכפורים, וכן נכון הדבר מעם האלהים לעורר עלינו את הרחמים והסליחות כי מפי עליון מורינו הקדוש האר"י זלה"ה נאמרו הדברים בלי שום חשש דבר אחר אשר הוא תמיד מזהיר הרבה שלא להוסיף ולא לגרוע בסדר התפילה, אליו תשמעון לומר המזמור ההוא בעשרה ימים אלה אף באין מבין סודו רק יוכל לכוין העמקים הנזכרים בספר יצירה דבר יום ביומו.

סדר כוונת י' עמקים במזמור ממעמקים

סא. ולמען אל תטעה בסדרן כאשר נסדרו בספרים בשלא כסידרן אערכה לעיניך סידרם, יום ראש השנה עומק ראשית. יום שני עומק ראשית. יום שלישי עומק אחרית. יום רביעי עומק טוב ועומק רע. יום חמישי עומק דרום. יום שישי עומק צפון. יום שביעי עומק מזרח. יום שמיני עומק רום ועומק תחת. יום תשיעי עומק מערב. וכן יום עשירי עומק מערב.

וטעם הסדר הזה הוא מבואר בעצם לבאים בסוד ה' ויודעים דרך הנס"ר בשמים מיום ליום אשר לעומת הנסירה תעורר העומק ההוא ומי בסוד פנימיות ומי בחצוניות העולם כנודע.

יזהר לאחוז במנהגי אריז"ל וביתר דברי חסידות ובפרט בעשי"ת

סב. ואשרי האיש אשר ינהג עצמו בדרך מנהגי רבינו זלה"ה לבל יפטור עצמו לומר אין זה מן החיוב ופוטרני ממנו, כי כבר אמרו חכמים [166] כי הוא משל לערוני שהיה נשוי בת מלכים אף על פי שמאכילה כל מעדני עולם אינו יוצא ידי חובה לפי שהיא בת מלכים, כך כל מה שעושה האדם עם נפשו אינו יוצא ידי חובה כי היא מלמעלה וכבר הארכתי בפרט זה במקום אחר.

ואף כי לא ינהוג במנהגי הרב זלה"ה ביתר הימים, הנה בימים האלה ובזמן הזה יאחוז בהם אף אם לא ינהוג כן אלא באלו הימים בלבד ולא ינהוג אחר כך בחסידות ההוא, כי הנה הימים האלה נזכרים ונעשים מראש השנה עד יום הכפורים ואל מלך יושב על כסא רחמים ומתנהג בחסידות ואם הבנים דבה חירו דחייביא נקראת חסידה ברושים ביתה כדפירשו בזוהר פרשת ויצא, ומן הדין גם אנחנו נעשה לעומתו להתנהג במדת החסידות ולהסתופף תחת כנפי החסידה אשר בצלה נחיה בגוים אף כי לא ינהגו כן אחר הימים האלה שהזמן גרמא כנזכר, ובאותה מדה ינהגו עמו בשמים ממעל להתנהג בחסידות.

אזהרה לבאים בסוד ה' שלא להתרשל מן הכוונות בעשי"ת

סג. וכן בענין הכוונות לבאים בסוד ה' אשר הרבה מהמה מתרשלים את ידיהם מלכוין בתפילתם ובחרו בדרך הפשוטה, הנה בקרב הימים הנוראים האלה החלש יאמר גבור אני לאזור כגבר חלציו לקראת אבינו מלכנו כי בא לשפוט הארץ לכוין לפי השגת שכלו בסוד כוונת התפילה לבסם את הדינין תקיפין ולעורר את הרחמים כנודע.

כוונת ברכות העמידה ע"ד הסוד בתפילות ר"ה ויוהכ"פ

סד. ולמען זכות אותך אסדר לפניך כוונת הברכות ראש השנה ויום הכפורים בקיצור למתחילים בחכמה.

ברכה ראשונה מגן אברהם יכוין השם בפתח יַהַוַה, ברכה שניה מחיה המתים יכוין הויה יֱהֱוֶה, ברכה שלישית המלך הקדוש בניקוד מוצא האותיות יְהֱוָה, ברכה רביעית מקדש ישראל ויום הזכרון ליל ראשון יכוין אותה בניקוד יֱהֱוֶה ובליל שני בנקוד צבאות יְהֹוִה, ברכת מחזיר שכינתו בניקוד חיריק יְהִוִה, ברכה שישית הטוב שמך בניקוד קבוץ יֱהֱוֶה, ברכה שביעית המברך את עמו בשורוק יוהוווהו.

סה. ובשני הימים בתפילת שחרית יכוין בחתימות כמו בערבית רק יוסיף בברכה ראשונה אל שדי והויה בנקוד כזה יֱהֲוָהָ, ובברכה שניה אכדטם והויה בנקוד הנזכר, ובברכה שלישית כו"זו וההויה הנזכר, וברכה רביעית עתה בשחרית יכוין ההויה בנקוד שורק יוהוווהו וכן בשחרית יום שני, ובברכה חמישית יכוין השתפ"א וההויה הנ"ל, ובברכה שישית בם, ובברכה השביעית במוכן וההויה הנ"ל.

סו. ובתפילת מוסף יכוין כסדר הזה, ובברכת שומע קול תרועת עמו ישראל יכוין ביום ראשון בנקוד צירי זה תחת זה יְ הָ וְ הָ וביום שני בנקוד צבאות עם הויה בנקוד צירי גם כן.

סז. וסדר ברכות יום הכפורים בערבית, ברכה ראשונה בנקוד זה יַהֲוַהַ, ברכה שניה בצירי יֱהֱוֶהֵ, ברכה שלישית במוצא האותיות כראש השנה, ובברכת מלך מוחל וסולח יַהֲוַהַ, ובשחרית כזה יֱהָוֶהָ, ובמוסף יוהוווהו בשורק, ובמנחה יֱהָוֶהָ, ובנעילה יַהֱוֶהָ ושאר הברכות כראש השנה.

ולמביני דעת החכמה בנקל יבינו סוד הנקודות האלה בסדר המדריגות העליונות הנעשות בענין התפילה, ובהזכיר המבין את השם בכוונת נקודותיו מנענע ומעורר למעלה השרשים העליונים כעין הקובע שלשלת אחת ראשה אחד במקום אחד וראש השני במקום אחר כי אף על פי שיהיה המקום ההוא רחוק, בנענע אדם ראש השלשלת שבידו מנענע כל השלשלת אף על פי שתהיה גדולה כל מה שאפשר להיות, וכן ענין הכוונה בכוין אדם פה למטה מעורר מלמטה עד למעלה מעלה לעורר הרחמים והסליחות, ואשרי אנוש יעשה זאת לעורר הרחמים על ידו ויעל מעליו אלהים.

התעוררות לכוונת התפלה בפרט בעשי"ת

סח. ובעת עומדו להתפלל יוסיף חרדה על חרדתו ואימה על אימתו ויזכור שהוא עומד לפני עילת כל העילות כי הוא שורש כל השרשים ובו עומד שורש חיי נשמתו ויתבושש מלחשוב בדבר אחר אלא במה שהוא מדבר לפניו, וזה בכל הימים קל וחומר כהיום הזה להוציא דבר לפני האלהים בלא לב ולב חלילה כמו שאמרו בזוהר, [167] דמאן דאתי למפתי למאריה בלבא רחיקא גרים לאסתלקא מעלמא עד לא מטון יומוי ביומא דאילנא אתער בעלמא למיעבד דינא כנזכר בסוף פרשת במדבר, ולכן זאת יתן אל לבו לכוין בקרב הימים האלה ביותר משאר הימים הן בלמוד הן בתפילתו לכוין אל נוכח פני ה' ואל יתערב זר במחשבתו.

סט. ואמרו בזוהר אחרי מות, [168] תנא על ג' מילין מתעכבי ישראל בגלותא כו' ועל דמהדרי אנפייהו מן שכינתא, ופירשו המפרשים הוא הפוסק דברי תורה ותפילה

לדברים בטלים כי אז פניו נגד השכינה כמו שנאמר שפכי כמים לבך נוכח פני ה', והלומד ומתפלל ובאמצע פוסק ומחזיר פניו להסתכל כאן וכאן בצורכי עצמו הוא נוגע בכבוד השכינה וכל שכן אם הוא בתפילת שמונה עשרה, וכבר כתבנו לעיל בשם הזוהר דדינא קדמאה ביומא דראש השנה על דעביד קלנא לשכינה.

ולפיכך הבעל נפש יחוש על זה מאד להתקדש בכוונתו נוכח פני ה' ויכון לקראת אלהיו בבכי ובתחנונים על ימי חיי הבלו לבל יכרת במיטב ימיו על חטאתו ואשמתו והוא עדיין לא השלים חוקו כי לא יושג כי אם ברוב הימים ימצאנו כמ"ש בפרקים דלעיל.

דברי הזוהר בהנהגת יש נספה בלא משפט וטעם שיעתיר על החיים

ע. ואף גם כי לפעמים כד אתער צד"ק בעלמא אדחי גברא מקמי גברא כמו שאמרו בזוהר וילך [169] על פסוק ויש נספה בלא משפט, תא חזי והא אתמר דכל רוחין דנפקין מלעילא דכר ונוקבא נפקי ומתפרשן ולזמנין תפוק נשמתא דנוקבא עד לא נפקת דדכר דהוא בר זוגה וכל זמנין דדכורא לא מטא זמניה לאזדווגא בהדיה נוקבא ואתי אחרא ואתנסיב בהדה כיון דמטא זמניה דהאי זווגא כד אתער צדק בעלמא למפקד על חובי עלמא כניש ליה להאי אחרא דהוה נסיב בהדה ואתי אחרא ונסיב לה ועל דא כתיב ויש נספה בלא משפט דאתכניש בההוא זמנא עד לא מטן יומוי וכו' ובגין כך בעי בר נש למבעי רחמי דלא יתדחי מקמי אחרא ע"כ.

וטוב לגבר כי תהיה זאת מכלל כוונתו בימי הרצון האלה בתפילותיו על החיים ועל השלום לבלתי ידח ממנו נדח חס ושלום כאמור כי עת רצון היא מאד אשר מי לא נפקד כהיום הזה בכל אשר יעבור עליו, ומה טוב מאד כי יקדים תפילתו וכוונתו גם על זאת טרם יפקד בדין להפקד מושבו חס ושלום, ויועיל גם כן בתתו זאת אל לבבו בעת עומדו בתפילה לפתח סגור לבבו ותאחזנו פלצות ומורא יעלה על ראשו לשפוך שיחה לדרוש סליחה בלב נשבר ונדכה ולשוב מעבירות שבידו ויצר אותו בח"רט בחרטה גמורה ושב ורפא לו.

אזהרה לכוין בחזרת הש"ץ וסוד הייחוד הנעשה בעניית אמן

עא. ואף גם בחזרת העמידה יעמוד ויכון את לבבו לקראת אלהיו באימה וביראה וספרו פתוח בידו לשמוע אל הרנה ואל התפילה מפי השליח ציבור ולא יפנה על ימין או על שמאל, כי גדול היחוד הנעשה בחזרת התפילה מהנעשה בתפילה בלחש כנודע כי הוא בסוד מחברת השנית והיה המשכן אחד דבה חוברות אשה אל אחותה, והטעם הוא לפי שעונה אמן בכל ברכה דאמן עולה כמנין שני שמות יאהדו"נהי מה שאין ייחוד זה כשאדם מתפלל בלחש שהרי הוא מזכיר את ה' בכנויו אדני, ואף על פי שיהיה כוונתו

ביה"וה מכל מקום אין שני שמות משולבות כאחד אבל באמן הוא רמז בשני שמות המתייחדים כאחד ולפיכך הוא ייחוד משובח כמ"ש המקובלים.

תוכחה למדברים בחזרת הש"ץ או עוסקים בתורה

עב. וכתבנו זה להודיע לבני אדם אשר המכשלה הזאת תחת ידם להפסיק בדבור בחזרת התפילה כי המה מפרידים הייחוד כי לא יאות להיות שם דיבור אחר זולתי קול האמן המורה הייחוד, ואפילו לעסוק בדברי תורה אסור כי אין לערב תקון בתקון כי לכל אחד זמן בפני עצמו, אלא יזהר לכוין את לבו לענות אמן בכל ברכה וברכה ותהיינה אזניו קשובות למה ששליח ציבור מוציא מפיו לכוין באיזה ברכה ואיזה שבח הוא עונה אמן לבלתי ייתמו בניו חס ושלום בהיותו עונה אמן יתומה, ויתן עיניו למטה ולבו למעלה כמו בתפילתו בלחש ממש.

אזהרה למרימים קולם עם הש"ץ בעת החזרה

עג. וכבר צווחו קמאי דקמאי על רבים מעמי הארץ אשר זה דרכם כסל למו בחזרת התפילה להרים קול בר"מה ותבקע הארץ לקולם לאמר עם השליח ציבור חזרת התפילה ומוציאים שם שמים לבטלה להזכיר את השמות שבתוך התפילה אחר שכבר התפללו, וגם כמה דברים דשייכי לשליח ציבור בלבד והמה שגו להרים בקול גדול לומר עמהם כמו אוחילה וכמו היה עם פפיות וכו', ולא עוד אלא כי כל הקהילה הומה ומבלבלים כוונת השומעים והמכוונים, וכן לא יעשה האיש הירא כי אם לשתוק ולשמוע מפי שליח ציבור וקולו לא ישמע להוציא דבר לפני האלהים ועוז קולו ינצרה כאישון עינו לענות אמן בקול גדול לקרוע גזר דינו, לא כמו הבוערים בעם המרימים בקול גדול בחזרת התפילה ומקילים בעניית אמן בקדישים ואין קול ואין עונה ואין קשב, וכבר הארכנו בתוכחה זו לעיל ובפרקים הבאים ביום הכפורים בס"ד.

אחר החזרה אומרין אבינו מלכנו ולא יאמרו חטאנו לפניך

עד. ואחר חזרת התפילה אומרים אבינו מלכנו וכו' אשר נתיסד מפי רבי עקיבא עליו השלום כדאיתא בפ"ג דתעניות [170] בר' אליעזר שגזר י"ג תעניות על הציבור ולא ירדו גשמים וכו' ירד ר' עקיבא אחריו ואמר אבינו מלכנו אבינו אתה וכו' ומיד נענה, והוא מיוסד כנגד ברכות אמצעיות של שמונה עשרה כמו שאמרו המפרשים, אכן יזהר כל אדם שלא לומר אבינו מלכנו חטאנו לפניך בראש השנה שאין אומרים וידוי בראש השנה כנזכר בזוהר ונתבאר לקמן.

בענין הזכרת חטא ועון בתפילות ר"ה

עה. ורבים יחכמו ללמוד מכאן שלא להזכיר עון וחטא בראש השנה ועל פי זה הגיהו בקצת פיוטים של ראש השנה שמוזכר בהם עון וחטא שלא לאומרם, ושגו ברואה דלא

עדיף ראש השנה משבת שאין אומרים וידוי ולא נאסר להזכיר חטא עון ולא אמרו שלא להזכיר אלא שלא לומר בנוסח וידוי כמו חטאתי עויתי וכו' ומחול וסלח, ואף אם להיות ראש השנה יומא דדינא וחמיר טפי משבת שלא לעורר עלינו עוררים, נחמיר בדבר שיש להם זמן קבוע אבל דברים שאין להם זמן קבוע כמו שאנו אומרים בזמירות יהי רצון מלפניך שתמחול לנו את כל חטאתינו וכו' וכיוצא אין בזה הקפדה אם יאמרו אותו בשבת ויום טוב וראש השנה.

כוונת אבינו מלכנו ע"ד הסוד

עו. ונכון לכוין באומרו אבינו מלכנו בשם הויה ברוך הוא אבינו יַהוַהַ בפתח, מלכנו יְהוָהָ, ועוד כתב הרב שיכוין באבינו מלכנו קרע רוע גזר דיננו לשם קר"ע שטן שעל ידו יקר"ע רו"ע גזר הדין.

תפלה לפרנסה בעת אמירת אבינו מלכנו

עז. ובעת שהשליח ציבור אומר אבינו מלכנו כתבנו בספר פרנסה וכלכלה יאמר תפילת הפרנסה בקצור.

יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שתתן לי ולביתי וכל הסמוכים על שולחני היום ובכל יום ויום מזונותיהם בכבוד בזכות שמך הגדול דיקרנוסא הממונה על הפרנסה ע"כ, וכן בכל עשרת ימי תשובה.

טעם שאין אומרין הלל בראש השנה

עח. ואין אומרים הלל בראש השנה מטעם האמור בגמרא דחמש שעות ראשונות יושב הקדוש ברוך הוא ודן ובשעת הדין אין לומר שירה מפני אימת הדין.

וליודעי חן הדבר מבואר כי כאשר נאמר הלל היא באשלמותא, ונוסף שהוא בסוד י"ה שהם חיבור דכו"ן ועלימו תטוף שלימות י"ג מדות דרחמי הרמוזים אצל מן המצר קראתי יה כנזכר בזוהר.

וזהו שאמרו בגמרא אפשר אני יושב על כסא דין וספרי חיים וספרי מתים לפני נפתחים וישראל יאמרו שירה.

תוכחה למקילים ראש בתפלת היום או עוסקים בדברי ריבות

עט. ומכאן תוכחת מגולה לרבים מבני עמנו המקלים את ראשם בתפילתם היום, וקול נתנו בבית ה' כיום מועד בשמחה ובצהלה ולא ידעו ולא יבינו כי אסרו חכמים מלומר ההלל מפני אימת הדין ואיה איפה חיתתם ואימת הדין עליהם והמה פורקים עול מלכות שמים מעליהם, ולא עוד אלא שדברי ריבות ממשמשות ובאות בקרב הימים האלה יותר מבזולתם בבית ה' וכל אחד מתנשא לאמר אני אמלוך וליקח עטרה לעצמו בבית הכנסת בכמה דברים אשר כמה מהכסילים בחשך ילכו, ושומר נפשו ירחק מהם ומקרב

קהילתם העתידים עורר לויתן מרוע גזר דינם חס ושלום וכבר כתבתי מזה בפרקים הקודמים.

תפלה לעת הוצאת ספר תורה בר"ה

פ. ואחר כך יוציאו ספר תורה ועת רצון היא להתחנן כל אדם בבכי ובתחנונים על עצמו ועל כל בית ישראל בעת פתיחת שערים, ואנכי תקנתי נוסח תפילה אחת לאומרה ביום ראש השנה.

יהי רצון מלפניך יְיָ אלהינו ואלהי אבותינו אלהי המשפט אדון עוזינו צור משגבנו מגן ישענו משגב בעדינו, שתחמול ותרחם עלינו ויכבשו רחמיך את כעסך ויגולו רחמיך על מדותיך ותתנהג עמנו ה' אלהינו במדת החסד ובמדת הרחמים ותכנס לנו לפנים משורת הדין ובטובך הגדול ישוב חרון אפך מעמך ומעירך ומארצך ומנחלתך, ובהתחבר תורה שבכתב עם תורה שבעל פה שמאלו תחת לראשה ומשך גבורותיו אליה עוררה את גבור"תך ולכה לישועתה לנו מכל המסכים והמקטרגים בני האלהים הסובבים את כסא כבודך היום ובנפש יקיפו עלינו להשטין עלינו חתום פיהם ואל ישטינו עלינו, ה' כגבור יצא כאיש מלחמות יעיר קנאה יריע אף יצריח על אויביו יתגבר.

וכשם שעמד לפניך לדין אבינו הראשון היום ויצא בדימוס בדינו והארכת אפך עמו כן ברחמיך הרבים חסד ואמת יקדמו פניך להוציא לאור משפטינו, שפטנו כצדקך ה' וזכרנו בזכרון טוב מלפניך ופקדנו בפקודת ישועה ורחמים, ובזכות ספ"ר התורה נזכר ונכתב בספ"ר החיים והשלום אורך ימים ועושר וכבוד לעובדך באמת תמיד כל הימים, ואל תקחנו מהעולם הזה קודם זמנינו עד מלאת ימי שנותינו בהם שבעים שנה באופן שנוכל לתקן ולהשלים שלימות נפשותנו ברוב הימים ואל נא נמות ונספה בלא משפט לבלתי ידח ממנו נדח איש מאת רעהו, וגזור עלינו גזרות טובות וישועות ונחמות ובטל מעלינו כל גזרות קשות ורעות ודינוי דצד"ק.

וצא נא לישע עמך לישע את משיחך ובגבו"רות ישע ימינך, גדול כבודו בישועתך הוד והדר תשוה עליו, ונחה עליו רוח ה' רוח חכמה ובינה רוח דעת ויראת ה', ומלאה הארץ דעה את ה' להבין ולהשכיל עמקי סודות תורתך וליראה את ה' יראת הרוממות אמן, יהיו לרצון וכו', ואני תפילתי לך ה' וכו'.

טעם שקורין בר"ה בפקידת שרה וחנה

פא. וקורין וה' פקד את שרה לפי שקבלו רז"ל שנפקדה שרה בראש השנה וכן חנה גם כן היתה פקידתה בראש השנה והילכך מפטירין בפקידת חנה.

טעם שאין מתחילין התורה בראש השנה

פב. ומה שאין אנו מתחילים התורה בראש השנה שהוא יום הרת עולם כי בתשרי נברא העולם והיה ראוי לקרות בריאת העולם ואדם הראשון בראש השנה, הדבר פשוט ליודעי חן יען כי בראש השנה הוא יום הדין התפשטות הגבורות וסוכות מדת הרחמים כי הוא התפשטות החסדים כנודע, ולכן יאותה לנו להתחיל את התורה אחר סוכות להזכיר בריאת עולם שרצה ה' לברוא אותו במדת הדין סוד ראש השנה ואחר כך שתפו במדת הרחמים סוד סוכות כמו שנאמר ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים.

ולפי פשט הדבר גם זה הוא להטעות את השטן שלא ידע מתי יהיה ראש השנה וכיון דנדחה הסיום וההתחלה מיום ראש השנה דחוהו עד כלות כל הימים טובים כדי שלא יצטרכו להפסיק בפרשיות של היום טוב.

התעוררות לעת תקיעת שופר

פג. ואחר קריאת התורה יכין כל איש עצמו לקיים מצות עשה תקיעת שופר ויוסיף חרדה על חרדתו כי אף על פי שתקיעת שופר בראש השנה גזירת הכתוב רמז יש בו כלומר עורו ישינים משנתכם ונרדמים הקיצו מתרדמתכם וחפשו במעשיכם וחזרו בתשובה וזכרו בוראכם.

וכן דרשו ז"ל, [171] תקעו בחדש שופר רבנן אמרין אמר הקדוש ברוך הוא חדשו מעשיכם ושפ"רו מעשיכם ואני מכסה עונותיכם, כי שם השופר עצמו מרמז לומר שפרו מעשיכם על דרך עורו ישינים שכתבנו וכן הוא אומר אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו אלו ישראל, ולכך נקרא יום תרועה בתורה ולא יום תקיעה להורות כי התרועה לפי שהיא יללה שרומז לאדם שמתחרט על חטאתיו ובוכה ומתאנח ומייליל עליהם ומודה ועוזב אותם, ועל כן תרועה גדולה שבכולם ועל כן אמרה תורה יום תרועה יהיה לכם.

פד. ואשר חכמים הגידו, [172] אמר ר' אבהו למה תוקעים בשופר של איל אמר הקדוש ברוך הוא תקעו לפני בשופר של איל שאזכור לכם עקידתו של יצחק ומעלה אני עליכם כאילו עקדתם את עצמיכם ע"כ, והמשכיל יבין כי ודאי עקידה זאת יורה על עקידת היצה"ר ידים ורגלים ועיניו ולבו לשמים עולה תמימה כאילו נתבטלו כל הרגשותיו ולא יהיה שום מחשבת פסול בלבו הן בינו ובין קונו או בין חבירו, ושום שנאה לא יזכר ולא יפקד ולא יעלה על לב בעת ההיא כי אם להיותנו אגודה אחת כבני יעקב איש תם ולא כבני עשו שעברתם שמורה נצח חס ושלום פן יעורר לשרו של עשו לחול ולנצח, ואף גם זאת יעשה להתחרט בעת ההיא במעשה ידיו הן בגזל הן בשליחות יד הן ברגל אשר הלך בעצת רשעים ובכן זו היא עקידתו לפני קונו בעת תקיעת שופר.

במ"ש שהשופר מערבב השטן ויתר רמזיו מספר "עוללות אפרים"

פה. וזה טעם רז"ל אשר אמרו [173] שטעם השופר לערבב את השטן וכו' אמר השתא ודאי אתי משיחא וכו', כי לא יהיה נבער מדעת כל כך שיחשוב ששופר זה הוא שופר משיח וכי לא ידע שיום זה יום תרועה הוא, אלא כי השטן יודע גם הוא שעיקר טעם השופר הוא להחריד לבות בני האדם שיזכרו וישובו אל ה' כנזכר ויודע השטן שהתשובה מקרבת את הגאולה לפיכך אימת מות נפלה עליו לאמר אתי משיחא.

וזה הוא הטעם אשר אמרו כי בפעם הראשונה בהיל ולא בהיל לפי כי כבר הוא למוד באומה זו שאינם משגיחים לקול האות הראשון כי אזנם אטומה משמוע, אך בפעם השניה בהול ואמר ודאי אתי משיחא כי יחשוב שנתנו לבם לאזהרה השניה וישובו בתשובה שלימה ויבא משיחא ויבולע המות לנצח.

פו. ומהות המוסר והתשובה ילמוד כל אדם מענין השופר עצמו כי בא הציווי ליקח קרן של איל זכר לאילו של יצחק כי ממנו יראה וכן יעשה שלא לחוס על גופו כלל כמו שלא חס יצחק אל נפשו ואל בשרו, אשר דרך זה צריך כל בעל תשובה ללכת בו לענות החומר בדברי הצומות וזעקתם וביתר הענינים לפרוש מהבלי העולם ולהיות נזיר אלהים קדוש הוא כמו שאמרו [174] היושב בתענית נקרא קדוש, ובזה הוא דומה ליצחק שנתקדש בהר המוריה ונעשה עולה תמימה כאילו הקריב כליל לה'.

ורמזו בו באמרם שקרן זה צריך להיות הזכרות בתוכו להורות על גבורי כח עושה דברו בימי הבחרות, ומצותו להיות כפוף להורות כי ההכנעה הוא עיקר התשובה שייף עייל שייף נפיק ונפשו כעפר לכל תהיה, ויתר רמזים אשר רמזו בהם דורשי רשומות הלא בספרתם.

אזהרה למעמידים חזן ובעל תוקע משוללי יראה

פז. ומי ימלל גבורות מצוה זאת אשר האריכו בה קדושים משרתי עליון בספרים ובפרט בספר הזוהר האריכו בסוד השופר מה הוא ומה נעשה בו, אשר כל מי שהוא תוקע יחוייב לדעת פרטי סודותיהן של התקיעות כמו שנאמר אשרי העם יודעי תרועה.

ובזוהר פרשת ויקרא [175] ז"ל, אמר ר' אלעזר חמינא לאבא ביומי ראש השנה ויום הכפורים דלא בעי למשמע צלותא מכל בר נש אלא אי קאי עליה תלתא יומין קודם לדכאה ליה וכל שכן בתקיעתא דשופר דלא מקבל תקיעותא דבר נש דלאו איהו חכים למתקע ברזא דתקיעה ע"כ, הנה מבואר כי לא יאות לתת התפילות או התקיעות לרקים ופוחזים כמנהג דורות האחרונים אשר פריצי עמינו ינשאו להעמיד חזן ותוקע ממשפחתו, ונתקלקלו

כל המעשים ונתבלבלו הקולות ויסך ה' בענן לו מעבור תפילה עד ישקיף ה' וירא ויסיר מקרבנו עליזי הגאוה וישאר עם עני ודל ועם יודעי אלהיו יחזיקו.

עיקר מצות תקיעות לידע בסוד התעוררותן בעליונים

פח. וכשם שהתוקע צריך לידע ולכוין כן כל איש ישראל כל עם הקהל עצמם צריכין לכוין בסוד השופר כמו שאמרו בזוהר פרשת פנחס [176] זה לשונו, אשרי העם יודעי תרועה ולא כתיב שומעי תרועה אלא יודעי תרועה כגון חכימיא דדיירין בארעא קדישא אינון ידעי תרועה רזא דתרועה כמה דכתיב תרועם בשבט ברזל מאן עמא כישראל דידעין רזין עילאין דמאריהון למיעל קמיה לאתקשר ביה וכל אינון דידעי רזין עילאין דתרועה יתקרבו למיהך באור פניו דקודשא בריך הוא ודא אור קדמאה דגניז קודשא בריך הוא לצדיקייא ועל דא אצטריך למנדע דא ע"כ.

הנה משם בא"רה כי העיקר של התקיעה הוא הידיעה לידע ולהשיג להיכן מגיע התעוררות השופר ומה מתעורר על ידו והם יודעי תרועה ממש ולא שומעי, ומלת תרועה נגזרה מלשון תרועם בשבט ברזל והכוונה לשבר כח הדין ולהכניע המקטרגים והמשטינים, ולכן צריך כל אדם להשתדל לדעת סוד התקיעה להיות מיודעי תרועה ולא משומעי תרועה אשר לא ידעו ולא יבינו מה המצוה הזאת ומה טעם יש בה.

סוד מצות שופר וכוונת התקיעות לבאים בסוד ה'

פט. ומבואר הדבר למתחילים בחכמה כי שורש השופר הוא אם הבנים הנקראת בינה דבה חירו דכלא וזה הוא שורש הדבר שישראל צריכין עתה ביום הדין לתקוע בשופר לעורר שופר העליון היא הבי"נה להפוך הדין לרחמים, אך בשופר בלבד ולא בקרן אחר שכל קרן רמז אל מדת הדין דינא דמלכותא ואין לנו עסק בדין אפס התעורר הרחמים להפוך ממשלת הדין לרחמים על ידי התרועה, ולכך אמר הכתוב יום תרועה יהיה לכם רוצה לומר לכם ניתן התעוררות של מעלה שאתם תעוררו וזולת התעוררות שלכם לא יהיה שום התעוררות למעלה.

והכוונה בזה לפי שהבינה שהיא סוד השופר הגדול מסתלקת למעלה ומסתרת את עצמה מלהניק ולהשפיע אל הבנים שהם שש קצוות הבנין, ואז הגבורה פחד יצחק מתחזק להתעורר בדין הקשה ומכין את עצמו לדון העולם ועל כן צריכים אז להתעורר פה למטה בשופר ולחזור בתשובה שלימה שזה הוא סוד תשובה תשוב ה', רוצה לומר להשיב ה' עליונה סוד הבינה על הבנים שש קצוות הבנין וגם לתקוע בשופר לעורר אותה כנזכר.

צ. ובסימן תשר"ת תקיעה אחת לעורר החסד מדת אברהם שהוא קול פשוט חסד ורחמים פשוטים והתעוררותו לתקן הכסא כסא של רחמים, ופוקדין עליו ברחמים אב

הרחמים ואם על בנים כמו שאמרו בזוהר, ושברים הוא לשבר תוקף הדין שבגבורה פחד יצחק ולהמזיגו במדת החסד לאברהם, ותרועה הוא לעורר הת"ת מדת הרחמים הממוזג חסד ודין יחד, כי אחר שנכנע הגבורה שהוא הדין והחסד הולך וגובר צריך להם הכרעה והוא הת"ת מדת יעקב להכריע ביניהם להעמיד העולם בקו הרחמים שהוא קו הממוצע, ובתרועה זו מתעטר הת"ת בבחינתו העליונה בסוד הדעת כנזכר בזוהר ואז הדין הוא כפוף באמצע דהיינו אברהם מצד ימין הת"ת ויעקב מצד אחר ויצחק באמצע ואז החסד והרחמים מאירים לספירות התחתונות והרצון מצוי בעולם, ותקיעה אחרונה הוא כדי לעורר הרחמים בתחילה וסוף.

צא. ותש"ת הוא בכוונה אחרת כי בתקיעה ראשונה מתעורר החסד ואנו ממשיכים אותו ממקום העליון אל המלכות למתק הדין שבה, ושברים לשבר תוקף הדין שבמלכות בית דין של מטה ולהמזיגו במדת החסד לאברהם, ותקיעה אחר שנכנע כחות הדין של מטה על ידי התגברות מדת אברהם בתוכה אז בתקיעה זאת אחרונה עולה התעוררות אל הת"ת מדת יעקב להמשיך אותו מבחינתו העליונה למטה אל המלכות ואז מדת הדין הרפה שבמלכות עומדת באמצע בין חסד לת"ת ואז פני הרחמים מאירים למעלה ולמטה ולכל צד כראוי.

צב. ותר"ת הוא ליישב האבות עליונים אל מקומן כי אחר שסידרנו שני סדרים כל אחד מתקיע"ה שברי"ם תרוע"ה כדי להכניע כח הגבורה למעלה וכח דינא דמלכותא למטה כנזכר, אז אנו צריכים לסדר סידור שלישי תר"ת שעל ידי זה מתיישבים מדות העליונות על מכונם ולהיות פחד יצחק שמדתו הגבורה כלול בין החסד והרחמים הנרמזים בשני תקיעות אלו של תר"ת, והגבורה עתה בסימן זה הוא בסוד התרועה אשר היא יושבת עתה בין חסד לת"ת ולסיבת התיישבות זה נרמז הגבורה עתה בתרועה שהוא הכנעת דין הרפה כי איננה בגבורתה כמתחילה אחר שכבר נכנעה תוקף דינה בשני סימנים הראשונים כאמור, ובכן על ידי התיישבות זה מתחבר הבינה השופר הגדול אם על בנים ומוציא קול שהוא שפע וברכה בכל העולמות וכסאות הדין מושלכים מאין יושב עליהן ומתהפך הכל לרחמים.

צג. זהו קיצור כוונת התקיעות מה שאוכלתי לקצר למתחילים בחכמה והן הן פשוטי דברי הזוהר פרשת אמור [177] סדרא קדמאה סדרא תניינא וכו' עיין שם בארוכה, וזכאה חולקהון דישראל דידעין לנגדא ולאמשכא למאריהון מדינא לרחמי ומתתקני כל עלמין על ידייהו, וצריך כל אחד לכוין בהם הן התוקע הן השומעים ואז בודאי באור פני השכינה יהלכון.

ואשר בתעלומות חכמה מורינו האר"י זלה"ה סובר הרזים ויונק מסוד תנחומיה יכין לכוין עמקי סודות התקיעות לעורר את הרחמים והסליחות, ועל כי הן הן הדברים שאין להם שיעור ואין כל אדם יעצור חיל לכוין אותם בעת ההיא בסוד כוונה.

צד. וגם כי מנהג חסידים הראשונים היתה שקודם בואם לעשות המצוה היו מוציאים הכוונה בפיהם ולא הונח להם הכוונה בלבד כענין רבי אבא ע"ה בענין ג' סעודות בזוהר פרשת יתרו [178] שאמרו שם, רבי אבא כד הוה יתיב בסעודתא דשבתא הוה חדי בכל חדא וחדא ואמר דא היא סעודתא דעתיקא קדישא וכו' בסעודתא אחרא אמר דא היא סעודתא דקודשא בריך הוא וכן בכולהו סעודתי ע"כ, הרי שלא הספיק לו בכוונה כי אם גם כן לבטא בשפתים סוד הכוונה, והטעם כמבואר בכמה מקומות בזוהר [179] דהרהור לא עביד מידי אלא לבתר דאפיק מלה בפומיה וההיא מלה אתעביד קלא ובקע אוירין ורקיעין וסלקא לעילא ואתער מלה אחרא, ומכאן אתה למד גם כן שאין תלוי תועלת הכוונה בעת העשות המצוה עודנו מתעסק בה בלבד כי אם גם טרם העשותה פועלת הכוונה פעולתה כדמשמע הכא בר' אבא דכי הוה יתיב בסעודתא אמר ולא כי הוה אכיל דווקא.

תפלה המיוסדת ע"פ כוונות האריז"ל לעת תקיעת שופר

צה. כי על כל אלה אנכי תקנתי נוסח תפילה כוללת בקיצור נמרץ כל כונות הרב בתקיעות לאומרה קודם תקיעת שופר וזה נוסחתה.

לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו ורחימו ודחילו ליחדא שם י"ה בו"ה בשם כל ישראל הנני רוצה לקיים מצות תקיעת שופר לתקן את שורשה במקום עליון בשיעור קומה בכל פרטיה ותקוניה ודקדוקיה לעשות כוונת יוצרנו, יהי רצון מלפניך יְיָ אֱלֹהֵינוּ ואלהי אבותינו שבכח סגולת תקיעת תקיעה ראשונה של תשר"ת יעלה הבל זה עד כלי מוח חכמה זו דז"א ויעורר עטרת החסד ומוח אור החכמה העומד שם לאור מקיף וימשוך אליו מוח בינה וגבורה שנכנסו תוך המלכות ויעמדו ארבעתם כסא על ראש ז"א.

ובכח תקיעה זאת ייחדו חו"ב ויוציאו ב' מנצ"פך העולה במספר תק"ע ויומשכו אחד תוך יסוד בינה ואחד תוך יסוד מלכות.

ובכח תקיעת שברים של תשר"ת יעלה ההבל ההוא וימשוך הבינה והגבורה תוך הלבוש דהוד דבינה ויתפשט עד סיום כל הוד דבינה.

ובכח סגולת תקיעת תרועה שבתשר"ת יעלה ההבל ההוא וימשוך החכמה תוך נצח של בינה והחסד תוך יסוד של בינה וימשוך מתתא לעילא עטרת הגבורה להכנס גם כן תוך יסוד.

ובכח סגולת תקיעה אחרונה של תשר"ת יעלה ההבל ההוא להכניס נצח דבינה עם המוח בחכמה דז"א והוד עם המוח בבינה דז"א ויסוד עם המוח בדעת דז"א.
ובכח ש"ס טורמוטין שבג"פ תשר"ת המה יכניעו ויבטלו כח השטן העולה ש"ס עם הכולל.
ובכח סגולת תקיעה ראשונה של תש"ת יעלה הבל ההוא להכניס פרק ב' ממוח חכמה בחסד דז"א, ובשברים יעלה ההבל ההוא להכניס פרק ב' דמוח בינה בגבורה דז"א.
ובתקיעה אחרונה יעלה ההבל ההוא להכניס פרק ב' דמוח דעת בדעת דז"א, ובכח הטורמוטין שבעשר תש"ת העולים כמספר ר"ע יבוטל היצר הרע הממונה על הלאוין דינין תקיפין.
ובכח סגולת תקיעה ראשונה שבתר"ת יעלה ההבל ההוא להכניס פרק ג' דמוח דחכמה בנצח דז"א, ובתרועה להכניס פרק ג' דמוח בינה בהוד דז"א.
ובתקיעה אחרונה יעלה ההבל ההוא להכניס פרק ג' דמוח דעת ביסוד ז"א, ובכח הר"ע טורמוטין שבעשר פעמים תר"ת יבולע ויבוטל היצר הרע הממונה על ביטול מצות עשה, ובשלשים קולות אלו שם יפול שדוד יצה"ר דגילוי עריות ויקויים בנו מקרא שכתוב עלה אלהים בתרועה ה' בקול שופר, ויתמתקו על ידי תקיעתנו היום כל הש"ך ופ"ר דינים דדכו"ן.
ואתה בטובך תעורר רחמיך קָ'בל ר'נת עָ'מך שָ'גבנו ט'הרנו נָ'ורא, ותוציא לאור משפטינו ותקרע כל המסכים והמקטרגים אשר המה מבדילים בינינו וביניך ועולתה תקפוץ פיה והרשעה כולה כעשן תכלה ותעביר ממשלת זדון מן הארץ, ותקע בשופר גדול לחירותנו ושא נס לקבץ גליותנו, וה' אלהים בשופר יתקע והלך בסערות תימן והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול ובאו האובדים בארץ אשור והנדחים בארץ מצרים והשתחוו לה' בהר הקדש מלך ביופיו תחזינה עינינו אמן, יהיו לרצון כו'.

מקראי קדש לומר קודם תקיעת שופר

צו. ואחר כך יאמר אלו הפסוקים שראשי תיבות שלהם קר"ע שט"ן משולב בשם הוי"ה וזה סידרן.
י'קום אלהים יפוצו אויביו וינוסו משנאיו מפניו. ק'ומה ה' באפך הנשא בעברות צוררי ועורה אלי משפט צוית. ה'וציאה ממסגר נפשי להודות את שמך בי יכתירו צדיקים כי תגמול עלי. ר'צה ה' להצילני ה' לעזרתי חושה. ו'אני עני ואביון אלהים חושה לי עזרי ומפלטי אתה ה' אל תאחר. ע'יני תמיד אל ה' כי הוא יוציא מרשת רגלי. ה'שמיעני בבקר

חסדך כי בך בטחתי הודיעני דרך זו אלך כי אליך נשאתי נפשי, הנה זה ראשי תיבות יקהרועה כדי למתקו.

י'הוה אלהים צב"אות השיבנו האר פניך ונושעה. ש'מרני כאישון בת עין בצל כנפיך תסתירני. ה'פלה חסדיך מושיע חוסים ממתקוממים בימינך. ט'הור עינים מראות רע והביט אל עמל לא תוכל למה תביט בוגדים תחריש בבלע רשע צדיק ממנו. ט'וב ה' למעוז ביום צרה ויודע חוסי בו. ו'בחסדך תצמית אויבי והאבדת כל צוררי נפשי כי אני עבדך. נ'פשנו חכתה לה' עזרנו ומגננו הוא. נ'וראות בצדק תעננו אלהי ישענו מבטח כל קצוי ארץ וים רחקים. ה'לא אתה תשוב תחיינו ועמך ישמחו בך, זה ראשי תיבות שם ישהטונה כדי למתקו ויכוין תמיד באלו השני שמות.

ראוי לומר מזמור למנצח ז' פעמים קודם התקיעות וסודו

צז. ומצאתי כתוב לאחד מתלמידי רבינו זלה"ה לומר מזמור מ"ז למנצח וכו' כל העמים תקעו כף שבע פעמים ולכוין שההבל ממזמור זה עולה למעלה בסוד עלה אלהים בתרועה וכו' לבער ולבטל ולהכרית כל המקטרגים ושטנים המסכים המבדילים בינינו לבין אבינו שבשמים, ובמזמור זה יש שבע פעמים אלהים ויש שבע גבורות נגד בג"ד כפר"ת ובאמירת המזמור הזה אנו ממתיקים דינא קשיא ודינא רפיא, ולכן צריך לאומרו שבע פעמים קודם התקיעות בין התוקע ובין הקהל ע"כ.

תפלה ע"ד הסוד לבעל תוקע קודם התקיעות

צח. אכן התוקע הבא בסוד ה' יוסיף על אלה תפילה זו כוללת כללות כוונות הרב זלה"ה בקיצור להוציא הכוונה בפה וזה נוסחתה.

יהי רצון מלפניך יְהֹוָה אלהי השמים ואלהי הארץ אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב האל הגדול הגבור והנורא, שתהא שעת רצון שעת הקשבה שעת האזנה ונקראך ותעננו נעתיר לך ותעתר לנו שיהיו עולין תקיעותינו לפניך למתק את הדינין הקשים והרפים הרמוזים באותיות שופר אשר הש' שבו עולה למספר אלהים דיודי"ן והוא"ו והפ' שבו יעלו למספר אלהים פשוט והר' שבו תעלה למספר ריבוע אלהים, ואף גם הש"ין והוא"ו משופר עם י"ד פרקי ידי האוחזים בו המה העולים במספר ש"ך ניצוצים דבוצינא דקרדינותא דינין דוכרין, והפ' והר' משופר עם ה' אצבעותי האוחזים בו אשר המה שורש הה"ג העולים פר"ה גבורות נוקבין.

ובכח סגולת תקיעותינו מעז יצא מתוק ויתמתקו דינים הללו בשילוב יאהדו"נהי העולים במספר שופר בא"ת ב"ש, ואף גם באותיות שופר במילואותם אשר היו"ד דמילוי הש"ין והאל"ף דמלוי הוא"ו ויו"ד דמלוי הרי"ש אשר המה עולים במספר אהיה יתמתק אלהים

פשוט, והנו"ן דמלוי השי"ן ווא"ו דמלוי הוא"ו והשי"ן דמילוי הרי"ש אשר המה עולים אל"ף ה"י יו"ד ה"י ואה"יה פשוט ואל"ף ה"ה יו"ד ה"ה עם ארבעה ועשרים אותיותיהם יתמתקו הג' שמות אלהים העולים במספר שופר.

ותמונת השופר גם הוא יצדק בסתרו אשר צד העליון שבו צר לעומת תבנית תקון הראשון דיקנא קדישא מן המצר קראתי י"ה כתר, והטפח אשר אוחזה בידי לעומת תמונת החכמה, והשופר עצמו לעומת הבינה, והתחתון הרחב לעומת תמונת תקון הששי דדיקנא קדישא עילאה ענני במרחב י"ה דע"ת.

ומעשה ידינו כוננה עלינו בסתרו ובמו פי אתן את קולי בשופר לכלול הו' תיקוני דיקנא קדישא עילאה הרמוזים בתמונת השופר מצרו ומרחבו בתקון הז' ואמ"ת העולה במספר שבע פעמים ס"ג אשר מהם יורדים ז' מילוייהם סוד ז' הבל"ים היורדים בכח ההבל אשר בתוך השופר עד אימא ומפנימיותה יצאו דרך הגרון ויתמתקו בשלש זווגים שבפיה, וראשונה מתוק לח"כי זווג הראשון דח"יך שבו גיכ"ק חכמה וגרון שבו אחה"ע בינה, והיו גיכ"ק ואחה"ע במספר רי"ו עם הכולל למתק את הדינים דרך עוברם בשופר.

ובעבור הקול בחניכים כדבש למתוק בכל חניך סוד ר' מספר רבוע אלהים וחניך העליון שבלחי י"ו שינים עולין רי"ו עם הר' ולעומתם בלחי תחתון רי"ו שני שחקים ממעל ישחקו ממנה הדינין תקיפין, ובעבור הקול דרך השפתים ששם אותיות בומ"ף העולה שני פעמים די"ן דש"ך ודפ"ר מעז יצא מתוק ג' במספרו העולה ארבע מילויים דע"ב ודס"ג ומ"ה וב"ן, ואף גם ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן עם עשר אותיות השורש יעלו במספר צפ"ך דמנצפ"ך ומתוק האור בהוסיף עליו מספר הויה כ"ו והיו במספר רי"ו.

ובצאת הקול החוצה יצאו הז' הבלים העולים ר"ס מפה הבינה אשר בה שם ס"ג עם כ"ב אותיות העולים פ"ה ויחולק ר"ס ההוא ק"ל לז"א אשר עם הוא"ו שבו נעשה קו"ל וק"ל לנוקבא אשר עם הה' שבה נעשה קל"ה כמספר ס"ג ע"ב אשר עם הכולל הוא קול, ובעבור ההבלים הללו דרך שמות האלו יתמתק הקול היוצא מהם.

ובהאדים פני בתוקעי התקיעות האלו יצדק הרמז בסתר עליון כי ממקורות הקולות היוצאים ומאירים פני המה מהתעוררות הפנים העליונים דעתיק הז' שמות ס"ג שבפנים דעתיקא ויומשכו ש"ע נהורין ממנו אר"ך אורות לאריך וק"ן אורות לז"א וממנו לנוקביה, ויהי נועם ה' אלהינו עלינו ומעשה ידינו וכו', ואחר כך יסדר נוסח כוונת התקיעות הנז"ל.

צט. אכן על כי בני עלייה הנם מועטים ולאו כל מוחא סביל דא רק אל תפילה זאת אל ישלח ידו כי אם מי שכריסו מליאה מתעלומות חכמת הרב זלה"ה וכל יקר ראתה עינו.

תפלה לבעל תוקע קודם תקיעת שופר

קן. ולשאר התוקעים אשר לא באו בסוד ה' אנכי תקנתי נוסח תפילה אחרת וזה נוסחתה. **רבונו** של עולם בניך בני רחומיך שמו פניהם לנגדך ובטחו על רוב חסדיך ושמוני שליח לתקוע שופר לפניך כדי שתזכור להם זכות אברהם אבינו ותפילתו בהר המוריה וזכות יעקב אבינו עליו השלום ותמימותו אשר התהלך לפניך באמת ובלבב שלם וזכות יצחק אבינו עליו השלום ועקידתו שנעקד על גבי המזבח, ותעמוד מכסא דין ותשב על כסא רחמים עליהם כדבר שנאמר עלה אלהים בתרועה ה' בקול שופר.

ואני יודע בעצמי שאיני כדאי לבקש על עצמי וכל שכן על אחרים וכל שכן כי אין בי לא דעת ולא תבונה לכוין כוונת התקיעות וצרוף שמותיך הקדושים וכל הייחודים וזווגי מדות העליונות ומיתוק הדינין קשין ורפין הראויים לבא על ידיהם אבל בטחתי ברחמיך המרובים וידעתי כי לא תבישני כי לתקן שלחוני ולא לקלקל ואתה בטובך תעורר רחמיך.

ויהי נועם ה' אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו, ותצרף מחשבתנו הטובה דרך כלל למעשה כאילו אתכוין בכל צירופי שמות הקדושים העולים מתוכם ובכל הייחודים וזווגי מדות העליונות ומיתוק הדינין הראויים לבא על ידיהן, ויעלו תקיעות אלו לעורר רחמיך עם שאר תקיעות בני עלייה בניך היודעים והמכוונים כל כוונת שמותיך הקדושים וזיווגי מדות העליונות ומיתוק הדינים הראויים לכל תקיעה ותקיעה המעלים יחוד וזווג מדות העליונות ומעוררים את הרחמים, ובכן יכבשו רחמיך את כעסך ויגולו רחמיך על מדותיך ותרחם על בניך והפוך להם גם על ידי תקיעות אלה מדת הדין החזק והרפה למדת החסד ולמדת הרחמים, וזכור לנו זכות אבותינו ויהיו היום חקוקים בכסאך אברהם בראש, יעקב כנגד, יצחק בנתים, ותכנס לנו לפנים משורת הדין וסתום וחתום פי שטן ואל ישטין עלינו ובבא תוכחה נגדך שמנו מספרך אל תמח וכתוב לחיים טובים כל בני בריתך אמן כן יהי רצון, יהיו לרצון אמרי פי וכו'.

בענין אמירת וידוי בראש השנה ורהיטת הש"ס בזה

קא. והנה מאחר שראוי להיות כל איש ישראל ירא וחרד בקול השופר כמו שנאמר אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו היה ראוי גם כן להתודות כל אחד חטאיו ואשמיו בעת תקיעת שופר, אמנם אמרו חכמי האמת שלא להזכיר בראש השנה שום חטא ופשע וכן אמרו בפרק בתרא דראש השנה, [180] אין מזכירין מלכיות זכרונות ושופרות של פורענות כי בראש השנה שמדת הדין מתוחה גורם שיזכרו עוונותיו ויהיה פתחון פה אל השטן העומד במארב חצרים פן ימצא לו עדים באיבה.

הכרעת האריז"ל מהזוהר שיש להתודות בלחש בתקיעות דמיושב

קב. ואף כי בזוהר פרשת פנחס משמע להפך שאמרו ז"ל, בההוא יומא דראש השנה קיימין שבעין קתדראין למידן דינא דעלמא וכו' ועל דא אצטריך בר נש לפרשא חוביה כל חד וחד במה דאיהו בגין דמאן דמפרש חטאוי לא איתמסר דינוי אלא בידא דמלכא קדישא בלחודוי וכל בית דין בדלי מיניה ע"כ, דמשמע דיש להתודות בראש השנה, כבר השמיענו מורינו האר"י זלה"ה דהיינו דווקא בלחש בין שפתיו שלא ישמעו דבריו, ואף אין זו כי אם בעת תקיעת שופר מיושב כי אז השטן מעורבב ודברי הוידוי עולין למעלה על ידי קול השופר ולא יש קטרוג עליו.

לכן טוב שיתודה ויפרוט חטאיו כל אחד בין תשר"ת לתש"ת ומתש"ת לתר"ת ויפרט דרך כלל, תחילה עברתי על לא תעשה ועשה ובכן יבטל מעליו היצר הרע הממונה להעביר על לא תעשה והיצר הרע הממונה להעביר על מצוות עשה, וגם בתקיעות דמיושב יתודה על עון ע"ז כמו גאוה וכעס ושבירת כליו בחמתו ואף את אשר השחית את זרעו ארצה ובכן יבטל מעליו יצר הרע של עבודה זרה והשחתת זרע בכח שם קר"ע שט"ן.

בתקיעות מוסף בלחש וחזרתה יהרהר עונותיו בלבו

קג. ובתקיעות שבמוסף יהרהר פרטי עונותיו גם כן בעת התקיעות ובפרט בעון גלוי עריות את אשר תר אחרי לבבו ואחרי עיניו תרי סרסורי דעבירה ובכן יבטל מעליו יצה"ר דגלוי עריות בכח שם הנזכר, וכן בתקיעות שבחזרת מוסף יהרהר פרטי עונותיו ובפרט בעון שפיכות דמים, ומה מאד יתאונן אדם חי על כמה דם נפשות אביונים אשר נלכדו בעונותיו ואף אשר המית את בניו כנודע, ובכן יבטל מעליו יצה"ר דשפיכות דמים בכח שם הנזכר.

תוכחה לפונים בתקיעות אחר סגולות ולא בתורה וטהרה מעון

קד. ומה נואלו רבים מבני תורה שבדורינו אשר התעתדו בעת תקיעת שופר במיני תפילות והשבעות לזכירה ולהצליח בחכמות דרושיהם בכל עוז ותעצומות, ובמיני תפילות והשבעות אשר הובאו בספרי ראשונים המסוגלים בעת תקיעת שופר להצליח במעשה ידיהם, ולא אריך למיעבד הכי למי שהריחו ביראת ה' כי אם לתת אל לבו לשוב מעבירות שבידו ולהתחרט חרטה גמורה וחלוטה ולהתודות עליהם ככל אשר כתבנו, כי בהטהר אדם עצמו מחלאת צואת עונותיו יזדכך עצמו וישכיל ויצליח בכל חכמה ובינה באין תפילות והשבעות כאשר היו משיגים חכמים הראשונים אשר לא הפנו אחרי התפילות והסגולות כי אם בתורת ה' בטהרת העון, ואשרי אנוש יעשה זאת להתעורר בבכי בעת הוידוי הזה בשעת תקיעת שופר והיא הוראה עצומה על נשמתו אשר היא נפש יפה ויקרה ומתוקנת.

ואף גם זאת יעורר אהבתו יתברך בלבבו לאמר אשרי העם שככה לו אשרי העם שה' אלהיו בחר לנחלה לו וילמדנו דעת ודרך תבונות הודיענו להצילנו מכף האויב הצר אשר אמר ארדוף אשיג אריק חרבי תורישמו ידי ובקול השופר שם נפל שדוד לא יקום.

סדר התקיעות לזכור זכות ג' אבות ודוד ע"פ ספר "סדר היום"

קה. ובפרט בהביטו לפי שכלו לקול התקיעות ומה רמז יש בם כי כולן מזכירים אהבת הקדמונים אברהם ויצחק ויעקב, כי התקיעה ראשונה היא להעלות על לבנו זכות אברהם שבזכותו ירחם עלינו הקדוש ברוך הוא להוציא לאור משפטינו, ובשברים להעלות על לבנו זכות יצחק אבינו עליו השלום שנעקד על גבי המזבח, ובתרועה להעלות על לבנו זכות יעקב ודוד אשר עברו עליהם כמה צרות ורעות ולא הניחו עבודת אלהיהם בשלימות, ובתקיעה אחרונה להעלות עוד זכות יעקב, וכן אמרו ז"ל אמר הקדוש ברוך הוא לישראל בני אתם מבקשים לזכות לפני בדין ביום הזה תהיו מזכירים זכות אבות ואתם זוכים לפני בדין.

קו. היש אוהב גדול מזה כי לא עשה כן לכל גוי כאשר יעיד הכתוב אשרי העם יודעי תרועה וכל אדם יפלא וכי אין אומות העולם יודעים להריע, כמה קרנות יש להם ואתה אומר אשרי העם יודעי תרועה, אלא רוצה לומר שהם מכירין לפתות את בוראן בתרועה והוא עומד מכסא דין ויושב על כסא רחמים כמו שנאמר ה' באור פניך יהלכון.

מעשה בבעל תוקע שנשתמד וביאור הכתוב אשרי העם יודעי תרועה

קז. ובימינו מעשה היה בתוקע ישראל שנשתמד והיה יושב בבית הועד הנוגנים אשר למלך, ויהי היום בנגינתם אמר אליהם כי הוא היה יודע לתקוע בקרן אחד בקול גדול ושאלו ממנו לתקוע בו, ויביאו השופר והתחיל לתקוע בשופר בקול גדול תקיעה ושברים והרבה והפציר להריע בתרועה ולא עלה בידו וימת לבו בקרבו לאמר מה זאת, וחזר לנסות עצמו בביתו ולא עלתה על ידו, עד כי אמר לא אשקוט ולא אנוח עד כי אדע מה זה ועל מה זה כי אחר שנשתמד לא עצר כח להריע בתרועה, ובא אצל הרב אברהם יכני לדעת על מה זה ועל מה זה.

והשיב לו הרב הנזכר כן הוא ומקרא מלא הוא אשרי העם יודעי תרועה כי לא פורש לא תקיעה ולא שברים אפס התרועה כי זאת הסגולה לא ניתנה כי אם לעם בני ישראל להם לבדם, והטעם כי התרועה היא מעוררת הרחמים יותר מכל הקולות ומכניע לס"מ כמו שנאמר תרועם בשבט ברזל, ועוד כי התקיעה נגד אברהם יש איזה אחיזה על כי יצא ממנו ישמעאל וכן ביצחק יש אחיזה מצד עשו ועל כן גם אומות העולם יתקעו כיוצא בהן תקיעה ושברים, מה שאין כן בתרועה שעיקרה נגד יעקב שמטתו שלימה אין בה

שום אחיזה לאומות העולם בה ועל כן לא ניתנה סגולתה כי אם לישראל, וכן הוא אומר יום תרו"עה יהיה לכם לכם ולא לאומות העולם.

ובשומעו המשומד ההוא את דברי הרב וימס לבבו ולא קמה עוד רוח בו לאמר, אוי לי מה עשיתי מדוע דבר ה' בזיתי לשוב מאחרי ה', וברח לארץ מרחקים וחזר בתשובה שלימה וניסה אז את עצמו ותקע והריע כאשר בתחילה ובירך ואמר ברוך הבוחר בעמו ישראל באהבה, אשרי העם שככה לו אשרי העם שה' אלהיו.

קח. אשר כל אלה החי יתן אל לבו אהבתו וחמלתו יתברך עמנו ויתעורר לשוב מעבירות שבידו וליראה ולאהבה את השם הנכבד והנורא תמיד כל הימים לבלי יפקד מלהיות בסגולת עם בני ישראל אשר נקראו עם סגולה על כי רבות סגולות נמצאו בהם אשר לא עשה כן לכל שבעים אומות, ואף כי באמת אמרו אף על פי שחטא ישראל הוא הכל מודים כי לא שוו בשיעוריהון ולא ראי חוטא בסגולתו כראי האיש הישראלי נקי כפים מעבור על דת.

מעשה שנתקלקל קול השופר ואמרו לתוכו ויהי נועם

קט. ופעם אחת בראש השנה לא היו התוקעים יכולים לתקוע ואמרו החכמים להפוך את השופר ולומר בצד הרחב אל תוך השופר ויהי נועם ג' פעמים כי אמרו דגיריה דשטן היה יושב בתוך השופר והיה מעכב מלתקוע כבורח עצמו מן המות, אשר מזה מודעה רבא גודל פעולת תקיעת השופר לנתוץ ולהאביד ולהרוס כל לוחצינו כי רוח היוצא מהשופר בקדושה תזרם ורוח תשאם.

אזהרה שלא לשוח בין תקיעות מיושב לתקיעות מעומד

קי. וצריך כל אדם להיות זהיר לבלתי יסיח דעתו מענין התקיעות וכל שכן שאסור להפסיק בדיבור בין תקיעות דמיושב לתקיעות דמעומד שלא מענין התקיעות, ובשעת התקיעות אפילו לרוק אסור למען ישמעו קול השופר כל הקהל.

קיא. ואחר תקיעת שופר יכון לקראת אלהיו בכוונה יתירה להתפלל תפילת מוסף אשר היא ארוכה בכמות ובאיכות ובחינתו במקום עליון.

בסוד עליית התפלות בראש השנה

קיב. וכל איש הבא בסוד ה' יאות לו בתפילות הימים האלה לתת אל לבו קודם כל תפילה ותפילה מה היא ומה עלייה יש בה כמו שכתב רבינו, כי מאז הלילה בתפילת ערבית מלכות שמים היא העולה עד הגבורה שבשש קצוותיה נגד פרק האמצע דהוד ת"ת ישראל, וביום בעמידה היא העולה בגבורה דשש קצוות דת"ת ישראל, ובחזרת

העמידה עולה בגבורה שבדעת ת"ת ישראל, ובתפילת מוסף היא העולה בגבורה דאימא אם לבינה, ובחזרת מוסף היא העולה בבינה דבינה.

מעלת מוסף ר"ה והתקיעות שבה, וטעם שאומרין בה אב הרחמים

קיג. **ואף** מי שלא ידע בכל אלה ידע וישכיל כי כל תפילה ותפילה מרוממת היא על כל ברכה ותהלה זו למעלה מזו ותפילת מוסף היא העולה על כולן, כי על כן אומרים בה מי כמוך אב הרחמים כנודע לבאים בסוד ה' כי כן תתעורר על ידה עלייה עליונה אל השמ"ים ממעל אל מקום הרחמים, וגם עיקר מצות התקיעות הם כאן דשייכי לברכות ומלכיות זכרונות ושופרות, ותקיעות דקודם המוסף לא תקנו אלא כדי לערבב השטן שלא יוכל לקטרג בסדר תפילת המוסף.

טעם שתקנו לומר "היום הרת עולם"

קיד. **ולכן** צריך כל אדם להיות עיניו פקוחות ואזניו קשובות לכל מה שמוציא בשפתיו, יכוין לבו למעלה ועיניו למטה ולא יסיח דעתו לפנות אנה ואנה דעל כן תקנו לומר בו היום הרת עולם כי בא להזכיר ענין גדולת היום ומעלתו ותגבורת הדין שבו אשר כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון ולא ידע איש את דינו מה יהיה אם למות אם לחיים, ולכן אומרים אותו אחר התקיעה למען החריד לב כל הציבור ואז יכנע לבבם הערל לשוב מעבירות שבידם.

מנהג ירושלים לתקוע תשר"ת תש"ת תר"ת למלכיות זכרונות ושופרות

קטו. **ולענין** התקיעות כי רבו הדעות והמנהגים, הנכון לתקוע תשר"ת תש"ת תר"ת פעם אחת למלכיות וכן לזכרונות וכן לשופרות, וכן מנהג ותיקין אנשי ירושלים וכן ראוי לנהוג ואין לשנות.

טעם לאמירת עלינו לשבח בתפלת מוסף

קטז. **ובנוסח** עלינו לשבח יתעורר בכוונתו ביותר כי נתקן כאן על כי היום הזה שרי אומות העולם מקטרגים עלינו מה הללו עובדי עבודה זרה וכו', ועל כן נותנים שבח המפואר הזה כהיום הזה בתוך סדר התפילה הנכבדת הזאת וכן יאמר על כן נקוה לך.

סגולה להנצל מפגע רע לכוין באמירת "מהרה בתפארת עוזך"

קיז. **ונמצא** כתוב לכוין בסופי תיבות לראות מהרה' בתפארת' עוזך' סופי תיבות תכה, והוא שם אחד של שם ע"ב ובו הרג משה את המצרי בסוד למה תכ"ה רעך, והמכוין בו הוא סגולה להנצל בכל השנה ההיא מאדם רע מחבר רע ומפגע רע.

בסדר אמירת פסוקי מלכיות זכרונות ושופרות

קיח. **ויקדים** עשרה מלכיות דכתובים תחילה, והטעם לפי פשוטו דמקדימין כתובים לנביאים משום דמעלין בקדש ולא מורידין אלא דמתחיל בתורה דהתחלה מעלייתא היא.

ולפי סודן של דברים מבואר הדבר ליודעי דעת כי הוא לפי בחינת היום שראש השנה רומז למלכות שמים ובה סוד הכתובים ולפי מקום עלייתה קודמים הכתובים לנביאים ואין להאריך בזה כי מבואר הוא.

ומקדימין מלכיות אף כי בפסוק נזכר באחרונה שדרשו רז"ל ותקעתם בחצוצרות הרי שופרות והיו לזכרון הרי זכרונות אני ה' אלהיכם הרי מלכיות, מכל מקום אמרו חכמים כי ראוי לומר מלכיות תחילה כלומר המליכהו תחילה ואחר כך בקש מלפניו שיזכור לך ובמה בשופר, וצריך לסדרם כסידרן הכתובים בתורה.

ואף כי בנביאים וכתובים לא נסדרו כסדר אין למחוק הספרים כי לכולם יש להם טעם בסידרן כמו שכתבו הפוסקים עליהם השלום, וכן אין למחוק על מה שנזכר במלכיות של כתובים ארבעה פסוקים של מלכיות שכבר כתבו הרא"ש והמרדכי והר"ן בשם הגאונים דאם בא להוסיף מוסיף.

בר"ה שחל בשבת אין לדלג תיבת "היום" בחתימת שופרות

קיט. וכן רבים מדלגים כשחל ראש השנה בשבת בברכת שומע קול תרועת עמו ישראל היום ברחמים דולגים תיבת היום כיון דאין בשבת תקיעה, וגם בזאת שגו דמתפרש מלת תרועה על הרעה בפה כדאמרינן בגמרא מאי מריעין בפה, וכן כיוצא בזה רבים הגיהו מדעתם בתפילות הימים האלה דברים אשר לא כן, ולא תאבה ולא תשמע אליהם כי כולם הוסדו במועצות ודעת החכמה.

מנהג האר"י לתקוע אף בתפלת הלחש, וסוד ד' פעמים שתוקעין

קכ. ולענין התקיעות במוסף המנהג הנכון לתקוע גם בלחש כדעת הרב זלה"ה כי כל ד' פעמים אלו שאנו תוקעים רומזים לד' עולמות עשי"ה יצי"רה בריא"ה אצילות הרמוזים בפסוק כל הנקרא בשמי ולכבודי ברא"תיו יצר"תיו אף עשי"תיו, ותקיעות ארבע פעמים אלה המה זו למעלה מזו כי תקיעות דמיושב רומזים לעולם העשי"ה ובאות ה' אחרונה של הוי"ה, ותקיעות סדר הברכות המה רומזים אל עולם היצירה ובאות ו' של הוי"ה, ותקיעות שבחזרה רומזים אל עולם הבריאה ובאות ה' ראשונה של הוי"ה, ותקיעות של אחר המוסף רומזים באצילות ובאות י' של הוי"ה ברוך הוא ועל כן הנכון שלא לגרוע מהם.

כוונה לעת תקיעות לחש וחזרה

קכא. וכבר כתבנו שיש לכוין בתקיעות דבלחש לבטל היצה"ר דגלוי עריות, ובחזרה לבטל יצה"ר דשפיכות דמים על ידי שמיעת קול השופר שמעוררת הרהורי תשובה וחרטה כמו שאמרו בזוהר וכד אתער קול שופרא ובני נשא תייבין על חטאיהון וכו',

ולכן תיקנו לומר אחריהן היום הרת עולם כל יחיד ויחיד להחריד לב כל העם בהודע להם כח הדין איום ונורא הנעשה כיום הזה.

התעוררות מדין הנעשה בר"ה על גלגולים קודמים ע"פ הר"ם אלשיך ע"ה

קכב. ואחר כך יתחיל בסדר עשרה זכרונות אתה זוכר מעשה עולם ופוקד כל יצורי קדם, וכל האיש הירא יתן את קולו בבכי בסדר נוסח הזה אשר כל דבריו כגחלי אש, ומה יתאונן אדם חי גבר על חטאיו בתתו אל לבבו כי יפקד רוחו ונשמתו על כל המפעל לפני כסא כבודו יתברך כי בא לשפוט הארץ, כי לא לבדו יבוקר על המפעל בגלגול זה כי אם גם כל מעשה גלגוליו אשר נתגלגל מראשיתו יבוקר פנקסו לצרף הכל כאחד, ויביא האלהים במשפט את האיש ההוא גם על הראשונות מגלגולים אחרים אם לטוב אם להפכו ולהענישו עליהם כנודע בסוד מאמרם ז"ל צדיק ורע לו צדיק בן רשע שמתחייב על הגלגול הראשון שהוא כאב לו שקדם לו שזה חלק מנפשו כבן לו, ועל כן תיקנו בנוסח הוידוי אבל חטאנו אנחנו ואבותי"נו כמ"ש הרמ"ע.

קכג. וזה אשר חכמים הגידו [181] כי שלשה ספרים נפתחים בראש השנה וכו' ובמקום אחר נאמר [182] כי לא שלשה ספרים בלבד נפתחים בו כי אם ספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפניו, אכן הכוונה לומר כי ביום ראש השנה אשר בו יעמיד במשפט כל יצורי עולם הלא צריך לפתוח כל ספרי גלגוליהם עד ראש כל הדורות למלא בם את יד כל החסר מן הקודמים על ידי האיש הזה אם לטוב אם להפכו, והטיבו אשר דברו באמרם ספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפניו כי גם ספרי כל המתים צריך לפתוח עם שלשת ספרי החיים הללו כאמור.

ויתעורר כל אדם לבו על ככה באומרו כאן אתה זוכר מעשה עולם ופוקד כל יצורי קדם להזכר מעשים רבים וכו' כי רומז על זה לאמר, אתה זוכר מעשה עולם הם החיים ולפיכך פוקד כל יצורי קדם הם הגלגולים הקודמים, וזה כדי להזכר מעשים רבים שהוא לצרף מעשים רבים שקדמו עם של אלו כאמור, ובכן אז יכנע לבבם הערל לשוב מעבירות שבידם ולא יסור לבבם מאחרי ה' כי עיקר התפילות האלה לא נתקנו כי אם להכניע לב הציבור כי אותה נפשינו איותה ויעש את כל החרדה הזאת בימים האלה ובזמן הזה.

י' טעמי שופר, ורמזיהם בפסוקי שופרות מספר "עוללות אפרים"

קכד. וכן בעשרה שופרות בלבבו יבין טעם תקיעת השופר והמה עשרה טעמים וכנגדם עשרה שופרות לעורר את לב אישי ישראל, טעם הראשון לזכור כי ביום זה ישב הקדוש ברוך הוא על כסא מלכותו ביום שנברא האדם הראשון כי קודם בריאת האדם לא היתה מלכותו יתברך ניכרת עד ראש השנה ועל כן תוקעים בו בשופרות על דרך הכתוב

ותקעתם בשופר ואמרתם יחי המלך, ולעומת זה תקנו פסוק בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ה'.

וטעם שני, ששופר זה הוא כמו הכרזה שכל מי שלא יבא אל המלך ה' בתשובה בימים אלו דמו בראשו כי הם חק לישראל, וכנגד זה אומרים תקעו בחדש וכו' כי חק לישראל הוא.

וטעם שלישי, לזכור יום מתן תורה שהיה בקול שופר, לעומת זה אומרים וכל העם רואים את הקולות.

וטעם רביעי, לזכור דברי הנביאים ומוסריהם שנמשל בקול שופר כמו שנאמר כשופר הרם קולך, וכנגד זה אומרים ויהי קול השופר הולך וחזק מאד משה ידבר לרמוז דמיון מוסר הנביא לקול השופר.

וטעם חמישי, כדי לזכור החרבן שהיה בקול שופר כמו שנאמר כי קול שופר שמעה נפשי תרועת מלחמה, ולעומת זה אומרים עלה אלהים בתרועה רמז לסילוק שכינה כמו ונעלה הענן שנסתלקה שכינה בזמן החרבן.

וטעם שישי, לזכור העקידה וזכר לאילו של יצחק שהקריב את עצמו כליל לה' לעולה, וכנגד זה אומרים ותקעתם בחצוצרות על עולותיכם.

וטעם שביעי, שהשופר בא להפחידנו ולסבב חרדת יום הדין כמו שנאמר אם יתקע שופר וכו', ולעומת זה מביא בעשר פסוקים אלו וקול שופר חזק מאד ויחרד כל העם.

וטעם שמיני, לזכור יום הדין הגדול שלעתיד ונירא ממנו שנאמר קול יום ה' מר צורח וכו' יום שופר ותרועה וכו', וכנגד זה אומרים פסוק ויצא כברק חצו וה' אלהים בשופר יתקע.

וטעם התשיעי, לזכור הגאולה שעתידה להיות בקול שופר, ולעומת זה אומרים פסוק ביום ההוא יתקע בשופר גדול ובאו האובדים.

וטעם עשירי, לזכור יום תחיית המתים שיהיה בקול שופר וכנגד זה אומרים פסוק כל יושבי תבל ושוכני אר"ץ, וזהו טעם עשרה שופרות נגד העשרה טעמים שנזכרו במדרש על השופר כמו שהביאם ר' שלמה אפרים ז"ל.

קכה. ובכל אלה הדברים בעל נפש יקרה ישים עיניו בם לעורר את עצמו בכוונה מתחילת התפילה ועד סופה, ואף בחזרת מוסף יאזור בגבורה ולו בכח כוונתו יגבר אשר היא מרוממת מאד מבלחש, וסוד התקיעות שתוקעים מאד נעלו מהתקיעות אשר תקעו בלחש כמו שהארכתי לעיל בחזרת תפילת י"ח.

תפלה להשגת רוה"ק ובנים צדיקים ועושר בעת אמירת אי"ה

קכו. ויש דברים נוספים אשר אמרו הראשונים לאומרם בחזרת המוסף היום, האחד שהיה נוהג הרב לומר במוסף בקדושת כתר בתיבת אי"ה.

יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שבשמים שתמלא שאלתי ובקשתי בשם יֱהֹוָה או עושר מופלג לעבודתך או בנים צדיקים וחכמים או להשיג רוח הקודש, ויועיל מאד בהתעורר אב הרחמים למעלה.

תפלה לתקון העון בעת שאומר החזן מפני חטאינו

קכז. וכשהחזן בית הכנסת אומר מפני חטאינו גלינו מארצנו, מצאתי במחזור קדמון מכתיבת יד להתחנן אז על עון הקרי שמאריך הגלות וזה נוסחתה.

יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שכל טפה וטפה של קרי שיצאת לבטלה ממני ומכל ישראל בכלל ובפרט שלא במקום מצוה בין באונס ובין ברצון והנשמות העשוקות בקליפה הנפוצים בארבע כנפות הארץ והנשמות ערטילאין הפזורים בין הגוים ועל ידי זה חרב עירנו ושמם בית מקדשינו וגלה יקרנו ונוטל כבוד מבית חיינו, וברחמיך המרובים תעביר ממשלת זדון מן הארץ ותפלט הקליפה כל הניצוצות הקדושות שבעולם ותחזור לקבצם בקדושה שניה, וקרב פזורינו מבין הגוים ונפוצותינו כנס מירכתי ארץ, וקיים בנו מקרא שכתוב ושב ה' אלהיך את שבותך ורחמך ושב וקבצך מכל העמים אשר הפיצך ה' אלהיך שמה, אם יהיה נדחך בקצה השמים משם יקבצך ה' אלהיך ומשם יקחך, ויקויים בנו מקרא שכתוב באהבתו ובחמלתו הוא גאלם וינטלם וינשאם כל ימי עולם בכח השם הקדוש בי"ט ובשם הקדוש חב"ו היוצא מפסוק חיל בלע ויקיאנו ותחזירנו למקום קדושה ותגאלנו גאולת עולם לחבר האהל להיות אחד אמן.

נוסח לעת אמירת עלינו מהרוקח וסגולתו לקבלת התפלות

קכח. וגם כשהחזן אומר עלינו לשבח בבואו לומר הוא אלהינו ואין עוד אחר, כתוב שם על פי קבלת ר"א רוקח ז"ל לומר נוסח זה.

מגדל עוז שם ה' בו ירוץ צדיק ונשגב, ואחר כך יאמר, רבונו של עולם מיום שחרב בית המקדש אין לנו במה לכפר לא קרבן ולא בגדי כהונה ולא מנחה ולא מזבח רק שמך הגדול עומד לנו, ויהי רצון שתהא שעה זו עת רצון ליכנס תפילתי למרום בהזכיר שלש עשרה מדותיך ה' ה' אל רחום וחנון וכו', ואחר כך יאמר אנא בכח גדולת ימינך וכו', וכן ביום הכפורים יעשה כסדר הזה והיא סגולה נפלאה לקבול תפילות.

אזהרה שלא לשוח עד התקיעות שאחר מוסף

קכט. ובכן יגמרו חזרת המוסף ותקיעותיו וכל הירא אל יפסיק בשום דבר עד עת שמוע תקיעות שאחר חזרת המוסף.

סגולת אמירת פיטום הקטורת אחר התפלה

קל. וכבר כתבנו בפרקי שבת שאף בשבת ויום טוב יש לומר סדר פטום הקטורת אחר גמר התפילה בשלימות כמו בימות החול כי סגולתו להבריח החיצונים והקליפות שלא יתאחזו בתפילתנו כנודע ולמה יגרעו הימים הנוראים האלה להבריח כל החיצונים והרשעה כולה כעשן תכלה, ועל כן כל בעל נפש לא יעבור מלאומרו אחר התפילה בשבתות ובחגים ובמועדים ובכן תפילתו תעשה פירות למעלה.

יברכו איש לרעהו אף אחר מוסף וליל שני, ויתברכו מפי חכם

קלא. ואחר התפילה יברכו איש את רעהו לשנה טובה תכתב ותחתם, ואין לחוש ולומר כי ראוי להחזיק חבירו לצדיק וכבר נכתב דעיקר הוי יום שני שביום שני גם כן אומר זמן ולכן יש לומר בליל שני כליל ראשון, ויחזור אחר איש חכם וירא לקבל פניו ויברכהו כי השעה צריכה לכך.

אזהרה שלא יבקר אוהביו ולא ירבה בסעודתו בר"ה

קלב. ושוב אל יפנה ימין ושמאל לבקר אוהביו וריעיו כבחגים ובמועדים כי המשפט לאלהים הוא למען תהיה יראתו יתברך על פניו לבלתי יחטא ברוב דברים אשר לא יחדל פשע, כי אם תכף ומיד בצאתו מבית הכנסת ישמח ויגיל בסעודת מצות היום לכבוד קונו, אך למעט אכילה ושתיה מידי מחסורו אשר יכשר לו למען לא יקלו ראשם ותהיה יראת ה' על פניו אלא אוכל נפש בלבד לכבוד היום, ואף גם זאת שהמאכל מביא את השינה ואין השעה צריכה לכך כמו שנאמר כי המשפט לאלהים הוא, הכל לפי המעשה והטוב ההוא אשר ייטיב האיש העומד לדין כי אז מוסיפין לו מח"ול וחיה וכן בהפכו חס ושלום.

היתר האר"י לישון אחר חצות היום ומנהג רבני א"י בזה

קלג. וכן מנהג שלומי אמוני רבני חסידי ארץ ישראל הראשונים עליהם השלום להכנס אחר תפילתם לביתם ומיד מקדשים ואוכלים ומיד הולכין אל בית הכנסת ולומדים תיקונים ולא היו ישנים כל היום וכן ביום שני, וזה אף כי לא נעלם מהם דברי רבינו זלה"ה שהתיר לישן אחר חצות לפי כי כבר נתעורר המלאך על ידי התפילות והתחינות מכל מקום לא מלאם לבם להבטל בימים הנוראים האלה אפילו שעה אחת.

וטעם הדבר על פי מה שאמרו פ"ד דמנחות, [183] מלאכא אשכחיה לרב קטינא דמכסי בסדינא וכו' אמר ליה ענשיתו אעשה אמר ליה הן בעידן ריתחא קנסינן אעשה ע"כ, הנה מבואר כי בעת הדין והרוגז קונסין על ביטול מצוה ועסק התורה היא מצות עשה ואין ספק דקנסי עלה, ועל כן מאד מאד צריך כל איש ישראל להיות זהיר וזריז במלאכתו

מלאכת שמים כל הימים וביותר בימים האלה לבל ימצא בטל ויעניישוהו דבעידן ריתחא מדת צדק שולטת בדיניה וצריך להזהר דלא יתוקד עלמא בשלהבוי ודינוי בר מינן.

סגולת לימוד הקרבנות ומשניות קדשים בר"ה להגן מהדין

קלד. ומה טוב ומה נעים ללמוד כהיום סדר הקרבנות ומשניות סדר קדשים אשר סגולתן להגין בעד תוקף הדין כמו שאמרו בזוהר פרשת וירא, [184] דכיון דחזא דמעייני בדיניה וירץ ויקח בן בקר סדר הקרבנות והיא סגולה נפלאה כנזכר לעיל בריש פרקין.

קלה. ובכל אלה תהיה תמיד תחינתו בפיו, אל תעש עמנו כלה תאחז ידך במשפט בבא תוכחה נגדך שמינו מספרך אל תמח כמנהג החסידים אשר תמיד היה שגור בפיהם תחינה זו בקרב הימים האלה שבין ראש השנה ויום הכפורים.

יודעי סוד יכוונו בכוונות האר"י לימים אלו ואחריהן מזמור קל"ט

קלו. והבאים בסוד ה' יאותה להם מזה היום ראשון דראש השנה עד יום הכפורים לכוין דרך הנס"ר בשמים יום יום אשר תועיל מאד לנפשותם כאשר המה מסודרים בספר כוונות הרב ז"ל.

קלז. ומצאתי כתוב לומר יום יום אחר כוונת הנסירה מזמור קל"ט למנצח לדוד מזמור ה' חקרתני ותדע וכו' ומבואר טעמו ליודעים, ותועיל סגולתו לסלק את הדינין מעליו ולעורר עליו את החסד ואת הרחמים ואת הסליחות.

תוכחה לנמנעים לישון בר"ה ושחים שיחת חולין

קלח. ובכל אלה הימים יהא זהיר וזריז לבלתי ישוח שום שיחת חולין כמנהג חסידים הראשונים כי אם ביראת ה' כל היום, לא כמו כמה בוערים בעם אשר שמרו לעשות שלא לישן בימי ראש השנה ונועדו יחדיו בפתחי שערי החצרים, ויהי מושבם בית מועד לכל חי איש לא נעדר אשר יעבור תחת לשונם ויספרו ברע עושק ושמוע שוא לנדד שינה מעיניהם אלה עם אלה, ולא יזכרו ולא יעלו על לב מוראת דין האיום הנורא מאד לאמר לפני מי אנו עומדים ומדברים ומיגעים את ה' בדבריהם, אם אב הוא איה כבודו ואם אדונים הוא איה מוראו.

קלט. ולו חכמו ישכילו את אשר תקנו קדמונינו לתקוע אחר התפילה כדי לעורר הלבבות אחר שרוצין לצאת ולהפטר לבתיהם כי לא ישכחו וישליכו אחרי גיווים ענין השופר כי בא לעורר ולהקיץ נרדמים משינתם כי אם תמיד יהיו לזכרון בין עיניהם להיות חרדים ויראים אל משפטו יתברך כי רב הוא.

ועל זה נאמר אשרי העם יודעי תרועה, רוצה לומר נותנים לב אל התרועה לשוב אל ה' כי אף אחר ששמעו התרועה הנם יודעים המסובב ממנה להיות יראת ה' על פניהם גם שאר

כל היום וכמו שנאמר בשמך יגילון כל היום ובצדקתך ירומו כי יגילון ויבטחו בחסדי אל שיוציא לאור משפטינו, אך לא מפני כך ישליכו מורא שמים מעליהם רק ובצדקתך ירומו במדת הצדקות והישרות ירומו ויזכו בדין, אי נמי בצדקתך במדת הצ"דק דינין תקיפין דילה יתנו לב לשוב.

כי על כל אלה האיש המשכיל בלבבו יבין דלא אמרו שלא לישן בראש השנה על כי השינה ביום ההוא אסורה כי אם כדי שלא ישב בטל מדברי תורה, ולאו דוקא ישן ממש אלא אפילו ער ויושב בטל ואינו מבקש על נפשו בתפילה ובתחנונים ועסק התורה ישן מקרי, ואדם מועד לעולם בין ער בין ישן אם אינו עוסק בתורה ובמעשים טובים.

אזהרה למתגרים בשינה בראש השנה

קמ. ורבים מעמי הארץ אשר שמעו את דברי הרב זלה"ה להתיר השינה אחר חצות ומתגרין בשינה תמיד כל היום ולא ידעו ולא יבינו כי לא זו הדרך להתגרות כהיום הזה בשינה אפס מעט מזער, ואף אין זאת כי אם לתלמידי חכמים גדולים אשר לא ישקוטו ולא ינוחו בשאר הימים אליהם יאותה לנוח מעט ראשיהם ושבע ילין בל יפקד רע, לא כן יתר העם אשר לא נסתה כף רגלם הצג על בתי מדרשות אשר שם יתנו צדקות ה' ומוסרי הנפש כל הימים, יאותה להם בקרב הימים האלו שלא ינוחו ולא ישקוטו יום ולילה לא ישבותו מעסק התורה איש איש לפי השגתו, ואם לאו בר הכי הוא ירדוף כאשר ירדוף הקורא בהרים אחרי בתי מדרשות לשמוע בלימודים ללמוד ולעשות ולהשליך גלולי מעשיו הרעים בחרטה גמורה ויצא בדימוס בדינו להכתב לחיים בספר צדיקים גמורים.

מעלת המהרהר תשובה בר"ה, וביאור מ"ש באדה"ר אתה סימן לבניך

קמא. והלא תראה את אשר חכמים הגידו, [185] כי אמר הקדוש ברוך הוא לאדם הראשון אתה סימן לבניך כשם שעמדת לפני בדין ביום הזה ויצאת בדימוס כך עתידים בניך לעמוד לפני בדין ויוצאים בדימוס, וכל אדם יפלא לאמר כי אין שום בדימוס בראש השנה כי צדיקים גמורים נכתבים ונחתמים לאלתר לחיים והוא מצד הדין לא מצד החסד ולבינונים ולרשעים אין שום בדימוס.

ואכן אם בעל נפש אתה תבין ותשכיל מכאן חסדי המקום כי רבו עם עמו ונחלתו לזכותם בדין, כי מה שאמרו חכמים צדיקים נכתבים ונחתמים לאלתר לחיים היינו אפילו כי היה רשע ונכתב בין הרשעים ומהרהר בראש השנה בתשובה יקרא צדיק גמור, על דרך שאמרו [186] בדין המקדש את האשה על מנת שאני צדיק גמור אפילו היה רשע גמור הרי זו מקודשת שמא הרהר תשובה בלבבו ונעשה צדיק גמור ברגע קטן, אף הרשע בהרהורי

תשובה אשר יחרד ביום ראש השנה לשוב אל ה' יקרא צדיק גמור מאותה שעה ויתהפך דינו באותו היום עצמו לכתבו בין הצדיקים.

קמב. וזהו שאמרו כשם שעמד לפני וכו' כי אדם הראשון היה כן, בעשירית עבר ובי"א נידון ובי"ב יצא בדימוס, ואמרו בזוהר, [187] בראש השנה נברא אדם וקאים בדינא ותב בתיובתא וקביל ליה קודשא בריך הוא ומה תשובה בפועל היה יכול לעשות בשעה אחת, ועל כרחך צריך לומר שנתקבל בהרהורי תשובה בשעה י"ב וקיבל על עצמו לעשות אחר השבת, וכמו שאמרו בפרקי ר' אליעזר [188] כי באחד בשבת נכנס אדם הראשון במי גיחון וכו' והתענה שבע שבתות ימים, ולכן הדימנו הוא יתברך דומה בדומה לאבינו הראשון שחטא כשם שעמדת בדין היום ויצאת בדימוס באותו יום עצמו והוא בשעה אחת בהרהורי תשובה כך עתידים בניך לעמוד בדין ביום זה ויוצאים בדימוס באותו יום עצמו.

ומי פתי ישמע כזאת ולא יקרע סגור לבבו הערל להתחרט כהיום הזה על כל המפעל הרע ולהרהר בתשובה ולקבל עליו לעשות תקוני התשובה לאט לאט בעשרת ימי תשובה והוא יהיה נכתב ונחתם בספרן של צדיקים לאלתר אף כי עדיין אין כל מאומה בידו, היש חיך מתוק מזה ברוך ה' אלהי ישראל.

מנהג קדמונים לפייס רעיהם קודם ר"ה

קמג. כי על כל אלה אשרי אנוש יעשה זאת להחזיק במוסר ורעיוני לבבו לבקש לדעת ולרדוף איככה יעשה מעשה התשובה בשני ימים אלה ואל אלהינו כי ירבה לסלוח כי זאת הסגולה ימצאנוה בקרב הימים האלה.

אכן צריך לזה לשוב קודם ראש השנה מעבירות שבין אדם לחבירו ולפייס איש את רעהו כי אף דבהרהורי תשובה נעשה צדיק גמור, אם הוא רשע לבריות אינו יכול להיות צדיק גמור עד שיתקן בינו ובין חבירו, וזהו הטעם כי רבים מחסידים הראשונים היו נוהגים לעשות הפיוס איש ברעהו קודם ראש השנה ולא המתינו עד יום הכפורים, ומנהג נכון הוא להועיל אליהם ליום ראש השנה כי על ידי הרהורי התשובה יעשו צדיקים גמורים ויכתבו ויחתמו לחיים.

אזהרה למתענים בר"ה להרבות בעסק התורה ובתחנונים

קמד. וכל האמור בפרשה ויותר יהא זהיר מי שמתענה בראש השנה להיות עסוק תמיד כל היום בתפילה ובתחנונים ולעסוק בתורה ולא ילך בטל כי אם להסגר עצמו בבית הכנסת או בבית המדרש לענות אמן על קדיש של דבר אגדה אשר חכמים הגידו, [189]

בשעה שהחכם יושב ודורש בפני הציבור ועונין עליו אמן יהא שמיה רבה אפילו אם נחתם גזר דינם אני מוחל להם ומכפר עונותיהם של ישראל.

להזהר בתפלת המנחה ולכוין להעלות עמה תפלות הפסולות

קמה. כי מטעם זה רבים מהחכמים וחסידים ראשונים נהגו בקרב הימים האלה ללכת לבתי מדרשות אף שאין דרכם בכך כל השנה כנזכר מטעם הנזכר עד עת בא זמן תפילת מנחה, ויכון לקראת אלהיו להתפלל אותה בכוונה ובאימה וביראה אשר היא מתוקנת מיצחק אבינו עליו השלום שבחינתו היום ויכוין בה להעלות כל שאר תפילות מנחה אשר התפלל בשאר ימות השנה ונפסלו מחמת חסרון כוונה וחוץ לזמנה כאשר המכשלה הזאת תחת יד רבת מבני עמנו המזלזלים בה וה' הטוב יכפר בעד, והן תיהוי ארכה לשליוותם יכוין להעלותם עתה על ידי תפילת מנחה כמ"ש לעיל באורך.

מנהג תשליך וסודו ואמירת מי אל כמוך

קמו. ואחר תפילת מנחה יום ראשון דראש השנה קודם שקיעת החמה יש ללכת אל הים או אל באר מים או מעיין אשר מחוץ לעיר לומר הי"ג מדות עליונות של מי אל כמוך.

קמז. והטעם נודע לבאים בסוד ה' כי יום ראשון הוא סוד דינא קשיא וצריכים אנו להמתיק הש"ך ופ"ר דינים דדינא קשיא, ולכך הולכים אל המים המורים על החסדים וגם במקום שיש בו דגים שרומזים על עינא פקיחא להמתיק הדין הקשה לדין הרפה, וצריך לומר שם פסוקים מ"י אל כמו"ך.

ראוי לקרוא מאמר י"ג תקוני דיקנא וסדר כוונתו לבאים בסוד ה'

קמח. ומי שבא בסוד ה' יאותה להם לכוין אל תיקוני דיקנא הרמוזים בו ומקום מושבם ובנקל ימצאם מבוארים באידרת נשא, [190] פתח ר"ש ווי מאן דאושיט ידוי בדיקנא יקירא עילאה וכו' עד בי"ג תקונים אילין אתרשים דיקנא יקירא סתימאה דכלא דעתיקא דעתיקין, וטוב וישר לקרותן שם על המעיין או על הים ולכוין ולהזכיר בפירוש בכל תקון ותקון המדה שלו במ"י א"ל כמו"ך ובי"ג מדות דא"ל רחו"ם וחנו"ן, כגון כשיאמר תקונא קדמאה יפרש מי א"ל כמוך במדה ראשונה אל, תקונא תניינא נוש"א עו"ן במדה שניה רחו"ם, תקונא תליתאה ועוב"ר ע"ל פש"ע במדה שלישית וחנ"ון וכן כולם, ואחר כך יאמר הפסוקים מי אל כמוך עד ותשליך במצולות ים כל חטאתם ג' פעמים, ואין צריך לומר רק פסוק מי אל כמוך ולא אל רחום וחנון רק בכוונה בלבד.

בעת אמירת ותשליך במצולות וכו' ישלשל גלימתו

קמט. ויגביה שני צידי הגלימה מחציה וכשיגיע לותשליך במצולות ים אז ישלשלם וינערם וכן יעשה ג' פעמים, ואחר כך יאמר נוסח תפילה זו בקצרה.

תפלה לומר בעת התשליך

קנ. יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו אל עליון מוכתר בשלש עשרה מכילין דרחמי, שתהא שעה זו עת רצון לפניך [191] ויהא עולה לפניך קריאת שלש עשרה מכילין דרחמי שבפסוקים מי אל כמוך המכוונים אל שלש עשרה מדות אל רחום וחנון אשר קרינו לפניך כאילו השגנו כל הסודות וצירופי שמות הקדושים היוצאים מהם וזווגי מדותיהן אשר באחת יגשו להמתיק את הדינין תקפין, ובכן תשליך במצולות ים כל חטאתינו ותשפיע עלינו שפע ישועה ורחמים מהן וזכרנו לחיים מלך חפץ בחיים, כתבנו בספר חיים למענך אלהים חיים, ונזכה לתשובה עילאה כי ימינך פשוטה לקבל שבים וקרע רוע גזר דיננו ויקראו לפניך זכויותנו והאריך אפך עלינו לטובה אמן, יהיו לרצון וכו'.

תפלה על דרך הסוד לעת התשליך

קנא. ולבאים בסוד ה' יאותה להם לומר נוסח זה להוציא הכוונה בפה, יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שבכח סגולת אמירת שלש עשרה תיקוני דיקנא עילאה קדישא אשר המה בסוד מזל בבחינת שם אהיה שבא"א הנאמרים על המקו"ה העולה במספר אהי"ה דההין, יהי חסדך ה' עלינו האל נו"צר חס"ד לאלפים ותשליך במצולות ים כל חטאתינו ויומשך מתקון השמיני שבדיקנא הנקרא נוצר חס"ד אשר בו שם ע"ב יוד הי ויו הי כמספר חס"ד שפע לתקון התשיעי שבדיקנא הנקרא לאלפים אשר בו שם המתחיל באלף אל"ף ה"ה יו"ד ה"ה שבצירוף עשר אותיותיו יעלה לשם קס"א אלף הי יוד הי כמספר אלפי"ם, ובכח שפע אשר יקבל מתקון נוצר חסד על ידי כך יומתקו אדנ"י אלהי"ם אשר המה תלויים בתקון לאל"פים שמות המתחילים באלפי"ן ויומתקו ש"ך ופ"ר דינין דזו"ן, ובכן תשליך במצולות ים העליון לס"מ ולילית ונחש וכל המשחיתים אשר נבראו על ידינו ואל יהיה להם יניקה משמות הקדושים אדנ"י אלהים שכבר נמתקו, ובכח תקון הי"ג ונק"ה העולה קס"א אל"ף ה"י יו"ד ה"י וכמספר אלפים וכמספר אדנ"י אלהים, יעלו בכח שמות אלה הרמוזים בו כל הנשמות וכל הניצוצות של הקדושה שנתפזרו על ידינו בתוך הקליפות ויחזרו אל הקדושה מנוקות מליכלוכי הקליפות, ואת נפשותינו תטהר מכל עון ואשמה ושמרנו נא מיד סוטני נפשינו לבל נכשל בכל פשע וחטאה מעתה ועד עולם, וזכרנו בזכרון טוב מלפניך ופקדנו בפקודת ישועה ורחמים אמן כן יהי רצון, יהיו לרצון וכו'.

אחר תשליך יאמרו מזמור ממעמקים

קנב. ואחר כך יאמר מזמור ממעמקים ואם יש עשרה יאמרו קדיש, ויש כוונות ויחודים עוד וכל אחד יכוין לפי שכלו ולפי שהות היום, ולקצר אני צריך.

בר"ה שחל בשבת לא יבטל מסעודה ג'

קנג. ולעניין סעודה שלישית לא נהגו לא ביום זה ולא בשום יום טוב כי אין סעודה שלישית רק בשבת בלבד כמבואר סודן בספר הזוהר שהם כנגד הבחינות הנעשות בשבת מה שלא נעשה כן בשום חג ויום טוב, ולפיכך אם חל להיות ראש השנה בשבת לא יבטלנה ויעשנה בדבר מועט כדי שיעור שיתחייב עליו ברכת המזון מפני כבוד יום טוב שני ועליו תבא ברכת טוב.

בדין ברכת שהחיינו בקידוש ליל יו"ט שני

קנד. ובכן יתאמץ בקדושתו להכון לקראת אלהיו ללכת לבית הכנסת להתפלל ערבית ליל יום טוב שני ככל כוונתו בליל ראשון הכתוב לעיל, וכן בקידוש יאמר שהחיינו כמו בליל יום טוב ראשון, ואם יש פרי חדש הנה מה טוב ואם לאו אינו צריך לחזור אחריו.

ציונים והערות לפרק ז

143) זוהר האזינו דף רצ"ב ע"א. 144) איכה רבה פרשה א' אות ל"א. 145) ויקרא רבה פרשה כ"ט אות א'. 146) זוהר פנחס דף רל"א ע"א. 147) שבת דף קי"ט ע"ב. 148) זוהר וילך דף רפ"ה ע"ב. 149) זוהר אמור דף צ"ט ע"א. 150) זוהר פנחס דף רל"א ע"א. 151) זוהר וילך דף רפ"ה ע"ב. 152) זוהר תרומה דף קל"א ע"ב. 153) ע"ז דף י"ח ע"א. 154) מנחות דף מ"א ע"א. 155) זוהר תרומה דף קע"ח ע"א. 156) זוהר שופטים דף רע"ה ע"א. 157) זוהר אמור דף צ"ט ע"ב. 158) זוהר אחרי מות דף ס"ז ע"א. 159) זוהר ויחי דף רכ"ג ע"א. 160) זוהר ויחי דף רכ"ט ע"ב. 161) זוהר בשלח דף ל"ג ע"ב. 162) זוהר וירא דף ק' ע"א במדה"נ. 163) זוהר ויקהל דף רי"ח ע"ב. 164) ילקו"ש תהילים פ"ט רמז תרמ"ג. 165) זוהר תרומה דף קל"ו ע"ב. 166) ויקרא רבה פרשה ד' אות ב'. 167) זוהר במדבר דף קכ"א ע"א. 168) זוהר אחרי מות דף ע"ה ע"ב. 169) זוהר וילך דף רפ"ג ע"ב. 170) תענית דף כ"ה ע"ב. 171) מדרש תהילים מזמור פ"א. 172) ר"ה דף ט"ז ע"א. 173) ר"ה דף ט"ז ע"ב ועי' בתוס' שם ד"ה כדי. 174) תענית דף י"א ע"א. 175) זוהר ויקרא דף י"ח ע"א. 176) זוהר פנחס דף רל"א ע"ב. 177) זוהר אמור דף צ"ט - ק'. 178) זוהר יתרו דף פ"ח ע"א. 179) זוהר אמור דף ק"ה ע"א. 180) ר"ה דף ל"ב ע"א. 181) ר"ה דף ט"ז ע"ב. 182) ר"ה דף ל"ב ע"ב. 183) מנחות דף מ"א ע"א. 184) זוהר וירא דף ק' ע"א במדה"נ. 185) ויקרא רבה פרשה כ"ט אות א'. 186) קדושין דף מ"ט ע"ב. 187) זוהר אמור דף ק' ע"ב. 188) פרקי דר"א פ"כ. 189) קהלת רבה פרשה ט' אות כ"ד. 190) זוהר נשא דף ק"ל ע"ב. 191) "עת רצון לפניך ויהא עולה לפניך" כצ"ל וכ"ה בחמ"י דפו"ר, אבל בדפוס ונציה תקכ"ג השמיטו תיבות ויהא עולה לפניך, ועי' בספר ויגד משה שציין כי תפילה זו העתיקה בעל הגר"ז בסידורו תורה אור על אף שאין דרכו להביא נוסחאות מחודשות מעין אלו, ואף החיד"א הביאה בספרו עבודת הקדש והוסיף עליה תפילה ארוכה

לעת התשליך, אלא שהעיר שם כי החיד"א העתיק את נוסחתה כמות שהיא ואילו הגר"ז השמיט בה את התיבות "ויהא עולה לפניך", והאמת דמר כאתריה ומר כאתריה כי החיד"א נשתמש בחמ"י דפו"ר ואילו הגר"ז השתמש במהדורות מאוחרות שבהן נשמטו ג' תיבות אלו.

עשרת ימי תשובה

פרק א - קדושת הימים - תקנת השבים - מנהגים ואזהרות

קדושת עשרת ימי תשובה

א. ימי ה תשובה **ו** קדושתם **ה** רמתה מודעת היא אשר המה ימים מקודשים אשר קדשום שמים לרפאות בהן כל איש אשר בו הנגע, וכל לבב דווי בלבבו יבין ושב ורפא לו ומצא כדי גאולתו לכפר עליו מאשר חטא על הנפש, ואסמכוהו חכמים אקרא דדרשו ה' בהמצאו אלו עשרה ימים שבין ראש השנה ליום הכפורים, [1] ובזוהר אסמכוהו אקרא דאולי ימצאון שם עשרה.

רמז לעשי"ת בפסוק ועוד בה עשיריה

ב. ודורשי רשומות אסמכוהו אקרא ורחק ה' את האדם ורבה העזובה בקרב הארץ ועוד בה עשיריה ושבה והיתה לבער, לרמוז כי אם חס ושלום ורחק ה' את האדם ולא יקובל תשובתו בשובו מחטאתו אז ורבה העזובה בקרב הארץ כי רוב העולם היו מתייאשים מהתשובה ועוזבים לאל יתברך, ולכך קבע להם זמן התשובה לקרבם אליו שהוא כל חדש אלול לחזור בתשובה, ולא זו בלבד אלא ועוד בה עשיריה הוסיף להם עשרת ימי תשובה מראש השנה עד יום הכפורים כדי שיתחרט ושבה בתשובה והיתה לבער כי יבער העונות מקרבו, ובכן יהיה כאלה וכאלון אשר בשלכת, פירוש שמשליכים העלין ואחר כך לשנה הבאה חוזר להיות מצבת בה וזה יהיה משפט לזרע קדש דהיינו לישראל מה שלא עשה כן לכל גוי.

אזהרה ליוצאים למלאכתם בעשי"ת מספר "שערי תשובה"

ג. ורבינו יונה עליו השלום כתב זה לשונו, בעשרת ימי תשובה הירא את דבר ה' לבו יחיל בקרבו בדעתו כי כל מעשיו בספר נכתבים ובעת ההיא האלהים יביא במשפט את כל מעשה על כל נעלם אם טוב ואם רע כי אדם נידון בראש השנה וגזר דין שלו נחתם ביום הכפורים, ובעת אשר ידע האדם כי יביאו דינו לפני מלך בשר ודם הלא יחרד חרדה גדולה וישית עצות בנפשו ובכל דרכי החריצות יחיש מפלט לו ולא תעלה על רוחו לפנות על ימין או על שמאל ולהתעסק ביתר חפציו.

לכן מה נואלו היוצאים לפעולתם ולעבודתם עדי ערב בימים הנוראים ימי הדין כי המשפט לאלהים הוא ואינן יודעים מה יעשה בדינם, וראוי לכל ירא שמים בקרב הימים האלה למעט בעסקיו ולהיות רעיוניו נחתים ולקבוע ביום ובלילה עתים להתבודד בחדריו ולחפש דרכיו לחקור ולקדם אשמורות להתעסק בדרכי התשובה וכשרון מעשה ולשפוך שיח ולשאת רנה ותפילה ולהפיל תחינה, והעת עת רצון היא והתפילה נשמעת בו אשר חכמים הגידו דרשו ה' בהמצאו אלו עשרה ימים שבין ראש השנה ליום הכפורים.

ומצות עשה מן התורה להעיר אדם את רוחו ולשוב בתשובה קודם יום הכפורים שנאמר מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו, ואמרו חכמים כי יום הכפורים מכפר עם התשובה ועל כן הזהירנו הכתוב שנטהר לפני ה' בתשובתנו והוא יכפר עלינו ביום הזה לטהר אותנו.

מנהג השוהים בבהכנ"ס מצום גדליה עד יוכ"פ ויתר דברי פרישות

ד. וכן היה מנהג חסידים הראשונים לעשות עשרת הימים הללו כמו חול המועד לאסור מלאכה רק בעסק התורה והתבודדות בתשובה, והרבה מהם מליל הצום הולכים לישן בבית הכנסת עד יום הכפורים ורוב לימודן בלילות היה בספר הזוהר והתקונים המטהרים את הנפש, ויש מהם שלא היו משיחין שיחה בטלה בכל עשרת ימי תשובה.

מעשה התשובה והתחנונים בעשרת י"ת מספר "סדר היום"

ה. ואשרי אנוש יעשה זאת ובן אדם יחזיק במנהגם להתבונן גם הוא בענין קדושת הימים האלה כי יש הפרש בין תשובת ימים אלו לשאר הימים כהפרש האור מן החשך לשוב מעבירות שבידו, וישב בדד וידום ויפשפש במעשיו אם במה שעשה כל השנה אם במה שעשה מיום היותו הן בילדותו הן בקטנותו הן בנערותו הן בבחרותו.

ואם עבר עליו ושתה מי המרים מים הזדונים עונות וזדונים יבכה ויתאבל וישב לעפר וישתומם על ככה איך בא על ידו מעשים אשר לא יעשו עד להכעיס בהם לבורא עולם יוצר נשמתו ועשה הרע בעיניו, במה יקדם פניו ואיך יבקש רפואות תעלה למכתו ולמכאוביו, יתוש אפל ושפל מלאו לבו לעשות הפך רצון מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, ויתפלל ויתחנן לפניו כי אל רחום וחנון הוא ומרבה להטיב וידו פשוטה לקבל שבים, ובהיותו בלב נשבר ונדכה וצם ומתענה יום אחר יום בימים הנוראים האלה תשובתו ודאי תעשה פירות ויעלה זכרונו לטובה לפני אל מלך יושב על כסא רחמים רופא כל בשר ומפליא לעשות כמו שנאמר שובו בנים שובבים ארפא משובותיכם, כי דבר זה הוא חוץ מקו הדין והשורה לעלות ארוכה למי שעובר בחרוץ ובמרד ומעל להכעיס אל אדוניו והוא ברחמיו יתברך ויתעלה עובר על פשע וקודם לו לשלום כמו

שנאמר שלום שלום לרחוק ולקרוב, ואדרבה הוא מצפה ומקוה אימתי ישוב להטיב עמו כמו שנאמר ולכן יחכה ה' לחננכם.

ו. ועיקר בזה התפילות והתחנונים ובפרט קריאת ספר תהלים בקרב הימים האלה לשפוך שיחה לפני אדון האדונים, ומה גם אם מוריד דמעות מעיניו אשר בודאי בלי שום ספק לא ישובו ריקם ותשובתו מתקבלת, ואפילו אם יהיה רשע גמור והרבה אשמה, המקום ברוך הוא ברחמיו חותר לו מחתרת לקבל תשובתו ומסייעין אותו לטהר עצמו בשלימות ולא ישוב לכסלה.

יבאר תועלת הצומות לתקון החטאים

ז. וכבר נודע כי ענין הצום והתענית הוא מצטרך לבעל תשובה כמו שאמר הנביא שובו אלי בכל לבבכם ובצום ובבכי ובמספד, כי כאשר החוטא מושך עליו רוח מסט"א ולבו מתגאה ומגביר הקליפה ומערב אור בחשך וחשך ההוא מכסה על הרוח כענן המכסה על השמש ואלו הקליפות המה מחיצות בין ישראל לאביהם שבשמים, וכל עוד שהוא הולך וחוטא מגביר הקליפה ומעבה אותה המחיצה ועושה אותה כמחיצה של ברזל על דרך הוי מושכי העון בחבלי השוא וכעבות העגלה חטאה, ואין תקנה עד שישבר הקליפה על ידי צום ובכי ומספד באופן שישבר רוחו ואיבריו, ואין דרך לשבירת כל איבריו ורוחו אלא על ידי סיגוף התענית שחלבו ודמו שהם עיקר כל האברים מתמעטים ומסתגפים, וכמו שעל ידי אכילה ושתיה נתגאה כחו וכסה החשך על אור העליון מנשמתו כך יסגף עצמו בלי אכילה כדי להכניע לבבו הערל ולברר האור מהחשך.

סגולת הצום לסלק בעלי הדין, ורמזו במשנת בטל רצונך

ח. וכן יסלק מעליו כל בעלי הדין והקטיגורייא כמו שפירשו הקדמונים בכוונת המשנה [2] בטל רצונך מפני רצונו כדי שיבטל רצון אחרים מפני רצונך, כי הכוונה לומר כי רצון האדם וטבעו להמשך אחר תאות העולם באכילה ושתיה ושאר כמה דברים אשר יבערו ויכסלו בהם רבים מבני אדם ואין כן רצונו יתברך אלא שנתקדש כמו שנאמר והייתם קדושים לאלהיכם, וכאשר האיש הישראלי מבטל רצונו וטבעו מפני רצונו יתברך אז הקדוש ברוך הוא מבטל רצון אחרים שהם כתות החיצונים הנמשכים מאלהים אחרים אשר כל חפצם ורצונם אינו אלא לעורר דין וקטרוג על האדם, וכיון שהאדם ביטל טבעו מפני רצון הבורא גם אותם הכתות הנקראים אחרים שכולם נמשכים מהדין כולם מתבטלים.

ואם ככה תהיה סגולת הצום בשאר כל הימים לסלק בעלי הדין והקטיגורים, כל שכן וקל וחומר בקרב הימים הנוראים האלה הנזכרים ונעשים לענות נפש שיש להבין ולהתענות

כל אחד מאישי ישראל אשר ידע ויכיר את מכאוביו ונגעי נפשו העלובה המליאה לה חלאת זוהמת צואת עונותיו ולטהר אותה מנגעיה, כי אין לאיש נכבד מנפשו ויחיש מפלט לו בביטול תענוגי אכילה ושתיה אשר התענג בדשן נפשו בשאר הימים ועתה יסגף עצמו בעבור רצונו של מקום, ויועיל לו ביטול זה מתאוותיו לבטל מעליו הבעלי דינים והקטיגורים אשר רבים סבבהו כדבורים לבלעו חנם כנודע מכמה מאמרי הזוהר בסוד ויבאו בני האלהים והעתקנום לעיל בפרקי ראש השנה.

בתשובת עשי"ת מכפר מה שחטא כנגדן בימות השנה

ט. ונמצא כתוב בשם הרב זלה"ה וזה לשונו, מי שחוזר בתשובה גמורה ומתענה בעשרת ימי תשובה מתכפרים לו כל עוונותיו דרך משל, יום ראשון בשבת מכפרים לו על כל עונותיו שחטא כל ימות השנה ביום ראשון בשבת על ידי התענית והתשובה של יום זה שבעשרת ימי תשובה, וכן שני בשבת שבעשרת ימי תשובה יכפר על כל שני בשבת של אותה שנה וכן על זה הדרך כולם.

יבאר שתקון עשי"ת בתענית ולא באכילה ודוחה דברי הטועים בזה

י. ורבים מהבאים בסוד ה' סמכו עצמן שלא להתענות בעשרת ימי תשובה ואמרו שהתקון היפה לימים אלה הוא באכילה בסוד מה שכתב הרב זלה"ה במאמר כל האוכל ושותה בתשיעי כאילו התענה תשיעי ועשירי שכתב וז"ל, צריכים ביום ההוא להרבות באכילה ובשתיה מרובה משא"כ בשאר הימים לפי שבכל יום ויום מעשרת ימי תשובה אינו נתקן רק מדריגה אחת ועתה ביום התשיעי אנו צריכים לתקן גם הבחינה הנוגעת ביום העשירי שהם יסוד ומלכות כי הם מחוברים תמיד ואין להפרידם ונקראים מדריגה אחת, ונמצא כי ביום התשיעי מתקן מדריגתו ומדריגת יום העשירי וכולם בסוד אכילה חיצונית, ולכן צריכים לאכול כפי ערך שני ימים כי אם לא יעשה כן צריך יום העשירי לתקן מדרגות יסוד ומלכות בסוד אכילה חיצונית ולא תוכל לעלות לאכילה פנימית, הרי נמצא כי אכילה בתשיעי גורמת להתענות ביום הכפורים ליקח מאכילה פנימית ולפיכך האוכל בתשיעי כאילו התענה גם ביום הכפורים דאילולי אכילה בתשיעי לא היה מתענה בעשירי עכ"ל.

ומדברים אלו מסתייעים רבים מהבאים בסוד ה' שלא להתענות בעשרת ימי תשובה דצריך לתקן מדריגה אחת בסוד חיצוניות יום יום על ידי אכילה ושתיה, ואני אומר כי לא יתכנו דבריהם שהרי בזוהר פרשת אמור דף ק' בר"מ אמר ז"ל, תב בתיובתא שרי גרמיה בתעניתא עד דאתי יום הכפורים וכו' ע"כ, וכן במדרש אמרו [3] שבתענית עשרת ימי תשובה מוותר להם שליש, אכן המה לא ירדו להבין ולהשכיל גומרן של דברים כי

שם ביאר הרב הענין כי יסוד ומלכות דנוקבא עדיין לא היה להם מציאות וביום תשיעי יצאו יסוד ומלכות ואנו צריכים להשלים הכלי שלהם כדי שתקבל הפנימיות למחר שאם לא יגמר בחינת הכלי שלה בשלימות איך תוכל לקבל הפנימיות, ולכן אנו אוכלין בתשיעי לתשלום יסוד ומלכות שלה בחינת הכלי ולכן מעלין עליו כאילו התענה כי מן האכילה נמשך אליה אחר כך אור העינוי דהיינו הקו"ל כנודע, וגם אז בתשיעי היא מקבלת מאימא שני בחינות החסדים דאימא דיסוד ודמלכות עכ"ל, הנה מבואר שמה שמצוה לאכול ולשתות הוא דווקא בערב יום הכפורים שאז בתשיעי עוד אחרת היתה שמה כי היא מתחלת לקבל החסדים מה שאין כן בשאר הימים.

ביאור מהרח"ו בסוד תענית עשי"ת ביום ולא בלילה, ומנהג חכמי אשכנז

יא. ומצאתי כתוב מכתיבת יד הקדש מהרח"ו זלה"ה בגליון הזוהר שם פרשת אמור דף ק' על דברי הר"מ דקאמר שרי גרמיה בתענית עד דאתי יום הכפורים כתוב שם זה לשונו, מצוה להתענות בעשרה ימים אלו שהם דרגין דתשובה עילאה עולם הבא ואין הציווי רק מאכילה ושתיה ביום ולא בלילה, והסוד עולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתיה וביום הכפורים מתגלה אור הבינה לגמרי ולכן אפילו בלילה מתענים ואנו אומרים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד כי לילה כיום יאיר עכ"ל.

יב. ומכאן סמכו חכמי אשכנז שכתבו שלא להשלים תעניות אלו ולאכול מבעוד יום, וגם שלא לעשות הפסקה מבעוד יום להתענות לילה ויום שני ימים או שלשה ימים כדרך שאר הימים בקרב הימים האלה ויקדימו לעשותן קודם ראש השנה.

תוכחה לדורשים לחוטאים כי האכילה עדיפה מתקון התענית

יג. והנה רבים מרבת בני עמינו גמרו שלא להתענות בעשרת ימי תשובה אשר שמעו מפי חכמים בעיניהם הולכי רכיל מגלי סוד האר"י זלה"ה שאין להתענות בקרב הימים האלה, ומשמיעים דבריהם לרבים יחד לצדיקים עם פושעים המליאים חמת ה' מחטאת ואשמה כי כבדה מאד עליהם.

ואין אלו אלא מנאצים את השם ברוך הוא כי אף לו יהי כי כדבריהם כן הוא שדעת הרב זלה"ה שלא להתענות ולאכול ולשתות בהם כי בזה יהיה תקון אלה הימים, הנה הרב זלה"ה לא אמר אל הפושעים והמורדים אשר מכף רגלם ועד קדקדם אין בם מתום ולא נתנו אל לבם כל ימות השנה להכניע אל לבבם הערל להבין ולהתענות ולשוב מעבירות שבידם, אשר לאלה אף ביום השבת היינו מתירין אליהם כאשר כתבו הרבה מהקדמונים וכל שכן בעשרת ימי תשובה ימי חול ממש.

כי אף כי עיקר הדבר באמת ובמשפט לעשות תיקון אלה הימים באכילה ושתיה, זה יהיה משפט לחסידים ויראי אלהים המישרים אורחותם לפני יוצרם באמת ובתמים תמיד כל הימים, וכל שכן שצריך שידעו לכוין בסוד האכילה והשתיה מה היא ומה נעשה בה בשמים ממעל עד אשר יכון האכילה ההיא לעשות תיקון היום ההוא, אכן לא אמרו לבוערים בעם אשר לא ידעו בין ימינם לשמאלם האוכלים את פת בגם לצבות בטנם ולא ידעו שובעה והלואי לא יכשלו בה לקלקל עליונים למעלה תחת תיקון, והלואי כל הימים יספיקו אליהם לצום ולהתענות על כובד עונותיהם ולגודל קלקוליהם אשר קלקלו לבד באכילה ושתיה מרובה וישתו וישכרו כל שאר הימים, ובזה להם לעגה להם לעושה אלה מגלי סוד לעמי הארץ ועליהם נאמר הולך רכיל מגלה סוד ויצאו וראו בפגרי האנשים וכו'.

יד. כי על כל אלה האיש הירא לא יאבה ולא ישמע אליהם כי המה שגו ברואה כאשר כתבנו בהגה, ויראה ויבין להתענות באלה הימים כי על ידי כך אזי יכנע לבבו הערל לפשפש במעשיו ולשוב אל ה' בחרטה גמורה, ולא יתכן זה באכול ושתה ולהתענג בתענוגי העולם הזה והבליו כי אם הוא אוכל ושותה ועוסק בעסקיו יגבה לבו ולא יאבה לחפש דרכיו ולחקור מעשיו כי הוא צדיק וזך וישר בעיניו.

יבאר שהתענית אינה אלא ממכשירי התשובה

טו. אכן כשמענה את נפשו ונחלש תש כחו של יצר הרע והחי יתן אל לבו ואשר בשרו כחש משמן ואז נוחים ושוקטים רתיחת תגבורת הגוף הנגוף המתאוה ומתגבר כח השכלי כי כשזה קם זה נופל ויראה וישוב מעבירות שבידו, ויתחרט על העבר ויפשפש במעשיו לשוב מהם ולהתודות כי זהו עיקר התשובה כי התענית הוא לבדו איננו פועל כלום שאינו אלא מהמכשירי אוכל נפש בלבד, ועיקר תענית עשרת ימי תשובה נתקנו לפשפוש מעשים ולהתחרט מהם ולקבל עליו לעזוב אותם עזיבה גמורה.

כי אף כי למי שחטא והרשיע לפי הפגם שפגם באיזו שם משמות הקדש כך צריך במספר השמות ההם לעשות סיגופים ותעניות לתקנם ולא יספיק לו בעשרת הימים הללו לבדם, מכל מקום יועיל לו לקבל עליו מעתה לקיים כל דרכי התשובה וסיגופיהן לפי פגמו לעשות בשאר הימים שלאחר יום הכפורים, ואז על ידי אותו הרהור תשובה אם הוא בלב שלם נעשה צדיק גמור כי הקדוש ברוך הוא מצרף מחשבה טובה למעשה וכמ"ש לעיל בפרק ז' דר"ה בדין הש"ס דהמקדש את האשה על מנת שאני צדיק גמור אפילו היה רשע גמור הרי זו מקודשת שמא הרהר תשובה בלבו ונעשה צדיק גמור ברגע קטן ומוחלים לו עונותיו ביום הכפורים.

טז. ולא כמו כמה בוערים בעם אשר עולה על רוחיהם שעל ידי תענית של עשרת ימי תשובה בלי שום קיום דרכי התשובה המבוארים בספרי הקדמונים ז"ל ימצאו כדי גאולתם לכפר מאשר חטאו על הנפש מראשית השנה ועד אחרית השנה ביום הכפורים, וזה לא יעלה על דעת שום בר דעת כי הלא לכל חטא וחטא צריך כמה וכמה תעניות אחר שקיים דרכי התשובה, ועל כרחך לא נתקנו תעניות אלו אלא לפשפוש המעשים ולקבל עליו דרכי התשובה לכפר עליו ביום הכפורים כנזכר ושוב יקיים דרכי התשובה אחר יום הכפורים.

דרכי תשובה לת"ח שהתענית מבטלתו ממלאכת שמים

יז. ואולם מי שהוא תלמיד חכם ולא יעצור כח להתענות ויודע בנפשו שאם יתענה ימעט מלאכת שמים בודאי, יבחר דרך אחרת איתו לשמור עצמו מתאותו ואל ימלא תאותו במאכל ובמשתה כי גדר גדול ומופלא מניעת המאכלים, ואין הכוונה שיעזוב לגמרי שלא יאכל בשר ושלא ישתה יין אפס כי בעת שהמאכל לפניו ועודינו תאב לאכול ממנו ימשוך ידו ממנו לכבוד בוראו ואל יאכל כדי תאותו ודבר זה יזכירהו אהבת השם יתברך יותר מהתענית, יען כי מידי עוברו לאכול ושתה תמיד עיניו ולבו אל חטאתו ושובר תאותו יותר מהמתענה כמו שכתבו הקדמונים.

ויוסיף בלימודו ללמוד בכפלים מרגילותו ולהתפלל בכוונה ובהכנעה ובכובד ראש ובבכי יבא לפני ה' לבקש מחילה מאיתו יתברך על כל פשעיו, וימנע עצמו משחוק וטיול וכל שכן משיחה בטלה ואפילו משמוע דברי העולם הזה.

יח. ואם אפשר לו יתענה לפחות יום אחד בעשרת ימי תשובה ובאותו יום יפנה עצמו מכל דבר שבעולם וישב בדד וידום ויערוך בו מחשבתו ולבו לפני אלהי הסליחות להיות במרר ובשברון לבב על עומדו במרדו כמה ימים ונפשו עליו תאבל ובמרירות תאנח על חטאתו ועל אשמו, ולעת ערב קודם בין השמשות יטבול לשם תשובה ולהשליך מעליו גילולי אשמותיו ובא השמש וטהר וכן היה דרכם של החכמים הראשונים עליהם השלום.

פדיון התענית בצדקה, ואזהרה למרבים בסעודה קודם התענית

יט. ואמרו המקובלים ז"ל, כי הרוצה לשוב בתשובה ואינו יכול להתענות פרטי התעניות כמו ארבעים יום רצופים או שלשה ימים לילה ויום אז יוכל לפדותן בארבעים איסרין כסף מזוקק לצדקה, וכן מי שהיה בדעתו להתענות יום אחד ולא עצר כח יפדה אותו בנתינת איסר אחד כסף מזוקק שהוא משקל ד' שעורות לצדקה, ותמיד יוכל לפדות

התענית אם לא שיהיה תענית ציבור כדי לצער את הגוף ולהכניע את יצרו כדי למעט ממנו שיעור איסר מדם הנפש.

כ. כי על כן צריך כל אדם להזהר שלא יאכל בלילה שלפני התענית יותר מכדי ההרגל שלו, וכל שכן האוכלים לראש אשמורות כי אם ירבה בסעודתו בעבור התענית אז לא יועיל לו אותו התענית כי אותם המותרות שאכל הוא שמור לו ליום תעניתו ע"כ.

כא. אכן לא יפטור אדם עצמו בזה כי אם בהיותו אנוס אשר לא יעצור כח להתענות יכול לפדות תעניתו כי שקל הכתוב בכל נפשך ובכל מאד"ך כמו שאמרו ז"ל, אך מי שיעצור כח להתענות ירא שמים יצא ידי שתיהן להבין ולהתענות להתיך זוהמת פנימיותו וירבה בצדקה גם כן ביום תעניתו ושב ורפא לו.

תוכחה להקדים החרטה קודם שישב בתענית

כב. וכתב רבינו יונה עליו השלום וזה לשונו, אדם שהרבה לחטוא לא יעשה סיגופים עד אשר יתחזק לבו בחרטה גמורה וגמר בלב לעזוב החטא עד יום מותו ועבר עידן ועידנין והוא בטהרה גמורה ודמעתו על לחייו, אז יקריב קרבן תענית בבושת פניו והכנעת לבו וכל מה שיוסיף תשובה יוסיף בהכנעה.

והוא משל למי שהמרה פי המלך לא ישלח לו דורון שיטרפהו על פניו עד יפול לפניו ארצה לרגליו בדמעה ואחר כך ישלח לו דורון, ולכן הכהן היה מקריב חטאת תחילה שהיא מכפרת על חטא ואחר כך עולה שהיא דורון כמו שאמרו בזבחים פ"ק, [4] אמר רבא עולה דורון היא היכי דמי אי דליכא תשובה זבח רשעים תועבה ואי דאיכא תשובה התניא עבר על מצות עשה ועשה תשובה לא זז משם עד שמוחלים לו אלא שמע מינה דורון הוא.

התענית חשובה כקרבן ואזהרה להשמר בה מעון

כג. ובכמה מקומות ביארו שסוד התענית הוא ממש כמו קרבן כמו שאמרו, דר' אלעזר כד הוה יתיב בתעניתא הוה מצלי ואמר גלוי וידוע לפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שהקרבתי לפניך חלבי ודמי והרתחתי אותם בחמימות חולשת גופי יהי רצון מלפניך שיהא הריח העולה מפי בשעה זו כריח העולה מהקרבן באש המזבח ותרצני, נמצא האדם מקריב בתעניתו החלב והדם והריח העולה מפיו הוא מזבח כפרה.

ועל כן הזהירו חכמים הרבה להיות כל איש ישראל זהיר וזריז ביום תעניתו מכל חטא ועון כדי שלא יהא קרבנו נדחה, ולדון מהדברים הפוסלים בקרבן אשר אחת מהנה המחשבה רעה וכן הרהור עבירה פוסל בתענית כמו פיגול, וכל שכן אם יכעוס ביום תעניתו כי קרוב הוא הכעס ביותר ביום ענות אדם נפשו כי נדחה קראו לתעניתו דחוי

מעיקרו כי מוטב היה לו שלא להתענות ויהיה שבע וטוב לב עם בני ביתו ועם כל הבריות שלא יתקוטט עמהם וכתיב הן לריב ולמצה תצומו, ובעל נפש יחוש לבלתי ידחה קרבנו מלפני אלהיו שנמצא הוא מקריב קרבן תעניתו לע"ז ושפחה כי תירש גבירתה.

ומתוך תתו אל לבבו ביום תעניתו להקריב חלבו ודמו חלף הקרבן, בלבבו יבין לקבל עליו לעשות דרכי התשובה על אשר פשפש ומצא עוד טומאתו בו דאם לא כן זבח רשעים תועבה, וגם ישקיף וירא כי הקרבן לא יכפר כי אם על השוגג כמו החטאת שהיתה מכפרת על השוגג וכן העולה על עשה והרהור הלב אבל לא תעשה גמור אינו מכפר.

כד. וכמו כן בתענית לא יעלה על הדעת שיהא מזבח כפרה לאשר חטא בזדון כי אם עד אשר יקיים או יקבל עליו לקיים דרכי התשובה, ובכן בזאת ילבש מורא ופחד בקרבו למהר להשליך מעליו כל גילוליו אשר עשה בוידוי וחרטה ועזיבת החטא ומלקיות והתעניות השייכים לכל עון ועון ואל אלהינו כי ירבה לסלוח.

חובת השב לבקש תקוני נפשו

כה. והרב האר"י זלה"ה כבר תיקן סכום ומספר הסיגופים השייכים לכל עון לפי הפגם אשר פוגם האדם במדות העליונים ובשמות הקדש לתקן אותם על מכונם וכבר נדפסו בכמה ספרי המוסר אשר קדמוני, ומי שלבו חפץ לעשות תשובה שלימה מלב ונפש לא יתרשל בבקשת ספרים הצריכין אליו לרפואת נפשו כמו שלא יתרשל החולה לבקש רופא שירפאהו.

כו. ולפי כי עתה בדורות הללו אין איתנו יודע עד מה ואין לנו מנהל ולא מחזיק בידינו למשיב נפש כמו שהיה בימי הרב ז"ל שהיה לבני דורו למשיב נפש ובירר את הקוצים מן הכרם וריפא החולים חולי הנפש כל איש ואיש לפי נגעו ומכאובו והרבה דברים נדרש לאשר שאלוהו ונמצא לאשר בקשוהו, ואף כי עתה תיקוני החטאים אשר תיקן המה לפנינו לא כל הזמנים שוין ואפשר שאינן שוין לכל זמן ואפשר גם כן שאינן שוין לכל נפש.

לקרוא פרשת התשובה בימי התעניות ונוסח תפלה אחריה

כז. ועל כן האיש הירא לשוב אל ה' ולעשות כל פרטי תיקוני העונות על פי תקוני הרב זלה"ה, בימי הצומות יקרא בכל יום פרשת התשובה שבפרשת נצבים ואחריה יאמר כל פרטי הדברים האלה בלשון תפילה בנוסח זה.

רבונו של עולם מלך רחמן סלח לכל עונות בני ישראל השבים אליך בכל לב ובכל נפש, ואתה יודע שרצונינו לתקן כל אשר עוינו דבר דבור על אופניו רק כי בשר אנחנו ולא בינת אדם לנו לדעת עד היכן הדברים מגיעים וגם אין אתנו יודע עד מה, ואין לנו לא

מנהל ולא מחזיק בידינו רק באזנינו שמענו ואבותינו ספרו לנו פועל פעלת בימיהם בימי קדם ושלחת אליהם רועה נאמן אשר ידע דעת עליון ולמחיה שלחתו אצלם להיות לבני דורו למשיב נפש, ובירר את הקוצים מן הכרם כגודל חסדך וכגודל השגת רוח קדשך וריפא החולים חולי הנפש והמדוכים בדכדוכה של נפש ועילה הנפשות מעמקי הקליפות להרפא לכל איש ואיש נגעו ומכאובו, והרבה דברים נדרש לאשר שאלוהו ונמצא לאשר בקשוהו ואולי אינן שוין לכל נפש ולכל זמן.

לכן יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתקבלנו בתשובה שלמה לפניך ומה שפגמנו בשמותיך הקדושים ובמדות העליונות יתוקן במיעוט חלבינו ודמינו, ויעלה לפניך כאילו כיוננו כל הכוונות הנוגעות לעונותינו ולפשעינו למלאות אותם כבראשונה, ותן בנו כח לשמור פקודיך ולעשות תשובה ראויה ומקובלת וקרובה לפני כסא כבודך ושמרנו נא מיד סוטני נפשינו לבל נכשל בשום פשע וחטאה מעתה ועד עולם, ואלמדה פושעים דרכיך וחטאים אליך ישובו כי אתה שומע תפילת כל פה, יהיו לרצון אמרי פי וכו' ע"כ, וכן יאמר נוסח תפילה זו בכל עשרת ימי תשובה כשהוא מתענה.

תעניות הפסקה רצופין שקולין למספר תעניות מרובים

כח. וכתב הרב ז"ל, דאם רבו לספור תעניותיו הצריכים לעונותיו יכול למהר לעשותם בהפסקות, והפסקה של שני ימים עולה לכ"ז תעניות, ושל שלשה ימים עולה לארבעים תעניות, והפסקה של ארבעה ימים עולה למספר אלף ושמונים תעניות, ושל חמשה ימים עולה אלף ושש מאות תעניות, והפסקה של ששה ימים עולה לששים וחמשה אלפים ושש מאות תעניות.

תקנת השבים למי שחטא בחטא אחד פעמים רבות

כט. וכבר נשאלה שאלה זו לפני חכמים על כמה אנשים אשר נגע אלהים בלבם ונתחרטו על עונותם חטאת נעוריהם ורצו לנהוג סדר הסיגופים והתעניות כמו שכתבו הרוקח והאר"י זלה"ה, ומענה בפיהם לאמר שאם ירצו לקיים כפי אשר מסודר לאותם החטאים על כל פעם ופעם לא יתכן אחר שרבו פשעיהם לאין מספר בכמה מיני פשעים שנו וישנו שלשו וישלשו, והסכימו לאמר כי אף אם חטאו חטא אחד אפילו מאה פעמים אין צריך לקיים הסיגופים והתעניות המסודרים לאותו חטא יותר משלש פעמים, והוכיחו דבריהם מכמה מאמרי הזוהר כמבואר בספרי האחרונים ז"ל.

תקנת השבים למי שחטא באבר אחד עבירות חלוקות

ל. וגדולה מזו הקלו לבעלי תשובה שאם חטא באבר אחד כמה עבירות חלוקות חמורות וקלות כגון בברית המעור באשת איש ובנכריה ובנדה ופנויה ורבות כהנה בביאות

אסורות חייבי כריתות ומיתות בית דין והוצאת ש"ז לבטלה, וכן אם חטא בברית הלשון בליצנות ולשון הרע וניבול פה ורכילות ושקרים ושיחת חולין בבית הכנסת ובשבת ובדברים בטלים, וכן אם חטא בגרונו שאכל חלב או דם שהוא בכרת ונבילות וטריפות שהוא בלאו וכיוצא בזה, אם אחר החרטה ועזיבת החטא ומעשים טובים יקיים סיגופים ותעניות המסודרים לחטא החמור שחטא באותו אבר אין צריך לקיים הסיגופים השייכים למה שחטא בהקלים מהם באותו אבר.

ואם חטא פעם אחת בחמורה מהם ובשאר ביאות הקלות מהם כמה פעמים יקיים הסיגופים פעם אחת על החמורה ומהחמורה שבקלים שבהם שני פעמים ודיו, והוא פשוט כדין מי שנתחייב שני מיתות בית דין נידון בחמורה, אכן עבירות שחטא באיברים הרבה צריך לקיים סיגופים ותעניות לכל חטא שבכל אבר שלש פעמים דהיינו בהחמור שבאותו אבר, וכן הורו למעשה לכמה מבעלי תשובה מפני תקנת השבים אף כי רבו החולקים להחמיר ולא נראו דבריהם.

תקון שק ואפר לעשרת ימי תשובה

לא. וכל אלו הימים שבין ראש השנה ליום הכפורים כנגד השי"ן של תשובה ילבש ש"ק על בשרו וכנגד הוי"ו של תשובה יניח אפר כמ"ש שק ואפר, וכנגד הב' וה' של תשובה יבכה ויספוד.

תפלה ע"ד הסוד לתקון תשובה בשק ואפר

לב. ואם בא בסוד ה' יוציא הכוונה בפיו ויאמר נוסח זה, רבונו של עולם האל האב הרחמן מלך מוחל וסולח וימינך פשוטה לקבל שבים, בושים אנחנו מחטאתינו ונכלמים אנחנו מעונותינו כי רבו עונותינו למעלה ראש ואשמותינו גדלו מעל השמים, חטאנו עוינו פשענו מיום היותינו על האדמה עד היום הזה ועתה הנה נדבה רוחי לשוב אליך באמת ובתמים בכל לבבי ונפשי ואתנה לבושי שק של שערות בהמה, ובטובך הגדול קבלני ורצה תשובתי ולבישת שקי להתיש הש"ק איש דעשו ש"ק שערות דס"מ אשר הגברתים בעוני ופשעי ולהאיר דרך נקבי השק הש"ק שקל כסף דחוורתי דא"א וישוב משק דשערות לכתונת ב"ד קד"ש ובכן יוכנעו הקליפות ק"ש ותבן בכח סגולת הש"ק, ויתוקן את אשר הלבשתי שמי"ם קדרות ושק אשים כסותם והוספתי מכאובם יתר על מה שהיה להם והמלכתי את השק העבה הכושי, ש'ועתינו ק'בל ושמע צעקתנו יודע תעלומות.

ובכח סגולת ש"ק ואפ"ר העולים במספר ד' הוי"ות במילואותם ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן ושלשה שמות אהי"ה גם המה במילואותם דיו"דין ודאלפי"ן ודההי"ן, עתה יתייחדו הוי"ה דע"ב

באהי"ה דיודי"ן והוי"ה דס"ג באהי"ה דיודי"ן והוי"ה דמ"ה באהי"ה דאלפי"ן והוי"ה דב"ן באהי"ה דההי"ן, ועל ידי השק ואפר העולים כמספר אר"ץ ושמי"ם יתוקן את אשר הפרדתי בעונותי בתפארת ומלכות וישובו ויתייחדו ביחודא שלים, ובשומי האפר במצחי יעלו ה' גבורות מנצפ"ך העולים במספר פ"ר וא' הממתקם אחר שנשרפו ונעשו אפ"ר, המה יעלו אל מקום המוח דז"א אשר המה נקודות ציון דאימא ובם תתעורר היא מ"ן להתייחד עם החכמה.

ואל דמעתי אל תחרש לעורר בם העיינין עילאין הנצח וההוד שבחכמה אשר שמה מקום הדינין כמספר דמע"ה העולה ק"ך צירופי אלהי"ם, ובכח סגולת דמעותי יצאו הדינין לחוץ ויתמתקו ויתוקן מה שפגמתי במדות העליונות וכל שורשי נשמתי ואשר סתמתי הצינורות עד כי אין מימי השפעה נוזלים בהם, עתה בהתעוררות מים בוכים הנוזלים מעיני יתעוררו המים העליונים וירדו זרם ושטף מים רבים וירחצו כל אותם הכתמים והפגמים שפגמתי בכל בחינה ובחינה ויומחו כל כוחות הטומאה והמקטרגים מעלי כדבר שנאמר סורו ממני כל פועלי און כי שמע ה' קול בכיי, יהיו לרצון אמרי פי וכו'.

סגולת המסתיר תשובתו להיות נסתר מבעלי הדין

לג. ואשרי אנוש יעשה זאת להשתדל לשוב ולעשות כל פרטי תיקוני התשו"בה בהשליך מעליו כל פשעיו ולהיות זהיר וזריז בעבודה האלהית, ויראה בעשותו כל פרטי התשובה להסתיר מעשיו ולא לגלותם כמו שאמרו בזוהר נח, [5] כל מילוי דבר נש בסתימו ברכאן שריין עלוי וכל דאינון באתגלייא הוא אתר דבי דינא שרייא עלוי בגין דאיהו אתר באתגלייא וכו'.

וכן כי המסתיר מעשה תשובתו מבני אדם שכרו שיהא נסתר מבעלי הדין שהקדוש ברוך הוא חופה עליו בלבוש החסד שהוא נקרא אלוה כדי שלא יכירו בו בעלי הדין כמו שנאמר לגבר אשר דרכו נסתרה ויס"ך אל"וה בעדו, והמפרסם עצמו במעשה תשובתו אי אפשר אם לא יכבדוהו ויפארוהו בני אדם, ואם יגיל וישמח לפי הכבוד וההנאה שיקבל על מעשיו מנכין ממעשיו כמו שכתב בספר החסידים סי' פ"ד.

דברי רבינו יונה בגנות המתפאר במעשיו

לד. וכתב רבינו יונה עליו השלום, אל תתפאר משום דבר שעשית ואל תעמוד במקום שישבחוך פן יגבה לבך, ואם שמעת בני אדם ששבחוך דאג והצטער בדבר כי מחסרין חלקך לעתיד לבא, והסתר כל ענייני עבודתך מבני אדם כי אז יוכפל שכרך ותנצל מלעג הלועגים ובזה יוודע שאינך גונב דעת הבריות כי המגלה צדקתו כוונתו להללו בשערים ולהיות לראש ולבטוח בו בין הכסילים ותועי רוח כדי שיוכל למצוא חפצו מהם.

ודומה לנזכר במשלים כי החתול כשהזקין נעשה נזיר ובטחו בו העכברים עד שלכדם וגרם עצמותם, ולכן נאמר כי עמוד בר הלבב אהבת ההתבודדות ובחירת היחידות, על כן השמר לך אחי פן ישיאך היצר וייפה בעיניך החברה והתערבב עם בני אדם כי ההתבודדות ופרידה מבני אדם סבת ההצלה מכל מה שזכרנו ומביא אל המדות הטובות.

מעשה בבעל תשובה מזמן האר"י שהסתיר תשובתו

לה. ובימי האר"י זלה"ה היה איש אחד בעל תשובה הולך אחר חצי הלילה לבית הכנסת ומתלבש בשק כולו מראשו ועד רגליו בענין שלא היו יודעים מי הוא, והופך פניו אל הקיר ועומד שם חצי הלילה וכל היום עד חצות לילה האחרת מעת לעת בתפילה ותחנונים ובכיות, וכשהיה עובר עליו חצות לילה כשהיו כולם ישינים אז יוצא מבית הכנסת והלך לביתו ובני אדם לא יכלו לדעת מי הוא זה ואיזה הוא, והיה אומר הרב זלה"ה בודאי זהו תשובה שלימה כי תשובה וצדקה בחדא דרגא סלקין וכשם שהצדקה מוכתרת כשהיא בסתר כן היא התשובה כשנעשית בהצנע ובסתר, ויועיל כי אין הסט"א יכולה לשלוט עליו להסירו מדרכי התשובה.

אזהרה שלא להרבות באכילה בלילות שאחר התעניות

לו. ובלילה שלאחר התענית יזהר בכל הימים וביותר בעשרת ימי תשובה שלא ימלא בטנו בשר ויין בענין שיתגאה לבו ויצא שכרו בהפסדו, וגם כי המאכל מביא את השינה ואין השעה צריכה לכך כי המשפט לאלהים הוא ואם ירבה באכילה ושתיה מרובה פעולת האד"ים תהיה לו לבהלות ובעלות השחר שחרות התרדימה נופלת עליו ונמצא מבטל קריאת שמע וכן קדושה עם הציבור.

מעלת משכים ומעריב לבכנ"ס בפרט בעשי"ת מספר "סדר היום"

לז. וההשכמה והערבה בבית הכנסת הוא ענין גדול כל הימים וביותר בעשרת ימי תשובה אחר שכב"יכול הוא מצוי יותר כמו שנאמר דרשו ה' בהמצאו אלו עשרה ימים שבין ראש השנה ליום הכפורים ומקומו המיוחד לו הוא בבית הכנסת, אם כן כל הקודם לבא בהם ומתפלל ומתחנן לפניו זריז ונשכר ותפילתו מקובלת.

כי על כן אף במקומות שלא נהגו לקום באשמורת בימי חדש אלול הנה בימים האלה קמים כולם לראש אשמורות לבית הכנסת לומר סליחות, ואף כל אדם שלא נתעורר נשמתו לקום באשמורת כל ימי חדש אלול לפחות באלו הימים ידד שנתו מעיניו לעבודת אלהיו ולענות נפש על חטאיו, ואם בכל לילי הסליחות לא עצר כח לעמוד על עצמו משעה שקם עד אור הבוקר, לפחות באלו הימים יתחזק בעצמו לעמוד על עמדו משעה

שקם בסליחות עד שיתפלל תפילת שחרית ולא יסיח דעתו כלל בדבר אחר חוץ מתפילות ותחינות או לימוד התורה והמצוה.

אזהרה שלא להרבות באכילה המונעת הקימה באשמורת

לח. **ועל** כן החכם עיניו בראשו ויהיה גבור כובש את יצרו ולא ירבה במאכל ומשתה בלילה שלאחר התענית שלא יאכל אלא דברים דקים הבאים להתעכל, ואף מהן לא ימלא בטנו כי אם אוכל נפש בלבד להיות מוכן ומזומן למעשה תשובתו לקדם אשמורות ולבקש על חטאתו הרחמים והסליחות, ואולי ימצא כדי גאולתו לכפר עליו על אשר התעצל מלקום בשאר כל הימים כי סגולת הימים האלה לתקן על כל הימים כאשר כתבנו למעלה.

להזהר בתפלות עשי"ת וסגולתן לתקן יתר תפלות הפסולות

לט. **וכן** בענין התפילה ראוי לכל בעלי אומניות להחמיר על עצמן להתפלל עם הציבור בעונתה, ואף אם מאריכין בתפילה קצת אל יהי לו למשא כבד כי לא יקשה עשרה ימים להתפלל בשלימות ולא בדילוג, וישים בלבו לשאר התפילות בימי שנה תפילת השחר עד חצות או עד ארבע שעות פרא למוד להתפלל בדילוג כקורא את הלל, ואולי בסגולת תפילת הימים האלה יעלו כל אותן התפילות הפסולות והנידחות כמ"ש למעלה בפרקים.

להזהר בהזכרת המלך הקדוש והמלך המשפט וטעם תקנתן

מ. **ואף** כי בכל יום מקבל האדם עול מלכות שמים בייחוד קריאת שמע, אמנם בימים האלו ימי הדין צריך שיאמר המלך הקדוש והמלך המשפט, והם כנגד שני בתי דינין שיש למעלה שהם נקראים בית דין עליון ובית דין תחתון כנודע לבאים בסוד ה', וצריך כל אדם לכוין בהם מאד שלא ישכח ויצטרך לחזור התפילה ונמצא כושל בעון ברכות לבטלה מאחר שראשונה לא עלתה לו.

חרדת ימי המשפט ותוכחה למתפללים בהן בלא הזכרותיהן

מא. **ואיש** הירא וחרד לבו יחיל בקרבו ותמיד כל היום לא ימיש היות ירא וזע ממוראת משפטו ודינו יתברך כי בא לשפוט הארץ לאמר מה אני ומה חיי וכו' מה מעשי הטובים ואיך אתן דין וחשבון לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא וכי יפקוד מה אשיבנו, ובכן בזאת בעומדו להתפלל לפניו יתברך לא יסור לבבו מלהזכיר השבחים הנוספים והשאלות הנזכרים ונעשים לאמרם בקרב הימים האלה על עסקי המשפט והדין הנעשה בשמים ממעל.

לא כן התועי רוח בוערים בעם אשר לא יזכרו ולא יפקדו ולא יעלו על לב לעולם ענין הדין והמשפט שהעולם נידון בו באלו הימים, וטח מראות עיניהם מהשכיל לבותם

וישליכו דברי הריצויים והוידויים ודרכי התשובה הנעשים ונזכרים בקרב הימים האלה אחרי גווס, ובכן בבואם להתפלל לפני קונם הן אומר והן דברים מן השפה לחוץ מצות אנשים מלומדה ולא נתנו לב להזכיר שבחים הנוספים ושאלות חיים והשלום אשר תקנו הראשונים, ויהי להם ימי התשובה עשרת הימים וימי הפורים שוין בשיעוריהן כי לא ננערו מתרדימת שינתם לומר מה הימים האלה ומה טעם יש בם על מה אדניהן הוטבעו.

מב. והם לא ישיבו אל לבם כי קרב יום פקודתם ודינם מגופם ובניהם וממונם לפני אלהי עולם ה' מלכנו ואלהינו אשר אין כל דבר נעלם ממנו ואין נסתר מנגד עיניו אשר לא יצטרך לעדים וראיה להיות ידיעתו והשגחתו על הכל פרושה מבלי שיוכל האדם עשות גדולה או קטנה אשר לא ידעה, והן לא קצרה ידו החזקה מהשיב להם כדי רשעתם פצע וחבורה ומכה טריה לא זורה ולא חובשה ולא רוככה כי אם בתשובה שלימה, אשר אין לפניו לא עולה ולא שכחה ולא משא פנים ולא מקח שוחד כי אם בהתלבש ביראה ורעדה וזיע ורתת וחלחלה ולשית עצות בנפשם יגון בלבבם לילה ויומם לעלות ארוכה למחלתם, יעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו וכו' ולהתקרב אל ה' ואל אלהינו כי ירבה לסלוח.

ואנשי כנסת הגדולה תיקנו ענין זכרנו ומי כמוך וכיוצא בתוך תפילת שמונה עשרה מלבד טעמם הכמוס, כדי לעורר לבות אדם להתפלל מתוך כובד ראש ובכוונה בתתם אל לבם כי ימי חיי הבלם תלויין ועומדים בקרב הימים האלה ואפס עצור ועזוב, והחי יתן אל לבו כי העולם בכף מאזנים ואם יזכה בתפילתו ישוב חרון אף ה' ממנו ולא נאבד ויכריענו לכף זכות.

מנהג קדמונים בעשי"ת לקיים מצוות שאין להם דורש ולהשיב אחרים מעון

מג. וכן היו חסידים הראשונים מחזרים בקרב הימים האלה לאשר ולקיים כל מצוה שאין לה דורשים ושלא קיימו ועשו אותה בשאר הימים פן אולי על ידם יכריעו את עצמם ואת כל העולם לכף זכות, וכן ללמוד למי שהמה יודעים שחטא ואשם דרכי התשובה שסגולת הדבר ההוא רבה היא מאד כמבואר בזוהר פרשת תרומה [6] דעביד דאסתלק קודשא בריך הוא על כורסייא יקרא וגורם הכנעת הס"א, עיין שם באורך.

מנהג אנשי מעשה לקדש הלבנה קודם יוהכ"פ וסגולתה

מד. ורבים מאנשי מעשה לא אבו לשמוע לסברת האומרים שאין לקדש ברכת הלבנה עד מוצאי יום הכפורים מטעם כי אנו תלויין בדין, יען כי אמרו שאדרבא טוב לקדש אותה בעשרת ימי תשובה כדי שתבא מצוה זו ותוסיף על זכויותינו, ומה גם שסגולתה לחיים וכמעשה שהיה באחד שפגעו גוי אחד בלילה ורצה להורגו וביקש מאיתו להניחו

לעשות מצוה אחת קודם מותו, והלבנה אז היתה במילואה וקידשה בכוונה יתירה ונעשה לו נס וכשדילג שלש פעמים כמנהג נשאו הרוח וניצול מהם, ואמרו הקדמונים כי מי שיקדש הלבנה מיום שקידשה שוב לא ידאג מן הפורענות באותו חדש וכן לא יגזרו עליו מיתה באותו חדש.

מנהג להרבות בתי דינים בעשי"ת וסגולתו

מה. וכן אין למנוע מלדון בימים האלה כאשר נהגו בהרבה מקומות, ואדרבא יותר טוב הוא לדון ולפסוק הדין בין הבריות כדי שיהא שלום בין איש ובין אחיו ובין ריעו, ועוד כי אמרו חכמים [7] במקום שיש דין אין דין ובמקום שאין דין יש דין שאם נעשה הדין למטה אין הדין נעשה למעלה ואם אין הדין נעשה למטה נעשה הדין למעלה, ואם כן אם לא ידונו למטה הרי מדת הדין למעלה מתוחה חס ושלום.

כי על כן רבים מבתי דינים היראים וחרדים ישבו כסאות למשפט בעשרת ימי תשובה ביתר שאת משאר הימים לשפוט כל העם למטה ולהשקיט הדין של מעלה כי על הדין העולם עומד, ועוד גם מצד התובע ראוי להטפל בדינו לתווך השלום בין איש ובין אחיו קודם יום הכפורים, ואם לא ישפוטו המה התובע יבער כאש שנאה בלבו על הנתבע שמחזיק את שלו שלא כדין, וגם מצד הנתבע טוב לו להזקק לו להוציא גזלה מתחת ידו טרם בא יום הדין הגדול והקדוש ותתקבל תשובתו יותר כי בעוד הגזלה בידו יהיה ביום הדין כטובל ושרץ בידו חס ושלום.

אין משביעין ומחרימים בעשרת ימי תשובה

מו. ועל כן גמרו רבים מגדולי ישראל לומר כי שטות גמור הוא ושבוש הדעת יש לאותם הנוהגים שלא לדון, ואדרבא הואיל ומצות עשה היא טוב לדון כדי שתבא מצוה זו ותוסיף על זכויותנו להכריע כף הזכויות כדבר האמור, ומכל מקום אם יש עסק שבועה ביניהם שקיבל עליו הנתבע לישבע, כתבו גדולי הפוסקים כי אין להשביעו עד אחר יום הכפורים שחוששים ביותר שלא להביא עונש חומר שבועה לעולם אם נשבע על שקר, וכן אין מחרימין בהם בבית דין כדי שלא לעורר הדין בימים האלה.

להזהר בכ"ד דברים שב"ד מנדין עליהם

מז. ומכאן ישקיף וירא כל אחד מאישי ישראל כמה וכמה יש לו לכל איש ישראל להזהר על נפשו בכל הימים וביותר בימים האלה שלא לעורר הדין עליו חס ושלום, ובפרט בכ"ד דברים שמנה הרמב"ם ע"ה שמנדין עליהן ישמר ביותר כדי שלא ינדוהו למעלה דבמקום שאין דין למטה יש דין למעלה, ואם עובר על אחת מהנה אף שלא החרימוהו פה למטה בארץ יחרימוהו וינדוהו בשמים ממעל חס ושלום ועונשו כמו

שאמרו בזוהר, [8] דכל אילין דחאבו אינון חובין דבעיין לנזפא עשרה כרוזין נפקין בכל יומא ומכריזין בכל אינון רקיעין אזדהרו בפלנייא דאיהו נזיפא ועד דלא תב נזיפא איהו לעילא ותתא ונטירו דמאריה אתעדי מיניה וכו' וצלותא לא אעלת דסתמי לה כל תרעי שמיא ע"כ.

ועונש זה רע ומר בכל הימים שלא להכנס תפילתו למעלה, קל וחומר בימים האדירים האלה אשר כל התפילות והתחינות שבהם היו לנו לעינים לכל ימות השנה, ואם בימים האלה העלה חרס בתפילה הנה אבדה תקותו חס ושלום, אשר מטעם זה גם כן היתה תקנת הגאונים שלא להחרים באלו הימים מטעם כי אמרו חכמי האמת כי מי שהוא בחרם למטה יום אחד הוא למעלה בחרם שלשים יום ונמצא מאבדים ממנו סגולת תפילות הימים האלה.

להזהר ביותר בעשי"ת מפת עכו"ם ובשאר איסורי המאכלים

מח. וכן כתבו הפוסקים כי אף מי שאינו נזהר מפת של גוים בעשרת ימי תשובה צריך להזהר, ומזה יקיש כל איש היראי וחרד לדבר ה' אם בפת של גוי שהתירוהו חכמים הוזהרנו, על אחת כמה וכמה להיות זהיר באכילתו שלא להכשל באכילה ושתיה ושכרות שלא להקל ראשו ממוראת הדין.

וכל שכן שלא להכשל חס ושלום באיסור של תורה ולבדוק כל דבר מן הנמלים והתולעים טרם אכילה פן תאכלנו התולעת חס ושלום שאיסורו חמור מאכילת חזיר, וכן שלא לקנות דברים שיש בהם חשש איסור אלא מיהודי הכשר המדקדק בו כראוי, ודבר זה יש בו בפרט ביין וחלב ובגבינה ובדבש שיש בהן גם כן חשש דבש ענבים, כי אף כי אין דרכו להזהר בשאר הימים ראוי להזהר בימים האלה.

מנהג אנשי מעשה בעשי"ת להימנע לאכול דבר שהורה בו חכם

מט. ורבים מאנשי מעשה נוהגים בעשרת ימי תשובה מנהג יחזקאל הנביא ששבח עצמו שלא אכל מבהמה שהורה בה חכם אפילו שהיא מותרת כיון שנפל בה ספק איסור כמו שאמרו באלו טריפות [9] על פסוק ולא בא בפי בשר פיגול, והרי יש דברים הרבה שנפל מחלוקת בין הפוסקים האחרונים הלכה כדברי מי וזה אוסר וזה מתיר, ובודאי שיחזקאל הנביא עליו השלום בדבר זה לא היה אוכל שהרי אותו האוסר שוויה אנפשיה חתיכה דאיסורא והוא חמור יותר מהורה בה חכם, ונזהרים לפחות בעשרת הימים אף כי אין כל אדם יוכל לעמוד בה כל הימים.

מנהג המחמירים בעשי"ת יותר משאר ימים וטעמם

נ. וכן להזהר במה שהזהיר הרב האר"י זלה"ה שלא לאכול גיד הנשה בין דימין בין דשמאל כי הן אחוריים, ושלא לאכול גבינה ביום שאוכל בו בשר וכן בהפך, [10] ושלא לשתות הקאוי הנעשה מן הגוים, ואף כי לא נזהר ממנה בכל הימים הנה בעשרת ימי תשובה שנזהרים מפת של גוים ראוי ונכון להתחסות כל איש ישראל תחת כנפי החסידות ולהזהר בהן, ואל תטעה בדעתך לאמר כי אם תנהוג בהן איסור באלה הימים גם בכל השנה יהיה אסור, כי אין זה מאומה דכיון דאין איסורו ברור אלא תלוי במנהג כדין הפת של גוים שאנו נוהגים לאוסרו בעשרת הימים אלו, כי מאחר שבשעה שהוא נזהר מלאוכלו אין בדעתו להזהר כי אם באותם הימים פשיטא שלא נאסר בכל השנה.

נא. והרמ"ק ז"ל כתב בסדר עבודת יום הכפורים וזה לשונו בקיצור, ואף אם יזהר בדברי חסידות באלה הימים בלבד נכון הדבר ואף אם לא ינהוג כן בחסידות ההוא אחרי כן, והטעם לזה הוא לפי כי בימים האלה אל מלך יושב על כסא רחמים ומתנהג בחסידות וכן עשרת הימים אלה תלויים בבינה הנקראת חסידה ברושים ביתה כדפירשו בזוהר פרשת ויצא, ולפיכך נכון הדבר להתנהג גם אנחנו בחסידות כאשר נוכל שאת ע"כ.

מנהג האר"י לאכול חולין בטהרה בעשי"ת כרהיטת הירושלמי

נב. ואמרו על רבינו הגדול האר"י זלה"ה שהיה אוכל מן ראש השנה עד יום הכפורים חוליו בטהרה, דגן שלא הוכשר ונילוש במי פירות והמים היו שותים מן הבאר באופן שלא יגעו בהן, וכן אמרו בירושלמי דר' חייא מפקיד לרב אי את יכול למיכל כולי שתא בטהרה אכול ואי לא אכול שבעת ימים, וכתב אבי העזרי [11] דאלו הם השבעת הימים שבין ראש השנה ליום הכפורים.

ראוי להוסיף טהרה על טהרתו בטבילה בעשי"ת

נג. ואשרי אנוש יעשה זאת מה טוב חלקו ומה נעים גורלו, אכן לפחות למי שאין לו יכולת בידו לעשות כאלה כי צריכים הכנות גדולות וסילוק הטירדות הנה לפחות יאחוז בענין הטהרה להיות זהיר וזריז להיות תמיד בטהרה, ואם אפשר לו לטבול בכל יום ויום מאלו יטבול כי גדולה טהרה לאלו הימים במאד מאד כי טהרת הגוף יחדש טהרה בנשמה.

חומר ענין הטבילה והנמנע ממנה אין תפלתו נשמעת

נד. וכל שכן אם הוא טמא כי בהיות הגוף טמא בודאי יגיע קצת פגם בנשמה ואי אפשר שיכוין כראוי בלי שתבלבלהו מחשבה אחרת ותפרידהו מהשורש העליון שהרי הוא נפרד על ידי הפגם שבנשמתו כדפירשו בתקונים [12] דאיהו לא שריא על נשמתא פגימתא דכתיב כל אשר בו מום לא יקרב, ולכן אי אפשר שיהיה לו דביקות שעיקר הדבקות

בו יתברך וכיון שהוא יתברך איננו שורה עליו כיצד אפשר שיתדבק, והוא מן הדברים המעכבים את התפילה שלא תהיה תפילתו נשמעת על כי לא טהור הוא כמו שכתוב בספר חסידים ז"ל. [13]

מעלת התפלה בכל עשי"ת וחומר הטבילה בהן

נה. ועל כן לתועלת תפילות הימים האדירים יש להוסיף בטהרה על טהרתו כל אשר ימצא ידו לעשות ולטבול בהם בכל הימים קודם התפילה, וכל שכן אם אירע לו מקרה אשר לא טהור בלילה שראוי להשכים מיד ולטבול לומר תפילה וקריאת שמע, כי אף כי לפי הדין ביטלוה לטבילותא והתירו לבעל קרי לקרות קריאת שמע ותפילה, הנה בימים האלה נכון הדבר לנהוג בטהרה ולהחמיר לבל יקרא קריאת שמע ותפילה אם לא יטבול, דתפילות הימים האלה חמירי טובא כראש השנה ויום הכפורים ממש כי כל אלה הימים כולם קשורין יחד בבחינות עליונות הנעשות בימים האלה.

אזהרה לאוכלין עם הנדה בקערה אחת או מרבים דיבור עמה

נו. ואף אם בשאר הימים עובר על תקנת חכמים לאכול עם אשתו נדה בקערה אחת כאשר פסתה המספחת הזאת ברבת בני עמינו כל הימים, הנה בקרב הימים האלו ירחיק עצמו ממנה לבלתי אכול עמה בקערה אחת וגם שלא להרבות הדיבור עמה כי אם מעט מזער ההכרחי.

מעשה בימי האר"י באחד שנגע כר שלו במיטת אשתו נדה

נז. ובימי האר"י זלה"ה היה מעשה באיש אחד אשר התנהג בתשובה רמה בעשרת ימי תשובה, ויחלום חלום בלילה אחד מעשרת הימים אלה וירא בחלומו אשר רגליו היו מלוכלכים בצואה ותפעם רוחו לדעת את החלום ויספר את חלומו להרב זלה"ה, והשיב לו הרב נפשך לא מטוהרה היא כי לא הנהגת בטהרה על כי מטתך היה קרוב למטה אשר שכבה עליה אשתך נדה ועל ידי השינה שישנת בלילה נגעה כר העליון שלך במטת אשתך אשר היא בנידתה, וילך האיש ההוא ויבקש הדבר וימצא כדברי הרב זלה"ה.
ועל כן ישמע חכם ויוסף לקח וטהור ידים יוסיף אומץ בכל הימים וביותר ויותר בקרב אלו הימים הקדושים אשר קידשום שמים כי הטהרה גדולה ויקרה בהם לטהר את הנפש.

אזהרה לשמור הידים בנקיות בשעת תפלה ולימוד ובשעת סעודה

נח. וכן להזהר להיות נקי כפים תמיד כי הוא עיקר גדול לטהרה, כי גם בזאת פסתה המספחת ברבים מעמי הארץ אשר לא ידעו להזהר לא בשעת תפילה ולא בלומדם בתורה ובשולחן אשר לפני ה' וידיהם טמא טמא יקרא לנגוע במקומות המכוסים שבגופן, והוא

דין מפורש בטור אורח חיים סימן צ"ב, העומד בתפילה ונגע במקומות המטונפים צריך לנקות ידיו, ומקומות מטונפים היינו מקומות מכוסים באדם כגון שוק וירך.

וכן אם חוכך הראש וכן בצואת האזן והאף שאסור ליכנס אצבעו באזנו או בתוך חוטמו כי אם דווקא על ידי בגד, וכן כתב בסימן קס"ד כי מי שעומד בסעודה ונגע בשוק וירך ומקומות מכוסים באדם או שחיכך בראשו כנזכר וכל כיוצא בזה צריך לחזור וליטול ידיו ולחזור ולברך על נטילת ידים וכל שכן אם עשה צרכיו.

מנהג קדמונים לתלות כלי מים עליהם לטהרת הידים

נט. ולו חכמו ישכילו לתת אל לבם לאמר כי הקדושים אשר בארץ המה היו אוכלים חוליים בטהרה בימים האדירים האלה ואיך ולמה המה יאכלו את לחמם טמא, ואם רע ומר הדבר הזה בכל הימים על אחת כמה וכמה בקרב הימים האלה אשר לא ידעו להזהר בעת תפילתם וגם תפילתם תועבה וסורו טמא קראו למו חס ושלום, ושומר נפשו יהא זריז בנקיון כפיו בדרך חסידים הראשונים אשר עשו כלי קטן תלוי עליהם מן הצד מלא מים לטהר את ידיהם תכף ומיד בנוגעם במקומות הנזכרים כי הידים עסקניות הן, אשר בלי ספק עושה אלה טהרה מביאן לידי קדושה רבה ויקרא.

נקיות המלבושים היא מכלל הטהרה ויתר עניני נקיות

ס. וכן בכלל הטהרה הוא טהרת לבושו כמו שנאמר והטהרו והחליפו שמלותיכם שנסמכו אהדדי, להורות שהחליפה גם היא מסוג הטהרה לטהרת עצמו שיהיו בגדיו טהורים מטינוף וטומאה ושלא יהיו מלוכלכים בשמן ורבב, וכן כתב הרוקח עליו השלום בשורש הטהרה, והזהר בטהרת המלבושים שלא יהיו בגדיך מלוכלכים מן הצואה ומן טיפי מימי רגלים, שמור רגלך כאשר תלך אל בית האלהים, על כן תלמד עצמך בקינוח היטב, שמור נקביך ואל תרגיל להשתין סמוך לגאולה פן יטפטף על המכנסים ואיך תתפלל סלח לנו כי חטאנו ואתה עומד ומטונף, והזהר מש"ז פן ידבק בבשרך ובבגדיך.

סא. ובספר חסידים סימן תת"ל כתב, כי חסיד אחד כשהיה משמש מטתו היה לו חלוק לבן לבד כי אמר שמא ידבק שכבת זרע בחלוקו ואיך אלך לבית הכנסת ואיך תשמע תפילתי, וילמד ממה שאמרו [14] בגדים שבישל בהם קדירה לרבו אל ימזוג בהם כוס לרבו.

מנהג אנשי מעשה לייחד מנעלים לתפלה ויתר פרטים בזה

סב. ועל כן רבים מאנשי מעשה יש להם מנעלים מיוחדים להתפלל בהם בבית הכנסת, ואשרי אנוש יעשה זאת כל הימים ואם לא יוכל להזהר לפחות ינהוג בטהרה זו בימי התשובה ולקיים דברי הב"י ז"ל באורח חיים סימן צ"ח שכתב, כי התפילה היא במקום

הקרבן ולכן צריך להזהר שתהא דוגמת הקרבן בכוונה ולא יערב בה מחשבה אחרת כמו מחשבה שפוסלת בקדשים וכו', וראוי שיהיו לו מלבושים נאים מיוחדים לתפילה כמו בגדי כהונה אלא שאין כל אדם יכול לבזבז על זה, ומכל מקום טוב שיהיה לו מכנסים מיוחדים לתפילה משום נקיות עכ"ל, והוא תועלת גדול לקיבול התפילות.

חומר הלומד ומתפלל במקום מטונף

סג. וכן בכלל הטהרה היא טהרת המקום כמו שנאמר ואת שוק התרומה תאכלו במקום טהור, ובזוהר פרשת תרומה [15] ביארו דרוח קודשא בעי באגר שלים ובאתקנותא דגרמיה ובאתדכאותא דמשכניה וכו', הרי הזכיר אתדכאותא דמשכניה טהרת המקום לבלתי היות שם במקום אשר הוא עומד שום טינוף, וכל שכן כשלומד בתורה להרחיק עצמו מכל טינוף וריח רע כי עליו נאמר כי דבר ה' בזה הכרת תכרת הנפש ההיא, ולא מנו אותה בל"ו כריתות שבתורה יען כי היא חמורה מכל כריתות שבתורה שאינם אלא בעולם הזה ואיסור לימוד התורה והתפילה במקומות המטונפות הוא כרת בעולם הזה ובעולם הבא כמ"ש בכמה מקומות.

עיקר הטהרה תלויה בנקיות מעון וטהרת הלב

סד. ועיקר הטהרה הוא שיטהר עצמו מכל עון ואשמה כמו שנאמר וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם מכל טומאותיכם ומכל גלוליכם אטהר אתכם שהיא על טהרת היצר הרע שמצידו עיקר הטומאה כמו שנאמר ומחטאתי טהרני, וכן לטהר את לבו ממחשבת הטומאה כמו שנאמר לב טהור ברא לי אלהים שאם הלב טהור כל האיברים טהורים ויחדיו יהיו תמים עיניו ולבו צופות מה למעלה מראשו כמו שאמרו דע מה למעלה ממך עין רואה וכו'.

ובכן יטהר מוחו ולבו כדי שתמצא השכינה מקום שבו תשרה כי דבר קל יפגום בהם מרוב דקותם ורוחניותם שהם רומזים למקום עליון כנודע, וכן לטהר הלב מקנאה ושנאה ותחרות ומכל מדות הרעות התלויות בלב כגון דאגה ואנחה ועצבות וכעס והיתול וכיוצא, וכאשר יהיה הלב פנוי מכל זה הוא דירה נאה לשכינה בלבו.

טהרת המחשבה תלויה בלימוד התורה ודברי הזוהר והרמב"ם בזה

סה. ועיקר טהרת המחשבה היא על ידי עסק התורה כמו שכתב הרמב"ם ע"ה בסוף איסורי ביאה זה לשונו, יתיר מכל זאת אמרו יפנה עצמו מחשבתו לדברי תורה וירחיב דעתו בחכמה שאין מחשבות עריות מתגברות אלא בלב פנוי מן החכמה וכו', וכן פירש בזוהר פרשת קדושים [16] שעיקר הטהרה היא על ידי התורה זה לשונו, ותא חזי לא אתדכי בר נש לעלמין אלא במילי דאורייתא בגין כך כן מילין דאורייתא לא מקבלין טומאה

בגין דאיהי קיימא לדכאה לאילין מסאבי ואסוותא באורייתא אשתכח דכתיב רפאות תהי לשרך וכתיב יראת ה' תוסיף ימים דכיותא אשתכח באורייתא דכתיב יראת ה' טהורה עומדת לעד מאי עומדת לעד דקיימת תדירא בההוא דכיותא ולא אתעדי מיניה לעלמין ע"כ.

ציונים והערות לפרק א

1) ר"ה דף י"ח ע"א. 2) אבות פ"ב מ"ד. 3) תנחומא אמור פכ"ב. 4) זבחים דף ז' ע"ב. 5) זוהר נח דף ס"ד ע"ב. 6) זוהר תרומה דף קכ"ט ע"א. 7) דברים רבה פרשה ה' אות ה'. 8) זוהר פקודי דף רמ"ט ע"ב. 9) חולין דף ל"ז ע"ב. 10) כאן הורה המחבר כדעת גורי האריז"ל להחמיר בכ"ג ל"ש גבינה אחר בשר ול"ש בשר אחר גבינה, אבל המעיין בפ"ח משבת יראה שכתב להיפך דרק בגבינה אחר בשר החמיר האריז"ל שלא לאוכלו כל אותו היום אבל בבשר אחר גבינה אין להחמיר ואדרבה מצוה יש בדבר כדמוכח מדברי התקונים והו"ד בשולחן גבוה, וקרוב שכאן כתב המחבר ממה שקיבל תחילה מגורי האריז"ל דבכ"ג אסור ואפי' בשר אחר גבינה וכמו שכתב להדיא בפ"ח משבת בשמם, אלא ששם נטה לחלוק עליהם כמו שציין שם בפירוש וכתב דאע"פ שלדבריהם יש לאסור בכ"ג מ"מ לדעתו אין מקור לאסור ואדרבה מדברי התקונים יש צד גדול להתירו, ונמצא לפ"ז דפרקים אלו כתב המחבר ממה שקיבל מרבותיו ע"פ הקבלה שבידם מהאריז"ל ואילו את פרקי השבת כתב המחבר לאחר מכן אחר שסידר את כתבי האריז"ל ומהרח"ו וכמו שציין שם דמה שהורו גורי האריז"ל אין לזה מקור בכתבים ועל כן חזר שם להכריע להתירא בבשר אחר גבינה, ועי' משנ"כ שם בהערה 242. 11) הובא ברא"ש שלהי מס' ר"ה. 12) תקו"ז תקון ע' דף ק"ל ע"ב. 13) ספר חסידים סי' רמ"ח. 14) יומא דף כ"ג ע"ב. 15) זוהר תרומה דף קכ"ח ע"א. 16) זוהר קדושים דף פ' ע"ב.

פרק ב - מעלת התורה - חובת התשובה

עיקר כפרת החוטא להוסיף בלימוד התורה

א. יאותו ה חסידים **ו** הישרים **ה** יראים את דבר ה' הבאים לשוב אל ה' אלהיהם ולתקן את אשר עיותו פשע וחטאה, יאותה להם תחילת דבר להוסיף לקח יום יום כדי שתהא תשובתם מקובלת כאשר חכמים הגידו, [17] רב הונא אמר אם נכשל אדם בעבירה ונתחייב מיתה בידי שמים מה יעשה ויחיה אם היה רגיל לקרות דף אחד יקרא שני דפים אם היה למוד לשנות פרק אחד ישנה שני פרקים וכו' והיא התשובה העיקרית, וכן אנו אומרים בתפילתנו השיבנו אבינו לתורתך כי הרחוק מהתורה רחוק מקודשא בריך הוא ואין בור ירא חטא ולא עם הארץ חסיד, וכבר אמרו [18] בזבח ובמנחה אינו מתכפר אבל מתכפר הוא בדברי תורה.

ע"י לימוד התורה קורעין גזר דינו של אדם

ב. ואמרו בזוהר [19] זה לשונו, ר' יוסי הוה אזיל באורחא ופגע ביה ר' חייא אמר ליה האי דאוקמוה חברייא דכתיב בעלי אם יתכפר עון בית עלי בזבח ומנחה, בזבח ומנחה אינו מתכפר אבל מתכפר הוא בדברי תורה אמאי בגין דדברי תורה סלקין על כל קרבנין דעלמא דכתיב זאת התורה לעולה למנחה שקיל אורייתא לכל קרבנין, אמר ליה הכי הוא ודאי דכל מאן דאשתדל באורייתא אף על גב דאתגזר עליה עונשא מלעילא ניחא ליה מכל קרבנין וההוא עונשא אתקרע ובגין דילעי בה לשמה קודשא בריך הוא אתפייס בהדיה ע"כ.

ובשמות רבה פרשת תצוה [20] ז"ל, אמרו ישראל רבונו של עולם עניים אנו ואין לנו להביא קרבנות אמר להם דברים אני מבקש מכם ואין דברים אלא דברי תורה ואני מוחל עונותיכם, ובפרק קמא דברכות, כל העוסק בתורה וכו' מוחלין לו כל עונותיו שנאמר בחסד ואמת יכופר עון ע"כ.

אזהרה על עון ביטול תורה

ג. ורבים בוערים בעם חושבים בסכלותם כי לא תאבד הנפש בהמנעם מעסק התורה, ואחרי שהם מאמינים בה' ועושים המצוות אינם חוששים לביטול התורה והולכים בעצת רשעים ושמים עיקר עסקיהם בהבלי העולם, כמו שראיתי בעיני כמה עשירים שנתן להם ה' עושר וכבוד ויכולים לעסוק בתורה מחצות היום ואילך ואינם עושים כן, ויתחלפו להם ספרי החנות בספרי התורה ויסתפקו במה שלמדו מנערותם או במה שלומדים תורה בניהם הקטנים וכשיכנסו לכלל מצוות יתבטלו יחד אבות ובנים, ונעשה להם כהיתר ביטול התורה עד שבימים הנוראים והאדירים האלה יוצאים לפעלם ולעבודתם עדי ערב ואין איש שם על לב פחד ה' והדר גאונו כי בא לשפוט הארץ וזכר כל היצור ומעשה איש ופקודתו ועלילות מצעדי גבר, מחשבות אדם ותחבולותיו יצרי מעללי איש למשפט יקרבו.

תוכחה על חומר עון ביטול תורה מהר"ם די לונזאנו ע"ה

ד. ולא ידעו ולא יבינו כי אף השב אל ה' בצום ובכי ומספד ובכל דרכי התורה ולא יחוש לביטול תורה אין תשובתו מועלת כלום כי כל זמן שאינו עוסק בתורה ומתרפה ממנה אם ימלט מבא לידי מינות וכפירה לא ימלט מבא לידי דומה למינות וכפירה, המשל, ראובן אם לא יעסוק בתורה כראוי ימשוך לו מזה שלא יחוש בדקדוק המצוות ולאיסורים הקטנים בעיני האדם, כמו הדבור בבית הכנסת והשכמתו והערבתו והכוונה השלימה בתפילה והסתכל בנשים וכל כיוצא באלו, ואם יתבטל יותר יגיע עד שלא יחוש להתפלל עם הציבור ולא ידאג כשאירע לו שלא קרא קריאת שמע והתפלל בעתם או שלא התפלל

כלל, ויהא מותר בעיניו הליצנות והגאוה והחנופה וסיפור לשון הרע ועניינים אחרים מלבד אלה.

ואם חולי הביטול מתלמוד תורה יתחזק עליו יותר ויגיע עניינו עד שלא יחוש לדברי חכמים כלל, ואם יקרא קריאת שמע ויתפלל או יברך ברכת המזון יהיו דבריו בלא כוונה כמי שמדבר בחלום ויהא לבו נוקפו על תורה שבעל פה וילגלג בדברי חכמים ויבז להם בלבו, ויתיר לעצמו הגזל והאונאה והשבועה לשוא ולשקר ואולי גם מן העריות ובעל בת אל נכר, כללו של דבר, לפי רוב העסק בתורה ירבה החסידות וטוב אמונתו ולפי רוב ההבטל מתלמוד תורה ירבה התרחקו מהשם יתברך ומחוקיו ומצוותיו ורוע אמונתו, ואין רצוני באמרי רוע אמונתו כי האיש ההוא יאמר בפיו שהוא מאמין אמונה רעה פלונית אך רצוני לומר שיעשה מעשים שיורו על רוע אמונה, ואין צורך להאריך עוד בזה כי פשוט הוא בהתבוננות מעט.

ה. וכל זה תמצא רמוז בספר הזוהר בדברים קצרים אמרו בפרשת ויקרא [21] זה לשונו, כד בר נש אתרחיק מאורייתא רחיק הוא מקודשא בריך הוא ומאן דקריב לאורייתא קריב לקודשא בריך הוא בהדיה ע"כ, ועל זה נאמר ליהושע לא ימוש ספר התורה הזה מפיך והגית בו יומם ולילה למען תשמור לעשות ככל הכתוב בו, בא ללמדנו כי מי שלא ימוש ספר התורה מפיו ישמור לעשות ומי שימוש ספר התורה מפיו ולא יהגה בו יומם ולילה לא ישמור לעשות ככל הכתוב בו, ולכן אם יאמר לך אדם שאינו מרבה בעסק התורה כראוי שהוא בעל תשובה וצדיק וחסיד אל תאמן ואם ירבה בתורה האמן תאמינהו.

וכל משכיל ישכיל בלבו לאמר, אם יהושע שהיה נביא ושמש את משה רבינו עליו השלום ארבעים שנה ולמד ממנו כל התורה אמר לו השם יתברך שאם ימוש ספר התורה מפיו לא ישמור לעשות ככל הכתוב בו שאר בני אדם על אחת כמה וכמה כמו שהאריכו כל חכמי המוסר בפרט הזה למעניתם. (הגה, ועיין בהר"ם לונזאנו ז"ל).

להרבות בעסק התורה בעשרת ימי תשובה

ו. ועל כן הימים האלה נזכרים ונעשים לכל בעל תשובה לתקן עון ביטולה של תורה ולמעט כל אחד בעסקיו ולקבוע ביום ובלילה לימוד התורה ולרדוף אחרי בתי מדרשות לשמוע חכמה ומוסר ואז תלמוד תורה ותשובה מוחלין על כל עונותיו, אך בתנאי שיקבל עליו לבלתי עזוב את התורה ולהתדבק בה ככל הבא בידו כי בה יחזק במעשה תשובתו ולא ירפנה תמיד כל הימים.

יבאר שעיקר לימוד התורה תלוי בצירוף התשובה והמעשה

ז. אך לא יעלה על לב איש אם חטא ואשם כי יספיק לו תורתו לכפר עליו, שלא מצינו שעמדה להם לאחיתופל ולדואג תורתם לכפר עליהם כי שניהם אין להם חלק לעולם הבא עם היות שהיו דורשים כמה הלכות במגדל הפורח באויר כמו שאמרו בחגיגה [22] ועיקר התורה היא התשובה והמעשה, ועונשו של תלמיד חכם אם חטא גדול משל עמי הארץ כמו שאמרו ז"ל [23] הגד לעמי פשעם אלו תלמידי חכמים שאפילו שגגות נעשה להם כזדונות.

דברי המקובלים בחומר העוסק בתורה בלא תשובה

ח. וכתבו המקובלים כי על זה נאמר ולרשע אמר אלהים מה לך לספר חוקי, כי אם לה' יחטא איש מיד הוא מתלבש בקליפה ובהיות כי נמצא תוך הקליפה כשהוא עוסק בתורה הוא משפיע אל הקליפה בהכרח, והקליפה תובעת דין ותאמר תפילתו ותורתו של פלוני משלנו היא ונוטל השפע הבא ממנו ושפחה תירש גבירתה, אכן בכח התשובה יתוקן הכל כמו שהיה ויכניע וישבר כח הקליפה וחיל בלע ויקיאנו ויחזור כל השפע אשר נטלו מחמתו להעלות ריח ניחוח לה' ויחשבו לו זדונות כזכויות, באופן כי שתים אלה תורה ותשובה הא בלא הא לא סגיא.

מנהג קדמונים להתודות קודם לימודם

ט. כי זה היה טעם מנהג חסידים הראשונים ז"ל להתודות טרם שיבתם ללימודם כדי שיקדים להם החרטה והוידוי קודם עוסקם בתורה לבלתי יוכלו נגוע איש זר בשפע תורתם ותפילתם, והוא מנהג נכון כאשר כתבנו בפרקי הסליחות דלעיל.

תוכחה לתלמידי חכמים לפשפש במעשיהם על דקדוק המצוות

י. וכאשר התלמיד חכם יפשפש במעשיו לשוב אל יפן לאשר פשפש ולא מצא כי אם ישוב לפשפש לאט לאט יוסיפו לו כהנה וכהנה, ושמא כאשר עשה איזה דבר שבקדושה שמא לא עשה הענין כהוגן כאשר עינינו הרואות שהרבה מצוות אינן עושין כהוגן כגון הנחת תפילין של ראש שרוב העולם נכשלין בהם ואינן מניחין על השיער אלא על המצח כי לא ידעו גזרה שוה דבין עיניכם דקרחה, וכשאינן מקיימים המצוות כמאמרן של חז"ל ומחסרים אפילו דקדוק אחד לא עשה המצוה כתקונה שכל דקדוקי המצוות אף אם נראה קל וקטן מאד תלויים בו קיום העולמות בקיומן וחרבנן בעוברן, כי על כן יפול החיוב לעיין בכל מעשה המצוות לפשפש שמא לא קיים אותם כדין או שמא עשה המצוה שלא לשמה.

ואף אם הוא צדיק תמים וחסיד בכל מעשיו אל יעמיד עצמו על חזקתו שאינו יוצא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן, כי אדרבה כל הגדול מחבירו יצרו גדול ממנו ומבקש

להכשילו והוא צריך שימור וזרוז יותר כי הקדוש ברוך הוא מדקדק עם חסידיו כחוט השערה כי כפי גודל קדושת נשמתו ומעלתו העליונה אם יחטא כחוט השערה נחשב לו כעבותות העגלה שכל מה שהנשמה יותר פנימית חטאו עושה יותר רושם למעלה עד ששגגתו עולה זדון, ולכן החכם והחסיד צריך פשפוש ביותר במעשיו שלא ימצא אחריו מאומה.

תוכחה למשתמשים בכתרה של תורה ע"פ הר"ם לונזאנו ע"ה

יא. ואם פשפש ולא מצא מכל אלה יפשפש פן ואולי התרשל באהבת ויראת ה' כל היום וכדבעי ליה למיעבד לא עבד, או שמא השתמש בכתרה של תורה כאשר רבתה המספחת ברבת מבני עמינו לדרוש ברבים כדי שיתנו להם.

ורבים בנים סכלים שהיו אומרים להם הפרנסים אנו ניתן לך מה שניתן מבלי שתדרוש בקהל, והוא היה אומר יותר אני רוצה שתתנו לי מנה ואדרוש ממה שתתנו מאתים ולא אדרוש כי כשאדרוש ותתנו לי זהו כבודי שנותנים לי לפי שאני חכם אך כשלא אדרוש אני מתבזה שנראה שאני שוה לשאר העניים, ולא ידעו תועי רוח אשר האריכו הראשונים על מאמר, רבי צדוק אומר אל תעשם עטרה להתגדל בהם [24] ובמקומות רבים מצינו הפך מזה שהיו נהנים ונוטלים שכר, והעלו בספרתם הראשונים שהאיסור הוא לתלמיד חכם לשאול חלקו בפיו לאמר שמרו נפשי כי חסיד אני, אכן לא הותר לקבל מבני אדם רק בתורת צדקה מצד היותו עני ולא מצד היותו חכם כאלו הדורשים ברבים לכשיתנו להם, וה' הטוב יכפר בעד, ואלהי ישראל יזכנו להיות מיודעי שמו ולומדי תורתו לשמה.

עוד בענין הנז' ופירוש רבינו יונה במשנת וכל מעשיך יהיו לש"ש

יב. ובאמת צריך כל תלמיד חכם להתאמץ מאד על ככה ולהחריד את לבבו לשוב מעבירה זו אם ישנה בידו לשלא יכרת ויחליף במיטב ימיו חס ושלום, וכן כל כיוצא באלה הדברים שאדם דש בעקיביו יפשפש בהן ומצא אשר עלה כולו קמשונים כסו פניו חרולים, כאשר אירעני לי המחבר עם כמה תלמידי חכמים צדיקים בעיניהם ובשבט שפתי הודעתי את תועבותיהם כי אין בהם אחד העושה עבודה תמה ונקיה מבלי שגיאה.

יג. וכתב רבינו יונה בפרקי אבות וזה לשונו, בכל דרכיך דעהו אמרו חכמים כל מעשיך יהיו לשם שמים שאפילו דברים של רשות כגון האכילה והשתיה וההליכה והישיבה והקימה והתשמיש והשיחה וכל צרכי גופך יהיו כולם לשם שמים לעבודת בוראך או לדבר הגורם עבודתו, שאפילו היה צמא ורעב אם אכל ושתה להנאתו אינו משובח אלא יתכוין שיאכל כפי חיותו לעבוד את בוראו.

וכן אפילו לישב בסוד ישרים ולעמוד במקום צדיקים ולילך בעצת תמימים אם עשה להנאת עצמו והשלים חפצו ותאותו איננו משובח אלא אם כן עשה לשם שמים, וכן בשכיבה אין צריך לומר שבזמן שיכול לעסוק בתורה ובמצוות לא יתגרה בשינה לענג עצמו אלא אפילו בזמן שהוא יגע וצריך לישן כדי לנוח מיגיעה אם עשה להנאת גופו איננו משובח אלא יתכוין לתת שינה לעיניו ולגופו מנוחה לצורך הבריאות שלא תטרף דעתו בתורה מחמת מניעת השינה, וכן בתשמיש אפילו בעונה האמורה בתורה אם עשה להשלים תאותו או להנאת גופו הרי זה מגונה, ואפילו אם נתכוין כדי שיהיו לו בנים שישרתו אותו וימלאו מקומו איננו משובח אלא יתכוין שיהיו לו בנים לעבודת בוראו או שיתכוין לקיים מצות עונה כאדם הפורע חובו.

וכן בשיחה אפילו לספר בדברי חכמה צריך שתהיה כוונתו לעבודת בוראו או לדבר המביא לעבודתו, כללו של דבר חייב אדם לשום עיניו ולבו על דרכיו ולשקול כל מעשיו במאזני שכלו וכשרואה דבר שיביא לידי עבודות הבורא יתברך יעשהו ואם לאו לא יעשהו ומי שנוהג כן עובד את בוראו תמיד, ע"כ.

תוכחה לדרשנים המתעטפים בטלית אחרים מספר "עוללות אפרים"

יד. ומי זה האיש אשר לא יקרע סגור לבבו כשיפשפש במעשיו והוא הפך עליו בלהות, כאשר ראיתי כמה חכמים בעיניהם מן הכתות הרמים המדברים בלשון מדברת גדולות ולכבוד עצמם הם דורשים, וכל אחד ברוח שפתיו יתנשא לאמר אני אמלוך כי יראו כי אני נאה דורש לשנות כל פשט לפשוט צורתו והלבש אותו בגדים אחרים, וזה תכלית מבוקשם וגבה לבם עד להשחית כי לא יאמרו דבר בשם אומרו ומתעטפים בטלית שאינו שלהן וכל דבריהם גנובים הם איתם בשבר אשר הם שוברים מחיבורים אחרים מעט כאן ומעט כאן והיה הדרוש שלם.

אזהרה לדורשים בדרך הפלפול ולא בדברי כבושים

טו. ומי מהם המתחכמים לעשות עיקר דרושם בפלפולים בגמרא ובפוסקים והן כל העם מקצה כאשר באו כן ילכו ואין כל מאומה בידו באין מבין, ואין דורש דברי כבושים ויראת ה' ולהרים מכשול מדרך עמינו כאשר יאותה להם כי זה כל פרי עסק התורה ותכלית הפלפול והחידוד כדי לעמוד ולשרת בשם ה' להביא אורה לעולם ללמד לפושעים דרכיו וחטאים ישובו אליו.

הירצה ה' באלפי דרושים בריבבות פשטים כי לא המדרש הוא העיקר אלא המעשה לתקן אורחות עקלקלות מרבת בני עמינו, ויפה שעה אחת של תשובה ומעשים טובים להחזיר חטאים למוטב מהרבה עתות היוצאות בהשמעת דרושים ודקדוקים כי אין נפש

החוטאת נפעלת מהם לשוב מחטאו ועודינו עומד במרדו, ולא מצינו לחכמי התלמוד שאמרו על שום אדם שזכה לקנות עולמו בשעה אחת בשביל פלפול אחד או הלכה או דרוש אחד כי אם כולם לא זכו למעלה זו אלא בשביל המעשה כנודע מהש"ס בכמה מקומות. (ועיין בפרקי שבת הארכתי).

תוכחה לתלמידי חכמים שלא יגיסו דעתם בתורתם

טז. ומי שנגע אלהים בלבו ירחק מהם ויתדבק בקונו להיות נאה דורש ונאה מוכיח את העם במכשולם אשר תחת ידם למען ישובו מדרכם הרעה וכדברי ר"י ז"ל שכתב, וירחיק עצמו מאד מלהתנשא בעצמו בהיותו דורש בחכמה מגודל דעתו ויושר אמרותיו בקהל רב ויקח קל וחומר ממעשה שאמרו, [25] מעשה ברשב"ג ורבי ישמעאל בן אלישע שהיו יוצאין ליהרג והיה ר' שמעון בוכה אמר לו ר"י שמעון אחי למה אתה בוכה והלא שתי פסיעות הן ואתה נתון בצד אבותיך אמר ליה ולא אבכה ואני יוצא ליהרג כעובד ע"ז וכמגלה עריות וכשופך דמים אמר לו ר"י מימיך לא באה אשה לשאול לך על נדתה והאיש על נדרו והיית ישן או סועד או שמא לא הניחה השמש ליכנס וכתיב אם ענה תענה אותו וכתיב וחרה אפי והרגתי וכו' אמר לו בין ער בין ישן בין סועד מפוקד היה השמש שלא ימנע שום אדם מליכנס אצלי, ולא על חנם אלא פעם אחת הייתי יושב ודורש ובני אדם עומדים עלי גס לבי אמר לו כדאי אנו שאנו יוצאין ליהרג, ע"כ.

ומי שמע כזאת ומי ראה כאלה אשר לא יחרד ותרגז בטנו ותאחזנו פלצות לעשות הדברים לשם פעלן לבלתי הגסות חס ושלום בדברי תורתו, ועל מה שחטא כבר ידאג וישוב וניחם על הרעה נכריה עבודתו לבל ימות ויספה במיתה משונה בלי חמלה וחנינה חס ושלום, וכל תלמיד חכם כאשר יתן את עיניו ואת לבבו כמה מדקדקין עליו מלמעלה במפעליו בדקדוק עצום ורב חרוד יחרד ומורא יעלה על ראשו.

סגופי תשובה שקבלו עליהם חכמי התלמוד

יז. ואל יעלה על לבו לאמר כי כביר מצאה ידו בתורה ובמצוות חנני אלהים וכי יש לי כל וכי לא יאמר עליו מחיובי הסיגופים והתשובות אשר גבלו ראשונים, כי לו יחכם ישכיל מעשים רבים בחכמי התלמוד מהדקדוק הגדול אשר היו מדקדקים עליהם, ואף כי היה תורתם אומנותם עשו סגופים עצומים עד שמתו באותה מיתה, כמו שאמרו בפרק אחרון דקדושין [26] דר' חייא בר אשי הוה רגיל כל עידן דהוה נפיל על אפיה הוה אמר רחמנא ליצלן מיצר הרע יומא חדא שמעתינהו דביתהו אמרה הא כמה שני דפריש ליה מינאי מאי טעמא קאמר הכי יומא חדא הוה קא גריס בגינתיה קשטה נפשה חלפא ותניי קמיה אמר לה מאן את אמרה ליה אנא חרותא תבעה א"ל אייתי לי ניהלי להך רימונא דריש

צוציתא שוור אזל אייתי לה כי אתא לביתיה הוה קא שגרא דביתהו תנורא סליק וקא יתיב בגוויה אמרה ליה מאי האי אמר לה הכי והכי הוה עובדא אמרה ליה אנא הואי לא אשגח בה עד דיהבא ליה סימנא אמר לה אנא מיהא לאיסורא איכווני, כל ימיו של אותו צדיק היה מצטער עד שמת באותה מיתה דתניא אישה הפרם וה' יסלח לה וכו', ור' עקיבא ואיסי בן יהודה היו בוכין על זה ואמרו לדבר זה ידוו כל הדווים כי מה יעשו האנשים החטאים במרד ובמעל.

ואמרו בגמרא, [27] דחסידים הראשונים היו מתאוין להביא קרבן חטאת כי היו מדקדקין בעצמן שלא יהא חל עליהם שום פגם אפילו בשוגג ולהסיר החטא מיד כדי שלא להיות אפילו מעט מזער תחת ממשלת הסט"א ולא ידבק בידם מאומה מן החרם, וכן ראוי להיות כל תלמיד חכם בכל עת ובכל רגע חרד וזע לחפש בדרכיו אם נטו אשוריו מדרכי חסידותו אפילו מעט מזער כי יאבד טובה הרבה, ודימוהו הראשונים לחרוז התלויים בו זכוכיות כי בהוותר אחד מהנה יוותרו כולם.

דברי המדרש על חומר החוטא בשגגה וטעמו

יח. וכן אמרו בילקוט שמעוני [28] בפסוק גם בלא דעת נפש לא טוב ואץ ברגלים חוטא זה לשונו, שנו רבותינו מצוה גוררת מצוה ועבירה גוררת עבירה, לא יצר אדם על עבירות שעשה בשוגג אלא שנפתח לו פתח שיחטא אפילו במזיד, ולא ישמח אדם על מצוה שבאה לידו אלא שמצוות הרבה עתידים לבא על ידו לפיכך אם חטא אדם בשוגג עליו נאמר ואץ ברגלים חוטא ע"כ, וכן אמרו שם [29] בפסוק ונפש כי תחטא בשגגה מכל מצוות מהו בשגגה מכל מצוות ללמדך שכל החוטא בשוגג כאילו עבר על כל מצוות ה' וכן הוא אומר וכי תשגו ולא תעשו את כל המצוות ואומר שגיאות מי יבין וכו' גם מזדים חשוך עבדך ששגגת תלמוד עולה זדון ע"כ.

והטעם לכל זה כמו שכתבו חכמי המוסר מפני היות הנפש הויה דקה ורוחנית אצולה ממקום גבוה כל דבר שיפגום האדם אפילו שוגג מחשיך הנפש, והוא כמשל השופך על בגדיו הלבנים והנקיים קיתון של שמן אפילו שוגג שהכתם מחשיך הבגד ההוא, ואם יכשל האדם בדרך וירוץ את גולגלתו ואם יאמר לא ידעתי שהיה שם אבן יאמרו לו היה לך לראות ולהסתכל בדרך אשר אתה הולך.

כללו של דבר, כי אין תואנה לאדם ובפרט לתלמיד חכם לומר שוגג הייתי ולא ברשע ולא בפשע פעלתי עולה ולא אתעצב על לבי על שגגה שיצאה מתחת ידי ואנכי לא ידעתי ואנכי אדם ולא אל שלא אוכל להתעלם או לשכוח כי דרך אנשים לי כאשר שמעתי רבים מעמי הארץ אומרים כי יחטא שוגג לאמר, מה עשיתי ובמה נחשב הוא כי לא לבי

הלך במעשה הרע ואם נעשה ולא מלבי מהבל ימעט חטאתי, ולא ידעו תועי רוח בינה כי לא מזער היא כי קו לקו הלוך ילך ופושט ידו בכל מצוות ה' אשר לא תעשינה כאמור.

יבאר כי החטא בשגגה הוא סימן לעבירה שעשה תחילה

יט. ואמרו הראשונים שאם יחטא איש שוגג אין זה כי אם שנפשו לא טובה היא מאיזה עון שעשה תחילה ואותה עבירה גרמה לו זאת, כי האיש אשר אין בידו עון אשר חטא אין שוגג בא על ידו כי הוא יתברך אפילו על ידי בהמתן של צדיקים אינו מביא תקלה צדיקים עצמן לא כל שכן.

המקדש עצמו במותר לו יהא נשמר מן האיסור

כ. ועל זה ידוו כל הדווים לבלתי סור מן המצוה ימין ושמאל ולקדש עצמם במותר להם שלא לבא להכשל באיסור כמו שאמרו הראשונים, למען תלך בדרך טובים וארחות צדיקים תשמור כי דרך טובים הוא מדת החסידות וארחות צדיקים יקרא העושה שורת הדין, ואמר למען תלך בדרך טובים כי מדת החסידות הוא משמרת לאורחות צדיקים יען כי המתנהג בחסידות יהיה לעולם שמור לו דרך צדיקים כי אם ישגה יהיה רק מחסידות העודף על מדות צדיקים, ועל זה נצטוינו מן התורה קדושים תהיו פרושים תהיו ופירש הרמב"ן שהוא לקדש עצמנו במותר לנו.

אזהרה לדורות אחרונים לגדור הפירצות ע"י הסתייגות מהמותר

כא. ויש לו לאדם להיות עיניו פקוחות על כמה חטאים ומנהגים אשר לא טובים שנתפשטו בדורותינו ונעשה להם כהיתר ואם מוחין בידם אומרים בדרך כבושה אנו הולכים, ואין נותנים אל לבם שלסטים שכמותם כבשוה על כי לא עשו סייג וגדר למשמרת כמו שעשו בענין נעילת הסנדל ביום הכפורים, כי מהחמשה עינויים בארבעתם כל ישראל מחזיקים בם בתוקפם יען כי לא מצאו שום היתר מה שאין כן בנעילת הסנדל אשר התירו ברחוב של גויים ועל ידי זה נעשה להם היתר אף בביתם ובמקום רחובות של יהודים, וגם רבים מתופשי התורה גם עליהם עבר כוס התרעלה הזאת.

וכן בענין שיחת חולין בבית הכנסת ונעשה לרוב העולם היתר ממה שכתוב, מותר לחשוב חשבונות של מצוה בבית הכנסת וכן לדבר בצרכי ציבור שלא בשעת התפילה, ומזה פרצו הדורות ביותר ונהגו לשוח אף מה שאינו צרכי ציבור ואף בשעת התפילה ובשבת, וכאלה רבים איתם בכל דור ודור מתרבים הפרצות יותר ממה שקדם לו ואינו נחשב זה להם לחטא להתודות ולהתחרט עליו לא בעשרת ימי תשובה ולא ביום הכפורים ולא ביום המיתה.

וכל איש הירא יגדור גדר אף במותר היכא דנפרץ גדר הראשונים לבער קוצים מן הכרם ה' צבאות, ויקדש עצמו במותר לו בכל מנהגים כיוצא באלה ולא ילך בדרך כבושה כי באריכות הגלות הזה אשר הוא על ידי התפשטות והתגברות זוהמת הנחש צריכין אנחנו לעשות ביותר סייגים וגדרים לבל יתערב זר הוא כח הטומאה באורות הקדושה.

מוסר לירא מן החטא

כב. ולעולם תמיד לא ימיש האדם מנגד עיניו הצר הצורר הוא שטן הוא יצר הרע אויבו ומבקש רעתו, כדב אורב הוא לו לראות מתי יפול בידו וימצא מקום להתאחז בו להחטיאו ולהשטין עליו לכתוב עליו מרורות, וכאשר יקל בעיניו עבירות שאדם דש בעקיביו ויפרוץ גדר ויצא מן הגבול משחית נפשו והוא נמסר ביד היצר הרע מוסר אכזרי חס ושלום, ומדוע יעשה האדם ויגרום לעצמו מה שלא היה יכול שונאו לגרום לו כמאמר הפייטן, זדון לבי עשה לנפשי את אשר אויבי לא יוכל עשוהו.

ועל כן יש לו לאדם שיקיץ משינתו ותרדימת נפשו ויתעורר נפשו בדרכיו וירא ויתבושש ויכלם מאד מלהכשל בדרכי קונו קטנה או גדולה חס ושלום, ואת אשר חטא לשעבר יתעורר לשוב באופן שיתחרט ויתנחם ממעשה הרעה אשר הכניס הבליעל במחנה קדושה ויבכה ויצעק מר עליו ויפרוש מאותו החטא ומדבר הגורם לחטא כאשר ינוס ויברח מקול הארי.

מעלת המפשפש במעשיו בכל לילה ובפרט בלילות עשי"ת

כג. ומנהג אנשים צדיקים הראשונים שבכל לילה ולילה היו עושים חשבון עם נפשותם על כל מה שעשו ביום, ואם ביום ההוא מצאו אשר חטאו על נפשם לה' היו מתוודים וצועקים מר ומקבלים עליהם דרך התשובה לאותו החטא והם הנקראים בספר הזוהר [30] מארי דחושבנא, ואף אם אין כל אדם יוכל עשה ככה בימות השנה ראוי לעשות ולהתנהג ככה בעשרת ימי תשובה, וחשב עם קונהו ברוך הוא בכל לילה על כל מה שפעל ועשה באותו היום עצמו והן על לשעבר וישוב ויתנחם עליהם ויתודה עליהם לפני בעל הרחמים יתברך כפי צחות לשונו ויראה לתקן את אשר עוותו בעשרת ימי תשובה, כי אף כי בשאר הימים בעשותו תקון העבירה יתקן מעוותו אך באלו הימים מסוגלים ומוצלחים מאד לתקן בנקל מה שלא נעשה כן בשאר הימים.

העסק בתורה ותשובה בלילות עשי"ת מתקן שאר לילות השנה

כד. וראוי ונכון מאד לאדם שידד שינה מעיניו בלילות עשרת ימי תשובה ולהוסיף בהם תורה ותשובה, כי כשם שהימים האלה המה תיקון לכל ימות השנה כנזכר לעיל גם הלילות המה תיקון ללילות השנה, וכמה לילות עמל מינו לו בלילות כל השנה בשמחת

מריעות ושחוק וקלות ראש, ועתה ישב בדד וידום ויפשפש במעשיו במה שעשה כל השנה כולה וגם את אשר בלילה לא שכב לבו להכעיס את בוראו ולהקניט את יוצרו.

ראוי לעשות תקון כרת מהאר"י בלילות עשי"ת ולפשפש במעשיו

כה. ומה טובו ומה יופיו אם יעשה בתוך ימי עשרת ימי תשובה תיקון הכרת שכתב רבינו האר"י זלה"ה שתיקנו שידד שינה מעיניו להיות ניעור כל הלילה ולא לישן כלל אלא לעסוק בתורה עד אור הבקר, וכתב שהתיקון העיקרי הוא ללמוד ולקרות משניות מסכת כריתות ופירושיהן או בהרמב"ם בהלכותיו.

ובלומדו החייבי כריתות יפשפש במעשיו אם עבר על איזה מהן ושתה מי המרים מים הזדונים ההם בנערותו ובבחרותו, ואם עבר עליהם יבכה ויתאבל וישב לעפר וישתומם על ככה איך בא על ידו מעשים אשר לא יעשו עד להכעיס בהם לבורא עולם יוצר נשמתו ועשה הרע בעיניו, ויתפלל ויתחנן לפניו כי אל רחום וחנון הוא ומרבה להטיב וידו פשוטה לקבל שבים, ובנותנו אלה הדברים מול עיניו ולבו יעורר עצמו בכל עוז ותעצומות ואל יתן דומי לו בתורה ובתחינות ואל יחטפנו שינה.

אופנים להסיר העייפות לנעורים בלילה מספר "סדר היום"

כו. ואם רואה עצמו מבולבל ומטורף מן השינה ירחץ פניו ידיו ורגליו במים קרים כדי להסיר הכבדות מעליו וינענע עצמו מפה ומפה ולא יעמוד במקום אחד כי הטיול וההילוך בזה עיקר גדול, וכן מצינו בענין כהן גדול ביום הכפורים שהיו אומרים לו אישי כהן גדול עמוד והפג אחת על הרצפה לומר כי העמידה והצינון מסירים השינה, ובפרט צינון הרגלים כתב הרמב"ם ז"ל בפירוש המשנה לפי שהרצפה תצנן הרגלים ותידד השינה וכשיתחממו הרגלים תבא השינה ונתבאר זו הסיבה בשאלות הטבעיות וכו' עכ"ל.

המנדד שינה מעיניו מתקן פגם הראיה וניצול מחיבוט העינים

כז. והחכם עיניו יהיו להתגבר על יצרו המפיל חבלי שינה על עיניו ויעשה מלחמה עם השינה, ובשעה שירגיש הצער בעיניו יכוין שעל ידי צער זה יתוקן מה שפגם בפגם הראות ואשר פגם בעיינין עילאין, וגם אשר בזה ינקה מעונש חיבוט הקבר מהמלאך המשבר עיני האדם בקבר ועל ידי צער זה יפטר מאותו העונש, וכבר ראיתי תפילה אחת מועתקת מחסידים הראשונים להוציא הכוונה ההיא בשפתים.

סגולת תקון כרת וקבלת ד' מיתות ב"ד בעשי"ת להגן מיסורים

כח. וראוי לכל איש הירא ורך הלבב לבלתי יתעצל בתרדימת שינתו מלעשות התיקון הלז בעשרת ימי תשובה להטהר מהן מכל וכל ביום הכפורים ולא יצטרך ליסורין כמו שאמרו, [31] עבר אדם על כריתות ומיתות בית דין ועשה תשובה תשובה ויום הכפורים

תולין ויסורין ממרקים, כי זה לא נאמר אלא כשלא עשה תשובה אלא לעזוב רשע דרכו בלבד, אכן כשיעשה תיקון הכרת כנזכר ויצער עצמו הן הן היסורין הממרקין ולא עוד מבלעדם, וכן ראוי ללמוד בתוך עשרת ימי תשובה גם כן מטעם הנזכר בדיני ארבע מיתות בית דין ולקבל עליו סדר ארבע מיתות בית דין כנהוג בארץ ישראל תוב"ב כנזכר לעיל בפרק ערב ראש השנה, והן הן היסורין הממרקין אותו.

ראוי ללמוד בעשי"ת פגמי החטאים ותקונם

כט. ואשרי אנוש יעשה זאת ללמוד בעשרת ימי תשובה פרטי החטאים ופגמם וסכום מספר צומיהן לכל אחד מהם, ויפשפש אם חטא באחד מהם יבכה ונפשו עליו תאבל ויקבל עליו לעשות תיקון הצריך אליו ככל הבא מידו, וראוי שיחוס על עצמו כאשר ידע בגנות מעשיו והפגם שפוגם בחטאו בכל המעלות העליונות ובגופו ונפשו וברוחו ונשמתו שנאמר הכרת תכרת הנפש, ואיך ולמה יגרע אנוש מבהמות יער כי אף כי אין בהם דעת ולא תבונה בורחים מליפול באש ובמים במקום שיראו סיבת מיתתם, ואיך לא יחוס אדם על עצמו ששם לו הבורא יתברך שמו שכל ביתרון על שאר בעלי חיים שראוי להזהר מליפול בשוחה עמוקה מקום שלא יוכל קום.

ויתן אל לבו לאמר על פרטי עונותיו שחטא ועוה בסתר, לו ידעו בו בני אדם היה להם לחרפה לבלתי הבט בפניו כמו שאמר הפייטן חטאי לו יריחון בם שכיני אזי ברחו ורחקו מגבולי, ואיך לא יהיה מורא שמים עליו כמוראת בשר ודם, כי על כן ראוי שלא לחוס על עצמו ואל בשרו לסגף עצמו במעשה תקוני התשובה הראויים אליו וידבק ביוצרו ויזכה לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו.

ציונים והערות לפרק ב

17 (ילקו"ש משלי פ"ג רמז תתקל"ה. 18) ר"ה דף י"ח ע"א. 19) זוהר קדושים דף פ' ע"ב. 20) שמות רבה פרשה ל"ח אות ד'. 21) זוהר ויקרא דף כ"א ע"א. 22) חגיגה דף ט"ו ע"ב. 23) ב"מ דף ל"ג ע"ב. 24) אבות פ"ד מ"ה. 25) מסכת שמחות פ"ח. 26) קדושין דף פ"א ע"ב. 27) נדרים דף י' ע"א. 28) ילקו"ש משלי פי"ט רמז תתקנ"ט. 29) ילקו"ש ויקרא פ"ד רמז תס"ד. 30) זוהר קרח דף קע"ח ע"א. 31) יומא דף פ"ו ע"א.

פרק ג - חומר גזל וריבית ואזהרותיהם

תשובת בין אדם לחבירו בעשי"ת

א. יוצר ה אדם **ו** בורא **ה** כל ברא בראש כולם תשובת השבים והורה דרכי נועם לחוטא וחפץ לשוב שיתנהג בדרכי התשובה למען סור ממוקשי מות ולהכניסו בדרכי חיים ויורנו ויאמר מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו, ואמרו חז"ל כי הורנו לדעת שאין תשובה ויום הכפורים מכפרים אלא עבירות שבין אדם למקום כגון מי שאכל דבר איסור או בעל

בעילה אסורה או חלול שבת וכיוצא, אבל עבירות שבין אדם לחבירו הן בממון כגון אונאה וגזל וריבית אינו נמחל לעולם עד שיתן לו מה שהוא חייב לו ואף על פי שהחזיר לו מה שהוא חייב לו צריך לרצותו ולישאל ממנו שימחול לו, ואפילו לא הקניט לחבירו אלא בדברים צריך לפייסו ולהתחנן לו שימחול לו והבעל תשובה צריך לשוב מכל אלה. **ולפי** כי הן רבים עתה עם הארץ אשר לא ידעו להזהר ורובם באונאה ובגזל ולא נתנו אל לבם לגודל איסורן ועונשם ונעשה להם כהיתר ועל כן נעלו שערי תשובה בפניהם, על כן אספתי בעומרים בקיצור מה שבא בספרים בדיניהן ועונשן.

פרטי דינים בעניני אונאת ממון ומשקלות

ב. והנה דין אונאה מבואר בטור חושן המשפט סימן רכ"ז, אסור להונות את חבירו בין במקחו בין בממכרו ואיזה מהם שאינה בין לוקח בין מוכר עובר בלאו, ואף על פי שאם היתה האונאה יותר משתות בטל מקח ובפחות משתות המקח קיים ומחזיר האונאה, כתבו הפוסקים דיש להסתפק אם מותר לו להונות חבירו בפחות משתות, ואמרו הראשונים, וכי תמכרו ממכר לעמיתך לרמוז שלא תמכור לו רק דבר שגם הקונה ירויח בו אם הוא קונה למכור, וזהו שנאמר וכי תמכרו ממכר רוצה לומר יהיה גם כן ממכר לעמיתך ולא למכור לו כל כך ביוקר שלא יהיה לו עוד ריוח בו.

ג. וכתב עוד הטור בסימן רל"א, המודד או שוקל חסר לחבירו או אפילו לגוי עובר בלאו דלא תעשו עול במדה ובמשקל ובמשורה, וחייבים בית דין להעמיד ממונים שיהיו מחזרין על החנויות וכל מי שנמצא איתו מדה חסרה או משקל חסר או מאזנים מקולקלות רשאים להכותו ולקנסו כאשר יראה לבית דין, ואפילו להשהות בחנותו מדה חסרה אסור אף על פי שאינו מודד בה שמא יבא מי שאינו יודע וימדוד בה.

ואמרו חז"ל, [32] קשה עונשן של מדות יותר משל עריות ותשובתו קשה מאד כי אי אפשר להחזיר לכל אחד מה שגזל ממנו, ועוד אמרו, [33] ברכות מברכות את בעליהם אבן שלמה וצדק יהיה לך אם עשית כן יהיה לך במה לישא וליתן, וקללות מקללות את בעליהן לא יהיה לך בביתך איפה ואיפה לא יהיה לך במה לישא וליתן.

מעשה בחסיד אחד שגזלוהו במשקולות

ד. וכבר ראיתי לחסיד צווח על איש אחד על ששקל לו פחות משיעורו, והיה אומר אליו איני כועס עמך כי אם כי אתה נענש על ידי להתגלגל אחר מיתתך לשלם לי.

פרטי דינים בעניני גזילה

ה. ובאיסור גזל כתב בטור סימן שנ"ט, אסור לגזול או לעשוק אפילו כל שהוא בין מישראל בין מגוי אפילו על מנת לשלם יפה ממנו וכל הגוזל את חבירו אפילו שוה

פרוטה כאילו נוטל את נפשו, ואפילו הוא בסכנת נפש וצריך לגזול את חבירו להציל נפשו צריך שלא יקחנו אלא על דעת לשלם, ואפילו הלוקח דבר בשאלה שלא מדעת בעלים נקרא גזלן, אשר מטעם זה צריך להזהר שלא ליקח ספר או כלי להשתמש בו שלא מדעת בעליו.

וכתב עוד בסימן שמ"ח, אסור לגנוב אפילו על מנת להחזיר או כדי לצערו, וכל הגונב אפילו שוה פרוטה עובר על לאו דלא תגנובו וחייב לשלם אחד הגונב ממון של ישראל או של גוי.

דברי המדרש בחומר עון גזל

ו. ובעונשו אמרו בפרק הזהב, [34] אמר רב חסדא כל השערים ננעלו חוץ משערי אונאה שנאמר הנה ה' נצב על חומת אנך אמר ר' אלעזר הכל נפרע ביד שליח חוץ מאונאה שנאמר ובידו אנך, אמר רבי אבהו שלשה אין הפרגוד ננעל בפניהם אונאה וגזל וע"ז וכו'. **ובמדרש** אמרו, [35] ובצעם בראש כולם רשב"א בשם ר"י משל לשני בני אדם שהיה בהם עובד ע"ז ומגלה עריות ושופך דמים וגזל שקול כנגד הכל, ר' ברכיה בשם ר"א אומר בכל העבירות כתיב נושא עון ועובר על פשע ברם הכא כתיב לא אוסיף עוד עבור לו.

האוכל דבר גזילה ויתר איסורי ממון אין תפלתו נשמעת

ז. וכתב ר' סעדיה גאון ז"ל, שהאוכל דבר גזל או גנבה ריבית ועושק שוחד ומשא ומתן בשקר אין תפילתו נשמעת דכתיב ואשר אכלו את שאר עמי, ואוי לאזנים שכך שומעות אשר עקביא בן מהללאל היה אומר מוטב שאהיה שוטה כל ימי ואל אהיה רשע שעה אחת לפני המקום, [36] והנה אלה רשעים לא יחושו שלא יהיו רשעים לעולם בעון הגזל ולא תהיה תפילתם נשמעת לעולם, ואם מרה כלענה היא המדה הזאת ביתר הימים, עוד יגדל הכאב מאד בימים האלה אשר כל התפילות של ראש השנה ועשרת ימי תשובה ויום הכפורים היו לנו לעינים לכל ימות השנה, ואנה יוליך את חרפתו אם לא שב ונחדל מעושק ידיו כי לא יקשיב ה' תפילתו ונדחה קראו לה.

הגזלן שהשיב גזלתו פסול לעדות עד שיעשה תשובה

ח. ולא עוד אלא כי אמרו שהגנב או הגזלן פסולים לעדות מעת שגנבו או גזלו ואף על פי שהחזירו הגניבה עד שיעשו תשובה, דאף שהחזירו הגזל עדיין לא סבלו שום עונש על שעברו על לאו דלא תגזול או לא תגנוב כמו חייבי מלקות שנלקים בגופן על עוברם בעבירה, ואוי לה לאותה בושה ולאותה חרפה זרע אברהם יצחק ויעקב כי ישוו בחטאתם ככל הגוים הפסולים לעדות, נגע וקלון ימצא וחרפתו לא תמחה.

עונשי הגזלן בחיבוט הקבר ולבא בגלגול

ט. ומדוע לא תתן נגד עיניך הצר הצורר עליך לדכאך תחת רגליו בקבר כאשר חכמים הגידו פ"ה מחיבוט הקבר, כי מביאים עשבים חמוצים מן ההרים שאם גזל מחבירו אומרים לו דקדק בשיניך לפי שאכלת בימיך ממון חברך, אחריתה מרה כלענה חדה כחרב פיות.

י. וכבד משניהם עונש הגלגול שאם גזל את חבירו ולא החזיר לבעלים יעבור עליו כוס התרעלה לבא בגלגול ועל פי איזה סיבות שיהיו ישיב לו את הגזלה אשר גזל או את העושק אשר עשק וכן אפילו אם מצא אבידה ולא החזירה, וזהו שנאמר לא תוכל להתעלם פירוש לבא בסוד עיבור נשמה שהוא נעלם בתוך המתעבר בו אלא יבא בגלגול החמור.

מעשה בימי האריז"ל בגזלן שנענש לבא בגלגול

יא. ובימי הרב ז"ל בא לפניו תלמיד חכם לחלות פניו לכתוב לו איגרת כי חפץ לנסוע אל מקום פלוני, ואמר לו הרב אנכי אעשה כדבריך ולך שמה כי שם הקרה ה' אלהיך את בת זוגך, וילך הבחור ההוא אל המקום ההוא וכבוד עשו לו ואחד מעשירי עם מתושבי העיר ההיא נתן לו את בתו לאשה והרבה לו מוהר ומתן הרבה מאד.

ויהי כמשלש חדשים מתה אשתו, והגיד הרב סוד הדבר ההוא כי אותה האשה היתה נפש איש והוא היה שותף עם הבעל הזה והעליל עליו דברים והוציא ממנו ממון בגלגול אחר ועל כן תחת אשר ציערו כמשלש חדשים נהנה עתה מיופיה ותחת הממון נטל ירושת אשתו, נענו כולם ואמרו גדול העצה ורב העליליה אשר עיניך פקוחות על כל דרכי בני אדם לתת לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו.

טעם חומר הגזלה ע"ד הסוד

יב. וכתבו המקובלים טעם חומר הגזל והגניבה, כי מי שגונב גורם שהאור המכוסה ילך למקום הקליפה ויהיה להם אותו השפע כי הגנב נקרא הגונב בסתר ובהעלם ולכן גורם שהאור המכוסה יהיה גנוב אצל הקליפה, וזהו סוד הכתוב כי גנב גנבתי פירוש אחי גרמו שהשפע מכוסה יהיה גנוב למעלה, גנב למעלה גנבתי למטה, וכן הגזל גורם לאור המגולה גם כן להיות גזול ביד הקליפה.

להזהר במשא ובמתן וסגולת הויתור להנצל מן הגזל

יג. על כן הירא את דבר ה' יזהר במשא ומתן שלו להיות באמונה שלא יכשל באונאה ובגזל, ולעולם יוותר משלו לחבירו ובכן יהיה בטוח שלא יבא משל חבירו לידו כי במשא ומתן אי אפשר שיהיה על פי הדקדוק וקו המיצוע שלא יקח מחבירו דבר מה או חבירו

ממנו, והירא את דבר ה' ומעונש הגזל יוותר מעט מה משלו כי אם לא יוותר מעט משלו אז בהכרח ליטול מעט מה משכנגדו.

חומר ספק גזל ומעשה שהיה באריז"ל ור' אברהם גלנטי ע"ה

יד. ובימי הרב ז"ל שאל ממנו הר' אברהם גלנטי ז"ל לתת תקון לנפשו, ואז חרד הרב הרבה מאד פחד מלפני גודל רבנותו עד שאמר לו אם אינך מגיד לי את כל אשר אתה רואה במצחי אשביעך בה' להגיד לי, ואז פנה אל מצחו ואמר לו ספק גזל יש ביד אדוני ומורי, ותכף ומיד חרד הרב הנזכר חרדה גדולה עד מאד לאמר אנה אוליך את חרפתי להיות לי עון הגזל, וילך אל ביתו סר וזעף וילבש שק ואפר ושלח לקבץ אליו עושי המלאכה מלאכת הבגדים אשר איתו, ויבואו אליו ויראו את הרב מלובש בשק יושב בארץ ויחרדו איש את אחיו.

ויאמר אליהם הרב, הלא תדעו הלא תשמעו כי בשר ודם אני ואיני חפץ ליכנס בגיהנם בידים ולכן אם מכאן והלאה תדקדקו היטב בחשבון שכר מלאכתכם הנה מה טוב ואם לאו לכו מעלי, והשיבו לו מה חשבון נעשה במעותיו כי מיום שאנחנו עוסקים במלאכתו לא חסר לנו ואל יחסר לנו כי שורה הברכה ואכלנו והותרנו ואין איש ממנו שיעשה חשבון מעותיו.

אז אמר להם הרב הנזכר אכן נודע הדבר כי על כן נכשלתי בעון גזל אחר כי אין אתם עושים חשבון מעותי, ולכן עתה אשים לפניכם מעות ותטלו כל אחד מכם מה שתחפצו ותמחלו לי את כל אשר בידי מכם וגם אני אמחול אליכם, וישם לפניהם ולא רצו לשלוח יד ליטול אפילו פרוטה אחת זולת אשה אחת שלחה ידה ונטלה שתי פרוטות, ויענו כולם פה אחד ויאמרו מחלנו לך מחילה גמורה עד סוף פרוטה אחרונה וכו'.

ויקם הרב הנזכר וילך אל בית מדרשו של הרב זלה"ה והרב הקדימו לצאת לקראתו ויאמר לו מה כל החרדה הזאת אשר חרד אדוני, ויאמר לו המעט הוא להיות בידי עון ספק גזל, אם נא מצאתי חן בעיניך דע נא וראה במצחי אם נשאר ממנו מאומה, ויען לו הרב זלה"ה אין כאן עון אשר חטא וגילה לו הרב את סודו היכן היה ספק הגזל, והגיד לו כי היה באותה האשה ששלחה את ידה ליטול את שתי הפרוטות והטעות היה כי אותה האשה טווה בחכמה דקה מן הדקה יותר משאר הטווין ועל כן היתה ראויה ליטול יותר והיא נוטלת בשוה עם שאר האומנים, ועל ככה דקדקו בזאת בשמים ממעל על אדוני וירוהו את הרשום בכתב על מצחו.

טו. ועל זה ידוו כל הדווים אם על ספק גזל כך על ודאו לא כל שכן כי יכתבו עליהם מרורות והיה על מצחו תמיד בצאתו ובבואו להראות את פני ה' אלהיו לאמר חומס אני ועדיו בחיתומו חבין לו, אוי לה לאותה בושה מה גורם האדם אל עצמו.

חומר הגזל ותוכחה לחייטים הגונבים בד בעת מלאכתם

טז. והמתודה תיקן בוידוי לאמר, שאלתי לכפי להיותם נשואות אל כפים ויענוני איך תהיין בלי נקיון כפים פרושות השמים, ואם עוד פשתה המספחת לחמוס ולגזול ומרבה תכשיטים בביתו והוא מתלבש בבגדים נאים ומתגאה בהם המה נקראים בגד בוגדים ובכל פעם שמתלבש בו להתפלל מעורר חטאיו ופשעיו וזורקין תפילתו בפני החיצונים, אויה לו אהה עליו ועל נפשו העלובה.

יז. ומה יענו ליום פקודה החייטים החטאים האלה בנפשותם שבדורות אלה ונשתרבב הפשע רב הזה ביניהם להיות גונבים מהמלבושים אשר המה עושים ומקלקלין ממון ישראל שלא יתקנו בגדיהם כתקונן ועוברים גם על לאו דלא תגנובו ונעשה להם כהיתר, ולא שמו את לבבם מעבירה הזאת החמורה שבחמורות להתחרט ולהתודות על עבירה זאת.

ויש כמה מהם אשר ראו עיני אנשי חיל ואוהבי מצוות ותמיד חביב עליהם דברי חכמה ומוסר ולא נאמנו במלאכה זאת וישמחו כי יגנובו כמוצא שלל רב, ולא יועיל להם לא תורה ולא תשובה כל כמה שהמדה הרעה הזאת מרקד בינותם ושל חבריהם בידיהם, ולו חכמו ישכילו גודל מעלתם אשר ישיגו כל הנהנה מיגיעו ואל דבר הגזל לא שלח ידו כמה מעלות טובות למקום עליו ועדיו בחיתומיו זכין לו לאמר, מימיו לא גנב מאומה ובפרט בכיוצא בזה כי במלאכה הזאת אין רואה לדעת הגונב הוא אם לא כי אין הכל בקיאין והוא פירש מלחטוא ולגנוב, הרי זה בכל פעם כבא דבר עבירה לידו ופירש ונותנים לו שכר כעושה מצוה כמו שאמרו בפ"ק דקדושין [37] ישב אדם ולא עבר עבירה נותנים לו שכר כעושה מצוה וכו'.

תוכחה על הגזל ולמתעלמים ממס הקהל מספר "כד הקמח"

יח. ויש התעוררות גדולה בדבר הגזל מענין הקרבנות ממה שהרחיקה תורה מן המזבח כלי המזון קרקבן כמו שנאמר והסיר את מוראתו בנוצתה לפי שהוא כלי הגזל ולא תספיק בהם הרחיצה כמו בשאר כמו שנאמר והקרב והכרעים ירחץ במים כי הבהמה על אבוס בעליה נזונית אבל העוף נזון מן הגזל, והנה זה אזהרה גדולה וענין נפלא שתתעוררנה בו המחשבות ושיקיצו בו ישיני הלב כי כל מי שיש בידו גזל לא יגש

אל מזבח ה' ולא יעלה ולא יראה לפניו אבל שקץ ישקצנו ותעב יתעבנו אם לא יחזיר את הגזלה.

יט. ודרשו ז"ל, כל מי שבידו גזל אין מכניסין אותו למחיצתו של הקדוש ברוך הוא שנאמר לא יגורך רע לא יגור במגורך רע, וכיון שאמרו ז"ל [38] בא חבקוק והעמידן על אחת וצדיק באמונתו יחיה נמצא שהאמונה כוללת התורה ועמה יזכה לחיי העולם הבא, אם כן יש להבין מזה שעם הפך האמונה יבטל האדם כל התורה ויפסיד חיי העולם הבא, ומה הוא הפך האמונה זהו עון הגזל המקטרג את האדם והמחריב את נפשו לעקור אותה לעולם הבא משרשיה שרשי החיים, וכמה לו עונות וחטאות מי שנכשל בעון הזה הלא הורס יסודות התורה ועוקר שורש האמונה שכל מצוות התורה תלויות בה.

כ. ובפרט בגזל של רבים כגון בענין המסים שאינו נזהר לשלם חוקו עם יתר חביריו אנשי מקומו שהוא עון פלילי שיש בכלל הרבים עניים יתומים ואלמנות כי יקבוהו עמים יזעמוהו לאומים, וכמה בני אדם חלושי כח הממון אין להם כדי פרנסתן ויש להם טיפול גדול שופכים דמם ומביאים אל המס ואל הכרג"א חלבם ודמם ויקראו המעות דמים לפי שנוגעים עד הדם, ויבא העשיר הבליעל והנבל אשר אמר בלבו אין אלהים וירצה למלאת חדרי ביתו משוד עניים מאנקת אביונים כדי להקל עולו ולהכביד עול המסים והזמיות על האביונים ויתומים ואלמנות, הנה זה מחלל השם בפרהסיא.

ואוי להם לעשירים כאלה בזעקת עניים כי תולעתם לא תמות ואשם לא תכבה וכמה בתים של עשירי עם נאבדו על זאת, כמה ממונות כמה אוצרות נאבדו וירדו לטמיון בעבור זה, ועבירה זאת היא חמורה שבחמורות גפן הוא שענביו ענבי רוש ויינו חמת תנינים, ונקלה היא מאד לעיני כל העם אשר כביר מצאה ידם ונוהגים שררה על הציבור ונוטלים חלק בראש בכל יקר וגדולה ובעמל אנוש אינימו ועם אדם לא ינוגעו.

אזהרה לגובי המס המוסרים ממון חבריהם או מחניפים לעשירים

כא. ואם כל זה היה בהתחזק גם המה לפרוע פרעות המסים והזמיות ראשונה החרשנו באשר ירווח בהם ליתר העם אשר לא השיגה ידם לפרוע מיד כי אם באשר יוכלון שאת לאט לאט, לא ליטול השררה על מגן ואין אחד עומד בפרץ בעד אחיו הנאנחים והנאנקים - השמים לא יקבלו דבר זה, ולא עוד אלא כי גובי המס גם המה ראשי תנינים אכזרים וסובבים ברחובות קריה אל אשר ימצאו שם איש שפל ברך וטיפולו מרובה לאלצו וללחצו בלחץ רב עד שמוסרים אותם בידי נכרים על המסים והזמיות.

כב. וחנפי לב ישימו אף, אשר חנפו לעשירי עם אשר כביר מצאה ידם הממלאים בתיהם כסף לא דיברו איתם מטוב ועד רע, אף כי כמה מהם אשר יש להם חובות המסים

מאשר עברו השנים ישנים עם חדשים ואין דובר אליו דבר, ולפעמים ברוב הימים מכחש ומשקר ואומר זה ימים שילמתי את חוקי וברוב גאונו וזדונו גומעה חיה ולפני זעמו מי יעמוד לגשת ולדבר אליו דברות שתים לאמר, השכח ולא נתן מאומה ותחת כבודו הסתר יסתירו פנים ומעלימים את עיניהם, אוי להם לעושה אלה.

עוד בגדר תשלום המס ותוכחה למעלימים עין ממנה

כג. ולו חכמו ישכילו כי המס נחשב לנו לצדקה כמו שנאמר ונוגשיך צדקה, שהרי כשאנו משועבדים בעול המס תחת יד מלך ושרים ואנו מקיימים קצת מצוותיה של תורה מתוך הגלות הנה שכרנו איתנו יותר ממה שהיינו בזמן מלך המשיח, אלא שכאשר בתורת ה' מאסו נפשם לא חפצה לא לצדקה ולא למצוות כי אם ברוב תבואות בלא משפט ועליהם נאמר, פועל אוצרות בלשון שקר הבל נדף מבקשי מות.

ואויה עליהם כי המה עשו רעה אחת והיא כשתים, כי אחרי שהם גוזלים את הרבים הגשמים נעצרים בעונותם כמאמרם ז"ל, [39] אין הגשמים נעצרים אלא בעון גזל שנאמר על כפים כסה אור וכו', וכן אמרו בשני בשבת [40] בעון גזל הגובאי עולה וכו', ונמצאו העניים והאביונים מוטלים ברעב בעונו נוסף על אשר גזל מאיתם בענין המסים והזמיות, והוא עון מכאיב הגוף והנפש וכלתו את עציו ואת אבניו, ועל כן יש לדרוש אליהם עונשן של דברים אלה כי רב הוא מאד אולי יחשבו מחשבה על שחטאו ויתנו לב להשיב את הגזלה אשר גזלו.

אזהרה על מיני גזלות שבני אדם דשין בעקביהם

כד. וכן בכלל זה לדרוש אליהם על עסקי מעריכי ושמאי העיר המטילין מס על בני העיר לפי אומד הדעת שלא יחניפו לאחד ויכבידו על האחר כמו שכתב הרמ"א בחושן המשפט סימן ל"ד שהם נפסלים לעדות ולשבועה כמו גנב או גזלן ונראה בעיניהם שאין בו גזל, וביותר צריך להזהר על זה בקהילות שנוהגים שקודם שהשמאים מעריכים נשבעים תחילה שיעריכו לפי האמת דאז אם יחניפו לאחד ויכבידו על האחר יהיו עוברים גם על השבועה והוו תרתי לריעותא.

וכן כל כיוצא במיני גזלות ואשמות שאדם דש בעקיביו ואין נראה בעיניהם גזל כשחוק הקוביאות ששוחקים להרויח מעות שיש בו משום גזל כמו שכתבו הפוסקים, וכן לדברים שהם כנזל כגון גזלת העני שאמרו כל הרגיל ליתן שלום לחבירו ולא נתן לו כאילו גזל ממנו שנאמר גזלת העני בבתיכם.

כמה פרטי דינים בהשבת הגזילה

כה. וללמדם את הדרך ילכון בם במעשה התשובה על עון זה כי בעוד שביד האדם הגזל אין קרבן מועיל ולא תשובה מכפרת שאין תשובה יוצאה מן הדברים רק מן המעשה והמעשה הוא השבת הגזלה, ועיקר השבת הגזלה הוא שיחזיר גוף הגזלה ממש בעין, ואם אינם אצלו בעין שכבר עירב אותה בממון המותר הדין בזה לשלם דמיה מפני תקנת השבים כסברת בית הלל, [41] ואם הגזלה הוזלה אחר כך חייב לשלם כשעת הגזלה כמו שאמרו ז"ל, וכל זה שאמרנו במי שגזל מחבירו אבל הגוזל מן העני לא יפטר בתשלומיו וחייב מיתה בידי שמים כמו שנאמר אל תגזול דל כי דל הוא כי ה' יריב ריבם.

תקון תשובה מהאריז"ל על עון גזילה

כו. ובתקוני התשובה להאר"י זלה"ה כתוב זה לשונו, תשובת הגנב או גזלן הוא לשלם לו או ליורשיו כל מה שגנב וגזל ויתן לו יותר כי הפסידו מן הריוח ואם גזל את הרבים יעשה בהם צרכי רבים, ויבקש מהנגנב מחילה ויתענה שבעים צומות כמנין גני"בה, ויזהר מלקבל פקדונות ולא ירגיל ללכת על ממון חבירו ויתרחק מממון שאינו שלו ויתן צדקות יותר משאר בני אדם ויעשה גמילות חסדים בגופו יותר משאר בני אדם ובממונו ויתן משלו לעמלי תורה ולירא שמים ע"כ.

אזהרה על איסור גזילה מן הגוי מספר "כד הקמח"

כז. ואל יתפתה אדם לומר בלבו מה שהגזל איסור חמור שכל שאין מחזירו אין תשובה וקרבנות מועילים ואינו מקבל פני שכינה דוקא בגזל ישראל אבל בגזל הגוי מותר, כי אין הדבר כן אלא אף גזל הגוי אסור מדין תורה שנאמר ואכלת את שלל אויבך ואכלת את כל העמים בזמן שמסורין בידך, ועוד ממה שכתוב וחשב עם קונהו ודרשו [42] שידקדק ישראל זה שגואל את העבד עם הגוי אדוניו בחשבון שלא יגזול ממנו אפילו פרוטה, ובגוי שתחת ידו הכתוב מדבר ואף על פי כן החמירה עליו שלא יגזלנו וידקדק עמו בחשבון שאם לא דקדק וגזל ממנו יש בדבר איסור מפני חילול השם יותר מן הגוזל לישראל.

וכן דרשו בתוספתא דבבא קמא, [43] הגוזל את הגוי אסור וחייב להחזיר וחמור גזל הגוי מגזל ישראל מפני חילול השם, וטעם הדבר לפי שכל הגוזל לישראל חבירו אינו קורא תגר ואינו נותן דופי באמונתו אבל הגוזל את הגוי קורא תגר ונותן דופי באמונת ישראל ומבזה תורת משה והרי זה חילול השם, ואף שאמרו טעותו מותר היינו כשטעה מעצמו אבל להטעותו אסור שהרי יש בזה חילול השם, ואף טעותו אם החזיר לו טעותו הרי זה קידוש השם כענין מעשה רבי שמעון בן שטח כנודע במדרשי אגדות. [44]

הגונב מן הגוי מקלקל שפעו העליון וממשיכו לאותה אומה

כח. ונמצא כתוב בספר הקנה זה לשונו, שהגונב מהגוי שרו של אותה אומה עולה ומשטין למעלה פלוני קובעני עד שנגזר על אותו אדם שהשפע אשר יאותה לבא לאותו אדם יגנוב שר אותה אומה תחת את אשר גנב מאומתו ונפשו יבישה מלקבל השפע הקדוש של מעלה המשפיע בו תמיד ע"כ.

דברי הרמב"ם באיסור גניבת דעת מישראל וגוי

כט. ובכלל סוג זה עון גניבת דעת הבריות ואפילו דעתו של גוי כמו שהאריכו בפרק גיד הנשה ואמרו כל הגונב דעת הבריות כאילו גונב דעת העליונה.

ובקיצור אעתיק דברי הרמב"ם סוף פ"ב מהלכות דעות, אסור לאדם להנהיג עצמו בדברי חלקות ופתוי ולא יהיה אחד בפה ואחד בלב אלא תוכו כברו והענין שבלב הוא הדבר שבפה, ואסור לגנוב דעת הבריות ואפילו דעת הגוי כיצד לא ימכור לכותי בשר נבלה במקום בשר שחוטה וכו' ולא יסרהב בחבירו שיאכל אצלו והוא יודע שאינו אוכל ולא ירבה בתקרובת והוא יודע שאינו מקבל ולא יפתח לו חביות שהוא צריך לפותחן למוכרן וכדי לפתותו שבשביל כבודו פותח וכן כל כיוצא בזה, ואפילו מלה אחת של פתוי ושל גניבת דעת אסור אלא שפת אמת ורוח נכון ולב טהור מכל עמל והוות ע"כ.

תוכחה על איסור ריבית וחומר עונשו

ל. ובכלל סוג זה איסור הריבית אשר נודע בגמרא ובמדרשים גודל איסורו כי רב הוא מאד אשר הוא מתמוטט וממונו כלה ואבד העושר ההוא בענין רע, ואף ממון שהרויח בזיעת אפו ועושר שעשה במשפט פרוטה אחת של ריבית מכלה הכל ולא יעשיר ולא יקום חילו ואחריתו עדי אובד כמו שאמרו ז"ל בא זה ואיבד את זה, וכתיב כספו לא נתן בנשך וגו' עושה אלה לא ימוט לעולם, למדנו שהמלוה בריבית מתמוטט ואינו עולה לעולם.

ואמרו ז"ל, [45] מי שהוא מלוה בריבית עובר כל העבירות שבתורה ואינו מוצא מי שילמד עליו זכות, כיצד עבר אדם אחת מכל העבירות ועומד לפני הקדוש ברוך הוא בדין המלאכים עומדים אלו מלמדין זכות ואלו מלמדין חובה אבל מי שמלוה בריבית אין אחד מלמד עליו זכות, וכמה עונשים מבוארים שם במדרשי אגדה.

טעם שהמלוה בריבית אינו קם לתחייה מהאריז"ל

לא. וכאשר יתן האדם אל לבו כל העונשים הנזכרים בדבריהם, וגדול שבכולם אשר אמרו [46] כי המלוה בריבית לא יעמוד בתחיית המתים שנאמר בנשך נתן ותרבית לקח וחי לא יחיה וכו', אז יכנע לבבו הערל לשוב מעבירה החמורה הזאת כי יתן אל לבו כי

נח לו שלא נברא כי תקנת האדם הוא שיחיה בתחיית המתים ובעון הריבית נתדבק כל כך בקליפה שצריך שכמעט אותו הגוף לא יחיה רחמנא ליצלן.

וכתב הרב זלה"ה ביאור הדבר, כי הנה בכל מת נשארים ניצוצות מנשמתו כדי להחיותו בסוד ההבל דגרמי ועל ידי אותו ההבל מדברים המתים זה עם זה, וכשאדם מלוה בריבית גורם להסיר מעצמותו אותו ההבל דגרמי ונשארים עצמותיו יבשות בלתי לחלוחית ועל כן לא יקום בתחיית המתים ע"כ.

אזהרה מהמכשולים המצויים בריבית ע"פ ספר "הזכרונות"

לב. וזה דרכם כסל למו וכמדומה להם למלוי בריבית בהיתר אחר שאינן יכולים להחיות בלא ריבית כשגור דבר זה בפה פושעים וחטאים, ואויה להם כי אין סם המות ממנו להשמיד ולהחרים חיי ומזוני מהמלוה ולוה וכל העוסקים בו כמאמרו יתברך לאמר ליחזקאל עבדו, בנשך נתן ותרבית לקח וחי לא יחיה.

ואם כה דברו יתברך חיו לא יחיה איככה ימלאו את פיהם לאמר אין לנו חיות בלא ריבית, כל באיה לא ישובון ולא ישיגו ארחות חיים ואם היום ישמח המלוה בריבית בראותו כי רב חילו וכי ריוח כביר מצאה ידו, התעיף עיניך בו ואיננו היום כאן ומחר איננו כי דבר אלהינו יקום לעולם, ומקרן ועד ריוח יכלה ואבד העושר ההוא בענין רע וישארו עונות הרבים חקוקים על עצמותיו כי כל פעם ופעם הוא עובר בחמשה לאוין, וכך הוא דרכו וזה פריו מתוק לעינים בראשיתו ואחריתו מרה כלענה ומרורת פתנים בקרבו.

וכל איש ישראל יאמין בה' אלהיו וה' יצליח בידו וילך בחוקות החיים, כי מה בצע כי יעלים עיניו מכמה לאוין ועונשים התלויין באיסור זה וללכת אחרי שרירות לבבו להלוות וללוות ולישא וליתן באיסור גמור ואחריתו כנחש ישך כאשר פשתה המספחת בדורות אלו בהיתר איסור זה על סמך דברים רעועים שאין בהם ממש מתוך התלהבות נפשותם למלאות אוצרותם, וכל אחד מתנשא לאמר זה מותר וזה אין בו צד איסור והרבה תשובות לדבר.

לג. כאשר ראיתי לאלמנה אחת הלוותה לאיש אחד בריבית קצוצה בכך וכך לשבת ולחדש בפרהסיא, ואין איש שם על לב כי נעשה להן כהיתר ודימו דין אלמנה לדין יתומים כי שמעו דריבית דרבנן מותרת במעות יתומים וחשבו לומר מה לי יתומים מה לי אלמנות, ומעבירה זו ירדו לגדולה הימנה להתיר עצמן ריבית קצוצה וגמורה מן התורה, וישתקע הדבר ולא תעשה כזאת בישראל דדווקא יתומים שנינו ולא אלמנות כמו שכתב הרב ב"י ז"ל סימן ק"ס בשם תרומת הדשן כי היתר זה אין לו שורש ולא ענף וכל שעשתה כך צריכה לתשובה ולסליחה וכפרה, וכל כי האי בית דין חייבים

בכל מקום להפרישן מאיסור ולמחות בידן בענין ההיתר שלקחו לעצמן אלה האלמנות להלוות בריבית קצוצה שאפילו באבק אסורות וכל שכן בקצוצה.

לד. ואף גם ראיתי יש בני אדם יראי אלהים ואנשי חסד להחזיק בידי עניים ואביונים יתומים ואלמנות ותלמידי חכמים וכיוצא שמקבלים ממונם על עצמן ומסתחרים ומרוויחין בו ומוציאים ומכניסים אותו ובסוף כל שנה ושנה נותנים להם ריוח כך וכך למאה, והרי זו מצוה הבאה בעבירה אחר כי הוא הלואה גמורה ואחריות המעות על המקבל ומשתמש בהם כבשלו והריוח ריבית גמור הוא.

ואין היתר כי אם כאשר יגמלו חסד עמם לקבל מעותם ולהבדיל אותן המעות שיהיו ניכרות בפני עצמן שלא להשתמש בהם בערבוביא כבשלו ואז שני דרכים לפניהם, או שתהיה אחריות והריוח על הנותן אם מעט ואם הרבה כברכת ה' אשר יתן לו, או שהריוח יהיה לנותן והאחריות על המקבל כי בזה יהיה זהיר יותר בהוצאת המעות במקומות היותר בטוחים אשר תשיג ידו ובזה אין ריח ריבית כלל.

אזהרה שלא להתנהג בהיתר עיסקא כ"א בהוראת חכם

לה. ויתר דברים אשר בזה כבר מבוארים בפוסקים בארוכה, ובכל ההיתרים ההם קורא אני עליהם היהלך איש על הגחלים ובגדיו לא תשרפנה ורגליו לא תכוינה, כי על כן ראוי ונכון בל ירים איש את ידו ורגלו להתיר בעצמו בנפשו לעסוק בשטר עיסקא או הלואה כי אם על ידי חכם ומורה צדק והם יורו לו הדרך ויסדרו לו הדבר כדת וכשורה ולא יעבור על דת.

סדר תשובה למלוה בריבית

לו. ודי בהערות אלה לכל מי שיודע שיש בידו משל חבירו הן גזל הן ריבית שיחזיר לו ויעשה סדר התשובה השייכת לו להתענות שנה תמימה וילקה ויתודה בכל יום בבכי ובשברון לבב, ושלא ליקח ריבית אפילו מן הגוי לכל הפחות שנה תמימה בין ריבית קצוצה ובין אבק ריבית, ואם אפשר לו להתפרנס ושלא יקח ריבית כל ימיו אפילו מגוי מה טוב חלקו, אבל לענין השבת הריבית אמרו בפרק הגוזל, [47] אם בא מלוה בריבית לעשות תשובה ולהחזיר הריבית אם רוב עסקיו ומחייתו בריבית אין מקבלין הימנו וכל המקבל הימנו אין רוח חכמים נוחה הימנו שלא לנעול דלת בפני בעל תשובה וכן הוא לענין הגזלן כנזכר בח"מ סימן שנ"ו.

כפרת עונות בין אדם למקום תלויה בפיוס שבין אדם לחבירו

לז. ואשרי אנוש אשר ירחץ ויטהר לפחות בעשרת ימי תשובה לפשפש ולחפש אם יש משל חבירו בידו את הגזל אשר גזל או את העושק אשר עשק בכל ימי שנה להשיב את

הגזלה ולשוב ולהתחרט על זרות מעשהו והוא יהיה לתועלת כפרתו ביום הכפורים, כי כפרת עבירות שבין אדם למקום תלויות ועומדות מלהתכפר על עבירות שבין אדם לחבירו עד שיפייסנו וימחול לחבירו.

הגזלן אין תפלתו זכה אלא עכורה

לח. ואף גם זאת לבל תהיה תפילתו עכורה ביום הכפורים וכמו שאמרו ז"ל, [48] ותפלתי זכה וכי יש תפלה עכורה אלא כל תפלה שאין בה גזל זו היא תפלה זכה ושיש בה גזל היא עכורה, וכן אמרו לאיוב אם און בידך הרחיקהו ואל תשכן באהלך עולה כי כל אלה הם תועלת גדול להתכפר, ואם קלים בעיני האדם המה מן החמורות שבחמורות בהיותו מתריס וחוטא לחבירו כל זמן שלא יפייסנו.

חומר המלבין חבירו ומעשה הינוקא מהזהר

לט. ובפרט אם הלבין פני חבירו ברבים שצריך תשובה גדולה לזאת ולבקש מחילה מאיתו על הדם אשר שופך בקרבו והיא מן החמורות שחטאו שוה לשופך דמו, ואמרו [49] כי כל היורדין לגיהנם עולין והמלבין פני חבירו אינו עולה, וגם אמרו כי אף על פי שגילוי עריות ושפיכות דמים הם מהדברים החמורים אשר אמרו עליהם יהרג ואל יעבור, השוו אליהן מלבין פני חבירו ואמרו [50] נוח לו לאדם שיבא על ספק אשת איש ואל ילבין פני חבירו ברבים.

מ. והנה איתא בזוהר פרשת שלח לך, [51] דחד ינוקא היו אוחזים בו בעלי הדין ולא הניחוהו ליכנס לישיבה של מעלה והיה צווח ההיא ינוקא ואזדעזעו לקולו כל בני ישיבה של מעלה ואמר רב מתיבתא מי זה הוא ואיזה הוא אשר מעיק לו לדין ברא קדישא שלא יכנס לכאן ומיד אחזו בההוא ינוקא והכניסו אותו לפני רב מתיבתא וכו', ואמרו שם מה היה טעם הדבר באחזו בו בעלי הדין לדון אותו ביסורין בעבור שהיה מקשה לרבו קושיות הרבה והוה מכסיף לרביה שלא היה יודע להשיב לו ולא חס על כבוד רבו וחלש דעתיה דרביה ועל כן רצו לדונו בדין הקשה, ואף דרב מתיבתא הציל אותו מידם והושיבו אצלו שבעה ימים אף על פי כן סבל הדין כל אותם השבעה ימים כי כל שבעת הימים היה צורתו חסר והיה נטרד ממקומו.

המבייש חבירו מתגלגל בשקתות המים כרוצח

מא. ומכאן אתה דן קל וחומר אם ההיא ינוקא היה לו צער והיו רוצים בעלי הדין לפגוע בו על דבר תורה ששאל את רבו, כל שכן שיש לאדם עונש רב שמכוין לבייש את חבירו ולהלבין פני חבירו ברבים כי הוא מעותד למשפטים קשים ומרים, ואמרו המקובלים כי הוא מתגלגל בשקתות המים בדינו של רוצח.

וכשיתן האדם אל לבו כל העונשים הנזכרים וגדול שבכולם שאין לו חלק לעולם הבא ישוב מדרכו הרעה ויתן אל לבו כי נוח לו שלא נברא, כי כל עיקר תקוננו ותקון נשמתנו הוא לזכות לחיי העולם הבא כשאר כל העם בני ישראל שיש להם חלק לעולם הבא, ואיככה על דבר מה שאין יצרו תוקפו כמו שתוקפו לגילוי עריות בגודל ההנאה ולשפיכות דמים בגודל הכעס והשנאה הוא מאבד עצמו לדעת סגולת מלכים ככל אחיו ישראל לבלתי היות לו חלק בעולם הבא.

תקון תשובת המבייש חבירו ברצ"ה תעניות

מב. ומי שיודע שנכשל בעון זה, כתבו המקובלים להתענות רצ"ה תעניות ולפייס את חבירו עד שימחול לו מחילה גמורה, ובכן יזכה ויחיה וירש טובה וברכה לחיי העולם הבא לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו כן יהי רצון.

ציונים והערות לפרק ג

32) ב"ב דף פ"ח ע"ב. 33) ויקרא רבה פרשה ט"ו אות ז'. 34) ב"מ דף נ"ט ע"א. 35) ויקרא רבה פרשה ל"ג אות ג'. 36) עדיות פ"ה מ"ו. 37) קדושין דף ל"ט ע"ב. 38) מכות דף כ"ד ע"א. 39) תענית דף ז' ע"ב. 40) שבת דף ל"ב ע"ב. 41) גיטין דף נ"ה ע"א. 42) ב"ק דף קי"ג ע"ב. 43) תוספתא ב"ק פ"י ה"ח. 44) ירושלמי ב"מ פ"ב ה"ה. 45) שמות רבה פרשה ל"א אות י"ג. 46) שמות רבה פרשה ל"א אות ו'. 47) ב"ק דף צ"ד ע"ב. 48) שמות רבה פרשה כ"ב אות ג'. 49) ב"מ דף נ"ח ע"ב. 50) ב"מ דף נ"ט ע"א. 51) זוהר שלח דף קע"א סוף עמוד א'.

פרק ד - עונשי גיהנם - כף הקלע - גלגולים

ז' מיני גיהנם מכוונים כנגד ז' מדרגות החוטא

א. ישמע ה איש **ו** יחזיק **ה** מוסר השכל אשר הודיעונו חכמים בעונש המגיע אל הנפש החוטאת אחר מיתתו על חטאיו וזדוניו ומה פגם הוא עושה בחטאתו בשמים ממעל ובמדות העליונות, אשר מתוך ידיעה זו יחרד האיש וילפת לבלתי יחטא ולחוס על נפשו הרכה והענוגה אשר לא נסתה כף רגלה הצג על הארץ כי בת מלך היא לבלתי תתה בידו לגדופים לעשות בה נקמות בגיהנם.

כי הנה האדם חוטא בשבע מדרגות יצר הרע בשבעה שמות והם, רע, טמא, שטן, שונא, אבן מכשול, ערל, צפוני, ולכן הם שבעה מיני גיהנם שכפי מה שנמשך אחר יצה"ר כך נכנס לאותו מדור, ולפי מה שהמדור מוצא באדם זוהמת היצה"ר כך שולט בו ולפיכך נכנס במדור המתייחס אל חלק יצר הרע הנמשך אחריו.

יבאר טעם הנענשים בגיהנם בנהרי אש ונהרי ברד

ב. ועל זה הדרך יש יצר הרע של זריזות לטמא בעבירה לכן הם הנהרות של אש כנגד חימום של עבירות, ויש יצה"ר של עצלות אשר גורם אל האדם להתעצל מן התורה ומן המצוות ועל כן הם נהרי ברד נגד מה שנתקרר מן המצוות שהם חובה על האדם לעשותן.

יתר מיני פורעניות שבגיהנם וטעם חילוקן זה מזה

ג. ועוד יש בחינות שונות מאד בענין זה מפני שבני אדם הם נחלקים במדתם, ועל כן הם נחלקים לכמה בחינות מחורים וסדקים רבים ועקרבים הכל משבע לשבע מפני שיצר הרע יסודו משבע מדריגות שבני אדם חוטאים בו מאותם המדריגות ומתפתים אחריו לכן נפרעים ממנו גם כן במדה זו, ועל כן מיד שהרשע יצא מן גזר דינו אז מלאכי חבלה מוליכין אותו מיד אל החור או אל הסדק או אל העקרב הצריך לו.

החוטא הרבה ממיתין אותו וחוזרין להחיותו כדי להמיתו שוב

ד. ולפעמים שחטא פעמים הרבה חטא אחד הם ממיתין אותו ואחר כך מחיים אותו כדי שיטעום העונש כפי שיעור הפעמים אשר טעם בעבירה, ולפעמים שחטא בעבירות רבות אז מוליכין אותו מחור זה אל חור אחר וכן מסדק זה אל סדק זה כפי שינוי החטא, והכל הוא במספר ובמפקד למעלה ואין שום דבר לבטלה כי צריכין אל הכל שיהיה לטהרת האדם ולטובתו כי אין המזוהם יכול ליכנס בבית המלך כי אם אחר כלות הימים והזמן של המצורע ואחרי טהרתו.

יבאר שכוחות המענישים בגיהנם הם הכוחות המפתים לחוטא

ה. והנה הוא כי היצר הרע יש בו כוחות רבות וכח זה אינו כזה, וכן גיהנם יש בו אוצרות אש זה משונה מזה ובכחו גם להעניש במספר כוחותיו כי אותם הכוחות שבו הם הם המפתים והם עצמם המענישים והם הגיהנם וכולם הם אחד, ולכן כאשר נפתה האדם אחר יצה"ר הרי הגביר כח גיהנם ונכנס בקליפות להתענש על ידם וכל אותם הכוחות דבוקים בו בהיותו בהם ונדבקים עמו הקליפות ונרשם חטאו באבר ההוא שבו החטא ומכריז עליו פלוני חטא בו.

פרטי הנענשים בחיבוט הקבר

ו. וממוצא דבר תשכיל כי שס"ה כוחות הם בגיהנם להעניש את השס"ה הרשמים הנרשמים בו החטא כאמור, אכן לפי כי זוהמת החטא והקליפה אדוקה היא מאד עמו עם החוטא אין כח בגיהנם להוציאה ולשאוב אותה ממנו לזכך את הנפש ההיא החוטאת, על כן הוצרך חבטות שבחיבוט הקבר כי על ידי אותם ההכאות הזוהמה נפרדת ממנו והיא רפה עד שיש כח בגיהנם להוציאה, ויש טעמים רבים בזה החיבוט וזה אחד מהמה.

פרטי הנענשים בכף הקלע

ז. אך יש רשעים שכל כך קבלו הזוהמה עד שאין כח בגיהנם ובחיבוט הקבר להוציא זוהמתן עד שנגזר עליהם כף הקלע שיהיה נע ונד בארץ אשר הגיהנם אינו אחד משש מאותו הצער, ויש להם בית דין של שלשה מלאכי חבלה הטורדים אותו בשלשלאות של אש ושנים מכים אותו ואחד צועק ומכריז לפניו ככה יעשה לאיש שעשה עבירה פלונית ולא שב אל ה', ואין לך בית רובע בחללו של עולם שאין בו כמה אלפים ורבבות מזיקים השומעים הכרוז ומצות המלך מלכו של עולם ומכין אותו עד שמתפקקין כל חוליות איברי נפשו העלובה, זה מורט וזה שורט ושן חורק ופורק רחמנא ליצלן עד כלות זמן הקצוב עליו מן השמים ותמיד מצפה מתי יקבלו אותה בגיהנם.

מחסדי ה' להפריד הזוהמא מהחוטאים ע"י עונשי עולם הבא

ח. וזה מחסדיו של הקדוש ברוך הוא שמטריד לטהר את הרשעים האלה כי הם על כל פנים ניצוצי קדושה אלא שהרע גבר עליהם, ומפני שאין יכולת בחיבוט הקבר להסיר הזוהמה הנדבקת בנפש שהיא קשה וחזקה עד מאד לכן צריכה להיות נדונית בשאר עונשים קשים ומרים עד שינתק כל הזוהמה ממנו ואחר כך יש כח בגיהנם לשאוב הזוהמה ממנו אל תוכו.

וגם יש כח ברשעים לקבל פורענותם, ומלאכי חבלה כדי לעשות הדין בהם חוזרים ומחיים אותם ומעמידים אותם על רגליהם ונפרעים מהם, ועל זה נאמר ישובו רשעים לשאולה ולא אמר ירדו לרמוז ליסורין שאין להם קץ כי מאחר שנשרפים בגיהנם חוזרים ומתחדשים כאשר בתחילה כדי שיהיו עוד למאכולת אש וכן חוזרים חלילה, וכן פירשו בפסוק תשיתמו כתנור אש, רוצה לומר שלא יתמו באש מיד ותעבור צרתם כי אם כתנור שסובל יקוד אש יום יום והוא קיים, כן יתן הוא יתברך שמו כח בהם לסבול שריפת אש והם נשרפים וקיימים.

עונשי הגלגול ומשל על זה מספר "ראשית חכמה"

ט. ויש נפשות החוטאות אשר יעבור עליהן את קובעת כוס התרעלה להתגלגל ולבא כמה פעמים שהוא מר מאד אל הנשמה יותר מדינה של גיהנם.

וכתב החסיד הקדוש בעל ראשית חכמה ז"ל, שהוא משל לאדם שהלך בסחורה מהלך שנתים או שלש למקום פלוני כסבור שירויח באותה הסחורה שם, ובהגיעו שמה אמרו לו כל יגיעך היה לריק ובטלה כי הסחורה הזאת אשר בידך אינו שוה כלום במקום הזה וחזר העני בפחי נפש לאחור, כמה צער יגיע לאדם הזה על מיעוט חכמתו ותבונתו שלא חקר ולא דרש מה היא הסחורה הנאותה למקום ההוא שבה ירויח.

והנמשל מובן מאליו ובפרט כאשר יתן האדם אל לבו כי רוב הנשמות שבדורות אלה האחרונים מגולגלות ובאו לתקן עתה מה שלא תיקנו בתחילה, שאם יסתלק מן העולם ולא יתקן מה שצריך נמצא כל טרחתו ויגיעו בעולם הזה בהבל וצריך לחזור שלישית ורביעית עד שיתקן ועונשו גדול על שלא תיקן כמו שאמרו בזוהר פנחס, [52] אמר ר' שמעון האי בר נש דנטיל גלגולא דנשמתא ולא זכי דיתקן ביה כאילו משקר בקושטא דמלכא ואנא קרינא עליה האי קרא או מצא אבידה וכיחש בה טב ליה דלא אתברי.

המתגלגל לתקן מצוות עשה רחוק מלחטוא משא"כ לתקון לאו

י. והנה יש מי שמתגלגל לתקן ולהשלים איזה מצוות שחסר ממנו וזה הוא רחוק מלחטוא, והמגולגלים לזכות אחרים להיישיר את בני האדם אלו מובטחים שלא יחטאו כלל ועיקר, אך מי שמתגלגל לפי שחטא ופגם וגרם לשרות עליו הסט"א ואז מגולגל לתקן הפגם ההוא זהו קרוב לחטוא.

המתגלגל ידע פרטי תקונו לפי מה שמפתהו יצרו ביותר

יא. וגם אמרו המקובלים שיש הבחנה לבחון ולדעת האדם על איזה עבירה נתגלגל, במשמש במעשיו על איזו עבירה חשקו יותר מכל שאר עריות ועבירות ובידוע הוא שהיה קודם זה הפעם גם כן בעולם הזה והיה משסה בעצמו היצר הרע באותה העבירה ונתגלגל לתקן אותו החטא, ואותו כח הטומאה נתחזקה בקרבו וקנתה שביתה אצלו ועדיין מלפפתו ומבקשת לימודו הראשון, וזה פירשו העושה עבירה ושנה בה נעשית לו כהיתר כי אין לו מנוחה מגירוי היצר הרע, וכן לענין הטובה אמרו, אבוך במאי הוה זהיר טפי כנודע.

עונשי הגלגול לעוברי עבירה לא יותר מג' פעמים

יב. והמתגלגל בסיבת עבירה מתגלגל רק שלש פעמים זולת פעם הראשון כמו שנאמר הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר, פירוש עם הפעם הראשון שנקרא גבר, ואם מתגלגל שלש פעמים ולא התחיל לתקן מעשיו אז אין לו תקנה ואין מתגלגל יותר ועליו נאמר ונכרתה הנפש ההיא.

עונשי הגלגול בבהמה ועוף, וטעם לעזות פנים שבבני אדם

יג. ויש מגולגלים שמתגלגלים בבהמות ועופות טהורות ויש מהם בבהמות טמאות, וכתב הרב זלה"ה, כשתראו בני אדם עזי פנים אז תדעו שקודם זה הגלגול היו בגלגול בהמה חיה ועוף טמא שאין להם בושה והם הולכין אחר לימודן.

המתגלגל בדצ"ח יודע מגלגולו הראשון משא"כ מתגלגל באדם

יד. ואמרו המקובלים שאף על פי שכשמתגלגל אדם בצורת אדם אינו יודע מגלגולו הראשון אמנם אם מתגלגל בבהמה חיה ועוף הוא יודע מגלגולו הראשון ומצטער איך

ירד מצורת אדם לצורת בהמה, ולהבלתי יאמין לזה רצה הקדוש ברוך הוא להראות לכל העולם דוגמת גלגול מאדם אל בהמה בענין נבוכדנצר הרשע שבחיים חייתו הורידו מכסאו והשליכו לשדה והוא הולך על ארבע כבהמה ונדמה לכל הבהמות צורת בהמה יען שלח ידו ולשונו ודיבר נגד אל עליון, וכן המגולגלים בדומם וצומח כולם מרגישים רוגז העונש.

מעשה בימי האריז"ל במלשין שנתגלגל בעכבר

טו. ובימי הרב זלה"ה הראה בחכמתו הנפלאה אותנו את כל אלה וחרפת אדם ובזוי עם המכעיסים את ה' ולא שבו אל ה', ויום אחד אמר הרב לתלמידיו מכירים אתם לפלוני המקבץ אמרו ימח שמו וזכרו, אמר להם הביאו לי מצודה אחת ויביאו, ונתנה הרב במקום ההוא ותכף נפל לתוכה עכבר אחד ודיבר הרב עם העכבר בפני כולם ויאמר אליו מה חשבת כשהיית מוסר ומלשין ומאבד ממון ישראל דלית דין ולית דיין חס ושלום, ואז בכה ויתחנן לו שיתפלל לה' ויצילהו מצרת הגלגולים ההם ויכניסוהו לגיהנם, ואמר לו הרב צא מכאן כי אינך ראוי ליכנס לגיהנם ויפתח המצודה ויצא והמה ראו כן תמהו.

מעשה בימי האריז"ל ברשע שבא בגלגול כלב וסוד עונשו

טז. וגם בימיו היה מעשה בבית איש אחד שהיה להוט כלב אחד אחר הבית ההוא מאד ותמיד היה מסבב את הבית, והכלב היה כלב שחור וצורתו מבעתת ומפחדת לבות בני אדם כי היו פניו כפני מזיק, והיה האיש ההוא מגרש את הכלב ההוא במקלות והיה הכלב חוזר ובא, ותמיד כל בקר ובקר היה מוצאו לכלב עומד אצל הפתח והיה ממתין עד שיפתחו הדלת והיה רוצה להשמט אל תוך הבית, ויגרשהו האיש ההוא החוצה וצוה לסגור הדלת אחריו ואף על פי כן חזר הכלב והיה ממתין בדלת עד שיפתח, עד כי יום אחד לא זכר האיש ההוא וישכחהו ולא סגר הדלת אחריו, ובא הכלב אל תוך הבית וקפץ מחדר לחדר עד הגיעו אל המקום שמטתה של אשת האיש ההוא שוכבת עדיין ומצאה ישינה וקפץ הכלב אל המטה ונשך בה נישוכים ומכה טריה ופצעים ושוב ברח, והאשה ההיא צעקה צעקה גדולה ומרה ותהום כל העיר לקול הצעקה.

ובאותה שעה גילה הרב סוד הדבר, כי סיבת הדבר היה כי האשה הזאת שכבה עם השכן שלה שכבר מת וזה הכלב נתגלגלה בו נשמתו, ועל כי האשה זאת היא גרמה לו בחלק שפתיה לשכב אצלה להיות עמה דרך אישות על כן בא הכלב לעשות בה נקמה, ואחר כך היו משביעין את האשה שתגיד האמת והודתה ולא בושה ככל דברי הרב אשר דיבר.

מעשה באדם שנתגלגל בשור שהוזמן לצחוק ומעשה תקונו

יז. ובפרט במעשה שהיה קרוב לזמנינו אשר סיפרו לנו אבותינו שבקשטילייא היה מזומן לגוים שור לצחוק כמו שהם רגילים להכות בו ולענותו ביום ההוא, ובלילה ההוא בא לאדם אחד ירא אלהים בחלומו וראה את אביו ואמר לו דע בני שבעונותי הרבים גלגלו אותי אחרי מותי בשור והוא השור המזומן למחר לענויים קשים ומרים בשחוק העם ולכן בני פדני והצילני שאנכי אברח דרך מקום פלוני טרם יהרגוני ויטרפוני, ואתה תפדני ולא תחוס על ממונך ותשחוט השור ותאכילני לעניי תורה כך הודיעוני מן השמים ובכן תחזור נפשי מגלגול בהמה לגלגול אדם ואזכה לעבוד את ה', ומעשים כאלה רבות כי שאל נא לימים ראשונים.

יח. וכמה ענינים של רוחות ראה ראינו בזמנינו שנכנסו בגופות בני אדם ומגידים בעונשם שעברו מיום מותם עד שנכנסו בגופי בני אדם כי תסמר שערת בני אדם משמוע, והכל כאשר לכל מהעונשים הנזכרים בתלמוד ובזוהר ובמדרשים ממשפט העונשים המוכנים לנפש החוטאת ומבקשים מן החיים שיבקשו להם אופני מנוחה על ידי תפילה ותורה וצדקה בעבורם אולי מחץ מכתם ירפא.

פרטי הסוד בעונשי הגלגול

יט. ואם בעיניך יפלא לומר איככה יתכן להביא גלגול אדם בבהמות וחיות טהורים או טמאים, צריך אתה לדעת כי כל הבהמות והחיות והעופות יש להם נפש מהחיות הנושאות את המרכבה, אם טהורה היא ממרכבה של הקדושה ואם טמאה היא ממרכבה של הסט"א כי זה לעומת זה עשה האלהים, ולעומת המרכבה הקדושה יש מרכבה חיצונית לקליפה וצורת החיות טמאות נושאות אותה.

ומן המרכבות האלו של הקדושה ושל סט"א יורד נפשות הבעלי חיים, נפש הבהמות מכח השור שבשתי המרכבות, טהורות מסטרא דקדושה וטמאות מסט"א, ונפש החיות באים מאריה, ונפש העופות מנשר, ונפש האדם מאדם הן ישראל הן אומות העולם כי יש בקדושה אדם דקדושה ובטומאה אדם בליעל וכולם יורדות מנגד היכל עצם השמים ולבנת הספיר, ולפעמים נמצאת שם נשמת אדם רשע שבעונותיו נתחייב להתגלגל בבהמה או חיה, ואז ברדת נפש חיה או בהמה מלמעלה לוקחים אותה ומערבים אותה עם נפש הבהמה או החיה או העוף ההיא ועל דרך הזה היא מתגלגלת בבהמות טמאות או טהורות.

תפלה ע"ד הסוד בענין הגלגול לאומרה בכל יום

כ. ומורי נר"ו נהג לומר יום יום נוסח תפילה אחת מיוסדת על ענין גלגולי הנשמות ואעתיקנה כאן למען זכותך וזה נוסחתה.

יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי באתי לחלות ולהתחנן לפני מרכבותיך וכל מחנותיך הקדושים הממונים לצרף ולגלגל נשמות הקדושות והטהורות, אם חלילה נגזר עלי ועל נפשי ורוחי ונשמתי להתגלגל בעונותי וחטאי ופשעי באיזה חיה טהורה וכל שכן בחיה טמאה, באתי לחלות פני אר"יה ר"יו אותיות שמך הגדול והקדוש שהוא מלך החיות שימחול חטאי ועוני ופשעי ותוציא לאור החסד נשמתי שמשם מתגלגלות ובאות נפש כל מיני חיה.

ואם חלילה נגזר עלי ועל נפשי רוחי ונשמתי להתגלגל בעונותי וחטאי באיזה בהמה טהורה וכל שכן בבהמה טמאה, באתי לחלות פני אבגית"ץ שהוא פני שור שבמרכבה שהוא מלך הבהמות שימחול לי חטאי ועוני ופשעי ויוציא לאור החסד נשמתי ויגבירני על יצרי שמשם מתגלגלות ובאות נפש כל מיני בהמה.

ואם חלילה נגזר עלי ועל נפשי ועל רוחי ועל נשמתי להתגלגל בעונותי וחטאי ופשעי במין אדם מאומות העולם, באתי לחלות פני מ"ה אדם שבמרכבה י"ב צירופי הוי"ה שירחמני ושימחול לי חטאי ועוני ופשעי ויוציא לאור החסד נשמתי שמשם מתגלגלות ובאות נפש כל מין אד"ם.

ואם חלילה נגזר עלי ועל נפשי רוחי ונשמתי ונשמת נשמתי להתגלגל בעונותי חטאי ופשעי באיזה עוף, באתי לחלות פני נש"ר נשרי"אל עטרי"אל מלכי"אל שיהיה נועם ה' עלי ויוציא לאור החסד נשמתי שמשם מתגלגלות נפש כל מיני עופות וכן יהי רצון, יהיו לרצון אמרי פי וכו' ע"כ.

מעלת התפלה הנזכרת והרהורי תשובה מחומר הגלגול

כא. וראוי לאומרה בכל יום פעמיים בכוונה שלימה בבקר ובין הערביים ולישא כפיו לשמים ודמעתו על לחייו יהיה שבעתיים, ומי שאי אפשר לו לאומרה בכל יום נכון הדבר שיתפלל אותה בעשרת ימי תשובה וביום הכפורים כי המה ימי רצון וחנינה, וגם שיועיל לעורר לבבות לחשוב מחשבה על שחטאו ויתנו לב לשוב על ידי כי ייראו מהביט כמה גורם האדם לעצמו בחטאו מה שלא היה יכול שונאו לגרום לו כמו שאמר הפייטן, זדון לבי עשה לנפשי את אשר אויבי לא יוכל עשוהו, ויראה וישוב מעבירות שבידו ולירא מן הגלגול ובפרט אם הוא תלמיד חכם כי הקדוש ברוך הוא מדקדק עמהם

כחוט השערה, וכבר אמרו חכמי האמת שכל אבר שלא נתקן כראוי חוזר לבא בגלגול, ואפילו קול ודיבור שלא הוציאם ביראה ואהבת ה' להיות השם שלם חוזר לבא בגלגול.

כב. והן גור יגור כל איש ישראל ומורא יעלה על ראשו על זאת וידקדק במעשיו וישלים נפשו כראוי כדי שלא יטריח לקונו, ועל מה שחטא כבר יקבל עליו יסורים מאהבה וינצל מדין הגלגול כמבואר בזוהר משפטים [53] זה לשונו, ומה דהוה זמין לאהדרא ליה בגלגולא ולמסבל עונשין בהאי עלמא על מה דעבר לא אהדר ליה להאי עלמא ומה עביד ליה קריב ליה לבי דינא דמתיבתא דרקיעא ודיינין ליה ומסרין ליה לבי מלקיותא וארשים ליה קודשא בריך הוא למיהוי תחות שולטניה עד זמן ידיעא ולבתר פריק ליה עכ"ל, ולכן כשיעשה הסיגופים הצריכים אל התשובה אף כי כשל כח הסבל עולו יסבול ולא יבול ולא יקוץ בתוכחת למען הציל אותו מיד אכזרים קשים כי אם לא ירחץ ויטהר לגמרי מעותד ליפול ביד שאול או אדונים קשים לגלגל את נשמתו.

ביאור האר"י על הדרכים שבהן עוברות הנשמות אחר פטירתן

כג. וכתב הרב זלה"ה, דע כי ביציאת הנשמה מזה העולם ורוצה לעלות אל אדונה הנה יש מקום חושך ואפילה מהלך שלשה ימים וזהו שנאמר עוברי בעמק הבכא, ויש שם חיות רעות השומרות את הדרך לפי שיש שם דרך ישר העולה למעלה לירושלים של מעלה שהוא מכוון נגד ירושלים של מטה שכל הנשמות הטהורות עולות דרך שם, ויש דרך אחרת ההולכת דרך גיהנם והיא מתחלקת לשלשים אלפים דרכים, והמקום אשר יתפרדו אלו שני הדרכים יש כל מיני חיות על דרך שיש בעולם אריות וכלבים, ושומרים אלו השני דרכים שלא להניח לעלות למעלה אלא נשמות טהורות אשר שבו בתשובה בחייהם ולחטוף אחרות להוליכם לגיהנם, ועל זה נאמר הצילה מחרב נפשי מיד כלב יחידתי וכו'.

והן הן הדברים הנזכרים במדרש הנעלם רות, אמר ר' פרחיא כד מטינא לאמצעו דהאי פרדס חמינא תרין ארחין ומשריין מסטרא דא ומשריין מסטרא דא אמינא מאי האי אמרי ליה הכא אתפרשן ארחין מאן דאזיל לגן עדן ומאן דאזיל לגיהנם מאן דאזיל לגן עדן אילין אזלין בהדיה ומקדמי ליה שלם ומאן דאזיל לגיהנם נטלין ליה למידן ליה בגיהנם ע"כ.

רמז על התשובה בפסוק ופנית בבקר כו' להר"מ אלשיך ע"ה

כד. ועל כן רמזה תורתנו ואמרה ופנית בבקר והלכת לאהליך, פירוש ידבר אל כל אחד מאישי ישראל לאמר הזהר לעשות באופן שכאשר ופנית בבקר שהוא בצאתך מחושך העולם הזה ותפנה אור בקר אור כבוד השכינה הבאה להקבילך שתלך לאהליך היא אהל חופתך שבמדור שלך בגן עדן בלי שום עיכוב בנתים.

כי אף אם יהיה צדיק אשר הרבה לעשות הטוב והישר בעיני ה' עד אין מספר לגדודי מעשים טובים אשר פעל ועשה אך לא נטהר לגמרי מכל עון וחטאה אף שהם מעט מזער בערך זכויותיו יהפוך עליו אימים, ואז בצאתו מהעולם הזה להתעדן נפשו בדשן זכויותיו נהפך לאבל מחולו כי יראה כל אורות זכויותיו רחקו ממנו וחשך אשמותיו יגישו לו לאמר לך לך אבל שאולה עד תברר ותלבן חלאת חטאתיך בשנה או חציה או כמשלש חדשים ואז משלך יתנו לך כל אורות מצוותיך השמורים אליך, כי הלא לא ישוער עוצם יגונו אשר כל צדקותיו אשר עשה לא יהנה מהם עד זמן ועידן.

ומי גרם לו זה אם לא כי עודנו פה לא שת לבו לתקן אשר עיוות עד ירחץ ויטהר עד בלתי השאיר לו שריד מכל חלאת עון ופשע וחטאות כי אז ישמח ויגיל בצאתו, הלך ילך עם אור השכינה הבאה להקביל עד המדור וצל חופת חלקו אשר לו בגן עדן ואשרי איש שיזכה לכך, וזהו שנאמר ופנית בבקר והלכת לאהליך כמו שכתב הר' משה אלשיך.

התעוררות לחשיבות הזמן מספר "אורח מישור" לר"י חאגיז ע"ה

כה. כי על כן יאותה לכל הירא את דבר ה' להבזות בעיניו כל אושר תבל כי הכל הבל כמאמר קהלת, אלא ישים כל דעתו ומחשבתו על נפשו להצילה מאש להבה ולהשיג שלימות נפשו לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו כי שם ביתו, ולשים אל לבו כי אנו בעולם הזה כאורח נטה ללון במלון לילה אחד או שנים שאין ראוי לו לתקן המלון ולהציע שם כלים נאים וליפותה באופן שיאבד כל זמנו ולמחר יוצא ממנה.

כו. וכבר המשיל הרב החסיד בעל חובת הלבבות [54] זה, שדומה למלך שהקימוהו עליהם בעיר אחת והיה שם חק שלא ימלוך עליהם אלא שנה אחת או שתים, והמלך הסכל לא ידע דבר מזה ומיד שמלך הגדיל מעשיו בבנין ההיכלות והיה כונס ממון הרבה באוצרות והניח את מקומו וארצו וישכח שדהו ואת נחלתו ויבז בעיניו לשלוח מלאכים לביתו לתקן מעשיו, ובהגיע תור וזמן הקבוע קל מן עמא נפל לך מלכא טפשא טרדין מן מלכותא ואתיהיב לגבר אחרן, ויסע וילך לארצו ולשדהו ערום ויחף והנה עלה כולו קמשונים וכו' ויצעק צעקה גדולה שהניח את שלו ואסף וקבץ לאחרים.

אכן לא כן עשה המלך האחר שהיתה כל כוונתו להשגיח על ארצו והיה שולח שמה ממון הרבה ביד אוהביו וריעיו ואומר להם שיבנו לו שם בית מנוחה ושלח פועלים לחרוש את שדותיו ולזמור את כרמותיו, וכאשר השלים שנתו הלך לו בשמחה ובששון לארצו ויצאו לקראתו כל בני עירו ויקבלוהו בשמחה וגדלוהו ביניהם וישב כמלך בגדוד.

כז. והנמשל בזה הוא הבן אדם ההולך אחרי יצרו הרע ומגדיל מעשיו ומקבץ ממון הרבה ואינו מסתכל באחריתו שיעזוב הכל וילך אל דרך המות ערום מן כל המצוות

ויאבד מקומו מקום אשר נשמתו ממנו חוצבה מתחת כסא הכבוד ותלך בתוך כף הקלע לבאר שחת ולדראון עולם, לא כן האיש אשר נגע אלהים בלבו שמוציא כל ימיו ושנותיו בעבודת אלהי השמים ובלימוד תורתו ועשיית מצוותיו והוא פורש מהבלי העולם ומעלה על לבו שהוא שלוח מאת הקדוש ברוך הוא לעולם הזה לעבוד עבודתו כמלך ששלח שלוחו אל עיר על דבר מלכות, ואם זה במקום שיש לו לעשות שליחותו ילך לו לבתי משתאות ולשחוק בקוביא הלא עונשו גדול כשיחזור ריקם ולא שמר את מצוות המלך אלא יש לו לילך בזהירות וזריזות לקיים דבר מלכו ולא יאבד אפילו רגע.

וכן יש לנו לידע כי אנו שלוחים מהשם יתברך לשמור חוקיו ועדותיו ואין אנו רשאים ליבטל מן התורה אפילו שעה אחת כי יש לאדם לחשוב בדעתו כל שעה שהוא חי למה החייני ה' שעה זו אלא כדי שאעשה רצונו בה שאם לא כן היה מוציאני מן העולם, ויש לו לדקדק הדק היטב בימיו ושנותיו שחיה עד הנה על מה הוציא אותם.

כח. וכבר שמענו צדיקים שבכל לילה ולילה היו עושים חשבון עם נפשותם בשעות וברגעים כיצד הוציאו אותם היום, ואם בשום רגע מהם במעשה או בדיבור או במחשבה היו מוצאים שחטאו לה' היו מתוודים וצועקים מר ומקבלים עליהם יסורין מתענית ושק ודומיהם על שנשתמשו בחיים שנתן להם הקדוש ברוך הוא בחסדו להכעיסו ולעבור רצונו.

כט. ומה נואלו רבים מעמי הארץ האומרים נעביר הזמן קצת בשחוק וטיול, אוי ואויה להם שוטים וסכלים, מי יתן והיינו יכולים לאסור איסר הזמן בשלשלאות של ברזל ובעבותות אהבת החיים שאנו צריכים לעבוד את יוצרנו ולא לעבור ולאבד אותו כי המיתה תבא על כל פנים והחיים צריך זכות גדול להגיעם.

והנפש היפה המלאה לה דעת ויראת ה', בעיניו יראה כמה ראוי לו להזהר מלעבור רצון יוצרו או לאבד הזמן והוא יושב ובטל כי הקדוש ברוך הוא בשעת הדין שואל ממנו במה הוצאת שעה זו או רגע זה כדכתיב לרגעים תבחננו, ואיוב היה מיצר על זה ואומר כמה לא תשעה ממני לא תרפני עד בלעי רוקי, כאילו אמר אפילו זמן מועט כדי בליעת הרוק לא תניח לי שאתה שואל חשבון ממנו מה עשית בתוך זמן הזה ובמה הוצאת אותו.

אזהרה לקדש עצמו במותר לו

ל. ועתה בני בחירי רצתה נפשי, הט אזניך ושמע דברים אלו לבקש טרף לנפשך קודם שיכבה נרך ולהיות קדוש ופרוש מהבלי העולם ודבק במצוות ה' וביראתו יראת הרוממות וקדש עצמך במותר לך, ובכן תחיה נפשך העלובה לאור באור החיים חיי העולם הבא אל המנוחה ואל הנחלה, לא תשוב עוד לביתה ולא יכירנה עוד מקומה מן

הגל"גל אל הבוכים חס ושלום כי אם להתעדן מזיו השכינה ולהאירה לפנות בוקר כן יהי רצון.

ציונים והערות לפרק ד

52) זוהר פנחס דף רי"ג ע"א. 53) זוהר משפטים דף ק"ט ע"ב. 54) עי' חובת הלבבות שער עבודת האלקים ריש פ"ט ששם הובא המשל בקיצור, אך העירו כבר כי המחבר שהאריך בזה משום שציטט לשונו של הקונטרס "אורח מישור" פ"ג ע"ש.

פרק ה - חומר פגם החטא - התעוררות תשובה

יבאר כי החוטא מקלקל השפע וממשיכו לבורות נשברים

א. ישמחו ה שמים **ו** תגל **ה** ארץ וכל צבאם בשוב רשע מרשעתו וחטאתו בהוציא יקר מזולל ומרוה גם הוא יורה בשפע רב אל נהר החריב והוביש, ובתשובתו הרמתה ישיב המדריגות והתקונים על מכונם וארמון על משפטו ישב כבראשונה.

ואשרי משכיל ויודע לשית לבו ענין הפגם שפוגם בחטאתו בכל המעלות אם בגופו ונפשו ורוחו ונשמתו, כי על כן יאמרו המושלים אשר הוא נמשל לסילון מים המקלח מן המעיין והמים ההם הולכים להשקות כמה גינות ופרדסים ושדות וכרמים, ובא אחד איש שוגה ומשגה בכסילותו והוליך סילון של מים להשקות אשפתות אל מקום ציה וצלמות אר"ץ לא עבר בה איש ולא ישב אד"ם שם לתהו והבל, אשר אין ספק כי בעל המעיין הרה עמל וכעס וכדי בזיון וקצף על כי ביטל להשקות גינותיו החמודות ואף גם כי קלקל הצנור ושברו כשבר נבל.

וחומר בנמשל מן המשל כי הנפש החוטא מלבד מה שקלקל צינורי השפע מלבא אל מקומם הראוי להם, גם הוא מעלה מנחה אל מקום שהכעיס את המלך ה' צבאות ומפגל בקדשים ומדמע קדש בחול וטמא בטהור, ומקום שהיה צריך להיות חרב ושמם ויבש מרוה גם הוא יורה אותו בשפע עילאין קדישין.

יבאר כיצד מגיע פגם האדם למידות העליונות

ב. ואמרו המקובלים כי ימצא ענין זה בפרט בבא על העריות ובא על בת אל נכר, וכן במוציא שכבת זרע וכמוהו בפגם ברית הלשון החמור מפגם ברית המעור, הראית בן אדם תולעה עד היכן מגיע עלבונך, מה לך נרדם, קום משנתך וחפש חפש מחיפוש דרכיך אשר פגמת בעוניך ותחקור ותדרוש בדרישה וחקירה ושוב עד ה' אלהיך עד מקום שפגמת כי רע ומר עוזבך את ה' אלהיך, ותמיד אל יליזו מעיניך דברי הרשב"י עליו השלום בזוהר נשא, [55] כל מאן דאעבר על פקודי אורייתא כב"יכול פגים לעילא פגים לתתא פגים לגרמיה פגים לכל עלמין, מתל לאינון מפרישי ימא דשאטין בארבא קם שטיא בעא לנקבא וכו'.

ג. ואל תתמה על החפץ לאמר איכה יוצדק לאמר כי יחטא איש ואשם לרמוס חצריו יתברך ולפגום במדות העליונות ומה לתבן עם הבר חס ושלום, כי לא נפלאת היא ממך ולא רחוקה אחרי הודיע אלהים אותך שורש ומקור נשמתנו מאין המה, כי הנה הנשמה והרוח והנפש מציאות מלמעלה ממדות העליונות וכשנשתלשלה משם ולמטה בכל מדה ומדה ישאר שורשה ודיוקנה שם, וכן משתלשלת ונחתמת בכל העולמות העליונים עד בואה לעולם השפל האפל הזה.

ואם לה' יחטא איש פוגם כל אותם השרשים שנשתרשה שמה נשמתו, ובעוברו אחת ממצוות ה' אשר לא תעשינה משליט באותו מקום אשר המצוה תלויה בו במדות העליונות כח הקליפה מצד נשמתו כי על ידי שממשיך בעצמו הקליפה למטה ימשיך אותה גם כן למעלה.

ולא שתכנס חס ושלום הקליפה אל הקדש פנימה רק שהקליפה תובעת דין לאמר זו משלי ויהא עשוקה ורצוצה להמסר בעל כרחה הנשמה הטהורה להכנס בקליפה ולהיות יונק מרורת פתנים כדי להשפיע לקליפה על ידי צנור נשמתו, ועל ידי זה נשפע אל מקום אחיזת נשמתו ולכל המדריגות הקדושות אשר היא נכללת בהם ממרורים ההם ומשפיע את המר ההוא הנמשך ממנו אל מקום הקדוש ואין לך פגם גדול מזה, וזוקק מדריגת הקדושה לינק מצד המרורים ההמה מי המרים המאררים ולהשפיע אל הקליפה על ידי צנור נשמתו, ושפע המר ההוא שמשפיע שמה יתהווה לבוש טמא אל הנשמה להתלבש בו בעת הסתלקותה מן העולם.

ד. וכן פירשו חכמי האמת בטעם הכתוב ולרשע אמר אלהים מה לך לספר חוקי, כי הואיל הלוך אחרי צו והכניס עצמו בקליפה וכשהוא עוסק בתורה הוא משפיע אל הקליפה בהכרח והקליפה תובעת דין ואומרת, תפילותיו ותורותיו של פלוני משלנו היא ונוטלת השפע הבא ממנו ושפחה כי תירש גבירתה.

יבאר שלפי מעלת האדם כך גודל פגמו

ה. ומעתה אל תתפלא איכה יאמרו המקובלים מי שחטא כך וכך פוגם בשם פלוני ובמדה פלונית כמבואר בספרי רבינו הקדוש זלה"ה, כאשר תביט שורש נשמתך למעלה תחת כסא הכבוד ומה שבתוך גופך היא מאשר יתפשט משרשה העליון כחוט משוך ממנו כדמיון סולם מצב ארצה וראשו מגיע השמימה.

ו. וכן כתב הרב זלה"ה בענין ארבעה חלוקי כפרה, שהכוונה כי האדם כלול מכל העולמות והגם כי לא זכה רק אל הנפש דעולם העשיה עם כל זה מוכן הוא לקבל את כולם, ולפי גדולת נפשו אם הוא מעולם היצירה או בריאה או אצילות כן הוא גודל

פגימת חטאו, כי על כן חטא אדם הראשון פגם למעלה מאד כפי גודל נשמתו שהיתה כלולה מכל העולמות, וכן כל צדיק וחסיד כפי גדולתו כן תוקף פגם שלו בחטאו.
והנה מי שיש לו נפ"ש שהוא מעולם העשיה פגם בעולם העשיה ולכן תכף כששב בתשובה נתקן, ואם חטא במצות לא תעשה אז פגמו בעולם היצירה ולכן תשובה תולה ויום הכפורים מכפר שביום הכפורים באים אורות מעולם הבריאה ועל ידן נתקן, אבל בחייבי כריתות ומיתות בית דין פגם בבריאה ואז תשובה ויום הכפורים תולים על דרך הנזכר עד יבואו יסורין מחכמה ובינה בסוד יסור יסרני י"ה.
ואם עבר על חילול השם גדול הפגם מאד וגורם מות במקום החיים הנצחיים ולכן מיתה ממרקת ומכפרת מדה כנגד מדה, אבל באצילות אין מגיע שום פגם שהנשמה שהיא מאצילות מסתלקת מן האדם כשרוצה לחטוא טרם שיחטא עכ"ל.
ז. ואם באתי להאריך בכל פרטי פגמים אשר פגם כל פגם ופגם בפני עצמו לא יכילם היריעה ולא אגיע לשליש ולרביע, אך מפני כי בידיעה הזאת היא תועלת להחריד לבות בני עליה הבאים בסוד השם לשוב אל ה' בלב שלם ובנפש חפיצה כמו שפירשו המקובלים בפסוק נחפשה דרכינו ונחקורה ונשובה עד ה' שהכוונה לומר, נחפשה דרכינו אותם הדרכים שהם דרכינו ושורשי נשמתנו המושרשות בעולמות העליונות שהם נעשים דרכים ומסילות לעלות הרמ"תה, נחפשה העונות אשר פגמנו בהם שם לטהר אותם, וכיצד נחפשה - על דרך חקירה שנעשה במעשינו לידע עבירה זו פוגמת במדה זו ועבירה זו במדה זו, ובכן ונשובה אל ה' שלא יהיו עונותינו מבדילין בינינו לבין אלהינו.

סדר וידוי המפורט ע"ד הסוד לעשי"ת

ח. על כן אנכי תקנתי וידוי דברים לבאים בסוד ה' פרטי העונות ואשר פוגם בו בשמים ממעל במדות עליונות ובשמות הקדש כל עון ופגמו בצדו ואף גם אשר גורם לנפשו העלובה על פי שפ"ר התקונים מרן הקדוש האר"י זלה"ה, אשר בו יתבונן האיש הירא בוידויו עד כמה מגיע פגם ועלבון עונותיו ונפשו עליו תאבל ובמרירות תאנח ומה יתאונן אדם חי גבר על חטאיו וזה נוסחו.
אלהינו ואלהי אבותינו תבא לפניך תפילתנו כו' אבל חטאנו עוינו פשענו ופגמנו אנחנו ואבותינו, חטאתי אודיעך ועוני לא כסיתי וכו', (ויכוין בסוד הנזכר פרשת ויקרא דף כ' ע"א).
אכלתי מאכלות אסורות ופגמתי בשני שמות הוי"ה ואד"ני העולים כמספר מאכ"ל וכמו צער בנפשי להתלבש בטומאה ההיא.

אכלתי דברים הטעונים נטילה ולא נטלתי ופגמתי להמעיט השפע ממקור המזון ונפשי נבהלה מאד בהתגלגל ואזי עבר על נפשי"נו המי"ם הזדונים.
אכלתי נבילה ונבלה עשיתי בתפארת ישראל ובשם אלהי"ם ובנבילה על ידי סכין פגום ופגמתי בשמות הוי"ה ואה"יה הוי"ה ואדנ"ות העולים במספר פגימ"ה.
אכלתי חמץ בפסח ופגמתי בשמות הקדש הוי"ה ואהי"ה הוי"ה ואד"ני העולים במספר חמץ ושדי המר נפשי להכריתה מעדת ישראל לבלתי התגלגל בגלגול ישראל רק בגוי או בהמה.
בטלתי קריאת שמע ותפילה ותפילין ופגמתי בש"ע נהורין עילאין דא"א מלהאיר לת"ת ישראל.
בטלתי מצות מצה וספירת העומר מ"ט ימים ופגמתי במ"ט שערי בינה ובש"ע נהורין עילאין דא"א מלהאיר לת"ת ישראל.
בטלתי שופר ולולב והדלקת נר חנוכה ופגמתי בש"ע נהורין עילאין דא"א מלהאיר בת"ת ישראל.
ברכתי את השם ופגמתי בש"ע נהורין עילאין דא"א מלהאיר בת"ת ישראל.
באתי על הנדה ופגמתי בה' אחרונה שבשם להניעה ולנדדה מעם דודה ויבשו ויחרבו הנחלים הולכים אל הים צדק מלכותא קדישא ושבעה ברעות נפשי להתגולל בקדשה ישראלית ובבת אל נכר.
באתי על אשת איש ופגמתי בנערה העליונה מלבא אל המלך והורדתי חמש גבורותיה אל מקום הקליפה ונפשי נבהלה מאד להתגולל בחמור או בריחיים.
באתי על הזכר ופגמתי להוריד שפע או"א לנה"י דז"א דרך נפילה לאחוריו ולא יאורו שם ע"ב יו"ד ה"י וי"ו ה"י ושם קס"א אל"ף ה"י יו"ד ה"י באור פני מלך ואויבי בנפש יקיפו עלי להתגולל עליה בשפן וארנבת שוכבים ונשכבים.
באתי על נדה שפחה גויה זונה ופגמתי במלכות יסוד הוד נצח ודלפה נפשי מתוגה להתגולל בדוכיפת.
באתי על אשתי בעל כרחה ופגמתי במלכ"ות שמי"ם מלהיות פנים בפנים.
גזלתי ופגמתי בשני שלישי ז"א התחתונים ונשמות העולות אל הכלה העליונה לעורר את האהבה חוטפו ויגזלו מיד עושקיהם אויבי ה'.
גנבתי ופגמתי בשליש העליון ת"ת ישראל המכוסה וימנעו רביבי השפעתו למלכ"ות כל עולמים וגם הנשמות אשר גונבו מיד העושקים ושפחה כי תירש גבירתה ובמר נפשי כי נידחה קראו לה לבל תראה גאות ה' ולא יגש אל מזבח ה'.

גאיתי ופגמתי להתאחז הקליפה הרשעה באותיות י"ה שבשם וגם על כן ירימו ראש אלהים אחרים להתגבר ולעלות במעלות והגברתי אותיות הי"ם דאלהים ודין הקשה שבהם וירדוף אויב נפשי להתגולל בדבורה.
גלחתי פאה ופגמתי בשם אלהי"ם והגברתי דין הקשה שבו ושוחה חפרו לנפשי להתגולל בפרות חורשות.
גלחתי זקני ופגמתי בק"ן נהורין המאירים לת"ת ישראל והגברתי דינים הקשים משם אלהים בריבוע א' א"ל אל"ה אלה"י אלהי"ם וכפף נפשי תחת מדרך כף רגל השור מועד.
דברתי לשון הרע ורכילות וכל דבור האסור ופגמתי בשכי"נה מספר לש"ון וסילקתי אור הת"ת ו' דמות הלשון ועגמה נפשי כי יתגולל בכלב נובח ובל יראה גאות ה'.
הרהרתי ביום ובאתי לידי קרי בלילה ופגמתי באו"א.
הוצאתי זרע לבטלה ופגמתי והורדתי שני שמות יו"ד ה"א וא"ו יו"ד ה"א וא"ו וגם בכנפי נמצאו דם נפשות אביונים.
הוצאתי דבה על חברי ופגמתי באותיות א' משם אדני ונפשי היא מר לה להתגלגל בכלב נובח.
הלבנתי פני חברי ופגמתי בשם אלהים במילואותו אל"ף למ"ד ה"ה יו"ד מ"ם ואך לצרה יתהפך ומפח נפש להתגלגל בשקתות המים כהורג נפש מאחי.
הלכתי עמך בקרי ופגמתי בד' יודין של שם ע"ב.
הוצאתי מרשות לרשות וחוץ לתחום בשבת ופגמתי בשני שמות יהו במילואו יו"ד ה"א וא"ו יו"ד ה"א וא"ו.
הלויתי בריבית ופגמתי באו"א י"ה שבשם והגברתי דיני אלה"ים אל"ף למ"ד ה"י יו"ד מ"ם ונפש יקרה תצוד למות מיתת עולמים.
הסתכלתי באשת איש ובנשים נכריות ופגמתי בעיינין עילאין ושכנה דומה נפשי לשבור עיני בקבר, ועיני עוללה לנפשי כי תגלגל בעוף הנקרא ראה לסבול שמה צרה ומצוקה.
ויעדתי עצמי למחלוקת ופגמתי בחסד וגבורה והגברתי את הדינים מ'כה ח'רון ל'יקוי ק'ללה ת'ועבה.
זניתי ביד ודרך אברי בחושבי בזכר ופגמתי בה' חסדים וה' גבורות ובכ"ח אותיות דמלוי מלואו דשם ע"ב וכ"ח אותיות דמלוי מלואו דשם ס"ג וכ"ח אותיות דשם מ"ה.
זניתי ביד וחשבתי בנקבה ופגמתי בד' שמות אהיה ובשמונים אתוון שבאהיה פעמים אהיה.

חיללתי שם שמים בפרהסיא ובסתר ופגמתי בעולם האצילות והפרדתי החכמה מהכתר והורדתי הדר מלכות דעולם העשיה עד מלכות דקליפה, והנפש היפה תתגלגל עוד לשתשרף על קידוש השם.
חנפתי ופגמתי לסלק אור אבא שם ע"ב בריבוע שבאחורי אבא, ואויה לי כי לא לפניו חנף יבא ונפשי תתגלגל באחד מארבע חיות טמאות.
חיללתי שבתות באב מלאכה ופגמתי בג' שמות אל"ף למ"ד ה"י יו"ד מ"ם, אל"ף למ"ד ה"א יו"ד מ"ם, אל"ף למ"ד ה"ה יו"ד מ"ם.
טפלתי שקר ופגמתי לסלק האור של אימא עילאה והגברתי שכ"ה דינים שבה' עילאה ושכ"ה דינים שבה' תתאה ואויה עלי כי דובר שקרים לא יכון לנגד עיניו, ונפשי להתגלגל באחת מארבע חיות טמאות.
ישבתי במושב לצים ופגמתי לנפשי לבל אראה בנאות ה' משך את ידו לוצצים ולהתגלגל באחד מארבע חיות טמאות.
כעסתי ופגמתי והגברתי חמש גבורות ש"ך דינין מאותיות די"ן שם אדנ"י ומשם יפרד יחוד הוי"ה ואלה"ים, ובכעס גדול פגמתי בשם אל"ף למ"ד ה"י יו"ד מ"ם וטרפתי נפשי באפי עד בא חליפתי באל זר.
כתבתי קמיעות ואזכרות שלא בכונה וטהרה ופגמתי בשם יו"ד ה"א וא"ו ה"א שם מ"ה שבת"ת ישראל ונפשי היא מר לה מאד להתגולל בחתול.
כשפתי ופגמתי להגביר דיני אלהים אל"ף למ"ד ה"י יו"ד מ"ם ומשם יפרד יחוד הוי"ה ואדנ"י ונפשי נבהלה מאד להתגולל בדומם צומח חי בלתי מדבר.
לצתי ופגמתי והגברתי מאה ועשרים צירופי שם אלה"ים שבאחורי העולמות העליונים וסילקתי אור א"א ואויבי בנפש יקיפו עלי לגלגלה באחת מארבע חיות טמאות שפ"ן אר"נבת גמ"ל חז"יר.
למדתי תורה לקנטר ופגמתי וסילקתי כח הקדושה והחלפתי כח הקליפה וערבתי קדש בחול וחול בקדש.
לבשתי שעטנז ופגמתי והגברתי כח ס"מ וכסיתי אור גדול של מיכאל השר הגדול וסכות בענן לך מעבור תפילתי.
מעלתי ונהנתי מן ההקדש ופגמתי והעלמתי פני אלהים אכד"טם.
משכתי בערלתי ופגמתי בארבעה שמות אהיה.
מסרתי חבירי וממונו ביד גוי והלשנתי עליו ופגמתי בשם אלהי"ם והגברתי שולטנות אלהי"ם אחרים ויחלשו אלה"ים קדושים וכפף נפשי להתגלגל בכלב נובח.

מסרתי סודי התורה לשאינן מהוגנים ובדיתי הקדמות מלבי שלא קבלתים ופגמתי בגופא דמלכא קדישא, ומה תשתוחח נפשי להתגולל בעוף הנקרא חומ"ה.
מרדתי במלכות שמים, מרדתי במלכות בית דוד, מאסתי בבית המקדש ושלשתם אנו מבקשים.
נשבעתי לשוא ולשקר ופגמתי בז' הבלים היוצאים מפה קדוש ת"ת ישראל להד"ר מלכו"תו מלכו"ת כל העולמים לבושי מלכות אשר הלביש אותה המלך והלבשתי אותה בהבלים טמאים הבל ורעות רוח וקלקלתי בעולם הבריאה ויסכרו כל מעיינות שפע הש"ע נהורין.
נדרתי ולא שילמתי ופגמתי בחיי המלך בעטרה שעטרה לו אמו ומשם יאיר להד"ר מלכותו מלהורידן אליו, וגם בכנפי נמצאו דם נפשות אביונים ואפרוחי יעלעו דם.
נשתמשתי בשמות הקודש ובדיתי שמות מלבי ופגמתי בשמות הקודש היוצאים מאימא עילאה ונפשי עלי תשתוחח להתגלגל בחתול.
סרתי ממשפ"טי צדק"ך ופגמתי במשפט עמודא דאמצעיתא ובצדק מלכותא קדישא.
עברתי על מצות עשה ופגמתי בעולם העשיה והפרדתי אותו מיצירה כי נפרדו מלכות מעם ת"ת ישראל והורדתי למלכות דעשיה בג' ראשונות דקליפה.
עברתי על מצות לא תעשה ופגמתי בעולם היצירה ויפרד מבריאה כי נפרד ת"ת ישראל מעם אימא עילאה והורדתי מלכות דעשיה בג' אמצעיות דקליפה.
עברתי על כריתות ומיתות בית דין ופגמתי בעולם הבריאה להפרידה מאצילות כי נפרדו אימא עילאה מת"ת ישראל והורדתי מלכות דעשיה עד ג' אחרונות דקליפה.
עינגתי ימי חול מאד משבת ופגמתי בשתי אלפי"ן, אלף בציור יוי, ואלף בציור יו"ד א א.
עבדתי ע"ז בשוגג ופגמתי בשם אלהים במילואו אל"ף למ"ד ה"י יו"ד מ"ם ובמזיד והעלמתי אור ל"ב נתיבות חכמה ואור עשרה שמות ע"ב, וכפף נפשי להתגלגל בש"פן כי פני"תי אל אלהים אחרים.
עשיתי מלאכה ביום טוב ופגמתי בשם ס"ג יו"ד ה"י וא"ו ה"י.
עשיתי מלאכה ביום הכפורים והעלמתי אור ד' יודי"ן דשם ע"ב ממצחא דא"א.
פרקתי עול תורה שבכתב ושבעל פה מעלי ופגמתי בהוי"ה ואדני, ואויה לי כי יערוף כמטר לקחי לערף את נפשי ויאחוז בערפי ויפצפצני. [56]
ציערתי אבי ואמי ולא חששתי לכבודם ופגמתי בשם י"ה במילואו יו"ד ה"א וימנעו רביבי השפעת או"א יו"ד ה"י מלהשפיע על ת"ת ומלכות ו"ה שבשם.
קללתי אב ואם ופגמתי לסלק התרין עטרין מרישא דמלכא קדישא עטרא דחסד ועטרא דגבורה וגם בכללותם בדעת והעלמתי אור שם אל"ף למ"ד ה"י יו"ד מ"ם מלהאיר.

קללתי את חברי בשם ופגמתי בשם אלהים אל"ף למ"ד ה"י יו"ד מ"ם.
קלקלתי צינורות השפע והפכתי אותם לבורות נשברים אשר לא יכילו המים וגרמנו להאריך קיצנו ושפחה כי תירש גבירתה ועבד כי ימלוך, נשכבה בבושתנו ותכסנו כלימתנו כי עונותינו הטו אלה וחטאתנו מנעו הטוב ממנו, אוי להם לבנים שגלו מעל שלחן אביהם.
קפצתי ידי מליתן צדקה ופגמתי בצדק מלכותא קדישא כי מפני הרעה נאסף הצד"ק ומה תשתוחחי נפשי להתגלגל מפאת האכזריות בעורב אכזרי.
רצחתי בשגגה ופגמתי בריבוע שם אהי"ה א' א"ה אה"י אהי"ה העולים ד"ם ופגמתי בד' יודין של שם ע"ב העולים דם עם ד' כוללים, ותבחר מחנק נפשי להתגלגל בחזיר יכרסמנה חזיר מי"ער או להחנק במים הזדונים.
שיחתתי את זרעי לבטלה ופגמתי בשם יו"ד ה"י וי"ו טיפה עליונה וקלקלתי זווג העליון טפה העליונה וינוס ויצא החוצה ונפשי נבהלה מאד כי לא אראה נאות ה', וגם בכנפי נמצאו דם נפשות אביונים ואנכי בראתי משחית לחבל נפשי העלובה אוי לי אויה עלי.
שימשתי מטתי לאור הנר ופגמתי והחשכתי אור חמשים שערי בינה, ואישון בת עין אף היא חשכה בעון זה וכפף נפשי להתגלגל בשעיר עזים ושעירים ירקדו שם.
שתיתי יין נסך ופגמתי בשם ס"ג עם י' אותיותיו אשר המה עולין יין עם ג' אותיותיו ואין אור ע"ב מאיר באדנ"י ונפשי מרה לה להתגלגל בגוי.
שחטתי בסכין פגום ופגמתי בשם י"ה אותיות פגי"מה פג"ם י"ה וגם בשמות הוי"ה ואהי"ה הו"יה ואדנ"י אשר המה יעלו למספר פגי"מה, ונפשי נבהלה מאד להתגלגל בכלב שגזלתי הימנו או להתגלגל בעלי האילנות.
תקעתי כפי ולא קיימתי ופגמתי בנפשי אשר בכפי בחינת נפש דוד שם אדנ"י במילואו אל"ף דל"ת נו"ן יו"ד, ונפשי מר לה מר ללכת לקראתה צורת היד לפני מטתה ועל כל אצבע ואצבע לאלפים ורבבות מזיקין, ואתה צדיק על כל הבא עלינו והכל משפט אמת ואנו מרדנו לכן אנחנו מודים כי אמת עשית ואנחנו הרשענו ע"כ.
ויהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שאם חטאנו ועוינו ופשענו באחת מהנה או בקצתם או בכולם בין באונס בין ברצון בין בשוגג בין במזיד בין בגלגול זה בין בגלגול אחר, וכן כל אלו הדינין שהגברנו בפנמי עונותינו יומתקו בכח סגולת תשובתנו וחרטתינו ווידוייננו ותעניתנו לפניך, ואתה ה' אל תרחק אילותי לעזרתי חושה, הצילה מחרב נפשי מיד כלב יחידתי, הצילני מטיט ואל אטבעה אנצלה משונאי וממעמקי מים,

אל תשטפני שיבולת מים ואל תבלעני מצולה ואל תאטר עלי באר פיה, ואני תפילתי לך ה' עת רצון וכו'.

דברי התעוררות וחרטה לשבים

ט. ואתה בן אדם תולעה יתפרדו כל עצמותיך בהביטך עד היכן מגיע עלבון עוניך להכעיס בהם לבורא עולם ה' כשתאמר נוסח הוידוי הזה, וכן כמה גרמת לנפשך את אשר אויבך מבקש רעתך לא עשאו, אשר תסמר שערת בשרך ונמס כל לב ורפו כל ידים בהשכיל כל לב צרת הבת היקרה הנשמה הטהורה יחידה תמה ונקיה כבודה בת מלך. **הטוב** היות גזרת ספיר ויהלום עניה סוערה גולה וסורה מקינה נדדה וידה על ראשה לבושה שחורים ומתעטפת שחורים כי נדחה קראו לה, כצרור אבן במרגימה תקולע חלקתה בתוך כף הקלע ולהתגולל בבהמת יער ובעמי התועבות ואין מנהל לה ואין מחזיק בידה, חשך משחור תוארה פנה זיוה פנה הדרה, ותחת היותה צרורה בצרור החיים בבית אביה כנעוריה אביה ירוק ירק בפניה ויאמר לה אל תוסף ראות פני כי נטמאת וכי שטית טומאה תחת אישך ויתן בך היצה"ר את שכובתו, ובחרונו יבהלנה לאמר פקדו נא את הארורה הזאת הוציאוה ותשרף השמיטוה ורמסוה למעצבה השכיבוה, צעקה הנערה ואין מושיע לה.

י. ובכן לאיש אשר אלה לו למה לו ינום וישן בתרדימת עונותיו ולא ייראו מיום התוכחה, כי יפקוד אביה עליה על אשר השחיתה להתגולל עליה את הקורות מה ישיבנו, או מי יליץ עליו שיתהפך לארבעת רבעיו וירא עצמו מסובב ממלאכי חבלה וכל גונדא דחימה אלף ורבבה מימינו ויראה ורעד יבא בו לאמר מי ילד לי את אלה, ונענו כולם ואמרו את ילידתנו בפשעיך חוללתנו בעונותיך, אבינו אתה אבינו אתה, אוי לה לאותה בושה וכו' אשר עינה את הנפש היפה בת מלכו של עולם.

וימהר יחישה לשוב לפני ה' ולחסות תחת כנפיו ולהציל את נפשו מכמה גלגולין ומכמה רעות וצרות רבות ישתרגו על הנשמה, ואשר אשום אשם אחת מכל עבירות אלו אשר לא תיעשנה ואשם, ירדוף כאשר ירדוף הקורא בהרים לפני מותו לתקן נשמתו להבין ולהשכיל באיזה חטא חטא על הנפש, ויחקור וידרוש תיקון כל עון ועון ולהבין ולהתענות במספר הימים לעומת מספר שמות אשר פגם בהמה כאשר מבוארות המה בהרבה ספרים אשר קדמוני כי אין לך דבר שעומד בפני התשובה.

כי אפילו אותם שאמרו חז"ל [57] ששלש כתות ליום הדין, פושעי ישראל בגופן יורדין לגיהנם ונידונים בה י"ב חדש גופן כלה ונשמתן נשרפת ורוח מפזרתן תחת רגלי הצדיקים, אבל המינין והאפקורוסים שכפרו בתחיית המתים והפרנס המטיל אימה

יתירה על הציבור שלא לשם שמים ושחטאו ושהחטיאו את הרבים יורדין לגיהנם ונידונים לדורי דורות, גיהנם כלה והם אינם כלין, אף על פי כן אם התוודו על חטאתם ושבו בתשובה באחרונה אין מזכירין לו שום דבר מרשעו, ובמקום שבעלי תשובה עומדין אין צדיקים גמורים יכולין לעמוד ושערי תשובה לא ננעלו כי מנשה הבכור.

תוכחה למתעצלים מתשובה, ויבאר עוצם הפגם המגיע לעליונים

יא. ואיך ולמה לא תעלה על רוחך כי כל המאבד עצמו לדעת אפס מקום לחוס ולחמול עליו, ואתה מאבד עצמך בידך ביודעך דרך אשר בו תוכל לברוח ולמלט את נפשך מכל מאורע רע אשר יוכל להגיע לה ואתה מתרשל, כי אם תאמר דרך קשה היא, לא כן היא כי אם דרך מישור יסכון אור בלי פוקה ומכשול לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו כי ישרים דרכי ה' צדיקים ילכו בם, ואין אחד מצבא השמים ומלאכי המרום במרום אשר לא יעשה עזר כנגדו לתומכו ולהסעידו במעשה התשובה כמאמר בא לטהר מסייעין אותו, יען כי כאשר יחטא איש גם אליהם יגיע פגמו כי בטלים הם ממלאכתם אשר המה עושים, מי לקבל תפילתן של ישראל מי להעלותה אל פני האדון ה' צבאות להיות עטרה בראשו, והיה כי יחטא ואשם ותפילתו דחויה מה יגיע לידם להעלות אל פני מלך הכבוד.

וגם לא השיב ידו מבלע לחש"מל ששמו או"ר פניאל שבהיכל עצם השמים ומאיר באורות רבות כמספר חשמ"ל והן בעונו ימשש חשך ולא אור.

יב. וכן מגיע פגמו להכוחות הקדושים הנקראים רצים שמלאכתן לרוץ ולהגן על ישראל והם רצים לקראת רצים אחרים דסטרא אחרא המהרים לגזור גזירות רעות, ורצים שבקדושה המה רצים בכח תורה ומצוות הנעשות ברגלים ממהרות, והן בהיות הפגם אץ ברגלים חוטא מחליש את כח הרצים שבקדושה ורצים דסט"א קודמים ויאבד טובה הרבה, ולא עוד אלא כי מלאכיו המלוין אליו אבלים וחפויי ראש ומלאכי שלום מר יבכיון על חטאתו, וגם מגיע עלבון חטאתו לארבע אופנים שבהיכל נוגה העומדים לנדות לכל פה דובר נבלה וליצנות וכרוזא קרי בחיל פלוני מנודה הוא, והוא להם עלבון גדול כי כך אמרו על ר' יהושע בן לוי מעולם לא נמניתי לנדות שום אדם, ורבי היה נוהג נידוי בעצמו קודם ואחר כך מנדה לחייב נידוי.

יג. ואף גם מגיע עלבון חטאתו לשבעים ושנים סנהדרין של מעלה שבהיכל הזכות כי תחת הטייתם לטובה הטייתם לרעה, וגם ענוש לצדיק לא טוב באופן כי אין נקי הן בתחתונים הן בעליונים אשר לא יגיע פגם ועלבון החוטא, אף כי כשל כח הקולמוס להאריך פרטי ופרטי פרטים אשר בזה וביארום המקובלים חלקם בחיים, ועל כן כשיתן

כל איש ישראל אל לבו לשוב, מיד כל אלה המה נצבים לקראתו כי לו באו לעזרת ה' לעזר ולמגן עליו מבעלי הדין להחזיקו ולתומכו כמו שנאמר ישלח עזרך מקדש.

אזהרה לאדם שלא יהא צדיק בעיניו

יד. ועתה אהובי קורא נעים ה' עמך גבור החיל, השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר הראתיך לעיניך עד כמה מגיע רוע מעלליך על השמים ממעל ועל הארץ מתחת ושמה לא תעבור ועודנו הש"ל על כתפך אמור לנפשך שחי ונעבודה את ה', לכה ונשובה אל ה' כי הוא טרף וירפאנו יך ויחבשנו.

והחזק בתשובה ואל תהי צדיק בעיניך כי תלמד לעשות מדרכי קונך אשר עליו נאמר ושמים לא זכו בעיניו, ופירשו חכמי האמת כי כל עוד שמסתכל בשמים לא ישרו בעיניו עדיין עשייתם ואומר שעדיין לא שלמים הם וכי צריך להשלימם די מחסורם אשר יחסר להם, ואיך ומה יהיה האנוש רימה זך וישר בעיניו ולא יתן אל לבו לכמה חסרונים אשר נקבצו באו לו והוא לא ידע ואשם, וכמעשה שאמרו [58] על החסיד הזקן שהיה גורס ואל תאמן בעצמך עד יום זקנתך ולבסוף נלכד בשחיתת חרפת נעורים כנודע, ואף אם כביר מצאה ידו בחסידות ובחכמה ובדעת ויראת ה' כל היום, אם תזוח דעתו עליו יפנה לאחוריו חטאת נעוריו ופשעיו.

תעניות תשובה שנהג מהרח"ו עם תחילת השגתו

טו. ומי לנו גדול ממורינו הרב מהרח"ו ז"ל וכתב בקונטרס אחד מענין השגתו ואשר שאל אל נפשו באורך וכתב שם כי השיבה אמריה לו לאמור, שיתענה ארבעים יום רצופים בשק ואפר תחילה ושוב יתענה שני וחמישי ושני עד תשלום שתי שנים ומחצה ושאז ישיג השגה גמורה בלי שום ערבוביא דסט"א, ושאל את רבו ז"ל טעם שהקפידה נפשו לומר מעשה התשובה ההיא שתי שנים ומחצה בדיוק, והשיב לו הרב מפני שבימי בחרותו ישבת שתי שנים ומחצה מבלי התמדת התורה ושלא היית מדקדק במעשיך ולכן אתה צריך לעשות תשובה שיעור שתי שנים ומחצה ע"כ, ולפיכך לעולם החזק במוסר אל תרף כי לא תדע בהמון סתרי מעשיך אשר הסתרת פניך מהם ולא שמת לבך אליהם.

מעשה בחסיד שדקדקו בדינו על שנכשל בשוגג במלאכת הוצאה

טז. וכבר ידעת מה שכתב האר"י זלה"ה שהענישו לצדיק אחד לאחר כמה שנים שנפטר על שלא היה נזהר פעם אחת שנכנס עפר לתוך מנעלו ויצא בו לרשות הרבים ודחו אותו ממחיצתו מאה ועשרים ימים כי הצדיקים הם עולים ממחיצה למחיצה ובכל עליה ועליה מדקדקים על היותר קלה שחטא כבר שית כבר שבע.

אזהרה להיות מעביר על מידותיו וסגולתו לכפרת עון

יז. ואל יקחך לבך לאמר, הים אני אם תנין אם כח אבנים כחי כי לא יספיקו לי לילות וימים לעשות סיגופים ותשובה כל ימי עד יום מותי והלואי ואולי, ואין אני לא מלאך ולא שרף שאין לפניו אכילה ושתיה ולא ינום ולא ישן.

דע באמת כי אלה הדברים גם המה מפתויי היצר, ואשר חכמים הגידו שדי לא מצאנוהו שגיא כח שרוצה לומר אין הקדוש ברוך הוא בא עם בריותיו לפי כחו אלא לפי כחם וכו', ואם יאמרו לאדם למה לא עשית סגופים ותעניות יאמר שלא עצר כח הסבל ואין הקדוש ברוך הוא בא בטרחות עם בריותיו, אבל אם יאמר לו למה לא עברת על מדותיך שבזה היו מעבירין על כל פשעיך מה ישיב לבוראו כי ישנו ביכולת האדם עליו בלי שום סיגוף אלא שישים על לבו ויקבל עליו שלא יהיה קפדן ויעביר על מדותיו.

סגולת שמירת שבת והעונה איש"ר ושירת הים לכפרת עון

יח. וכן סגולות אחרות שמועילות לכפר עון כמו שאמרו ז"ל, [59] כל העונה אמן יהא שמיה רבא בכל כחו אפילו היה בו שמץ מינות מוחלין לו עונותיו אם לא ישוב עוד לכסלה, וכן לכוין מאד בשירת הים שאומרים בכל יום לאומרה בקול שירה ושמחה רבה כאילו אותה שעה יצא ממצרים שאמר הרשב"י שסגולתו לכפר כל עון, וכן בשמירת שבת בכל תנאיו ודקדוקיו שאפילו עבד ע"ז כדור אנוש מוחלין לו, [60] וכן להיות אזן שומעת תוכחת חיים בקרב חכמים שסגולתו לכפר העונות כמו שהעתקנו מאמרם ז"ל כמה פעמים בפרקי דלעיל.

תוכחה למאחרים נישואי הבנים בכמה מיני אמתלאות

יט. וכן אם הוא בחור להקדים ולישא אשה שהוא אחד מהמתכפרים לו כל עונותיו כי בזה רבו הדעות מזוהמות בין בני אדם, יש חוטאים בנפשותם ולא ישאו להם נשים באמרם שיטרדו לבקש מזונותיהם אחרי שיולידו בנים ובנות, ויש אשר ימנעו עצמם לא מחפצם ורצונם אלא מרצון אבותיהם וקרוביהם שהם כפופין להם ואינן רוצים להשיאן עד שימצאו מנה הראויה בעושר וכבוד, ויש אשר יניחו מצותם לפי שיש להם אחים גדולים מהם ולא יעשה במקומן להשיא האח הקטן לפני הגדול, ויש אשר רצונם לעשות חפץ ה' לישא אשה לקיים מצות בוראם אבל חוששין שלא יאמרו עליהם שתובעים בפיהם דבר שאפילו קל שבקלים לא יבטא בשפתים.

וכבר כתבנו בחלק א' בפרקי השובבים כי אלו ואלו נשרפין ולא יפה הם עושים, דכיון דהגיעו לי"ח שנה ראוי לו לישא אשה וממתינים לו בשמים עד שיהיה בן עשרים ואם עבר עשרים שנה ולא נשא מכריזין עליו שהוא מנודה, והגזימו רז"ל הרבה בזה בגמרא

ואמרו [61] שכל מי שאינו עוסק בפריה ורביה שהוא ממעט את הדמות וכאילו שופך דמים וגורם לשכינה שתסתלק מישראל.

סגולת המקדים נשואיו ובפרט קודם ר"ה ויום כפור

כ. כי על כל אלה בחורי חמד אהובי עליון הטו אזניכם שמעו ותחי נפשיכם, אל תיראו חרפת אנוש ולהקדים לישא אשה לעשות רצונו יתברך כמו שנאמר ויפק רצון מה', ומי שאירס אשה אל יעכב על בצע כסף מוהר ומתן ויתן אל לבו לאמר, אם מלאך בא מהשמים לאמר פזר כך וכך ממעותיך וסר עוניך וחטאתך תכופר היה נותן בשמחה, כן יעשה לוותר משלו ושלא יעכב נישואיו, ובפרט בקרב הימים האלה יחיש מפלט לו להקדים נישואיו קודם ראש השנה ויום הכפורים, שאם עבר עליו יותר מעשרים שנה הרי הוא מנודה ותפילתו אינה עולה למעלה כנזכר בזוהר דצלותיה לא עאלת, ונמצא מאבד טובה הרבה סגולת תפילות הימים האדירים האלה אשר היו אלינו לעינים, ושומע לנו ישכון בטח ושאנן מפחד רע"ה.

ציונים והערות לפרק ה

55) זוהר נשא דף קכ"ב ע"א. 56) על שם הכתוב באיוב פרק ט"ז פי"ב. 57) ר"ה דף ט"ז ע"ב. 58) ירושלמי שבת פ"א ה"ג. 59) שבת דף קי"ט ע"ב. 60) שבת דף קי"ח ע"ב. 61) יבמות דף ס"ג ע"ב.

פרק ו - שבת תשובה

אין העולם מתקיים אלא בשביל השבת וישראל

א. יתברך ה בורא **ו** יתעלה **ה** עושה עולמו בששת ימים וינח ביום השביעי ויקדשהו, ולא נתנו אלהינו לגויי הארצות ולא הנחילו מלכנו לעובדי אלילים כי אם לעם סגולתו אשר בם בחר כי המה שוין בשיעוריהם, כי כשם שהעולם לא היה יכול להתקיים כי אם בבא יום השבת כן אחרי הבראו אינו מתקיים כי אם בשביל ישראל שנקראו ראשית, וכן על כי סגולת שבת לכפר על הנפש החוטאת וכמעט אין הרשעים יכולים לבא אל התשובה כי אם על ידי שמירת שבת כהלכתו ולא עשה כן לכל גוי להועיל להם תשובה כמו שכתבו הראשונים כי אם לבני ישראל עם קרובו ולכן להם יאתה ואין לזרים איתם.

קדושת השבת רומזת על מעשה התשובה

ב. ואפס לא יהיה תפארתו ותפארתנו כי אם כאשר נשים לבבינו להבין להשכיל שהשבת מעין עולם הבא עולם שכולו שבת, ושעיקר כוונתו יתברך שנתן לנו קדושת שבת הוא להודיענו שאין עיקר דירת האדם בעולם הזה כי בעולם הזה הוא כגר כמו שנאמר כי גרים אנחנו לפניך וגו' ועיקרו של האיש הוא בעולם הנשמות שהוא עולם הבא, ולכן האדם שובת ממלאכתו בשבת המורה על ענייני העולם הזה ומקדש יום

השבת להראות שמתקדש ואין לו עסק בענייני העולם הזה, ובכן החי יתן אל לבו בשומרו את השבת לשוב אל ה' בזכרו עניני אחריתו.

ג. ואמרו ז"ל [62] מחד בשביך לשבתיך, ופירשו הראשונים כי ששה ימים הם שישים שהם חיי רוב בני אדם, ורמז זה יתקומם מחד בשביך שהוא יום ראשון שהם עשר שנים ראשונים צריך להכין צידה לדרכו שאם יתמנה לך מנה יפה לנפשך, לשבתיך לעולם שכולו שבת.

וכן אמרו חכמים, [63] ההולך במדבר ואינו יודע מתי יום שבת מונה שבעה ימים מיום שנתן אל לבו שכחתו ומקדש יום השביעי, שם רמז לאיש הישראלי עודינו עומד בעולם הזה הדומה למדבר אשר בו גורש ממקום מנוחתו מנוחת הנפש, בהיותו נמשך אחר החשך בעצת יצרו שכח יום השבת יום שכולו שבת שהוא עולם הנשמות ששם עיקר ישיבתו, ולכן מיום שנתן אל לבו שכחתו והוא חפץ במעשה התשובה צריך שיהיו בגדיו נקיים ושכל יום יחשוב שהוא שבת שמא באותו היום יזדמן ליום שכולו שבת על דרך שוב יום אחד לפני מיתתך, ולכן לא יעשה מלאכה יותר מכדי פרנסתו ליומו כמזדמן לדרך כי שמא אין לו חיים אלא אותו היום בלבד ואין ראוי שיטרח על עולם שאינו שלו כמו שהאריכו בזה דורשי רשומות.

טעם שקראו שבת תשובה לשבת של עשי"ת

ד. באופן שעיקר השבת לעורר לבות בני אדם החטאים בנפשותם לשוב אל ריבונם ולעשות טפל ימי חיי הבליהם בעולם הזה בתשובה ובמעשים טובים לזכות לחיי העולם הבא עולם שכולו שבת, ועל כן קראו לשבת בינתיים הזה שבת תשובה כי מלבד פשוטו של דבר שהוא מפני שמפטירין בו הפטרת שובה ישראל כדי לעורר את העם בתשובה על ידי מפטיר זקן וחסיד דווקא כמנהג הראשונים, הנה עוד יש לומר מטעם האמור שהשבת בא להורות על מעשה התשובה כנזכר, על כן קראוהו לשבת שבקרב ימי תשובה שבת תשובה לרמוז ולומר תנה לבך את השבת ושובה עד ה' לטרוח בערב שבת בעולם הזה כדי שתאכל בשבת בעולם הבא.

שמירת שבת כהלכתה היא עיקר גדול אל התשובה

ה. ודע עוד כי עיקר גדול אל התשובה הוא שמירת שבת כהלכתו, ולכן קראוהו קדמונינו שבת זו שבת תשובה כי שמירתו כהלכתו הוא ראשון ועיקר לתשובה אף שאין נוהגים בו שום דבר מדרכי התשובה לא וידויים ולא סגופים, כי הנה אשר חכמים הגידו [64] כי בתחבולות תעשה לך מלחמה אם עשית חבילות של עבירות עשה כנגדן חבילות של

מצוות, עינים רמות והיו לטוטפות וכו' עד משלח מדנים בין אחים בקש שלום ורדפהו ע"כ.

סגולת שמירת שבת לכפרת עוונות

ו. ולפי זה שצריך הבעל תשובה לקיים חבילות של מצוות נגד העבירות אם כן מי יוכל לזכור פרטי חטאיו באיברים פרטיים כדי שיעשה באותם איברים מצוות, או מי שחטא בע"ז או לדברים שהם כעבודה זרה כמו כעס וגאוה והעלם עין מן הצדקה ומחליף בדיבור ושיחת חולין בבית הכנסת ושיחת חולין בשבת ושאר חלולי שבת ולשון הרע שהוא גדול מע"ז וגילוי עריות ושפיכות דמים, כי אם ירצה לקיים חבילות של מצוות נגדם הוא צריך לקיים כל התרי"ג מצוות במעשה, וזה מן הנמנעות כי יש כמה מצוות התלויות בארץ ובכהנים ובבני אדם פרטיים.

אכן על ידי שמירת שבת כהלכתו תעלה ארוכה למחלתו שסגולתו רבה שאפילו עבד ע"ז כדור אנוש מוחלין לו שנאמר שומר שבת מחללו, ולפיכך ראשית התשובה בעשרת ימי תשובה הוא שבת הראשון שלפני יום הכפורים, ואם הוא שומר אותו כהלכתו וגם מקבל עליו לשמור מהיום והלאה כל השבתות כהלכתן אז הקדוש ברוך הוא מכפר לו כל חטאיו ביום הכפורים שאחריו, לא כן אם לא ישמור אותו השבת כהלכתו אין נמחל לו ביום הכפורים, ואף כי נתחרט והתוודה בעשרת ימי תשובה בחרטה גמורה שלא לשוב לחטוא אין אלה אלא קצות דרכי התשובה כי העיקר לעשות חבילות של מצוות על כל פרטי העבירות והוא לא עשה.

טעם אחר למה נקראת שבת זו שבת תשובה

ז. ובכן אין יום הכפורים מכפר אלא אם כן יקיים תחילה על כל דרכי התשובה ביתר מצוות אשר יש לאל ידו לעשותן ובשמירת שבת כהלכתו, ולכן כדי ללמד דעת את העם את הדרך ילכו בה ואת המעשה אשר יעשון קראוהו השבת הזה שבת תשובה לומר כי שמירתו כהלכתו הוא ראשון ועיקר לתשובה כמדובר.

סגולת הפשפוש בתשובה בערב שבת תשובה

ח. ועל כן טוב וישר לכל איש ישראל לשנות מחשבות הבלי העולם הזה ויתבודד מקצת יום ערב שבת תשובה לפשפש בכל אשר חטא על הנפש וישוב ויתחרט על פשעיו חרטה גמורה, ואולי על ידי הרהורי תשובה ההיא יהיה בזה הכנה שתשרה בו תוספת נשמה יתירה ומצא כדי גאולתו בתפילת ערבית בעת אומרו ויכולו להתבשר ממלאכי השרת וסר עונך וחטאתך תכופר.

לא כן אשר לא שת לבו אל דבר ה' מערב שבת לשוב אל ה' כי אז אין זוכה לנשמה יתירה כי כל אשר בו מום לא יקרב כי לא מצאה היונה מנוח לכף רגלה, וממילא כי אין השכינה שורה עליו דאין עיקר דירתה אלא על הנשמות יתירות כמו שאמרו בתקונים, ולא מצאה היונה מנוח אלא בשבתות וימים טובים וכמה נשמות יתירין קא נחתין עמה לדיירא בישראל ע"כ, ונמצא מאבד סגולת כפרת עונותיו כיתר אחיו שומרי שבת שזוכים ליאמר אליהן וסר עונך וחטאתך תכופר כמו שהארכנו בזה ח"א פ"ג דשבת.

יבאר ששבת תשובה היא כיום כפור קטן, וענין הטבילה לשבת זו

ט. גם יתקדש כהיום הזה לטבול בערב שבת זה אף אם אין דרכו בכך בשאר שבתות השנה כדי לקבל תוספת קדושת השבת הקדוש הזה, אשר הוא כמעט לבעלי תשובה הנותנים אל לבם לשוב ולהתענות בעשרת ימי תשובה נחשב אליהם השבת הזה כיום כפור קטן אשר השבת הזה נעשה סניגור בעבורם כמו שנעשה לאבינו הראשון חטא, כמו שאמרו בפרקי ר' אליעזר שמזמור שיר ליום השבת אדם הראשון אמרו שבערב שבת גורש מגן עדן ובא יום השבת ונעשה סניגור לאדם הראשון ונמחל חטאתו וכו'.

אזהרה שלא יכנס לשבת תשובה מי שאינו טהור מטבילה

י. ולפיכך טוב וישר להתקדש ולהטהר בטבילה של מצוה בערב שבת זה ביותר הן לשם תשובה והן לכבוד היום כי קדוש הוא ונורא מאד, וכל שכן אם בלתי טהור הוא כי לא טהור שראוי לחוס על נפשו לבלתי יכנס פגום לקדושת השבת הזה כי נפש הוא חובל חס ושלום, וגם להזהר בקדושתו ביותר.

יא. ואם בא בסוד ה' יכוין לקבל נר"ן במקום הראוי להם וכן ביום נר"ן מבחינת הזכר כל אחד על מקומו כמ"ש בפרקי שבת בס"ד כי גם הנר"ן המה יעשו סניגורים לכפר עליו. **וכן** בכל מעשה הטוב אשר יעשה בעצם היום הזה הן בעסק התורה הן ביתר מצוות, כל מגמת פניו תהיה לעתור ולרצות לפני אלהיו לכפר עליו.

אזהרה שלא להקל ראש בסעודות שבת תשובה

יב. ויש מן החכמים הראשונים שצדד להתיר לבעל תשובה להתענות בשבת ויום טוב מטעם כי מה מנוחה גדולה מזו יש לו לאדם כי אם להתקרב ליוצרו ברוך הוא, ומה לו לבקש שמחת שבתות וימים טובים יותר מזו שהיא שמחה גדולה ויתירה לנפשו העלובה והעגומה יחידה בת מלך שבויה בין כמה זאבים, והגוף הנגוף החוטא כיון שלא זכה לשמחה לא ישמח אלא יתאבל ויאנח על כל הרעה אשר עשה וזו היא שמחתו אם בעל נפש יקרה הוא.

ואף כי אין הדברים נאותים להבין ולהתענות ולבכות ביום שבת קדש, הנה ממנו נקח להיות כל איש ביראת ה' כל היום ומורא שמים יעלה על ראשו בשבת תשובה כי כשמו כן הוא לרמוז כי אף ביתר שבתות השנה מצוה להרבות בסעודה מהתענג ומכל, אכן בשבת זה צריך לקיים דרכי התשובה במקצת לבלתי יאכלו כל שובעם למען לא יקלו ראשם ותהיה יראת ה' על פניהם תמיד כל היום בעסק התורה ובפשפוש דרכי התשובה את הדרך ילכו בה ואת המעשה אשר יעשון.

מנהג הדרשה בשבת תשובה וסגולתה

יג. וכבר נהגו בכל נפוצות ישראל לדרוש להם בשבת זו וסמך לזה ממה שאמרו במדרש משלי, [65] אמר הקדוש ברוך הוא בשעה שהחכם יושב ודורש אני מוחל ומכפר עונותיהם של ישראל, אכן לא היתה סגולה זאת כי אם בהעיר לבות בני אדם בדברי כבושים ומוסרי הנפש בדרוש ההוא להכניע לב הציבור שיחשבו מחשבה על שחטאו ויתנו לב לשוב.

לקט דרושים בעניני תשובה ואיסור לה"ר ע"פ ספר "עוללות אפרים"

יד. וזה יהיה משפט הדרוש כל הימים וביותר בימים הנוראים האלה להיות עיקרו רובו להוכיח לבני אדם ומעט מזער חידושי הדרש, לא להוכיח דרך העברה ואין שומע אליהם כי רובם ישינים בבית הכנסת בשעת הדרשה ואם נעורים המה לא יכוונו כי אם לשמוע איזו דרש מחודש באיזה מאמר או פסוק או סיפור גנות שונאו ברמז.

אכן לא זו הדרך ישכון אור תורתו כי אם ללמד דעת את העם ולהודיעם דרכי התשובה, כי בזמנינו רבים מעמי הארץ חושבים שבעשרת ימי תשובה בזמן שהם צמים ומתענים ואומרים סליחות נמחל כל עונותיהם ובכן עד מהרה בעבור ימי התשובה הכל נשכח וישובו לסורם, והמה לא ידעו כי צומות ותעניות עשרת ימי תשובה לא ניתנו כי אם לפשפוש המעשים ולהרהר בתשובה ולקבל עליו לאשר ולקיים כל תקוני התשובה כאשר יוכל שאת מאותן הימים ואילך.

טו. ומי פתי יאמין כי בצומות ותעניות עשרת ימי תשובה וגם כי הרבה מהם בעצם היום הזה אשר תעונה נפשותם יעשו כל מיני נבלה אשר הרגלו בהם כל השנה לא יעדרו דבר מכל מעשיהם הראשונים, וקשה מכולם שביום הצום כיעסתם צרת ענותם גם כעס כי גברה המרה בקרבם ומרה תהיה באחרונה הן לריב הן למצה, והרבה מהם ביום צומם ותעניתם ילכו לטייל כדי שישכח צער הצום, הכזה נקרא יום ענות אדם נפשו לכפר בעדו, אבל יום תשובה יקרא אם יתבודד בימי הצומות האלה ויעשה חשבון עם נפשו מכל מעשיו שעשה בכל השנה לפי שאריכות הזמן גורם השכחה ויפשפש וימצא חבילות חבילות עבירות מאונאה וגזל וחנופה ודברי נבלה וביטול מצוות עשה

ולא תעשה, וקנאה ושנאה וגאוה ורדיפת הכבוד וחמדת הממון ושכחת האל יתברך ובטול תורה ותפילה.

וכאשר ירגיש בחטאיו הרבים ועצומים ירדו עיניו פלגי מים ויעשה תשובה הראויה לכל חטא המבוארים בדברי הרוקח והרב זלה"ה, ואם בקרב הימים האל לא יוכל עשותם יהרהר בתשובה ויקבל עליו לעשותן ומאז נחשב לו כאילו התענה כמו שנאמר, מן היום הראשון אשר נתת את לבך להבין ולהתענות כו' נשמעו דבריך.

טז. וזו הדרך ישרה שיבור לו האדם מאז והלאה להתחרט בלבו על המעשים רעים שכבר עשה, ויוסיף יגון בלבו כשימצא עונו לשנוא ועיניו יעלעו דם ובמסתרים תבכה נפשו על כי הגדיל אויב פנימי ויפתהו בחלק שפתיו להמרידו במלך עליון גדול ונורא אז יתודה בסתר בלב שלם, לא כדרך הוידוי שאומרים רבת מבני עמינו בבית הכנסת ומכין בלבם לומר אשמנו כאילו ידיהם נשואות השמים, אמנם לבם בין תנור לכירים להרהר בהבליהם כי אין זה מתודה אלא מנאץ, ואחר הוידוי יקבל עליו באמת שלא לשוב עוד לסורו ואז יעשה תשובה לכל עון פרטי כדרך שהם כתובים בספרי התשובה.

יז. ועוד צריך להודיעם כי אם פשפשו ומצאו בכלל עונותיהם גזילות ואונאות וריבית ואסיפת עושר לא במשפט, אין תענית ותשובה מועלת להם כי אם בתקון כל אשר ימצא בכחו לתקן להחזיר ולהשיב השבה מעלייתא, ויפייס את מי שחטא כנגדו במעשה או בדבור כי אין יום הכפורים מכפר כי אם בהתרצותו עם חבירו.

יח. ועל כולם להוכיחם בחטא הלשון אשר הוא מצוי בראש כל חוצות שכל אחד מדבר סרה על חבירו ותהי בפיו כדבש למתוק כי ימצא מקום להתכבד בקלון חבירו ולצרור ולגלות על ערות מום חבירו, והן בעונותינו הרבים והעצומים הנטורי קרתא העומדים על הפרץ לגדור כל פרצה ידם במעל ראשונה וכל אחד שמח לאיד חבירו מן קנאת איש ברעהו, ומהם יראו וכן יעשו יתר דלת העם ושננו לשונם לדבר נבלה וישלחו חץ לשונם בכל רחובות קריה עד אשר יפלו חללים רבים עד שפך דם עליהם, ועל מדה כזו אין מענישין כלל, לית דין ולית דיין על זאת ונעשה להם כהיתר.

אויה לי אהא עלי מה תשתוחחי נפשי ומה תהמי כי בסבה זו אנו יושבים במחשכים בגלות החל הזה זה כמה שנים רעים ומרים, כי אם נחרבה בית תפארתנו בראשונה ובשניה בעון זה קל וחומר שלא יבנה כל כמה שמדה זו מצויה בינינו, ועינינו רואות שמידי יום ויום היא הולכת וגוברת בכל המקומות, וזאת היתה סיבה לרבים מיראי ה' וחושבי שמו לבחור תמיד בהתבודדות בראות הנזק הנמשך מחבורתם, אף כי ההתחברות הוא ענין הכרחי להשגת השלימות בנפש כענייני תפילה ותלמוד תורה מכל

מקום יצא שכרם בהפסדם זה יען כי עון זה גורם גם השחתת התפילה והתורה, ואם נבוא הע"יר לבאר בפרטות כל הרעות המצויות ונמשכות ממדה זו, אילו כל הימים דיו והרקיעים גוילין לא יספיקו לכתוב כל הפרטים.

יט. ואני המחבר הגבר ראיתי את עוני עמי ולבי כל הימים על מעשים פרטיים שנעשו היתר גמור והם שנואים בעיני האל יתברך יותר מגילוי עריות ועבודה זרה ושפיכות דמים, ואין מי שימחה להם זולת מעט מזער באיזה דרוש בקהל רב מוכיחים על דבר העברה ואין שומע להם כי רובם מנמנמים בשעת הדרשה, ואם לבם ער לא יכוונו כי אם לשמוע איזו דרש מחודש באיזה מאמר או פסוק או סיפור גנות שונאו ברמז, וגם אם יתן החי אל לבו מעט מזער בקרב ימי התשובה עוד מעט התעיף עיניך בו ואיננו.

ובכן עלינו לדעת ולהבין כי צדיק הוא ה' אלהינו אשר העלה ואשר הביא את עמו בכור הברזל ואשר השליכם מעל פניו כל משך זמן הארוך הזה על כי מדות האלה מצויות ביניני בצירוף שאר המדות כקנאה ושנאה וגאוה ותאוה והעדר השלום, ופעולות המצוות מזוייפות ותפלתינו שדופות ותמיד שני עברים ניצים בהיותם בעיר גדולה כאנטוכיא לא נשא אותם לשבת יחדיו בשלום, והנני העני עומד ונרעש דואג על אריכות שבר בת עמי, עומד בתפילה לעני כי יעטוף וכפי פרושות השמימה שיסיר מתוכנו לב האבן ורוח נכון יחדש בקרבנו ויסיר ממנו לב רגז עד שנהיה לאחדים בארץ ובכן יקבל ה' תשובתינו.

כ. ועתה בנים שמעו לי, בואו אחי בואו ריעי יראת ה' אלמדכם להיות זהירים בחטא ברית הלשון הנמצא על הרוב חלקות תנועת הלשון, ורוב ההרגל גורם שלא תרגישו בחומר העון כי לא תחשבו עון זה לחטא, והעלו ארוכה למחלתכם בדברי תורה כאשר חכמים הגידו [66] אם חכם הוא יעסוק בתורה וכו' אולי ישוב האלהים מחרון אפו ולא נאבד באורך גליותינו חס ושלום.

כא. ועיקר וראש לכל התקונים הוא ההתבודדות ולהמנע עצמו מישיבת בתי כנסיות של עמי הארץ הקובעים בראש כל חוצות מושב לצים לספר בדברי הבאי ולשון הרע כי חברת האנשים היא סיבת כל חטאת וכל עון, ונקוט האי כללא בידך שלעולם לא יקרא האדם בעל תשובה ועובד אלהים עד אשר יסכים בלבו תחילה שאינו אוהב שבח הבריות ואיננו ירא מגנותם, כי כל מה שיתענג אם ישבחוהו וירא מגנותם לעולם לא יהיה עובד אלהים באמת כי בכל מעשה או פעולה יאמר לו יצרו עשה כזה כי בזה יהיה לך תפארת מן הבריות, וכל ישעו וכל חפצו להדר עצמו בפני הבריות ועושה מעשים שבהם יהיה נוח לבריות אף על פי שאין רוח המקום נוחה הימנו, ואפילו בזמן שהוא

עוסק בתורה ומצוה אין כוונתו כי אם לכדי שישבחוהו לומר גברא חכימא הוא ידע מה בחשוכא, וגם עושר ונכסים הוא מרבה בשבילם תמיד לכדי שעל ידו הכל ירוממוהו וישימו כסאו מעל כל השרים רואי פני המלך ה' צבאות.

וזה הדרך נהוג על הרוב בדורותינו אלה ובפרט עמי הארץ העשירים שבזמנינו שכל כשרון המעשה שלהם היא קנאת איש מאת רעהו וזהו קלקול כל המעשים ואין בהם תכלית האמיתי הפונה לשם שמים, ואף על פי שאמרו ז"ל [67] איזו היא דרך ישרה שיבור לו האדם כל שהיא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם, וכן אמרו [68] כל שרוח הבריות נוחה הימנו רוח המקום נוחה הימנו.

כב. אמת ויציב ונכון הדבר כי טובים השנים מן האחד וטוב לצאת ידי שמים והבריות, אבל אמנה הוא לא יתכוין לכך כלל ויסיר הדבר מנגד עיניו כאילו אין לו שום נפקותא בשבח הבריות או בגנותם כי כמה מצוות הם שהאדם עוזבם מיראת גנות הלצים כנודע.

וכל שכן בדור תהפוכות אשר נתקלקלו כל המעשים ואין אדם יוכל לומר לחבירו מעשי גדולים ממעשיך משרבו החנפים הצבועים המרמין הבריות ומראין כמה מדות חסידות בנגלה ותוכם מלאו מרמות ותוך לרמות הבריות שיחשבו כי הם חסידי עליון כשיראו אותם מאריכין בתפילה ומנענעים בראשם ויושבים חדר בחדר להחבא כאילו תורתם אומנותם לשם שמים, ותכלית כוונתם ידוע למשכילים ולמבינים בתחבולותם וכל מגמתם להשיג יותרות הכבוד או לפעמים חשוק"יהם כסף ועל ידי הפרישות חושבים להשיגו, ואם כן בדור הזה פשיטא שהצנועים מושכים את ידיהם בשבח הבריות ומגנותם ואינן מתאוין לשבחם ואינן יראין מגנותם כי גם אהבתם גם קנאתם כבר אבדה, כי לפעמים יבואו לדבר בגנות מי שאין בו ולשבח איזה צבוע שאין בו חלק עשירי משבחם.

כג. ולפיכך השלמים עם ה' יפרשו מחברת האנשים ולא יחפצו בחברתם, ולא יכסוף לקבל מהם איזו תועלת או שבח כי לא לעולם יגיע עד קצהו מצד הצבועים המראין עצמן ככשרים וכענוים, ועליהם נאמר כי יום לה' על כל גאה ורם הם המראים הגאוה גם מבחוץ, ועל כל נשא ושפל המה הצבועים המראים בנגלה ענוה ובקרבם הם גאים גמורים והם מקלקלים כל המעשים עד אשר לא יוכר בין צדיק לרשע כי אין אדם יכול לומר לחבירו מעשי גדולים ממעשיך, והבריות טועים בהם עד שגורמין להשפיל הגבוה ולשום שפלים למרום.

ואין טוב לאדם כי אם לפנות לבו ומחשבתו אל ה' ולהדר עצמו לפני המלך ה' צבאות היודע כל נסתרות והוא יקבל האמת ממי שיאמרו, ואם יש ביכלתו למעט מלקבל מבני

אדם ולפרנס עצמו ובני ביתו בצמצום מה טוב חלקו ומה נעים גורלו ואז יתרחק מכמה מדות מגונות כקנאה ושנאה וגאוה וחנופה ושקר ואז יקרא בעל תשובה שלם ועבד ה' ועליו יאמר אשר בך אתפאר.

שבח העוסקים בתשובה ומתפללים לטהרת הלב

כד. הנה אלה דרכי ה' צדיקים ילכו בה לדרוש אותם בקהל רב להרים מכשול מדרך עמינו, והמשכילים יבינו ויעשו כל הכתוב ביריעה זו הקטנה ובשאר ספרי המוסר וישובו אל ה' בכל לבם ובישליכו מידם השרץ אשר שרצו המים הזדונים למיניהם, ויבקשו העזר האלהי שיברא בקרבם לב חדש ורוח חדשה וסר עונם וחטאתם תכופר ביום הכפרה כמו שכתוב כי ביום הזה יכפר כו'.

כל יום מעשי"ת מכפר מה שפגם כנגדו בשאר ימות שנה

כה. וכבר כתבנו בפרקים דלעיל בשם הרב ז"ל, כי כל יום מעשרת ימי תשובה מה שיעשה האדם תשובה בהם מתכפר מה שפגם באותו יום כל ימות השנה וכן על זה הדרך בכל עשרת הימים, והאיש השלם עם השם צריך לתת אל לבו אם פגם באיזו משבתות השנה בשיחת חולין ודברים בטלים או כעס וביער את הבעירה, צריך להיות מגמת פניו בשבת זו לתקן את אשר עיוותו להיות תמיד כל היום מהרהר בתשובה ולמעט בדיבורו כי אם מה שהוא תכלית ההכרח, ולהיות עומד ולומד מהבוקר עד הערב לא יחשה באופן שיהיה כל היום קדוש ומקודש קודש לה' כל אחד כפי שיעורו.

תוכחה למתגרים בשינה בשבת תשובה או פוגמים דבורם

כו. ואף שאמרו דורשי רשומות, שב"ת ש'ינה ב'שבת ת'ענוג, לאו משנת חסידים היא לשבת זו שבת תשובה כי לא אמרו זה רק לשאר שבתות לא בשבת תשובה, וליתר עמי הארץ כי אף בשאר השבתות לא הותר להם להתגרות בשינה כל שכן בשבת זו כי גדול הוא לפני אבינו שבשמים לתקן בו כל שבתות השנה.

והנפש יקרה בתתו נגד עיניו גודל כבוד היום הזה אין ספק כי יאחזנו אימתה ופחד וינהג בו כקדושת כפור קטן לכפר בעדו ובעד נפשו כי רבים מליצי יושר יסובבוהו היום הקדוש, ונשמתו היתירה המליאה לה תורה והרהורי תשובה בעלותה אל פני האדון ה' צבאות צהלה ושמחה והיא מגדת חידושי תורה ומילי דדחילו ורחימו אשר בתחתונים, ובכן הנערה באה אל המלך את כל אשר תאמר ינתן לה.

כז. לא כן רבים מעמי הארץ שבשבתות וימים טובים אחר שמתפללים מנחה חטופה יושבים לרוח היום בשערי החצרות אחד מזה ואחד מזה אחר אחד בתווך ומתחילין להכאיב הנשמה יתירה בדברי שחוק וקלות ראש ודברים הרעים ומרים כלענה לגוף

ולנפש ומפגלים בקדשי שמים, ותחת כי היה ראוי ללוות הנשמה היתירה בדברי תורה הנחמדים ומתוקים מדבש או ביראת ה' טהורה לדעת דיני השבת והלכותיה מלווין אותה במאכלים המרים מדברי בטלה והיתול ושחוק וקלות ראש עד שמביאים הבת החביבה הנשמה היתירה כי תבכה ותאמר אין מנהל לה ואין מחזיק בידה.

אוי לה לבת שגלתה מעל שולחן אביה הצרורה בצרור החיים, חשך משחור תארה פנה זיוה פנה הדרה, והיא כבורחת מעליהם וידה על ראשה לבושה שחורים ומתעטפת שחורים לאמר אנה אוליך את חרפתי לפני אבי שבשמים גולה וסורה, טמאה כטומאת הנדה כי נטמאת וכי שטתה טומאה ואת אביה היא מחללת, אויה להם לעושה אלה אהא עליהם כי הנשמה משוכבת חיקם היא תצעק בחבליה לפני אביה שבשמים לאמר, קנאתי על דבר כבוד שמך כי עזבו שבת קדשך בית ישראל לא אוסיף עוד ראות פניהם, אלכה ואשובה אל מקומי הראשון כי טוב לי אז מעתה תחת אשר עינוה וימררוה.

כח. ואם רע ומר עושה אלה בשאר שבתות השנה על אחת כמה וכמה רעה כפולה ומכופלת לעושהו בימים האדירים האלה ובשבת תשובה כי יעלה קטרוגה של שבת תחת סניגורה להזכיר אליהם עונות ראשונים ואת אחרונים ותתעורר עליהם מדת הדין הקשה באין מרפא חס ושלום, ושומר נפשו ירחק מהם כרחוק האיש משור מועד בימי ניסן ויקדשהו עוד ביתר שאת משאר שבתות בתורת ה' ויראת ה' טהורה כל היום מאז הבוקר ותעבור המנחה, ובכן היא תהיה מלמדת סניגוריא עליו להיות יוצא זכאי בדינו ולהכתב לחיים טובים ולשלום.

תפלה לעת הוצאת ס"ת במנחה של שבת תשובה

כט. והמתקדשים והמטהרים נפשותם לשוב אל ה' להבין ולהתענות בעשרת ימי תשובה ועוסקים בתורה בכל עשרת הימים האלה ונוהגים בקדושת השבת הזה ככל האמור למעלה, יאותה להם בעת הוצאת ספר תורה במנחת שבת זו לומר נוסח תפילה זו לחפצי שמים שאין בה איסור וזה נוסחתה.

יהי רצון מלפניך יְהֹוָה אלהינו ואלהי אבותינו אב הרחמים שתגלה עתה עת רצון ותחתור חתירה מתחת כסא כבודך ותפשוט את ימינך לקבלנו בתשובה שלימה ואל תשליכנו מלפניך ורוח קדשך אל תקח ממנו, וזכנו שתשוב רוח קדשך לבא אלינו ביום השבת הקדוש הזה כאשר בתחילה קודם החטא, ואם אינו מן הדין שתקובל תשובתנו הנה כל שמותיך הקדושים היוצאים מכל מה שקרינו באלו הימים וביום השבת הזה המה יליצו בעדינו שתקבלנו בתשובה שלימה לפניך, ואם הגברנו הדינים הקשים בעולם אתה בטובך תעורר רחמיך ויפן מצחא דאריך אנפין רעוא דכל רעוין במצח דזעיר אנפין

ובכן יתבטלו והיו כלא היו, וכמו שהגין קדושת שבת על אבינו הראשון אדם הראשון ויצא בדימוס כן יגן עלינו השבת הקדוש הזה להחיותינו כהיום הזה, ובספר חיים ברכה ושלום ופרנסה טובה וישועה ונחמה נזכר ונכתב אנחנו וכל עמך בית ישראל, יהיו לרצון וכו', ואני תפילתי לך ה' עת רצון וכו' ע"כ.

לכוין ביותר במנחת שבת זו ולומר בה מי כמוך "אב הרחמים"

ל. ויתאמץ בכוונתו להתפלל תפילת מנחה זו באימה וביראה ובטהרת המחשבה ביתר שאת משאר שבתות השנה, כי הנה כל השבתות עת רצון היא כנודע ומה גם בקרב ימי הרצון האלה על אחת כמה וכמה רצון כפול ומכופל למקום עלינו וכן בכל תפילת מנחה שבעשרת ימי תשובה, אשר מטעם זה כתבו תלמידי הרב זלה"ה לומר בתפילה מי כמוך אב הרחמים כמו במוסף ראש השנה במנחת שבת, והוא דבר פשוט לבאים בסוד ה' אשר בן חכם ישמח א"ב ויתן אותם לרחמים.

ציונים והערות לפרק ו

62) ביצה דף ט"ז ע"א. 63) שבת דף ס"ט ע"ב. 64) ויקרא רבה פרשה כ"א אות ה'. 65) מדרש משלי פרשה י'. 66) ערכין דף ט"ו ע"ב. 67) אבות פ"ב מ"א. 68) אבות פ"ג מ"י.

יום הכיפורים

פרק א - ערב יום כפור - מנהגי היום

מעלת השמחה בערב יום הכפורים

א. יום ה קדוש **ו** הנורא **ה** יום הזה ערב יום הכפורים נכון כמועדי רגל לשמוח בו ששון ושמחה של מצוה, והיה משנה על אשר יתקדשו יום יום מעשרת הימים ימי תשובה בצום ועינוי, אך זה היום עשה ה' והעדיף טובו בעדפה שלא על ידי הדחק כי אם לאכול ולשתות ולשמוח בו כחגים וכמועדים וליסד הבית במצע ושולחן מלא ברכת ה' וצדקה תהיה לנו.

והלא זה כצום יבחרהו ה' כי כן יסד המלך ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחדש, ותני רבי חמא בר רב מדיפתי וכי בתשעה מתענים והלא בעשירי מתענים אלא ללמדך שכל האוכל ושותה בערב יום הכפורים מעלה עליו הכתוב כאילו התענה תשיעי ועשירי, ובזוהר פרשת פנחס ׳ זה לשונו, לבתר אתא מטרוניתא ובעיין בני היכלא בתשעה לירחא למיעבד חדוותא ולטבול בנהרא וכו'.

מעשה החייט שהפליג בהוצאות סעודת ערב יוהכ"פ

ב. והפליגו רז"ל הרבה בזה ואמרו, שהיה מעשה בשוטר אחד שאמר לעבדו קנה לי דגים ולא מצא אלא דג אחד ונתן בו זהוב, והיה שם יהודי חייט והוסיף עליו עד שהעלהו

לחמשה זהובים ונשאר לחייט, בא העבד אל אדוניו וסיפר לו כל המאורע, שלח השוטר אחר החייט ואמר לו מה מלאכתך אמר לו חייט, אמר לו ולמה קנית דג שוה זהוב בחמשה זהובים ולא עוד אלא שלקחתו מיד עבדי ששלחתיו לקנותו לי, והשיב לו והיאך לא אקננו אפילו בעשרה כדי לאוכלו ביום הזה שציונו הקדוש ברוך הוא לאכול ולשתות ושאנו בטוחים שהקדוש ברוך הוא יכפר לנו עונותינו, אמר לו אם כן יפה עשית ופטרו והלך לשלום.

טעם שאמרו שכל האוכל בט' מעלין עליו כאילו נתענה ט' וי'

ג. אשר מתוך מעשה הזה אתה הראת לדעת טעם מצוה זאת שאמר אותו החייט שאנו בטוחים שהקדוש ברוך הוא יכפר לנו עונותינו, שהואיל והאדם שמח בו בהאמינו אמונה שלימה שליום המחרת יהיה יום סליחה וכפרה לכל עדת ישראל ובאותה שמחה אוכל ושותה ומטיב אל לבו על כן למצוה תחשב לו, וכל כך זכות יש לו באותה מצוה של שמחה כאילו התענה שמורה בעצמו להאמין אמונה שלימה שודאי היום מכפר בסגולתו שנתן לו הקדוש ברוך הוא לקבוע אותו ליום סליחה וכפרה בכל שנה ושנה ומראה בזה רחמיו יתברך על עמו ישראל, שעם היות שכל השנה מכעיסין לפניו והיה ראוי להנקם מהם על עונותיהם ורוע מעלליהם ואפילו הכי מאריך אפיה ולא גבי דיליה ואומר להם שובו אלי ואשובה אליכם וביום הזה יכפר עליכם.

עוד בטעם הנזכר מהר"ם קורדווירו ומהר"ח הכהן ע"ה

ד. וכתב הר"ם קורדווירו ז"ל בספרו הנחמד עבודת יום הכפורים זה לשונו, דרך כל ישראל לשמוח בערב יום כפור ולתקן סעודה יפה, ואמנם טעם לזה יתבאר במה שהקשו בזוהר כי התשובה היא אחת ממצוות עשה וכל מצות עשה צריך השמחה, ואם כן השב בתשובה עיקרו ההכנעה והדאגה ואם כן שמחה בתשובה היכי משכחת לה.

ותירץ שם, ועתה לענייננו יאמר כי יום הכפורים אין בו שמחה מחמת דאגת העוונות ועיני כל ישראל תלויים לאביהם שבשמים שיוציא לאור משפטם ואין שמחה ולכן הקדימו השמחה אל המצוה, ולכן ראוי לתקן הבית במצעות יום טוב ושולחן מלא ברכת ה' בערב יום זה לשמוח בו שמחה של מצוה, ולזה אמרו בגמרא כל האוכל ושותה בתשיעי וכו' מפני שעינוי העשירי אינו נרצה לפניו מפני שהוא בדאגה אלא אם שמח בתשיעי אז מתקבל תענית העשירי, אם כן נמצא שמחת התשיעי מעין צום ותשובת העשירי ולכן מעלה עליו כאילו התענה תשיעי ועשירי ע"כ.

ה. ומהר"ח הכהן ז"ל הוא היה אומר עוד טעם לדבר על פי מה שאמרו בתקונים תקון כ"א ז"ל, פורי"ם אתקרי על שם יום הכפורים דעתידים להתענגא ביה ולשנויי ליה מעינוי

לעונג וכו' ע"כ, אשר משם בארה דעתיד יום הכפורים להיות כמו פורים מהתענג ומרוב טוב לבית ישראל, ולכן להורות שאנו מאמינים בייעוד זה אנו מרבים בסעודה בערב יום כפורים זכרון לבני ישראל מה שעתיד להיות יום הכפורים משתה ושמחה.

סוד מצות אכילה בערב יום כפור

ו. ואשר בתעלומות חכמה סובר הרזים יכין לו להזדרז ביותר במצוה הזאת לאכול ולשתות ולהתענג בו ובלבד שיתן כנגד היס"וד בחינת היום, וילוה אליו הדר המלכות בחינת מחרתו ככלה תעדה כל"ה כנודע שכל אכילתנו ושתייתנו היום הוא לתקן בחינת הכלים להוציא כלי למעשהו את הקדש פנימה, ויסוד ומלכות אחד באחד יגשו אחים ולא יתפרדו ובחינת תקונם נעשתה גם היא כאחת היום הזה כאמור.

תפלה ע"ד הסוד קודם אכילת ערב יוכ"פ

ז. ואנכי תקנתי נוסח תפילה לאכילה ושתיה היום הזה לבאים בסוד ה' כדי להוציא הכוונה בפיו כנזכר לעיל.

לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו ורחימו ודחילו ליחדא שם י"ה בו"ה ביחודא שלים בשם כל ישראל הנה אנכי בא לקיים מצוות אכילה ושתיה היום הזה ולתקן את שורשה במקום עליון, ויהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שבכח סגולת אכילתנו ושתייתנו היום הזה יושלמו כל בחינות מלכ"ות שמי"ם כלי חמדת בית ה' כלים מן החו"ץ ככלה תעדה כל"ה לקבל אל הקדש פנימ"ה, ויתוקנו בכח סגולת אכילתנו ושתייתנו היס"וד בה והדר מלכו"תה יחדיו יהיו תמים והיא תתחיל היום לקבל החסדים מבית אימה יסוד ציון ומלכותה ומשם ישתלשל שפע ישועה ורחמים בכל העולמות, ולנו בני מלכים בני רחל אמנו תמשיך עלינו מהארה הזאת על נפשינו רוחינו נשמתינו לעבוד את ה' אלהינו ולשוב בתשובה שלימה תמיד כל ימי חיינו ולא יארע שום קלקלה ונדנוד עבירה על ידי אכילתנו ושתייתנו כלל ונשבע לחם ונהיה טובים, ויהי נועם ה' וכו' ע"כ.

וראוי לבא בסוד ה' לאומרה בסעודתו ביום ובפרט בסעודה המפסקת, אשר נוסח תפילה זו תוסיף תת כחה לו להתעורר הנשמה הטהורה ולהלביש אותו מחלצות רוח דעת ויראת ה'.

אזהרה שלא להרבות באכילה בערב יוכ"פ

ח. ובכן לא ירבה באכילות גסות ושתיית יין מרובה שיבא מהם לקלות ראש חס ושלום, כי הנה עם כל זה שנצטוינו לאכול ולשתות בערב יום כפור החכם עיניו בראשו שלא להראות עידונים בעצמו ואכילות גסות ושתיית יין מרובה שיבא מהם לקלות ראש

ושיחה בטלה חס ושלום, שאם ככה יעשה עבירה היא בידו כי לא נצטוינו כי אם לשמוח בשמחה של מצוה ותהיה יראת ה' על פנינו תמיד כל היום לא להנאת בטננו חס ושלום כי אם בלתי לה' לבדו ולא נסור לבבנו מהיום האדיר איום ונורא הבא עלינו יומא דדינא, וכוליה האי ואולי בקדושה ובאימה וביראה אשר נתנהל בם אולי ישא פנינו לזכותינו כהיום הזה בדין.

כל שכן וקל וחומר אם נטה אשורינו מני דרך אלהינו שבשמים ולפרוק עול מורא שמים מעל צווארינו חס ושלום כי כפשע בינינו ובין המות חס ושלום שגם כל העולם חל וזע מלפניו ומי לא נפקד כהיום הזה, קל וחומר אנחנו אזובי קיר ונהי בעינינו כחגבים וכן היינו בעיניהם וכתותי מיכתת שיעורינו על חטאתינו כי הרבינו להכעיס את בוראנו יתברך, ובמה נקדם פניו להתחנן על נפשותינו, האם נקדמנו בסגולת האכילה והשתיה אשר בשמחת מריעות ימי חיינו הימים כל ימי חיינו הלילות, ואף אשר נוסיף פשע בקרב הימים האדירים להקל דעתינו מול אבינו שבשמים באכילה והשתיה אשר לא כדת, ישתקע הדבר ולא תעשה כזאת בישראל.

בסעודות ערב יום כפור יכוין לתקן יתר אכילות פסולות

ט. וכבר כתבנו לעיל בשם הרב זלה"ה כי עשרת ימי תשובה הם תיקון ימי השנה, כי העושה תשובה ומתענה בהם מוחלין לו בכל יום מימי השבוע שבעשרת ימי תשובה מה שחטא ביום ההוא לעולם, ועל כן מה טוב לכוין לתקן בכח סגולת אכילתו היום אשר רבה היא למעלה מאד כל אכילה של איסור וכל אשר הרבה לאכול ולשתה בשמחת מריעות בשחוק וקלות ראש אשר נכשל ונלכד בם בכמה ימים ולילות עמל מינו לו בימי שנה, ובכח סגולת מצות אכילה זו בקדושה ובטהרה ובמורא גדול יתוקן את אשר עוותו ומצא כדי גאולתו.

סגולת המזמין עניים על שולחנו בערב יום כפור

י. ובכל סעודותיו בקרב עשרת ימי תשובה יהיו עניים בני תורה באוכלי שולחנו, וביותר בסעודת ערב יום הכפורים להיות לו שולחנו מזבח כפרה לכפר בעדו מאשר חטא על הנפש באכילות אסורות אשר לא כדת של תורה, והוא מהתקונים הגדולים לפגם עון איסור מאכלות אסורות ואוכלים למעדנים מזבחי מתים כתבנית שור אוכל עשב ולא ידעו שבעה.

מנהג עשיית כפרות בערב יום כפור ומנהג האר"י בזה

יא. ואנשי חיל יראי אלהים יש להם לנהוג מנהג ותיקין לשחוט כפרות בעד נפשו ובעד נפשות אנשי ביתו באשמורת ערב יום הכפורים אחר הסליחות ואין למנוע מנהג זה.

ומה שחרה לו להרמב"ן ואמר למנוע אותו משום דרכי האמורי, היינו מפני אותם שזורקים הבני מעיים על הגגות ובאים העופות ואוכלים אותם דודאי בדבר זה היטב חרה לו, אמנם בענין הכפרה עצמה אינו שייך דרכי האמורי כי זה דרכינו לעשות כפרה לנפשותינו כשאר הקרבנות בחטאות ואשמות, ולכן טוב שיהיו לבנים על שם אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו.

יב. ורבינו האר"י זלה"ה כתב גם כן שהוא מנהג ותיקין לשחוט לחשבון בני אדם שבבית זכר לזכר ונקבה לנקבה, ואפילו היתה אשתו מעוברת שוחט עליה שלשה, אחד בעבורה ושנים בשביל הולד מספק אם הוא זכר או נקבה.

כוונה ע"ד הסוד קודם עשיית כפרות

יג. ואשר הריחו בסוד ה' יכין להם לכוין בשחיטת הגבר לגב"ר אשר דרכו נסתרה, סוד כלי גב"ר על אשה נוקבא קדישא דז"א היסוד בה להטות משפט גב"ר אל החסד ואל הרחמים דומה בדומה לשעיר המשתלח ביום הכפורים, אלא שבשעיר אשר שעירים ירקדו שם נשחט למתק דיני מלכות דינא דמלכותא דינא קשיא אבל שחיטת הגבר למתק גבורת היסוד בה דינא רפיא, ועל כן לא שוו בשיעוריהן שזה נדחה לחוץ והגבר אחר שנשחט הוא נשאר בקדושה ולא יצא החוצה כמו שמבואר בדברי הרב שמטעם זה צריך להיות באשמורת הבקר כי אז חוט של חסד גובר בעולם והמה מתמתקים.

תפלה ע"ד הסוד קודם עשיית כפרות

יד. ואנכי תקנתי נוסח תפילה כוללת הכוונה להוציאה בפה, לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו ורחימו ודחילו ליחדא שם י"ה בו"ה ביחודא שלים בשם כל ישראל הנה אנכי בא לעשות כפרה זו לתקן את שורשה במקום עליון, ויהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתהא שעה זו אשר חוט חסדך גובר בעולם עת רצון ורחמים, ובכח סגולת שחיטת גבר זה יומתקו חמש גבורות יסוד גב"ר בעלמ"א נוקבא קדישא דז"א בחינתינו אשר בו דרך מעבר נשמתנו, ואתה תקום תרחם ציון כי עת לחננה כי בא מועד ותבנה בית המקדש במהרה בימינו ושם נעשה לפניך משפט שעיר המשתלח להמתיק תוקפה וגבורתה של המלכות, יראו עינינו וישמח לבנו, יהיו לרצון וכו'.

טעם אמירת פסוק ויהי נועם קודם עשיית הכפרות

טו. ומתוך כל זה יתבאר לך כי אין הכוונה ליתן אותו לעניים אלא מצוותו נעשה בשחיטה לבד למתק המקום הזה כאמור, ואף הבלתי באים בסוד ה' יאותה להם לעשותה ויצרפו מחשבתם עם היודעים והמכוונים כל כוונת הכפרה ומה נעשה בה, ובפה מלא

יאמרו ויהי נועם ה' אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו כאשר הודעתיך פעמים רבות בשם הזוהר.

מנהג נכון לחזור וללקות ולעשות סדר ד' מיתות בעיוכ"פ

טז. ובכן בשאר היום הקדוש הזה יקדשהו כולו לה' בפשפוש מעשיו וחישב עם קונהו מאשר חטא על הנפש ככל אשר כתבנו בערב ראש השנה, ואף אם לקה וקיבל ארבע מיתות בית דין בערב ראש השנה עתה בערב יום הכפורים ישוב ידו שנית לעשות כסדר ההוא כי חביבה מצוה בשעתה בקרב עשרת ימי תשובה שעליהם נאמר קראוהו בהיותו קרוב מה שאין כן בערב ראש השנה שאין בו סגולת הימים האדירים האלה ולא שוו בשיעוריהם.

טעם שראוי ללקות אף בערב יום כפור

יז. ובפרט למי שיודע לכוין בל"ט מלקיות שהם כנגד אותיות שם אהיה ומלואו ומילוי מלואו, שבכל הכאה הוא ממשיך עליו הקדושה מאות אחת מהשם הנזכר ומגרש ממנו חלק אחד מאותה טומאה אשר עליו מבחוץ שהוא משורש אותם ל"ט קללות שנתקלל אדם הראשון וחוה ונחש והארץ, דודאי נכון לעשותו ביום הקדוש הזה אשר גם סגולת היום תהיה עזרתה לו להסיר המשחיתים מעליו.

ומה גם שכל עיקר המלקות בזמן הזה הוא כדי שמתוך כן יתן הנלקה אל לבו לשוב מעבירות שבידו ואותה אנחנו מבקשים כהיום הזה להיות כל איש צור"ר בביתו על חטאתיו.

יבאר שראוי ללקות קודם תפלת מנחה

יח. ואף שהעולם נהגו ללקות אחר מנחה אין מנהגן עולה כהוגן, רק הישר והטוב כמנהג חסידים הראשונים שבארץ ישראל תוב"ב שתחילה יהיה נלקה ויתודה עם המלקות ויכוף ראשו כאגמון בהכנעת לבו ויעבור על מחשבתו עבירות שעברו עליו רובם או מקצתם ובזה יקל מעליו מעט, ואחר כך ירד לטבול ויתודה גם שם בתוך המים ויטהר מחשבותיו ויעלה ויקל מעליו מעט, ואחר כך יבא ויתפלל ויתוודה וידויו בהכנעת לבו כמו שראוי ויקל מעליו עוד מעט, ובזה נמצא שהכין עצמו לקבל היום הנורא בקדושה ובטהרה וזהו סדר הנכון ומיניה לא תזוע, וסימניך כל דבר אשר יבא באש תעבירו באש וטהר וכל אשר יבא במים תעבירו במים וטהר.

יבאר שעיקר זמן טבילת עיוכ"פ אחר חצות

יט. ואף אם יעשו כסדר הזה באשמורת הבוקר ערב יום כפור לטבול וללקות לא יועילו כי עיקר הטבילה הזאת וכן בכל ערב שבת ויום טוב צריכה להיות אחר חצות דווקא

שאז מתחיל להתנוצץ קדושת היום ויתוסף הארת קדושה עליונה בנפש רוח נשמה שבו כמו שכתבנו בפרקי ערב ר"ה בס"ד.

חובת הפיוס איש לחבירו בעיוכ"פ ותוכחה למזלזלים בזה

כ. גם מכלל תקוני היום הזה הוא לעלות על ליבנו את מי עשק ורצץ בשבט לשונו והקניט בימות השנה באונאת דברים הקשה מאונאת ממון שזה בגופו וזה בממונו ללכת אצלו לפייסו בתחנונים, דעבירות שבין אדם לחבירו אין יום הכפורים מכפר עד שירצה את חבירו כי עבירות חבירו אין בידו של הקדוש ברוך הוא למחול, כמו שאמרו המושלים שהוא משל לאחד שהקניטו עבדו, הלך אצל השוטר ואמר לו להכות אותו ק' גלבין, וכשהיה מכה אותו העבד מבקש מטו, אמר לו אתה לא חטאת לי כלום לך התרפס ורהב אדוניך, כך האדם מבקש מחילה לפני הקדוש ברוך הוא על עונו ואמר לו הקדוש ברוך הוא לך התרפס ורהב ריעיך ואמחול לך, ומכאן אתה למד שגיאות רבים מעמי הארץ המתפייסים אחר יום הכפורים כי לא עשו ולא כלום אחר שנחש כרוך על עקיבם ביום הכפורים ואיש מרעהו יפרדו.

כא. והאיש החשוב אל יזוח דעתו עליו להתלבש בגאות לאמר האם איש חשוב כמוני היום אב בחכמה ובשנים אהיה למרמס להתרפס בפני חברי קטון ממני לרצותו ולפייסו, אבל יכוף כאגמון ראשו וישפיל עצמו מגאותו כתולעת וכאזוב ויאמר בלבו דיו לעבד שיהא כרבו יוצר הכל שמשפיל עצמו עם כנסת ישראל לפייסה כאשר חכמים הגידו והובא בילקוט, [2] דבביאת הגואל שולח הקדוש ברוך הוא לנביאים לכו פייסו לכנסת ישראל והיא לא מקבלת הפיוסים כמו שאמר הכתוב עניה סוערה לא נוחמה עד שאמר הקדוש ברוך הוא אין ראוי לילך אלא אני בעצמי לפי שעברתי על מה שכתוב בתורה לא תשנא את אחיך ואנכי שנאתיה, כתבתי בתורה לא תסגיר עבד אל אדוניו ואנכי מסרתיה ביד אומות העולם גם כן עלי לפייסה ע"כ.

הנה מבואר שהקדוש ברוך הוא כביכול קיים ישור על אנשים והולך הוא יתברך בכבודו ובעצמו וגם כל הנביאים עמו ויאמר חטאתי וישר העויתי, ואיך שפל מברואיו חרש את חרשי אדמה גאות לבש ודרך רע להקשות עורפו מלהשפיל את אשר חטא עם חבירו ופער עמו פיו לבלי חק, כי לפי האמת לא היה לו יתברך משפט פיוס כי כל מה שלקינו היה בעונינו ולא כחטאינו גמל עלינו ואפילו הכי מלך עלוב מפייס לכנסת ישראל, אף כי אנוש רמה ובן אדם תולעה אשר שננו כחרב לשונם חיצי גבור שנונים עם גחלי רתמים על ריעיהם כי יאותה להם לשבור כל אחד את גאונו וזדונו להתרצות עם חבירו איש יחד פני רעהו.

כב. ולא כמו דרך כמה בוערים בעם אשר זה דרכם כסל למו בחטא איש לאיש והקניטו בדברים, נכנס ביניהם אמצעי עושה שלום ומדבר עם העלוב שירצה לקבל פיוס העולב ואחר זה בא יבא העולב לבקש מחילה ממנו, כי לא יצאו בזה ידי חובת פיוס אלא אם כן שהעולב ילך מעצמו לפני העלוב ואומר חטאתי לך וזאת הבושה והבזיון יועילו לכפר עליו אשר חטא לחבירו, ואם הקניטו בפני רבים בכל פעם צריך ליקח עמו שלשה אנשים כמבואר בגמרא, אכן אם הקניט אותו בינו לבינו אין חייב להוליך עמו בני אדם כי אדרבא נחשב לאפקרותא כי מתפרסם הדבר יותר על דרך שפירשו התחת זאת לא יומת שמעי.

כג. וכל איש ישראל אל יהי הדבר הזה קלה בעיניו כי היא היתה לראש פינה לכפרת יום הכפורים ולקיבול תפילות ולמהר גאולתנו, וכן בהפכו חס ושלום היא היתה לראש ולענה שמדה זו בלי ספק מעכבת ביאת משיחנו ושלא נתקבלו תפילתנו כל הזמן אשר אנחנו עומדים בגלות החיל הזה מצד שאין שלום במעגלותנו, והן בעוונותינו כי רבו מידי יום ביום עברו רעות רבות ותלאות על ראשינו ואין דורש ומבקש לדעת על מה עשה ה' ככה לעם סגולתו אשר בחר לנחלה לו איך הם הולכים מדחי אל דחי ואין לך יום שאין קללתו מרובה מחבירו, ובלי ספק צדיק הוא ה' ואנחנו הרשענו ומידינו היתה זאת ולא ה' פעל כל זאת כי כל איש הולך אחר שרירות לבו והטוב בעיניו יעשה והיה כצדיק כרשע כקטן כגדול, ומחלוקות ופירוד לבבות הלא הוא ברבת בני עמינו גלוי ומפורסם תחת כי הן עם אחד ושפה אחת ראוי לכולנו, הלא אב אחד לכולנו אל אחד בראנו ומדוע לא נהיה לאחדים בארץ כל זרע ישראל.

ועל אחת כמה וכמה בהיותנו בארץ אויבינו ככבשה אחת בין אלף אלפי רבבות זאבים ממש, ולא די שכל האומות שונאות אותנו גם אנו נהיה שונאים זה את זה כי תצא אש מסלעי המחלוקות ואין מכבה ואדרבה כל אחד בוער עליה עצים בבקר בבקר עד אשר תהיה השלהבת עולה מאיליה, ה' הטוב יכפר בעד ויסיר ממנו לב האבן ורוח נכון יחדש בקרבנו ויסיר ממנו שנאה ותחרות עד אשר נהיה לאחדים בארץ.

כד. ברם זכור אותו האיש לטוב הרב החסיד שלמה אפרים שמו היה מוכיח לקהל עדתו על ענין הפיוס והמחילה, הוא היה מתאונן ואומר מאנה הנחם נפשי כי הנה מעודי לא ראיתי שונאים מפייסים זה את זה כי אם האוהבים מבקשים מחילה זה מזה דרך כבוד והשונאים נשארו בשנאתם, ולא זו אלא אף דברי ריבות ממשמשות ובאות בימים האלה יותר מבזולתם כי כל אחד רוצה ליקח עטרה לעצמו בבית הכנסת לאמר אני אמלוך, אשר על כיוצא בזה הוכיחם ישעיה לאמר לא תצומו כיום להשמיע במרום קולכם, ואף

אם מתרצים ואיזה שונא יפייס את חבירו אינו בלב שלם אלא ליום כפור לבד ולמחרת יום הכפורים חוזר לסורו הרע והמכשלה הזאת תחת ידם כבראשונה.

אזהרה להעביר במדותיו, ויבאר שסבילת עלבונות מעולה מסגופים

כה. הכזה יהיה שלום יבחרהו ה', ולא באלה חלק יעקב כי דרכן של בני ישראל להתפייס ולמחול בלב שלם ובנפש חפיצה ואפילו הצר לו וחטא לו הרבה שלא יקום ולא יטור, לא כן הגויים ערלי לב שעברתן שמורה נצח ועל כן נאמר על הגבעונים לפי שלא מחלו ולא נתפייסו והגבעונים לא מבני ישראל המה כמו שכתב הרמב"ם בפרק ב' דתשובה.

כו. ולפיכך האיש העלוב כי בא רעהו לפייסו ולשאול מחילה מאיתו אל יהא המוחל אכזרי אף כי הרבה עמל וכעס איתו מאשר נשבע בחרפה ובוז מאיתו, אפילו הכי יתן למכהו לחי ישבע בחרפה כמו שאמרו בשם הרמ"ק זלה"ה שהיה אומר שבכל התשובות שבעולם המעולה שבכולם למרק החטאות והזדונות והפשע רב הוא סבילת העלבונות והחרפות והגדופים, והיא מעולה יותר מכל מלקיות וסיגופי תעניות שבעולם כי אם יסגף עצמו לבד יחלש חושים ויבטל מדברי תורה למאן דלא עצר כח ונקרא חוטא וכן במלקיות וכיוצא, אמנם אם תעבור על מדותיך במדה זו תאכל ותשתה ותעבור והעונות והפשעים מתכפרים.

דברי התעוררות להיות שמח בעלבונות ולמחול עליהן

כז. ומבינתך חדל כי הגע בעצמך אם יאמרו לך תרצה שיבא לך הפסד ממון או נפילת בתים תשיב ותאמר לא, ואם יאמרו לך תרצה לקבל עליך מיתת בנים תשיב חס ושלום אלא אתה ה' תשמרם, ואם יאמרו לך תרצה שיכך ה' בשחפת ובקדחת בקרירי וחמימי מיד ירוץ לבך ותשיב רחמנא ליצלן, וכן אם יאמרו לך על המיתה ועל גיהנם ועל הגלגולים הרעים ומרים על הכל תשיב חס ושלום, אם כן תאמר לי בחייך במה תתקן מה שפגמת בעולמות העליונים ובמעלות הרמות כפי מחצב נשמתך מיום היותה על האדמה והזקן והכסיל רודף אחריך עד החרמה ומכל עבירה נעשה קטיגור מטפס ועולה ומשטין ומקטרג.

כח. ולכן זאת העצה היעוצה שתהא שמח בלבך בחרפה וכל שכן למחול לו למי שחרפך בהכנעו לפניך לפייסך ולשאול מחילה מאיתך שתסיר מתוכך עונו ותכפר חטאתו, הן תיהוי ארכא לשליוותך וחטאתך תכופר כמו שנאמר נושא עון ועובר על פשע, וכבר כתבנו בפירוש הסליחות דכוונת חז"ל שאמרו [3] כל זמן שיעשו בני כסדר הזה מיד הם

נענים, אין הכוונה שיהיו נזכרים הי"ג מדות ולא נעשים רק יעשו לפני כסדר הזה מה אני רחום אף אתה רחום וכו' שהעשיה היא העיקר.

והמקשה לבו יפול ברעה ועוכר שארו אכזרי מעבור על פשע איך ישא פניו מול אל עליון להתחנן ביום הכפורים בסגולת ויעבור והוא הפך בלהות ויעבור והנה איננו, ובא רעהו ועכרו ויעבור את הקו"שי מקשה עצמו לדעת ורעה בלבבו עם אחיו וריעיו והוא כנחש ישך וכצפעוני כרוך על עקבו, נגע וקלון ימצא וחרפתו לא תמחה ולא יזכר בשם ישראל עוד ונקרא שמו בישראל עוכר אכזרי גבעוני חומס נפשו רחמנא ליצלן.

מנהג קדמונים להיות הנעלבים ממציאים עצמם אצל מעליביהן

כט. כי על כל אלה אשרי הגבר אשר ירך את לבבו ויעבור על כל דבר פשע על קל על חמור אשר חטאו כנגדו ועוד ידו נטויה לבקש אהבתו וחמלתו עם אחיו וריעיו אשר הרעימוהו והכעיסוהו כאשר כה היה משפט חסידים הראשונים להמציא את עצמם אצל עולבם אף כי המה היו נעלבים ולהזכיר חטאתם אולי יחשבו מחשבה על שחטאו והעליבו אותם ויתנו לב לבקש מטו מהם כאמור בגמרא פרק יום הכפורים, [4] וזו הדרך ישכון אור להתכפר כל חטאתם ולקיבול תפילתם.

מעלת המרבים שלום בין אדם לחברו ואיש לאשתו ובפרט בעיוכ"פ

ל. והנה אם בשאר הימים הפליגו חכמים בשבח המגיע לכתפים לאיש המשים שלום בין אדם לחבירו ובין איש לאשתו, כל שכן וקל וחומר כהיום הזה כי השכר הרבה כי על ידיהן יבוטלו כל המשטינים והמקטרגים והיו כלא היו, כי הנה כל חדוותם ומעוזם לטוש כנשר יטוש עלי אוכל אל כל המקום אשר ימצא שם שנאה ותחרות, והנה לשלום מר להם מר כי פסק מקום חיותייהו.

לא. וביותר יהא זהיר להיות שלום בביתו ובאשתו ולהתפייס עמה אשר הרמז איש ואשה שזכו הוא הרומז על סוד הכרובים העליונים ובהיות ביניהם שלום המה מרכבה למקום העליון שמדת שלום הוא המייחד למעלה ואם לא יהיה שלום ביניהם אויה להם שמראים פירוד חס ושלום, ומה גם בקרב הימים האלה אשר בכל תפילותיו חייב לכלול לאנשי ביתו ואשתו אשר היא כגופו, ואיה איפה תפילתו אם אין שלום במעגלותם והוא שונא אותה ומבקש רעתה, וידאג מן הפורענות לכל ימי השנה כי תורעמתם לא תשקוט ואשם לא תכבה, ונוסף גם היא עונשה של מדה זאת כי רבים חללים הפילה כי יפול הנו"פל ממנה ונפש הוא חובל חס ושלום.

חובת תשלום נדרים ודמי העליות בעיוכ"פ

לב. גם מכלל תקוני היום הזה הוא תשלום וקיום נדריו שנדר לצדקה, ואף המצוות אשר קנתה ימינו בבתי כנסיות ובתי מדרשות בשבתות ובחגים ובמועדים אשר כל מה שאומר לפני החזן ליתן בעד המצוה ההיא הרי הוא עליו בתורת נדר כאשר חכמים הגידו, [5] ואל תאמר לפני המלאך זה החזן כי שגגה היא תהא אנא בי, למה יקצוף האלהים על קולך על אותו קול שאמרת, וחיבל את מעשה ידיך מיעוט מצוות שביד אותו האיש הקדוש ברוך הוא מכניס בהם מארה ומאבדן ממנו.

סגולת שילום נדרים לקנות סניגור ולקיבול תפלות וטעמו

לג. וכבר כתבנו בפ"ה דאלול בשם המקובלים שהנודר דבר מצוה נברא מלאך אחד אבל לא תגמר הוייתו עד שיעשנה, והנודר ואין משלם נדרו נמצא המלאך ההוא תלוי ועומד וצער הוא לו עד שישלים נדרו, ובשלמו את נדרו המלאך ההוא יהיה לו סניגור ומליץ טוב בעדו כמו שאמרו [6] העושה מצוה אחת קנה לו סניגור אחד, ומטעם זה נהגו בקצת מקומות לשלם כל אחד חובותיו לבית הכנסת בערב יום הכפורים כדי לשלם נדריהן, אשר אמרו לפני המלאך זה החזן ליתן כדי שישלמו הוייתן של המלאכים ההם ויעמדו למליצי יושר עליהם כאמור.

לד. וגם הוא תועלת לקיבול תפילות דהא בהא תליא כמו שנאמר זבח לאלהים תודה ושלם לעליון נדריך וקראני ביום צרה אחלצך ותכבדני, ונאמר באיוב תעתיר אליו וישמעך ונדריך תשלם ותגזר אומר ויקם לך, ובנדרי שמים קמיירי שמצוה לקיימם כמו שנאמר ושלם לעליון נדריך כי בדברי הרשות שהם למטה בענייני העולם אינו צודק לעליון נדריך.

ונתנו טעם לזה המפרשים כי הוא מדה כנגד מדה כי בתפילה הוא שואל בדבור שיעשה לו הקדוש ברוך הוא כך וכך ויענהו ה' לאמר תקיים אתה במעשיך נדבה אשר דיברת בפיך וגם אני כמוך אעשה ואקיים עתירתך אשר העתרת בפיך, וכך היא המדה באתערותא דלתתא אתערותא דלעילא שלעולם צריך להקדים התעוררות תחתון, והנה כי כן נאה ויאי המנהג הזה לעת ערב יום הכפורים לשלם נדרי שמים כדי להתקבל תפילתנו ליום המחרת אשר כמעט כל חיותינו תלוי בקיבול תפילותינו ביום האדיר הזה כאשר הודעתיך זה כמה פעמים.

מנהג השולחים נדרי שמן למאור בעיוכ"פ

לה. **וזה** חזיתי רבים מיראי ה' נוהגים בערב יום הכפורים לשלוח שמן בכל כנסת וכנסת לצאת ידי חובה ידי נידרן כי יפקדו איש את רעהו בשמחתן ומתנדבים שמן למאורות, והנאני מנהגם וכיוונו תשלום נדריהן בערב יום הכפורים מטעם הנזכר.

טעם שמרבים נרות בבית הכנסת ביוכ"פ ויבאר עוצם סגולתן

לו. **ועוד** לשידליקו ממנו ביום הכפורים עצמו כי הדלקת המאורות ביום הזה הוא גדול מאד ואמרו בזוהר פנחס [7] זה לשונו, ובעיין בני היכלא בתשעה לירחא למיעבד חדוותא וכו' וכדין ישראל בתעניתא על חובייהו ומכפרא להו דהא אימא עילאה אנהירת אנפהא למטרוניתא ע"כ, ולפיכך נוהגים להרבות נרות בבית הכנסת להורות על הארות העליונות המתוספים לשכינת עוזינו הנקראת נ"ר, וטוב לאדם לכוין בזה בעת שהוא מדליק את נרו להאיר למעלה אורות עליונים דבאתערותא דלתתא אתערותא דלעילא, ובזוהר במדבר דף רפ"ב אמרו שם כי הנרות דוגמת השופר בראש השנה לבטל המקטרגים ולעורר את הרחמים, עיין שם באורך.

כוונת הדלקת הנר לעשות דוגמא למיתת שריפה

לז. **וגם** כוונת הנרות אמרו על כי נ"ר גימטרייא רמ"ח לעומת איברים שבאדם ושנים היתרים הם נ"ר נ'פשו ר'וחו, והכוונה שאם נתחייב שריפה יהיה הנר ההוא הדולק באש שלהבת כאילו נשרף גופו ונפשו, והתכת השעוה אשר ניתך ממנו כאילו ניתך חלבו ודמו על גבי המזבח וכל רמ"ח איבריו כולן כליל לאישים.

רמז נר יוכ"פ שכבה ומעשה רב בזה מהקדמונים

לח. **לכן** אמרו שאם כבו נרות הללו סימן רע לו חס ושלום שיורה כיבוי לנפשו ורוחו ושלא יקובל תמורתו וחליפי אזכרתו בנר ההוא, וכבר כתבו הקדמונים דמי שאירע לו כך שיחזור וידליקנו במוצאי יום הכפורים ולא יכבנו עוד אלא יניחנו להדליק לפני היכל ה' עד גמירא.

לט. **ומעשה** היה ברב וחסיד אחד שכבתה נרו ליל יום הכפורים וימת לבו בקרבו כי אמר הן גועתי אבדתי, וברוב צערו הרבה והפציר בתפילה ובכיה גדולה על זאת כל יום הכפורים וגם בלילה לא שכב לבו בליל מוצאי יום הכפורים, ושק ואפר הציע ותשובה גדולה על ככה בכה ויתחנן לאמר אנא ה' אל תעלני בחצי ימי, והדליק נרו שכבתה בבית הכנסת לפני היכל ה' במוצאי יום הכפורים, ושיערו בני אדם באותו נר שהיה בה שיעור להדליק לילה ויום והיה לנס להיותה דולקת והולכת עד ליל הושענא רבה, והיה לאות כי נתקבלה תפילתו ויעתר לו ה' ולא יאונה אליו רעה.

אשר מזה נראה שכל אלה המנהגים יש להם שורש ועיקר רב ורמיזתן לנר ה' נשמת אדם, ועל כן ראוי ונכון להיות כל איש דולק איזה מאור או נר בבית הכנסת, וטוב שיכוונו לצאת בזה ידי חובה אם נדרו שמן סתם למאור אחר שלא פירשו וכן נהגו רבים.

מנהג לבישת בגדי לבן לכבוד היום

מ. ואחר מנחה בעוד היום גדול אחר כל ההכנעה הגדולה שקיבל בעצמו והתודה על עונותיו ופירש מסטרא בישא דהוה בטינוף דילה וידבק בימין הוא יתברך הפשוטה לקבל שבים ונרצה לו לכפר עליו, ויכין עצמו בטהרה והלבש אותו מחלצות מעוטף לבנים לכבוד היום הקדוש אשר זמן כפרה לכל היא וכמו שנאמר אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו.

אזהרה להקדים סעודה מפסקת בעוד היום גדול ויתר פרטים בזה

מא. ואז יתחיל מבעוד יום סעודה המפסקת בעוד היום גדול כדי שיוכל לנוח מעט מאכילתו קודם שילך לבית הכנסת ולא יטריד עליו אכילתו בתפילתו, וגם לא יאכל אכילה גסה רק מאכלות קלות וחשובות כדי שלא יהא עכור בתפילתו וגורם ביטול כוונת התפילה, ועל כן החכם עיניו בראשו להזהר באכילתו דברים טובים מעטי הכמות ורבי האיכות שיוכל לסמוך עליהם כל היום ולא יזיקו לו וזהו דרך החכמים ובעלי השכל, ובכן גם לא יצטרכו לצאת מבית הכנסת לעשות צרכיהם פעמים רבות.

מב. ואם יכירו וידעו בני אדם מה תיקון גדול עושה למעלה באכילתנו כהיום הזה היו אוכלין כאוכל על שולחן המלך, והבא בסוד ה' יאותה לו לומר התפילה אשר תקנתי לזה לעשות תיקון האכילה ולעורר עצמו שלא לנהוג עצמו ברעבתנות המורה על סטרא דעשו שנאמר בו הלעיטני נא, וכן לא ימשוך עצמו ביין הרבה אף אם הוא רגיל בכך, יען כי משמח את הלב מאד ואין השעה צריכה לכך כי המשפט לאלהים הוא ויכנע בעמל לבם אולי אז יכנע לבבם הערל לשוב מעבירות שבידם, אלא אם רגיל ישתה מעט יין מהול במים להעכיל המאכל שבמעיו, וכן יזהר מלאכול בסעודה זו דברים המחממים כגון בצים ודגים וגבינות ודברים המתובלים הרבה כמו שפורש כהן גדול מהם פן יקראנו אסון מקרה אשר לא טהור וידאג כל השנה.

מעלת המאכיל עניים על שלחנו בסעודה זו

מג. וכבר כתבנו בראש הפרק שיזהר גם כן להביא עניים מרודים על שולחנו להיות לו לכפרה כמו שאמרו בזוהר [8] שולחן דבר נש קיימא ליה לדכאה ליה מכל חובוי וכו', ואותה נפשינו איותה ויעש מאז הבקר ותעבור המנחה תקוני הכפרה ולמה יגרע גם הכפרה הזאת, וכן ראינו רבים מחסידים הראשונים עושים כן בין בכניסתו ובין ביציאתו.

לומר על שלחנו דברי תורה וסיפור חסדי ה' במחילת העון

מד. וכן יהיה שולחנו ערוך מליאה לה תורה ודברי מוסר ולהודיע לבני ביתו חסדי המקום עם ברואיו אשר תמיד הם מכעיסים אותו ומורדים בכבודו והוא מלך עלוב מלך מוחל וסולח אשמתינו מידי שנה בשנה, ולא כחטאינו עשה לנו ולא כעונותינו גמל עלינו וכיוצא בדברים האלה למען יכנע לבבם ותכנס אהבתו יתברך בלבם, וכל הפרטים האלה יוכל לעשותם בהקדים סעודתו בעונתה בעוד היום גדול, לא כמו כמה מאחרי שבת לסעודתם לשקיעת החמה ואוכלים בחפזון רב וכמה מהם התנהלו לאיטם ונלכדים בעון תוספת יום הכפורים שצריך להוסיף מחול על הקדש, ועושה אלה ראוי למחות בידם.

הערה בדברי הב"י בענין נשים האוכלות עד חשיכה

מה. וכתב הרב מהרי"ק ז"ל, [9] נשים שאוכלות ושותות עד שחשיכה אין ממחין בידם כדי שלא יבואו לאכול בזדון, ואני אומר כי בזמן הזה לא נמצא מסוג זה אשה קשת עורף בדבר כזה ויותר הם מחמירות בדבר עד מקום שראוי למחות בידם ולהודיע אותן כי אין מצוה להוסיף כל כך, ובפרט למעוברות ומניקות צריך להודיע אותם הדין דאם הפסיק סעודתו בעוד היום גדול יכול לחזור ולאכול כל זמן שלא קיבל עליו התענית, וזה אפילו לאנשים וכל שכן למעוברות ומניקות במקום שחבין לאחרים וראוי להן שלא להרבות בתוספת זה ודי להן בסייג שעשו חז"ל וכל המוסיף גורע.

לחלוץ המנעל עם שקיעת החמה וסודו

מו. ועם שקיעת החמה דווקא יחלוץ מנעליו וענין חליצת הסנדל הוא אחד מחמשה עינויים, והענין כי הקליפות נקראים מנעלים בסוד על אדום אשליך נעל"י וכשם שהיום הזה מסתלקת הקליפה מעל הקדושה למעלה כן אנו חולצים פה למטה בארץ, ואם לובש מנעלים של בגד אין בכך כלום כי המה מסטרא דקדושה, והבא בסוד ה' יכין להם לכוין בחמשה עינויים אלה כל פרטי סודן, וכבר תקנתי נוסח תפילה כוללת כל כוונת הרב זלה"ה והעתקתיה בפרקים הבאים אצל ה' תפילות גם המה, ומי ימלל גבורות מצוות אלו אשר להיותנו בצלם אלהים דוגמא עליונה נצטוינו בם.

תוכחה למקילים ללבוש נעלי עור בין הגוים

מז. והן עתה רבים עם הארץ המתפרצים ופרצו גדר בדבר זה והקלו על עצמם לנעול מנעלים של עור ביום הכפורים, אשר פיהם דיבר שוא לאמר כל גוים סבבונו וחרפה היא לנו הלעג השאננים הבוז לגאיונים, ותשובתם נשאר מע"ל כי מעולם לא שמענו לעבור על דת מפני זו לעגם של גוים, והאם על זאת בלבד המה לועגים עלינו הלא תמיד כל היום רב שבענו בוז, היינו חרפה לשכינינו לעג וקלס לסביבותינו ונכריה עבודתינו

בעיניהם, ואף אם כדבריהם כן הוא היה להם להקדים לבא לבית הכנסת קודם שקיעת החמה ולחולצם שם בבית הכנסת.

ואין ספק כי גדול עונם מנשוא בבואם את פני האדון ה' צבאות לשפוך שיחה לדרוש סליחה מאיתו ועדיו בחיתומיו חבין לו כי פרש רשת לרגליו ונחש כרוך על עקבו באיסור של תורה, הטוב כי יכנסו בקדושת היום האדיר וזה החילם לעשות רמוס חציריו יתברך משלחי רגל השור והחמור, ובפרט התלמידי חכמים צריכים להזהר בכל אלה ביותר יען כי מהם יצאו אבות ומאבות תולדות, ישתקע הדבר ולא תעשה כזאת בישראל עם הקדש ברוכי ה'.

ציונים והערות לפרק א

1) זוהר פנחס דף רי"ד ע"ב. 2) ילקו"ש ישעיה פ"מ רמז תמ"ג. 3) ר"ה דף י"ז ע"ב. 4) יומא דף פ"ז ע"א. 5) קהלת רבה פרשה ה' אות ג'. 6) אבות פ"ד מי"א. 7) זוהר פנחס דף רי"ד ע"ב. 8) זוהר תרומה דף קנ"ד ע"א. 9) שו"ע או"ח סי' תר"ח ס"ב.

פרק ב - כל נדרי

טעם שקורין ליום כפור יום כפורים לשון רבים

א. יום ה כפורים **ו** הוד **ה** דר תפארתו רבה היא למעלה ראש, הרופא לשבורי לב ומחבש לעצבותם ולא ימיש מעשות פרי למעלה למחילה ולסליחה ולכפרה ולמחול בו את כל עונותינו, אל ה' ויאר לנו ויורנו ויאמר לנו כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו ויעמידהו לעד לעולם חק נתן ולא יעבור.

וקרא הכתוב היום הזה יום הכפורים לשון רבים מכמה טעמים אשר ביארנום לקמן כי הוא שם כולל בכפרת כל העונות שגגות וזדונות ומחילת כל עבירות קלות וחמורות גלויות ונסתרות, והמקובלים ז"ל פירשו כפורים לשון רבים יען נאמר ובפשעיכם שולחה אמכם דא כנסת ישראל ונמצא דיש כפרה מעלה ומטה.

עוד בענין הנזכר וסוד עטיפת טלית בליל יוכ"פ

ב. ובזוהר אמרו שנקרא כן להיות היום הזה נאחז בשתי מדות עליונות שמהם תמשך הכפרה וזה לשונו בזוהר פרשת אמור, [10] ועל דא יומא דא תרין נהורין נהרן כחדא אימא עילאה נהרא לאימא תתאה ועל דא יום הכפורים תרין כתיב כמה דאתמר ע"כ, הנה מבואר סודו לבאים בסוד ה' במשוך היו"בל ב"ת קמה באי"מא כחדא נפקין כחדא שריין כאי"מא בת"ה, ולא יעלה על לב איש לאמר כי כל השלימות הנמצא כי תרין נהורין נהרין כחדא היינו ביום אמנם בלילה לא ידענו מה, כי כבר הודיעונו חכמים ז"ל בלשון הזהב ואמרו יום הכפורים לילו כיומו לכל דבר כי לילה כיום יאיר שני המאורות הנזכרים, אשר מטעם זה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות שאין בהם עטיפת טלית והלילה הזה

אנו מתעטפין בטלית להורות על אימא החופפת על בתה בעונה ההיא, ועל כי היא עלתה מאליה ולא במעשה ידינו לפיכך אין מברכין עליו, ועל כן צריך להזהר להתעטף בו עם חשיכה שלא לברך עליו ולהורות כי אין בחינה זו נעשה על ידינו והמתעטפים בו מבעוד יום כדי לברך תועים מדרך השכל [11] ומגרעות נתנו חס ושלום, וכדי שלא לפרוש מן הציבור שנהגו להתעטף מבעוד יום יתעטף מבעוד יום ואל יברך עליו וכן ראוי לנהוג כי לא אמרו כל הדברים הללו אלא למצניעיהן כאשר הודעתיך כמה פעמים.

ג. וראוי לבא בסוד ה' לכוין בכניסתו לבית הכנסת בשם יְהֹוָה בניקוד אלהים וד' אהיה מלאים היוצאים ממנה כנודע.

מקראי קדש לומר בכניסתו לבית הכנסת

ד. ואף כל אדם בכניסתו יאמר כדרך שהיו אומרים חסידים הראשונים פסוקים אלו, ואני ברוב חסדך אבוא ביתך אשתחוה אל היכל קדשך ביראתך. כי אליך יְהֹוָה אדני עיני בכה חסיתי אל תער נפשי. שמרני מידי פח יקשו לי ומוקשות פועלי און. יפלו במכמוריו רשעים יחד אנכי עד אעבור.

והם מסוגלים מאד לעבור תפילה ונרמז בם שם קדושת היום אם ובת אלהים אדני כנודע.

מנהג לקרוא פרשת עקידה ולהתוודות קודם ערבית כהרמב"ן

ה. וכן גם כן מנהג חסידים הראשונים לעשות כדעת הרמב"ן ז"ל שכתב שאף על פי שנוהגים להתוודות בערב יום כפור במנחה קודם אכילה, מכל מקום צריך להתוודות אחר שאכל כיון שקידש הוא את היום קודם ערבית, ונוהגים לקרות פרשת העקידה בדמעה ואחריה רבונו של עולם כמו שכבש וכו' ואחר כך מתוודים.

סדר הוידוי הנהוג, ויבאר שראוי להתוודות בסדר א"ב

ו. וכבר נהגו ישראל לומר פיוט לך אלי תשוקתי מבעוד יום כי רובו הוא דברי וידוי כדי לצאת ידי חובה דעת הרמב"ן ז"ל, אכן הנכון בכל נוסח וידוי חטאים להתוודות על סדר א"ב מפני שעל ידי כ"ב אותיות נבראו כל העולמות כדפירש בספר יצירה ועל ידי העון כל העולמות נפגמים ולכן אנו מתוודים לעולם על סדר א"ב, ואם כן למה יגרע וידוי זה מכולם מלהיות על דרך א"ב, כי על כן טוב וישר להיות כל איש זהיר לומר הפיוט וכשיגיע לפרטי הוידוי יאמר הוידוי בסדר א"ב, והכל לפי מה שהוא אדם יוסיף בכל אות ואות פרטי העבירות שאדם דש בעקיביו.

לבעלי סוד ראוי שיתוודו בוידוי המפורט בפגמי העונות

ז. ואם בא בסוד ה' מה טוב ומה נעים להתוודות בעת ההיא נוסח הוידוי על פי פגמי העונות אשר כתבתי בפ"ה דתשובה, אשר בודאי בכח הוידוי ההוא מעוות לו יוכל לתקון

לשוב כל המדריגות על משפטם כבראשונה, ואשרי אנוש יעשה זאת להתעורר בבכי בשיתו את לבבו גודל אשמותיו אשר עצמו מספר ואשר פגם במדות העליונות ופיגל בקדשים אשר בודאי אם בעל נפש הוא גם לו לבב, נמס כל לב ורפו כל ידים ותרדנה דמעותיו מאין הפוגות.

סגולת הוידוי בבכי או בקול בכי

ח. וכבר הארכנו בפרקים דלעיל בסגולת הוידוי ושו"ם בעל בכי בקרב הימים האדירים האלה בכל תפילותיו כדי לסלק ממנו גונדא דחימה כמו שנאמר סורו ממני כל פועלי און כי שמע ה' קול בכיי, ואף דלאו בר הכי הוא יתן את קולו בבכי על דרך כי שמע ה' קו"ל בכיי אף כי ודמעה אינכם רואים זולתי קול, והוא עיקר גדול מעיקרי התפילה כאשר ביארנו למעלה.

יבאר שראוי להקדים מכירת המצוות קודם אמירת שמע קולי

ט. ונראה לי כי במקומות שנוהגים להכריז ולמכור מצוות הקהל בליל יום הכפורים, כי מיד בהתקבץ הקהל יתחילו להכריז ואחר כך יתחילו סדר שמע קולי שתיקן הרב האי גאון ז"ל כדי שיהא תפילתנו כחבל נמרץ הכל בהמשך אחד בלי שום הפסק בנתים, כי איך נמלא פינו לומר שמע קולי וכו' והעונה וכו' ואיה הרנה והתפילה אשר התעתדו להתחנן עליה בפנותם אחרי הכרזה ממצוות, אשר היא גם היא לא ישרה בעיני כמה מהפוסקים שהוא מעין מקח וממכר ביום טוב כמו שכתבתי בפרקי שבת, ולא מצאו מנוח חכמי הדורות לכף רגלם ליישב המנהג כי אם לומר הנח להם לישראל וכו'.

ויותר טוב היה להכריזם מיד בהתקבץ העם מבעוד יום ואחר כך להתחיל בסדר תפילתנו כראוי ורווח לא יבא בינינו, ואם איישר חילי אבטליניה למנהג הנהוג, ואין בית מיחוש בזה לבטל מנהג דודאי בהוודע להם טעמו של דבר כולן יעידון יגידון כי צדק כל אמרי פי אין בהם נפתל ועיקש.

וביותר יכנסו דברי אלה אל האנשים הניגשים אל ה' אשר המה יחלו בלי ספק בתחילת תפילתם בבכי ונאקה והכנעה כאשר יאותה להם עד משך גמר התפילה, ואין ספק שעל ידי ההכרזה ההיא לא יעצרו כח מלהסיח דעתם אל קול הקורא והמתנדבים בעם, זה אומר בכה וזה אומר בכה ונתפרדה החבילה, לא כן אם היה הכל נעשה בהמשך אחד קול גדול ולא יסף מראשית התפלה ועד אחריתה, ושומע לי ישכון בטח.

אזהרה שלא לאחר התרת נדרים כ"א מבעו"י

י. אכן על כל פנים יזהרו שלא יאחרו עד שחשיכה כדי לומר התרת נדרים של כל נדרי מבעוד יום מפני שמחשיכה הוא יום טוב ואין מתירין נדרים ביום טוב כמו שכתבו הפוסקים עליהם השלום.

חילוק המנהגים במספר הס"ת שמוציאין בכל נדרי וטעמם

יא. ואולם בענין הוצאת הספרים הלילה הזה רבו המנהגים, יש מקומות נוהגים להוציא שלשה ספרים לעורר לבות בני אדם להעלות אל לבותם השלשה ספרים שנפתחים בראש השנה למעלה ועדיין יש מהם תלויים ועומדים ויתנו לב לשוב, אי נמי שלשה ספרים דומיא דהתרת נדרים שהוא בשלשה, ויש שמוציאים כל ספרי תורה שבהיכל מטעם שחוששים לפגם הספרי תורה הנשארים בהיכל, ויש שמוציאים שבעה ספרי תורה והוא הנכון לרמוז ולעורר שבעה ימי בראשית של מעלה שיבקשו רחמים עלינו לקרוע גזר דיננו.

אזהרה למוציאים ס"ת שאינו מוגה בעת אמירת כל נדרי

יב. וכל ימי חלדי הייתי מצטער על זה על מנהג קצת מקומות שעברתי בהם כי הספר תורה דהתרת נדרים כי בא להעשות תיקון רב על ידו כאשר נבאר לפנינו, הקלו העם להפיל בגורל כל ספרי התורה ולהוציא ליל יום הכפורים אל אשר יפול עליו שמה הגורל לה' ויוציאוהו להעשות התיקון על ידו, ואין איש שם על לב לאמר נסורה נא ונראה אם הגון אותו הספר תורה לכך ושמא חס ושלום יהיה בו שמץ פסול, כי אם אמרו כל הספרים בחזקת כשרות הם עומדים, עת רצון שאני כי באנו לעשות תיקון רב על ידו ולעורר עליונים למעלה ואם חס ושלום יהיה בו פסול אז תחת תיקון עושה פגם.

מעשה מהזוהר על חומר ס"ת שאינו מוגה

יג. וכבר סיפרו בזוהר אחרי מות [12] מעשה שהיה ברב חזקיה ורבי ייסא בגוש חלבא דאתרגיש חד קברא קמייהו וכו' אזדעזעו ר' חזקיה ור' ייסא ור' יהודה אמר ליה ר' חזקיה מאן את אמר ליה מיתא אנא והא אתערנא לגבי ספר תורה דזמנא חדא הוה יתיב עלמא בצערא ואתו חייא הכא לאתער לן בספר תורה ואנא וחבראי אקדימנא לגבי דמיכי חברון וכד אתחברו בגן עדן ברוחיהון דצדיקיא אשתכח קמייהו דההוא ספר תורה דאייתו לקמן הוה פסול ומשקר בשמא דמלכא דאשתכח ו' יתירה בהאי קרא ושוסעת שסע פרסות ואמרו הואיל ומשקר בשמא קדישא ולא איתובון לגבייהו ודחו לי ולחבראי מבי מתיבתא ע"כ.

ראוי להשתדל להגיה ספרי כל נדרי ותוכחה למזלזלים בזה

יד. הנה כי כן מה מאד ראוי להתאמץ ולהשתדל הבעל הספר תורה או להקהל לבזבז קצת מעות להגיה הספר תורה אשר על ידו השני תקונים תיקון נדרים וש"ז ככל הבא מידם ליישר ולתקן בכל האפשר שיהא מתוקן ומנוקה מכל שגיאה, אולי יתעוררו הרחמים והסליחות על ידו ושפ"ר התקונים.

טו. וזה דרכם כסל למו לרבים מעשירי עם אשר המה בחרו בדרכיהם ובתעתועיהם נפשם חפיצה לעשות להם עטרה להתגדל ולומר נעשה לנו שם וזכות בספר תורה שלהם, ואף אם יש איתם בקהל ספרי תורה קדמונים של סופרים מובהקים דלא משקרו בשמא דמלכא כי קרוב ספר תורה ההוא לעורר עליונים ותחתונים, המה מאלמי"ם אלומים מאן דאלים גבר להוציא ספרי תורה שלהם חדשים מקרוב באו כי רובם מלאים טעויות ושגיאות אשר לא ישגה אפילו החולם חלום מי יבין מסופרים שאינן מובהקים דלא אזדהרו במכתב שמא קדישא כדקא יאות שעליהם היה קורא הרשב"י כי דבר ה' בזה כמו שאמרו בזוהר, [13] אמר ר' שמעון לר' אלעזר בריה ברי אזדהר דלא למכתב שמא קדישא אלא כדקא יאות דכל מאן דלא ידע למכתב שמא קדישא כדקא יאות ולקשרא קשרא דמהימנותא קשרא דחד בחד ליחדא שמא קדישא עליה כתיב כי דבר ה' בזה ואת מצותו הפר הכרת תכרת ואפילו דגרע חד דרגא או חד קשרא מאת חד מינייהו וכו'.

והנה כל פינות שאנו פונים ביום הקדוש הזה הוא לעורר העליונים למעלה על ידי הספר הקדוש הזה כי רב הוא ולהמשיך את הרחמים, ואיה איפה התעוררות עליונים ותחתונים בספרים שאינן מובהקין, ואדרבא חוששני להם מחטאת וקרובה תפילתם לידחות חס ושלום כמעשה שהיה בספר הזוהר הנזכר.

טז. על כן אנשי חיל יראי אלהים שמעו לי ותחזקנה ידיכם לפנות בשורשי הדברים כי זמן תורה לחוד וזמן תפילה ותחינה לחוד, ובעת ובעונה הזאת אשר אנחנו באים לפרוש כפינו ולהרבות תפילה ותחינה לפני אלהינו מרחם ומוציאים הספר תורה לומר אל הרנה ואל התפילה ושפ"ר התקונים ולסמוך על זכותו, לבחור בספר היותר מובהק ומוגה ולבלתי לכת כיוצא בזה על פי הגורל כי אם כל הקודם במעלה זכה ישא ברכה.

ובכן זה יהיה בעוזריו של הקהל לעורר עילאי ותתאי ברחמי וכמו שאמרו בזוהר פרשת ויחי [14] זה לשונו, חד אסוותא אשכחנא בעלמא ולא יתיר בההוא אתר דישתכחון אינון דלעאן באורייתא ואשתכח בינייהו ספר תורה דלא משתקר ביה כד מפקי האי ספר תורה בגיניה מתערי עילאי ותתאי וכל שכן אי כתיב שמא קדישא כדקא חזי והא אוליפנא מיליה ע"כ, ואותה אנחנו מבקשים כהיום הזה לעורר הרחמים והסליחות ולעורר בספר

תורה התחתון ספר התורה העליון לכפר על נפשותינו ולתקן העון דשבועות ונדרים ושז"ל שעיקר תקונם בספר הראשון הזה ולהשיב בו המדריגות העליונות על משפטם כבראשונה.

ועל כל פנים אם כל הספרי תורה שוו בשיעוריהן החיוב מוטל על בעל הספר בעל מצוה לפזר מעט ממונו להגיהו על ידי סופר בקי הטב הדק, ומה טוב חלקו וגורלו של בעל הספר שזכה לכפר בספרו על קהל עדת ישראל הנה שכרו איתו ופעולתו לפניו יהיה.

מעלת הס"ת שמוציאים בכל נדרי ומעשה באר"י ותלמידו

יז. וכתב רבינו האר"י זלה"ה כי ענין הספרים שמוציאים בליל יום הכפורים ואומרים עליהם כל נדרי שיש סמך גדול בענין הספרים הללו, וצוה להרב מש"ען ז"ל שיקח הספר של כל נדרי ושיקנהו בממון רב כי הוא צריך לו מאד ונתן לו כוונה רבה, ואמר כי גם כל הספרים שמוציאים בליל יום הכפורים יש סודות נוראים.

סגולת המחזיק ס"ת של כל נדרי לתקן פגם שז"ל ועון נדרים ושבועות

יח. ואמר , כי נודע שהמוציא שז"ל גדולה פנימתו מאד וצריך לתקן נפשו ולהעלות אותם הטיפות על ידי תקונים וסגופים ותעניות, ואם לא השיגה ידו לעשותם ובאו ימי הזקנה וקפצה עליו זקנה או שלא הניחוהו לעשותם באיזה סיבה ושב אל ה' בכל לבו בתשובה שלימה ובחרטה גמורה והתודה על עונותיו, אז אחר ששב אל ה' ישתדל בכל ממונו ליקח הספר תורה דכל נדרי בליל יום הכפורים ויכוין להעלות כל הטיפות דאזדרקו למגנא בזכות התורה ולהעלותם מתוך הקליפות, ואמר עוד הרב גם כן שאם עבר על נדרים ושבועות תקונו האמיתי שיקח זה הספר בכל ממון שבעולם ושעל ידי כן כל המדות אשר פגם קרב אחד לאחד והיו לאחדים.

לומר פסוק אור זרוע לצדיק קודם כל נדרי וסודו

יט. וכתוב לאמר פסוק אור' זרוע' לצדיק' ולישרי' לב' שמחה'.

כ. והבאים בסוד ה' יאותה להם לכוין בסופי תיבות אור זרוע לצדיק קר"ע להעלות טפות הקרי, או אם היה צריך להתענות רג"ל תעניות שהוא מספר חשבון לצד"יק עכשיו יכוין להעלותם ולקרוע הקליפה על ידי שם קר"ע, ויכוין ולישרי' לב' שמחה' סופי תיבות גימטריא טוב בסוד היסוד הנקרא טוב והתורה נקראת טוב ועל ידי הספר תורה הזה מתקן היסוד שנקרא טוב ומעלה הטפות שיצאו ממנו, וכן לכוין לתקן עון נדרים ושבועות על ידי הספר תורה כי הנדרים הם באימא עילאה והשבועות באימא תתאה והספר תורה הוא ז"א ואימא עילאה משפיע בז"א וז"א במלכות, ועל כי הזווג הקדוש העליון נעשה על ידי חיבוק ונישוק והבל הפה על כן עתה כי בא לשוב לייחדם צריך

לחבק הספר תורה בשתי זרועותיו וינשק לספר תורה, והבל הפה הוא שיתוודה ויתחרט ורוחו ונשמתו אליו יעצוב.

תפלה לעת כל נדרי ע"ד הסוד לתקון עון שז"ל ועון נדרים

כא. ואנכי תקנתי נוסח תפילה אחת כוללת כל פרטי עניינים הללו ועוד פרטים אחרים כדי להוציא הכוונה בפה כל הבא בסוד ה' וזה נוסחתה.

רבון העולמים אל"הי האלה"ים ואדוני האדונים המאצי"ל בו"רא יו"צר ועו"שה, מלך מוכתר בכתר מלכות המתלבש בעשר ספירות בלימה מגיד מראשית אחרית אשר ברא ויצר את האדם להטיב עמו ברוב חסדיו ולא יחפוץ במות המת כי אם ישוב מדרכיו וחיה וימינו פשוטה לקבל שבים, הנה אנכי בא אליך בעל הרחמים והסליחות כי ידע עבדך כי אני חטאתי בתורתך ובגדתי באחדותך ונתתי מום בקדשי שמים ופגמתי במדות העליונות וקלקלתי צינורי הקדושה ומנעתי הטוב והשפע הראוי לבא אליהם, והרחבתי גבול מלך הצפון ושלחתי רג"ל השור והחמור לבער שדה תפוחים ואדרכם באפי וארמסם בחמתי וגם ענוש לצדיק יסוד עולם בהשחית את זרעי ארצה, ואנכי בראתי משחית לחבל שורש פורה רוש ולענה וראשו מגיע השמימה צדי"ק ור"ע לו כי יפול הנופל שפע או"א לנה"י דז"א לאחור ולא לפני"ם, ופגמתי בשמותיך הקדושים יו"ד ה"י וי"ו ה"י, אל"ף ה"י יו"ד ה"י וגם לא השבתי ידי מבלע השמות הקדש אשר באחוריהן כף וו זיין וו, בית וו כף וו.

וקצר כח הסבל לענות נפש ימים מספר השמות אשר בפנים עד שתכלה רג"ל תעניות ומספר שמות הקדש אשר באחוריהן עמל תשכ"ח הנשכחים מני רג"ל תעניות ואין לי פה להשיב ולא מצח להרים ראש, מתבושש אני מחטאי ומוכלם אני מעונותי ונחפר מפשעי, ואם אתה דן אותי כמעשי אוי לי אויה לי אהא עלי אויה על נפשי, במה אקדם פניך ה' אלהי ומה רפואה אבקש ואביט ואין עוזר ואשתומם ואין סומך כי אחרי שובי נחמתי ואחרי הודעי ספקתי על ירך, בושתי וגם נכלמתי כי נשאתי חרפת נעורי, אמרתי אפלה ביד ה' ואבא היום לבקש ממך מחילה סליחה וכפרה, שמתי פני כחלמיש ואדע כי לא אבוש, ועל זכות ספר התורה הקדוש אשר בידי בטחתי ה' אמרתי אלהי אתה, כי עמך מקור חיים באורך נראה אור, אור' זרוע' לצדיק' ולישרי' לב' שמחה'.

אנא בכח גדולת שם קר"ע החתום בסופי תיבות אלו קרע ממלכת הרשעה כולה רעת האדם בארץ וכל הטפות שיצאו ממני לבטלה בין באונס בין ברצון בין בשוגג בין במזיד שלא במקום מצוה, בכח קרע יעשה עקר לעקור נטוע ניצוצות הקדושה אשר בתוך עמקי הקליפות חיל בלע ויקיאנו מבטנו יורישנו אל, והניצוצות המה יעשו ער"ק לברוח מתוך

ההפיכה ולהעלות עד צדיק יסוד עולם כי הוא רקע ושמה יקבל ש"ע אורות מהדרת פנים העליונים והנפ"ש ההיא היא מוצאת מכל דבר רע ותיעשה טוב, (הגה"ה, נפ"ש באתב"ש טוב), ולישרי ל"ב שמחה צדיק וטו"ב לו, גם ה' יתן הטו"ב וארצ"נו תתן יבולה, נ'א ג'בור ד'ורשי י'חודך כ'בבת ש'מרם. (הגה"ה, ר"ת שני שמות אלו עולים כמספר סופי תיבות פסוק אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה וטוב לכוין בו דהרי גוף ובריח חשבין חד).

ובכן יעלה ויבא יגיע יראה וירצה זכות זה ספר התורה לתקן את אשר פגמנו וכאילו התעינינו ימים מספר לצדיק להעלות שמו פנים ואחור של או"א למקומן הראשון, ואף גם זאת יתוקן על ידי כח סגולת זכות ספר התורה הזה מה שפגמנו על דברת שבועת אלהים במלך ממ"ה בז' הבלים היוצאים מפיו להקיף ז' ספירות תחתונות דמלכות ומנעתי אותם המקיפים ממנה וגרמנו להלבישה בהבלים טמאים ורעות רוח, ואשר נדרתי ולא שלמתי ופגמתי בחיי המלך הנמשכים לו מאימא והוא מאיר בהם אל הנוקבא דיליה ומנעתי אותם מלהורידן אליו ואליה, עתה על ידי נישוק וחבוק ספר התורה הזה והבל הוידוי שאני מתודה לפניך חטאתי עויתי פשעתי ופגמתי בכל קדשי שמים, הנה ספ"ר העליון ישוב על ידי כן כבראשונה איש יחד פני רעהו בחיבוק ונישוק והבל והיא כפורחת עלתה נצה וככלה תעדה כליה ותלבש בגדי מלכותה והרשעה כולה כעשן תכלה ותעביר ממשלת זדון מן הארץ אמן כן יהי רצון, יהיו לרצון אמרי פי וכו' ע"כ.

עוד בסגולת ספרי כל נדרי ומעלת ספר שישי

כב. ואשרי אנוש יעשה כסדר הזה בכל נפשו ובכל מאודו לתקן את אשר עוותו בשז"ל ובנדרים ובשבועות, ותפילתו וכוונתו תעשה פירות למעלה לבסם כל הדינים אשר הגביר בעונותיו ולהחזיר כל המדריגות העליונות על משפטם כבראשונה ואשרי חלקו אם לא ישוב עוד לכסלה, ואף גם אם יקח משאר שבעת הספרים יש להתפלל תפלה זאת הנזכרת, ואם בא לקנות משאר שבעת הספרים כי לא השיגה ידו לקנות הספר הראשון יקנה ספר שישי שהוא מכוון לצדיק העליון ויעשה ככל הסדר הזה ועושה תקון לענין פגם שז"ל לבד, וחיבוק ונשוק והבל הוידוי נעשה בספר כל נדרי לתיקון הנדרים והשבועות כנ"ל.

מנהג טוב להקיף בית הכנסת בספרי כל נדרי כדי שינשקוהו

כג. וגם טוב ויפה לבעל המצוה הזאת שיקיף בכל הבית הכנסת עם הספר תורה כדי לזכות את כל הקהל שיעשו נשוק לספר תורה לפחות, ואם אפשר טוב וישר שיקיפו עם כל השבעת ספרים גם כן, אכן אין זה כי אם אחר שיאמרו כל נדרי שלש פעמים שצריכים להיות שם בעונה ההיא.

ביאור נוסח ישיבה של מעלה וישיבה של מטה וטעמו

כד. ויתחיל השליח ציבור ביראה ורעד ובקול בוכים בנוסח כל נדרי וכו' בישיבה של מעלה ובישיבה של מטה וכו', והנה כמה משלומי ישראל המה מבינים כי ישיבה של מעלה הם אשר בשמים ממעל וישיבה של מטה המה החכמים אנשי השם, וכמו כן כשמתירים התרת נדרים או שבועות ואומרים כשם שהסכימו בבית דין של מטה כך יסכימו בית דין של מעלה כך הם מבינים כי בית דין של מטה המה השלשה הנצבים עליו, ואין הדבר כן כמו שעלה על רוחם כי אם כמו שכתבו המקובלים ז"ל כי בשמים ממעל כמוזכר בזוהר בכמה מקומות מתיבתא עילאה ומתיבתא תתאה דרקיעא.

ובזוהר פרשת בלק [15] זה לשונו, אמר ר' אלעזר תוהנא על דרדקי דרא דא כמה תקיפי חילייהו ואינון טינרין רברבין רמאין אמר רבי אבא זכאה חולקיה דסבא מארי דדרא דהא ביומוי בעא קודשא בריך הוא לאתקנא תרין מתיבתין דיליה ולמעבד לון ישובא רברבא ועילאה כדקא יאות ע"כ, ובזוהר שלח לך [16] זה לשונו, נפקי ממתיבתא דמשה ופרחי לגבי מתיבתא דרקיעא ואינון דאתחזון פרחי לגבי מתיבתא עילאה וכו'.

הנה מבואר הדבר כי ישיבה של מטה היא הנקראת גם כן מתיבתא דרקיעא, ואנו אומרים בישיבה עילאה ובישיבה תתאה יסכימו להתיר להם לעבריינין כדי להתפלל עמהם כי יש כמה בני אדם גם בני איש שמנדין אותם למעלה מפני מעלליהם אשר לא טובים והם נזופים ואין התפילה שלהם עולה למעלה מפני כי ננעלו דלתות שמים בפניהם מעבור תפילה כמבואר בזוהר פקודי באורך, [17] ולכן אנו מתירין אותם בכח השתי ישיבות עליונות ומתפללים עמהם כדי לזכותם בהשתתפם עם תפילתנו להתקבל גם תפילתם, וכאשר חכמים הגידו שהוא משל למדינה שהיו עושים עטרה למלך מקובעת באבנים טובות ומרגליות, בא עני אחד והשליך את העופרת לתוכה, אמר המלך וכי בשביל זה אני פוסל את כל העטרה, נמצא כי לפי שאותו הבלתי הגון התפלל עם הציבור אף על גב שאין ראוי לקבל אותה כשהיא לבדה, אמנם בהשתתפה עם הציבור נרצה לו לכפר עליו.

צירוף העבריינים לתפלה היא סגולה לקבלת תפלות

כה. וכן הוא תועלת לקיבול תפילת הציבור כאמרם ז"ל, [18] כל תענית שאין בו מפושעי ישראל אינו מתקבל דוגמא לחלבנה בתוך הקטורת, ולכן מפני שתי סיבות אלו אנו מתירין לעבריינים כדי להתפלל עמהם, ועל כוונה זו אנו אומרים אנו מתירים להתפלל את העבריינים שהכוונה לומר מתירין את העבריינים כדי להתפלל עמהם, ולא תאבה

ולא תשמע לגירסת קצת ספרים שגורסים להתפלל עם העבריינים כי לא פירש למי מתירין לפי הגרסא ההיא.

נוסח כל נדרי וסוד מנין תיבות התרגום שבו

כו. והנה בנוסח הכל נדרי נפלו בו שגיאות רבות ואעתיק אליך הנוסח הישר מפי סופרים ומפי ספרים ישנים ומיניה לא תזוע.

כל נדרי ואסרי ושבועי ונדויי וחרמי וקונמי וקונחי וקונסי די נדרנא ודי אשתבענא ודי נדינא ודי חרמנא ודי אסרנא על נפשתנא, מיום הכפורים שעבר עד יום הכפורים הזה שבא עלינו לשלום ומיום הכפורים הזה עד יום הכפורים שיבא עלינו לשלום, נדרנא לא נדרי ושבוענא לא שבועי וחרמנא לא חרמי ונדויינא לא נדויי ואסרנא לא אסרי כולהון אתחרטנא בהון, יהא רעוא די יהון שביתין ושביקין לא שרירין ולא קיימין, ונסלח לכל וכו' ע"כ.

כז. ויש בנוסח זה מ"ט תיבות תרגום כנגד מדת הדין ועם הכולל הם חמשים נגד חמשים שערי בינה כי בה סוד הנדרים, וגם לכוין לעקור ולבטל הגזרה טרם צאתה לאויר העולם ולהמשיך שפע וברכה דרך ע' גשרים לכלה שבה סוד השבועה, ולסוד זה אמרו המקובלים ז"ל שמתחיל נוסח התרגום בכ"ף ומסיים בנו"ן הם ע', ושעתה יתחרט מכל מה שחטא כנגדה ועקר עצמו בעון השבועה משבעת ימי בראשית ופגם בהם ויפרדו איש מאת אחיו ועתה קרב אותם אחד אל אחד, ועל כן אין להוסיף ואין לגרוע מנוסח זה כי מגרעות נתן חס ושלום.

טעם לאמירת פסוק ונסלח בעת כל נדרי

כח. ובחרו בכתוב ונסלח לכל עדת בני ישראל וכו' כי לכל העם בשגגה, אף כי אין עניינו כתוב לאמר ביום הכפורים לפי כי יש בו י"ב תיבות מול י"ב צרופי הוי"ה הידועים, ומתחיל באות ו' ומסיים באות ה' לתקן את אשר עיוותו וריחק הו' מאת ה' וכמו שאמרו המקובלים בסגולת הכתוב הזה לכפר ולעורר הרחמים.

ראוי להתפלל על גלות השכינה בעת כל נדרי וטעמו מהזוהר

כט. ומה מאד צריך האיש הנלבב להתעורר בעת אמירת סדר כל נדרי לתת את קולו בבכי להתחנן על גאולתנו ועל פדות נפשינו שהקדוש ברוך הוא אומר אוי שנשבעתי ועכשיו שנשבעתי מי מיפר לי.

ל. ומצינו שרשב"י עליו השלום תמיד היה מתפלל על זה כמו שאמרו בתקונים דף קמ"ג ע"ב זה לשונו, קם ר' שמעון וסליק ידוי לגבי עילא ושבח למארי עלמא ואמר רבון עלמא עביד בגין שכינתא דאיהי בגלותא ואם איהי באומאה הא או"א דאינון חו"ב דאינון

יכולין למיעבד התרה, הדא הוא דכתיב ה' צבאות יעץ ומ"י יפר אם התלמיד אומי הרב יכיל למיעבד התרה ואם נדר או נשבע בן דאיהו ו' דלא יפרוק לה דתהי בגלותא עד זמנא ידיעא ונדר או שבועה איהו בי"ה דאינון חו"ב ואיהו אתחרט הא תלת בני נשא יכלין למפטר ליה ואינון תלת אבהן לעילא לקבלייהו ואם לא אתחרט אנא בעינא מינך ומכל אינון דמתיבתא דלעילא ותתא דתעביד בגין רעיא מהימנא דלא זז משכינתא בכל אתר ואיהו עאל שלם בינך ובינה זמנין סגיאין ומסר גרמיה למיתה בגינה ובגין בנהא הדא הוא דכתיב ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת.

ואם הוא נדר מסטרא דאבא ואימא ולא בעי אנא סליק לגבי ההוא דאתמר ביה כי יפלא ממך דבר דאתמר ביה במופלא ממך אל תדרוש דיפטור הנדר ואף על גב דשכינתא איהי בגלותא לגבי בעלה כנדה דאיהי יפריש בין דם לדם ואתפתח מקורא דילה לדכאה לה במים דאורייתא מים חיים דלא פסקין ואפריש מינה דם נדה דאיהי לילית דלא אתקריבת בהדה דאיהי חובה דנשמתא דסאיבת לה ולית לה רשו לסלקא נשמתא לגבי בעלה להההוא אתר דאתיהיבת מתמן ואתדנת בין דין לדין בין דין נפשות לדין ממונות דאית מאן דאתפרע בממוניה ואית מאן דאתפרע מנפשיה.

ובין נגע לנגע כמה דאוקמוה איכה ישבה בדד דאיהי חשיבא בגלותא כמצורע דאתמר ביה בדד ישב מחוץ למחנה מושבו מחוץ ודאי דא גלותא דאיהי לבר מארץ ישראל דאיהי מותבא דאת ה' ואי מקורא לא יכיל למפתח עד דאפתח ליה ההוא דסגיר ליה אנא מפייסנא ליה בגין יו"ד ה"א וא"ו ה"א דאיהו יחודא דיחודיה תמן ובגין לבושין דאתלבש מיד אתפתחת מקורא ואתדכאית שכינתא ורזא דמלה מקוה ישראל ה' מושיעו בעת צרה מושיעו ודאי ההוא דמקורא דמקוה בידה, ע"כ לשון התפילה.

מנהג הר"א מונסון להתפלל בנוסח הרשב"י אחר כל נדרי

לא. ולפיכך טוב וישר לכוין בזה לעת שיאמר נוסח כל נדרי גם על ההוא נדר או שבועה דלעילא שיהא מופר ומבוטל, ואם יפרט בשפתיו אחר נוסח כל נדרי גם הנוסח התפילה שהיה מתפלל הרשב"י ז"ל כמו שהעתקנוה למעלה טוב יותר כי עת שערי רצון להפתח היא וממנה נושע ותחזור עטרה ליושנה וארמון על משפטו ישב כבראשונה, וכן היה מנהג הר"א מונסון ז"ל.

סדר ברכת שהחיינו אחר כל נדרי

לב. ואחר התרת נדרים יאמר השליח ציבור שהחיינו בלא כוס, ונכון לכל יחיד לאומרה בלחש עם השליח ציבור ויסיימנה קודם השליח ציבור כדי שיענה אמן.

מזכירין נשמות צדיקים בעת הזו ועונין עליהן זכות תורתם וכו'

לג. ומזכירין נשמותיהם של צדיקים וחסידים שהרביצו תורה לרבים לעורר נשמותיהם למעלה להתפלל על החיים ולכפר בעדם, וכמו שאמרו בזוהר [19] דאמר ליה מת אחד לר' יהודה בר שלום אי לאו בעותא דילן על חייא לא יתקיימון פלגא דיומא, ולכן מנהג נכון להזכיר נשמות הקדושות בעונה הזאת לעוררם ממקומן העליון וגם כל העם באחרונה בהזכיר את שם הצדיק יענו לאמר, זכות תורתו וחסידותו יגן עלינו לכפר כל חטאתינו ופשעינו אמן.

ראוי להזכיר אף שאר נשמות ולנדור צדקה בעבורם

לד. ואף שאר נשמות המתים מזכירין ביום הכפורים דגם למתים אית להו כפרה ביום הזה ולכן נקרא יום הכפורים לשון רבים רוצה לומר לחיים ולמתים, והמת יהיה לו נחת רוח שלימה כשידרו בעדו איזו צדקה ושמן למאור והשביע בצחצחות נפשו.

ציונים והערות לפרק ב

10) זוהר אמור דף ק"ב ע"א. 11) מש"כ המחבר שאין לברך על הטלית קודם יוהכ"פ צ"ב טובא דלמנהגינו שלובשין הטלית מבעו"י קודם התרת נדרים א"כ ודאי לבישתה מחייבת ברכה בפני עצמה משום עיטוף יום, ודוחק לומר דכיון דעיקרה לצורך הלילה לפיכך לא קבעו לה ברכה דהא אפי' על לבישת רגע אחד ביום חייב לברך, ושמא י"ל דהמחבר איירי למנהגם שהיו לובשין הטלית אחר ההתרה מיד עם שקיעת החמה דאז אין מקום לברך וכרהיטת לשונו שם ונמוקו ע"ד הסוד וע"ז כתב שם דמנהג טעות הוא לנוהגין להתעטף מבעו"י כדי לברך דהואיל ואין מתעטפין בו אלא סמוך מאוד לשקיעה"ח א"כ מעשיהן מוכיחין עליהן שאין לבישת היום כ"א להתחייב בברכה וכגון זה לא אריך למיעבד הכי כיון דמינכרא מילתא שאין כאן עיטוף יום, ומ"מ גם זה דוחק דהא מהמשך דבריו שם דכתב שלא יפרוש מן הציבור ובמקום שמתעטפין מבעוד יום יתעטף עמהן ולא יברך נראה דאיירי בעיטוף יום גמור והדרא קושיא לדוכתא למה לא יברך משום עטוף יום וצ"ע, ועי' בס' "שם טוב קטן" שכתב כמו"כ בשם האריז"ל שאין לברך על הטלית, ולא יפלא שהרי ספר זה מיוסד כולו מקונטרסי החמ"י שהותיר המחבר בערי אשכנז שנים רבות קודם לכן וכפי שציין מחברו בהקדמתו שם כי הוא מיוסד מקבוצי כתבי יד ישנים שהורוהו מן השמים, ועי' באריכות אודות ספר זה בפי"ב במבוא הספר. 12) זוהר אחרי מות דף ע"א ע"א. 13) זוהר אחרי מות דף ס"ה ע"ב. 14) זוהר ויחי דף רכ"ה ע"א. 15) זוהר בלק דף ר"ו ע"א, וכאן הגירסא א"ר אלעזר תוונהא כו' א"ר אבא זכאה חולקיה "דסבא" וכ"ה הגירסא בזוהר דפו"ר מנטובה שי"ח, אבל בזוהר שתח"י גרסו א"ר אבא תוונהא ומסיים א"ר אלעזר זכאה חולקיה "דאבא", ולא גריס "דסבא" דר' אלעזר קאמר לה. 16) זוהר שלח דף קס"ג ע"א. 17) זוהר פקודי דף רמ"ט ע"ב. 18) כריתות דף ו' ע"ב. 19) זוהר שמות ט"ז ע"ב.

פרק ג - תפלת ערבית - סדר וידוי וסליחות

זמן ערבית בימות השנה מיד עם שקיעת החמה

א. השרידים אשר ה' קורא המישרים אורחותם על פי קבלת איש האלקי'ם האר"י זלה"ה הנוהגים לומר ערבית בכל ימות השנה משקיעה החמה מטעם לשון הזוהר חדש פרשת בראשית שהעתקנו למעלה פ"ב דסליחות שאמר רב, בצפרא כשהחמה זורחת הוא זמן תפילה ומשש שעות ולמעלה עד תשע שעות זמן תפילת מנחה ומששקעה החמה עד שתחשך תפילת ערבית, וביארו הטעם לפי כי מאז ואילך ננעלים דלתות שמים מעבור תפילה ומוקי הא דאמר ר' יהושע בן לוי כל העוסק בתורה בלילה הקדוש ברוך הוא מושך עליו חוט וכו' דהיינו מפלגותא דלילא ואילך דווקא ע"כ.

תפלת ערבית יוכ"פ אין להקפיד לאומרה עם השקיעה וטעמו

ב. הנה ליל יום הכפורים נשתנה למעליותא במעלות עליונות כאשר חכמים הגידו יום הכפורים לילו כיומו, לפי כי ידענו כי בשאר הימים מדת א"ל יעיר בבקר לאכפייה דינין כמו שנאמר ואל זועם בכל יום, נזעם לא כתיב אלא זועם שהוא פועל יוצא שזועם לבעלי הדין אבל בלילה אינו כן כי כל בעלי הדין המה שולטים כנודע מכמה מאמרי הזוהר.

אמנם יום הכפורים לילו כיומו כי הנה הדינין המה מתבסמים ושבים אל מקום העליון אימא עילאה כמו שאמרו בזוהר ויקרא דף ט"ו וזה לשונו בקיצור, וכד בני עלמא מכשירין עובדייהו לתתא מתבסמין דינין ומתעברן ומתערי רחמי וכו', תאנא בשעתא דמתבסמין דינין ושלטי רחמי כל כתרא וכתרא תב בקיומיה ומתברכאן כולהו כחדא ומתבסמא אימא בקלדיטי גליפין ותייבין לסטרהא וכדין אקרי תשובה שלימה ואתכפר עלמא דהא אימא בחדוותא שלימתא יתבא דכתיב אם הבנים שמחה וכדין אתקרי יום הכפורים דכתיב לטהר אתכם מכל חטאתיכם ומתפתחין חמשין תרעי דסטרין גליפין ע"כ.

הנה מבואר כי יום הכפורים מתמתקים הדינין וחוזרים למעלה לאם הבנים ונפתחים חמשים שערי בינה ולילה כיום יאיר, ועוד לו כי ביום שערי הרחמים המה נפתחים אבל בלילה הכל סגור כנזכר דתרעין דילה סתימין מפחד בלילות, אכן יום הכפורים לילו כיומו כי מתחילת הלילה נפתחין שערי בינה ולילה כיום שוין לטובה לעתור ולרצות אף משתחשך ודלתות שמים פתח ויבא גוי צדיק, ועל כן אף מי שינהג להתפלל תפילת ערבית כל הימים מיד משקיעה החמה וכן בלימודו, הנה ליל יום הכפורים לא יחוש אם איחרו פעמי מרכבותיו של ציבור יותר מזמן זה יען שהייתם זו היא הללם ושבחם כאמור.

אזהרה לכוין בתפלות יוכ"פ לתקן שאר תפלות הפסולות

ג. והנה כל איש הירא תהיה מגמת פניו קודם כל תפילה ביום הזה לתקן התפילות של כל שאר ימות השנה בתפילות היום הזה כי הוא תיקון לכל הימים, ויכוין על ידי כל תפילה ותפילה להעלות התפילות הפסולות אשר ביד מלאכי מרום והם נקראו תפילות פסולות אשר נידחו משער בית התפילה על ידי שהן מעורבבות במחשבות זרות, ואמרו בזוהר פקודי [20] שגונז אותן הממונה עליהן עד שהאדם עצמו ישים אל לבו על מה שהתפלל בלא כונה ועדיין לא נענה באותן התפילות ויתוודה ויתחרט על זה, ואז עם התפילה הראשונה ביום שנתן אל לבו לתקן את אשר עיוות אז התפילות ראשונות עולות עמה.

מחסדי ה' לצרף תפלות הפסולות זע"ז

ד. ואמרו המקובלים ז"ל, כי בשאר ימות השנה מחסדו הגדול יתברך אפילו שלא נתכוין האדם בכל ברכות של שמונה עשרה בבת אחת רק אם יום אחד יכוין בברכה אחת או שתים וכמו כן ביום אחר בברכה או שתים אחרות ברכות מצטרפות, וכשנמצא שנתכוון בכל התפילה אז המלאך סהדיאל מוסרה לסנדלפון להוליכה למעלה אבל כל זמן שלא נתכוין בכולן המלאך הנזכר מעכב אותה אצלו עד יום הכפורים, ואם לא נתקנה עד היום ההוא אז המלאך משליכה למקום פסולי המוקדשין שהוא חוץ לרקיע שקבועים בו כוכבים ומזלות דאשת זונים היא לילית חייבת שעומדת ברקיע זה ונוטלת תפילה זו ועושה מהם רקיעין אחרים של שוא ועולה היא וחייליה ומשטנת על אותם התפילות ע"כ.

מעלת התפלה ותוכחה למתפללים שלא בכוונה

ה. ולית דין צריך בשש כהיום הזה להיות כל איש צו"רר ומתאונן בלב נשבר ונדכה בכל חמשת התפילות לפני ה' הכל כאשר לכל, הן על עונש המבטלם מלאומרם כלל או מלאומרם שלא בזמנם או אמרן בלא לב ולב רק שפתים נעות כי עושה אלה גדול עונו מנשוא יותר מכל שאר עבירות, אם מקלות המצוה אשר לא נפלאת היא ולא רחוקה וקרוב הדבר בפיך ובלבבך לעשותו.

ואף אם היתה חמורה רבת התלאה והטורח היה ראוי לעונש - המבטלה או אומרה בלא כוונה כגוף בלא נשמה מפני חילול כבודו יתברך כי הוא המברך לכל וצמצם כבודו כ"ביכול להתברך מפי האדם בתפילותיו ובכל ברכה ותהלה, ומשרתיו שואלים איה מקום כבודו להעריצו, ויש כתות של מלאכי השרת שלא יעצרו כח להודות לו כי אם פעם אחת בשבוע ואמרי לה פעם אחת בשנה ואמרי לה פעם אחת בשבע שנים ואמרי לה פעם אחת ביובל ואמרי לה פעם אחת כל ימי חיותם לבד, והאנוש האומלל אשר בעפר

יסודו הורשה מאת אדון הכל להודות ולהלל את יוצרו בכל עת שירצה ותמיד תהלתו בפיו ולא עוד אלא שחפץ במהלליו יותר ממהלל שרפי מעלה, ואל כל זה לא שת לבו ונתרשל בתפילותיו ויאמר אותם בחפזון רב כמתלהלה יורה זיקים בגאונו, ובמעט רגע יכחידנה תחת לשונו אחת למעלה ושבע למטה ולא יהיה מתכוין אלא כמחרף ומגדף, שפתותיו דא לדא נקשן כעובר על הגחלים.

ו. הנה עושה אלה עבירה גדולה תמידית בימינו וכדי חרון וקצף לפני אלהיו ככתוב יען כי נגש העם הזה בפיו ובשפתיו כבדוני וכו', וימהר יחישה מפלט לו לתקן את אשר עוותו ובכל ראשית תפילות היום הזה יום כפרה הוא יתמרמר בבכי על זה מאד ויתחרט על כל תפילותיו תמידין שלא כסידרן כגוף בלא נשמה ויתאונן ויאמר, אוי לי אויה לי ועל נפשי מדוע ככה עשיתי ואת דבר ה' בזיתי ובמו פי ובשפתי כבדתיו ולבי רחק ממנו ובכן יקבל עליו לגדור גדר לבלתי עשות כזאת עוד חס ושלום, הן תיהוי ארכא לשליותו ויתוקנו כל התפילות הנדחות ויעלו עם תפילות היום ברחמי להעשות עטרה לראש מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא.

כוונת ה' תפלות יום הכפורים ע"ד הסוד

ז. ואשר הריחו בסוד ה' ויונק מסוד תנחומיו יכין לכוין בעליית שכינת עוזינו שאנו מעלין אותה בתפילת ערבית במלכות בית אימא, וכן בכל תפילה ותפילה מידי עלותה מדריגה אחר מדריגה עד שעת הנעילה על ידי כל תפילה ותפילה מחמש תפילות, ועל כי היא מקבלת ה"ג מבית אימא מן הקדש פנימה על כן לעומתם תקנו חמש תפילות.

אזהרה ליודעי סוד שלא יתפללו בדרך הפשוטה

ח. וכבר כתבנו בפ"ו דר"ה כי ליודעי דעת לכוין לא הותר להם להתפלל בדרך הפשוטה ויתנו לבם להבין ולהשכיל הדברים בשורשיהם העליונים וכמו שאמרו בזוהר בכמה מקומות, זכאה חולקיה מאן דידע ברזא דמאריה וארים דגליה באתר דאצטריך.

כששואל מחילה מהי"ת יכוין למען שמו יתברך

ט. וליתר העם ראוי להם לשים לבם ולהבין מוצא שפתיהם אשר דיברו בפיהם פשוטי הדברים היטב וצריכין הם לכוין בתפילתם הכל לתת עוז לאלהים, וכששואל מחילה וכפרה תהיה כוונתו למענו יתברך אשר כב"יכול תש את כחו באשמותיו כי רבו כמו שנאמר צור ילדך תשי והשכינה מה הלשון אומרת קלני מראשי קלני מזרועי וכו', וישאל מחילה וכפרה לתת עוז לאלהים ולהשיב המדריגות אשר קלקל כמשפטם הראשון, ולא ישאל מחילה וכפרה מפני היראה לבל ימות ויספה תוך זמנו או לזכות ליתר המעלות כי

לא יכון אדם בתפילתו לשאול על עצמו ועל בשרו אצל כבודו יתברך אפס כי אם יהיה כוונתו לכבוד יוצרו כאמור וסוף הכבוד לבא גם אל עצמו ואל בשרו.

ראוי ליראי ה' לשאול כפרה אף על אלו שמשורש נפשם

י. וכן יאותה להם ליראי ה' ולחושבי שמו כשישאלו כפרה על נפשותם כהיום הזה לכוין לכפר בעדו ובעד ביתו ובעד כל שהוא משורשו או הקרוב לשורשו, בין נפשו בין משורש נפשו בין הקרוב לשורש נפשו, בין רוחו בין משורש רוחו בין הקרוב לשורש רוחו, בין במלבוש רוחו בין קרוב למלבוש רוחו, בין נשמתו בין משורש נשמתו בין מלבוש נשמתו בין קרוב למלבוש נשמתו.

מעשה בחסיד אחד שהתוודה על אחד משורש נפשו שהמיר

יא. וכבר אמרו על חסיד אחד שמצאוהו צועק ובוכה יום אחד וטופח על פניו והיה מתוודה בקול מר ושאלו את פיו מה כל החרדה ההיא, והיה תשובתו אליהם כי איש אחד שהיה משורש נפשו המיר דתו במקום פלוני באותו היום ויצר לו כי נפשו לא מטוהרה על ידי כך, ועל כן טוב וישר ביום הכפורים לשאול כפרתו וכפרת כל אחד מאלו וכן בכל הוידויים יתוודה אף עוונות אשר לא חטא ויכוין לכל אחד מכל אלו וכופר לו ולהם.

לומר והוא רחום בערבית ליל יום כפור

יב. ולעורר לבות בני אדם אומר השליח ציבור בתפילת ערבית והוא רחום יכפר עון,[21] אף כי אין לאומרו בשבת ויום טוב מכל מקום השעה צריכה לכך שזמן כפרה לכל היא שיכפר עון ולא ישחית והרבה להשיב אפו מעל עמו ונחלתו באהבתו ובחמלתו בכח י"ג תיבות של פסוק זה לעומת י"ג מדות דרחמים שמתעוררים למעלה בעתות כאל.

התעוררות להתפלל ערבית בכוונה ובאימה

יג. וכל אחד מאישי ישראל יש לו להתעורר עצמו בעת ההיא בתשובה ובבקשה ובתחנונים ולומר תפילת ערבית בכריעה ובהשתחויה והן מלה בלשונו בקדושה ובטהרה ובנעימה קדושה ולהפשיט מעליו כל מחשבת פיגול, והעיקר בזה לומר תפילתו עם הספר כי הכתב והמכתב יעורר הכוונה ותופר המחשבה, וסימניך אמר עם הספר ישוב מחשבתו הרעה.

התעוררות לקרוא ק"ש ברעדה וטעם שעונין בשכמל"ו בקול רם

יד. ויתר מכן יש להתעורר עצמו בהגיע תור קריאת שמע הדמי"ן יתעבד[22] למלאכי המרום במרום, הן לקרותה ביראה ורעד ובכוונה לעשות כוונים למלאכת השמ"ים בקריאתה לעורר הייחוד העליון עליונים למעלה ותחתונים למטה כי ישבו אחים יחדיו במסור מסר נפש לה'.

וידמה לבר אלהין לענות קול ברמ"ה ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד כאחד מצבא המרום במרום, ואמרו ז"ל [23] כשעלה משה רבינו עליו השלום למרום שמע מלאכי השרת שהיו מקלסין להקדוש ברוך הוא ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד והורידו לישראל, למה הדבר דומה לאחד שגנב הורמין מתוך פלטין של מלך נתנו לאשתו אמר לה אל תתקשטי בו אלא בצנעה, ולכן כל ימי שנה אומרים אותו בלחישה כשם שנאמר אליהם בלחישה זולת יום הכפורים כי הן כולנו פרושים מענייני החומר ומזדככים כמלאכי השרת, ונוסף גם הוא בעומדם באימה ביראה ובחרדה את פני האדון ה' כמו מלאכי השרת אך בזאת יאותה לנו לומר בפומבי ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד.

טו. ואשר בא בתעלומות חכמה יאותה לו להתעורר ביותר ביודעו ומכירו טעמו ונמוקו של דבר מפני מה הורשינו לאומרו קול ענות גבורה ביום הכפורים מפני העילוי הנמצא למעלה ב"ת קמה באימא ושם לא היה פחד כנודע, ובכן ידע וישכיל מעשה תוקפו של האיש האנושי אשר בעפר יסודו הן מלה בלשונו ובונה בשמים מעליותיו.

אזהרה לקבל עול מ"ש כולן בשוה ותוכחה לש"ץ המזלזלין בזה

טז. וגם העיקר בזה להיות כל איש ישוה לו איש ברעהו להקדיש ליוצרם כולם כאחד בעת קבלת עול מלכות שמים כמו מלאכי השרת, ואמרו בפרקי היכלות שנופלין מן המלאכים אלף אלפים וריבי רבבות לתוך נהר דינור ונשרפים מפני שאין להם להיות בהן מוקדם ומאוחר ומשפיל ומרים שירה וקדושה לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא וכל מוקדם ומאוחר מחבירו בשירה נשרף לתוך נהרי דינור, וכתב רש"י ז"ל בפסוק וקרא זה אל זה שנוטלים רשות מלאכי השרת זה מזה שלא יקדים האחד ויתחיל ויתחייב שריפה אלא אם כן פתחו כולם כאחד כמו שנאמר ביוצר כולם כאחד עונים באימה וכו'.

יז. וכבר הארכנו בתוכחת מגולה בפרקי שבת על השליחי ציבור שבדורינו אלה אשר זה דרכם כסל למו להתמהמה בפסוק שמע ישראל לאט לאט עד שיסיימו הקהל ואחר כך יאמרו המה כדי להשמיע קולם ונעימותם וקורא אני עליהם כד רגיז רעיא על ענא עביד להו נגידא סמייתא, ואם רע ומר ונכריה עבודתם בימי שנה עוד יוסיפו סרה ביום הכפורים כי הנה בימי השנה הן אומר והן דברים בלי נשמע קולם ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד בקול מלחשים, והן היום קול ברמ"ה נשמע כאחד ממלאכי השרת משרתיו עושי דברו יתברך.

ועושה אלה מה דמות יערכו להם וזה ישפיל וזה ירים בקולו קול עוז והאחרון הכבי"ד השליח ציבור כאיל תערוג ואין לזרים איתו מהולל בתשבחות, איה איפה שיוויין וחן

ערכם אחר כי לא שוו בשיעוריהן, ישתקע הדבר וכן לא יעשה השליח ציבור העומד לשרת בין המלך ובין העם ולא יחוש לבלעגי השפה המלעיגים עליו ובכן תהיינה אזניו יתברך קשובות לקול תחנוניו.

יזהרו לומר קריאת שמע בטעמים

יח. וביתר שאר פרשיות של קריאת שמע יזהר השליח ציבור לאומרה מלה במלה בטעמים, ולא ישנו את טעמה לאומרה בקול ניגון הפיוטים של היום כי אזהרה גדולה הזהיר האר"י ז"ל לנגן כל פסוק ופסוק בטעמו וניגונו וכל המשנה ידו על התחתונה.

בעת אמירת ק"ש יפשפש בי' דיברות הרמוזים בה ואביזרייהו

יט. וכל איש הירא ישית על לבו בעת קריאת שמע אם עבר איזה מעשרת הדברות הרמוזים בה יתחרט חרטה גמורה וקבלה יקבל עליו שלא לעבור עוד מדעתו, ובפסוק ה' אלהינו יקבל דיבור אנכי ה' אלהיך, ובפסוק ה' אחד יקבל עליו דיבור לא יהיה לך אלהים אחרים, ובפסוק ואהבת את ה' יקבל דיבור לא תשא, ובפסוק וכתבתם על מזוזות בי"תך יקבל דיבור לא תחמוד בית רעך, ובפסוק ואספת דגנך יקבל דיבור לא תגנוב, ובפסוק ואבדתם מהרה יקבל דיבור לא תרצח, ובפסוק למען ירבו ימיכם יקבל דיבור כבד את אביך, ובפסוק ולא תתורו אחרי לבבכם יקבל דיבור לא תנאף, ובפסוק למען תזכרו ועשיתם את כ"ל מצותי יקבל דיבור זכור את יום השבת ששקול ככל התורה כולה, ובפסוק אני ה' אלהיכם יקבל עליו דיבור לא תענה ברעך עד שקר, ענה בי וקבל שכר ואל תענה ברעך עד שקר.

כ. ומה יתאונן אדם חי בעת קריאתה גבר על חטאיו, ואל יתברך בלבו לאמר שלום יהיה לי כי אין בי אחת מכל אלה את מי עשקתי ואת מי רצחתי ולא גנבתי ולא פניתי אחרי אלהים אחרים, אשר יש עבירות שאדם דש בעקיביו והמה פתיחות לנפשו העלובה כמו עון הכעס והגאוה שהן כפינות אל אלהים אחרים.

וכן בלא תשא אין אחד ניצול בתפילה וברכות שלא בכוונה שנמצא גם בלא דעת הוא מזכיר כמה שמות לבטלה ועובר על לא תשא, ואין צריך לומר אם נלכד בברכה לבטלה או בברכה שאינה צריכה, וכן בלא תחמוד מי זה נזהר שלא לחמוד בלבו דמשעה שחמד עובר עליו, וכן דיבור לא תגנוב יתאבלו עשירי עם כי בזה להם לענה להם לתת שלום לעניים וגזלת העני בבתיהם ובטירותם.

ובדיבור לא תרצח מה מאד נפשו עליו תאבל על כי בכנפיו נמצאו כמה דם נפשות אביונים בעונותיו הקטנים עם הגדולים ואשר המית את בניו בידיו בהוצאת שז"ל בר מינן, ובדיבור כבד את אביך מה תשתוחח נפש הבן כי עדיין לא הגיע לחצי כבוד שאמרה

תורה כמו שהיה לרבי טרפון, [24] ובדיבור לא תנאף מי זה האיש אשר שמר וכרת ברית לעיניו ולבלתי התבונן אף על הבתולה, ובדיבור זכור את יום השבת ה' הטוב יכפר בעד רבים מבני ישראל הותר להם הדיבור בשבת יותר מבחול ובאין מבין יכשלו וילכדו בכמה איסורי אב מלאכות.

וכן בדיבור לא תענה שנאמר אני ה' אלהיכם ונאמר ואתם עדי נאום ה' ואני אל, הנה אם קרא קריאת שמע בלא טלית ותפילין הרי הוא כאילו מעיד שקר בעצמו, וכן כל כיוצא בזה אם בא לו דרך פשפ"ש הצפוני מצוא ימצא צפונות טמונות נדשות ברגל רגל השור והחמור, וכן על דרך זה בכמה וידויים המפרטים עון כל איש אל יתברך בלבבו לאמר לא עלי נאמרו דברי וידויים כאל כי אף אם לא פעל ועשה העבירה ההיא חפוש חפש מחופש בעבירה ההיא ואביזריה שחשובים כעבירה עצמה וראוי להתודות עליהן כאילו עבר העבירה עצמה ובכן לא ימצאו לו עון אשר חטא.

כוונה ע"ד הסוד לעת אמירת ק"ש ואמירת ופרוס

כא. והבא בסוד ה' יכין לו לכוין בקריאת שמע לחמשין אתוון דאית בה הרומז לבינה שבה חמשים שערי בינה חמשים תרעין דחירו עמה שעיקר גלויה עתה ביום הכפורים כנודע, וכן כשיאמר ופרוס עלינו סוכת שלום יכוין ברמזו כי סוכה רומז לבינה האם רובצת על האפרוחים ברחמים ושלום לכפר ולטהר עליהם דכל חירו בידהא חירו דחבייא.

טעם שאומרין קודם תפלת העמידה פסוק כי ביום הזה יכפר

כב. ומסיימים בפסוק כי ביום הזה יכפר עליכם וכו' יום הזה דייקא דביה אתגלי עתיקא קדישא לכפרא על חובהון דכולא כי הוא מאור הגדול שבו אורך ימים ושנים ומחילת עון, ולשון יכפר לשון קנוח כמו שאמרו בזוהר תצוה, [25] כפור אמאי אקרי כפור אלא בגין דנקי מכל מסאבי ואעבר להו מקמיה בההוא יומא ועל דא יום כפור יומא דנקיותא והכי קרינן ליה וכו' והקדוש ברוך הוא חייס עלייהו דישראל יומא דין ומאן דלא אעבר טינא מרוחיה לכפרה עליה ביומא דא כד סליק צלותיה בהאי יומא טבע בההוא אתר דאקרי רפש וטיט ואיהי מצולות ים ולא סליק לאתעטרא ברישא דמלכא וכו'.

יבאר כי ביוה"כ הקב"ה בעצמו דן את ישראל משא"כ בר"ה

כג. ודקדקו בספר הזוהר מהכתוב הזה כי לא כאשר עלה על לב בני איש הוא ענין הדין הנעשה למעלה בראש השנה ויום הכפורים כי המשפט לאלהים הוא, כי אין הדבר כן כי בראש השנה אין הקדוש ברוך הוא דן בו בעצמו אלא בית דין של מעלה יושבין ודנין אבל ביום הכפורים הקדוש ברוך הוא בעצמו דן את ישראל, וזה לשונו בפרשת אחרי

מות, [26] תנא לפני ה' תטהרו אמאי לפני ה' אלא אמר ר' יצחק לפני ה' ממש דתניא מרישא דירחא ספרין פתיחו ודייני דיינין וכו' עד ההוא יומא דאקרי תשעה לחדש בההוא יומא סלקין דינין כולהו למארי דדינא ומתקנין כורסייא למלכא קדישא בההוא יומא בעאן ישראל לחדי בחדוותא לקדמות מאריהון דזמין למיתב עלייהו בכורסייא קדישא דרחמי בכורסייא דוותרנותא וכל אינון ספרין פתיחן קמיה הדא הוא דכתיב לפני ה' לפני ה' ממש עכ"ל.

ועל כן אשרי אנוש יעשה זאת בכל פעם כשיאמר הפסוק הזה ביום הכפורים יכוין לכך ומורא יעלה על ראשו להבין את אשר לפניו לפני מי הוא עומד לדין לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, ובכן ידפוק שערי רחמים לשאול מחילה וסליחה וכפרה על נפשו, וכל שכן כשיאמר אותו בערבית קודם עמוד לתפילה שצריך להתעורר התעוררות על כל דבר פשע וחטאה אשר חטא על הנפש.

כוונה ע"ד הסוד כשמזכיר יום הכפורים בעמידה

כד. והמשכיל יכין לכוין בכל מקום שמזכיר בתפילת העמידה יום הכפורים תהיה כוונתו על שני הכפורים אימא וברתא שמהם נמשך הכפרה אל התחתונים כמ"ש למעלה, וזאת היא כוונת אומרינו ויעשו כולם אגודה אחת כי רחילא בתר רחילא אזיל וכאימא בתה, ויכוננו ברח"ם אחד רח"ם רחמ"תים על צאן קדשים עם הקדש גאולי ה' אשר גמלם ברחמיו וברוב חסדיו, וכן יבין וישכיל ביתר שאר התפילה כאשר כתוב בערבית ראש השנה בס"ד.

ביאור פרטי הוידוי וטעם שמתוודין בסדר א"ב ותשר"ק

כה. ובסוף התפילה יכין עצמו לקיים מצות עשה להתוודות עונותיו בסדר הא"ב ויכוין לתקן כל העולמות שנבראו בכ"ב אותיות ונפגמו בחטאתו ואשמו, וכן סדר על חטא שחטאנו לפניך צריך לומר על סדר הא"ב ראשונה ואחר כך על סדר תשר"ק כדי שאות הת"ו המרומזת בפסוק והתוית ת"ו על מצחות האנשים ת"ו של תמות, עתה על ידי וידויו יהיה נרשם על מצחו ת"ו תחיה ויורדת על דרך תשר"ק כשאומר על חטא שחטאנו לפניך בתשומת יד על סדר הא"ב לאחור ועל ידי זה השפע יורד על ראשו לחזור ולהאיר את תמונת צלם אלהים ומעביר כל החטאים והפשעים, אך ורק אין לומר אותו דרך תשר"ק באותו הנוסח שאמרו על דרך א"ב דהוי ככלב שב על קיאו אלא יסדרנו בשאר פרטי הוידויים.

נוסח שיש להוסיף בוידוי על חטא

כו. ועל כל פנים כל אחד ירשום בספרו להזכיר באות הריש נוסח זה.

על חטא שחטאנו לפניך ברמ"ח איברינו ושס"ה גידינו, על חטא שחטאנו לפניך ברמ"ח איברינו ושס"ה גידינו של נפשינו, על חטא שחטאנו לפניך ברמ"ח איברינו ושס"ה גידינו של רוחנו, על חטא שחטאנו לפניך ברמ"ח איברינו ושס"ה גידינו של נשמתנו. **וכן** נכון לפרט, על חטאים שאנו חייבין עליהם על בטול מצות עשה, ועל חטאים שאנו חייבים על לאו הניתק לעשה, על חטאים שאנו חייבים עליהם על לאו שאין בו מעשה, על חטאים שאנו חייבים מיתה בידי שמים או מיתה בידי אדם, על חטאים שאנו חייבים מיתות משונות, על חטאים שאנו חייבים כרת ועירי, על חטאים שאנו חייבים עליהם כל מיני יסורין וכל מיני עונשים.

תקוני נוסחאות בוידוי על חטא

כז. ורבים חכמים בעיניהם בנוסח על חטא שחטאנו לפניך ביצר הרע הגיהו, שחטאנו לפניך ביראת ה' שנוסח ביצר הרע אין לו טעם כי כל אשר יעשה איש ולו יחטא הוא שטן הוא יצר הרע, אך אין לשבש מפני כך הספרים כי הכוונה לומר שחטאנו ביצר הרע שהתנצלו לאמר שאור שבעיסה מעכב ולפיכך האמת אנו מתוודים שאין בהתנצלות הזה כלום שכוונת היצר הרע אדרבא לטוב כמשל המובא בזוהר, [27] ועוד יש לפרש ביצר הרע כגון דמגרי ביה יצר הרע וגם שלא עבד את ה' ביצר הרע כמו שנאמר בכל לבבך בשני יצריך ביצר הטוב וביצר הרע.

כח. וכן יש ששיבשו נוסח שחטאנו לפניך באונס מפני כי אנוס רחמנא פטריה, ואין להם טעם דהכוונה לומר שאנסוהו גויים להעבירו על דת ועבר ולא נהרג, וכן אין למחוק נוסח שחטאנו לפניך בוידוי פה כי הכוונה לומר שאחר שהתודה על הזדונות חזר והתודה על השגגות, וכן יש לומר דהכוונה לומר שהתודה בפה לבד ופיו ולבו בעינן שוין על דרך שביארו בדברנו דופי שרוצה לומר ד"ו פי אחד בלב ואחד בפה.

כט. ומה שאומרים על חטא שחטאנו לפניך בפתחון פה, רוצה לומר שהיה לו להליץ בעדו ולדבר טוב בעד חבירו על דרך פתח פיך לאלם וזה אומרו בפתחון פה שהיה לו לפתוח ולא פתח.

תקון נוסחת מה נאמר לפניך וכוונתו ע"ד הסוד

ל. ובסדר מה נאמר לפניך וכו' הנוסח הנכון ככתוב בספרים חטא עון פשע דקיימא לן כחכמים, [28] והמון העם שאומרים בסוף שתמחול חטאתינו כדי לסמוך אליו על חטא שגו ברואה, כי מלבד כי לפי ההלכה אין טעם לסדר זה אלא גם לפי סודן של דברים בלבלו הדברים כי החטא הוא פגם הנפש והעון פגם הרוח ופשע פגם הנשמה.

לא. וכתב הרב זלה"ה לכוין בתמחול את כל חטאתינו שיהא לו מחילה בכח שם אל"ף ה"ה יו"ד ה"ה ששם זה בנפש, ותכפר לנו את כל עונותינו בכח שם אל"ף ה"א יו"ד ה"א ששם זה ברוח, ותסלח לכל פשעינו בכח שם אל"ף ה"י יו"ד ה"י ששם זה בנשמה.

יבאר חומר ביטול עשה מלא תעשה וטעם שתקנו עליהן וידוי

לב. והנה כיוונו לתקן בנוסח הוידוי על מצוות עשה יען כי הרבה בני אדם התברכו בלבבם לומר כי לא יתחייבו רק על מצוות לא תעשה ולא על מצוות עשה על כי ראו כי לא נתפרשו עונשי מבטלי מצוות עשה, ולא חלק להם בבינה שאם כפי דעתם שאין עון ביטול מצוות עשה חמור מן דין עונש לא תעשה למה אמרו אתי עשה ודחי לא תעשה, אלא על כרחך לומר כי אדרבא לפי שאין הפה יכולה לדבר עונש מבטל מצוות עשה לכן לא נכתב עונשו שעונשם חמור בלי חמלה וחנינה.

טעם שתקנו וידוי אף על השגגות

לג. גם כיוונו לסדר על חטא שחטאנו לפניך בשגגה להודיע לבני אדם כי אף אם לה' יחטא איש גם בלא דעת, היינו לפי כי נפש לא טוב כי אילו היה צדיק אין הקדוש ברוך הוא מביא תקלה וכו', וגם כתבו המקובלים כי העובר עבירה בשוגג שלש או ארבע פעמים זו אחר זו נעשה השוגג כמו מזיד ועון מקרי וצריך מחילה, וכן מי שעבר עבירה במזיד שתים או שלש פעמים זו אחר זו צריך סליחה כמו פשע כי היא נעשית פשע, וכן אפילו על דבר שכוונתו היתה לאיסור אף אם עלה בידו היתר צריך מחילה, ומעשה ר' חייא בר אשי בגמרא פרק עשרה יוחסין [29] יוכיח כי אמר אנא מיהא לאיסורא איכווני וכל ימיו של אותו צדיק היה מתענה עד שמת באותה מיתה.

ועל זה ידוו כל הדווים מה יעשה החוטא ורב מרי, וטעם הדבר הוא כמו שאמרו חכמי המוסר כי בעבור האדם על איזה דבר הוא למטה גשמי ונראה לעובר עליו דבר מועט אמנם למעלה היא טומאה בלי שיעור, כי כפי רוחניות עליית המצוה כן הוא שיעור ירידת הטומאה בכמה מלאכי חבלה כי יצטרך הטומאה הגדולה ההיא להתחלק על ידי כל אותם הכוחות לדון את הנשמה, ולכן אפילו השוגג המעט הוא יהיה רב בעיניו בערך פגמו ועונש נשמתו.

עיקר הוידוי תלוי בחרטה ועזיבת החטא

לד. ואשרי משכיל ויודע ונותן אל לבו כהיום הזה כמה פעמים הכעיס את בוראו וקלקל צינורי ההשפעות כמו שכתבנו בפרקים של מעלה, והן לדין יש תשובה בחרטה ווידוי לפני אלהינו מרחם רק שישוב ויתודה בלבב שלם ולהתחרט בתום לבבו ולקבל עליו

עזיבת החטא כי זה לא יעלה על דעת שום בר דעת לפתוח פיו בוידוי על חטא שחטאנו לפניך סלח לנו ובדעתו עוד לחטוא באותו החטא חס ושלום.

וזה לשון הרמב"ם, [30] ומה היא התשובה שיעזוב החוטא את חטאו ויסירו ממחשבתו ויגמור בלבו שלא יעשהו עוד שנאמר יעזוב רשע דרכו, ויהא תוהא ומתנחם ומתחרט על מעשיו הראשונים שנאמר כי אחרי שובי נחמתי ויעיד על עצמו יודע כל תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם וכו', וצריך להתוודות בשפתיו ולומר עניינים אלו שגמר בלבו וכל המתוודה בדברים ולא גמר בלבו לעזוב אותם הרי זה דומה לטובל ושרץ בידו שאין הטבילה מועלת לו עד שישליך את השרץ וכן הוא אומר ומודה ועוזב ירוחם וצריך לפרט את החטא ע"כ.

במעשה התשובה צריך לשרש אף הדעות הרעות

לה. וכן כתב הרמב"ם עוד [31] זה לשונו, אל תאמר שאין צריך לחפש בדרכיו ולהתוודות כי אם מעבירות שיש בהם מעשה כגון גזל זנות וכיוצא בו אלא צריך לחפש בדעות הרעות שיש לו לשוב מהם מן הכעס ומן האיבה או הקנאה וכיוצא בהם מהכל צריך לשוב, ואלו הם קשים יותר מעוונות שיש בהם מעשה שבזמן שהאדם רגיל באלו קשה לפרוש ממנו אחר אשר נשתקע ודש לעשות ע"כ.

באמירת הוידוי יפרט החטאים שדש בהן, ויתר פרטי הוידוי

לו. והחי יתן אל לבו כשהוא מתוודה לפרט את החטא, והרבה מעבירות שאדם דש בהם כגון נקימה נטירה וקללה בשם והזכרת ה' לבטלה וחמדה ותאוה ושיחת חולין ושחוק וכעס וחטאת נעורים והסתכלות בנשים ודברים בטלים ושיחת חולין בבית הכנסת ושיחת חולין בשבת ותפילה בלא כוונה ורבות כהנה על הכל צריך לפרט את החטא.

לז. ועל כל וידוי ווידוי יפרט קצת מהן כדי להתוודות עם הציבור ולומר י"ג מדות עמהן ולא יאריך יותר מדאי שלא לפרוש מהציבור, ואף עבירות שהתוודה עליהם ביום הכפורים שעבר ולא שנה בם קיימא לן כר' אליעזר בן יעקב [32] דאם חוזר ומתוודה עליהם כל שכן דמשובח טפי וכדמשמע כן קצת מהזוהר, ויתר פרטי הוידוי הארכתי בפרקי הסליחות ע"ש.

ביאור פרטי החטאים שחייבים עליהם קרבן

לח. ועתה אבא לבאר ביאור מה שאומרים על חטאים שאנו חייבים עליהם אשם ודאי ותלוי, על חטאים שאנו חייבים עליהם קרבן עולה ויורד, על חטאים שאנו חייבים עליהם חטאת קבועה, על חטאים שאנו חייבים עליהם עולה, על חטאים שאנו חייבים עליהם מיתה בידי שמים, על חטאים שאנו חייבים עליהם כרת, על חטאים שאנו

חייבים עליהם מלקות ארבעים, על חטאים שאנו חייבים עליהם מרדות, על חטאים שאנו חייבים עליהם נדוי ושמתא וכו'.

הנה קרבן אשם ודאי הוא על מי שהיה בידו ממון חבירו ומעל וכיחש בה, הן שהיו בידו פקדון או שהיה לו עסק עמו ונשאר בידו ממונו משוה פרוטה ומעל בה, או שגזל וגנב ממונו אפילו פרוטה אחת או שכבש שכרו או מצא אבידה וכחש בה ונשבע לשקר חייב קרבן אשם ודאי.

וקרבן אשם תלוי בא על מי שבא לידו ספק כרת כגון שהיו לפניו שני חתיכות אחת של חלב ואחת של שומן ואכל אחת מהן ואינו יודע אם של שומן אכל או של חלב חייב אשם תלוי שהוא תלוי ועומד בספק.

וקרבן עולה ויורד בא על מי שהשביעוהו שבועה שאם יודע עדות לחבירו שיעיד לו והוא כבש עדותו, או כי יבטא בשפתיו ונשבע על שום דבר שיעשנה או שלא יעשנה ונעלם ממנו ועבר על שבועתו, או שנשבע לשקר לשעבר או לעתיד חייב קרבן עולה ויורד לחטאת, ונקרא כן שאינו קבוע אלא עולה ויורד דאם הוא עשיר מביא כשבה או שעירה ובדלות תורין ובני יונה ובדלי דלות עשירית האיפה לחטאת.

וקרבן חטאת בא אם נכשל בשוגג בדבר שזדונו כרת כגון הני דקחשיב ריש פ"ק דכריתות כגון אכילת חמץ בפסח בשוגג חייב חטאת קבועה ואינו בעולה ויורד.

וקרבן עולה הוא בא על מי שחטא ועבר וביטל מצות עשה או על חטא שחטא בהרהור הלב.

ביאור החילוק בין מיתה בידי שמים לעונש כרת

לט. ועונש מיתה בידי שמים ועונש כרת החילוק שביניהם הוא כי מיתה בידי שמים הוא פחות מן הכרת, שהכרת יש עליו עונש לאחר מיתה אם לא עשה תשובה כראוי ומיתה בידי שמים אין לאחר מיתה עליו כלום, ורש"י כתב דמיתה בידי שמים ימיו נקצרים ואינו הולך ערירי אבל כרת אית ביה שניהם ימיו נכרתים והולך ערירי בלא בנים, ומחוייבי מיתה בידי שמים מפורשים הם בש"ס.

ביאור קצת מפרטי חייבי כריתות, ומלקות, ומכת מרדות

מ. וכן כריתות הם ל"ו ומהם דשכיחי אף בזמן הזה בלא עדים והתראה, הבא על הזכור ועל כלתו ועל אשת איש ועל אחות אשתו וכו' ועל הנדה ומחלל את השבת וכו' כמו ששנויים בפ"ק דכריתות.

מא. וכן חייבי מלקיות הם קס"ח ומהם, האוכל שרץ המים ורמש האדמה ותולעים שבפירות, השותה יין נסך, הממשכן חבירו ולא החזיר את העבוט וכן החובל אלמנה

ולא החזיר את המשכון, המכה את חבירו הכאה שאין בה שוה פרוטה והמוציא שם רע והמקלל את חבירו בשם, הנשבע לשוא ולשקר, היוצא חוץ לתחום בשבת כמו שמפורשים בדברי הרמב"ם בהלכותיהן.

מב. ומכת מרדות הוא בעובר אדרבנן כגון יום טוב של גליות וכיוצא, ויש אומרים שהוא קל ממלקיות והם י"ג מכות, וכן נידוי ושמתא הם במידי דרבנן.

קצת מפרטי חייבי ד' מיתות, והתעוררות מדין ד' מיתות שלא בטלו

מג. וארבע מיתות בית דין, סקילה היא הבא על האם וכו' ועל הזכור והמחלל את השבת והמקלל אביו ואמו ושאר הנזכרים בפרק ד' מיתות, שריפה, הבא על אשה ובתה חמותו וכו' כמבואר פרק אלו הן הנשרפין, הרג, הוא ברוצח כנודע, חנק, הוא במכה אביו ואמו והבא על אשת איש וגונב נפש מישראל כמפורש בפרק הנחנקין.

מד. ובעת אומרך כל אלה שים לנגד עיניך אשר חכמים הגידו [33] דאף על פי שבטלו סנהדרין דין ארבע מיתות לא בטלו, מי שנתחייב סקילה או נופל מן הגג או חיה דורסתו ומי שנתחייב שריפה או נופל בדליקה או נחש מכישו ומי שנתחייב הריגה או נמסר למלכות או לסטין באים עליו ומי שנתחייב חנק או טובע בנהר או מת בסרונכי רחמנא ליצלן, ואם במה שעשה מיום היותו והן בנערותו הן בבחרותו עבר עליו ושתה מי המרים מים הזדונים מהדברים שהוא חייב עליהן ארבע מיתות יבכה ויתאבל ויתפלל ויתחנן לפניו יתברך כי אל רחום וחנון הוא והוא רחום יכפר עון ולא ישחית.

וזה עיקר גדול שצריך האדם לשים לבו אליו להציל ממות נפשו ולא עוד אלא ממיתה משונה כאמור, ועינינו רואות וכלות מידי יום ביום אין לך יום שאין קללתו מרובה מחבירו רבות רעות וצרות, רבים מבני ישראל היו לשריפת אש והרג וחנק בלב ימים ומיני רעשים ומפולת כי ממש נתקיים בהם שלשתן סקילה שריפה וחנק ואין דורש ואין מבקש לדעת על מה עשה ה' ככה לארץ לעם סגולתו, ובלי ספק צדיק הוא ה' ואנחנו הרשענו ומידינו היתה זאת ולא ה' פעל כל זאת כי כולנו בני איש אחד אנחנו וכשלנו איש באחיו ועל כל העדה יקצוף במיתות משונות, אל שדי יאמר לצרותינו די.

כי על כל אלה צריך כל אדם להתאונן ולומר בשלי הסער הגדול הזה ויכוה מגחלת עונו וחטאתו, ולבו בקרבו אינו אלא שרף כהיום הזה להתודות עליהם בהכנעה גדולה ודמעתו על לחייו לומר אל תשחת עמך ונחלתך בעבור עוני ופשעי ואל אלהינו כי ירבה לסלוח.

כוונה ע"ד הסוד בעת הזכרת ד' מיתות

מה. ואם יודע לכוין טוב שיכוין כשהוא אומר סקילה יכוין ליחד ג' אותיות יא"א, שריפה ג' אותיות הה"ד, הרג וי"ן, וחנק הה"י שהם אותיות שלשה שמות הקדש הוי"ה אהי"ה ואדנ"י אשר פגם בהם ועתה על ידי וידויו ישובו ויתייחדו השלשה שמות.

נוסח שיש להוסיף באמירת יה"ר שלא אחטא עוד

מו. ושוב אחרי כן ישלים תפילתו ויאמר אלהי עד שלא נוצרתי וכו', וביהי רצון שלא אחטא יוסיף קודם זה הנוסח.

וצריך הייתי לומר שוב לא אעשה לולא כי יגורתי מהיצר הרע כי הוא מאש ואני בשר ודם ולא אוכל לו ואז אהיה מוסיף על חטאתי פשע, אבל יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שלא אחטא וכו', וכן כתוב בספרים ישנים והנאני הדבר יען לפי הנוסח שלנו אין קשר לדברינו.

הערה על המחזורים שנשמט מהן תפלת אלקי נצור ביוכ"פ

מז. ואחר כך יהא זהיר לומר אלהי נצור לשוני מרע כי למה יגרע יום הכפורים משאר הימים מלאומרו כי כל דבריו טובים ונכוחים ומעוררים לבו של אדם ליראה ולאהבה את השם הנכבד והנורא בענוה וביראה, ובפרט מה שאמרו [34] הרגיל לומר ארבעה דברים אלו זוכה ומקבל פני שכינה עשה למען שמך וכו' ומה טעם יש שלא לאומרו, אלא שטעו המדפיסים וסברו כי אלהי עד שלא נוצרתי הוא במקום אלהי נצור, לכן הנכון לאומרו אחר אלהי עד שלא נוצרתי קודם יהיו לרצון וכו' ושוב אחר אלהי נצור וכו' יאמר יהיו לרצון אמרי פי וכו', ויזהר לומר עושה השלום בעמידה כמו שכתבנו בתפילות ראש השנה.

אזהרה לומר הי"ג מידות בלב נשבר וכח סגולתן

מח. ובסליחות שתקנו אחר העמידה יאמר אותם בכוונה ובלב נשבר ונדכה ורוחו ונשמתו אליו יעצ"וב ויתחנן לפני אלהיו יתברך ויתעלה ימחול ויסלח חטאתיו ועונותיו, ובפרט כשהוא אומר י"ג מדות צריך להתעורר עצמו בבכי ובכוונה רבה כי ברית כרותה לי"ג מדות שאינן חוזרות ריקם שנאמר הנה אנכי כורת ברית, והם מפתח גדול לבקש ולדפוק בהם שערי רחמים בכל דור ודור הן ליחידים הן לרבים.

ומה גם בזמן הזה בגלות החיל הזה כי אין כהן גדול לכפר על חטאתינו ולא מזבח להקריב קרבן ולא בית המקדש להתפלל שם ולא נשאר לנו לפני ה' אלהינו בלתי אם תפלתינו וי"ג מדות אלו, ואף על פי שלא ידענו לרצותו שאין בנו יודע עד מה כח המדות ואין אנו מרגישין היאך הם אדוקות, מכל מקום כל אדם אינו חייב אלא כשיעורו ומדות רחמים יליצו בעדינו ביום הקדוש הזה אשר ממנו נקח לכל ימי שנה לעתות בצרה חס ושלום.

התעוררות תשובה לעת אמירת י"ג מידות

מט. ואמרו בראש השנה, [35] ויעבור ה' על פניו ויקרא אמר ר' יוחנן אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו מלמד שנתעטף הקדוש ברוך הוא כשליח ציבור והראהו למשה ואמר לו כל זמן שישראל יעשו לפני כסדר הזה ואני מוחל להם, ואמרו הגאונים כי הדבר קשה שהרי אנו רואים שכמה פעמים אנו מזכירים י"ג ויעבור והנה איננו, ופירשו הם ז"ל כי כוונת יעשו לפני כסדר הזה אין הכונה לומר י"ג מדות בלבד כי אם שיעשו סדר מדותיו יתברך שלימד הקדוש ברוך הוא למשה אל רחום וחנון דהיינו מה הוא רחום אף אתה תהיה רחום וחנון כמו שכתבנו בפרקי סליחות.

נ. ומה מאד יתאונן אדם חי בעת אומרו הי"ג מדות על כי לא נדמה ליוצרו, ותחת היות רחום וחנון הפך עליו בלהות עוכר שארו אכזרי, ואשר להיות ארך אפים טרף נפשו באפו ובחרונו וכן כל כיוצא בזה, בכולם יבכה ויתאבל ויתחרט על מדותיו אשר לא טובות ויגמור בלבו לעשות מן הבא בידו ממדותיו יתברך אולי יתרצה לפניו יתעלה.

נא. וגם מי שפגם בשבועות כגון שהושיט ידו לזקנו או לזקן חבירו ונשבע או שהשחית פאות הזקן, עתה יבכה ויתאבל מאד על עונו כי כתב הרב הקדוש זלה"ה כי י"ג מדות אלה כנגדם עשוי האדם בתבנית עליון בצלם אלהים בשערות זקנו המקומות שבה שהם נחלקות לי"ג חלקים כמו שמפורשים שם דברי קדשו, ולפיכך אמרו בזוהר [36] ומאן דאושיט ידיה בדיקנא לאומאה כמאן דאומי בתליסר תיקוני דיקנא עילאה.

ואל תתמה שגם בגוים אותה הצורה בפניהם ואותם הי"ג חלקים בזקנם, כי זה לעומת זה עשה אלהים וכלל בו כל הרע ולכן הצורות הם שוין אבל השורש אינו שוה שצורת זקן ישראל היא מושפעת מי"ג מדות עליונות כאמור, ועל כן מי שחטא בה ראוי מאד להתעורר בתשובה בעת ובעונה הזאת יום סליחה וכפרה להתחרט על כל מה שפעל ועשה והשחית צלם אלהים לכפר עליו בכח אמירת הי"ג מדות אלו בכונה טובה ובהכנעה גדולה להתחנן לפניו יתברך ולצעוק בקול גדול וכן אמרו בפרקי ר' אליעזר, [37] והיה בעבור כבודי כשעבר הקדוש ברוך הוא הסיר כפו מעליו שנאמר והסירותי את כפי וראית את אחורי זו השכינה התחיל משה לצעוק בקול גדול ה' ה' ארך אפים וכו' ואפילו עונותיו מרובים הופך מדותיו יתברך לרחמים ע"כ.

אזהרה לומר סליחות בכוונה ולב נשבר

נב. ועיקר גדול שבו תלוי מחילתו וכפרתו שיהיה אמירת תחנוניו של אדם מלב ומנפש שלא יהיה צועק בפיו על מחילתו וכפרתו ולבו בל עמו כי אז עונשו גדול, וטוב לו שלא יאמר משיאמר סליחות ותחנונים והוסיף רשע על רשעתו וקללה תחשב לו כי

מראה בעצמו שמתעה בדבריו ליודע תעלומות יתברך ויתעלה, אלא צריך שיכוף ראשו כאגמון וישפיל גאותו ורום ידיו וכל דבר שמוציא בשפתיו יתן את לבו אליה כי כל דברי התחנונים והסליחות דבריהם כגחלי אש אשר כל אשר נגע אלהים בלבו יתפרדו כל עצמותיו ותרדנה עיניו דמעותיו, ובמרירות יאנח בשברון מתנים ויבקש מבעל הסליחות יעבור על פשעיו אולי יהיה ארכא לשלותו, וישתעבד יצרו הרע בהכניעו אותו בהכנעה גדולה כיום הזה וברוח יברח ממנו כי לא ימצא מנוח לכף רגלו.

תוכחה לשליחי ציבור המנגנים בסליחות

נב. ואל תהיה ככסילים המתוודים ואומרים סליחות בזמנינו זה בלי קול בכי ואנחה רק בקול תודה וקול זמרה, ולו חכמו ישכילו כמה הוא רע ומר עוזבם את ה' אלהיהם בחטאתם ופשעם אזי יקרעו לבם הרע על מעשיהם הרעים ומפעליהם המכוערים והמקולקלים, ואין להאשים בזה כל כך להמון העם כי אם לשלוחי הציבור כאשר גם הם לא יזכרו ולא יפקדו ולא יעלו על לב לעולם חטאתם ועונותם ואומרים הסליחות והתחינות כחותה על הגחלים ולהרים קול בנעימה ובשירה ובזמרה כיום שמחת תורה באיזה מן המקומות אשר נפשם חפיצה, ועליהם נאמר נתנה עלי בקולה על כן שנאתיה כי על ידי כן אין הציבור מתעוררים אל התשובה בבכי ואנחה.

כי על אלה נאמר כד רגיז רעיא על ענא עביד להו נגידא סמייתא כי עיניהם ולבם של הציבור אל השליח ציבור, ואם השליח ציבור בעומדו להתפלל כיום הזה היה שם נגד עיניו במה שעשה כל השנה כולה ואם במה שעשה מיום היותו, אין ספק כי יתעורר בבכי ויאנח בשברון לב וישתומם איך בא על ידו מעשיו הרעים עד להכעיס בהם לבורא עולם יוצר נשמתו ועשה הרע בעיניו, במה יקדים פניו ואיך יבקש רפואות תעלה למכתו ולמכאוביו יתוש אפל ושפל מלאו לבו לעשות היפך רצון מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא.

ובהיותו בלב נשבר ונדכה ודמעתו על לחייו יעמוד לשרת את פני ה' אלהיו בעדו ובעד כל הקהל הקדוש, ותפילתו ודאי תעשה פירות ותעלה כי יתעוררו כל העם עמו לקול בכייתו להתפלל תפילתם ותחנונם בהכנעה ובלב נשבר ונדכה וכולם יבכו את השריפה אשר שרפו והציתו עצמם באש היצר הרע ויאמרו מלה במלה עם השליח ציבור, כי מי הוא אשר יש לו עינים לראות ולב להבין אשר לא יראה ולא יבין התועלת אשר מגיע אליו בהתחנן לפני בוראו כהיום הזה שזמן כפרה לכל היא, אלא שצריכים למי שיתעורר תחילה בקול בכי ומר ואחר כך גם המה יתעוררו אחריו, וכך היא המדה כמו שאמרו [38] דאחים ליה ואחים.

נד. ואף אם השליח ציבור לאו בר הכי כי יש מקשי הדמעה, מכל מקום יתן את קולו בבכי באמירתו הסליחות והוידויים כי על כן נאמר סורו ממני כל פועלי און כי שמע ה' ק"ול בכיי, ובודאי בזה יעלה ויראה ישמע יפקד ויזכר זכרונו וזכרון כל הקהל לטובה לפני רופא כל בשר ומפליא לעשות.

יש להפסיק בין ה' ה' בי"ג מדות, ובין אמירת ויקרא בשם לה'

נה. ונחזור אל הענין בי"ג מדות, וצריך להזהר ולהטעים כשיאמר ה' ה' להטעים הפסק אשר בין ה' ה' שסודו רב מאד במאי דפסיק טעמא בגווייהו ומי שאינו מטעים אותו בעת קריאתו עונשו מרובה, וכמו כן טעו רבים וקורין ויקרא בשם ה' ביחד וצריך להפסיק מעט בין בשם לה', וכן יש טרחא נמי בשם כמו שכתבנו בפרקים דסליחות ע"ש.

סגולת הזכרת י"ג מידות ומעשה באחד שהציל בהן בני עירו

נו. ואשריו לאדם היודע והמכוין בהם בסודותיהן שהן דברים שעומדים ברומו של עולמות עליונים אשר בודאי אם יהיו עשרה שיכולים לעמוד בהיכל המלך מלכו של עולם וה' בראשם ולומר הי"ג מדות אין ספק שיתעוררו על ידם הי"ג מדות שימשכו מלמעלה מעלה על ראש מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא ומשם אל המדריגות התחתונות עד שיגיע ויחול עליהם ומהם לכל העולם ויתעוררו על ידם החסד והרחמים, ומבטלין כמה גזרות רעות מלבוא לעולם וזכות הרבים תלוי בם וכאשר סיפרו לנו קדמונינו כמה גזרות נתבטלו על ידי כן בימיהם, וחסיד אחד הציל את ישראל מכמה גזרות ושמדות עם כח סגולת הי"ג מדות, וזה היה דרכו על כל צרה לקבץ אנשים חכמים וידועים בחכמה האלהית ולומר בכל ארבע פינות העיר הי"ג מדות בכל כוונותיהן ותכף ומיד הרשעה כולה כעשן כילו והיו כלא היו.

והן עתה בזמנינו זה בעונותינו שרבו אין איתנו יודע עד מה לפייס ולרצות ולהמשיך את הרחמים ואין לנו אלא שיח שפתותינו, והלואי היתה פינו ולבנו שוין כי בעונותינו הרבים לא דיינו שאין אנו מכוונים בהן אלא שאפילו פשוטן של דברים אין הבין ולבו אשר הלך חשיכים, ה' הטוב יכפר בעד.

נז. ואשר ה"ן לו כ"סף וכוסף לידע ולהשיג ואינו יודע להשיג יכוין בלבו כפי כח ידיעתו ויחשוב במחשבתו שלא נעלם ממנו שיש עוד פנימיות ענייני הסודות, ויהיה לבו לשמים בתחינה ובקשה שיהיו לרצון אמרי פיו והגיון לבו כאילו כיוון כל אלה ומעלה עליו הקדוש ברוך הוא כאילו היה כן, ויתמרמר בבכי מיד אחר הי"ג מדות על זה כי אנשי אמונה אבדו באים בכח מעשיהם וכו' וסעו המה למנוחות עזבו אותנו לאנחות וכו'.

אזהרה שלא להוסיף או לגרוע מכ"ו י"ג מידות שמזכירין ביוהכ"פ

נח. וצריך אתה לדעת כי מספר ויעבור שאנו אומרים ביום הכפורים הם במספר שם הו"יה ברוך הוא גימטריא כ"ו ואין להוסיף ואין לגרוע מהם, ובערבית הן ה' פעמים ויעבור, ובתפילת יוצר ה' פעמים, ובמוסף ז' פעמים, ובמנחה ו' פעמים, ובנעילה ג' פעמים הרי כ"ו, ומכאן תראה ותשכיל מה נואלו אותם בני אדם שאומרים סליחות בליל יום הכפורים באשמורת כי כל המוסיף גורע כי כל הוידויים והי"ג מדות של יום הכפורים הכל במספר ידוע הן באים והבו דלא להוסיף עלייהו.

אזהרה שלא ישנו נוסחי התפלות ביוהכ"פ, ותקון נוסח "תמהנו מרעות"

נט. וזה הכלל לכל סדר התפילות היום הזה שלא לעשות האדם כוונים מדעתו למלאכת השמים כי כל ענייני תפילות היום הזה מסודרות לפי סדר המדריגות העליונות וכל המשנה ידו על התחתונה, וכן ראיתי מי שנתחכם מדעתו והגיה בתמהנו מרעות באות החי"ת חתום פי שטן ואל ישטין עלינו, הגיה במקומו חמול על עמך ורחם על נחלתך זכור לעבדיך לאברהם ליצחק וליעקב ויעמוד מליץ טוב לצדקנו וכו', והיה טעמו שלא לומר ביום הכפורים חתום פי שטן מפני שאמרו פ"ק דיומא, [39] אמר רמי בר חמא השט"ן בגימטריא שס"ד הוו ושס"ה יומי בשתא ושס"ד יומי אית ליה רשותא לאישטוני והואיל ואינו משטין כיום הזה מה טעם לומר חתום פי שטן.

ס. ואני אומר שאין ראוי למחוק ולשנות הנוסח מפני כך ביום הכפורים כי מי יאמר כי התחינה הזאת אנו מתחננים על שעתה בלבד והלא כל כוונתינו בתפילות היום הזה אנו מתחננים ומתפללים על כל השנה כולה גם כן ואנו אומרים שבעת שיבא להשטין לעתות בצרה שיחתום פי שטן, ועוד אם רבו העונות וגברה מדת הדין חס ושלום שוב אינו מבחין בין יום כפור לשאר הימים, ואנו מקדימין תפילה לצרה שאם חס ושלום רבו למעלה ראש וגברה מדת הדין וניתן רשות להשטין הן עתה בכח תפילתינו חתום פי שטן.

ועוד כי כתב הרוקח דהיינו דווקא בעבירות שעושים בו ביום כההיא דכמה בתולי איבעול וכו' [40] אבל עוונות של כל השנה אמרו ז"ל בפסוק נשאת עון עמך את מוצא ביום הכפורים בא השטן לקטרג ופורט עונותיהן של ישראל וכו' ויעמוד מליץ טוב לצדקנו מט"ט שר הפנים המליץ טוב בעד ישראל, ויתר דברי הסליחות ביארנום בפרקי הסליחות ע"ש.

בוידוי שאומר הש"ץ עם הצבור יגביה קולו לעוררן לתשובה

סא. וכשמתודה השליח ציבור אף שכבר התוודו הקהל צריך לחזור ולהתודות עם השליח ציבור, כי מאחר כי המתודה אפיק גרמיה מסטרא בישא דהוה בטינופא דילה עד השתא והשתא אתדבק בימינא עילאה דאיהי פשוטה לקבלא ליה כמו שאמרו בזוהר [41] צריך לעמוד ולהתודות להדבק בימינא עילאה כמה פעמים.

ומצוה עליו להתודות בכפיפת ראש וקומה ובקול בכי כדי לעורר את לב העם להתחרט מעונותם, ואף שאמרו דלהתודות בחשאי עדיף טפי היינו ליחיד אבל שליח ציבור המתוודה בעד הרבים צריך להשמיע לרבים, והרמ"ע מפאנו ז"ל היה נוער בשליח ציבור שהיה מנמיך קולו בשעת הוידוי.

נוסח שיוסיף הש"ץ באות מ' בוידוי החזרה

סב. ולפי שחכמים ז"ל הגידו [42] כי לא גלו ישראל עד שמרדו בהקדוש ברוך הוא דכתיב איש לאהליך ישראל אל תיקרי לאהליך אלא לאלהיך, ומרדו בדוד דכתיב אין לנו חלק בדוד, ומרדו בבית המקדש דכתיב ראה ביתך דוד וכו', על כן ראוי ונכון לשליח ציבור המתודה בעד כל הקהל שיכלול אלה שלשתן באות המ"ם של הוידוי ויאמר.

מרדנו בך, מרדנו בדוד משיח אלהי ישראל, מרדנו בבית קדשך ותפארתך ושלשתן אנו מבקשים.

ויעורר עצמו בבכי גדול בהם לעורר לב העם לבקש אליהם כי אינן נגאלין עד שיבקשו עוד שלשתן כמו שאמר הנביא, אחר ישובו בני ישראל ובקשו את ה' אלהיהם ואת דוד מלכם ופחדו אל ה' ואל טובו באחרית הימים שהוא בית המקדש ההר הטוב.

סגולה לליל יוכ"פ קודם א-ל רחום שמך להנצל מגזרה רעה

סג. ובסליחות ליל יום הכפורים קודם שיאמר השליח ציבור אל רחום שמך יאמר כל אחד בנעימה קדושה.

שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד, אהיה אשר אהיה הוא היה והוא הוה והוא יהיה ממית ומחיה, לפניו לא נוצר אל ואחריו לא יהיה ע"כ, ומובטח שלא יבא עליו ועל ביתו גזירה רעה באותה שנה.

לדעת האר"י אין לחזור על וידוי הלחש וצריך לשנות נוסחו

סד. וכבר כתבנו בפרקים דסליחות דדעת הרב זלה"ה בוידוי הלחש שלא לחזור ולומר אותו הוידוי בקול רם דהוי ככלב שב על קיאו רק יאמר וידוי הקריאת שמע דשכיבה אם חטאתי וכו', או הרוצה יאמר אותו הוידוי שתקנתי לך למעלה או שאר פרטי עונות אשר כל אחד יודע מרת נפשו.

מעלת שבח אדיר ונאור והערה לנמנעים מלאומרו

סה. וסיום הסליחות הוא באל"פא ביתא אדיר ונאור, וצריך האדם להתעורר בכוונתו אליה כי כל דבריו מיוסדות על פי הסוד הנעלם וכל תיבה ותיבה באה במספר שמות הקדש, ואל תטפש בדעתך להמנע מלאומרו כדעת אותם שנמנעים מלאומרו לפי שמרבה בתוארי המלך המרומם על כל ברכה ותהלה ואל תשמע אליהם יען כולם הם תוארי הפעולות כמו שביארו אותם המפרשים, ועוד אמרו כי לא נאמר זה רק במדבר לנוכח אבל שלא לנוכח יכול לומר ולהרבות בתוארי המלך.

סדר י"ג מדות של מי א-ל כמוך ודברי התעוררות לעת אמירתן

סו. ומסיימים בי"ג מדות מי אל כמוך שהן נוראות יותר מי"ג מדות דויעבור כנודע לבאים בסוד ה' ולכן צריך להתעורר הרבה מאד בהן ולדקדק במדות שהם י"ג, **א**. מי אל כמוך, **ב**. נושא עון, **ג**. ועובר על פשע, **ד**. לשארית נחלתו, **ה**. לא החזיק לעד אפו, **ו**. כי חפץ חסד הוא, **ז**. ישוב ירחמנו, **ח**. יכבוש עונותינו, **ט**. ותשליך במצולות ים כל חטאתם, **י**. תתן אמת ליעקב, **יא**. חסד לאברהם, **יב**. אשר נשבעת לאבותינו, **יג**. מימי קדם.

סז. ולכן אזהרה יתירה יזהר שלא לבלבל י"ג מדות עליונים במה דנדפס בספרים במקום שלא יפקדו וכו' כי מבלבלים כל הענין ואת מעשה ה' יהרסם ולא יבנם, ועל דרך שכתבנו שצריך להתעורר האדם הרבה בי"ג מדות של ויעבור כן בי"ג מדות אלו יותר עליונות ראוי לידאג רוחו בקרבו על שלא נדמה ליוצרו ולקונו כי כל אדם ראוי שימצא בו י"ג פעולות טובות כנגד י"ג מדות של רחמים להדמות לקונו כי בצלמו כדמותו נברא והוא לא כן נדמה, והצורה נאה והפעולות לא כן נדמו לבוראו, ויתמרמר בבכי על זה בעת אמירתן ויתחרט על מעשיו לא טובים ויקבל בלבו לקיים ולאשר מן הבא בידו להתנהג בהן, ובכח חרטה וקבלה זו כן יזכה לפתוח לו מדות העליונות מלמעלה לכפר לכל אשר חטא על הנפש.

אחר מעריב יאמר מזמור לה' הארץ וכוונתו ע"ד הסוד

סח. וקודם קדיש בתרא כדי שלא יחסרו לו מזונותיו כל השנה יאמר לדוד מזמור לה' הארץ ומלואה.

ויכוין ההוי"ה נקודה היו"ד שבא והה"א סגול והוי"ו קמץ וה"י אחרונה בלי ניקוד או שאר הנוסחאות אשר ביארנו בליל ר"ה.

התעוררות במעלת עניית אמן ואיש"ר, והשמות הרמוזים באמן

סט. ואחרי גומרו יאמרו קדיש בתרא, ויהא זריז ונשכר לענות אמן ביום הזה בכל כוחו ובכל כוונתו כיום הזה ביתר שאת מכל שאר הימים שסגולתו רבה לכפרת העונות והפשעים אשר חכמים הגידו, כל העונה אמן אפילו היה בו שמץ מינות מוחלים לו

עונותיו, ואף כי סודו גדול לבקי בכתבי הרב ז"ל על כל פנים ישתדל כל אדם כהיום הזה לכוין כוונתו הפשוטה לכוין כי אמן גימטרייא צ"א כמספר שמות הוי"ה ואדנות בשילוב, ובקדיש אדנות תחילה והויה בסוף כנודע טעמו לבאים בסוד ה'.

ע. וכן יהא שמיה רבא סודו עצום ונפלא מאד, ולפי פשוטו מה שכל אדם יוכל להשיגו תהיה כונתו כי בהיות מקדשינו על מכונו היינו ראויים ועומדים בהשגה גדולה להשיג מלוי דמלוי של שם בן ד' שהוא כ"ח אותיות כידוע, ועתה אין בנו כח להשיג כי אם המלוי של שם בן ד' לבד שהוא י' אותיות והוא אמן במספר קטן עשרה, ואנו אומרים יהא שמיה רבא רוצה לומר שיתגדל ונשיג מלוי דמלוי שהוא כ"ח אותיות, וכן כ"ח אותיות יש בנוסח אמן יהא שמיה רבא וכ"ח תיבות עד בעלמא.

יבאר חילוק שבין עניית אמן על ברכות השבח לברכות הבקשה

עא. ופירוש כל האמנים לפי ברכת המברך, והאמן דאחר שלש ראשונות ואחר ברכת הודאה ושים שלום יכוין בלבו פירוש אמן שאמת הוא השבח ההוא והוא מאמין בו וכן בכל ברכות של המצוות וההודאות, אך בברכות השאלות והבקשות והתחינות והקדיש יכוין אמן שפירושו יהי רצון שיאמנו בקשת המברך והמבקש ושכן יעשה ויקיים ה' את דברו.

תוכחה בחומר המזלזלים בכוונת אמן ובענייתו

עב. ואשר בחשך הולך ומשוה כל האמנים בכוונת יהי רצון, הנה בברכות השבח וההודאה פוגע חס ושלום בכבוד ה' אם השבחים הם בו יתברך ועל כן הוא אומר אמן שיאמנו דברי המשבח והמהלל, וכן אם הוא עונה אמן אחר התפילות והקדיש שאמת הוא התפילה והבקשה שאומר המברך הוא עונה ככסיל באיולתו וכבר ראינו חסידים הראשונים כמה צווחו כי כרוכיא על זה, ועל כן חייב כל אדם לשמוע אל הרנה ואל התפילה לידע באיזו ברכה הוא השליח ציבור אם מתפלל אם משבח כדי שיוכל לענות אמן בכוונה.

וכל אדם חייב לתת אל לבו כהיום הזה מאשר חטא על כמה אמנים שביטל עצמו מלענות וזלזל בכבוד המקום ברוך הוא, וגם שענה אמן יתומה או אמן חטופה וקטופה וגם שלא כיוון בהם, ואמרו בזוהר פרשת וילך [43] שאף על פי שעונה אמן אי לא מכוין ליה טב ליה דלא איתברי ועליו נאמר ובוזי יקלו, וכשיוצא מהעולם הזה מכריזין לפניו סגרו כל הפתחים דגן עדן לפני פלוני ומורידין אותו לגיהנם למדור התחתון הנקרא אבדון שאול תחתית צלמות ושם נאבד לעולם כי אין לגיהנם הזה לא פתח ולא חלון, ועל זה הגיהנם נאמר כלה ענן וילך כן יורד שאול לא יעלה.

נוסח שיש להוסיף בוידוי על הזלזול באמן וברוך הוא וב"ש

עג. ועתה ביום הקדוש הזה רוחו ונשמתו אליו יעצוב על עון זה ובכל וידוי ווידוי שמתודה יוריד דמעות על אותם אמנים שלא ענה ויתודה עליהם באות האלף והבי"ת בנוסח זה.

אמרנו אמן בלא כוונת הלב, אמרנו אמן יתומה וחטופה וקטופה, בטלנו מלענות אמן בברכות וקדיש.

וכן יתודה על שלא ענה בעת שמיעת הזכרת השם בברכת חבירו ברוך הוא וברוך שמו כי סודו גדול והוא ייחוד ד' אותיות שם הוי"ה, י' ברוך ה' הוא ו' וברוך ה' שמו זולת סודות העמוקים אשר נודעים ליודעי דעת ומביני מדע.

חומר המתרשלים בעניות של קדושה, ותוכחה לעושים טפל עיקר

עד. ובמדרש כונן כתוב, כל המבטל קדוש וברוך ואמן יהא שמיה רבא גורם למעט את העטרה וחייב נדוי עד שישוב ויביא קרבן לפני הצדיקים לעתיד לבא, ואוי לאזנים שכך שומעות כמה ברכות וקדישים והוא כחרש לא ישמע וכאלם לא יפתח פיו כמו פתן חרש יאטם אזנו ובוזה כבוד המקום ברוך הוא.

עה. ומאנה הנחם נפשי על כמה בוערים בעם אשר תבקע הארץ לקולם לענות אמן כשהשליח ציבור אומר בימים האלה ואתם הדבקים בה' אלהיכם וכו' היום תאמצנו, וכן בסליחות תענו ותעתרו וכו' שערי חיים וכו', ומזרזים עצמם ומזרזים את בניהם הקטנים עם הגדולים ולענות אמן בקול רם ובכל כחם לא ייעפו ולא יגעו ובשומעם קדיש וברכות אין קול ואין עונה ועשו את הטפל עיקר ואת העיקר טפל.

והמה דומים לקהל גדול שהיו מברכים למלך בשר ודם בצאתם לקראתו ועונים כל העם בקול גדול אמן ואחד מהעבדים העומדים לפניו עמד ולא ענה אמן, ושוב כשבאו לבקש ולומר יתן בלבו ובלב כל יועציו לעשות טובה עמנו התחיל שמח ועונה אמן בקול רם, היש מבזה כבוד המלך גדול מזה כי כל ברכות המלך נמבזה ונמס בעיניו ולא פנה אליהם כי אם לנוגע אל עצמו ואל בשרו, והתחת זאת לא יתאפק המלך ובחרונו יבהלהו לאמר אל תוסף ראות פני כי ביום ראותך פני תמות.

עו. ואם למלך בשר ודם כך קל וחומר בן בנו של קל וחומר מה יעשו ליום פקודה קצת מבני עמינו בוערים בעם המקלין בעניית אמן וברוך שמו בקדיש ובברכות ומרבים דברים בעת אמירת קדיש וברכות כאילו היו ברחובות קריה, ואל הנוגע לחיי הבלם ירימו קול ולא ייעפו לענות אמן על המחיה ועל הכלכלה, ועליהם נאמר ולא אותי קראת

יעקב כי יגעת בי ישראל בי דייקא, וכן הוא אומר בן יכבד אב ועבד אדוניו ואם אב אני איה כבודי ואם אדונים אני איה מוראי.

והוא עון פלילי שמדרך העבד השומע שמברכים את רבו חייב הוא מדרך השכל שיענה אמן וכל שכן המברך את השם יתברך אשר בידו נפש כל חי שיתחייב השומע לענות אמן, וכל שכן שהוא יתברך קובע לו מצוה בדבר זה ומצוהו שיברכהו כמו שנאמר וברכת את ה' אלהיך וכמ"ש ישמעאל בני ברכני, [44] וכמו שהוא יתברך חפץ בברכה הוא הדין בעניית אמן שהוא קיום הברכה וסוף הכבוד לבא אליו גם כן כמו שנאמר פתחו שערים ויבא גוי צדיק שומר אמו"נים.

אזהרה למברך שיגביה קולו

עז. כי על כל אלה ראוי למברך להשמיע קולו כשמברך כדי שיענו השומעים אמן וברוך הוא, ואם אינו עושה כן נמצא שהוא גורם שלא יענו אמן והעונש הראוי למי שאינו עונה אמן ראוי לו, ועיקר הברכה היא כשיענו עליה אמן והוא מבואר בזוהר פרשת עקב [45] זה לשונו, כד פתחין אינון ברכאן לתתא לית פתחא ופתחא ולית ממנא לתתא ולעילא דלא פתח כל אינון פתחין ומכריזי ואמרי בכל רקיעים דא איהו דורונא דשדר פלוני דא איהו דורונא בקיומא כדקא יאות ומאן איהו ברכה דאתיבו עלה אמן ע"כ.

מנין הברכות החסרים ביוכ"פ ואופן שיש להשלימן

עח. והנה כתבנו בפרק ג' דשבת שבשבת חסרים ממנין המאה ברכות י"ז ברכות, והנה ביום הכפורים נוסף עוד להגרע עוד מניינם וחסרו להו עוד ח' שבכל סעודה הרי כ"ד ברכות, ועוד ברכת שעשה לי כל צרכי לפי דעת הרב זלה"ה שאין לאומרה ביום הכפורים מפני כי אין בו נעילת הסנדל וי"ז ברכות שחסר מהמאה ברכות ביום הכפורים.

עט. ועל כן כל איש אשר נגע אלהים בלבו יהיו עיניו ולבו אל הז' העולים לספר תורה וג' העולים למנחה הרי י' קרואים המברכים לפניה ולאחריה הם עשרים, וז' שמברך המפטיר הרי כ"ז פשו להו י"ד, לזה אנו מתפללים תפילת נעילה ז' ברכות פשו להו ז', והז' אחרות ישלימם בברכת הריח כי כמה מגדולי הפוסקים סבירא להו כי לא נאסר הנאת הריח בתשעה באב וביום הכפורים.

ויהיו עיניו פקוחות על כל הברכות ששומע לענות אמן ויעלו להשלים המאה ברכות ויבורך מהם כי כל חיותנו בגלות החיל הזה הוא על ידי הברכות האלה, ואשריו ואשרי חלקו ונעים גורלו להנזהר בהם ויבורך ברכות שמים ממעל וברכות תהום רובצת תחת, הנה כי כן יבורך גבר ירא את ה' אמן כן יהי רצון.

ציונים והערות לפרק ג

20) זוהר פקודי דף רמ"ה ע"ב. 21) עי' מטה אפרים סי' תרי"ט סעיף י"ד שכתב שיש מקומות שנוהגין לומר והוא רחום וציטט שם הטעם הנזכר כאן בחמ"י למה חלוק יוכ"פ משבת ויו"ט, ואמנם אף שיש חולקין בדבר מ"מ מנהג זה הובא ב"כל בו" סי' ס"ח בשם ר' עמרם גאון, ובספר העיטור הל' יוכ"פ דף ק"ח ע"ד וכ"ה בספר המנהיג, ואף הרא"ש הביאו בשלהי יומא וכ"ה בטור סי' תרי"ט. 22) ע"ש הכתוב בדניאל פרק ג' פכ"ט. 23) ילקו"ש דברים פ"ו רמז תתל"ד. 24) קדושין דף ל"א ע"ב. 25) זוהר תצוה דף קפ"ה ע"ב. 26) זוהר אחרי מות דף ס"ז ע"א. 27) זוהר תרומה דף קס"ג ע"א. 28) עי' יומא דף ל"ו ע"ב. 29) קדושין דף פ"א ע"ב. 30) רמב"ם הל' תשובה פ"ב ה"ב. 31) רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ג. 32) יומא דף פ"ו ע"ב. 33) כתובות דף ל' ע"א. 34) עי' רוקח סי' שכ"ג בשם המדרש. 35) ר"ה דף י"ז ע"ב. 36) זוהר נשא דף קל"א ע"א. 37) פרקי דר"א פמ"ה. 38) שבת דף קנ"ג ע"א. 39) יומא דף כ' ע"א. 40) יומא דף י"ט ע"ב. 41) זוהר בלק דף קצ"ה ע"א. 42) כעי"ז במדרש שמואל פי"ג. 43) זוהר וילך דף רפ"ה ע"ב. 44) ברכות דף ז' ע"א. 45) זוהר עקב דף רע"א ע"א.

פרק ד - למודי הלילה ומנהגיו - טהרת היום

יבאר עוצם הנס שלא אירע טומאה לכה"ג ביום הכפורים

א. תנן במשנת חסידים, ולא אירע קרי לכהן גדול ביום הכפורים, הורו לנו כי אף על פי שהיו מזרזין אותו כל שבעת הימים והוא בקדושה ובטהרה כל היום ההוא וזקני בית אב כל הלילה לא יחשו מלזרזו, אף על פי כן היה קרוב להיות הכהן גדול בעל קרי מרוב קדושתו וטהרתו בראות הקליפה וסט"א כי כלתה אליה הרעה וכעשן יכלה, ויתחזק על עומדה לטמאו ולקלקלו בקנאו בקדושתו הגדולה ועל ידי כן היה קרוב להיות קנאין פוגעים בו, על כן היתה לנס שלא אירע קרי לכהן גדול ביום הכפורים, ואמרו טומאה זו דווקא לפי כי טומאה זו הואיל ויוצאה מגופו דבר מגונה הוא ומכוער משאר טומאות, ומה גם שאמרו [46] ונשמרת מכל דבר רע שלא יהרהר אדם ביום שלא לבא לידי טומאה בלילה וגנאי וביזוי הוא לו.

וכבר אמרו כי מה שהיו מתקנים לו כהן אחר תחתיו שמא יארע בו פיסול לאו משום קרי היה אלא משום פיסול אחר, ואותו פיסול שאירע בו ביוסף בן אלם פיסול אחר היה כגון מחמת שרץ או צינורא של עם הארץ ולא קרי היה, [47] ואף למאן דמפרש שמא יארע בו פיסול קרי היינו משום דלעולם אין סומכין על הנס, ולכן היו מונעים ממנו מאכלות המרבים את הזרע וקשיות אבר כגון ביצים ומאכלי חלב ודגים כמו שכתב הר"ם ז"ל [48] כי על כל פנים לא סמכינן אניסא.

יבאר שהחצונים מתגרים באדם ביותר ביום הכפורים

ב. ועל כן כל איש ישראל גם המה עומדים במצב זה ביום הכפורים בקדושה ובטהרה עצם אדם אך בצלם דמי לבר אלה"ין קדישין, כאשר חכמים הגידו [49] כי כשרואה ס"מ שלא מצא חטא בישראל ביום הכפורים אומר לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם יש לך עם אחד בארץ כמלאכי השרת מה מלאכי השרת יחפי רגל אף ישראל יחפי רגל מה מלאכי השרת נקיים מכל חטא אף ישראל נקיים ביום הכפורים מה מלאכי השרת שלום מתווך ביניהם כך ישראל ביום הכפורים, והרשעה כולה תלביש קנאה כי כשזה קם זה נופל ומתחזקים בכל כחם ואוזרים חיל לעמוד על עומדם ולהתריס לנגד בני אדם בשעיפים בחזיונות הלילה הזאת בנפול תרדימה על אנשים לערערו ולטמאו וליהנות מקדושתו חס ושלום.

סגולה להשמר בטהרה לומר ח' מזמורי תהלים וטעמם

ג. ולפיכך תיקנו לנו קדמונינו להנצל מפח המוקש הזה לומר תכף ומיד אחר ערבית הארבעה מזמורים הראשונים של תהלים שיש בהם ש"י תיבות כמספר קר"י, והכוונה שתיבותיהן ש"ו כמנין כפור ועם כללות הד' מזמורים ש"י, ואות ראשונה ואחרונה שבכל אחד מארבעה מזמורים אלו עם הד' כוללים והכולל לכולם מספרם סמאל שממנו בא הקרי ועל ידי מזמורים אלו נכנע ושם נפל שדוד.

ד. ובבית מדרשו של מורי הרב ז"ל היינו קורין אחריהם של המזמורים הנזכרים עוד מזמור פ"ח שיר מזמור לבני קרח למנצח על מח"לת לענות כי יש במזמור הזה קל"א תיבות במספר ס"מ, ועל מחלת לענות רמז לב' נשים זונות מח"לת לי"לית כי בזה אנחנו מכניעים אותם עם כל כת דילהון, ואחריו מזמור קכ"ד שיר המעלות לדוד לולי ה' שהיה לנו בקום עלינו אד"ם וכו' אד"ם בליעל ס"מ, אזי המי"ם שטפונו לילי"ת וכל חיילותיה, ברוך ה' ש'לא נ'תננו ט'רף יכוין ראשי תיבות שטן.

ואחריו מזמור קט"ז אהבתי כי ישמע ה', והטעם שיש במזמור הזה ט"ו שמות הוי"ה ובאמירת המזמור הזה יתוקן השם י"ה משם אלה"ים שנתבאר בזוהר דבלילה מזיקין מתגברים ט"ו אמה על כל איברי דגופא כמי טופנא דגבריה עליה ט"ו אמה בגין דחב ביה ואסתלק י"ה מן אלה"ים מגופא דבר נש ואשתאר אל"ם מן אלהים ורזא דמלה נאלמתי דומיה דום י"ה החשיתי מטוב וכו', ועל ידי ט"ו שמות הוי"ה שבמזמור זה יתוקן השם י"ה בו ויאירו עליו להבריחם מעליו לאותם המזיקים הגוברים חס ושלום, ואחר כך מזמור ל"ט למנצח לידותון וכו', ואחר כך יערוך תפילה וזה נוסחתה.

תפלה לומר אחר קריאת המזמורים

ה. יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שבזכות המזמורים אלו שקראתי לפניך ובזכות תיבותיהם נקודותיהם ושמות הקדושים היוצאים מהם מראשי תיבות וסופי תיבות, שתהיה ימיני מרכבה למדת החסד למען שמך הגדול יה"וה על ידי המלאך מיכאל הכהן הגדול שר ישראל ויברחו על ידי זה כל הקליפות ששולטים ומושלים בצד ימין, ושמאלי תהיה מרכבה למדת הגבורה למען שמך הגבור אלהי"ם על ידי המלאך הגבור גבריאל שר של מלחמות ישראל ויברחו על ידי זה כל הקליפות ששולטים ומושלים בצד שמאל, ומלפני יהיה המרכבה למדת הרחמים למען שמך הנורא אה"יה על ידי מלאך הנורא אוריאל שר של רחמים ויברחו על ידי זה כל הקליפות ששולטים ומושלים נגדי ונגד פני, ומאחורי מרכבה למדת הדין הרפה למען שמך האדיר והחזק אד"ני על ידי המלאך האדיר רפאל רופאן של ישראל ויברחו על ידי זה כל הקליפות שהם מאחורי, ושכינת אל יהיה על ראשי ויקויים בי מקרא שכתוב בכל עת יהיו בגדיך לבנים ושמן על ראשך אל יחסר, יַהְוָה שומרי יְהוָה צילי על יד ימיני אמן. (הגה הא' ניקוד מחשבה והב' ניקוד טהורה).

ו. וצריך לכל אדם האומרם להתעורר עצמו בהם בהכנעה ובכיה, ואם עלול חס ושלום יועיל לו מאד סדר המזמורים כי הם נקראים ממשלות בלילה להכרית ולהשמיד כל הקליפות עדי עד.

מנהג לקרוא אחר המזמורים פסוק והיה פי ראשו וטעמו

ז. וזקן אחד חסיד וחכם סיפר לי שרבותיו בליל יום הכפורים היו קורין אחר הארבעה מזמורים שאומרים הציבור זה הפסוק בקול רם ובטעמים, והיה פי ראשו בתוכו שפה יהיה לפיו סביב מעשה אורג כפי תחרא יהיה לו לא יקרע שבע פעמים ושאלתי את פיו מה טיבו של פסוק זה, והוא גילה לי את סודו כי הוא להגין מס"מ ונוקביה ורמוז בכתוב ל'פיו ס'ביב מ'עשה א'ורג ראשי תיבות סמ"אל, ת'חרא י'היה ל'ו ל'א י'קרע למפרע ליל"ת, שפ"ה ג'מטריא שכינה, והכוונה והיה פי ראשו, רוצה לומר פי האמה בתוכו שלא יצא שום טפה החוצה וזה על ידי שפ"ה שהיא השכינה המגין עלינו מלפני ס"מ ונוקביה כנזכר בראשי תיבות שאר הפסוק, וטוב גם כן לכוין בו כדי להנצל מפגע רע.

דברים שיש להימנע מלאוכלן בערב יוכ"פ

ח. והנה על כל התקונים אשר יעשה אותם האדם בלילה צריך גם כן להכין עצמו ולהשמר בשמירה יתירה מכמה סיבות רעות אשר על ידיהן משחית נפשו הוא יעשנה ואז לא יועילו עצר"ות רש"ע על ידי תיקוני המזמורים ושאר פסוקים אחר כך בלילה,

והוא כי צריך להזהר עצמו בכל יום ערב יום הכפורים שלא לאכול דברים המחממים כגון דגים וביצים וגבינה ובשר שמן ויין ישן, ומכל שכן בסעודה המפסקת שצריך לנהוג עצמו כמנהג הכהן גדול שערב יום הכפורים עם חשיכה לא היו מניחים אותו לאכול הרבה ואפילו מדברים שאינן בני חימום.

מנהג חסידי א"י לפרוש לביהכנ"ס ז' ימים קודם יוכ"פ

ט. וחסידי ארץ ישראל הקדמונים היו נוהגים גם כן בקדושה ומפרישים עצמם מביתם שבעה ימים קודם יום הכפורים וישנים בבית הכנסת כדי שלא להכשל בשום ראי"ה חס ושלום.

מעלת השוהים בבהכנ"ס לילה ויום

י. ולפחות כל אדם יפריש עצמו מביתו כהיום הזה שלא לצאת מבית הכנסת לילה ויום, ואף אם חולה הוא יתרחק מאשתו שלא לנגוע בה ובבגדה כאילו היא נדה, וגם לא ירבה בדברים עמה כדי שחס ושלום לא יבא לידי הרגל ושלא יבא לידי הרהור ויבא חס ושלום לידי קרי, וירבה בנרות בבית אשר ישכב שמה, אך מי שאפשר לו להיות שם בבית הכנסת אין לך קדושה וטהרה יותר ממנה, וקדושת בית הכנסת יהיה בעוזריו להקדישו ולטהרו ואנשי מצותו יהיו כאין וכאפס אנשי מלחמתו כי בצאתו חוצה אל העין לא יחסר שום ראיה אשר לא טובה כי רוב הנשים מתקשטות בתכשיטיהם לכבוד היום קדוש ה' מכובד, שמטעם זה תיקנו ללמוד פרשת עריות ביום הכפורים ויבא להכשל חס ושלום על ידי מראית עיניו.

על כן שומר נפשו יצטער עצמו מעט וימעט מכבודו בלילה הזאת להתנודד ממושבו ומשכבו ולישן בבית הכנסת באשר ימצא, רק שיהא נזהר לישן במערבו של בית הכנסת או בעזרת בית הכנסת, וכדאי היא הכנעתו זאת לכפר עליו ולהיות קדושת יום הכפורים חופפת עליו להסיר מעליו מכת אויב אכזרי מסובב נתיבות לשבת בחיקי האנשים.

אזהרה שלא לשוח בבהכנ"ס ודברי הזוהר בזה

יא. אך בזאת יאות לו לאדם המצוה הזאת והטעם שבה בעומדו שם בבית הכנסת באימה וביראה באהבת ה' לנגד עיניו, ואל יתן דומי לו מתורת ה' תמימה ולא ישיח שיחת חולין שם חס ושלום אפילו בלשון הקדש כי בספר הזוהר פרשת תרומה [50] החמיר מאד בענין הזה ואמר, ומאן דמשתעי בבית הכנסת ווי ליה דאחזי פירודא ווי ליה דאגרע מהימנותא ווי ליה דלית ליה חולקא באלהא דישראל חס ושלום דאחזי דהא לית אלהא ולא אשתכח תמן ולית ליה חולקא ביה ולא דחיל מיניה ואנהיג קלנא בתקונא עילאה, ואיסור זה הוא לשוח שיחת חולין ומכל שכן שיחה בטילה האסורה אף מחוץ לבית

הכנסת כמו שנאמר ודברת בם ולא בדברים בטלים מכאן אמרו השח שיחה בטלה עובר בעשה.

דברי הזוהר בחומר השח בבהכנ"ס במועדים ובפרט ביוכ"פ

יב. ובפרקי שבת כתבנו דבשבת יותר חמור הדיבור בבית הכנסת מבחול והראיה מלשון הזוהר פרשת ויקהל [51] זה לשונו, כיון דאלו עמא קדישא לבי כנישתא אסור לאשתדלא אפילו בצורך בי כנישתא ומאן דאשתדל במילין אחרנין דא איהו בר נש דקא מחלל שבתא וכו' תרין מלאכין ממנין על דא ביומא דשבתא ואינון שוון ידייהו על רישיה ואמרי ליה ווי ליה לפלוני דלית ליה חולקא בקודשא בריך הוא, דמשמע דאף על פי דמותר לחשוב בבית הכנסת חשבונות של מצוה וצרכי ציבור אף על פי כן בשבת הוא איסור מוסיף דאסיר לאשתדלא אפילו בצורך בי כנישתא, וכתבנו שם טעמו של דבר הוא משום כי מה שאסרו חכמים שיחת חולין בבית הכנסת הוא משום שנאמר ומקדשי תיראו ובתי כנסיות נקראין מקדש מעט שהשכינה שורה שם, ובשבת היא שורה ומתפשטת בהם ביותר.

וכן אמרו בזוהר, פתח ר' יצחק ואמר דומה דודי לצבי או לעופר האילים דאף על גב דאינון בגלותא קודשא בריך הוא אתי בכל ריש ירחי ושבתי וזמני לאשגחא עלייהו ולאסתכלא בההוא משכנא הנה זה עומד אחר כתלינו בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ובגין דא בעי חדוה בההוא יומא, שמבואר מזה שבשבת הקדושה בהם יותר גדולה מבימי החול והואיל והקדושה בהם ביותר בראשי חדשים ובמועדים ושבתות על כן צריך להיות בהם המורא ביותר, ולכן אסר בזוהר איסור מוסיף לאשתדלא בבי כנישתא אפילו בצורך בי כנישתא.

יג. וזו אמרו בשאר חגים ומועדים כל שכן וקל וחומר ביום הכפורים יום אדיר בימי שנה כד דינא יתיב וספרין פתיחו וכל צבא השמים עומדים עליו מימינו ומשמאלו ומשגיח מן החלונות ומציץ מן החרכים והנה ה' נצב עליו ביתר שאת וביתר עז, שצריך מאד מאד לעמוד שם לפניו באימה ביראה בחרדה מפני אימת מלכות אימת השכינה כמו שנאמר מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלהים, ותמיד כל הלילה לא יחשו תמיד מספרין כבוד אל וקדושתו.

סגולת השוהים בבהכנ"ס ביום כפור להשמר בטהרה

יד. ובודאי האנשים כאלה המה יעמדו לשרת לפני המלך השם צבאות לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו ואני ערב כי לא יאונה אליהם רעה ובכשיל ובכלפות יהלומון לכפירים שואגים לטרף איהו בי קר"י ואתתיה בבוצי"ני, יען קדושת בית הכנסת תוסיף תת כחה

לטהרו ולא לטמאו חס ושלום כאשר חכמים הגידו כי סגולת בית הכנסת להוסיף טהרה וקדושה שנאמר כנחלים נטיו כגנות עלי נהר כאהלים נטע ה' למה נסמכו אהלים לנחלים לומר לך מה נחלים הללו מעלין לאדם מטומאה לטהרה כך בתי כנסיות ובתי מדרשות מעלין לאדם מטומאה לטהרה, ואם הם מוסיפים טהרה לאדם מכל שכן וקל וחומר שלא יוסיף בתוכה שום טומאה חס ושלום, כאשר ינהג עמהם כקדושתם כך ינהגו עמו וכאשר עשה כן יעשה לו.

תוכחה למדברים ביוכ"פ בבהכנ"ס ע"פ הר"ם אלשיך ע"ה

טו. ובזמן הזה רבת מבני עמינו בליל הקדושה הזאת באים לבית הכנסת ונשארים שמה לחלל קדושת בית אלהינו ולהוסיף על חטאתם פשע, והמה טרם ישכבו נועדו יחדיו כברחובות קריה איש לא נעדר אשר לא יעבור תחת שבט לשונם ובגדולים יחלו בהלכות מלכים ומלחמתם איך זה נופל וזה קם, וכל איש נותן טעם לפגם הנופל שדוד ולשבח הקם בגבורתו ואיש עצתו יודיע לעומדים לפניו, ואשר איתו סיפורי המלחמות ודברי הימים ישמיע למו ובשמחת האיש במענה פיו יבדה מלבו המצאות כוזבות, ובכלותם לדבר על שרי עם ועם ידברו על הארץ ועל המזון על המחיה ועל הכלכלה אם מעט ואם הרבה יאכל כל איש לפי אכלו ויספרו ברע עושק, זה יאמר פלוני הרע לי וקפח פרנסתי וזה יאמר גם אני כמוך עשוק וגזול מפלוני אלמוני ויוציאו דבה זה על זה.

יבאר חומר המדברים בבהכנ"ס וחילול השכינה

טז. אוי לאזנים שכך שומעות אוי לעינים שכך רואות אל תוך מקדש ה' ועבדין קלנא בשכינתא ומהדרי אנפייהו משכינתא ומסאבי גרמייהו קמיה שכינתא, והשכינה מה הלשון אומרת אם אב אני איה כבודי ואם אדונים אני איה מוראי איזה בית אשר תבנו לי ואיזה מקום מנוחתי, מי ביקש זאת מידכם רמוס חצרי, המעט מכם אשר הכעסתם אותי והוגעתם ה' בדבריכם החוצה אל העין בשפת חלקות וגם בחרף איש את עמיתו וכל ריע רכיל יהלוך, ואיש לא נעדר אשר לא יעבור תחת שבט לשונכם בשבתכם במושב הקרנות או בפתח שערי החצרים, כי הוספתם פשע על חטאתכם ותבואו ותטמאו אל מקדשי ברוב דברים והתולים ושחוק וקלות ראש.

המעט מכם אשר הקלתם וזלזלתם בכבודי בשאר הימים בתוך תפילתכם בשיחה בטילה ועניתם אמן קטופה וחטופה ויתומה כמי שכפאם שד לחזור לסורכם למקום שפסקתם בדיבורכם, כי גם עתה ביום צומכם וכפרת נפשותיכם כי ביום הזה אכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם תמצאו חפץ לבא לרמוס חצרי בהכניס חול בקדש תחת עשותכם ככלי יקר שפתי דעת שרפי קודש פרקליטים טובים אשר יליצו בעדיכם בבאי למשפט

איתכם כהיום הזה הן בעונותיכם בראתם משחיתים לחבל, אוי לה לאותה בושה אוי לה לאותה כלימה.

דברי הזוהר בחומר דבור דברי חול בשבת וכ"ש ביוהכ"פ

יז. ובזוהר פרשת בשלח [52] הגדיל לעשות פגם העושה דיבור חול בקדש זה לשונו, ודבר דבר והא איתמר בגין דההיא מלה סלקא ואיתער איתערותא לעילא ומאן דאזמין אושפיזא ביה בעי לאשתדלא ולא באוחרא תא חזי ההיא מלה דאפיק מפומיה סלקא ואיתער אתערותא לעילא אי לטב אי לביש וכו' ואסיר ליה לאתערא מלה דחול דפגים פגימו ביומא קדישא.

וכן אמרו בזוהר אמור, אמר ר' יוסי לר' יצחק ודבר דבר מה הוא ומה גריעותא הוא לשבת אמר ליה ודאי גריעותא הוא לשבת דלית לך מלה ומלה דנפיק מפומיה דבר נש דלית לה קלא וסלקא לעילא ואיתער מלה אוחרא וכד אתער חול ביומא קדישא גריעותא הוא וקודשא בריך הוא וכנסת ישראל שאילו עליה מאן הוא דבעי חול הכא ע"כ.

הנה מבואר מזה כי הדיבור כמעשה כי טעם איסור מלאכה בשבת הוא גם כן מפני שגורם להכניס הקליפה אל הקדש הפנימה ומטמא את מקדש ה' כמו שכתב הרב זלה"ה, והנה כי כן גם ביום הכפורים כי נאסר המלאכה מן התורה כשבת הוא הדין נמי שישנו באזהרת ודבר דבר שלא יהא דיבורך בשבת כדיבורך של חול כי דיבור ומעשה טעם אחד לשניהם כאשר ביארנו.

מנהג שנהגו אנשי מעשה בדבורם ביוהכ"פ

יח. וכן ראינו לחסידים ואנשי מעשה אשר נהגו ככה להחמיר ביום הכפורים כשבת שלא לדבר אלא כדי צורכם בלשון הקדש כשבת, ויש מהם אשר החמירו יותר שלא לדבר שום דיבור ואפילו בלשון הקדש כל היום כולו, ולאשר איננו נזהר בחומרא זו לפחות יהא נזהר בעומדו בתוך הבית הכנסת לתת לפיו מחסום ואפילו בלשון הקדש לא ידבר אלא לצורך גדול כי מה בצע כי ידבר בלשון הקדש והדיבור הוא חול כי לא אמרו לדבר בלשון הקדש אלא למדבר לצורך גדול ומקדשים עצמם לדבר אותו המעט בלשון הקדש, אך אין פתי שיאמין שהותר להרבות בדברים שלא לצורך בלשון הקדש דאדרבא מכניס חול בקדש וקדש בחול.

תוכחה לת"ח המקילים לדבר בבהכנ"ס שלא בשעת תפלה

יט. ובדבר הזה צריכים תופשי התורה להזהר ביותר באשר שורש נשמתם הוא גדול ורם ומגיע יותר למעלה הפגם שלהם חס ושלום, ומה גם כי על ידם לכל העם בשגגה להקל בכבוד מקדש ה' כי מהם יראו וכן יעשו להקל יותר בכבוד המקום ולבלתי היות

יראתו על פניהם גם בשעת התפילה כי יש מהם הרבה תלמידי חכמים כי הורו היתר לעצמם ואמרו כי כל החומרות הנאמרות בספר הזוהר היינו בשעת תפילה.

ואף גם זאת יורו המורים היתר לעצמם באמור כי עכשיו בזמן הזה בתי כנסיות ובתי מדרשות על תנאי הם עשויים, הנה עדיין לא שמענו דעת זה בשום פוסק ומי שמע כזאת שיועיל תנאים להקל בכבוד מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא השוכן איתנו בבית תפילתנו אשר הוא לנו בגלות החיל הזה למקדש מעט, ואם כדבריהם יהיה כבוד בית הכנסת שוה לבתים של חול ושלא להיות מקדש מעט, אוי נא לנו כי נפלה עטרת ראשינו ובית קדשינו ותפארתינו היה לשריפת אש ותהי זאת נחמתינו בתי כנסיות ובתי מדרשות אשר היו לנו למקדש מעט, ולעשות רצונו כל איש טמא שפתים להשלים רצון יצרו הרע אשר לא ישקוט ולא ינוח כף רגל לשונו ממעט כבוד בית אלהים ואומר על תנאי הם עשויים וכחול שוויוהו רבנן.

והעל אלה לא יתמרמר לב האדם ויקרענו לי"ב קרעים, אנה נוליך את חרפתינו אשר הגויים השומרים הבלי שוא עומדים בבית תפלתם באימה ביראה בחרדה ואנחנו עבדי ה' אל גדול ונורא מרומם על כל ברכה ותהלה, לא דיינו את אשר חיללנו כבודו בתוך הגוים וחיללנו את שמו במעשים אשר לא יעשו ולא יאותו לקהל עדת ישראל אלא גם בתוך היכלו של מלך נהגו קלון בכבודו וכבוד השכינה ומה כפרה יהיה למלכלך ומקלקל פלטין של מלך ומלאו אשפתות, ואם כדעתם שאמרו שאין כל החומרות הנאמרות בענין רק בעת התפילה, לו יהי כדברם היה ראוי אליהם להחמיר אף שלא בשעת התפילה פן יפריזו על המדה יתר העם להתיר הרצועה אף בשעת התפילה ועל כן שומר נפשו ירחיק מהם.

התעוררות למי שפגם דיבורו בבהכנ"ס ע"פ הר"מ אלשיך ע"ה

כ. ואשר חטא על הנפש בדיבור של חול בשבתות ובחגים ובמועדים או בבית הכנסת, הן ביום הקדוש הזה אשר בו יתוקנו כל פגמי הנפש ישים הדברים האלה על לבו מאשר חילל כבודו יתברך והכניס חול בקדש ויקרע לבבו לי"ב קרעים ותרדנה דמעותיו ויתמרמר ויאמר בקול מר, אוי לי כי נדמיתי כי איש טמא שפתים אנכי כי ה' אלהים נתן לי לשון לימודים וכלי יקר שפתי דעת טהורים וברים לעבוד את ה' בתורה ומצוות ואוי לי על שברי, אנה אוליך את חרפתי אשר טמאתי בהם הכלי הקדש היכל ה' צבאות, וישפוך את נפשו לפני ה' בכל צדקותיו יפליא יהי עמו להבין ולהשכיל לשמור לפיו מחסום וכאלם לא יפתח פיו אל הקדש פנימה וגם החוצה בשבתות ובחגים ובמועדים ויעתר אל אלוה וירצהו ובלבד שלא ישוב עוד לכסלה.

סכנת המחלל קדושת בהכנ"ס ביוכ"פ שיטמאוהו מן השמים

כא. ואשר הקשה את עורפו ולא ישמע לדברי חכמים מצוה למי שידו תקיפה עליו לבלתי הניחם לישאר שמה בליל יום הכפורים בבית הכנסת כי לא נתקן תקון זה בימי הקדמונים אלא לעבדי ה' העומדים לשרת שם את פני האדון ה' צבאות כל הלילה וכל היום תמיד לא יחשו מספרים כבוד אל וקדושתו ולא לבאים לנוח על משכבותם.

כב. וקרוב אני לומר כי ברוב דברים אשר לא נזהרו מלדבר אל מקום הקדש טרם ישכבו, על ידי ברית לשונם יטמאום בברית המעור מלאכי מות להיות בעלי קריין ביום הקדוש הזה ומטמאים אויר הקודש של בית אלהינו חס ושלום, יען כי כך היא המדה ברית הלשון וברית המעור כחדא נפקין כחדא שריין כמו שנאמר נצור לשונך מר"ע כנודע לבאים בסוד ה' טעמו של דבר, ולכן כמעט בהשארם שם בבית הכנסת גורמים רעה לעצמם להיות בעלי קריין יותר מאם היו נוחים במשכבותם בתוך ביתם, מפני כי בעון הקילם בכבוד בית הכנסת הן מפאת דיבורם הרע והן מפאת אשר לא ישכבו שמה כשורה ושם ינוחו יגיעי כח כמי שנקר דלתות עזה ופשט לו את הרגל אלה מפה ואלה מפה משלחי הרגל השור והחמור שקדושת בית הכנסת יתבע עלבונה לדאג את נפשותם, וכאשר עשה להכניס חול בקדש כן יעשה לו לטמאו ולא לטהרו, ואילו לא היה שמה וישן בבית היה ניצול.

ומזה בא מה שכמה בני אדם נעשים בעלי קריין בלילי יום הכפורים בבית הכנסת יותר משאר מקומות יען אש נוגה היא עד אבדון תאכל ולהבתה תלהט רשעים אשר לא ידעו להזהר בכבודה, ושומע לנו ישכון בטח ושאנן מפחד רע"ה כי השכינה פורשת סוכת שלום עליהם ואומרת זאת מנוחתי עדי עד פה אשב כי איויתיה, ולאשר איננו שומע בקולינו השוכן בבית הזה יתן בלבך ותשמע דברי חבירך ויקרבוך אמן כן יהי רצון.

סגולת לימוד התורה ובפרט ביוהכ"פ לכפרת עון

כג. והנה חכמים ז"ל אמרו, [53] אם יתכפר עון בית עלי בזבח ומנחה בזבח ומנחה אינו מתכפר אבל מתכפר הוא בדברי תורה, ובזוהר [54] נתנו טעם לדבר בגין דדברי תורה סלקין על כל קרבנין דעלמא דכתיב זאת התורה לעולה וגו' שקיל אורייתא לקבל כל קרבנין וכל מאן דאשתדל באורייתא אף על גב דאתגזר עליה עונשא מלעילא ניחא ליה מכל קרבנין וההוא עונשא אתקרע ובגין דלעי בה לשמה קודשא בריך הוא אתפייס בהדיה.

ובשמות רבה פרשת תצוה, [55] אמרו ישראל רבונו של עולם עניים אנו ואין לנו להביא קרבנות אמר להן הקדוש ברוך הוא דברים אני מבקש שנאמר קחו עמכם דברים ואני מוחל על עונותיכם ואין דברים אלא דברי תורה ע"כ, ולכן ראוי לכל אדם להיות עוסק

בתורה ביותר ובכל עוז ותעצומות כהיום הזה לכפר עליו מאשר חטא על הנפש ולכוין להוציא בכח קדושת היום כל התורה אשר למד בעודו רשע מהקליפה ששם היו הולכים אז ומגביר כחה ועתה בכח התשובה וקדושת היום יוציאנו משם, חיל בלע ויקיאנו ויכניע הקליפה וישפילנה עד עפר.

יבאר שליל יוכ"פ כיומו לענין לימוד מקרא

כד. ואף גם כי בשאר לילות השנה אין ראוי ללמוד מקרא כי המקרא בלי פירוש עומדת בעשיה מקום תגבורת הדינים ואין ראוי לעוררם בזמן שליטתם בלילה מכל מקום בלילה הזאת לילה כיום יאיר, ואשר חכמים הגידו יום הכפורים לילו כיומו כמו שביארנו את טעמו ריש פרק ג' ועל כן בלילה הזאת הותר ללמוד במקרא.

מנהג ישראל לקרוא ספר תהלים בליל יוכ"פ וסגולתו

כה. ועל כן נהגו כל ישראל ללמוד ליל יום הכפורים כל החמשה ספרים שבתהלים כי סגולה רבה היא לכפר על הנפש, ועל כן באו בכיוון בארבעה מזמורים הראשונים ש"ו תיבות כמספר כפו"ר להורות כי סגולתם לכפר ולהיות כופ"ר נפש, ואסמכוהו אקרא אהללה שם אלהים בשיר וכו' ותיטב לה' משור פר וכו', ואומר ה' שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך, כי לא תחפוץ זבח ואתנה וכו', ואומר עולה וחטאה לא שאלת אז אמרתי הנה באתי במגילת ספר כתוב עלי וכו', וכן הוסיפו תת כחם להאריך ימים כמו שנאמר לא אמות כי אחיה ואספר מעשי יה.

על כן ראוי להחזיק בלימודם ביותר כהיום הזה, וסגולה רבה בהם לבטל כל גזרות קשות ורעות אם יקראם כהוגן וכשורה מלה במלה בטעמיהם ובדקדוקיהם, וישים אל לבו אליהם להבין ולהשכיל מה שמוציא בפיו ובשפתיו כי הם דברי תחנונים אשר כל אשר ישים עינו עליהם יקרע לבבו לי"ב קרעים ונפשו עליו תתאבל על פשעו ועל חטאתו, וישפוך את שיחו לפני ה' ולבקש על נפשו בהם אולי תהיה ארוכה למחלתו וזה יעוררהו בתשובה שלימה לפני אלהיו.

אזהרה לרצים בקריאת התהלים

כו. וידקדק הדק היטב בהם, לא כן הקוראים אותם מצות אנשים מלומדה כי אז הרצים יצאו דחופים בדבר המלך מלכו של עולם ומטילים מום בקדשי שמים ושגיאות מי יבין, וקורא עליהם הכתוב למה לי רוב זבחיכם יאמר ה' שאם אינם יכולים לעמוד על נפשם כי השינה חוטפתם מי בקש זאת מידם ללמוד כל החמשה ספרים והלא טוב הוא להם מעט בכוונה מהרבות בלא כוונה, הלא טוב ללמוד ספר אחד הוא לבדו והגה מפיו יצא ורוח שפתיו ברור מללו ולא ללמוד כל החמשה ספרים גם בלא דעת כי אז ידלג כאיל

פיסח, ואשריו אם יזכה להיות בקי ולכוין בהם על דרך הסוד במקצת הכנויים המורגלים בספר הזוהר כשלומדם.

כמה סגולות באמירת תהלים וחומר המפסיק בהן

כז. ואף גם זאת סגולה נפלאה היא לכוין בעת קריאתו בהם בפסוקים שהם מתחילין באותיות שמו, ועל כל פנים יהא זהיר מאד שלא להפסיק בהם כי מלבד עונשו דמאן דפסק יתפסק כמו שאמרו בזוהר ובפרט אם אמר לייחדא שמא דקודשא בריך הוא שבודאי בשיחתו הוא יפול שמפריד היחוד, אלא שמאבד טובה הרבה כי כאשר שמענו מאבותינו כי הקורא אותם כהוגן וכשורה ולא יפסיק בהם בורא מלאך אחד סניגור להליץ בעדו ולכפר עליו ואם פוסק חס ושלום מבטל הוייתו, ועל כן ראוי להזהר שלא להפסיק אפילו בדברי תורה כי כל תיקון נדרש לעצמו.

נוסח שיש להוסיף ביוכ"פ ליה"ר שאחר התהלים

כח. ואחרי גומרו כל החמשה ספרים יאמר התפילה שלהם ויוסיף בלשון זה. **שתכפר** לנו את כל חטאתינו ביום הכפורים הזה ביום סליחת העון הזה, מחה והעבר פשעינו מנגד עיניך כאמור כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו, זכרנו ה' אלהינו בו לטובה ופקדנו בו לברכה וכתבנו וחתמנו בו לחיים טובים בדבר ישועה ורחמים ותחזירנו בתשובה שלימה לפניך וכו' עד סוף התפילה, ואחר כך יאמר קדיש בקדושה.

ראוי ללמוד בליל יוכ"פ מסכת יומא ופירושה

כט. ואחר כך ילמוד מסכת יומא שסידר בה רבינו הקדוש שמונה פרקים בסוד אם לבינה, אם הבנים המכפרת על הבנים כהיום הזה שהיא ספירה שמינית מלמטה למעלה כנודע, ומה טוב אם יקראם בפירושיהם כי ידע וישכיל מה שלומד ולא יקרא מצות אנשים מלומדה הואיל וחננו האל להבין ולהשכיל.

ראוי לקרוא האידרות בליל יוכ"פ וסגולתן לטהרת הנפש

ל. ואחר כך חזור עצמך בקדושה ובטהרה ללמוד בספר הזוהר האידרא של האזינו אשר בה מבואר סוד אם הבנים דרעותא דיו"ד לא אפסיק מינה לעלמין ואתיהיב ברשותה כל חירו דעבדין כל חירו דכלא כל חירו דחיבייא לדכאה לכלא דכתיב כי ביום הזה יכפר עליכם וכו' וסגולתה לקדש את הנפש היפה מאד מאד, ואף באין מבין קריאתה זו היא הילולה ועוררת אהבת ריעים ודודים למעלה, רק שיקראנה באימה וביראה ובחרדה מילה במילה ולא במרוצה ובחטיפה פן יהרסו אל ה' ואת מעשה ידיו יהרסם ולא יבנם וגדול עונם מנשוא, וכבר כתבתי בפרקי ליל חג השבועות יתר אזהרות בזה שים עיניך עליהם.

ראוי להצטער בלומדו בפטירת רשב"י שבסוף האד"ז וסגולותיו

לא. ובהגיעך לקרות בסוף האידרא פטירתו של הרשב"י ז"ל [56] ראוי לך להצטער על פטירתו של צדיק ולהוריד עליו דמעות כי בזה יהיה לך כפרה וכמו שאמרו בזוהר אחרי מות דף נ"ו וזה לשונו, ועל דא ביומא דא קרינן אחרי מות שני בני אהרן בגין דישמעון עמא ויצטערון על איבודהון דצדיקייא ויתכפר להון חובייהו וכל דמצטער על איבודהון דצדיקייא ואחית דמעין עלייהו קודשא בריך הוא מכריז עליה וסר עוניך וכו' ולא עוד אלא דלא ימותון בנוי ביומוי ועליה כתיב יראה זרע יאריך ימים.

ונוסף עוד שם, תו פתחו ואמרו כל זמנא דצדיקייא מסתלקי מעלמא דינא אסתלק מעלמא ומיתתהון דצדיקייא מכפרת על חובי דרא ועל דא פרשה דבני אהרן ביומא דכפורי קרינן לה למיהוי כפרה לחוביהון דישראל אמר קודשא בריך הוא אתעסקו במיתתהון דצדיקייא אילין ויתחשב לכו כאילו אתון מקריבין קרבן בהאי יומא לכפרא עלייכו וכו', הנה מבואר גודל מעלת הצטער אדם על פטירת הצדיק וזוכה לראות זרע ולהאריך ימים ולהתכפר לו וקל משמיא נפל וסר עוניך וכו'.

עוד במעלת לימוד האידרות בפרט בליל יוכ"פ ורמזי סודן

לב. ואשר כח בהם לעמוד בהיכל המלך ולנדד שינה מעיניהם עוד הלילה, ילמדו תחילה האידרא דנשא ואחריה ילמדו האידרא זוטא כי עניינה רם ונשא ומבואר בה סוד הי"ג מדות דרחמי וסוד י"ג מדות דמי אל כמוך, ובקריאת סודותיהן תעורר המדות עליונות למעלה להאיר בהם אור רב וישתלשל מהם שפע רחמים ושלום לכפר על חטאות ופשעים כי זמן כפרה לכל היא ואף גם זאת להאיר אור גדול לעין הקורא בנפשו ורוחו ונשמתו.

ומה גם אם בא בסוד ה' להבין ולהשכיל סודותיה וסוב"ר הרזים אשר נאמרו מפי עליון הרשב"י עליו השלום וחבריו, כי כל האידרא רבה מפרש סוד שם ההו"יה ברוך הוא זולת שם י"ה שבשם כי הם נכללין במה שביאר בעליון מהם, אך באידרא זוטא שם ביאר כל ד' אותיות השם וזה אור גדול לעין הקורא שיכוין לייחד ד' אותיות השם ברוך הוא כשלומד בה ובפרט בלילה הזאת, אשרי אנוש יעשה זאת ובן אדם יחזיק בה.

תפלה לומר אחר קריאת האידרות

לג. ואחר קריאתה או הרבה או הזוטא יאמר נוסח זה.

הדרן עלך האידרא רבה או זוטא והדרן עלך דעתך עלך האידרא רבה או זוטא ודעתן עלך, לא נתנשי מינך האידרא רבה וזוטא ולא נתנשי מינך לא בעלמא הדין ולא בעלמא דאתי, ג' פעמים.

יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתהא תורתך אומנותינו בעולם הזה ויהיו עמנו לעולם הבא, רבי שמעון בר יוחאי ורבי אלעזר בריה ור' אבא אשר אור נשמתם יונקת משלש ראשונות מדותיך העליונות, ורבי יהודה איש החס"ד ורבי יצחק אזור בגבורה ורבי יוסי בר יעקב הדור בתפארת ור' חזקיה בנצח ורבי ייסא בהו"ד ור' חייא בצדיק יסוד עולם ורבי יוסי במלכותך מלכות כל עולמים, וזכותם וזכות תורתם וקדושתם יעמוד לנו שתמחול ותסלח לכל חטאתינו ועונותינו ופשעינו ביום הכפורים הזה ביום סליחת העון הזה, ותחזירנו בתשובה שלימה לפניך ותכונן את לבבנו ליראתך ולאהבתך תמיד.

ובכח לימוד סוד שלש עשרה מדות דרחמי העליונים והתחתונים אשר במדות העליונות אשר קרינו לפניך תקרע רוע גזר דיננו ופקדנו בפקודת ישועה ורחמים וזכרנו לחיים טובים ופרנסה טובה וכלכלה ואריכות ימים בתורתך ובמצוותיך, ויהיה לימודינו נחת רוח לפני כסא כבודך להוציא ניצוצות הקדושות שעל ידינו נתפזרו בין הקליפות והגברנו את כחם, ועתה יגדל נא כח ה' וקבץ נדחי ישראל ויחזרו אל הקדושה חיל בלע ויקיאנו מבטנו יורישנו אל, וגם אתה ידעת כי בשר אנחנו ואין בנו ולא בשום בריה כח להשיג ולכוין עמקי סודותיך האמורים מפי קדושיך האלהיים ואין איתנו יודע עד מה דברים על בוריין ושורשן.

לכן יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שיהא חשוב ומרוצה קריאת סודות תורתך כאילו השגנו הסודות הנפלאות והנוראים אשר כיוונו בהם בניך הקדושים בדברות קדשם ותרצנו, ותפתח לנו שערי אורה להבין ולהשכיל לשמוע ללמוד וללמד נפלאות מתורתך כמו שנאמר גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך, ותהיה עם לבבנו ואמרי פינו בעת מחשבותינו ועם ידינו בעת מעבדינו, ואת צמח דוד מהרה תצמיח וקרנו תרום בישועתך ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים, יפרח בימיו צדיק ורוב שלום עד בלי ירח אמן כן יהי רצון.

קבלה מקדמונים על עוצם מעלת הלימוד ביום הכפורים

לד. והחלש יאמר גבור אני לעשות כסדר הזה אף אם צער הוא לו לנדד שינה מעיניו לתקן כמה לילות עמל מינו לו בכל השנה, ואף גם זאת כי אמרו מהקדמונים כי יפה שעה אחת של תורה ביום הכפורים ממה שיקרא בשנה אחת בשאר הימים כי לא יערכנה זהב וזכוכית וכל חפצים לא ישוו בה וכל המרבה הרי זה משובח.

סגולת הלימוד ביוכ"פ להיות נשמר בטהרה

לה. ואמרו ז"ל, [57] כל המשביע עצמו מדברי תורה ולן אין מבשרין אותו בשורות רעות שנאמר ושבע ילין בל יפקד ר"ע, ובלילה הזאת צריך להזהר ביותר כי גדול עונו מנשוא, ואמרו עליו ידאג כל השנה חס ושלום שדומה לעבד שבא למזוג כוס לרבו ושפך לו על פניו, [58] ותמיד בלימודו בליל הקדושה הזאת במו פיו יתחנן לו יתברך בכח סגולת הכנעת התשובה והתורה בל יפקד רע חס ושלום.

דין התפלה והלימוד ביוכ"פ לאור הנר

לו. ולענין הדין אם ישאר יחיד בבית הכנסת, אם ישנו כולם כתב בעל התרומות שיכול ללמוד בליל יום הכפורים לאור הנר מפני שאימת יום הכפורים עליו, ואף כי אפשר שדעתו לענין תפילת ערבית דהוי כעין ראשי פרקים מכל מקום הסכימו כמה מהאחרונים דבנר של שעוה מותר אפילו בשבת לקרות לאורה ומכל שכן ביום הכפורים דאימת יום הכפורים עליו ומותר אף ללמוד, ומכל מקום אם אפשר לו להיות לו חבר טובים השנים מן האחד ויצא ידי כולם.

ראוי ללמוד ולהתפלל בצד אנשים יראים ובפרט ביוהכ"פ

לז. רק שיבחר שישב אצלו איש ירא אלהים וכן בתפילתו להתחבר עם יראי ה' בתפילתו כי אמרו הקדמונים שאין לעמוד בלימוד ובתפילה אצל רשע שכשהרשע לומד או מתפלל מהרהר הרהורים רעים ושכינה מתרחקת ממנו ומעלים עיניו ממנו, ויהושע הוחרך שערו עם צדקיה ואחאב. [59]

ואף כי אין הפסד אם ישתתף לימוד ותפילת רשע עם רבים ואדרבה כשיעלו למעלה בערך תפילה ולימוד הרשע יראו יותר חשובים וגם הרשע ירויח בהתחברו עמהם, כבר כתב החסיד בעל חסד לאברהם בעין הקורא נהר מ"ו שזהו כשיש עשרה צדיקים ואחד רשע וכן אם יש עשרים צדיקים ושני רשעים, אבל אין כח בתשעה צדיקים לבטל פיסול תפילה ולימוד רשע אחד, ולכן היו בקטורת עשרה סמנים טובים לבטל ריח החלבנה שריחו רע ולכן נאמר אוי לרשע אוי לשכנו.

לח. ולפיכך ראוי ונכון בכל יום ובפרט כהיום הזה שיהיו שכיניו בבית הכנסת אנשים חכמים וידועים ביראת ה', כי כשיהיו היושבים אצלו מתפללים ולומדים בכוונה יקל עליו לכוין לבו גם הוא, אך כשהיושבים אצלו אנשי לצון מתפללים או לומדים שלא בכוונה יקשה עליו לכוין בלימודו ובתפילתו כי על כל אלה אמרו הרחק משכן רע ואל תתחבר לרשע, ובכל סדר הלימוד שכתבנו אם יהיה בעשרה בני אדם אנשי חיל יראי אלהים שיתחברו עמו יעלה במעלות החמודות.

לט. וירא שמים יעשה דבריו בהצנע ואל יתראה בפניהם כפורש מהם ומואס באותם שאינן הגונים כי הקדוש ברוך הוא חס על כבוד ציבור, ואם יראה שמרגישים בענין אל יבדל מתוך העדה ולא ימנע מללמוד עמהם ומהתפלל עמהם כי הרבה רעות נגררים בזה, ולא נאמרו הדברים אלא להבלתי נרגש ומעשהו בסתר ויכלכל דבריו במשפט.

דברי המדרש בשבח לימוד הגדה בעשרה ובקדיש לכפרת עון

מ. ומה טוב ומה נעים חלקו אם ילמוד וידרוש לבני חבורתו במדרשי הגדה מענין היום ויאמרו עליה קדיש כי יועיל מאד לכפר כל עון כמו שאמרו במדרש, [60] נדיבי עמים נאספו עם אלהי אברהם אמר ר' סימון מתעלה שמו של הקדוש ברוך הוא בעולמו בשעה שישראל נאספין לבתי כנסיות ובתי מדרשות ונותנים שבח והודאה וגדולה להקדוש ברוך הוא, ואמר רבי ישמעאל באותה שעה כששומעים הגדה מפי החכם ואחר כך עונים אמן יהא שמיה רבא באותה שעה הקדוש ברוך הוא שמח ואומר למלאכי השרת בואו וראו עם זו שיצרתי לי כמה הם משבחים אותי, באותה שעה מלבישין הוד והדר לכך נאמר ברוב עם הדרת מלך, ובמדרש שוחר טוב אמרו, [61] בשעה שהחכם יושב ודורש בפני הציבור ועונים עליו אמן יהא שמיה רבא אפילו אם נחתם גזר דינם אני מוחל להם ומכפר עונותיהם של ישראל.

אזהרה שלא לעמוד על רגליו ביוכ"פ כ"א בעת התפלות

מא. והחכם עיניו בראשו שלא להאריך בלימוד בלילה הזאת הרבה יותר מדאי ולהיות ניעור כל הלילה כי יאבד כוונת תפילתו ביום האדיר והקדוש הזה ויתנמנם ויאבד טובה הרבה, ואף מי שדרכו בכך רוב השנה להיות ניעור כמה לילות ואשר כח בו לעמוד ביום, מכל מקום כהיום הזה אל יסמוך עצמו על הנס כי שמא חס ושלום יכבד עליו העבודה מהתענית ויבא לבטל מה שהוא חיוב מן התורה.

ומטעם זה גם כן לא יפה הם עושים אותם בני אדם שנוהגים לעמוד על רגליהם כל הלילה וכל היום כי עושי אלה חשבו לעשות מצוה והיא עבירה, וצווחו עליה כמה מהגדולים עליהם השלום כי הואיל והם עומדים על רגליהם כל הלילה היאך יהיה להם כוונה ביום בשעת תפילתם והם נים ולא נים תיר ולא תיר, ורבים מהם בשעת קריאת שמע חטפתם שינה ואינן קורין קריאת שמע וברכותיה שהם מן התורה, ולכן הטוב והישר לעמוד על רגליהם דוקא בשעת תפילת ערבית ולעמוד על עומדו כשהוא מתפלל ומתחנן ביום, ויש רבים עושים ככה ואינו כל כך כבדות ויש להם סמך מן המדרש [62] כי בא ס"מ לפני הקדוש ברוך הוא ביום הכפורים ואומר לו יש לך עם אחד בארץ דומים למלאכי השרת וכו'.

מב. ואם הוא חלוש די לו במה שחייבו חז"ל לעמוד על רגליו והוא בשעת חזרת התפילות ובשעת הסליחות, ובשאר התפילה ישב ויכוין בתפילתו ולימודו ולא יעמוד על רגליו כל היום שאי אפשר שלא יהיה לו צער ומתוך הצער לא יוכלו לכוין ודי להם צער העינוי, ועל כן אף כי הזהיר לנו הכתוב לענות נפשינו כהיום הזה והוסיפו רז"ל רחיצה וכו' כל ענין המביא לידי עינוי נפש להרבות העינוי, שנראה שכל מה שיעשה האדם היום הזה מיניה וביה כדי לענות נפשו לכפרת חטאתיו ועונותיו צדקה תחשב לו, ומכל מקום בדברים המבטלים כוונת תפילתו ותחנוניו אינו רשאי לסגף עצמו כי מתוך הצער לא יוכל לכוין ובלא דעת ידבר ולא לרצון יהיה כי עיקר הכל בתפילתו להבין ולהשכיל כל דבר לאשורו ולהרבות בבכי, ובהכבד עליו טורח משא כבד עיניו ולבו אל הרגשת חולשת איבריו אשר הוא מרגיש ואין מלאך אחד עושה שתי שליחויות.

ואזהרה זו ביותר לתלמידי חכמים כי הם תשושי כח וראוי להם לחוש שלא יחלו חס ושלום ויבטלו מדברי תורה על דבר שאינו מן החיוב אליו, ויעשה מן הבא בידו וירחמו עליו מן השמים ויקרא לו ה' שלום.

כמה אזהרות להיות נשמר בטהרה בעת השינה

מג. ולכן בלילה אחרי גומרו את סידרו כשרואה שהכבידו עיניו משינה ירחיק עצמו ממקומו לצד מערבו של בית הכנסת או בעזרת בית הכנסת ושכב וערבה שינתו וצדקה תחשב לו, רק שיהא נזהר מאד על נפשו שלא יעטוף את עצמו בכרים וכסתות המחממין כי זה מוליד כח התאוה, ועל כל פנים יסיר האנפלאות מעל רגליו כי כסוי הרגל רע מאד להתחמם ולבא חס ושלום לידי דבר אחר, והקדמונים אסמכוהו אקרא דרות ותגל מרגלותיו של בועז כדי שלא יבא לידי חימום ויבא לידי יצר, לכן אף אחר חילוץ אנפלאותיו יהיו רגליו מגולים מתחת הכר, והיא סגולה נפלאה בדוקה ומנוסה אצל רבים.

ואותם בני אדם הישנים באנפלותיהם מלבד כי הם מסכנים בעצמם כדאמר שמואל ביומא, אף גורמים רע"ה לעצמם לבא לידי דבר אחר חס ושלום וראוי לגעור בהם ולהזהירם ולהודיע אליהם כי לכל העם בשגגה, ולתלמידי חכמים קשה הדבר ביותר כי גם אמרו מן הקדמונים כי בדרך סגולה קשה הדבר לשכחה ואיתיה באזהרה דפן תשכח.

מד. ובדרך סגולה גם כן להנצל עצמו להיות בשמירה בלילה הזאת וכן בכל הלילות, לשכב כל הלילה על צד שמאל טוב מאד להכניע הקליפה לילית וחיילותיה השורים בטחול ומבטל את התאוה, ואף גם זאת להזהר לישן מתוך שמחה כי עצבות ודאגה ויגון רע ומר לענין דבר אחר, ועל כל פנים עיקר גדול בזה הוא להסיח דעתו מזה הענין

ויבטח בשם ה' וישען באלוהיו ולא ייראו ולא יפחד לבבו כי הדמיון הוא פועל מאד וילכד ברשתו חס ושלום.

להזהר ביותר בלילה זה בק"ש על המטה ואופן כוונתה

מה. **רק** את נפשו ישמור באומרו קריאת שמע על מטתו כהלכתה וכתקונה ביתר שאת מכל הלילות כי מרוממת היא על כל השמירות כמו שנאמר רוממות אל בגרונם וחרב פיפיות בידם, ואשר להיות כי כיוון בשעת הוצאת ספר תורה כל נדרי בתקון זרע לבטלה בפסוק אור זרוע לצדיק כמו שהארכנו לעיל, גם עתה בשעת קריאת שמע יוסיף ידו שנית לכוין בה לתקן את אשר קלקל במחשבתו הרעה שהביא עצמו לידי קרי והוצאת זרע שלא על ידי אשתו וכרת מזלו ושורשו מן נוקבא דז"א כי הוציא בעונו ניצוצות קדושות שלא על ידה והם ירדו לקליפת נוגה ומשם נעשקות מאשת זנונים ומכל מזיק שלה נעשה גוף אחד לכל אחד מהטיפה, ולפיכך עתה כי עת הרצון היא מאד יכוין להחזיר הנשמות ההם לקדושת כלי החדש הנעשה בקריאתו קריאת שמע ולהרוג הגופים ההם בחרב פיפיות דקריאת שמע.

מו. **וכן** כשיאמר פסוק יעלזו חסידים בכבוד יהיה כוונתו להרוג הגופים דטפות זרע שיצאו על ידי שלא שהה על הבטן כשהיה משמש עם אשתו המתלבש בקליפת נוגה עצמה הכלולה מטוב ורע כי הוצאתם אינו רע גמור שהרי כוונת התעוררות ההוא לתשמיש המותר היתה, ועל זה נאמר יעלזו חסידים בכבוד הם אותם שרוצים לשוב בתשובה מחטא זה, ירננו על מה שעושים על ידי משכב"ותם שהם נשותיהם כי הורגים אותם המזיקים שנבראו עמהם, על ידי כי ר'וממות א'ל ב'גרונם ראשי תיבות באר בארה של רחל אמנו כנודע באורך לבא בסוד ה'.

אזהרה מועלת להיות נשמר בטהרה ביוכ"פ

מז. **ואשר** עלול לנזילות זה בשאר הימים צריך הרבה מאוד קודם יום הכפורים לתקן עונו על ידי התקונים שבאו בספרי הקדמונים ז"ל ולא יכנס ליום הכפורים פגום מעון זה, כי אף אם ישוב ויעשה תקונים וסיגופים על שאר עונותיו, אם לא שם לבו לתקן את אשר עיוות בעון שז"ל קרוב מאד שיטמאוהו בליל יום הכפורים כי מוצא מין את מינו וניעור בבא כל איש להתקדש כיום הזה וקנאין פוגעים בו.

התעוררות תשובה למי שלא נשמר בטהרה ביום כפור

מח. **ואשר** לא שת לבו את דבר ה' ויקרה מקרהו בלתי טהור בליל יום הכפורים גדול עונו מנשוא, ואמרו ז"ל בשילהי יומא [63] הרואה קרי ביום הכפורים ידאג כל השנה כולה, יען כי מראין לו שלא קבלו תעניתו והשביעוהו במה שבידם להשביעו כעבד שמוזג כוס

לרבו ושופך לו קיתון על פניו, ונוסף גם הוא כי היה לו לתקן את מעשיו ולהסיר את החיצוני מעליו לפני בא יום ה' ולא עשה, (ומטעמים אלו תבין כי אין חילוק בזה בין רואה קרי בלילה לבין רואה ביום דשניהם שוין לרעה וביום הכפורים לאו דווקא).

ובפרט לפי מה שאמרו ז"ל, ראה אדם קרי חייב טבילה אמר מי רואני ואין בכך כלום והעבירו מנגד פניו שוב רואה קרי ואמר מי רואה אותי וכו' עד שלשה פעמים ועובר על מה שנאמר פעמים שלש עם גבר והוא נעשה זב מתחלת דרכיו שנאמר איש איש כי יהיה זב מה תלמוד לומר איש איש למקרה לילה, אם חזר ועשה תשובה מרפאין אותו ואם לאו הרי הוא בחזקתו עד יום מותו שנאמר וזאת תהיה טומאתו בזובו ע"כ.

אשר על ככה ידאג כל השנה כולה ולבו בקרבו יחיל ויאנח בשברון מתנים כי משך הקליפות בגופו ונפשו לא מטוהרה וטמא טמא יקרא, והעלה עשן באפו יתברך וגחלים בערו ממנו ולו הסתיר פניו ממנו האל יתברך ויגרשהו וילך, וישוב אל ה' וירחמהו וביותר בעצם היום הזה יום האדיר והנורא עוד השמש במרומים להתודות לפניו יתברך את אשר חטא והעוה על הנפש וטימא קדשי שמים וקלקל צינורותיהם וימנעו רביבי השפעתם והרחיב גבול הרשעה, וידבר עם נפשו לאמר אוי לי כי נדמיתי כי כמוני כמוך ונהי כטמא כולנו וכבגד עדים שלא ברצונך ויתן את קולו בבכי לאמר, יסרני ה' אך במשפט אל באפך פן תמעיטני, הרב כבסני מעוני ומחטאתי טהרני, אומר אלי אל תעלני בחצי ימי עד מלאות ימי שנותי בהם שבעים שנה אולי אוכל לתקן את אשר פגמתי ואנכי בראתי משחית לחבל.

סגולה לכפרת העון לכוין בי"ג מדות ובפרט בשנים מהן

מט. ואף גם זאת יכוין ביום הזה באומרו הי"ג מדות דרחמי לטהר נפשו מטומאתו ומטומאת עונותיו על ידי המשכת אור העליון מלובן העליון בכוונתו בהם, ובפרט בשנים מהם שבם נזכר טהרה והתלבנות הטומאה מהנפש אשר לא מטוהרה, בתיקון שני שהוא נושא עון ואמרו באידרא [64] וחד חשוך הוה אתסחי בההוא נהורא כמאן דיתסחי בההוא נהורא עמיקא וכו' פתחו ואמרו נושא עון חמיתא, ובתיקון שלישי שהוא עובר על פשע ואמרו שם שעליו נאמר ורוח עברה ותטהרם.

ועם היות שכל י"ג מדות סגולתם להמתקת הדינין עם כל זה באלו השנים שנזכר בהם טהרה יכוין בהם בפרט, וסגולתם רבה היא מאד לטהרו וללבנו ובפרט כהיום הזה כי סגולה לטהר את הנפש מטומאתה ומכל חטאתיה ונאפופיה מבין שדיה כמו שנאמר כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו, ושוב יקבל עליו

לקיים מן הבא בידו דרכי התשובה וכל התקונים אשר כתבנו לפגם עון זה בפרק ב' מהשובבי"ם עיין עליהם.

עיקר תקון העון להוסיף בתורה המטהרת יותר מכל הטהרות

נ. ותחת הטומאה אשר גברה בגופו ובנפשו עתה ילביש אותם מחלצות טהורות ויוסף לקח מידי יום ביום כי סגולת התורה להפשיט רוח הטומאה ולקרר הטומאה מאש היצה"ר ואם ללבן היצר שלכך כתיב בה אמרות ה' אמרות טהורות, וכן אמרו בזוהר פרשת קדושים דף פ', ותא חזי לא אתדכי בר נש לעלמין אלא במילין דאורייתא בגין כך דברי תורה לא מקבלי טומאה בגין דאיהי קיימא לדכאה לאילין מסאבי ואסוותא באורייתא משתכחא דכתיב רפאות תהי לשרך וכתיב יראת ה' תוסיף ימים דכיותא אשתכח באורייתא דכתיב יראת ה' טהורה עומדת לעד מאי עומדת לעד דקיימא תדירא בההוא דכיותא ולא איתעדי מינה לעלמין עכ"ל, ולכן יתחזק בלימוד התורה כי טהרת התורה עולה על הכל והיא עיקר כל הטהרות.

תקון למי שנכשל בטומאה ביום כפור

נא. ונמצא כתוב כי טוב לו שיאמר הארבע קדושות שייסד ר"א הקלירי ליום הכפורים שלושים יום רצופים מיד אחר יום הכפורים בהכנעה גדולה ודמעות שליש.

ואחר כך יאמר מזמור ל"ט, ויכוין בסופי תיבות אמרתי' אשמרה' דרכי' מחטוא' בלשוני' סופי תיבות שם יֶהְיַאְ ונקודותיו יוצאים מפסוק אֶשמרה לְפי מַחסום בְּעוד רָשע לנגדי, ויכוין לתקן פגם הקרי על ידי השם הקדוש שיוצא בא"ת ב"ש מן דרכ"י והוא קְגָלְמֶ וניקודו מר"ת אמרתי אשמרה דרכי מחטוא שאלו השני שמות מבטלין ומכריתים כל נגעי בני אדם וכוחות הטומאה מעליו, ועוד יש כוונות בפסוק זה ואין להעלותם בספר זה דלאו כל מוחא סביל דא.

ואחר מזמור הנזכר יאמר מזמור פ"ח על מחלת לענות וכו' שיש בו קל"א תיבות כמנין סמ"אל ומכניעו על ידי המזמור זה מאשר שלט עליו בעון קריו, ואחריו מזמור קט"ז ואחריו קכ"ד עם כל הכוונה שכתבנו לעיל בערבית.

סגולת הניעור ליל שישי ויום שלפניו לשמירה מהעון ותקונו

נב. ואם יכול לעמוד על נפשו להיות ניעור משנתו כל ליל שישי כי מדתה בצדיק יסוד עולם והיא מדת כל הכוללת כל תקוני העונות יועיל לו הרבה, ולא עוד אלא שאם יהיה זריז להיות ניעור ליל שישי ויום שלפניו יועיל גם כן להנצל מפח המוקש כל ימות השבוע ממקרה אשר לא טהור והוא בדוק ומנוסה אצל רבים, וטעם הדבר פשוט כי

כאשר הוא עושה נחת רוח למדת הצדיק העליון כן יעשה לו והרשעה כולה כעשן תכלה ושאנן מפחד רע"ה.

תקון התענית לנכשל בטומאה ביוכ"פ, ואם יתענה קודם סוכות

נג. ונוסף גם הוא תיקון לעון זה להתענות ולהבין לטהר תגבורת טומאתו כי התענית הוא אש מטהר וכמו שאמרו בזוהר שמות, [65] אמר רבי יהודה מתוך תעניתו של אדם מחלישין איבריו וגובר עליו האש ובאותה שעה צריך להקריב חלבו ודמו באותו האש והוא מזבח כפרה וכו' אמר ר' יצחק מכאן ולהלאה כתיב כל דבר אשר יבא באש תעבירו באש וטהר ע"כ.

נד. ואני התרתי לאיש אחד אשר פחד ורהב לבבו הרבה מאד ממקרה אשר לא טהור בליל יום הכפורים, ושאלני היוכל להתענות בארבעה ימים שבין יום הכפורים לסוכות הואיל והם ימים של שמחה ואין מתענים בהם, ואני אמרתי לו דהדין פשוט בזה דיוכל להתענות ושב ורפא לו מדין הרואה חלום רע בשבת שחייב להתענות והתירו לבטל עונג שבת מפני תעניתו, והיינו טעמא מפני שכיון שהראו לו חלום רע הראו לו מן השמים שנמצא עולתה בו שיש מקטרגים כנגדו וצריך הוא לשוב ממעשיו כדי לבטל המקטרג, ויתענה ויכוף כאגמון ראשו ולא יתענג כלל אלא ישב ודומם וזו היא שמחתו וענוגו בהיותו זוכה לעונג גדול בביטול העונג הזה.

הנה כי כן גם מי שראה קרי בליל יום הכפורים ורואה את עצמו מובדל ומרוחק מאת אלהיו יתברך מצד מעשיו הרעים ודרכיו המקולקלים אשר הגביר את הטומאה עליו ועתה בא להסיר הבגדים הצואים מעליו ולשוב לדרך הטובה ולהתקרב לפני חנון המרבה לסלוח, ונפשו נבהלה מאד במלאות ספיקו אם תעלה לו שנתו אם לאו והוא אינו יודע את עתו אם יניחו לו לשוב תשובה שלימה וראויה לפי כובד טומאתו.

נה. ומה גם כי הימים האלה נזכרים ונעשים עת באו ימי השילום כי המשפט לאלהים הוא השליט בעת ההיא במקום שאמרו לחתום גזרי בית דין הצדק, כי משעת נעילה הונח דבר משפט כל איש בצריך עיון והשקפה לטובה הכל לפי המעשה והטוב ההוא אשר ייטיב לאיש העומד לדין וחיה, והיה אם לא יתקן חטאתו ואשמו אשר עיוותו חס ושלום הרחמים לא יכמרו אבל יחמרו להחמיר בפסק דינו, יחליפו שטתם להוסיף לרע לו פסקי תוספו"ת על פסקי הרא"ש והמלמד זכות חוזר ומלמד חובה, ואחר גמר דין מחלוקת לחלק הפתקים בנתינה מיד ליד, עידי מסירה כרתי לתת לאיש כדרכיו הן לחיים הן למות.

ומי זה האיש מרגיש אשר לא ירגיש מרוגז הדין והגזרה ולמהר ולהחיש מפלט לו, וכל שכן וקל וחומר למי שקרה לו כל אלה שראוי לו להבין ולהתענות עוד השמש במרומים בימים האלה אשר בין יום הכפורים לסוכות לבקש על חטאתו ואשמו אולי יעלה מרפא וארוכה למחלתו, ואין בזה עון אשמה אלא אדרבא צדקה תחשב לו שמזכה את נפשו העגומה לבלתי הכריתה עד תשלים חוקה ברוב הימים וטהרה ממקור דמיה ושבה אל בית אביה כנעוריה, ומה לו לבקש שמחת הימים יותר מזה להתקרב לפני אלהיו והיא שמחה גדולה ויתרה לנפשו העלובה והעגומה בת מלך שבויה בין כמה זאבים, והגוף הנגוף החוטא כיון שלא זכה לשמחה לא ישמח אלא יתאבל ויאנח על כל הרעה אשר עשה וזו היא שמחתו אם בעל נפש הוא.

נו. ומזה הטעם היה היתר ללבוש שק ביום הכפורים גם כן לאיש אשר נפשו עליו תבהל על מקרהו וחש על נפשו לשוב אל ה' וללבוש שק להשמיע במרום קולו לבקש על נפשו, כי אף כי יום הכפורים יום טוב הוא, הואיל והותר מכללו בעינויים הרבה, לאיש אשר אלה לו ולבו נוקפו נראה לי דמותר גמור הוא, אלא שחבירי לא הודו לי לענין השק ביום הכפורים דיום טוב הוא.

סגולה לנכשל ביוכ"פ להשלים שנתו אם יוסיף בתורה ותשובה

נז. ובודאי הגמור כי אם כה יעשה וכה יוסיף בתורה ובתשובה ותענית יעלה שנתו בטוב ובנעימים ותטיב לו החתימה ויראה זרע ויאריך ימים, ובלבד שלא ישליך אחרי עבור שנתו כל אשר פעל ועשה אחר גוו כי אז חס ושלום יוסיף על חטאתו פשע וישוב אל הארץ כשהיה.

תוכחה לת"ח המקלים בחומר מ"ש ז"ל במי שנכשל ביוכ"פ

נח. ואולם רבים תלמידי חכמים יקלו על עצמם כי יקר להם מקרה בלתי טהור בליל יום הכפורים ולא חלו ולא רגשו בדבר, וישליכו אחרי גוום מלשקוד על דלתי התשובה לבקש על נפשותם אשר אמרו לנפשם כי לא אמרו ידאג כל השנה רק לרחוקים מהצדקה ומתורת ה' ואשר לא שת לבו אל דבר ה' ומצד מחשבותם פועלים ר"ע על משכבותם, לא כן לישרים בלבותם המתקדשים והמטהרים עם קונם כי אף כי תקראן אותם כאלה אין בהם עון אשמה כי אין זה אלא מצד הקדושה יתירה כי קנאין פוגעים בה.

אכן לא זו הדרך ליראי ה' ולחושבי שמו לתת כתף סוררת אל דרכי התשובה והתקונים הצריכים לו ולהיות צדיק בעיניו ולומר חנני אלהים ויש לי כל, כי אם יפשפש וימשמש מעשיו על כל דבר פשע על קל על חמור אשר חטא על הנפש אז יראה כמה לו עונות וחטאים תלי תלים, וכל עוד ידו נטויה לחפש עוד יוסיפו להגלות לו כהנה וכהנה עבירות

שהאדם דש בעקיביו והוא לא ידע ואשם, ואם ישים פניו אל כל צדקותיו אשר עשה ואשר אשום אשם בכל עון ובכל חטאת וישקיף וירא כי עשרת פעמים יהיה סרח העודף במעשה הרעה על כל הטובה, כי מי עסק בתורה שלא נשתמש ונהנה מהקרא רבי או נתייהר ובא לכלל כעס ולכלל טעות ועל דרך זה בכל מצוות ה'.

נט. על כן אם בעל נפש הוא אף כי הוא מיראי ה' וחושבי שמו ויקר מקרהו חס ושלום ביום הכפורים, נפשו עליו תאבל ולבו חלל בקרבו ועיניו יעלעו דם ובלב נשבר ונדכה יתודה ויאמר אללי לי כי עונותי הטו אלה, ויתחזק לענות אל ה' בבכי ובתחנונים וצום ושק ואפר אולי יתכפר לו וה' יגמור בעדו.

אזהרה לת"ח להתעורר ביותר לתשובה כדי לעורר יתר העם

ס. וההקש זה לכל מעשה העבודה ביום האדיר והנורא הזה לבלתי יקלו באמירת הרחמים והסליחות ולהתעסק בלימודיהם, רק יהיו ראשונה לשפוך את שיחם לפני ה' אשר מהם יראו וכן יעשו כל יתר העם לעורר עצמם לתשובה ולבכות על עונם בתפילתם כי ראו כי לתלמידי חכמים גדול הכאב מאד לבכות ולספוד לצרת עונותם ויאמרו אם בארזים נפלה שלהבת מה יעשו איזובי קיר וזכות הרבים תלוי בם וצדקתם עומדת לעד, וכבר כתבתי בזה באורך בפ"ב דסליחות קחנו משם.

יבאר שחומר מי שאירעו מקרה יום הוא כמקרה לילה

סא. ואף גם זאת אודיעך כי רבים לא נזהרו עצמם מבוא בטומאה זו חס ושלום רק בלילה ולא ביום ואם יקר מקרה כשישנו ביום לית דחש, שטעו בזה דאדרבא יש מגדולי ישראל אשר פירשו הרואה קרי ביום הכפורים שזהו דוקא ביום ולא בלילה, ואף כי לא נראו דבריהם מכל מקום הכל שוין דלילה כיום ויום כלילה כולן שוין בענין זה (עיין בספר חסידים סי' תנ"ה), ושומר נפשו יזהר אף ביום כאזהרתו בלילה ולא יאבד טובה הרבה, ומה טוב ומה נעים חלקו אשר אל יתן דומי לו ביום בלימודו ולא יצטרך לכל אלה.

פלוגתת הרמב"ם והבה"ג לענין טבילת בעל קרי ביוהכ"פ

סב. ולענין טבילת בעל קרי כתב הרמב"ם [66] וז"ל, מי שראה קרי בזמן הזה ביום הכפורים אם לח הוא מקנח במפה ואם נתלכלך רוחץ מקומות המלוכלכין בו לבד ומתפלל, ואסור לו לרחוץ כל גופו או לטבול שאין הטובל בזמן הזה טהור מפני טומאת מת ואין הטבילה לקרי בזמן הזה לתפילה אלא מנהג ואין מנהג לבטל דבר האיסור אלא לאסור את המותר, ולא אמרו שהרואה קרי ביום הכפורים טובל אלא כשתקנו טבילה לבעלי קריין וכבר ביארנו שבטלה תקנה זו עכ"ל.

אמנם יש חולקים עליו וסוברים שטובל כדרכו כדתניא כל חייבי טבילות טובלין כדרכן בין בתשעה באב בין ביום הכפורים, והתם פליג ר' חנינא סגן הכהנים אתשעה באב ואומר כדאי הוא בית אלהינו לאבד טבילה אחת בשנה, ונראה דר' חנינא לא פליג אלא בתשעה באב לחוד כדיהיב טעמיה אבל ביום הכפורים לא פליג, והיא סברת בה"ג ור"י ברצלוני ז"ל.

הכרעת המחבר בדין טבילת בעל קרי ביום הכפורים

סג. ולכן נראה דאם הוא ירא אלהים ונוהג עצמו כמנהג הרמב"ם ז"ל שהשיב לראשי ישיבות שבבבל שמימיו לא ביטל אותה, ומאחר שמנהגו כך לבו נוקפו ולא מצי מתפלל כי לבו בל עמו, כדאי הם הגדולים ההם המתירים לסמוך עליהם ולטבול הואיל ואינה רחיצה של תענוג ושל הנאה, ולגבי דידיה שנוהג עצמו כל הימים בטהרה ובנקיות הוה ליה כהיו ידיו מלוכלכות בטיט ובצואה שמותר לרחצן הואיל ולא קא מכוין להנאת רחיצה כי אם לטהר מלכלוך וטינוף.

ועוד כיון דהתירו למי שהוא אסטניס שצריך לקנח פניו במים שאין דעתו מיושבת עליו כל היום עד שיקנח שיכול לקנח, הוא הדין לנדון דידן דהואיל ומנהגו לטבול כל הימים ואין דעתו מיושבת עליו שמותר, וגדולה מזו אמרו דמקבל פני רבו עובר במים וכל שכן פני שכינה, וכן העידו לי שהרב מהר"י מברונה זלה"ה עשה מעשה.

עוד בענין הנזכר, ודין טבילת אשה ביוכ"פ משו"ת "בנימין זאב"

סד. וכן הרב בנימן בכה"ר מתתיה ז"ל כתב בספרו [67] גבי מה שכתב ר"ת דקיימא לן דטבילה בזמנה אינה מצוה, חילק דהיינו היכא דאין בעלה בעיר אבל היכא דבעלה בעיר שרי משום מצות עונה לטבול בשבת וכן ביום הכפורים, ואף על גב דביום הכפורים אסורה בתשמיש המטה ולאו טבילה בזמנה איכא מכל מקום כדי להתפלל האשה ביום הכפורים בנקיות ובטהרה יכולה לטבול ביום הכפורים וחשיב לה בשביל מצוה, וכדי לעשות נחת רוח להן אין ממחין בידם וכדאמרינן בחגיגה פ"ב [68] דהביאוהו לעזרת נשים כדי לעשות להן נחת רוח, פירוש עגל זבחי שלמים שסמכו עליו נשים, לא מפני שהסמיכה כשירה בנשים דהא דרשינן בני ישראל סומכים ולא בנות ישראל סומכות אלא לעשות להן נחת רוח, וכתבו שם התוספות בד"ה לעשות נחת רוח דנשי דידן אם באות לעשות מצות עשה שהזמן גרמא ולברך עליהן אין ממחין בידן אף על גב דפטורות ולא מיקרי ברכה לבטלה.

וכתבו נמי בפרק המוצא תפילין [69] דמיכל בת שאול מנחת תפילין ומסתמא גם כן היתה מברכת, ואשתו של יונה היתה עולה לרגל והיתה מביאה עולת נדבה במקום עולת ראייה

ואף כי לא היתה מחוייבת, וכן יש לומר גבי נשים דמותרות לטבול בשבת ולא חיישינן לסחיטה וכן ביום הכפורים ואין לחלק בין יום הכפורים לשבת כדאמרינן בפרק יו"ט, [70] אמר רבא מי איכא מידי דשבת שרי ויום הכפורים אסיר, הרי דכדי לעשות נחת רוח להן התיר לטבול ביום הכפורים כדי להתפלל בנקיות ובטהרה.

ציונים והערות לפרק ד

46) ע"ז דף כ' ע"ב. 47) ירושלמי הוריות פ"ג ה"ב. 48) רמב"ם הל' עבודת יוהכ"פ פ"א ה"ו. 49) ילקו"ש ויקרא פט"ז רמז תקע"ח. 50) זוהר תרומה דף קל"א ע"ב. 51) זוהר ויקהל דף ר"ה ע"ב. 52) זוהר בשלח דף מ"ז ע"ב. 53) ר"ה דף י"ח ע"א. 54) זוהר קדושים דף פ' ע"ב. 55) שמות רבה פרשה ל"ח אות ד'. 56) זוהר האזינו דף רצ"ו ע"ב. 57) ברכות דף י"ד ע"א. 58) יומא דף פ"ח ע"א ובפרש"י שם. 59) עי' סנהדרין דף צ"ג ע"א. 60) מדרש משלי פרשה י"ד. 61) מדרש משלי פרשה י'. 62) ילקו"ש ויקרא פט"ז רמז תקע"ח. 63) יומא דף פ"ח ע"א. 64) זוהר נשא דף קל"ב ע"ב. 65) זוהר שמות דף כ' ע"ב. 66) רמב"ם הל' שביתת העשור פ"ג ה"ג. 67) שו"ת בנימין זאב ח"א סי' קמ"ח. 68) חגיגה דף ט"ז ע"ב. 69) ערובין דף צ"ו ע"א תוד"ה דילמא. 70) ביצה דף י"ח ע"ב.

פרק ה - אשמורת היום וסדרו

מעלת הקימה באשמורת ביוכ"פ ורמזו במדרש

א. כתיב קמתי אני לפתוח לדודי וידי נטפו מור ואצבעותי מור עובר על כפות המנעול, בכתוב הזה רמוז כל אשר יעשה האדם וחי בהם ביום הכפורים, תחילה ובראשו לקום באשמורת, לפתוח לדודי זה תפילת יוצר, וידי נטפו מור זה תפילת מוסף, ואצבעותי מור עובר זו תפילת מנחה, על כפות המנעול זו תפילת נעילה כמו שביארו רז"ל במדרש חזית. **וראוי** ונכון לכל אדם לקום ולהתעורר משנתו לפני יום בא לה' באשמורת הבוקר יום הקדוש הזה ולהכון לקראת אלוהיו חנון המרבה לסלוח כי עת שערי רצון להפתח ותפילתו ותורתו רצויה להודות לשם ה' ולהתחנן ולבקש מלפניו מחטאתו אשר חטא על הנפש, ואם בשאר הימים הפליגו חכמים לדבר כמה מעלות טובות לעומד ושונה בראש אשמורות, וכשמתעורר למעלה שרביטא דחסד בשכינת עוזינו לא עלה בלחודהא אלא עלה ועל אינון דמשתתפין בהדה כמו שנאמר יומם יצוה ה' חסדו וכו', וכל שכן וקל וחומר כהיום הזה דחדוותא סגיא לעילא ורעותא דכלא ישתכח ותרין נהורין נהרין כחדא נפקין וכחדא שריין.

טעם שאין להרבות בשינה ביוכ"פ

ב. ואף כי אמרו יום הכפורים לילו כיומו מכל מקום הכל מודין כי מעלת היום רבה היא מאד יותר מהלילה מכמה עליות שעולה על ידי החמש תפילות כמבואר בדברי הרב זלה"ה, דודאי אם יעמוד באשמורת היום הזה ימשיך עליו חוט החסד בכפליים

והנפש היפה שבו תהיה לה נחת רוח יתירה לקבל אותו האור העליון מלמעלה מה שלא נהנית כן בכל ימות השנה וכל הקודם זכה וישא ברכה, כי אין ראוי להתענג בשינה פן יקראנו אסון ביום הקדוש ההוא וכדמרגלא בפומיה דרשב"י בזוהר, [71] בני נשא דמתענגי בשנתהון נפקי מינייהו שידה ושידות, וכל שכן היום דאיכא קדושה יתירה שיחוש כל אדם על קדושתו כי קנאין פוגעים בה חס ושלום.

סגולות הלימוד באשמורת יום הכפורים

ג. ואף גם זאת תהיה כוונתו לכפר עליו מה שלא קיים ענין זה בכל ימות השנה שהפליגו חכמים בעונשו, והן עוד היום גדול בנותנו את לבו ובהתודות חטאתו ואשמו אשר אשם לה' ולא אמר איה אלהי עושי נותן זמירות בלילה, ויתחרט ויתמרמר ועיניו יעלעו דם על אשר לא חס על כבוד קונו, כדאי הוא לכפר עליו ולהתיר את נזופו כי זמן כפרה לכל היא ויכניע ויקצץ כל המשטינים עליו בעת פותחו לעסוק בדברי תורה וכמו שאמרו בזוהר, [72] כיון דאיהו פתח באורייתא כל אינון זינין בישין אעיל לון בנוקבי דתהומא רבה, לא כן מי שלא שת לבו את דבר ה' גם ביום הזה כי מעורר עליו כל הימים הראשונים ומשחית נפשו הוא יעשנה ומפרי מעלליו יאכל.

ד. ומכלל המעלות אשר בזה אחת מהנה יועיל ליום הוא מאד והוא מה שאמרו בזוהר [73] בפסוק או הודע אליו חטאתו זה לשונו, ומאן דקאים בלילה למלעי באורייתא אורייתא מודעא חוביה ולא באורח דינא אלא כאימא דאודעא לבריה במלה רכיך והוא לא אנשי ליה ותב בתיובתא קמיה מריה ע"כ.

כשמונע עצמו מעינוג יכוין למצות עינוי

ה. ועל כן החלש יאמר גבור אני ויקום כגבור לתת שעשועים לקונו, ותכף ומיד בהקיצו משינתו יטול ידיו ויכוין לרחצם עד קשרי אצבעותיו לקיים אחד מהחמשה עינויים שאחד מהנה הרחיצה, כי לפי שהוציא הכתוב אכילה בלשון עינוי קבלו בזה חכמים שבא לאסור כל דבר שהוא תענוג שהמבטלו מענה את נפשו וכל אחד מחמשה עינויים אלו מצאו להם כתוב דאקרו עינוי, וצריך כל אדם בבואו במקום שהוא היה עושהו בכל יום ומונע עצמו לתת לב למניעתו ולעשות הדברים לשם פועלן ולא מצות אנשים מלומדה.

סוד חמשה ענויין ורמזיהם

ו. ובפרט למי שבא בתעלומות חכמה ויונק מסוד תנחומיה יכין לכוין כל אחת ואחת מהנה למקום רמיזתה אשר באו מכוונות למדות העליונות, שעל ידי התעוררות החמשה עינויים אלו פה עמנו היום מתעורר התשועה לישראל לכפר עליהם מחמש מדות

עליונות אשר בהם התפשטות אם לבינה אם הבנים דבה חירו דכלא והיא מוציאתם אל הגלוי למטה ומעשה ידינו כוננה עלינו, ועל ידי עינוי האכילה והשתיה מתעוררים חסד לאברהם ופחד יצחק ועל כן שתיה בכלל אכילה כי שתיה מסטרא דיצחק וצריך לכלול אותו בימין לעולם כי זהו סוד העקידה אברהם הוא איש החסד ויצחק הוא סוד הגבורה אש ממים, וכדי להמתיק אותו שלא יחריב העולם בא ענין העקידה כדי שיהיה לעולם נכנע ונקשר עם החסד ולכן אמרו שתיה בכלל אכילה והם אחד, והרחיצה ליעקב והסיכה לנצח ונעילת הסנדל להוד ותשמיש המטה לצדיק יסוד עולם.

והדברים האלו מבוארים בזוהר תצוה [74] ז"ל, חמשה עינויין בגין לאסתייעא מחמש סטרין עילאין דיומא דכפורי אפיק לון ואינון תרעין דילה ואי שתיה קא חשיב דאיהו מסטרא דיצחק הא שית ואף על גב דבכלל אכילה איהו וכדין אינון שית וענוייא בתרייתא תשמיש המטה איהו ובדרגא שתיתאה שכיח ולקבליה אנן עבדין עינוייא דא עכ"ל.

וכל אדם אינו חייב אלא כשיעורו רק שיתן אל לבו אליהם וכי הם רומזים לענינים עליונים ונעלמים, ודרך כלל יכוין דבר לפי פשוטו כי הן מכוונים למספר אבותינו אברהם ויצחק ויעקב ומשה ואהרן ויוסף ולעוררם ממקומם, וכן בחמש תפילות היום הם כנגדם כי לעולם יצחק כלול באברהם כאשר ביארנו ונחשבים לחמש, ובהצטרף חמשה עינויים וחמש תפילות הם עשרה לעורר זכות עשרת הדיברות והעשר מדות הנזכרות בפסוק לך ה' הגדולה והגבורה והתפארת והנצח וההוד כי כל בשמים ובארץ לך ה' הממלכה והמתנשא לכל לראש.

תקון עוונות הנעשה בה' עינויי יוהכ"פ

ז. וכה תכוין לפרוש כהיום הזה מכל תענוגי העולם הזה הגשמיים ויתקדש בקדושה עליונה כי לא תמצא אלא על ידי התענית וחולשת האיברים הגשמיים, כי לא בכח גשמי יגבר איש להשיג שלימות הנפש ולאשר חטא על הנפש על ידי התלהבות אש היצר הרע אשר יבער בלבו, לכן בא היום אש של התענית וממרק אותו האש כי בערה בהם אש ה' הקדוש ולכן אסור לרחוץ ביום הכפורים בין בחמין בין בצונן ואפילו להושיט אצבעו במים אסור להגביר כח האש על ידי התענית, ויתוקן על ידי כן כמה איסורי מאכלות אסורות אשר נכשל בהם ואף בשתיות אסורות אשר שתה ולעה והגיע לשכרותו של לוט ושכח את ה' אלהיו.

ח. וכן בעינוי הרחיצה ישים את לבו לתקן עון, ואשר רוחץ ברחיצות של תענוג להתעדן בדשן עצמותיו ורחיצות שבהן בא לידי איסור סחיטה בשבת, ואשר לא רוחץ בנטילה כדת וכשורה או ביטלה והביא אלוה בידו.

ט. וכן בעינוי הסיכה ישים אל לבו לתקן מה שקלקל בעונו השמן הטוב העליון שהוא נמשך תחילה על הראש ואחר כך הוא מתפשט ויורד על הזקן, ואחר כך שיורד על פי מדותיו הם שאר המדות ומנעו בעונו, עתה יכוין בעינויו להגביר כח זה השמן ולהמשיך אותו ולאדלקא בוצינין, ואף אשר סך בשמן המור ובשמים כתכשיטי הנשים ויצא מבושם ומוסך ברחובות קריה, עתה יתוקן על ידי עינוי סיכה.

י. וכן בעינוי נעילת הסנדל ישים אל לבו לתקן מה שקלקל בעונו ופגם בכנסת ישראל ולא מצאה היונה מנוח לכף רגלה, ותחת אשר עיניתה וחלצה נעלה מעל רגלה עתה תכוין בעינוי להלביש אסתר מלכות וכעת יאמר לה מה יפו פעמיך בנע"לים בת נדיב, ואף יכוין לכפר מה שרגליו מהרו לרוץ לרעה, ואת אשר עבר על כ"ד דברים שבית דין מנדין עליהם ונתחייב להיות יחף ברגליו בנידוייו, עתה על ידי עינוי נעילת הסנדל יכפר עליו ויותר מנזיפתו.

יא. וכן בעינוי תשמיש המטה ישים אל לבו את אשר היה בעונו נרגן מפריד אלוף וכב"יכול קודשא בריך הוא לא אשתכח בקיומיה דהא כנסת ישראל אתפרשת מאתרא אבדה האמונה וכו' ואיהו גרים דאסתלק ההיא מטה מתמן והכי אסתלק איהו מתשמיש המטה, עתה בעינויו השיב את הגזל אשר גזל ויחזיר כנסת ישראל למקומה ואת העושק אשר עשק למלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא דאיתפרש מינה דשכינה וישים לו שם מטה ושולחן וכסא ומנורה, ואף גם זאת יכוין לכפר על מה שקלקל בחדר משכבו ועל מטתו השוכבים על מטות שן וסרוחים על ערשותם, ואשריו לאדם שיכון לנגד עיניו כל אלה להיישיר ולתקן את אשר עיוותו.

עוד בסוד חמשה ענויי היום

יב. ואף גם זאת בתתו את לבו מעשה ידי אדם אשר בעפר יסודו כי ידמה וישוה לעליון, כי הנה ה' דברים אלו אכי"לה ושתי"ה ורחי"צה וסיכ"ה ונעילת הסנד"ל ותשמ"יש המטה הם למעלה בשאר ימות השנה הארות עליונות שמקבלת שכינת עוזינו במספר שמות קדושים אשר עולה מספר השמות ההם כמספר כל אחד מאלה אכי"לה ושת"יה וכן כולם, אך ביום הזה ותעניה אמה ונאדרת בתאומתה יחד אימא ובתה ותעניה אימא ואינה מקבלת חמשה דברים אלו ממנה, וכנגדה אנו אסורים גם כן בחמשה דברים גשמיים אלו למטה, ואולם היא מקבלת הארותיה היום גבורות פחדה מאימה לפני"מה

א' גבורות גשמים פנימיים שממדת חס"ד אימה עד הוד"ה בקול חמש תפילות שאנו מתפללים היום, בערבית גבורת חסד דאימא, ובשחרית גבורת גבורתה, ובמוסף גבורה שבתפארתה, ובמנחה גבורה שבנצח, ובנעילה גבורה שבהודה.

תפלה ע"ד הסוד לחמשה עינויין לומר קודם ערבית ושחרית

יג. ולהיות כי דרך הראשונים היה להוציא הכוונה בפיהם כאשר כתבנו כמה פעמים, על כן אנכי תקנתי נוסח תפילה אחת כוללת ענין החמשה עינויים והחמש תפילות לאומרה בהתקדש היום יום הכפורים וגם בשחרית אחר הרחיצה ונטילת ידים וזה נוסחתה. [75]

רבונו של עולם בעל הרחמים והסליחות אל חנון ורחום ארך אפים ורב חסד וניחם על הרעה, הנה אנכי בא אליך בכפיפת ראש בכפיפת קומה בנמיכות רוח בחלישות חיל בשבירת לב באימה ביראה וברעדה בפחד וחלחלה לבקש מחילה וכפרה על החטאות ועל העונות ועל הפשעים שחטאתי ושעויתי ושפשעתי לפניך ה' אלהי, וידעתי כי המתחננים לפניך יליצו עליהם מעשים טובים אשר הקדימו או צדקותיהם אשר הרימו, ואני אין בי לא צדק ולא כושר לא חסד ולא יושר, לא תחינה ולא מדה טובה לא עבודה ולא תשובה, לכן אל תסתר פניך ממני ומלפניך אל תשליכני ואל תבא במשפט את עבדך כי לא יצדק לפניך כל חי, ומה אני ומה חיי תולעת ולא איש הבל הבלים שאין בו ממש. **ובמה** אקדם פניך ה' אלהי או מה רפואה אבקש כי עונותי עברו ראשי כמשא כבד יכבדו ממני, אבל נשענתי על רובי חסדיך כי אתה אל רחום וחנון ארך אפים ורב חסד ואמת נוצר חסד לאלפים נושא עון ופשע וחטאה ונקה, ונתת לנו ה' אלהינו את יום הכפורים הזה יום אדיר בימי שנה למחול בו כל עונותינו ותצוינו בו לענות את נפשותינו כאמור, והיתה לכם לחקת עולם בחדש השביעי בעשור לחדש תענו את נפשותיכם וכל מלאכה לא תעשו האזרח והגר הגר בתוככם, כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו.

והריני מוכן ומזומן לקיים מצות חמשה עינויים, אכילה ושתיה ורחיצה וסיכה ונעילת הסנדל ותשמיש המטה אשר חמשה דברים אלו הן למעלה בימי שנה אהבה בתענוגים הארות עליונות לרחל אמנו מבית אימא מן החצר החיצו"נה, והן עוד היום גדול ונורא מאד חדל להיות לה אורח בית תענוגיהן של חמשה דברים הללו, ואנו בני מלכים בני רחל אמנו אנו עושים פה עמנו היום חמשה עינויים אלו לעומתה ולהיות סליחה וכפרה לעונותינו ולטהר את נפשותינו.

ועל ידי עינויינו באכילה ובשתיה יתוקן מה שפגמנו בי"ה שמך הגדול שנאמר בהם אכלו רעי"ם ומה שפגמנו בעונותינו באותיות ו"ה שמך הגדול שנאמר בהם שתו ושכרו דוד"ים, ועל חטאים שחטאנו לפניך במאכלות ושתיות אסורות אשר שתינו ולעינו ושכחנו את ה', ועל ידי אש תעניתנו נשמתינו תהיה מטוהרה כאמור, כל דבר אשר יבוא באש תעבירו באש וטהר.

ועל ידי עינוי הרחיצה יתוקן את אשר טינפנו בעונינו רוחצות בחלב יושבות על מלאת כדבר שנאמר רחצתי את רגלי איככה אטנפם ומצואתינו לא רוחצנו, ועל חטא שחטאנו לפניך ברחיצות אסורות ואשר לא רוחצנו בנטילות של חיוב ואשר הבאנו אלוה בידינו.

ועל ידי עינוי הסיכה יתוקן מה שקלקלנו ומנענו בעונותינו השמן הטוב העליון שהוא נמשך תחילה על הראש ואחר כך הוא מתפשט ויורד על הזקן ואחר כך שיורד על פי מדות"יו שאר המדות, ועל ידי עינויינו יתגבר כח השמן הזה להמשיך אותו ולאדלקא בוצינין, ועל חטא שחטאנו לפניך בשמן המור ובשמים ותמרוקי הנשים אשר לא כדת האנשים.

ועל ידי עינוי נעילת הסנדל יתוקן מה שפגמנו בכנסת ישראל רחל אמנו וחלצה נעלה מעל רגלה ולא מצאה היונה מנוח לכף רגלה, ועל ידי עינויינו תלבש בגדי ישע מעיל צדקה וטובה ויופיה בנעל"ים בת נדיב, ועל חטא שחטאנו לפניך ברגלים ממהרות לרוץ לרעה ואת אשר עברנו על עשרים וארבעה דברים שבית דין מנדין עליהן ונתחייבנו להיות יחפי רגלים בנדויינו חס ושלום.

ועל ידי עינויינו בתשמיש המטה יתוקן מה שגרמנו בעונותינו להיות נרגן מפריד אלוף וקודשא בריך הוא לא אשתכח בקיומיה וכנסת ישראל אתפרשת מאתרא ואסתליק ההיא מטה מתמן ועל ידי עינויינו נשים לו שם מטה ושולחן וכסא ומנורה, ועל חטא שחטאנו לפניך מה שקלקלנו בחדרי משכבנו ועל מטתינו ואשר שכבנו על מטות שן וסרוחים על ערסותינו ושימשנו באיסור.

ואתה בטובך תעורר מדותיך את הגדולה ואת הגבורה והתפארת והנצח וההוד כי כ"ל בשמים ובארץ אשר בהן אחוזים חמשה דברים הללו, ויתפשט עליהן אם הבנים דבה חירו דכולא חירו דחייבייא לכולא ולכה לישועתה לנו על ידי חמשה עינויים הללו אשר עינינו נפשינו כהיום הזה, ומחול וסלח את אשר הרבינו אשמה בתורתך ובגדנו באחדותך ונתנו מום בקדשי שמים וקלקלנו צינורותיהם וימנעו רביבי ההשפעה, והעבר נא רגל השור והחמור מרמוס חצריך ותעביר ממשלת זדון מן הארץ, ומלוך על כל העולם כולו בכבודך והנשא על כל הארץ ביקרך, שמחה לארצך ששון לעירך וצמיחת קרן לדוד

עבדך, והפוך מספדי למחול לנו ויום כפו"רים תהיה לעדת ישראל לשמחה ולששון כיום פו"רים מהתענג ומרוב טוב לבית ישראל.

ועל ידי חמש תפילות אשר אנו מוכנים ומזומנים להתפלל לפניך היום תקבל שכינת עוזינו חמשה גבורות מבית אימה מן החצר הפנימית וביתה, ובתפילת ערבית תקבל גבורת חסד דאימא, ובתפילת שחרית תקבל גבורת גבורתה, ובתפילת מוסף גבורת ת"ת, ובתפילת מנחה תקבל גבורת נצחה, ובתפילת נעילה תקבל גבורת הודה, ואתה בטובך עוררה את גבורתך לישועתה לנו, ה' כגבור יצא כאיש מלחמות יעיר קנאה יריע אף יצריח על אויביו יתג"בר, וצמח דוד מהרה תצמיח וקרנו תרום בישועתך כדבר שנאמר, עתה ידעתי כי הושיע ה' משיחו יענהו משמי קדשו בגבורות ישע ימינו, יהיו לרצון אמרי פי וכו'.

ובודאי אם כה תעשה כסדר הזה ערב ובוקר לומר תפילה זו בהכנעה ובחלחלה בכל לב ובכל נפש לא תשוב ריקם ויתוקן הכל כאשר לכל, ומה טוב ומה נעים חלקך אם לא תשוב עוד לכסלה.

אזהרה לנוטלים כל היד, ויבאר למה ביוכ"פ רוחצין האצבעות בלבד

יד. והנה ראיתי שעוריה רבים חכמים בעיניהם והתירו לעצמם ליטול ידיהם בשחרית יום הכפורים כדרך שעושים בימי החול, באמרם שאם באמת ובתמים צריך נטילה כדרך שעושים בימי החול צריך להיות עד הפרק מאחר שלא אסרו אלא רחיצה של תענוג ומדוע ולמה ירחצו עד קשרי אצבעותיהן ואם אין צורך בנטילה כהיום הזה לא ירחצו ולא כלום.

ולא ידעו תועי רוח בינה כי טעם הדבר ברור כי כבר נודע כי נטילת ידים שחרית הוא מטעם הסט"א השולטת בלילה ומקבלין מסאבותא מינה, והנה בודאי אי אפשר לומר כי ליל כפור אינה נמצאת סט"א למטה בארץ שהרי טעם עיקר שליטתה בלילה אינו אלא מטעם שאמרו בזוהר תרומה דף קע"ג דמלאכין עילאין כד בעאן לאתאחדא במאריהון לא יכלין עד דדחיין לסט"א לבר מה עבדין נחתין שיתין ריבוא דמלאכין קדישין ואפילו שינתא על כל בני עלמא וכד איהי נחתא דקא דחיין לה לבר ויהבן לה כל עלמא דא בההיא שינתא כדין איהי שלטא עלייהו ומקבלין מסאבו מינה עכ"ל, דבפירוש איתמר כי לא יתכן למלאכי השרת להתייחד עם הקדוש ברוך הוא עד שדוחים אותה למטה, ולפי זה הטעם בודאי כי גם בלילי יום הכפורים יהי כן בלי ספק.

טו. אמנם ההפרש הנמצא בזה הוא כי הנה בכל השנה היא שולטת בתגבורת על בני אדם ומקבלין מסאבו מינה, אמנם ליל יום הכפורים לא כן הוא כי אין לה לשלוט

בתגבורת על האדם מפני רוב הקדושה המתפשטת בתחתונים כי בערך העליה שעולה הקדושה מלכות שמים למעלה כך הוא שיעור הקדושה המתפשטת למטה, לא כן בכל הלילות כי אדרבה מלכו"ת שמים יורדת בעולמות ולכן מתגברת הסט"א בכל היד כולה. **אמנם** ביום הכפורים כי אפס כח הס"א כמ"ש אמלאה החרבה אם מלאה זו חריבה זו, ולכן בלילה הזאת כי מלכות שמים מתגבר ועולה אל בית אימה לכן בערך העליה של הקדושה כך הס"א ירדה פלאים ואין לה כח להתפשט ולהדבק רק בסוף הידים לפי כי שם הם הצפורניים ומשם יונקים, ולכן צריך לרחוץ במים מקום זה עד קשרי אצבעותיו בלבד ולברך להכניע הס"א וליתן תגבורת אל סטרא דקדושה כשאר הברכות.

ולפיכך כל אדם לא יסור מן הדבר אשר גבלו ראשונים ליטול עד קשרי אצבעותיו כי כל דבריהם באו בסוד ה' אין בהם נפתל ועיקש, וכל המשנה יד"ו על התחתונה כי מגרעות נתן ליום הקדוש הזה לאמר כי רעה נגד פניהם ביום הכפורים והרשעה כולה תעמוד בגבורתה גם ביום הזה כשאר הימים, וישתקע הדבר ולא יזכר ולא יפקד ולא יעלה על לב.

מנהג האר"י לרחוץ ידים ב"פ וסודן

טז. והנוהגים כל הימים בסדר הנטילה כדברי הרב זלה"ה שתי נטילות אחת בקומו משינתו מיד בלי ברכה ונטילה שניה אחר שיפנה וינקה גופו ואז מברך, שטעם הדבר הוא כי כל ענייני נטילות אלו לא לבדו היתה הכוונה להעביר הסט"א פה למטה אלא גם פנה למעלה להפריד הקליפות מחצוניות עולם התחתון של מעלה הנקרא עולם העשיה, ובנטילה ראשונה מפריד האדם הקליפות החצוניות עולם הנזכר ולכן אז לא יברך כי עדיין צריך שיפנה להפריד שקוץ הקליפות מפנימיות עולם הנזכר, ובנטילה שניה יברך שהיא לתקן אור מקיף דחצוניות עולם הנזכר על ידי הברכה שיש בה י"ג תיבות כמספר י"ג מדות דרחמי שבראש העולם הנזכר, והואיל ומנטילה ראשונה עד נטילה שניה הוא עסוק בתיקון אותו העולם אין לחוש במה שמפסיק בין תיקון הפנימי והחיצון לתיקון אור המקיף בברכה כי הכל אחד, פשוט וברור הוא כי אף ביום הכפורים ינהוג מנהג הקדוש הזה ולא יחוש לריבוי הרחיצה כי לא אסרו אלא רחיצה של תענוג.

פלוגתת ראשונים בברכת שעשה לי כל צרכי ביוכ"פ

יז. ולענין הברכות נפל מחלוקת בין הפוסקים בברכת שעשה לי כל צרכי, והרב בעל העיטור כתב שאין לאומרה כיון שאסור בנעילת הסנדל וברכה זו נתקנה על נעילת הסנדל, והטור ז"ל חלק עליו וכתב דאילו לא היה צד לנעול מנעלים ביום הכפורים ודאי לא היה יכול לברך אבל מאחר שאפשר למצוא צד היתר כגון היכא דאיכא סכנת עקרב

אם כן לא נאסר לגמרי נעילת הסנדל והילכך שפיר מצי מברך ומזה נתפשט המנהג לברך אותה.

דעת האר"י לענין ברכת שעשה לי כל צרכי ביוכ"פ וסודה

יח. אמנם השרידים אשר ה' קורא המישרים אורחותם במנהגי הרב זלה"ה ראוי שלא לאומרה כנודע לבאים בסוד ה'.

כי כל ענייני הברכות האלו לא לבדו היו לדברי העולם של מטה אלא גם פנו למעלה ורומזים עניינים נעלמים, וברכה זו פנתה למעלה בסוד נעילת הסנדל למעלה שהוא סוד אם הבנים רובצת על בניה וחופפת עליהם במלב"וש קדוש ועליון הנקרא חשמ"ל להסתירם מן החיצונים שלא יינקו מהם, וחלק המלבוש העליון הזה המלביש גם כן מתחת רגליהם אותו החלק הוא סוד המנעלים שלהם ועל הענין הנעלם הזה אנו מברכים שעשה לי כל צרכי, אמנם ביום זה כי מלכות שמים לבית אימה עלתה אין צורך למלבוש הזה ואין צריך להסתיר אותה כי אין לחיצונים אחיזה במקום העליון הזה ולכן אין נעילת הסנדל פה עמנו היום ולכן אין לברך זאת הברכה כי בחינה הזאת לא היתה שם למעלה, אך צריך עיון לברכת מלביש ערומים שסודה כך.

התעוררות בגדולת ה' ויראתו להתבונן קודם תפלות היום

יט. ואחר סדר הברכות יתבודד במחשבתו לזכור ולהתבונן בגדולת יחיד הקדמון אשר האציל וברא ויצר ועשה כל העולמות והוא מנהיגם ברצונו ומבלעדי שפעו וחיותו אין להם קיום כמו שנאמר ואתה מחיה את כולם, ואילו חס ושלום יצוייר העדר שפעו מכל העולמות אפילו רגע אחד יתבטלו כולם והיו כלא היו כי כולם צריכים אליו והוא אין צריך להם, וגם אם יצוייר העדר מציאות כל הנבראים לא מפני זה יגיע לו חסרון במעלתו יתברך שמו כי עד לא עשה ארץ וחוצות ה' מלך וכל מה שברא לא ברא אלא לכבודו ושיכירו גודלו, וגם באחרית הכל כתיב ונגולו כספר השמים וכל צבאם יבול ונשגב ה' לבדו ביום ההוא, ועל כן אנו חייבים לירא ממנו כאדם היודע שיש לו אדון ופטרון ולו הוא עובד שאם לא ידע למי הוא עובד לא תכון אליו בלבו העבודה.

ועל זה נאמר דע את אלהי אביך ועבדהו, ואמרו בזוהר [76] יראה דאיהי עיקרא למדחל בר נש למאריה בגין דאיהו רב ושליט עיקרא ושורשא דכל עלמין וכולא קמיה כלא חשיבן כמה דאתמר וכל דיירי ארעא כלא חשיבין ע"כ, ובזה יבוש ויכלם מחטאתיו בהביטו חסדי המקום כי אף על פי שאינו צריך אל הנבראים מכל מקום השגחתו עליהם כמו שנאמר ורחמיו על כל מעשיו, ויחרד לבו בקרבו לאמר מה גמול אשלם לבוראי יתברך

שמו על כל טובותיו העודפות עלי בכל יום, ומיד בהתבודדות הזה יגיע אליו היראה וההכנעה ופחד ה' ובושתו ממנו.

במעלת שבח "כתר מלכות" המסודר לומר קודם שחרית יוכ"פ

כ. ואפיריין נמטיה להחכם המשורר הגדול שלמה בן גבירול עליו השלום אשר חיבר ותיקן גדולותיו יתברך בשיר משובח ליום הכפורים הנקרא כת"ר מלכות לאומרו ביום הכפורים קודם התפילה, כי בו מודיע לבני אדם גבורותיו וכבוד הדר מלכותו יתברך שמו להכניע לבות בני אדם מפחד ה' ומהדר גאונו וליראה את השם הנכבד והנורא כי היראה הוא צורך גדול אל התפילה, וכמו שמורגל לשון זה בזוהר ובתקונים דמאן דמשתמע קליה בין בצלותא בין באורייתא בלא דחילו מיד וישמע ה' ויחר אפו ע"כ.

וכן משמע פשוטו של פסוק דע את אלהי אביך ועבד"הו כי אמרו ז"ל איזו היא עבודה שבלב זו תפילה שהזהירו שקודם שיתפלל ישים לפניו לידע למי הוא מתפלל, וזהו שנאמר ואתה בני דע את אלהי אביך שידיעה זו מביאך אל היראה ואחר כך ועבדהו בלב שלם זו תפילה ואז אם תדרשנו ימצא לך, ועל כן ראוי ונכון ללמוד באשמורת הבוקר היום הזה הכל בענייני גדולתו של ה' יתברך שמו.

סדר לימוד לאשמורת יום הכפורים

כא. ומורי זלה"ה היה נוהג ללמוד באשמורת יום הכפורים זה הסדר, תחילה פרשת בראשית עד ברא אלהים לעשות, ואחר כך אז ישיר משה בשירה ובשמחה רבה כי סגולתה להכניס היראה בלבו של אדם ולכפר כל עונותיו כמו שאמרו בשמות רבה [78] בפסוק ויסע משה את ישראל שהסיעם מעונותיהם על שאמרו שירה, ואחר כך פרשת היראה ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה וכו' עד זבת חלב ודבש.

ויסיים אחר כך בפסוקים, ראו עתה כי אני אני הוא ואין אלהים עמדי אני אמית ואחיה מחצתי ואני ארפא ואין מידי מציל, כי אשא אל שמים ידי ואמרתי חי אנכי לעול"ם, שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד, וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד.

ואחר כך בנביאים, ישעיה סימן ו' פ"א בשנת מות המלך עוזיהו ואראה את ה' יושב על כסא רם ונשא וכו' עד שם פסוק ז' וחטאתך תכופר, ואחר כך ביחזקאל סימן א' פ"א ויהי בשלושים שנה וכו' נפתחו השמים וכו' עד סוף הסימן, ויסיים ותשאני רוח ואשמע אחרי קול רעש גדול ברוך כבוד ה' ממקומו, ואחר כך בחבקוק סוף סימן ב' וה' בהיכל קדשו וכו' עד למנצח בנגינותי שבסוף חבקוק.

ואחר כך בכתובים, תהלים סימן י"ח וי"ט וכ"ד וכ"ט ול"ג וס"ח וצ"ב וצ"ג וצ"ה וצ"ו וצ"ז וצ"ח וצ"ט וק' וק"ד וק"ז וקי"ג וקל"ו וקל"ט וקמ"ה עד ק"ן והם כ"ה מזמורים הנקראים מהללי יה, ואחר כך יקרא במעניות דאיוב סימן ל"ח פ"א ויען ה' את איוב מן הסערה וכו' עד סוף סימן מ"א מלך על כל בני שחץ, ובדברי הימים א' סימן כ"ט פסוק י' ויברך דוד את ה'.

ואחר כך ילמוד פתיחת אליהו כנזכר בריש תקונים, ובזוהר פרשת בשלח דף נ"ו ע"ב מרכבות פרעה ר' יצחק פתח לקול תתו וכו' עד סוף העמוד כמה דאוקימנא מרכבות פרעה וחילו, ובזוהר פרשת בראשית דף כ"ב ע"ב פתח ר"ש ואמר ראו עתה כי אני אני הוא עד דף כ"ג ע"א והאי רזא לא אתמסר לכל חכימיא וכו'.

וכל אותו הענין יקראנו בדמעות שליש ויועיל לו שאם חס ושלום נגזרה לו איזה גזרה מספירות התחתונות והסכימו עליו לחובה, עתה על ידי לימודו יושפע אור ממקום העליון ההוא שנאמר בו ראו עתה כי אני אני הוא לכל העולמות לבטל הדינים ויתגלו אור הרחמים פשוטים ויבטלו מעליו כל גזרות קשות ורעות.

ואם יש שהות יקרא בספר פרקי היכלות של רבי ישמעאל כהן גדול שכל דבריהם מכניסים מורא ופחד בלב האדם מאד, וגם בספר יצירה וגם בספרא דצניעותא ששם נעלמים רזין עילאין, ושם בפרק ב' רמוזים סוד י"ג מדות דרחמי ה' ה' אל רחום ממאמר המתחיל מקמי פתחא דאודנין וכו' עד בההוא מזלא דכלא נגדין י"ג משחין דאפרסמונא דכיא וכו' ובקריאת סודותיהן מעורר המדות עליונות לכפר עליו, וגם שם בפרק זה סוד הפסוק ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחדש עיין עליו.

יבאר שהבאים בסוד ה' יהגו בזוהר ותקונים

כב. ולא יחוש אם לא ישאר לו פנאי על ידי סידור הזה לקרוא הכתר מלכות כי זה נתקן ליתר העם, אך למי שזכה לבוא בסוד ה' או ליודע לקרוא בזוהר ובתקונים לא זו הדרך ולא זו העי"ר את נשמתו כי הוא דומה למי שיודע לשבח את המלך אשר כביר מצא ידו באלף אלפים דינרי זהב ומהללו ומשבחו באלף אלפים דינרי כסף, כי בימיו של החכם שלמה בן גבירול עליו השלום עדיין לא נגלה עליהם ספר הזוהר הקדוש והנפלא.

והרב האר"י זלה"ה לא היה אומר יגדל אלהים חי וכו' כי לא היה חפץ בשום פיוט ופזמון מאותם שסידרו האחרונים רק מן הראשונים כגון תפילת רבי עקיבא ורבי ישמעאל ור"א הקלירי ז"ל ודוגמתם שתיקנום על דרך האמת וראיה לדבר מלשון הזוהר פרשת תרומה [79] ז"ל, בשירות ותושבחות דאית בהון קבלה אמיתית, אך האחרונים שלא ידעו דרך הקבלה לא סידרו הדברים כתיקונן.

סגולת אמירת תהלים ביוכ"פ ב"פ ומעלת הוידויים שבכתר מלכות

כג. ויפה יותר לקרות בספר תהלים שנאמרו ברוח הקודש על ידי דוד מלך ישראל ועולים על כל השירות ותושבחות שבעולם, אכן סדר הוידויים אשר בסוף הכתר מלכות ראוי ונכון לאומרם כי כל דבריו כגחלי אש ויכניע לב האדם, ואחריו יקרא בספר תהלים כי אם קראם בלילה כנזכר בפרק ד' ועתה ישוב לקרותם שנית יעלו למספר כפ"ר בין לילה ויום ויתכפר לו מאשר חטא על הנפש כי זמן כפרה לכל היא.

דברי התעוררות לשליח ציבור קודם התפלה

כד. ועל כל האמור ויותר ממה שקריתי לפניכם להתבודד כהיום הזה בגדולת יוצרנו יתברך שמו לעד לעורר הלבב הערל אל היראה ולהכין מחשבתינו ורעיונינו אל גדול אדונינו ורב כח ולהתפלל ולהתחנן על נפשותינו כהיום הזה.

ויותר מזה בתוספת מרובה על העיקר צריך להתבודד החזן העומד לשרת בין המלך ובין העם אשר הוא יהיה לעם מול האלהים כהיום הזה לעתור אליו יתברך בעדו ובעד כל קהל ישראל, יקום באשמורת היום הזה ויתבודד בינו לבינו וישים לפניו לפני מי הוא בא לעמוד, ואז תסמר שערות בשרו ומורא יעלה על ראשו כי הלא אם יעמוד חי לפני מלך בשר ודם לבקש על נפשו ממנו גם כי הוא אדם כאחד ממנו הן גור יגור ותפול חתתו ויראתו על פניו ולא ידע מה ידבר, ולמה יגרע רוח מבינתו כאשר עומד לפני ה' כאילו לפני מלכים יתייצב.

ויתן אל לבו הלא המלאכים אין חטא ביניהם ובהגיע הזמן להם לומר קדוש חרוד יחרדו חרדה גדולה וחיות הקודש לעומתם כמו שאמרו בפרקי ר' אליעזר [80] שעומדים באימה וביראה וברתת וזיע ומזיעת פניהם נהר דינור מושך לפניו שנאמר נהר דינור נגיד ונפיק מקדמוהי ועונות ואומרות כל מקום שכבודו שם יהיה ברוך, ומה יעשה אנוש רימה ואיך ישא פניו אל אל ולא יחרד ויתר לבבו ממקומו ורעיוניו יבהלוהו ומה גם כי יקום בקהל להתפלל בעדו ובעד העם.

כה. וישים אל לבו כי לו היו מבקשים ממלך בשר ודם איזו בקשה היו מבקשים איש נאמן ביתו לדבר הוא בעדם כי לא ישיב את פניו ריקם, אך אם המליץ הוא מעוברי רצונו הלא המלך יקצוף על קולו וחיבל את העם אשר ברגלו כי יאמר מי ביקש זאת מיד האיש הרע הזה רמוס חצרי והוא בן בליעל, ובכן אנה אני בא מלא חטאים לאין מספר להיות מלאך מליץ בין העם ומלכו של עולם ואיך ישא פני ויהיו דברי לרצון להשיב חימה וישוב וירחמם ומי יתן ולא אגרום להם היזק, ובזה יתעורר להכניע לבו הערל ותרדנה עיניו דמעה על החטאים ועונות ופשעים ברוח נשברה בהרהורי תשובה בלב

נשבר ונדכה, אומר בלבו אוי לי כי לא בינת אדם לי להבין את אשר לפני - לפני מי אני עומד ואיך אעצור כח להשמיע במרום קולי נוכח פני ה' אשר חטאתי לפניו ומלאתי את יד קהל עדתי אשר עלי יסמוכו.

כו. ובכן בהראות פני אלהים להעתיר אליו וישמעהו יעמוד מרעיד ואימתו יבעתהו להכין לבו ודבר דבור על אופניו, וגם יסדר סדרי התפילה הנוראה בתחילה ויחלה פני אל ויחננהו, יבינהו מה שיאמר יורהו מה שידבר ויתן לו מענה לשון בל יכשל בלשונו לדבר דבר שלא כרצונו, כי בגלל הדבר הזה סידרו קדמונינו ביום הקדוש הזה בקשת אוחילה לאל אשאלה ממנו מענה לשון וכו' לבקש מאיתו יתברך טרם נדבר, יפתח שפתיו במענה לשון וסידור דברים נאים ומתקבלים לפני אלהים עוזינו.

ויתפלל תחילה על עצמו יכפר בעדו ואחר כן יערוך תפילה ותחינה בעד קהל עדתו אשר עליו יסמוכו כי יקשט עצמו ואחר כך יקשט אחרים כמו שנאמר וכפר בעדו ואחר כך ובעד כל קהל ישראל כסדר וידוי הכהן גדול שהתודה ראשונה על עצמו ואחר כך על אחיו הכהנים ואחר כך על קהל ישראל, וכמו שנאמר בדניאל ואתנה את פני אל ה' האלהים לבקש תפילה ותחנונים בצום ושק ואפר ומתודה חטאתו וחטאת עם ישראל.

כז. ולאיש אשר אלה לו בהראות פני אלהים בו יבחר ה' ובו ישים כל מעייניו, תהיינה אזניו קשובות לקול תחנוניו אשר יתפלל בעדו ואשר ישא בעדם רנה ותפילה, לא כן אותם החזנים אשר לא שמו יראת ה' על פניהם ולא יעורו משינתם כהיום הזה לשוב אל ה' ולהתבודד בגדולת מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא ומה היא העבודה ההיא אשר עובד בה ובא עז כנמר להיות מלאך מליץ ועליהם נאמר ומליציך פשעו בי, המעט מהם כמה להם עונות וחטאים כי אין מספר כי להם יאתה יבאישו ויחפרו ויטמנו בעפר כי באים רמוס חצריו יתברך כהיום הזה ולהשמיע במרום קולם הוגים ושואגים ככפירים, ומי יתן ולא יהיו גרמא בנזקם שבעתים אל חיקם של אנשי הקהל חס ושלום.

על כן ראוי ונכון שיתנו לב לשוב ולהכניע לבבם ותחתיו ירגז בלב נמס וחלחלה ורפיון ידים על גודל עונו מנשוא מאשר הקל בכבוד שמים ולא עלה עליו עול מלכות שמים באימה וביראה כאשר לפני מלכים יתייצב ואז יעתר אל אלוה וירצהו, ועל זה נאמר הראיני את מראיך השמיעני את קולך כי קולך ערב ומראיך נאוה, כלומר תחילה תתקן מעשיך ויהיה צלם אלהים על פניך וזהו הראיני את מרא"יך, ואחר כך השמיעיני את קולך בתפילה ובתחנונים כי קולך ערב לפני כאשר ומראיך נאוה כאמור.

ציונים והערות לפרק ה

71) זוהר בראשית דף י"ט ע"ב. 72) זוהר ויחי דף רמ"ב ע"ב. 73) זוהר ויקרא דף כ"ג ע"ב. 74) זוהר תצוה דף קפ"ה ע"ב. 75) יעוי' בנוסח תפילה זכה שתיקן החיי אדם בהל' יוהכ"פ כלל קמ"ד סעי' כ' שמיוסדת אף על תפילה זו שתיקן החמ"י וכפי שרמז שם החיי אדם. 76) הקדמה לזוהר בראשית דף י"א ע"ב. 77) תענית דף ב' ע"א. 78) שמות רבה פרשה כ"ד אות א'. 79) זוהר תרומה דף קע"ח ע"א. 80) פרקי דר"א פ"ד.

פרק ו - התעוררות לתפלת שחרית - קריאת התורה

דברי התעוררות קודם התפלה

א. כתיב שמור רגליך כאשך תלך אל בית האלהים וכו', הודיענו שלמה עליו השלום בפסוק הזה אזהרות הצריכות אל התפילה כאשר ילך אל בית האלהים להתפלל ולהתחנן על נפשו ולהבין ולהשכיל אם יש לו מקטרגים ומעכבים תפילתו ויש לו לסקל המסלה ולהרים מכשול מדרכו, והוא משל לאדם הרוצה ליכנס בחצר המלך לבקש על נפשו צריך להזדרז ולדעת אם יש בדרך פגע או סכנה, ומלבד זה יש להתבונן כמה שערים יש בבית המלך זה לפנים מזה ולהכיר שוערי המלך ולהיותו אהוב אצל כולם ולדעת אם יש שונא ומבקש רעתו להשלים איתו, ומלבד כל אלה ראוי לראות אם הוא הגון וראוי לדבר לפני המלך והשרים היושבים ראשונה במלכות ואם יש בהם מי שמעכב על שאלתו, וכמו כן אם יאריך לו הזמן ויעכבו אותו שם בהיכל המלך אם אשר כח בו לעמוד בהיכל המלך.

ב. ורז"ל העירונו על זה באומרם, לעולם ישתדל אדם שיהיו הכל מאמצים כחו למעלה, וגם אשר אמרו [81] מלכותא דארעא כעין מלכותא דרקיעא, ואם במלכות מלך בשר ודם גם כי הוא אדם כאחד ממנו יש לך להזהר בכל אלה הדברים כל שכן בהיות איש נכנס להקביל פני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא יתברך כי יש לך להזהר בכל העניינים אשר אמרנו.

כי יש לך לדעת ולהתבונן כי מן הארץ עד הרקיע אין מקום פנוי וכל שכן משם ולמעלה כי אין מקום פנוי אלא הכל מלא גדודים והמונים לפעול פעולתם ותפקידם אשר הופקדו עליו, מהם ממונים על החסד והרחמים כי בריאתם ואצילותם מצד החסד, ומהם מקטרגים כי בריאתם ואצילותם ממדת הדין וכולם פורחים באויר ואין מקום פנוי כלל אלא המונים המונים גדודים גדודים, מהם לשלום מהם למלחמה, מהם לטוב מהם לרע, ומהם לחיים ומהם למות.

ותפילת האיש אשר בעפר יסודו כשעוברת בין אלו הכיתות ורוצה לעלות למעלה היא דוגמת האיש ההולך למקום סכנה ולסטים שאם יתלוו אליו אנשי חיל אשר כח

בהם לעמוד בפני האויב ינצל ואם לאו כפשע בינו ובין המות, כך בענין התפילה אם ישים אליו לבו ותכין לבו בכוונה ראויה ובתשובה ומעשים טובים יהיה כתריס בפני הפורענות ותהיה תפילתו מקובלת להיות עטרה לראש מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא ולמלאות חפצו ושאלתו, ואם לאו כי בפיו ובשפתיו יאמר את הרנה ואל התפילה ולבו רחק ממנו ואשר לא שת לבו לשוב בתשובה בפני ה' בהתפללו על נפשו אזי כמה מקטרגים פוגעין בה ומעכבין אותה.

מעלת פסוקי דזמרה ואזהרה לכוין בהם

ג. אשר על כל הקורות האלה אשר יקרה לתפילותיהם של ישראל סידרו קדמונינו הזמירות כדי לפנות הדרך לתפילה לעבור, כי כל אותם הכיתות הם כמו ענן המפסיק אותה לעלות כמו שנאמר סכותה בענן לך מעבור תפילה, ועל ידי סידור הזמירות נכרתו ונצמתו ועל כן נקראו זמירות על שם וכרת הזלזלים במזמרות, [82] והוא שאמר דוד המלך עליו השלום זמירות היו לי חוקיך בבית מגורי, כלומר כשהייתי ירא מן המקטרגים והמחבלים בבית מגורי אשר יגורתי, באותם הזמירות פזרתים תזרם ורוח תשאם, ועל זה נאמר ברן יחד כוכבי בקר ויריעו כל בני אלהים כי על ידי שירונו כוכבי בקר עדת ישראל שנמשלו לכוכבים אז יתפזרו ויתרועעו כל המקטרגים שנבראו מצד הדין הקשה הנקראים בני אלהים, ולשון יריעו מלשון רוע התרועעה הארץ.

ד. כי על כל אלה צריך כל איש לכוין עצמו ולטהר מחשבותיו ולומר כל התפילה מתחילתה ועד סופה בכוונת הלב כי עיקר התפילה היא כוונת הלב לא ההוצאה בשפתים, ובפרט בזמירות כי עושה פעולות גדולות לעצמו וראשו מגיע השמימה, והבעל נפש החפץ בעבודת אלהיו ויראתו וחרד על דברו ישים עיניו עליהן לאומרן מלה במלה בנעימה קדושה ובאימה וביראה וזה יהיה לעזר ולהועיל לו על שאר התפילה אחר אשר כרת הזלזלים במזמרות, וכל שכן המזמרים העומדים לשרת בין המלך מלכו של עולם ובין העם שצריכין להיות אנשים חכמים וידועים יראי אלהים וסר מרע אחרי שהם סרסורים בין הקדוש ברוך הוא וישראל להעביר ולהכרית במזמרות כל המשטינים והמקטרגים מעבור תפילה וכל שכן השלוחי ציבור כאשר ביארנו בסוף פרק ה'.

התעוררות בחומר המזלזלים בכוונת התפלה

ה. ומה נכבד היום הזה ומה יקר סודו מוכתר בכתר עליון למחול בו חטאת עדת ישראל ועל כל פשעים תכסה אהבה, כי צריך הירא וחרד לו בכח יגבר בכחו ובכל כוונתו לעבוד עבודתו תמה ונקיה ושלא לפגום חס ושלום פולחנא דמאריה, ואמרו בזוהר [83] זה לשונו, ווי לבר נש דפגים צלותיה פולחנא דמאריה עליה אתמר כי תבאו ליראות פני וכו' זכאה

ההוא בר נש דידע למפתי למאריה בריעותא ובכונה דליבא ווי ליה למאן דאתי למיפתי למאריה בליבא רחיקא ולא ברעותא הדא הוא דכתיב ויפתוהו בפיהם וכו' גרים ליה לאסתלקא מעלמא עד לא מטו יומוי בזמנא דאילנא איתער בעלמא למיעבד דינא ועל דא בעי בר נש לאתדבקא נפשיה ורעותיה במאריה ולא ייתי לגביה בלבא רחיקא כמה דכתיב דובר שקרים לא יכון לנגד עיני וכו'.

ו. ומי שמע כזאת מי ראה כאלה עד היכן מגיע עונשו של דבר זה דגרים לאסתלקא ליה מעלמא עד לא מטו יומוי חס ושלום, וכמה רעה גורם לעצמו אם יכרת במיטב ימיו בנפש מרה בלי שלימות כי ברוב הימים ימצאנו ונפשו עליו תאבל ובמרירות תאנח בשברון מתנים והוא עתיד ליתן את הדין על אשר איבד עצמו לדעת להיכרת בחצי ימיו וביטל מלעשות תורה ומעשים טובים, ואף אם היה מוליד בן צדיק יסוד עולם על הכל נפרעים ממנו.

ומי פתי יסור הנה ולבו לא יקרע ותחתיו ירגז בלב נמס ופיק ברכים וחלחלה בכל מתנים ופניו יקבצו פארור ומורא יעלה על ראשו ועל כרעיו ועל קרבו לשוב אל ה' אלהיו ולהתמרמר בבכי על אשר עבר על נפשו המים הזדונים ברוב הימים להתפלל בלא לב ולב וכדאי בזיון וקצף לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, ועוד היום גדול ונורא מאד עוד השמש במרומים ישוב אל ה' כי לעת ערב היום הזה אז הפתקין נחתמים הן למות הן לחיים, ומי זה האיש מר"גיש אשר לא ירגיז מרוגז הגזרה לבל ימות ויספה.

תוכחה למריחים טבק בבית הכנסת ובפרט ביום הכפורים

ז. אכן הא זה הדרך ישכון אור ישוב היום ויתודה על עון זה בפרט בכל לב ובכל נפש לשפוך שיחה לדרוש סליחה מהאל החנון מרבה לסלוח ולהתפלל תפילתו היום בכוונה רבה לתקן שאר התפילות אשר היו פסולות כאשר ביארנו כמה פעמים בפרקים דלעיל, ואל אלהינו כי ירבה לסלוח לרבים מבני עמינו אשר לא שתו מוראת שמים עליהם בתפילה אף ביום הזה לדבר דבריהם לפני ה' גם בלא דעת ולבם לא נכון עמם לשוב מעבירה זו שבידם כל ימות השנה, ולא עוד אלא כי הוסיפו על חטאתם פשע לדבר בתוך התפילה איש את רעהו, ורבים שותים אבק הטאבאק"ו בפרהסיא בבית הכנסת בתוך התפילה ואף גם כן מזמנים זה לזה אבק הנזכר ומקילין ראש, וכמערת פריצים היתה להם הבית המקדש מעט שנשאר לנו בגלות החיל הזה.

ח. וכבר ראיתי מי שקינא על זה ומחה בידם מטעם שהוא עונג ביום הכפורים, ובאמת אני אומר כי כוותיה ולא מטעמיה כי אין בכל הפוסקים מי שאסר שאיפת האבק הנזכר דרך החוטם כלל, ואף אם יהיה בו ריח טוב לא נאסר בו ריח טוב כי כמה חסידים

הראשונים לתשלום מאה ברכות ביום הכפורים היו לוקחים מעט בשמים והדס ומשעה לשעה מריחים ומברכים, כי אין לאסור מועינתם את נפשותיכם אלא החמשה עינויים שמנו חכמים.

ומכל מקום מי שנהג בו איסור באיסוריה קאי כדקיימא לן דברים של היתר ואחרים נהגו בו איסור דאסור אף שיהיה מנהג בטעות, עם כל זה בנדון זה שיש בו צורך צד מצוה, להיות שביום הכפורים עומדים בבית ה' ויום סליחה לכל היא אין להתירו להם כלל, ועל זה נאמר מי יתן והיה לבבם זה להם כל הימים של שאר השנה לנהוג בו איסור בבית הכנסת בתוך היכל המלך ה' צבאות ולבלתי נהוג שם כברחובות קריה, ויש מהם שותים בתוך קריאת שמע ובין גאולה לתפילה, אוי לעינים שכך רואות ברבת בני עמנו, ואם יש לצווח ולמחות בידם יהיה מפני כבוד המלך מלכו של עולם כי נוהגים קלות ראש בתוך מקדש ה' וכן לא יעשה.

ט. אכן מי שירא את דבר ה' ושותהו בצנעא חוץ מבית הכנסת להתיך הליחות שבראש ודאי כיון דמדינא שרי אין למחות בידם, אבל בתוך בית הכנסת לא יזכר ולא יפקד לא ביום הכפורים ולא בשאר הימים חלילה כי מחללים את כבוד משכן ה' הקדוש והנורא והשכינה צועקת עליהם ותרום מעל הארץ, ואם הגמול הזה קוינו להתיר להתפלל עם העבריינים כי הן היום גדול ונורא, יוסיפו על חטאתם פשע לעבור את פי ה' אלהינו לחלל את שם קדשו בקהל עם כברחובות קריה.

יבאר שבחילול קדושת ביהכנ"ס מאריכין עול הגלות

י. ואיך נשא פנינו להשמיע במרום קולינו כהיום הזה וכל הימים על גאולתינו ועל פדות נפשינו, הן בזמירות שאנו אומרים וזכור לנו מה שהבטחתנו על ידי צפניה חוזך כאמור בעת ההיא אביא אתכם ובעת קבצי אתכם, ולהתמרמר את נפשותינו לומר הלעולם תאנף בנו תמשוך אפך לדור ודור, שובה ה' עד מתי והנחם על עבדיך כשאומר וצמיחת קרן לדוד עבדך ועריכת נר לבן ישי משיחך כי עינינו רואות וכלות מאין יבא עזרנו עד מתי קץ הפלאות, ומידי יום ויום עברו צרות רעות ורבות על ראשינו אין לך יום שאין קללתו מרובה מחבירו, ועל מה עשה ה' ככה לעם סגולתו אשר בחר לנחלה לו.

ובאמת כי תכסנו כלימתנו וכל פנים קבצו פארור אל הרינה ואל התפילה הזאת אחר כי צדיק הוא ה' ולא ה' פעל כל זאת, ומידינו היתה זאת כי אנחנו לא נושענו כי אנחנו הרשענו ובן יכבד אב ועבד אדוניו, ואם הלא אב אחד לכולנו אל אחד בראנו איה כבודו איה מוראו כי נערוך שיחותינו בעת התפילה, ומן המשכילים יכשלו להביא אל בית תפילתם ספרי תבונתם להתכבד נגד זקני עמם בקרב עדתם, ולא אימת שדי עליהם

ולא לקחו מוסר כי עברו איי כתיים וראו והתבוננו כי בכל ארצותם המלכים כורעים על ברכיהם בבית תפילתם ועומדים באימה בפחד וברעדה וכפיהם פרושות לאליליהם מעשה ידי אדם אשר לא יראו ולא ישמעו, אנו העומדים לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא חי וקיים רם ונשא יתברך ויתעלה על אחת כמה וכמה שיש לנו לעמוד לפניו באימה וביראה בפחד ורעדה, אוי לנו מיום הדין אוי לנו מיום התוכחה כי בזה אנו מאריכים את גלותינו ונחזקהו במסמרים לא ימוט.

יא. וכן מבואר בזוהר פרשת אחרי מות [84] ז"ל, תנא על תלת מילין מתעכבי ישראל בגלותא על דעבדין קלנא בשכינתא ומהדרי אנפייהו מן שכינתא ועל דמסאבי גרמייהו קמי שכינתא, ופירש החסיד בעל ראשית חכמה מה שאמר דעבדין קלנא בשכינתא הם המדברים שיחת חולין בבית הכנסת וראיה ממה שאמרו בזוהר תרומה, [85] מאן דמשתעי בבי כנישתא אנהיג קלנא בתקונא עילאה וכו', ומה שאמר דמהדרי אנפייהו משכינתא הוא הפוסק מדברי תורה לדבר דברים בטלים כי אז פניו נגד השכינה כמו שנאמר שפכי כמים לבך נוכח פני ה', וכיוצא בזה המתפלל ובאמצע פוסק אפילו הוא בזמירות ובפרט בתפילת שמונה עשרה בחשאי ובאמצע תפילתו מחזיר פניו להסתכל כאן וכאן בצורכי עצמו ונוגע בכבוד שכינה, עיין שם באורך וכבר הארכנו בזה עוד בפרק ד'.

התעוררות מדברי המדרש והזוהר לקדושת היום ומעלתו

יב. וכל איש ישראל הנלבב יתן אל לבו לבלתי נהוג קלות ראש בבית הכנסת לכוין לבו בתפילתו באימה וביראה, וישים לנגד עיניו תמיד ענין קדושת היום ומה נעשה בו בשמים ממעל, ואמרו בגמרא [86] שאמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם מפני מה אין ישראל אומרים שירה היום בראש השנה ויום הכפורים אמר להן אפשר מלך יושב על כסא דין וספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפניו וישראל אומרים שירה.

יג. ובזוהר אמרו, [87] ר' אלעזר שאל לר' שמעון אבוי אמר ליה האי יומא אמאי הוא בהאי אתר תלי ולא בדרגא אחרא דיאות למיהוי בדרגא דמלכא שארי יתיר מכלא אמר ליה אלעזר הכי הוא ודאי ויאות שאלת, תא חזי מלכא קדישא שביק היכליה וביתיה בידא דמטרוניתא ושביק לבנוי עמה בגין לדברא לון ולאלקאה לון ולמשרי בגווייהו דאי זכאין מטרוניתא עאלת בחדוותא ביקרא לגבי מלכא ואי לא זכאן היא ואינון אתהדרו בגלותא והא אוקימנא כמה דכתיב ובפשעיכם שולחה אמכם.

ועל דא אית יומא חד בשתא לאשגחא בהו ולעיינא בהו וכד אזדמן האי יומא בינה עילאה דכל חירו בידהא אזדמן לקבלייהו לאסתכלא בהו בישראל וישראל אזדרזו בהאי

יומא בכמה פולחנין בכמה צלותין בכמה ענויין כלהו בזכותא כדין אזדמן להו חירו מאתר דכל חירו בידהא דמטרוניתא בני מלכא בנהא דאתפקדן בידהא כלהו זכאין כלהו בלא חטאין בלא חובין כדין אזדווגת לגבי מלכא בנהירו בחדוה בשלימו בריעותא דהא רביאת בנין למלכא עילאה כדקא יאות וכד האי יומא לא אשתכחו כדקא יאות ווי לון ווי לשלוחיהון ווי דהא מטרוניתא אתרחקת מן מלכא ובינה אסתלקת ולא נפיק מינה חירו לעלמין, זכאין אינון ישראל דקודשא בריך הוא אוליף לון בגין לאשתזבא מן דינא וישתכחון זכאין קמיה הדא הוא דכתיב כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם וכתיב וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם מכל טומאותיכם.

אתה הראת לדעת כמה רעה גורם למעלה האיש אשר לא הכין לבו כהיום הזה ובהיותו מוסיף פשע מוסיף גירושין כהיום הזה לשכינת עוזינו ואומרים למעלה ראו האם מה בנים גידלה, ראוי חס ושלום שתהיה מגורשת מחוץ להיכל הואיל ולא יסרה את בנה שיהיה הגון ושכינה מה הלשון אומרת, קלני מראשי קלני מזרועי בנים גידלתי ורוממתי והם פשעו בי, אוי נא לנו כי חטאנו אנה נוליך את חרפתנו ובושתנו.

התעוררות לכוונת התפלה ודמיון ישראל למלאכי השרת

יד. ונוסף גם הוא ישים על לב כל איש מה שאמרו בפרקי ר' אליעזר, [88] ביום הכפורים עלה הקטגור לפני הקדוש ברוך הוא ואמר רבונו של עולם יש לך עם אחד בארץ כמלאכי השרת שבשמים מה מלאכי השרת יחפי רגל כך ישראל יחפי רגל ביום הכפורים, מה מלאכי השרת אין בהם אכילה ושתיה כך ישראל וכו', מה מלאכי השרת אין בהם קפיצה כך ישראל עומדים על רגליהם ביום הכפורים, מה מלאכי השרת שלום מתווך ביניהם כך ישראל שלום מתווך ביניהם ביום הכפורים, מה מלאכי השרת נקיים מכל חטא כך ישראל וכו' והקדוש ברוך הוא שומע עדותן של ישראל מן הקטיגור שלהם ומכפר על המזבח ועל המקדש ועל הכהנים ועל כל עם ישראל ע"כ.

ואם חס ושלום לא ינהגו ישראל כשורה ולעמוד במוראת שמים על ראשם ובפחד וחלחלה ולהתפלל בכוונה ולהיות שלום ביניהם איה איפה עם הדומים למלאכי השרת, והלא מלאכי השרת בעומדם לשרת את פני האדון ה' צבאות רעדה אחזתם שם חיל כיולדה גבורי כח עושי דברו לשמוע בקול דברו כמו שאנו אומרים, כולם עומדים ברום עולם ומשמיעים ביראה יחד בקול דברי אלהים חיים ומלך עולם כולם אהובים וכו' כולם עושים באימה וביראה רצון קוניהם וכולם פותחים את פיהם בקדושה ובטהרה וכו' כולם כאחד עונים באימה ואומרים ביראה קדוש קדוש קדוש, והאופנים וחיות הקדש ברעש גדול מתנשאים, לעומתם השרפים משבחים ואומרים ברוך כבוד ה' ממקומו.

טו. וכן בדמיון הקדוש הזה צריכים אנו להדמות אליהם כי זאת היתה כוונת מסדרי התפילות לסדר כל אלה הדברים כדי להרעיש ולחלחל לבו של אדם, תפול עליהם אימתה ופחד ויתפללו וישבחו את קונם בקדושה ובטהרה ומורא יעלו על ראשם בתתם אל לבם לפני מי הם עומדים ומתפללים לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, ואם מלאכי השרת כי הם לא יריעו ולא ישחיתו ולא אחד בהם ימצאו לו עון אשר חטא הלא חרוד יחרדו חרדה גדולה עד מאד, ומה יעשה אנוש רימה חרש את חרשי אדמה כבד עון אשמה ואיך ישא פניו לשחר אל אל ולא יחרד לבבו ויתר ממקומו.

ובפרט כהיום האדיר הקדוש הזה כי באנו להדמות אליהם לעמוד יחפי רגלים כמלאכי השרת ולמנוע מפינו אכילה ושתיה כמלאכי השרת ועומדים על רגליהם כמלאכי השרת ואומרים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד בקול רם כאחד מצבא המרום במרום, שצריך להיות הדמיון שלם דומה בדומה כי מה בצע כי נעשה דמיונות ולבנו לא נכון עמו ותהי יראתם מצות אנשים מלומדה, ובפיהם ובשפתיהם כיבדוהו ולבם רחוק ממנו ורק שפתיהם נעות ומתעטפים בטליתותיהם ובאים לבית הכנסת ועומדים על רגליהם כהיום הזה ונראה בעיניהם שבזה תושלם להם חיוב עבודתם ותיהוי להו כפרה, ובאמת הם דומים לקוף בפני אדם שכל מה שרואה מבני אדם הוא עושה שרוצה להדמות לבני אדם, כן הדבר הזה מאין הרגלים להדמות לאראלים ותרשישים אשר במרומים והוא להבל דמה יעצרנו הגשם ואון ועמל בקרבו יהיה שבעתים.

טז. ועתה בנים שמעו לי תנו עוז לאלהים, סולו לרוכב בערבות ביה שמו ועלזו לפניו, עבדו את ה' ביראה וגילו ברעדה והדמ"ין תתעבדון באמת ובמשפט לעבוד עבודתכם תמה ונקיה ככל מלאכי האלהים ואז בודאי תהיו כאחד מצבא המרום במרום וירום וינשא מלכותו מלכות כל עולמים עליכם יותר מכל צבא השמים כי כל חפצו ורצונו בעם סגולתו כמו שנאמר ישראל אשר בך אתפאר, וצריך אני להעירך בדברי רז"ל מפוזרות קצתם בספר היכלות וקצתם בויקרא רבה פרשת אחרי מות כדי שתקבל עליך עול מלכות שמים בקדושה ובטהרה ותתחבר תפילתך עם תפילתם של מלאכי השרת ותהיה מקובלת להיות עטרה בראש מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא.

לקט מפרקי היכלות בסדר שירת מלאכי השרת וחרדתן

יז. אמר רבי ישמעאל [89] אשריהם ישראל כמה הם חביבים לפני הקדוש ברוך הוא יותר ממלאכי השרת כי בשעה שמלאכי השרת מבקשים לומר שירה לפניו למעלה, תחילה באים סביבות כסא הכבוד נהרי אש וגבעות של להבה ואומר להם הקדוש ברוך הוא החרישו אלי כל מלאך ומלאך וכל חיה וחיה וכל אופן ואופן וכל שרף ושרף שבראתי

עד שאשמע ואאזין תחילה קול שירתן ותושבחתן של ישראל בני שנאמר ברן יחד ככבי בקר ויריעו כל בני אלהים זהו פמלייתן של מלאכי השרת אימתי כבוד בשמים כדכתיב רומה על השמים אלהים בזמן שעל כל הארץ כבודך.

ואלפים רבבות של מלאכי השרת עומדים לימין הכסא וכנגדן לשמאל הכסא ובין נהרי אש מקיפין ועומדין ושרים הגדולים העומדים ממונים על כל גדוד וגדוד ועל כל צבא וצבא מימין הכסא ומשמאל ומלמדין לומר שירה לכבודו של מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, וכשמגיע זמן לומר שירה שמעי"אל השר הגדול הנכבד והנורא עומד על חלוני הרקיע התחתון לשמוע ולהקשיב קול שירות ותושבחות העולות מן הארץ מבתי כנסיות ובתי מדרשות להשמיע לבני ערבות, ומפני מה עושה כן שאין רשות למלאכי השרת לומר שירה עד שפותחין תחילה ישראל בשירה שנאמר רוממו ה' אלהינו והשתחוו להר קדשו אלו מלאכי השרת, וכל מלאכי רקיע ורקיע כששומעין שירות ותושבחות שאומרים מלמטה הן פותחין קדוש קדוש קדוש מלמעלה.

יח. ולמה נקרא שמו שמעי"אל מפני שהוא עומד בכל שער ושער ומשמיע קול שירות ותושבחות העולות מן הארץ מתוך בתי כנסיות ובתי מדרשות לפני כל רקיע ורקיע וחיות הקדש ואופנים ושרפים וכוכבי הדר, ולאחר שהוא שומע ומשמיע לכל מלאכי רקיע ורקיע מיד יורדין כתות כתות שורות חיילות צבאות של מלאכי השרת בתוך נהרי אש ונהרי להבה ונהרי שלהבת ומטבילין עצמן בהם מאה פעמים ובאותה שעה בודקין עצמן שס"ה פעמים כמנין ימות החמה.

וכי יש במלאכי השרת זוב וטומאה שצריכין טבילה אלא אלו מלאכי השרת הממונים על מלאכת העולם שיורדים בכל יום ויום לשים שלום בעולם ובשעה שמגיע זמן לומר שירה עולין לרקיע ומפני ריחם של בני אדם שהם בעלי זוב וטומאה מטבילים עצמם באש ומרחיצין ומפארים עצמן באש ומדיחין ומזהירים עצמן ומפרישין עצמן באש עד שנעשים קדושים ומוקדשים טהורים ומטוהרים וחוזרין והווין כמלאכי ערבות.

ואחר כך קורין זה את זה ועולין מתוך נהרי אש זה ברשות זה ומתנגנין ונועעין עצמן באור זהרי ברקים ואחר כך עולים בסולם של נהרי אש זה ברשות זה בתה"לה בשב"ח במזמור בצה"לה בר"נה עד שמגיעין אצל חיילי ערבות אצל חשמ"לי טוהר אצל כרובים ואופנים אצל חיות הקדש וגלגלי המרכבה אצל הדורי פנים ובעלי כנפים ואצל כסא רם ונשא ומיד הם ברתת בזיעה בטהרה בקדושה באימה ובענוה, ומכסים פניהם בכנפיהם לבל יביטו דמותן לדמות הכבוד השוכן במרכבה, ועומדין כתות כתות של אלף אלפי

אלפים ושורות של ריבוא ריבבות ומחנות מחנות שאין להם חקר וצבאות לאין מספר וכמה הרים של אש וגבעות של להבה לפני כסא הכבוד.

ובאותה שעה יושב הקדוש ברוך הוא על כסא הכבוד וכבודו מלא הארץ שנאמר מלא כל הארץ כבודו ואף חיות הקדש מתקדשות ומתטהרות יותר מהם וכל חיה וחיה קשור בראשה אלף אלפים כתרים של מיני מאורות ומתלבשות בלבוש אש ומתעטפות בלבוש להבה ומכסות פניהם בכנפיהם והקדוש ברוך הוא חוזר פניו מהם.

יט. ומפני מה חיות הקדש ואופני הדר מתקדשים ומתטהרים ומתלבשים ומתעטפים מימי קדם יותר ממלאכי השרת ואופנים וחשמלים ושרפים וכרובים וחיות הקדש ובעלי כנפים וגלגלי מרכבה וצבא מעלה וחיה ואופן ומלאכי השרת כל אלו יש לכל אחד מהם ענין בפני עצמו, מפני שהמרכבה נתון על פניהם וכח השם על ראשיהם ושכינה למעלה מהם ונהרי אש עוברין ביניהם על כן הם מכוונין ומזורזים ומזוהרים ומטוהרים ומיופים ומזוקקין באור שבע פעמים וכולם באימה וביראה ובטהרה ובקדושה בקול אחד ובנעימה אחת, ולא זו בלבד אלא שנופלין מן המלאכין אלף אלפים וריבי רבבות לתוך נהר דינור ונשרפין מפני שאין להיות בהם מוקדם ומאוחר ומשפיל ומרים שירה וקדושה לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא וכל מוקדם ומאוחר מחבירו בשירה נשרף לתוך נהר דינור ואף חיות הקדש אין בהם מוקדם ומאוחר מפני ששיעור קומתן כאחד וגבורתן כאחד.

וארבע רגלי הכסא מכוונות זה כנגד זה וגלגל זה כנגד גלגל זה ואופן זה כנגד זה וחיה זו כנגד זו וכנף זה כנגד זה ופיהם פותחים בשירה גדולה באימה וביראה ברתת ובזיע בפחד וברעדה בטהרה ובקדושה בקול רעש ובנעימה ומשמשין המרכבה בקול שירות ותושבחות ותהלות, באותה שעה קדושים מקדישין, טהורים מקלסין, עירין מרוממים, גלגלים מגדילים, מלאכים מזמרין ונחלקים לשלש שורות של אלף אלפי אלפים וריבוא רבוואן, כת אחת אומרת קדוש ונופלת על פניה וכת אחת אומרת קדוש וכת אחרת אומרת קדוש, ומפני מה לא אמר ברוך כבוד ה' ממקומו מפני שהשכינה בכל מקום, ולעתיד לבא השכינה חוזרת למקומה לקדושה ואומרים ברוך כבוד ה' ממקומו.

התעוררות לחרדת היום ממשפט המלאכים

כ. הנה אהובי אשר אהבת נפשי אהבתיך עוררתיך מעט מזער מה שיכילהו שכלך, ועליך יש לדון אם בשאר הימים מלאכי מרום חרדים את כל החרדה הזאת על אחת כמה וכמה ביום האדיר איום ונורא הזה בקום למשפט אלהים וכל צבא השמים עומדים עליו מימינו ומשמאלו וספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפניו ומי לא נפקד כהיום הזה,

ואפילו מלאכי מרום ושמים וארץ הם נידונין ורועשים ומתרגשים, רעדה אחזתם שם חיל כיולדה רצים ושבים לשמוע בקול דברו מה יהיה משפט הארץ ומלואה תבל ויושבי בה במקום שאמרו לחתום גזרי בית דין הצדק, ואם כה יחרדו מלאכי מרום אשר לא יריעו ולא ישחיתו ולא אחד בהם ימצאו לו עון אשר חטא, מה יעשה אנוש רימה כחציר ימיו כי רוח עברה בו ואיננו וכבד עון אשמה ולא יחרד לבבו ויתר ממקומו ויכוין לבו ומחשבתו לעבוד עבודתו באימה וביראה בפחד ובחלחלה מפני פחד ה' ומהדר גאונו.

יבאר שסוד התפלות והמצוות לברר נצוצי הקדושה, וסוד הגלות

כא. **ולהיות** כי בתפילות היום הזה תלויות ועומדות כל התפילות של כל השנה להעלותם היום הזה אם לא כיוון בהם בשאר הימים כאשר הארכנו בזה כמה פעמים, על כן מן הראוי לכל איש ישראל לשים לבו מה היא ענין התפילה ומה טעם יש בה לפחות היום הזה, ואף כי עניינה עמוק עמוק ולא כל הרוצה ליטול את השם יטול, אך אתה קורא נעים שים לבך ועיניך לאשר אני מבאר לך שורש כוונת התפילה וסיב ובלה בה ומינה לא תזוע והוא דבר אשר יכילהו שכלך לא בסודות נעלמים רק פשטי הסודות הנעלמים ואינו אלא כוונה אחת והוא שורש הכל.

דע אהובי כי כאשר ברא הקדוש ברוך הוא אדם הראשון בירר הטוב מהרע והם הנשמות הטובים וכללם באדם הראשון, וכמו כן ברא אדם בליעל הוא הס"מ שהיו כלולים בו כל הרע כמו שנאמר גם את זה לעומת זה עשה האלהים, וכשחטא אדם הראשון וכל הנשמות הטובות שהיו כלולים בו נתערב הטוב עם הרע כי נמשך עליו כח הטומאה מס"מ והרע שהיה כלול בו ונתלבשו הנשמות הטובות הנאחזות באיברי אדם הראשון עם אותם של אדם בליעל כל אבר תוך אבר כמוהו ראש תוך ראש וכו' עד רגלין ברגלין.

כב. **ולכן** נגזר גלות שישתעבדו בישראל שבעים אומות להוציא אותם ניצוצי הקדושה שנפלו בכל אומה ואומה כי בכל מקום שגלו שכינה עמהם והשכינה מלקטת ניצוצי הקדושה אשר בם כי היא אש אוכלת ומושכת אותם ומתדבקות בה ומתטהרות, ואמרו חז"ל אפילו אם נשבה יהודי אחד ביד האומות דיו כי מה שנפל לאותה אומה אותו היהודי יוכל להוציא משם, וזהו שאמר הכתוב עת אשר שלט האדם באדם לרע לו רוצה לומר כי האדם הם הקליפות שלטו באדם הצדיק והם חשבו שהוא לטובתם ואינו אלא לרעתם, וזהו שאמר לרע לו רוצה לומר להבליעל כי על ידי זה נלקטו ניצוצי הקדושה אשר בקרבם והוא הטוב ונשאר לו הרע ונשארים מתים.

והנה אותם הניצוצות לא יתבררו מאיליהם אם לא על ידי התפילה והמצוות של ישראל וביותר על ידי התפילות כי הוא עיקר ושורש לכל זה ואין לך דבר יותר גדול מזה, ועל כן קראו חז"ל אל התפילות דברים העומדים ברומו של עולם.

יבאר מעלת התפלה שאין בהן אחת שתדמה לחברתה

כג. ואמר הרב זלה"ה כי יש הפרש גדול בין תפילות חול ובין תפילות ראשי חדשים ובין תפילות ימים טובים ובין תפילות חול המועד ובין תפילות שבת, וגדולה מזו אפילו בימים טובים אינו דומה תפילות פסח לתפילות שבועות ותפילות סוכות, וגדולה מזו אפילו בימי החול עצמן אינו דומה תפילת יום זה לתפילות יום שלפניו, וגדולה מכולם אפילו שלש תפילות שבכל יום ויום יש הפרש גדול בהם ואינו דומה תפילת השחר לתפילת מנחה או ערבית.

סוף דבר אין לך תפילה מיום שנברא העולם עד לעתיד לבא שתהא דומה לחבירתה כלל ועיקר, וטעם הדבר הוא כי בכל יום ויום מתבררים בירורים וניצוצות מחודשים מה שלא נתבררו עד אז, וכן על דרך זה יהיו המשכת האורות בקריאת שמע כי אין קריאת שמע בעולם שתדמה לחבירתה לסיבה הנזכרת, ומזה הטעם נצטוינו להתפלל תמיד בכל יום שלש פעמים ולקרות קריאת שמע שני פעמים ואם ביטל אחד מהם נקרא מעוות לא יוכל לתקון.

כד. אך אין הדבר כן רק בעניינים פרטיים, אמנם בענינים הכלליים אשר בהם כל תפילות שחרית דימי חול הם שוין בכללות כוונתם וכן דמנחה דחול כולם הם שוין וכל תפילות דערבית דחול הם שוין, וכל תפילות דליל שבת הם שוין וכל תפילות שחרית של שבת הם שוין וכן כיוצא בכל התפילות, וכן על דרך זה בענין קריאת שמע כי כל קריאת שמע דשחרית ודערבית דחול הם שוין האמנם פרטיים עצמן אין שוין, ונמצא כי בכל תפילה באים השפעות חדשות ומתבררים בירורים חדשים.

אמנם אחר התפילה חוזרים ומסתלקים מהם ועולות למעלה ואינו נשאר רק רשימו, ולכן חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת אחר התפילה שעל ידי זה יגרמו להוסיף כח למעלה ולא יסתלקו למעלה, ובלילה אחר תפילת ערבית מסתלק גם הרשימו ועולה למעלה אבל תכף בהאיר היום חוזר אותו הרשימו להכנס, ואחר כך בתפילת השחר באים ונעשים מוחין אחרים גמורים מה שלא היה כך בתפילה אחרת כנזכר לעיל.

וזה שורש גדול במעשה העבודה במצוות התורה וביותר בתפילות, ומה טובו ומה יופיו של איש לשים כל זה לנגדו בתפילה לברר ניצוצי הקדושה אשר נתפזרו בקליפות כנזכר

ולא ישים מגמתו אל עצמו ואל בשרו חס ושלום כי עליו נאמר נתנני ה' בידי לא אוכל קום, ועל כן טוב לאדם קודם כל תפילה שיאמר נוסח זה.

נוסח לשם יחוד לומר קודם כל תפלה

כה. לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו ורחימו ודחילו ליחדא שם י"ה בו"ה ביחודא שלים בשם כל ישראל הריני מתפלל תפילת שחרית או מנחה או ערבית לייחד ספירות העליונות ולהמשיך שפע וברכה עליהן ומשם אל המדריגות התחתונות, ומשם יושפע על נפשינו רוחינו ונשמתינו לעבדך וליראה ולאהבה את שמך נצח סלה ועד, ויהיה תפילתנו מקובלת ומרוצה לפני כסא כבודך להעלות על ידי תפילתנו ברורי נצוצי הקדושה אשר נתפזרו בין הקליפות חיל בלע ויקיאנו מבטנו יורישנו אל ובלע המות לנצח, ותצרף תפילתינו עם שאר תפילות הצדיקים היודעים והמכוונים כל כוונת צירופי שמותיך הקדושים וכל הייחודים וזיווגי מדות העליונות הבאים על ידי התפילות והברכות, ותפילתנו זו אנו מכוונים דרך כלל לדעת רבי שמעון בן יוחאי הקדוש ולדעת רבי אלעזר בנו הקדוש ולדעת יותם בן עוזיהו הקדוש ופינו כפיהם ותפילתינו כתפילתם וכוונתינו ככוונתם והרי אנו סומכים עליהם בכל מכל כל, יהיו לרצון אמרי פי וכו' ע"כ.

תוכחה לאין מכוונים בתפלה בצרכי שמים ע"פ הר"ם לונזאנו ע"ה

כו. וכבר כתבנו כמה פעמים שאזהרה יתירה יש להזהר שלא יכוין האדם בחלק מתפילתו לבד במה שצריך והשאר יוציאם מפיו ולבו לא נכון כגון בזכרנו לחיים ובספר חיים וכו' וכיוצא, ובברכות שהם שבח השם יתברך וצורך כל ישראל כגון שלש ראשונות ושלש אחרונות וצמיחת קרן לדוד עבדך ועריכת נר וכו' לא יכוין, ואם עשה כך אין תפילתו ראויה להתקבל ומדת הדין מקטרגת ואומרת בצורכו הוא מכוין ומתחנן ולא כן בשבח בוראו, ולא נחלה על שבר יוסף וחרבן הבית וחילול ה' כאשר נחלה על חיי הבלו וחסרון כיסו וכיוצא בזה ואז טורפין לו תפילתו בפניו.

ולכן צריך לכוין בכל תפילתו מתחלתה ועד סופה ויכוין בה בין על הדבר הצריך לו מאד ובין על הדבר שאין צריך לו כי תראה קצת אנשים שלא יכוונו בתפילתם ועליהם נאמר מה שדי כי נעבדנו ומה נועיל כי נפגע בו כי בתיהם שלום מפחד ולא שבט אלוה עליהם, בריאות אינם צריכין, פרנסה אינם צריכים כי עשרו מצאו און להם וזרעם נכון לפניהם, ולו חכמו ישכילו ויתנו אל לבם הערל כי ה' הוא האלהים הוא הנותן להם כח לעשות חיל ולא כחם ועוצם ידם עשה להם את החיל הזה אלא האל יתברך מצליח עניניהם וצוה ברכה במשלוח ידם, כי כמה שלוים ושקטים מהם שהעשירו עושר גדול ואבד העושר

ההוא בענין רע ויש אשר בחצי ימיו יעזבנו ובאחריתו יהיה נבל, ויש עשיר אשר זכרו אבד מני ארץ ולא שם לו על פני חוצות, לא נין לו ולא נכד בעמו ואין שריד במגוריו.

כז. וירבו לחשוב בדברים האלה ובזה יראו בעיניהם ולבבם יבין שהם צריכים להתחנן להשם יתברך יתמיד ברכותיהם ושלומיהם והצלחתם להם ואל יטול פקדונו מהם, ולפי שאנשים כאלה אין להם צורך בגאולת ישראל כי מה יתן ומה יוסיף להם הגואל ואינם חסרים לנפשם מכל אשר יתאוו לכן צריך התחכמות רב כדי שיוכלו לכוין בעניינים שאנו מתפללים על גאולתינו ועל פדות נפשינו, ולכן יחשבו כי הגלות הוא מעותד לכמה עלילות שאפשר שיענישום הון רב על לא חמס בכפיהם והוא מעותד לשודדים ושוללים, ואם בעלי נפש המה ידאגו על חרבן בית המקדש ובזוי התורה וצרות ישראל ושביים וצערם וחילול השם הגדול המחולל בגויים זו כמה אורך ימים ושנים, וכשיתנו לב בכל זה ירך לבבם וקרוב שיכוונו.

יבאר שעיקר התפלה בדמעות ובפרט ביוכ"פ ודברי הזוהר בזה

כח. ודע כי עיקר התפילה בכל הימים ובפרט כהיום הזה היא התפילה בדמעות כי שערי תפילה ננעלו ושערי דמעה לא ננעלו, ובזוהר ויחי אמרו, [90] כל בר נש דאושיד דמעין קמיה דקודשא בריך הוא אף על גב דאתגזר עליה עונשא אתקרע ולא יכיל לשלטאה עליה מנא לן מלאה.

וגם בפרשת שמות [91] ז"ל, אמר ר' יהודה כל מלין דעלמא תליין בתשובה ובצלותא דצלי בר נש לקודשא בריך הוא וכל שכן מאן דאושיד דמעין בצלותא דלית לך תרעא דלא עאלין אינון דמעין מה כתיב ותפתח ותראהו את הילד והנה נער בוכה ותפתח דא שכינתא דקיימא עלייהו דישראל כאימא על בנין והיא פתחה תדיר בזכותהון דישראל, כיון דפתחה ותראהו את הילד ילד שעשועים דאינון ישראל דחטאן קמי מאריהון בכולא ומיד הדרן בתשובה ובכאן קמיה כברא דבכה קמיה אבוה מה כתיב והנה נער בוכה כיון דבכי מתברי כל גזרין קשין בישין מה כתיב ותחמול עליו, ועוד שם, האי מאן דצלי ובכי וצעיק עד דלא יכיל למרחש בשפוותיה האי צלותא שלימתא היא ולעולם לא הדרא ריקנייא ע"כ.

וטעם הדבר כתב הרב זלה"ה כי הדמעות מעוררות לאב הרחמים שהוא עליון על שערי התפילה שמעוררת לבד לאם הבנים כנודע ליודעי חן.

יבאר שיש לבכות ביוכ"פ אף בתפלת שחרית ומנהג האר"י בזה

כט. ונ"ל דאף למה שאמרו בזוהר ויחי דף רכ"ט ע"ב וזה לשונו, פולחנא דצלותא דקא בעי בר נש למפלח קמיה קודשא בריך הוא בשמ"חה וברנ"נה לאכללא לכנסת ישראל

בינייהו ולבתר לייחדא ייחודא כדקא חזי דכתיב דעו כי ה' הוא האלהים דא רזא דייחודא ברזא דפולחנא ועם כל דא בעי בר נש למפלח קמיה דקודשא בריך הוא בחדוה ולאחזאה חדוה בפולחניה ואילין תרין שמחה ורננה לקבל תרין אילין צלותין תרין קרבנין ליומא שמ"חה ורנ"נה שמ"חה בצפרא ורנ"נה ברמשא וכו'.

וכתב הרב זלה"ה מדקאמר שמחה בצפרא ורננה ברמשא מכאן שאין לבכות בתפילת שחרית רק בתפילת מנחה וערבית, אכן יראה דהיינו דווקא בשאר הימים אבל בראש השנה ויום הכפורים דיומי דינא נינהו ואימא קיימא על בנין ואיתמר עלה ותפתח ותראהו את הילד והנה נער בוכה, פשיטא ודאי ואין ספק דאף בשחרית שוה למנחה וערבית בבכי ותחנונים הואיל ועיקר תפילתינו הוא בשחרית ומה בצע כי יתוודה בשמחה ולא יכנע לבבו הערל.

ל. וכן נראה מדברי מהרח"ו ז"ל שכתב סתם, מורי זלה"ה היה נוהג לבכות בתפילות ראש השנה ויום הכפורים ולא פלג לן, ועוד הואיל ודרכו של הרב ז"ל לומר תפילותיו תמיד בדמעות שליש אם כן מאי אסהדתיה דמהרח"ו שהיה בוכה בראש השנה ויום הכפורים, אלא על כרחיך היינו אסהדתיה לרבות גם בתפילת שחרית דבשאר הימים שמחה בצפרא אמנם בראש השנה ויום הכפורים נהג לבכות, וכן ראינו לרבים מהמקובלים כי לא חששו לשמחה בצפרא בראש השנה ויום הכפורים ומעלין את המדומ"ע בתפילתם שבעתיים אל חיקם יותר משאר הימים וכן עיקר.

אזהרה לחזנים המנגנים בשביל נשיאת חן

לא. ומזה נתפשט המנהג שמאריכים בימים האלה בניגונים בכל התפילה לעורר לבות בני אדם על ידי קול של החיזון לבכות בתפילתם כי השעה צריכה לכך להכניע לב הציבור כנגן המנגן בקול מר נגש ונענה, לאפוקי אותם המאריכים בניגונים וקראו בקול גדול להראות העמים והשרים את יופי קול שיר נגינתו ומורא לא יעלה על ראשו ואינו חושש אפילו לחיתוך אותיות, והמה מודים בדבר שבזמן שהוא מאריך בניגון אין לו כוונה כלל ורובם מתכוונים לבד שימצאו חן בעיני הבריות ועל ידי זה העם ינשאוהו בכסף וזהב, וכעין זה אין ספק כי אריכות הקולות הוא אריכות הגלות כי הואיל ופנייתם שלא לשם שמים ולא נגע אלהים בלבבם מעוררים קטיגורים על הציבור ומבטלים כוונות המתפללים והתפילות כי ישנו את לשונם על ידי הניגון ולא יאמרו האותיות בחיתוך ובמבטא שפתים כאמור.

על כן אזהרה יתירה כי אם המצא ימצא האיש הירא שישים מגמתו לעורר לבות בני הציבור בהכנעה ובמורא ובניגונים חתים, הנה מה טובו ומה יופיו כי אותה אנו

מבקשים בימים האלה ואם לאו העדרם הרע יפה מאד ממציאותם כי לא לפניו חנף יבא וכבר צווחו על זה קדמאי דקמאי וה' הטוב יכפר בעד, ויתר דברים לענין התפילה כבר מבוארים המה בספרים אשר קדמוני ויותר מהמה בני הזהר כי יום קדוש הוא לאלהינו.

טעם שיש לומר פרשת עקידה ופרשת הקטורת ביוהכ"פ

לב. ודע כי אף מי שנהג כמנהג הר"ם ניגרין בספר היראה שאין לומר פרשת העקידה בשבת כי אין בו דין כלל רק כולו רחמים והעקידה היא לכבוש את הדין, מכל מקום ביום הכפורים כולי עלמא מודו לאומרה, אף כי מלא רחמים הוא מכל מקום לא נכחיש כי יום דין הוא בודאי שהרי לעת ערב הפתקין נחתמין, אמנם קראוהו יומא דרחמי כי הרחמים גוברים והכל נגמר על ידי החסד והרחמים.

ומאד מאד צריך להתעורר בה כהיום הזה לכבוש את הדין ולהפיק רצון שאלתו, כי כתבו חכמי האמת כי כל הבקשות שהאדם מבקש מלפני השם יתברך לולי המקטרגים והמונעים שיש באותה הבקשה היתה בקשתו נעשית בין שיהיה צדיק או חוטא, אמנם בהגיע המתנה או הבקשה ההיא דרך צפון ששם מעבר כל השאלות אותם הכוחות מערערין ואומרים לעמוד לדין עליה ואם אינו ראוי לא ישיגהו והיא צפונה שם לצדיק שנאמר וצפון לצדיק חיל חוטא, ואלמלא עקידת יצחק אין אחד מן הנבראים יכול להפיק רצון שאלתו מרוב דקדוק הדין במקום הזה.

לג. וכן הקטורת עושה פעולה זו לכבוש את הדין כמו שאמרו בזוהר סוף פרשת ויקהל,[92] מאן דדינא רדיף אבתריה אצטריך להאי קטורת ולאתבא קמי מאריה דהא איהו סיועא לאסתלקא דינין מעליה וכו', ולכן צריך אף למי שנהג שלא לאומרו בשבת מטעם האמור כי הקטורת הוא לכבוש את הדין ובשבת אין דין אלא כולו רחמים, מכל מקום כהיום הזה צריך לאומרו בכוונה יתירה.

סוד מעשה הקטורת ביום כפור וכוונת הקרבנות

לד. ובפרט למי שבא בסוד השם להבין סוד שלשה מנים יתרים שמהן מכניס כהן גדול ביום הכפורים שהם שלש מדרגות עליונות שעלתה מלכות שמים לבית אימה ותשב בפתח עינים, ולפי שאין היום כשאר ימות השנה שנמשכים הארות ושפע העליון למלכות שמים למטה אלא היא העולה שמה לפיכך היתה דקה מן הדקה והמשכיל יבין. **ובסדר** הקרבנות גם כן יכוין לכבוש את הדין ויכוין בהם בשם אה"יה בניקוד אֶת הַכל וְהקטיר הַמזבחה שזה היה מזכיר כהן גדול ביום הכפורים ונכון לכוין בו במעשה הקרבנות.

סדר מזמורי פסוקי דזמרה ביום כפור

לה. והמישרים אורחותם בסדר מזמורי המזמרות על פי סדר הרב זלה"ה ושלא לומר לדוד ברכי נפשי וכו' כי כל המזמורים אלו באו במספר במשקל ואין להוסיף בהם ולא לגרוע בהם, אף ביום הכפורים אין לאומרו ולא יחוש לאומרים כי צריך לאומרו מפני כי יש בו סליחת העון, וכן בשאר המזמורים אשר מוסיפים בסדר רננו צדיקים היום הזה ראוי שלא לאומרם כי כל המזמורים אשר בסדר רננו כולם באו בסדר המדריגות כמבואר בפרקי דשבת באורך.

אזהרה שלא לשנות ממנהגי הצבור

לו. אך ורק החכם עיניו בראשו לנהוג הדברים האלה בצנעה לעצמו ולא יראה את עצמו בפני המון העם או לשנות מנהג אנשי הקהל חלילה כי זה גורם לעורר מדנים כהיום הזה בתוך אנשי הקהל וזה אומר בכה וזה אומר בכה זה משפיל וזה מרים ויהיו מלעיבים במלאכי אלהים, וכן בענייני הפיוטים שבין הזמירות לתפילת היוצר שגינה הדבר מאד הרב ז"ל שמפסיקים דברים שעומדים ברומו של עולם, וגם סידרם לא היה כתקנן על פי דרך האמת כמו שאמרו בזוהר [93] שירים ותושבחות דאית בהון קבלה אמיתית, המהדרין יעשו הדבר בצנעה ואל יעשה עצמו חס ושלום כפורש מהציבור הקדוש כי כל אלה הדברים לא נאמרו רק לאיש היראי ומכלכל דבריו במשפט וגבר צניע ומעלי.

ומה גם כי לא נאמרו הדברים האלה רק להמישרים אורחותם בכל סדר הרב ויודעים דעת ומביני מדע סדר העניינים והילוכם איך הולכים זה אחר זה בסדר המדריגה, אך למי שמעולם לא ראה מאורות מימיו ואיזה דרך ישכון אור סדר המדריגות ועליית העולמות העליונים לא עליהם היו האזהרות האלו כי הם אינם מכוונים רק פשוטי הדברים, ומי יתן והיה לבבם זה להם ויוסיף כהנה וכהנה להכניע ליבות בני אדם ליראה את ה' הנכבד והנורא, חלילה להקל בדבר בפניהם והיודע יעשה לעצמו ולא יתראה.

לז. וכבר מצינו בענין שני זוגות של תפילין כמה מחסידים הראשונים שלא היו מניחים אותם יחד מפני היוהרא אף כי לפי האמת סוד הדבר להיותם יחד ושלא להפרידם, וכן כתב מהרח"ו בענין נטילת הלולב שיותר טוב לברך תחילה קודם התפילה בהיותו בביתו בסוכה עצמה אף כי טפי עדיף לברך עליו אחר העמידה קודם ההלל, מכל מקום משום דמחזי כיוהרא מפני הרואים יעשה בתוך ביתו קודם התפילה וכן בכמה מקומות אין מספר כתב כן.

יבאר שעיקר עבודת ה' להסתיר מעשיו, ושכרו

לח. **וזה** עיקר גדול במעשה העבודה להסתיר מעשיו כדפירש בזוהר פרשת נח דף ס"ד, אוליפנא קודשא בריך הוא סתים וגליא גליא הוא בי דינא דלתתא סתים הוא אתר דכל ברכאן נפקי מתמן ובגין כך כל מלוי דבר נש דאינון בסתימו ברכאן שריין עלוי וכל דאינון באיתגלייא הוא אתר דבי דינא שרייא עלוי בגין דאיהו אתר באתגלייא וכלא איהו ברזא עילאה כגוונא דלעילא עכ"ל, הנה מבואר שכל העושה דבריו בסתר הברכה שורה עליו והוא על דרך שאמרו ז"ל [94] אין הברכה שורה אלא בדבר הסמוי מן העין.

סגולת המסתיר מעשיו מבנ"א להיות נסתר מבעלי הדין

לט. **והחסיד** הקדוש בעל ראשית חכמה כתב, כי המסתיר מעשיו הטובים והצנע לכת עם אלהיו שכרו איתו שיהיה נסתר מבעלי הדין שהקדוש ברוך הוא חופה עליו בלבוש החסד שהוא נקרא אלו"ה כדי שלא יכירו בו בעלי הדין, וזה רמוז בפסוק לגבר אשר דרכו נסתרה ויסך אלו"ה בעדו, ונודע כי משם אלו"ה הוא הלבוש לנשמה כדכתיב כימי אלוה ישמרני וכדפירשו בזוהר פרשת משפטים בפסוק לעם נכרי לא ימשול למכרה בבגדו בה.

עיקר כוונת התפלות והוידויים יכוין לכבוד השכינה

מ. **והמאריכים** בפיוטים כפי מנהגם, בכולם תהיה כוונתם לרצות את קונם ולכפר על עוונם ולבקש רחמים ומחילה וסליחה על כל ישראל ולבקש על אמנו רחל שכינת עוזינו לטהר אותה מעוונות בניה, וכן בכל התפילה והוידויים אשר מתוודה כהיום הזה תהיה כל מגמת פנייתו תחילה לטהר המדות העליונות למעלה אשר פגם בעונו והחשיך בפשעו ואחר כך על עצמו ואל בשרו.

אזהרה להתפלל מוסף קודם שבע שעות, וכוונת מזמור ממעמקים

מא. **ועל** כל פנים ראוי להזהר לקצר בפיוטים ובסליחות שחרית כדי למהר בענין שיתפלל מוסף קודם שבע כמו שכתבו הפוסקים ז"ל.

מב. **ובין** ישתבח ליוצר יאמר מזמור ממעמקים ויכוין לעומק דרום כמ"ש הרב ז"ל. [95] **והרבה** מאד צריך להתעורר כהיום הזה באמירת המזמור הזה ולכוין אם עונות תשמור יה ה' מי יעמוד, מ"י יעמוד היא גילוי אם הבנים לכפר ולנקות עונות ישראל כמו שנאמר לפני ה' תטהרו שעיקר גילויה היום הזה כמש"כ כמה פעמים, ובזה יתעורר לבו לכוין לכל התפילה לאומרה בלב נשבר ונדכה.

דברי התעוררות לכוין קודם תפלת עמידה של שחרית

מג. **וקודם** שיקום להתפלל בעמידה יעשה הכנה ללבו לכוין בגדולת מי שאמר והיה העולם ובנפלאותיו ונוראותיו וגבורותיו וחסדיו אשר עשה לעמו ישראל עם סגולתו לתת

לנו את היום הקדוש הזה לכפר בו את כל עונותינו הגומל לחייבים טובות, וכי גמלנו אותו רעה והוא גמלנו טובה, ויחשוב בגריעות ופחיתות עצמו בערך בוראו כי במה נחשב עלה נדף וקש יבש, ויחשוב שעתה הוא רוצה לקום לבא לפני המלך להתחנן לו ולבקש מלפניו שאלותיו ובקשותיו ומן הדין אינו כדאי וראוי לעמוד לפניו לולי חסד ושלימות הבורא יתברך שהרשהו וציוהו בכך.

מד. ויכוין בלבו על ידי תפילתו בלחש לעלות את רחל אמנו למעלה אל בית אימא אל מקום הגדולה והגבורה, וכן בחזרת העמידה היא העולה למעלה ממנו אל מקום הדע"ת.

טעם שאומרין ה' שפתי תפתח קודם התפלה

מה. ובכן יקום כגבור לעמוד לפני בוראו בכפיפת ראש ובכפיפת קומה ויתפלל תפילתו בכל נפש, וידפוק תחילה בפסוק אדני שפתי תפתח כו' המיוחד בראש תפילתנו על פי כנסת הגדולה כי השם הזה הנה הוא פתח ומבוא אל קבלת התפילות וגם הוא יתייחס אל פי ה' כנודע, ובמילואו אל"ף דל"ת נו"ן יו"ד גימטרייא תרע"א פתח שבו נכנס תחילה ולפיכך קבעוהו פתח שער תפילתנו, ובכן על ידי זה יתעורר מלאך אחד ממונה על התפילות ומעלה אותם למעלה בכח שם י"ה שעמו בנה הקדוש ברוך הוא העולמים כי בי"ה ה' צור עולמים וכל עולם ועולם מהלך ת"ק שנה כנודע ובעת אחד מהלכים אותם כי על אלו המלאכים נאמר ורגליהם רגל ישרה כי אותיות יש"רה הם ת"ק י"ה ותפ"לה כמספר ישר"ה, רק שיזהר לאומרה בלחש ולא ישמיע לאזניו כאשר הארכנו בזה בפרקי ראש השנה.

כמה אזהרות בענין וידויי היום

מו. ויפרט חטאיו בוידויו וגם טוב שיפרטם בלחש ולא יהיו נשמעים לאחרים לצאת מכל הסברות, ועבירות שהתוודה עליהם ביום הכפורים שעברו ולא שנה בם קיימא לן כרבי אלעזר בר יהודה [96] דאם חזר ומתוודה עליהם כל שכן דמשובח טפי וכדמשמע קצת מהזוהר וכמו שכתבנו לעיל בפרק ג'.

מז. ואף אם הוא צדיק בעיניו אשר לא ימצא עון אשר חטא, ישים אל לבו כי כל ישראל ערבים זה לזה וכשלו איש באחיו, ואף גם אשר חטא על הנפש בגלגולים אחרים כמ"ש הרב זלה"ה, וכל שכן כי אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא, ואשר חכמים הגידו כל העובר עבירה אחת אפילו פעם אחת בשנה מעלה עליו הכתוב כאילו עובר כל השנה ומסתמא אי אפשר שלא היה בעבירה לפחות יום אחד בשנה, ויתוודה ויכנע על עונותיו וחישב עם קונהו כי כמה עדים מעידים עליו וכבר כתבנו כל הצורך בזה בפ"ג.

מח. ואף בחזרת השליח ציבור התפילה יתחזק בכוונתו יותר כי היא מרוממת ומעולה יותר ממה שהתפלל בלחש ויחזור להתוודות עם השליח ציבור, ומחוייב כל יחיד לומר לפחות עשרה וידויים, שמונה בד' תפילות ושני פעמים אחד במנחה ואחד בערבית כנגד עשר פעמים שהיה מזכיר הכהן גדול את ה', והוידוי של הרב רבינו נסים אנו נוהגים שלא לאומרו בחזרת השליח ציבור רק בסדר הסליחות אחר תמהנו מרעות כי כאן יש לחוש דהוי ככלב שב על קיאו כמו שכתב מהרח"ו ז"ל.

לומר אבינו מלכנו אף ביוכ"פ שחל בשבת

מט. ואחר חזרת שליח ציבור העמידה לא ימנעו מלומר אבינו מלכנו אפילו חל יום הכפורים בשבת כי כן עיקר.

תוכחה ליושבים בסליחות או מזלזלין באמירתן

נ. ואחר כך יסדרו הסליחות כסדר שכתבנו בפ"ג חמש פעמים ויעבור לא פחות ולא יותר, וכל אדם חייב להיות עומד על עומדו בעת אמירת הסליחות והתחנונים באימה וביראה ברתת בפחד וערדה כי על אותם היושבים בעת הסליחות ומראים עצמם כעייפים שאינן יכולין לעמוד עליהם נאמר ולא אותי קראת יעקב כי יגעת בי ישראל, כל יומא לא לאי ובעידן צלותא לאי, כל היום עומד ברחובות קריה עם רקים ופוחזים או עם שרים זהב להם ואינו עייף ובבא לפני המלך האדון ה' אלהי ישראל עייפה נפשו לעמוד ולבקש על נפשו, והם דברי המדרש רבה בריש איכה רבתי, [97] רבי יצחק פתח ולא אותי קראת יעקב קאים טירון כל יומא ולא לאי וצלויי קמאי את לאי, קאים טירון כל יומא ולא לאי ואמר ליה חבריה איתא וצלי והוא אמר ליה לית אנא יכיל, אצל הבעל מהבקר ועד הצהרים וכו' הוי כי יגעת בי ישראל ע"כ.

נא. ואף התלמידי חכמים תופשי התורה המתעסקים בספרי תבונתם בשעה שהציבור מתחננים בסליחות ומשמיטים עצמם מלהתפלל אותם התפילות והסליחות והתחנונים והבקשות עמהם לאו שפיר עבדי ועידן תורה לחוד ועידן תפילה לחוד, ועל כיוצא בזה נאמר אשרי מי שעמלו בתורה ועושה נחת רוח ליוצרו שאם יעמול בתורה בזמן שהציבור מתפללים ומתחננים על עונם אינו עושה נחת רוח ליוצרו, כי אף שאמרו בזבח ומנחה אינו מתכפר אבל מתכפר הוא בתורה וכו' היינו בלומד תורה אחרי שובו מרשעו והרבה תחנוניו ותפילותיו לפני המקום על חטאיו ופשעיו.

וכן משמע לשון הזוהר [98] דלבתר דמתחרט מחובוי ויעביד תשובה יתעסק באורייתא וכו', דמשמע דקודם החרטה והתשובה אין תורתו רצויה ומקובלת וכל אשר בו מום

לא יקרב, ואם בצואת עונותיו מסריח איך נתקרב לפני המלך, וכבר צווח על זה ריא"ז הובאו דבריו בשלטי הגבורים פ"ק דברכות ע"ש והארכתי בזה בסוף פ"ב דסליחות.

ראוי להשתדל לקנות מצוות הספר תורה ביוכ"פ וסודו

נב. ואחר כך בבא זמן הוצאת ספר תורה יאמר התפילה שכתבנו לעיל בחדש אלול, וישתדל על כל פנים לעשות איזה מצוה בספר תורה כי אף כי בכל הימים סגולתם רבה היא מאד כמו שהארכנו בפרק י"ב דשבת, מכל מקום יוסיפו תת כחם כהיום הזה ביתר שאת ובפרט מצות פתיחת ההיכל מרוממת היא מאד כהיום הזה.

כנודע לבאים בסוד ה' כי סוד פתיחת ההיכל הוא סוד פתיחת נקודת ציון של אם לבינה אם הבנים שמחה והארות שלה מתפשטים ובה חירו דכולא חירו דחבייא כמו שנאמר כי ביום הזה יכפר עליכם, כמו שכתבנו כמה פעמים שעיקר יום הכפורים בה ושעל כן אנו עושים ה' עינויים כנגד ה' עילאה כנודע.

ואף גם זאת יכוין בקניית המצוות לשם צדקה כי לא יוכל היום לעשותה והיא עיקר לכפרת עוונו כמו שנאמר וחטאיך בצדקה פרוק.

יבאר שיש להתעורר בבכי בעת הקריאה בפטירת בני אהרן

נג. וכבר כתבנו לעיל בפרק ד' טעם קריאת פרשת אחרי מות היום הזה כי אמרו בזוהר, ועל דא ביומא דא קרינן אחרי מות שני בני אהרן בגין דישמעון עמא ויצטערו על אבודיהון דצדיקייא ואתכפר להון חובייהו וכל דמצטער על איבודיהון דצדיקייא ואחית דמעין עלייהו קודשא בריך הוא אכריז עליה וסר עוניך וכו' ולא עוד אלא דלא ימותון בנוי ביומוי ועליה כתיב יראה זרע יאריך ימים ע"כ.

וכל אדם יעורר בבכי בעת קריאתה ויתן אל לבו לשוב מעבירות שבידו בתתו אל לבו מיתתן של צדיקים אלו על חטא אחד ומה יעשה ליום פקודה הממולא מעונות ופשעים מכף רגל ועד ראש אין בו מתום ובזה יתעורר בבכי על עונותיו, ובזה הוא שאמרו דמצטער על מיתתן של צדיקים מכפרים לו כי אם יצטער על מיתתן והוא לא ישוב ויתחרט מה יתן ומה יוסיף להם צערם, אלא עיקר הדבר והמכוון בה הוא להנמשך ממנו ולשאת קל וחומר לומר אם בארזים נפלה שלהבת מה יעשו איזובי קיר ולבו ירעד ויפחד מפחד השם ומהדר גאונו ושב ורפא לו.

תפלה קדמונית לומר קודם קריאת התורה

נד. וקודם קריאת התורה נכון לומר תפילה שתקנו מהקדמונים ז"ל וזה נוסחתה.

הריני מקבל קבלת התורה שניתנה לנו בהר סיני על ידי משה רבינו עליו השלום והריני מקבלה מחדש קבלה גמורה וחלוטה, וקבלה זו היא בכל לבי ומאודי ורמ"ח איברי ושס"ה גידי, וקבלה זו היא בלי שום זכר אונס כלל ועיקר אלא בשמחה ובטוב לבב,

וקבלה זו היא לדעת רבי שמעון בר יוחאי הקדוש ולדעת ר' אליעזר בנו הקדוש ולדעת יותם בן עוזיהו הקדוש, ופי כפיהם והודאתי כהודאתם וקבלתי כקבלתם וכדעתם והריני סומך עליהם דרך כלל ופרט ובכלל כל ישראל, וקבלה זו יהא עלי ועל כל זרעי וזרע זרעי עד סוף כל העולם עד ועד בכלל אמן סלה ועד, ע"כ.

ותפילה זו נכון לאומרה בכל הימים בעת הוצאת ספר תורה, ועל כל פנים מי שלא אמרה בשאר הימים יאמר אותה כהיום הזה כי קדוש הוא לאלהינו ולהיות לו כפרה על אשר חטא עליה וביזה אותה ואת מצוותיה ואת העושק אשר עשק בה וכיחש בה ובקבלתה, ועתה ישוב לקבלה מחדש בכל לב ובכל נפש ולא ישוב עוד לכסלה.

טעם שחלוק מספר העולים לתורה בימי המועדים זמ"ז

נה. ויום הכפורים עולין ששה עולים בלבד, והטעם הפשוט בזה כי שבת החמורה שזדונו בסקילה עולין שבעה, ויום הכפורים הקל ממנו שזדונו בכרת ששה, ויום טוב הקל מהם שזדונו במלקות חמשה, וחול המועד הקל מהם שזדונו במרדות ארבעה, וימות החול הקל מהם שלשה, ויש שאמרו טעם הדבר למה עולין ביום הכפורים ששה כנגד היום שבא לכפר על מעשה העולם הזה שנעשה לששה ימים, והשבת שנמשל לעולם הבא יום מנוחה קורין שבעה.

אמנם הרב זלה"ה גילה סוד הדבר למה אין שם אלא ששה מפני כי ביום הזה אין שם אלא החתן עם ו' קצוותיו והכלה הנעימה סוד השביעי היא נעלמה ועלתה אל בית אמה לפנימה, אמנם אם חל בשבת קורין בו ז' אף כי נעלמה היא גם ביום השבת מכל מקום קורין ז' כנגד השבת שהיא מדת הז'.

אזהרה לכוין לברכות העולין, וטעם שאין קורין פסוקי אך בעשור

נו. ותהיינה אזניך קשובות לברכות העולין להשלים המאה ברכות כמו שהארכנו לעיל סוף פ"ג וכן בברכות המפטיר, והטעם שאין אנו קורין היום גם כן אך בעשור שבפרשת אמור [99] כמו שהיה קורא הכהן גדול בבית המקדש, עיין לקמן בפירוש העבודה בפסקא דבעשור שבחומש הפקודים שם פירשנו הטעם.

ציונים והערות לפרק ו

81) ברכות דף נ"ח ע"א. 82) ישעיה פרק י"ח פ"ה. 83) זוהר במדבר דף ק"כ ע"ב. 84) זוהר אחרי מות דף ע"ה ע"ב. 85) זוהר תרומה דף קל"א ע"ב. 86) ר"ה דף ל"ב ע"ב. 87) זוהר אמור דף ק"ב ע"ב. 88) פרקי דר"א פמ"ה. 89) כ"ה בפי' המרכבה לר' יוסף גטיקליא. 90) זוהר ויחי דף רכ"ג ע"א. 91) זוהר שמות דף י"ב ע"ב. 92) זוהר ויקהל דף רי"ט ע"א. 93) זוהר תרומה דף קע"ח ע"א. 94) ב"מ דף מ"ב ע"א. 95) כבר העירו בזה כי כאן נקט המחבר לכוין ביום עשירי מעשי"ת לעומק דרום ואילו בפ"ז מחודש אלול סידר המחבר ברשימת העמקים את עומק מערב ליום עשירי, והאמת כי חילוף גירסאות

לא מעטים ישנם בספר יצירה שמשם מקורו ושמא היו לפני המחבר בחילוף נוסחאות. 96) יומא דף פ"ו ע"ב. 97) הקדמת איכה רבתי אות י'. 98) זוהר נשא דף קכ"ג ע"א. 99) בדפו"ר נפל כאן ט"ס, ועי' להלן פ"ז אות ס"א ובהערה 134 שם.

פרק ז - תפלת מוסף - ביאור סדר עבודה ונוסחתה

מעלת מוסף יוכ"פ, ואזהרה להעמיד ש"ץ המכוין בעבודת היום

א. קודם תפילת מוסף יעורר הכוונה בלבו לכוין בגדולת מי שאמר והיה העולם וכו' ככל אשר התעורר בתפילת שחרית.

ויכוין ויתן אל לבו מעשה האיש אשר בעפר יסודו על ידי תפילתו להעלות את רחל אמינו צפירת תפארתנו למעלה אל בית אמה אל מקום החכמה והבינה שבה, ועל ידי חזרת מוסף אנו מעלין אותה למעלה ממנו אל מקום הכתר שבה כנודע.

ומעלתו רמה ורבה היא מאד ועיקר העבודה של כהן גדול לא היה אלא במוסף יום הכפורים עם קרבנות שעירים של יום הכפורים ולפיכך תקנו העבודה במוסף.

ב. וראוי ונכון לחפש אחר איש חכם וירא אלהים וסר מרע לעבור לפני התיבה ושיבין מה שמוציא בשפתיו כי עבודת יום הכפורים יקרה היא מפנינים וטהרת ישראל וסליחתם וכפרתם תלויים בה, ועכשיו בעונותינו חרב בית המקדש ואין לנו אלא שיח שפתותינו, תיקנו חז"ל קריאת סדר העבודה וסידור עשייתם במקום הקרבתם ונשלמה פרים שפתינו, וצריך להבין כל דבר ודבר על בוריו וללמוד ולהבין טעמי הדבר ופירושו.

יבאר מעלת הכוונה בקריאת הקרבנות ומכשול המזלזלים בזה

ג. וכתבו חכמי אשכנז ז"ל דדוקא בתפילה אף שאינו מבין הותר להתפלל דהקדוש ברוך הוא יודע כוונתו, אבל בסדר מעשה הקרבנות אם יש לו לב להבין ולהשכיל פירושיהן וקוראם באין מבין אינו נחשב למאומה.

והמכשלה הזאת תחת רבים מרבת בני עמינו יודעי דעת ומביני מדע אשר מאבדים זמנם אחר חריפיות הדרושים ופלפולים ובעיקר ידיעת עבודת הבורא לא ידעו ולא יבינו ביאור ענין מעשה הקרבנות ודיניהם, ומשנה שגורה בפיהם ואיזהו מקומן של זבחים לא ידעו ולא ישכילו ועל ידי כך קורין מעשה הקרבנות בכל יום ושוגים בקריאתם באין מבין.

ד. וכבר העיד חד צורבא מדרבנן לפני שכמה שנים היה גורס משנת אלו ואלו נשרפין בבית הדשן קשור עם מה שלמטה ממנו חטאת הציבור, עד שמצא הגהה אשכנזית בסידור ישן אומרת אלו ואלו וכו' אדלעיל קאי, ושוב ראה נוסחה אחרת ואלו ואלו נשרפים שחוזר למעלה בלי פקפוק, וכן שהיה טועה בשינה באכילתן לקרותו קשור עם מה שלמעלה ממנו ושוב התבונן בפירושו שהוא טעות גמור כי הוא נמשך למה שלמטה

ממנו שהוא הבכור והמעשר, וכל זה בא מסיבת שאין מטריחין עצמן להבין בפירושם במקומותם, ובודאי כי לא נאה ולא יאי לאנשים חכמים וידועים אשר כח בהם לעמוד על בוריין ופירושי הקרבנות לקרות גם בלא דעת מן השפה ולחוץ ודיניהן אינו שגור בפיהם, והתורה חוגרת שק חס ושלום עליהם.

ולו חכמו ישכילו זאת לשון חכמים אשר אמרו במדרש תנחומא, [100] אמר הקדוש ברוך הוא לישראל אף על פי שעתיד בית המקדש ליחרב והקרבנות יתבטלו הזהרו לקרות בהם ולשנות אותם ואם תתעס"קו בהם מעלה אני עליכם כאילו בקרבנות אתם עסוקים ע"כ, ודקדקו בלשון הזהב ואם תתעסקו בהם להורות שיתעסק להבין כל דבר ולכוין היטב, והוא דבר מושכל מאחר שהקריאה נחשבת כהקטרה והקרבה צריך לדמותו לפועל ההקרבה והקטרה דהיינו להזכיר ולפרט בפיו כל מה שמחוייב להיות העסק בפועל ולכוין במחשבה כפועל ההקרבה והקטרה שגם בהקרבה אם חסר אחת מדיניה ותנאיה היה מעכב הכפרה.

אזהרה לדקדק בתפלת מוסף היום אחר ש"ץ הגון

ה. ועל כן ראוי ונכון לעובר לפני התיבה ביום הקדוש והנורא הזה אשר הוא עומד תחת כהן המשיח בבית המקדש, ואמרו בזוהר ויקרא ר' יצחק אמר אם הכהן המשיח יחטא דא כהן דלתתא דאתתקן לעבודה ואשתכח ביה חטאה לאשמת העם הוא ווי ליה ולאינון דסמיכין עליה וכגוונא דא שליחא דציבורא דחטי ואשתכח ביה חטאה בגין דעמא לא אשתכחו זכאין גבי קודשא בריך הוא ווי לאינון דסמיכין עליה, שראוי ונכון לפרנסי ומנהיגי הקהילות לברר איש חכם וחרד לדבר ה' שיודע ויכוין היטב בתפילתו ובסדר העבודה להעבירו לפני התיבה להוציאם ידי חובתם כי אם לא יבין מה שאומר אי אפשר לו שיכוין בתפילתו ועבודתו וחטאת הקהל היא.

ו. וכתוב בספר החסידים סימן תשנ"ח, כל היושבים בוועד הקהל ועוזרים לשאינן הגונים שיתפללו, הקדוש ברוך הוא מונע טוב מאת הקהל ועתידין ליתן דין על זה וכתיב המה עזרו לרעה ונושאים פנים לתורה והתורה צועקת על כל יודעי התורה ועל כל שיש בידו למחות ומחנפים, וכתיב תופשי התורה לא ידעוני וכתיב על הרועים חרה אפי.

ולכן אם אינו הגון לעבור לפני התיבה, אם יד הצדיקים תקיפה לא יתנו לו לעבור לפני התיבה כהיום הזה לפי שאין קטיגור נעשה סניגור וכתיב ומליציך פשעו בי, וקרוב להיות קרבן ציבור הנקרב על ידי הבלתי הגון ונבון דבר להיות נדחה ופסול כי היקידה של אש שהיה בקרבן דוגמתו בתפילה כוונת הלב שהוא כאילו בוער באש כמו שנאמר חם לבי בקרבי בהגיגי תבער אש, וכל שכן שהמחשבה רעה של חוץ לזמנו וחוץ למקומו

שמפגלת הקרבן, וחוץ למקומו הוא כשעומד במעשה העבודה והתפילה ומהרהר בעסקיו או בדברי הבאי אשר מחשבתו משוטטת חוץ לבית הכנסת בכל רחובות קריה, הוא עומד כאן ומחשבתו מפוזרת חוץ מן המקום אשר הוא עומד שם.

מנהג טוב לשלוח רב הקהל למוסף היום

ז. ולכן טוב וישר המנהג להעביר לפני התיבה לעבודת המוסף להרב של הקהלה היודע והמבין פירושי הדברים היטב היטב ורגיל בדיני מעשה הקרבנות ויודע לרצות את קונו בכוונה רצויה, אך לא בזה נפטרו שאר בני אדם הבקיאים להבין וללמוד סדר העבודה ודיניה דאין נפטר בזה רק מי שאינו בקי, אך הבקיאים חייבים לתת אל לבם ללמוד ולהבין פירוש כל פרט ופרט ובזה ירצו לקרבניהן וישלמו פרים שפתיהן.

כבוד שעשו לכה"ג בצאתו ללשכת פלהדרין מספר "שבט יהודה"

ח. ועל כי הענין הזה עיקר גדול הוא אודיע כאן סדר העבודה כאשר היא ואבאר פירוש המלות באופן שישכילהו כל אדם בשומו את לבו בהם היטב הדק, ותחילה אבאר גודל מעלת הכהן גדול בעת שהיו פורשין אותו מביתו ללשכת פלהדרין.

שבעה ימים קודם יום הכפורים היו מכינים בבית הכהן גדול מושב וכסאות לאב בית דין ולנשיא ולכהן גדול וסגן הכהנים ולמלך ועוד שבעים כסאות של כסף לשבעים סנהדרין, וזקני בית דין היו קמים על רגליהם ואומרים לפניו דברי כבושים ותוכחות ואומרים לו, ראה לפני מי אתה נכנס ודע שאם תאבד הכוונה מיד תפול ותמות ותאבד כפרת ישראל, והנה עיני כל ישראל עליך וחפש דרכך שמא יש בך חטא אפילו קל כי יש עון שקול כנגד כמה מצוות ושיקול זה הוא ביד אל דעות ה', גם חקור באחיך הכהנים וטהר אותם, שים נא נגד פניך כי לפני מלך מלכי המלכים היושב על כסא דין ומזרה בעיניו כל רע אתה בא ואיך תבא והאויב עמך, ואומר להם שכבר חפש ועשה תשובה ממה שיש בידו, וגם כל אחיו הכהנים קראם בעזרת המקדש והשביעם במי ששכן שמו שם שכל אחד יאמר מה שיודע בחבירו ובעצמו לתת להם לכל דבר ודבר התשובה הראויה, וגם המלך אומר לו דברים טובים ומבטיחו לכבדו בצאתו בשלום מן הקדש.

ט. ואחר זה היו מכריזין ואומרים כי הכהן גדול יוצא והולך ללשכה שלו אשר במקדש ואז יוצאים כל העם ללוותו והולכין לפניו כסדר הזה, ראשונה הולכין לפניו כל שהוא מזרע מלכי ישראל כי הקרוב הקרוב אל הכהן גדול הוא יותר חשוב, ואחריהם כל אותם שהם ממלכי בית דוד וכולם כסדר זה אחר זה וכרוז קורא לפניהם תנו כבוד לבית דוד, ואחריהם בית הלוי והכרוז קורא לפניהם תנו כבוד לבית לוי ושלשים אלף ששת אלפים היו וכל סגניהם היו הולכים בלבוש משי ותכלת, והכהנים בלבוש משי לבן וארבעה

ועשרים אלף היו, ואחריהם המשוררים ואחריהם המנגנים ואחריהם תוקעי חצוצרות ואחריהם השוערים ואחריהם עושי הקטורת ואחריהם עושי הלחם הפנים ואחריהם עושי הפרוכות ואחריהם השומרים ואחריהם האמרכלים ואחריהם כל עושי המלאכה ממלאכת הקדש ואחריהם השבעים סנהדרין ואחריהם מאתיים וחמשים כהנים וגזרי כסף בידם לעשות דרך ואחריהם הכהן גדול ואחריו כל זכרי זקני כהונה שנים שנים.

ובראש כל חוצות היו ראשי ישיבות עומדים ואומרים אישי כהן גדול בואך לשלום, התפלל ליוצרינו שיחיינו לעסוק בתורתו, ובהגיעם לפתח הר הבית היו מתפללים ומברכים למלכי בית דוד ואחר זה על הכהנים ועל המקדש, והיה הקול כל כך חזק בריבוי העם בענותם אמן עד שהעופות הפורחות היו נופלות בארץ ואז הכהן גדול משתחוה לכל העם ופורש בבכיה ויראה, ושני סגני כהונה היו מוליכין אותו ללשכה שלו ושם פורש מכל אחיו הכהנים.

י. כל זה היה בכניסתו אבל בצאתו בשלום מן הקדש היה הכבוד בכפלים כי כל העם אשר בירושלים היו עוברים לפניו באבוקות של שעוה לבנה דולקות וכולם לובשים בגדי לבן וכל החלונות מעוטרות ריקמה ונרות לאין מספר, והרבה מהשנים לא היה יכול הכהן גדול להגיע לביתו קודם חצות הלילה מפני דוחק העם העובר וריבוי הגדול, שאף על פי שהכל מתענים לא הלכו לבתיהם עד יראו אם יוכלו להגיע לנשק ידי הכהן הגדול, וביום שאחריו היה עושה סעודה גדולה לאוהביו וקרוביו ויום טוב היה עושה לאחיו מפני שיצא בשלום מן הקדש, ואחר זה היה מצוה לצורף לעשות לו לוח של זהב ויפתח בה בזה הלשון, אני פלוני כהן גדול בן פלוני כהן גדול ששימשתי בכהונה גדולה בבית הגדול והקדוש לעבודת מי ששכן שמו שם והיה זה כך וכך ליצירה, מי שזיכני בעבודה זו הוא יזכה בני אחרי לעמוד לשרת לפני ה'.

הקדמה לביאור סדר עבודת יוכ"פ המכונה "עבודת בית ה'"

יא. ומעתה הבא נבא לבאר ביאור סדר העבודה היטב הדק כפי מה שפירשו המפרשים [101] והיותר מוסכם למען ילמדו להבין ולהשכיל מה שיאמרו לרצות את קונם מן העבו"דה ויצעקו ותעל שועתם אל האלהים מן העבו"דה, וביאור זה אותו קראתי "**עבודת בית ה'**" לעבוד את עבודת ה' בבית ה'.

ונמצא כתוב בנוסחאות שלנו כי יוסי בן יוסי כהן גדול חיברה שהיה מאותם הכהנים גדולים אשר שמשו בבית שני, ורבים מהפייטנים חברו סדר העבודה גם כן ולפי שרוב סדר עבודה זה נתקן בלשון משנה נהגו לקרותו יותר מכל הסדרים אחרים וכן כתב בעל העיטור זה לשונו, ושמענו סדר עבודה בלשון משנה כגון אתה כוננת דיוסי בן יוסי ע"כ.

ומימי חכמי הגמרא היו אומרים סדר העבודה הזאת כדאמרינן בפרק הוציאו לו, [102] ההוא דנחית קמיה דרבא אמר יצא והניחו על כן שני שהיה בהיכל ונטל דם הפר והניח דם השעיר וכו', ובפרק אמר להם הממונה [103] ההוא דנחית קמיה דרבא ועבד כר' מאיר אמר ליה שבקת רבנן ועבדת כר' מאיר, ופירש רש"י שם שהיו רגילים לסדר סדר עבודה ביום הכפורים ע"ש, והיא מסודרת בשלש אלפא ביתות, הראשונה כסדרה והאמצעית תשר"ק והאחרונה כסדרה וזה החלי בס"ד.

ביאור סדר א"ב בנוסח "אתה כוננת" ותקון נוסחאות שבו

יב. "**אתה** כוננת עולם מראש יסדת תבל" וכו', אמרו ז"ל במדרש רבה, [104] בית הלל אומרים ארץ נבראת תחילה ואחר כך שמים משל למלך שבנה פלטין לעצמו בנה את התחתונים ואחר כך בנה את העליונים והטעם כדי להיות הארץ יסוד מוסד, וזה אמרו אתה כוננת עולם מראש פירוש בתחילה כוננת העולם שהוא הארץ להיות יסוד מוסד, וזהו שאמר יסדת תבל שהוא הארץ דעשרה שמות נקראו לה, ואחר כך "והכל פעלת" דהיינו השמים וכל צבאם, "ובריות בו יצרת" היינו דומם צומח חי בלתי מדבר דאילו המדבר הרי מזכירו בסמוך גולם תבנית ונברא אחרי כולם.

"**בשורך** עולם תהו ובהו" וכו', לשון הבטה כמו תשורי מראש אמנה, ונקט לשון הבטה וגם לשון "גרשת אופל" ולא הבדלת אופל לרמוז גם כן דרשתם ז"ל אשר דרשו, [105] והארץ היתה תהו ובהו אלו מעשיהם של רשעים וכו' עד כי יודע ה' דרך צדיקים ודרך רשעים תאבד הפליג מכנגד פניו, וזהו שאמר גרשת אופל על דרך ודרך רשעים תאבד.

"**גולם** תבנית מן האדמה יצרת" וכו' כצ"ל, לא גרסינן תבניתך כי תבנית מלשון בנין והוא חומר ממשיי ואיך יאמר על השם ברוך הוא שהוא ממשיי חס ושלום, ולא דמי לנוסח ברכת אשר יצר את האדם בצלמו בצלם ודמות תבניתו ששם פירושו אשר יצר את האדם בצלמו של הקדוש ברוך הוא, בצלם ודמות יצר תבניתו של האדם ואינו סובב להקדוש ברוך הוא וכאן אין מקום לפרש כן, והגירסא הנכונה גולם תבנית ופירושו כשיצרתו על מלאותו נברא גולם שלם ולא מעט מעט כמו שאמרו ז"ל בפסוק ויפח באפיו, ויש גורסין גולם האדם מן האדמה.

"**דברך** זנח ונזנח", פירוש דברך זנח ונזנח לשון הרחקה כמו אל תזנח לנצח, "ולא כליתו למען ארך אפך" כצ"ל, ולא גרסינן למען יגיע כפיך או יציר כפיך דנותן טעם לפגם דאדרבא היא הנותנת להענש להיותו יציר כפיו ולא מטיפה סרוחה, ויש לדחוק וליישבו קשור עם ולא כליתו כלומר בעבור שהיה ראוי לכלותו על שהיה יציר כפיו, אך הנכון גירסה הנזכרת בלי פקפוק.

"**הגדלת** פריו" וכו', לשון גדלות ואבירות שיצאו ממנו הנפילים המה הגבורים אשר מעולם, "וברכת את זרעו" כדכתיב ויהי כי החל האדם לרוב על פני האדמה, "והושבתם שקט", כאשר חכמים הגידו [106] דור המבול לא נתגאו אלא על שהשפיע עליהם רוב טובות, ועוד אמרו ויבואו בני האלהים שהאריכו ימים בלא צער ובלא יסורים.

יג. "**ויפרקו** עול" וכו', זה דור המבול שפרקו עולו של הקדוש ברוך הוא כמו שאמרו ותשחת הארץ ערוה וע"ז, [107] "הסירות יד כרגע", כאמרם ז"ל אמר הקדוש ברוך הוא מה הן סבורים חיילות אני צריך דבר אני מוציא מפי ומכלה אותם, ולזה אמר הסירות יד כרגע הסירות השגחתך מעליהם בלי חיילות "וכרגע אומללו כחציר", כלשון הכתוב כחציר ימלו.

"**זכרת** ברית לתמים", זה נח שכתוב בו תמים היה בדורותיו וכתיב ויזכור אלהים את נח, וליודעי ח"ן יכוונו סוד ברית אב הרחמים העליון.

"**חק** ברית קשת", זאת אות הברית שכרת עם נח על ידי הקשת כמו שנאמר את קשתי נתתי וכו', וליודעי ח"ן הכוונה חק ברית קשת הגדולה והגבורה והת"ת המאירים לנצח וההוד ובכ"ל בשמים ובארץ, "ובאהבת ניחוחו", שנאמר וירח ה' את ריח הניחוח וכתיב בתריה ויברך אלהים את נח ואת בניו.

"**טעו** בעשרם" וכו', שנאמר ישלחו כצאן עוויליהם, "ובנו מגדל וכו' ונבקיע הרקיע להלחם בו", זה אינו כמשמעו שלא היו טפשים לעשות מלחמה ממש אלא המלחמה היתה באמונה לעבוד זולתו.

"**יחיד** אב המון פתאום" וכו', אב המון זה אברהם דכתיב והיית לאב המון גוים ונקרא יחיד על שם שהיה יחיד באמונתו וכולם עובדי ע"ז, ולפי דברי הגמרא פ"ק דע"ז היה אברהם בדור הפלגה אשר לא הלך בעצת רשעים זה אברהם שלא הלך בעצת דור הפלגה, וכתב רש"י אברהם בדור הפלגה היה בסוף ימי פלג ע"ש, וזהו שאמר כאן "יחיד אב המון פתאום ככבב זרח להאיר בחשך", להאיר את העולם להחזירם לעבודתו.

יד. "**כעסך** הפרת" וכו', לאו אדלעיל אדור הפלגה קאי אלא על עסקי סדום שנאמר ויהי בשחת אלהים את ערי הככר ויזכור אלהים את אברהם וישלח את לוט מתוך ההפיכה ומילתא באנפי נפשה מגיד, "ולעת שיבתו לבבו חקרת", אין לפרשו על העקידה שעדיין לא הגיד לידת יצחק ואחר כך אומר לוית חן ממנו הוצאת והיינו יצחק אלא היינו נסיון המילה לעת שיבתו.

"**לוית** חן ממנו הוצאת", זה יצחק, "טלה טהור", על שם שעקדו אביו ככבש לשוחטו וכתיב אלהים יראה לו השה.

"**מגזעו** איש תם", זה יעקב, "חתום בבריתך", פירוש שנולד מהול כדאמרו ז"ל [109] ממעיך יפרדו מכאן שנולד מהול, וצריך לומר כי מעת היותם בתוך הרחם היו נפרדים ונכרים בהפרדותם שהם שני לאומים אך לענין שהיה מהול לא ניכר רק בעת ש"מרחם לוקח".
"**נתת** לו שנים עשר שבטים וכו' אהובי עליון עמוסים מבטן נקראו", כן צריך לומר דאהובים לא מצינו שנקראו רק עמוסים מני בטן והוא גם כן לשון אהבה כדתירגם דרחימין ודחביבין.
"**שמת** על לוי לוית חן וחסד", כאן גרסינן חן וחסד על שם שנאמר תומיך ואוריך לאיש חסידך ולשון לוית רמז ללויה, "וכתר לו עטרת", רומז לכתר כהונה.
"**עמרם** נבחר מזרע לוי", אף כי אהרן הוא שנבחר הכונה דכתיב וילך איש מבית לוי ויקח את בת לוי ולעומת זה אמר "אהרן קדוש ה' משרשיו קידשת", רוצה לומר משרשיו של אהרן שלהיותו משני שרשיו אב ואם מוכתרים בלויה מסיבה זו זכה אהרן לכהונה ולמעלה זאת עמרם נבחר להיות איש ואשה לויים וזכה לכך, וליודעים ח"ן יכוונו מזרע לוי סוד הדעת, אהרן קדוש ה' יס"וד צדיק העליון דא"ב הרחמים.
טו. "**פארתו** בבגדי שר"ד" וכו', מכאן נראה שבגדי השרד הכתוב בתורה הוא כמו שפירש הרמב"ן שהם בגדי הכהן גדול, ונקראו כן לפי שנתייחד בלבישתם הכהן גדול מאחיו והוא מלשון ובשרידים אשר ה' קורא, דאם כפירוש רש"י ששרד הם הבגדים שהיו מכסים בהם כלי המשכן אין טעם לומר בהם פארתו בבגדי שרד כי מה פאר יש לכהן גדול, אך בבגדי כהונה כתיב בגדי קדש לכבוד ולתפארת, "ובקרבנותיו הפר כעסך", ואומר ובקרבנותיו וא"ו העטף כלומר פארתו בבגדי כהונה ובאותם הבגדים והקרבנות הפר כעסך כמו שאמרו [110] מה קרבנות מכפרים אף בגדי כהונה מכפרים, ולכן הפסיק בענין קרבנותיו לפרט הבגדים שאחריו כי קרבנות כבגדים מכפרים.
"**ציץ** ומעיל" וכו', לא חש לשנותם כסדר הכתוב חשן ואפוד ומעיל וכתנת תשבץ מצנפת ואבנט כי במקרא עצמו במקום אחר שינה את סידרם ועשית אפוד וכו' ועשית חשן וכו' ולא קפיד קרא בסידרם, ויכוין בשמונה בגדי כהונה על מה הם מכפרים כל אחד ואחד, כתנת מכפר על שפיכות דמים וכו', והיודעי חן יכוונו ח' בגדי כהונה נגד ח' תיקוני דיקנא כנודע.
"**קרבנות** פרים" וכו', הם שני פרים האחד של מוסף היה קרב עולה והשני חטאת שהיה מתודה עליו והיה נשרף, "ועולות כבשים", הם תשעה כבשים שנים לתמיד היום ושבעה למוסף קריבים עולות, "ושחיטת שעירים", הם שלשה שעירים האחד שעיר עזים אחד לחטאת הוא של מוסף ועוד שני שעירים אחד קרב חטאת ונשרף והשני משתלח לעזאזל,

"וניתוח אלים", הם שני אלים האחד איל מוסף קרב עולה והוא הנקרא איל העם והשני איל כהן גדול וקרב עולה, נמצאות הבהמות הקריבות ביום זה בין פרים וכבשים ואלים ושעירים ט"ו, שני תמידים ושני פרים ושני אלים ושני שעירים ושבעה כבשים הרי ט"ו ועם שעיר המשתלח ט"ז, וכן ט"ז הזאות שהיה מזה לפני ולפנים וט"ז הזאות מחוץ לפרוכת כנגד ט"ז כפרות היום.

טז. "**ריח** קטורת רוקח מרקחת" גרסינן, כלשון הכתוב רוקח מעשה רוקח, "וביעור גחלים", הוא לשון הבערה כלומר שצובר את הקטורת על גבי הגחלים, "וזריקת דם", הם הזריקות שאמרנו, "וספירת יושר", הם הספירות שהיה סופר דתנן וכך היה מונה אחת וכו', ואמרו בגמרא [111] דכולי עלמא מיהא צריכא הזאה ראשונה מנין עם כל אחת ואחת מאי טעמא כדי שלא יטעה כלומר שיהא המנין ישר, וזהו שאמר וספירת יושר כדאמרי אינשי חשבון ישר.

"**שועת** קטורת" וכו', פירוש קבלת קטורת ברצון טוב כמו וישע ה', ויש מפרשים לשון עליה מלשון ושוע אל ההר רוצה לומר עליית הקטורת שהיה מתמר ועולה, "ותפילת אמת", היא התפילה קצרה שהיה מתפלל על ישראל בהיכל, "מכפרת עונותיו", דכתיב ויתן את הקטורת ויכפר על העם וכן תפילתו וקדושתו.

"**תוכן** בוץ", פירוש מנין כלשון ותוכן לבנים והכונה דחמש עבודות הם, תמיד של שחר בבגדי זהב, עבודת היום בבגדי לבן, אילו ואיל העם בבגדי זהב, כף ומחתה בבגדי לבן, תמיד של בין הערבים בבגדי זהב, וזהו שאמר תוכ"ן בו"ץ שהם בגדי לבן, "ועריכת אבן", שהם בגדי זהב שמשובצים אבנים טובות יקרות הערך, "מחוגר בכולם כמלאך משרת", על שם הכתוב כי מלאך ה' צבאות הוא וכתיב הכא כתונת בד וכתיב התם את המלאך לבוש הבדים והוא המלאך מיכאל, עד כאן סדר האלפא ביתא.

יז. ולפי שהעבודה היא עיקר יסוד העולם כדתנן [112] על שלשה דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה, לפיכך סידר התנא בריאת העולם בתחילת דבריו בסדר העבודה ואחר כך סידר בדבריו כי עיקר מה שסבב לנו לחטוא הוא עון אדם הראשון אבינו הראשון כמתנצל בזה ומרצה את קונו, ולפיכך מזכיר כי אחר חטא אדם הראשון נמשך ממנו חטא דור המבול וחטא דור הפלגה והכל להתנצל וללמד זכות על ישראל ולומר שלולי חטא אדם הראשון שגבר עליו היצר הרע לא היו ישראל חוטאים כי זרוק חוטרא [113] וכו', ואחר כך הזכיר זכות האבות קדושים שהפרו כעסו יתברך בחטא אדם הראשון והם תקנו כל פגם אדם הראשון כנזכר בזוהר, [114] מכאן ואילך הוא כסדר תש"רק.

ביאור סדר תשר"ק בנוסח "תכנת כל אלה" ותקון נוסחאות שבו

יח. "**תכנת** כל אלה לכבוד אהרן" וכו', כל תקוני יום הכפורים הוא לכבודו של כהן גדול, אם הבגדים כבר נאמר בהם לכבוד ולתפארת, וכן מה שאמרו [115] והיום כהן גדול עולה באמצע הכבש משום כבודו של כהן גדול, וכן כהיום מקדש ידיו מן הקתון של זהב משום יקרא דכהן גדול, וכן מה שאמרו [116] הסגן נותנו לכהן גדול ואמרו בגמרא שמע מינה חולקין כבוד לתלמיד במקום הרב ומשני כולה משום כבודו של כהן גדול, הצד השוה שכל ענייני יום הכפורים רובן יש בהם הוד והדר לכהן גדול וזהו שאמר תכנת כל אלה לכבוד אהרן, "כלי כפרה לישראל" דכתיב ועל הכהנים ועל כל עם הקהל יכפר. **וליודעים** ח"ן כ"לי כפר"ה סוד יסוד צדיק אב הרחמים המכניע לחיצונים.

"**תחת** אהרן מגזעו יעמוד", והוא לפי שנאמרה כל הפרשה באהרן הוצרך לומר כאן בכהן גדול שיהא כמוהו כמו שנאמר ימלא את ידו לכהן תחת אביו שהבן קודם אם הוא ממלא מקומו.

"**תורת** מעשה" וכו', דתנן [117] שבעת ימים קודם יום הכפורים מפרישין כהן גדול מביתו, וכל אותם שבעת הימים הוא זורק את הדם הוא מקטיר הקטורת כדי שיהא רגיל בעבודה, וזהו שאמר תורת מעשה שדיני מעשה כל שבעה ימים קודם יום הכפורים ועבודתם, "שבעה ימים היה לומד בזבולינו", שהוא הבית המקדש שהיה מקטיר וזורק כדי להרגיל עצמו ולא דיבר על עבודת יום הכפורים דכבר אמור למטה, "ציוווהו ולימדוהו" וכו', וגירסת "תורת משה" מוטעית היא, "ומזין עליו שלישי ושביעי", מזין עליו מאפר פרה בשלישי לפרישותו ושביעי שהוא ערב יום הכפורים שמא נטמא במת ולא ידע, שנאמר הנוגע במת לכל נפש אדם יטמא שבעת ימים וכתיב הוא יתחטא בו ביום השלישי וביום השביעי יטהר.

יט. "**שלומי** זקני עם וחכמי אחיו הכהנים" וכו', שם במשנה [118] מסרו לו זקנים מזקני בית דין וקורין לפניו בסדר היום ואומרים לו אישי כהן גדול קרא אתה בפיך שמא שכחת או שמא לא למדת עבודת יום הכפורים, ומעמידין אותו בשער המזרח ומעבירין לפניו פרים ואלים וכבשים, מסרוהו זקני בית דין לזקני כהונה העלוהו לבית אבטינס, ופירש רש"י שמסרוהו לזקני כהונה ללמדו חפינת הקטורת המוטלת עליו ביום הכפורים ועבודה קשה היא, נראה ששני מיני זקנים מתועדים עמו בשבעת ימים אלו, זקני בית דין ללמדו דיני היום וזקני כהונה ללמדו חפינה, והמסדר כלל אותם ביחד ואמר שלומי זקני עם וחכמי אחיו הכהנים שהם שני מלמדים, "עד בא יום העשור סבבוהו", אלו ללמדו הדינים ואלו ללמדו החפינה, ומוסיף כאן קודם אות הרי"ש, "וערב יום הכפורים שחרית

משביעין אותו במי ששיכן שמו בבית הזה שלא ישנה דבר מכל מה שאמרו לו שמא יש בלבו צד מינות, הוא פורש ובוכה על שחשדוהו והם פורשים ובוכים שחשדו למי שמעשיו סתומים שמא אין בלבו כלום ואומרים לו".

כ. "**ראה** לפני מי אתה נכנס למקום אש" וכו', ופירשו בגמרא שבועה זו שלא יתקן מבחוץ ויכניס מבפנים כצדוקים שפירשו כי בענן אראה על הכפורת כלומר כי בענן הקטורת יבא הכהן ואז אראה על הכפורת חס ושלום, אלא צריך ליתן הקטורת בתוך המחתה לפני הארון בקדש הקדשים שנאמר ונתן את הקטרת על האש לפני ה', וקרא דכי בענן אראה הצריכוהו ללמד שנותן בה מעלה עשן כמו שנאמר וכסה ענן הקטורת, "למקום אש להבת שלהבת" וכו', רמז למה שאמרו במדרש הנעלם זה לשונו, אמר ר' אחא בשם ר' הונא לפני ולפנים היא דוגמתו של גן עדן דכתיב ביה וישכן מקדם לגן עדן את הכרובים ואת להט החרב המתהפכת, וכשנכנס הכהן גדול שם נכנס בנשמה ולא בגוף באימה ביראה ברתת וזיע ונקיות והכרובים עומדים שם שוערים, זכה הכהן נכנס בשלום ויוצא בשלום, לא זכה מבין שני הכרובים יוצא להב וישרף בפנים ומת, וזה טעם אומרם ראה לפני מי אתה נכנס למקום אש להבת שלהבת.

"**קהל** עדתינו עליך יסמוכו", לרמוז אל לשון המשנה אנו שלוחי בית דין ואתה שלוחינו ושליח בית דין.

"**ציוותו** והרגילוהו" גרסינן, דאילו למדוהו כבר אמור לעיל תורת מעשה ועבודת היום וכו' וזקני עם וחכמי אחיו הכהנים תמיד יסובבוהו דהיינו ללמדו וכאן דיבר על ההרגל, וצריך לומר "ציוותו והרגילוהו עד בא יום העשור, וערב יום הכפורים שחרית היו מעמידין אותו בשער המזרח ומעבירין לפניו פרים וכבשים כדי שיהא מכיר ורגיל בעבודה" כצ"ל.

כא. "**פרשו** לו סדין", בק"מץ כמו ופרשו בגד כליל תכלת וכאן הוא התחלת סדר העבודה, והנה בחצות הלילה היו מפיסין לתרומת הדשן ומסדרים את המערכה ומדשנין את המזבח כסדר כל יום עד שיגיעו לעת שחיטת התמיד ואז פרשו לו סדין של בוץ, וטעם היות דבוץ כדי שיכיר שיש עבודה ביום זה שהוא בבגדי בוץ, "עת שחיטת כבש התמיד", הוא תמיד של שחר, וכשהוא בא להתחיל בעבודה מורידין אותו לבית הטבילה ובחול היתה ובצד לשכתו היתה, וחמש טבילות שהיה טובל ביום הכפורים כולן היו בקדש על גבי בית הפרווה חוץ מזו בלבד שהיה בחול בשער המים, וטבילה הזאת לאו משום חובת יום הכפורים היא באה כי אף בשאר ימות השנה הדין כן שאין טהור נכנס אפילו לעזרה אלא אם כן טובל גזרה שמא יש בידו טומאה ישנה.

"**עושה** מצוה באימה" וכו', כלומר אף על גב דדבר המקפיד חוצץ ושאינו מקפיד אינו חוצץ, כל כך היה עושה מצות הטבילה באימה ביראה שהיה בודק עצמו בבדיקה רבה מחוצצי טבילה והיה מקפיד עליהם, וחוצצי טבילה הם כעין לפלוף מחוץ לעין ודם היבש שעל הבשר ודומיהם כדאיתא במסכת מקוואות.

"**שש** על מצוה לקיים דתו", הוצרך לומר כך ששש על מצוה זו מפני שאמרו שאם הכהן גדול היה אסטניס שהיו מחממין לו חמין בעשישיות של ברזל בערב יום הכפורים ומשליכים לתוך המים כדי להפיג צינתן שלא יצטער, ולזה אמר כאן שהוא היה כל כך מכוין למצוה שלא היה עושה מעשה אסטניס שמצטער בקרירת המים עד שיוצרך לחמין אלא שש על מצוה לקיים דתו על אותה מצוה שירד וטבל כמו שהוזהר לשם אזהרת שמים ולא היה מבקש תיקונים על הצינה.

כב. "**נתנו** לו בגדי זהב", הם שמונה בגדי כהונה שהזכיר לעיל, "ולבש וקדש ידיו ורגליו", זה היה קידוש ראשון מהעשרה קידושים שהיה עושה כהן גדול ביום הכפורים כמו שאמרו ביומא, גמירי דחמש טבילות ועשרה קידושין היה כהן גדול עושה ביום הכפורים שכל המשנה מעבודה לעבודה טעון טבילה בין משנה מבגדי לבן לבגדי זהב בין מבגדי זהב לבגדי לבן כדאמרינן התם, וחמש עבודות היו שם ומשנה בגדיו בין עבודה לעבודה נמצא טעון טבילה חמש פעמים, ועשרה קידושין הם שצריך לכל חליפות בגדי היום, קידוש לפשיטה וקידוש ללבישה וחמשה פעמים מחליף נמצאו עשרה קידושין, ובטבילה ראשונה זו בהפשטה של בגדי חול לא הוצרך קידוש על הפשיטה, וכבר הקשו בגמרא הני תשעה הוו ותירצו קידוש בתרא כי פשיט בגדי קדש ולבש בגדי חול עביד ליה התם, ואית ספרים דגרסינן "וקדש ידיו ורגליו מקתון של זהב", ופלוגתא היא בפרק טרף בקלפי יש אומרים דהיום היה בקתון של זהב ויש אומרים דגם כל הימים כן ולכולי עלמא שפיר גרסינן ליה.

"**מיד** מקבל את כבש התמיד" וכו', הטעם שאינו שוחט בו אלא רוב שנים ומניח כהן אחר לגמור את השחיטה לפי שהיה צריך למהר ולקבל את דמו הוא בעצמו ואם יתמהמה לא ישיג לקבלו ויהיה כהן אחר צריך לקבל את הדם ועבודה היא וכל עבודות יום הכפורים אינם אלא בו, אבל גמר שחיטה הנעשית על ידי אחר אינה עבודה אחר ששחט רוב שנים, ואף על פי ששחיטה בזר כשרה עשאוה היום חובה בכהן גדול מפני שהיא תחילת עבודה, וברוב הספרים כתוב "וזורקו על המזבח כהלכתו" וצריך לומר "כמצותו" וכן נוסחת הרמב"ם, וטעמו דכהלכתו משמע כדינה של שחיטה בכל השנה כולה ואינו כן דבכל השנה לא היה הכרח רוב שנים, ולכן גרסינן כמצותו כלומר שחט רוב שנים

בלבד ולא גמר השחיטה כדי למהר ולקבל הדם כמצותו, כלומר כמו שנצטוה הוא שכל עבודה של יום הכפורים לא חלו בה ידים אלא של כהן גדול ובכללם קבלת הדם.

כג. "**לפנים** להיכל יכנס להטיב חמש נרות ולהקטיר קטורת הבקר ולהטיב את שתי הנרות הנשארות ויצא והקריב את הראש ואת האיברים כמשפטן ומקטיר מנחת התמיד" כצ"ל, דלכולי עלמא מפסיק בין עבודת הטבת חמש נרות להטבת שתי נרות בעבודה בנתיים למר בדם התמיד ולמר בקטורת, והרמב"ם פסק כמאן דאמר דמפסיק בקטורת והכי פירושו להטיב את החמש נרות, כלומר לתת בהם שמן חדש ופתילות חדשות אבל לא היה מדליק אותם עד הערב ואחר כך היה מקטיר קטורת של שחר על המזבח של זהב כדרך כל יום שנאמר והקטיר עליו אהרן קטרת סמים בבקר בבקר, ואחר שהקטיר היה חוזר להטיב במנורה שתי נרות הנשארות שהטבת הנרות היתה מצותה ליחלק כמו שמפורש בגמרא, [119] ואחר כך יצא משם והקטיר את הראש ואת הרגל תחילה ושאר האברים כולן כליל ומקטיר את מנחת התמיד היא עשירית האיפה סלת בלולה בשמן כתית רביעית ההין.

"**ככל** יום יעשה מנחת הסלת ומנחת חביתין" כצ"ל, והיא מנחת סלת של נסכים, ומנחת חביתין היא מנחת מחבת המוטלת על כהן גדול לעשותה בכל יום שנאמר זה קרבן אהרן ובניו אשר יקריבו לה' ביום המשח אותו עשירית האיפה סלת מנחה תמיד מחציתה בבקר ומחציתה בערב, ונקרא חביתין על שם הכלי שנעשה בו שנאמר על מחבת בשמן תעשה, "וינסך את היין בכלי יושר", כך כתוב בספרים כלי יושר, ומלת יושר בכאן אינה ישרה כי מה יושר שייך בכלים, וכל הפירושים הנאמרים בזה לא ישרו בעיני גדולי ישראל, והגיהו הם ז"ל "וינסך את היין בכל כלי שיר" כדאמרינן במסכת תמיד, נתנו למנסך את היין הקיש בן ארזא בצלצל ודברו הלויים בשיר, והרמב"ם פ"י דהלכות תמידין כתב, ובשעת הניסוך מכין בכלי ניגון מיוחד שאין שם אלא הוא וקול גדול היה לו והוא היה המתחיל ואחריו מכין המשוררים במיני ניגון וכו', ובי"ת זו דבכל כלי שיר רוצה לומר עם כל כלי שיר ופירוש זה נכון הוא מאד, "ואחר התמיד מקריב פר העולה", אליבא דרבי עקיבא דהלכה כוותיה דסבירא ליה דפר ושבעה כבשים היו קריבין בתמיד של שחר ולא בין הערבים, ואם חל יום הכפורים בשבת צריך להוסיף זה הנוסח, "וביום השבת מקריב קודם מוסף היום שני כבשים של מוסף שבת".

כד. "**יבא** מיד לבית הפרוה ובקדש היתה", פירשו בגמרא מאי פרוה אמגושא ופירש רש"י מכשף אחד בנאה ושמו פרוה, ורבינו חננאל פירש יש חכמים שאומרים שחפר מחילה תחת הקרקע בקדש כדי לראות עבודת כהן גדול ביום הכפורים והרגישו חכמים

בחפירה ומצאוהו והרגוהו ונקראת אותה הלשכה על שמו, ובקדש היתה ולפיכך היה טובל עכשיו שמה דאילו הראשונה לאו משום חובת היום היתה כנזכר לעיל, אבל משניה ואילך הארבע טבילות אחרות צריכות במקום קדוש, "ויפרשו לו סדין של בוץ בינו לבין העם כבראשונה" כצ"ל, וכבראשונה קאי אתרוייהו אפרישה ואסדין של בוץ וכן נראה מדברי הגמרא ע"ש.

"**טרם** יפשוט בגדי זהב מקדש", זהו קידוש שני כנזכר לעיל דאפשיטה ואלבישה טעון קידוש וכרבנן ולאפוקי דר' מאיר דפליג במתניתין ואמר פושט תחילה ואחר כך מקדש, לזה אמר טרם יפשוט שהיה הקידוש קודם הפשיטה ולא אחר הפשיטה בין הפשט לטבילה אלא התחלת הטבילה היה ההפשט, ולזה אמר אחר כך.

"**חל** ופשט בגדי זהב", לשון התחלה לרמוז דלא היה ההפשט אלא בתחילת הטבילה כמדובר, "וירד וטבל כמו שהוזהר", כצ"ל והוא טבילה שניה.

"**זהבים** מעביר", פירוש בגדי זהב מעביר ולבנים לובש, והם בגדי הבד שכהן גדול משמש לעבודת היום כמו שנאמר כתונת בד קדש וכו', ואמרו ז"ל מפני מה אין כהן גדול נכנס בבגדי זהב לפני לפנים לעבוד עבודה לפי שאין קטיגור נעשה סניגור.

כה. "**ומיהר** וקדש ידיו ורגליו", הרי קידוש שלישי, "ובא לו תחילה אצל פרו", הוא הנאמר עליו בזאת יבא אהרן אל הקדש בפר בן בקר לחטאת, "ופרו היה עומד בצפון כנגד בין האולם ולמזבח", אף כי כל צפון העזרה היה כשר מן הדין להעמדת הפר דכולה לפני ה' היא, אף על פי כן לא היו מעמידין אותו אלא בין האולם ולמזבח מפני שהיה קרוב להיכל משום חולשא דכהן גדול שלא יכבד עליו טורח משא מזרוק הדם למרחוק, "ראשו לדרום ופניו למערב", והיכי משכחת לה בעוקם את ראשו, ובדין היה שיהיה ראשו להיכל שהוא במערב ואחוריו למזרח אלא שמא יטיל גללים וגנאי הוא להראות בית הריעי שלו לצד מזרח ולפיכך היה ראשו לדרום וזנבו לצפון דהכי שפיר טפי, ואף על פי שפר חטאת הוא ושחיטת חטאת בצפון תחום זה שבין האולם והמזבח כולו נקרא צפון לענין שחיטת קדשי קדשים, וקבעו מקומו בדרומו של תחום זה כאמור מטעם חולשה דכהן גדול שיהא דרך הליכתו עם המזרק שבו דם הקבלה קצרה שהולכת המזרק היתה עם הכבש שהיה בדרום, "והכהן עומד במזרח ופניו למערב", ליודעי חן הטעם פשוט להיותו סרסור בין המ"לך והמלכ"ה לכן הכהן מקומו במזרח ששם הת"ת ופניו למערב אל המלכות.

כו. "**הוא** עומד באימה לפני אל עליון" כצ"ל, ולפי הסוד הכוונה ס"ג הוא לפני קס"א כידוע, "וסמך שתי ידיו", לרמוז כי כל מה שעוות בשתי ידיו הכל נשאוי על הפר,

"והתודה", דילפינן מגזרה שוה וכפר בעדו ובעד ביתו וכתיב בשעיר המשתלח יעמד חי לפני ה' לכפר עליו מה כפרה האמורה בשעיר המשתלח וידוי דברים אף בפר וידוי דברים חוץ מדמים, וקרא אחרינא נמי דכתיב והקריב אהרן את פר החטאת אשר לו וכפר בעדו ובעד ביתו ואחר הכפרה כתיב ושחט את פר החטאת מלמד שכפרה זו וידוי דברים ולא כפרה בדמים שעדיין לא נשחט הפר.

כז. ומה שכתוב בפר שתי פעמים וכפר בעדו, למדו שהיה מתוודה עליו שני פעמים אחד עליו ועל ביתו ושנית על אחיו הכהנים, ועדיין לא שמענו סמיכה על ראש הפר שהייתי אומר וידוי דברים היה מתודה בלא סמיכה, תלמוד לומר בפר כהן משיח והביא את הפר וכו' וסמך את ידו על ראש הפר לרבות פר יום הכפורים, ומתודה על עונותיו ועונות ביתו תחילה כמו שנאמר וכפר בעדו ובעד ביתו זו אשתו, כפרתו קודמת לכפרת ביתו וכפרת ביתו קודמת לכפרת אחיו הכהנים וכפרת אחיו הכהנים קודמת לכפרת כל ישראל, והטעם כדי שיבא זכאי ויכפר על החייב לפיכך כפרתו קודמת לכל כאמור.

סדר הזכרת כה"ג את השם וסוד היגויו

כח. "**וכך** היה אומר אנא השם", ילפינן לה בגמרא [120] נאמרה כאן כפרה ונאמרה כפרה במעשה העגל אולי אכפרה מה להלן באנא שנאמר אנא חטא העם וכו' אף כאן באנא, ומנין שבשם נאמר כאן כפרה ונאמר בעגלה ערופה כפר לעמך ישראל אשר פדית ה' מה להלן בשם אף כאן בשם.

כט. ומכאן סתירה לסובר שהשם שהיה מזכיר כהן גדול היה שם בן מ"ב, וליתא דכיון דילפינן בגזרה שוה מעגלה ערופה ושם כתוב שם של ד' אותיות אין לשנות, אלא כמו שנכתב בכתוב הוא מזכירו והוא הנקרא שם המפורש והתנא הוא שכינהו ואמר אנא השם אבל הכהן גדול היה אומר ככתבו, אבל בלפני ה' תטהרו לא כינה לפי שהוא פסוק מלא ואינו בא לומר באיזה ענין היה כהן גדול מזכיר את השם בכינויו או בשם המפורש אלא אנו קורין הפסוק בכינויו כמו שדרכינו לקרותו תמיד אף שכהן גדול מזכיר גם כן שם המפורש באותיותיו כאן, ושלש פעמים מזכיר כאן את השם.

והרב זלה"ה כתב שהם בסוד הנצח וההוד ויסוד, והיודעים חן יכוונו השם הראשון בנצח והניקוד יָהֲוָהּ, והשני בהוד בניקוד יְהַוָהּ נקודת ר"ת ישמחו השמים ותגל הארץ, והשם השלישי באות ברית קדש וניקודו יְהֹוֶהּ נקודת ר"ת ונהר יוצא מעדן להשקות.

ל. ועשר פעמים היה מזכיר את השם ביום הכפורים, שלש פעמים כאן בוידוי זה, ושלש פעמים אחרים בוידוי אחיו הכהנים, ושלש פעמים אחרים על שעיר המשתלח, והעשירית על שעיר חטאת אומר לה' חטאת ונבארם לקמן כל אחד במקומו.

לא. והתוספות ביומא דף ל"ה ע"ב כתבו בשם הירושלמי שיש לומר בבי"ת אנא בשם וכן היא נוסחת כל המחזורים, ואפשר שהטעם דכשמבקש רחמים אומר בשם דהיינו שמתפלל שהוא יתברך יושיענו על ידי שם העצם שהוא רחמים גמורים בלי תערובת דין כלל, אי נמי רוצה לומר בשביל השם על דרך למען שמך ה'.
ובלפני ה' תט"הרו ראוי לכוין בתטה"רו שמספרו אה"יה באת"בש תצ"מץ וכן בכולם.

טעם שהיו כורעים בהזכרת השם ביוכ"פ משא"כ בשאר ברכות

לב. "**והכהנים** והעם" וכו', אף שבמקדש כשהיו כהנים אומרים ברכת כהנים היו מזכירים את השם ככתבו גם כן ולא היו כורעים דלא מדכר ליה בשום דוכתא, כבר כתב הרמ"ק ז"ל הפרש בין הזכרת הכהנים השם בכל יום להזכירם את השם ביום הכפורים כמו שהאריך הרב ז"ל שם בסוף תיקון המתכפרים.
והנה אף על גב דלענין הברכות כשאומר השם נזקף כמו שנאמר ה' זוקף, כאן בהזכרת שם המפורש כורעים לפי ששם המפורש בהזכרתו באותיותיו חמיר טפי מהברכות שהוא בכינוי לבד, אי נמי דכאן בהזכרת השם שכינה באה כמו שנאמר בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבא אליך ועל כן ראוי להתנפל כענין שנאמר וירא כל העם וירונו ויפלו על פניהם.

יבאר ששם המפורש לא הזכירו כה"ג אלא שהיה יוצא מפיו מאיליו

לג. וכתב הרב ז"ל, דע כי כשהיה כהן גדול מזכיר שם המפורש ביום הכפורים היה השם יוצא מאיליו מפיו ולזה לא אמר כשהיו שומעין את הכהן גדול מזכיר שם המפורש אלא יוצא מפי כהן גדול כי מאיליו היה יוצא והיו כולם שומעים אותו, וזהו סוד בכל המקום אשר אזכיר את שמי וכו' ולא אמר תזכיר את שמי רוצה לומר אני מזכירו ע"כ.
ועל דרך זה מתיישב לשון אף הוא היה מתכוין ולא אמר והוא היה מתכוין, אלא קאי אהזכרת השם עצמו שהוא היה נזכר מעצמו ואף הוא הכהן גדול היה מתכוין לגמור את השם, כלומר בעוד שהיו הכהנים כורעים ואומרים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד היה הוא מתכוין לגמור את השם, כלומר שהיה מאריך בשם בנעימות קול באופן שלא יבינו אותו שכשהיו משלימים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד לא היו שומעין מן הכהן אלא תטהרו שהוא סוף הפסוק של לפני ה' תטהרו, וכאן צריך לומר אחר כך "ואתה בטובך מעורר רחמיך וסולח לאיש חסידך".

לד. "**דרך** ובא לו לשער נקנור והוא למזרח העזרה לצפון המזבח" וכו', לפי שלא היו מכניסים השעירים להגריל אלא בעזרה היו כדכתיב והעמיד אותם לפני ה', אבל לא להניחם כל כך לצד ההיכל עד זמן השחיטה שהיו מקריבין אותו כדתנן לקמן הביאו לו

את השעיר ושוחטו וכו', "הסגן בימינו", הוא הכהן שהיו ממנים בערב יום כפור שמא יארע בו פיסול בכהן גדול, "טרף בקלפי", פירוש קלפי ענינו ארגז של עץ מחזיק במדת שתי ידיו של כהן גדול ולא עוד כדי שיכניס שתי ידיו ולא יכוין ליטול גורל אחד יותר מחבירו, ובתוך אותו כלי היו שני גורלות אחד כתוב בו לה' ואחד כתוב בו לעזאזל והיה טורף בקלפי כדי שלא יוכל לכוין זה לשם וזה לעזאזל אלא כמו שיארע לו, ומעלה שם בשתי ידיו כל אחד מהם בידו לשם השני השעירים ופותח ידיו ושני השעירים לפניו, אם של שם עלה בימינו הסגן אומר לו אישי כהן גדול הגבה ימינך שיראוהו שהוא של שם וכל ישראל היו שמחים שסימן טוב היה להם ושבח לכהן גדול כשהגורל שכתוב בו לה' עולה בימין, ואם בשמאלו עלה ראש בית אב אומר לו הגבה שמאלך כדי שיראו וליכא שום חשדא ונתנן על השעירים.

"**גורל** ימין שהוא של שם" וכו', רבים מחקו מלת ימין מפני שלא היה עולה תמיד בשל ימין כנזכר לעיל ומפני זה כתבו גורל שהוא של שם, ורבים קיימוה שהמסדר סידרה לזמן שעושים רצונו של מקום, ואני מצאתי נוסחא ישנה וכתוב בה "העלה שני גורלות גורל ימין כשהוא של שם" וכו', והנאני גירסא זו שלא למחוק הספרים ולהוסיף כ"ף אחת בלבד "כשהוא" של שם.

לה. וליודעים חן יכוונו סוד שני השעירים שהם סוד הגדו"לה והגב"ורה והת"ת דקליפת נוגה, וגורל ימין הוא סוד חכמת נוגה הנכלל בקדושה וגורל שמאל בשעיר עזאזל הבינה דקליפת נוגה ע"ש באורך, ואומר לה' חטאת וכאן הוא שם רביעי במלכ"ות ונקודה יְהֹוָה נקודת ר"ת יו"קח נ"א מע"ט מי"ם, או בנ"א יְהֹוָה ובשם זה יכוין אף לשם מ"ב דאנא בכח ושם מ"ב אותיות דשם מ"ה.

לו. וחוזרים לומר כאן והכהנים והעם, ואף על פי שנמחק מן הספרים לפי שאין כאן לשון תפילה, מכל מקום למרן הקדוש הבית יוסף אליו תשמעון שכתב לאומרו.

לז. "בשעיר עזאזל לשון של זהורית" וכו', לשון זהורית הוא צמר צבוע אדום רומז לאם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו, "בין קרניו יקשור", יש שמחקו זה והגיהו בתחילת הבית "בראש שעיר עזאזל" כי כך היא גירסת המשנה בראש שעיר המשתלח, ואינו כלום שבין קרניו שם הוא עיקר הראש וכי היכי דבפסוק וסמך ידו על ראש קרבנו רוצה לומר שמניח ידו בין קרנותיו והכי נמי לא שנא, "ויעמידהו בשער המזרח כנגד בית שלוחו", פירוש כנגד השעיר שהוא יוצא דרך שם להשתלח וזה לאות ששעיר זה הוא הנשלח ולא הנשחט.

"**אף** בשעיר שהוא של שם יקשור כנגד בית שחיטתו", דתנן [121] ולנשחט כנגד בית שחיטתו ומוקי בגמרא דאקשירה קאי, וטעם קשירה זו שלא יתחלף בשעיר המשתלח והיה לאות גם כן בהיות הקשירה על בית שחיטתו שזהו הנשחט ולא המשתלח, "ובא לו שניה אצל פרו" וכו' וידוי אחיו הכהנים" וכו', פירוש דכתיב וכפר בעדו ובעד ביתו ואף הכהנים קרויים ביתו שנאמר בית אהרן ברכו את ה', ואף זה כפרת דברים דכתיב ושחט את פר החטאת אשר לו, וכבר אבעיא לן בגמרא [122] מאי שנא בוידוי ראשון דלא אמר ובני אהרן, תנא דבי ר' ישמעאל כך היא מדת הדין נותנת יבא זכאי ויכפר על החייב ואל יבא חייב ויכפר על החייב.

לח. "**וסמך** שתי ידיו וכו' אנא השם", גם כאן מזכיר שם המפורש באותיותיו שלש פעמים.

וליודעים חן יכוונו השם הראשון שהוא שם החמישי בחסד בניקוד יְהֹוִה ניקוד ר"ת צרור המור דודי לי, ויש נ"א בניקוד זה יְהֹוֶה, ובשם השני שהוא שם השישי בגבורה בניקוד יֱהֹוִה, ויש נ"א יְהֹוִה ויש נ"א יְהוּהִ וטוב לכוין לשלשתם, ובשם השלישי שהוא שם השביעי בת"ת בנקוד יֲהֹוִה ובה יכוין בשם מ"ב דס"ג.

לט. **ובסוף** הכהנים והעם כתב הרב להוסיף, "ואתה בטובך מעורר רחמיך וסולח לשבט משרתיך", עד כאן בסדר תשר"ק ועתה חוזר לסדר א"ב.

ביאור סדר א"ב בנוסח "אחר וידוי שקד" ותקון נוסחאות שבו

מ. "**אחר** וידוי שקד בעצמה", פירוש מיהר מלשון כי שוקד אני, "בעצמה" פירוש בחוזק מלשון עצמה ירבה לפי שקיימא לן תכף לסמיכה שחיטה על כן אמר אחר וידוי אחר סמוך לוידוי היה ממהר לשחוט את הפר שלא להפסיק בנתיים, "לעשות חטאתו וחטאת העם", הוא פר ושעיר כמו שמפרש והולך.

"**בדק** סכין", מלתא אגב אורחיה קא משמע לן דשחיטת קדשים בעי בדיקת סכין, ואסמכוהו אקרא דויקח את המאכלת שמספרו עולה כמספר תיבות שאי"ן ב"ה פג"ם ושם בקדשים דיבר דכתיב והעלהו לעולה, אי נמי כדי שלא יהיה בסכין פגם צריך בדיקת סכין ולפיכך אמר כאן בדק סכין, "ושחט פרו רוב שנים ומירק אחר תחתיו" וכו', כמו שעשה בשחיטת תמיד של שחר דטעם אחד להם מה התם מפני שצריך כהן גדול לקבל הדם שכל עבודות על ידו ולא על ידי זולתו אף כאן כן, "וקבל דמו במזרק טהור", כל הזבחים קבלת הדם בכלי שרת דגמרי ממשה דכתיב וישם באגנות, וכאן לא היה צריך להזכיר כמו שלא הזכירו בתמיד של שחר, ואלא מפני שכאן צריך לומר אחריו נתנו ביד מי שממרס בו דקאי למזרק ולהסב הלשון אמר כן.

"**גם** לחבירו מיד יתנהו למרס בדמו", כדי שלא יקרוש.

מא. "**דם** זה הניחו ביד מי שממרס בו על הרובד הרביעי של היכל מבחוץ", כך היא הגירסא הנכונה ולא גרסינן דם פרו דהא עליה קאי, וגם הגורסין באות הגימ"ל ביד מי וכו' על הרובד הרביעי אם כן באות הדל"ת דחוזר וכופלו הכל מיותר, והנכון כגירסא זו שמצאתי בספר מוגה, פירוש למרס בדמו שהיה משכשך בו כדי שלא יקרוש ויקפה אלא שישאר בלחותו מפני שיש לו להפסיק בין קבלת הדם להזאתו במעשה הקטורת שהיה מקטיר לפני לפנים שכך הוא הסדר בפרשה, והממרס היה עומד על הרובד הרביעי של היכל מבחוץ, ורובד פירושו שורה כי כל העזרה עשויה שורות שורות טבלאות אבני שיש וכל שורה ושורה קרויה רובד.

והרמב"ם פירש שהוא כמין מושב וכתב בפ"ד דהלכות בית המקדש, ונמצא רובדין מקיפין לכותלים מבחוץ, רוחב כל רובד שלש אמות ובין כל רובד ורובד אמה ע"כ, ורוצה לומר כאן על הרובד דהיינו איצטבא הרביעית שיש בכותל ההיכל מבחוץ שכשיוצא מן ההיכל מונה ארבעה רובדין והוי האי רביעי להיכל מבחוץ, דאילו במתניתין תני על הרובד הרביעי שבהיכל ומשמע בפנים ופריך בגמרא [123] והא כתיב וכל אדם לא יהיה באהל מועד ומשני תני של היכל כלומר והיינו של היכל מבחוץ.

"**ונטל** מחתה של זהב אדום קלה מחזקת שלשה קבין וידה ארוכה ועלה לראש המזבח ופינה גחלים שמחציתן גחלת ומחציתן שלהבת אילך ואילך וחתה מן הלוחשות מצד מערב המזבח" כצ"ל, פירוש דבכל יום מי שזכה במחתה לחתיית גחלים לקטורת חותה במחתה של כסף ומערה במחתה של זהב שהתורה חסה על ממונם של ישראל ואין חותין בשל זהב כדי שלא תהיה חתיית גחלים שוחקת אותה, והיום כהן גדול לקטורת לפני לפנים חותה בשל זהב ובה היה מכניס כדי שלא לייגעו לטרוח לערות מכלי אל כלי, וטעם דיום הכפורים בכולהו משום חולשא דכהן גדול, בכל יום חותה במחתה מחזקת ארבעה קבין ומערה לתוך מחתה שאינה מחזקת אלא שלשה קבין ומתפזר קב גחלים בארץ וביום הכפורים חותה בשל שלשה קבין ובה היה מכניס.

בכל יום היתה המחתה כבדה אף אותה שהיה מערה לתוכה מפני שהיה גלדה עבה ושל יום הכפורים קלה שהיה גלדה דק משום חולשא דכהן גדול שהיה מכניסה בידו אחת והכף בידו השניה, שאילו בשאר הימים היה מכניסה בשתי ידיו וכהן אחר מכניס הכף למזבח הזהב, בכל יום היה בית יד המחתה קצר ושל יום הכפורים בית יד שלה ארוך כדי שתהא זרועו של כהן גדול מסייעת, כלומר שיהא מכניס ראש בית יד המחתה

תחת אצילי ידיו וכורך זרועו בבית יד הנשאר כדי שלא לייגעו, בכל יום היה זהבה ירוק והיום אדום והיינו זהב פרווים שדומה לדם הפרים.

"**ועלה** לראש המזבח", פירוש המזבח החיצון אצל המערכה שמוסיפים ביום זה כדי ליטול ממנה אש להקטיר קטורת לפני ולפנים שנאמר ולקח מלא המחתה גחלי אש מעל המזבח מלפני ה', זה המזבח החיצון שמקצתו לפני ה' ואין כולו לפני ה' דאילו מזבח הפנימי כולו לפני ה' הוא, "ופינה גחלים שמחציתן גחלת" וכו', אף על גב דלשון המשנה וחתה מן המאוכלות הפנימיות, כבר כתב רש"י במשנת התמיד דלא גרסינן ליה הכא אלא בתרומת הדשן וגבי תרומת הדשן כתב ז"ל, הכא גרסינן מן המאוכלות הפנימיות אבל גבי גחלי יום הכפורים לא גרסינן ליה דהתם בעינן גחלים גמורים והכא בעינן דשן ולפיכך צריך מאוכלות משום דנעשו דשן בעינן עכ"ל.

וזה הדבר נלמד מפרק כיצד צולין דקתני בברייתא, [124] מלא המחתה גחלי אש יכול עוממות ולא לוחשות פירוש בוערות תלמוד לומר אש, אם אש יכול מחצה גחלת ומחצה שלהבת דכי מעייל להו לגוואי הוו ליה גחלי אמר קרא ולקח מלא המחתה גחלי אש משעת לקיחתן בעי דליהוו גחלי ואם כן מביא מן הלוחשות, "מצד מערב המזבח", כמו שנאמר מלפני ה' רוצה לומר מן הצד שלפני ה' שהוא צד מערב ששכינה במערב, "הורידה מליאה גחלי אש לוחשות", רוצה לומר כי משעת לקיחתו היו גחלי אש כנזכר לעיל, "על הרובד הרביעי שבעזרה", הוא הרובד הרביעי עצמו הנזכר לעיל דהניח דם פרו ביד מי שממרס בו על הרובד הרביעי של היכל מבחוץ וכן נראה מכל דברי המפרשים ז"ל.

מב. "**הוציאו** לו כף ריקן ומחתה מליאה קטורת", כדתניא [125] הוציאו לו כף ריקן מלשכת הכלים ומחתה גדושה של קטורת מלשכת בית אבטינס עושי הקטורת, "דקה מן הדקה", כי בכל יום היתה דקה והיום דקה מן הדקה ונפקא לן מקרא ומלא חפניו קטורת סמים דקה שאין תלמוד לומר דקה שהרי בקטורת כל יום נאמר ושחקת ממנה הדק אלא להביא דקה מן הדקה.

מג. "**וחפן** ממנה מלא חפניו לא מחוקות ולא גדושות אלא טפופות" כצ"ל, ולא גרסינן מוסף על מדת שבכל יום כמו שכתב מרן הב"י ז"ל דלא שייך קטורת זה עם קטורת של כל יום ע"ש, ופירוש טפופות דבר הצף בגובה מעט לשון דאטפת, והכל לפי מלא חפניו של כהן גדול היו מוציאין לו את הכף בדומה לו, וכבר העידו [126] על כהן גדול אחד שהיה חופן בחפניו ארבעה קבין קטורת והיו צריכים להיות מחתה של גחלים גדולה יותר משיעור שלשה קבין אלא שבשיעור חפניו של אדם בינוני די לנו במחתה של גחלים

מחזקת שלשה קבין, ומה שהיה מכניס הקטורת בכף ולא היה מכניסו בחפניו כדתימא ומלא חפניו קטורת סמים דקה והביא, מפני שהיה צריך להכניס מלא המחתה גחלי אש ולא היה יכול להכניס מלא חפניו קטורת ומלא המחתה גחלי אש כאחד, ומה שאינו מביא וחוזר ומביא לפי שלא התיר הכתוב בקטורת אלא ביאה אחת, "ונוטל בימינו המחתה של גחלים ובשמאלו הכף של קטורת", כבר הקשו בגמרא [127] יציבא בארעא וכו' ותירצו מפני שהמחתה שהיה מכניס בה גחלי אש היתה כבדה בת שלשה קבין ולא היה יכול לסובלה בשמאל, ועוד שהיתה חמה ולפיכך נוטלה בימינו.

מד. "**זרז** עצמו ונכנס לבית קדש הקדשים", לפי שכניסה זאת טרחנית לפיכך אמר זרז עצמו שלא יטעה בהם, "והניח המחתה בין בדי הארון ובבית שני מניחו על אבן השתיה" כצ"ל.

"**חפן** כל הקטורת שבכף" וכו', פירוש עכשיו חוזר וחופן פעם שניה הקטורת שבכף לתוך חפניו עד שתצא מתוך חפניו למחתה של גחלים וכיצד היה עושה, מטה צידי הכף ומערה לתוך ידיו עד שמחזירה למלא חפניו, וצריך היה להזהר שלא יפול ושלא ישפך ממנו אלא שיהא בו מלא חפניו שבתחילה וזו היא עבודה קשה מעבודות בית המקדש.

"**טהור** לב פסע ושב לאחוריו פניו לקדש" וכו', דתנן [128] יצא ובא לו דרך כניסתו ופירש רש"י כשם כשנכנס כהולך לדרום עד שהגיע לארון עיניו כלפי דרום כך כשיוצא אינו מיסב פניו לצאת אלא יוצא דרך אחוריו ופניו לארון, "ומתפלל בהיכל", פירוש ובבית החיצון דתנן במתניתין כלומר חוץ לקדש הקדשים, "תפילה קצרה", הטעם כדי שלא להבעית את ישראל שלא יחששו שמא מת חס ושלום, "וכך היתה תפילתו של כהן גדול יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו" וכו' כצ"ל, ובכל המחזורים כתוב תפילה זו אחר ויום טוב היה עושה לאוהביו, אבל מעודי ראיתי לכל הגדולים שבזמנינו ולכל חשובי שליחי ציבור שראינו שהיו אומרים אותה כאן וכן ראוי ונכון לאומרו כאן.

מה. "**יצא** ונטל דם הפר וכו' נכנס למקום שנכנס" וכו', פירוש למקום שנכנס עם הקטורת דהיינו לבית קדש הקדשים ועמד שם במקום שעמד עם הקטורת והוא בין שני הבדים, "והזה ממנו לפני הכפורת בין בדי הארון", פירוש שמונה הזאות היו בין בדי הארון.

ביאור מנין ההזאות וסדרן

מו. וכל אלו ההזאות הנעשות בלפני לפנים ובפרוכת ובמזבח למדו אותם ממה שאמר הכתוב, וכפר את מקדש הקדש ואמרו ז"ל זה לפני ולפנים דהיינו מתנות בין הבדים, ואת אהל מועד אלו מתנות הפרוכת, ואת המזבח אלו מתנות המזבח, "אחת למעלה

ושבע למטה", פירוש אחת למעלה כנגד עביה של כפורת בסמוך לה טפח כמו שכתוב ולקח מדם הפר והזה באצבעו על פני הכפורת קדמה, ושבע למטה מעביה של כפורת כמו שכתוב ולפני הכפורת יזה שבע פעמים מן הדם באצבעו.

ומספר הזאות אלו שמונה ילפינן להו בגמרא מן הכתובים שנאמר, ושחט את שעיר החטאת אשר לעם והביא את דמו אל מבית לפרוכת ועשה את דמו כאשר עשה לדם הפר והזה אותו על הכפורת ולפני הכפורת, ודייקינן מדכתיב אותו שמע מינה הזאה אחת בלבד מזין ממנו למעלה, וכתיב בפסוק דלעיל מיניה ולקח מדם הפר והזה באצבעו על פני הכפורת קדמה ולפני הכפורת יזה שבע פעמים מן הדם באצבעו, נמצא בשעיר הזאה אחת ובפר שבע וגמירי מהדדי שהקישן הכתוב דכתיב ועשה את דמו כאשר עשה לדם הפר שיהיו כל עשיותיו שוות כשם שלמעלה בפר שבע כך למטה בשעיר שבע וכשם שלמטה בשעיר אחד כך למעלה בפר אחד.

מז. "**ולא** היה מתכוין להזות לא למעלה ולא למטה", פירוש לא היה מתכוין - אותה הזאה אחת למעלה לא היה מתכוין שתהיה למעלה שתהיה בחודה של כפורת העליון, ואותם השבע של מטה גם כן לא היה מתכוין ממש למטה מאמצעה של כפורת שהרי לא על הכפורת נוגעים אלא לארץ נופלין דהא לפני הכפורת על הארץ משמע באופן שכל ההזאות היתה ידו כנגד עביה של כפורת ולא היו דמים נוגעים בה וכולן נופלות בקרקע. **אלא** שכשהוא מזה האחת שכתוב בה על פני הכפורת מצדד גב ידו למטה ועולה ההזאה למעלה ואחר כך יורדת ונופלת בקרקע, וכשהוא מזה השבע שכתוב בהן ולפני הכפורת עושה בהפך ומצדד גב ידו למעלה ויורדת ההזאה למטה והיינו כמצליף, ומפרש בגמרא [129] כמנגדנא כלומר כשליח בית דין המכה ברצועה זו מלקה בין הכתפים ויורד אחר כך למטה ממנו כך שמונה הזאות היו בשורה זו תחת זו זהו פירוש רש"י, ועוד נאמרו פירושים אחרים וזהו העיקר.

טעם שהיה מונה הזאה שלמעלה עם הזאות שלמטה וכוונתן עד"ה

מח. "**וכך** היה מונה" וכו', פירוש כשהיה מונה השמונה הזאות לא היה מונה בראשונה אחת ובשניה שתים וכן בכולם, אלא כשהוא מגיע לשניה אומר אחת ואחת ובשניה אומר אחת ושתים וכן בכולם נמצא שהזאה ראשונה נמנית עם כולם.

וכבר שאלו בגמרא מאי טעמא צריכה הזאה ראשונה מנין עם כל אחת ואחת ואמר ר' אלעזר כדי שלא יטעה בהזאות, פירוש כיון שחלקן הכתוב לז' הזאות אם לא ימנה הזאה אחת שלמעלה לעצמה עם כל אחת של מטה פעמים שיטעה וימנה הזאה ראשונה עם שבע של מטה ובהזאה ראשונה של מטה ימנה שתים, ואין לומר ימנה הזאה של מעלה

עם שבע של מטה וימנה עד ח', אי אפשר שהרי חילקן הכתוב לשבע הזאות בפני עצמן ואינו יכול לכלול עמהם האחת, ור"י מפיק ליה דאמר קרא ולפני הכפורת יזה שאין תלמוד לומר יזה ומה תלמוד לומר יזה לימד על הזאה ראשונה שצריכה מנין עם כל אחת ואחת, ולפיכך היה מונה אחת ואחת אחת ושתים כלומר אחת למעלה ואחת למטה אחת למעלה ושתים למטה.

מט. והרב הקדוש האר"י ז"ל כתב, אחת למעלה היא אם הבנים ושבע למטה הגד"ולה והגב"ורה והתפ"ארת והנ"צח והה"וד כי כ"ל בשמ"ים ובא"רץ ולפיכך כך היה מונה, אחת כנגד הכ"תר, אח"ת וא"חת חכ"מה ובי"נה, אחת ושתים אחר שייחד כל הג' ראשונות בהסכמה אחת עכשיו הוא מרבי"ץ האם על האפרוחים ואומר אחת ושתים בינה וחסד וגבורה, אחת ושלש בינה וחסד וגבורה ות"ת, אחת וארבע בינה חג"ת נצח, אחת וחמש בינה וחג"ת נ"ה, אחת ושש בינה וחג"ת נה"י, אחת ושבע בינה חג"ת ונהי"ם ע"כ.

נ. וכיפר בהזאת הדם הזה על הכהנים ועל טומאת מקדש הקדש שלפני לפנים וקדשיו כמו שכתוב וכפר את מקדש הקדש וכתיב ועל הכהנים, "יצא מקדש הקדשים והניחו על כן הזהב" וכו', פירוש מניח מזרק שבו דם הפר על כן הזהב שהיה בהיכל עד שישחוט את השעיר ויזה מדמו כמו שהזה מדם הפר שכך הוא הסדר בפרשה.

נא. "**כצאתו** הביאו לו שעיר" וכו', לאו איציאה מקדש הקדשים קאי שהרי הזכיר יציאתו ואמר יצא מקדש הקדשים והניחו וכו' אלא היא יציאה אחרת שנית שיצא מן ההיכל לשחוט את השעיר וכן כתב הרמב"ם, יצא והניחו על כן הזהב שהיה בהיכל ואחר כך יוצא מן ההיכל ושחט את השעיר ע"כ, הרי שמלבד היציאה ראשונה צריך יציאה שניה ולכך הוצרך לומר כצאתו הביאו לו שעיר חטאת והוא השעיר אשר עלה עליו הגורל לה' ועשהו חטאת, "שחטו וקבל דמו", פירוש שחטו חוץ להיכל לצפון המזבח מקום השחיטה, וגם זה שחט בו רוב שנים ומירק אחר על ידו כמו שעשה לפרו ולתמיד של שחר דזיל בתר טעמא כדי שיקבל הכהן גדול את דמו כנזכר לעיל.

נב. "**לפנים** יכנס במקום שנכנס ועמד במקום שעמד", פירוש לבית קדש הקדשים, ועמד במקום שעמד שהוא בין בדי הארון, "להזות מדמו בין שני בדי הארון" וכו', מזה ממנו שמונה הזאות כדרך שהזה מדם הפר כמו שאמר הכתוב ושחט את שעיר החטאת אשר לעם והביא את דמו אל מבית לפרכת ועשה את דמו כאשר עשה לדם הפר והזה אותו על הכפורת ולפני הכפורת וכו'.

ומה שהפר מכפר על הכהנים שעיר מכפר על ישראל על טומאת מקדש הקדש שלפני לפנים וקדשיו כמו שנאמר וכפר על הקדש מטומאות בני ישראל ומפשעיהם לכל

חטאתם, "וכך היה מונה" וכו', כדפירשנו לעיל, "יצא והניחו על כן הזהב שהיה בהיכל" וכו', כן גירסת הסמ"ג והרמב"ם כרבנן דר"י דסברי תרי כני הוו בהיכל ודלא כר"י דאמר דלא היה בהיכל אלא כן אחד בלבד, והיה נוטל דם הפר מן הכן ומניח אחר נטילתו דם השעיר כדתנן במתניתין. [130]

נג. "**מיהר** ונוטל דם הפר מן הכן שהניח עליו" כו' כצ"ל, ולא גרסינן נטל דם הפר והניח דם השעיר דזה טעות דהיינו לר"י דאמר שאין שם אלא כן אחד ולכך לא היה אפשר להניח דם השעיר עד שיטול דם הפר, אבל לרבנן שיש שם שני כנים דקיימא לן כותייהו קודם שהיה נוטל דם הפר היה מניח דם השעיר, ואף לספרים דגרסי הניח דם השעיר ונטל דם הפר מכל מקום מיותר הוא אחר שכבר אמר יצא והניחו וכן כתב מרן הקדוש ב"י ז"ל.

"**וטובל** אצבעו על כל הזיה והזה ממנו על הפרוכת", אלו ההזאות היו בהיכל חוץ לקדש הקדשים שעומד בין מזבח הזהב לפרוכת ומזה על הפרוכת מבחוץ כנגד בין הבדים כדרך שהזה על הכפורת, ונכון לפרש ולגרוס "ועמד בין מזבח הזהב לפרוכת וטובל אצבעו וכו' והזה ממנו" וכו', ורז"ל למדו הזאות אלו שהיה מזה בהיכל ממה שנאמר וכן יעשה לאהל מועד, כשם שמזה לפני לפנים אחת למעלה ושבע למטה מדם הפר ומדם השעיר כך מזה בהיכל והיה אומר אחת למעלה וכו' ולא היו הדמים מגיעים לפרוכת אלא כנגד הפרוכת, והיה מזה וכולן נופלים לארץ ואם הגיעו הגיעו ואין בכך כלום וכך היה מונה וכו'.

נד. "**נחץ** והניח דם הפר ונטל דם השעיר", פירוש מיהר כלומר בזריזות לעשות המצוה וכו' וכל השאר נתבאר לעיל.

"**שש** ועירה וכו' וחזר ונתן את המלא" וכו', פירוש אחר שעירה דם הפר לדם השעיר חוזר ומערה המזרק המלא הזה ששני הדמים דם הפר ודם השעיר בתוכו במזרק שהריק ממנו דם הפר, "כדי שיתערבו יפה יפה", כצ"ל דכתיב ולקח מדם הפר ומדם השעיר ודרשינן בזמן שהם מעורבים, ויכול מזה בפני עצמו ומזה בפני עצמו תלמוד לומר מדם חטאת הכפורים אחת בשנה דמשמע אחד ולא שתים ומה אני מקיים ולקח מדם הפר ומדם השעיר בזמן שהם מעורבין, "ובא ועמד לפנים ממזבח הזהב בין המזבח והמנורה ומתחיל להזות מדם התערובות".

נה. "**על** ארבע קרנותיו יתן כסידרן, מתחיל מקרן מזרחית צפונית ומסיים בקרן דרומית מזרחית", כך היא הנוסחה הנכונה מסכים לדינו של הרמב"ם שכן כתב בשילהי פ"ד מהלכות עבודה, ומתחיל להזות מדם התערובת על קרנות מזבח הזהב ומתחיל מקרן

מזרחית צפונית לצפונית מערבית למערבית דרומית לדרומית מזרחית וחותה הגחלים והאפר שבמזבח הזהב הילך והילך עד שמגלה זהבו ומדם התערובת מזה על טהרו של מזבח שבע פעמים דהיינו כסדר הנזכר, אלא שכאן קיצר ואמר ההתחלה והסיום יתן כסידרן כלומר זהו סדרן כדתנן, מהיכן היה מתחיל מקרן מזרחית צפונית מערבית מערבית דרומית דרומית מזרחית.

"**וחותה** הגחלים והאפר שבמזבח דרומית מזרחית" כצ"ל, כי במקום ששלמו מתנותיו שם היה חותה הגחלים והאפר הילך והילך ומזה על זהבו שנאמר וטהרו וקדשו במקום שקדשו במתן קרנות שם טהרו כלומר שם גילה טהרו והזה שבע הזאות, "על טהרו של מזבח", פירוש גילויו כלומר על זהבו של מזבח לפי שהיה מסיר הדשן לכאן ולכאן, והוא מלשון וכעצם השמים לטו"הר, וכיפר במתנות והזאות אלו על הכהנים ועל כל עם הקהל ועל טומאת המזבח עצמו וקדשיו כמו שנאמר ויצא אל המזבח אשר לפני ה' וכפר עליו ולקח מדם הפר ומדם השעיר ונתן על קרנות המזבח סביב.

ואי אפשר לומר דכפרה זו היא וידוי דברים דהא לעיל מיניה כתיב וכפר בעדו ובעד ביתו ובעד כל קהל ישראל, וזהו וידוי דברים ולא כפרת דמים דהא כתיב בתריה ולקח מדם הפר ומדם השעיר ונתן על קרנות המזבח, ועל כרחך לומר שהכפרה הזאת איננה כפרה בפני עצמה אלא היא האמורה אחריו מיד ולקח מדם וכאילו אמר וכפר עליו כשיקח מדם הפר, וכתיב עוד אחריו והזה עליו שבע פעמים וטהרו וקדשו מטומאות בני ישראל, ואמרו בתורת כהנים וטהרו מן הטומאה שעברה וקדשו לעתיד לבוא שיזהרו מלטמאו עוד, וכתיב בתריה וכפר את מקדש הקדש ואת אהל מועד ואת המזבח יכפר ועל הכהנים ועל כל עם הקהל יכפר כמ"ש למעלה.

נו. "**פסע** ויצא לצד דרום חוץ לאולם", פירוש לפי ששנינו יצא אל המזבח אשר לפני ה' זה מזבח הזהב דאילו מזבח החיצון לאו לפני ה', ומתנות שבקרנות במזבח הפנימי היו ולפיכך עכשיו שבא לשפוך את השיריים על יסוד מערבי של מזבח החיצון שייך לומר פסע ויצא שהיה יוצא מלפנים לחוץ, ומזבח החיצון הוא מזבח העולה אשר פתח אהל מועד.

נז. "**צעד** ובא לו אצל שעיר המשתלח לעזאזל", פירשו בגמרא [131] עזא"זל קשה שבהרים, תנא דבי ר' ישמעאל שכיפר על מעשה עזא ועזאל כלומר על העריות, וראב"ע פירש [132] כמו גלעד שתי תיבות כאחת "לעז אזל" רוצה לומר לקשה הולך.

"**להתודות** עליו אשמת קהלה", אתא לאשמועינן שאינו כולל עצמו כהן גדול בוידוי זה לומר אני וביתי ובני בית ישראל כולן כדרך שכלל עצמו בכלל וידוי אחיו הכהנים

שגם הוא בכלל ישראל והיה ראוי להכלל עצמו עמהם וכמו שנשאל הרדב"ז סי' ל"ד, והיה התשובה על זה שבפר היתה תלויה כפרתו וכפרת אחיו הכהנים שהוא בא משלו לפיכך כלל עצמו בכלל אבל שעיר החטאת אשר לעם לא היתה תלויה בו כפרתו לפיכך לא הוצרך להכלל גם הוא בתוכם, ולזה אמר כאן להתודות עליו אשמת קהלה בלבד ולא הוא.

והוידוי הזה על הכהנים והלויים וישראל על שאר עבירות קלות וחמורות כמו שנאמר וכפר את מקדש הקדש ואת אהל מועד ואת המזבח יכפר ועל הכהנים ועל כל עם הקהל יכפר, הושוו כולן לכפרה אחת שכן מתכפרין בשעיר המשתלח בשאר עבירות, שבטומאת מקדש וקדשיו אי אפשר להשוותן שהרי הפר מכפר על הכהנים והשעיר הנעשה בפנים על ישראל ובאיזה כפרה הושוו, מלמד שכולן מתכפרים בוידוי של שעיר המשתלח בשאר עבירות.

"**וסמך** שתי ידיו וכו' אנא השם" וכו', כאן גם כן בוידוי זה מזכיר את השם הקדוש המפורש ג' פעמים.

השם הראשון הוא השם השמיני והוא בחכ"מה ונקודו יְהֹוָה, והשם השני הוא שם התשיעי בבינה ונקודו יְהֹוֶה ובנ"א יְהֹוָה, והשם השלישי הוא שם העשירי בדעת בנקוד יֱהֹוֶה ובנ"א יֱהֹוִה, וגם יכוין מ"ב דע"ב ומ"ב דקמ"ג שהוא א"ם אותיות הידועים עם הכולל, והיודעים חן ראוי שיכוונו בהם וגם יכוונו באומרם כפר נא לחטאים כפר מספרו מצפ"ץ שהוא אלה"ים דיו"דין והוא רחמים, ובאומרו לטה"ר אתכם לטה"ר מספר דמלוי דאלהים דיוד"ין הוא טה"ר, ולפני ה' תטה"רו יכוין בשם תצמ"ץ כנזכר לעיל וכאן בסוף העבודה יכוין בו שם אכתריאל.

ובסוף והכהנים והעם וכו' יאמר, "ואתה בטובך מעורר רחמיך וסולח לעדת ישורון".

נח. " **קרא** לאחד מן הכהנים המזומן מאתמול" וכו', כצ"ל וכדתנן הכל כשרים להוליכו אלא שהכהנים גדולים עשו קבע לשאר כהנים להוליכו ולא היו מניחים ישראל שיוליכו לנהוג כבוד לשבטם לכל דבר שבקדושה ומצוה, ולשון קרא כאן הוא מלשון הכתוב מקום בראש הקרואים לשון זימון, וסובב למה שאמר המזומן כלומר שאותו המזומן להוליכו הוא קראו וזמנו לאותו המזומן מאתמול דכתיב ביד איש עיתי ומתרגמינן ביד גבר דזמין למיהך במדברא, ועיין בזוהר תרומה דף קנ"ז טעם מדבר שמם וארץ גזרה ע"ש.

"**להוליכו**, ומסרו לו והוליכו אל ארץ גזרה" כצ"ל, ואין גזירה אלא חתוכה שיהא ההר גבוה וחתוך, יכול ביישוב תלמוד לומר במדבר כמו שאמרו בגמרא, [133] "וכשהגיע לצוק חולק לשון זהורית שבקרניו חציו קושר" וכו' כצ"ל, ויש מפרשים שהוא לשון של זהורית

שנתן עליו כהן גדול בשעת ההגרלה, ויש מפרשים שהוא לשון של זהורית אחר חוץ ממנו, ולשון שבין קרניו הוא מורה שהוא הראשון כלומר אותו הנודע שהיה בין קרניו, וזה הלשון של זהורית מניחו חציו בסלע וחציו בין קרניו לראות בהלבנתה כמו שנאמר אם יהיו חטאיכם כשנים וכו'.

ובראשונה היו קושרין אותה על פתח אולם מבחוץ, הלבין היו שמחים לא הלבין היו עצבים והיו מתביישין התקינו שיהיו קושרין מבפנים ועדיין היו מציצים ורואים הלבין היו שמחים וכו' התקינו שיהיו קושרים חציו בסלע וחציו בין קרניו לשני חלקים ולא היה קושר כולה בסלע שמא תלבין מיד קודם דחיפת השעיר ורואה אותו ומשמחתו שמראה שכבר נתכפרו העונות וישכח מצות הדחיפה וידמה שכבר נשלמה המצוה מאחר שהלבין הלשון, ומצות השעיר הוא לדוחפו דווקא דכתיב אל ארץ גזירה.

ומה שלא היה קושר כולה בין קרניו, שמא בשעת דחיפה יכוף השעיר את ראשו תחת גופו כשיפול לאחוריו ולא יוכל לראות הלשון כשהלבין ויהיו כל ישראל עצבים, לפיכך קושר חציה בסלע ואם יכוף ראשו הרי הוא רואה בסלע, ולא תקדים בסלע אלא כשתלבין בין קרניו שלא תלבין לחצאין ובין קרניו לא תלבין עד שעת דחיפתו, ורש"י ז"ל כתב לפיכך קושר חציה בסלע והיא לא תלבין עד שתגמר מלאכת כולה, וכשקושר באחרונה חציה בין קרניו אף על פי שתלבין מיד לא יניח מלדוחפו הואיל והוא עסוק בה.

"**דחפו** בשתי ידיו לאחוריו", פירוש לאחוריו של שעיר, "והוא היה מתגלגל ויורד וכו' עד שנעשה איברים איברים", לאו בכל זמן קאמר אלא כשהיו ישראל עושים רצונו של מקום, ורמז לזמן שמעון הצדיק דתנו רבנן כל זמן ששמעון הצדיק היה קיים לא מגיע לחצי ההר עד שנעשה איברים וסימן טוב היה להם כשהוא מתפרק יפה יפה, אבל לפעמים שלא היה מת מאותה הדחיפה והוא היה יורד אחריו וממיתו.

וכתב הרב זלה"ה ודחפו בשתי ידיו יכוין שנדחה בסוד ותשליך במצולות ים שדוחה להש"טן בשם היוצא מר"ת ה' אל השטן יגער שהוא שם יְאֱהַיְ נקוד בניקוד הר"ת הנזכר, ואחר כך ישלב שני שמות אלהים, הלמ"ד של אלהים שתיהן בסגול וב' הממי"ן בפת"ח ושאר האותיות בצירי ומספר השילוב עם י' אותיותיו והנקודות הוא מספר השט"ן והוא מספר שני פעמים יעקב שדוחה את עשו הרשע כנודע.

נט. "**רץ** לו אצל הפר ואצל השעיר הנשרפים" וכו', פירוש כלומר העומדים לישרף והם הפר והשעיר הפנימיים שהזה את דמן לפנים ולחוץ שהיו נשרפים כמו שנאמר וכל חטאת אשר יובא מדמה אל אהל מועד לכפר בקדש לא תאכל באש תשרף, והיה זה

אחר שילוח השעיר לפי שנאמר והמשלח את השעיר וגו' וסמך לו ואת פר החטאת ואת שעיר החטאת לומר לך ששריפת הפר והשעיר אחר שילוח השעיר.

"**וקרען** והוציא את אמוריהם ונתנם במגס להקטירן על גבי המזבח" כצ"ל, ואף על פי שלשון המשנה והקטירן, כבר אמרו בגמרא והקטירן סלקא דעתך והלא לא היה מקטירן אלא כשיעשה אילו ואיל העם ועודינו לבוש בגדי לבן אלא אימא להקטירן, והוצרך להוציאן עתה מן הפר ומן השעיר לפי שלא היה רשאי להתחיל בעבודה אחרת עד שתגמר מצות שעיר המשתלח שנאמר ושלח את השעיר במדבר ואחר כך ואת חלב החטאת יקטיר המזבחה, ולפיכך היה משלח הפר והשעיר לשריפה ומוציא את אמוריהם ונותנן בקערה אחת כדי להקטירן אחר כך.

"**ובשרן** קלען במקלעות" וכו', מפרש בגמרא כמין קליעה, ופירש ר"ח היה תולן במוטות כעין קלע כמו שנאמר ואת נפש אויבך יקלענה, ובערוך גורס וקלען במקלות וכן נראה דעת רש"י שכתב שארבעה בני אדם נושאין שני מוטות והפר והשעיר נתונים עליהם מורכבים זה על זה וכופתן זה תחת זה כמין קליעה, ושלימים הם עם עורותיהם ובשרם ופרשם אלא שנקרע כריסם להוציא את אמוריהם כדתניא בגמרא שמוציאם שלימים והשורף אותם בחוץ היה מנתחם שם בעורן על גבי בשרן.

והרמב"ם ז"ל סובר שהכהן גדול היה מחתכו כאן חתיכות גדולות, ובין למר ובין למר אתי שפיר לשון המסדר דקאמר ובשרן קלען, למר רוצה לומר ושאר בשרן חתוכה, ולרש"י ז"ל רוצה לומר והבשר כמו שהוא ואין לשבש הספרים.

ס. "**שב** ויצא לעזרת נשים אחר שהגיע שעיר למדבר לקרוא בתורת כהנים" וכו', פירוש בעוד שהפר והשעיר נשרפין היה בא כהן גדול לקרוא בסדר היום שמקרא פרשה זו מעכב בו, ואמר בירושלמי מנין לקריאת הפרשה רב אידי בשם רבי יצחק אמר ויעש מה תלמוד לומר כאשר צוה ה' את משה מכאן לקריאת הפרשה להודיע לכל שעשה כאשר צוה ה', והיה קריאה זו בעזרת נשים ולא בעזרת ישראל מפני שאין לו בה ישיבה אלא למלכי בית דוד בלבד והוא היה יושב בעזרת נשים וכל העם נצב עליו.

ואחר כך עומד ומקבל ספר תורה וקורא אחרי מות, וקריאה זו היתה אחרי שנתברר לו שהגיע שעיר למדבר דהיינו לראש המדבר ולא לראש ההר, וכדי להודיע אימתי הגיע לשם היו בונים בדרך דורכיאות גדולות פירוש אבנים גדולות וגבוהות זו על זו ששם השומרים עומדים ומניפין בסודרים עד שהיו יודעים בירושלים שהגיע לראש המדבר, וראיתי בספר מוגה דגריס "מברך לפניו לקרוא בתורת כהנים" וכו' כצ"ל.

"**ובעשור** שבחומש הפקודים קורא על פה" וכו', היא פרשת ובעשור לחדש השביעי בפרשת פנחס שהיא בספר במדבר הנקרא חומש הפקודים על שם ששם הוזכרו כל הפקודים, וקורא על פה ולא בספר תורה לפי שהן שני פרשיות רחוקות זו מזו ואין גוללין ספר תורה בציבור מפני כבוד הציבור שאינו כבודם שיהיו מצפין ודוממין עד שגוללין אותו, ומה שלא הביאו ספר תורה אחר מזומן ונגלל לאותה פרשה היינו משום פגמו של ראשון שלא יאמרו חסר הוא הואיל ואינו קורא בשניהם אלא איש אחד חיישינן לפגמו של ראשון כמו שאמרו בגמרא.

טעם שקורין פרשת ובעשור ואין קורין פרשת אך בעשור

סא. ומה שלא נהגו לקרות עכשיו בבתי כנסיות פרשת אך בעשור שבפרשת אמור [134] כמו הכהן גדול כשם שקורין האחרות, כבר הרגישו בזה המפרשים ותירצו שאחרי מות הוא ענין היום ובעשור הוא מענין הקרבנות לכך קורין אותם כשאר קרבנות המוספין, אבל אך בעשור שהיה כהן גדול קורא היה מזהיר את העם שלא יעשו מלאכה לפי שהיה הוא עושה כמה מלאכות ביום הכפורים ושמא יעלה בלב אדם לזלזל ביום הכפורים, לכך היה קורא אך בעשור שכתוב שם עונש המלאכה שנאמר וכל הנפש אשר תעשה כל מלאכה בעצם היום הזה והאבדתי את הנפש ההיא מקרב עמה, ועכשיו שבעוונותינו אין שם עבודה אין צורך לקריאה זו.

סב. ודע שנשמט מגירסת הספרים לשון המשנה, "וגולל ספר תורה ומניחו בחיקו ואומר יותר ממה שקריתי לפניכם כתוב כאן" כצ"ל, וכבר פירשוהו וכל כך למה כדי שלא יאמרו ספר תורה חסר הוא כיון שראוהו קורא אך בעשור על פה יאמרו ספר תורה חסר הוא.

סדר שמונה ברכות שבירך כהן גדול אחר קריאתו בתורה

סג. "**ומברך** אחריה שמונה ברכות", אלו השמונה ברכות מפורשות בירושלמי, [135] הראשונה על התורה לאחריה אשר נתן לנו תורת אמת, השניה על העבודה שעבד והיא רצה ה' בעמך ישראל וכו' בא"י מקבל עבודת עמו ישראל ברצון, והשלישית על ההודאה והיא מודים אנחנו לך וכו' וחותם הטוב שמך ולך נאה להודות, והרביעית על המחילה והיא אלהינו ואלהי אבותינו מחול לעונותינו וכו' וחותם בא"י מוחל וסולח לעונותינו וכו', החמישית על המקדש היא תפילה שיבחר בו האל וירצהו וחותם בא"י שבחר במקדש, והשישית על ישראל מתפלל שיעמידם בשלוה ולא יסור שבט מלוכה מהם וחותם בא"י הבוחר בעמו ישראל, והשביעית מברך על הכהנים מתפלל עליהם שירצה השם יתברך מעשיהם ועבודתם ויברכם וחותם בא"י הבוחר בזרעו של אהרן, והשמינית

שאר התפילה שאחר כך אומר תפילה ותחינה ברכה ובקשה כפי כחו וחותם הושע ה' את עמך בא"י שומע תפילה ע"כ.

ונראה דתפילה השישית שעל ישראל שם מתפלל שלא יסור המלוכה וכאן בשמינית הוא מוסיף על ישועות ישראל מיד אויביהם ומבקשי רעתם, ואין צורך להגיה כמו שהגיהו ועל מחילת העון בפני עצמן וכן בכולם דעל על הפסיק הענין כדאמרינן בפרק אלו מגלחין.

סד. "**תכן** צעדיו וכו' וקידש ידיו ורגליו ופשט בגדי לבן וירד וטבל ועלה ונסתפג", זהו קידוש רביעי ויורד וטובל זו היא טבילה שלישית, ועלה ונסתפג לשון ניגוב כמו מטפחות הספגים, [136] "ומביאין לו בגדי זהב ולבש ומקדש ידיו ורגליו", זהו קידוש חמישי אחר שלבש בגדי זהב.

"**ועשה** שעיר הנעשה בחוץ שהוא ממוסף היום" וכו', פירוש הוא הנאמר בפרשת פנחס במוסף יום הכפורים שעיר אחד לחטאת מלבד חטאת הכפורים ועולת התמיד, ועשהו דקאמר כלומר עשה את דמו ששחטו רוב שנים ומרק אחר על ידו וקבל הדם וזרקו וקרעו והוציא את אמוריו להקטירן עם אמורי הפר ושעיר הפנימיים בעונתן, ואם חל יום הכפורים בשבת מוסיפין כאן, "ובשבת עורכין לחם הפנים ומקטיר הבזיכין ועושה מנחות המוספין ונסכיהם כמשפטן".

"**ואחר** כך מקריב את אילו ואת איל העם", פירוש איל אחד משלו כמו שנאמר בזאת יבא אהרן אל הקדש בפר בן בקר לחטאת ואיל לעולה, ואיל אחד משל ציבור כמו שנאמר ומאת עדת בני ישראל יקח שני שעירי עזים לחטאת ואיל אחד לעולה, ועוד נאמר ויצא ועשה את עולתו ואת עולת העם וכפר בעדו ובעד העם, ומקטירן על המזבח כמשפט העולות.

"**ואחר** כך מקטיר אמורי החטאות", כצ"ל והיא הנוסחה הישרה דאילו הכתובה במחזורים ואחר אמורי החטאות מקטיר פר ושעיר, יקשה דהיכא רמיזא מעיקרא שהקריב אמורי החטאות עד שיאמר בהם אחר, ועוד פר ושעיר נמי חטאות נינהו, לכך נראה דהנוסחה הזאת ישרה והיא גירסת הברייתא כרבי עקיבא דתניא פר העולה ושבע כבשים של מוסף היום קריבים עם תמיד של שחר ואחר כך עבודת היום ואחר כך שעיר הנעשה בחוץ ואחר כך אילו ואיל העם ואחר כך אמורי חטאת ואחר כך תמיד של בין הערבים ע"כ, והוא כמו שמסודר כאן.

ביאור נוסח "אחר כלותו מעשות כל אלה"

סה. "**אחר** כלותו מעשות כל אלה" וכו', מכאן ועד יום טוב היה עושה הכל במשנה פרק בא לו, "ומיהר וקידש ידיו" וכו', הוא קידוש שישי, "ופשט וטבל", הרי זו טבילה רביעית, "הביאו לו בגדי לבן וכו' וקידש ידיו" וכו', הרי הוא קידוש שביעי.

"**נכנס** לבית קדש הקדשים להוציא וכו' שהכניס בשחרית" וכו', פירוש שהניח בין שני בדי הארון כדאמרי לעיל שהניח מחתה של זהב בין בדי הארון, וזה רמוז במקרא דכתיב ובא אהרן אל אהל מועד ופשט את בגדי הבד אשר לבש בבואו אל הקדש והניחם שם, ותניא בגמרא [137] ובא אהרן אל אהל מועד להוציא את הכף ואת המחתה והכי מפרשינן קרא, ובא אהרן אל אהל מועד בבגדי לבן להוציא את הכף ואת המחתה ואחר כך ופשט את בגדי הלבן אשר לבש ולבש בגדיו שעובד כהן גדול בכל יום.

ואף על פי שמסדר הכתובים לפי זה נראה דאילו ואיל העם היה עושה אחר הוצאת כף ומחתה שכן כתוב בתר קרא דובא אהרן וכו' דמיניה ילפינן הוצאת כף ומחתה ועשה את עולתו ואת עולת העם, כבר אמרו בגמרא שכל הפרשה אמורה כסידרה חוץ מפסוק זה שעולתו ועולת העם קודם להוצאת כף ומחתה כמו שמסודר כאן, וגם מסדר זה גם כן נראה שהוצאת הכף היתה אחר תמיד של בין הערבים שכן הקדים ואומר ואחר כך מקריב תמיד של בין הערבים, והוא נלמד מהירושלמי שאמרו [138] הכל מודים בהוצאת כף ומחתה שהוא לאחר תמיד של בין הערבים.

ואף על פי שמהברייתא דפרק אמר להם הממונה תנא הוצאת כף ומחתה בבגדי לבן ותמיד של בין הערבים בבגדי לבן, כבר כתב הרמב"ן דההיא ברייתא לאו סדר עבודות קא מני, ועוד דתמיד עבודה והוצאת המחתה אינה עבודה בדין הוא שתקדים עבודה לשאינה עבודה, ועוד כמה טעמים נכונים, ועל כן המסדר סידר תחילה התמיד של בין הערבים בטבילה שלישית וקידוש חמישי והוצאת כף ומחתה בטבילה רביעית וקידוש שישי ודו"ק.

"**ועוד** בא לו לבית הטבילה וקידש" וכו', הוא קידוש שמיני, "וטבל", הוא טבילה חמישית, "הביאו לו בגדי זהב וקידש" וכו', הוא קידוש תשיעי.

סו. "**נכנס** להיכל להקטיר את הקטורת של בין הערבים ולהדליק את הנרות" כצ"ל, ולא גרסינן להטיב את הנרות דלהטיב לא אתיא אלא לדעת הרמב"ם שהיתה הדלקה בבקר ובערב, אבל לגדולים הסוברים דאין הדלקה אלא בערב ליכא הטבה בערב דכבר מוטבים ועומדים הם מן הבקר עד הערב, אבל בנוסחה זו דלהדליק ניחא לכולי עלמא דלכולי עלמא יש הדלקה בערב וכן נכון לגרוס, "וקידש ידיו ורגליו" וכו', הוא קידוש העשירי.

סז. "**ויום** טוב היה עושה בצאתו בשלום" וכו', פירוש בעבור צאתו בשלום אחר יום הכפורים היה עושה, דלא יתכן לפרש בזמן צאתו דאטו יום טוב היה עושה ביום הכפורים והלא שמחה נמי ליתא שהרי אין אנו אומרים בו את יום טוב מקרא קדש אלא את יום מקרא קדש, והרמב"ם כתב ויום טוב היה עושה לאוהביו על שיצא בשלום.
ואפשר לפרשה גם כן בי"ת דבצאתו שהיא זמנית וכאותה שאמרו בגמרא [139] ששנה שמת שמעון הצדיק אמר שנה זו הוא מת ושאלו לו על מה הוא אומר כן אמר להם שכל שנה היה מזדמן לי זקן לבוש לבנים והשנה ההיא לבוש שחורים וכו', ובודאי שבשנה ההיא לא היה עושה יום טוב שהיה דואג על מה שראה ונקרא שלא יצא בשלום, ולזה אמר ויום טוב היה עושה בזמן שהיה יוצא בשלום ולא בדאגה.
ומסיים ב"אשרי העם שככה לו אשרי העם שה' אלהיו", מהודה ומשבח אל עם ה' שכך זכהו השם לכפר עליהם ולטהר אותם מכל חטאתם אחת בשנה, הוא ברחמיו וברוב חסדיו ישיב עבודתינו כבתחלה לטהר אותנו מכל חטאתינו ויזרוק עלינו מים טהורים וטיהר אותנו אמן כן יעשה ה'.

יבאר החיוב ללמוד סדר העבודה ופירושה קודם יוהכ"פ

סח. וראוי לכל בר דעת ללמוד סדר העבודה מהר"ם קורדוורו ז"ל כי הוא מעט הכמות ורב האיכות ומפרש סוד סדר העבודה איך היא סולם מוצב ארצה וראשה מגיע השמימה, והיודעו ומכוין בה בודאי כי נרצה לו לכפר עליו.
ועל כל פנים כל עם הקהל יתנו לב להבין את פירושה לפי פשוטה כי הוא העיקר הנרצה אל הקרבן כמו שכתבנו לעיל, ומה גם לשלוחי ציבור שעליהם מוטלים הדברים ביותר להוציא את הרבים ידי חובתן ויתנו לב אל האמור על הכהן גדול דכל שבעת הימים היו מרגילים אותו בעבודה כדי שיהא רגיל, וקוראין לפניו זקני בית דין ומלמדים אותו עבודת היום וסידרה ושונה אותה הוא בפיו לפניהם כדי שיהיה רגיל ומכיר בעבודה, ואם במקום עבודה ממש שהיו רגילים ורואים מעשיה בכל יום היה צריך השתדלות הנמרץ הזה אל הכפרה, על אחת כמה וכמה שצריך ישוב הדעת וקריאת הסדר פעם ופעמים רבות עד יהיו הדברים מסודרים לפניו ככהן הזה העובד ממש, וקל וחומר בן בנו של קל וחומר בדורינו שאין אנו מורגלים אפילו בקריאתם ואינו מחלק הנהוג אצלנו עד ישקיף וירא ה' משמים כמו שכתב כל זה הרמ"ק ז"ל.
וכשם שמכין האדם לצורך גופו הנגוף לסעודתו תרנגולת פטומה ויין ישן להחזיק ולהבריא אל גופו ליום הכפורים וכן ביציאתו, כן יכין לצורך נפשו מערב יום הכפורים

ללמוד ולהבין סדר העבודה ליום הכפורים עם פירושיה וטעמיה לא יחסר כל בה כי עיקר גדול היא לכפר עליו ועל עונותיו.

ביאור הראשונים בסגולת הכפרה במנין הזאות היום וקרבנותיו

סט. וכתבו הראשונים ז"ל, בשמונה הזאות שהיה מזה הכהן גדול אחת למעלה ושבע למטה לכוין לכפר באותם ההזאות אם עברו על התורה שהיא ח' בתמניא אפי, אמר"תך דבר"ך חוקי"ך מצו"תיך משפ"טיך עדו"תיך פקו"דיך תור"תך, ולכפר ח' גופי עבירות, **א**. ברג"לים ממה"רות לרוץ לרעה, **ב**. בער"וה, **ג**. ביד"ים, **ד**. בפ"ה, **ה**. בלש"ון, **ו**. בעי"נים, **ז**. באז"נים הרי שבע למטה, ואחת למעלה בל"ב, וכן לכפר על הניאוף שכתוב בו ח' לשונות, ניא"וף זי"מה טומ"אה תב"ל תוע"בה שכי"בה גלו"י הער"אה.

ע. ובחשבון נמצאו כל ההזאות שהיה מזה הכהן גדול ביום הכפורים סך מ"ג הזאות, ח' מדם הפר בפנים וח' מדם השעיר בפנים הרי ט"ז, וח' מדם הפר בהיכל על הפרוכת כנגד הארון מבחוץ, וח' שהיה מזה גם שם מדם השעיר הרי ט"ז אחרים, וד' על קרנות מזבח הזהב, וז' שהיה מזה על טהרו סך הכל מ"ג, ועם שיירי הדם שהיה שופך היו מ"ד הרי דם כי הד"ם הוא בנפש יכפר כי מתאוות דם הכבד חוטא.

עא. וכן נמצאו בחשבון כל הבהמות הקריבות ביום זה ט"ו ועם שעיר המשתלח ט"ז כמו שביארנום לעיל בריש פתיחת העבודה לכפר על ט"ז בריתות שעל כל מצוה ומצוה, וראוי לכל אדם לתת אל לבו אליהם באמירת העבודה לכפר מאשר חטא על הנפש ככל הפרטים האמורים כי קריאתה זו היא הכפרה, ויהיו עיניו ולבו לקרותה כהלכתה תמידין כסדרן ומוספין כהלכתן מפני כי באו בספרים שגיאות מרובות כי קבעו הלכה מפי משנה ולא הביטו אל הגמרא לדעת טעמה ופירושה וכתבו דברים אשר לא כן במקומות רשומים.

סדר א"ב מנוסח "אתה כוננת" לעבודת יום הכפורים

עב. והנה אחר שכתבתי לך קיצור פירוש העבודה ותיקון שגיאותיה, הנה למען ירוץ קורא בה אעתיקנה לפניך מתוקנת ומנוקה מכל שגיאה ומינה לא תזוע כי היא מקובלת מפי סופרים ומפי ספרים ואחר ההשקפה בעיון הטב הדק וזה נוסחתה.

אתה כוננתה עולם מראש יסדת תבל והכל פעלת ובריות בו יצרת.

בשורך עולם תהו ובהו וחשך על פני תהום גרשת אופל והצבת נוגה.

גולם תבנית מן האדמה יצרת ועל עץ הדעת אותו פקדת.

דברך זנח ונזנח מעדן ולא כליתו למען ארך אפיך.

הגדלת פריו וברכת זרעו והפריתם בטובך והושבתם שקט.

ויפרקו עול ויאמרו לאל סור ממנו והסירות יד כרגע אומללו כחציר.
זכרת ברית לתמים בדורו ובזכותו שמת לעולם שארית.
חק ברית קשת למענו כרת ובאהבת ניחוחו בניו ברכת.
טעו בעשרם ובנו מגדל ויאמרו לכו ונעלה ונבקיע הרקיע להלחם בו.
יחיד אב המון פתאום כככב זרח מאור כשדים להאיר בחשך.
כעסך הפרתה בשורך פעלו ולעת שיבתו לבבו חקרתה.
לוית חן ממנו הוצאת טלה טהור מכבש נבחר.
מגזעו איש תם הוצאת חתום בבריתך מרחם לוקח.
נתת לו שנים עשר שבטים אהובי עליון עמוסים מבטן נקראו.
שמת על לוי לוית חן וחסד ומכל אחיו כתר לו עטרת.
עמרם נבחר מזרע לוי אהרן קדוש ה' משרשיו קידשת.
פארתו בבגדי שרד ובקרבנותיו הפר כעסך.
ציץ ומעיל חשן ואפוד כתנת ומכנסי בד מצנפת ואבנט.
קרבנות פרים ועולות כבשים ושחיטת שעירים ונתוח אלים.
ריח קטורת רוקח מרקחת וביעור גחלים וזריקת דם וספירת יושר.
שועת קטורת ותפילת אמת וקדושתו מכפרת עונותינו.
תוכן בוץ ועריכת אבן חגור בכולם כמלאך משרת.

סדר תשר"ק מנוסח "תכנת כל אלה" לעבודת יום הכפורים

עג. תכנת כל אלה לכבוד אהרן כלי כפרה לישראל שמתו ועל ידו סליחת העון נתת, תחת אהרן מגזעו יעמוד לשרת פניך ביום הסליחה, תורת מעשה ועבודת היום שבעה ימים בזבולינו ילמוד ומזין עליו שלישי ושביעי.
שלומי זקני עם וחכמי אחיו הכהנים תמיד יסובבהו עד בא יום העשור, וערב יום הכפורים שחרית משביעין אותו במי ששיכן שמו בבית הזה שלא ישנה דבר מכל מה שאמרו לו שמא יש בלבו צד מינות, הוא פורש ובוכה על שחשדוהו והם פורשים ובוכים שחשדו למי שמעשיו סתומים שמא אין בלבו כלום ואומרים לו.
ראה לפני מי אתה נכנס למקום אש להבת שלהבת.
קהל עדתינו עליך יסמוכו ועל ידך תהא סליחתינו.
ציווהו והרגילוהו עד בא יום העשור, וערב יום הכפורים היו מעמידין אותו בשער המזרח ומעבירים לפניו פרים ואילים וכבשים כדי שיהא מכיר ורגיל בעבודה.
פרשו לו סדין של בוץ בהגיע עת שחיטת כבש התמיד לעשות מחיצה בינו ובין העם.
עושה מצוה באימה ויראה ובודק עצמו מחוצצי טבילה.

שש על מצוה לקיים דתו ופשט בגדי חול וירד וטבל ועלה ונסתפג כמו שהוזהר.
נתנו לו בגדי זהב ולבש וקדש ידיו ורגליו מקתון של זהב.
מיד מקבל את כבש התמיד ושוחט בו רוב שנים ומניח כהן אחר לגמור השחיטה ומקבל את הדם וזורקו על המזבח כמצותו.
לפנים להיכל יכנס להטיב חמש נרות ולהקטיר קטורת הבקר ולהטיב את שתי הנרות הנשארות, ויצא והקריב את הראש ואת האיברים כמצותן ומקטיר מנחת התמיד כמשפטה.
ככל יום יעשה מנחת הסולת ומנחת חביתין וינסך את היין בכל כלי שיר, ואחר התמיד מקריב פר העולה ושבעת הכבשים של מוסף היום, וביום השבת מקריב קודם מוסף היום שני כבשים של מוסף שבת.
יבא מיד לבית הפרוה ובקדש היתה ויפרשו לו סדין של בוץ בינו לבין העם כבראשונה.
טרם יפשוט בגדי זהב מקדש בנקיות ידיו ורגליו.
חל ופשט בגדי זהב וירד וטבל כמו שהוזהר ועלה ונסתפג.
זהבים מעביר ולבנים לובש שעבודת היום בבגדי לבן.
ומיהר וקידש ידיו ורגליו ובא לו תחילה אצל פרו ופרו היה עומד בצפון כנגד בין האולם ולמזבח, ראשו לדרום ופניו למערב והכהן עומד במזרח ופניו למערב.
הוא עומד באימה לפני אל עליון ואומר עליו דברי וידוי, וסמך שתי ידיו עליו והתודה וכך היה אומר, אנא השם יְהֹוָה חטאתי עויתי פשעתי לפניך אני וביתי, אנא בשם יְהֹוָה כפר נא לחטאים ולעונות ולפשעים שחטאתי ושעויתי ושפשעתי לפניך אני וביתי ככתוב בתורת משה עבדך כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני יְהֹוָה תטהרו.
והכהנים והעם העומדים בעזרה כשהיו שומעים את שם המפורש יוצא מפי כהן גדול בקדושה ובטהרה היו כורעים ומשתחוים ונופלים על פניהם ואומרים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, אף הוא היה מתכוין לגמור את השם כנגד המברכים ואומר להם תטהרו, ואתה בטובך מעורר רחמיך וסולח לאיש חסידך.
דרך ובא לו לשער נקנור והוא למזרח העזרה לצפון המזבח, הסגן מימינו וראש בית אב משמאלו ושם שני שעירים, פניהם למערב ואחוריהם למזרח אחד לימינו ואחד לשמאלו, טרף בקלפי והעלה שני גורלות.

גורל ימין כשהוא של שם יתנהו על השעיר ואומר לה' יְהֹוָה אבגית"ץ וכו' עד שקוצי"ת ז' שמות מ"ב ושם מ"ב דמ"ה כזה, יהו"ה יו"ד ה"א וא"ו ה"א, יו"ד וא"ו דל"ת, ה"א אל"ף, וא"ו אל"ף וא"ו, ה"א אל"ף מ"ב אותיות חטאת.

והכהנים והעם העומדים בעזרה כשהיו שומעים את שם המפורש יוצא מפי כהן גדול בקדושה ובטהרה היו כורעים ומשתחוים ונופלים על פניהם ואומרים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, אף הוא היה מתכוין לגמור את השם כנגד המברכים ואומר להם תטהרו.

בשעיר עזאזל לשון של זהורית משקל שתי סלעים בין קרניו יקשור ויעמידהו בשער המזרח כנגד בית שלוחו.

אף בשעיר שהוא של שם יקשור לשון של זהורית כנגד בית שחיטתו בצואורו, ובא לו שניה אצל פרו ואומר עליו וידוי ביתו ווידוי אחיו הכהנים, וסמך שתי ידיו עליו והתודה וכך היה אומר, אנא השם יְהֹוָה חטאתי עויתי פשעתי לפניך אני וביתי ובני אהרן קדושיך, אנא בשם יֱהֹוָה כפר נא לחטאים ולעונות ולפשעים שחטאתי ושעויתי ושפשעתי לפניך אני וביתי ובני אהרן עם קדושיך ככתוב בתורת משה עבדך כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני יֱהֹוָה, אבגי"תץ וכו' עד שקוצי"ת ושם מ"ב אותיות דס"ג יו"ד ה"י וא"ו ה"י כזה, יה"וה יו"ד ה"י וא"ו ה"י, י"וד וא"ו ד"לת, ה"י יו"ד, וא"ו אלף וא"ו, ה"י יו"ד מ"ב אותיות תטהרו. תצ"מץ.

והכהנים והעם העומדים בעזרה כשהיו שומעים את שם המפורש יוצא מפי כהן גדול בקדושה ובטהרה היו כורעים ומשתחוים ונופלים על פניהם ואומרים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, אף הוא היה מתכוין לגמור את השם כנגד המברכים ואומר להם תטהרו, ואתה בטובך מעורר רחמיך וסולח לשבט משרתיך.

סדר א"ב מנוסח "אחר וידוי שקד" לעבודת יום הכפורים

עד. אחר וידוי שקד בעצמה לעשות חטאתו וחטאת העם.

בדק סכין ושחט פרו רוב שנים ומירק אחר שחיטה וקבל דמו במזרק טהור.

גם לחבירו מיד יתנהו למרס בדמו כדי שלא יקרוש.

דם זה הניחו ביד מי שממרס בו על הרובד הרביעי של היכל מבחוץ, ונטל מחתה של זהב אדום קלה מחזקת שלשה קבין וידה ארוכה ועלה לראש המזבח ופינה גחלים שמחציתן גחלת ומחציתן שלהבת אילך ואילך וחתה מן הלוחשות מצד מערב המזבח.

הורידה מלאה גחלי אש לוחשות והניחה על הרובד הרביעי שבעזרה, הוציאו לו כף ריקן ומחתה מלאה קטורת דקה מן הדקה.

וחפן ממנה מלא חפניו לא מחוקות ולא גדושות אלא טפופות ונתן לתוך הכף ונותן בימינו המחתה של גחלים ובשמאלו הכף של קטורת.
זרז עצמו ונכנס לקדש הקדשים עד שמגיע לארון והניח המחתה בין בדי הארון, ובבית שני מניחו על אבן השתיה.
חפן כל הקטורת שבכף בחפניו ונתן על הגחלים לצד מערב וממתין שם עד שנתמלא הבית כולו עשן.
טהור לב פסע ושב לאחוריו פניו לקדש ואחוריו להיכל עד שיצא מן הפרוכת, ומתפלל בהיכל תפילה קצרה סמוך לפרוכת וכך היתה תפילתו של כהן גדול, יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתהא שנה זו הבאה עלינו ועל כל עמך ישראל בכל מקום שהם, אם שחונה גשומה ואל תכנס לפניך תפילת עוברי דרכים לענין הגשם בלבד בעת שהעולם צריך לו, ושלא יצטרכו עמך בית ישראל בפרנסה זה לזה ולא לעם אחר, שנה שלא תפיל אשה פרי בטנה ושיתנו עצי השדה את תנובתם ולא יעדי שולטן מדבית יהודה.
יצא ונטל דם הפר ממי שממרס בו ונכנס למקום שנכנס ועמד במקום שעמד והזה ממנו לפני הכפורת בין בדי הארון אחת למעלה ושבע למטה ולא היה מתכוין להזות לא למעלה ולא למטה אלא כמצליף וכך היה מונה, אחת, אחת ואחת, אחת ושתים, אחת ושלש, אחת וארבע, אחת וחמש, אחת ושש, אחת ושבע, יצא מקדש הקדשים והניחו על כן הזהב שהיה בהיכל.
כצאתו הביאו לו שעיר חטאת, שחטו וקבל דמו במזרק טהור.
לפנים יכנס להזות מדמו בין שני בדי הארון כסדר דם הפר אחת למעלה ושבע למטה ולא היה מתכוין להזות לא למעלה ולא למטה אלא כמצליף וכך היה מונה, אחת כת"ר, אחת ואחת חו"ב, אחת בי"נה ושתים חו"ג, אחת בי"נה ושלש חג"ת, אחת בי"נה וארבע חג"ת נצ"ח, אחת בי"נה וחמש חג"ת נ"ה, אחת בי"נה ושש חג"ת נה"י, אחת בי"נה ושבע חג"ת נה"ים, יצא והניחו על כן הזהב השני שהיה בהיכל.
מיהר ונטל דם הפר מן הכן שהניח עליו וטובל אצבעו על כל הזיה, והזה ממנו על הפרוכת כנגד הארון מבחוץ אחת למעלה ושבע למטה, ולא היה מתכוין להזות לא למעלה ולא למטה אלא כמצליף וכך היה מונה, אחת, אחת ואחת, אחת ושתים, אחת ושלש, אחת וארבע, אחת וחמש, אחת ושש, אחת ושבע.
נחץ והניח דם הפר ונטל דם השעיר ועשה לדמו כאשר עשה לדם הפר והזה על הפרוכת כנגד הארון מבחוץ אחת למעלה ושבע למטה ולא היה מתכוין להזות לא למעלה ולא

למטה אלא כמצליף וכך היה מונה, אחת, אחת ואחת, אחת ושתים, אחת ושלש, אחת וארבע, אחת וחמש, אחת ושש, אחת ושבע.
שש ועירה דם הפר לתוך המזרק שבו דם השעיר ונתן את המלא בריקן כדי שיתערבו יפה זה בזה, ובא ועמד לפנים ממזבח הזהב בין המזבח והמנורה ומתחיל להזות מדם התערובות.
על ארבע קרנותיו יתן כסידרן, מתחיל מקרן מזרחית צפונית ומסיים בקרן דרומית מזרחית, וחותה הגחלים והאפר שבמזבח הזהב הילך והילך עד שמגלה זהבו ומזה מדם התערובות על טהרו של מזבח שבע פעמים.
פסע ויצא לצד דרום חוץ לאולם ושפך את השיריים על יסוד מערבי של מזבח החיצון.
צעד ובא לו אצל השעיר המשתלח לעזאזל להתודות עליו אשמת קהלה וסמך שתי ידיו עליו והתודה וכך היה אומר, אנא השם יְהֹוָהַ חטאו עוו פשעו לפניך עמך בית ישראל, אנא בשם יְהֹוָהֵ כפר נא לחטאים ולעונות ולפשעים שחטאו ושעוו ושפשעו לפניך עמך בית ישראל ככתוב בתורת משה עבדך כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני יְהֹוָהִ , יכוין שם ע"ב עם מ"ב שלו כזה, יהו"ה יו"ד ה"י וי"ו ה"י, יו"ד וי"ו דל"ת, ה"י יו"ד, וי"ו יו"ד וי"ו, ה"י יו"ד, ומ"ב דקמ"ג אהי"ה, אל"ף ה"א יו"ד ה"א, אל"ף למ"ד פ"א, ה"ה אל"ף, יו"ד וא"ו דל"ת, ה"א אל"ף תט"הרו. תצמ"ץ אכתרי"אל.
והכהנים והעם העומדים בעזרה כשהיו שומעין את שם המפורש יוצא מפי כהן גדול בקדושה ובטהרה היו כורעים ומשתחוים ונופלים על פניהם ואומרים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, אף הוא היה מתכוין לגמור את השם כנגד המברכים ואומר להם תטהרו, ואתה בטובך מעורר רחמיך וסולח לעדת ישורון.
קרא לאחד מן הכהנים המזומן מאתמול להוליכו ומסרו לו והוליכו אל ארץ גזירה למדבר שמם, וכשהגיע לצוק חולק לשון של זהורית שבקרניו חציו קושר בסלע וחציו בין קרניו, דחפו בשתי ידיו לאחוריו והוא היה מתגלגל ויורד ולא היה מגיע לחצי ההר עד שנעשה איברים איברים ואומר כך ימחו עונות עמך בית ישראל. יכוין בכח שם יְאֲהַיִ ושם אֵאֲלֶלֶהֶיֵיסַם גי' הש"טן עם הנקודות.
רץ לו אצל הפר ואצל השעיר הנשרפים וקרען והוציא את אמוריהם ונתנם במגס להקטירם על גבי המזבח, ובשרן קלען במקלעות ומשלחן ביד אחרים להוציאן לבית השריפה.
שב ויצא לעזרת הנשים אחר שהגיע השעיר למדבר, מברך לפניה לקרוא בתורת כהנים בפרשת אחרי מות ובאך בעשור, וגולל ספר תורה ומניחו בחיקו ואומר יותר ממה

שקריתי לפניכם כתוב כאן, ובעשור שבחומש הפקודים קורא על פה ומברך אחריהם שמונה ברכות, על התורה, ועל העבודה, ועל ההודאה, ועל מחילת העון, ועל המקדש, ועל ישראל, ועל הכהנים, ועל שאר התפילה.

תכן צעדיו לבית הטבילה וקידש ידיו ורגליו ופשט בגדי לבן וירד וטבל ועלה ונסתפג, הביאו לו בגדי זהב ולבש וקידש ידיו ורגליו ועשה שעיר הנעשה בחוץ שהוא ממוסף היום, ובשבת עורכין לחם הפנים ומקטיר הבזיכין ועושה מנחות המוספין ונסכיהם כמשפטן, ואחר כך מקריב את אילו ואת איל העם ואחר כך מקטיר אמורי החטאות ועושה מנחת המוספין ונסכה, ואחר כך מקריב תמיד של בין הערבים ומנחתו והנסכים ומותר מנחת חביתין ועשה אותן כהלכתן.

סדר נוסח "אחר כלותו" לעבודת יום הכפורים

עה. אחר כלותו מעשות כל אלה עוד בא לו לבית הטבילה ומיהר וקידש ידיו ורגליו ופשט בגדי זהב וירד וטבל ועלה ונסתפג, הביאו לו בגדי לבן ולבש וקידש ידיו ורגליו, נכנס לבית קדש הקדשים להוציא את הכף ואת המחתה שהכניס בשחרית, ועוד בא לו לבית הטבילה וקידש ידיו ורגליו ופשט בגדי לבן וירד וטבל ועלה ונסתפג.

הביאו לו בגדי זהב ולבש וקידש ידיו ורגליו, נכנס להיכל להקטיר את הקטורת של בין הערבים ולהדליק את הנרות של בין הערבים כשאר הימים, וקידש ידיו ורגליו ופשט בגדי זהב והביאו לו בגדי עצמו ולבש ומלוין אותו עד ביתו, ויום טוב היה עושה לאוהביו בצאתו בשלום מן הקדש, אשרי העם שככ"ה (אל שד"י) לו אשרי העם שה' (יאהה"ויהה) אלהיו.

עד כאן סדר העבודה הקדושה אבן הראשה.

התעוררות להתאונן על גלות השכינה אחר סדר עבודה

עו. ואחר כך יאמר מר ונאנח נוסח ובכן היה לאין מחמד כל עין, עונותינו ועונות אבותינו החריבו נוינו ופשעינו האריכו קיצנו וכו', ואמרו ז"ל כל מי שלא נבנה בית המקדש בימיו כאילו חרב בימיו, ומה מאד יתאונן אדם חי להיות דוה לבו בחטאיו ולהתעורר בבכי ואנחה בעת ובעונה ההיא על כי גלה משוש לבנו זבול מקדשינו חרב בעונינו ובטלה העבודה, לא מזבח ולא קרבן ולא כהן גדול לכפר על עדתינו.

וכמה מהצער יגיע לו יתברך על ככה בבא יום הקדוש הזה בראות זבול מקדשו שמם וחרב ושמחה לתוגה נהפכה ואומר, איה מחמד עינינו איה הכהן לעמוד ולשרת, ואיה ענן קטרתי ומזבח אין איתי קלני מראשי קלני מזרועי, אוי לי שהחרבתי את ביתי ושרפתי

את היכלי והגליתי את בני בין אומות העולם, מה לו לאב שהגלה את בניו לבין האומות ואוי להם לבנים שגלו מעל שלחן אביהם.

ואם הקדוש ברוך הוא כי עוז וחדוה במקומו, בבא הימים הקדושים אשר רבה העבודה והקרבנות בהם בבית מקדשו ובפרט ביום הקדוש הזה כי רבה היא העבודה לעשות ריח ניחוח אשה לה' בכמה עבודות וכמה קרבנות, ה' ממרום ישאג וממעון קדשו יתן קולו שאג ישאג על נוהו, ומה יעשו הבנים אשר גלו מעל שולחן אביהם בהיותם בארץ אויביהם, אנא נוליך את חרפתינו בעשות את כל הרעה אשר אנחנו עושים וגורמים להיות בית תפארתנו חרב ונתארך הגלות זה כמה שנים שנות ראינו רעה.

תוכחה ליראי ה' להשיב רחוקים בתשובה

עז. אשר ראוי לכל מי שיש לו עינים לראות ולב להבין את כל אשר הרבינו לפשוע ולהרבות אשם עד שחרה אף ה' בנו עד לאין מרפא כאשר עינינו רואות וכלות אורך גלותינו, ואין איש שם על לב לקרוא בשם ה' ולאסוף את כל החרדים את דבר ה' בכל עיר ועיר ובכל מדינה ומדינה לאמר עד מתי יהיה זה לנו למוקש, יש לנו עינים ואין אנו רואים את הצער הגדול הזה כי בשלנו הרעה הגדולה, הבה נתחכמה נחפשה דרכינו ונחקורה כו' ואיש את רעהו יעזורו לשוב אל ה' אלהינו ואיש את שיקוצי עיניו ישליכו ואת גלולי יצרו הרע יעזובו.

ולא איש אחד ולא שנים יעשו זאת כי מה תועלת לעם בשוב היחידים כי התועלת להם לבדם ומה בצע לתשובה אחר שרוב העם אינם חוזרים בתשובה, אלא כל ירא וחרד את דבר ה' צריך לאסוף אנשים ריקים ופוחזים אשר לא ידעו ולא יבינו את משפטי אלהי השמים, זה יאסוף אצלו עשרה וזה עשרים ולדרוש להם את הדרך ילכו בה ואת המעשה אשר יעשון ולקרבם אל אביהם שבשמים, אולי בזה תעלה ארוכה ומרפא למכותינו ולצרותינו וישיב את שבותינו כבראשונה, ועושה אלה ומעוררים לבות בני אדם על כבוד שמו ושממות היכלו המה יזכו לראות פני שכינה כמו שהארכנו בפ"א דראש חדש מעשה הרב מהר"א הלוי ז"ל שזכה לראות השכינה בכותל מערבי, עיין שם מעשה נפלא.

אזהרה לחזנים לעורר לב הציבור בפיוטי החורבן

עח. ובפרט כהיום הזה אחר העבודה יתעורר השליח ציבור בבכי לפיוטים שאחריה כמו שמם הר ציון וכו' ופיוט אשרי עין ראתה כל אלה וכו', ומבכה את הציבור עמו על חרבן בית המקדש וגלה כבוד מישראל וחסרה עבודת בית אלהינו ועונותינו הטו אלה כמ"ש לעיל, ויאמר אותם בדמעות הלב ובאנחה גדולה ולא כמנהג השלוחי ציבור בזמנינו זה שאומרים בלי שום בכי ואנחה רק בתודה וקול זמרה.

טעם שמתפללין על ישראל אחר הקרבנות מהר"ם לונזאנו ע"ה

עט. ולפי ששנינו בפרק אלו הן הגולין, [140] אמותיהן של כהנים היו מספיקות מחיה וכסות לרוצח שגלה לעיר מקלט כדי שלא יתפלל על בניהם שימותו, ואמרינן בגמרא טעמא דלא מצלו הא מצלו מייתי והכתיב קללת חנם לא תבא אמר ליה ההוא סבא מפרקיה דרבא שמיע לי שהיה להם לבקש רחמים על דורם ולא בקשו, לפיכך תקנו לומר אחר סדר העבודה ובכן כמו ששמעת תפילת כהן גדול בהיכל כמו כן מפינו תשמע ותושיע, יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתהא שנה זו וכו' ומאריך בתפילה עד שנה שלא תפיל אשה את פרי בטנה להתפלל על אחינו בית ישראל, וכל המבקש רחמים על חבירו והוא צריך לאותו דבר הוא נענה תחילה.

פ. וכתב רבינו יונה בסוף ספר היראה וזה לשונו, ויתפלל כפי צחות לשונו על כל חולי עם הקדש שירפאו ועל הבריאים שלא יחלו ושינצלו מכל נזק, ושיציל הקדוש ברוך הוא את עמו מכל גאים ומרוח רעה ומדקדוקי עניות ומכל פורענויות המתרגשות ובאות בעולם, ושיתיר כל אסירי עמו ושיתיר כל חבלי יולדות ושישיב ליראתו כל האנוסים בידי גאים, ועל חשוכי בנים שיתן להם זרע טוב וכשר ועל אותם שיש להם בנים שיחיו ביראת ה' ולא יטמאו את בריתם, ועל כולם שישמור הקדוש ברוך הוא את שארית תורתו ועל עם הקדש שישובו בתשובה שלימה לפניו עכ"ל.

והראשונים ז"ל הוסיפו עוד על בני ישראל יורדי הים באניות להצילם ממים רבים מיד בני נכר, ינצלו מטיט ואל יטבעו, ינצלו משונאים וממעמקי מים, אל תשטפם שבולת מים ואל תבלעם מצולה ואל תאטר עליהם באר פיה, ולעם הקדש ההולכים ביבשה ידריכם בדרך ישרה ללכת אל עיר מושב וינצלו מכף כל אויב ואורב בדרך, יהיו שונאיהם כקש לפני רוח ומלאך ה' דוחה, תחשכנה עיניהם מראות ומתניהם תמיד המעד, שפוך עליהם זעמך וחרון אפך ישיגם, תפול עליהם אימתה וכו' עד יעבור עמך ה' עד יעבור עם זו קנית ע"כ.

בתפלה שאחר הקרבנות ראוי להוסיף בקשות כפי צרכי הדור

פא. וכל אחד כפי צחות לשונו יוסיף בכל אות מאלפ"א בית"א זו הדברים הנזכרים להתפלל על בני דורו ויועיל לו ולכל ישראל מאד לכל השנה כולה כי עת רצון היא כמו שנאמר דרשו ה' בהמצאו כמו שכתבנו בפרקי ראש השנה, שעל כן תקנו לומר קבל צלותין ובעותין בעידן עקתין ביום הכפורים כדי שיהא תפילתינו אף בשאר הימים כמו ביום הכפורים.

נוסח שיש להוסיף בסוף תפלת ועתה ה"א חרב מקדש

פב. וצריך לומר בסוף אחר ועתה ה' אלהינו חרב מקדש ובטלה עבודה אין לנו לא אשם וכו' לא תודה ולא שלמים יוסיף.

ואתה אמרת ונשלמה פרים שפתינו, לכן יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שיהא שיח שפתותינו חשוב ומקובל לפניך כאילו הקרבנו היום קרבנות חובותינו לפניך, ונאמר זאת התורה לעולה למנחה ולחטאת ולאשם ולמלואים ולזבח השלמים, ונתת לנו ה' אלהינו את יום הכפורים הזה וכו'.

טעם שתקנו תפלה הנזכרת אחר סדר העבודה

פג. והיינו טעמא שתקנו תפילה זו אחר העבודה ולא קודם, יען הקרבנות לאחר שהוקרבו היו מכפרים ולא קודם, לכן אחר העבודה אנו אומרים זכרון דברים תהא כפרתינו ולא קודם, ולא ידעתי למה לא עשו כך בסדר הקרבנות שבזמירות שכתוב שם תפילת סליחת השם יתברך עונותינו קודם סדר התמיד, וכן לא יעשה כאשר אמרנו כי קרבן התמיד לאחר שהוקרב היה מכפר ולא קודם.

התעוררות לאמירת קרבנות בכל יום מהר"ם די לונזאנו ע"ה

פד. וכבר התעורר בזה הר"ם לונזאנו ז"ל וכתב עוד שם, כי רע עליו המעשה שאין אנו אומרים כל יום אלא קצת פסוקים ופרק איזהו מקומן שאנו אומרים רובו ככולו דברים אין צורך בהם לעבודת כל יום, כי מה ענין פר ושעיר של יום הכפורים ואשם שפחה חרופה וקרבן פסח ושאר דברים שבו לכל יום, וכן אנו אומרים פטום הקטורת ומזכירים בו הי"א סמנים וכבר ביאר הרמב"ם ז"ל שלא ימנה למצות עשה אומרו קח לך סמים שהוא משפט פטום הקטורת כי אין זה אלא הקדמה לעשיית המצוה, אבל ימנה הקטרת הקטורת בכל יום כמו שנאמר והקטיר עליו אהרן שזהו התכלית המבוקש, והנך רואה כי לא הספיק לראשונים לומר ביום הכפורים הפסוקים שבאו בענין עבודת היום בלבד עם קצת משניות אבל סידרו כל מעשה העבודה אחת לאחת למצוא חשבון.

ומה טוב ומה נעים היה אילו היה לנו כן סדר לכל יום יזכיר בו כל מעשה עבודת התמיד כי בזה היינו באמת משלמים פרים שפתינו והיה כאילו הקרבנו קרבן התמיד במועדו ועמדנו על מעמדו והקטרנו קטורת הסמים, ולא שנניח מלומר פרק איזהו מקומן ופטום הקטורת ולומר סדר עבודה חס ושלום אלא אחוז בזה שהוא שייך יותר בכל יום וגם מזה אל תנח ידיך, וכל שכן שגם שנאמר שמי שלא יוכל לומר שניהם שיבחר לו לומר סדר עבודת כל יום ואין בזה ביטול לדברי הראשונים כי בכלל דברי העבודה דבריהם ובכלל מאתים מנה.

והוא ז"ל תיקן ועשה סדר עבודה לכל יום וקרא את שמו עבו"דת מקד"ש, אשרי אנוש יעשה זאת ובן אדם יחזיק בה קונה עולמו בשעה אחת.

סדר הסליחות ווידוי שאחר מוסף

פה. ואחר תפילת מוסף ירבו בסליחות ותחנונים ואומרים ויעבור שבעה פעמים לא פחות ולא יותר, וקודם חטאנו צורינו יאמר וידוי הרב שם טוב בראותי בחורותי סר הלם וכו' שכתוב בחזרת מוסף כי אין לאומרו שם מן הטעם שכתבנו לעיל בפרק ו' בתפילת שחרית, ויש נמנעים מלומר רובו של וידוי זה כי באו דבריו דרך מליצה ולא יאות להשמיע במרום קולינו בוידוי חטאתנו ואשמתנו דרך הלצה ומליצה, ודברים של טעם הם.

אחר מוסף יאמר פטום הקטורת וסגולתו, ומזמור לה' הארץ

פו. ואחר קדיש תתקבל ראוי ונכון לומר קוה אל ה', ויאמר הפטום הקטורת מלה במלה שכתב הרב זלה"ה כי היא סגולה נפלאה להבריח החיצונים והקליפות שלא יתאחזו בתפילה כי על כן אין למנוע מלאומרו בשבת ויום טוב אחר התפילה לעולם, וקודם קדיש בתרא יחזור לומר לדוד מזמור לה' הארץ ומלואה עם הכוונה האמורה בראש השנה ובלילה עיין שם.

סדר לימוד לאחר מוסף יוכ"פ, וסגולת הכפרה לשוהים בברית מילה

פז. אחר התפילה ראוי לקרוא פרשת היראה ועתה ישראל מה ה' אלהיך וכו' ופרשת התשובה בפרשת נצבים והיה כי יבאו עליך וכו', ואחר כך בנביאים יחזקאל מ' עד סופו צורת הבית ותכונתו אשר חכמים ז"ל הגידו, [141] בשעה שנגלה הקדוש ברוך הוא והראה ליחזקאל צורת הבית ותכונתו ומוצאיו אמר הקדוש ברוך הוא הגד לבית ישראל את הבית אמר לו יחזקאל וכי עכשיו הם בונים אמר לו אף על פי שאינם עושים אותו עכשיו יהיו קורין בצורת הבית ואני מעלה עליהם כאילו בבניינו הם עסוקים ע"כ.

ואחר כך בכתובים מזמורי התשובה, סימן י"ז ול"ב ונ"א וס"ה ופ"ה וק"ב, ואחר כך משנה מסכת תעניות ומסכת נדר"ים ומסכת שבוע"ות אשר שתים הנה הם רמז לב' מדות עליונות אשר מהם תמשך הכפרה נדרים באימא ושבועות בברתא כנודע בסוד יום הכפו"רים, ובמסכת נדרים שם נזכר בריתו של אברהם אבינו עליו השלום שנימול ביום הכפורים בשחרית כמו שאמרו ז"ל כי על כן מצוה רבה לרוץ היום אל מצוה זו, ובפרט למה שאמרו [142] כי אליהו שואל כפרת הנמצאים שם אצל כסאו כי אותה אנחנו מבקשים כהיום הזה.

ציונים והערות לפרק ז

100) תנחומא צו אות י"ד. 101) סדר עבודה זו ופירושה ייסדו המחבר אף מפירושי הקדמונים וכפי שציין כאן בפירוש שהוא מיוסד מפירושי המפרשים, וכפי הנראה כוונתו לסדר העבודה שסידר הרמ"ק, וכן לסדר שסידר הר"מ ניגרין ע"ה בספרו "מלאכת עבודת הקודש" המיוסד על עבודת כה"ג ביוהכ"פ ונדפס בסלוניקי שנת שכ"ח, אלא שפעמים הוסיף עליו המחבר מדיליה ועל הרוב קיצר מלשונו, ואף נחלק עליו בכמה מקומות הן בפירושו והן בשינויי נוסחאות כמו שיבחין המשווה דבריהם, ואמנם לבד מזאת ליקט המחבר תקוני גירסאות ממה שסידר הר"י קארו ע"ה בחיבורו בית יוסף או"ח סי' תרכ"א ע"ש. 102) יומא דף נ"ו ע"ב. 103) יומא דף ל"ו ע"ב. 104) בראשית רבה פרשה א' אות ט"ו. 105) בראשית רבה פרשה ג' אות ח'. 106) במדבר רבה פרשה ט' אות כ"ד. 107) תנד"א זוטא אות י'. 108) ע"ז דף י"ט ע"א. 109) בראשית רבה פרשה ס"ג אות ז'. 110) זבחים דף פ"ח ע"ב. 111) יומא דף נ"ה ע"א. 112) אבות פ"א מ"ב. 113) עי' בראשית רבה פרשה נ"ג אות ט"ו. 114) תקו"ז תקון ס"ט דף ק"ב. 115) יומא דף מ"ג ע"ב. 116) יומא דף ס"ח ע"ב וס"ט ע"א. 117) יומא דף ב' ע"א. 118) יומא דף י"ח ע"א. 119) יומא דף ל"ג ע"ב. 120) יומא דף ל"ז ע"א. 121) יומא דף מ"א ע"א. 122) יומא דף מ"ג ע"א. 123) יומא דף מ"ג ע"ב. 124) פסחים דף ע"ה ע"ב. 125) יומא דף מ"ז ע"א. 126) יומא שם. 127) יומא שם. 128) יומא דף נ"ב ע"ב. 129) יומא דף
ט"ו ע"א. 130) יומא דף נ"ג ע"ב. 131) יומא דף ס"ז ע"ב. 132) הוא הסוד שהניח הרב אבן עזרא בפירוש תיבת עזאזל בפרשת אחרי מות פרק ט"ז פ"ט ולא גילה פירושו אלא שסיים שם בזה הלשון, ואני אגלה לך קצת הסוד ברמז בהיותך בן ל"ג תדענו, והרב חמ"י פירשו עפ"י מש"כ בדעת זקנים מבעלי התוס' דפירשו שם דבהגיעך לגיל ל"ג תדענו היינו שרמז האב"ע לתיבת ג"לעד שבפרשת ויצא שמתחלקת לשנים מלשון עד הגל והכי נמי תיבת עזאזל תתפרש אם נחלקה לב' תיבות פי' "לעז אזל" דהיינו להר קשה הלך. 133) יומא דף ס"ז ע"ב. 134) בדיבור זה נפל ט"ס כי העתיק כאן המחבר מספר "מלאכת עבוה"ק" להר"מ ניגרין ע"ה הנדפס בסלוניקי שנת שכ"ח ושם נכתב כפי הנדפס במהדורות החמ"י שלפנינו בזה"ל, ומה שלא נהגו לקרות עכשיו בבתי כנסיות פרשת ובעשור שבחומש הפקודים כמו הכהן גדול כשם שקורין האחרות כו', והוא טעות גמורה שהרי את פרשת ובעשור שבחומש הפקודים ודאי נהגו לקרות, וע"כ צ"ל דקושיתו למה אין קורין פ' אך בעשור שבפרשת אמור, שו"מ כי כבר הגיה כמו"כ בספר "עבודת ישראל" לר' ישראל קמחי דפו"ר דף ר"ח ע"א ד"ה ושמא עיי"ש. 135) ירושלמי יומא פ"ז ה"א. 136) כלאים פ"ט מ"ג. 137) יומא דף ע' ע"ב. 138) ירושלמי יומא פ"ז ה"ב. 139) יומא דף ל"ט ע"ב. 140) מכות דף י"א ע"א. 141) תנחומא צו אות י"ד. 142) מה שהביא כאן המחבר כי יש במדרש שאליהו ז"ל שואל כפרת הנמצאים בברית מילה לא נמצא מקורו במדרשים שתחת ידינו וחבל על דאבדין, אך מדרש זה הרבו הספרים להביאו וציינו מקורו מספר חמ"י, ועי' בשולחן גבוה לר' יוסף מולכו ביו"ד סי' רס"ד סקי"ב שאף הוא הביא מדרש זה וציין מקורו מהחמ"י, אלא שהביאו בתוספת ביאור מהמובא בחמ"י וזה לשונו שם, ועל זה שמעתי שיש במדרש שאם יש איזה רשע באותה מילה

אומר אליהו להקב"ה איני הולך לשם משום פלוני הרשע שיש שם והקב"ה מוחל כל עונותיו כדי שילך אליהו לשם עכ"ל.

פרק ח - תפלת מנחה - התעוררות קודם נעילה

מעלת מנחת יוכ"פ ובפרט כשחל בשבת שהוא עת רצון

א. קודם תפלת מנחה יעורר הכוונה בלבו לכוין בגדולת מי שאמר והיה העולם ככל אשר התעורר בשלש תפלות אחרות, וביותר בתפלת מנחה כי גדלה מעלתה מאד היום הזה יותר מכל הימים.

ועל ידי תפילת מנחה אנו מעלין מלכא קדישא לראש התבונה כנודע ועל ידי חזרת העמידה עולה לבית אמו ויושיבהו בחיקה.

ב. ואם היא שבת ויום הכפורים יהיה מעלתה של תפלת מנחה יותר ויותר והרחמים מתעוררים ביתר שאת ויתר עז, כי הנה מתחילת שש שעות בכל יום מימי החול שולטת מדת הדין בעולם וביום השבת בשעת מנחה יוצאת מדת הדין לפעול פעולתה כמנהגה בימי החול, ואז מוציא האל יתברך מדת הכתר עליון הוא סוד הרחמים הגדולים ופושט כנפי הרחמים על העולם ותכנע מדת הדין מלפניה, משל לשור שעסקיו רעים מציירין לפניו דמות אריה להפחידו ולהכניעו.

ולזה נקראת אותה שעה עת רצון ועת מנוחה והיא מעין עולם הבא, ולולי זה המצח הקדוש אין מי יוכל לעמוד נגד הדין כי אם תתעורר מדת הדין ביום השבת יצאו כל הקליפות אשר הם טמונים בנוקבא דתהומא רבא ויצאו עת גבורתם ויבער בקרבם הכעס שהיו טמונים כל יום השבת וישחיתו את העולם חס ושלום, ולכן יוצא ומתגלה בעת ההיא מדת הרחמים ויכנעו לפני ה' כל הדינין והקטרוגים, ואין לך בעולם שעת רחמים ושעת רצון כאותה שעה ועל כן אנו אומרים בה ואני תפילתי לך ה' עת רצון.

דברי הזוהר במעלת זמן מנחת שבת וטעם אמירת ואני תפלתי

ג. ונתבאר בזוהר פרשת תרומה [143] ז"ל, ואי תימא אמאי אתמני האי קרא בצלותא דמנחה דשבתא אלא יאות איהו למיהוי בשבת בההוא צלותא דמנחה ולא בצלותא דחול דודאי לאו צלותא דמנחה דשבתא כחול בגין דהא בחול בשעתא דמנחה תליא דינא בעלמא ולאו איהו עת רצון אבל בשבת דכל רוגזא אתעדי וכולא אתכליל כחדא ואף על גב דדינא אתער אתבסמותא איהו ועל דא בעי ליחדא כל דרגין דכד הוי יחודא דינא אתחבר ואיתכליל ברחמי ואתבסם כלא וכדין עת רצון כתיב עת רצון כליל כולא כחדא ודינא אתבסם בההוא זמנא והוי חדווא בכולא ע"כ.

ובזוהר פרשת נשא אמרו, [144] כד אתגליא מצחא אתקבלת צלותיהון דישראל אימתי איתגלייא שתיק ר' שמעון שאל תניינות אימתי אמר ר' שמעון לר' אלעזר בריה אימתי איתגלייא אמר ליה בשעתא דצלותא דמנחה דשבתא אמר ליה מאי טעמא אמר ליה משום דבהאי שעתא תליא דינא דלתתא בז"א וגליא מצחא קדישא דאתקרי רצון ובההיא שעתא אשתכיך רוגזא ומתקבלא צלותא הדא הוא דכתיב ואני תפילתי לך ה' עת רצון ועת רצון מעתיק יומין לגלאה מצחא ובגין כך אתקן בצלותא דמנחה דשבתא וכו' ע"כ.

פסוק ואני תפלתי יש לאומרו אף ביוכ"פ שחל בשבת

ד. הנה מבואר ממאמרים הנזכרים טעמו של דבר שתקנו לומר אותו במנחה בשבת, ומכל שכן כשחל להיות שבת ויום הכפורים שהוא יותר שעת רצון שראוי לאומרו, ואף שהפוסקים כתבו שלא לאומרו במנחת יום הכפורים אפילו כשחל בשבת, הם כתבו לפי הפשט על פי מה שאמרו במדרש כתיב ישיחו בי יושבי שער ונגינות שותי שכר וסמיך ליה ואני תפילתי אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם אומות העולם כששותין ומשתכרין יושבים ומנגנים ואני לא כן אלא ואני תפילתי לך ה' עת רצון אף על פי שאני אוכל ושותה אני בא לפניך וכו', ולכן על פי זה תקנוהו לאומרו בשבת במנחה לאחר שאכלו ושתו, וזה לא שייך ביום הכפורים ולכן כתבו הפוסקים שלא לאומרו אפילו כשחל בשבת.

אמנם על פי סודן של דברים הנאמרים במאמרים הנזכרים, בשבת ויום הכפורים שהוא יותר שעת רצון ראוי ונכון לתקן לאומרו ולא יאבד טובה הרבה מלעשות הייחוד הקדוש, ושם אמרו בזוהר [145] זה לשונו, ואני תפילתי לך ה' הכא רזא דיחודא וא"ני דא דוד מלכא אתר דאקרי גאולה תפיל"תי דא תפ"לה והכא איהו סמיכת גאולה לתפילה ואיהו חד כד איהו סמך גאו"לה לתפילה כדין איהו עת רצון עת חד רצון חד אתכלילו דא בדא והוי חד ודוד מלכא בעא לייחדא בהאי קרא ויחודא חדא וכו', ולכן ראוי לאומרו ביותר ביום הכפורים בשבת, ואם שאר הקהל לא יאמרו אותו ראוי ונכון לאומרו כל איש הירא בינו לבין עצמו, ואל תשיבני כי יום זה מכונה ליום הדין שהרי לעת ערב אז הפתקים נחתמים כי באמת יומא דדינא איהו אך הרחמים גוברים והכל נגמר על ידי החסד.

מנהג מהרח"ו לומר במנחת יוכ"פ שחל בשבת מי כמוך אב הרחמים

ה. והרב מהרח"ו ז"ל כשהיה חל יום הכפורים בשבת היה אומר במנחה בעמידה מי כמוך אב הרחמים, יורה כי יום הכפורים עת רצון היא מאד כשאר שבתות ולכן ראוי לאומרו, והאומר אב הרחמים במנחת יום הכפורים בשבת ואינו אומר ואני תפילתי טועה מדרך השכל ולא השוה את מדותיו כנודע למעמיק בשורשן של דברים.

טעם שראוי לומר פרשת העקידה במנחה לבד משחרית

ו. ונחזור אל הענין כי גדולה תפילת מנחת היום הזה הרבה מאד יותר משאר הימים, ומה גם כי תיקן אותה יצחק אבינו עליו השלום ואמרו ז"ל שנעקד ביום הכפורים לעת ערב כמו שאמרו בזוהר פרשת ויצא, [146] ההיא שעתא דאתעקד יצחק על גבי מדבחא בין הערבים הוה וביארו בפרקי ר' אליעזר שהיה ביום הכפורים, ומטעם זה ראוי לקרות בעת מנחה פרשת העקידה בבכי ובכוונה גדולה.

והר"ם לונזאנו ז"ל כתב, ואני תרתי בלבי וראיתי כי הזמן היותר ראוי לומר פרשת העקידה הוא בזמן תפילת המנחה אף על פי שראוי לאומרה גם בשחר, והיודע סוד זמן תפילת המנחה יכיר מיד כי כדברי כן הוא כי צלותא דמנחה זמנא דדינא קשיא שרי בעלמא ויצחק תיקן מנחה כנגד מדתו פחד יצחק.

ראוי לומר העקידה במנחת שבת ובפרט בזמן עקדתו ביוכ"פ

ז. ועל כן ראוי ונכון לאומרה בכל יום בשבת במנחה, ומה גם במנחת יום הכפורים כי חביבה בשעתה כי נעקד באותה שעה ומזכירים את זכותו ואמרו ז"ל בבראשית רבה, [147] אמר אברהם להקדוש ברוך הוא יהי רצון מלפניך שבשעה שיהיו בני יצחק באים לידי עבירות ומעשים רעים תהי נזכר להם העקידה ומתמלא עליהם רחמים.

מנהג אנשי מעשה לומר פרשת העקידה בעשרה

ח. וכן נהגו רבים מאנשי מעשה לאומרה בכנופיא בעשרה בכוונה ובדקדוקיה ובטעמיה ולומר אחר כך הריבונו של עולם כמו שכבש אברהם אבינו את רחמיו וכו' עד והארץ אזכור ואחר כך יתחיל סדר תפילת המנחה.

סדר עבודה למנחת יום הכפורים מהרמ"ע מפאנו ע"ה

ט. והנה אף שבסדר עבודה שבמוסף הוזכר גם כן סדר עבודה שבין הערבים, אך להיות כי חביבה מצוה בשעתה ראוי לכל איש הירא לחזור לסדר סדר עבודה של בין הערבים, ויאמר תחילה פרשת התמיד וידבר וכו' את קרבני לחמי וכו' ואחר כך יאמר נוסח זה.

ובכן כך היתה עבודת קרבן התמיד של בין הערבים ביום הכפורים בבית אלהינו, בשמונה שעות ומחצה ביום הביאו כבש בן שנתו לתמיד של בין הערבים השקוהו ובקרוהו ועקדוהו, קרצו כהן גדול וקבל את דמו בכלי שרת בצפון ונתן ממנו שתי מתנות שהן ארבע והשיריים נשפכים ליסוד דרומית, הפשיטוהו ונתחוהו והעלו את האיברים לכבש ומלחום וירדו, הביאו שני גזרי עצים עלו כהן גדול והסגן וערכו אותם על האש, העלו לו את האיברים וסמך עליהם וזרקן וירד, קידש ידיו ורגליו פשט וירד וטבל עלה ונסתפג.

הביאו לו בגדי לבן ולבש וקידש ידיו ורגליו ונכנס להוציא את הכף ואת המחתה, יצא ובא לו בדרך בית כניסתו, קידש ידיו ורגליו ופשט בגדי לבן, אלו ואלו נגנזים בלשכה ושוב אין משתמשים בהם, ירד וטבל עלה ונסתפג.

הביאו לו בגדי זהב ולבש וקידש ידיו ורגליו, הביאו לו חצי מנה קטורת בבזך, נתנוהו בתוך הכף ונטלו בידו, הסגן עולה וחותה בשל כסף ויורד ומערה בשל זהב, רצו כהנים ולויים לקול המגריפה, נכנסו שניהם והסגן מרדד את הגחלים על מזבח הזהב ומערה את הקטורת לחפניו של כהן גדול והשתחוה ויצא ואמר לו אישי כהן גדול הקטר, פרשו הכהנים והקטיר והשתחוה ויצא, נכנסו אחיו הכהנים השתחוו ויצאו.

עלה כהן גדול באמצע הכבש והסגן לימינו, הביאו לו מנחת הסולת בלולה בשמן והקטיר מותר החביתין כמשפטן, נתנו לו רביעית ההין יין לנסך, תקעו והריעו ותקעו ודברו הלויים בשיר כמשפטן, נכנס והעלה את הנרות דישן את המערבי והעלהו והשתחוה ויצא, קידש ידיו ורגליו פשט ולבש בגדי עצמו ומלוין אותו עד ביתו, ויום טוב היה עושה לכל אוהביו שיצא בשלום מן הקדש, אשרי העם שככה לו אשרי העם שה' אלהיו, עד כאן הנוסח מסודר מהרב מנחם עזריה מפאנו ז"ל.

סדר תפלת המנחה וטעם שאומרין בה קדושה דסדרא

י. ואחר כך יסדר סדר המנחה ככל יום, המזמור ופטום הקטורת ואשרי יושבי ביתך וסדר קדושה ובא לציון ומתרגמין הקדושה, והטעם כמו במנחה בשבת שבשעה זו אנו מעוררין מדת הדין הרפה לייחדה עם הקשה כמנהגם בחול שלא לבטל מנהגו של עולם, וזהו שאמרו במאמר הזוהר הנ"ל ואף על גב דדינא אתער אתבסמותא איהו, וכן במאמר השני [148] כתוב משום דתליא ההיא שעתא דינא דלתתא בז"א וגליא מצחא דאתקרי רצון, ועל כן תחילה אומרים פסוקי הקרבנות ואשרי יושבי ביתך תה"לה לדוד והיא מדת הדין הרפה עם תמיד של בין הערבים שהוא מדת הדין הקשה, ואחר כך סדרא דקדושה עם התרגום כדי שלא לחסום שור בדישו, ותכף ומיד יעמוד שליח ציבור ומעורר עת רצון לשכך את הדין.

ולפי דעת הרב זלה"ה טעם אמירת קדושה זו במנחה וכן בכל שאר ימים טובים להמשיך אור עליון לעולם הבריאה שהוא עומד עתה במקום החכמה והבינה והדעת דז"א כי בעלות המלך הקדוש עלתה גם כן הבריאה כנודע, ולכן היא בלשון הקודש להמשיך האור לפנים של הבריאה ומתורגמת בתרגום להאיר אל אחוריה.

אבל פשטו של דבר הוא כי הואיל ואמרו [149] על מה קאים עלמא על קדושה דסדרא והיא הקדושה הזאת שבסדר ובא לציון, אלא שבשבת ויום טוב שמאריכין בתפילת שחרית ויוצר ומוסף הניחוה עד המנחה באופן שלא יבוטל כל יום ויום מלאומרה.

תפלה לעת הוצאת ספר תורה במנחת יום הכפורים

יא. ואחר כך יוציאו ספר תורה והואיל ושעת רצון היא מאד יתפלל בדמעות שליש נוסח תפילה זו.

רבונו של עולם אדון הרחמים והסליחות, הקשיבה לי ועניני בדופקי בשערי רחמיך לך ה' עת רצון שתכפר לי על כל חטאי ותסלח לי את כל פשעי שחטאתי ושעויתי ושפשעתי לפניך מנעורי עד היום הזה ותמלא כל השמות אשר פגמתי בהם ותחזירני בתשובה שלימה לפניך ותדריכני לעבודתך, אחת שאלתי מאת ה' אותה אבקש שבתי בבית ה' כל ימי חיי לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו, הורני ה' דרכך אהלך באמתך יחד לבבי ליראה שמך, לב טהור ברא לי אלהים ורוח נכון חדש בקרבי, אל תשליכני מלפניך ורוח קדשך אל תקח ממני, חמול עלי ואל נא תבזה ענותי את אשר התעניתי היום לפניך אשר ברכי כשלו מצום ובשרי כחש משמן, שמעה תפילתי ה' ושועתי האזינה אל דמעתי אל תחרש, תכון תפילתי קטורת לפניך משאת כפי מנחת ערב.

אוי לי כי פנה היום כי ינטו צללי ערב ויראה ורעד יבא בי בהעלותי על לבבי חטאתי ופשעי וחובי ובל ידעתי אם אצא זכאי מבית דינך הצדק או חייב חס ושלום, ועתה מה קויתי אדני תוחלתי לך היא, ויכבשו רחמיך את כעסך ויגולו רחמיך על מדותיך ותתנהג עמי במדת החסד ובמדת הרחמים ותכנס לי לפנים משורת הדין, ובטובך הגדול ישוב חרון אפך מעמך ומעירך ומנחלתך ותבטל מעלינו ומעל כל עמך בית ישראל כל גזרות קשות ורעות ותגזור עלינו גזרות טובות וכתבנו בספר צדיקים עושי רצונך ומיחדים שמך ובספר חיים טובים ברכה ושלום ופרנסה וישועה ונחמה לעבודתך ליראה ולאהבה את שמך.

ותן בנו כח ויכולת מספיק לעמוד נגד יצרנו הרע שלא יכשילנו עוד בדבר עבירה, ולמען שמך ה' תנחנו ותנהלנו ותמוך בימיננו לעמוד בתשובה שלימה לפניך כל ימי חיינו עד היום אשר תאספנו אליך, וזכנו באותה שעה למסור נפשינו בקדושה ובטהרה ליחד שם קדשך הוהי יהוה באהבה רבה וחיבה יתירה ולסלקא יקרך מתתא לעילא לאתר דשקיו דעמיקא דבירא נגיד ונפיק ותהיה מסירת נפשינו בסוד מיין נוקבין ליחדא קודשא בריך הוא ושכינתיה ברחימו ודחילו ורחימו ביחודא שלים ולבתר לאמשכא מעילא

לתתא מההוא שקיו דנחלא לכל דרגא ודרגא עד דרגא בתראה ולקשרא קשרא דכלא כמו שנאמר כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלהינו.

ואל תקחנו מהעולם הזה קודם זמנינו עד מלאת ימי שנותינו בהם שבעים שנה ואל תדיחנו מפני שום אדם שבעולם באופן שנוכל לתקן את אשר שיחתנו ונזכה למקום שהרוחות והנשמות נחצבות משם וכאילו עשינו כל מה שמוטל עלינו להשיג, וזכור לנו ה' אלהינו אהבת הקדמונים את הברית ואת החסד ואת השבועה שנשבעת לאברהם אבינו בהר המוריה ואת עקידה שעקד את יצחק בנו על גבי המזבח ביום הזה לעת כזאת לעשות רצונך בלבב שלם, ועקוד כל הצרים והמשטינים העליונים והתחתונים מעל כל עמך בית ישראל, יהיו כמוץ לפני רוח ומלאך ה' דוחה, שפוך עליהם זעמך וחרון אפך ישיגם, תפול עליהם אימתה ופחד בגדול זרועך ידמו כאבן עד יעבור עמך ה' עד יעבור עם זו קנית, והראנו בנחמת ציון במהרה בימינו יתקע בשופר גדול של אילו של יצחק בהקבץ עמים יחדיו וממלכות לעבוד את ה', יראו עינינו וישמח לבנו אמן כן יהי רצון.

ואני תפילתי וכו' ג' פעמים, ואחר כך יחזור לשנות קבלת התורה הכתובה בהוצאת ספר תורה דשחרית.

טעם שקורין פרשת עריות במנחת יוכ"פ

יב. וקבעו חכמים לקרות בפרשת עריות מפני כמה טעמים, אי משום שהנשים מתקשטות ביום הכפורים ונפשו של אדם מתאוה להם ומזכירים להם שצריכים לקדש את עצמן מהם, וכן שמא יש בציבור אדם שנכשל בערוה ויזכור ויתוודה, והתוספות הביאו בשם המדרש למה קורין פרשת עריות אמרו ישראל רבונו של עולם אתה צויתנו שלא לגלות ערוה אף אתה לא תגלה את ערותינו.

יבאר שאין לומר קדיש אחר קרה"ת של מנחה

יג. וקורין בו שלשה בני אדם וגומרים ואין לומר קדיש, והנוהגים לומר קדיש בין קריאת ספר תורה להפטרה טועים כי הרמב"ם כתב פרק י"ב מהלכות תפילה בפירוש זה לשונו, ובמנחה של שבת ויום הכפורים אחר שיגמור שליח ציבור תהלה לדוד וסדר היום אומר קדיש ומוציאין ספר תורה ועולין וקורין בו ומחזירו ואומר קדיש ומתפלל מנחה וכן בתעניות וכו', דמוכח מדבריו דאף במנחת יום הכפורים דאיכא הפטרה אומרים קדיש אחר חזרת ספר תורה להיכל, וכתבתי זה יען הרבה שלוחי ציבור טעו בזה ותפסו סברות אשר לא כן.

טעם שמפטירין ביונה ורמזי מוסרו על המיתה מספר הזוהר

יד. ומפטיר ביונה לפי שיש בה גודל כח התשובה להגיד כמה מרחם על בריותיו אף על גב שהיו ערלי לב וערלי בשר, והחי יתן אל לבו ויזכור לשוב עד ה', וביותר יתבונן כי סיפור יונה הנביא שהיה בספינה והטילוהו לים היא הנשמה שבגוף בעולם הזה ואחר פטירתה הגוף מושלך בקבר, והקבר הוא הדג שבלע ליונה כמו שביארו בזוהר פרשת ויקהל דף קצ"ט זה לשונו.

יונה דנחתא לספינה דא היא נשמתא דבר נש דנחתא להאי עלמא למיהוי בגופא דבר נש אמאי אתקרי יונה בגין דכיון דאשתתף בגופא כדין איהי יונה בהאי עלמא כמה דאתמר ולא תונו איש את עמיתו וכדין בר נש אזיל בהאי עלמא כספינה בגו ימא רבא דחשיבא לאתברא כמה דאת אמר והאניה חשבה להשבר.

ובר נש כד איהו בהאי עלמא חטי וחשיב דערק מקמיה מאריה ולא אשגח בהאי עלמא וכדין אטיל קודשא בריך הוא רוח סערה תקיפא דא איהו גזר דין דקיימא תדיר קמיה קודשא בריך הוא ובעא דינא דבר נש מקמיה ודא איהו דקא מסער לספינה ואדכר חובוי דבר נש לאתפסא ליה כיון דאתפס בר נש על ידי דההיא סערה בבי מרעיה מה כתיב ויונה ירד אל ירכתי הספינה וישכב וירדם אף על גב דבר נש בבי מרעיה נשמתא לא אתערא לאתבא קמיה מאריה למפרק חובוי.

טו. מה כתיב ויקרא אליו רב החובל מאן רב החובל דא יצר הטוב דאיהו מנהיג כלא ויאמר לו מה לך נרדם קום קרא אל אלהיך לאו שעתא הוא למדמך דהא סלקין לך לדינא על כל מאי דעבדתא בהאי עלמא תוב מחובך אסתכל במילין אילין ותוב למארך מה מלאכתך דאת עסקת בה בהאי עלמא ואודי עלך קמי מארך ומאין תבא אסתכל מאין באת מטיפה סרוחה ולא תתגאי מה ארצך אסתכל דהא מארעא אתבריאת ולארעא תיתוב ואי מזה עם אתה אסתכל אי אית לך זכות אבהן דיגין עלך.

כיון דסלקין לה לדינא דלעילא ההיא סערה דאיהי גזרת דינא דסעיר עליה דבר נש תבעת מן מלכא למידן אינון תפיסין דמלכא וכולהו אתיין חד חד קמיה ביה שעתא אתקריבו בי דינא אית מנהון דפתחי בזכות ואית מנהון דפתחי בחובה וגזרת דינא תבעת דינא ואי ההוא בר נש לא זכי מה כתיב ויחתרו האנשים להשיב אל היבשה ולא יכולו משתדלין אינון דהורו זכותיה לאתבא ליה להאי עלמא ולא יכולו מאי טעמא כי הים הולך וסוער עליהם גזרה דדינא אזיל וסעיר בחובוי דבר נש ואתגבר עלייהו.

כדין נחתין עליה תלת שליחן ממנן חד דכתיב כל זכוון וכל חובין דעבד בר נש בהאי עלמא וחד דעביד חושבן יומוי וחד דהוה אזיל עמיה כד הוה במעי אימיה והא אוקימנא

דגזר דין לא שכיך עד ההוא זמנא דכתיב וישאו את יונה וישאו כד נטלי ליה מביתיה לבי קברי כדין מכריזין עלוי אי איהו זכאה מכרזי עליה ואמרי הבו יקר לדיוקנא דמלכא יבא שלום מנא לן דכתיב והלך לפניך צדקך וכו' ואי חייבא איהו מכרזי עליה ואמרי ווי ליה לפלניא טב ליה דלא יתברי כדין מה כתיב ויטילוהו אל הים ויעמוד הים מזעפו, כד אעלין ליה לבי קברי דאיהו אתר דדינא כדין גזר דין דהוה סעיר שכיך מזעפיה ונונא דבלע ליונה דא איהי קברא מה כתיב ויהי יונה במעי הדגה מעוי דדג דא בטן שאול מנלן דכתיב מבטן שאול שועתי ואיהו במעי דנונא הוה וקארי ליה בטן שאול.

טז. שלשה ימים ושלשה לילות אילין תלתא יומין דבר נש בקברא ואתבקעו מעוי לבתר תלתא יומין ההוא טינופא אתהפך על אנפוי ואומר לו טול מה דיהבת בי הדא הוא דכתיב וזריתי פרש על פניכם והא אוקימנא לבתר דא מתלת יומין ולהלאה כדין אתדן בר נש מעינוי ומידוי ורגלוי ואוקמוה עד תלתין יומין כל אינון תלתין יומין אתדנו נפשא וגופא כחדא ובגין כך אשתכח נשמתא לתתא בארעא דלא סלקא לאתריה כאתתא דיתבת לבר כל יומי מסאבותא לבתר סלקא וגופא אתבלי בעפרא עד ההוא זמנא דיתער קודשא בריך הוא למיתייא וזמינא קלא חדא לאתערא בבי קברי ויימא הקיצו ורננו שוכני עפר כי טל אורות טלך וארץ רפאים תפיל עכ"ל.

יז. וראוי לכל אדם לתת אל לבו בקריאתו רמזן של דברים ויכנע אל לבבו הערל בזוכרו מה אחריתו ושבע עדנין יחלפון עלוי, ואף בפשטן של דברים יבין וישכיל מוסר השכל שאין לברוח מלפני ה' כמו שנאמר אנה אלך מרוחך ואנה מפניך אברח כענין מעשה יונה, ומסיים מי אל כמוך להעיר י"ג מדות של רחמים המתגלים ביום זה ולהמשיך אותם למטה כמו שכתבנו בפרקים הקודמים.

התעוררות על הכוונה והבכי בתפלת מנחה

יח. ואחר כל זה יתעורר בכל עוז ותעצומות לכוין אל לבו לתפילה בלחש ומה נעשה בה כמו שכתבנו בראש הפרק, ובראש כולם להתמרמר בבכי ואנחה על אשר חטא והעוה על הנפש כי השעה צריכה לכך ועיקר הבכי היא במנחה כמ"ש לעיל מאמר הזוהר פרשת ויחי [150] שמחה בצפרא ורננה ברמשא.

תוכחה למזלזלים בתפלת מנחה וערבית מהר"ם די לונזאנו ע"ה

יט. וכל אחד יתן אל לבו לתקן ולהעלות על ידי מנחת יום הקדוש הזה כמה מנחות שוא ושלא בעונתן בכל ימות השנה, שכמה אנשים נזהרים היטב בהשכמת בית הכנסת בשחר אך במנחה ובערבית לא, ולא עוד אלא שהרבה פעמים לא יבואו כלל לבית

הכנסת בעלות המנחה והורו היתר לכתחילה לעצמם להתפלל אותה בתורת תשלומין בזמן תפילת ערבית.

וזה דרכם כסל למו כי מה נשתנה תפילת מנחה וערבית מתפילת שחרית כי כולם שקולות המה, ואדרבה נראה מפ"ק דברכות שיש להזהר בתפילת מנחה יותר משל ערבית ובשל ערבית יותר משל שחרית דאמרינן התם, [151] אמר ר' חלבו לעולם יזהר אדם בתפילת מנחה שהרי אליהו לא נענה אלא בתפילת מנחה וכו' רבי נתן אומר אף בתפילת ערבית ר' נחמן אומר אף בתפילת שחרית ע"כ.

אבל האמת הוא כי אין זה כי אם רוע לב כי בשחר שעדיין אינה שעה שיצא אדם לפעלו ואם יפתחו החנויות אין גם אחד שיבוא לקנות הם מקדימים ובאים לבית הכנסת, אך בשעת מנחה שהוא זמן משא ומתן אינן חוששים לבא, בזאת יבחנו אם מה שמשכימים בבקר לבית הכנסת הוא לאהבתו יתברך בהיותם זהירים וזריזים כמו כן לבוא במנחה ובערבית, ואם לא באמת כי מרגלים הם ומקטני אמנה הם ואין בטחונם בשם יתברך כראוי, ויראה בעיניהם שאם יניחו עסקם וחנותם באותה שעה כדי להתפלל שיפסידו קצת ממה שיש להם להרויח, וחושבים הפתאים שבהתבטלם מעבודת השם יתברך ישתכר איזה ממון.

וכבר חיבר על זה הר"ם לונזאנו ז"ל שיר קטן וזה נוסחו, אנוש כי תאמין באל ותכיר. הכי ברכת ה' היא תעשיר. הברכתו תבואך בהחסיר עבודתו. ובהיות אץ להעשיר ע"כ.

התעוררות לכוין במנחת יוכ"פ וסגולתה לתקן תפלות הפסולות

כ. ועל כל אלה ישים עיניו, ולבו יהא נשבר ונדכה בעת ובעונה הזאת לעת מנחת יום הכפורים לבקש סליחה וכפרה על עוזבו את ה' אלהיו ואותו השליך אחרי גוו בכמה מנחות שוא, ויתפלל בכוונה נכונה אולי על ידי כן יעלה ארוכה לאותם התפילות פסולות כאשר הארכנו בזה בפרקים הקודמים כי בתפילה אחת יפה ומנוקה מכל מחשבה רעה יעלו גם שאר התפילות הפסולות ויאחזו בה ותיהוי ארכא לשליותא, ואף בחזרת העמידה יהא זהיר בה שהיא עילוי רב מאשר היה בלחש ויכוין מה נעשה בה כמ"ש בראש הפרק.

טעם שאין נשיאת כפים במנחה כ"א בנעילה ודין שאר תעניות

כא. והנה מן הדין היה ראוי נשיאות כפים למנחה זו אבל אמרו חכמים [152] אין נשיאות כפים אלא בשחרית ומוסף ובנעילה אבל לא במנחה משום דשכיחא שכרות באותה שעה וגזרו מנחה של תעניות אטו מנחה של שאר הימים, והני מילי בתענית שיש בו נעילה כמו ביום הכפורים ותענית ציבור שהמנחה היא בעוד היום גדול ואתי לאיחלופי

במנחה דשאר יומי אבל תעניות שאין בו נעילה כגון תשעה באב ושבעה עשר בתמוז הואיל ותפילת מנחה שלהם היא סמוך לשקיעת החמה הרי הוא דומה לשאר תפילות נעילה ואינה מתחלפת במנחה של שאר הימים ועל כן יש בהם נשיאות כפים, אך ביום הכפורים שיש בו נעילה לכולי עלמא אין בו נשיאות כפים.

כב. ואף לפי סוד הדברים יש טוב טעם שלא להיות נשיאות כפים במנחת יום הכפורים, להיות שכבר נתבאר מן מאמר הזוהר לעיל כי שעת מנחה הוא דין אלא שאינו דומה לימות החול כי אז הוא דין גמור, והנה כל עצמו של יום הכפורים הוא למתק בחינת הדין ולכן בבקר שהוא שעת רחמים שנאמר וישכם אברהם בבקר אז נושאים כפים, וכן בתפילת מוסף כי עדיין לא בא שעת מנחה וגם בתפילת נעילה לפי שכבר עבר שעת הדין, אבל במנחה לא נכון לעשות כן משום לא תחסום שור בדישו ונמצא מתבטל על ידו תגבורת מדת החסד כי נשיאות כפים הוא להמשיך ממקור הרחמים והחסד כמו שאמרו בזוהר פרשת נשא.

ועוד מטעם שכתבנו לעיל כי על ידי תפילת מנחה עולה הבן הקדוש למעלה ועדיין לא הגיע למקום שיתגלה עליו אותה הארה דברכת כהנים וה"בן.

ביוכ"פ שחל בשבת אומרים אבינו מלכנו קודם צדקתך

כג. ואם חל בשבת אומרים צדקתך ואבינו מלכנו, אך ראוי לומר אבינו מלכנו תחילה משום דהוי מעין תפילה כמו שאמרו בפ"ב דתעניות [153] ולכן יש לסמוך אבינו מלכנו לתפילה כיון דמעין תפילה הוא, ואין לחוש כאן למה שאמרו תדיר קודם שיותר שייכות יש לאבינו מלכנו בעשרת ימים אלו מצדקתך, ועוד שבכאן יש יתרון לשאינו תדיר שאומרים אותו שחרית ומנחה מה שאין כן לצדקתך שאין אומרים אותו רק במנחה.

אזהרה לסמוך הסליחות לחזרת המנחה ולא להפסיק בהשכבות

כד. וראוי לסמוך אליהם תכף ומיד סדר הסליחות כמו בשחרית ומוסף, ואין ראוי להפסיק ביניהם כמו שנהגו בקצת מקומות לומר השכבות על המתים בין החזרת העמידה לסליחות וכן לא יעשה להפסיק בדברים אשר לא כן, ואיך ימלא פיו לומר "ובתפילת המנחה המציאם חינך" הואיל ותעבור המנחה בעשות למתים מנוחה.

סדר הסליחות ואמירת מזמור ל"ב אחריהן

כה. אך ראוי ונכון לכוין לבו ולומר הסליחות בהתעוררות הכוונה והבכי אשר התעורר אל תפילת המנחה ולא להסיח דעתו מהכנעתו בשום דבר ויתחיל ויאמר יה שמע אביונך וכו', ובדמעות עיניו ובקול חמרמר יענה ויאמר דמעת פניהם תשעה וכו', ויסדר סדר

הסליחות יענה ויאמר ששה פעמים ויעבור לא פחות ולא יותר כנ"ל בפרקים הקודמים, ואחר הוידויין יאמר מזמור ל"ב לדוד משכיל וכו'.

התעוררות קודם תפלת נעילה

כו. ואחר גמר תפילת המנחה לא יסיח דעתו לשום דבר שבעולם ואל יתן דומי לו מלהודות והלל לה', ולו בכח יגבר עוד ועוד בקדושה יתירה ויראה ורעד יבא בו בתתו אל לבו מהות השעה אשר עומד בה כי כל צבא השמים והארץ מתחת רגזו וחלו מפניו יתברך עד יוציא לאור משפט כל העולם כולו ומלואו, ועוד השמש במרומים יחיש מפלט לו כמו שנאמר דרשו ה' בהמצאו, ומה טוב ומה נעים חלקו של עושה אלה ומה נעים גורלו להתחזק ולומר קודם הנעילה שהיא עת רצון והנשמה מתענגת לתת שבח והודיה ליוצרה בשמחה שאז היא נקיה מעון, להודות והלל לה' באמור סדר בר"כי נפ"שי שתיקן הרמב"ן זלה"ה [154] וזה נוסחו.

סדר שבח "ברכי נפשי" לומר קודם תפלת נעילה

כז. ברכי א'צולה מרוח הקדש. את שם א'דיר נאדר בקדש. א'ל נערץ בסוד שרפי קדש. א'ין קדוש כה' ברכי נפשי את ה'.

ברכי ב'רה מנחלי בר נמשכת. את שם ב'וחרך לפניו ללכת. ב'ורכת תמיד ובשמו מתברכת. ב'רוכה את לה' ברכי נפשי את ה'.

ברכי ג'לויה ללב ונעלמת ממראה. את שם ג'בוה ושפל יראה. ג'ודל מעשיו לספר כל פה ילאה. ג'דולים מעשי ה' ברכי נפשי את ה'.

ברכי ד'לה נושאת הגוף בלא משען. את שם תולה ארץ על בלימה אהל בל יצען. ד'עת חונן לבני אדם. למען ד'עת צדקות ה' ברכי נפשי את ה'.

ברכי ה'מתאמצת להחזיק בשוליו. את שם ה'מקרבך בהשתחוך אליו. ה'יותך ככל העומדים לפניו. ה'נגשים אל ה' ברכי נפשי את ה'.

ברכי ו'השלוחה לחכם לבות בני אדם. את שם השולחך למחית בשר ודם. ו'מקדירם בהלקחך ושבו ליסודם. ו'עליך יזרח ה' ברכי נפשי את ה'.

ברכי ז'כה בעד מחשכי הגוף מאירה. את שם ז'והר עולם איום ונורא. ז'קף שערי צדק ויקרא. ז'ה השער לה' ברכי נפשי את ה'.

ברכי ח'יה בקרב שנים עצורה. את שם ח'י העולמים נאזר בגבורה. ח'ונן ומכבד מכבדי התורה. ח'ן וכבוד יתן ה' ברכי נפשי את ה'.

ברכי ט'הורה כעצם השמים וצבאם. את שם ט'וב לקויו אשר לכבודו בראם. ט'רם יבינו הכינם וקראם. ט'עמו וראו כי טוב ה' ברכי נפשי את ה'.

ברכי י'ודעת חפץ תמים דעים. את שם י'ודע חפציך ומשלימם לרגעים. י'דו פשוטה יורה חטאים. י'זכרו וישובו אל ה' ברכי נפשי את ה'.
ברכי כ'בודה בת מלך חשוקה. את שם כ'בוד מורך מצוה לא נפלאת היא ולא רחוקה. כ'ה תעשי חסד ומשפט וצדקה. כ'י באלה חפצתי נאום ה' ברכי נפשי את ה'.
ברכי ל'ובשת חיים ומתקדשת מפגרי מתים. את שם ל'ובש קדושה וקדושים לפניו משרתים. ל'ימודי שבח תמידים לא נצמתים. ל'עמוד לשרת בשם ה' ברכי נפשי את ה'.
ברכי מ'תפארת בקרבת אלוהיה תתהלל. את שם מ'רומם על כל תהלה ותהלתו מי ימלל. מ'הולל שמו ולו כל הנשמה תהלל. מ'ידי עלותה בית ה' ברכי נפשי את ה'.
ברכי נ'צבת על מלכה לעשות מלאכתו. את שם נ'ורא ואדיר נשקף על ארץ ממכון שבתו. נ'וראים מלאכיו לעשות כל דבר בעתו. נ'ושאי כלי בית ה' ברכי נפשי את ה'.
ברכי ס'ובלת אברים על אברת רוח חיה. את שם ס'ובל העולם בעמודי עצה ותושיה. ס'וד צדיקים יסודי עולם והיה. ס'ומך נופלים ה' ברכי נפשי את ה'.
ברכי ע'וטה תפארת והדר תתאזר. את שם ע'ושה אשר חפץ ומשלים אשר גזר. ע'ריצים יהודוהו ואמר כל נעזר. ע'זרי מעם ה' ברכי נפשי את ה'.
ברכי פ'נימיה פנת לאלוהיה מסילות. את שם פ'ועלך לשמו נאוו תהלות. פ'נה אל תפילתך ברוצך לחלות. פ'ני האדון ה' ברכי נפשי את ה'.
ברכי צ'ורת שכל בחרט אנוש נתונה. את שם צ'ופה עולם ואין קצה לתבונה. צ'דק יקראוהו ואמונה. צ'דיק אתה ה' ברכי נפשי את ה'.
ברכי ק'רובת שדי אשר מחזהו תחזה. את שם ק'דוש ומקודש בדבר כל חוזה. ק'דושים יקדשוהו וקרא זה אל זה ואמר. ק'דוש קדוש קדוש ה' ברכי נפשי את ה'.
ברכי ר'ודפת צדקה על עקבות אלהים. את שם ר'וכב שמים לעזרת כמהים. ר'מים יהודוהו ויעידו גבוהים. ר'ם על כל גוים ה' ברכי נפשי את ה'.
ברכי ש'וכנת בתי חומר יסודה בשחקים. את ש'ם שדי הנקדש בשבע כתות צדיקים. ש'מורים מכל טנוף ומכל חטא מנוקים. ש'ם יתנו צדקות ה' ברכי נפשי את ה'.
ברכי ת'לויה בימין עליון ונצורה כאישון. את שם ת'מים דעים ברוך בלב ומבורך בלשון. ת'יכן נשמות עם האור הראשון. ת'חלת דבר ה' ברכי נפשי את ה'.
ה' אלהי גדלת מאד הוד והדר לבשת. הללי נפשי את ה'. אהללה ה' בחיי אזמרה לאלהי בעודי. יערב עליו שיחי אנכי אשמח בה'. יתמו חטאים מן הארץ ורשעים עוד אינם ברכי נפשי את ה' הללויה.

קודם נעילה יתבונן בגדולת הבורא וחסדו לשבים

כח. ואחר כך יכוין ויתן שבח והודאה לאלהי ישראל אשר סייעו להבין ולהתענות ולשוב בתשובה שלימה לפניו, ויתבודד במחשבתו לזכור ולהתבונן בגדולת יחיד הקדמון אשר האצ"יל בר"א יצ"ר ועש"ה כל העולמות בתורת חסד וכולם כפופים תחת ידו לעובדו ולהללו, ועשה חסד עם האדם אשר נברא מחומר עכור להיות אדון הנבראים אם זוכה ואם חטא הקדים לו רפואה למכתו היא התשובה, וכל המרבה להתבונן בגדולת אבינו שבשמים ישפיל ויכניע הדר גאוותו ולבו בקרבו יהיה נשבר ונדכה על חטאתיו כמו שהארכנו בפרק ה' בכל זה ובסדר ההפסקה ואחר כך יאמר.

נוסח תפלה לומר קודם נעילה

כט. יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתקבל כונתינו זאת ברצון כי כבר ידענו שנשמתינו חלק אלוה וחפצה לפעול פעולות קדושות כדי שיקרב השפע בכל העולמות וישתלשל מהם כח חיות להתרחק מהעונות ולהיות בין משרתי מעלה לעמוד לשרת כאשר היתה באומנה איתו, וידענו כי להטיב לגופינו זה העכור ולזכנו הכנסת בו נשמת חלק אלוה ממעל, ואם היצר הרע גבר בנו והתענו להוציא אותנו מדרך הישרה לדרך צלמות ועל ידי זה הגברנו שלשה שמות אלהים דיודי"ן דאלפי"ן דההי"ן, עתה שבנו אליך בבושת פנינו לשחרך בעת סליחתנו ונתחרטנו על כל מה שפעלנו ועשינו און ומרמה והרי אנו מקבלים עלינו מעתה לשוב אליך בלב שלם ובנפש חפיצה עד מקום שידינו מגעת לנקות נפשינו ורוחינו מכל לכלוכי היצר הרע אשר יעץ עלינו עצות רעות עד אין חקר.

ובכן ברחמיך הרבים יהא חשוב ומקובל ומרוצה לפניך תשובתינו וחלבנו ודמינו שנתמעט ממנו בתעניתנו היום הקדוש והנורא הזה כחלב ודם הקרב על גבי המזבח העליון, ועל ידי זה יתגבר החסד למתק כל שלשה שמות אלהי"ם דיודי"ן דאלפי"ן דההי"ן והבל פינו יחשב כקטורת הסמים ועל ידי זה יתקשרו ויתייחדו הספירות זו עם זו קשר אמיץ וחזק מעולם העשיה עד אין סוף ברוך הוא, וברחמיך הרבים טהרנו מכל חטאתינו ופשעינו ואל תעש עמנו כלה ותאחז ידך במשפט ושמנו מספרך אל תמח, גשתך לחקור מוסר רחמיך יקדמו רוגזך אל באפך פן תמעיטנו, ואל תבא במשפט את עבדך כי ברוב אולתנו שגינו ודרך אויל ישר בעיניו, אל תשליכנו מלפניך ורוח קדשך אל תקח ממנו, וזכנו שישוב הרוח בקרבנו על משפטו כבראשונה.

ואם גרמו חטאתינו כל כך באופן שאינו מן הדין שיתקבל תשובתינו, הנה כל שמותיך הקדושים היוצאים מכל מה שקרינו היום וכל תוקף התפילות הרחמים והסליחות אשר

התפללנו היום המה יליצו בעדינו שתקבלנו בתשובה לפניך וכל המקטרגים אשר נבראו מכח עונותינו ימחו, כי אתה רוצה בתשובת הרשעים ולא במיתתן כדכתיב חי אני נאם ה' אם אחפוץ במות הרשע כי אם בשוב רשע מדרכו וחיה, ואם הגברנו הדינים הקשים בעולם, ברחמיך הרבים יפן מצחא דאריך אנפין דאיהו רעוא דכל רעוין במצח דמלכא קדישא וכן עין א"א ישגח בעינא דמלכא קדישא ובכן יתבטלו תוקף הדינים מהעולם.

וכמו שהגין קדושת היום הקדוש והנורא הזה על בית ישראל לכפר על מעשה העגל שעשו כן יגן עלינו אנחנו עבדיך הבאים לפני הדר כבודך חרדים ודואגים על מה שפגמנו במעשינו הרעים ותסתירנו תחת כנפיך מכל בעלי דינים הקשים שהגברנו, ובשעה זו תתעורר בינ"ה הקדושה אם הבנים שמחה שמדתה לנקות וללבן כתמי העונות לכפר כל עונותינו ופשעינו ותחבר כל ניצוצי הקדושה אשר נתפזרו על ידינו בין הקליפות, ותשליך במצולות ים כל חטאתינו כדכתיב מי אל כמוך נשא עון ועובר על פשע לשארית נחלתו לא החזיק לעד אפו כי חפץ חסד הוא, ישוב ירחמנו יכבוש עונותינו ותשליך במצולות ים כל חטאתם, תתן אמת ליעקב חסד לאברהם אשר נשבעת לאבותינו מימי קדם, וחתמנו בספר צדיקים ותמימים עושי רצונך ובספר חיים טובים ברכה ושלום ופרנסה טובה וישועה ונחמה נזכר ונחתם אנחנו וכל עמך בית ישראל.

ומהר והבא עלינו ברכה ושלום מארבע כנפות הארץ ושבור עול הגוים מעל צווארינו והוליכנו מהרה קוממיות לארצנו כי אל פועל ישועות אתה ובנו בחרת מכל עם ולשון, עד אנה ה' תשכחנו נצח עד אנה תסתיר פניך ממנו, כי שחה לעפר נפשנו דבקה לארץ בטננו, ועתה ה' עד מתי שובה ה' חלצה נפשנו והושיענו למען חסדך, מלך ביופיו תחזינה עינינו וישמח לבנו ותשיב שכינתך לעיר קדשך במהרה בימינו אמן כן יהי רצון, ואני תפילתי לך ה' עת רצון אלהים ברוב חסדך ענני באמת ישעך.

מנהג אנשי מעשה לומר והוא רחום בעת צרה וסגולתו קודם נעילה

ל. ואם יש פנאי יותר יקרא סדר והוא רחום שנוהגים לאומרו בשני ובחמישי כי סגולתו רבה לאומר אותו בכוונת הלב מלה במלה כי הוא מיוסד מתלתא צדיקי על פי מעשה שהיה על פי הנס, [155] קדמאה אמר עד אנא מלך רחום וחנון וכו' תניינא אמר עד אין כמוך וכו' תליתאה אמר מאין כמוך עד סופו ובכולהו מתחילים ברחום ומסיימים ברחום, וכן ראינו כמה מאנשי מעשה עושים לאומרו בעתות בצרה והוא בדוק ומנוסה, ויאריך ברחמים ובסליחות עד שיגיע זמן תפילת נעילה ואז יעמוד להתפלל אותה בכל ההתעוררות הזה באימה וביראה וברעדה.

ציונים והערות לפרק ח

143) זוהר תרומה דף קנ"ו ע"א. 144) זוהר נשא דף קכ"ט ע"א. 145) זוהר תרומה דף קנ"ו ע"א. 146) זוהר ויצא דף קס"ד ע"ב. 147) בראשית רבה פרשה מ"ז אות ז'. 148) זוהר נשא דף קכ"ט ע"א. 149) סוטה דף מ"ט ע"א. 150) זוהר ויחי דף רכ"ט ע"ב. 151) ברכות דף ו' ע"ב. 152) תענית דף כ"ו ע"ב. 153) תענית דף כ"ה ע"ב. 154) הרב המחבר ייחס פיוט זה להרמב"ן ונמשכו רבים אחריו, ואמנם כבר נתברר בראיות ברורות שנדפסו במחזורים קודם נעילה כי פיוט זה יסדו ר' יהודה הלוי ב"ר שמואל וחתם שמו בחרוז האחרון שלא היה תח"י המחבר חמ"י כפי שניכר שנשמט מהעתקתו, ואף הרמב"ן בעצמו מייחסו לר' יהודה הלוי עיי"ש. 155) עי' ספר כל בו סי"ח.

פרק ט

אמר המעתיק

(**אמר** המעתיק, בכאן היה פרק ט' להרב ז"ל ובקשתיהו ולא מצאתיהו בתוך כתבי הרב וחבל על דאבדין).

פרק י - תפלת נעילה - מוצאי יום כפור

טעם תקנת תפלת נעילה וסדר החתימה הנעשה בב"ד העליון

א. תפילת נעילה מרוממת היא מאד על כל ארבעת התפילות היום, והיא תפילה נוספת ביום הקדוש הזה לעורר רחמים בעת נעילת שערי היכל העליון שקודם שינעלו תכנס תפילתנו ויקבלו אותה ברצון ובחיבה למלאות שאלתינו לכפר ולמחול ולסלוח את כל אשר חטאנו ועוינו ופשענו וסיגלנו עונות כל השנה שלא יזכרו ולא יפקדו ולא יעלו על לב לעולם.

ב. ובהיות התפילה האחרונה סמוכה לגמר דין כמו שביארו בזוהר פקודי בהיכלות היכל ג', כי בהיכל השלישי משבעה היכלות הקדושים יש שם ממונה אחד עומד על פתח הראשון ושמו מלכי"אל והוא מקבל כל הפתקין היוצאים מבית דין המלך הקדוש לדון את העולם באלו הפתקין ושני סופרים תחת ידו אחד מימינו ואחד משמאלו חד שמיה וכו' וחד שמיה וכו', וזה הממונה עם שני סופרים הנזכרים מעכבין פתקא דדינא ביניהם ומעיינים בו עד לא ימסר להממונה שבהיכל הראשון דכיון דיוצאין הפתקין ונמסרין להממונה שבהיכל ראשון אז אין להשיב כי מיד נמסרים לחדר אחד שבגיהנם שעומד שם ממונה אחד מסט"א שאינו מרחם ושמיה וכו' וכמה חיילות תחתיו.

וכשהממונה הזה שאינו מרחם נוטל הפתקין פותח פתח אחד למדור החושך וציה וצלמות דאקרי בור שחת ושם לאלפים ורבבות ממונים מוכנים ועומדים לקבל הפתקין, ואז כרוזים יוצאים ומכריזים מה שנגזר על העולם או על האדם ואז תיכף מתעוררים לגמור את הדין, ועל כן זה הממונה הקדוש מלכי"אל עם שני סופרים הנזכרים מעכבין

הפתקין ומעיינים בהם טרם יצאו מפתח שלו, ופתח זו היא לדרום פתח השני שם ממונה אחד ושמו וכו' ושני שמשים תחתיו אחד שמו וכו' אחד מימינו ואחד משמאלו והממונה הזה בידו החותם וכשנגמרו הפתקין אז נמסרים להההוא ממונה ונחתמים בחתימה לחיים או למות, חותם החיים ביד השמש העומד לימין וחותם המות ביד השמש העומד משמאל, ובכל ימות החול זה הפתח סגור וביום השבת יפתח להראות חותם החיים.

ג. וביום הכפורים שישראל תלויים בדין לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא ועומדים כל היום בבית הכנסת בתפילות ובקשות, זאת הפתח היא סגורה עד שעת מנחה וכיון שעבר זמן תפילת המנחה ובא זמן תפילת הנעילה יוצא אוירא חדא מהיכל הנקרא היכל זכות ואז נפתח אותה הפתח ועומד הממונה שבזאת הפתח עם שני שמשים הנזכרים אחד מימינו ואחד משמאלו וחתימת החיים וחתימת המות בידיהם וכל פתקים של העולם מונחים לפניהם וחותמים אז הנגזרים לחיים לחיים והנגזרים למות למות חס ושלום והיא פתח המזרח, ועיין שם באורך.

על כן טרם יצא דבר המלך על כל דת ודין עד השער לא סגרו אחרי אשר יוצאים הרודפים העומדים על הפקודים לעשות הדין והמשפט כתוב, אנו מתחננים ושואלים בה חתימת החיים שנזכה בדיננו לפניו ולא יסגרו שערי היכלו בלתי קבלת תפילתנו והוצאת משפטינו לאור.

ביאור הפלוגתא בירושלמי אימתי זמן נעילה

ד. ובירושלמי [156] חלקו חכמים, רב אמר אימתי היא נעילה בנעילת שערי שמים דהיינו בשקיעת החמה אפילו בלילה, ור' יוחנן אמר נעילת שערי היכל דהיינו שערי היכל שבמקדש דהיינו ביום אחר הדלקת הנרות של בין הערבים כעבד הרוצה לצאת מבית המלך וקודם שיצא הוא מבקש פרס ומנת המלך ונועל השער אחריו וזה לא היה אלא קודם צאת הכוכבים שהרי אין שום עבודה במקדש אלא ביום.

והלכתא כר' יוחנן דקאמר נעילת שערי היכל דתנן כוותיה, [157] בשלשה פרקים הכהנים נושאים כפיהם ארבע פעמים ביום בשחרית ובמוסף ובמנחה ובנעילה, ואית לן למימר נעילת שערי ההי"כל דהא איתקש נשיאות כפים לשירות מה שירות ביום אף נשיאות כפים ביום, ואמרינן התם אחוה דאמיה דרב אדא הוה צייר גולתא דרב בצומא רבה אמר ליה רב כד תחמי שמשא בריש דיקלא הב לי גולתא דניצלי נעילה, והקשו שם דמיחלפא שיטתיה דרב דאיהו אמר נעילת שערי שמים והכא הוא אומר נעילת שערי ההיכל דאמר ליה שמשא בריש דיקלא דהיינו זמן נעילת שערי היכל, אמר ר' מתנא רב

מאריך בצלותא סגי והיה מגיע לנעילת שערי שמים, פירוש תפילתו היתה נמשכת עד נעילת שערי שמים.

שיעור זמן תפלת נעילה מהפוסקים ועד אימתי נושאין כפיהן

ה. והרב ב"י ז"ל כתב בש"ע סימן תרכ"ג, זמן תפילת נעילה כשהחמה בראש האילנות כדי שישלים אותה סמוך לשקיעת החמה, וצריך שליח ציבור לקצר בסליחות ופסוקים שבאמצע התפילה וגם אין לו למשוך בתפילת נעילה כל תיבה כדרך שמושך בשאר התפילות כדי שיגמור קודם שקיעת החמה ע"כ.

וחכמי האחרונים תמהו עליו דהא כשהחמה בראש האילנות היינו קודם שקיעת החמה ואיך יגמור אותה קודם שקיעת החמה, ועל כן נהגו עכשיו כמנהג רב שגומרה בלילה, אך צריך ליזהר מאד להתחיל בעוד שהחמה בראשי האילנות ולא כמו שנוהגים בקצת מקומות שממהרים בתפילת המנחה כדי להתחיל הנעילה עוד היום גדול כי לא יפה הם עושים.

ו. והחכם עיניו בראשו לשער הזמן בדעתו ולפי הזמן יאריך או יקצר להתחיל תפילת נעילה בעונתה, ולכתחילה צריך ליזהר שיהיה נשיאות כפים קודם צאת הככבים ואף אם נמשכה בלילה אין מבטלים מלומר נשיאות כפים דכיון דקודם יציאת הככבים מסיימים לה לאו לילה הוא.

ואמרו בשם מהרי"ל דכיון דעיקר הקרבן נקרב ביום יכולים האימורים ליקרב בלילה, אלא שתמיהא אני על סברא זו שאמרו משם מהרי"ל דאם כן היכי מייתי סייעתא בירושלמי לר' יוחנן דאמר נעילת שערי היכל ממתניתין דשלשה פרקים הכהנים נושאים וכו' כנזכר לעיל ומאי סייעתא אם אמרינן דנשיאות כפים כאימורים הקריבין בלילה, מכל מקום כבר נתפשט המנהג בכל תפוצות ישראל דכל שהוא קודם צאת הככבים אין מבטלים אותה שלא לבטל משנה ערוכה שאומר לשאת כפים.

כוונת תפלת נעילה וזמנה ע"ד הסוד

ז. ואשר בתעלומות חכמה וסודותיה סובר הרזים ויונק סוד תנחומיה יכין לכוין ולדעת טעם הדבר ופירושו דבעינן כשהחמה בראש האילנות מה ענין החמה לכאן, ולשון הזהב דרב כד תחמי שמש"א ברי"ש דיקל"א, כי נודע סדר המדריגות ביום הקדוש הזה כי מלכות שמים התחילה לעלות בלילה כי אז זמנה עד חזרת תפילת המוסף שאז היא בכתרה של אימא, ועדיין תפארת ישראל לא עלה כי עיקר יום זה הוא לצורך בנין מלכות שמים ותקונה מבית אימא כמו שאמרו בזוהר אמור, [158] בהאי יומא דראש השנה אתכסיא סיהרא ולא נהיר עד בעשור לחדש וישראל כולהו תייבין בתיובתא שלימתא

ובינה עילאה תבאת ונהרת לה והאי יומא נטירו דבינה נטלה ואשתכח חידו בכולא וע"ד יום הכפורים וכו' כנ"ל בפרקים הקודמים.

ואחר כך מתחיל לעלות סוד ת"ת ישראל מן המנחה ולמעלה עד חזרת הנעילה שאז אם הבנים עם בניה תעלה למעלה ראש האצילות לכתר עליון וכל האצילות העליון נקרא אילנא רברבא שהוא סוד דיקלא בסוד אעלה בתמר וראשו הוא סוד הכתר עליון רישא דאילנא, ולרמז זה אמר כד תחמי שמשא ההוא שמשא קדישא דהיינו ת"ת ישראל הנקרא שמש כנודע בריש"ש דיקלא כי אותה שעה עולה עד שם הוא זמן תפילת נעילה כי הוא רחמי דכלא כי שם נאמר אני אני הוא ואין אלה"ים עמדי מה שאין כן במקום ת"ת ישראל שיש דין דכתיב ביה מאת ה' מן השמים אש ומים, ובפרשת נשא גם כן אמרו רחמי דעתיק דעתיקין אינון רחמים גדולים רחמי דז"א אקרון רחמים סתם משום דאית ביה ימינא ושמאלא דינא ורחמי ע"כ.

ח. והמקובלים הראשונים ע"ה אמרו כי כוונת נעילת שערי היכל שאמרו רמזו כי עתה כוונת תפילה זו לעטר כנסת ישראל ולהכתירה בכתר מלכות ולהחזירה ראש לתחתונים כי בשעה זו נגמרו הימים שהיתה הבינה סוד המלך הקדוש דן את העולם וננעלו שערי בינה שלא ידונו את העולם וחזר הדין למלכות בית דוד לדון את כל העולם ועל זה היינו מתפללים ומתחננים כל אלו הימים ובשעה זו נחתם הענין וחזרה הממשלה למלכות, ולזה מכוונין ישראל להוציאה מתחת כנפי אימה מקושטת ומקוטרת וטהורה ותשים מגמת פניה ללכת מבית אמה למקום משכן כבודה ממסע למסע ולא תהיה נוסעת וחונה עד שבעת ימי החג כמו שיתבאר בס"ד בפרקים הבאים, אלא שבשעה הזאת מתכוונים להחזיר לה הממשלה ועודינה בבית אימא אלא שתבא מחביונה ותחנה פתח שערי בינה וכל טוב אימה בידה, ועל כן קראו לתפילה הזאת נעילת שערי בינה על שם שננעלו שערי הדין והממשלה מאם הבנים וחזרה הממשלה ושולטנות לכנסת ישראל כאמור.

ט. אכן הרב זלה"ה הגיד כי נעילת שערי הי"כל שאמרו רמזו על שכינת עוזינו הנקראת הי"כל בגימטריא אד"ני, וענין הדבר הוא כמו שכתבנו בפרקים הקודמים שענין חמש תפילות היום הוא שעל ידם מתפשטת בשכינת עוזינו חמש גבורות שמחסד ועד הוד דאמא ומקבלת גבורה אחת בכל תפילה כנזכר לעיל, ועתה בנעילה גמרה לקבל כל החמש גבורות שמחסד ועד הוד ונחתם בה סוד נקודת ציון שבה, והוא מה שנתפשט בחמשה קצוותיה מחסד עד הוד שבה שנתפשטו שם חמש גבורות והארתם נתקבצו ביסוד שלה סוד נקודת ציון, וזהו סוד החותם אשר בו נתונים קיבוץ הארות האלו ועתה ננעלים דלתות נקודת ציון לפניהם, ומפני שהארות חמש גבורות אלו היו מלובשים

בשמו הקדוש אשר עולה מספרם חו"תם על כן אנו אומרים בתפילת נעילה חתמנו כמו שהאריך הרב זלה"ה, ועתה הוא עיקר חתימת הגזר דין שנכתב בראש השנה על בני אדם לשכר ועונש לחתום פי החיצונים על ידי כך כדי שלא יבאו להתאחז בנקודת ציון חס ושלום, אשר על כן נחתם בחו"תם האמור סוד השמות קדושים כדי להבריחם מעליה ותשב לבטח.

דברי התעוררות שראוי לדרוש בקהל קודם נעילה

י. ועל כן כל מי שיש לו מוח בקודקדו ישכיל בדעתו גודל רוממותה של שעה זו כי עת שערי רצון היא לישראל, ויסיר רוע מעלליו מנגד עיניו וישוב עד ה' בכל לב ובכל נפש לחוס על נפשו העלובה כבודה בת מלך יחידה תמה ונקיה ועל כל נפשות אחיו בית ישראל העומדים בכף מאזנים שקולה.

ומצוה רבה על כל איש ישראל אשר דבריו הם נשמעים לעורר לבות בני אדם ולהודיע לבני אדם גבורותיה וכבוד הדר מלכותה של תפילה זו בעת הזאת, ומנהג חסידים הראשונים היה בעת עומדם להתפלל תפילה הזאת לדבר קודם על לבות בני אדם בלשון לעז בעבור ישמע העם לאמר עורו ישינים משינתכם וחוסו על עצמיכם ועל כל אחיכם בית ישראל ועל הכל על כבוד אלהיכם, תנו לאלהיכם כבוד מי יודע ישוב וניחם האלהים ושב מחרון אפו ולא נאבד.

יא. בואו אחי בואו ריעי לכו ונפיל פנינו לאל אלהי הרוחות ואם רבו עוונינו לה' אלהינו הרחמים והסליחות, והסירו שנאה ותחרות איש מאת רעהו כי כולנו בני איש אחד אנחנו והן אל כביר לא ימאס, אל נערץ בסוד קדושים רבה ונורא על כל סביביו וידי רחמיו מתוחות מארבע הרוחות, הביטו וראו אחי וריעי מהות השעה אשר אנחנו בית ישראל עומדים בה וגם כל העולם וכל צבא השמים חלו ורגזו מפניו יתברך, ועתה חלו נא פני אל ויחננו, שפכו לפניו לבבכם אלהים מחסה לנו סלה, דרשו ה' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב, וכיוצא מאלו הדברים ראוי לכל איש ישראל רב של הקהלה לדבר על לבם בדמעות שליש לעורר את כל העם בבכי כל אחד כפי צחות לשונו.

יב. ואחר כך יענה ויאמר בחרדה גדולה, ה' שמעתי שמעך יראתי ה' פעלך בקרב שנים חייהו בקרב שנים תודיע ברוגז רחם תזכור. ואני תפילתי לך ה' עת רצון אלהים ברוב חסדך ענני באמת ישעך. קראתי בכל לב ענני ה' חוקיך אצורה. ובחסדך תצמית אויבי והאבדת כל צוררי נפשי כי אני עבדך. כל כלי יוצר עליך לא יצלח וכל לשון תקום אתך למשפט תרשיעי זאת נחלת עבדי ה' וצדקתם מאתי נאם ה'.

טעם שראוי לפתוח הארון כל שעת נעילה

יג. והואיל ותפילה זו עיקר כל התפילות שהכל הולך אחר החיתום, על כן ראוי לפתוח הארון לכל תפילת נעילה עד הקדיש לעורר לבות בני אדם לאמר כי עת שערי רצון להפתח, ויעמדו כל העם ברעדה להתפלל תפילת נעילה בכוונה עצומה ויתנו לב אל כל מה שמוציאים בשפתותיהם.

טעם שאומרין מה אנו מה חיינו בנעילה ע"פ ספר "סדר היום"

יד. והוסיפו בה תוספת דברים עוד, מה אנו מה חיינו וכו' והוא ענין לרבות הרחמים ולפייס מדת הדין כי עם היות ששורת הדין נותן כי האדם החוטא אין לו תקוה לקבל תשובתו ולכפר חטאתו אחר שהכעיס אל מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, לכך אנו אומרים מה אנו מה חיינו לומר אף על פי שמצד המצוה לא היה הדין נותן להיות לאדם כפרה וסליחה אך מצד המצווה אחר שהוא שפל ואפל וכל מעשיו כאין ומחומר קורץ ראוי להיות לו כפרה וסליחה, זאת ועוד שהוא ברחמיו הגדולים והעצומים תיקן לנו דרכי התשובה והזהירנו בה שנשיב מעושק ידינו ונחיה ולא נמות, ומצד כל אלו העניינים ראוי לקבל תשובתינו בחמלה ולחתום אותנו בספר חיים טובים ובשלום.

טו. ובתפילה זאת בלחש עולה תפארת ישראל עד ראש אמו בינה, ובחזרה העילוי רב מאד שעולין המלך והמלכה עם אם הבנים למקום הכתר עליון כמו שכתבנו מזה לעיל.

אזהרה לעמוד בנעילה וסגולת המתייסר בעמידתו לכפרת עון

טז. ועל כל אלה צריך כל אדם לתת אל לבו מה גדל מעשה איש אשר בעפר יסודו להיות בונה בשמים עליות עליונות ובזה לא יחוש להיות עומד על עומדו בתוקפו ובגבורתו אף אם ברכיו כשלו מצום, ויתפלל ויתחנן נדכה ונחלש ניגש ונענה ועול יסבול ולא יקוץ כי נחשב לו זה תחת יסורין.

יז. כי הנה אשר חכמים הגידו [159] כי אין יום הכפורים מכפר על כריתות ומיתות בית דין ותשובה תולה ויום הכפורים תולה ויסורין ממרקין, ובודאי כי לא אמרו כן אלא על עיצומו של יום וקרבנותיו שאינן מכפרים על החמורות, אך העינוי נפש אשר כל אדם נדכה ונחלש בעינוי אכילה ושתיה ושאר עינויים ולא ישקוט ולא ינוח מלהיות עומד על עומדו תמיד כל היום בבקשה ובתחנונים, פשיטא ודאי כי לא יבצר מלהועיל ולהגין מהיסורין בכל או במקצת כי גם כל אלה יסורין הם, ובפרט לתלמידי חכמים שהם תשושי כח מאד אין ספק כי יום הכפורים בדורות האחרונים אלה כי נתמעטו הכוחות מכפר אף על החמורות ומגין מהיסורין, ובשומו האיש הישראלי אל לבו בזה

יחזק ויאמץ לבבו לבלתי יחוש על עצמו ועל עינויו בעתות מועטות להגן עליו מהרבה רעות וצרות תכופות זו לזו.

תוכחה למתרפים בתפלת נעילה או מריצים בה הש"ץ

יח. ואשר לא טוב עשו כמה בני אדם כי רפו ידיהם מלהחזיק עצמם באותה שעה, זה יושב וזה מטה עצמו עד שינוח ראשו, זה רץ בשוט לשונו אחר השליח ציבור לאומרה מהרה חושה כקורא ההלל בדילוג ואז השליח ציבור ידלג כאיל פיסח ומבליע את השם בנעימה ושגיאות מי יבין בדברים שעומדים ברומו של עולם, אוי לנו מיום הדין אוי לנו מיום התוכחה כי מי ביקש זאת מידינו רמוס חצריו יתברך, כמי שעומד בשוק לפני הלצים ולדבר דברים בחפזון גדול לסיים מהר לפרוק המשא כבד יכבד עלינו, לא דיינו את אשר הכעסנו את בוראינו מלכינו ואלהינו בשאר תפילות ימי שנה כי באנו להוסיף על חטאתינו פשע לעת כזאת אשר הפליא האל יתברך חנון המרבה לסלוח וגמלנו כרוב רחמיו ורב טוב לבית ישראל להאריך אפו עד שובינו עדיו ושב מחרון אפו ולא נאבד.

יט. ומי זה פתי וחסר דעת התבונה אשר יכנס לטרקלין של מלך בשר ודם לבקש על נפשו על מרדו אשר מרד במלך והוא ברחמיו הרבה להשיב אפו ולא העיר כל חמתו עליו ויט אליו חסד לאמר סלחתי כדברך, והעבד הדל ורזה בראות חסדו ואמיתו אשר הפליא לעשות איתו והציל ממות נפשו כי כפשע היה בינו ובין המות והוא כבש את כעסו ממנו בדברות שתים אשר בכה והתחנן לו, הנה העבד ההוא לא יחפוץ למוש מתוך פלטרין של המלך לעמוד לשרתו ועול יסבול ולא יקוץ, לילה ויומם לא ישבות עבודתו ולהדר ולקלס תפארת המלך לפני כל באי שער עירו ויודיע אהבתו של מלך בעבוד עבודתו תמה לא יחסר כל בה תמורת מה שנהנה מטובת רבו.

וכל שכן וקל וחומר שאם יבא אותו העבד להפטר ממנו שראוי שלא יהיה כפוי טובה ויזדרז בעת פטירתו ממנו להתנפל לפני רגליו ולברך את המלך בפנים שמחות, וירבה בשבחיו בשפה ברורה ובאימה וביראה ויתנהל לאט לאט בדברותיו למען יעלו שיחותיו לרצון לפניו.

כ. ואם העבד ההוא בשגעון ינהג ובבואו להפטר מאת המלך אך יצוא יצא בחפזון ואינו נותן לו את השבח כדת וכשורה ויהפוך עורפו מאת המלך ויעש בריחים ומידו ברוח יברח, ואפילו אם יסדר את השבח כמשא כבד יכבד ממנו להתעגן שמה ויהיו דבריו בחפזון רב, התחת זאת לא יעלה חרונו של מלך וחמתו תבער בקרבו על העבד הרע ההוא והשב ישיב גמולו בראשו ונקום ינקם, קל וחומר בן בנו של קל וחומר אנחנו בני ישראל אשר הפליא חסדו יתברך איתנו לכפר בעדינו כהיום הזה כי לא יאי ולא נאה

לצאת מאת פני אבינו מלכנו חנון המרבה לסלוח במנוסה ובחפזון כפורקין עולו מעל צווארינו חס ושלום, הרצים יצאו דחופים מלהיות לפני אור פני מלך חיים חס ושלום.

אזהרה למזלזלים בתוספת שבמוצאי יום כפור

כא. ולא עוד אלא שרבים מעמי הארץ המכשלה הזאת תחת ידם בצאתם מאת פני הקדש ועושים מלאכה מיד והם לא ידעו חיוב תוספת יום הכפורים גם ביציאתו כמו שאמרו בגמרא, [160] וכתב הרא"ש דעל כרחך תוספת יום הכפורים לא בבין השמשות הוא דבין השמשות ספק יום ספק לילה ואינו נקרא תוספת דספק כרת יש בו, וכיון דלא נתברר לנו שיעורו צריך בכניסתו לפרוש בין השמשות קודם מעט וכן ביציאתו אחר צאת הככבים צריך להוסיף מעט.

ואמרו בגמרא, [161] ככבים שאמרו לא ככבים גדולים הנראים ביום ולא ככבים קטנים הנראים בלילה אלא בינוניים, וכתב ר"י בראשון דברכות דכיון שאין הכל בקיאים בין גדולים לקטנים צריך להזהר שלא לעשות שום מלאכה עד שיראו שלשה ככבים קטנים, ואם היום מעונן ימתין עד שיצא הספק מלבו, ובירושלמי אמרו שצריך שיראו שלשה ככבים רצופים ואם היו מפוזרות אסור בעשיית מלאכה.

ראוי ליראי ה' להחמיר במוצאי יוכ"פ כשיטת רבינו תם

כב. ורוב הגדולים הסכימו לסברת ר"ת ז"ל ששקיעת החמה קודמת למשתשקע שיעור שעה ורביע כי משקיעת החמה ועד בין השמשות נמשך זמנו שלש מילין ורביע ושוב אחר גבול זה הוא בין השמשות ונמשך זמנו ג' רביעי מיל כאשר בא בארוכה בדברי הראשונים ז"ל, ונכון ליראי ה' וחושבי שמו להאריך בתפילתם מעט ולמנוע מעשות מלאכה כל משך זמן זה ולהוסיף תוספת קדושת יום הכפורים עוד מעט בלי שום פקפוק, וכבר הארכנו בפרט זה בח"א בפרק מוצאי שבת ובחלק זה בפרקי העומר ע"ש.

רמזי הכתובים לתוספת יום הכפורים מהר"מ אלשיך ע"ה

כג. והחכם הגדול משה אלשיך כתב בדרשותיו, כי פסוק הנאמר ביום הכפורים כל מלאכה לא תעשו חוקת עולם לדורותיכם בכל מושבותיכם כי כל הכתוב ידבר על אחר החורבן, כי אחרי אומרו כל תוקף קדושת היום ואשר הוא מכפר על עם בני ישראל הלא תאמרו הלא כל זה לא יהיה רק בזמן שבית המקדש קיים אך לא אחר החרבן שערבה כל שמחה, וגם כן במה יכופרו כל רובי עונות ופשעים אחר שאין מקדש ולא כהן גדול ולא סדר עבודה, ולפי מיעוט ההכנה תתמעט חובת המנוחה ביום הכפורים, כי הנה דע לך כי לא נגרע מעבודתכם ושביתתכם דבר מזאת המנוחה כי כל מלאכה לא תעשו חוקת עולם לדורותיכם שהוא גם אחר החרבן, וזהו שנאמר מושבותיכם כלומר גם בזמן

מושבותיכם ולא מושבי כי שבת שבתון היא לכם שבת ממלאכה שבתון מאכילה כמו שאמרו ז"ל, כלומר שעל ידי שביתה מאכילה יושפע בכם שפע קדושה ומנוחה כי יהיה ה' עמכם כזמן הבית.

ושמא תאמרו הלא כמו זר יחשב יועיל לנו הצום לבדו אחר החרבן כצום ועבודה בזמן הבית, הנה אל תחושו על זה כי הלא על כן אני מקדים לחנך אתכם בצום כפול כי ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחדש דהיינו שתוסיפו מחול על הקדש ואעלה עליכם כאילו התעניתם תשיעי ועשירי באופן כי ישלים מה שתצומו גם התשיעי מה שיחסר מהעבודה שהיתה בזמן הבית, וגם מעתה תעשו כך לשישאר כך אחר החורבן.

ואחר אומרו בתשעה לחדש בערב חזר ואמר מערב עד ערב תשבתו שבתכם דהיינו תוספת ביציאתה לומר שאעלה עליכם כאילו התעניתם שני ימים במה שמערב עד ערב תשבתו שבתכם, באופן לא תחסר מכם כפרה שלימה גם אחר הבית על ידי התוספת, אלו דבריו ז"ל, ועוד האריך על דרך זה דרכים אחרים וכולם עולים לכוונה זו שתוספת העינוי מחול על הקדש הוא במקום הקרבנות שהיו קרבים ביום הכפורים.

ראוי לש"ץ למשוך בתפלת נעילה כדי להוסיף מחול על הקדש

כד. ואחרי הודיע אלהים אותנו את כל זאת ראוי ונכון לכל איש הירא וחרד לדבר ה' להזהר להזהיר אחרים עמו שלא לזלזל במצות עשה של תוספת זה, ומצוה על השליח ציבור העומד לשרת בעת הנעילה למשוך בה כדי להשלים עם צאת הככבים ועוד מעט כדי להוסיף מחול על הקדש ולא ישמע לקול מלחשים רצים יצאו דחופים בדבר מלך מלכי המלכים, אך יזהר שלא להמשיך עצמו קודם נשיאות כפים מטעם שכתבנו לעיל.

אזהרה למפסיקים בפסוקים באמצע קדושת נעילה

כה. וראוי למחות ביד הנוהגים בקצת מקומות להמשיך עצמן בניגונים בעת ההיא ובפרט בדברים דהוו הפסק גמור, כי כמה מבעלי הניגונים הפייטנים נהגו היתר לעצמם להפסיק בקדושת כתר שבנעילה ואומרים סדר בשנת מות המלך עוזיהו וארא את ה' וכל הענין בניגון רב, וישתקע הדבר ולא יאמר כזאת בקהל אמוני ישראל כי מה לנו אחר אומרנו כתר יתנו לך ה' אלהינו אשר הוא סוד נעלם אשר נעשה למעלה בעת ההיא להפסיק בדברים מיתת המלך עוזיהו ושרפים עומדים ממעל לו, ואף אם נאמר כי מענין הקדושה הוא מי נתן לנו רשות להוסיף מדעתנו מה שלא רצו לתקן קדמונינו מסדרי תפילותינו, וזה כלל גדול לכל נוסח תפילתינו שלא להוסיף מדעתנו מאומה כי את מעשה ה' יהרסם ולא יבנם.

אחר נעילה אומרין ג"פ ויעבור, וטעם לאמירת ה' הוא האלקים ז"פ

כו. ואחר גמר חזרת הנעילה יאמר סליחות, ואין בנעילה רק ג' פעמים ויעבור נגד הג' העיקרים אשר נתעלו אם הבנים שמחה ות"ת ומלכות למעלה בכתר עליון כנ"ל, ואומרים בו ז' פעמים ה' הוא האלהים וכו', ופשוטו של דבר הוא ללוות השכינה שתעלה ותסלק עכשיו לעלות למעלה משבעה רקיעים כיון שכבר גמרו ישראל את תפילתם כי בשאר התפילה היתה השכינה שרויה בינינו ועכשיו תעלה למקומה.

עוד בענין הנזכר, וטעם תקיעת שופר במוצאי יוכ"פ ע"ד הסוד

כז. אכן לבאים בסוד ה' הטעם פשוט להיות ז' פעמים כנגד ז' ספירות שעלה ת"ת ישראל עד למעלה מן החסד למקום הבינה שעומדת על החסד, ואנו אומרים ה' הוא האלהים פעם ראשונה במלכות פעם שניה יסוד עד פעם שביעית חסד מלמטה למעלה, וכוונתינו לומר כי נודע כי שם הוי"ה הוא כינוי להקדוש ברוך הוא ושם אלהים כינוי לשכינתו, וכבר כתבנו כי עיקר יום זה הוא לצורך בנין המלכות והיא התחילה לעלות בלילה כנזכר לעיל באורך בסוד יום הכפורים, ועל זה אנו מכוונים ואומרים ה' ז"א הוא האלהים כלומר עלה אל האלהים שהיא המלכות שקדמה אליו בבית אימא, וגם לפי מה שרמזנו לעיל כי עלה גם כן לכתר עליון על כן אמר ה' ז"א חזר להיות בבחינת אלהים בעלותו שם שלגבי הכתר העליון כאלהים חשוב הוא, ועוד פירש הרב כוונתו כי רוצה לומר ה' שהוא הכתר עליון שם עלו האלהים קודשא בריך הוא ושכינתיה והא"ם רובצת על הבנים ששלשתן יש להם שם זה כנודע.

כח. וגם על פי זה תבין טעם תקיעת שופר במוצאי יום הכפורים כמו שאמרו בזוהר פרשת פנחס דף רנ"ה וז"ל, ותקינו לתקוע ביום הכפורים לסלקא קול דאיהו ו' לחירות דאתמר ביה בכל צרתם לו צר באל"ף ובו"או קרי וכתיב ע"כ, והדבר מובן כי עתה עולה למקום החירות ואילו למטה לו צר שמתאחזים הדינים ממנו כי נגע בכף ירך יעקב ובעלותו ז' רקיעים לחירו דיובלא אין עוד צרה והוא בן חורין, ולסוד זה רמזו פוסקים הקדמונים ואמרו תוקעים זכר לתקיעת היובל שהיא ביום הכפורים, ולפי פשוטו יפלא כי למה תוקעים בכל שנה ושנה וכי היה היובל בכל שנה ושנה, אך לפי האמת בא הרמז לעליית סטרא דיובלא כאמור.

עוד טעמים בטעם תקיעת שופר במוצאי יום כפור

כט. ועוד כתבו הראשונים טעמים לתקיעת שופר זו, יען עתה חוזר השטן לשלוט במוצאי יום הכפורים ועל ידי כן לא ימצא מנוח לכף רגלו, ועוד יש טעם בו שהוא כדי לעורר הלבבות ולהכניעם שלא ישליכו אחרי גוום את כל אשר עשו והתענו והתוודו על עונם באמור כי כבר נתכפרו עונותיהם, על כן תוקעים התקיעות האלו לאמר עורו ישנים

משינתכם ותהיה יראת ה' על פניכם לבלתי תתגאו כי אף כי יום הכפורים מכפר לא מפני כך יצא הריסה להתייאש מן תשובת פגמו אשר פגם לפני אלהים חיים ומלך עולם, ואדרבה צריך מאד אזהרה יתירה אחר יום הכפורים כי קנאין פוגעים בו להחטיאו חס ושלום כמו שנבאר בזה בפרקים הבאים בס"ד.

תוכחה למתפללים ערבית במוצאי יוכ"פ בחפזון

ל. ומה נואלו המוני העם ורבים מרבת בני עמינו המקלים בכבוד ה' והמכשלה הזאת תחת ידם בצאתם מן הקדש להתפלל ערבית חטופה בחפזון רב כמי שכפאם שד חס ושלום ותבקע הארץ לקול ערבובם ומאבדים כוונת היראים והחרדים לדבר ה' כי לא יוכלו לעמוד על נפשם לכוין בה כראוי, וחוטאים ומחטיאים אחרים עמם ואבדו כוונת קריאת שמע דאורייתא.

הייטב בעיני ה' כי תחת כי תאחזנו רעדה וחרדה גדולה מפחד ה' ומהדר גאונו בצאתינו מאת פניו כדרך העבדים המשרתים את פני המלך כי אף בצאתם חוצה יראתו ופחדו על פניהם תמיד מאשר ראו גדולת ועוז מלכם ובהזכיר את שמו תפול עליהם אימתה ופחד, אף כי לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא אלהי עולם ה' כי ראוי ונכון כי תהיה מוראו וכבודו ביותר לנגד עינינו בעת ובעונה הזאת יותר משאר הימים מאשר היינו עומדים ומשרתים תמיד כל היום תוך היכלו של מלך והראנו את כבודו ואת גודלו ואהבתו וחמלתו עמנו כרחם אב על בנים לכפר עלינו ולטהרנו מלכלוכי נפשינו, אשר כל איש הנלבב ישים כה נגד עיניו ויבער לבו באותה שעה באהבתו יתברך לעובדו בכל לבבו ובכל נפשו ולומר ערבית אחר הנעילה עדיין מעוטף בטליתו בכוונה ובמיתון, ואם אי אפשר לו לכוין שם מוטב שיצא מבית הכנסת וילך לביתו להתפלל ערבית אחר אשר שמע ברכו בבית הכנסת.

לא. ואני תרתי בלבי לדעת איככה פשתה המספחת הזאת בישראל כי רבים הקלו והפריזו על המדה ואין מוחין בידם, כי הנה אף שאמרו בגמרא בסוף יומא אמר רב תפילת נעילה פוטרת של ערבית רב לטעמיה דאמר צלותא יתירתא היא וכיון דצליתו לא צריך, כבר כתב הרא"ש ז"ל דלית הלכתא כרב והביא ראיה מן הירושלמי ע"ש.

טעם למנהג המקדשים לבנה במוצאי יוכ"פ

לב. ואחר צאתו מבית הכנסת נהגו לברך ברכת הלבנה מפני שאנו דומים למלאכים וראויים להקבלת פני שכינה ולכן מתעכבים מלברך עד הלילה הזאת מן הטעם הזה, והנוהג כן מטעם זה לא הפסיד אף כי כתבנו לעיל בפרקים הקודמים דטפי עדיף להקדימה.

ראוי שיברך לבני ביתו במוצאי יום כפור וטעמו

לג. ואחר כך יבא לביתו בששון ובשמחה כחגים וכמועדים ויברך את כל בני ביתו כי מאחר שהוא טהור ומכופר ברכתו עושה פירות לכל השנה.

סדר הבדלה במוצאי יוכ"פ וטעם שאין מברכין אלא בנר ששבת

לד. ואם כבר הגיע זמן הבדלה והוסיף מחול על הקדש ירים קול בנעימה קדושה ויבדיל על הכוס יין מלא ברכת ה', וחמור יום הכפורים משבת שאין מברכין אלא על אור ששבת ממלאכה ביום הכפורים כגון עששית שהיתה דולקת והולכת כל היום בבית הכנסת ולא נעשה בה מלאכה, לאפוקי הנרות של בית הכנסת שעושים על ידי גוי מלאכה בהן ביום הכפורים לחתוך ראשי הפתילות שבהם ולאו אור ששבת הוא.

וכן לא יועיל אור היוצא מן האבנים כמו שמועיל במוצאי שבת, דהתם הוי טעמא משום מה שאמרו חכמים שבמוצאי שבת זימן הקדוש ברוך הוא לאדם הראשון שני רעפים והקישן זה בזה ויצא מהם האור ובירך מאורי האש ולפיכך מברכים במוצאי שבת על כל אור שבעולם ואף על היוצא מן האבנים לפי שזהו כעין ברייתו, אבל ביום הכפורים שאין שייך טעם זה אין מברכין עליו אלא מפני שדבר חידוש הוא לנו שלא נהנינו ממנו כל היום צריך לברך על אור ששבת דווקא.

ביאור האר"י בטעם שמברכין על נר ששבת

לה. והרב הקדוש האר"י זלה"ה הגיד טעם אחר שצריך להיות אור ששבת ולא אור חדש, יען שהשטן לא היה לו שליטה ביום הכפורים ולפיכך אין ראוי לברך על האש החדשה שהיא גופא דע"ז כדי שלא יתגבר על אור ששבת שכבר נכנע אל הקדושה שלא היה לה לקליפה שום אחיזה בו, ומטעם זה אף אם חל יום הכפורים בשבת אין מברכין אלא על אור ששבת כנזכר.

טעם שאין בשמים בהבדלת היום, ודין יוכ"פ שחל בשבת

לו. ואין צריך לברך על הבשמים דטעם הבשמים אינן אלא להשיב נפש שהיא כואבת עליו מיציאת שבת מחמת נפש יתירה שהיתה עליו בשבת, וביום הכפורים לא היה בו נשמה יתירה מפני שהתענה בו והפסיק מבעוד יום ולא היה לו שעת הכושר לקבל הנשמה יתירה.

לז. אכן נ"ל כי לפי דעת הרב זלה"ה בטעם הבשמים במוצאי שבת כדי ליתן כח תוספת שבת לנפש רוח נשמה להשאיר להם ברכה לימי החול, אפשר שאם חל יום הכפורים בשבת כי טוב להריח בבדי ההדס להשאיר להם ברכה מקדושת שבת, ואף יש טעם אחר לבשמים במוצאי שבת מפני שכל שבת שובת אור גיהנם ובמוצאי שבת חוזר ושורף

ומסריח ועל כן מריחים בבשמים להגן לנפש מאותו הריח, ולפי זה ראוי לברך כשחל במוצאי שבת אלא שלא נהגו כל העולם כך.

במוצאי יוכ"פ יכין סעודתו כיו"ט לשמחת המחילה

לח. ואחר כך יסדר שולחנו ויאכל בשמחה ובטוב לבב כליל התקדש חג כי שמחו אלהים בתתו את היום הקדוש הזה שעבר עליו ובו נמחלו עונותיו בחמלת ה' עליו ויהיה מובטח בחסדי אל שיצא משפטו לאור, ומכאן ולהלאה ישמור עצמו מכל שגיאה ועון ובכל עת יהיו בגדיו לבנים.

טעם שפוקדין איש רעהו במוצאי יוכ"פ ומפייסין זל"ז

לט. ובמדרש אמרו [162] דבמוצאי יום הכפורים בת קול יוצאת ואומרת לישראל לך אכול בשמחה לחמך ושתה בלב טוב יינך כי כבר רצה אלהים את מעשיך, וגם התוספות כתבו [163] כי טעם התקיעה אחר

הנעילה שהוא להראות שהוא יום טוב להרבות בסעודה ולכן יפקדו איש את אחיו בצאתם מבית הכנסת כדרך שעושים בשבת ויום טוב, ומזה נשתרבב המנהג לפקוד איש את אחיו אחר יום הכפורים מי שלא עצר כח בלילה, וישתתף לזה פיוס איש את חבירו ולשאול מהם מחילה מכל שגיאה ועון שעבר ביניהם, ואף שכבר בודאי עשו זאת קודם יום הכפורים, לבלתי יחזקו אותם שעשו מפחד ומוראת היום הקדוש וחזרה שנאתם אחר עבור היום הקדוש על כן מחזיקים באהבתם גם כן אחר יום הכפורים.

מנהג לברך זל"ז במוצאי יוכ"פ ולהתברך מפי ת"ח וחסיד

מ. ואשר לא היה עמו שום שנאה מעולם, הוא מטעם כדי לברך איש את רעהו הואיל והם טהורים מכל חטא ועון וברכתם עושה פירות, וכל שכן בבורכו אותו תלמיד חכם וחסיד ויזכה ויחתמו לחיים טובים ולשלום אמן.

ציונים והערות לפרק י

156) ירושלמי ברכות פ"ד ה"א. 157) תענית דף כ"ו ע"א. 158) זוהר אמור דף ק' ע"ב. 159) יומא דף פ"ו ע"א. 160) יומא דף פ"א ע"ב. 161) שבת דף ל"ה ע"ב. 162) קהלת רבה פרשה ט' אות ז'. 163) שבת דף קי"ד ע"ב תוד"ה ואמאי.

תם ונשלם סדר יום הכפורים

חג הסוכות

פרק א - מצות סוכה ואזהרותיה

רמזי טהרת יוכ"פ ומצות סוכה בפרשת יעקב ועשו מספר הזוהר

א. יביט ה אדם **ו** החי **ה** וא יתבונן חסדי המקום ברוך הוא באהבתו ובחמלתו עם עם סגולתו לזכותינו כהיום הזה לאחר יום הכפורים אשר טיהר את נפשותינו ביום הקדוש והנורא ההוא, ותכף ומיד אשר קדשנו במצותיו וציונו לעשות מצות הסוכה להיות שש ושמח עם עם סגולתו ואין שטן ואין פגע רע עוד עליהם וזר לא יבא ביניהם, כמו שאמרו ברעיא מהימנא פרשת אמור [1] שדרשו כל הפרשה של יעקב ועשו על ישראל וס"מ המקטרג עליהם ביום הכפורים וזה לשונו.

ב. ביומא דראש השנה נפיק יצחק בלחודוי, פירוש מדת הדין פחד יצחק יוצא בראש השנה הוא לבדו בדין וקרי לעשו, פירוש הוא ס"מ הרשע לאטעמא ליה תבשילין דכל עלמא כל חד כפום אורחוי דהא בההיא שעתא ותכהן עיניו מראות דנפק מיניה ואחשך אפי בריין ואתפרש ושכיב על ערסיה דדינא וקרי לעשו ואמר וצודה לי ציד ועשה לי מטעמים והביאה לי.

ורבקה אמרה אל יעקב בנה רחימא דנפשא בנה דאתמסר לה מיומא דאתברי עלמא, רמז לשכינה שהיא מצוה את יעקב בנה הם ישראל בניו ופקיד ליה לאתערא איהו באינון מטעמים דיליה, ויעקב אתער מתתא מתלבש בצלותין ובעותין והקול קול יעקב בההוא שופר דקא סליק ואתער יעקב לגביה ואתקריב בהדיה ויגש לו ויאכל ואתכליל דא בדא, כיון דאתכליל בהדיה ויבא לו יין דא יין דמנטרא יין דהוא חדו דלבא רזא דעלמא דאתי, כדין וירח את ריח בגדיו צלותין דסלקין ובעותין ויברכהו נח רוגזא וחדי לבא וכולא איהו רחמי, כיון דאיהו אתכליל ביעקב כל אינון חיילין ותוקפין ורוגזין דהוו זמינין אתבדרו ולא אשתכחו תמן וישראל נפקין מן דינא בחדוה ובברכאן.

ויהי אך יצא יצא יעקב מאת פני יצחק אביו ביומא דא בחדוה וברכאן עילאין ועשו אחיו בא מצדו טעין טועניה בעובדי דעלמא ויעש גם הוא מטעמים חדיד לישניה למטען טענות אתקין סהדי ויבא לאביו ויאמר יקום אבי יתער בדינוי ויאכל כמה עובדין בישין דכל עלמא דקא אשכחנא, ויחרד יצחק חרדה גדולה עד מאד דהא לא יכיל לאתפרשא מכללא דיעקב דאיהו בחדוה ויאמר מי איפא הוא הצד ציד בכמה צלותין ובעותין ואוכל מכל בטרם תבא ואברכהו גם ברוך יהיה, כשמוע עשו את דברי יצחק אביו ויצעק צעקה גדולה ומרה דחמי דהא צידו לא הוה כלום עד לבתר דאמר ליה הנה משמני הארץ יהיה

מושבך אילין תקיפין ואוכלוסין דשאר עמין ודא קשיא ליה מכולא וישטום עשו ליעקב למיזל אבתריה ולקטרג ליה תדיר.

ג. ויעקב אזיל באינון יומין דבין ראש השנה ליום הכפורים עריק לאשתזבא מיניה תב בתיובתא שוי גרמיה בתעניתא עד דאתי יום הכפורים כדין ידעי ישראל דעשו בא ועמו ארבע מאות איש כולהו מקטרגי זמינין לקטרגא לון, מיד ויירא יעקב מאד ויצר לו ואסגי בצלותין ובעותין ויאמר יעקב אלהי אבי אברהם ואלהי אבי וכו' עד דנטיל עיטא ואמר כי אמר אכפרה פניו במנחה ההולכת לפני, ויקח מן הבא בידו מנחה וכו' עזים מאתים וכו' וכדין אהדר עשו אפוטרופסא דיעקב ויעקב לא בעא לא מעוקציה ולא מדובשיה יעבור נא אדוני לפני עבדו.

כדין וישב ביום ההוא עשו לדרכו שעירה אימתי בשעת נעילה דהא אתפרש מעמא קדישא וקודשא בריך הוא שביק לחוביהון ומכפר עלייהו, כיון דההוא מקטרגא אזל בההוא דורונא ואתפרש מינייהו בעי קודשא בריך הוא למחדי בבנוי מה כתיב ויעקב נסע סכתה ויבן לו בית על כן קרא שם המקום סכות כיון דיתבי בסכות הא אשתזיבו מן מקטרגא וקודשא בריך הוא חדי בבנוי וכו'.

מנהג מדקדקים לעסוק במצות סוכה מיד במוצאי יוכ"פ וטעמם

ד. ועל כן נהגו המדקדקים בעלי נפש במוצאי יום הכפורים תכף ומיד אחר גמר סעודתן קודם שיעשו שום מלאכה עוסקים במצות סוכה מן טעם הכתוב וישב ביום ההוא עשו לדרכו שעירה שהוא שעיר יום הכפורים אשר הוא מנת חלקו וכוסו ומיד כיון דאתפרש ההוא מקטרגא ויעקב נסע סכתה לעשות מצות סוכה.

יבאר שסגולת סוכה להכניע כוחות הס"א וטעם שנסמכה ליוכ"פ

ה. וטעם הדבר כמו שכתבו המקובלים, כי סכ"ת בגימטריא ת"ף כי על ידי עשיית הסוכה אנו מכניעין את לילי"ת שעולה מספרה ת"ף מפני כי עמה ארבע מאות ושמונים מחנות שהן מקטרגים על עם בני ישראל הקדושים, ולכן ביום הכפורים שבטלה שליטתה כמו שאמרו ז"ל [2] השט"ן בגימטריא שס"ד והשנה הוא שס"ה, שס"ד יומי איתי ליה רשותא לאסטוני ביומא דכפורי לית ליה רשותא לאסטוני וממילא כי היא גם היא נתבטלה בירידתו של בעל, ועתה במוצאי יום הכפורים שבאים לחזור בתוקף גדול אשר היו טמונים בנוקבא דתהומא אם יצאו עת גבורתם יבער בקרבם הכעס שהיו טמונים כל יום הקדוש וישחיתו העולם, על כן גמלנו השם ברחמיו וברוב חסדיו במצוה הזאת תכף ומיד בצאתנו מן הקדש, כדי שעל ידה יושפל יושפלו עד עפר בל ירימו ראש על עם הקדש גאולי ה'.

וכן דרשו בספר הזוהר פרשת פנחס [3] הכתוב אשר אמרנו בצלו נחיה בגוים על צל הסוכה וזה לשונו, וסוכה תהיה לצל יומם דסכך בעי וסכך אתעביד לצל דאתמר ביה בצל שדי יתלונן ולא בצל סוכת הדיוט דאגין על גופא משמשא אלא צל לאגנא על נשמתא בצלו חמדתי וישבתי אשר אמרנו בצלו נחיה בגוים עכ"ל, רמז רמז ככל אשר ביארנו כי אילולי מצוה זו אזי חיים בלעונו בחרות אפם בנו ובצלו צלא דמהימנותא נחיה בגוים.

אזהרה שלא להחמיץ בניית הסוכה למחרת יום כפור

ו. אשר מטעם זה צריך להזהר הרבה מאד שלא להחמיץ מצות עשייתה עד למחרת יום הכפורים, ותכף ומיד יאזור כגבר חלציו אף אם נדכה ונחלש מעינוי היום הקדוש יתעסק בעניינה ואם לא יעשה כולה יעשה מחצה או הזמנה, ועל כיוצא בזה נאמר קדמיה לרשיעא עד לא יקדימינך.

עוד בטעם שנסמכה מצות סוכה ליוכ"פ

ז. ועוד יש טעם נכון להסמיכה אחר יום הכפורים מיד, יען הסוכה נרמזת באות ה' שצורת סוכה היא שתי מחיצות ושלישית אפילו טפח והוא כצורת ה' והתשובה נרמזת באות ה' כמו שאמרו בגמרא במנחות פ"ג, [4] מפני מה נברא העולם בה' מפני שדומה לאכסדרא שכל הרוצה לצאת יוצא ומאי טעמא תליא כרעיה דאי הדר בתשובה מעייל ליה וכו', שזו היא הענין הנאמר במנשה [5] חתר לו חתירה שעמד לפניו הה' בצורת חי"ת מח"תה לפועלי און והוא חתר בה וחטריה לגגה ונעשה ה', ולכן תכף אחר יום הכפורים ראוי להתעסק בסוכה שהיא נרמזת בה' כדי להראות אמונתינו והבטחתינו שמחל הקדוש ברוך הוא עונינו ותבר את החי"ת ונעשית ה' כקודם החטא.

ביאור המקובלים בסוד הכתוב כי בסכות הושבתי

ח. וכתבו המקובלים כי על כי כל כח אומות העולם הוא כשנסתם חס ושלום הה' ונעשית חי"ת כמבואר בזוהר בסוד החמ"ץ [6] געד חית קנה דתבר קודשא בריך הוא ח' דח"מץ ואעיל מצ"ה שכשיצאו ממצרים לא יצאו משם עד דתבר אות חי"ת ונעשית ה', על כן אמר הכתוב כי בסכות הושבתי את בני ישראל בהוציאי אותם מארץ מצרים שהורה הוא יתברך כחו הגדול בזה דתבר כח ס"מ שאחיזתו בחי"ת ונעשית החי"ת ה', וגם מטעם זה הוא שאומר הקדוש ברוך הוא לאומות העולם לעתיד לבא מצוה קלה יש לי וסוכה שמה לכו ועשו אותה, כי בחר במצוה הזאת יען כל חיותם הוא מן החי"ת וסוכה היא בסוד ה' והם כלים מאליהם כאמור.

ביאור ע"ד הסוד במ"ש שסוכה פוטרת מגלות

ט. ובמדרש אמרו, למה עושים סוכות אחר יום הכפורים כלומר שהיה ראוי להיות אחר הפסח כמו שנאמר כי בסכות הושבתי את בני ישראל בהוציאי אותם מארץ מצרים,

שאם יצא דינם חובת גלות יהיו גולים, וזה יפלא לכל קורא וכי בזה יפטרו מן הגלות והוא יושב כמלך במושבו ומצטער פטור מן הסוכה.

אכן דיברו ברמז עמוק כי הנה נודע מה שאמרו בתקונים, בינה אתקריאת סוכה בגין דמסככת עלייהו שבעת ימי סוכות דאינון בנהא שבעת ימים תחת אמו, ועל כן אמרו שאם יצא דינם חובת גלות יפטרו בישיבת סוכה יען אתיהיב בה ברשותא כל חירו דעבדין כל חירו דכולא כל חירו דחייביא לדכאה לכלא כמו שאמרו בזוהר, ועל זה נאמר כי בסכו"ת הושבתי את בני ישראל בהוציאי אותם מארץ מצרים, כי לולי שנגלה עליהם אם הבנים שמחה דבה חירו דכולא לא היו נגאלים כמבואר בזוהר ובתקונין בכמה מקומות בטעם דאידכר יציאת מצרים באורייתא חמשים זמנין לרמוז כי יציאת מצרים מסטרא דיובלא שנת החמשים שנה כנודע.

י. ומן הדין היה לעשות הסוכה בפסח כי אז נגלה עליהם נהורא דאימא וגם פסח שבעת ימים תחת אמו קרינן ביה, אלא בחר הוא יתברך להיות אחר יום הכפורים לרחם על בני ישראל מתוקף גזירת הדין שאם יצא דינם חובת גלות ויגלו למקום מים הרעים חס ושלום יפטרו בהסתופפם תחת כנפי אמם דבה חירו דכלא כאמור, ועל כן הזמנה מילתא היא תכף אחר יום הכפורים להתעסק בה ולהסתופף בצל עשיית מצותה למחסה ולמסתור תחת כנפיה, יפרוש כנפיה יקחנו יצרנהו כאישון עינה.

יא. וביותר באה האזהרה הזאת להנגשים אל ה' אשר באו בסוד ה' אשר עליהם נאמר לא תקח האם על הבנים, הם ראויים להכין מושב אמם הבאה לשכון עליהם כי זוכין לסוכה עילאה מה שאין כן יתר העם כי לא זכו אלא לסוכה תתאה סוד הוי"ה ואדנו"ת, ועל זה נאמר ויעקב נסע סכת'ה סכת ה' עליונה אם הבנים אבל ולמקנהו שאר ישראל דאכלין תבן דאורייתא עשה סכת לבד סכת תתאה זו"ן על כן קרא שם המקום סכו"ת תרתי.

ראוי לעשות הסוכה בעצמו ולכל הפחות ישגיח בבנייתה

יב. ועל כן מצוה בם יותר מבשלוחם לאזור חיל ושלא לחוש על כבודם לענין עשייתה כי כל המרבה כבוד שמים כבוד שמים מתרבה וכבודו עליו יראה, ואף שאמרו בגמרא [7] כיון שנתמנה אדם פרנס על הציבור אסור בעשיית מלאכה בפני שלשה, מכל מקום במקום מצוה לא אסרו כדאמרינן בפ"ד דקדושין דאשכחיה רב יהודה לרב נחמן דקעביד מעקה אמר ליה לא סבירא ליה מר להא דרב הונא בר אידי אמר שמואל כיון שנתמנה אדם פרנס על הציבור אסור בעשיית מלאכה בפני שלשה אמר ליה פורתא דגונדרייא פירוש מעקה הוא דקעבידנא.

ובפרק כל כתבי אמרו, [8] רב חסדא פרים סילקא רבה ורב יוסף מצלחי ציבי רב ספרא [9] מחריך רישא רבא מלח שיבוטא וכו' לכבוד שבת ואף רב נחמן מכתף ועייל מכתף ונפיק וכו', ואפילו המלך דקיימא לן דאין כבודו מחול אמרו בגמרא בכמה מקומות מצוה שאני כמו שהארכנו בזה בפ"ב מפרקי שבת ע"ש, ואם לאו בר הכי הוא ואינו יודע עשייתה מצוה עליו לעמוד שמה על עשייתה ולהזמין כל צורכה הוא ולא שלוחו.

בעשיית הסוכה יכוין לבנות מה שפגם בעונו וסגולת שכרה

יג. ויכוין על ידי עשיית הסוכה כי בהיותו בונה סוכתו הוא מתקן על כמה בניינים רעים אשר בנה בשמים ממעל ממעלליו אשר לא טובים ואת ה' לא דרש ואת מעשה ידיו יהרסם ולא יבנם, ועתה נשוב ונבנה חורבות על ידי סגולת עשיית הסוכה בקדושה ובטהרה, ועל ידי מעשה הסוכה הגשמית זוכה לעשות לו סוכה רוחנית בגן עדן כמו שאמרו חז"ל, עתיד קודשא בריך הוא לעשות צל וחופה לבעלי מצוות אצל בעלי תורה שנאמר כי בצל החכמה בצל הכסף, וכן אמרו [10] עתיד הקדוש ברוך הוא לעשות סעודה לצדיקים מבשרו של לויתן ומן עורו עושה לכל אחד סוכה שנאמר התמלא בסוכות עורו, וכל זה זוכה על ידי מעשה הסוכה הגשמית בקדושה ובטהרה.

אזהרה שלא לבנות הסוכה ע"י גוי

יד. ועל כל פנים יהא זהיר לבל יעשנה על ידי גוי אלא על ידי בר ישראל יען כי קדושתה רבה היא מאד, וכשם שהזהירו שלא לסכך בדברים המקבלים טומאה מטעם כי כל ענין הסוכה היא להעביר גלולים והטומאה כאשר ביארנו לעיל על כן לא יבא בה ערל וטמא.

שבח הנזהר מדברים המקבלים טומאה אף בדפנות

טו. ועל שהיא אם הבנים הסוככת בכנפיה על בניה וזהו סוד הסכך הסוכך על דפנות הבנים בניה, על כן דוקא בסכך הקפידו על דבר המקבל טומאה יען כי אין הקליפה מגיע שם חס ושלום מה שאין כן הדפנות ולכן יכול לעשותם אפילו מדבר המקבל טומאה, אך זה הוא לענין הדין דאינה נפסלת בכך אכן אם יזהר מלעשותה כולה מדברים שאינם מקבלים טומאה מה טובו ומה יופיו ועושה רושם פה למטה ופנה למעלה כי כל מעשה האיש הישראלי הוא סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה.

עוד טעם לעשייתה במוצאי יוכ"פ כדי שתעשה בטהרה מעון

טז. ועל כן רבים מאנשי מעשה נזהרו לעשותה כולה תכף ומיד במוצאי יום הכפורים, והטעם מפני כי במוצאי יום הכפורים אין לך אדם מישראל שאינו טהור ומזורז ומלובן מיום הקדוש והטהור, באופן כי לא זו בלבד להיות נעשית מדברים שאינן מקבלים טומאה אלא גם יוסיפו תת כחה לעשותה בגוף טהור ונקי כדי להשרות שכינה במעשה ידיהם, יפרוש עליהם סוכת רחמים ושלום.

אזהרה שלא לעשות הסוכה במקום טינופת ותוכחה למזלזלים בזה

יז. ובכלל זה יהא זהיר מאד על נפשו להשגיח ולראות מקום עשיית הסוכה שיהיה במקום טהור רחוק מכל טינוף וריח רע, וכמה טח מראות עיניהם של אותם בני אדם שעושים סוכותם ולא יביטו מקום עשייתה אם ראוי להתכבד אם לאו ועושים סוכותם במקום הטינופת וריח המוחראות שכנגדה.

ולו חכמו ישכילו מה המצוה הזאת ומה טעם יש בה, הלא חרוד יחרדו כי היא מושב ומשכן לשכינה עליונה הבאה לפרוש עלינו סוכת שלום כנשר יעיר קינו על גוזליו ירחף, הכזה יהיה מושב יבחרהו במקום מגונה ומטונף ולא מצאה היונה מנוח לכף רגלה, והשכינה מה הלשון אומרת אם אב אני איה כבודי ואם אדונים אני איה מוראי, איזה בית אשר תבנו לי ואיזה מקום מנוחתי, הקריבהו נא לפחתך הירצך או הישא פניך ואף כי לפני אלהי עולם ה' ושבעה אושפיזין דיליה, ישתקע הדבר ולא תעשה כזאת בישראל חלילה.

חומר הזכרת שם שמים במקום ריח רע

יח. ועוד רעה חולה עד נפש יגיע שמנאץ את השם הנכבד והנורא לברך שם בתוך סוכתו כמה ברכות ואין זה מברך אלא מנאץ, ועליו אמרו [11] כי דבר ה' בזה הכרת תכרת הנפש ההיא הכרת בעולם הזה תכרת בעולם הבא מה שלא אמרו כן בל"ו כריתות שבתורה שאינו נכרת אלא בעולם הזה, שעל כן לא מנה התנא אותו בל"ו כריתות דקתני במתניתין [12] יען נשתנה עונשו משאר כריתות להיות נכרת בעולם הזה ובעולם הבא, והשכינה צווחת וגם אני נתתי להם חוקים לא טובים ומשפטים בל יחיו בהם, הוי מושכי העון בחבלי השוא.

וטעם הדבר מבואר בזוהר פרשת בראשית [13] דרוחא חדא אית בכל בית הכסא דעלמא דשרייא תמן ואתהני מההוא ליכלוכא וטינופא וכו', ומזה הטעם אסור לדבר בבית הכסא שלא לתת להם מקום להתאחז בענין הקול והדבור כי קדוש הוא, ומכל שכן שיתאחזו בדיבור דקדושה ונותן להם כח חס ושלום.

כמה פרטים בדין הזכרת דברי קדושה נגד מחיצות בית הכסא

יט. וכבר פסקו הפוסקים שכשם שאסור לקרות כנגד צואה כך אסור לקרות נגד בית הכסא אף אם יש לו מחיצות אם מגיע לו הריח, וגדולי האחרונים החמירו יותר בראיות מוכחות מהש"ס דבית הכסא אף שיש לו מחיצות הוה ליה דין צואה ממש לענין זה דכיון דהמחיצות שלו מיוחדים לקבל צואה הוה ליה כצואה אפילו במחיצה גבוהה עשרה, ודמיא לדין ספסל נקוב ולגרף של רעי כיון דמיוחד לכך הוה ליה כבית הכסא אף על פי שאין שם ריח רע.

ועל כן כתבו כי כל שיש בית הכסא בחצרו אין לקרות קריאת שמע ולהתפלל בחצר כל שבית הכסא לפניו כמלא עיניו כדין צואה, והיינו בבית הכסא שאין בו חפירה אלא הצואה מונחת על הקרקע כאותן שהיו בימי חכמי התלמוד על פני השדה, נקוט מיהא פלגא דכולן שוין דכל שמגיע לו הריח אפילו במחיצות גבוהות עשרה אסור, ומכל שכן אם יש מקום קבוע לקטנים העושים צרכיהם באשפה שבחצרות שאיסור גמור לעשות סוכה כנגדם אף אם אין מגיע לו הריח ואיתיה בכרת חס ושלום.

יתר דברי תוכחה למזלזלים לעשות סוכתם במקום טינופת

כ. הנה כי כן הייטב בעיני ה' כי יבא כל איש ישראל לזכות את נפשו לעשות מצוה רבה וגדולה כזאת אשר מי ימלל גבורות מצוה זו אשר האריכו בה קדושים משרתי עליון בספריהם ובפרט בספר הזוהר הקדוש, ולהיותנו בצלם אלהים דוגמא עליונה נצטוינו במצוה זו כמו שנבאר בס"ד בפרקים הבאים, וחס ושלום הוא יהפוך עליו בלהות על גופו ונשמתו בעשות אותה באתרא דשכינתא לא שריא תמן, אל ידרשהו אלוה ממעל ואל תופע עליו נהרה, וכל מגמת פנינו בימים האלה נזכרים ונעשים לזכות את נפשותינו ולהצילנו ממות להטיב לנו החתימה כי הכל הולך אחר החיתום כי משעת הנעילה הונח דבר משפט גבר בצריך עיון הכל לפי המעשה והטוב ההוא אשר ייטיב האיש ההוא העומד לדין כי אז מוחלין לו וחיה וכן בהפכו חס ושלום, ואיך ולמה הוא לא יחוס על נפשו להתחייב בנפשו כרת חמור בהיותו מנאץ את השם הנכבד והנורא על בלי הקפיד לו לעשות סוכתו במקום הטינופת חלילה.

ואם ישיבוני כי ההכרח לא יגונה כי אפס מקום אחר לעשותה, תשובתם נשאר מעל כי מי ביקש זאת מידם, ועל זה אמרו ההעדר טוב ממציאות רע כי אם יש לו מקום ראוי להתכבד יקיים מצות אלהיו ואם אין המקום ראוי ומפני כבוד ה' הוא מונע עצמו מלעשותה למצוה יחשב לו כמו שאמרו בגמרא [14] ישב אדם ולא עבר עבירה נותנין לו שכר כעושה מצוה, ואיה מצוה גדולה ורמה כהזדעזע האדם כל גופו ואיבריו קודם שיזכור את השם ויביט אם הוא במקום הראוי והוא מקיים מצות את ה' אלהיך תירא וכתיב ומפני שמי ניחת הוא.

ועל כן שמעו בנים ותחי נפשיכם ובדבר הזה תאריכו ימים על האדמה ותנו כבוד לה' אלהיכם לבחור מקום נקי וטהור לעשות מקום לה' משכנות לאביר יעקב, לאמור בפה מלא קומה ה' למנוחתך אתה וארון עוזך, ואף היא תשיב אמריה זאת מנוחתי עדי עד פה אשב כי אויתיה.

אזהרה לקנות צרכי הסוכה מממון של היתר

כא. עוד זאת אידרש לבית ישראל הניגשים אל ה' יתקדשו להזהר לעשות סוכתם מממון של היתר שיודע בעצמו שאין בם חשש אונאה וגזל כלל אלא שיהיו אותם המעות שמוציא לצורך המצוה מעמלו ומיגיע כפיו, כי אף כי לענין הדין סוכה גזולה כשרה שאפילו תקף את חבירו והוציאו מסוכתו וגזלה וישב בה יצא ידי חובתו שאין קרקע נגזלת, ואפילו גזל עצים ועשה מהם הסוכה יוצא ידי חובה שתקנת חכמים שאין לבעל העצים אלא דמי עצים בלבד, ומכל מקום זהו לענין הדין דבדיעבד אם עשה כן יצא, אכן לכתחילה לא יעשה כן בישראל חס ושלום לתת כח לחיצונים שיהיה להם חלק בקדושה.

ביאור האריז"ל בטעם חומר גזל ואונאה

כב. וכבר הודיענו הרב הקדוש האר"י זלה"ה טעמו של חומר הגזל והאונאה, שהגונב למטה יגרום שהקליפה תגנוב למעלה ניצוצות היוצאות מהשכינה לזה העולם וגם גורם שהקליפות יגנבו נפשות העולות למעלה, אשר על כן אם יהיה איזה מצוה שיהיה נעשית ממעות גזל ואונאה חס ושלום נותן לחיצונים אחיזה בה, ומכל שכן במצוה זאת כי גדול עונו יען כי מדת הסוכה להעביר גילולים מן הארץ להשמדם עדי עד והוא נותן להם מקום אל הקדש פנימה חס ושלום, והשכינה ושבעה אושפיזין דילה ברוח יברחו משם שאוג ישאגו לאמור הוי בונה ביתו בלא צדק, וכשם שאמרו בלולב הגזול [15] שהוא כצווח לפני המקום ברוך הוא ואומר גזול אני חמוס אני ומלאכי השרת אומרים אוי לזה שנעשה לו הסניגור קטיגור, ובודאי כי לאו דוקא שגזל הלולב אלא אף אם לקחו מממון שאינו של היתר שגזל וגנב מחבירו נעשה קטיגורו כן הדבר הזה לענין הסוכה.

דיוק דברי המדרש בחומר נקיות הממון מגזל והמכשלה בזה

כג. ואמרו במדרש ויקרא [16] זה לשונו, מה כתיב למעלה מן הענין והיה כי יחטא ואשם והשיב את הגזלה אשר גזל ואחר כך זאת תורת העולה, אמר הקדוש ברוך הוא אם בקשת להקריב קרבן לא תגזול לאדם למה כי אני ה' שונא גזל בעולה ואימתי אתה מעלה עולה ואני מקבלה כשתנקה ידך מן הגזל ע"כ, ובחון לשון הזהב שכפלו הדבר לחזור ולומר אימתי אתה מעלה עולה ואני מקבל כשתנקה ידך מן הגזל, רוצה לומר כי אין הדבר הזה בלבד כשתגנוב שה מן העדר ותקריב לפני אלא שתנקה ידך מן הגזל ניקוי גמור שלא תביא מממון שאינו של היתר כי אז לא נקית מאיסור גזל בעולה אלא והייתם נקיים מחמס אשר בכפיהם.

על כן בדורות אלו כי בעונותינו שרבו אין נקי מעון הגזל והחמס והאונאה ומה שנראה להם כי בהיתר בא אליהם שמה הרשע, והם לא ידעו ולא יבינו כמה דינים ומשפטים יש בזה אשר רבו מספר איזה נקרא גזל ואונאה וגונב דעת חבירו וה' הטוב יכפר בעד.

ראוי לייחד למצוותיו מעות הנקיים מגזל ויתר פרטים בזה

כד. לכן טהור ידים יוסיף אומץ לייחד מעות אשר יודע בודאי הגמור בהם כי לא באו לו בשום איסור ויעשה המצוות בהם ובזה יראה וירצה, וכן לא יעשה אדם סוכתו לכתחילה בקרקע של חבירו שלא מדעתו וכן לא יעשנה בקרקע שהיא של רבים שגוזל את הרבים, ועוד החמירו לכתחילה שלא ישב אדם בסוכת חבירו שלא מדעתו.

כה. ואף גם זאת יהא זהיר כל אדם אם נמצא אצלו הדס או שאר דברים העשויים לסכך שלא יקצצנו הוא בעצמו את הסכך מפני שסתם שדותיהם ויערים של גוים גזולים הם ושמא מישראל גזלוה, אלא יקנה אותם מן הגויים ויניח אותם לגוי לקצץ שיהיה לגבי ישראל יאוש שכבר ודאי נתייאשו הבעלים וגם שינוי רשות, ואפילו ברשות הגוי יהא נזהר שלא לקצוץ משום דאז לא יהא שינוי רשות משום דהיאוש נעשה ביד ישראל, וכן הדין בערבות לולב כמו שנבאר בס"ד.

כמה פרטי דינים בהכשר עשיית סוכה

כו. ובעשייתה יהא זהיר מדברים הפוסלים אותה, הראשון מה שכתבנו לעיל שלא לעשות הסכך מדברים המקבלים טומאה משום שאנו צריכים לעשות סוכה ממה שמאספים מפסולת גורן ויקב דכתיב חג הסוכות תעשה וכו' באספך מגרנך ומיקבך, ומשם למדו שאין מסככין אלא בדבר שצומח מן הארץ והוא עכשיו תלוש ואינו מקבל טומאה דומיא דפסולת גורן ויקב שיש בהם כל הדברים הללו, אך אם יש בהם אחד מהדברים הללו שאינו צומח מן הארץ או אף אם צומח מן הארץ והם כלים המקבלים טומאה אין מסככין בהם אף אם נשברו שעכשיו לא נשאר בהם שיעור קבלת טומאה פסולים דהואיל ואידחו אידחו ואינן חוזרין להכשירן, על כן לא יפה עשו אותם בני אדם שבהעדר מהם פצמים ונסרים מסככין בכלי ביתם שנשברו כגון מרה או סולם וכיוצא בהם שאפילו להניחו על הסכך להחזיקו אסור.

כז. עוד יזהר בעשייתה לעשות הדפנות קודם הסכך שאם עשה הדפנות אחר עשיית הסכך היא נפסלת בכך אפילו בדיעבד לפי שנאמר חג הסוכות תעשה לך, ודרשינן [17] תעשה אתה כלומר ולא מן העשוי, וכיון דלא מתכשרא הסוכה דהיינו הסכך אחר כך אלא על ידי הדפנות הוה ליה הסכך כאילו עשוי מאיליו כשגמרו הדפנות ואין זה תעשה, מיהו נראה דסכך שאמרו היינו ההדס או שאר דברים המסככים בהם שהוא עיקר הסכך,

אכן בתחילת עשייתה אם נתן הפצמים והנסרים בסכך קודם עשיית הדפנות אין בכך כלום הואיל ואין זה עיקר הסכך וזה פשוט.

כמה אזהרות לעושים מחיצות הסוכה מיריעות ומרבדים

כח. ואם עיקר הדפנות עושה על ידי מרבדים ואינו חושש לדפנות של קנים שיהיו כהלכתן דמרבדים אלו אינם עומדים ברוח מצויה, אז יזהר לקשור אותם קודם שיסכך הסכך בהדס כי אלו הדפנות הם העיקר הואיל ולא נזהר במחיצות של קנים לארוג בקנים בפחות פחות משלשה ואם לאו פסולה משום תעשה ולא מן העשוי.

כט. ועוד יזהרו אותם העושים מחיצות מיריעות של פשתן דקות שאף שקושרים אותם זימנין דמנתקיה ולאו אדעתיה והוה ליה מחיצה שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה וכל שאינה עומדת ברוח מצויה אפילו דירת עראי לא מקרי וסוכה לפחות דירת עראי בעינן, ועל כן צריכים אז ליזהר לארוג המחיצות של קנים בפחות משלשה טפחים כי הם עיקר המחיצות כאמור.

אכן אותם בני אדם שעושים מחיצות של פשתן ולא אורגים המחיצות של קנים בפחות משלשה אין להם על מה שיסמוכו שהיריעות אינן יכולין להתיר הרחקת הקנים ביותר משלשה טפחים, אכן העושים המחיצות במרבדים גסים אינן צריכין להזהר במחיצות לארוג אותם בפחות משלשה טפחים, ואף על פי כן ירא שמים יצא ידי כולם ויעשם כתקונן משום דזמנין בימי החג מגביהים אותם להאיר לסוכה וכיוצא.

שיעור מחיצות סוכה, ויבאר שמצוה מן המובחר בד' מחיצות

ל. ולפי הדין הכשר סוכה הוא שנים כהלכתן ושלישית אפילו טפח, ועל כן מי שכבד עליהם הדבר לארוג אותם בפחות משלשה טפחים יארוג לפחות שנים כהלכתן ושלישית אפילו טפח והשאר פטור, אך הנגשים אל ה' יתקדשו לקיים זה אלי ואנוהו התנאה לפניו במצוות עשה סוכה נאה וכו', והמצוה מן המובחר לעשות למאן דאפשר לו ארבע מחיצות שלימות ואז יקויים גם כן תשבו כעין תדורו.

לא. וגם רמז דבר העולה היא למעלה נגד ד' רגלי המרכבה, שלש כהלכתן כנגד אברהם יצחק ויעקב ורביעית טפח כנגד דוד שהוא רגל רביעי ואלו הארבעה הם עיקר השבעה והשאר בכלל, אלא לפי ההלכה שתים כהלכתן ושלישית אפילו טפח גם כן בא הרמז אל הגדולה והגבורה והשלישית טפח כנגד מלכות שמים, ועוד סודות נעלמים נרמזו בה כנודע לבאים בסוד ה'.

בענין הנוהגים לסמן מחיצות הסוכה ודיוק דעת האר"י בזה

לב. וכתבו האחרונים שיש לתת סימן למחיצות הסוכה כדי לראות סדר עמידתן שלא ישנה משנה לשנה, והביאו הירושלמי שאמר והקמות את המשכן כמשפטו וכי יש משפט לקרשים אלא קרש שזכה ליתן בצפון ינתן בצפון, וטוב להזהר בדבר אך אם לא נתן לא עיכב.

ובענין עטיפת הטלית שנוהגים כמה בני אדם לתת סימן הצד שעל ראשו שלא יתהפכו עליונים למטה ותחתונים למעלה, כתב מהרח"ו זלה"ה זה לשונו, ראיתי למורי ז"ל שלא היה מקפיד בלבישת טלית לשים תמיד צד אחד של הטלית על הראש כמו שנוהגים הרבה בני אדם ומורי ז"ל לא היה מקפיד כלל בזה ע"כ, ומכאן ידון המעיין לכאן שאין להקפיד כל כך בזה.

אזהרה שלא לעבות סכך הסוכה וסודו

לג. עוד יזהר כל אדם שלא יעשה סכך הסוכה מעובה מאד אלא כדי שיהיו הכוכבים הגדולים נראים מתוכה שכן משמעות לשון סוכה שדרכה להיות כך, כי אף כי בדיעבד כל שהמטר יכול לירד לתוכה שם סוכה מקרי וכשרה, מכל מקום טוב להזהר לכתחילה שיראו הכוכבים הגדולים מתוכה.

כי יש רמז נכון לדבר ליודעים חן לרמוז לניצוצי החסדים שדומים לכוכבים המאירים מהאם רובצת על הבנים כנודע בסוד ופרוש עלינו סוכת שלום וכו' ע"ש.

אזהרה למסככים בסכך דק ביותר

לד. אכן הרבה מהמון העם הפריזו על המדה ועושים סכך דק מאד שיש בה אויר הרבה וכמעט יש שלשה טפחים במקום אחד ואין צילתה מרובה מחמתה והיא פסולה בלי ספק וצריך להזהירם בזה, וכן בכל אלה הדברים הנזכרים לעיל כי הם לא ידעו ולא יבינו וכדי שלא לחזור ולטרוח אחר כל הדברים הצריכים להכשר סוכה עושים אותה דרך עראי מן הבא בידם ומכניסין עצמם בספק ביטול מצות עשה מן התורה ובספק ברכות לבטלה בכל יום וכל ישראל קדושים הם ושוגגים הם, אכן בהודיע אותם כל העונשים של ברכה לבטלה וביטול מצות עשה וכי היא מנוח אשר ייטיב להם בעולם הזה ובעולם הבא כמו שביארנו לעיל בשם הזוהר אשר בצילו נחיה בגוים נאמר על צל סוכה, אז כל העם ישמעו ויראו ולא יזידון עוד.

ראוי לנאות הסוכה ולסככה בדברי ריח ונוי ויתר פרטים בזה

לה. וכל עוד שיהא האדם שמח וטוב לב לזכות בעשייתה עד שמפני כך עושה בה תוספת טובה יותר ממה שנצטוה מפני חיבוב המצוה ולנאותה, כגון לעשות לה פתח

בעיגול ולתת משקוף למטה וכיוצא מהדברים העשויים לנוי סוכה, בזה יש לו שכר אחר נוסף על שכר עשייתה.

והמדקדקים מסככין אותה בדבר שיש לו ריח טוב ואינו מתייבש כדי שיהא תאב לדירתה ולא יקוץ בה ויצא, ומזה הטעם לא יעשה אותה במקום שאינו ראוי מקום אשר השמש מכה בכח או הרוח מנשב בכח או שהוא מקום זבובים ויתושים שמפני אלה הדברים יניח אותה ויצא שמצטער בה והוה ליה כאילו מתחילה עשאה שלא לשבת בה בקבע, וכן לא יעשה כי כל שבעת הימים צריך להיות סוכתו קבע ודירתו עראי כאשר נבאר בס"ד, ועל כן החכם עיניו בראשו להיות עושה סוכתו במבחר המקומות כאשר יבחר מיטב שדהו ומיטב כרמו לחצרותיו וטירותיו משכנות מבטחים אשר לא יכם שרב ושמש כן יעשה למשכן המלך ה' צבאות כדי שלא יקוץ וימאס האדם לשבת בקדושתו.

תוכחה לעשירי עם המזלזלים בעשיית הסוכה

לו. והמכשלה הזאת תחת ידיהם של עשירי עם המקלים במצות עשיית הסוכה וישליכו אותה אחרי גוום ועזבו לאחרים לעשותה ולפעמים על ידי בניו ובני ביתו או יד עבדו או יד שפחתו, ויעשו אותה כמלונה במקשה וכסוכת גנבים ודפנות רעועות אחת למעלה ושבע למטה ויבז בעיניו לשלוח יד במעשה המצוה אשר ציוהו ה' אלהיו.

ואולם כאשר יבואו לבנות להם חצרותם וטירותם וחדרי משכיותם, עומדים תמיד כל היום על העם העושים במלאכה חרשי העץ והבונים ולגודרים ולחוצבי האבן לחשוב מחשבות לעשות בכל מלאכת מחשבת ושכיות החמדה בטירותם ובחדר משכבותם, ולא ייעפו ולא ייגעו מאז הבקר ותעבור המנחה לקנות עצים ואבני מחצב לחזק את בדק בתימו לעולם קראו בשמותם עלי אדמות, וכל המרבה לנאות את ביתו במשכיות זהב טהור הרי זה משוגע.

אוי להם כי שנאו דעת ויראת ה' לא בחרו, תחת זאת רגזה ארץ תחת עבד כי ימלוך ושפחה כי תירש גבירתה שלא עשו כהנת כפונדקית לעמוד שעה אחת לעשות משכן ומושב למלך ה' צבאות ולפאר מקום מקדשו ומקום שבעת אושפיזין קדישין הבאים אל הסוכה.

לז. ועל זה חרה אף ה' בעמו לאמר ולא אותי קראת יעקב כי יגעת בי ישראל, כל היום לא ייעף ולא יגע בביתו ובהיכלו כולו אומר כבוד והניח כל עסקי סחורתו ומעשהו והתעסק בבנין הבית ויסד הבית אבני גזית ועשה שם חדרי חדרים תחתיים שניים ושלישיים ועליות מרווחות ובכתלים ציייר כרובים ותמורות וציצים ופרחים, וכשבא לעשות משכן

כבודי לבא אליהם ולפרוש סוכת שלומי יגעת בי ישראל ונטשת לעשותה ביד עבדך או שפחתך כאשר יבא בדפנות רעועות וסכך רעוע כסוכת היוצרים.

הטוב היות כותלי ביתך משוחים בששר ומשכיות החמדה וביתי וחומתי ככותלי הפחמי ויוצר כלי חרש, המעט מכם את אשר הקלתם בכבודי ובכבוד מצוותי ותורותי בשאר הימים כי תבואו להוסיף על חטאתיכם פשע רב גם במצוה הזאת אשר היא לטובתכם להנאתכם לשבת בה תחת כנפי להגין עליכם משטן רע ומפגע רע אשר בצילה תחיו בגוים, אוי להם כי נדדו ממני ואותי עזבו מקור מים חיים ה' לחצוב להם בורות בורות נשברים ושם יפולו שדודים ואין מקים.

לח. **ולו** חכמו ישכילו מה המצוה הזאת ומה טעם יש בה יעלו על לבם לדעת מה אחריתם ואחרית חדרי משכיותם, כי על כן באה המצוה הזאת בזמן הזה אחר אסיפת גורן ויקב בארץ ישראל כמו שנאמר באספך מגרנך ומיקבך, לפי שבזמן הזה זמן בעיטה לכל שהאוצרות מלאים כל טוב והאדם כבר נאסף לעיר ומטיח את גגו ומחזק בדק ביתו להשמר בו מזרם וממטר ומרוח ושאר פגעים, על כן באה המצוה הזאת צא מדירת קבע ושב בדירת עראי כדי שזכור יזכור הנפש המתאוה כל הדברים הגשמיים יום אשר תצא על פני צורי היעלים ושכן חררים במדבר, ושבעה ימים שיושב בסוכה יהיו להזכיר כי שבע עדנין יחלפון עלוהי כמו שנבאר באורך ברמזי דיני הסוכה.

לט. **ובהתעסקו** הוא בכבודו ובעצמו בעשייתה ישפיל רום גאוותו אשר כביר מצאה ידו בכבוד עושרו ויך לבו בקרבו לאמר, מה זה ועל מה זה להניח בתי ארזים ועליות מרווחות לשבת בסוכות, אין זה כי אם האלהים עשה שייראו מלפניו וילמדנו דעת שאל ישים אדם בטחונו בגובה ביתו וחיזוקו ותיקונו הטוב ואף כי יהיה מלא ביתו כסף וזהב כי הכל הבל, ועל כן ציונו ה' אלהינו לצאת מדירת קבע לבא בדירת עראי להודיע כל אלה, ועל ידי כן אזי יכנע לבבם הערל לאמר נירא נא את ה' אלהינו וישעבדו את לבם לעבוד את ה' באהבה ובחיבה ויתנאו לפניו במצוות.

אכן בהיות כי לבם שמו שמיר ושית ותהי יראתם מצות אנשים מלומדה לא יעלו על לב לעולם לזכור את ה' אלהיהם, ואף אם עושים סוכה קלה בעיניהם קדושתה יען אינם משגיחים רק לגשמיות המצוה ולא יתנו לב גם עינים לראות בפנימיותה מה היא ומה נעשה בה בשמים ממעל ועל הארץ מתחת ועל כן עומדים ושוחקים ופוחזים בתוכה כברחובות קריה ומערת פריצים, אוי לעושה אלה לא תמוש רעה מביתו לעולם.

סגולת הסוכה להגן על האדם בעת צרה

מ. ושומע לנו ישכון בטח ושאנן מפחד רעה כי כן היא סגולתה של מצוה זו כמו שאמרו בזוהר פרשה תצוה [18] שסגולתה להגין על האדם בעת צרתו זה לשונו, ובעי עמא קדישא למיתב תחות צלהא ברזא דמהימנותא ומאן דיתיב בצלא דא יתיב באינון יומין עילאין לעילא לחפייא עליה ולאגנא עליה בשעתא דאצטריך ע"כ.

תוכחה לבטלים מסוכה ביתר ימי החג, ויבאר חומר ביטול עשה

מא. ויותר מזה רעה חולה כמה בוערים בעם הסומכים על סוכת הקהל ואוכלים בה לילה הראשונה כשיעור כזית ושאר ימי החג אוכלים בתוך ביתם, ולא יתנו על לב לעולם ביטול מצות עשה מן התורה הואיל והשיגה ידם לעשותה וחס על מעותיו או יגיעתו וטורחו או ביטול מלאכתו.

מב. והמכשלה הזאת באה להם יען כי דומה בעיניהם כי המבטל מצות עשה לא יקראנו עון בדבר אלא שאם עשה תכתב לו בספר זכויותיו ואם נתרשל ממנה וביטלה לא הרויח כלום ולא הפסיד כלום, ועל ידי מחשבה הרעה הזאת יבטלו כמה מצוות עשה ואם יזדמן להם המצוה בלי טורח ויגיעה יעשו אותה ואם תקשה בעיניהם יעזבנו בין מצד טורח גופו בעשייתה בין מצד חסרון כיס.

וכבר שאגו ככפירים חכמי המוסר בזה וכתבו כי גדול העונש המבטל מצות עשה מעונש העובר מצות לא תעשה, כי המבטל מצות עשה הוא הוא סיבת התרשלותו ועצלותו בעשייתה והוא מיעוט אמונה שבו ונמצא פורק מעליו עול מלכות שמים ומזלזל במצותיו ועונשו גדול, אבל העובר על מצות לא תעשה אם תתגבר עליו יצרו והשיאתו תאות העבירה ועבר אם יחזור בתשובה מוחלים לו אבל אם נתבטל ממצות עשה הוא הפסד שאין לו חלף וחסרון שאינו מתמלא ואבידה שאינו יכול להשיבה, והראיה העצומה בזה שאם לא היה העון ביטול מצות עשה חמור מדין עונש לא תעשה למה אמרו אתי עשה ודוחה לא תעשה, וכבר כתבתי בפ"ה דיוה"כ בזה שעל כן תיקנו בוידוי יום הכפורים על מצות עשה ועל מצות לא תעשה ע"ש.

מג. על כן כל איש ישראל אשר השיג ידו לעשותה והנה מקום איתו לעשותה בביתו לא תעשה כזאת לסמוך על סוכת הקהל ולבטל מצות עשה מכיסו ומממונו ולעשות סעודתו קבע חוץ לסוכה כל שבעת הימים חס ושלום כי עונשו רע ומר באחרונה, וכל שכן למי שלא חש להכנס לתוכה כל ימיו דודאי לאו מזרעא דישראל הוא ולית ליה חולקא באלהא דישראל כמו שאמרו בזוהר.

לא כן עם הקודש המתקדשים והמטהרים ראוי ונכון שלא להתרשל במצות עשה, ודרך צדיקים ובעלי נפש להיות ששים ושמחים בעת בא זמן המצוה רבה והגדולה הזאת ויתר מצוות החג הקדוש הזה ישמחו יעלצו לפני אלהים וישישו בשמחה ירוצו ולא יגעו ילכו ולא ייעפו להתעסק בהם באהבה רבה ובחיבה יתירה, וכל אדם יאחז דרכם הטוב לבטל איזו שעה בימים האלה לתת כבוד לה' אלהי ישראל להתעסק במצוותיו ויגיל וישמח בעשייתם וכבר הארכנו בזה בפרק הבא בס"ד.

טעם שאין מברכין שהחיינו בעת עשיית הסוכה כ"א בעת הקידוש

מד. ועל עשייתה מן הדין היה ראוי לברך שהחיינו כשעושה אותה לעצמו שכל דבר חדש שאדם עושה לעצמו חייב לברך עליו שהחיינו אלא שנהגו לסדרה על הכוס, ואף על גב דזריזין מקדימין למצוות מכל מקום לפי שאין חייבים לברך אלא העושה לעצמו ולא העושה לאחרים ועכשיו נוהגים שאחד עושה לפעמים סוכה לכמה בני אדם ואין סברא שיברך העושה לאחרים שהרי אין שייך הודאה זו אלא בדבר שהוא שמח בעשייתה והעושה לאחרים אינו שמח בעשייתה אלא העושה לעצמו לפיכך כל אחד שהיא שלו כשיכנס בה חייב לברך כמו הלובש בגד חדש אף על פי שהוא לא עשאו שמברך ואין הכל בקיאין בזה, לכך נהגו לסמוך כולם אכסא דקידושא ואפילו העושה לעצמו, ועוד נמי מטעם דיש שם קבע יותר.

מעלת הדיבור במצוה קודם עשייתה

מה. אכן על כי כל מצוה ומצוה צריך להיות בדיב"ור ובמח"שבה ובמ"עשה, המחשבה היא הכוונות במצוה למי שחננו ה' בחכמה ובינה שיודע סודה וטעמה עד שיד שכלו מגעת, והמעשה הוא עשיית המצוה בשמחה ובזריזות שלימה לה' אלהינו ותמיד יהא כונתו שעושה מצוה זו כדי לעשות נחת רוח ליוצרנו שאמר ונעשה רצונו, הדיבור הוא שידבר המצוה בפיו קודם שיעשנה ויוציאנה בשפתיו בלשון אשר היא כתובה, ואחר כך יאמר הריני מוכן ומזומן לקיים מצוה פלונית לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה וכו', על כן האיש הירא בבא לעשות הסוכה מצוה עליו גם בשעת עשייתה להוציא בשפתיו ולומר.

תפלה קודם עשיית הסוכה

מו. הריני מוכן ומזומן לקיים מצות חג הסוכות תעשה לך לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו ורחימו ודחילו ליחדא שם י"ה בו"ה ביחודא שלים בשם כל ישראל, ויהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שעל ידי עשיית מצוה זו יתוקן סוכת דוד ותעלה היא למעלה אצל צדיק העליון יחדיו ידובקו סוכת דוד עם הצדיק חי ועם נצח

והוד תרין קיימין דגופא, ויתוקן כל מה שפגמנו והרסנו ופרצנו גדרה ושלחנו בעירה וביער בשדה תפוחים, עתה על ידי עשיית הסו"כה ובניינה נשוב ונבנה חורבות ואמלאה זו במלואה החריבה זו גבול הרשעה נפלה ולא תוסיף קום ערו ערו עד היסוד בה.

וטהר את נשמותינו לאהבה וליראה את שמך יראת הרוממות ונזכה ונחיה ונירש פרישת סוכת שלומך ורחמיך תמיד עלינו ויהי רצון שתשרה שכינה במעשה ידינו, ויהי נועם ה' אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו, ובזכות המצוה הזאת אשר היא אתר חירות דכולא תטיב לנו החתימה ונזכר ונחתם בספר חיים ברכה ושלום ופרנסה טובה וישועה ונחמה אנחנו וכל עמך בית ישראל לחיים ולשלום אמן כן יהי רצון.

ציונים והערות לפרק א

1) זוהר אמור דף צ"ט ע"ב. 2) יומא דף כ' ע"א. 3) זוהר פנחס דף רנ"ה ע"ב. 4) מנחות דף כ"ט ע"ב. 5) ירושלמי סנהדרין פ"י ה"ב. 6) זוהר פנחס דף רנ"ב ע"א. 7) קדושין דף ע' ע"א. 8) שבת דף קי"ט ע"א. 9) רב ספרא כצ"ל, וכמו שהביא המחבר גמרא זו בפ"ב מפרקי שבת וגרס שם רב ספרא, אלא שבדפו"ר נתחלף כאן רב ספרא לר' פפא, ולא יפלא כי במרוצת הכתיבה מצינו במקו"א שנתהפך החילוף מרב פפא לרב ספרא כמו שיראה המעיין בתירוצו של המחבר בפי"ב מפרקי שבת במש"כ על סוגיא דברכות דף ח' ע"א, ועיין מה שצויין שם בהערה 348. 10) ב"ב דף ע"ה ע"א. 11) סנהדרין דף צ"ט ע"א. 12) כריתות דף ב' ע"א. 13) הקדמה לזוהר בראשית דף י' ע"ב. 14) מכות דף כ"ג ע"ב. 15) פסיקתא פסקא כ"ז אות ו' ובויקרא רבה פרשה ל' אות ו'. 16) עי' תנחומא צו אות א'. 17) סוכה דף י"א ע"ב. 18) זוהר תצוה דף קפ"ו ע"ב.

פרק ב - קדושת הימים קודם סוכות - דיני ד' מינים ורמזיהן

קדושת הימים שבין יוכ"פ לסוכות וטעם שאין אומרין בהן תחנון

א. אמרו הראשונים כי ארבע ימים שבין יום הכפורים לחג הסוכות נזכרים ונעשים כימים מקודשים כי הם מקודשים שקדשום שמים בכמה קדושות, הן מצד שהם ימים שבין שתי קדושות יום הכפורים וקדושת החג והם כחול המועד, והן מצד שבהם עוסקים עם הקודש כל איש ישראל במצוות סוכה ולולב וארבעה מינים ומעשים האלו מביאים את האדם לזכור את ה' אלהיו לאהבה אותו ולדבקה בו ולשמוח בשמחה רוחניית לעבוד את ה' בשמחה ובטוב לבב.

ועל כן הארבעה ימים האלה כיום טוב הם לישראל וכמו שאמרו במדרש שהביא הטור ריש הלכות ראש השנה שאמר, במוצאי יום הכפורים עוסקים במצות סוכה ולולב ואין עושין עוונות ולכך קוראין יום טוב ראשון ראשון לחשבון העונות, ועוד אמרו טעם לפי

שבאלו הימים נשלמה הבית המקדש של שלמה המלך עליו השלום ועל כן הם כיום טוב ואין נופלין על פניהם בהם.

בסוד ד' ימים אלו והמזמורים שראוי לומר בהן

ב. וליודעי דעת ומביני מדע הדבר ברור מה הימים האלה ומה טעם יש בם כי גדלה מעלתם למעלה בעליונים כנודע מדברי הרב זלה"ה כי רחל אמנו קבלתה ביום הכפורים ה' גבורות פחדה ועתה מקבלת ה' חסדי בית אמה מלמטה למעלה מפני ריבוי גבורות שבה, ולפיכך יום ראשון שאחר כפור נוטלת מבית אמה חסד דהוד וביום שני חסד נצחה וביום שלישי חסד שבתפארת וביום הרביעי חסד שבגבורתה, ומפני העילוי הזה אשר עולה שכינת עוזינו במדות החסד ובמדות הרחמים על כן הימים האלו אין מתענין ואין אומרים תחנונים בהם מה שאין כן בימים שבין ראש השנה ליום הכפורים שאומרים תחנונים מפני שבימים ההם נוטלת בחינת פחד הגבורות כנודע, וטוב לכוין בכל יום אל החסד שהוא ולומר אחריו מזמור מ"ב כאיל תערוג על אפיקי מי"ם ומזמור כ"ט מזמור הבו לה' קול ה' על המי"ם וכו'.

התעוררות להתקדש בימים שאחר יוכ"פ וחומר החוטא בהן

ג. כי על כל אלה צריך כל אדם להתקדש עצמו בקדושה יתירה באלו הימים במצוות ומעשים טובים ויהי מורא שמים עליו ביותר משאר הימים, ויזכור ואל ישכח כל מה שהתענה והתוודה ביום הכפורים הקדוש וכמה תפילות ותחנונים אשר כל אשר יש לו עינים לראות עיניו יחזו כח ועוז אותם התפילות בוקעים שבעה רקיעים לעלות למעלה לרצון לפני ה' אלהינו, וחס ושלום אם יחטא ואשם אחר כל אלה יאבד טובה הרבה כי ימצא המקטרג את ידיו לקטרג עליו לאמר רמאים הם בניך ולבם לא נכון עמך ובלשונם יכזבו לך ולא נאמנו בבריתך ולא עשו תשובה אלא לפנים מפחד ה' ומהדר גאונו של יום הדין הנורא עד יעבור זעם, ועתה יוסיפו לחטוא ככלב שב על קיאו ואת כבוד מלכותך השליכו אחרי גוום שפוך חמתך וכו' חס ושלום.

טעם שנוהגים להשכים אחר יום כפור

ד. כי על כן נהגו ישראל להשכים לבית הכנסת למחרת יום הכפורים כיום הכפורים עצמו כדי שעולתה תקפוץ פיה ואל ישטין עלינו, ומה גם כי צריך כל אדם להיות יראו וחרד בלבו כי כולם תלויים ועומדים עד יום השביעי לחג יום הושענא רבה שבו גמר הדין וניתן הפסק דין אם למות אם לחיים שמא עדיין לא נגמר דינו ומשפטו תלויה, כי אף על פי שאדם נכתב ביום הכפורים למה שנגזר עליו מכל מקום עידי חתימה כרתי והכל הולך אחר החיתום, ומאחר שהוא והעולם לענין החתימה עדיין הוא בדין והיה

אם יחטא ואשם באותם הימים נמצא מכריע את כל העולם לכף חובה אם תהיה בכף שקולה ואז כל אבדן הנפשות שימותו תלויים עליו.

יתר דברי התעוררות על היראה בפרט בימים שקודם הו"ר

ה. ואם אמרו חכמים[19] כל העובר עבירה אחת אפילו יום אחד בשנה מעלה עליו הכתוב כאילו עבר כל השנה כולה וכו', כל שכן וקל וחומר כשיחטא ואשם בימים האלה עוד המלך במסיבו וכל צבא השמים עומדים מימינו ומשמאלו כי חטאתו גדול מנשוא כי בחמלת ה' אותנו רצה לזכות את ישראל והרבה לנו מצוות בימים הנוראים האלה כדי להשלים את נפשותינו להטיב לנו החתימה, היתכן כי נהפוך את פנינו מאיתו להרע או להטיב חלילה לעשות הפך כוונתו הטובה ואהבתו וחמלתו.

וכבר כתבנו בפ"י דיוה"כ שטעם השופר שתוקעים במוצאי יום הכפורים עיקר הטעם הוא כדי לעורר הלבבות ולהכניעם שלא ישליכו אחרי גווים התשובה אשר עשו אחר עבור יום הכפורים, על כן בא קול השופר סמוך ליציאתם לעוררם להיות מורא שמים על פניהם לבלתי יחטאו ולהיותם מחזיקים בחוקי האלהים ותורותיו כדי להטיב להם החתימה.

ו. ומן הדין היה ראוי לתקן ולומר כל אלו הימים בתפילה כמו בשעת הנעילה שאמרנו וחתמנו, אלא לפי שכבר נעשה החותם בעת הנעילה מה שיהיה אלא שהונח החתימה בצריך עיון לפי מעשה האדם אשר יטיב למסירת הפתקין בליל הושענא רבה, וכבר על העיקר שהיא עת החתימה העתרנו עליה בעת הנעילה על כן לא תיקנו לומר חתמנו בתפילות הימים האלה.

ומה גם כי סגולת עשיית המצוות שבימים אלו זכות המצוה מגנא ומצלא מכל רע כמו שנאמר שומר מצוה לא ידע דבר רע, ולכן לא חשו להזכירה להורות חוזק אמונתינו בסגולת המצוות אשר בחמלת ה' אותנו רצה לזכות את ישראל שעל ידי המצוות יצא כל אדם בדימוס וזכאי בדינו בלי ספק בעשותו פרטי מצוות החג הקדוש הזה ככל חקותיו וככל תורותיו, והן הן פעולת התפילה עצמה שהיינו מתפללים בימים שמראש השנה עד יום הכפורים, אף כי לפי סודן של דברים אין מקום לחקירה זאת כנודע למי שהריחו בסוד ה'.

אזהרה להשמר מן החטא בפרט אחר יוכ"פ שהיצר מתגרה להחטיאו

ז. כלל הדברים כי אלו הימים גם כן קדושים עליונים המה כמו העשרת ימי תשובה להיות כל אדם ירא וזחל בלבו לבלתי יחטא כחוט השערה, יען לפי הקדושה שנתקדש ביום הקדוש כך ידקדקו עליו מלמעלה כמו שנאמר וסביביו נשערה מאד.

והחכם עיניו בראשו להזהר ולהשמר יען כי אחר שמתקדש האדם בקדושת מה קרוב הוא לחטוא יותר משאר זמנים מפני כי קנאין פוגעין בו ומבקשים להפילו מאיגרא רמה לבירא עמיקתא, כי על כן צריך להיות עיניו פתוחות בימים אלה יותר משאר הימים לבל יפול שדוד ביד אכזר ואז בודאי ימצא עזר כנגדו כמו שאמרו הבא לטהר מסייעין אותו הואיל וכל ישעו וכל חפצו לעבוד את ה'.

ביאור מ"ש ביו"ט א' של סוכות ראשון לחשבון עוונות

ח. ואותה שאמרו [20] שיום טוב ראשון של חג הוא ראשון לחשבון עונות לא באו לומר כי הותרה הרצועה בימים האלה לכל מה שיחטא ואשם כי לא יחשוב ה' לו עון חלילה, כי מי פתי יאמין בזה להיות ארבעה ימים מקודשים אלו וגם כל העולם במאזנים לעלות אם למות אם לחיים להיותם הפקר איש כל הישר בעיניו חס ושלום ואדרבא עונש העבירה בימים האלה חמור טפי.

ואולם מה שאמרו ראשון לחשבון עונות על הרוב ידבר מסתמא כי אין ישראל עושים עון אשר חטא באלו הארבעה ימים מאחר שטרודים במצוה ומגין עליהם מלבוא לידי חטא ועון וגם זכרון ה' לנגדם בעשיית המצוות אלו ואין מי שיכעיס חס ושלום את השם, וכן אפשר כי כיוונו חכמים לומר כי השגיאות הנעשות בימים ההם אין הקדוש ברוך הוא משגיח בהם אף שבשאר הימים אף שוגגים צריכים כפרה מכל מקום הימים האלה איידי דטרידי שגיאות מי יבין.

וטעם הדבר כי כשם שברחמי האל יתברך נתן יום הכפורים לכפר לעמו כך אלו הארבעה ימים הם ענפים מיום הכפורים לכפר פשעים משנה שעברה, ואף גם השגיאות הנעשות בהם על ידי דטרידי במצוות בזכות טורחם במצוות ועם התעוררות הלב אז יש בימים בעצמן מחילה וכפרה כאמור, אבל בלא התעוררות ומכל שכן החוטא בהם חס ושלום אז אדרבא עונשו מרובה יותר משאר הימים.

רמזי ד' מינים על התשובה

ט. וכל המצוות שנצטוינו לעשות בימים האלה לימי החג הקדוש כולם באים לעורר לבות בני אדם אל התשובה ואל ישליכו אחרי גוום אחר עבור יום הכפורים יראת ה' ואהבתו מראשית השנה ועד אחרית השנה, ועל כן צוה לנו ולקחתם לכם פרי עץ הדר הדר באילנו משנה לשנה כן יהיה האיש הירא עומד בתשובה תמיד כל השנה לא ימוט לעולם.

וכן כפות תמרים רמז לאיש הישראלי מה תמר זה צילו הולך למרחוק כמו שאמרו ז"ל כך ישובו יושבי בצילו יתברך למרחוק אף בזמן שהוא רחוק מימי התשובה, וכן אמרו

אם היה פרוד יכפפנו לרמוז שמי ששב והתודה ישוב עתה לכפף שאר הימים עם יום הכפורים ולא יהיה פירוד והפרש ביניהם תמיד יראת ה' על פניהם לבלתי יחטאו.

וכן ענף עץ עבות רמז שהענפים של ימות התשובה יהיו חופים את עצו כי אין העיקר לעשרת ימי תשובה אלא להתעורר לבם ולהחזיק משם והלאה בענפיה באופן כי ענפיה יהיו מרובין מעצה כי הוא רמז לעיקרה של תשובה שהיא בעשרת ימי תשובה שלעולם ענפיו יהיו חופות את עצו ולא יגלה עצו עץ יבש חס ושלום בהפרדו מדביקות קונו, וכן ערבי נחל רמז גם כן על זאת שהיא משוכה כנחל לרמוז לחרד לדבר ה' להמשך ביראתו ותשובתו תמיד כל הימים כנחל אשר לא יכזבו מימיו.

י. כי על כל אלה רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל ולפיכך צוה לנו להתעסק בארבעה מינים אלו בימים האלה ובזמן הזה יען כי רבים בני אדם אחר עבור ימי התשובה לא שתו מוראת שמים עליהם ויטו אחרי שרירות לבם הרע למען ספות הרוה את הצמאה נאצו את ה' קדוש ישראל נזורו אחור, על כן באה התורה ברמז אלו הארבעה מינים להורות להם את הדרך ילכו בה ליראה את השם הנכבד והנורא, ומה בצע כי ישוב האדם בימי התשובה וילבש בגדי מלכות אשר הלבישו המלך ה' צבאות ושוב ישכח את ה' אלהינו ויעשנו קרעים קרעים חס ושלום, כי זה הכלל מעולם האיש הירא אל יראה בעצמו בטוב לאמר חנני אלהים וכי יש לי כל, אלא תמיד ילמד ממדת קונו כי שמים לא זכו בעיניו כן הוא לא יהיה טוב וישר בעיניו אף בעשותו תמיד תורה ומצוות שבזה יהיה מוסיף והולך בטוב ולא יגרע במעשה מצוותיו כמו שכתבנו כמה פעמים.

יבאר שמצות ד' מינים מכפרת עון ד' אברים

יא. והנה ראוי ונכון לכל האיש הירא לשית אל לבו ועיניו לרמזי הדברים והמצוות כי הכל כאשר לכל, הן הן הדברים הבאים לעורר לבות נרדמים ובם ימצא כל איש כופר לנפשו כי אלה ארבעה מינים הם רמז לארבעה איברים שבגוף שהם עיקר פעולות האדם בין לכל המצוות בין לכל העבירות והם העינים והלב והשפתים ושדרה כי היא עיקר הגוף, האתרוג דומה ללב, לולב דומה לשדרה, הדס לעינים, ערבה לשפתים, והיתה כוונת אלהינו מרחם כי האדם בהכשלו בעבירות ארבעה איברים אלו ימצא כופר בארבעה מינים הללו לפי שכל עבירה תמצא כופר בעשות האדם מצוה שכנגדה כי העבירה חולי הנפש היא כמו חולי הגוף שאינו מתרפא כי אם בהפכו והרופא הבקי ירפאנו בשכנגדה, ועל מצוה זו דרשו רז"ל הכתוב כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך.

טעם שנאמר בסוכות חג ה' ורמזי ד' מינים מהר"ם אלשיך ע"ה

יב. ועל כי כל עסקי מצוות החג הקדוש הזה הוא על כשרונינו וטהרת נפשינו נוסף על אשר הטהרנו והיינו נקיים מכל עון אשר חטא ביום הכפורים על כן אמרה תורה בזה החג חג ה' ולא אמר חג לה' כי כביכול לא היתה שמחה לפניו יתברך שמחה שלימה בשאר המועדים כי בחג המצות עדיין המרו על ים בים סוף וגם לא הטהרו עד מלאת ימי ליבון שבע שבתות עד מתן תורה, וגם בחג השבועות ההוא לא שמח כי נגלה לפניו עון העגל כמ"ש ז"ל.

אך אחר שנתפייס בבוא משה במחרת יום הכפורים בלוחות שניות וצוה על המשכן אז בחג הסוכות היתה לו יתברך שמחה, וכן לדורות בכל יתר השנים אין השמחה שלימה עד בא יום הכפורים ונטהרים מאשמותיהם ומטפלים באותם ארבעה ימים בצורכי מצוות אז יש לו יתברך שמחה, ולכן אז בבית המקדש היתה שמחת בית השואבה ואמרו ז"ל [21] שהיו שואבים משם רוח הקודש כי אז היתה השראת שכינה ביותר.

יג. נמצא שהחג הקדוש הזה הוא חג ה' שהוא חוגג ואנו חוגגים חגו ושמחים בשמחתו יתברך על כשרונינו וטהרת נפשינו, ולכן להביא כוונתו יתברך אל הפועל צריך עזר משדי לשנתכשר בתורה ובמצוות יען כי רב מאד כח היצר הרע ופיתוייו הרבים ואוי מי יחיה בשומו מגמת פניו להחטיא את האדם כי לא ישקוט עד יחטיאנו לא אחת ולא שתים כי אם על כל עון ופשע וחטאה יאחזנו ולא ירפנו, על כן אלהינו מרחם כאב את בן ירצה בקיומו תקננו בעצה טובה מלפניו ואמר, ולקחתם לכם וכו' לכם להנאתכם ולטובתכם להיות לכם לעזר ולהועיל פרי עץ הדר וכו' שהם רמז ארבע אותיות שם המפורש כמפורש בזוהר כדי שביום ראשון לחשבון עונות בצל שם הגדול הזה נחסה ונייחד אותיותיו להיות לנו לחומה ולמחסה מהיצר הרע וממטרות עוז שם ה' בו נרוץ ונשגב.

יד. ומעין זה הוא מה שאמרו ז"ל, [22] פרי עץ הדר זה הקדוש ברוך הוא שכתוב בו הוד והדר לבשת, כפות תמרים זה הקדוש ברוך הוא שכתוב בו צדיק כתמר יפרח, ענף עץ עבות זה הקדוש ברוך הוא דכתיב והוא עומד בין ההדסים, וערבי נחל זה הקדוש ברוך הוא דכתיב סולו לרוכב בערבות ע"כ.

והכוונה כי ביום הראשון לחשבון עונות נבטח בשם ה' ונשען ברוב חסדיו יהי עמנו כאשר היה עם אבותינו אל יעזבנו ואל יטשנו ביד יצרנו, והוא כי ארבעה מינים אלו רומזים על הקדוש ברוך הוא שברא את העולם בהד"ר התפשטות חסדו כמו שנאמר הוד והדר לבשת כמו שאמרו ז"ל, והשני רומז אל היות שכרו איתו לעתיד לבא כתמר

שצלו הולך למרחוק כמו שאמרו ז"ל בפסוק צדיק כתמר יפרח, והשלישי רומז על היותו הוא יתברך בין הצדיקים שבמצולות הוא עומק הגלות, והרביעי רומז על היותו יתברך רוכב בערבות.

והענין הוא כי נמצינו בארבעה מינים הללו כאומרים לו יתברך ביום ראשון לחשבון עונות, אתה ה' אשר בראת את העולם בהדר הוא החסד ואתה עתיד לתת שפע הטוב והשכר לעתיד לבא כי היום לעשותם ולמחר ליטול שכרם, גם ביני וביני אל תמנע מהיות עמנו אתה שנקראת הדס להיותך בין ההדסים הם הצדיקים שבגלות המר ולא עזבתם, היה נא גם עמנו עם היותך רוכב בערבות שנסתלקת מעלינו מהיות עמנו בארץ ועם כל זה אל תמנע מהיות איתנו להגין בעדינו.

טו. ועוד יש דרך אחר לרז"ל שהוא זכר לזכות האבות, כי להיות שענין החג הקדוש הזה הוא לזרז את האדם לעבוד את ה' ולהתנהג בחסידות ומה גם בהיותו יום ראשון לחשבון עונות, על כן ציונו הוא יתברך נקח זכות אבותינו עמנו לעזר ולהועיל ולרחם ולהוציא משפטינו לאור ולחדש עלינו שנה טובה.

רמז ג' הדסים לזכור מעשה ג' אבות

טז. וקבלו חכמים ז"ל קבלה אמיתית שצריך לאגוד עם הלולב שלשה בדי הדס לא פחות ולא יותר כדי שנזכור בזה שלשלת היחס וגזע קדושת אבותינו אברהם יצחק ויעקב שהם דומים לעלי הדס הנאחזים כולם במקום אחד ואחדותם היתה אחדות שלימה לא הסיחו דעתם מקדושת בורא עולם יתברך ולעולם פנו למעלה, וכן צריך לנו שאנו מגזעם ומשורשם לאחוז את מעשה אבותינו בידינו ולייחד לבבנו יחוד גמור לעבודת אלהינו כי אינו דומה רשע בן רשע החוטא לרשע בן צדיק, כמו שפירשו הקדמונים ז"ל בפסוק וזכרתי את בריתי יעקב וכו' האמור בתוך הקללות כי הוא גם כן מן התוכחות כי אמר אלהים אזכור לך לכף חובה שאתה מזרע אבות הקדושים ועם כל זאת לא הלכת בדרכיהם הטובים ראוי לעונש כפול.

רמז על האחדות וייחוד ה' ממצות הדס ולולב מספר "סדר היום"

יז. ועל כן ציונו הוא יתברך כי הדס הכשר למצוה צריך שיהיה עולה קיני קיני ובכל קן וקן שלשה עלין מסבבים את עצו מסודרים בסידור נאה ומיושר לא זה למעלה מזה ולא זה למטה מזה והוא ענין חיבור ואחדות שוה שכולם פונים אל מקום אחד, כן צריכין ישראל להיות דומים לאבותיהם הקדושים שיהיו כולם קשר אחד ואגודה אחת ואחדות שוה שלב כל אחד יפנה אל מקום אחד ואל ישעו בדברי שקר איש לעברו מקצהו חס ושלום כי בענין תלונתם נאמר אין מלך בישראל איש כל הישר בעיניו יעשה.

ובענין התוכחות נאמר והתברך בלבבו לאמר וכו' בשרירות לבי אלך, וזו רעה גדולה אשר בסיבתה באה אלינו הצרה הזאת ותתך עלינו האלה והשבועה והחבל אווייגו ונפרע פארינו וזבול מקדשינו חרב בעונינו, ועוד הגלות המר והנמהר לא שכך מעלינו על כי עדיין אנו באיולתנו עון שנאת חנם מרקד בתוכינו אשר בעבורה שממה עירנו וחרב בית מקדשנו, ואם אנו עדיין מחזיקים בטומאתינו איך ולמה נצפה לבניינו ועוון השנאת חנם גורם לחרבנו עדיין חס ושלום אוי לנו מיום הדין וכו', ולכן ציונו האל יתברך להביא את המין הזה בתוך המינים האחרים להראות לנו יחוד העלין האלו ואחדותם אל מקום אחד ומהם נלמוד לייחד לבבנו יחוד גמור ושלם כולנו אל מקום אחד אל אבינו שבשמים.

וכן הוא גם כן רמז מצות הלולב אותיות ל"ו ל"ב, לרמוז כי ענין המצוה הזאת וכוונתה לייחד שם שמים בכל לבו ובכל נפשו שיהא לבו שלם עם אביו שבשמים, וכמו שהלולב מקשר כל העלים שבו ונעשה הכל אגודה אחת וקשר אחד בלי פירוד ביחוד גמור כך צריך האדם שיקשר כל דעותיו ומחשבותיו ויפנה הכל אל מקום אחד, אחד הוא אלהינו יתברך ויתעלה.

במצות האמונה בייחוד ה' ומעלת האחדות בישראל

יח. כי עיקר התורה והמצוות להאמין באחדות הקדוש ברוך הוא כמו שכתב הרמב"ם ז"ל, מצוה ראשונה להאמין שיש שם אלוה ואשר הוא אחד שנאמר ה' אלהינו ה' אחד והיינו האמונה, ואמרו ז"ל [23] בא חבקוק והעמיד כל התורה על מצוה אחת שנאמר וצדיק באמונתו יחיה היינו אמונת אחדות הקדוש ברוך הוא.

והדומה לזה הוא האחדות הנמצא בישראל כמו שאמרו ז"ל נאמר בעשו נפשות ונאמר ביעקב שבעים נפש - אחת, לפי כי עשו הוא עובד לאלהות רבים הם נפשות חלוקים אמנם ישראל שעובדים לאלוה אחד הם כולם נפש אחת, ועל זה נאמר הלא אב אחד לכולנו אל אחד בראנו מדוע נבגוד איש באחיו כי אם מצד הגוף חייב כל איש ישראל לאהוב איש את אחיו מפני כי אב הנקרא אח"ד הוא אברהם אבינו עליו השלום שנאמר אח"ד היה אברהם ואם מצד הנפש אל אחד בראנו, אם כן מדוע נבגוד איש באחיו כי ראוי ומוכרח להיות ולהמצא בישראל האחדות.

ד' מינים רומזים למעלת ישראל שאין בהם ג' עבירות

יט. ועל כן באה המצוה הזאת של הלולב שיתבונן האיש הנלבב כי נוטריקון שלו לב כי רחמנא לבא בעי, [24] כי הנה חז"ל אמרו [25] דבראש השנה באים שרי אומות העולם ומקטרגין על ישראל ואומרים הנה ככל הגוים בית ישראל הללו עובדי ע"ז והללו עובדי ע"ז הללו מגלי עריות והללו מגלי עריות הללו שופכי דמים והללו שופכי דמים וכו'

ולא ידענו מאן נצח לכן צוה ה' לקחת הלולב להודיע כי דידן נצח, ובחר בלולב יותר מדבר אחר להודיע איך ישראל אין להם רק לב אחד לאביהם שבשמים ואינן עובדי ע"ז חס ושלום ויודעים ומעידים שהוא אחד, וכן נמי איש באחיהו ידובקו אין בהם שפיכות דמים ולא גילוי עריות.

וזה רמזו רז"ל שדרשו, פרי עץ הדר זה הקדוש ברוך הוא וכו' דבר אחר פרי עץ הדר זה אברהם שהדרו הקדוש ברוך הוא בזקנה שנאמר ואברהם זקן וכו' דבר אחר פרי עץ הדר זו שרה וכו' דבר אחר פרי עץ הדר אלו סנהדרין וכו' לפי ששרי אומות העולם קטרגו ואמרו מה אלו אף אלו, לכן צוה ה' לקחת לולב בידו כי כן ארבעה מינים הללו נאמרו בקדוש ברוך הוא וזהו אות לבית ישראל כי אין עובדים ע"ז אלא לבם הוא מכוון להקדוש ברוך הוא כנזכר וארבעה מינים אלו הם רמוזים בשמו הגדול כאשר יבא לקמן.

כ. וכנגד מה שקטרגו שהם מגלי עריות הנה אלו ארבעה מינים דומים לאבות ולאמהות הקדושות להעיד שהם בני אבותיהם לפי שהבא על הערוה הוא פוסק את החבל כמו שאמרו ז"ל [26] בפסוק וחבל נמרץ כי כל איש ישראל מושרש עד אברהם אבינו עליו השלום כחבל זה שהוא משולש משלשה חוטים, כך ישראל כולם הם בני שלשה אבות ולכן הלולב ומיניו יעידון כי ישראל הם בני אבותיהם ואין בהם גילוי עריות.

כא. ולענין שאמרו שיש בהם שופכי דמים הנה לולב ומיניו רומזים לסנהדרין ואם יש בהם שופכי דמים נידונים לפניהם, אם כן לולב ומיניו יעידון כי שקר טוענים שרי אומות העולם לומר מה אלו אף אלו וזה לנו לאות לולב ומיניו, וזהו שאמרו דבנטילת הלולב ומיניו אות היא כי דידן נצח לאומות העולם וכן נמי יהיה לאות ולזכרון לנו עדת ישראל שימצאו בנו העיקרים הללו שאנו מראים בלולב ובמיניו לבלתי ימצא בנו חס ושלום ע"ז גילוי עריות שפיכות דמים ולא יהיה הלולב תחת סניגור קטיגור.

התעוררות לעבודת ה' ולאחדות ישראל מרמזי ד' מינים

כב. ולפי כי העיקר תלוי באחדות שנאמר הלא אב אחד לכולנו אל אחד בראנו לכן באה המצוה הזאת של נטילת לולב לכל אחד מישראל למען יהיה לבו של כל אחד שלם עם הקדוש ברוך הוא כמו שנאמר תנה בני לבך לי כדי שלא יחטא והיינו כנגד סור מרע, ואחר כך יקיים ועשה טוב להמצא בו ענין האחדות כי זה עיקר לכל איש ישראל כמו שאמרו ז"ל, הבונה בשמים מעלותיו אימתי בונה בשמים מעלותיו בזמן שואגודתו על ארץ יסדה אשר ישראל הם נעשים אגודה אחת, משל למדינה הבנוייה על גבי הספינות כל זמן שהספינות קשורות זו בזו המדינה בנויה נתפזרו הספינות נפלה המדינה.

כג. ולכן להעיד על עיקר האחדות אמרו שצריך שיהיה הלולב עליו דבקות זו לזו, לרמוז כי ישראל איש באחיהו ידובקו באחדות גמורה זה בזה והם דבקים במלכם בקשר אמיץ, ולכן אם הלולב נפרדו עליו זה מעל זה והוא שנדלדלו כעלי החריות הוא פסול כי הוא מורה על הפירוד הגמור הנמצא בו בקרב איש ולב עמוק מאחר שנדלדלו משדרה של לולב שהוא העיקר ועתה דומה לחריות של דקל שהם נפרדים כמו שנאמר מאלה נפרדו איי הגוים ולכן הוא פסול.

כד. וכן בערבה הדומה לשפתים בא הרמז ואזהרה לאדם שלא ידבר לשון הרע ואל יוציא מפיו דבר טומאה, ולפי שדרך בעלי לשון הרע לכפור בהקדוש ברוך הוא כמו שנאמר שפתינו אתנו מי אדון לנו ועל כן אמרו ז"ל, [27] ערבי נחל זה הקדוש ברוך הוא כד"א סולו לרוכב בערבות וכו', ולהורות ההפך מבעל לשון הרע הכופר בהקדוש ברוך הוא באה הערבה הדומה לשפתים שאין בהם דופי לא לשון הרע ולא פה דובר נבלה אלא סולו לרוכב בערבות מורה שהוא אדון שלו.

ולכן הוא הדין שהערבה הנקרא צפצפה שעלה שלו עגול ופיו דומה למסר וקנה שלו אינו אדום הוא פסול לפי שפיו דומה למסר שהם שיני רשעים שאוכלים גזל ורבית, ופיו הוא דומה לשל חזיר שהוא פה דובר נבלה ושבועת שוא, ועל כן נקרא צפצפה שקולו מצפצף בדברים בטלים ועליהם נאמר הוגעתם ה' בדבריכם, אך הערבה הכשירה עלה שלו משוך כנחל ופיו חלק וקנה שלו אדום, רמז תיקון השפתים בלימוד התורה משוך כנחל על שם והיה כעץ שתול על פלגי מים, ופיו חלק לא יהיה נמצא בו שפת חלקות אחד בפה ואחד בלב, וקנה שלו אדום כי על ידי כן שקנה לו דברי תורה פניו הם מאדימים כי חכמת אדם תאיר פניו.

כה. וכן באתרוג הדומה ללב בא הרמז ואזהרה לאדם שיהיה לבו של אדם יפה וטוב ונקי מכל חזזית ומכל פגם כמו האתרוג שצריך להיות יפה וטוב ונקי מכל חזזית ומכל פגם ואם חסר כל שהוא פסול כי שנים אלה עינא ולבא תרי סרסורי דעבירה נינהו ולפיכך אומר הקדוש ברוך הוא לישראל תנה בני לבך לי, ולכן אם חסר האתרוג הוא הלב ואינו מושלם ביד קונו הוא פסול, וגם רומז על ענין האמונה שנאמר וצדיק באמונתו יחיה ומי שאין בו אמונה נמצא לבו חסר כמו שאמרו בזוהר חסר מהימנותא וכמו שאמר הכתוב גם בדרך כשהסכל הולך לבו חסר ולכן בענין החסרון בכל שהוא פסול.

תוכחה לרדוף אחר מצות ד' מינים וביאור סגולותיהן

כו. וראוי לכל איש ישראל לתת אל לבו לרמזי כל אלה הדברים להחזיק במוסר אל ירף לבו מעבודת קונו ולאהבה וליראה את השם הנכבד והנורא ולדבקה בו תמיד כל השנה

כמו בימי התשובה ממש, כי ליראי ה' ולחושבי שמו תמיד כל הימים יאות אליהם להיות להם לבם שלם וחרדים לדבר ה' ממש כמו בעשרת ימי תשובה ובפרט בחגים ובמועדים אשר קרוב האדם בהם על ידי מאכל ומשתה לחטוא בהם חס ושלום, צריך להיות נזהר במאכלו ובמשתו הרבה מאד ותהיה יראתו על פניו לבלתי יחטא ויאבד טובה הרבה, שעל כן באו ארבעה מינים הללו בחג הקדוש הזה אחר יום הכפורים לעורר לבב העם אל התשובה פן יהרסו אל מעשה ה' אשר עשו ושבו אל ה' בראש השנה ויום הכפורים חס ושלום, וזה ממדת טובו יתברך כי לא יחפוץ במות המת ורצה לזכות את ישראל ולפיכך הרבה להם מצוות מרובות בחג הקדוש הזה להטיב לנו החתימה לחיים טובים ולשלום.

כז. ועל כן נאמר ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר כל מקום שנאמר לכם רוצה לומר להנאתכם, יען כי כל אחד מהארבעה מינים הללו יש לו סגולה נפלאה כמו שהגיד הרב הקדוש האר"י זלה"ה כי לולב בגימטרייא חיים לרמוז כי ממנו תוצאות חיים לאדם בעולם הזה ואף כי אחרי מותו יעמד חי לפני ה' וכן הדס גימטרייא חיים, ומסגולת המצוה הזאת גם כן להיות זוכה לזרע כשר וח"כם שח"כם בגימטרייא הדס וכן לולב עם המלה, וכן ערבה גימטרייא חכם וצדיק עם הכולל לרמוז שהזהירים במצוה זו זוכים לזרע כשר וצדי"ק, וכן אתרוג בגימטרייא תורה עם הכולל לרמוז שעל ידי זהירות קיום מצוה זו זוכה להיות לאדם לב טוב להבין ולהשכיל בחכמת התו"רה, וגם הוא בגימטרייא תר"י ועם שלשה מינים הם תרי"ג לומר ששקולה מצוה זו נגד תרי"ג מצוות התורה.

כי על כל אלה ראוי לכל איש הירא וחרד לרדוף אחר מצוות אלו בימים האלו, כי אם בשאר הימים כל אדם רודף אחרי מצוות ה' כי מהם תוצאות חיים כל שכן וקל וחומר בימים האלה ובזמן הזה כי עדיין משפט האדם תלוי ועומד עד יום החתימה כי אז ספרי חיים וספרי מתים לפניו פתוחים ואז נכתבים ונחתמים בטבעת המלך, כי ראוי לרדוף אחר המצוות האלו שסגולתם להוסיף חיים ואז בודאי כי יזכה להחתם בספר חיים טובים הן מצד המצוה אשר פעל ועשה להכריע כף זכויותיו והן מצד שסגולתם היא להוסיף חיים.

יבאר שבמצות ד' מינים מייחד אותיות ה' שהפריד בחטאיו

כח. ועל כן באו המצוות האלו בחג הקדוש הזה כי מטובו הגדול חיינו ואלהינו מרחם למען נזכה ונחיה ונירש טובה וברכה על ידי התעסקות בהם ולקיימם בכל פרטיהם ודקדוקיהם ובאופן הנאות שבהם וישיגו ארחות חיים, ובו מתקן האדם מה שגרם בחטאו פירוד באותיות שם הקדוש, כי שלשה בדי הדס הם אותיות יו"ד של שם הוי"ה, ושני בדי ערבות הם אותיות ה"ה של השם, ולולב אותיות ו"ו של השם, והאתרוג הוא אותיות

ה"ה האחרונה של השם, ובנטילת האדם הלולב ומיניו מכוין שיוקשרו ארבע אותיות השם מה שגרם בחטאו להפרידם.

יבאר שבמצות ד' מינים ממשיך שפע וחיים לכל העולמות

כט. וכן כל הסגולות הנזכרות שבם כי מהם תוצאות חיים הכל כאשר לכל, הוא מפני כי כל מעשה המצוות האלו ראשם מגיע השמימה להמשיך חיים אל המלך ה' צבאות ש"מו מהמדות העליונות החכ"מה והבי"נה כנודע לבאים בסוד ה', כל מין ומין בפני עצמו כמה המשכות עליונות עושה למעלה וממנו משתלשל ויורד שפע רצון ברכה ונדבה בכל העולמות ומשם לבני אדם מוסיפין חיים ברכה ושלום לעומת מה שפעלו ועשו על ידי מעשה המצוות האלו.

אזהרה לעשות המצוות למען שמו שלא יתאחז בהן ס"א

ל. ומי האיש החפץ חיים אוהב ימים לראות טוב בשמוע כל הסגולות האלו אשר נקבצו באו בארבעה מינים הללו ולא ירדוף אחריהם כאשר ירדוף הקורא בהרים לקנות ארבעה מינים הללו לתועלת נפשו וגופו, אך

לא יהיה חס ושלום כוונתו לתועלתו אלא יעשה הדברים לשם פועלן וממילא סוף הכבוד לבא.

ובזוהר אמרו, [28] אמר ר' אלעזר בכל עובדוי דבר נש ליבעי ליה די ליהוון כולהון לשמא קדישא ומאי לשמא קדישא לאדכרא בפומיה שמא קדישא דכלא הוא לפולחניה ולא לשרי עלוהי סט"א בגין דאיהו זמין תדירא לגבי בר נש ויכיל לאשראה על ההיא עבידתא ובגין כך כתיב ונשמרת מכל דבר רע ע"כ.

וביותר צריך ליזהר בזה במעשה המצוות כי יותר הקליפה רוצה להאחז ברוחניות המצוה מבדבר גשמי שאין בו ממש, ובפרט כי לפעמים יש איזו פנייה באותה המצוה כי בוחן לבות יודע הכל וכשהוא אומר בתחילת העשיה שהוא לשמו של הקדוש ברוך הוא הרי בזה מסלק כל חיצוני שלא תסרך באותה מצוה כי על ידי הוצאת הכוונה בפיו יברא על ידי זה מלאך קדוש והוא מסייעו להביא אותה המצוה עד תכליתה ואין כח להסט"א להאחז באותה מצוה אף על פי שהיה לו איזו פנייה במצוה ההיא חס ושלום.

חומר העושה מצוה לשם פניה כל שהיא

לא. אך עיקר גדול הוא להיות המצוה לשמה לקיים מצות בוראו ולא לשום פניה על מנת לקבל שכר וסגולה הנמשכת מהמצוה או להתהדר בעיני הבריות שזה הוא פגול לא ירצה, ובזוהר פרשת בראשית [29] מונה חמשה מיני ערב רב ואחד מהם הם נקראים גבורים ועלייהו איתמר המה הגבורים אשר מעולם אנשי השם ואינון מסטרא דאילין

דאיתמר בהון הבה נבנה לנו עיר ונעשה לנו שם ובונין בתי כנסיות ובתי מדרשות ושוויין עטרה על רישוי ולא לשמא דה'.

התעוררות לקיום המצוות בשמחה ע"פ ספר "סדר היום"

לב. ומעיקרי המצוה להיות נעשית בשמחה, ובזוהר אמרו [30] שכינתא לא שריא באתר עציב אלא באתר חידו, ויתעורר בגילה ושמחה רבה כשיחשוב בטובות הבורא יתברך שמו ויאמר בלבו, הכל ברא בשביל האדם והשגחתו פרטית עלי להטיב לי בעולם הזה ובעולם הבא עם היות שלגדולתו אין תכלית וסוף.

ויקח משל מבשר ודם אם היה יודע שיעשה דבר שהוא רצון המלך לא ישקוט ולא ינוח עד שישלים רצון המלך שהוא רימה ותולעה כמוהו ויהיה שמח שמחה רבה על אשר באו מעשיו לפני המלך, על אחת כמה וכמה שיש לו לטרוח ולבקש איך לעשות רצון מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא שהוא חי וקיים וישבח לאדון הכל שזיכהו במצוה ההיא ויעשה אותה באהבה וחיבה ויאמר מי אני ומה חיי שפל ואפל לעשות רצון אבינו שבשמים, והלואי אעבוד בכל כחי וגופי וממוני ביום ובלילה ואשיג מה רצונו וחפצו שימצא נחת רוח בעבודתי ומעשה ידי אחר כל ההכעסות שאני מכעיסו בפועל כפי ובעלילותי בעבור רצונו בכל רגע ובכל שעה והוא מאריך אפיה ונותן לי חיים ושלום ואינו מקפח מזונותי וטובתי מפני זה, ואיך אני לא אכיר בטובתו הגדולה ובגמולו השלם וכשיבא איזה מצוה קטנה או גדולה לידי אשתעבד עצמי וממוני לעשיית המצוה ההיא בכל לב ובכל נפש.

התעוררות שלא להתרשל במעשה המצוות

לג. ובפנות האדם אל הענין הזה לא יתרשל בשום מצוה, ובפרט בתתו אל לבו כל צבא השמים עובדים עבודתם בשמחה ששים ושמחים לעשות רצון קונם ועבודתם היא כפליים על עבודתינו שהרי הגלגלים אינם שוקטים לעולם מתנועתם, וכן השמש לעולם הוא סובב ובכל בוקר יוצא בשמחה ומשורר לפני הקדוש ברוך הוא כמו שאמרו בזוהר. **והראשונים** ז"ל פירשו הכתוב ושמרתם לעשות כאשר צוה ה' אלהיכם אתכם לא תסורו ימין ושמאל דקדק הכתוב ואמר לא תסרו בלא וא"ו, והטעם שרוצה לומר אם תשמור בדעתך את המצוה לעשות אז בדרך הטבע לא תסורו ימין ושמאל כי לא יכבדו עליו עול ריבויים מרוב החיבה כמו הנושא ענק מרגליות ושלשלאות זהב שלסיבת חשיבותם לא יקפיד על כובדם ומניחן לישן בהם מה שאין כן ממינים שאינם חשובים מקפיד אף על מיעוטם.

יבאר שעיקר השגת המצוות כשמעריכם לעניני העולם

לד. ונקוט האי כללא בידך כי לא ישיג האדם גדר עסק תורה ומצוה עד יעריכנו לענייני העולם הזה כמו שאמרו על ר' עקיבא כשהשכים לעסוק בתורה בחצות לילה ופעם אחת ראה התבנים נושאים תבן בעת ההיא אמר מה יתרון לנו שאנו משכימים לעבודת ה' הרי התבנים השכימו יותר ממני.

ועל דרך זה אם יאמרו לאיש היערכו דברי תורה לכסף וזהב, אמור יאמר כי בן מות הוא המעריכים אותם לאחדים כי הלא תורת ה' אין ערוך אליה ובהדבק בה כמדבק בשכינה בעולם הזה ומה גם בעולם הבא וכסף וזהב הם דברים גשמיים הווים ונפסדים, והאיש הלזה לא ישמיע לאזניו מה שמוציא מפיו כי הלא אם יאמרו לו במקום פלוני יש מטמוניות זהב וכסף לא ינום ולא יישן ירוץ ולא ייעף עד ישקיף וירא אם השג ישיג, מה שלא יעשה כן להשיג תורה ומצוות עם שכל הון יקר כאין נגדה, ועל זה נאמר אם תבקשנה ככסף וכמטמונים תחפשנה אז תבין יראת ה' ודעת אלהים תמצא.

תוכחה לפזר ממונו על מעשה המצוות

לה. וכן יהא זהיר שלא יניח המצוה בשביל הוצאת ממון כי הנה מצינו ביעקב אבינו עליו השלום שהיה ציקני שנאמר ויותר יעקב לבדו ואמרו ז"ל [31] ששכח פכין קטנים שהצדיקים חביב עליהם ממונם, ומצינו במקום אחר שהיה ותרן אין כמוהו כמו שאמרו ז"ל [32] על מה שכתוב בקברי אשר כריתי מלמד שנטל יעקב כל כסף וזהב שהביא מבית לבן ועשה כרי ואמר לעשו טול כרי זה בשביל חלקך במערה, וממנו ראוי ללמוד כל איש ישראל שלא יפזר לריק ושלא לצורך, ובמקום מצוה התלויה בממון יהיה וותרן גדול ואדרבה כל מצוה שקונה אותה ביוקר הרי זה מעולה, ובזוהר נתן סימן חנם בלא מצוה כי הקליפה בהפקרא ניחא לה, ועל כן יבזבז בשביל מצוה ולא יניח שום מצוה בשביל דמיה שהרי רבן גמליאל לקח אתרוג באלף זוז.

שיעור ההוצאה להידור מצוה

לו. ואמרו ז"ל, [33] זה אלי ואנוהו התנאה לפניו במצוות סוכה נאה אתרוג נאה, ואמרו הידור מצוה עד שליש ופירשו רש"י ובעלי התוספות ז"ל דהיינו דבעת שרוצה לקנות אתרוג ויש שם אתרוגים הרבה וכולם הם כשרים אז יקנה ביוקר היותר מהודר אפילו אם צריך להוסיף שליש דמי אתרוג הכשר שאינו מהודר, ואפילו אם כבר קנה אתרוג הכשר ואחר כך נזדמן אתרוג גדול ואין מצומצם בשיעורו והראשון מצומצם בשיעורו צריך להוסיף עד שליש דמי אתרוג הראשון ולקנותו.

ביאור מ"ש הידור מצוה עד שליש מכאן ואילך משל הקב"ה

לז. ואמרו ז"ל, [34] עד שליש משלו מכאן ואילך משל הקדוש ברוך הוא וכו', פירוש עד שליש משלו דהיינו אותו השליש שהוסיף בהידור מצוה משלו שאינו נפרע לו בחייו כמו שנאמר היום לעשותם ולא היום ליטול שכרם, מכאן ואילך מה שיוסיף בהידור יותר על שליש משל הקדוש ברוך הוא דנותן לו שכרו בעולם הזה כי לא על ידי ההוספה תהיה חסר ממונו חס ושלום רק הקדוש ברוך הוא יפרע לו על דרך לוו עלי ואני פורע והקרן קיים לעולם הבא.

ועוד פירשו דעד שליש משלו רוצה לומר כי מי שאינו מושפע בנכסים ואין לו אלא כדי חייו ולחם חקו שזהו נקרא שלו כי הקדוש ברוך הוא הבטיח כל בריה בלחם חקו שנאמר נותן לחם לכל בשר אז זה האדם אין לו חיוב להוסיף יותר משליש, אך מכאן ואילך של הקדוש ברוך הוא רוצה לומר מי שהשפיע לו יותר על צורכו שהוא משופע בנכסים אז הוא משל הקדוש ברוך הוא ויש לו להוסיף כהנה וכהנה.

לח. (**הגה** א"ה, כתב בספר כנסת הגדולה, וראיתי לחסיד אחד העלה בדמים לולב אחד שקנאו גביר אחד מהקהל לרב אחד ואמרו לו שלא היה ראוי להעלות בדמים אותו הלולב שקנאו הגביר הנזכר לרב הנזכר מפני כבודו, והשיב החסיד, הרב גדול כבודו אמנם במה שציוני ה' אלהי מצוה מן התורה אין חולקין כבוד לרב דיותר קרוב אדם אצל עצמו לעשות המצוה שצונו הקדוש ברוך הוא משום אדם ושבחוהו חכמים על התשובה הזאת).

תוכחה לעשירים החסים על ממונם ומברכים על לולב הקהל

לט. ומה יענו ומה יצדקו רבים מעשירי עם אשר כביר מצאה ידם הון ועושר בביתם הממלאים בתיהם כסף וזהב וחסים על ממונם מלקנות לולב ואתרוג הכשר לצאת בהם ידי חובתם וסומכים לאמר עם הלולב של הקהל אנו נוטלים ויוצאים ידי חובתינו, והיא סמיכה של הבל כי לא נתקן לולב הקהל אלא לצאת בו מי שאין לאל ידו משגת לקנות לעצמו, אבל מי שיש סיפק בידו לקנות ולהדר ולחבב המצוה החיוב מוטל עליו שלא לחוס על ממונו ולקנות אתרוג הכשר לברך ולצאת בו ידי חובה כי זה ילוונו בכל עמלו וכבוד עושרו, כי הבני אדם נמשלו לחולדה מה חולדה זו גוררת ומנחת גוררת ומנחת ואינה יודעת למי מנחת כך כל באי עולם גוררין ומניחים ואינם יודעים למי מניחים כמו שנאמר יצבור ולא ידע מי אוספם.

תוכחה למבזבזים ממונם למותרות ולא למצוות

מ. ועל זה נאמר אל תיגע להעשיר, רוצה לומר להעשיר אחרים שלפעמים עוזב כבוד עושרו אשר אסף וקבץ למי שישא אלמנתו, וזה דרכם כסל למו שחילם וממונם אשר עתידים לעזוב לאחרים חביב עליהם יותר מהנשמה העניה והאומללה ואינן מפזרים ממונם לכבוד המלך ה' צבאות ולקיים מצוותיו כדי שילכו מצוותיהם לשומרם בנוסעם מהעולם ההווה והנפסד הזה לעולם הנשמות אשר מי יכילנו הדרך ההוא אשר הוא בחזקת סכנות עצומות מכמה כתות כתות מלאכי חבלה אף וחימה ומשחית אשר כל האויר מן הרקיע לארץ מלא מהם והיא מר לה לעבור בין אותם הכפירים שואגים לטרף רחמנא ליצלן ומי יגן בעדו אז, האם העושר אשר עשה ולא במשפט יגן בעדו.

הוי סכל הוי אויל, הסר הסנורים מבין עיניך ובחר חלק יפה מממונך לנשמתך העלובה כי חייך קודמים לחיי חברך ואין דוחין נפש שלו מפני נפש בני ביתו ולהניח להם הכל, אלא יקח תחילה חלק לנשמתו לעשות בממונו הידור מצוות ומעשים טובים מכיסו וממונו בהון עתק כרבן גמליאל שקנה אתרוג אחד באלף דינרים והשאר ישאר לבניו, ואוי לעושה ההפך מזה ועליו נאמר עושר שמור לבעליו לרעתו ונאמר יש רעה חולה וכו' איש אשר יתן לו האלהים עושר ונכסים וכו' ונפש"ו לא תשבע מן הטובה, כי באמת הם שבעים דשנים ורעננים בהיכליהם וטירותם כעגלי מרבק אכן נפשם צמאה ורעיבה מהמצוות, ולזה אמר ונפשו לא תשבע - נפשו דייקא כמו שפירשו חכמי המוסר הקודמים.

מא. ומה יענה האדם ליום פקודה לפני המלך ה' צבאות כי הוציא כמה הוצאות בביתו למלא כריסו מכל מאכל ומשתה וכמה ממון ביזבז ליום הכסא לקנות לגופו הנגוף בגדים נאים צניף טהור דקה מן הדקה וכובע ישועה, גם בתי הידים גם בתי השוקים אחד למעלה ושבע למטה, ועל בגדים החמודות אשר ייטב בעיניו רץ ובא אצל המוכרים ורץ ובא אצלו והיו עיניו ולבו שם תמיד כל היום למלאות רצון יצרו הרע ועור בעד עור יתן בעדו ולא ישוב מפני כל כופר ושמח לבו ויגל כבודו כי מצא כדי גאו"לתו להראות העמים והשרים את יופיו ורוב עושרו, ועל מלבושי גופו הנגוף לא ינום ולא יישן ירוץ ולא ייעף אם ישקיף וירא אם השג ישיג כדי חפצו ורצונו, ונפשו העלובה ערום ועריה לא הביט אליה לחוס ולחמול עליה לעשות לה מלבוש המצוות ומעשים טובים הנעשים בחג הקדוש הזה ויבז בעיניו מצוות ה'.

ואם בא יבא לידו לולב ואתרוג בלא כסף ובלא מחיר במתנה או בזול יקחנו ואם לאו אינו חושש כלום ויסמוך על אתרוג הקהל לבלתי בזות כספו וזהבו על ענף אחד של

תמרה ועל פרי עץ אחד כי כדי בזיון וקצף בעיניו לבזבז אדם כספו וזהבו על דבר מה כי בשאר הימים ימצאנו בפרוטה.

(**הגה** א"ה, ועוד רעה חולה כי הבעלי בתים להפיס דעת בניהם הקטנים שלא הגיעו לחינוך קונים אותם לבניהם והם נשארים שוללים מאותה מצוה, ובשעת ההלל והושענות אין לולב בידם והם ביד בניהם הקטנים אוי לאותה בושה).

מב. אוי לו מיום הדין אוי לו מיום התוכחה, התחת זאת לא תתאפק ה' מה מצאת בי עול כי רחקו מעלי ואותי השלכת אחרי גווך ותכבד את גוף הנגוף מלא אספסוף ממני, ואנכי נתתי לך העושר והכבוד ולי הכסף ולי הזהב וזהב עשית להכעיסני בטוב אשר השפעתי אליך, ורע בעיניך לכבדני בפקודי התורה ישרים משמחי לב מהטוב ההוא אשר הוא בידך ממני, הגמול הזה קויתי לגמולך כל טוב ואתה תגמלני הרעה, ובודאי הגמור עושה אלה גדול עונם מנשוא.

חומר העונש לעשירים המרבים כבוד עצמם וממעטים כבוד שמים

מג. ועל זה בעלי בתים יורדים מנכסיהם ולא עולים כי מרבים כבודם וממעטים כבוד שמים, כי מהראוי למי שהטיב עמו הקדוש ברוך הוא חסדו בנכסים בעושר ושפע רב שלא יהיה כפוי טובה בטובתו של הקדוש ברוך הוא המעדיף טובו עליו ולתת ראשית כל בכורי כל לאל יתברך ולשמוח במעשה המצוות ולא יחשיב את כל הון ביתו אצל רצון הבורא אפילו על הדברים הנראים קלים בעיניו כי הם נעשים פה למטה וראשם מגיע השמימה וגדולים מאד בעיני אלהים ואנשים יודעי דעת ומביני מדע, ויבזבז ממונו עליהם להראות חביבות המצוה וחפצו לעשות תכשיטים ומלבושים נאים לנפשו הרמה והנשאה כבודה בת מלך וממשבצות זהב יהיה לבושה כמו שעשה לגוף הנגוף וכן לזונה מזון הנפש בתענוגי תורה ומצוות כמו שעושה לגופו כמה מאכל ומשתה ויין הרקח וכל תענוגים ליום החג שאם לא יעשה האדם מצוות ומעשים טובים, הנפש לא יהיה מזון לה בעולם הנשמות ותרעב מן מזון העליון.

יבאר תכלית קיום המצוות ועוצם פגמי החטאים

מד. וזהו סוד ולקטו דבר יום ביומו, פירוש דבר התורה והמצוות מוליך אותו ליום רוחני בעולם הבא, וכמו שבשלימות צורכי הגוף צריך לשני דברים האחד מלבושים והשני מאכלים כן לשלימות הנשמה צריך שני דברים אלה, מזון הוא עסק התורה והמצוות הם מלבושים, והוא כי הנשמה יש בה רמ"ח איברים רוחניים והיא בתוך הגוף כל אבר רוחני באבר הגשמי שכנגדם רמ"ח ניצוצי נשמה, ואם האדם יעבור עבירה כגון להסתכל בעריות או בשאר דבר איסור אז נסתמא עין הנשמה ונתכסה בקליפה ואינו רואה

ברוחניות ואינו רואה סודות התורה אף שהספר הוא לפניו, וכן אם חוטא באבר האזן יתחרש אזן הרוחני ולא ישמע דברים הרוחניים וכן מה שיכריז המלאך, וכן כשחוטא בפה הוא נאלם ולא יוכל לדבר בדברים הרוחניים, וזה גרם המעשה באותו חסיד שסימא את עיניו במסמרות של אש כדי שלא יכשל בראותו שרצה לסמות עיניו הגשמיים כדי להציל עיני נשמתו. [35]

ביאור הכתוב בכל עת יהיו בגדיך לבנים וטעם נוסח אשר קדשנו

מה. ועל זה הזהיר הכתוב בכל עת יהיו בגדיך לבנים, פירוש שיהיה הגוף שהוא המלבוש והבגד אל הנשמה לבנים ומלובשים במצוות להלביש הנשמה, ושמן על ראשך והיא הנשמה שהיא נר ה' נשמת אדם אל יחסר כי אם יהיה חס ושלום בהיפוך יפגום הנשמה ברמ"ח איברים ויהיו מלוכלכים ויצטרך ללבנם באור הגיהנם לשרוף מלבוש ההוא השחור וללבן את הנשמה ולטהרה כדי להחזירה למקומה שממנה חוצבה, כי תכלית ירידת הנשמה לזה העולם היתה לעשות לבושים לנשמה והלבוש לכל רמ"ח איבריו ושס"ה גידיו הרוחניים הם בקיום רמ"ח מצוות עשה ושס"ה לא תעשה, ועל כן אנו אומרים אשר קדשנו במצוותיו כי עשיית המצוה תקדש הנשמה ותלבישה באור חדש שבאותו הלבוש תתלבש בגן עדן התחתון.

יתר תוכחות למוציאים ממונם בעסקי גופם ולא בעסקי נשמתם

מו. ואם כן איפה מה לו לאדם לרדוף אחרי הבגדים הנאים מלבושי הגוף ובגדיו נשרפים שישן לו על משמרתו משמרת הקודש מעשה המצוות מלבושי הנפש, וכל עוד שכיבד את גופו מנפשו בודאי נפשו לא מטוהרה ותחת תכשיטיה וקישוטיה ובגדים לבנים הלבישה כמה מלבושים צואים, וראוי לו ללבוש שחורים ולהתעטף שחורים כל הימים על נפשו תחת אשר עיניתה ובל ירים ראשו להזכר ולהפקד בכלל יראי ה' וחושבי שמו. **אוי** לה לאותה בושה אוי לאותה כלימה, כי אף כי עתה אינו רואה בנפשו מאומה הנה זה דומה לאדם שהוא מלא נגעים בגופו ומכסה אותם לבושו ובהסיר לבושו תגלה ערותו ותראה חרפתו, כך בנפש חקוקים החטאים כמו שנאמר החטאים האלה בנפשותם כי כיבדו את גופם מנפשותם ובהיות הנפש לבושה בחומר לא יראה מומה אשר היא ערום ועריה, אך בסור החומר מעל הנפש תגלה ערותה ותראה חרפתה, תצא כצאת עבדים ערומה מכל זעומה מכל רחמנא ליצלן, הטוב היות ספיר ויהלום וצבי תפארה כמו שפחה נחרפת על טפשותך וחמדת מאוייך וממונך ההווה והנפסד בכליון חרוץ.

יבאר פרטי השבים בגלגול להשלים מצוות שלא קיימו

מז. ונוסף על זה הנפש היפה היא מר לה כי תוכרח לחזור בגלגול המר לקיים המצוות אשר ביטלה מסיבת הוצאת ממון כנדון דידן וכיוצא, כי כל המצוות שיש יכולת באדם צריך האדם לקיימם ולרדוף אחריהן ואם לא קיימן הוא מוכרח להתגלגל ולקיימם על כל פנים.

והמצוות הנוהגות בזמן שאין בית המקדש אלא שאין בידו לקיימם כגון פדיון הבן וחליצה וכיוצא בהן יש בזה חילוק, כי אם באו לידו ולא קיימם הרי הן כשאר כל מצוות שבידו לקיימם ויתחייב לבא בגלגול גמור כדי לקיימם, ואם לא באו לידו אין צריך עליהם גלגול ממש אלא מספיק לו שיתעבר בסוד עיבור באיזה אדם שיהיה משורש המתייחד אליו יותר, וכשיבא לידי אותו אדם המצוה ההיא שחסרה לו לזה יקיימנה על ידו ויסתלק אחר כך משם.

והמצוות התלויות בבנין בית המקדש כולם צריכים להתגלגל בביאת משיחנו ירום הודו ואז יקיימו כל אותם המצוות, שזה הוא הטעם שיהיו תחילה ימות המשיח ואחר כך עולם הבא שהוא אלף השביעי שהוא עיקר העונג לנשמות לפי שהנשמה לבדה אין לה קיום מצוות התלויות בארץ כי כל התרי"ג מצוות צריך האדם לקיים במעשה ובדבור ובמחשבה ולכן יהיו תחילה ימות המשיח לשיתגלגלו כל אותם הנשמות לקיים כל מצוות התלויות בארץ במעשה ובדבור ובמחשבה כי מה שקיימו בעולם הזה לא היה רק במחשבה כי אי אפשר לקיימם במעשה, וזהו שהיה אומר ר' ישמעאל בן אלישע כשהטה את הנר בליל שבת לכשיבנה בית המקדש אביא חטאת שמינה [36] כמו שהאריך הרב הקדוש זלה"ה בסוד הגלגולים.

תוכחה למתרשלים במצוות כדי לחוס על ממונם

מח. וזו היא הערה גדולה להמתרשלים במצוות לחוס על נפשותם ולידע על מה ועל מה ירדה בעולם השפל בגוף מחומר קורץ טפה סרוחה דהיום כאן ולמחר למקום עפר רימה ותולעה, ולא היתה ירידתה כי אם לקיים מצוות ה' לקשט את עצמה ושבה אל בית אביה כנעוריה מלחם אביה תאכל ולא בהילת לאסתכולי באפיה כאשר היתה טרם ירידתה בעולם השפל כי כסתה פניה.

ואם חס ושלום נתרשל האדם מעשות מצוות ומעשים טובים לצבור הון ועושר לגופו הנגוף אז הנפש היפה היא מר לה מאד, נשקפה ותיבב אוי לי אהא עלי, איככה אוכל וראיתי פני אבי שבשמים ואנכי ערומה גולה וסורה טמאה כטומאת הנידה אנה אוליך את חרפתי, בושתי וגם נכלמתי כי שטיתי טומאה תחת אישי הראשון ויתן איש בי את

שכובתו וימשיכני בתלם עבותו, ותחת היותי יפה צרורה בצרור החיים איך ולמה אתה בן אדם תולעה תכני מכת אכזרי בעצלותך מעשות מצוות ה' והנני עניה סוערה ממצוות ומעשים טובים מליראות את פני האדון ה' אלהי ישראל, ובבואי לפניו כלה גרש יגרשני לאמור פקדו נא את הארורה הזאת הוציאוה ותשרף באש שלהבת אל תוסף ראות פני כי ביום ראותה את פני תמות מיתה עולמית, ונעה גם נדה לחזור ולבא לעולם השפל וקשה ביאה זו לה מאד מרה כלענה.

מט. ודי בהערה זו למי שהריחו ביראת ה' ורך הלבב שישים בלבו צרת הבת היקרה והחמודה וגודל שכר המצוות בעולם הזה ובעולם הבא, וכל שכן בתתו אל לבו כל אדם שהאהבה הגדולה אשר לו עם ממונו והונו לא לעולם הוא כי אם הוא מאוהבי ה' יוכיח אותו בחייו ויפריד ממונו ממנו כמו שנאמר כי את אשר יאהב ה' יוכיח ועל ידי זה יזכה אל התשובה ולתקן מעשיו, ואם הוא מאויבי ה' ומאותן שאין מספיקין בידם לעשות תשובה משלם זכויותיו לו בחייו ויפריד אותו מממונו וימות ברוב עשרו ולאיש אשר לא עמל בו יניחנו, כמו שפירשו קדמונינו ז"ל כוונת הכתוב הון ועושר בביתו וצדקתו עומדת לעד שרוצה לומר כי ההון והעושר ישאר בביתו של אדם והוא יפרד ממנו, אך וצדקתו עומדת לעד כמו שנאמר והלך לפניך צדקך והוא ילוונו בכל עמלו אשר עמל כנודע ממשל השלשה אוהבים לרז"ל.

ואם השפיע לו מזונותיו בריוח לבו יהא דואג תמיד שמא מאכיל אותו השם יתברך זכויותיו ויראה לצאת ידי חובתו במצוות וגמילות חסדים ובוז יבוז מממונו באהבת המצוה הבאה לידו, ויאמר בלבו בשפלות וברוח נמוכה מה צדקי ומה חסדי לפני בוראי אם אוכל שכר מעשה המצוות בעולם הזה ומתי אעשה גם אני לביתי בית עולמים אם לא אבזבז את הוני בשמחה ובטוב לבב בבא המצוה לידי בכל כסף ובכל מחיר ולא אשוב מפני כל כופר.

נ. והמכשלה הזאת תחת יד מרבת בני עמינו להבזות המצוות בעיניהם על מצוות שיש בהם חסרון כיס, ועוד ידם נטויה בימים האלה האדירים והנוראים מפחד ה' ומהדר גאונו ולא אמרו נירא נא את ה' אלהינו ולקחת איתנו מצוות ארבעה מינים אלו להיות סניגורים לנו לטוב לנו כל הימים ולחיותנו כהיום הזה, כי מי יודע אם לעת כזאת הגענו בכף מאזנים מחצה זכויות ומחצה עונות ורצה הקדוש ברוך הוא לזכותינו להכריע כף זכויותינו, ומה לו לאותו הבן שאביו חותר חתירה לחתור באוצרותיו ולמלא נפשו מכל טוב אדוניו והוא לא כן ידמה ופנה עורף ולא פנים ויחבק אשפתות תחת פרדסים וגנות.

אזהרה למתרשלים בהלל והקפות מלנענע הלולב מחסרון הידורו

נא. ובודאי כי לא כל אחד מישראל יוכל ליטול אתרוג הראוי לברך עליו כי לא כל אדם יכול לבזבז כספו בזה כי לא אמרו כל השיעורים הללו ודאי אלא לעשירי עם אשר כביר מצאה ידם כאשר דברנו עד הנה בתוכחתם, אך לא מפני כך נאמר שהותר להם ליתר העם לבלתי קחת לולב ואתרוג לעשות הנענועים בשעת הלל ולהקיף בהם ההקפות כי לענין זה לא מעלה ומוריד האתרוג להיות נקי ומהודר כמו שהוא לענין הברכה, כי בודאי בזה מצוה מוטלת על כל איש ישראל לקחת מן הבא בידו אתרוג ולולב כי לזה אין צריך לבזבז עליו מעות ביותר ובמעט מחיר ישיגנו, ולאיש אשר אלה לו כי נפשו אוותה לקחת לולב ואתרוג בעשרה דינרים ואין ידו משגת ויעש כדי השגתו לשם שמים נותנין לו שכר כעושה מצוה בשלימותה כי ה' יראה ללבב.

אכן אותם בני אדם שתעו בשכלם לאמור בכיוצא בזה כיון שאין בידינו מצוה כתיקונה גם שלא כתיקונה לא נחפוץ בה וההעדר טוב ממציאות רע, תעו מדרך השכל כי לכל הדעות לענין נענועים לא עיכב שום דבר מהדברים הפוסלים לברכה, וראוי לכל בר דעת לרדוף אחר המצוה הזאת כאשר תשיג ידו המעט הוא אם רב כי כל אדם אינו חייב אלא כשיעורו ועשה ענף ופרי למעלה.

אבל חלילה להתבזות ולהקל המצוה חס ושלום בעיניו, כי כשם שצריך להיות כל איש ישראל ירא חטא והוא שיהיה ירא שלא יכעיס את קונו ולומר איך אחטא ונמצאתי מכעיס לקוני להפך מדותיו הרחמים לדין חלילה, ואיך אכניס את הקליפה אל הקדש פנימה ונמצאתי כמועל בקדשים וכמכניס צלם בהיכל, ואם יירא עוד יותר יאמר איך אחטא ואפגום עליונים ותחתונים וייחוד מדות העליונות חס ושלום, וכל אלו הבחינות הם יראת חטא בערך לא תעשה.

בעסק המצוות יכוין תמיד להשקיט כוחות הדין

נב. וכן נמי צריך להיות ירא בערך מצוות עשה ורוחו ונשמתו אליו יעצוב ויצטער ויאמר, מה מעשים אעשה לפני צורי וקוני לייחד את המדות של מעלה כדי שלא יהא קצף הדין גובר חס ושלום פן יפגע הדין במעט הצאן צאן קדשים ויהיה פרצה גדולה בקדושה חס ושלום מכח רוב הדין, הלא תראה האדון הרשב"י עליו השלום הוא היה אומר [37] כל יומאי אצטערנא דלא יוקיד עלמא בדינוי דצדק וכו', וכמוהו כמה חסידי התנאים כגון ר' צדוק [38] ור' אלעזר המודעי [39] שהתענו על ירושלים ועל ביתר שלא יפגע בהם הדין.

וזה היה מעלת אברהם אבינו עליו השלום שהיה ירא אלה"ים בבחינה זו כמו שנאמר כי ירא אלהים אתה שכיוון לעשות רצונו של מקום כדי לעקוד את הדין בעקידת יצחק בנו באופן שמדת הדין תהיה תמיד נעקד בימין ומוכנע תחתיו להיותו נכלל בימין כנודע, וכן צריך כל אדם להיות ירא וחרד ולהיות מגמת פניו תמיד כל היום לא ישקוט ולא ינוח להרבות תורה ומצוות בכוונה זו להתיש כוחות הדין ולהגביר חסדי ה'.

בנענוע הלולב ממשיך מדת החסד בעולם ודברי הזוהר בזה

נג. ועיקר מצוות ארבעה מינים ונענועם באים בחג הקדוש הזה כי כולו מלא חסדים לכבוש דינים הקשים שנגברו מראש השנה עד יום הכפורים שהם בסוד שמאלו תחת לראשי, ומעתה על ידי הלולב ונענועיו הוא בסוד וימינו תחבקני להמשיך חסדי המקום חסד ה' מלאה הא"רץ, ומתייחדים המדות העליונות ייחוד גמור וכמו שמבואר בזוהר תצוה [40] זה לשונו.

וכד ישראל אינון בחמיסר יומין כדין נטיל לבנוי לפרשא גדפוי עלייהו ולמחדי בהון ועל דא כתיב ולקחתם לכם ביום הראשון פרי דא איהו אילנא דאקרי עץ פרי ואשתכח ביה פרי, עץ הדר כמה דאת אמר הוד והדר לפניו מאי טעמא איתקרי הדר ומאן איהו הדר דא צדיק אמאי אקרי הדר והא אתר טמירא איהו דלית ליה גילויא כלל וצריכא לאתכסיא תדיר ולית הדר אלא מאי דאתגליא, אלא אף על גב דאיהו דרגא טמירא הדורא איהו דכל גופא ולא אשתכח הדורא לגופא אלא ביה מאי טעמא וכו' ובגין כך עץ הדר איהו ודא איהו עץ פרי עושה פרי.

כפות תמרים הכא אתכלל אתתא בבעלה בלא פירודא כפת תמרים כחדא, וענף עץ עבות תלתא דא בסטרא דא ודא בסטרא דא וחד דשליט עלייהו, וערבי נחל תרין דלית להו ריחא וטעמא כשוקין בבני נשא ובגין כך לולב נטיל כולהו וכו' ובגין כך בהני זינין בעי בר נש לאתחזאה קמיה קודשא בריך הוא, עלין וטרפין דהני תמרים אינון כל שאר חיליו דאתאחדן באינון כינויין דקודשא בריך הוא אקרי בהון בגין דבעינן לתתא כגוונא דלעילא דלית לך מלה בעלמא דלא אית לה דוגמא לעילא והכא נמי אית לתתא ובעו ישראל לאתאחדא ברזא דא דמהימנותא דקודשא בריך הוא עכ"ל.

יבאר שבכל מעשה המצוות מוסיפין כח בפמליא של מעלה

נד. וליודעי דעת ומביני מדע מבואר מהמאמר הזה איך אנו מייחדים כל המדות העליונות יחד על ידי נטילת הלולב ומיניו וקצף הדין בל יראה ובל ימצא חס ושלום, ואף אם אין כל אדם ישכיל רמיזת העניינים וסודותיהן וייחודם אף על פי כן יש לאל ידו לעורר כח העליון כי מאחר אשר כל אחת מהנה יש לה כח ושורש במרכבה עליונה

אשר נמשך משם למטה בארץ, מעשה ידינו מעורר כח העליון ושורשו למעלה, ועל זה נאמר כי חלק ה' עמו כי הוא יתברך חלק מכבודו לישראל ויפח באפם נשמת חיים והחלק ידבק בכל, ודומים למשיחה או חבל הקשור בראשו אחד למעלה ובראשו אחר השני למטה שמי שאוחז בראשו של מטה ומתעסק בו בכל כחו מנענע ראשו העליון, כן הדבר במעשה המצוות פה עמנו למטה בארץ ראשו מגיע השמימה ומתעורר כח העליון ושורשו למעלה ונתוסף כח וגבורה בפמליא של מעלה ומתבסם כל העולם.

טעם אמירת פסוק ויהי נועם קודם עשיית המצוות

נה. אשר על כן אשרי אנוש יעשה זאת לבלתי סור מן המצוות ימין ושמאל אף אם לא ידע וישכיל בטיב המצוה מה היא ומה נעשה בה, רק יהא זהיר להיות רגיל בפיו טרם עבודתו לומר ויהי נועם ה' אלהינו עלינו וכו' וכן אמרו בזוהר פרשת יתרו [41] זה לשונו, על מה דצלי דוד ואמר ומעשה ידינו כוננה עלינו מאי כוננה עלינו כוננה ואתקן תקונא לעילא כדקא יאות, עלינו אף על גב דלאו אנן ידעין לשוואה רעותא אלא עובדא בלחודוי מעשה ידינו כוננהו להההוא דרגא דאצטריך לאתתקנא וכו' ע"כ, הרי מבואר שעיקר תפילה זו היא להבלתי יודעין לכוין מעשה המצוות במדרגות העליונות אף על פי כן מעשה ידיו מעורר מדריגות העליונות ועשה פרי למעלה, ועל כן מדרכי חסידים הראשונים עליהם השלום להתעורר ולומר טרם כל מעשה המצוות הכתוב הזה כאמור.

כמה פרטי דינים בדברים הפוסלין בלולב

נו. וכל אלו הענינים צריך לחפש אחריהם קודם שיבא זמן חיובן כדי להיות לו מוכן ומזומן לצאת בו ידי חובתו ולהתהדר בהם לפני בורא עולם כי ההידור עיקר גדול בכל הארבעה מינים, כי אף על פי שלא נאמר הידור רק באתרוג מכל מקום למדו רז"ל [42] כי הואיל והוקשו להדדי דכתיבי בחד קרא בא לומר שכל ארבעה מינים אלו צריכים להיות מהודרים כמו האתרוג שכתוב בו הדר.

אשר על כן במקומות שהאתרוגים אינם נמצאים וגם הלולבים באים מארץ מרחקים צריך להזהר ולראות שלא לבא להכשל באיסור ברכה לבטלה חס ושלום, כי לולב שיבש שדרתו או רוב עליו שכלה מראה הירקות שבו והלבינו פניו פסול אפילו בשעת הדחק, ואותה שאמרו בגמרא [43] מעשה בבני כרכים שהיו מורישים לולביהן לבני בניהם ואמרו אין שעת דחק ראיה כנראה דבשעת הדחק יוצאים בהם, כבר דחו אותה הפוסקים דהיינו שהיו מורישים להם לזכרון בעלמא אבל לא לברך עליו דאין זה נקרא הדר.

נז. וכן מזה הטעם לולב הכפוף בראשו בשדרתו, וכן אם לא היו עליו זה על גבי זה כדרך הלולבים שאין ראשו של זה מגיע לצד עיקרו של זה או שאין לו הרבה עלין זה

על זה, וכן אם נקטם ראשו דהיינו שנקטמו רוב העלין העליונים, או אם נקטם העלה העליון האמצעי שעל השדרה אפילו הוא לבדו, וכן אם נסדק ונתרחקו שני צדדיו זה מזה עד שיראו כשנים וכן אם נחלקה התיומת דהיינו מקום דיבוקם מגבן שהם גדלים שנים שנים כל אלו פסולין אפילו בשעת הדחק כי אינן נקראין הדר, ואין בזה חילוק בין יום ראשון לכל שבעת ימי החג חוץ מנסדק ונחלקה התיומת שפסול משום לקיחה תמה שכשרים מיום ראשון ואילך.

אבל במקומות שנמצאים צריך כל אדם להתהדר ולחפש אחר לולב מהודר ויפה עד שידו מגעת, ומצוה לאגדו במינו כי אותם הקושרים במשי וכיוצא לנוי אין זה נוי אלא מכוער אלא בעלין שלו יקשור אותו.

מספר קשרי הלולב ע"ד הסוד

נח. ונהגו לעשות ששה קשרים כי הלולב סוד צדיק יסוד עולם והוא שישי, ויש מי שסובר להיות חמשה קשרים וארבעה אוירים שהם ט' כציצית כנגד ט' אותיות דשם ב"ן כי הלולב ומיניו בבחינת שם ב"ן כנזכר בספר פרי עץ חיים, ויש חסידים ואנשי מעשה עושים בו י"ח קשרים רמז לי"ח חוליות שבשדרה וכך היא המדה הרמוזה בו אל ח"י כנודע.

כמה פרטי דינים בדברים הפוסלין בהדס וערבה

נט. וכן בהדס צריך להודיעם כי ענף עץ עבות האמור בתורה הוא ההדס שעליו חופין את עצו שיהיו שלשה עלין בגבעול אחד בעיגול שאין אחד נמוך מחבירו שכשהם עומדים באופן זה ודאי הם מכסים כל הקף עצו וזהו עבות, אבל אם הם שני עלין בשוה בגבעול זה כנגד זה והעלה השלישי למעלה או למטה מהם אין זה עבות אלא הדס שוטה ופסול אפילו בשעת הדחק, וקראוהו שוטה מפני שאין עליו הולכין בסדר אלא שעליו משובשים כשוטה.

וצריך להזהר בזה לבודקן טרם יאגדם בלולב, ואפילו במקומות שאינם נמצאים צריך להזהר לפחות שיהיו עבות רוב אורך ההדס או בראשו או בסופו דהוי עיכובא, אבל במקומות שנמצאים צריך כל אדם לבקש אותם לחים וטובים אשר אין בהם כל מום כולם עבות מראשם ועד סופם ושלא יהא נקטם ראשן, ואף שאם לא נקטם העץ כשר, מכל מקום למצוה מן המובחר יבדוק בראשיהם שלא יהיו נקטמים ויבשים, ויש אומרים דיבש ראשן אפילו אי אפשר באחר פסול וצריך להזהר בזה מאד.

ס. וכן בערבה שיבשה או שנשרו רוב עליה או שנקטם ראשה דהיינו שנקטם עצה פסולה, ויש אומרים שאם נדלדלו עליה מהקנה או שנסדקו ונחלקו עליה פסולה ויש להחמיר בכולם הואיל וערבות מצויות בכל המקומות.

אזהרה לתוחבין הערבות תוך האגד עד שנושרין עליהן

סא. ורבת מבני עמינו שוגים בזה ולוקחים בכל יום ערבה חדשה ותוחבין באגודה, ומתוך שמושכים אותה למטה כדי שיהא למטה מן ההדס נושרים רוב העלים ופוסלין אותה כנזכר שאם נשרו רוב העלים פסולה, ולכן ראוי להזהירם שידקדקו בתחיבתן בתוך הלולב ובנענועם שלא ינשרו רוב העלים ויפסלו אותם.

שיעור אורך הלולב והדסים וערבות

סב. וגם צריך לדקדק בשיעור אורכם שצריכין להיות הדס וערבה שלשה טפחים שהם י"ב גודלים והלולב ארבעה טפחים שלמים שהם ט"ז גודלים, והרבה בני אדם לא דקדקו בזה בערבה ואוגדים ערבה קצרה בלולב כדי שיהיו בדי הערבה למטה מן ההדס וכן לא יעשה, והמדקדקים יבחרו בהדס שיהיו ארוכות קצת ובזה יבא הערבה למטה מן ההדס לעולם.

יש לדקדק בהדור האתרוג, ואזהרת מורכב וסימניו וטעם פסולו

סג. והאתרוג צריך לדקדק בו הרבה כי הוא נקרא פרי עץ הדר וכל ההידור האפשרי שהוא יכול לבקש ולחפש עליו יבקש עליו ויקח אותו בשלמות ההדור.

סד. ויהא נזהר הרבה כי יש הרבה מהם שהם מורכבים והם פסולין, ואפילו הורכב יחור של אתרוג בלימו"ן הוא פסול וכל שכן אם הורכב יחור של לימון באילן אתרוגים כמו שכתבו פוסקים הראשונים שהם פסולים אפילו בשעת הדחק, ושמענו שיש סימנים בהם שהאתרוגים המורכבים הם חלקים ולאתרוגים בליטות קטנות בכל גופן וגובה להם, ועוד יש בהן סימן כי המורכבים העוקץ בולט ועוקץ האתרוג שוקע, ועוד סימן שלישי כי תוך המורכב דהיינו המיץ רחב והמוהל שלו רב והקליפה התיכונה קצרה והאתרוג הוא להפך כי הקליפה רחבה והתיכונה קצרה והוא כמעט יבש, והגרעין של האתרוג הוא זקוף לאורך האתרוג וגרעין המורכב הוא מושכב אורך הגרעין לרוחב האתרוג.

וטעם פיסולן הוא לפי שהמורכב לא נקרא אתרוג ואין להכשיר רק הנקרא אתרוג ולא שאר מינים, ולא בצורה תליא מילתא מאחר שזה המורכב לא מיקרי אתרוג, ואף על פי שהם בצורתם של אתרוגים ודרים משנה לשנה באילן אין לנו בו אלא מה שאמרו חכמים אתרוג דווקא.

בדין גוון האתרוג ואזהרה לנוטלים אתרוג הירוק

סה. וכן יש לדקדק באתרוג הירוק שדומה לעשבי השדה שאף על פי שחוזר למראה אתרוג כשר כשמשהין אותו, אין לקנותו לכתחילה אלא אם כן התחיל לחזור במקצת למראה אתרוג דשמא יהא נשאר ירוק ויש מי שפוסלו גם משום הדור, ולכן טוב להחמיר וליטול האתרוג שחזר כולו למראה אתרוג דווקא.

ורבים שגו בזה להתיר אתרוג ירוק גמור וסמכו על דברי התקונים [44] שאמרו ז"ל, ואם היא ירוקה היא משובחת יתיר כדיוקנא דהות אסתר ירקרוקת, ואני אומר כי לפי שיטה זו היה להם להביא גם כן כי אף על פי כי אסתר ירקרוקת היתה הרי אמרו וחוט של חסד משוך עליה, ומטעם זה הירוק כעשבי השדה לגמרי פסול מפני כי גוון זה הוא בסטרא אחרא דכתיב בפרוח רשעים כמו עשב ואין בהם הצטרפות חסד כלל, ולא אמרו בתקונים אלא למי שיש בו ירקרקות במקצת ויש בו מראה אתרוג כמשך חוט החסד של אסתר, וכן ראוי ונכון להזהר.

דיני חזזית ומקום פסולה, ודין חזזית הנעשית מן הקוצים

סו. וכן יש להזהר בדין חזזית שאם עלתה בו חזזית והוא כמו אבעבועות ויש בו ממש שמקומו ניכר במשמוש היד שהוא גבוה מן האתרוג, אם עלתה בשנים או בשלשה מקומות פסול, ואם הוא בחוטמו דהיינו במקום שמתחיל להתקצר ולהתחדד כלפי ראשו פסול אפילו בכל שהוא, וכן כל שינוי מראה אפילו בכל שהוא דזה לא הוי הדר משום שנראה שם לעינים יותר משאר מקומות שבו שבאותו השיפוע אדם נותן עיניו, ומטעם זה גם כן יבש פוסל שם בכל שהוא.

סז. אבל ראוי להודיע לבני אדם כי יש כמה שהם נמנעים מלקנות אתרוג לברך עליו משלהם יען כי הכל נראה בעיניהם חזזית ופוסלים אותם כי באתרוגים שלנו הוא מצוי ליגדל מהם נקודות קטנות כל שהן, וזה לא נקרא חזזית שהחזזית הוא שמעצמות האתרוג נולד אותה הנקודה מנומר או ירוק, אך זה הנמצא ברוב אתרוגים שלנו אינו מהריעותא של אתרוג אלא מן הקוצים ומן הברקנים שבאילן שעוקצים בו ובאותה עקיצה כשהוא גדל באילן משתנה מקום העקיצה ונעשה מקומה כמו אדום וקורין אותה חזזית ואינו אלא מצד העקיצה, ועוד כי רובם אינו ניכר מקומן במשמוש ואינו גבוה משאר האתרוג.

גדר שינוי מראה שפסלו בראש האתרוג בכל שהוא

סח. וגם שינוי מראה שאמרו שאפילו בכל שהוא פסול בשיפוע, לא אמרו אלא כשנראה לכל שאינו הדר אבל באתרוג שאינן נראים לעין מחמת דקותם וצריך להסתכל בהם כדי

שיהא נראה ונרגש בראיה ואדם אחר הרואהו ביד חבירו יראהו כולו הדר בלי שום רושם זה אינו נקרא כל שהוא, והדר נקרא למי שהוא בידו וכל שכן לאחרים הרואים אותו.

אזהרה למדקדקים בפיטם יותר משאר הידורים

סט. וחכמי האחרונים ז"ל צווחו על כמה בני אדם שמדקדקין דקדוק דק וקל ולא דקדקו בחמור, דהיינו שרואין הכל אחר השושנה של אתרוג אם נחסר דבר מה ממנה ואף אם האתרוג מהודר בכל מיני הידור ביופי ובתואר מניחין את זה ולוקחין אחר אף שאין דומה לו במראה ובקומה ובהידור רק שאין חסרון בשושנה, וטועים המה כי אף שראוי לבדוק בכל אלה להיות מנוקה מכל מום, לא אמרו אלא כשידו משגת לקנותו מהמובחר והמהודר שבכולם או בנמצא אחר טוב ממנו.

אזהרה למעדיפים לולב הקהל מלולביהן והמכשולים המצויין בזה

ע. אכן אם אינו בנמצא והמה בצמצום או שאין ידו משגת לקנות המנוקה והמהודר והוא צריך לברך ולצאת ידי חובה בלולבו של חבירו, טפי עדיף לקנות אתרוג שיש בו אחד מכל אלה אף שאינן כל כך מנוקים ולברך על הקנוי משלו וממונו מלרדוף אחר אותו שאין בו אחד מכל אלה שצריך שחבירו יקנהו לו במתנה, ואולי לא דעת לו ולא תבונה ואינו גומר בלבו להקנותו ונמצא שאינו יוצא ידי חובת לולב, וכן הסכימו רבים מגדולי ישראל ורבים מאנשי מעשה עושין כן, והמחמיר הרי זה מן המתמיהין כי על הרוב כשמברכים בלולב הכולל המזכה את הרבים כאשר ראיתי בקצת מקומות שעברתי בהם מרבים כל העם לבא, ורוב כל העם כדי לזכות בו חוטפים הלולב ומברכין ברכה חטופה ויריבו איש את רעהו ותבקע הארץ לקולם.

ואין איש שם על לב כי צריך בעל המצוה שיקנהו לו תחילה במתנה ואם הוא חוטפו מיד חבירו שבירך ולא זיכהו לו בעל המצוה לא עשה ולא כלום, ואין גם אחד שיוכל לברך עליו בכוונה ולעשות הנענועים כי מאין הרגלים שיברכו עליו והוא נוגע ואינו נוגע בלולב ואתרוג חבירו ולא אוחז הלולב ואתרוג בידו לפחות בשעת הברכה, כאשר ראינו מעשה הרע הזה ברבת בני עמינו ומברכין ברכה לבטלה על נטילת לולב והוא אינו לוקחו בלקיחה תמה בידו כי ירא בעל המצוה למוסרו בידם פן בריבם איש את רעהו יעלו עד להשחית לולבו והאתרוג של מצוה שבזבז עליו ממון רב כאשר יקר מקרה רוב פעמים.

עא. וצריך להוכיח את העם ולהודיעם עונשו של דבר וחומר שבו כי לכל העם בשגגה, וישראל קדושים הם בהתלהב נפשם בחשק המצוה לא יפנו ימין ושמאל כי לא ידעו מה הוא ענייני של דבר ושורשו, והייטב בעיני ה' כי יום ראשון לחשבון עונות יפגעו באיסור

ברכה לבטלה ואת מעשה ה' יהרסם ולא יבנם, ועוד כי ביטלו מצות עשה מן התורה כי על ידי חטיפתם זה מזה וזה מזה לא עשו ולא כלום, ורבים מהם מתפללים תפילה חטופה אחרי כן כי איחר להם שתים או שלש שעות עד לברך.

אשר על כן חסידים ואנשי מעשה בחרו להם לקחת לולב ואתרוג משלהם אף כי לא יהיה כל כך מנוקה ויפה כמו של הכולל רק שיעלה ברכתם לפי עיקר הדין ולברך בכוונה ולעשות הנענועים כדת וכהלכה, כי המברכים בלולב ואינם עושים הנענועים אין להם על מה שיסמוכו, כי על כן אף שיצאו קצת מן השורה לברך על הבלתי מובחר כל כך במקום שיש מובחר ומהודר ויפה ומנוקה מכל מום, מכל מקום בהעריך העניינים בשיקול הדעת, הדעת נוטה כי בהתלוות אליהם כושר העניינים הנזכרים וקיום המצוה כתקונה וכדינה בשלהם כוונתם רצויה לפני האל יתברך וזה פשוט ומבואר לכל בר דעת.

כמה דינים בהכשר אתרוג

עב. אך צריך להזהר שלא יהא באתרוג דברים הפוסלין אותו, כגון חזזית גמורה שמעצמות האתרוג שמקומו ניכר במשמוש היד שהוא גבוה מן האתרוג כנזכר, וכן בחסרון דאפילו בכל שהוא פסול כמו שכתבו הפוסקים ואף על פי כן מיום ראשון ואילך כשר, וניטל פטמו ועוקצו דינו כחסר וכשר מיום ראשון ואילך גם כן אבל חזזית כתבו גדולי הפוסקים דפוסלת כל שבעת הימים, וצריך שתדע דבחוץ לארץ שעושים יום טוב שני של גלויות, פסולי יום ראשון אסורים גם כן ביום טוב שני משום ספיקא דיומא.

אזהרה שלא לקצוץ ד' מינים משדה נכרי ע"י ישראל וטעמו

עג. ועוד ראוי להודיעם דבמקום דשכיחי דקלים ושאר המינים אצלם שלא יקצצו הם בעצמם הארבעה מינים דקרקע אינה נגזלת וסתם גוים גוזלי קרקע הם ויבא בגזלה לידו ולולב הגזול פסול אלא יקצצנו הגוי ויקנה מהם, ומה שנוהגים בארץ ישראל שקונים האתרוגים מן הנכרים והולך הישראל ובורר הטובים וחותך אותם בידו, אינו מן הנכון שהרי אלו האתרוגים נתמרחו על ידי הישראל והיאך יוצאים בהם בטבלם, וראוי למנוע מנהג זה רק שיקצצנו הגוי בידו דוקא כמו שכתבו הפוסקים.

ידקדק לקנות ד' מינים מממון של היתר

עד. וכבר כתבנו לעיל בפרק א' בדין סוכה גזולה שראוי לכל איש ישראל הירא להזהר שיהיה נזהר לעשות המצוה מממון של היתר שיודע בודאי שבא בהיתר גמור לידו בלי און ומרמה וגניבה, שאם חס ושלום יש שום פקפוק של איסור באותם המעות שנאוי הוא לפני המקום ברוך הוא ונעשה סניגור קטיגור כדין לולב הגזול כמו שהארכנו שם, ויתר דיני אגד הלולב ונענועיו יתבארו בפרקים הבאים בס"ד.

תוכחה לנמנעים לקנות לולב לעצמן מספר "סדר היום"

עה. כלל העולה מכל דברי הפרק הזה בקיצור, שצריך כל איש ישראל להשתדל בעבודה הזאת ואל תהי קלה בעיניו ואל יסמוך לומר עם הקהל אני נוטל כי היא סמיכה של הבל כי לא נתקן לולב לקהל אלא שיטול אותו שאין לאל ידו משגת לקנות לולב לעצמו או שבא מן הדרך או שאירעו איזה אונס ולא קנה לו לולב ואתרוג שאז תנאי בית דין הוא שיועיל נטילתו בלולב הקהל, אבל מי שבידו סיפק לקנות ולחבב המצוה ולהדרה אינו רשאי לדחות אותה מעליו שהיא גדולה במאוד מאד בכמות ובאיכות ומגיע לו תועלת רב אם לנפשו אם לגופו אם לכל אנשי ביתו להשקיט לו מימי רע וכל גזרה רעה אם יעשה אותה כתקונה, ועוד אף על פי שיטול לולב הקהל לא יוכל לנענע אלא פעם אחת לצאת ידי חובת מצוה אבל הנענועים אחרים בשלשה מקומות מן ההלל ולהקיף בו בזמן ההושענות איך יעשה.

עו. ואם הוא במקום שהאתרוגים אינם נמצאים ואינו יכול להשיג דבר שיצא ידי חובתו בו מפני שדמיו יקרים ואין ידו משגת, יקנה מן הבא בידו ארבעה מינים הללו להיותם בידו בשעת ההלל ויברך על אותו שנבחר לקהל ובו יצא ידי חובתו, ומה שיש בידו יהיה לחבוב מצוה ולייחד שם שמים מן הבא בידו וצדקה יחשב לו.

אכן מי שיש סיפק בידו לקנות צריך שישתדל לקנות המובחר והמהודר יותר שימצא לברך עליו בשלו ולא יחוס ולא יחמול על ממונו, כי איך יעלה על דעתו של האדם הטפש לפקפק בענין אחר כי ממנו יתברך הכל ומידו נתנו לו כי זה כוונת הבורא שיעשו מצוותיו בשלימות ובהדור נאה ונתן לו יד לעשות, והאיש הסכל והטפש לא כן יעשה להקל מעליו שלא לפזר ממונו שאינו שלו ויתרצה במה שימצא, אלא ראוי ונכון לחוס על כבוד קונו ולעשות המצוות בדקדוקן ובשלימותן ואף על פי שמן הדין נראה לו שיוצא בו לא יתרצה בזה אלא יעשה הדבר בשלימות בלי פקפוק, שאם בא ליקח אתרוג ושואלין ממנו דינר אחד והוא מסופק בו אם הוא ראוי אם לאו ישאל ממנו אתרוג יפה ממנו ויתן שני דינרים ויקח אותו יפה וטוב כרצון לבו בלי ספק ובלי פקפוק בכל תנאיו.

עז. וכן בכל ענין המצוות שעושה יעשה אותם בשלימותן ובדקדוקן שלא יחסר מהן כל דבר ובזה יוכר עבודת העבד הנאמן ומדקדק בעבודת אדוניו ומשתדל לעשותה בשלימות וליפות אותה עבודה כדי למצוא חן בעיני אדוניו, וגם אדוניו מכיר את לבבו הטוב ושמחת לבו בעשיית מצוותיו ומוסיף לו שכר אחר נוסף על שכר המצוה עצמה מפני רצונו הטוב וחפצו השלם בעבודתו כמו שביארנו.

מעלת הקונה לולב הקהל לזכותם וסגולתו לתקון פגם הברית

עח. וגדול שכר האיש המזכה את הרבים לקנות לולב הקהל לזכות את הרבים ולצאת בו ידי חובתם וזכות הרבים תלוי בו, ומה טוב חלקו ומה נעים גורלו כי הן היום הקדוש ראשון הוא לחשבון עונות הוא מזכה את הרבים בו ביום מובטח הוא שלא תבא שום עון אשר חטא על ידו כמו שאמרו [45] כל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו.

עט. ומי שדואג נפשו על כי ראה קרי בליל יום הכפורים שאמרו עליו [46] ידאג כל השנה והשיגה ידו במצוה הזאת, ישתדל בכל הונו וממונו לקנותו ולזכות את הרבים נגד טפת הזרע שהיא נשמה עשוקה ביד החיצונים, עתה יזכה את נפשות בני ישראל במצוה הזאת ועל ידי כך יוציא אותה הנשמה העשוקה משם ולהכניסה אל הקדש פנימה, ועל ידי הברכות שמברכים כולם מתקן מה שפגם המשכת הטפה למעלה לחוץ והחזיר הטוב אל הרע, עתה על ידי הברכות יתוקנו וישובו אל הקדושה כי כן כחם של הברכות להמשיך שפע ורחמים להחזיר הדברים ליושנם.

סגולת מצות לולב לתקון פגם הברית

פ. וכל עיקר מצוה זו הוא סוד ייחוד וזווג מדות העליונות והנענועים גם המה באים להמשיך את החסדים ולהמתיק את הדינים כנודע מדברי רבינו האר"י זלה"ה, על כן מצוה זאת היא תקון גדול למי שנכשל בעון ש"ז לבטלה לייחד הלולב והאתרוג יחד סוד קודשא בריך הוא ושכינתיה נגד מה שהפריד לשכינת עוזינו בהמשכת הטפה לחוץ עתה יוקשרו ויעשו כולם אגודה אחת, וכמו שבחטאו נסתלקו החסדים למעלה כך על ידי הנענועים ממשיך החסדים להמתיק את הדינים כאמור, וטוב ויפה לכל האיש הירא לכוין בכל זה ובכן חס"ד ה' מעולם ועד העולם על יראיו אמן.

ציונים והערות לפרק ב

19) חגיגה דף ה' ע"ב. 20) תנחומא אמור אות כ"ב. 21) ירושלמי סוכה פ"ה ה"א. 22) ויקרא רבה פרשה ל' אות ט'. 23) מכות דף כ"ד ע"א. 24) עי' סנהדרין דף ק"ו ע"ב. 25) עי' ויקרא רבה פרשה ל' אות ב'. 26) במדבר רבה פרשה ט' אות ז'. 27) ויקרא רבה פרשה ל' אות ט'. 28) זוהר תזריע דף נ"א ע"ב. 29) זוהר בראשית דף כ"ה ע"א. 30) זוהר וישב דף ק"פ ע"ב. 31) חולין דף צ"א ע"א. 32) שמות רבה פרשה ל"א אות י"ז. 33) סוכה דף מ"א ע"ב. 34) ב"ק דף ט' ע"ב. 35) עי' ילקו"ש ויחי רמז קס"א. 36) שבת דף י"ב ע"ב. 37) זוהר האזינו דף רצ"ב ע"א. 38) גיטין דף נ"ו ע"א. 39) ירושלמי תענית פ"ד ה"ה. 40) זוהר תצוה דף קפ"ו ע"ב. 41) זוהר יתרו דף צ"ג ע"ב. 42) סוכה דף ל"א ע"א. 43) סוכה דף ל"א ע"ב. 44) תקו"ז תקון כ"א דף נ"ו ע"ב. 45) אבות פ"ה מי"ח. 46) יומא דף פ"ח ע"א.

פרק ג - הכנות החג - צדקה - אושפיזין - כבוד סוכה

התעוררות להכין צרכי החג בעצמו

א. ערב יום חג הסוכות מצוה על כל איש ישראל להשתדל ולזרז הוא בעצמו ובכבודו להכין צורכי חג הקדוש הזה בשמחה ובטוב לבב, ואף על פי שיש לו כמה עבדים מצוה בו יותר מבשלוחו כמו שאמרו לענין שבת דרב נחמן בר יצחק מכתף מכתף ועייל מכתף ונפיק ואמר אילו מקלעין לי ר' אמי ור' אסי לא מכתיפנא קמייהו, [47] כן יעשה לכבוד האושפיזא הבא אלינו הוא החג הקדוש הזה ולכבוד השבעה אושפיזין קדישין אברהם יצחק ויעקב משה ואהרן יוסף ודוד עליהם השלום המסתופפים בצל קורות סוכתינו כל שבעת הימים וששים ושמחים בששון שמחתנו שמחה של מצוה.

בכל הכנות שעושה לחג יאמר הריני עושה לכבוד הרגל

ב. וכל דבר שיקנה תהיה מגמת פניו לכבוד הרגל ולכבוד השבעה אושפיזין קדישין, ואם אי אפשר לו להטפל הוא בכולם יכין מקצתם ויאמר בפה מלא ברוך אלהים שהחייני וקיימני והגיעני לזמן הזה והעדיף טובו עלי ויתן לי יד ואל לכבד הימים טובים כיד ה' הטובה עלי ומידו נתנו לו, והריני קונה ועושה זה לכבוד הרגל הקדוש ולכבוד השבעה האושפיזין קדישין זכותם יגן עלינו אמן כן יהי רצון.

הוצאות יו"ט יוציא בשמחה וסגולתו שיחזרו הוצאותיו בכפלים

ג. ובכן בתתו אל לבו כן לא יחוש ולא יקפיד על ההוצאה של יום טוב כי ממנו יתברך הכל ומידו נתנו לו, ואיך יעלה בדעתו לפקפק בענין אחר שהוא רואה בעצמו כי זהו כוונת הבורא לרבות כל מיני שמחות בחג הקדוש הזה זמן שמחתנו כמו שנאמר ושמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים, והוא יתברך נותן לו יד לעשות והוא יצמצם ממון שאינו שלו ויתרצה במה שימצא להקל מעליו, חלילה לאיש הישראלי לעשות כן, וישמח בכל הטוב אשר נתן לו האל יתברך לשם שמחה של מצוה ויבטח בשם ה' וישען באלוהיו, ויכולה היא שתרחם עליו להמציא בשופע מזונותיו כי כאשר יפתח ידו לכבוד הרגל כן יפתחו לו מן השמים לתת לו ארוחתו ארוחת תמיד בכפלים, ורמז לדבר הגיד רבינו האר"י זלה"ה כי כן מוע"ד השלש אותיות אחרונות וע"ד הם כפל המספר של האות ראשונה מ' שאותיות וע"ד הם פ' כפל המ', לרמוז כי כל אשר יוציא עליו יכפלו לו מן השמים.

ד. והשם של קדושת החג הזה הוא שם ע"ב בניקוד סגול שעולה עם הניקוד שב"ע מפני שחג זה מביא שובע לעולם.

סגולת המוציא ממון לסעודות חג הסוכות יותר משאר מועדים

ה. וסגולה רבה היא מאד למכבדו להוציא במאכ"ל ובמשתה לכבוד האל יתברך להיות שבע ודשן במזונותיו כל השנה, כי כך היא מדתו של החג הקדוש הזה ביותר משאר חגים ומועדים דכולהו מהאי שלימו מתברכין דומיא מה שאמרו בזוהר לענין שבת, וכבר הארכתי בתוכחות מוסר על כל זה פ"ב דשבת בס"ד.

התעוררות לפשפש בתשובה בערב הרגל ובפרט בערב סוכות

ו. ואחר שיתקן צורכי החג מאכילה ראוי ונכון שיאמר בלבו מה תקנתי לנפשי היפה, ויפנה מלבו מחשבות הבלי העולם הזה ויתבודד מקצת היום לפשפש במעשיו על כל מה שפעל ועשה וישוב ויתחרט בכל לבבו ובכל נפשו, כי זהו עיקר כוונת רבותינו הקדושים באומרם [48] חייב אדם לטהר עצ"מו ברגל על טהרת הנפש היפה כי היא הנקראת עצמותו של אדם, וזה בכל הרגלים וכל שכן וקל וחומר בבא יום חג הקדוש הזה כי הוא יום ראשון לחשבון עונות.

כמו שאמרו באגדה [49] בפסוק ולקחתם לכם ביום הראשון זה ט"ו ואתה אומר ביום הראשון, את מוצא בערב ראש השנה גדולי הדור מתענים והקדוש ברוך הוא מתיר שליש מעונותיהן ומראש השנה ועד יום הכפורים היחידים מתענין והקדוש ברוך הוא מתיר להם שליש מעונותיהן וביום הכפורים כולם מתענין האנשים והנשים והטף והקדוש ברוך הוא אומר להן לישראל מאי דאזל אזל ומהכא ולהלן ניחל חושבנא, ומיום הכפורים עד החג כל ישראל עסוקין במצוות זה עושה סוכתו וזה בלולבו, וביום טוב הראשון של חג כל ישראל עומדין לפני הקדוש ברוך הוא ולולביהן ואתרוגיהן בידיהם לשמו של הקדוש ברוך הוא ואומר להן הקדוש ברוך הוא מאי דאזל אזל מן הכא ניחל חושבנא הדא הוא דכתיב ביום הראשון ראשון לחשבון עונות ע"כ.

תחינה על התשובה והטהרה מעון לערב חג הסוכות

ז. כי ראוי ונכון לכל איש הירא וחרד אל ה' לשוב מעבירות שבידו ולהפיל תחנוניו לפני אלהינו מרחם בטרם תבא יום ראשון לחשבון עונות וכה יאמר בתחינתו.

אנא ה' ארך אפים אתה ובעל הרחמים, גלוי וידוע לפניך שרצונינו לעשות רצונך ולקיים כל המצוות אשר צויתנו ולהזהר בכל אזהרות שהזהרתנו ומי מעכב שאור שבעיסה מעכב, לכן יהי רצון מלפניך שתהיה בעזרנו בשנה הזאת הבא עלינו לשלום וזה היום תחילת דין וחשבון עונותינו, עזרנו אלהי ישענו שלא נעבור אחד משס"ה לא תעשה, ואל תביאנו לידי חטא ולא לידי עבירה והצילנו מכף דוב אורב יצרינו הרע ויחד לבבנו לאהבה וליראה את שמך, והשיבנו אבינו לתורתך וקרבנו מלכנו לעבודתך והחזירנו בתשובה שלימה לפניך תמיד מראשית השנה ועד אחרית השנה, ויקויים בנו מקרא

שכתוב בכל עת יהיו בגדיך לבנים ושמן על ראשך אל יחסר ושנוכל לקיים מהיום והלאה כל מצוה שיזדמן לפנינו מרמ"ח מצוות עשה ומה שלא נוכל לקיים תצרף מחשבתינו הטובה למעשה, ונהיה אנחנו וצאצאינו וצאצאי צאצאינו כולנו יחד כלי מוכן לקבל נפש רוח ונשמה אשר נפחת בנו כדי שנחזור לעתיד למקור שחצבת נפשנו רוחינו ונשמתינו משם, ולא נבוש ולא נכלם בעולם הזה ובעולם הבא ולהיות מוכנים ומזומנים מאותם הנוחלים לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו כולו אומר כבוד.

בסגולת התחינה הנזכרת, וקריאת פרשת היראה והתשובה

ח. ואחרי כן יקרא פסוקי היראה והתשובה, ותפילה זו תהיה לעזר ולהועיל לכל השנה כולה לבל יכשל בכל עון אשר חטא אחר שהקדים תפילה לצרה והוא על דרך קדמיה לרשיעא עד דלא יקדימנך, [50] ועוד כיון שזהו בקשתו ותחינתו מאת המקום אז יחזיק במוסר ויראת ה' להיות ה' בעוזריו כי כך היא המדה באתערותא דלתתא אתערותא דלעילא והבא לטהר מסייעין אותו.

הרהורי תשובה לערב סוכות

ט. ועל כן יטהר עצמו תחילה להיות זהיר וזריז לבלתי עבור את פי ה' אלהיו כי הוא עושה הפך בקשתו ותחינתו אשר ביקש אם יחטא ואשם חס ושלום ואז מהשמים ירחמו לבל ילכד ברשת יצרו הרע ומובטח לו שלא יחטא ותמיד יהיה יראתו על פניו לבלתי יחטא, וזה כלל גדול לעולם להתגבר האדם על יצרו הרע לומר בלבו איך אחטא ואעבור את פי ה' אלהי הפך בקשתי שאני מבקש בכל יום כמה פעמים אל תביאני לא לידי חטא ולא לידי עבירה, הרחמן יטע תורתו ואהבתו ויראתו בלבנו לבלתי נחטא וכן כל כיוצא בזה, ואיך ולמה אני ארדוף אחרי יצרי הרע הפך בקשתי לפני המקום, הכהתל באנוש אהתל עמו יתברך חלילה.

י. והערה זו יפה היא מאד להיות לבו נכנע אפילו בשבתות ובחגים ובמועדים שצריך להיות עיניו פקוחות בהם יותר לפי שהאדם אוכל ושותה וקרוב על ידי אכילה ושכרות מרובה להכשל חס ושלום בפח המוקש יצרו הרע ואת מעשה ה' יהרסם ולא יבנם ויפרוק עול מלכות שמים מעליו חלילה.

והחכם עיניו בראשו תמיד אל ה' כי אף על פי שמצוה לשמוח כמו שנאמר ושמחתם לפני ה' אלהיכם, המשכיל יבין כי לא ניתן השמחה למלוי הכרס ולעבור על ידי כך את פי ה' אלהיו אלא חג הסוכות שבעת ימים לה' כתיב כי כל זאת השמחה לא תהא אלא לשם שמים ועל ידי כן לא יבא תקלה על ידו, וכל זה לא יתכן אם לא יתעורר האיש טרם יבא הזמן אשר קרוב לחטוא בו יען כי בפתע פתאום יהדפנו יצרו הרע, מה שאין כן

כשהאדם הוא הקדים לתת אל לבו מה שקרוב לחטוא בהנה תמיד עיניו פקוחות ויהיה תמים עם ה' אלהיו.

והרי זה דומה למי שמכיר באויבו המבקש רעתו להורגו בעורמה כי תמיד הוא על משמרתו ויפן כה וכה להיות נצב לריב עמו וישכים להורגו, לא כן הבלתי יודע ומכיר בשונאו כי בפתע פתאום יבא עליו ויהרגנו ולא יחמול ביום נקם ושם נפל שדוד ואין בידו מאומה להיות נעזר בגבורה וכשל עוזר ונפל עזור, כן הדבר הזה נגד אויבנו שונאינו הרע איש צר ואויב המן הרע הזה להיות עינינו תמיד עליו כי פרש רשת לרגלי בני אדם ולהיותנו נשמרים מאד על נפשותנו לבל נהיה נצודים במדחפות רשתו כאמור.

יא. אשר על כן טוב וישר להתעורר כל איש הירא וחרד לדבר ה' בערב הרגל כדי לטהר עצמו ברגל עצמו על ידי הרהורי תשובה, וזה בכל שאר הרגלים וכל שכן וקל וחומר בחג הנורא והקדוש הזה כי צריך כל אדם להיות יראה ורעד בקרבו מפחד ה' ומהדר גאונו, כי אף על פי שהכל נכתבים ביום הכפורים הנה יום החתימה תלויה ועומדת עד ליל הושענא רבה ולא ידע האדם איך יהיה דינו נחתם, ותמיד יהיו עיניו ולבו על דינו ולהרבות בתשובה שלימה על כל מה שחטא על הנפש.

ירבה בצדקה בערב סוכות, ומנהג מהרח"ו לחלק קופת הצדקה ביום זה

יב. וירבה היום הזה בצדקה ובגמילות חסדים כי סגולתה לכפר החטא כמו שנאמר וחטאיך בצדקה פרוק, ובר מן דין סגולתה ביום ערב סוכות רבה היא מאד, ואמרו עליו על מהרח"ו זלה"ה כי הוא היה גזבר על קופה של צדקה ולא היה מחלקה לעניים אלא בערב סוכות, והיה אומר שביום הזה הצדקה מועיל הרבה מפני שהשכינה הנקראת צדק עולה במעלה למקום הנקרא צדקה, ולכן נכון לכל איש ישראל להרבות בצדקה כהיום הזה כל איש לפי מיסת ידו ולכוין שנותנה לכוונה זו.

מנהג יראים שאין ידם משגת לצדקה להיות גבאי צדקה

יג. ומדרך אנשי מעשה שלא השיגה ידם לעשות צדקה להיות עושים גביה אחת יום אחד קודם ערב סוכות איש מאת מכרו ולהוסיף קצת נופך משלהם ולחלקה לעניים ביום ערב סוכות ומזכים את אחיהם במצוה הזאת עמהם, ומה טוב ומה נעים חלקם וגורלם של עושה אלה.

המאכיל עניים בסוכתו חשוב כמאכילם מחלק האושפיזין

יד. ויותר מהמה אשריו לאדם אשר יזמין ביום הזה לעניים בני תורה מבעוד יום להתארח בביתו כל שבעת הימים ולהאכילם בסוכתו ויכוין בכוונת עליה זו של השכינה שעולה אל המקום הנקרא צדקה, וגם לתת חלקם של השבעה אושפיזין קדישין להם.

וכמה החמירו חכמי הזוהר בענין הזה בפרשת אמור [51] וזה לשונו, בעי איניש למחדי למסכני מאי טעמא בגין דחולקא דאינון אושפיזין דזמין דמסכני הוא וההוא דיתיב בצלא דא דמהימנותא וזמין אילין אושפיזין עילאין אושפיזי מהימנותא ולא יהיב לון חולקהון כולהו קיימין מיניה ואמרי אל תלחם את לחם רע עין אשתכח דההוא פתורא דתקין דיליה הוא ולא דקודשא בריך הוא עליה כתיב פרש על פניכם פרש חגיכם ולא חגי ווי להההוא בר נש בשעתא דאילין אושפיזין קיימי מפתורי.

ואמר רבי אבא אברהם כל יומוי הוה קאים בפרשת אורחין לזמנא אושפיזין ולתקנא לון פתורא והשתא דמזמנים ליה ולכלהו צדיקייא ולדוד מלכא ולא יהיב לון חולקהון אברהם קאים מפתורא וקרי סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה וכולהו סלקין אבתריה ויצחק אמר ובטן רשעים תחסר יעקב אמר פתך אכלת תקיאנה ושאר צדיקייא אמרי כי כל שולחנות מלאו קיא צואה בלי מקום ודוד מלכא אמר וכו' ואשלים דינוי דכתיב ויהי כעשרת הימים ויגוף ה' את נבל וימת וכו'.

אמר ר' אלעזר בגין כך אורייתא לא אטרח עליה דבר נש יתיר אלא כמה דיכיל דכתיב איש כמתנת ידו ולא לימא איניש אכול ואשבע וארווי בקדמיתא ומאי דאשתאר יהיבנא למסכנא אלא רישא דכלא דמסכני חולקא דאושפיזין קדישין ואי חדי לאושפיזין ורווי לון קודשא בריך הוא עמיה ואברהם קרי עליה אז תתענג על ה' ויצחק קרי עליה כל כלי יוצר עליך וכו', זכאה חולקיה דבר נש דזכי לכל האי זכאה חולקהון דצדיקייא בעלמא דין ובעלמא דאתי עכ"ל.

סגולת המזמין עניים לשלחנו שיתברכו מזונותיו מז' אושפיזין

טז. ומי האיש הירא ורך הלבב, שמוע ישמע את כל הדברים האלה מעלת המצוה הזאת וטעם שבה ולא ירדוף אחריה כאשר ירדוף הקורא בהרים להביא עניים מרודים על שולחנו ולהתברך מפי אבותינו הקדושים בשבע ברכות עליונות אשר מי ימלל גבורות ברכות אלו לפי סודן ליודעי דעת ומביני מדע, ואף על פי שמראש השנה נקצבים מזונותיו של אדם מכל מקום הכל הולך אחר החיתום יום הושענא רבה.

ומה טוב להאכיל לעניים על שולחנו בימים האלה ובזמן הזה ולהתברך מפי קדושים משרתי עליון ברכות שמים מעל וברכות תהום רובצת תחת, כי כך היא המדה אשר המתברך בארץ יתברך באלהי אמן ומובטח הוא שלא יחסרו מזונותיו כל השנה, הון ועושר בביתו וצדקתו עומדת לעד.

מעשה בחסיד אחד שנזדמן אברהם אבינו לסעודתו בדמות עני

טז. וחסיד אחד היה יושב על שולחנו במסיבת אנשים חכמים וידועים ויבא עני והלך חוזר על הפתחים על פת לחם, ותכף ומיד עמד ממושבו ואחז ביד העני והושיבו במקומו ושש כעל כל הון עמו וישרתהו ויאמר, אנכי היום שש ושמח עמך אשר זיכני ה' עמך להאכילך חלק אברהם אבינו בסוכתי, ובלילה ההוא חלם החסיד ההוא שהיה טובע בלב ימים ובא העני ההוא ונתן לו יד והוציאו ממעמקי מים לרויה, ומיד עמד אותו החסיד וחיבקו ונשקו ויאמר אליו ברוך אתה לה' מי אתה אשר הצלת נפשי ממות כי כפשע ביני ובין המות אשר טבעתי ביון מצולה ואין מעמד באתי במעמקי מים ושבולת שטפתני.

ויען ויאמר לאיש החסיד ההוא אנכי אברהם אביך כי באתי היום בסוכתך בדמות האיש העני ההוא, אשריך מה טוב חלקך ומה נעים גורלך עם כל הצדיקים ומובטח אתה כי לא תחול גזרה רעה בביתך ותמיד תהיה שאנן מפחד רעה, ויקץ החסיד משינתו ושמח לבו ויגל כבודו אשר זיכהו ה' באלה ויקבל עליו להיות עושה תמיד כל ימי החג סעודה מיוחדת לעניים כמיסת ידו, ויפרוץ האיש לרוב בתורה ובחסידות ולא חיסרו מזונותיו בריוח גם עד זקנה ושיבה.

התעוררות להזמין עניים על שולחנו בחג וחומר המזלזלים בזה

יז. צא ולמד כמה מעלות טובות למצוה הזאת עתה בימים האלה יתר משאר הימים, כי האדם יראה לעינים עני כמו שהוא והם צלם ודמות צדיקי עולם אשר מתעוררים ממקומם בשבעת ימי החג הקדוש הזה והמה נמצאים בבתיהם של ישראל בסוכתם, וצריך כל אדם לחשוש ולהיות עיניו פקוחות על כל דל עני והלך הבא אל ביתו להאכילו ולהשקותו בפנים שמחות אף כי אינו נוהג ככה בשאר הימים, אולי יקרה ה' לקראתו אחד מכל הצדיקים ואם לא יתן לב יאבד טובה הרבה.

ומה גם כי על כל פנים הוא צריך לצאת ידי חובתו להאכיל חלק האושפיזין האלה לעניים ולהתברך מפיהם ולא יגרום חס ושלום קללה לעצמו להתקלל מפיהם כמבואר במאמר הנזכר דדוד אשלים דינוי ויהי כעשרת הימים ויגוף ה' את נבל וימת רחמנא ליצלן, הטוב כי בימים האלה אשר כל אדם תמיד עיניו אל ה' לעשות סניגורים שילמדו עליו זכות להטיב לו החתימה, והאיש אשר עיניו צרה באביונים תחת סניגורים יקנה לו קטיגורים חלילה.

יח. ואמרו בזוהר בראשית דף י' ע"ב שהקדוש ברוך הוא מבקר את העניים בחגים ובמועדים ורואה שאין להם כלום במה לשמוח ובוכה עליהם והולך למרום ורוצה חס ושלום להחריב את העולם, והמקטרג אומר לפניו רבונו של עולם פלוני אוכל ושותה

ויכול לשמח לעניים ואינו נותן להם, מיד נכנס אותו מקטרג ותובע רשות ורודף אחרי אותו האיש ומסבב עליו כמה צרות רבות ורעות רחמנא ליצלן.

תוכחה למרחיקים עניים מפתח ביתם בחגים

יט. ומאנה הנחם נפשי איך נשתכחה תורה זאת מרבת בני עמינו אשר בתיהם מלאים כל טוב ואוכלים למעדנים בחגים ובמועדים, ויותר בחג הקדוש אשר זמן צדקה לכל היא ולא נתנו לב על העניים האומללים כי אם למלא כריסם הוא ואחוזת מרעהו עשירי עם שכמותו, וישתו וישכרו עמו תמיד כל היום ויבוזו כסף להביא אנשים לצים משחקים על פי הנבל ומנבלים בשירי עגבים העתידים עורר לויתי יצר סמוך אל הרהורים רעים, ובכלותם מכל השירים יחלו מעט בשחוק וקלות ראש ולא יבצר שם נותן טעם לפגם כי טוב לשמוע שיר כסילים כהיום הזה כי הוא זמן שמחתנו כמו שנאמר ושמחתם לפני ה' אלהיכם ולשמחת מצוה הם עושים, ואין בהם דעת ולא תבונה לאמר כי שמחה לחוד וקלות ראש לחוד.

ועוד אם היה נלוה אליהם מצות העניים האומללים הנה מה טוב ומה נעים אף אם יצאו קצת מן השורה, לא כן הרשעים אשר יחשכו כוכבי נפשם בראותם עני ואביון בא אל שולחנם וירימו את קולם ויגערו בעני ואביון לאמר, לך לך אמרין ענייא סחור סחור אל תקרב, עוד מעט יפגענו עיניך הרע והן גועגו כולנו אבדנו וכהנה רבות עמם, העל אלה לא תתאפק ה' לאמר חגיכם ומועדיכם שנאה נפשי היו עלי לטורח נלאתי נשוא.

כ. וראוי לדרוש אליהם עונשו של דבר וכל העם ישמעו ויראו ולא יזידון עוד, ויביטו ויראו ברוחניות מצות סוכה מה היא ומה טעם יש בה ויתנו לב לשוב ולהאכיל עניים מרודים עמו, וזה יהיה בעוזריו לבלתי הקל את ראשו מול אבינו שבשמים בראות גודל עניותם של האביונים המדולדלים ניגשים ונענים עד העפר, אז יכנע לבבו הערל ויראתו על פניו בראותו כי הון ועושר בביתו ואשר כביר מצאה ידו וכל אשר הוא עושה ה' מצליח בידו, פן יהיה הוא מכת שונאיו יתברך שנאמר בהם ומשלם אל שונאיו אל פניו להאבידו, או כי ישוב הגלגל ויבא לידי מדה זו אשר היא שקולה ככל היסורין שבעולם כמו שנאמר כי על זה בחרת מעוני, ואין ספק כי לאיש אשר אלה לו מובטח לו שלא יבא לידי תקלה וקלון על שולחנו ויקראו לפניו זה השלחן אשר לפני ה' ויהי בשלם סוכו.

מנהג יראים לעשות סעודה לעניים תוך סוכתם

כא. ומה טוב חלקם ומה נעים גורלם של כמה בני אדם אנשי חסד יראי אלהים אשר עושים לעניים סעודה בסוכתם כדי שיצאו ידי חובה שמזכים את הרבים לצאת מידי חובת סוכה כי אין ידם משגת או אפס מקום להם וזכות הרבים תלוי בם, ואין ספק כי

יוצא בזה מידי דברי הזוהר כי כבר זיכם בחלקן חלק האושפיזין קדישין, רק שהיה ראוי להם לעשות ככה כל שבעת הימים ומה בצע כי יצאו לילה הראשונה ידי חובה ושאר הלילות קובעים סעודתן בביתם.

מנהג המכינים תבשיל מיוחד לעניים ומחלקין אותו בעיו"ט

כב. ומנהג אנשי מעשה אשר לא השיגה ידם להביא עניים לסוכתם או שצר להם המקום ובמה ישכב העני, עושים מערב יום טוב תבשיל אחד מיוחד לעניים ונותנים אותו ואומרים בשעת נתינה זה חלק מסעודתינו יהיה חלף חלק האושפיזין קדישין שיבואו לסוכתנו ונותנים אותה לעני בן טובים, ובכן כשיאכל העני הסעודה ההיא בביתו בעת ובעונה ההיא שהוא יושב ואוכל סעודתו יעלה לו כאילו הזמינו על שולחנו ממש. **ועל** כיוצא בזה אמר בזוהר, [52] אמר ר' אלעזר בגין כך אורייתא לא אטרח עליה דבר נש יתיר אלא כמה דיכיל דכתיב איש כמתנת ידו וכו', ובפרט כי חפץ חסד האל יתברך ברחמיו על בריותיו בכל הימים וביותר בימים האלה ובזמן הזה להיות מעשה האדם המעט הוא אם רב לחושבו למעשה רב כדי להכריע כף הזכויות לישראל בני רחומיו להיות נחתמים לחיים, וזה למי שאין ידו משגת אבל מי שידו משגת חייב להביא אל ביתו תלמיד חכם עני כל ימי החג להיות מאוכלי שולחנו בעין יפה להניח ברכה אל ביתו.

בעיו"ט יהדר הסוכה ומושבה בכלים נאים לכבוד השכינה

כג. גם מכבוד הסוכה ושבעה אושפיזין דילה הוא להיות כל איש הירא מתעסק בערב סוכות בהדור הסוכה ומושבה ולנאותה בכלים ומצעות נאים כפי כוחו כמכין מושב וכסא למלך לכבוד השכינה ושבעה אושפיזין דילה, ועל ידי מעשהו פה למטה בסוכה הגשמית נעשה כך למעלה בסוכת דוד וכדאיתא בזוהר פרשת אמור [53] זה לשונו, מאן פועל צדק צדיקייא דאתקינו למטרוניתא ואלבישו יתה לבושהא ועטרהא ותכשיטהא כל אחד פועל צדק אקרי וכו', וכן נמי זה המכניס כלים נאים לסוכה כך מתקן כלים נאים העליונים, ובהכניס מצעות נאות בסוכה כך סוכת דוד נעשית בסוד מצע כדאיתא בזוהר בפרשת תרומה בפסוק עתה ידעתי כי איש אלהים קדוש הוא עובר עלינו תמיד, ולכן נעשה ונתקן עליית קיר זו שהיא קטנה ונשים לו שם מטה ושולחן וכסא ומנורה הם הצורך לכנסת ישראל.

מצוה ליתן המנורה בסוכה ושכר המהדר סוכתו

כד. ולכן מצוה לתת המנורה בסוכה וכן על ידי כך יזכה לסוכה הרוחנית ותהיה נפשו יושבת במנוחה רבה בגן עדן שכפי ערך מה שמקיים המצוה בכוונה טובה ובאופן הנאות

כך יעשה לו שם סוכה לנשמתו וכדאיתא בזוהר פרשת פנחס [54] זה לשונו, וסוכה תהיה לצל יומם דאתמר ביה בצל שדי יתלונן ולא כצל סוכת הדיוט דאגין על גופא משמשא אלא צל לאגנא על נשמתא וכו', ובהציע הכלים הנאים שיש לו והמצעות הנאות בסוכה יקשור לו הוא יתברך כמה חופות בעדן גן אלהים כל אבן יקרה מסוכתו אודם פטדה וברקת להשתעשע בהם מזיוא דיקרא עילאה.

אזהרה למכבדים ביתם בכלים נאים ולא בסוכתם

כה. ורבת מבני עמינו ונשותיהם יותר מהם המכשלה זאת תחת ידם לכבד את ביתם בכלים נאים ומצעות נאות ככל המועדים ולא יחושו אל מושב המלך ה' צבאות, ואחרי תיקון ביתם באופן הנאות מתקנים מושב הסוכה מהמותרות שבביתם בלויי סחבות ומפחותי הכרים והכסתות שבביתם כי קשה בעיניהם להניח את ביתם דרך עראי שאין להם די מושב ביתם וסוכתם, וזה דרכם כסל למו להיות בוחרים במושב ביתם מבסוכה. **ולא** ידעו תועי רוח בינה ולו חכמו ישכילו זאת אשר שנו חכמים בלשון המשנה, [55] כל שבעת הימים עושה אדם את ביתו עראי ואת סוכתו קבע כיצד כלים הנאים בסוכה ומצעות הנאות בסוכה ומנורה בסוכה, באופן כי על פי הדת והשורה הדין נותן להיות כל שבעת הימים ביתו סוגרת ומסוגרת, ואיככה נוכל וראינו שפחה כי תירש גבירתה להיות דירת עראי במבחר המושבות והסוכה דירת הקבע ומושב המלך ה' צבאות בפחותי הכלים והמושבות, הקריבהו נא לפחתך הירצך או הישא פניך, והשכינה צווחת על שבידו לכבד ומיקל בכבודה אם אב אני איה כבודי, איזה בית אשר תבנו לי ואיזה מקום מנוחתי, סורו נא מעל אהלי האנשים האלה כי מכבדי אכבד ובוזי יקלו.

אשר על כן מי שנגע אלהים בלבו אף שאין דרכו להתעסק במושב ביתו כל הימים ויעזוב לאשתו לעשות כרצונה, אכן במושב הסוכה אל יעזבנו ביד אשתו ורצונה ובחירתה כי עיניה צרה על מושב ביתה כי לא דעת לה ולא תבונה להבין ולהשכיל מהות הסוכה ומה שנעשה בה למעלה, אלא מצוה בו יותר מבשלוחו לתקן ולהכין במבחר אשר יש לו בסוכתו להכין ולתקן מושב עליונים למעלה כנזכר לעיל.

מעלת המתעסק בתקון מושב הסוכה ונוייה

כו. ואף גם זאת בכלל מצות עשיית הסוכה ומי שלא נתעסק בעשייתה כי לאו בר הכי הוא ויעשנה על ידי אחרים, הנה מה טוב לו להתעסק בענייני מושב הסוכה ונוייה ויעלה לו כאילו עשאה, ואחרי אשר ידע כל אדם כי כל שבעת הימים כשנכנס לישב בצל הסוכה הוא בודאי הגמור שנכנסים עמו שבעה צדיקים שהם סוד הסוכה כי על כן

הורונו חכמי הזוהר לחלוק להם כבוד קודם ישיבתו ולומר תיבו אושפיזין עילאין וכו' כמו שנבאר לקמן, יהא זהיר וזריז מאד להכין מקום מושבם ממיטב מצעיו ומיטב כליו. **ומה** טוב ומה נעים להכין בתוך סוכתו כסא מיוחדת בבני ברק ומשי ורקמה לכבוד כל צדיק כל איש יומו ואמרו בזוהר פרשת אמור, [56] תא חזי בשעתא דבר נש יתיב במדורא דא צלא דמהימנותא שכינתא פרסא גדפהא עליה מלעילא ואברהם וחמשה צדיקי אחרנין ודוד מלכא שוויין מדוריהון עמיה הדא הוא דכתיב בסכות תשבו שבעת ימים ולא בשבעת הימים ובעי בר נש למחדי בכל יומא ויומא באנפין נהירין באושפיזין איליין דשריין עמיה וכו'.

מעשה בתלמיד שראה בסוכת רבו ז' אושפיזין בשולחנו

כז. ולמען תדע ותשכיל ענין הזה ולא יקל בעיניך, אגיד לך מעשה רב אשר שמעתי מפי זקנים מעשה שהיה ברב מופלא שהיה יושב ולומד בסוכתו ותלמידו עמו, עודינו לומד עמו רעדה אחזתהו לאותו תלמיד ויקם וירץ וילך ויבא ובידו רצפה ובמלקחיים, ורבו היה משתומם על המראה כי ראהו לאותו התלמיד כנותן הרצפה ביד אחר באויר הסוכה וכמדליק דבר.

אז אמר לו הרב מה זה בני על מה אתה עומד מרעיד ומרתת ועושה כדברים האלה כי היה חושש שמא אחזתו רוח שטות או רוח רעה חס ושלום, ואז השיב לו התלמיד האם אין אדוני רואה כל הזקנים הללו אשר סביבותינו וכך היה מונה והולך א"ב ג"ד ה"ו ז', ועל כי נאמר בכל מקום מוקטר ומוגש לשמי המה שאלו לי להביא רצפה לעשות דוגמא לקטורת הנעשה על ידי עסק תורתנו, וגם היה נותן בהם סימנים בסדר ישיבתם איך היו יושבים אברהם בדרום יצחק בצפון יעקב במזרח, ועם אברהם יושב עמו משה רבינו עליו השלום בדרום, ועם יצחק יושב עמו אהרן בצפון, ויוסף ודוד במערב הסוכה.

וכששמע הרב דברי התלמיד השתומם על המראה וראה כי יפה כח התלמיד מכח הרב שזכה לראות כל מה שגילו לנו חכמי הזוהר על השבעה אושפיזין עילאין הבאים הארת ניצוצותיהם של נשמותיהם בכל סוכות ישראל, ועל כי היו יושבים באימה וביראה עוסקים בתורה הרב והתלמיד יחד נתקבצו ניצוצותיהם יחד שם וניתן כח לעין לראותם עין בעין, אשרי עין ראתה כל אלה.

ויהי מאז עמדו הרב והתלמיד באימה וביראה בלימוד התורה בתוספת מרובה על העיקר כל ימי החג עד שכמעט לא נשמע בתוך סוכתם שיחת חולין, וכל ימיו של אותו צדיק היה אפטרופוס רב במצוה זו להזהיר את כל העם לבלתי ינהגו קלות ראש בתוך סוכתם לפני הצדיקים וכן כל כיוצא בזה.

מנהג אנשי מעשה לתקן ז' נרות בסוכה לכבוד האושפיזין

כח. ומכאן תבין ותשכיל כמה וכמה טובה כפולה ומכופלת להמכבד סוכתו הן במצעות הנאים וכליו הנאים ובהיכלו כולו אומר כבוד לכבוד ה' והצדיקים, וכן להדליק שם המנורה וכמנהג אנשי מעשה כי בכבודם ובעצמם מתקנים את הנרות בסוכתם ומתקנים להדליק שבע פתילות לכבוד ולתפארת השבעה אושפיזין.

אזהרה לישב באימה בסוכה ולהזהר משיחת חולין

כט. והן גם כן להיות זהיר לנהוג באימה וביראה בתוך סוכתו ושלא לשוח שיחת חולין בתוכה מפני כבוד הצדיקים, וירחיק כעס וקטטה מתוכה פן יגרום לגרש משם הצדיקים כי לא יוכלון שאת גינות מעשיו, וכבר אמרו בזוהר [57] דאברהם אבינו כשרואה שאין האדם נוהג כשורה וכדת אומר סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה וכו'.

מנהג הרמ"ק שלא לשוח בסוכה אלא בדברי תורה

ל. וכבר העיד החסיד הקדוש בעל ספר ראשית חכמה ע"ה על רבו הרמ"ק ע"ה וכתב זה לשונו, וכן היה מנהג מורי זלה"ה שלא לדבר בתוך הסוכה בימי חג הסוכות אלא בדברי תורה כי מצות סוכה קדושתה גדולה, והעד שעצי סוכה חל עליהם קדושה ואסורים כל שבעה וגם שהאבות באים, ובזוהר קורא לסוכה צלא דמהימנותא ואמר כל מאן דיתיב תחות צלא דמהימנותא אחסין חירו ליה ולבנוי לעלמין ואתברך ברכתא עילאה, שהאדם בתוך הסוכה מוקף מאור הקדושה וכמה קדושות יש בה ולכן ראוי להתרחק משיחה והיתול, אלא יקיים וגילו ברעדה כי מקום רמז הסוכה היא שמחה ורעדה דדינין מתערין מינה, וגם כי ימי זה החג הם דין והעד כי בליל הושענא רבא הוא חותם הדין וימים אלו צריכים שיהיו בתשובה שימים אלו ניתנו כדי להאריך על האדם שישוב בתשובה ואין פתקות הגזרות נמסרים ביד השלוחים עד ליל שמיני עצרת.

תוכחה למשחקים בקוביא תוך הסוכה ולבטלים מתורה במועדים

לא. ולכן ראוי להיות יראת ה' על פני כל איש ישראל כל ימי החג יתר משאר הימים ויותר ויותר בעומדו בתוך סוכתו, ואוי לעינים שכך רואות רבים מבני ישראל המשחקים בקוביאות בימי החג הקדוש והנורא הזה ולא עוד אלא שהורו היתר לעצמם לשחק בתוך הסוכה מחנה השכינה והצדיקים עליונים, ואוי להם ולנפשותם כי גמלו להם רעה גדולה עד לשמים כי בשאט בנפש יושבים שעה או שתים ולפעמים תמיד כל היום לא יזכרו ה' לנגדם ולא אמרו בלבבם נירא נא את ה' אלהינו ולפני מי אנו עומדים ומשחקים ומכעיסים בפני השכינה עליונה הפורש עלינו סוכת רחמים ושלום ושבעה אושפיזין עילאין קדישין דילה.

ואין ספק כי השכינה צווחת עליהם קלני מראשי קלני מזרועי, הגמול הזה קיויתי ביום בואי לשכון עמכם כנשר יעיר קינו על גוזליו ירחף להשקות אותי מי לענה ורוש, הוגעתוני בדבריכם ובמעלליכם אשר לא טובים, המעט מכם אשר הוגעתם ה' בדברים תמיד כל היום ביתר הימים כי תוסיפו לחטוא בחגים ובמועדים אשר לא ניתנו אלא כדי שתעסקו בתורה, ותחת היותכם ביראת ה' כל היום בדברי קדושה של תורה ללוות אותי בה ולהלוותני בקול תודה וזמרה המון חוגג, אתם עומדים בסוד משחקים ריקים ופוחזים וישבעו באלהים ובלא אלהים.

ושכינה תצעק עליהם אוי להם שכך עלתה לה עם בניה שמחה לתוגה נהפכה כי בן כסיל תוגת אמו, אלכה ואשובה אל מקומי הראשון כי טוב לי אז מעתה, אוי ואבוי לך בן אדם טפה סרוחה כי כך אתה מכעיס את אם הבנים שמחה ולולא היית שומע צערה וקול צעקתה עליך אין ספק כי תבחר מחנק נפשך ותבחר מות מחיים.

לב. ומדוע תהיה כאיש נדהם ולא תביט לחוס לפחות על נפשך כי כל ימי המועדים המה ימי דין כי בארבעה פרקים העולם נידון, בפסח על התבואה בעצרת על פירות האילן בראש השנה כל באי עולם עוברים לפניו כבני מרון בחג נדונין על המים, והואיל והמועדים והחגים המה ימי דין נמצא החוטא אז בשחוק וקלות ראש חמור יותר משאר השנה שמאחר שהעולם נידון והיה כי יחטא ואשם בחטא אחד אפשר שיוכרע הוא או כל העולם חס ושלום לכף חובה ואז רעב כי יהיה דבר כי יהיה חס ושלום, בכנפיו נמצאים דם נפשות אביונים אשר בשלו הסער ההוא, הטוב לך כי תעשוק דם נפשות כצאן לטבחה בסכלותך לעשות נחת רוח ליצרך אשר הוא שטן הוא יצר הרע ועתיד לעשות שפטים בנפשך בעת תת נפשך בידו.

ונוסף גם הוא עונש החטאים האלה בנפשותם שנפרעים מהם עונות ראשונים וימים ראשונים, יען כי הן שאר הימים אשר ביטלו תורת אלהיהם היה להם פתחון פה להשיב ולומר אין אדם נתפס על צערו אדם לעמל יולד על המחיה ועל הכלכלה, אכן מה יענו ליום פקודה על ביטול התורה בחגים ובמועדים אשר אין כל מאומה טורח משא ומתן יכבד עליהם ועודם מחזיקים בטומאתם ומבטלים תלמוד תורה בתוספת מרובה על העיקר של יתר הימים ותמיד כל היום שמו יתברך מנואץ באלות ובשבועות בשחוק הקוביאות מאז הבוקר ותעבור המנחה, אוי ואבוי לנפשותם ונפרעים מהם למפרע גם על השאר הימים אשר היו אנוסים בעיניהם כי אלהים שופט ויוכיח עליהם בחגים ובמועדים אשר המה פנויים ואין אונס ועם כל זאת עזבו ומאסו תורת ה', ואין זה כי אם

זדון לבם הרע ומאיסתם בתורת אלהינו גם בלא אונס ובאונס יחד כולם שוין לרעה אין פחד אלהים לנגד עינם, ואין ספק כי עושה אלה אחריתם מרה כלענה.

לג. ודי בהערה זו להיות כל איש זהיר וזריז בחגים ובמועדים בעסק התורה ובמצוות, וביותר בימים האלה ובזמן הזה כי המשפט לאלהים הוא על מפעלות אדם ותחבולותיו ולהרחיק עצמו כמטחוי קשת מכל מיני שחוק הן בביתו וכל שכן בתוך סוכתו שלא לתת אחיזה ויניקה לקליפה במקום הקדש חס ושלום וכמו שביארנו בפרק א' כי כל מעשה תוקפה של מצות הסוכה הוא להכניע ארבע מאות ושמונים מחנות של לילית. **וזה** יהיה משפט המצוה הזאת כי נשמור לעשותה בקדושה יתירה ועמוד התורה לילה ויומם, לא כן הרשעים הנוהגים שחוק וקלות ראש בתוכה וכמערת פריצים היתה להם להיות משחקים בה כברחובות קריה, כי תחת הכנעת הקליפה וארבע מאות ושמונים מחנותיה על כן ירים ראש הקליפה על ידי רוע מעלליהם בתוכה, ותחת משכן השכינה שם הרגיעה לילית מצאה לה מנוח, ותחת שלש רגזה ארץ תחת עבד כי ימלוך ושפחה כי תירש גבירתה חס ושלום.

וכל העם ישמעו ויראו ולא יזידון עוד ולפאר בקדושה יתירה אל מקום הקדש משכן כבודה של שכינה ולא ינחלו עוד זרים את כבודה ואולי המצא תמצא היונה מנוח לכף רגלה, כי הן בעונותינו שרבו דרכי ציון אבילות מבלי באי מועד להראות את פני האדון ה' צבאות והוא כביכול מסתכל בבתי ע"ז ובאומות העולם היאך נתונים בשקט ובשלוה בעולם ורואה ביתו חרב ונתון בידם של ערלים, שאוג ישאג על נוהו ואומר איה מעון אריות בני היכן הם, אוי שהחרבתי את ביתי ושרפתי היכלי והגליתי את בני לבין אומות העולם ומה לו לאב שעלתה לו כך ואוי להם לבנים שגלו מעל שלחן אביהם, ותהי זאת נחמתו ולמקנהו עמו וצאן מרעיתו עשה סוכות והאם רובצת על האפרוחים אם הבנים שמחה ותהי לה למקדש מעט היכל ה' היכל ה' המה.

לד. ואין ספק כי בשומו כל איש ישראל כה לנגד עיניו אם אבן הוא נמוח ואם ברזל הוא מתפוצץ ולא ישוב עוד לכסלה ללכת אחרי שחוק הקוביאות לעולם וכל שכן בתוך סוכתו, ולא יפנה דרך אנשים העושים מצות הנשים מלומדה רק תמיד בכניסתו בה יפן בעיני נשמתו אל רוחניותה והשוכן בקרבה מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא ואחוזת מרעהו שבעה אבות קדושים, כי באמת לא פשתה המספחת הזאת בישראל וכן שאר ביזוי מצוה כי אם על כי יעצרם הגש"ם והאדם יראה לעינים מצוה כמו שהיא וחו"מר שבה ועל כן לא ידעו ולא יבינו, וגם סמכו על איזה מורה שהורה להם היתר בדבר, ולפי פשטן של דברים הורו להם כי קרוב הדבר כי למצוה יחשב לשחוק שם

בסוכה מבית לקיים מצות ישיבת סוכה, וחלילה להאמין כי מצות ישיבת סוכה תהיה במושב לצים ומי בקש זאת מידם רמוס חצריו יתברך.

אכן ישראל קדושים הם ומצוה להודיעם טעמי המצוה ופירושה ואת יקר תפארת תוכיותה אשר היא סולם מוצב ארצה וראשה מגיע השמימה, ובכן כל העם מקצה יהא מוראת שמים עליהם להתרחק מן הכיעור ומן הדומה לו, ולא תאבה ולא תשמע למורים היתר ומצוה בדבר אשר היא מצוה הבאה בעבירה וחילולים הוא עושה ואת מקדש ה' כי טמא והם לא כתבו היתרות ההם אלא לפי פשוטן של דברים, אכן בהגלות נגלות מה שגילו לנו חכמי הזוהר גודל כבודה כנזכר לעיל ישתקע הדבר ולא תהיה כזאת בישראל.

דין כלים האסורים להכניסן או להשהותן בסוכה וחומר קדושתה

לה. וצא ולמד כמה החמירו הפוסקים ז"ל לבלתי עשות שום תשמיש בזוי בסוכה ואסרו כלי אכילה לאחר אכילה כגון קדירות וקערות להשהותן בסוכה, ואף קודם אכילה אסרו להכניס הקדירה בסוכה, ובגמרא פרק הישן אמרו [58] חצבא ושחיל בר ממטללתא ופירש רש"י ע"ה חצבא כד של חרס ששואבין בו המים חוץ לסוכה, ורוב העולם אינם נזהרין בכך ואינו נכון, וכן אסרו שלא להכניס נר של חרס בסוכה כי אם של ברזל ונחשת ונר שעוה כמו שכתב הרוקח ז"ל, וכן אין להשתמש בסוכה דברים של בזיון כגון שטיפת קערות וכיוצא בהם כדי שלא יהיו המצוות בזויות עליו חס ושלום.

ומזה יבחין כל בר שכל להבין ולהשכיל גודל קדושת הסוכה אשר כמעט היא כקדושת בית הכנסת, והעד על זה שאפילו על עצי הסוכה חל הקדושה ואסורין כל שמונה ימים כנזכר לעיל, ועל כן ראוי לירא ממנה כמוראת בית הכנסת בכל מכל כל לבד את אשר התירו לנו חכמים ז"ל, ואשרי אנוש יעשה זאת ובן אדם יחזיק בה.

אזהרה שלא לאכול בערב סוכות מחצות, וטעם שבע"פ אסרו משעה י'

לו. ונחזור אל הענין בדברים הנעשים בערב החג שהיינו בו, וצריך להזהר מפני כבוד הרגל שלא יאכל בערב חג הסוכות מחצות ואילך [59] כדי שיאכל בסוכה לתיאבון דומיא דאכילת מצה דגמרי ט"ו ט"ו מחג המצות, ואף על פי שבערב פסח לא אסרו אלא משעה עשירית בלבד היינו טעמא משום שאינו יכול לאכול פת אלא מצה עשירה ועל ידי כן זוכר הוא ולא אתי לאמשוכי, מה שאין כן ערב החג דמותר בכל דבר חיישינן דילמא ישבע הרבה ולא אכיל לתיאבון בסוכה, ולכן ראוי להזהר מחצות היום ואילך לשמוח בשמחה של מצוה בלילה וכמו שכתבו רבותינו בעלי התוספות בשם הירושלמי פרק הישן דף כ"ז ע"א.

אזהרה על הטבילה בערב סוכות

לז. עוד מכבוד הרגל הקדוש הוא מה שאמרו ז"ל חייב אדם לטהר עצמו ברגל וכל שכן ברגל הקדוש הזה אשר הוא מושבע בשובע שמחות בכמה מצוות הנעשים בו מה שלא נעשה בשום חג כמוהו, שראוי ונכון להכין עצמו לקראת אלהיו בקדושה ובטהרה לכבוד קדושת המצוות ובפרט מצות הסוכה כי רבה, ולא יכון לאדם בבגדים הצואים אשר עליו ועוד טומאתו בשוליו חס ושלום לבא להראות את פני האדון ה' צבאות ושבעה אושפיזין עילאין בתוכה, ומה גם כי נקרא יום ראשון ראשון לחשבון עונות וראוי להיות קדוש וטהור בטבילה של מצוה ואם עוד טומאתו בו ולא יחוש על כבוד קונו בראשו נגע"ו חס ושלום, ועל כן אף המיקל ברגל אחר ראוי לו להחמיר עליו להעביר זוהמת הנחש מעליו ולהעביר לבושין דחול בערב חג הקדוש הזה לקבל עליו קדושת הרגל.

אזהרה לבאים בליל יו"ט לבית הכנסת בלבושי חול

לח. ומבעוד יום יקדש הוא את היום והלבש אותו מחלצות לכבוד הרגל ואל יהיה ככסילים הבאים בלבושי חול לבית הכנסת ולקבל פני הצדיקים בסוכה כי עונשם רב, פני ה' חלקם לא יוסיף להביטם ימששו חשך ולא אור וכבר הארכתי בזה בפרק ג' דשבת, אלא יהא זריז ונשכר להכין עצמו לכבוד אלהיו כחתן יכהן פאר וככלה תעדה כליה.

כוונה ע"ד הסוד בעת שמקבל יו"ט

לט. ואם בא בסוד ה' יכוין בהכנות אלו להאציל עליו שפע שני שמות הקדש הוי"ה ואהי"ה במילוי יודין יו"ד ה"י וי"ו ה"י אל"ף ה"י יו"ד ה"י שעולים בגימטרייא רג"ל להיות טהור בבחינת נפשו לפני כסא כבודו יתברך ולקבל עליו שפע יום הקדוש.

ציונים והערות לפרק ג

47) שבת דף קי"ט ע"א. 48) ר"ה דף ט"ז ע"ב. 49) קהלת רבה פרשה ט' אות ז'. 50) בראשית רבה פרשה ע"ה אות א'. 51) זוהר אמור דף ק"ד ע"א. 52) זוהר שם. 53) זוהר אמור דף צ"ח ע"ב. 54) זוהר פנחס דף רנ"ה ע"ב. 55) סוכה דף כ"ח ע"ב. 56) זוהר אמור דף ק"ג ע"ב. 57) זוהר אמור דף ק"ד ע"א. 58) סוכה דף כ"ט ע"א. 59) מה שסתם המחבר להחמיר בערב סוכות טפי מער"פ דכבר מחצות אסור בפת, הוא כדעת מהרי"ל ולבוש וכפסק הרמ"א סי' תרל"ט ס"ג, וכ"ה בחיי אדם כלל קמ"ז סעי' י"ז, ועי' בחיי"א הל' פסח סוף כלל קכ"ט, אבל במ"ב ציין כי הסכמת האחרונים דלא כהרמ"א ואין לאסור כ"א משעה י', ועי' מש"כ הרמ"א בדרכי משה שם, ואמנם בטעם החילוק יעוי' במג"א ובא"ז שם שכתבו כעין דברי החמ"י ולאו מטעמיה, דאילו החמ"י כתב דער"פ קיל טפי כיון שאינו מותר אלא במצה עשירה ועל כן לא גזרו מחצות כיון דעי"ז זכור ועומד, ואילו המג"א והא"ז כתבו דער"פ קיל טפי כיון שא"א לשבוע ממצה עשירה.

פרק ד - תפלת ערבית - סעודה ודיניה - למודי החג

מעלת השמחה בפרט בחג הסוכות ואזהרה על העצבות

א. ליל התקדש חג צדיקים ישמחו יעלצו לפני אלהים וישישו בשמחה אשר הרגל הזה זמן שמחה לכל היא כמ"ש בנוסח התפילה זמן שמחתנו וכו', וראוי לכל איש ישראל להעביר מעליו כל מין דאגה ויגון ולאזור עצמו בשמחה ובטוב לבב ועל ידי כך תתעורר מקום השמחה למעלה.

ועל כן אף כי בשאר הימים מדת העצבות מגונה היא מאד, בחג הקדוש הזה מגרעות נתן חס ושלום למעלה לשכינת עוזינו אם הבנים שמחה וחלילה להראות עצבות אפילו כל דהוא, ורבים נכוו בגחלת זאת ולא חששו ומרעה אל רעה יצאו כל ימות השנה רחמנא ליצלן, על כן כל איש ישראל חובה עליו בהתקדש היום להכין עצמו בקדושה ובטהרה ולרבות כל מיני שמחות מבעוד יום בבית הכנסת לשמוח בשמחה העליונה בשירים ותושבחות עד זמן תפילת ערבית.

טעם שמאחרין תפלת ערבית בליל יו"ט א' של סוכות

ב. ומצוה לאחר תפילת ערבית בלילה הזאת, ואף במקומות שנוהגים להוסיף מחול על הקדש הרבה בשבתות וימים טובים, בליל חג הקדוש הזה מצוה לאחר יען כי כל ענין חג הסוכות אנו למדים ט"ו ט"ו מחג המצות וכמו שבאכילת מצה כתיב בערב תאכלו מצות כן צריך אכילת כזית בסוכה דוקא בלילה ואם יקדימו מבעוד יום הרבה נמצאו אוכלים סעודתם ביום, וכבר כתבנו בפרק י' דיום הכפורים דעת רבינו תם ששקיעת החמה קודמת למשתשקע שיעור שעה ורביע.

טעם אמירת מזמור כאיל תערוג בליל יו"ט א' של סוכות

ג. ויתחילו במזמורים המספרים בכבוד החג, ונהגו לומר מזמור כאיל תערוג על אפיקי מים לפי שבחג נדונין על המים על כן בחרו במזמור הזה כאיל תערוג על אפיקי מים, ואמרו ז"ל [60] האילה הזאת היא חסידה שבחיות ובזמן שהחיות צמאות מתכנסות אצל האילה והיא חופרת ומכנסת קרניה בקרקע ועורגת להקדוש ברוך הוא וקורע לה את התהום והמים עולין לה וזהו כאיל תערוג על אפיקי מים, ואנו אומרים כי כן נפשנו שוקקה אל המים וראוי לחוס עלינו ולהוציא משפטינו לאורה להתברך כל השנה בגשמי רצון ברכה ונדבה ותהי אחריתה חיים ושובע.

ועוד מצאו במזמור הזה רמז לסוכה בפסוק כי אעבור בסך שתרגם המתרגם מטללתא, ויש בו גם כן ענין עולי רגלים ועל כן נזכירה דודים מימי קדם להתחנן לפני אלהינו

שבשמים ישוב ירחמנו וישיב בנים לגבולן ויכונן המקדש על מכונו נגילה ונשמחה בתקונו ושם נעלה ונראה ונשתחוה בקול רנה ותודה המון חוגג.

וכל איש ישראל ראוי להתעורר מאד באמירת המזמור הזה להתחנן על גאולתנו ועל פדות נפשינו, וישים בלבו במעמד אשר היו ישראל בחג הקדוש הזה כשהיו שרויין על אדמתם ושמחים בשמחת בית השואבה, אוי ואבוי לבנים שגלו מעל שולחן אביהם, ועל ידי כך יתחזק בכל לבו להתחנן בכל לבו ונפשו לאמר ועתה ה' עד מתי כי שחה לעפר נפשנו דבקה לארץ בטננו, קומה עזרתה לנו ופדנו למען חסדך.

טעם אמירת המזמור הנזכר וביאורו ע"ד הסוד

ד. וליודעי חן הטעם של אמירת המזמור הלז בחג הקדוש הזה הוא פשוט, יען השני מזמורים הללו מיוסדים על חשק מלכות שמים לעלות עם דודה תפארת ישראל והם שבעין קלין דראמת אילתא עילאה וזהו כאיל תערוג על אפיקי מים.

וכבר כתבנו לעיל ריש פרק ב' כי מלכות שמים קבלתה ביום הכפורים בחינת הדינים והגבורות ומיום הכפורים ואילך מקבלת בחינת החסדים, יום ראשון שלאחר יום הכפורים נוטלת חסד דהוד בית אימה, וביום שני חסד נצחה, וביום שלישי חסד תפארתה, וביום רביעי חסד גבורתה, וביום חמישי הוא יום טוב מפני שנוטלת החסד של החסד הפנימי וגם נוטלת בחינת אור המקיף של החסד ההוא שהוא אור גדול יותר מהפנימי על ידי מצות סוכה שהיא בסוד אם הבנים שמחה שממנה לוקחת החסדים האלה, והחסדים האלו אינה נוטלת אותם מלמעלה למטה שאם יתבטל החסד העליון ברוב הדינים והגבורות שבה אין הגרוע ממנו יוכל להקימו ולפיכך נוטלת אותם מלמטה למעלה כדי שאם יתבטל החסד הקטן היורד תחילה ברוב כח הגבורות שבה בבוא החסד הגדול ממנו ידבק בו וישוב לאיתנו כמו שמבואר באורך בכתבי מורינו ורבינו האר"י ז"ל. (**הג"ה** א"ה, ועל דרך זה נ"ל תהום אל תהום הם בחינת החסדים התחתונים אחד לאחד קורא לקול צנוריך ופירש הטעם יען כל משבריך וגליך).

ועל כוונה זו נאמר במזמור כאיל תערוג על אפיקי מי"ם הם בחינת החסדים, כן נפש"י היא נפש דוד מלכות שמים תערוג אליך אלהים יען כי צמאה נפש"י לאלהים מבחינת הדינים של מדת אלהים אימא עילאה דדינין מתערי מינה, מתי אבא ואראה פני אלהים בחינת החסדים שהם בסוד הפנים, ופירש הסדר איך קבלתה מלמטה למעלה ולזה אמר היתה לי דמעת"י סוד ההו"ד והנצ"ח כנודע מדברי הרב במאמר שערי דמעה לא ננעלו, היו לי תחילה כל אחד לחם יומם ולילה מפני תוקף הדינים והגבורות באמור אלי כל היום איה אלהיך כי כמעט הוא מתעלם ברוב הגבורות, ועל כן אמר אלה אזכרה ואשפכה

עלי נפשי כלומר כשאלה שהם חסדי נצח הוד אזכרה ואשפכה עלי נפ"שי מפני תוקף הגבורות, אכן כי אעבור בס"ך הוא סוד החסדים יותר עליונים הסו"ככים בכנפיהם על התחתונים אז בכח גדולתם אדדם גם אותם שנתעלמו בכח רוב הגבורות שהגיעו עד בית אלהים גם אותם שהיו עד בית אלהים עכשיו ידדו בקול רנה ותודה המון חוגג יחד כולם אחד באחד יגשו וישובו לאיתנם אל החסד ואל הרחמים מה שאין כן אם היה בהפך מלמעלה למטה, וכן כל ענין עילוי החסדים יפה נדרש בכל המזמור הקדוש הזה, וראוי למי שהריחו בסוד ה' לכוין את הדברים הרומזים ברומו של עולם.

אכן מי שלא בא בסוד ה' יכוין פשט הדברים בלבד על כנסת ישראל המתחננת על גאולתנו ועל פדות נפשנו מתי אבא ואראה פני אלהים וכיוצא כאמור.

מנהג א"י לשורר בליל יו"ט א' של סוכות בעת אמירת ופרוס

ה. ובכן יאזורו בשמחה ובצהלה ובנעימה קדושה יתפללו תפילת ערבית, ומנהג חסידי ארץ ישראל לשורר בנועם הנוסח של ופרוס עלינו סוכת רחמים ושלום הרומז לאם הבנים שמחה הפורסת סוכת רחמים ושלום ואנחנו בנים בניה אנו מסתוככים תחת כנפי חסדיה על ידי מצות הסוכה כנזכר לעיל, ועל כן ראוי לאומרו בחג הסוכות בנועם קולות יותר משאר חגים ומועדים.

התעוררות לשמחה באמירת אתה בחרתנו ע"פ הר"ם אלשיך ע"ה

ו. ויתפללו אתה בחרתנו בכוונה ושמחה רבה ומשבח לאדון הכל שקרבנו לעבודתו והבדילנו מן התועים ונתן לנו מועדים לשמחה ובפרט המועד הזה ראש לכל המועדות בשמחה, ועל כן אנו אומרים בו זמן שמחתנו כי אם כי פשט הדבר הוא מפני שהוא זמן האסיף שהבריות שמחים בו וכתוב בו שני פעמים שמחה ושמחת בחגך וכו' והיית אך שמח, אכן עיקר הדבר כמו שכתבנו לעיל פרק ב' בטעם קביעות חג הסוכות למה היה, כי הנה חג הפסח היה על גאולת מצרים וחג השבועות על מתן תורה, אך חג הסוכות על מה צוה לנו הוא יתברך לחוג אותו שאם נאמר שהוא על אשר הקיפנו בעננ כבוד כפשט הכתוב אם כן נעשה גם כן זכר למן ולבארה של מרים ולמה יגרע נס הנעשה על ידי משה ומרים מהנעשה על ידי אהרן.

וטעם הדבר שכתבנו שם מפני כי לא שמח ה' במעשיו מאז ברא העולם עד הזמן ההוא כי עשרים דורות שמאדם ועד אברהם היו מכעיסים ובאים וגם לא פסקה זוהמא עד מתן תורה, ולא מלאו הימים לגמור מתנתה עד אשר עשו את העגל ולא נתקן עד אחר יום הכפורים שאז ניתנה תורה בלוחות שניות והקהיל משה את ישראל לעשות לו משכן ואז שמח הוא יתברך ועל כבודו צוה לחוג את חג הסוכות כי היא שמחתו ונגילה ונשמחה

בו, וגם בכל יתר השנים אין השמחה שלימה עד בא יום הכפורים ונטהרים מאשמותיהם ומטפלים באותם ארבעה ימים בצורכי מצוה אז יש לו יתברך שמחה ועל כן אז היה שמחת בית השואבה, ועל כן בכל דור אין לו יתברך ימי שמחה כחג הסוכות כי אז נקיים ישראל מכל עון אשר חטא.

טעם שתקנו זמן שמחתנו בסוכות משום מחילת העון

ז. וגם לנו אין לנו עוד שמחה וששון כזאת להיות נקיים מעונותינו על דרך שאמרו ז"ל [61] על שבחה של ארץ ישראל שנקראת משוש כל הארץ לפי שלא היה אחד מישראל מיצר כשהיה בית המקדש קיים למה, שהיה אדם נכנס לשם מלא עונות ומתכפר לו אין שמחה גדולה מזו שהיה יוצא צדיק הוי יפה נוף משוש כל הארץ, ולפיכך בחג הקדוש הזה הוא יתברך שמח נגילה ונשמחה בו על כשרונינו וטהרת נפשותינו ועל כן תקנו לומר זמן שמחתנו, וכל אדם חייב להראות את עצמו שש ושמח בתתו השבח הזה לו יתברך אשר בחר בנו מכל העמים ודרך תשובה לנו הורה לטהר את אשמתינו ולשמוח בשמחת הנפש בחג הקדוש הזה.

התעוררות על השמחה בתפלות החג ודברי הזוהר בזה

ח. וכבר אמרנו כמה פעמים שעיקר האהבה והיראה היא בלב ובכוונה ולא באמור הדברים בפיו ובשפתיו ולבו רחק מהם, ובפרט בענין שהוא כופר בטובו הגדול יתברך המטהר ומכפר כל אשמותינו בכל שנה ושנה והוא ברחמיו מתמלא חסד ורחמים עלינו ומוציא משפטינו לאורה ושמחה, ומי הוא הפתי אשר לא יכיר את הטוב הזה גלוי ומפורסם לכל, אשר כל כיוצא בדברים האלה יתן אל לבו באומרו הברכות בכוונה ולא כקורא מצות אנשים מלומדה, ואז יתעורר לבו בחשק אהבה גדולה להקדוש ברוך הוא ויתדבק בו בהיותו עומד ומתפלל לפניו.

ט. ובזוהר פרשת ויחי, [62] אמר ר' יוסי שכינתא לא שריא אלא באתר דאיתכוון באתר שלים ולא באתר חסיר ולא באתר פגים ולא עציב אלא באתר דחירו וכו' אמר ר' אבא כתיב עבדו את ה' בשמחה בואו לפניו ברננה לאפקא דלית פולחנא דקודשא בריך הוא אלא מגו חדוה דאמר ר' אלעזר לית שכינתא שריא מגו עצבות דכתיב ועתה קחו לי מנגן והיה כנגן המנגן וכו', וכל זה בכל הימים וכל שכן בחגים ובמועדים שהם אושפיזין הבאים מזמן לזמן וכמו שהאורח צריך לקבלו בסבר פנים יפות כן צריך לקבל הימים טובים, ובפרט למי שהריחו בסוד ה' ומכיר ויודע עילוי הימים טובים שבהם מתגלה אור חדש כענין שפירש הרשב"י עליו השלום בפרשת אמור בענין מקראי קד"ש.

ובתקונים דף נ"ח אמר זה לשונו, ועוד שכינתא אתקריאת חג בכל זמנין ויום טוב חג דתלת רגלין דאתמר בהון שלש רגלים תחוג לי בשנה ובגינה יראה כל זכורך למיהב לה דורונא הדא הוא דכתיב ולא יראה את פני ה' ריקם וצריך למחדי בה דכתיב ושמחת בחגך דאיהי חדוה דקודשא בריך הוא אתקריאת ומאן דאזיל למחמי לה צריך לנטרא גרמיה מעציבו דאיהי לילית חשוכא עצבון שאול דאיהי מום ועליה איתמר כל איש אשר בו מום לא יקרב עכ"ל.

י. וכל שכן בחג הסוכות שנקרא זמן שמחה כמו שאנו אומרים בתפילות צריך שיהא שמח בתוספת מרובה כמו שאמרו בזוהר [63] זה לשונו, ובעי בר נש למחדי בכל יומא ויומא באנפין נהירין באושפיזין אילין דשריין עמיה, ודקדק הר"ם קורדווירו ז"ל במה שאמרו בכל יומא ויומא ולא אמר דרך כלל בשבעה יומין אילין להראות שבכל יום ויום צריך שיהא שמח שמחה בפני עצמה שהרי השבעה ימים הם הם שבעה אושפיזין, נמצא שבכל יום ויום יש לו אושפיזא בפני עצמו וצריך להראות לו שמחה, ואמר עוד לקמיה כי הא דרב המנונא כד הוה עייל לסוכה הוה חדי וכו' כמו שנעתיק בסמוך בסייעתא דשמיא, ועל כן ראוי ונכון לכל איש ישראל ליל חג הסוכות להתעורר בשמחה רבה בעומדו בתפילתו.

חובת השמחה בימי חג הסוכות ודברים המעוררים אליה

יא. ואחרי צאתו מבית הכנסת קודם כניסתו לסוכה יתבודד במחשבתו בדברים המעוררים וקונים שמחה בלבו של אדם כמו שכתבו הראשונים שיאמר בלבו, עילת כל העילות וסיבת כל הסיבות שברא והמציא כל הנמצאים הכל בעבור האדם והשגחתו פרטית עלי עם היות שלגדולתו אין לה תכלית וסוף, ישגיח על יתוש קטן כמוני שאני נחשב לאין נגד גדולתו יתברך להטיב עמי בטובות העולם הזה ובטובות העולם הבא על ידי מצוותיו אשר קידשנו במצוותיו וציונו.

והוא כמשל המלך שיש לו שרים ונכבדים לאין מספר וראה במדינה עבד אחד וקראו ואמר לו רצוני שתעבדני ותהיה מהשרים הנכבדים אשר לי העומדים לפני הרואים את פני המלך, ויאמר לו אם תעבדני כראוי אשים את מעלתך למעלה מהשרים הנכבדים אשר לי, האין מן הראוי על העבד ההוא לעבוד עבודת רבו בשמחה ויאמר בלבו הואיל והמלך עם גדולתו וממשלתו שלא חסר לו דבר בחר בי לתועלתי שאהיה עובד לפניו אין מן הראוי שאעבוד עבודתי לפניו אלא בשמחה ובטוב לבב.

יב. ובספר החסידים כתוב בשורש האהבה, כי כדי לעבוד בשמחה יקח האיש משל מבשר ודם אם היה יודע דבר שהוא רצון המלך לא ישקוט ולא ינוח עד שישלים רצון

המלך שהוא רימה ותולעה כמוהו ויהיה שמח שמחה גדולה על אשר באו מעשיו לפני המלך לרצון, הבורא שהוא חי וקיים על אחת כמה וכמה שיש לו לטרוח ולבקש איך יעשה וישלים רצון מצוותו.

יג. ועוד יחשוב ויאמר הרי כל צבא השמים עובדים עבודתם בשמחה ששים ושמחים לעשות רצון קוניהם ועבודתם העליונה היא כפלים על עבודתינו שהרי הגלגלים אינם שוקטים לעולם מתנועתם, וכן השמש לעולם הוא סובב ובכל בוקר כאשר הוא יוצא יוצא בשמחה כמו שנאמר ישיש כגבור והוא משורר לפני המקום כמו שהאריכו הראשונים ז"ל.

התעוררות על השמחה והיראה קודם מצות סוכה

יד. ובעסק המצוות ובפרט בבואו לקיים מצות ישיבת הסוכה יהיה שש ושמח ויתן אל לבו כי המצוות הם תכשיטי המלך מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא והוא מתקשט בהם וראוי שיהיה שמח, ובפרט כאשר ידע מה תיקון עושה בעשיית המצוה ההיא ומה תועלת עושה לנשמתו ואז יהיה שמח יותר ועל זה נאמר פקודי ה' ישרים משמחי לב. **וכבר** אמרנו זה פעמים שלעולם אל יפן האיש ישראל לגשמיות המצוה וחו"מר שבה רק יפן בקרבו בקרב המצוה ורוחניותה אשר יהיו תואמים מלמטה ויחדיו יהיו תמים על השמים ממעל, ולהיות בצלם אלהים דוגמא עליונה נצטוינו במצוות אלו משום והלכת בדרכיו, ובכן לבו יחרד ביראת רוממותו יתברך לעשות המצוה באהבה ובשמחה רבה לייחד המדות העליונות הראויות להתייחד על ידיהן של כל מצוה ומצוה בפני עצמה.

טו. וכן בענין הסוכה ישכיל ויבין בדעתו כל מה שהארכנו לעיל פרק ג' גודל מעלתה אשר היא משכן כבודה של השכינה עילאה האם רובצת על הבנים האהובים והנעימים, כנשר יעיר קינו על גוזליו ירחף אשר בצלו נחיה בגוים והמה מוקפים מאור קדושתה, ואז יתעורר בגילה וברעדה בעת כניסתו בסוכה ויביט וידע מה למעלה ממנו אם הבנים שמחה והארץ וכל צבאיה ששים ושמחים עמה.

ויאמר בלבו הראוי אני בן אדם קרוץ מחומר עפר ואפר שהקדוש ברוך הוא שהשמים ושמי השמים לא יכלכלוהו והוא רוצה לדור עמי ולפרוס סוכת שלומו ורחמיו עלי ומה אני שיבא המלך העליון לדור בסוכתי, וכמו שאמר דוד מתי תבא אלי אתהלך בתם לבבי בקרב ביתי שהכוונה שלעולם היה ממתין על השכינה השורה עליו וכדי שימצא השכינה מקום לנוח היה עושה הכנה מקודם, ולכן אמר אתהלך בתם לבבי בקרב ביתי להורות על הנשמה הדרה בתוך גופו שהוא ביתו כי עיקר דירת השכינה היא בנפש הזכה כמו שנאמר ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם, בתוכו לא נאמר אלא בתוכם של

ישראל היכל ה' היכל ה' המה, וכן נמי בסוכה אשר היא מקדש מעט לשכינה, בכניסתו בה יטהר לבו ומחשבותיו ויתקדש בקדושה רבה ויעשה לה דירה נאה בלבו כדי שתמצא השכינה מקום לנוח שהיא אינה שורה על מקום פגום חס ושלום.

מנהג בני עליה לנשק הסוכה וד' מינים וכן יתר המצוות

טז. וראינו מבני עליה שמנשקין את הסוכה בכניסתם וביציאתם וכן ארבעה מינין שבלולב וכן בפסח המצה והמרור והכל לחבב את המצוה ואשרי אנוש מי שעובד את ה' בשמחה.

חובת השמחה בחג בהלל והודיה ובגנות העצבות

יז. ונוסף גם הוא להיות שש ושמח דאמרינן בפרק במה מדליקין, [64] כתיב ושבחתי את השמחה וכתיב ולשמחה מה זו עשה, ומשני ושבחתי את השמחה זו שמחה של מצוה ולשמחה מה זו עשה זו שמחה שאינה של מצוה, ללמדך שאין השכינה שורה לא מתוך עצבות ולא מתוך עצלות ולא מתוך שחוק וקלות ראש ולא מתוך דברים בטלים אלא מתוך דבר שמחה של מצוה שנאמר ועתה קחו לי מנגן וכו'.

ואמרו בגמרא, [65] אמרו עליו על הלל הזקן כשהיה שמח שמחת בית השואבה היה אומר אם אני כאן הכל כאן ואם אין אני כאן מי כאן, וכתב הריטב"א פירוש נגד השכינה שאם השכינה בינינו הכל יבואו, והוי יודע שכל השמחה היתה בהלל והודות לה' על כל הטוב שנעשה לישראל להשרות שכינתו בתוכם ולפיכך לא היה אלא על ידי גדולים וחסידים שלא יראה כקלות ראש וכשמחת בחורים, וזהו ששנינו חסידים ואנשי מעשה היו מרקדים בפניהם באבוקות של אור ואומרים דברי שירות ותושבחות ע"כ.

וכן צריך להיות כל איש הירא להרבות בשירות ובהלל ובהודות בתוך סוכתו ושלא להראות שום עצבות, וכל שכן שחוק וקלות ראש ודברים בטלים בתוך סוכתו חלילה רק לשמוח בגילה וברעדה להשרות השכינה עליו מתוך שמחה של מצוה.

סוד מצות סוכה

יח. ואשר בתעלומות חכמה וסודותיה סובר הרז"ים ויונק מסוד תנחומיה יכין לכוין סוד כוונת הסוכה מה היא ומה נעשה בה ולהשיג בנעלמים, אשר צריך לדעת כי הסוכה היא בסוד אם הבנים אם לבינה כמפורש בזוהר תצוה [66] ז"ל, כתיב בסכות תשבו שבעת ימים דא רזא דמהימנותא האי קרא על עלמא עילאה איתמר פירוש היינו בינה והכי תנינן כד אתברי עלמא אתמר האי קרא כד שרא חכמה עלאה לנפקא מאתר דלא ידיע וכו' וההיא חכמה עילאה נציץ ואתפשט לכל סטרין ברזא דמשכנא עלאה וההוא משכנא עילאה אפיק שית סטרין (פירוש ההוא משכנא עילאה היינו בינה אפיק ו' סיטרין שהם

סוד חג"ת נה"י סוד ו' דנפקין מן לבנון) וכדין ההוא נציצו דמשחתא נהיר לכולא, ואמר בסכת תשבו שבעת ימים מאן סכת חסר ו' דא משכנא תתאה (פירוש היינו מלכות) דאיהי כעשישתא לאחזאה לכל נהורין, וכדין אמר בסוכות תשבו שבעת ימים מאן שבעת ימים מעלמא עילאה לתתאה דכולהו קיימי בקיומא לאנהרא להאי סכת שלום ומאן איהי דא סכת דוד הנופלת סוכת שלום ובעו עמא קדישא למיתב תחות צלהא דרזא דמהימנותא ומאן דיתיב בצלא דא יתיב באינון יומין עילאין לעילא וכו' לחפיא עליה ולאגנא עליה בשעתא דאצטריך, ותו כולהו אקרון בסוכת בשלימו וכד איהו חסר סכת דא עלמא תתאה בהני שבעה יומין קדישין למיזן לשאר ממנן רברבן דשאר עמין ולא יתערבון לבתר בחדוה דישראל ומאן חדוה דישראל יומא דעצרת עכ"ל.

הרי מבואר סוד הסוכה שהיא מן אם לבינה והם סוכה עליונה הנקראת סוכת שלום סוד הבינה וסוכה תחתונה רמז על מלכ"ות שמים עלמא תתאה סכת שלם חסר, וזהו סוד סוכה שתחת סוכה פסולה והעליונה כשירה לפי שישראל צריכין למיתב תחת עלמא עילאה סוכה העליונה ולא בסוכה התחתונה מלכות שמים שהרי השבעה יומין של סוכות הם שבעה ימים הנרמזים בפסוק לך ה' הגדולה וכו' והממלכה היא האחרונה.

יט. וכתב מורינו ורבינו האר"י זלה"ה כי עיקר הכוונה היא כי הסוכה הוא אור מקיף מאם הבנים לתפארת ישראל לבדו מראשו ועד החזה וכן לרחל אמנו מלכות שמים לבדה מאחוריה, וזהו בסכת חסר שעולה מספרו עם הכולל כמספר אלהים שהיא אימא קדישא הנקראת אלהים חיים המקפת לתפארת ישראל וכן מלכות שמים המוקפת מבית אימה נקראת בשם אלהים, וכנגד כשהאם על הבנים יחד תפארת ומלכות כשהם בסוד וימינו תחבקני ומקפת עליהם יחד ועל גוזליה ירחף אז כתיב בסוכות מלא כי סוכה מלאה וא"ו הם אותיות כו"הס מספר הו"יה ואד"ני לרמוז לשמות הברא בוכרא והבת היחידה לאימה הוי"ה ואדנ"י המוקפים ויחדיו יהיו תאומים מסוכת אימא קדישא.

וזהו טעם שאם היא גבוהה למעלה מעשרים אמה פסולה כי הנה נודע כי חצי תפארת של אם לבינה הוא הכתר לתפארת ישראל והוא הסוכך עליו ומכל שכן על המלכות והוא סוד הסכך של הסוכה ותחת הסכך הזה עומדים תפארת ומלכות וכל אחד ארכו עשר ספירות והרי הם עשרים ונמצא שהוא עומד גבוה מעשרים אמה, אבל למעלה מזה אין האדם העליון יודע שיושב בצל סוכה כי אינם משיגים למעלה ממנו כמו שהאריך בזה בספר הכוונות.

כ. וכבר כתבנו לעיל כי בארבעה ימים שבין יום כפור לסוכות אין אומרים תחינה מפני שרחל אמנו מלכות שמים נוטלת חמשה חסדים פנימיים מבית אימא, אך בחמשה

עשר לחדש הוא יום טוב מפני שנכנס החסד של החסד הפנימי וגם לוקחת המקיף של החסד ההוא שהוא אור גדול יותר מהפנימי על ידי מצות סוכה שהיא בסוד אימא עילאה שממנה לוקחת החסדים האלה, וביום שני מקבלת מקיף דחסד שני וכו' וכן עד היום השביעי הכל מלמעלה למטה ולכן הוא מועד לפי שיש אורות המקיפים, וזה יכוין כל אדם בישיבתו בסוכה כל שבעת הימים כל יום ויום בחינת המקיף שלו ואנחנו בני מלכים של תפארת ומלכות אנו עושים כנגדה ויושבים תחת הסוכה לקבל אור המקיף ההוא שאור המקיף ההוא יסכך עלינו ויקיפנו מכל צדדינו.

תפלה קודם ישיבת סוכה כוללת הכוונות ע"ד הסוד

כא. והנה מנהג תנאים הקדמונים חכמי הזוהר עליהם השלום היה כשהיו עושים המצוות היו מוציאין הכוונה בפיהם כענין ר' אבא ע"ה בענין ג' סעודות בזוהר פרשת יתרו [67] שאמרו שם, ר' אבא כד הוה יתיב בסעודתא דשבת הוה חדי בכל חדא וחדא ואמר דא היא סעודתא דעתיקא קדישא וכו' בסעודתא אחרא אמר דא היא סעודתא דקודשא בריך הוא וכן בכולהו סעודתי ע"כ, על כן אסדר לפניך תפילה אחת הכוללת כל הכוונה הנ"ל לכל לילה ולילה בכניסתו בסוכה וכוונת ברכת הסוכה של כל יום ויום וזה נוסחתה.

לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו ליחדא שם י"ה בו"ה ביחודא שלים בשם כל ישראל אנחנו באים לקיים מצות ישיבת סוכה כמו שנאמר בסוכות תשבו שבעת ימים ולתקן את שורשה במקום עליון.

ויהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שימשך אור אימא עילאה המסככת על הבנים ואור המקיף שלה הוא יסכך עלינו ויקיפנו מכל צדדינו, ואנו מכוונים בקיום מצות הס"וכה שהיא כמנין יאהד"ונהי שהם ז"א ונוקביה כמנין סו"כה.

יום ראשון, ואנו מכוונים להמשיך אור החסד הפנימי דאימא שהוא העליון והגדול שבכל החסדים לרחל אמנו ושתקבל גם כן אור המקיף שלו.

יום שני, אנו מכוונים להמשיך לרחל אמנו המקיף דחסד דגבורת אימא קדישא.

יום שלישי, להמשיך לרחל אמנו המקיף דחסד דתפארת אימא קדישא.

יום רביעי, להמשיך לרחל אמנו המקיף דחסד דנצח דאימא קדישא.

יום חמישי, להמשיך לרחל אמנו המקיף דחסד דהוד דאימא קדישא.

יום שישי, להמשיך לרחל אמנו מקיף כללות חמשה חסדים שביסוד אימא קדישא.

יום שביעי, להמשיך לרחל אמנו מקיף כללות חמשה חסדים דמלכות דאימא.

על ידי מצות ישיבת סוכה וסוכה תהיה אור המקיף מהחסדים עליונים דאימא עילאה לרחל אמנו, ואנו בני מלכים בני רחל אמנו נראה ונתלונן בתוך הסוכה הזאת לקבל

אור המקיף ההוא, אנא בכח גדולת חסדיך העליונים הפלא חסדך מושיע חוסים ואור המקיף ההוא יסכך עלינו ויקיפנו מכל צדדינו ונחסה ונתלונן בצל סוכה אימא עילאה המסוככת על הבנים מלכא קדישא ונוקביה המסוככים והמוקפים מאימא עילאה, ועל ידי ישיבתנו תוך הסוכה תמשיך עלינו הארה זו על נפשינו רוחינו נשמתינו לעבוד את ה' אלהינו עבודה שלימה ותשרה שכינתך בינינו ותפרוס עלינו סוכת שלומיך ולהקיף אותה מזיו כבודך הקדוש והטהור כנשר יעיר קינו, וכשם שעשינו ביתינו עראי וסוכתינו קבע גם למעלה האדם העליון יעשה ביתו סוד אות ב' סוד הבינה היא אמו כי שם ביתו עתה יעשה אותה עראי ויעשה סוכתו סוכת דוד קבע, צדי"קים יירשו אר"ץ וישכנו לע"ד עליה.

וגם בזכות עשיית ביתי עראי לצאת החוצה יחשב לנו כאילו הרחקנו נדוד על אשר היינו מחוייבי גלות והרב כבסנו מעונינו ומחטאתינו טהרנו, ובישיבתנו זאת בסוכה יתוקן מושב לציים אשר ישבנו בסוד משחקים ועם מתי שוא ועם רשעים פועלי און, וזכנו שישרו עמנו אבותינו הקדושים שבעה אושפיזין קדישין עילאין תוך מחנה קדושת סוכתנו ומזיו הארתם וקדושתם תשפיע עלינו רב ברכות וחיים ושלום, ולרעבים גם צמאים תן לחמם ומים נאמנים וזכותם וזכות צדקתם יעמוד לנו שלא נבוש ולא נכלם ולא נכשל בשום מכשול ועון אשר חטא על ידי אכילתנו ושתייתינו בחג הקדוש הזה ונשבע לחם ונהיה טובים ואל יעכבו אותנו הגשמים מלקיים מצותינו, אל תשליכנו מלפניך מלהסתופף בצל כנפיך.

ועשה נא למען שמך ולמען זכות שבעה אושפיזין עילאין להחיש נא את גאולתנו, ואת צמח דוד מהרה תצמיח וקרנו תרום בישועתך להעביר גלולים מן הארץ והאלילים כרות יכרתון לתקן עולם במלכות שדי ונזכה ונירש טובה וברכה לשבת בסוכה של לויתן כאמור התמלא בסוכות עורו, ותהא חשובה מצות סוכה זו שאנו מקיימים כאילו קיימנוה בכל פרטיה ודקדוקיה ותנאיה וכל המצוות התלויות בה ותטיב לנו החתימה לחיים טובים ולשלום אמן.

פסוקים לומר בז' ימי החג בסיום התפלה הנזכרת ובהקפות הו"ר

כב. וכל יום ויום יסיים בפסוק של בחינת מדת היום.

יום ראשון, שובה ה' חלצה נפ"שי הושיעני למען חסד"ך. יהי חסד"ך ה' עלינו כאשר יחלנו לך. קומה עזרתה לנו ופדנו למען חסד"ך.

יום שני, לפני אפרים ובנימן ומנשה עוררה את גבור"תך ולכה לישועתה לנו. וגם עד זקנה ושיבה אלהים אל תעזבני עד אגיד זרועך לדור לכל יבוא גבור"תך. לך זרוע עם גבו"רה

תעוז ידך תרום ימינך. עתה ידעתי כי הושיע ה' משיחו יענהו משמי קדשו בגבור"ות ישע ימינו.

יום שלישי, תתן לראשך לוית חן עטרת תפאר"ת תמגנך. כי תפאר"ת עוזמו אתה וברצונך תרום קרננו. עורי עורי לבשי עוזך ציון לבשי בגדי תפארת"ך ירושלים עיר הקדש כי לא יוסיף יבא בך עוד ערל וטמא. ולתתך עליון על כל הגוים אשר עשה לתהלה ולשם ולתפאר"ת ולהיותך עם קדש לה' אלהיך כאשר דבר.

יום רביעי, ה' אלה"ים צבא"ות השיבנו האר פניך ונושעה. תודיעני אורח חיים שבע שמחות את פניך נעימות בימינך נצ"ח.

יום חמישי, ה' אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ אשר תנה הוד"ך על השמים. גדול כבודו בישועתך הו"ד והדר תשוה עליו. והשמיע ה' את הו"ד קולו ונחת זרועו יראה בזעף אף ולהב אש אוכלה נפץ וזרם ואבן ברד.

יום שישי, נכספה וגם כלתה נפ"שי לחצרות ה' לבי ובשרי ירננו אל אל ח"י. יצאת לישע עמך לישע את משיחך מחצת ראש מבית רשע ערות יסו"ד עד צואר סלה.

יום שביעי, כי אתה אדני טוב וסלח ורב חסד לכל קוראיך. מלכותך מלכו"ת כל עולמים וממשלתך בכל דור ודור. והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד, ושוב יכלול כולם בה בפסוק לך ה' הגדולה והגבורה והתפארת והנצח וההוד כי כל בשמים ובארץ לך ה' הממלכה והמתנשא לכל לראש.

תפלה כוללת מצוות החג לומר בלילה וביום

כג. ולאשר אין לו יד בסוד ה' תקנתי נוסח תפילה כוללת לכל מצוות החג וזה נוסחתה. **רבונו** של עולם אתה יודע כי בשר אנחנו ואין בנו ולא בשום בריה כח להשיג ולכוין מעלתך וגדולתך כמו שנאמר גדול אדונינו ורב כח לתבונתו אין מספר, וגם אם היינו יודעים צירוף שמותיך הקדושים וכוונת כל מצוה ומצוה וכוונת כל ברכה וברכה של כל מצוה ומצוה בפני עצמה וכל הייחודים וזיווגי מדות הקדושות העליונות הראויות לבא על ידיהם וכל שכן כי בשר אנחנו ולא בינת אדם לנו ולא איתנו יודע עד מה מהכוונות האלה.

לכן יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שיהא חשוב ומרוצה לפניך כל מצוה ומצוה שנעשה בחג הקדוש הזה, הן מצות ישיבת סוכה וברכתה הן מצות נטילת לולב וברכתו ונענועיו והקפות התיבה בו, כאילו כיוננו בכל צירופי שמות הקדושים העולים מתוכם ובכל הייחודים וזווגי מדות העליונות הראויות לבא על ידיהם, ותצרף מחשבתנו הטובה דרך כלל למעשה פרטיות לכל אלה המצוות הקדושות הנעשות בחג הקדוש

הזה ויעלו לפניך עם שאר מעשה המצוות של בני עלייה אשר באו בתעלומות חכמה וסודותיה ויונקים מסוד תנחומיה היודעים והמכוונים כל הכוונות הראויות לכל אלה המצוות.

ודרך כלל אנו מכוונים לייחדא שמא דקודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו לייחדא שם י"ה בו"ה בייחודא שלים בשם כל ישראל, והרינו עושים מצוות ישיבת סוכה ולולב לתקן שורשיהן במקום עליון בשיעור קומה בכל פרטיהן ותקוניהן ודקדוקיהם לעשות את כוונת יוצרינו שציונו לעשות המצוות האלה ולתת נחת רוח לפניו ולגרום שפע וברכה רבה בכל העולמות ולתקן כל הנצוצות שנפלו תוך הקליפות בין על ידי בין על ידי שאר עמך בית ישראל ולתקן כל תרי"ג מצוות הכלולות במצוות אלו ולגרום זווג בארבע אותיות שם הקדוש ולזכך נפשינו רוחינו נשמתינו שיהיו ראויים לעורר מיין תתאין על ידי מעשה המצוות האלה ויעלו לרצון לעורר אהבת דודים אמן.

טעם אמירת פסוק ויהי נועם קודם מעשה המצוות

כד. וראוי לאומרה בכל לילה ויום בכניסתו בסוכה ויכוין בלבו כפי כח ידיעתו ויחשוב במחשבתו שלא נעלם ממנו שיש עוד פנימיות ענייני הסודות, ויהיה לבו לשמים בבקשה זו הנזכרת שיהיה לרצון אמרי פיו והגיון לבו כאילו כיון כל אלה ואז הקדוש ברוך הוא מעלה עליו כאילו היה כן כמו שאמרו בזוהר יתרו, [68] ומעשה ידינו כוננה עלינו מאי כוננה עלינו כוננה ואתקן תיקונך לעילא כדקא יאות עלינו אף על גב דלית אנן ידעי לשוואה רעותא אלא עובדא בלחודוי מעשה ידינו כוננהו להההוא דרגא דאיצטריך לאתקנא עכ"ל, וכבר כתבנו זה כמה פעמים כי על כן הנהיגו חסידים הראשונים עליהם השלום בכל מעשה המצוות להקדים ולומר ויהי נועם ה' אלהינו וכו' והוא תועלת גדול למעשה.

דברי הזוהר בענין הזמנת האושפיזין בלילות החג

כה. והנה איתא בזוהר אמור [69] ז"ל, אמר רבי אבא כתיב בסוכות תשבו שבעת ימים ולבתר ישבו בסוכות בקדמיתא תשבו ולבתר ישבו אלא קדמאה לאושפיזי ותניינא לבני עלמא, קדמאה לאושפיזי כי הא דרב המנונא כד הוה עייל לסוכה הוה חדי וקאים על פתחא דסוכה מלגאו ואמר נזמן לאושפיזין מסדר פתורא וקאים על רגלוי ומברך ואומר בסוכות תשבו שבעת ימים תיבו אושפיזין עילאין תיבו, תיבו אושפיזי מהימנותא תיבו ארים ידוי וחדי ואמר זכאה חולקנא וזכאה חולקהון דישראל דכתיב כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו והוה יתיב וכו' ע"כ.

וכן ראוי לכל איש ישראל בכניסתו בסוכה בכל לילה ולילה משבעת ימי החג להזמין אותם לאיש יומו ואחר כך יכלול השאר עמו, וצריך להקדים הצדיק ביומו ואחר כך לכלול חבריו עמו.

סדר הזמנת אושפיזין לליל ראשון

כו. ואינה ה' לקראתי סדר יפה עינים וטוב רואי רמז בתיבת סוכה מספר כל האושפיזין קדישין כל איש יומו ואסדר לפניך הכל בסדר יפה למען ירוץ הקורא בספרינו הקדוש הזה וזה תוארו, בכל לילה כשנכנס לסוכה והוא בפתח הסוכה יאמר.

עולו אושפיזין עילאין קדישין עולו אבהן עילאין קדישין למיתב בצלא דמהימנותא עילאה בצלא דקודשא בריך הוא.

ליל ראשון, ליעול אברהם רחימא אבא קדישא דהכי סליק לחושבן סוכ"ה, סמ"ך גימטרייא ק"ך, וא"ו גימטריא י"ג, כ"ף גימטרייא ק', ה"י גימטריא ט"ו סך הכל גימטרייא אברה"ם, ליעול יצחק ויעקב משה ואהרן יוסף דוד.

וכן כשישב יאמר, בסוכות תשבו שבעת ימים, תיבו תיבו אושפיזין עילאין קדישין תיבו אבהן עילאין בצלא דמהימנותא בצלא דקודשא בריך הוא, זכאה חולקנא וזכאה חולקהון דישראל דכתיב כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו.

סדר הזמנת אושפיזין לליל שני

כז. ליל שני יאמר, עולו אושפיזין עילאין קדישין עולו אבהן עילאין קדישין למיתב בצלא דמהימנותא עילאה בצלא דקודשא בריך הוא, ליעול יצחק עקידא אבא קדישא דהכי סליק לחושבן סוכה בא"ת ב"ש, ח' פ' ל' ץ' עולה ר"ח גימטרייא יצחק, ליעול אברהם יעקב משה ואהרן יוסף ודוד.

וכן כשישב יאמר, בסוכות תשבו שבעת ימים, תיבו תיבו אושפיזין עילאין קדישין תיבו אבהן עילאין בצלא דמהימנותא בצלא דקודשא בריך הוא, זכאה חולקנא וזכאה חולקהון דישראל דכתיב כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו.

סדר הזמנת אושפיזין לליל שלישי

כח. ליל שלישי יאמר, עולו אושפיזין עילאין קדישין עולו אבהן עילאין קדישין למיתב בצלא דמהימנותא עילאה בצלא דקודשא בריך הוא, ליעול יעקב שלימא אבא קדישא דהכי סליק שתי פעמים סו"כה גימטריא יעק"ב וגם פנים דסוכה הוא נ' ה' י' ד', ואחוריים דאותיות סוכה ע' ז' ל' ו' עולה קפ"ב גימטרייא יע"קב, ליעול אברהם יצחק משה אהרן יוסף ודוד.

וכן כשישב יאמר, בסוכות תשבו שבעת ימים, תיבו תיבו אושפיזין עילאין קדישין תיבו אבהן עילאין בצלא דמהימנותא בצלא דקודשא בריך הוא, זכאה חולקנא וזכאה חולקהון דישראל דכתיב כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו.

סדר הזמנת אושפיזין לליל רביעי

כט. ליל רביעי יאמר, עולו אושפיזין עילאין קדישין עולו אבהן עילאין קדישין למיתב בצלא דמהימנותא עילאה בצלא דקודשא בריך הוא, ליעול משה רעיא מהימנא דהכי סליק לחושבן סוכה פשוטה ומילוי דיודין סמ"ך וי"ו כ"ף ה"י גימטרייא משה ושלש אותיות, וגם אם תחשוב א"ב ג"ד ה"ו ז"ח ט"י כ"ל מ"ן ס' גימטרייא רנ"ה, א"ב ג"ד ה"ו ז"ח ט"י כ' הרי גימטרייא ע"ה, א"ב ג"ד ה' הרי גימטרייא ט"ו סך הכל גימטריא מש"ה, ליעול אברהם יצחק ויעקב אהרן יוסף ודוד.

וכן כשישב יאמר, בסוכות תשבו שבעת ימים, תיבו תיבו אושפיזין עילאין קדישין תיבו אבהן עילאין בצלא דמהימנותא בצלא דקודשא בריך הוא, זכאה חולקנא וזכאה חולקהון דישראל דכתיב כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו.

סדר הזמנת אושפיזין לליל חמישי

ל. ליל חמישי יאמר, עולו אושפיזין עילאין קדישין עולו אבהן עילאין קדישין למיתב בצלא דמהימנותא עילאה בצלא דקודשא בריך הוא, ליעול אהרן כהנא רבא קדישא מהימנא דהכי סליק סוכה, סמ"ך גימטרייא ק"ך, וי"ו גימטרייא כ"ב, כ"ף גימטריא ק', ה"י גימטריא ט"ו סך הכל רנ"ז גימטרייא אהרן, ליעול אברהם יצחק ויעקב משה יוסף ודוד.

וכן כשישב יאמר, בסוכות תשבו שבעת ימים, תיבו תיבו אושפיזין עילאין קדישין תיבו אבהן עילאין בצלא דמהימנותא בצלא דקודשא בריך הוא, זכאה חולקנא וזכאה חולקהון דישראל דכתיב כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו.

סדר הזמנת אושפיזין לליל שישי

לא. ליל שישי יאמר, עולו אושפיזין עילאין קדישין עולו אבהן עילאין קדישין למיתב בצלא דמהימנותא עילאה בצלא דקודשא בריך הוא, ליעול יוסף צדיקא דהכי סליק מילוי סוכה לבד כזה, מ"ך גימטרייא ס', ו' גימטרייא ו', פ' גימטרייא פ', י' גימטרייא י' סך הכל קנ"ו גימטרייא יוסף, ליעול אברהם יצחק ויעקב משה אהרן ודוד.

וכן כשישב יאמר, בסוכות תשבו שבעת ימים, תיבו תיבו אושפיזין עילאין קדישין תיבו אבהן עילאין בצלא דמהימנותא בצלא דקודשא בריך הוא, זכאה חולקנא וזכאה חולקהון דישראל דכתיב כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו.

סדר הזמנת אושפיזין לליל שביעי

לב. ליל שביעי, עולו אושפיזין עילאין קדישין עולו אבהן עילאין קדישין למיתב בצלא דמהימנותא עילאה בצלא דקודשא בריך הוא, ליעול דוד מרן מלכא משיחא דהכי סליק סוכה במספר קטן, ס' גימטרייא ו', כ' גימטרייא ב', ה' גימטרייא ה', והכולל הרי י"ד גימטרייא דוד, גם שתי פעמים סוכה ושמונה אותיות גימטריא ק"ץ כמנין דו"ד ה"וא הק"טן, ליעול אברהם יצחק ויעקב משה ואהרן יוסף ע"כ.

וכן כשישב יאמר, בסוכות תשבו שבעת ימים, תיבו תיבו אושפיזין עילאין קדישין תיבו אבהן עילאין בצלא דמהימנותא בצלא דקודשא בריך הוא, זכאה חולקנא וזכאה חולקהון דישראל דכתיב כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו.

מאמר מספר הזוהר לליל ראשון של חג

לג. ובלילה הזאת יקרא לשון הזוהר פרשת בראשית עמוד ע' [70] וזה לשונו, תא חזי דבגיניהון דשבעה צדיקייא זמין קודשא בריך הוא לאעברא לכל אומין דעלמא ולא ישתאר בעלמא אלא הקדוש ברוך הוא בלחודוי וישראל גוי אחד בגין כך הכא שבעה ימים, תא חזי דבגין דא מתמעטין והולכין וביומא תמינאה שלטין ישראל לחודייהו בעלמא ומקריבין פר אחד איל אחד רזא דיחודא שבעה כבשים לקבל שבע דרגין שעיר עזים אף על גב דבההוא זמנא יעבירונון הקדוש ברוך הוא מעלמא עם כל דא ישתאר מיניה דלא יתבטלון מפריה ורביה.

ובההוא זמנא יפקון מים חיים מחכמה עילאה חציים אל הים הקדמוני דא חסד עילאה וחציים אל הים האחרון דא גבורה תתאה וגבורה עילאה בקיץ ובחורף בסטרא דאשא ובסטרא דמיא דלא ישתאר דינא בעלמא אלא כלא רחמי וחיים וחירו בעלמא, ותא חזי בהאי חגא עבדין נסוך המים נביעו דחסד באינון שיתין משמת ימי בראשית וכולהו שבעה יומין עילאין מקבלין מאינון מים חיים דנפקין מירושלים עילאה טמירא ובאן אתר רמו לאינון מים חיים באינון שיתין וחסידי וצדיקי חדאן בהאי הלולא בגין דרמיזא להההוא טיבו דזמין קודשא בריך הוא למעבד כד יעבר קודשא בריך הוא סאיבו מארעא דיחתון אינון מים חיים טהורים באינון שיתין בההוא מזבח עילאה ההוא ים האחרון ואינון תלתא לוגין מים י"ח ביצים לקבל צדיק דאיקרי חי עולמים ועל ידיה מים נחתין באינון שיתין.

ותא חזי הלל הזקן כד הוה חדי בהאי הלולא אמר אם אני כאן הכל כאן ואם אין אני כאן מי כאן הוה רמיז ואמר אי שכינתא דאיקרי אנ"י שריא כאן הכ"ל כאן ההוא אתרא דאיקרי כ"ל דאתי לאזדווגא בה ואם אין אני כאן מי כאן דהא לא חשיבא טיבו שלימא

בגין דשכינתא לא שריא בארעא קדישא אבל כד ישתלמו אינון פרים כדין כתיב ושאבתם מים בששון ממעייני הישועה מאן אינון אינון שית מעייני דאינון מריקין בהאי ישועה (פירוש מלכות) וכדין עלמא כלא בחדוה בגין דנפקא שכינתא מבין ההוא סאיבו דשאר עמין בגין כן ביום השמיני עצרת תהיה לכם עכ"ל.

תוספת תפלה לז' ימי החג אחר הזמנת האושפיזין

לד. ואחר כך יאמר, יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שבזכות שבעה אושפיזין עילאין קדישין אברהם יצחק ויעקב משה ואהרן יוסף דוד אשר נצוצי הארת נשמתם מתנוצצים ומאירים בתוך סוכתינו, שתזכנו ברחמיך ובחסדי"ך הגדולים לראות מהרה בתפארת עוזך ולהעביר גלולים מן הארץ והאלילים כרות יכרתון לתקן עולם במלכות שדי וכל בני בשר יקראו בשמך להפנות אליך כל רשעי ארץ, ויקויים בנו מקרא שכתוב והיה יום אחד הוא יודע לה' לא יום ולא לילה והיה לעת ערב יהיה אור, והיה ביום ההוא יצאו מים חיים מירושלים חציים אל הים הקדמו"ני וחציים אל הים האחרון בקיץ ובחורף יהיה, והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד, וחתום לחיים טובים ברכה ושלום וישועה ונחמה כל בני בריתך ונזכה ונחיה ונירש טובה וברכה לחיי העולם הבא, ונהיה אנחנו וזרענו וזרע זרענו כולנו יודעי את שמך ועושי רצונך והטוב בעיניך ונמצא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם, ויחד לבבנו ליראה ולאהבה את שמך לעבוד עבודתך הקדושה תמיד כל הימים אמן כן יהי רצון.

אזהרה לקדש בעמידה וטעמו, וסדר ברכות הקידוש

לה. והקידוש יהיה מעומד כסברת הר"מ במז"ל כי כן דעת מורינו הרב האר"י זלה"ה כי דין הקידושין מעומד.

וביותר כי הוא בסוד עלמא דדכורא וכל המעשים אשר נעשין כנגדו הם מעומד כנודע למי שהריחו בסוד ה'.

וגם מדברי הזוהר אשר העתקנו לעיל תבוננהו דרב המנונא סבא כד הוה עייל לסוכה הוה חדי וקאים על פתחא דסוכה מלגאו ואמר נזמן לאושפיזין מסדר פתורא וקאים על רגלוי ומברך וכו', הנה מבואר מדברי המאמר שהיה מברך על רגליו מעומד ואומר תיבו אושפיזין, והטעם כנזכר כי הקידוש הוא לתת לכלה העליונה הקידושין של החתן כנודע וקידושין מעומד, ועוד מטעם השני כאמור וזה פשוט.

לו. וסדר הקידוש בתחילה מברך על היין שהוא קודם בכל קידוש כמו שדרשו בשבת זכרהו על היין ואחר כך קידוש היום ואחר כך על הסוכה שאי אפשר לברך על הסוכה קודם שיברך על הקידוש היום שהרי על כרחך צריך היום להתקדש קודם שיתחייב

לישב בסוכה, ואחר כך מברך זמן כדי שיחזור הזמן לילה הראשונה על קידוש היום ועל מצות סוכה.

מנהג לברך לישב בסוכה רק לאחר שנכנסין בה

לז. ואף על פי דקיימא לן בכל המצוות חייב לברך עובר לעשייתן ואם כן הכא נמי בסוכה היה לנו לברך עליה קודם שיכנס בה שהרי מיד שנכנס בה הוא עושה המצוה, מכל מקום לא נהגו לברך אלא אחר שנכנסו בתוכה, אף על גב שהוא אומר לישב בסוכה שהוא לשון עתיד והרי כבר הוא יושב מכל מקום כיון שהמצוה נמשכת כל זמן האכילה והשתיה שפירוש בסוכות תשבו רוצה לומר תתעכבו כמו ותשבו בקדש לא שישבו מעט וילכו לדרכם ואם כן כיון שיש לו לישב כל זמן האכילה מקרי שפיר עובר לעשייתן.

ראוי לברך לישב בסוכה מיד בכניסתו ולא אחר הנטילה

לח. ומנהג מהדרין במצוות לומר ברכת לישב בסוכה בניגון ובנעימה קדושה כיתר הקידוש בין בלילה הראשונה בין בכל שאר הלילות, ומברכין אותה מיד בכניסתם בסוכה בשעה שרוצים לאכול ואחר כך יושבים ורוחצים ידיהם ותכף מברכים המוציא כמו שאמרו חז"ל [71] שלש תכיפות הם וכו' תכף לנטילת ידים ברכת המוציא וכל העושה כן אין השטן מקטרג באותה הסעודה, ואף כי לפי הדין יכול לברך אותה קודם ברכת המוציא או אחר ברכת המוציא קודם שיטעום מכל מקום יותר טוב לעשות הדברים בלי שום פקפוק.

ראוי לכוין בברכת לישב לפטור השינה ומנהג קדמונים בזה

לט. וראוי ונכון לכוין כשיברך לישב בסוכה לפטור בזה השינה וכל מה שישתמש בה עד שעת אכילה אחרת כדי לאפוקי נפשיה מפלוגתא דיש אומרים שצריך לברך בכל פעם שיכנס בה, וחסידים הראשונים שהיו יושבים בסוכה כל היום ואין יוצאים רק לעשות צורכיהם היו נוהגים תכף בבוקר בצאתם מבית הכנסת להכנס לסוכה ולברך עליה והיו אוכלים דבר מה כדי שתהיה אחיזה לברכה ומקום מוכן שתחול עליו הברכה ומכוונים את לבם לצאת בזה כל היום ופטורים בזה כל היום מעת לעת, ויאחז צדיק דרכם לנהוג ככה כל שבעת ימי החג.

חובת אכילת כזית בסוכה בליל יו"ט א' וב', ודין ירדו גשמים

מ. והנה אכילה בסוכה בליל יום טוב הראשון חובה, אף אם גשמים יורדים צריך לאכול כזית שם דגמרינן ט"ו ט"ו מחג המצות מה להלן לילה הראשונה חובה שנאמר בערב תאכלו מצות מכאן ואילך רשות אף כאן לילה הראשונה סוכה חובה מכאן ואילך רצה לאכול סעודה סועד בסוכה רצה אינו אוכל אלא פירות.

מא. ובליל יום טוב שני של גליות נפל מחלוקת בין האחרונים, יש אומרים שאם ירדו גשמים אינו צריך לאכול שם כזית ואין צריך לקדש בסוכה דהא אמר זמן מאתמול אלא יאכל כזית שם אחר סעודתו, ויש מחמירים וכתבו דגם בליל יום טוב שני יש חיוב כזית אלא שאין לברך לישב בסוכה אם ירדו גשמים, וכן ראוי להחמיר לקדש שם ולאכול כזית ויגמור סעודתו בבית ושם יברך ברכת מזון כשיגמור סעודתו בביתו, אך מפני שספק ברכות להקל לא יברך לישב בסוכה.

ומכל שכן בשאר שבעת ימי החג אם ירדו גשמים שאינו רשאי להחמיר על עצמו ולאכול שמה דכיון דפטור מן הסוכה הוי ברכה לבטלה ואף אם יש לו עונג בזה בטלה דעתו אצל כל אדם, וכל הפטור מן הסוכה ואינו יוצא משם אינו מקבל שכר ואינו אלא הדיוטות משום שהוא יתברך אינו חפץ בעבודתו כעבד שמוזג כוס לרבו וכו' ואף על פי כן עומד לשמשו שלא ברצונו אשר לא טוב עשה אף כי נתעב ונאלח כמו שכתבו הראשונים.

התעוררות כשיוצא מסוכתו מחמת גשמים

מב. וכשיוצא מן הסוכה מכח גשמים אל יצא בכעס כמבעט אלא אזי יכנע לבבו הערל לאמר בשלי הסער הגדול הזה כי אילולי הייתי טוב וישר לפניו לא היה שופך הכוס שמזגתי לפניו על פני וטובה מרדות אחת בלבו של אדם יותר ממאה תוכחות, אכן לא מפני כך יאריך בעצבון ודאגה ושמחה לתוגה יהפוך חס ושלום כי זמן שמחתנו הוא ואין לנו אלא לקיים מאמרו יתברך ולשמוח בשמחת החג הקדוש והוא יתברך הטוב בעיניו יעשה.

יבאר שגשמים שהתחילו קודם לחג ונמשכו אינם סימן קללה

מג. וקיבלנו שלא אמרו זה דהוי כמוזג כוס לרבו וכו' אלא כשלא ירדו גשמים קודם ימי החג ופתע פתאום נתקשרו שמים בעבים בהתקדש החג וירדו גשמים, אכן אם כבר היו יורדים גשמים בטרם התקדש החג ונמשכו עד החג אין כל מאומה בזה וגשמי רצון ברכה ונדבה הוו.

מד. ויעשה סעודתו ליל חג הסוכות בשמחה ובטוב לבב עם כל בני ביתו ויסביר פנים וישמח לב האומללים יתום או אלמנה או עני המסובים על שולחנו לחלק האושפיזין עילאין כנזכר לעיל בפרק ג' ואל יראה פנים זועפות חס ושלום כי עושה אלה מקל"קל חיים בחסד ושופך דמם בקרבם חס ושלום וגדול עונו מנשוא.

טעם מצות ישיבת סוכה ויתר הרגלים מספר "סדר היום"

מה. ומצוה על כל איש ישראל להודיע ולהודע לכל בני ביתו מה המצוה הזאת ומה טעם יש בה כמו שהזכיר הכתוב טעם הענין למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי

את בני ישראל בהוציאי אותם מארץ מצרים, כי צריך האדם להיות נגד פניו הגמול הטוב אשר השם יתברך גמל את אבותינו ואותנו בכמה זמנים זה אחר זה, והגמול הרב בכמות ובאיכות שעשה עמנו ועם אבותינו היתה יציאת מצרים שהוציא אותנו מכור הברזל מבית עבדים והיינו משוקעים ומוטבעים עד שכמעט לא יזכר שם ישראל עוד, אלא שבחמלת ה' עלינו נתגבר כאר"י כ"ביכול ביד חזקה ובזרוע נטויה ויוציאנו משם לעשות אותנו עם סגולה.

ובהיות הגמול הזה גדול מאד תלה בו עבודתו וקבלת אלהותו כמו שנאמר אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים, ולא נתרצה בזה אלא גם לתלות עשיית הרגלים זכר ליציאת מצרים כדי שידעו כל באי עולם ענין יציאת מצרים ויעלו אותם על לבם עד שבשביל זה לא ישכחו את ה' אלהיהם ולא יעזבו תורתו.

מו. ובענין חג המצות לא הזכיר ענין מה להורות על זה כי כל מעשיו מוכיחים עליו ואין צריך דבר מבחוץ, גם בחג השבועות כיון שאנו מונין שבעה שבועות מיום שני של פסח כדי להתקרב אל יום נתינת התורה כאשר עשו אבותינו בצאתם ממצרים כדכתיב בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלהים על ההר הזה כי כוונת היציאה היתה על הסיבה הזאת אין צריך דבר מבחוץ כי הוא ושמו מורה על זה, וכן ספירה שאנו סופרים כל יום ויום עד שבעה שבועות כאשה נדה שסופרת שבעה ימים נקיים.

מז. אבל בענין חג הסוכות הזה שהוא רחוק מיציאת מצרים ראתה חכמתו יתברך לצוות בו ענין שעשייתו יביא זכירת מצרים ולא תשתכח, ולזה אמר בסוכות תשבו שבעת ימים כו' כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציאי אותם מארץ מצרים, ויש מרבותינו סוברים סוכות ממש עשו להם ויש מהם אומרים אלו ענני כבוד שהיו מקיפים אותם שבעה ענני כבוד והעננים נקראים סוכה כמו שנאמר וברא ה' על כל מכון הר ציון ועל מקראיה ענן יומם וסמיך ליה וסוכה תהיה וכו' וזה גמול אחר מצורף עם גמול היציאה עצמה.

ולכן צריך כל אדם שיכוין בזה כשיושב בסוכתו ולהודיע לבני ביתו שאנו יוצאים מבתינו לסוכה שלא כדרך העולם שדרכם להכנס כל אחד מסוכתו לביתו מפני שהצינה גוברת בחצי תשרי ואנו עושים בהפך לקיים מצות הבורא יתברך, ומתוך כך יעלה זכר יציאת מצרים על לבבו ונכיר ונדע החסדים והחינות ואשר גמל לחייבים טובות בעשות עמנו החסד הגדול הזה להוציא אותנו מתוך גלולי מצרים.

עוד בטעם מצות סוכה ז' ימים מספר "כד הקמח"

מח. ועוד ידו נטויה לגמול עמנו טובות בצאתנו אל המדבר מטולטלים ונעים בו והיה ארץ ציה ושממה לא מקום זרע ותאנה וגפן אשר אין בטבע בן אדם לחיות בו והוא הקיפנו בשבעה ענני כבוד לבל יכנו שרב ושמש, והיתה זו מעלה גדולה לישראל כשהיו מוקפים בשבעה ענני כי כן דרשו ז"ל שהקיף כסא הכבוד בשבעה ענני שנאמר מאחז פני כסא פרש"ז עליו ענני, רוצה לומר פרש עליו ז' ענני וזהו תוספת הז"ין, ולפי שהיו שבעה על כן נצטוינו לעשות מצוה זו בחדש השביעי ושבעה ימים ומתוך זכירה זו תהיה יראת ה' נגדו ונגד בני ביתו תמיד להיות יראים וזוחלים בזכרם את כוחו ואת גבורתו וזה כל האדם.

מצוה להושיב אשתו ובני ביתו בסוכה

מט. ועל כן אף כי לפי הדין נשים פטורות מישיבת סוכה מכל מקום מצוה על כל איש ישראל להושיב אשתו ובני ביתו עמו בסוכה להיותם מסתופפים בצלא דמהימנותא לטהר את נפשותם ולהודיע אליהם חסדי ה' עם ישראל עמו ונחלתו תמיד כל הימים בעבור תהיה יראתו ואהבתו על פניהם לבלתי יחטאו.

מעלת הלימוד בשולחנו תוך הסוכה

נ. וראוי ונכון להיות סוכתו מלא ברכת ה' בלימוד התורה על שולחנו כי על ידי לימוד התורה שם בסוכה גורם ייחוד עליון שהוא מחבר תורה שבכתב עם הסוכה סוכת דוד ונקרא באמת פועל צדק כנזכר בזוהר וכל שכן אם הוא לומד בדרך האמת בזוהר וכיוצא, ובלי ספק אשרהו כי שם ימצאו שבעה צדיקים אושפיזין עילאין אברהם וחמשה צדיקייא ודוד מלכא כי הזמנה זו היא יותר מקובלת אצלם מהסעודה הגשמית כי שם יאכלו לחם לחמה של תורה עם השכינה, ישא ברכה מאת ה' ומשבעה צדיקים עמודי עולם.

סדר לימוד מאמרי הזוהר לז' לילות החג

נא. וראוי ללמוד בזוהר כל לילה ולילה מענין החג, ליל ראשון בזוהר אמור דף ק"ג ע"ב, ליל שני פרשת פנחס דף רנ"ה ע"ב, ליל שלישי פרשת תצוה דף קפ"ב ע"ב, ליל רביעי שם דף קפ"ו ע"ב, ליל חמישי פרשת ויחי דף ר"כ ע"א, ליל שישי פרשת ויקרא דף כ"ד ע"א, ליל שביעי בפרשת נח דף ס"ג.

סדר לימוד מקדמונים במעלת האושפיזין לז' לילות החג

נב. ומצאתי כתוב מהקדמונים לקרות ליל ראשון בסוכה פרק ד' דקדושין שמזכיר בתוכו מעלתו של אברהם אבינו, מצינו שקיים אברהם אבינו עליו השלום כל התורה.

ליל שני, משנת פרק ה' דזבחים איזהו מקומן של זבחים להזכיר עקידתו של יצחק שנעקד על גבי המזבח ומשם נתקנו הקרבנות כנודע.
ליל שלישי, משנת פרק ז' דחולין גיד הנשה שהיתה המצוה שנצטוה בה יעקב אבינו ע"ה.
ליל רביעי, משנת פרק ה' דאבות שמזכיר בתוכה מעלת משה עליו השלום, משה זכה וזיכה את הרבים וכו'.
ליל חמישי, משנת פרק ה' דמדות שמזכיר בתוכו ברוך שבחר באהרן ובניו וכו'.
ליל שישי, משנת פרק א' דסוטה שמזכיר מעלתו של יוסף, יוסף זכה לקבור את אביו.
ליל שביעי, משנת פרק ב' דתעניות שמזכיר בתוכו מי שענה את דוד ואת שלמה בנו בירושלים הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם ע"כ.

ראוי ללמוד בחג מסכת סוכה, ומעלת השיר על השולחן

נג. ועל כל פנים יאחוז מזה לכבוד הצדיקים ולהזכיר צדקתם לכל איש יומו וגם מענייני החג אל תנח ידך לקרות מסכת סוכה כי יש בו ה' פרקים כנגד ה' חסדים ה' ענני כבוד כי השנים אינם רק בחינת הכללות כנודע ליודעי דעת, ויש סדר אחר לקרות בימי החג ואסדר אותו בפרקים הבאים בסייעתא דשמיא.

נד. ויאריך על שולחנו בשירים ותושבחות לכבוד הרגל הקדוש, וכבר הארכנו מעלת יקר השירים והתושבחות על השולחן בשבתות ובחגים ובמועדים בפרק ז' וח' דפרקי שבת בס"ד.

דיני היסח הדעת בברכת לישב בסוכה

נה. ואם רוצה לצאת מסוכתו באמצע סעודתו לסוכת חבירו יהא זהיר לברך שנית ברכת הסוכה בסוכת חבירו אפילו היה דעתו בשעה שבירך בסוכתו לשנות מקומו אפילו הכי צריך לחזור ולברך, ואם לא הניח שם זקן או חולה על שולחנו כשחוזר לסוכתו צריך לחזור ולברך על הסוכה, אבל אם יצא מסוכתו לטייל בתוך ביתו אין צריך לברך דאפילו להרמב"ם ז"ל דפסק דמברך בכל פעם הוא דוקא כשיוצא חוץ לביתו וחוזר אבל אם יוצא מן הסוכה לתוך ביתו אין נראה שיצטרך לברך בכל פעם, והכי משמע מדבריו בפ"ב דהלכות ברכות שכתב זה לשונו, היה אוכל וקראו חבירו לדבר עמו ויצא לפתח ביתו וחזר הואיל ושינה מקומו צריך ברכה למפרע ע"כ, נראה דדוקא אם יצא לפתח ביתו אבל אם הלך בביתו משמע דלא הוי הסח הדעת.

ראוי להקדים אכילת כזית של ט"ו קודם חצות

נו. וכבר כתבנו דיליף חג הסוכות ט"ו ט"ו מחג המצות ועל כן ראוי ונכון שיקדים סעודתו קודם חצות לילה ולא יותר דומיא דאכילת מצה כמו שכתבו הפוסקים ז"ל.

נוסח הרחמן לומר בברכת המזון תוך החג

נז. ובברכת מזון כל ימי החג יאמר בהרחמן הוא יפרוש עלינו סוכת שלום, הרחמן יזכנו לישב בסוכה של לויתן, הרחמן הוא ישפיע עלינו ועל נפשותינו שפע קדושה וטהרה משבעה אושפיזין עילאין קדישין וזכותם תהא למגן וצינה אותנו אמן.

טעם שהחמירו בשינת עראי חוץ לסוכה

נח. ושוב ישכב וערבה שינתו, והנה צריך להודיע לבני אדם חומר איסור השינה חוץ לסוכה שאסרו חכמים לישן חוץ לסוכה אפילו שינת עראי מה שלא אסרו באכילה דמותר לאכול אכילת עראי חוץ לסוכה, והטעם דבשינה אין חילוק בין קבע לעראי שאין אדם קובע עצמו לשינה שפעמים שאינו אלא מנמנם מעט ודי לו בכך הילכך אין חילוק בשינה בין קבע לעראי דזו היא שינתו מה שאין כן באכילה.

אזהרה למקילין בשינה חוץ לסוכה, ומעלת הישן בה הוא וביתו

נט. והן היום רבת מבני עמינו הקלו בזה ואינן ישינין בסוכה ואין להם על מה שיסמוכו, כי אף אם יש מתירין לא התירו אלא מפני הצינה שיש להם צער לישן שם וזה לא אמרו אלא לארצות אשכנז שהם מקומות הקרים מאד, אך במקומותינו שאין הקור רבה בהם מאין הרגלים לפטור עצמם מטעם הצינה, יתיר חד כסו וציניתם אזלא הואיל ואין הצינה מתחזקת ביותר, ואם בא לו רוח מותר לפרוס סדין או בגד מן הצד רק שלא יפרוס תחת הסכך.

ולמאן דאמר מפני דמצות סוכה היא איש ואשתו כדרך שהוא דר כל השנה בביתו, ובמקום שלא יוכל לישן עם אשתו שאין לו סוכה מיוחדת שעשו השכנים יחד סוכה אחת, אכן אותם שיש להם סוכה מיוחדת ומקלין לישן בתוך ביתם אין להם על מה שיסמוכו, ולא עוד אלא אף לאותם שאין להם סוכה מיוחדת ובימים אחר סעודתם הולכים וישנים בתוך ביתם אין להם על מה שיסמוכו כי לא אמרו אלא בלילות דבעינן דירת איש ואשתו אכן ביום דלא שייך הא ודאי עוברי על דת הם ויראת ה' לא בחרו.

ס. ועל כן מצוה על כל איש ירא ה' לישן בסוכתו עם אשתו אם יש לו סוכה לו לבדו ואין לזרים איתו, וכל שכן ביום שחייבין הכל לישן בסוכתם ולא לפטור עצמם בעבודת ה' בטענות רעועות, ואם ירגיש מעט צער עול יסבול ולא יקוץ שעל כן אמרו ז"ל שהסוכה היא תחת גלות לאדם כנזכר לעיל בפרק א' וכפר עליו מאשר היה נע ונד בלילות בסעודות הרשות ולא חש על שינתו אל מקום אשר יהיה שמה הרוח ולא ישוב מפני כל כופר.

טעם חיוב השינה תוך הסוכה ע"ד הסוד

סא. ובפרט למי שהריחו בסוד ה' ובתעלומות חכמה מה היא בחינת הסוכה ישכיל וידע סוד חומר הדבר שהחמירו לישן בתוכה בסוד וישכב עמה בלילה הוא ופירשו

בזוהר פרשת ויצא [72] ז"ל, ותצא לאה לקראתו אימא עילאה לגבי ברא יחידא ותאמר אלי תבא תחות גדפאי לברכא לך ולרוואה לך בתפנוקים עילאין כיון דנקטא ליקרב תחות גדפהא כדין וישכב עמה בלילה הוא וכו', הנה מבואר מדברי המאמר כי תפארת ישראל הוא עולה אצל הסוכה עליונה אימא עילאה וישן הוא שם כל הלילה, ולכן בעבור כי תפארת ישראל הוא ישן למעלה ואינו יורד משם ולכן גם באדם הגשמי אין לו רשות לישן מחוץ לסוכה אפילו שינת עראי, ובנקל ישכיל וידע דמצוה לייחד שם עם אשתו [73] ולשמש מטתו ביחודא שלים וכן כתב הרב זלה"ה והטעם כי כל עיקר עלייתו שם למיהב ליה לגבי ההוא שדה כנזכר בזוהר וגורם ייחוד לסוכת דוד ודי למשכיל.

ציונים והערות לפרק ד

60) מדרש תהילים מזמור כ"ב. 61) שמות רבה פרשה ל"ו אות א'. 62) זוהר ויחי דף רט"ז ע"ב. 63) זוהר אמור דף ק"ג ע"ב. 64) שבת דף ל' ע"ב. 65) סוכה דף נ"ג ע"א. 66) זוהר תצוה דף קפ"ו ע"ב, ובדפו"ר נתחלף לזוהר תרומה. 67) זוהר יתרו דף פ"ח ע"א. 68) זוהר יתרו דף צ"ג ע"ב. 69) זוהר אמור דף ק"ג ע"ב. 70) ובזוהר הנדפמ"ח הוא בהשמטות סוף ח"א דף רס"א ע"ב. 71) ברכות דף מ"ב ע"א. 72) זוהר ויצא דף קנ"ז ע"ב. 73) וכ"כ הט"ז סי' תרל"ט ס"ק ד' והובא בבאה"ט, ועי' בביאור הלכה שם ס"א.

פרק ה - נטילת לולב - נענועים והקפות - לימוד לאושפיזין

מעלת הקימה באשמורת בפרט בימי חג הסוכות

א. לאור הבקר יום חג הסוכות יקום לעבודת בוראו או קודם אור הבקר באשמורת האחרונה הכל לפי מה שהוא אדם ובמה שהוא רגיל כל השנה, כל שכן בחג הקדוש הזה כי כולו מלא חסדים והוא ראשון לחשבון עונות שצריך שיוסיף אומץ וחוזק כי לא כל העתים שוות, כי אם בשאר הימים הפליגו חכמי הזוהר בשבח המגיע לעומד בבית ה' בלילות באשמורת האחרונה וכשמתעורר למעלה שרביטא דחסד בשכינה לא עלה בלחודהא אלא עלה ועל אינון דמשתתפין בהדה כמו שנאמר יומם יצוה ה' חסדו וכו', כל שכן וקל וחומר בימי החג הקדוש הזה כי כולו מלא חסדים לשכינת עוזינו כמו שביארנו בפרק דלעיל ונבאר בס"ד וחדוותא סגיא לעילא ורעותא דכלא ישתכח, ובהיותו ניעור משנתו עומד ושונה בשמחה ובטוב לבב ימשיך עליו חוטי החסד כפלי כפלים וחסד ה' מעולם ועד עולם על יראיו למייחלים לחסדו והוא הנותן ליעף כח למתהלכים לפניו.

ראוי ללמוד באשמורת טעמי הלולב, ודברי הזוהר בזה

ב. ומצוה על כל אדם ללמוד באותה שעה טעמי מצות לולב ואתרוג קודם עשותו מצוות אלהיו כדי שלא יעשה המצוות מצות אנשים מלומדה וכל אדם אינו חייב אלא כשיעורו, ואשר ישיג להבין בדעתו פשטי הדברים לדעת כי הכל הוא להורות חיבת המקום עמנו

כמו שאמרו בזוהר, [74] ביומא דא נפקי ישראל בסימנים רשימין מגו מלכא בגין דאינון נצחין דינא ומאי סימנים אינון סימני מהימנותא חותמא דמלכא עלאה, לתרי בני נשא דאעלו קדם מלכא לדינא ולא ידעי עלמא מאן מנייהו נצח נפק חד לגיון מבי מלכא שאילו ליה אמר לון מאן דיפוק ובידוי סימנין דמלכא הוא נצח כך כולי עלמא עאלין לדינא קדם מלכא עלאה ודאין לון מיומא דראש השנה ויום הכפורים עד ט"ו יומין לירחא ובין כך אשתכחו ישראל זכאין כלהו בתיובתא טרחין בסוכה ולולב ואתרוג ולא ידעי מאן נצח דינא, מלאכי עילאי שאילו מאן נצח דינא קודשא בריך הוא אמר להו אינון דמפקי בידייהו סימנין דיליה אינון נצחין דינא בהאי יומא נפקי ישראל ברשימו דמלכא בתשבחתא עאלין בסוכות אתרוג בשמאלא לולב בימינא חמאן כולהו דישראל ברשימין דמלכא קדישא פתחי ואמרי אשרי העם שככה לו אשרי העם שה' אלהיו.

כמה טעמים במצות ד' מינים

ג. וגם הוא ענין שבו יתעוררו ההמון להרבות ההלול והשבח במה שיביאו בידיהם מצמחי האדמה ומאילניה מה שישמח הלבבות ויעוררם להודות ולהלל על השפע המושפע להם בחג הקדוש הזה כי כביר מצא ידו כל אחד ואחד באספו את גורנו תירוש ויצהר להודות והלל לה' המשפיע להם כל הטובות ההנה.

ואולם היות הדבר על ידי ארבע מינים הללו ולא בשאר ארבע מינים הוא מפני שהם רומזים לשמותיו יתברך כמו שאמרו ז"ל, [75] הדר זה הקדוש ברוך הוא שנאמר הוד והדר לבשת תמרים זה הקדוש ברוך הוא שנאמר צדיק כתמר יפרח וכו', וכן רומזים להזכיר ברית אבות ואמהות ראשונים כמו שאמרו ז"ל פרי עץ הדר זה אברהם וכו' פרי עץ הדר זו שרה וכו' וכן אמרו פרי עץ הדר אלו סנהדרין וכו' כמו שהאריכו במדרש אגדה.

וגם בא לתקן עון אדם הראשון שאמרו אילן שחטא בו אדם הראשון אתרוג היה שנאמר טוב העץ למאכל איזהו אילן שעצו נאכל כפריו זה אתרוג, אמנם יש עוד פנימיות סודות ארבע מינים אלו ונענועיהם וראוי לכל מי שחלק לו ה' בבינה לדעת פנימיות סודותיו וללמוד אותם באשמורת אור הבקר חג הסוכות טרם נטילת לולב.

מאמרי זוהר שנהגו הקדמונים ללמוד קודם נטילת לולב

ד. ומנהג חסידים הראשונים ללמוד מאמרי הזוהר המדברים בסוד המצוה הזאת בפרשת ויחי דף ר"ך ע"א תא חזי כל הנקרא בשמי וכו' עד דף רכ"א ע"א אשרי העם שככה לו, ובזוהר פרשת תצוה דף קפ"ו ע"ב כד ישראל אינון בחמיסר יומין וכו' עד דף קפ"ז ע"א ונהורא עמיה שרי, וביותר מבואר בפרשת פנחס דף רנ"ה ע"ב כללות סוד הלולב ונענועיו שם, ובמאמרים אלו רמוז כל סודי הדברים ויעלה לאדם קריאת הדבר

בזוהר כאילו כיוון בכל ייחודי זיווג מדות העליונים, אף אם לא בא בסוד ה' ולא ידע מאי קאמר לשון הזוהר מסוגל מאד לנשמה ומעורר אהבת דודים למעלה.

ראוי לקרוא פסוקי המצוות ומאמרי הזוהר קודם עשייתן

ה. וכן על זה הדרך בכל מצוה ומצוה היה דרך המקובלים הראשונים ללמוד קודם עשיית מצוה שיהיה, ללמוד תחילה פרט המצוה ההיא בזוהר כי כל סודות שנגלו על פי האר"י ושעתידים להגלות הכל כאשר לכל רמוזים בדברי הרשב"י זלה"ה, ומי שאינו בר הכי לפחות יקרא פסוקי המצוה ההיא במקראי התורה קודם עשיית מצותו שידע וישכיל ציוויו יתברך אשר קדשנו במצותיו וציונו ויעשה הדברים לשם פועלן כי הכל מודים כי מצוות צריכות כוונה ואם לא כיוון בהם לא עשה ולא כלום.

ראוי לאגוד הלולב סמוך למצותו, ודין קשירתו ביו"ט

ו. ואחר כך יתעסק במצותו לאגוד לולבו כי אף על גב שמן הראוי היה נראה יותר טוב לאוגדו מערב יום טוב כי אי אפשר לאוגדו ביום טוב בקשר גמור אלא בעניבה, מכל מקום דבר בעתו מה טוב לאוגדו בשעת מצותו רק שיהיו ההדס והערבה מוכנות כשיעורן מבעוד יום ואף אם יפול מהן איזה עלין בשעת אגידתו אין בכך כלום דדבר שאינו מתכוין הוא, ודרך אנשי מעשה לאוגדו במין הלולב המוכן להם עלים מבעוד יום וקושרין אותו יפה אף ביום טוב כי לא שייך עניבה וקשר בעלין ולא אסרו אלא בקושרין אותו שלא במינו.

אופן אגד הלולב וכוונתו ע"ד הסוד

ז. וראוי שיכוין באגודתו לקשור קשרא דמהימנותא אותיות שם הקדוש הוי"ה ברוך הוא על ידי שלשה בדי הדס אות יו"ד במילואה זכר לאבות, ועל ידי שני בדי ערבה אות ה"ה במילואה על שם יכין ובועז, ועל ידי הלולב מילוי ו"ו של השם, ועל ידי האתרוג ה"ה אחרונה במילואה, ומצוה לאגדם בקשר גמור לייחדם ועל כן ראוי לעשות שני קשרים זה על זה לפי שהמינים הללו כולם הם כפולים ולכן צריך להיות קשר אחד לענין בחינת הזכר שנקשרים ומתחברים זה עם זה השושבינים עם החתן ואחר כך קשר לקשור החתן עם הכלה ולכן יהיה זה על זה והיינו משום נוי אל הכלה כנודע.

ועל פי זה תשכיל ותבין לבלתי ערבב קשירתו יחד הדס וערבה רק אופן קשירתו יהיה איש על מקומו ועל כנו כמ"ש הרב זלל"ה, כשיהיה שדרת הלולב כנגד פניו של האדם יניח השלשה הדסים אחד לימינו והוא חסד ואחד לשמאלו והוא גבורה ואחד באמצע השדרה והוא תפארת נוטה קצת לימין, והלולב עצמו הגבוה מהם סוד היסוד המושך מן

הדעת דרך חוט השדרה, והשני בדי ערבות ישים אחד לימין והוא נצח ואחד לשמאלו והוא הוד.

תפלה קדמונית לומר בעת אגד הלולב

ח. ונמצא לחסידים הראשונים נוסח תפילה אחת לאומרה בעת אגידתו וזה נוסחתה. **לשם** יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו ליחדא שם י"ה בו"ה ביחודא שלים בשם כל ישראל, הרי אני עושה מצות אגודת ארבעה מינין אלו לקיים מצות זה אלי ואנוהו ולתקן את שורשה במקום עליון בשיעור קומה בכל פרטיה ודקדוקיה לעשות את כוונת יוצרי שצוני לעשות מצוה זו.

ויהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שיתקשרו על ידי אגודת לולב זה עם מיניו הגדולה והגבורה והתפארת והנצח וההוד וכל בשמים ובארץ לך ה' הממלכה יחד כולם בחבלי עבותות האהבה, ויתוקן על ידי קשר זה מה שפגמתי בעונותי להיות נרגן מפריד אלוף עתה ישובו ויתייחדו החתן והכלה ושלשה עדרי צאן רובצים עליה ביחודא שלים ויהי הקשר אמיץ קשרא דמהימנותא, ובכן בני לביא יתפרדו אשת כסילות הומיה הקשורה באיש הבליעל יתפרדו איש מעל אחיו והיו כלא היו כי תעביר ממשלת זדון מן הארץ שלא יפתונו ושלא יתגרו בנו ויניחונו לעבוד את ה' אלהינו כאשר עם לבבנו.

ויראוך כל המעשים וישתחוו לפניך כל הברואים ויעשו כולם אגודה אחת לעשות רצונך בלבב שלם, ונפשנו רוחנו ונשמתינו יהיו קשורים וצרורים בקרבנו וצרורים בצרור הח"יים שעולה במספר הד"ס ובמספר לו"לב, ותתן לנו זר"ע כשר ו"חכם וצדיק" שעולה במספר ערב"ה, וחננו מאתך חכמה ובינה דעת והשכל להבין ולהשכיל ה"תורה" הקדושה שעולה כמנין אתרו"ג, ויושפע עלינו שפע רוח טהרה וקדושה משמך הקדוש והטהור שם ב"ן המתייחד על ידי שלשה הדסים אות יו"ד שמך הקדוש, ועל ידי שני בדי ערבות מלוי ה"ה שמך הקדוש, ועל ידי הלולב מלוי ו"ו שמך הקדוש, ועל ידי האתרוג מלוי ה"ה אחרונה שמך הקדוש, ויחשב לפניך לולב באגודו כאילו עלינו לירושלים ובנינו מזבח והקרבנו עליו קרבן כאמור אסרו חג בעבותים עד קרנות המזבח, ותחפוץ בנו ותרצנו ותחזינה עינינו בשובך לציון וארמון על משפטו ישב כבראשונה, אז תחפוץ זבחי צדק עולה וכליל אז יעלו על מזבחך פרים במהרה בימינו אמן כן יהי רצון.

יבאר הזמן והמקום היותר ראוי לנטילת לולב וסודו

ט. והנה מצות לולב ביום ולא בלילה דכתיב ולקחתם לכם ביום הראשון וכו' וזמנו משתנץ החמה שהוא התחלת עיקר מה שקרוי יום, ואולם מן הדין היה לברך על הלולב

בתפילה מיד אחר העמידה קודם הלל כי כל שלשה דברים אלה ברכת הלולב והלל והקפות המה בחינות אשר משתלשלים ובאים זה אחר זה כנודע למביני מדע.

שכל ענין הלולב הוא להמשיך החסדים מתפארת ישראל למלכות דוד יום יום על דרך זה, יום ראשון נכנס בה פנימיות חסד שבחסד דמלכא קדישא לרחל אמנו, יום שני פנימיות חסד דגבורה, יום שלישי פנימיות חסד דתפארת דמלכא קדישא, יום רביעי פנימיות חסד דנצח, יום חמישי פנימיות חסד הוד, יום שישי פנימיות כללות החמש חסדים שביסוד, ותכף ומיד צריך לעשות ההקפות אחריהן להמשיך אור המקיפין של ה' החסדים הנזכרים על דרך המשכת פנימיותם הנזכר, יום ראשון מקיף חסד שבחסד ז"א למלכות וכו', וכן על זה הדרך כאמור בנענועי הלולב פנימיותם ובהקפות מקיפיהם ועל כן היה טוב ונכון לסמוך זה אחר זה בלי הפסק דברים בנתים.

אך מפני שראוי ונכון לברך על הלולב בתוך הסוכה לפי שכבר נתבאר לעיל סוד הסוכה היא סוד אימא עילאה כי הלולב ומיניו הם החסדים המתפשטים בתפארת וצריך לנענע עד הדעת לקבל הארה משרשם והדעת הוא יסוד בינה ושם הוא סכך הסוכה ולכן צריך לברך בסוכה, וגם כאשר ינענע האדם הלולב בתוך הסוכה מעלה את הצדיק עליון ופנה למעלה לאמשכא חיים מההוא מקורא עילאה וממשיך אותם למטה בסוד ברכות לראש צדיק ומשם נותן אותם לכלה עליונה.

י. ומפני כי לא אמרו כל השיעורין הללו אלא למצניעיהן על כן כתב מהרח"ו זלה"ה שמפני הרואים יותר טוב לברך תחילה בהיותו בסוכה קודם התפילה ואחר כך שאר הנענועים וההקפות יהיו בבית הכנסת, ואל יצא מבית הכנסת לברך בסוכה אם לא במקום שרבים עושים ונוהגים כן או במקום דליכא למיחש לרואים דליכא משום חשש דמיחזי כיוהרא וכבר הארכתי בתוכחה זו בפרקי יום הכפורים ע"ש, על כן ראוי ונכון לנהוג כמנהג צנועי חכמה לברך קודם התפילה בהיותו בביתו בסוכתו כאמור.

טעם הנענועים והכוונה הראויה להן

יא. והנה מן התורה בלקיחת הגבהה בעלמא סגי דכתיב ולקחתם כיון שהגביהו יצא, אבל חכמים ז"ל אמרו שצריכים לנענע ואסמכוה אקרא דכתיב אז ירננו עצי היער מלפני ה' כי בא לשפוט את הארץ, כלומר ירננו בעצי היער כשיצאו מלפני ה' זכאין כשבא לשפוט הארץ ביום הכפורים, והנענוע הוא הרינון לה' בהלל והודאה למי שארבע רוחות העולם ומעלה ומטה שלו כדרך שאמרו בתנופה לעצור טללים רעים ורוחות רעות ומזיקים מן העולם.

אכן אין ראוי לאדם לשים מגמת פניו בכל זה לתועלת עצמו כי אין טוב לאדם להיות כוונתו בתפילות ובמצוות לתועלת עצמו להשפיע לו רב טוב וכל אשר יוסיף ויתמיד בכוונתו הוא רק כדי ליטול פרס מרבו רק תהיה כוונתו להמשיך השפע והברכה במדות העליונות, וכן בכל העניינים הוא עיקר לעבוד להשם יתברך עבודה שלימה בלי לקבל שום פרס וסוף הכבוד לבא וחזקה שליח עושה שליחותו.

תפלה עם כוונות הנענועים קודם נטילת לולב ליום א'

יב. וכבר כתבתי לעיל בפרק ד' נוסח תפילה אחת שוה לכל נפש לומר קודם נטילת לולב וזה לפי פשוטן של דברים, אכן לפי סודן של דברים הבקיאים בסוד ה' המה ראו מעשה ה' מה ענין הנענועים ומה נעשה ואין מקומם כאן, אכן אם ידעת בחכמה ויש כח בך לעמוד בהיכל המלך מלכו של עולם אסדר לפניך נוסח תפילה אחת כוללת כל הכוונה לפי דעת הרב ז"ל וזה נוסחתה, אשר בה תבין ותשכיל את מעשה האיש הישראלי כי רב הוא מאד ובונה בשמים מעלותיו ומה טוב ומה נעים חלקו ומה נעים גורלו.

לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו ורחימו ודחילו ליחדא שם י"ה בו"ה ביחודא שלים בשם כל ישראל הנה אנכי בא לקיים מצות ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר כפות תמרים וענף עץ עבות וערבי נחל לתקן את שורשם במקום עליון בשיעור קומה בכל פרטיה ותקוניה ודקדוקיה לעשות כוונת יוצרי.

ויהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שבכח סגולת ארבעה מינין אלו הרומזים לאותיות שם ב"ן הקדוש יו"ד ה"ה ו"ו ה"ה, תקרב אותם אחד אל אחד והיו לאחדים בידי, ובנענועי אותו יתנענעו ויעלו החמשה חסדים שנתפשטו בגופא דזעיר מחסד עד הוד וכללותם שביסוד עד השורש שלהם דעת עליון דזעיר ויקבלו אור רב משם להביא הארה מהם אל ראש נוקבא דזעיר העומדת מול החזה שלו.

ובנענועי לצד דרום בחינת חסד החסד שבדעת, שלש הולכות נגד מוחין שבו שם יֱהֶוִ יֱוֶדִ הֶיִ וֱיֶוִ יומשך חסד החסד שבחסד שבדעת ז"א לחסד החסד שבחסד שבשש קצוותיו, ושלש הובאות אל החזה להמשיך החסד ההוא אל הנוקבא דז"א בחינת הֶיִ אחרונה שבשם ואשלמה ליה"וה.

ובנענועי לצד צפון בחינת גבורה שבחסד שבדעת ז"א, שלש הולכות נגד שלש מוחין שבו שם הֶוִ הֶיִ וֱאֱוִ יֱוֶדִ יומשך גבורת חסד החסד שבדעת ז"א לגבורת חסד החסד שבשש קצוותיו, ושלש הובאות אל החזה להמשיך הגבורה ההיא אל נוקבא דז"א בחינת הֶיִ אחרונה שבשם ואשלמה ליה"וה.

ובנענועי לצד מזרח בחינת תפארת החסד שבחסד שבדעת ז"א, שלש הולכות נגד ג' מוחין שבו שם וֹיהֹוֹ וֹאוֹ יוֹדֹ האֹיומשך תפארת חסד שבחסד שבדעת דז"א לתפארת החסד שבשש קצוותיו ז"א, ושלש הובאות אל החזה להמשיך אותו אל הנוקבא דז"א בחינת הֹא אחרונה שבשם ואשלמה ליה"וה.

ובנענועי למעלה בחינת נצח החסד שבחסד שבדעת ז"א, שלש הולכות נגד מוחין שבו שם יְוֹהֹ יְוֹדְ וְיְוֹ הֵיְ יומשך נצח החסד שבחסד שבדעת ז"א לנצח החסד שבחסד שבשש קצוותיו דז"א, ושלש הובאות אל החזה להמשיך אותו אל הנוקבא בחינת הֵיְ אחרונה שבשם ואשלמה ליה"וה.

ובנענועי למטה בחינת הוד החסד שבחסד שבדעת ז"א, שלש הולכות למטה נגד ג' מוחין שבו שם הֵיְוֹ הֵיְ יְוֹדְ וָאְוֹ יומשך הוד החסד שבחסד שבדעת ז"א להוד החסד שבחסד שבשש קצוותיו, ושלש הובאות למעלה אל החזה להמשיך אותו אל נוקבא דז"א בחינת הֵיְ אחרונה שבשם ואשלמה ליה"וה.

ובנענועי למערב בחינת יסוד החסד שבחסד שבדעת ז"א, שלש הולכות נגד ג' מוחין שבו שם וּוּהּוּיּוּ וּוּאּוּוּוּ הּוּאּוּ יּוּוּדּוּ יומשך יסוד החסד שבחסד שבדעת ז"א ליסוד החסד שבחסד שבשש קצוות דז"א, ושלש הובאות אל החזה להמשיך אותו אל הנוקבא דז"א בחינת הּוּאּוּ אחרונה שבשם ואשלמה ליה"וה, ויכנסו בה היום כל ו"ק דחסד דחסד המתפשט בחסד ז"א בכח שש קצוות החסד שבדעתו.

י'ומם יצוה ה' חסדו ובלילה שירו עמי תפלה לאל חיי. ה'ראנו ה' חסדך וישעך תתן לנו. ו'חסד ה' מעולם ועד עולם על יראיו וצדקתו לבני בנים. ה'ודו לאל השמים כי לעולם חסדו. א'והב צדקה ומש"פט חסד ה' מלאה הארץ. ד'מינו אלהים חסדך בקרב היכלך. נ'חית בחסדך עם זו גאלת נהלת בעזך אל נוה קדשך. י'הי חסדך ה' עלינו כאשר יחלנו לך.

ובכן יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שבכח סגולת מצוה זו יתוקן מה שאבינו הראשון חטא בפירות האילן ואכל מפרי עץ הדר ויתוקן מה שפגמנו בלב חושב מחשבות און בסגולת מצות אתרוג הדומה ללב, ובסגולת מצות הלולב הדומה לשדרה יתוקן פגמינו בהוצאת שכבת זרע לבטלה דרך חוט השדרה, ובסגולת מצות ההדס הדומה לעינים יתוקן אשר פגמנו בעינים רמות, ובסגולת מצות ערבה הדומה לשפתים יתוקן פגמינו בשפת חלקות לשון מדברת גדולות, ובזכות מצות ולקחתם לכם ביום הראשון תבנה ותכונן כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו ואת צמח דוד מהרה תצמיח ככתוב ראש"ון לציון הנה הנם ולירושלים מבשר אתן במהרה בימינו אמן כן יהי רצון.

תפלה עם כוונות הנענועים קודם נטילת לולב ליום ב'

יג. יום שני, לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו ורחימו ודחילו ליחדא שם י"ה בו"ה ביחודא שלים בשם כל ישראל הנה אנכי בא לקיים מצות ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר כפות תמרים וענף עץ עבות וערבי נחל לתקן את שורשם במקום עליון בשיעור קומה בכל פרטיה ותקוניה ודקדוקיה לעשות כוונת יוצרי.

ויהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שבכח סגולת ארבעה מינין אלו הרומזים לאותיות שם ב"ן הקדוש יו"ד ה"ה ו"ו ה"ה, תקרב אותם אחד אל אחד והיו לאחדים בידי, ובנענועי אותו יתנענעו ויעלו החמשה חסדים שנתפשטו בגופא דזעיר מחסד עד הוד וכללותם שביסוד עד השורש שלהם דעת עליון דזעיר ויקבלו אור רב משם להביא הארה מהם אל ראש נוקבא דזעיר העומדת מול החזה שלו.

ובנענועי לצד דרום בחינת חסד דגבורה שבגבורה שבדעת ז"א, שלש הולכות נגד ג' מוחין שבו שם יֱהֶוֶ יֱוֶדֶ הֶיֶ וֶיֶוֶ יומשך חסד שבגבורה דדעת ז"א לחסד שבגבורה שבשש קצוותיו, ושלש הובאות אל החזה להמשיך אותו אל הנוקבא בחינת הֶיֶ אחרונה שבשם ואשלמה ליה"וה.

ובנענועי לצד צפון בחינת גבורת החסד שבגבורה שבדעת ז"א, שלש הולכות נגד ג' מוחין שבו שם הָוְיָ הְיָ וְאָוְ יְוָדְ יומשך גבורת החסד שבגבורה שבדעת ז"א לגבורת החסד שבגבורה שבשש קצוותיו, ושלש הובאות אל החזה להמשיך אותו אל הנוקבא בחינת הְיָ אחרונה שבשם ואשלמה ליה"וה.

ובנענועי לצד מזרח בחינת תפארת החסד דגבורה שבדעת ז"א, שלש הולכות נגד ג' מוחין שבו שם וֹיהֹ וֹאוֹ יוֹדֹ הֹאֹ יומשך תפארת החסד דגבורה שבדעת ז"א לתפארת דחסד דגבורה שבשש קצוות דידיה, ושלש הובאות להמשיך אותו אל הנוקבא בחינת הֹאֹ אחרונה שבשם ואשלמה ליה"וה.

ובנענועי למעלה בחינת נצח החסד שבגבורה שבדעת ז"א, שלש הולכות נגד ג' מוחין שבו שם יְוֹהֹ יְוֹדֹ וְיְוֹ הְיְ יומשך נצח דחסד דגבורה שבדעת ז"א לנצח החסד דגבורה שבשש קצוותיו, ושלש הובאות אל החזה להמשיך אותו אל הנוקבא בחינת הְיְ אחרונה שבשם ואשלמה ליה"וה.

ובנענועי למטה בחינת הוד חסד הגבורה שבדעת ז"א, שלש הולכות למטה נגד ג' מוחין שבו שם הֱיֱוֱ הֱיֱ יֱוֱדֱ וֱאֱוֱ יומשך הוד החסד שבגבורה שבדעת ז"א להוד חסד הגבורה שבשש קצוותיו, ושלש הובאות למעלה אל החזה להמשיך אותו אל הנוקבא בחינת הֱיֱ אחרונה שבשם ואשלמה ליה"וה.

ובנעוי למערב בחינת יסוד חסד הגבורה שבדעת ז"א, שלש הולכות נגד ג' מוחין שבו שם ווהויו וואוו הואו יוודו יומשך יסוד חסד הגבורה שבדעת ז"א ליסוד חסד הגבורה שבשש קצוותיו, ושלש הובאות אל החזה להמשיך אותו אל הנוקבא בחינת הואו אחרונה שבשם ואשלמה ליה"וה, ויכנסו בה היום כל שש קצוות חסד שבגבורה המתפשט בחסד גבורה שבשש קצוות בכח ו"ק חסד הגבורה שבדעת.

י'ומם יצוה ה' חסדו ובלילה שירו עמי תפלה לאל חיי. ה'ללוהו בגבורותיו הללוהו כרוב גדלו. ו'גם עד זקנה ושיבה אלהים אל תעזבני עד אגיד זרועך לדור לכל יבא גבורתך. ה'ודו לה' כי טוב כי לעולם חסד"ו. א'בא בגבורות אדני אלהים אזכיר צדקתך לבדך. ד'ור לדור ישבח מעשיך וגבורותיך יגידו. נ'וראות בצד"ק תעננו אלהי ישענו מבטח כל קצוי ארץ וים רחוקים. י'הוה כגבור יצא כאיש מלחמות יעיר קנאה יריע אף יצריח על אויביו יתגבר.

ובכן יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שבכח סגולת מצוה זו יתוקן מה שאבינו הראשון חטא בפירות האילן ואכל מפרי עץ הדר ויתוקן מה שפגמנו בלב חושב מחשבות און בסגולת מצות אתרוג הדומה ללב, ובסגולת מצות הלולב הדומה לשדרה יתוקן פגמינו בהוצאת שכבת זרע לבטלה דרך חוט השדרה, ובסגולת מצות ההדס הדומה לעינים יתוקן אשר פגמנו בעינים רמות, ובסגולת מצות ערבה הדומה לשפתים יתוקן פגמינו בשפת חלקות לשון מדברת גדולות, ובזכות מצות ולקחתם לכם ביום הראשון תבנה ותכונן כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו ואת צמח דוד מהרה תצמיח ככתוב ראש"ון לציון הנה הנם ולירושלים מבשר אתן במהרה בימינו אמן כן יהי רצון.

תפלה עם כוונות הנענועים קודם נטילת לולב ליום ג'

יד. יום שלישי, לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו ורחימו ודחילו ליחדא שם י"ה בו"ה ביחודא שלים בשם כל ישראל הנה אנכי בא לקיים מצות ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר כפות תמרים וענף עץ עבות וערבי נחל לתקן את שורשם במקום עליון בשיעור קומה בכל פרטיה ותקוניה ודקדוקיה לעשות כוונת יוצרי.

ויהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שבכח סגולת ארבעה מינין אלו הרומזים לאותיות שם ב"ן הקדוש יו"ד ה"ה ו"ו ה"ה, תקרב אותם אחד אל אחד והיו לאחדים בידי, ובנענועי אותו יתנענעו ויעלו החמשה חסדים שנתפשטו בגופא דזעיר מחסד עד הוד וכללותם שביסוד עד השורש שלהם דעת עליון דזעיר ויקבלו אור רב משם להביא הארה מהם אל ראש נוקבא דזעיר העומדת מול החזה שלו.

ובנענועי לצד דרום בחינת חסד שבתפארת שבדעת ז"א, שלש הולכות נגד ג' מוחין שבו שם יָהֶוָ יֶוֶדָ הֶיָ וֶיֶוָ יומשך חסד שבתפארת שבדעת ז"א לחסד שבתפארת שבשש קצוותיו, ושלש הובאות אל החזה להמשיך אותו אל הנוקבא בחינת הֶיָ אחרונה שבשם ואשלמה ליה"וה.

ובנענועי לצד צפון בחינת גבורת חסד שבתפארת שבדעת ז"א, שלש הולכות נגד ג' מוחין שבו שם הָוָיְ הָיְ וְאָוָ יָוְדָ יומשך גבורות חסד שבתפארת שבדעת ז"א לגבורת חסד שבתפארת שבשש קצוותיו, ושלש הובאות אל החזה להמשיך אותו אל הנוקבא בחינת הָיְ אחרונה שבשם ואשלמה ליה"וה.

ובנענועי לצד מזרח בחינת תפארת דחסד שבתפארת שבדעת ז"א, שלש הולכות נגד ג' מוחין שבו וֹיהֹ וֹאוֹ יוֹדֹ האֹ יומשך תפארת דחסד שבדעת ז"א לתפארת דחסד שבתפארת שבשש קצוותיו, ושלש הובאות אל החזה להמשיך אותו אל הנוקבא בחינת האֹ אחרונה שבשם ואשלמה ליה"וה.

ובנענועי למעלה בחינת נצח דחסד שבתפארת שבדעת ז"א, שלש הולכות נגד ג' מוחין שבו שם יְוִהְ יְוִדְ וְיְוִ הְיְ יומשך נצח דחסד בתפארת שבדעת ז"א לנצח דחסד שבתפארת שבשש קצוותיו, ושלש הובאות אל החזה להמשיך אותו אל הנוקבא בחינת הְיְ אחרונה שבשם ואשלמה ליה"וה.

ובנענועי למטה בחינת הוד דחסד שבתפארת שבדעת ז"א, שלש הולכות למטה נגד ג' מוחין שבו שם הֱיָ הֱיָ יֱוֱדָ וֲאָ יומשך הוד דחסד שבתפארת שבדעת ז"א להוד דחסד שבתפארת שבשש קצוותיו, ושלש הובאות למעלה אל החזה להמשיך אותו אל הנוקבא בחינת הֱיָ אחרונה שבשם ואשלמה ליה"וה.

ובנענועי למערב בחינת יסוד דחסד שבתפארת שבדעת ז"א, שלש הולכות נגד ג' מוחין שבו שם ויהויו ויאוו הואו יוודו יומשך יסוד דחסד שבתפארת שבדעת ז"א ליסוד דחסד שבתפארת שבשש קצוותיו, ושלש הובאות אל החזה להמשיך אותו אל הנוקבא בחינת הואו אחרונה שבשם ואשלמה ליה"וה, ובכן יכנסו בה היום כל ששה קצוות חסד שבתפארת המתפשט בחסד תפארת שבשש קצוות בכח שש קצוות חסד תפארת שבדעת ז"א.

י'ומם יצוה ה' חסדו ובלילה שירו עמי תפלה לאל חיי. ה'וד והדר לפניו עוז ותפא"רת במקדשו. ו'עתה אלהינו מודים אנחנו לך ומהללים לשם תפארת"ך. ה'ודו לאל השמים כי לעולם חסדו. א'מרתי עולם חס"ד יבנה שמים תכין אמונתך בהם. ד'רשו ה' ועוזו

בקשו פניו תמיד. נ'הר פלגיו ישמחו עיר אלהים קדוש משכני עליון. י'מלא פי תהלתך כל היום תפארתך.

ובכן יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שבכח סגולת מצוה זו יתוקן מה שאבינו הראשון חטא בפירות האילן ואכל מפרי עץ הדר ויתוקן מה שפגמנו בלב חושב מחשבות און בסגולת מצות אתרוג הדומה ללב, ובסגולת מצות הלולב הדומה לשדרה יתוקן פגמינו בהוצאת שכבת זרע לבטלה דרך חוט השדרה, ובסגולת מצות ההדס הדומה לעינים יתוקן אשר פגמנו בעינים רמות, ובסגולת מצות ערבה הדומה לשפתים יתוקן פגמינו בשפת חלקות לשון מדברת גדולות, ובזכות מצות ולקחתם לכם ביום הראשון תבנה ותכונן כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו ואת צמח דוד מהרה תצמיח ככתוב ראש"ון לציון הנה הנם ולירושלים מבשר אתן במהרה בימינו אמן כן יהי רצון.

תפלה עם כוונות הנענועים קודם נטילת לולב ליום ד'

טו. יום רביעי, לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו ורחימו ודחילו ליחדא שם י"ה בו"ה ביחודא שלים בשם כל ישראל הנה אנכי בא לקיים מצות ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר כפות תמרים וענף עץ עבות וערבי נחל לתקן את שורשם במקום עליון בשיעור קומה בכל פרטיה ותקוניה ודקדוקיה לעשות כוונת יוצרי.

ויהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שבכח סגולת ארבעה מינין אלו הרומזים לאותיות שם ב"ן הקדוש יו"ד ה"ה ו"ו ה"ה, תקרב אותם אחד אל אחד והיו לאחדים בידי, ובנענועי אותו יתנענעו ויעלו החמשה חסדים שנתפשטו בגופא דזעיר מחסד עד הוד וכללותם שביסוד עד השורש שלהם דעת עליון דזעיר ויקבלו אור רב משם להביא הארה מהם אל ראש נוקבא דזעיר העומדת מול החזה שלו.

ובנענועי לצד דרום בחינת חסד דנצח שבדעת ז"א, שלש הולכות נגד ג' מוחין שבו שם יְהֹוָ יֱוֹדֶ הֵיְ וֱיֵו יומשך חסד דנצח שבשש קצוותיו, ושלש הובאות אל החזה להמשיך אותו אל הנוקבא בחינת הֵיְ אחרונה שבשם ואשלמה ליה"וה.

ובנענועי לצד צפון בחינת גבורת חסד דנצח שבדעת ז"א, שלש הולכות נגד ג' מוחין שבו שם הְוִיְ הֵיְ וְאֲוֹ יְוֹדְ יומשך גבורת חסד דנצח שבדעת ז"א לגבורת חסד נצח שבשש קצוותיו, ושלש הובאות אל החזה להמשיך אותו אל הנוקבא בחינת הֵיְ אחרונה שבשם ואשלמה ליה"וה.

ובנענועי לצד מזרח בחינת תפארת חסד דנצח שבדעת ז"א, שלש הולכות נגד ג' מוחין שבו שם וֹיהֹ וֹאֹוֹ יֹוֹדֹ הֹאֹ יומשך תפארת חסד דנצח שבדעת ז"א לתפארת חסד דנצח

שבשש קצוותיו, ושלש הובאות אל החזה להמשיך אותו אל הנוקבא בחינת הא אחרונה שבשם ואשלמה ליה"וה.

ובנענועי למעלה בחינת נצח חסד דנצח שבדעת ז"א, שלש הולכות נגד ג' מוחין שבו שם יְוֹהִ יְוֹדִ וְיִו הִיְ יומשך נצח דחסד דנצח שבדעת ז"א לנצח החסד שבנצח שבשש קצוותיו, ושלש הובאות אל החזה להמשיך אותו אל הנוקבא בחינת הִיְ אחרונה שבשם ואשלמה ליה"וה.

ובנענועי למטה בחינת הוד החסד דנצח שבדעת ז"א, שלש הולכות נגד ג' מוחין שבו שם הֵיְו הֵיְ יֵוֵד וַאֲו יומשך הוד החסד דנצח שבדעת ז"א להוד החסד דנצח שבשש קצוותיו, ושלש הובאות למעלה אל החזה להמשיך אותו אל רחל נוקבא דז"א בחינת הֵיְ אחרונה שבשם ואשלמה ליה"וה.

ובנענועי למערב בחינת יסוד החסד דנצח שבדעת ז"א, שלש הולכות נגד ג' מוחין שבו שם ויהויו ויאוו הואו יוודו יומשך יסוד החסד דנצח שבדעת ז"א ליסוד החסד דנצח שבשש קצוות, ושלש הובאות אל החזה להמשיך אותו לנוקבא בחינת הואו אחרונה שבשם ואשלמה ליה"וה, ובכן יכנסו בה כל שש קצוות חסדים שבנצח המתפשטים בחסד שבנצח שבשש קצוות בכח שש קצוות חסד הנצח שבדעת.

י'ומם יצוה ה' חסדו ובלילה שירו עמי תפלה לאל חיי. י'הוה אלהי צבאות מי כמוך חסין יה ואמונתך סביבותיך. ה'לויה הללו אל בקדשו הללוהו ברקיע עוזו. ו'אתה ה' אלהים צבא"ות אלהי ישראל הקיצה לפקוד כל הגוים אל תחון כל בוגדי און סלה. ה'ראנו ה' חסדך וישעך תתן לנו. א'להים צבאות שוב נא הבט משמים וראה ופקוד גפן זאת. ד'מינו אלהים חסדך בקרב היכלך. נ'ורא אלהים ממקדשיך אל ישראל הוא נותן עז ותעצומות לעם ברוך אלהים. י'הי חסדך ה' עלינו כאשר יחלנו לך.

ובכן יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שבכח סגולת מצוה זו יתוקן מה שאבינו הראשון חטא בפירות האילן ואכל מפרי עץ הדר ויתוקן מה שפגמנו בלב חושב מחשבות און בסגולת מצות אתרוג הדומה ללב, ובסגולת מצות הלולב הדומה לשדרה יתוקן פגמינו בהוצאת שכבת זרע לבטלה דרך חוט השדרה, ובסגולת מצות ההדס הדומה לעינים יתוקן אשר פגמנו בעינים רמות, ובסגולת מצות ערבה הדומה לשפתים יתוקן פגמינו בשפת חלקות לשון מדברת גדולות, ובזכות מצות ולקחתם לכם ביום הראשון תבנה ותכונן כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו ואת צמח דוד מהרה תצמיח ככתוב ראש"ון לציון הנה הנם ולירושלים מבשר אתן במהרה בימינו אמן כן יהי רצון.

תפלה עם כוונות הנענועים קודם נטילת לולב ליום ה'

טז. יום חמישי, לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו ורחימו ודחילו ליחדא שם י"ה בו"ה ביחודא שלים בשם כל ישראל הנה אנכי בא לקיים מצות ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר כפות תמרים וענף עץ עבות וערבי נחל לתקן את שורשם במקום עליון בשיעור קומה בכל פרטיה ותקוניה ודקדוקיה לעשות כוונת יוצרי.

ויהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שבכח סגולת ארבעה מינין אלו הרומזים לאותיות שם ב"ן הקדוש יו"ד ה"ה ו"ו ה"ה, תקרב אותם אחד אל אחד והיו לאחדים בידי, ובנענועי אותו יתנענעו ויעלו החמשה חסדים שנתפשטו בגופא דזעיר מחסד עד הוד וכללותם שביסוד עד השורש שלהם דעת עליון דזעיר ויקבלו אור רב משם להביא הארה מהם אל ראש נוקבא דזעיר העומדת מול החזה שלו.

ובנענועי לצד דרום בחינת חסד דהוד שבדעת ז"א, שלש הולכות נגד ג' מוחין שבו שם יָהֲוָ יֲוָדָ הֲיָ וָיָוָ יומשך חסד דהוד שבדעת ז"א לחסד דהוד שבשש קצוותיו, ושלש הובאות אל החזה להמשיך אותו אל הנוקבא בחינת הֲיָ אחרונה שבשם ואשלמה ליה"וה.

ובנענועי לצד צפון בחינת גבורות חס"ד דהוד שבדעת ז"א, שלש הולכות נגד ג' מוחין שבו שם הָוָיָ הָיָ וְאָוָ יָוָדָ יומשך גבורות חסד דהוד שבדעת ז"א לגבורת חסד דהוד שבשש קצוותיו, ושלש הובאות אל החזה להמשיך אותו אל הנוקבא בחינת הֲיָ אחרונה שבשם ואשלמה ליה"וה.

ובנענועי לצד מזרח בחינת תפארת דחסד דהוד שבדעת ז"א, שלש הולכות נגד ג' מוחין שבו שם וֹיֹהֹ וֹאוֹ יוֹדֹ הֹאֹ יומשך תפארת דחסד דהוד שבדעת ז"א לתפארת דחסד דהוד שבשש קצוותיו, ושלש הובאות אל החזה להמשיך אותו אל הנוקבא בחינת הֹאֹ אחרונה שבשם ואשלמה ליה"וה.

ובנענועי למעלה בחינת נצח דחסד דהוד שבדעת ז"א, שלש הולכות נגד ג' מוחין שבו שם יְוֹהֹ יְוֹדֹ וְיָוְ הֲיְ יומשך נצח דחסד דהוד שבדעת ז"א לנצח דחסד דהוד שבשש קצותיו, ושלש הובאות אל החזה להמשיך אותו אל הנוקבא בחינת הֲיְ אחרונה שבשם ואשלמה ליה"וה.

ובנענועי למטה בחינת הוד דחסד דהוד שבדעת ז"א, שלש הולכות למטה נגד ג' מוחין שבו שם הֲיָוָ הֲיָ יָוֵדָ וָאָוָ יומשך הוד דחסד דהוד שבדעת ז"א להוד החסד דהוד שבשש קצוותיו, ושלש הובאות למעלה אל החזה להמשיך אותו אל רחל נוקבא דז"א בחינת הי אחרונה שבשם ואשלמה ליה"וה.

ובנעוי למערב בחינת יסוד דחסד דהוד שבדעת ז"א, שלש הולכות נגד ג' מוחין שבו שם ווהויו וואוו הואו יוודו יומשך יסוד דחסד דהוד שבדעת ז"א ליסוד דחסד דהוד שבשש קצוותיו, ושלש הובאות אל החזה להמשיך אותו לנוקבא בחינת הואו אחרונה שבשם ואשלמה ליה"וה, ובכן יכנסו בה כל שש קצוות חסד שבהוד המתפשט בחסד שבהוד שבשש קצוות בכח שש קצוות חסד ההוד שבדעתו.

י'ומם יצוה ה' חסדו ובלילה שירו עמי תפלה לאל חיי. ה'דר כבוד הו"דך ודברי נפלאותיך אשיחה. ו'אמרו הושיענו אלהי ישענו וקבצנו והצילנו מן הגוים להו"דות לשם קדשך להשתבח בתהלתך. ה'וד והדר לפניו עוז וחדוה במקומו. א'להים צבא"ות שוב נא הבט משמים וראה ופקד גפן זאת. ד'מינו אלהים חס"דך בקרב היכלך. נ'הר פלגיו ישמחו עיר אלהים קדוש משכני עליון. י'הוה צבאות עמנו משגב לנו אלהי יעקב סלה.

ובכן יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שבכח סגולת מצוה זו יתוקן מה שאבינו הראשון חטא בפירות האילן ואכל מפרי עץ הדר ויתוקן מה שפגמנו בלב חושב מחשבות און בסגולת מצות אתרוג הדומה ללב, ובסגולת מצות הלולב הדומה לשדרה יתוקן פגמינו בהוצאת שכבת זרע לבטלה דרך חוט השדרה, ובסגולת מצות ההדס הדומה לעינים יתוקן אשר פגמנו בעינים רמות, ובסגולת מצות ערבה הדומה לשפתים יתוקן פגמינו בשפת חלקות לשון מדברת גדולות, ובזכות מצות ולקחתם לכם ביום הראשון תבנה ותכונן כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו ואת צמח דוד מהרה תצמיח ככתוב ראש"ון לציון הנה הנם ולירושלים מבשר אתן במהרה בימינו אמן כן יהי רצון.

תפלה עם כוונות הנענועים קודם נטילת לולב ליום ו'

י"ז. יום שישי, לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו ורחימו ודחילו ליחדא שם י"ה בו"ה ביחודא שלים בשם כל ישראל הנה אנכי בא לקיים מצות ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר כפות תמרים וענף עץ עבות וערבי נחל לתקן את שורשם במקום עליון בשיעור קומה בכל פרטיה ותקוניה ודקדוקיה לעשות כוונת יוצרי.

ויהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שבכח סגולת ארבעה מינין אלו הרומזים לאותיות שם ב"ן הקדוש יו"ד ה"ה ו"ו ה"ה, תקרב אותם אחד אל אחד והיו לאחדים בידי, ובנענועי אותו יתנענעו ויעלו החמשה חסדים שנתפשטו בגופא דזעיר מחסד עד הוד וכללותם שביסוד עד השורש שלהם דעת עליון דזעיר ויקבלו אור רב משם להביא הארה מהם אל ראש נוקבא דזעיר העומדת מול החזה שלו.

ובנענועי לצד דרום בחינת חסד דיסוד שבדעת ז"א, שלש הולכות נגד ג' מוחין שבו שם יֱהֱוִ יֱוֵדְ הֱיְ וֱיְוֵ יומשך חסד דיסוד שבדעת ז"א לחסד דיסוד שבשש קצוותיו, ושלש

הובאות אל החזה להמשיך החסד אל הנוקבא בחינת הֶיְ אחרונה שבשם ואשלמה ליה"וה.

ובנענועי לצד צפון בחינת גבורת חסד דיסוד שבדעת ז"א, שלש הולכות נגד ג' מוחין שבו שם הָוְיְ הֶיְ וְאָוְ יְוְדְ יומשך גבורת חסד דיסוד שבדעת ז"א לגבורת חסד דיסוד שבשש קצוותיו, ושלש הובאות אל החזה להמשיך אותו אל הנוקבא בחינת הֶיְ אחרונה שבשם ואשלמה ליה"וה.

ובנענועי לצד מזרח בחינת ת"ת דחסד דיסוד שבדעת ז"א, שלש הולכות נגד ג' מוחין שבו שם וֹיהֹ וֹיוֹ יוֹדֹ הֹאֹ יומשך תפארת דחסד דיסוד שבדעת ז"א לתפארת דחסד דיסוד שבשש קצוותיו, ושלש הובאות אל החזה להמשיך אותו אל הנוקבא בחינת הֹאֹ אחרונה שבשם ואשלמה ליה"וה.

ובנענועי למעלה בחינת נצח דחסד דיסוד שבדעת ז"א, שלש הולכות נגד ג' מוחין שבו שם יְוֹהֹ

יְוְדְ וְיְוְ הֶיְ יומשך נצח דחסד דיסוד שבדעת ז"א לנצח דחסד דיסוד שבשש קצוותיו, ושלש הובאות אל החזה להמשיך אותו אל הנוקבא בחינת הֶיְ אחרונה שבשם ואשלמה ליה"וה.

ובנענועי למטה בחינת הוד דחסד דיסוד שבדעת ז"א, שלש הולכות למטה נגד ג' מוחין שבו שם הֱיֱוֱ הֱיְ יְוְדְ וְאָוְ יומשך הוד דחסד דיסוד שבדעת ז"א להוד דחסד דיסוד שבשש קצוותיו, ושלש הובאות למעלה אל החזה להמשיך אותו אל הנוקבא בחינת הֱיְ אחרונה שבשם ואשלמה ליה"וה.

ובנענועי למערב בחינת יסוד דחסד דיסוד שבדעת ז"א, שלש הולכות נגד ג' מוחין שבו שם וּוהוּיוּ וּואוּוּוּ הוּאוּ יוּוּדוּ יומשך יסוד דחסד דיסוד שבדעת ז"א ליסוד דחסד דיסוד שבשש קצוותיו, ושלש הובאות אל החזה להמשיך אותו לנוקבא בחינת הוּאוּ אחרונה שבשם ואשלמה ליה"וה, ובכן יכנסו בה היום כל ו"ק חסד שביסוד המתפשט בחסד שביסוד שבו"ק בכח ו"ק חסד דיסוד שבדעת עליון.

י'ומם יצוה ה' חסדו ובלילה שירו עמי תפלה לאל חיי. ה'טיבה ברצונך את ציון תבנה חומות ירושלים. ו'ענוים יירשו ארץ והתענגו על רוב שלום. ה'וציאה ממסגר נפשי להודות את שמך בי יכתירו צדיקים כי תגמול עלי. א'והב ה' שערי ציו"ן מכל משכנות יעקב. ד'מינו אלהים חסדך בקרב היכלך. נ'כספה וגם כלתה נפשי לחצרות ה' לבי ובשרי ירננו אל א"ל חי. י'מלוך ה' לעולם אלהיך ציו"ן לדור ודור הללויה.

ובכן יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שבכח סגולת מצוה זו יתוקן מה שאבינו הראשון חטא בפירות האילן ואכל מפרי עץ הדר ויתוקן מה שפגמנו בלב חושב מחשבות און בסגולת מצות אתרוג הדומה ללב, ובסגולת מצות הלולב הדומה לשדרה יתוקן פגמינו בהוצאת שכבת זרע לבטלה דרך חוט השדרה, ובסגולת מצות ההדס הדומה לעינים יתוקן אשר פגמנו בעינים רמות, ובסגולת מצות ערבה הדומה לשפתים יתוקן פגמינו בשפת חלקות לשון מדברת גדולות, ובזכות מצות ולקחתם לכם ביום הראשון תבנה ותכונן כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו ואת צמח דוד מהרה תצמיח ככתוב ראש"ון לציון הנה הנם ולירושלים מבשר אתן במהרה בימינו אמן כן יהי רצון.

תפלה עם כוונות הנענועים קודם נטילת לולב ליום ז'

יח. יום שביעי, לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו ורחימו ודחילו ליחדא שם י"ה בו"ה ביחודא שלים בשם כל ישראל הנה אנכי בא לקיים מצות ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר כפות תמרים וענף עץ עבות וערבי נחל לתקן את שורשם במקום עליון בשיעור קומה בכל פרטיה ותקוניה ודקדוקיה לעשות כוונת יוצרי.

ויהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שבכח סגולת ארבעה מינין אלו הרומזים לאותיות שם ב"ן הקדוש יו"ד ה"ה ו"ו ה"ה, תקרב אותם אחד אל אחד והיו לאחדים בידי, ובנענועי אותו יתנענעו ויעלו החמשה חסדים שנתפשטו בגופא דזעיר מחסד עד הוד וכללותם שביסוד עד השורש שלהם דעת עליון דזעיר ויקבלו אור רב משם להביא הארה מהם אל ראש נוקבא דזעיר העומדת מול החזה שלו.

ובנענועי לצד דרום בחינת חסד דכללות חמש חסדים דמלכות שבדעת ז"א, שלש הולכות נגד שלשה מוחין שבו שם יֶהֱוֶ יֶוֶדְ הֶיְ וֶיְוֶ יומשך חסד דכללות חמש חסדים דמלכות שבדעת ז"א לחסד דכללות חמש חסדים דמלכות שבשש קצוותיו, ושלש הובאות אל החזה להמשיך אותו אל הנוקבא בחינת הֶיְ אחרונה שבשם ואשלמה ליה"וה.

ובנענועי לצד צפון בחינת גבורת חסד דכללות חמש חסדים דמלכות שבדעת ז"א, שלש הולכות נגד ג' מוחין שבו שם הָוְיְ הֶיְ וְאָוְ יְוְדְ יומשך גבורת חסד דכללות חמש חסדים דמלכות שבדעת ז"א לגבורת חסד דכללות חמש חסדים שבמלכות שבשש קצוותיו, ושלש הובאות אל החזה להמשיך אותו אל הנוקבא בחינת הֶיְ אחרונה שבשם ואשלמה ליה"וה.

ובנענועי לצד מזרח בחינת תפארת דחסד דכללות חמש חסדים דמלכות שבדעת ז"א, שלש הולכות נגד ג' מוחין שבו שם וֹיהֹ וֹאוֹ יוֹדֹ הֹאֹ יומשך תפארת דחסד דכללות חמש

חסדים דמלכות שבדעת ז"א לתפארת דחסד דכללות חמש חסדים דמלכות שבשש קצוותיו, ושלש הובאות אל החזה להמשיך אותו אל הנוקבא בחינת הא' אחרונה שבשם ואשלמה ליה"וה.

ובנענועי למעלה בחינת נצח דחסד דכללות חמש חסדים דמלכות שבדעת ז"א, שלש הולכות נגד ג' מוחין שבו שם יְוֹהִ יְוֹדִ וְיָוֹ הֵיְ יומשך נצח דחסד דכללות חמש חסדים שבדעת ז"א לנצח דחסד דכללות חמש חסדים שבו"ק, ושלש הובאות אל החזה להמשיך אותו אל הנוקבא בחינת הֵיְ אחרונה שבשם ואשלמה ליה"וה.

ובנענועי למטה בחינת הוד דחסד דכללות חמש חסדים דמלכות שבדעת ז"א, שלש הולכות למטה נגד ג' מוחין שבו שם הֵיָוֹ הֵיְ יָוֵדִ וְאָוֹ יומשך הוד דחסד דכללות חמש חסדים דמלכות שבדעת ז"א להוד דחסד דכללות חמש חסדים דמלכות שבו"ק, ושלש הובאות למעלה אל החזה להמשיך אותו אל הנוקבא בחינת הֵיְ אחרונה שבשם ואשלמה ליה"וה.

ובנענועי למערב בחינת יסוד דחסד דכללות חמש חסדים דמלכות שבדעת ז"א, שלש הולכות נגד ג' מוחין שבו שם ויהויו ויאוו הואו יוודו יומשך יסוד דחסד דכללות חמש חסדים דמלכות שבדעת ז"א ליסוד דחסד דכללות חמש חסדים דמלכות שבו"ק, ושלש הובאות אל החזה להמשיך אותו אל הנוקבא בחינת הואו אחרונה שבשם ואשלמה ליהו"ה, ובכן יכנסו היום כל שש קצוות חסד דכללות חמש חסדים דמלכות המתפשט בחסד דכללות חמש חסדים דמלכות שבו"ק בכח ו"ק חסד דכללות חמש חסדים דמלכות שבדעת עליון.

י'ומם יצוה ה' חסדו ובלילה שירו עמי תפלה לאל חיי. ה'קשיבה לקול שועי מלכ"י ואלהי כי אליך אתפלל. ו'אלהים מלכ"י מקדם פועל ישועות בקרב הארץ. ה'עירה והקיצה למשפטי אלהי ואדני לריבי. א'והב צדק"ה ומשפ"ט חסד ה' מלאה הארץ. ד'בקה נפשי אחרי"ך בי תמכה ימינך. נ'כבדות מדובר בך עיר האלהים סלה. י'הוה מלך גאות לבש לבש ה' עוז התאזר אף תכון תבל בל תמוט.

ובכן יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שבכח סגולת מצוה זו יתוקן מה שאבינו הראשון חטא בפירות האילן ואכל מפרי עץ הדר ויתוקן מה שפגמנו בלב חושב מחשבות און בסגולת מצות אתרוג הדומה ללב, ובסגולת מצות הלולב הדומה לשדרה יתוקן פגמינו בהוצאת שכבת זרע לבטלה דרך חוט השדרה, ובסגולת מצות ההדס הדומה לעינים יתוקן אשר פגמנו בעינים רמות, ובסגולת מצות ערבה הדומה לשפתים יתוקן פגמינו בשפת חלקות לשון מדברת גדולות, ובזכות מצות ולקחתם לכם ביום הראשון

תבנה ותכונן כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו ואת צמח דוד מהרה תצמיח ככתוב ראש"ון לציון הנה הנם ולירושלים מבשר אתן במהרה בימינו אמן כן יהי רצון.

כוונת הנענועים וסדרן ע"ד הסוד

יט. עד כאן הגיעו סדר נוסח תפילות אלו ואם ידעת ויש בך חיל לעמוד בהיכל המלך תעלוזנה כליותיך, ודע כי נענוע של הברכה הוא לצורך המשכת האור של כל יום ויום של המדות כנרמז בנוסח התפילות, ובנענוע הלולב בהלל הוא להמשיך מדת החסד יומא דכולהו יומי שהוא מתפשט בכל המדות עליונות.

כ. ואולם לענין הקף פנות הנענועים רבו דעות הקדמונים ז"ל, אכן לבאים בסוד ה' לא ימושו מדעת הרב זלה"ה לנענע תחלה לצד דרום כי המשכה הראשונה הוא מן הימין בחינת החסד ומשם ילך צפון וסימנך הולך אל דרום וסובב אל צפון, ומשם יחזור למזרח בחינת התפארת היוצא ממזרח ומשם ינענע למעלה ואחר כך למטה בסוד הנצחים שנאמר בהם והאחת גבוהה מן השנית, ואחר כך ינענע לצד מערב שהוא בחינת היסוד בסוד הצדיק והאתרוג נלוה אליו בסוד שכינה במערב כי לא אמרו שכינה היא מערב אלא שכינה במערב והבן.

ומפני כי כל כוונתינו להמשיך החסדים למלכות שמים על כן צריך להכות הלולב והאתרוג שניהם בחזה שלו אל מקום שאמרו בזוהר דנקיב בין חדוי ועביד גולגלי דנוקבא וכו', אשר מכאן תשובה לסוברים כי האתרוג הוא הנוקבא שאנו ממשיכים לה אלו החסדים שאם הוא כסברתם היה צריך להניח האתרוג ולנענע הלולב הוא לבדו ולהביא אותו אל מקום אשר שם האתרוג ולמה ינענע האתרוג אם הנענוע צריך אליו, אלא אמיתתן של דברים הוא כי הלולב בסוד הצדיק והאתרוג עטרת דידיה ולפיכך צריך להניח האתרוג בסיום סוף הלולב כעטרה שעל הברית.

אזהרה שלא להפריד האתרוג מהלולב ומעשה מהר"ם רקאנטי

כא. והמשכילים יזהרו שלא להפרידם זה מזה כלל בעודם בידו למצותו אשר הוא נרגן מפריד אלוף חס ושלום, והר"ם רקאנטי ז"ל העיד כי בליל יום טוב הראשון של חג הסוכות נתאכסן אצלו חסיד אחד וראה הר"ם רקאנטי בחלומו לאותו חסיד שהיה כותב את השם יו"ד ה"א והיה מרחיק הה' אחרונה מן הג' אותיות ואמר לו הרב מדוע ככה עשית, והשיב כך נוהגין במקומנו והרב מחה בידו וכתבו שלם.

ויהי בבקר אשתומם על המראה באין מבין עד עת בא זמן תפילת שחרית וסדר הנענועין, ויפן אליו הרב וירא כי לא היה מנענע רק הלולב ומיניו מבלי האתרוג ואז הבין הרב פתרון חלומו שהיה הה' אחרונה בריחוק משאר האותיות כי כל ארבעת המינין הם

בתפארת ישראל עצמו הנקרא הו"ה ועל כן צריך להיות כל איש שתי ידיו תומכות זו עם זו כי סוד עטרה דבוקה עם הצדיק ולא יתפרדו, ויהיה הלולב מימין לעורר החסד ימין ה' רוממה בסוד וימינו תחבקני והאתרוג בשמאל כי כל נוקבא משמאלא אתיא.

אזהרה שלא להפוך האתרוג בברכה, ואופן העמדתו עם הלולב

כב. ועל כי צריך לברך עובר לעשייתן יעשה באופן שיברך קודם, אך לא כמו הבוערים בעם שנוהגים להפוך האתרוג כדי להיות על ידי כן עובר לעשייתן, ישתקע הדבר יען כי זה מורה על הפיכת השולחן חס ושלום, [76] וכן צריך להזהר להיות פני הלולב עם פני האתרוג פנים בפנים בסוד ישר יחזו פנימו, פירוש אימתי יקרא החיבור של החתן והכלה ישר בזמן כי יחזו פנימו והם בפנים זה עם זה ולכן יזהר ביותר שיהיו פנים בפנים תמיד.

אזהרה שלא להפוך הלולב בעת הנענועים ויתר פרטים בזה

כג. גם כשינענע יהא נזהר שלא יגע ראש הלולב לכותל שאותו החלל שבין ראש הלולב לכותל אור מקיף הוא לו כמ"ש הרב, גם בענין נענוע מעלה ומטה כשמנענע למטה אל ינענע כדרך בני אדם שכופפים ראש הלולב לצד הקרקע אלא תמיד ראש הלולב יהיה למעלה דרך גדילתו ותשפיל ידך למטה.

מנהג יראים לאחוז הלולב אף בתפלה וכיצד ראוי לנהוג בזה"ז

כד. והמדקדק במעשיו יעשה כאנשי ירושלים [77] שהיה אדם יוצא מביתו שחרית ולולבו בידו, היה קורא קריאת שמע ומתפלל ולולבו בידו, שאף על פי שאסור לאחוז ספר תורה ותפילין בשעת תפילה שמא יתבטל מכוונתו שאני הכא כיון דהוי מצוה ליטלו בידו אינו לטורח ולמשא ולא חיישינן שמא יתבטל מכוונתו מה שאין כן בספר תורה ותפילין שכיון שאינו מצוה לאוחזו בידו הויין עליו למשא ובטל מכוונתו, ועל כן ראוי שמשעה ראשונה שבירך עליו לא יניחהו מידו וגם אם יעלה לקרוא בספר תורה, ומכל מקום לא נאמרו כל השיעורים הללו אלא לאיש הירא המדקדק גם כן בשאר ענייניו, אך מי שאין מדקדק בשאר מעשיו מיחזי כיוהרא ומזה נתבטל המנהג הזה עכשיו ליתר העם, אך ליראי ה' ולחושבי שמו להם יאתה לנהוג כמנהג אנשי ירושלים הנזכרים.

ראוי לסמוך נענוע הנטילה לנענועי ההלל, ומקום הנענועים ומספרן

כה. ובתפילה אחר חזרת העמידה אם אפשר בהצנע לברך אז על הלולב בסוכה קודם אמירת הלל הנה מה טוב ומה יפה דנענועין דהלל אינון משותפים לנענועים דנטילת לולב כמו שאמרו בזוהר פרשת פנחס דף רנ"ו, ויעשה הח"י נענועים בסוכה, ואחר כך לרמוז לח"סד האחד שמתפשט בכל יום יעשה ארבע פעמים ח"י נענועים בהלל שמספרם חס"ד ואלו הן סידרן, ח"י בהודו ראשון וח"י באנא ה' הושיעה נא וח"י

כשכופלים אותו וח"י בהודו אחרון הרי ארבע פעמים ח"י כמספר ע"ב שהוא הח"סד שעולה ע"ב וזהו עיקר על פי דרך האמת.

ויזהר שלא ינענע בשעה שיאמרו השם לא באנא ולא בהודו והטעם משום שבעת שיאמר השם צריך לכוין יותר וכשמנענע הוא טרוד בנענוע ואינו יכול לכוין כל כך, ואסמכוהו אקרא אז ירננו עצי היער מלפני ה' ולא בה' בשעה שאומר השם, ויחלק הנענועים בהודו ובכי טוב קצת וקצת בכי לעולם חסדו וכן באנא, אלא שבהודו יעשה בכל תיבה נענוע אחד ובאנא בכל תיבה שני נענועים, ובגמרא סוכה דף ל"ז אמרו דעיקר מצות הלולב בהלל מן טעם זה כדי לנענע בו בהודו והושיעה וכו' כנזכר.

סוד הנענועים בעת ההלל

כו. ומה גם לפי סודן של דברים מה נעמו דבריהם לעשות עיקר מצותו בלולב מפני כי כבר הכלה חזרה פנים בפנים עם החתן בחזרת העמידה כדאיתא בזוהר ובתקונים כי אז שניהם במחברת השנית מקבילות הלולאות אחת אל אחת ושם הם בסוד שני שמות מחוברים יחדיו יאהד"ונהי, ואחרי זאת אומרים הה"לל לשבח את הכלה הנקרא הלל שהוא סוד אדנ"י בגימטרייא הל"ל ולהמשיך לה סוד י"ג מדות דרחמי הנזכרים בהלל שמתחילים מן המצר קראתי י"ה עד הסוף כנזכר בזוהר ופירשנום בפרקי ראש חדש, ומאחר שנמשך בה מדות הללו בשעת הלל לכן אז זמן עיקר נטילת לולב כי אז שניהם שלמים באותם י"ג מדות, ונמשך הנענוע ארבע פעמים להמשיך מדת החסד להכלה לקיים הכתוב תמיד עיני ה' אלהיך בה וכו' כנזכר.

אזהרה לקורין הלל בסוכתם קודם שחרית

כז. ועל כן לא יפה עשו החכמים בעיניהם שנוטלים לולב בסוכה בבקר בביתם וגומרים שם את ההלל כדי לנענע שם הד' נענועים, ומלבד כי שגו כי ברוב עם הדרת מלך ולעולם אל יפרוש אדם מן הציבור, גם לא יתכן לאומרו קודם התפילה כי כל ההמשכות הנמשכים אליה לא יתכנו רק אחר חזרת העמידה כאמור.

אזהרה שלא לדלג תיבות בהלל ותוכחה לש"ץ הרצים בו

כח. וראוי ונכון שיצטרף האדם עם הציבור לקרות את ההלל כי רב מאד גדולתו לעולם וביותר בימי החג הקדוש הזה, ויגמור אותו מלה במלה שלא יחסר דבר לקיים ברכתו שבירך לגמור דמשמע כולו, ואפילו כשהשליח ציבור אומר יאמר נא ישראל והקהל עונים אחריו הודו לה' וכו' יש מדקדקים שאינם מעלין זה בזה אלא הם אומרים בלחש יאמר נא יאמרו נא וכו', וכן ראוי לעשות כדי שלא יחסר כל בו ואפילו מלה אחת.

כט. ועל כן ראוי ונכון לשלוחי ציבור למשוך ההלל בנעימה קדושה מלה במלה כדי שכל הציבור יהיו נמשכים עמו ולא יעדר דבר, מה שאין כן כשהשליח ציבור איש הרצים אז ידלג כאיל פיסח ומבליע את השם בנעימה חוטא ומחטיא את כל אחינו בני הקהל כי גם המה יפנו אחריו, הרצים יצאו דחופים בדבר המלך בעונותינו הרבים, והאנשים הניגשים אל ה' יתקדשו ויוכרחו לפרוש מן הציבור ולבחור הרע במיעוטו ולקרותו ביחיד, ובודאי על שליחי ציבור כאלה נאמר [78] כד רגיז רעיא על הענא עביד להו נגידא סמיותא.

על כן מצוה על השליח ציבור להיות עיניו תמיד אל ה' ולא בבני אדם שאין להם תשועה המלעיגים עליו, ויזהר לקרות ההלל בנעימה קדושה מלה במלה כדי לזכות לרבים עמו ויחד כולם יעשו הנענועים כל הקהל עם השליח ציבור, וטוב יותר לבטל השיר אשר יושר באיזה פסוקי ההלל ששם יתעכבו כל הקהל אל קול השיר ולא יחושו וביתר ההלל ימהרו ויחושו על התעכבותם, כי לא נכון הדבר לעשות כן וטוב שיבוטל השיר ויתנהלו לאיטם באמירת ההלל מלה במלה ושומע לנו ישכון בטח.

מנהג ירושלים להקיף התיבה בלולב אחר הלל ודעת החולקים בזה

ל. ומנהג ירושלים תוב"ב להקיף את התיבה תכף ומיד אחר ההלל והוא מנהג ותיקין, ורבו מחלוקיות בענין הזה בין רבני ירושלים שהיו מהם אומרים לעשות ההושענות אחר המוסף משום שהוא אחר קריאת התורה שהעם מקובצים בשביל קריאת התורה וברוב עם הדרת מלך.

ושאר רבנים הסכימו לעשות מיד אחר ההלל מטעם דזריזין מקדימין למצוות והיכא דאיכא זרוז מצוה שמצוה להקדים לא אזלינן בתר רוב עם הדרת מלך, והיתה הוכחתם מדברי הגמרא פ"ד דראש השנה דף ל"ב ע"ב שאמרו שם דביום טוב של ראש השנה תוקעים במוסף ולא בתפילת שחרית, ושאלו בגמרא מאי טעמא דתקעי במוסף ותירצו משום דברוב עם הדרת מלך שהוא אחר קריאת התורה שהעם מקובצים בשביל קריאת התורה מה שאין כן בתפילת שחרית, והקשו בגמרא אי הכי הלל נמי פירוש ביום ראש חדש יאמרו הלל אחר מוסף דברוב עם הדרת מלך, אלא על כרחיך לומר שתקנו לאומרו בתפילת שחרית משום דזריזין מקדימים למצוות אם כן בתקיעה נמי נימא זריזין מקדימין למצוות, ותירצו בגמרא אמר ר' יוחנן בשעת הגזרה שנו שגזרו שלא לתקוע והיו אורבים להם כל זמן תפילת שחרית ולכך העבירוה לזמן תפילת מוסף.

שמע מינה דאף על גב דאיכא סברא דברוב עם הדרת מלך והיה ראוי לקרות הלל אחר קריאת התורה, עם כל זה אסיקו דיותר ראוי להיות הכל בשחרית משום זריזין מקדימין

למצוות אלא דהתקיעה איחרוה מפני השמד כנזכר, וכיון שכן הדבר ברור שראוי לעשות כל מצוות היום הלל והושענות בשחרית משום זריזין מקדימין למצוות.

יבאר שראוי להכריע כדעת המקדימין הקפת הלולב אחר הלל

לא. ודעת המאחרים משום דברוב עם הדרת מלך דחויה היא מפני מסקנת הגמרא דזריזין מקדימין למצוות טפי עדיף מרוב עם הדרת מלך, ועוד דאפילו מאן דאזיל בתר רוב עם היינו דווקא שהוא ראוי לאומרן לאחר קריאת התורה קודם מוסף שאז הם נאספים מפני התורה והמוסף אבל לא היה להם לאחרם עד אחר קדיש תתקבל דמוסף כי אחר המוסף הולכים כולם איש לדרכו פנו ויש מהם הולכים אחר הגבהת ספר תורה בעונותינו הרבים, ואם כסברתם משום רוב עם היה להם לאומרם אחר קריאת התורה. **הצד** השוה בזה כי כולם יעידון יגידון כי המנהג שבירושלים מנהג ותיקין היא וממנה לא תזוע שאין לך מדה טובה הימנה הן לפי פשטן של דברים כנזכר והן לפי דעת הרב זלה"ה כמ"ש לעיל שנטילת לולב הוא המשכת פנימיות החסדים וההקפות אחריהן להמשיך אור המקיפין של החסדים, ועל כן טוב ונכון לסמוך זה אחר זה בלי הפסק דברים בנתים. **וכבר** הנחנו למעלה כי כל הדברים אשר נעשים תחת השמש אין לפנות למעשה הגשמי וחומר שבו לבד כי אם פנה למעלה כי הם דברים הנעשים פה עמנו וראשם מגיע השמימה לעורר כוחות העליונים מן השורש שלהם שהוא למעלה.

טעם הקפת התיבה בלולב ע"פ ספר "סדר היום"

לב. ולכן ענין ההקפות האלה אף כי פשטן הוא זכר להקפה שהיו מקיפין את מזבח העולה בזמן שבית המקדש קיים כדתנן במסכת סוכה [79] בכל יום מקיפין את המזבח פעם אחת וכו' והתיבה לנו במקום מזבח, שכמו שבמזבח היו נקרבים הקרבנות ועולין לריח ניחוח כך אנו מקריבים תפילתנו שהם במקום הקרבנות ולהתחנן לפני אלהינו יושיענו מכל צרה ויפר עצת הקמים עלינו לרעה, וכן במזבח בכל יום מתמעטים הפרים רמז שיתמעטו שונאינו ושה פזורה ישראל לעולם קיימין, והיו מקיפין את המזבח על הכוונה הזאת והיו אומרים אנא ה' הושיעה נא ואין לך תשועה גדולה מזה, וכל זה היה בחג הקדוש הזה משום שמחת החג שהוא זמן שמחתנו ועל כן אנו מקיפים את התיבה ואת הספר תורה משום שמחה.

טעם הקפת התיבה בלולב ע"ד הסוד

לג. אכן הן הן הדברים הנזכרים ונעשים לעורר כוחות העליונים כי מה שמביאים ספר תורה ונותנים אותו על גבי התיבה הוא כדי לחבר את הצדיק עם התי"בה שהיא סוד הכלה כנזכר בזוהר בענין חיבור נח עם התיבה כי נח היה בסוד הצדיק ונתחבר עם

הכלה כנזכר, ואחר היותם מחוברים יחדיו אז מקיפים את התיבה כדי להמשיך את האורות המקיפים העליונים אל התיבה היא כלה העליונה כאמור, ולכן ההקפות לצד ימין מפני כי כל תקון זה הם חסדים העליונים מבחינת ימין עליון ולכן מלת הק"ף עולה בגימטרייא כמנין א"ל במילוי אל"ף למ"ד.

ולכן אמרו שצריך להקיף בלולב ומיניו כי לולב בגימטריא ס"ח כמנין חיים להמשיך חיים עליונים למזבח שהם חיי המלך למזבח שהיא אספקלריא דלית לה מגרמה כלום, וכן הד"ס גימטרייא חיים להמשיך לדוד שלא היה לו חיים, ועם הערבה לקיים מה שאמר הכתוב ישרו בער"בה מסלה לאלהי"נו להמשיך שם החיים ולקיים מה שנאמר ראה חיים עם אשה אשר אהבת.

יבאר שע"ד הסוד מי שאין לו לולב לא יקיף התיבה

לד. ומכאן תבין ותשכיל כי מי שאין לו לולב אין ראוי להקיף את התיבה, ואף שכתבו בעלי המנהגים ז"ל נוהגים להקיף אף מי שאין לו לולב ע"כ, אין זה מנהג רק למי שאינו יודע למה מקיפין את התיבה כי בודאי מי שאין לו סימנים אלה ומקיף התיבה פוגם ונפגם לפי שהכלה הנעימה התקינה עצמה להתחבר עם דודה ואדם זה מנע הייחוד דשמא קדישא לא שריא בריקנייא כמו שאמרו בזוהר תרומה, ולכן ראוי להזהר שלא יתקיים בו מה שאמר הכתוב וזאת שנית תעשו כסות דמעה את מזבח ה' מסיבת מאין עוד פנות אל המנחה חלילה.

וכן משמע מלשון הזוהר פרשת פנחס [80] ז"ל, ביומא קדמאה דחג יתער ימינא לקבלה לחבקא וכדין כל חדוותא וכל אנפין נהירי וחדוותא במיין צלילן לנסכא על גבי מדבחא ובעיין בר נש למחדי בכל זינין דחדוה דהא ימינא גרים ע"כ, ובתקונים דף כ"ט, [81] תלת הדסים גוף ותרין דרועין וכו' תרי בדי ערבות לקבל תרין שוקין וכד אינון אגודה חדא בלולב דאיהו שדרה מה כתיב אע"לה בתמר, א' אתרוג, ע' ערבה, ל' לולב, ה' הדס כולהו איתעבידו לקבל ארבע מינין דמרכבה הרוכב בהון יה"וה וצריך לסדרא בהון בהקפה כגוונא דמזבח ולמאן לגן דאתנטעו אילין נטיעין ביה וכו', הנה מבואר כי כל עיקר התקון הוא נעשה בארבעה מינין אלו ועל כן מי שאין לו לולב יזהר שלא להקיף ושב ואל תעשה עדיף, והנה בנטילת לולב שהוא להמשיך אורות פנימיים אנו צריכים לנענע כל אותם הנענועים כדי להמשיך החסדים משרשם שהוא הדעת, אבל אחר כך כשמקיף את המזבח אז אין צריך לנענע כי האורות הם מקיפים ומגולים ואין צריך לנענע כלל בהן.

תפלה ע"ד הסוד לומר קודם ההקפות בז' ימי החג

לה. ואשר בא בסוד ה' ראוי לכוין בכל פרטי אורות המקיפין הנמשכים יום יום ובסוד צירופי השמות הקדושים היוצאים מהם, ואסדר לפניך נוסח תפילה אחת לאומרה קודם ההקפה אשר בה יוכלל כל פרטי הכוונות שבענין וזה נוסחתה.

לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו ורחימו ודחילו ליחדא שם י"ה בו"ה ביחודא שלים בשם כל ישראל, הנה אנכי בא להקיף את התיבה שבה ספר התורה דוגמא עליונה זעיר ונוקביה יחדיו זכר להקפת המזבח נוקבא קדישא אשר תסובב גבר, אנא האל עליון גומל חס"דים טובים מעשה ידינו כוננה עלינו ובכח סגולת הקפתנו יהי מושך חסד א"ל אל"ף למ"ד העולה במספר הק"ף אור מקיף החסד אשר משלשה שמות יהו שבכל חסד וחסד שמספר שלשתן שם ס"ג יו"ד ה"י וא"ו ה"י ששורש זה השם הוא י"י"אי כמספר א"ל ומשרשיו יפרה ומספרו גם כן כמספר הג' יוד"ין של ג' שמות יהו עם כללותם יחד אל ועם הקפה הזאת ראשונה.

יום ראשון, יומשך בחינת מקיף חסד שבחסד שבדעת ז"א בחסד החסד שבשש קצוותיו גופא קדישא אשר בו שם יוד הא ואו הא שהג' אלפין שבו הם שורש ג' אהי"ה במילואותם ביוד"ין אשר מספר ג' שמות אהיה בפשיטותם יעלו למספר שם ס"ג יו"ד ה"י וא"ו ה"י שממנו יוצא חסד אל פשוט ומשם יומשך אור המקיף הזה אל הנוקבא קדישא רחל אמנו.

לו. יום שני, ועם הקפה זאת שנית יומשך בחינת אור מקיף חסד גבורה שבדעת ז"א לחסד שבגבורה שבשש קצוותיו בגופא קדישא שבו שם מ"ה יו"ד ה"א וא"ו ה"א שהג' אלפין שבו שורש ג' שמות אהיה במילואותם בה"הין ואשר מספר ג' שמות אהיה בפשיטותם יעלו למספר שם ס"ג שמשורשו יוצא חסד אל פשוט ומשם יומשך אור המקיף הזה אל התיבה נוקבא קדישא רחל אמנו.

לז. יום שלישי, ועם הקפה זאת שלישית יומשך בחינת אור מקיף חסד דתפארת שבדעת ז"א לחסד שבתפארת שבשש קצוותיו דגופא קדישא שבו שם מ"ה יו"ד ה"א וא"ו ה"א שהג' אלפ"ין שבו הם שורש ג' שמות אהי"ה במילואותם באלפין ואשר במספר ג' שמות אה"יה אלה בפשיטותם יעלו למספר שם ס"ג שמשורשו יוצא חסד אל פשוט וממנו יומשך אור המקיף הזה אל התיבה נוקבא קדישא רחל אמנו.

לח. יום רביעי, ועם הקפה זאת רביעית יומשך בחינת אור מקיף חסד דנצח שבדעת ז"א לחסד שבנצח שבשש קצוותיו דגופא קדישא שבו שם מ"ה יו"ד ה"א וא"ו ה"א שהג' אלפ"ין שבו המה שורש ג' שמות אהי"ה במילואותם אל"ף ה"י יו"ד ה"א במלוי יו"ד בה"י ראשונה ומלוי אל"ף בה"א אחרונה וג' שמות אה"יה אלה בפשיטותם יעלו למספר

שם ס"ג שמשורשו יוצא חסד אל פשוט וממנו יומשך אור המקיף הזה אל התיבה נוקבא קדישא רחל אמנו.

לט. יום חמישי, ועם הקפה זאת החמישית יומשך בחינת אור מקיף חסד דהוד שבדעת ז"א לחסד הוד שבשש קצוותיו דגופא קדישא שבו שם מ"ה יו"ד ה"א וא"ו ה"א שהגי' אלפי"ן שבו המה שורש ג' שמות אהיה במילואותם אל"ף ה"א יו"ד ה"א במילוי הה' בה"ה ראשונה ומילוי אלף בה"ה אחרונה וג' שמות אהיה אלה בפשיטותם יעלו למספר שם ס"ג שמשורשו יוצא חסד אל פשוט וממנו יומשך אור המקיף הזה אל התיבה נוקבא קדישא רחל אמנו.

מ. יום שישי, ועם הקפה זאת השישית יומשך בחינת אור מקיף כללות ה' חסדים יסוד שבדעת ז"א לכללות ה' חסדים שבשש קצוותיו דגופא קדישא שבו שם מ"ה יו"ד ה"א וא"ו ה"א שהגי' אלפ"ין שבו המה שורש ג' שמות אהיה במילואותם אל"ף ה"א יו"ד ה"י אלף במלוי ה"א ראשונה ומלוי יו"ד בה"י שניה וג' שמות אהיה אלה בפשיטותם יעלו למספר שם ס"ג שמשרשו יוצא חסד אל פשוט וממנו יומשך אור המקיף הזה אל הנוקבא קדישא רחל אמנו.

מא. יום השביעי, ועם שבע הקפות בכללותם יומשך בחינת אור מקיף כללות ה' חסדים שבמלכות שבדעת ז"א לכללות ה' חסדים שבשש קצוות דגופא קדישא שבו שם מ"ה יו"ד ה"א וא"ו ה"א שהגי' אלפין שבו המה שורש שלשה שמות אהיה במלואותם אל"ף ה"א יו"ד ה"א ושלשה שמות אה"יה אלה בפשיטותם יעלו למספר שם ס"ג שמשרשו יוצא חסד אל פשוט וממנו יושפע אור המקיף הזה אל התיבה נוקבא קדישא רחל אמנו וממנה ישתלשל דרך עולמות העליונים לנו בני רחל אמנו.

י'הי חסדך ה' עלינו כאשר יחלנו לך. ה'ראנו ה' חסדך וישעך תתן לנו. ו'חס"ד ה' מעולם ועד עולם על יראיו וצדקתו לבני בנים. ה'ודו לאל השמי"ם כי לעולם חסד"ו. א'והב צדקה ומשפט חסד ה' מלאה האר"ץ. ד'מינו אלהים חסד"ך בקרב היכלך. נ'חית בחסדך עם זו גאלת נהלת בעזך אל נוה קדשך. י'ומם יצוה ה' חס"דו ובלילה שירו עמי תפילה לאל חיי. (ר"ת יהו"ה ואדנ"י).

(**הג"ה** א"ה, טעם לתפילה זו כי בכל הקפה אנו נצולים משר אחד הכולל עשרה שרים משבעים אומות כנז"ל).

אנא ברחמיך הרבים בחסדך תצמית אויבי והאבדת כל צוררי נפשי כי אני עבדך כמו שנאמר עד עקרה ילדה שבעה ורבת בנים אומללה, שובה ה' חלצה נפש"י הושיעני למען חסדך, טוב ומטיב הדרש לנו שובה עלינו בהמון רחמיך בגלל אבות שעשו רצונך,

בנה ביתך כבתחלה וכונן מקדשך על מכונו ושמחנו בתקונו ונסובבה את מזבחך ה' בקול רנה ותודה המון חוגג, למען יחלצון ידידך הושיעה ימינ"ך ועננ, יהיו לרצון אמרי פי וכו', ואחר כך יוסיף פעם אחת נגד המדה של כל הקפה והקפה כנזכר לעיל בסוף תפילת הלולב.

יבאר שהקפת התיבה היא זכרון להקפת מזבח ואזהרה לעצלים בה

מב. ואחרי הודיע אלהינו אותנו יקר תפארת גדולת ההושענות ומה נעשה בם, ראוי לכל אדם להזהר בם לעשות בכוונה טובה ורצויה ובשמחה ובצהלה ולעשותם במקום הראוי להן לעורר השרשים העליונים ויהיו תואמים מלמטה ויחדיו יהיו תמים על השמים ממעל.

והן בזמנינו רבים מעמי הארץ מזלזלים בם ואף אם יש להם לולב אינן מקיפים והיה להם ההקפות כמצחק בעיניהם, ולו חכמו ישכילו זאת מה המצוה הזאת ומה טעם יש בה ומה נעשה בה בשמים ממעל ילבשו בושה וכלימה על מעשיהם הרעים, ועליהם צווח הכתוב לאמר וזאת שנית תעשו כסות דמעה את מזבח ה' יען הקפות אלו נעשים זכר למקדש שהיו מקיפים את המזבח בכל יום בחג וכתיב ציון היא דורש אין לה מכלל דבעיא דרישה.

התעוררות לדרוש את ירושלים בחורבנה ולעשות זכר למקדש

מג. ועל האנשים האלה אשר לא יזכרו ולא יעלו על לב זכרון הבת ירושלים המזבח מוריד עליהם דמעות לאמר אין מנהל לה ואין מחזיק בידה מכל בנים ילדה חס ושלום, האם הגמול הזה יקוה שכינת עוזינו יתברך אשר תמיד היא מעלה זכרונינו לטובה לפני אלהינו שבשמים על גאולתנו ועל פדות נפשינו.

מד. ואמרו בזוהר פרשה תרומה דף קפ"ט ז"ל, למלכא דהוה ליה ברא יחידאה ורחים ליה רחימו דנפשא ומגו רחימו דיליה יהב ליה לאמיה מטרוניתא דתרבי ליה ותוליף ליה אורחיה מתתקנן זמנא חדא חב לגבי אבוה אתא אבוה ואלקי ליה ולבתר אעבר על חוביה תב כמלקדמין וחב לאבוה ואפקי אבוה מביתא וארגיז עליה נפק ההוא ברא מביתיה ובאתר דיהך באורח קשוט ויהא זכאה כדקא יאות בגין דישמע מלכא אבוה ויהא תיאובתיה עליה מה עבד אמר הואיל ונפקנא מהיכלא דאבא אעביד מכאן ולהלאה כל מה דאנא בעי מה עבד אזל ואתחבר בזונות וכו' מטרוניתא אמיה מבקרא בכל יומא על ההוא ברא וידעא דברה בהדי זונות אתחבר וכל חברותא דידיה בהדייהו הוות שריאת למבכי ולאתמרמרא על ברה.

יומא חד אעל מלכא לגבה חמא לה דאיהי מבכה שאיל לה על מה את בכת אמרה ולא אבכה דהא ברנא לבר מהיכלא דמלכא ולא די דהוא לא יתיב בהיכלא דמלכא אלא דהוא יתיב בהדי זונות מה יימרון כל בני עלמא דבריה דמלכא איהו דיתיב בבי זונות שריא למבכי ולאתחננא למלכא אמר מלכא בגינך אהדר ליה ואנת ערבא דיליה אמרת הא ודאי וכו' כך ישראל בנוי דמלכא קדישא וכו', עיין שם באורך דברים אשר קורעים סגור לבו של האיש הנלבב.

מה. וכמה מצער מצטער כב"יכול בחגים ובמועדים על כי דרכי ציון אבילות מבלי באי מועד להראות את פני האדון ה' צבאות והוא מסתכל בבתי עבודה זרה ובאומות העולם היאך נתונים בהשקט ובשלוה בעולם ורואה את ביתו חרב ונתון בידם של ערלים, שאוג ישאג על נוהו ואומר איה מעון אריות בני היכן הם כהנים ולויים היכן הם, אוי שהחרבתי את ביתי ושרפתי את היכלי והגליתי לבני בין אומות העולם ומה לו לאב שעלתה לו כך ואוי לבנים שגלו מעל שולחן אביהם וכו'.

ותהי זאת נחמתו בעשותנו בבית הכנסת אשר הוא למקדש מעט זכרון דברים אשר היו נעשים בקרב המזבח ואז אם הבנים שמחה עמהם ומתחננת עליהם לאמר כאשר עשו כן יעשה אליהם בזוכרנו את ציון כן יעלה ויבא יגיע וירצה זכרוננו וזכרון אבותינו וזכרון משיח בן דוד לפליטה לטובה לחן ולחסד ולרחמים ולהוציאנו מאפלה לאור גדול.

מו. כי על כל אלה ראוי לכל איש ישראל שלא לזלזל חס ושלום בשום דבר הנעשה זכרון לירושלים כי עליהם נאמר אין מנהל לה כו' כנזכר ובפרט בענין החג הקדוש הזה ובהקפת המזבח, ויעלה על לבו מה מאד רבה היה השמחה בחג הקדוש הזה בבית מקדשנו עד אשר אמרו [82] מי שלא ראה שמחת בית השואבה לא ראה שמחה מימיו כמו שהאריכו בגמרא, [83] ויאמר בלבו איך ובמה אעבוד להרבות כל מיני שמחות לפני אלהינו אבינו שבשמים אולי אעשה נחת רוח לפניו יתברך בצד מה ולעשות זכר לירושלים היקרה, ודי בהערות אלו למי שיש לו לב בשר.

רמזי מוסר שבהבאת ס"ת לתיבה ובמצות ההקפה

מז. ונוסף גם הוא כי בכל המעשים אשר נעשים בכל המצוות יש בהם רמז לאדם לתועלת שלו להדריך אותו במעגלי צדק לטוב לו כל הימים לזכות אותו לחיי עולם הבא מלבד הסוד שלהם שהם טעמי המצוות והשורש שלהם למעלה מפני מה באו בסגנון זה ולא באופן אחר, ולכן בענין זה ימצא צורך באדם להרהר בתשובה כי כאשר מוציאין ספר תורה ומעלים אותו לתיבה אז יהיה דומה בעיניו כמו שאמרו חז"ל שלשה ספרים נפתחים בראש השנה לענין בני האדם אחד לצדיקים גמורים ואחד לרשעים גמורים

והאחד לבנוניים וזה של בנוניים תלויים ועומדים עד יום אחרון של חג, זכה נחתם לחיים וההפך מובן, ולכן כשמעלים ספר תורה זה לתיבה הוא ידמה בדעתו כאילו הוא מן הבנוניים כי צריך לזכות להיות נכתב לחיים, ומה גם כי ראוי להיות דומה בעיניו כי הוא וכל העולם הם בנוניים וצריך להרהר בתשובה ולהרבות במצוות כדי שיכתב לחיים ויכריע כל העולם לכף חיים.

מח. וכך לענין הקפת התיבה כאשר האדם מקיף יחשוב בדעתו כי זה הוא להעיר לבו של אדם הרודף אחר חמדות הזמן כי יתן אל לבו כי גלגל הוא שחוזר בעולם וכמו שהוא מסובב התיבה לשעה קלה כך מתהפך הזמן כמו רגע, ובשביעי מקיפין שבע פעמים להעיר לב האדם ביום המיתה כי אז שבעה עידנין יחלפון עלוהי כמו שאמרו בזוהר ויקהל, וכן כל כיוצא באלה החי יתן אל לבו בימי החג הקדוש הזה יום יום כי המה ימי תשובה אולי על ידי כך אזי יכנע לבבו הערל ושב ורפא לו, ובהקפה שמידי יום ביום אנו נצולים משר אחד הכולל עשרה שרים משבעים אומות, וביום הושענא רבה אנו עושים שבע הקפות להנצל מכולם.

אמירת י"ג מידות ותפלה לעת הוצאת ס"ת ביו"ט של סוכות

מט. ואחר כך יוציאו ספר תורה שני ספרים כנזכר במנהגים, ועת רצון היא מאד בעת ההיא לומר הי"ג מדות ג' פעמים ואחר כך יאמר נוסח תפילה הזאת.

יהי רצון מלפניך ה' יְוָד הֵי וָאָו הֵי אלהינו ואלהי אבותינו אל עליון גומל חסדים טובים קונה הכל וזוכר חסדי אבות, שתקדשנו במצותיך ותשים חלקנו בתורתך ובמשך החסדים העליונים מדעת עליון על תורה שבכתב ותורה שבעל פה בחג הקדוש הזה יהי חסדך ה' עלינו ופתח לבנו בתלמוד תורתך ותורת חסד על לשונינו ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורתך באהבה והאר עינינו בעמקי סוד תנחומיה, עשה עם עבדיך כחס"ד וחוקיך למדנו ויחד לבבנו לאהבה וליראה את שמך יראת הרוממות תמיד כל הימים וגומלנו חסדים טובים ותתננו לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואינו.

וכשם שבצאת ישראל ממצרים פרסת עליהם סוכת שלומך ותקשרם ככלה בשבעה עניני יקר כבוד מלכותך קשרא דמהימנותא לאשתזבא מדינוי דצדק ולחפאה סוכת שלמא עלייהו, כן ה' אלהינו עמוד לימין אביון בזכות ספר התורה הזה ופרוס עלינו סוכת שלומך והגן בעדינו משלהובוי ומדינוי דצדק, כי עד צד"ק ישוב משפט ואחריו כל ישרי לב, צד"ק ומש"פט מכון כסאך חס"ד ואמת יקדמו פניך, ושפוך חמתך על הגויים אשר לא ידעוך ועל ממלכות אשר בשמך לא קראו, זאת תהיה המגפה על כל הגוים אשר לא יעלו

לחוג את חג הסוכות המק בשרו והוא עומד על רגליו ועיניו תמקנה בחוריהן ולשונו תמק בפיהם, ותעביר גלולים מן הארץ והאלילים כרות יכרתון לתקן עולם במלכות שדי, והיה ביום ההוא יצאו מים חיים מירושלים (חכמה עילאה) חציים אל הים הקדמוני (חסד עילאה) וחצים אל הים האחרון (גבורה תתאה ועילאה) בקיץ ובחורף יהיה (בסטרא דאשא ובסטרא דמיא) אשר לא ישאר דין בעולם ויתבוננו חסדי ה' אמן כן יהי רצון, ואני תפילתי וכו' ג' פעמים.

טעם שקורין פרשת שור או כשב בסוכות

כ. והנה ראוי ליראי ה' ולחושבי שמו לתת אל לבם בעת קריאת ספר תורה יותר משאר הימים ולהבין ולהשכיל כי יש בפרשה זו רמז גדול לכולל וליחיד הלא המה דברי חז"ל, [84] מפני מה נעשה שור לקרבנות משל למטרוניתא שיצא עליה שם רע בדק המלך ולא מצא בדברים ממש מה עשה, עשה סעודה גדולה ועשה אותה בראש, כך בדק הקדוש ברוך הוא במעשה העגל ולא היה בו ממש עשה אותו ראש לקרבנות ולפי שנאמר וימירו את כבודם בתבנית שור לכן צוה ה' שור וכו'.

וכן הענין בנדון דידן לפי כי ביום הכפורים באים שרי אומות העולם ומקטרגים על ישראל ואומרים הללו עובדי ע"ז וכו' וכבר בדק הקדוש ברוך הוא בדברים ולא מצא בהם ממש לא לענין היחיד ולא לענין הרבים, ולכן אנו קורין ביום ראשון שור או כשב וכו' למען ידעו כל העולם כי לא לחנם צוה לקחת אתרוג ומיניו לומר דידן נצח כי לא היה ניצוח בלבד אלא ניצוח באמת נצחי אמיתי.

וזאת שנית מה שאמרו חז"ל, וכי שור נולד היה לו לומר עגל או טלה או גדי אלא לפי שבעל חי משעה שנולד הוא בכל השלימות שלו מה שאין כן האדם כי בכל יום הולך וגדל עם אלהים ואנשים, ולכן אנו קורין פרשת שור או כשב להיות ענין התעוררות לכל איש ישראל כלל ופרט היום הראשון לחשבון עונות להיות בכל השנה רודפים אחר השלימות הנפשי ולא אחר המותרות ושלימות הגוף כי נמשל כבהמות ידמו כשור או כשב או עז.

נא. ולמשכילים בחכמה ישכילו בפנימיות טעם קריאת שור או כשב למתק כח הגבורות ומכל שכן קריאת הפרשה בספר שני אשר מתחיל בו ענין זכירת ניסוך המים כי אז נאמר תהום אל תהום קורא לקול צנוריך ואומר אבע מימיך קול שני ריעים אני שומע והבן, ואמרו חכמים [85] הני חמשה כנגד מי כנגד חמשה רואי פני המלך, והם סוד מה שאמרו חז"ל עץ החיים מהלך ת"ק שנים וכו' כמו שכתבנו בספר חמדה גנוזה ע"ש.

אזהרה שלא לפרוש ממנהגי הצבור

נב. הנה נא ערכתי משפט סדר הנכון לעשות ליראי ה' ולחושבי שמו כפי תקון ענייניים העליונים אף כי לא נהגו כן ברוב תפוצות ישראל, ומי שבידו לתקן יתקן הדברים על סדרם ועל מכונם בהודיע אותם שורש הדברים ודברי חכמים בנחת נשמעים הכל נשמע את האלהים ירא, אכן אם לא ישמעו ולא יטו את אזנם אל יפרוש מן הציבור כי לעולם ישתתף אדם עם הציבור בכל דבר שהוא כענין זה ולא יפסיד כי התחברות עם הציבור הוא דבר גדול ואף על פי שיצאו מעט מן הדרך הן אל כביר לא ימאס, וזה כלל גדול ביראת שמים שלא להקל בכבוד הרבים בין בעניינם בין במנהגם אחרי רבים להטות זולת כשהוא הפך הדין והפך השורה מכל וכל.

אופן הראוי למכירת האתרוגים ביו"ט ע"י הגבאים

נג. וכבר כתבתי בפרקי שבת כי מה שנוהגים בקצת מדינות במכירת המצוות בשבת וביום טוב, וכן מה שנוהגים למכור האתרוגים על ידי הכרזת השמש כך וכך נותנים בשביל האתרוג ואותו שמעלהו בדמים נותנים לו המצוה הוא נגד הדין שהוא כעין מקח וממכר ובפרט באתרוגים שהוא דבר שיש בו ממש, ולא מצאו הפוסקים היתר לזה רק אם יעשו כמנהג חסידים הראשונים כי מה שהיו מוציאים מפיהם אפילו לא נגמר קניינם שהשני שהוסיף בדמיו נשארה המצוה עליו אפילו הכי נותן לצדקה מה שכבר הוציאו והיה בדעתם לתת ואז הוי כקציצת דמים לצורך מצוה ולא דמי למקח וממכר וכל ירא שמים יזהר בזה.

אזהרת מוקצה בד' מינים אחר שנעשית מצותם

נד. ואחר התפילה יש קצת דברים שנכשלים בהן בני אדם ואכתבם בקיצור, ראשונה אודיע מה שאמרו בירושלמי הניחו על גבי קרקע אסור לטלטלו וכו' משמע דלאחר גמר מצות הלולב אם הניחו במקומו אסור לטלטלו ביום טוב, ואף על פי דקיימא לן אין מוקצה לחצי שבת לא אמרו אלא לענין פירות דאדחי והדר אחזי לאכילה אבל כאן דאין צורך בלילה כלל אסור לטלטלו, אבל אתרוג מותר לטלטלו אפילו בשבת דראוי להריח בו דמה שאמרו דאסור להריח בו היינו טעמא משום ספק ברכה דיש אומרים דאין לברך עליו דעיקרו לאו לריח עביד ועל כן טוב למנוע שלא להריח בו, אכן אם יש לפניו מין ריח אחר שראוי לברך עליו דאז יברך על אותו דבר ויכול להריח גם באתרוג ועל כן אינו מוקצה, והדס לכולי עלמא אסור להריח דעיקרו אינו עומד אלא להריח ומזה הוקצה.

אזהרה לנותנים לולב לנשותיהם לברך והמכשולים המצויים בזה

נה. והן היום רבים מעמי הארץ אחרי צאתם מבית הכנסת נוטלים לולב ואתרוג ממקומם ונותנים לברך לבני ביתם ולנשותיהם, ושתים רעות עשו חדא דאין לנשים לברך

במצות עשה שהזמן גרמא שהן פטורות כהסכמת רוב הפוסקים, ואף אם נאמר דנהגו כמאן דאמר דנשים מברכות על מצות עשה שהזמן גרמא מי התיר אליהן לברך באותו האתרוג של בעלי בתים כי רובם ככולם פסולין ולא התירו להן לברך עליהם רק להיות בידם להושענות, ואיך יתיר האדם לאשתו לברך עליו ברכה וקללה תחשב לו, ובפרט אם יעשו ככה אחר שהניחו במקומו דהוי מוקצה להם שכבר יצאו, ולכן הטוב והישר למנוע מנהג הרע הזה.

אזהרה שלא ליתן אתרוג בסודר ביו"ט, ודין חזרת הלולב למים

נו. גם יש להזהר במה שהזהירו הפוסקים שלא ליתן האתרוג ביום טוב על סודרו משום דהוי מוליד ריחא ביום טוב, אבל אותם הכורכים האתרוג בנעורת ואחר כך נותנים אותו תוך הסודר מותר דבנעורת אין שום איסור ליתנו שם שכבר קלט הריח מאתמול אבל בלאו הכי אסור דהוה ליה פסיק רישיה, ואף על פי שיש מתירין מכל מקום גדולי ישראל אסרוהו וראוי להזהר לאפוקי נפשיה מפלוגתא.

נז. גם יש להזהר שאף על פי שהתירו להיות אשה מקבלת לולב מיד בנה או מיד בעלה ומחזירתו למים ביום טוב, לא התירו אלא להחזירו למים וגם תוכל להוסיף בו מים אם צריך, אכן אסור להחליף המים ביום טוב דהוי טירחא יתירה לתקוני מנא ביום טוב אבל בחול המועד מצוה להחליפו כדי שישאר לח והדור למצוה.

מנהג קדמונים שלא לצאת מסוכתם ומברכים בתחילת היום

נח. וכבר כתבנו בפ"ד דמנהג חסידים הראשונים אשר תכף ומיד אחרי צאתם מבית הכנסת בשחרית להכנס לסוכה ולברך על הסוכה ולאכול דבר מה כדי שיהיה אחיזה לברכה ומקום מוכן שתחול עליו הברכה, ומכוונים בזה שיהיו יוצאים בזה כל היום מעת לעת ולא יצטרכו אז לברך בעת האכילה בהמוציא, ואשרי אנוש יעשה זאת לאחוז דרך צדיקים היושבים בסוכה כל היום ואף כי יפקדו איש את רעהו לא יהיה אלא בסוכה כי על כן אמרו עושה סוכתו קבע וביתו עראי.

תוכחה למונעים עצמם מישיבת סוכה או אוכלין חוץ לסוכה

נט. ורבים מעמי הארץ נהגו בהפך לעשות ביתם קבע וסוכתם עראי הן במושב המצעות הנאות בביתם ובלויי סחבות בסוכה, והן כי רוב ישיבתם בביתם כי יפקדו איש את רעהו וזה שבתם בסוכה מעט, ורבים מהם נהגו היתר לעצמן שלא לאכול בסוכה רק פעם אחת בלילה ופעם אחת ביום ושאר אכילה בבקר ובשאר היום אף אם קובעים לסעודה אוכלים בביתם, וזה אשר לא כדת כי לא התירו אלא אכילת עראי שהוא עד כביצה מפת,

ודבר העשוי מחמשת מינים אם קובע עליו חשיב קבע וצריך סוכה אף כי אכילת פירות אפילו קובע עליהן מדינא שרי אבל העשוי מחמשת מינים אסור.

ויותר מהמה הקלו החנונים בימי חול המועד לאכול ביום שם בחנות ואין להם על מי שיסמוכו דאף על פי דרגילין רוב הפעמים לאכול ביום שם, מכל מקום בסוכות צריכים לאכול בסוכה, ואפילו אם דרים חוץ לעיר וחנותם בעיר צריכים לעשות סוכה בעיר כי שם ביתם.

ראוי להחמיר אפי' בשתית מים תוך הסוכה

ס. וכל זה הוא מדינא אבל ליראי ה' ולחושבי שמו ראוי להם להחמיר על עצמן אפילו שתיית מים וכמו שאמרו בירושלמי שרב הונא היה הולך בדרך והיה צמא למים ולא רצה לשתות עד שנכנס בסוכה, ודי בזה הערה ושומע לנו ישכון בטח.

תוכחה לבטלים מתורה בחג ע"י שפוקדים ריעיהם

סא. ואין טוב לאדם לאבד הימים טובים שלא ניתנו לישראל אלא לעסוק בתורה ולששון ולשמחה בטורח משא כבד לבל ישקוטו ולא ינוחו מאז הבקר ועד הצהרים לפקוד איש רעהו משפחה ומשפחה יחוגו וינועו כשיכור אלה מפה ואלה מפה, ויהי בצהרים שבים אל ביתם עייפים ויגיעים רעבים גם צמאים נפשם בהם תתעטף כמי שעקר דלתות עזה, הכזה יהיה ששון ושמחת הרגל יבחרהו ה', מי צוה כן מי גזר כן כי לא אמרו בלבד חייב אדם לקבל פני רבו ברגל או אביו ואמו דאתקש כבודם לכבוד שמים דומיא דתלמיד חכם, אכן שאר קרובים לא התירו להבטל האדם מתלמוד תורה ומשמחת הרגל ומנוחתה לשמח לב קרוביו ישתקע הדבר.

ולא עוד אלא כמה מהם הקלו בכבוד הרב ולא יקבלו פני רבם ויקבלו פני עשירי עם וכדאי בזיון וקצף, על כן משבח אני את העצלנים שאינן יוצאים מבתיהם ברגל רק לקבל פני רבם בלבד ושם ינוחו בסוכתם בששון ובשמחה מנוחת אהבה ונדבה מנוחת שלום השקט ובטח, כי מתי יעשו לביתם הן בשאר הימים לא יכלון יגעו בספר מאז הבקר עד הערב על בצע כסף על המחיה ועל הכלכלה והן ביום אשר הוא להם מנוחה לעסוק בתורת ה' יאבד יום החג בדברי הבאי ונמצאו קרחים מפה ומפה והנפש היפה היא מר לה חס ושלום.

סב. ולא יאות המנהג הזה רק לתלמידי חכמים כי יקבלו איש פני רעהו ולשאת ולתת בדברי תורה מענייני של יום כי זהו עיקר שמחת הרגל וחילוק המיני מתיקה להם, וכמו שנאמר נגילה ונשמחה בך ואמר ר' אבין [86] אין אנו יודעים במה לשמוח אם ביום אם בהקדוש ברוך הוא בא שלמה ופירש נגילה ונשמחה בך, בך בהקדוש ברוך הוא בך

בתורתך וכו', ולכן האיש הירא את דבר ה' יעזוב דרכי בני אדם המאבדים זמנם אחר התוהו ואחר אשר לא יועילו ובכל שבעת ימי החג ישתעשע עם קונו בתוך סוכתו עם השבע אושפיזין קדישין המסתופפים בסוכתו.

הקדמה לסדר לימוד בשבעת ימי החג לכבוד האושפיזין

סג. ואנכי תקנתי סדר לימוד [87] לשבעת ימי החג תורה נביאים וכתובים דשייכי לכל אחד מהאבות איש יומו כי שם יאכלו לחם לחמה של תורה ויגילו וישמחו בו בהזכיר מעשיהם הטובים אשר פעלו ועשו והתחסדו עם קונם בעולם הזה, וזה הדבר אשר צוה ה' תעשו וירא אליכם כבוד ה' וזה סידרו.

לימוד ליום ראשון - אברהם ע"ה

סד. יום ראשון לאברהם, ילמוד בעשרה נסיונות שנתנסה אברהם אבינו ע"ה מתחילת פרשת לך לך עד סימן י"ג פסוק ד' ויקרא שם אברם בשם ה', ואחר כך נסיון מלחמת המלכים שם סימן י"ד פסוק א' ויהי בימי אמרפל וכו' עד סוף הסימן הם יקחו חלקם, ואחר כך נסיון מעמד בין הבתרים סימן ט"ו פסוק א' אחר הדברים האלה היה דבר ה' אל אברם במחזה עד סוף הסימן ואת היבוסי, ואחר כך נסיון מצות המילה סימן י"ז פסוק א' ויהי אברם בן תשעים שנה ותשע כו' עד פרשת וירא, ואחר כך בפרשת וירא נסיון דשרה באבימלך סימן כ' פסוק א' ויסע משם אברהם וכו' עד סוף הסימן על דבר שרה אשת אברהם, ואחר כך נסיון דישמעאל סימן כ"א פסוק ט' ותרא שרה את בן הגר המצרית וכו' עד פסוק י"ב כי ביצחק יקרא לך זרע, ואחר כך בסימן כ"ב פרשת העקידה.

נביאים, ישעיה סימן ל"ג פסוק ט"ו הולך צדקות עד פסוק י"ז ארץ מרחקים, ואחר כך בסימן מ"א פסוק ב' מי העיר ממזרח עד פסוק ט"ז בקדוש ישראל תתהלל.

כתובים, תהלים סימן מ"ה ומ"ז וק"י, ובנחמיה סימן ט' פסוק ז' אתה הוא ה' לבדך וכו' עד פסוק ט"ו לתת להם, ואחר כך ילמוד בספר יצירה המכונה לאברהם אבינו ע"ה, ובזוהר בענייני העשרה נסיונות שבפרשיות הנזכרות, ואחר כך יתפלל לפני אלהיו.

תפלה אחר הלימוד ליום ראשון

סה. יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתעמוד לנו זכות אברהם יצחק ויעקב משה ואהרן יוסף ודוד להציל אותנו וצאצאינו וצאצאי צאצאינו מכל מכשול ועון, יהי ה' אלהינו עמנו כאשר היה עם אבותינו אל יעזבנו ואל יטשנו להטות לבבנו אליו ללכת בכל דרכיו ולשמור מצוותיו וחקיו ומשפטיו אשר צוה את אבותינו, וישם בלבנו אהבתו ויראתו ויחודו לעשות רצונו ולעבדו בלבב שלם.

ובזכות אברהם רחימא החתום במדת החסד קומה עזרתה לנו ופדנו למען חסדך, יהי חסדך ה' עלינו כאשר יחלנו לך, ואת צמח דוד מהרה תצמיח וקרנו תרום בישועתך

וקיים בו מקרא שכתוב מגדיל ישועות מלכו ועושה חס"ד למשיחו לדוד ולזרעו עד עולם אמן כן יהי רצון.

ביום א' של חג ראוי לעשות זכר ליעקב ע"ה שנקבר ביום זה

סו. וגם טוב לעשות ביום ראשון של חג הסוכות זכר צדיק וקדוש יעקב אבינו ע"ה שנקבר ביום ראשון של חג הסוכות כמו שכתב בספר הציוני ז"ל, כי בפסוק וירא יושב הארץ הכנעני וכו' נעלם אות ח', וכתב בעל הסוד כי יעקב נקבר ביום ראשון של חג הסוכות ונעלם דין אבילות עד אחר החג וזהו והפכתי חגיכם לאבל, וכנגדו ח' אורים בקרא וכנגדם היו משחקים בח' אבוקות בשמחת בית השואבה.

לימוד ליום שני - יצחק ע"ה

סז. יום שני ליצחק, ילמוד בפרשת וירא סימן כ"א פסוק א' וה' פקד את שרה עד פסוק ח' ביום הגמל את יצחק, ואחר כך פרשת העקידה שבסוף הפרשה, ואחר כך בפרשת תולדות סימן כ"ו פסוק א' מויהי רעב בארץ עד פסוק ל"ג על כן שם העיר באר שבע עד היום הזה.

נביאים, יהושע סימן כ"ד פסוק א' ויאסוף יהושע וכו' עד פסוק ח' ואשמידם מפניכם, ובישעיה סימן ס"ג פסוק ט"ו הבט משמים עד פסוק י"ז למען עבדיך שבטי נחלתך.

כתובים , תהלים פ"ד וק"ה, ואחר כך בזוהר בענין העקידה, ואחר כך יאמר.

תפלה אחר הלימוד ליום שני

סח. יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתעמוד לנו זכות אברהם יצחק ויעקב משה ואהרן יוסף ודוד להציל אותנו וצאצאינו וצאצאי צאצאינו מכל מכשול ועון, יהי ה' אלהינו עמנו כאשר היה עם אבותינו אל יעזבנו ואל יטשנו להטות לבבנו אליו ללכת בכל דרכיו ולשמור מצוותיו וחקיו ומשפטיו אשר צוה את אבותינו, וישם בלבנו אהבתו ויראתו ויחודו לעשות רצונו ולעבדו בלבב שלם.

ובזכות יצחק עקידא החתום במדת הגבורה עוררה את גבורתך ולכה לישועתה לנו, ה' כגבור יצא כאיש מלחמות יעיר קנאה יריע אף יצריח על אויביו יתגבר, וכסא דוד מהרה תכין וקיים בו מקרא שכתוב עתה ידעתי כי הושיע ה' משיחו יענהו משמי קדשו בגבורות ישע ימינו אמן כן יהי רצון.

לימוד ליום שלישי - יעקב ע"ה

סט. יום שלישי ליעקב, ילמוד מתחילת פרשת ואלה תולדות יצחק עד סימן כ"ה פסוק כ"ז ויעקב איש תם יושב אהלים, ומתחילת פרשת ויצא עד סימן כ"ט פסוק ג' על פי הבאר למקומה, ובפרשת וישלח סימן ל"ה פסוק א' ויאמר אלהים אל יעקב קום עלה

בית אל עד פסוק ט"ו אשר דבר אתו שם אלהים בית אל, ובפרשת ויחי סימן מ"ט פסוק א' ויקרא יעקב אל בניו עד פסוק כ"ח אשר כברכתו בירך אותם.
נביאים, מלאכי סימן א' פסוק א' משא דבר ה' אל ישראל עד פסוק ה' מעל לגבול ישראל, ובהושע סימן י"ב פסוק ג' וריב לה' עם יהודה עד פסוק י"ד ובנביא נשמר, ובעובדיה סימן א' פסוק א' חזון עד סופו והיתה לה' המלוכה, ואחר כך בישעיה סימן כ"ט פסוק כ"ב לכן כה אמר ה' אל בית יעקב עד פסוק כ"ד ילמדו לקח, ובסימן מ"ג פסוק א' ועתה כה אמר ה' עד פסוק י"ב ואתם עדי נאם ה' כו'.
כתובים, ט"ו שיר המעלות שבתהלים שדרשו יאמר נא ישראל ישראל סבא, וסימן כ' יענך ה', ואחר כך בזוהר ויצא יעקב, ואחר כך יאמר.

תפלה אחר הלימוד ליום שלישי

ע. יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתעמוד לנו זכות אברהם יצחק ויעקב משה ואהרן יוסף ודוד להציל אותנו וצאצאינו וצאצאי צאצאינו מכל מכשול ועון, יהי ה' אלהינו עמנו כאשר היה עם אבותינו אל יעזבנו ואל יטשנו להטות לבבנו אליו ללכת בכל דרכיו ולשמור מצוותיו וחקיו ומשפטיו אשר צוה את אבותינו, וישם בלבנו אהבתו ויראתו ויחודו לעשות רצונו ולעבדו בלבב שלם.
ובזכות יעקב שלימא החתום במדת התפארת כי תפארת עוזמו אתה וברצונך תרום קרננו, ועל כן נקוה לך ה' אלהינו לראות מהרה בתפארת עוזך להעביר גלולים מן הארץ והאלילים כרות יכרתון לתקן עולם במלכות שדי, ויקויים בנו מקרא שכתוב לא יהיה לך עוד השמש לאור יומם ולנוגה הירח לא יאיר לך והיה לך ה' לאור עולם ואלהיך לתפארתך, ביום ההוא יהיה ה' צבאות לעטרת צבי ולצפירת תפארה לשאר עמו, והיית עטרת תפארת ביד ה' וצניף מלוכה בכף אלהיך אמן כן יהי רצון.

לימוד ליום רביעי - משה ע"ה

עא. יום רביעי למשה, ילמוד בפרשת שמות סימן ב' פסוק א' מוילך איש מבית לוי עד סימן ד' פסוק י"ז תעשה בו את האותות, ומתחילת פרשת וארא עד סימן ז' פסוק ז' ושמונים שנה בדברם אל פרעה, ובפרשת בא סימן י"ב פסוק כ"ט מן ויהי בחצי הלילה עד פסוק מ"ב לכל בני ישראל לדרתם, ובפרשת בשלח סימן י"ד פסוק ט"ו מן ויאמר ה' אל משה מה תצעק אלי עד סימן ט"ו פסוק כ"ו כי אני ה' רופאך, ובפרשת יתרו סימן י"ט פסוק א' מבחדש השלישי עד גמירא, ובפרשת משפטים סימן כ"ד פסוק א' מן ואל משה אמר עלה אל ה' עד גמירא, ובפרשת כי תשא סימן ל"ג פסוק י"ב מן ויאמר משה אל ה' ראה אתה אומר עד גמירא, ואחר כך פרשת וזאת הברכה.

ובנביאים, בישעיה סימן נ"ב פסוק י"ג הנה ישכיל עבדי עד סוף סימן נ"ג ולפושעים יפגיע, ובסוף מלאכי סימן ג' פסוק ט"ז אז נדברו יראי ה' וכו' עד סופו.
כתובים, תהלים סימן ס"ח וע"ז, ומסימן צ' תפילה למשה עד סימן צ"ט, ובזוהר פרשת שמות וילך איש עד ויהי בימים הרבים, ובפרשת בשלח אז ישיר משה, ובפרשת וילך מראש הפרשה עד ויצו את יהושע, ואחר כך יאמר.

תפלה אחר הלימוד ליום רביעי

עב. יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתעמוד לנו זכות אברהם יצחק ויעקב משה ואהרן יוסף ודוד להציל אותנו וצאצאינו וצאצאי צאצאינו מכל מכשול ועון, יהי ה' אלהינו עמנו כאשר היה עם אבותינו אל יעזבנו ואל יטשנו להטות לבבנו אליו ללכת בכל דרכיו ולשמור מצוותיו וחקיו ומשפטיו אשר צוה את אבותינו, וישם בלבנו אהבתו ויראתו ויחודו לעשות רצונו ולעבדו בלבב שלם.
ובזכות משה נביאה רעיא מהימנא החתום במדת הנצח תודיעני אורח חיים שובע שמחות את פניך נעימות בימינך נצ"ח, אלהים ה' חילי וישם רגלי כאילות ועל במותי ידריכני למנצח בנגינותי, חזה ציון קרית מועדינו עיניך תראנה ירושלים נוה שאנן אהל בל יצען בל יסע יתדותיו לנצ"ח וכל חבליו בל ינתקו, כי לא לנצח ישכח אביון תקות עניים תאבד לעד, וגם נצח ישראל לא ישקר ולא ינחם כי לא אדם הוא להנחם.

לימוד ליום חמישי - אהרן ע"ה

עג. יום חמישי לאהרן, פרשת וארא סימן ו' פסוק י"ג מן וידבר ה' אל משה ואל אהרן עד סימן ז' פסוק ז' בן שלש ושמונים שנה בדברם אל פרעה, ואחר כך בפרשת שמות סימן ד' פסוק י"ד מן הלא אהרן אחיך הלוי עד סוף הסימן ויקדו וישתחוו, ובפרשת וארא סימן ז' פסוק ח' כי ידבר אליכם פרעה ומכת דם צפרדע כנים אשר נעשו על ידי אהרן, ואחר כך בפרשת תצוה סימן כ"ח פסוק א' ואתה הקרב אליך עד פסוק ל"ח לרצון להם לפני ה', ובפרשת צו סימן ח' פסוק א' קח את אהרן עד סוף הפרשה, ופרשת יין ושכר בפרשת שמיני סימן י' פסוק ח' עד פסוק י"א, ובפרשת נשא סימן ו' פסוק כ"ב דבר אל אהרן כה תברכו עד סוף הסימן, ואחר כך בפרשת קרח סימן י"ז פסוק י"א ויאמר משה אל אהרן קח את המחתה עד פסוק כ"ה ולא ימותו.
נביאים , מלאכי סימן ב' פסוק ד' וידעתם כי שלחתי וכו' עד פסוק ז' כי מלאך ה' צבאות הוא.

כתובים, תהלים סימן ע"ז וקט"ו וקי"ח וקל"ג וקל"ה, ואחר כך בזוהר פרשת שמיני דף ל"ח ע"ב ויקח אהרן את אלישבע עד לארמא קלא קאים, ובפרשת קרח דף קע"ז ע"א קח את המחתה עד ר' אליעזר הוה קאים, ואחר כך יאמר.

תפלה אחר הלימוד ליום חמישי

עד. יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתעמוד לנו זכות אברהם יצחק ויעקב משה ואהרן יוסף ודוד להציל אותנו וצאצאינו וצאצאי צאצאינו מכל מכשול ועון, יהי ה' אלהינו עמנו כאשר היה עם אבותינו אל יעזבנו ואל יטשנו להטות לבבנו אליו ללכת בכל דרכיו ולשמור מצוותיו וחקיו ומשפטיו אשר צוה את אבותינו, וישם בלבנו אהבתו ויראתו ויחודו לעשות רצונו ולעבדו בלבב שלם.

ובזכות אהרן כהנא החתום במדת ההוד הושיענו ה' אלהינו וקבצנו מן הגויים להו"דות את שם קדשך ולהשתבח בתהלתך, קדש שמך בעולמך על עם מקדשי שמך ובישועתך תשוב מלכנו ותגביה קרן משיח בן דוד עבדך ונתת מהודך עליו, גדול כבודו בישועתך הו"ד והדר תשוה עליו, ילכו יונקותיו ויהי כזית הו"דו וריח לו כלבנון אמן כן יהי רצון.

לימוד ליום שישי - יוסף ע"ה

עה. יום שישי ליוסף, ילמוד תחילה בפרשת ויצא סימן ל' פסוק כ"ב ויזכור אלהים את רחל עד פסוק כ"ד יוסף ה' לי בן אחר, ואחר כך בפרשת וישב סימן ל"ט פסוק א' מן ויוסף הורד מצרימה עד פסוק ג' ה' מצליח בידו, ומתחילת פרשת מקץ עד סימן מ"א פסוק מ"ו ויעבור בכל ארץ מצרים, ובפרשת ויחי סימן מ"ט פסוק כ"ב בן פורת יוסף וכו' עד פסוק כ"ו, וכן בפרשת וזאת הברכה סימן ל"ג פסוק י"ג וליוסף אמר עד פסוק י"ז.

נביאים, עובדיה סימן א' פסוק י"ח והיה בית יעקב אש עד סופו והיתה לה' המלוכה, וביחזקאל סימן ל"ז פסוק ט"ו קח לך עץ אחד עד פסוק כ"ב ולא יחצו עוד לשתי ממלכות עוד.

כתובים, תהלים מ"ח ע"ז פ' פ"א ק"ה, ובזוהר וישב דף קפ"ט ע"א ויהי ה' את יוסף עד ויהי כדברה אל יוסף, ואחר כך יאמר.

תפלה אחר הלימוד ליום שישי

עו. יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתעמוד לנו זכות אברהם יצחק ויעקב משה ואהרן יוסף ודוד להציל אותנו וצאצאינו וצאצאי צאצאינו מכל מכשול ועון, יהי ה' אלהינו עמנו כאשר היה עם אבותינו אל יעזבנו ואל יטשנו להטות לבבנו אליו ללכת בכל דרכיו ולשמור מצוותיו וחקיו ומשפטיו אשר צוה את אבותינו, וישם בלבנו אהבתו ויראתו ויחודו לעשות רצונו ולעבדו בלבב שלם.

ובזכות יוסף צדיקא החתום ביסוד אל שדי ברחמים יסד יסוד ציון וקומה ה' באפך וזכור לבני אדום האומרים ערו ערו עד היסוד בה, וצא נא לישע עמך לישע את משיחך ומחץ ראש מבית רשע ערות יסוד כבודך וכל קרני רשעים תגדע תרוממנה קרנות צדיק, כי אתה תברך צדיק ה' כצינה רצון תעטרנו אמן כן יהי רצון.

לימוד ליום שביעי - דוד ע"ה

עז. יום שביעי לדוד המלך עליו השלום, ילמוד תחילה בפרשת וירא סימן י"ט פסוק ט"ו וכמו השחר עלה וכו' עד פסוק כ' ותחי נפ"שי, ובפרשת וישב סימן ל"ח פסוק י"ב וירבו הימים ותמת בת שוע וכו' עד סוף הסימן ויקרא שמו זרח, ואחר כך בפרשת ויחי סימן מ"ט פסוק ח' גור אריה יהודה עד פסוק י"ב, ובפרשת וזאת הברכה סימן ל"ג פסוק ז' וזאת ליהודה.

נביאים, שמואל א' סימן ט"ז פסוק א' ויאמר ה' אל שמואל עד סוף סימן י"ז, ובשמואל ב' סימן ו' פסוק א' ויוסף עוד דוד עד פסוק כ"ב עמם אכבדה, ושם סימן כ"ב וידבר דוד לה' עד סופו, ובדברי הימים סימן י"ז פסוק א' ויהי כאשר ישב דוד עד סוף הסימן, ועוד בסימן כ"ח פסוק א' ויקהל דוד עד סימן כ"ט פסוק י"ד כי ממך הכל וכו', וביחזקאל סימן ל"ז פסוק כ"ד ועבדי דוד מלך עליהם וכו' עד סוף הסימן, ובישעיה סימן י' פסוק ל"ב עוד היום בנוב וכו'.

כתובים, רות סימן ד' ובועז עלה השער עד גמירא, תהלים סימן כ"א ופ"ט עד פסוק ל"ח ועד בשחק נאמן סלה, וסימן קל"ב זכור ה' לדוד, וסימן קמ"ד, ובזוהר פרשת לך לך דף פ"ד פתח ר"ש ואמר פנה אלי וכו', ועוד בפרשת ויחי רל"ו ע"ב יהודה אתה יודוך, ושם דף רל"ג ע"ב פתח ואמר הודיעני ה' קצי עד אסתלק יקריה בכלא, ואחר כך יאמר.

תפלה אחר הלימוד ליום שביעי

עח. יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתעמוד לנו זכות דוד מלכא משיחא ואברהם יצחק ויעקב ומשה ואהרן ויוסף להציל אותנו ולצאצאינו וצאצאי צאצאינו מכל מכשול ועון, יהי ה' אלהינו עמנו כאשר היה עם אבותינו אל יעזבנו ואל יטשנו להטות לבבנו אליו ללכת בכל דרכיו ולשמור מצותיו וחוקיו ומשפטיו אשר צוה את אבותינו, וישם בלבנו אהבתו ויראתו ויחודו לעשות רצונו בלבב שלם ותחתמנו בספר חיים ברכה ושלום ופרנסה טובה וישועה ונחמה, חיים שיש בהם יראת חטא חיים שאין בהם בושה וכלימה חיים שתהא בנו אהבת תורה לשמה חיים שתמלא לנו משאלות לבנו לטובה אמן כן יהי רצון.

ובזכות דוד משיחא החתום במדת המלכות תגלה ותראה כבוד מלכות"ך עלינו מהרה ומלוך על כל העולם כולו בכבודך והנשא על כל הארץ ביקרך וקבץ נפוצות קוויך מארבע כנפות הארץ, יכירו וידעו כל באי עולם כי אתה הוא לבדך עליון לכל ממלכות הארץ, כי לה' המלוכה ומושל בגוים, ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והיתה לה' המלוכה, והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד אמן כן יהי רצון.

סגולת לימוד סדר האושפיזין להתברך מפיהם בעוה"ז ובעוה"ב

עט. ואשרי אנוש יעשה זאת ובן אדם יחזיק בסדר לימוד זה בתוך סוכתו מחנה שכינה ושבע אושפיזין קדישין דילה כי על ידי לומדו את דברי התורה ההיא ויזכור פעולתם וצדקתם שם לפניהם יבורך מפיהם בשובע ברכות שמים מעל ברכות תהום רובצת תחת ברכות שדים ורחם ומובטח לו שהוא בן העולם הבא, ולא יבא לידי שום תקלה ונזק בכל ימי שנה כי גדול צדקתם וזכותם בפני המקום והיא שעמדה לאבותינו ולנו כי ברית אבות לא תם ולא יתום לעולם ועד.

מצוה לסעוד קודם חצות משום כזית של ליל יו"ט שני

פ. ועל כל פנים מצוה על כל אדם לעשות סעודה ביום ראשון של חג הסוכות קודם חצות כדי שיאכל בסוכה לתיאבון גם ליל שני דומיא דמצה כמו שכתוב לעיל.

ציונים והערות לפרק ה

74) זוהר ויחי דף רכ"א ע"א. 75) ויקרא רבה פרשה ל' אות ט'. 76) והו"ד בבכורי יעקב סי' תרנ"א ס"ק כ"ב. 77) סוכה דף מ"א ע"ב. 78) עי' ב"ק דף נ"ב ע"א. 79) סוכה דף מ"ה ע"א. 80) זוהר פנחס דף רי"ד ע"ב. 81) תקו"ז תקון תליסר. 82) סוכה דף נ"א ע"ב. 83) סוכה דף נ"ג ע"א. 84) תנחומא אמור אות כ"ב. 85) מגילה דף כ"ג ע"א. 86) שיר השירים רבה פרשה א' אות ל"א. 87) סדר זה הוא הסדר הנדפס במהדורות רבות בשם "חמד אלקים", ואף הגאון חיד"א ציין בספרו {מעגל טוב ליוורנו דף כ"ו ע"א} כי נהג לאומרו, ועי' בספר מטה אפרים בגליון אלף למטה סו"ס תרכ"ה שרמז לסדר לימוד זה וכתב שם בזה"ל, וטוב לקבוע שיחה נאה בדברי תורה מענין האושפיזין כגון ביום ראשון יאמר מענין אברהם וכן שאר ימות החג דבר יום ביומו כו'.

פרק ו - שמחת החג - תקון ליל הו"ר - תפלות הו"ר ומנהגיו

חיוב השמחה במועדים ובפרט בחג הסוכות

א. כבר כתבנו בפרק חול המועד אשר חכמים הגידו [88] כל המבזה את המועדות כאילו עובד ע"ז שזה נאמר על המבזה חולו של מועד ונוהג בו כמעשהו בחול הן במעשה הן בסעודה שעושה סעודתו כדרך חול ואינו שמח בהם אין לו חלק לעולם הבא רחמנא

ליצלן, ואם כך אמרו בחול המועד דפסח כל שכן וקל וחומר בחול המועד של חג הסוכות אשר הוא זמן שמחה לכל היא כמו שאומרים זמן שמחתנו. [89]

שמחת בית השואבה שהיתה במקדש

ב. ובימים האלה היה שמחת בית השואבה בבית אלהינו, ואמרו בגמרא אמר ר' יהושע בן חנניה כשהיינו שמחים שמחת בית השואבה לא היינו רואים שינה בעינינו כיצד שעה ראשונה לתמיד של שחר ומשם לתפילת השחר ומשם לקרבן המוספין ומשם לתפילת המוסף ומשם לבית המדרש ומשם לאכילה ושתיה ומשם לתפילת המנחה ומשם לתמיד של בין הערבים ומכאן ואילך לשמחת בית השואבה, והרבו לספר ברוב וגודל השמחה הנעשה בשמחת בית השואבה עד שאמרו [90] מי שלא ראה שמחת בית השואבה לא ראה שמחה מימיו, אשרי עין ראתה כל אלה.

ראוי לשמוח בלילי חוה"מ בבתי כנסיות זכר לשמחת בית השואבה

ג. וכן ראוי ונכון לנו לשמוח בימים האלה בשובע שמחות בתורה ובמצוות במאכל ובמשתה ולהרבות בלילות האלה שמחה וששון בבתי כנסיות ובתי מדרשות אשר הם לנו היום בגלות החיל הזה למקדש מעט, לשורר בנועם שירים ותושבחות ולפזז ולכרכר לפני ה' אלהי ישראל העומד אחר כתלינו משגיח מן החלונות מציץ מן החרכים כמו שאמרו בזוהר זכר למקדש דומיא דהקפת התיבה אשר אנו מקיפין בכל יום זכר להקפת המזבח של בית אלהינו וילפינן לה מקרא דציון היא דורש אין לה מכלל דבעיא דרישה. **והוא** הדין לענין שמחת בית השואבה דחיובא רמיא עלינו לעשות זכר לה ולעורר שמחה וששון בשמים ממעל אשר כמה וכמה צרה כפולה ומכופלת למקום עלינו בהיותינו בארץ אויבינו דוויים וסחופים תחת יד האומות, וביותר בחגים ובמועדים יעלה את ירושלים בראש שמחתו ודואג ואומר איה מעון אריות בני היכן הם, ומה לו לאב שהגלה את בניו לבין האומות ואוי להם לבנים שגלו מעל שלחן אביהם כמ"ש לעיל בפרקים, ותהי זאת נחמתו יתברך בעשות חק וזכרון בית קדשינו ותפארתנו וצדיקים ישמחו יעלצו לפני אלהים וישישו בשמחה.

ראוי להדליק מאורות ואבוקות בבתי כנסיות זכר לשמחת מקדש

ד. ועל כן ראוי לאנשים חכמים וידועים להיות זריזים וזהירים לעשות זכר לשמחת בית השואבה כל לילות חול המועד בבתי כנסיות ולהדליק המאורות של בית הכנסת ולהרבות בנרות ואבוקות כמו שנאמר על כן באורים כבדו ה'.

סגולת השמחה בחג הסוכות להיות שמח כל השנה

ה. ומה טוב חלקם ומה נעים גורלם של עושה אלה ובטוחים להיות שמחים דשנים ורעננים מראשית השנה ועד אחרית השנה, וזה בדוק ומנוסה אצל רבים כי אות ומופת

הוא החג הקדוש הזה, כאשר יתנהג בו האדם אם בעצבון כן יהיה תמיד כל השנה ואם בשמחה וששון כן יהיה שש ושמח בימי שנה בכל מיני שמחות ונסו יגון ואנחה, על כן שומר נפשו ירחיק ממנו כל מיני דאגה ויגון ואנחה בימים האלה ובזמן הזה כי גורם רעה לעצמו חס ושלום, אלא כל ענייניו וכל עסקיו ישליכם אחרי גוו ויתדבק בשמחת קונו בלתי לה' לבדו.

יבאר החיוב לעשות זכר לשמחת מקדש מלבד הקפות ש"ת

ו. והפוטרים עצמם מעשות זכר לשמחת בית השואבה ביום שמחת תורה לא עשו ולא כלום כי הזכר הוא כולו ולא מחצה דומיא דהקפת המזבח שבכל יום ולא הספיק בשבע הקפות של יום הושענא רבה וכן הדבר הזה כאמור, ומה גם כי יתן אל לבו האיש המשכיל בחינת המשכת המקיפים הנמשכים בימי החול המועד הקדוש הזה אשר הם אורות מעולים מאד מה שלא נעשה כן בימי חול המועד חג הפסח, ידע וישכיל גודל מעלת רוממות הימים האלה ואין לאבד בהם אפילו רגע מלהיות דבק בה' אלהינו.

אזהרה למשחקים בקוביא חלף השמחה בימי המועד

ז. וכבר הארכתי בפרקים בעונש המשחקים בקוביאות בימים האלה מאז הבקר עד הערב וגם בלילה לא נתנו שינה לעיניהם, אוי להם כי גמלו רעה לנפשותם וגדול עונם מנשוא כי השכינה צווחת עליהם לאמר, הטוב היות חליפי שמחת בית השואבה אשר לא נתנו שינה לעיניהם בשחוק הקוביאות ולנדד שינה מעיניהם להכעיסני במעשה ידיהם, אם אב אני איה כבודי ואם אדונים אני איה מוראי, הכזה יהיה חג אבחרהו, חדשיכם ומועדיכם שנאה נפשי, ומה גם כי רבים מעמי הארץ התירו לעצמן לשחוק בסוכה משכן השכינה ישתקע הדבר ולא תעשה כזאת בישראל, וכבר הארכתי בתוכחה זו לעיל ושומר נפשו ירחק ממנו.

בקריאת פרי החג ונסכיהם יכוין לביטול שרי האומות

ח. וראוי לכל אדם בעת קריאת ספר תורה בימים האלה בקרבנות החג להתפלל לפני אלהיו על שרי אומות העולם שיתמו ויספו במהרה בימינו, כי הנה שבעת ימי החג הם כנגד השבעים שרים דאומות העולם כי כל אחד כלול מעשר הם שבעים ולפיכך היו מקריבים שבעים פרים בחג, וכשם שנאמר במי המבול ותנח התיבה בחדש השביעי כן בחדש תשרי שישראל עוסקים במצוות הרבה יש מנוחה ממלאכי חבלה שהם שרי האומות שנמשלו למי המבול, ועל כי על ידי העונות נעשים קטיגורים על כן היו מקריבים פרים נגד המקטרגים, ומתמעטים והולכים לרמוז שהעבירות של ישראל מתמעטים ובזה יתמעטו המקטרגים.

ט. וכן ענין ניסוך המים הרמוז בפרשיות אלה בשינוי הכתובים ונסכיה"ם ונסכי"ה כמשפט"ם היה גם כן לבטל שרי כל עם ועם ולא היה ניסוך המים רק ביום ב' וביום ו' וביום ז' סימן בו"ז, [91] ולא בחמישי ולא ברביעי ולא בשלישי סימן חר"ש שאם היה ניסוך המים גם כן באלו הימים היו מתבטלים לגמרי.

וביארו בזוהר שזהו סוד מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה, ומסיים אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה בוז יבוזו לו פירוש אם יתן איש זה ס"מ את כל הון ביתו להיות לו חלק עמהם עם ישראל על ידי בו"ז שהוא רמז לניסוך המים בימים אלה כנזכר יבוזו לו, ובניסוך המים הם נכנעים ונעשים כחר"ש הנשבר ואין להם תיקון כי אם בשבירה כחרשי האדמה, וזה פירש מורינו ורבינו האר"י זלה"ה ש'רים' ר'דפוני' ח'נם' שסופי תיבות מים וראשי תיבות חרש לרמוז ששרים אלו על ידי ניסוך המים הם חשובים כח"רש.

רמז ד' מינים על הקב"ה, ובנטילתם יכוין לביטול שרי האומות

י. ועל כי כל ענין פרשיות אלו הם נגד השבעים שרים כנזכר, ראוי לאיש הירא לתת אל לבו בעת ההיא בארבעה מינים שבידו שצותה לנו התורה ליקח חלקנו פרי עץ הדר זה הקדוש ברוך הוא שהוא דר תמיד לעולם ועד כי השרים הם מתבטלים והולכים וכשנפלה בבל נפל שרו ונתבטל וכן השאר אבל הוא יתברך קיים לעד ולעולמי עולמים ולכן צוה את זה תקחו לכם.

וכן כפות זה הקדוש ברוך הוא שהוא אחד יחיד ומיוחד כמו התמר שאין בו ענפים רבים כשאר אילנות אלא ענף אחד בלבד וכן השרים הם ענפים רבים והוא יתברך הוא אחד ושמו אחד, וענף עץ עבות זה הקדוש ברוך הוא שהוא כלול רחמים ודין כמו ההדס המשולש שהוא כנגד האבות אברהם יצחק ויעקב, אברהם חסד לבד, יצחק גבורה לבד, יעקב דין ורחמים וזה לא ימצא בעולם מי שיהיה בו שלשה הפכים הללו ברגע אחד אלא אלהינו יתברך, וגם ערבי נחל זה הקדוש ברוך הוא כי הערבה אינו גדל אלא על המים כן ה' אלהינו הוא משתעשע עם התורה שנמשלה למים כענין הוי כל צמא לכו למים ולא עשה כן לכל גוי ומשפטים בל ידעום.

טעם הקפת התיבה להינצל משרי האומות, ואזהרה מן החטא

יא. וכן ענין הקפת התיבה שאנו מקיפים כל שבעת ימי החג הוא להנצל מידי יום ביום משר אחד הכולל עשרה שרים משבעים אומות, וביום הושענא רבה אנו עושים שבע הקפות להנצל מכולם כאחד כמ"ש לעיל, והחי יתן אל לבו לכל אלה הדברים ולא יעשה כמצות אנשים מלומדה ועל ידי כך יתן אל לבו לשוב מעבירות שבידו כי איככה

יוכל להכניע השרים המקטרגים אם און ושרץ בידו חס ושלום אשר כל אחת מהנה הוא משחית לחבל ולקטרג כמו שאמרו ז"ל, [92] העושה עבירה אחת קנה לו קטיגור אחד.

יב. וכן יזהר בימי החג שלא ליכשל בשום עון אשר חטא כי אם יצא מן השורה חס ושלום הוא מוסיף כח השרים לצאת מנוקבא דתהומא רבה ויבער בקרבם הכעס שהיו טמונים בחג הקדוש הזה וישחיתו את העולם חס ושלום וגדול עונו מנשוא, אכן בתתו אל לבו אל המעשה אשר הוא עושה בימים האלה כדי להכניע שרים של הקליפה בבא לחטוא יסור מרע באמור איך אעשה שני הפכים כי הנני משתדל במעשה המצוות החג הקדוש לבטל ולהכניע אל הקליפה ואם אחטא אוסיף תת כח בקליפה חס ושלום, והאיש הירא יהיו תמיד דברים האלה אל לבו ומובטח לו שלא תבא תקלה על ידו.

יום הושענא רבה הוא יום תשובה ומאמר הזוהר בזה

יג. ואם לא נשמר בימי החג וחטא ואשם במאכל ובמשתה עד שיצא מן השורה חס ושלום, יחוס ויחמול על נפשו לשוב אל ה' בבא יום השביעי יום הושענא רבה כי זמן תשובה לכל היא אולי ישוב וירחמהו יכבוש עונותיו כי זה ממדת טובו יתברך שהזמין לבני אדם יום הזה להאריך להם אולי ישובו וניחם על הרעה כמו שאמרו בזוהר ויחי דף ר"ך זה לשונו, תא חזי ביומא דדינא אתער בעלמא דקודשא בריך הוא יתיב על כורסייא דדינא למידן עלמא בעי בר נש לאתערא תשובה ויתוב מחובוי דהא ההוא יומא פתיקין כתיבו ומשתכחי כולהו באחמתא ואי זכי בר נש דיתוב קמיה מאריה קרעין פתקין דעליה.

לבתר זמין קודשא בריך הוא לקמיה דבר נש יומא דכפורי יומא דתשובה אי תב מחטאוי טב ואם לא פקיד מלכא למחתם פתקין ווי דהא תשובה בעי לאסלקא מיניה ואי זכי בתשובה ולאו שלימתא כדקא יאות תליין ליה עד ההוא יומא דעצרת דהוא יום שמיני דחג ואי עביד תשובה שלימתא לקמי מאריה אתקרעו ואי לא זכי פתקין נפקין מבי מלכא ואתמסראן בידא דסנטירא כיון דאתמסראן בידוי ודאי דינא אתעביד ופתקין לא מהדרן לגבי מלכא כדין צולמין אתעברו מיניה ולא אשתכח עמיה וכיון דמתעברן מיניה הא ודאי טופסקא דמלכא יעבר עליה ויטעם כסא דמותא ובההוא ליליא דחגא בתראה סנטירין זמינין ופתקין נטלין בתר דנטלין לון צולמין מתעברין ולא משתכחין.

יד. ובספרי"ן קדמאין אמרי כד רישא אגרע ואשתכח גופיה בריה או אנתתיה אשתכחו והוא יסתלק והני מילי כד לא אהדר כל ההוא זמנא בתיובתא אבל אי אהדר טעמא דמותא אטעם ואתסי ואי גופא גרע ומתחזי רישא אינון סלקין והוא אתקיים והני מילי כד בריה זעיר ברשותיה ואי ידוי פגימו עבידתא דידוי פגים רגלוי פגימו מרעין רדפין

עליה ערק צולמא ואהדר ערק ואהדר עליה כתיב בבקר תאמר מי יתן ערב ודא כד נהרא סיהרא וליליא אתתקן בנהורא אבל זכאי וחסידי בכל יומא ויומא מסתכלי בלבייהו כאילו יומא דא אסתלקו מעלמא ועבדין תיובתא שלימתא קמי מאריהון ולא יצטרכו למלה אחרא זכאה חולקהון בהאי עלמא ובעלמא דאתי ע"כ.

הנה מבואר מדברי המאמר כי ראוי לאדם לבדוק עצמו לאור הלבנה והתכלית הוא לעשות תשובה שלימה לפניו יתברך חנון ורחום הוא וניחם על הרעה.

מנהג להרבות נרות בבהכנ"ס ולטבול בליל הו"ר קודם הלימוד

טו. ועל כן מנהג העם אשר בחר ה' בליל הושענא רבה להרבות נרות בבית הכנסת ומתפללים תפילת ערבית בהכנעה גדולה ובכוונה כמו בליל יום הכפורים, ורבים נוהגים לטבול גם כן מבערב כמו ביום הכפורים והולכים ומתקבצים בעלי אסופות ללמוד בתורה כל הלילה לחסות בנועם ה' בטולא דמהימנותא.

יזהר מריבוי אכילה בליל הו"ר שבו נמסרין פתקי העונש לממונים

טז. וצריך האיש הירא להיות בזריזות המביא לידי זהירות למעט באכילה ושתיה אלא אוכל נפש בלבד שהמאכל מביא את השינה ואין השעה צריכה לכך כי המשפט לאלהים הוא כמבואר במאמר הנזכר לעיל כי משעת הנעילה הונח משפט האדם בצריך עיון והשקפה לטובה הכל לפי המעשה והטוב אשר ייטיב כל אחד ואחד יוסיפו למחול לו וחיה, והיה אם לא יתן אל לבו לתקן מעוותו יחמירו בבית דין של מעלה בפסק דינו והמלמד זכות חוזר ומלמד חובה, ואחר גמר דין חולקין הפתקין לממונים אכזרים ועדי מסירה כרתי הן למוות הן לחיים.

ומי זה האיש ירא ורך הלבב אשר לא ירגיז מרוגז הגזרה ולא ירחיק נדוד מלמלאות כריסו בבשר ויין הרבה בליל הקדושה הזאת חס ושלום ולהיות יראת ה' על פניו תמיד כל הלילה, ולהתחנן בסליחות ותחנונים לפני אל מלך יושב על כסא רחמים על אשר חטא על הנפש טרם יצא דבר המלך על כל דת ודין עד השער לא סגרו אחרי אשר יצאו הרודפים העומדים על הפקודים לעשות המשפט והדין ועד הצלם לא סר אולי יעתר לו ולא יאבד.

יבאר שמעלת הלימוד בליל הו"ר גדולה מחג שבועות וסגולתו

יז. והן לו בכח יגבר איש לעמוד חי לא ינום ולא יישן עד הבוקר אור והיו עיניו ולבו אל התיקון הנעשה על ידו בשמים ממעל וגם אל נפשו ואל עצמו ואל בשרו כי הוא ניצול מכרת כמ"ש בפרקי חג השבועות, ואם בשבועות יעשה כן לעמוד על נפשו כל הלילה כל שכן וקל וחומר שיזרז עצמו עתה בליל הקדושה הזאת עת החיתום להכריע כף זכויותיו

ולהקל כף עונותיו וכריתות שנתחייב עליהם כי כל דברי התורה אשר הוא עוסק בהם המה יעמדו למשפט ללמד עליו זכות לפני אלהי המשפט לאמר, למה לך איבה עם בני בריתך אלה העומדים לפניך ומנדדים שינה מעיניהם הוגים ועוסקים בדברי תורתך, הפר הפר יוצר בראשית סלח סלח וכו', ומובטחים המה לעלות שנתם בטוב ובנעימים כי על כל פשעים תכסה אהבה זו תורה כל הכתוב לחיים.

טעם שראוי ללמוד בליל הו"ר ספר דברים ע"ד הסוד

יח. ולכן ראוי ללמוד בחצי לילה הראשונה ספר מש"נה תורה לעשות חו"תם אל השכינה שהוא גימטריא מש"נה, כי מחצות לילה ואילך אז צומחת הלבנה הגשמית ומתחלת להאיר בעולם וכן נמי נעשה הדוגמא למעלה בלבנה העליונה על ידי קריאת ספר משנה תורה שנמשכים לה אורות עליונים, וכבר נודע ליודעי דעת כי זה האור הם חיי המלך אל השכינה ובכן באותה מדה מודדים לו, חיים יוסיפו לו ואורך ימים בימינה ולא תאונה אליו רעה מראשית השנה ועד אחרית השנה.

והנה כל האמור בענין הוא לקיים הדבר מפני היראה, אכן אנשי לבב יכין להם לכוין כי כל זה התיקון אשר אנו עושים הכל הוא הכנה ליום עצרת שהוא ענין הייחוד שמתחברים חתן וכלה כמו שנבאר בס"ד, ובהתחבר השתי הכוונות יחדיו יהיו תמים לעבוד את ה' מאהבה ומיראה.

תוכחה למרבים באכילה או מתגרים בשינה בליל הו"ר

יט. ומצוה להודיע לבני אדם גבורתה של לילה הזאת וקדושתה למען ילמדו ליראה את ה' כי רבים מעמי הארץ הקלו בה ומרבים בה באכילה ושתיה כשאר ימי החג ויגרו בשינה וסרוחים על ערסותם ולא נתנו אל לבם מה נכבד היום לקנות חרדה ואימה בקרבם מפחד ה' ומהדר גאונו ויהי להם שכר פרי הבטן לפתן וכריסם לקרץ והמשתה למשטה והמאכל למאכלת, אוי להם כי גמלו לרוחם רעה וכן לא יעשה.

ויש מהם אשר באים בתוך הבאים והתעיף עיניך בם ואינם ותרדימה גדולה נופלת עליהם ויורד רירם אל זקנם רגל ברגל לנחושתים הוגשו כי שם ינוחו מאשר המה יגיעי כח משאר לילות החג מאחרי בנשף יין ידליקם ואת פועל ה' לא הביטו, ואין ספק כי מעשיהם לא במרד ולא במעל חס ושלום רק ממעוט הדעת כי לא ידעו ולא יבינו את מעשה ה' כי נורא הוא וכי המשפט לאלהים הוא.

כ. כי לו חכמו ישכילו זאת יבינו מה נכבדת הלילה הזאת לפני ה' יתברך ומה נעשה בה שגם כל העולם כולו חל מלפניו מפחדו ומהדר גאונו, אזי יכנע לבבם הערל להזהר גם בשאר לילות החג להיות יראת ה' על פניהם לבלתי נהוג בהם קלות ראש המרגילין

לאדם לערוה ויתר דברים בשחוק הקוביאות וכיוצא, וכמו שנזהרים בימים שבין ראש השנה ליום הכפורים כן יהיו נזהרים וחרדים בימים שבין יום הכפורים להושענא רבה מאימת הדין הגדול והנורא כי הכל הולך אחר החיתום, וכל שכן בעיצומה של לילה הזאת יתקדשו ביתר שאת וביתר עז להיות עומדים בבית ה' באימה וביראה בחרדה לבלתי היות פורקים עול מלכות שמים מעליהם אפילו רגע ולבם יחיל בקרבם, ויתנו אל לבם אשכולות מרורות למו מאשר חטאו על הנפש בדרכם ובעלילותם אשר לא טובים.

אזהרה לפשפש בתשובה ביום הו"ר על עוונות שנכשל בחג

כא. ומה גם אם בתוך ימי החג עברו את פי ה' באיזה עון או מכשול ושחוק וקלות ראש על ידי אכילה ושתיה מרובה כי מלא כריסי מלא זיני ואין ארי נוהם אלא מתוך קופה של בשר, נפשם עליהם תאבל ויתחרטו חרטה גמורה ויבקשו מחילה וכפרה את פני אל עליון גומל חסדים טובים כי עת רצון היא לבקש האדם על נפשו לפניו כי חנון ורחום הוא וניחם על הרעה כי על כל אלה לכל העם בשגגה באין מבין גודל היום הקדוש הזה, אכן בהוודע להם כל מה שגילו לנו חכמי הזוהר כי רבה היא מאד כל ישראל יתנו יקר לבעליהם מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא להיות זעים וחלים מאימתו ומאימת דינו כי רב הוא.

ואשר לא שת לבו אל דבר ה' הוא מאבד עצמו לדעת וגדול עונו מנשוא כי מורה על עצמו בלתי מאמין בדברי רוח קדשם של רז"ל חכמי הזוהר עליהם השלום אשר גילו לנו אשר בו מסירת הפתקים של הגזרות והעונשים כנזכר לעיל, והשוכן בבית הזה יתן בלבם לשמוע דברי חכמים למען לא יאבד נפש אחד מישראל חס ושלום.

תוכחה למדברים דברים בטלים תוך בהכנ"ס בליל הו"ר

כב. עוד זאת אדרש לבית ישראל להודיע אליהם כי רבים מעמי הארץ חשבו כי עיקרה של לילה הזאת היא לנדד השינה מעיניהם ויושבים בבית הלימוד הרחק כמטחוי קשת בדברים בטלים ודברי סחורה ואש המעלה עשן תמיד אשם לא תכבה, ומי יתן שישכבו בערסותם בביתם כל הלילה ולא תעשה כזאת בישראל להרבות בדברים בטלים בליל הקדושה הזאת האסורים כל הימים כי הם נותנים מקום לחיצונים במקום הקדושה חס ושלום, וראוי להודיען עונשם של דברים אולי ישמעו וילמדו כל אחד לפי השגתו.

ואשר איננו משיג תהיינה אזניו קשובות אל הלימוד של הלומדים שם ושומע כעונה ובלבד שלא יפסיק בתוך הלימוד בשום שיחה, ואם לא ידעו להזהר מוטב שישכבו על מטתם בבתיהם ואל יוסיפו לחטוא בלילה הזאת, וכבר הארכנו בפרטי דברים האלה ויותר מהמה בפרקי חג השבועות עיין שם באורך.

יום הו"ר הוא כיום דין ומעלת הלומדים בו תוך הסוכה

כג. על כן יחרד האיש הירא מיום דין הגדול והנורא ואל יתן דומי לו תמיד כל הלילה ביראה יחד עם אנשים חכמים וידועים כולם אהובים כולם ברורים כולם עושים באימה וביראה רצון קונם בקדושה ובטהרה להקדיש ליוצרם בנחת רוח בשפה ברורה ובנעימה קדושה.

ואם אפשר להם לקבוע לימודם בתוך הסוכה מה טוב חלקם ומה נעים גורלם כי שרפים עומדים ממעל לו שבעה אושפיזין עילאין קדישין המלוין את דוד מלכא משיחא כי מדתו בשביעי ושם יאכל לחם לחמה של תורה והמה יעמדו למליצי יושר על בניהם לפני אבינו שבשמים להיות נחתמים לחיים ולשלום ולישועה ולנחמה, וגם כי נודע בחינת הסוכה אשר היא סוד האם המרחפת על הבנים דבה חירו דכלא חירו דעבדין חירו דחיבייא כמה שנאמר כי ביום הזה יכפר עליכם והלימוד שם מעוררת הרחמים דילה לכפר כל פשע ולבטל כל גזירות רעות וכן נהגו רבים מחסידים הראשונים, וגם ימשך תועלת מזה להזהר לבלתי שתות אפילו מים חוץ לסוכה לנזהרים וגם לבלתי נזהרים יתקדשו בלילה הזאת בזה.

מנהג לימוד ספר דברים קודם חצות וכוונתו ע"ד הסוד

כד. ותכף ומיד אחר האכילה יתקדשו לקבל עליהם עול מלכות שמים בלב שלם ובנפש חפצה ליחדא שמא דקודשא בריך הוא וכו' ויקראו בנחת ובנעימה קדושה הטעמים של כל ספר משנה תורה מאלה הדברים עד לעיני כל ישראל.

ואשר בא בתעלומות חכמה וסודותיה ראוי לכוין מה נעשה בקריאת ספר משנה התורה הזה בחצי הלילה הראשונה, כי הנה בנעילה של יום הכפורים אנו אומרים חתמ"נו מפני כי מלכות שמים גמרה לקבל כל החמש גבורות שמהגדולה עד נצח וההוד מבית אימה, ובעת ההיא ננעלים דלתות מלכות שמים כי נחתם היסוד בה וחמש גבורות אלו היו מלובשים בנצחה והודה ויסודה דאימה אשר בהם שלשה שמות אהיה במילואותם אלף הי יוד הי, אלף הה יוד הה, אלף הא יוד הא שעולים במספר תנ"ך כמספר חות"ם והוא חותם היסוד בה, ועתה בלימוד משנה התורה בליל הקדושה הזאת נעשה חותם המלכות שבה ומאותה הארה של חותם יסודה שנעשה כבר בנעילה על ידי הג' אהיה מלאים הנזכרים מהארת המלואים שלהם שמספרם עם ג' כוללים מספר משנ"ה נעשה ספר משנ"ה תורה שהוא חותם המלכות לגרש החצונים שלא יתאחזו בה חס ושלום וזהו סוד חות"ם בתוך חות"ם.

בליל הו"ר חותמין הגזרות בחותם שני, וטעם שמסתכלין בלבנה

כה. ועל כן גם עתה חותמים חותם שני לבני אדם אם לחיים אם למות ולפיכך לתקן חותם זה צריך לקרות בחצי הלילה הראשונה כל ספר משנה תורה כי סוד החותם הזה נגמר עד חצות ועיקר הדין הוא בחצי הלילה הראשונה שלכן אותם היוצאים לראות הצלם בלבנה יוצאים אחר חצות כי הלבנה רמז ללבנה העליונה מלכות שמים שבה נעשה החותם ואז בחצות יוצאת להאיר על הארץ כי היא עצמה דנה העולם בסוד יגלו שמי"ם עונו וא"רץ מתקוממה לו, ושם באור הלבנה ממש מראין לו אם נסתלק ממנו הצלם חס ושלום כי היא הוראה על גזירת המיתה שנגזרה עליו ולהיות החיצונים שולטים עליו רחמנא ליצלן.

יבאר שאין הממונים מוציאין גז"ד הפתקים לפועל עד עצרת

כו. וסוד דין זה הוא סוד מסירת פתקי הגזרה ביד השלוחים אבל עם כל זה לא ניתן רשות בידם לגמרי לפעול הדין במסירת הפתקים ההם רק עד יום שמיני חג עצרת כי עדיין הדבר תלוי תוך הזמן הזה שאם יחזור בתשובה שלימה ביום הושענא רבה הדרין פתקין לגבי מלכא, ואמרו הראשונים כי ניסו הדבר באיש אחד שלא ראה צל ראשו ליל הושענא רבה והרבה והפציר בתשובה ותפילה בעת ההיא וחזר וראה הצלם במקומו.

תפלה ע"ד הסוד לליל הו"ר - קודם לימוד משנה תורה

כז. ובספר חמדה גנוזה אשר לי כתבתי נוסח תפילה אחת כוללת כל סוד כוונת קריאת משנה התורה להוציא הכוונה בפה ואעתיקנה כאן למען זכות ליראי ה' ולחושבי שמו אשר באו בסוד ה', להם לבדם לא לזולת וזה נוסחתה.

לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו ליחדא שם י"ה בו"ה ביחודא שלים בשם כל ישראל אנחנו באים באימה ביראה באהבה ללמוד את ספר משנה התורה לתקן את שורשו במקום עליון ולתת נחת רוח ליוצרנו, ויהי רצון מלפניך יְיְיָ אלהינו ואלהי אבותינו שבכח סגולת קריאת ספר משנה התורה הזה ופרשיותיו ופסוקיו ותיבותיו ואותיותיו וטעמיו ונקודותיו ושמותיו היוצאים מראשי תיבות וסופי תיבות ומחלופי תיבות בכלל ובפרט, תפתח פתוחי חו"תם הנעלם חותם המלוכ"ה, ואשר להיות כבר היה בה מעת הנעילה החמש גבורות מבית אימה וחו"תם עד היסוד בה ראשון לצי"ון בכח שלשה שמות אה"יה במילואותם אל"ף ה"י יו"ד ה"י, אל"ף ה"ה יו"ד ה"ה, אל"ף ה"א יו"ד ה"א אשר המה עולים במספר חו"תם ליס"וד אר"ץ ולאמר לצי"ון, עתה בכח סגולת קריאת משנה התורה תטול העט"רה מהארת שלשה שמות אהי"ה המלא אשר בקרבו ובו משנ"ה תורה יבנה כאמור מפי כבודך וא"ני אהיה לה נאום ה' חומ"ת אש סביב ולכבוד אהי"ה בתו"כה מעיין חת"ום באר מים חיים ונוזלים מן לבנון

ועולתה תקפוץ פיה והרשעה כולה כעשן תכלה ותעביר ממשלת זדון מן הא"רץ סגור חותם צר.

ויעלה ויבא יגיע יראה וירצה למודינו לפני כסא כבודך עד שיפוח היום ונסו הצלל"ים ואל תסיר מעלינו צלינו, זכרנו לחיים טובים מלך חפץ בחיים, חתמנו בספר החיים למענך אלהים חיים ושימנו כחותם על יד ימינך וחתום פי שטן ואל ישטין עלינו זעום בו וידום ויעמוד מליץ טוב לצדקנו, ואשר חתום בצרור פשעינו תתהפך כחומר חו"תם ולחו"מת נשגבה, היה נא בעדינו לכפר פשעינו ועונותינו ואל תטרוף עלינו את השעה ותאריך קיצנו עד שנוכל לתקן את אשר פגמנו ולא נאבד, ובזכות ספר משנה התורה לא ימוש ספר תורתך מפינו ונהיה אנחנו וצאצאינו וצאצאי צאצאינו כולנו יודעי שמך ולומדי תורתך לשמה, וזכור נמת עדות לא תשכח מפי זרעו חו"תם תעודה תתיר וסודך שים בלימודך ואת צמח דוד מהרה תצמיח וקרנו תרום בישועתך ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים, והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד אמן כן יהי רצון.

אחר הלימוד יאמרו קדיש בניגון תחנונים ויהגו בסתרי תורה

כח. ואשרי אנוש יעשה זאת לכוין הדברים לשם פועלן וכל המרבה להתחנן הרי זה משובח, ואחר גמר משנה תורה תכף ומיד יאמרו קדיש בניגון תחנונים כמו בראש השנה ויום הכפורים להכניע לבות בני אדם כי הדבר תלוי בתשובה, ואם יקראו ויסיימוה קודם חצות יקראו בסתרי תורה.

מנהג קדמונים ללמוד בלילה זה באדרא זוטא ובפטירת רשב"י

כט. ומנהג חסידים הראשונים ללמוד בזוהר פרשת האזינו באדרא זוטא אשר בה מבואר סוד פרי עץ הדר כפות תמרים ופטירת הרשב"י עליו השלום וסגולתה לקדש את הנפש היפה מאד מאד, ואף באין מבין קריאתה זו היא הילולה ועוררת אהבת ריעים ודודים למעלה רק שיקראנה באימה וביראה מלה במלה ולא בחטיפה פן יהרסו אל ה' חס ושלום.

ובהגיע לפטירת הרשב"י סגולה נפלאה היא מאד להוריד דמעות עליו כי בזה מתכפר עונותיו על דרך שאמרו בזוהר בענין מיתת בני אהרן [93] זה לשונו, ועל דא ביומא דא קרינן אחרי מות שני בני אהרן בגין דישמעון עמא ויצטערון על אבודיהון דצדיקייא ויתכפר להו חובייהו וכל דמצטער על אבודיהון דצדיקייא או אחית דמעין עלייהו קודשא בריך הוא מכריז עליה וסר עוניך וכו' כמו שכתבנו בפרק ו' דיוה"כ.

ראוי ללמוד בעשרה אף בפטירת משה ע"ה ולומר קדיש

ל. אשר מטעם זה נהגו קדמונינו ללמוד באגדה פטירתו של משה רבינו עליו השלום בלילה הזאת לעורר לבות בני אדם ותרדנה עיניהם דמעות עליו כי היכי דתיהוי להם כפרה דזמן כפרה לכל היא, וטוב ללומדה ולומר קדיש עליה כי אף דברי אגדה שהיא ללמד דעת את העם היא סגולה רבה אם יאמרו קדיש עליה כי אמרו במדרש שוחר טוב, [94] בשעה שהחכם יושב ודורש בפני הציבור ועונים עליו אמן יהא שמיה רבה אפילו אם נחתם גזר דינם הקדוש ברוך הוא מוחל להם ומכפר עונותיהם של ישראל.

מאמרי הזוהר שיש ללמוד אחר האידרא

לא. ואחר קריאת האידרא זוטא יאמר אותה התפילה אשר סידרתי וכתבתיה בפרק ד' ליל יום הכפורים כי השעה צריכה לכך, ואחר כך בזוהר פרשת אמור [95] מעניינו של יום תא חזי ביומא דדינא וכו' עד ובעלמא דאתי, ובזוהר פרשת צו עמוד ל"א תנינן בספרא דרב המנונא וכו' עד ישראל שראן ושאר עמין מסיימי.

אחר חצות יאמרו ספר תהלים, והסדר שיאמרו בגמר כל ספר

לב. ואחר כך אחר חצות אחר צאת הלבנה יקראו חמשה ספרים שבתהלים ויכוונו במדת כל ספר וספר, ספר ראשון כנגד הגדולה, והשני הגבורה, והשלישי התפארת, והרביעי הנצח, והחמישי ההוד, ובגמר כל ספר וספר יזמרו זמר המתוקן בהקפות היום, בראשון אברהם איש החסד, ובשני זמר יצחק וכו' להזכיר זכות השבעה אושפיזין קדישין אשר חסו וילונו בצל קורתינו כל שבעת ימי החג, ובספר החמישי שם יכלול ההוד והיסוד והמלכות יחד.

לג. ונמצא כתוב לומר אחר כל ספר וספר מזמור כ"ט הבו לה' בני אלים בסוד האמור בזוהר צו, [96] קול ה' על המים דא אברהם קול ה' בכח דא יצחק וכו' עד סופו, ואחריו מזמור צ"ח מזמור שירו לה' שיר חדש.

כי השיר הזה אומרות פרות הבשן י"ב בקר כשנושאות הארון סוד מלכות שמים למעלה לבית שמש ומגן ה' אלהים, ונקרא עתה שיר חדש כי אז על ידי כן מתחדשת הלבנה שהיתה מכוסה מקודם סוד בכסא ליום חגנו ועתה אין בחינת בירורים ואין שם רק בחינת הוצאת נשמות חדשות.

אזהרה שלא לומר י"ג מדות בסליחות שבין כל ספר וספר

לד. ואחר כך ירבו בתחנונים וסליחות בין כל ספר וספר כמו רחמ"נא ואלהינו שבשמים ודעני לעני"י וה' הוא האלהים וה' עשה למען שמך וכיוצא בזה אולי מן השמים ירוחמו לדונם לכף זכות, רק השמר לך ולא תמרה את אשר הארי"י זלה"ה הזהיר מאד לבלתי אמור היום י"ג מדות [97] פן תעשה העיקר שפל והגבוה השפל, וליודעי ח"ן הדבר פשוט

כי הי"ג מדות בשבתות ובמועדים דומה למניח תפילין בשבתות ובמועדים דומה בדומה אשר הוא נותן טעם לפגם, והמשכיל יבין מן הפסוק עצמו וירד ה' בענן אבל בשבתות ובמועדים מעלין ולא מורידין.

והמשכיל יבין והרוצה ליטול בכחו והודו את אשר לא תשיג ידו מקולקל הוא ולא מתוקן ונמצא קרח מכאן ומכאן והלואי לא יענש בשגם הוא נותן טעם לפגם, ואם בעל נפש אתה ראה להחסיר ולא להעדיף דשב ואל תעשה עדיף והיית רק עסוק בסדר אשר גבלו ראשונים, וכדאי הם הרחמים והסליחות מצורף עם קריאת התהלים לכפר כל עון אשמה כי סגולת תהלים רבה היא מאד לקורא אותם בנחת מלה במלה בכוונה שלימה כפי כחו לכפר על נפשו כמו שהארכנו בפרק ד' ליל יום הכפורים כי על כן באו בכוון בארבעה מזמורים הראשונים ש"ו תיבות במספר כפו"ר להורות כי סגולתם לכפר ולהיות כו"פר נפש, ועל כן יאזור כגבר חלציו בקריאתם כהוגן וכשורה בנעימה קדושה כי טוב מעט בכוונה מהרבות בלא כוונה.

בשחרית הו"ר ילבשו בגדי לבן, ואזהרה לישנים באור הבוקר

לה. ובאור הבקר ילבש בגדים לבנים כמו ביום הכפורים וישכים לבית הכנסת ויזהר מאד שלא להפסיק אחר סדר הלימוד בדברים רק יחבר אל הלימוד תכף ומיד השכמת בית הכנסת ולא יסיח דעתו מקדושת היום כי נורא מאד, ומכל שכן שלא לישן באשמורת הבוקר אחר גמר סדר לימודו כאשר עשו רבים מעמי הארץ כי עיקר הכל לחבר לילה ביום כל הימים וכל שכן וקל וחומר ביום הזה המיחלים לחסדו, וחלילה לישראל מן הכיעור ומן הדומה לו להתעסק כל הלילה בתיקון השכינה ובמוטב התיקון ירחקו מלעשות התיקון בשלימות חלילה, וכל שכן הקוטפים מלוח עלי שיח בתוך הלימוד או בין הלימוד לתפילה כי בודאי שורש רתמים לחמם וקרובים לתת חיל ועוז לחיצונים להתאחז במקום הקדוש חס ושלום.

על כן שומר נפשו יחזק במעוזו לבלתי תת דומי לו בתורה ובתפילה ובתחנונים מאז הלילה ועד אחר גמר סדר התפילה, ולעולם יתן בלבו בעתות כאל פן חס ושלום סר צילו מעליו ושמירה העליונה נעדרה ממנו והוא נמסר ביד החיצונים להמיתו ויחרד האיש וילפת וישוב אל ה' וירחמהו ואל אלהינו כי ירבה לסלוח.

ובכן בתתו אל לבו כאלה לא יחוש על חולשת גופו וצער השינה כי מי הוא זה ואיזה הוא אשר לא יסבול עול לילה אחד להציל את נפשו ממות אף כי ירגיש צער רב תהיה נחשב לו כעינוי, כי מן הדין היה ראוי להתענות כהיום הזה אכן להיותו יום טוב אין ראוי להתענות ממש, ובבואו לפני אלהיו נדכה ונחלש מאשר נדד שינתו מעיניו כל הלילה

לעינוי תחשב לו כי חנון ורחום הוא ולא בזה ולא שיקץ ענות עני ולא הסתיר פניו ממנו ובשועו אליו שמע.

ראוי להימנע מלטעום בסעודה שעושין באשמורת הו"ר

לו. ועל כן לא טוב עשו רבים מבני ישראל הקובעים סעודה ממיני מתיקה ומיני משקים לגומרה של תורה בלילה הזאת באשמורת הבקר, והאיש הירא אל יטעם מאומה ויכוין זה לענות נפש בצד מה כהיום הזה והוא יהיה בעוזריו כי הדבר תלוי בתשובה בזמן הזה כי משם והלאה אין תקוה וכן ראוי לנהוג כל איש הירא.

ואם יש בידו למחות ימחה באותם השותים במזרקי שכר וסועדים אל לבם באכילה ושתיה ביותר כי עליהם נאמר ואותי השלכת אחרי גווך, ואחרי אכלם ושתה איך יהיו נכנעים וחרדים בתפילתם כהיום הזה כי יש לחוש אדרבא פן יהרסו לאומרה בקלות ראש ישתקע הדבר ולא תהיה כזאת בישראל, ובפרט אותם שישנו בלילה בתוך הלימוד ואוכלים אחרי שינתם אין להם על מה שיסמוכו ועוברים על לא תנח"שו ולא תאכלו על הדם כנודע מדברי הזוהר, וראוי להודיעם אולי ישמעו וייראו לפחות להחמיר על עצמן כהיום הזה למען יעמדו בתפילתם נכנעים ומעונים ביראת ה' על פניהם.

בתפלות היום יכוין להעלות כל התפלות הפסולות

לז. והנה ראוי לכל אדם להזהר מאד מאד בתפילת היום הזה לאומרה בהכנעה ובכוונה לטוב לו ולהטיב לכל העולם ולכוין בה לתקן את אשר עוות בכמה תפילות שוא בלי כוונה כגוף בלי נשמה והם תפילות פסולות ונדחות מפרגודא דמלכא עד ישוב ויתפלל בכוונת הלב ואז יעלו הנידחות עם המתקבלות כמו שהארכנו בזה בכמה מקומות, ועל כן ביום זה יכין עצמו לכך ובתפילתו תהיה מגמת פניו להעלות כל תפילותיו יחד להעשות כתר ועטרה לראש מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא והמה יהיו בעוזריו להיות מליצי יושר בעדו ובעד ביתו להכינו ולסעדו ולהיות נכתב ונחתם בספר צדיקים לחיים טובים ולשלום.

פסוד"ז בהו"ר יאמרו בניגון יוכ"פ, ומדליקין נרות שנשארו מיוכ"פ

לח. ואף כי קדוש היום לאלהינו אין להרבות מזמורים רננו צדיקים והנמשכים בסדר הזמירות, ויום הזה שוה לענין התפילה וסדרה כמו שאר ימי חול המועד, זולת שלסיבת שהוא יום של מסירת הפתקין כנזכר לעיל והוא יום נורא ואדיר ראוי לאומרם בנעימה קדושה ובניגון ימים נוראים להכניע לבות בני אדם, וכן להרבות נרות בבית הכנסת יען כי נר ה' נשמת אדם שלכן ראוי להדליק שיירי הנרות הנשארים מיום הכפורים מהטעם

שכתבנו שם לזכרון לפני ה' לרחם על נשמתינו נר ה' ואין בדבר הזה העדר, מי יתן בכל יום ירבו בנרות.

יבאר שאין להוסיף מזמורי שבת וסדר נשמת למזמורי הו"ר

לט. אבל ריבוי המזמורים מה שלימות נמצא שם שהרי אפילו במזמורים שמרבים ביום הכפורים ערערו כמה מחסידים הראשונים עליהם כי אין בהם צורך ולא תועלת נוסף לענין התפילה ואדרבא הם שלא כענין כי אין הסדר של המזמורים בכל ימים טובים רק בסדר של שבת, והטעם של אותם המזמורים כבר הארכנו בפרקי שבת בשם הזוהר פרשת תרומה מה עניינם ומה טעם יש בם, ומכל שכן דאין לומר נשמת כל חי וכו' שהרי אין נתוסף באדם נשמה יתירה.

הכי אחי אתה איש חכם אתה הט אזניך ושמע דברי חכמים להחסיר ולא להעדיף דשב ואל תעשה עדיף כאשר כתבנו זה פעמים, ואם בבית הכנסת נוהגים להרבות במזמורים ובהפסק אמירת נשמת כל חי בין הזמירות ליוצר, בדבר אשר כזה מותר לפרוש מן הציבור והיית רק עסוק בסדר התפילה הישרה והנכונה המתוקנת ומיוסדת בסדר מעלות עליונות, ולא נאמרו כל השיעורים הללו אלא למצניעיהן מפני המחלוקת כאשר הזהרתיך בכמה מקומות.

בפסוקי דזמרה בחוה"מ והו"ר יאמרו מזמור השמים מספרים

מ. רק את הדבר הזה אודיעך את אשר קיבלתי מפי מקובלים נאמנים אשר קבלו וקיימו לומר בסדר הזמירות מזמור השמים מספרים כבוד אל ביום הזה וכן בכל ימי חול המועד שאין מניחין תפילין, שמענוה ואתה דע לך.

אזהרה שלא להוסיף במוסף היום נוסחאות מתפלת ר"ה ויוכ"פ

מא. אכן מה שכתוב במחזור רומניא לומר בתפילת מוסף זכרנו לחיים ומי כמוך ובכן תן כבוד וכו', ישתקע הדבר ולא תעשה כזאת בישראל ויש למחות בידם, רק ראוי ונכון להוריד אדם חשוב וחסיד לתפילת מוסף כמו בראש השנה ויום הכפורים שיעורר לב כל הקהל אל הכוונה באימה וביראה כמו ביום הכפורים.

סדר ז' הקפות שעושין ביום הושענא רבה

מב. ואחר תפילת שמונה עשרה יברכו על הלולב בסוכה אם אפשר ואחריו ההלל בנעגועו ותכף ומיד יסמכו אליו השבע הקפות אל התיבה זכר למקדש כמו ששנינו [98] בכל יום מקיפים את המזבח פעם אחת וכו' ואותו היום מקיפים את המזבח שבע פעמים וזה סידורם, הקפה א' חסד לאברהם, הקפה ב' פחד יצחק, הקפה ג' תפארת ישראל, הקפה ד' משה בנצח, הקפה ה' אהרן בהוד, הקפה ו' יוסף הצדיק, הקפה ז' דוד במלכות.

והשמר לך ואל תשנה מסדר זה כי שגו בחוזה כת של הקודמין המדפיסים אשר המה מייחסים למשה הקפה ה' ואל אהרן הקפה ו' וזה טעות גמור, ונוסח הפזמון יוכיחנו כי בפזמון זכות משה יתנו הנצח למשה וההוד לאהרן וסדר הכתוב הוא הגדולה והגבורה והתפארת והנצח וההוד והשישי כפי הסוד כ"י כ"ל כמספר יסו"ד וכן בתרגומו דאחיד בשמיא וארעא ולכן אין לשנות מסדר אשר סידר הכתוב, ובכל הקפה והקפה יאמר הפזמונים להזכיר זכרון אבותינו הקדושים.

סוד ההקפות ביום הושענא רבה

מג. וגם כל פרט ופרט הנעשה כהיום הזה הן בדיבור דהיינו אמירת הפזמונים הן במעשה בלולב הן האדם עצמו העושה אלה, כל אחד ואחד ממשיך בחינה אחת כמבואר בדברי רבינו זלה"ה כי הנה על ידי הקפות ימי החג המשכנו המקיפין של החסדים דו"ק דז"א התחתונים ועל ידי נטילת לולב נכנסו החסדים הפנימיים דו"ק התחתונים וכן החסדים של בינה הפנימיים נכנסו קודם חג הסוכות והמקיפין שלהם נכנסו על ידי הסוכה, ואמנם עתה בהושענא רבה אנו מחברים כל בחינות המקיפין של כל החסדים ביחד על ידי שלש בחינות, בחינת אדם עצמו המקיף בגופו את התיבה ובחינת דיבור הפזמונים בעת ההקפות ובחינת הלולב שאדם מוליך בידו בעת ההקפה הרי שלשה דברים שסימנם אד"ם נוטריקון אדם דיבור מעשה.

והנה שלש בחינות מקיפין הם, אחד הוא המקיף של החסדים שבדעת הבינה, והשני הוא בחינת המקיף של החסדים דז"א בבחינת שורשם העליון שהוא בדעת ז"א ומשם אנו ממשיכים אותם המקיפים להאיר למלכות שהיא התי"בה, והשלישי הם המקיפים בבחינת התפשטותם בו"ק שלו, וראוי להבאים בסוד ה' לכוין כי על ידי גוף ה"אדם עצמו המקיף הוא ממשיך המקיף דגופא דז"א סוד שם מ"ה גימטרייא אד"ם, ובדיבור מהפזמונים יכוונו להמשיך המקיפים של הבינה כי הבינה היא המוציא קו"ל ודיבו"ר ממנה, ובמעשה הוא הלולב שהוא מעשה שמוליכו בידו ממש יכוונו להמשיך המקיפין של חסד דז"א כמו שביארנו לעיל בסוד הלולב שהוא לעורר השרשים עליונים שבדעת ז"א כנז"ל באופן כי כל שבע הקפות אלו כל אחת מהנה אנו מכוונים לחבר שלש בחינות המקיפין הנזכר וכפי החסד המתפשט בכל הקפה צריך לכוין השלש בחינות בשמותם הראויים להם כמבוארים בדברי הרב זלה"ה.

תפלה ע"ד הסוד לומר קודם ז' הקפות

מד. ואנכי תקנתי נוסח תפילה אחת לאומרה קודם כל הקפה והקפה בכל פרטי השמות הראויים לכוין בשלש הבחינות הנעשות בכל הקפה והקפה בפני עצמה ומגי"ני אר"ץ להוציא הכוונה בפה ליודעי דעת הבאים בסוד ה', להם ולא לזולתם וזה סידרן.

לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו ורחימו ודחילו ליחדא שם י"ה בו"ה ביחודא שלים בשם כל ישראל הנה אנכי בא להקיף את התיבה שבה ספר התורה דוגמא עליונה זעיר ונוקביה יחדיו זכר להקפת המזבח נוקבא קדישא נקבה תסובב גבר, ובכח סגולת שיר ושבחה הלל וזמרה דבר דבור על אופניו בהקפתי, אנא אל עליון גומל חסד"ים טובים תהי מושך חסד א"ל מקיף חסד שבחסד שבדעת אימא שבו שם ס"ג יוד הי ואו הי ששורשו יי"אי כמספר א"ל, ומעשה ידינו כוננה עלינו בלולב להמשיך חסד א"ל מקיף חסד שבדעת ז"א שבו שלשה שמות יה"ו במלואותם יו"ד ה"י וי"ו, יו"ד ה"י וא"ו, יו"ד ה"א וא"ו ששלשה שורשיהן בפשיטותם כמספר אל, ואסובבה את מזבחך ה' להמשיך חסד אל מקיף חסד דו"ק דז"א אשר בו שם מ"ה יו"ד ה"א וא"ו ה"א אשר משלשה אלפי"ן שבו מאירים שלשה שמות אהי"ה במילואותם ביודי"ן שג' שורשיהם שמות אהי"ה בפשיטותם עולים במספר שם ס"ג יו"ד ה"י וא"ו ה"י ששורשו יא"יי כמספר אל, ג' המה מג"ן עזר"ך מלכות"ך כל עולמים. (פירוש בסוד מלך עוז"ר ומושיע ומגן).

ובהקפה שניה תהי מושך חסד א"ל מקיף חסד שבגבורה שבדעת אימא שבו שם ס"ג ששורשו יי"אי כמספר א"ל, ומעשה ידינו כוננה עלינו בלולב להמשיך חסד א"ל מקיף חסד שבגבורת דעת ז"א שבו שלשה שמות יה"ו במילואותם, ה"י וי"ו יו"ד, ה"י וא"ו יו"ד, ה"א וא"ו יו"ד ששלשה שרשיהם בפשיטותם כמספר א"ל, ואסובבה את מזבחך ה' להמשיך חסד א"ל מקיף חסד שבגבורת ו"ק דז"א שבו שם מ"ה, יו"ד ה"א וא"ו ה"א אשר מג' אלפי"ן שבו מאירים ויוצאין שלשה שמות אהיה במילואותם בההי"ן ששלשה שרשיהם אה"יה בפשיטותם עולים שם ס"ג ששורשו יי"אי כמספר א"ל, ג' א"ל המה מג"ן עזרך מלכותך מלכות כל עולמים.

ובהקפה שלישית בכח הדיבור תהי מושך חסד א"ל מקיף חס"ד שבתפארת שבדעת אימא שבו שם ס"ג ששורשו יי"אי כמספר א"ל, ומעשה ידינו כוננה עלינו בלולב להמשיך חסד א"ל מקיף חסד שבתפארת שבדעת ז"א שבו שלשה שמות יה"ו במילואותם, וי"ו יו"ד ה"י, וא"ו יו"ד ה"י, וא"ו יו"ד ה"א ששלשה שרשיהם בפשיטותם כמספר א"ל, ואסובבה את מזבחך ה' להמשיך חסד א"ל מקיף חסד שבתפארת ו"ק

דז"א שבו שם מ"ה יו"ד ה"א וא"ו ה"א אשר מג' אלפין שבו מאירים ויוצאים שלשה שמות אהיה במילוי אלפי"ן ששלשה שרשיהם בפשיטותם עולים שם ס"ג ששורשו יי"אי כמספר א"ל, ג' א"ל המה מג"ן עזרך.

ובהקפה רביעית בכח הדיבור תהי מושך חסד א"ל מקיף חסד שבנצח שבדעת אימא שבו שם ס"ג ששורשו יי"אי כמספר א"ל, ומעשה ידינו כוננה עלינו בלולב להמשיך חסד א"ל מקיף חסד שבנצח שבדעת ז"א שבו שלשה שמות יה"ו במילואותם יו"ד וי"ו ה"י, יו"ד וא"ו ה"י, יו"ד וא"ו ה"א ששלשה שרשיהם בפשיטותם כמספר א"ל, ואסובבה את מזבחך ה' להמשיך חסד א"ל מקיף חסד שבנצח שבו"ק ז"א שבו שם מ"ה יו"ד ה"א וא"ו ה"א אשר משלשה אלפין שבו מאירים ויוצאים שלשה שמות אהי"ה במילוי ה"א ראשונה ביודי"ן ואחרונה באלפי"ן ששלשה השמות אלו בפשיטותם עולים כמספר שם ס"ג יו"ד ה"י וא"ו ה"י ששורשו יי"אי כמספר א"ל, ג' א"ל אלה מג"ן עזרך מלכותך מלכות כל עולמים.

ובהקפה חמישית בכח הדיבור בהקפתי תהי מושך חס"ד א"ל מקיף חסד שבהוד שבדעת אימא שבו שם ס"ג ששורשו יי"אי כמספר א"ל, ומעשה ידינו כוננה עלינו בלולב להמשיך חסד א"ל מקיף חסד שבהוד שבדעת ז"א שבו שלשה שמות יה"ו במילואותם, ה"י יו"ד וי"ו, ה"י יו"ד וא"ו, ה"א יו"ד וא"ו ששלשה השמות אלו בפשיטותם עולים כמספר שם ס"ג ששורשו יי"אי כמספר א"ל, ואסובבה את מזבחך ה' להמשיך חסד א"ל מקיף חסד שבהוד שבו"ק דז"א אשר בו שם מ"ה יו"ד ה"א וא"ו ה"א אשר מג' אלפי"ן שבו מאירים ויוצאים שלשה שמות אהי"ה במילוי ה"א ראשונה בההי"ן ואחרונה באלפי"ן ששלשה שמות אלו בפשיטותם עולים כמספר שם ס"ג ששורשו יי"אי כמספר א"ל, ג' א"ל אלה מג"ן עזרך מלכותך מלכות כל עולמים.

ובהקפה שישית בכח הדיבור תהי מושך חסד א"ל מקיף כללות החמש חסדים שביסוד שבדעת אימא שבה שם ס"ג ששורשו יי"אי כמספר א"ל, ומעשה ידינו כוננה עלינו בלולב להמשיך חסד א"ל מקיף כללות החמש חסדים שביסוד שבדעת ז"א שבו שלשה שמות יה"ו, וי"ו ה"י יו"ד, וי"ו ה"י יו"ד, וי"ו ה"י יו"ד ששלשה השמות יה"ו אלה בפשיטותם עולים שם ס"ג ששורשו יי"אי כמספר א"ל, ואסובבה את מזבחך ה' להמשיך חסד א"ל מקיף חסד כללות החמשה חסדים שביסוד שבו"ק ז"א שבו שם מ"ה, יו"ד ה"א וא"ו ה"א שמשלשה אלפי"ן שבו מאירים ויוצאים שלשה אהי"ה במילוי ה"א ראשונה באלפי"ן ואחרונה באלפי"ן ששלשה שמות אהי"ה אלה בפשיטותם יעלו שם ס"ג ששורשו יי"אי כמספר א"ל, שג' א"ל אלה מג"ן עזרך מלכותך מלכות כל עולמים.

ובהקפה שביעית בכח הדיבור תהי מושך מקיף חסד א"ל כללות ה' חסדים דמלכות שבדעת אימא שבה שם ס"ג ששורשו יי"אי כמספר א"ל, ומעשה ידינו כוננה עלינו בלולב להמשיך חסד א"ל מקיף כללות הה' חסדים שבמלכות שבדעת ז"א שבו שלשה שמות יה"ו במילואותם, יו"ד ה"ה ו"ו, יו"ד ה"ה ו"ו, יו"ד ה"ה ו"ו אשר כל אחד מהם עולה מ"ב, ומספר שלשתם עולים ריבוע א' א"ד אד"נ אדנ"י כתר מלכות תעטרה, ושלשה שמות יה"ו אלה בפשיטותם עולים ס"ג ששורשו יי"אי כמספר א"ל ואסובבה את מזבחך ה' להמשיך חסד א"ל מקיף כללות הה' חסדים שבמלכות שבו"ק ז"א שבו שם מ"ה, יו"ד ה"א וא"ו ה"א שמשלשה אלפין שבו מאירים ויוצאים שלשה שמות אהי"ה במילוי הה' ראשונה באלפי"ן והאחרונה בההין ששלשה שמות אלה בפשיטותם יעלו שם ס"ג ששורשו יי"אי כמספר א"ל, ג' המה מג"ן עז"רך מלך עו"זר ומושיע ומ"גן.

ומאשר יומשך היום בשכינת עוזיך החזק מגן וצינה וקומה בעזרתינו, מגיננו ראה אלהים והבט פני משיחך, כי לה' מגיננו ולקדוש ישראל מלכנו, אקרא לאל"הים עלי"ון לאל גומר עלי, א"ל נערץ בסוד קדושים רבה ונורא על כל סביב"יו, מזמור לאסף א"ל אלהים ה' דיבר ויקרא ארץ ממזרח שמש עד מבואו, א"ל ה' ויאר לנו אסרו חג בעבותים עד קרנות המז"בח, ובח"סדך תצמית אויבינו אויבי בנפש יקיפו עלינו והאבדת כל צוררי נפשינו כי אנחנו עבדיך, ועל ידי שבע הקפתינו היום תעקר ותשבר שבעה שרי שבעים אומות אשר כל אחד מהם כולל עשר שרי עם ועם והרשעה כולה כעשן תכלה ותעביר ממשלת זדון מן הארץ כמו שנאמר עד עקרה ילדה שבעה ורבת בנים אומללה ויהי חסד"ך ה' עלינו כאשר יחלנו לך, זכרנו ה' אלהינו בו לטובה ופקדנו בו לברכה והושיענו בו לחיים טובים, זכרנו לחיים מלך חפץ בחיים, חתמנו בספר חיים למענך אלהים חיים, וברך לחמנו ומימינו וברך עלינו ה' אלהינו את השנה הזאת לטובה ולברכה לששון ולשמחה לפרנסה ולכלכלה ובגשמי חיים תחיה אדמה ובגשמי טובה תטיב אדמה ובגשמי ישועה תושיע אדמה ותהי אחריתה חיים ושלום ושובע וישועה ונחמה, שובה ה' חלצה נפשי הושיעני למען חסדך, קומה עזרתה לנו ופדנו למען חסד"ך, ובנה ביתך כבתחלה וכונן מקדשך על מכונו ושמחנו בתקונו ונסובבה את מזבחך ה' בקול רנה ותודה המון חוגג, יראו עינינו וישמח לבנו אמן כן יהי רצון.

אחר כל הקפה יאמרו מזמור כ"ט ופסוקי מידות הימים

מה. ואחר כל הקפה והקפה טוב לומר מזמור כ"ט הבו לה' בני אלים שבעה קולות ולכוין שיש בו ח"י אזכרות וז' פעמים ח"י גימטריא א' א"ד אד"נ אדנ"י כתר מלכות,

וגם לומר פסוק אחד בכל הקפה והקפה כמדתה וכתבתים לעיל בפרק ד' בסוף תפילת הסוכה קחם משם.

מעלת הכוונה בפשטיהן וסודותיהן של המצוות בעת עשייתן

מו. ואשרי אנוש יעשה זאת לכוין את הדברים לשם פועלן ואין ספק כי חס"ד יסובבנו יצרנו כאישון עינו ויתוקן מה שבחטאו נסתלקו החסדים למעלה, ועל ידי מעשה היום הזה בפרט וכלל כל ימי החג הקדוש הזה כי כולו מלא חסדים ימשיך החסדים ויומתקו כל הדינין אשר הגביר בחטאו ואשמו ובלבד שיכוין לבו לכך.

ואף מי שלא בא בסוד ה' יכוין בלבו כפי כח ידיעתו כי כל אלה הדברים הנעשים פה עמנו היום הם דוגמא של מעלה להטיב לעליונים ולתחתונים וחסד ה' מלאה הארץ ולתקן כל מה שסילק חסד עליון והגביר הדין הקשה בעולם, ויחשוב במחשבתו שלא נעלם ממנו שיש עוד פנימיות ענייני הסוכות ויהיה לבו לשמים בתחנה ובקשה שיהיו לרצון מעשיו כאילו כיוון כל אלה, וכבר תקנתי לך נוסח תפילה על זה לצרף כוונתך עם היודעים והמכוונים כתבתיה למעלה בפ"ד קחנה משם.

מז. וזה עיקר גדול במעשה העבודה לבלתי עשות הדברים מצות אנשים מלומדה כי אם להבין טעמי המצוה כפי ידיעתו אם כפשטו אם בפנימיותו ובזה יבא לתת לבו לשמים במעשה עבודתו לעשות הדברים לשם פועלן באימה וביראה בקדושה ובטהרה, ולאשר חננו ה' דעת להבין ולהשכיל ישתדל בכל כוחו להבין דבר לאשורו תחילה כפשוטו ואף ואשר בתוכו רצוף אהבה סוד הדבר בנעלמים ויתעדן בדשן נפשו כאשר יינק מסוד תנחומיה וירגיש בעצמו תוספת קדושה על קדושה ויראה ורעד יבא בו, ומובטח שלא יבלבלוהו מחשבותיו בעת עשותו מצוות קונו כי אין היצה"ר מתגרה אלא במי שלבו פנוי בהבלי העולם הזה, ואף כי כח החכמה האלהית וכוונתו בה בכל מצוה אשר יעשה יכרית וישמיד קוצים מן הכרם והרשעה כולה כעשן תכלה ישפילה ישפילה עד עפר ודגל הקדושה על כן ירים ראש.

ונוסף גם הוא כי בחקרו בטעם הדברים ופנימיותן וסודן יעשה הדברים כתקונן לא יוסיף ולא יגרע מדעתו מאומה ביודעו כי כל המוסיף גורע ומבלבל ומקלקל סדר מעלות המדות עליונות כענין שכתבנו לעיל על הקוראים היום מדות י"ג וכן בכמה מקומות שתוקעים בשופר בסליחות היום הזה, כי עין הבא בסוד ה' וראה מאורות תשורינו כי ראוי למנוע כל עניינים הללו יען הם דברים נותנים טעם לפגם חס ושלום.

יבאר שלא יטול ההושענות עם הלולב ביום הו"ר או יקיף בהן

מח. וכן המשכיל יבין על מ"ש הפוסקים ליטול ביום הושענא רבה הערבה עם הלולב בשחרית בשעת הנענוע ובשעת הקפה, וכן מי שאין לו לולב להקיף בערבה כי ראוי למנוע כל זה ובפירוש אמרו בזוהר צו דף ל"א ע"ב בקיצור זה לשונו, ולסחרא ז' מינין [99] לרוואה להאי מזבח ממיא דיצחק ע"כ, הנה בפירוש אתמר לסחרא ז' מינין כי צריך להקיף המזבח בז' מינין בלבד ולא בערבה.

וטעמו מפורש לבקיאים בסדר הדברים איך המה כי כל עיקר מצות הלולב והנענועים וההקפות להמשיך את החסדים ואחר גמר המשכת החסדים בשכינת עוזנו במצות הערבה אנו מעוררים החמש גבורות דאימא שקיבלה מקדם ביום הכפורים ועתה אנו מעוררים אותה כדי שתעשה בה כלי ותהיה מוכנת לייחוד הקדוש ביום שמיני עצרת ועד שיושלמו כל בחינות החסדים אין ראוי לעורר הגבורות, ובנענועים וההקפות של יום הזה בעוד שנכנסים החסדים אין ראוי לעורר הגבורות.

סדר חבטת ערבה ואזהרה שלא יחבוט יותר מה' חבטות

מט. ועל כן שומר נפשו יזהר שלא ליטול הערבה עם הלולב וגם שלא להקיף בה את התיבה כשאין לו לולב כי הוא פוגם חס ושלום, ואין ליטול אותה רק אחר קדיש תתקבל כי אז הוא גמר החסדים בה ואז יטול הערבה לעורר החמש גבורות, וכנגד החמש הגבורות האלה יטול בידו חמשה בדי ערבה בלבד לא פחות ולא יותר וכן בחבטה לא יחבוט רק חמש חבטות כנגד חמש גבורות כי בכל פעם ניתן לה גבורה אחת ויכוין בכל הכאה אות אחת מה' אותיות מנצפ"ך כי הם סוד ה' גבורות נוקבין.

ע"פ סוד אין לחבוט אלא בקרקע, וכוונת החבטה ע"ד הסוד

נ. וצריך לחבוט דוקא בקרקע שהוא מלכות בסוד אסתר קרקע עולם היתה לפי כי לה הם ניתנות כדי שיהיו ממותקות על ידי החבטה ולכן יכוין בשעת החבטה בשם ט"ל, יו"ד ה"א וא"ו גימטרייא ט"ל סוד ט"ל אורו"ת טלך להאיר ולמתק חמש גבורות הנזכרות.

בשעת החבטה יאמר חביט חביט ולא בריך וסודו

נא. ונכון לומר בעת החבטה חביט חביט ולא בריך.

שר"ת בגימטרייא כ"ד וס"ת ט"ל להמשיך טל אורות למלאות כד זה כמה דאמר ותמלא כדה ותעל כמ"ש בתיקונים, [100] וערבה בגימטרייא זר"ע שה"ס מ"ן ובגימטרייא עז"ר כנגדו להכין אותה שתהיה עזר כנגדו כמ"ש הרב ז"ל.

תפלה כוללת הכוונות לומר בעת חבטת הערבה

נב. ואנכי תקנתי נוסח תפילה לאומרה בעת חבטת הערבה כוללת כל הכוונה הנזכרת וזה נוסחתה.

לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו ליחדא שם י"ה בו"ה ביחודא שלים בשם כל ישראל הנה אנכי בא לקיים מצות ערבה יסוד נביאים הראשונים אשר שרשם פתוח אל ערב"י הנח"ל לתקן את שרשה.

ויהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו אל עליון רוכב בערבות הבוחר בנביאים טובים ובמנהגיהם הטובים, ויהי נועם ה' אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו, ועל ידי חביטת חמשה בדי ערבה חמש פעמים בקרקע מול חמש אותיות מנצ"פך גבור"ות אד"ני אלהים, אנא בכח סגולת ערבה זו יעוררו חמש גבורות שכינת עוזך ובמ"תק שפת"ים תוסיף לקח חמש גבורות ממותקות במתק האור טל אורות טליך שם יוד הא ואו העולה ט"ל, וככלה תעדה כליה להתייחד עם דודה באהבה ואחוה וריעות וזרו"עיה תצמיח זר"ע קדש מצבתה לעז"רת ה' בגבו"רים ותוכה רצוף אהבה בש"פתים ישק נשיקין רחימין דמתחבקן.

א'בא בגבו"רות אד"ני אלהים אזכיר צדק"תך לבדך. ד'ור לדור ישבח מעשיך וגבו"רתיך יגידו. נ'הר פלגיו ישמחו עי"ר אלהים קדוש משכני עליון. י'פיפית מבני אדם הוצק חן בשפת"ותיך על כן ברכך אלהים לעולם. מ'י ימלל גבו"רות ה' ישמיע כל תהלתו. נ'כבדות מדובר בך עיר האלה"ים סלה. צ'מאה נפ"שי לאלהים לאל חי מתי אבא ואראה פני אלהי"ם. פ'קדת האר"ץ ותשוקקיה רבת תעשרנה פלג אלהים מלא מים תכין דגנם כי כן תכינה. כ'סאך אלהים עולם ועד שבט מישור שבט מלכ"ותך.

ולי אני עבדך בן אמתך המתנפל לפניך תשפיע לי משם אור החיים וגם עד זקנה ושיבה אלהים אל תעזבני עד אגיד זרועך לדור לכל יבא גבור"תך, ואל תקחני מהעולם הזה קודם זמני עד מלאת ימי שנותינו בהם שבעים שנה ואל תדיחני מפני שום אדם שבעולם ותאריך ימי ושנותי בטוב ובנעימים דשנים ורעננים, ואוצרך הטוב תפתח להשביע מים נפש שוקקה ורוה פני תבל ושבע את העולם כולו מטובך ומלא ידינו מברכותיך ומעושר מתנות ידך, וקיים בנו מקרא שכתוב יפתח ה' לך את אוצרו הטוב את השמ"ים לתת מטר אר"צך בעתו ולברך את כל מעשה ידך, ופקדנו בפקודת ישועה ורחמים עוררה את גבו"רתך ולכה לישועתה לנו ושא נס לקבץ גליותנו ומלך ביפיו תחזינה עינינו, גדול כבודו בישועתך הוד והדר תשוה עליו, עתה ידעתי כי הושיע ה' משיחו יענהו משמי קדשו בגבו"רות ישע ימינו אמן כן יהי רצון.

יבאר שלא יטלו בהושענות יותר מה' ערבות

נג. ומתוך כל זה תבין ותשכיל סכלות המון העם בנטילת הערבה כי כל המרבה ליטול ערבה מרובה באגודתו ישבח מעשיו ובעת החבטה ותבקע הארץ לקול החבטה ומי בקש זאת מידם, אבל ראוי להודיעם כי אינן צריכים רק חמשה בדי ערבה והשאר בטל.

רמזי מוסר והתעוררות תשובה מחבטת הערבה

נד. וגם שלא להכות דרך סכלות רק לתת אל לבם גם לפי הפשט רמז הדבר לכל איש ישראל כי מאחר שהיום הזה להם לזכרון לפני ה' למסור הפתקין שלהם ראוי כל אדם להכנע לבבו הערל לפני אלהיו ולומר מה אנו מה חיינו מה חסדנו מה צדקנו מה כוחנו מה גבורתנו כי אין בנו לא תורה ולא מצוות ולא מעשים טובים, לערבה דמינו שאין בה לא טעם ולא ריח וכיצד יהיה תקוננו על ידי חבטה בקרקע לחבוט עצמינו מתענוגי העולם הזה והבליו כמו שאמרו [101] פת במלח תאכל וכו' ועל הארץ תישן וכו'.

וגם יתן אל לבו מה שאמרו חז"ל [102] ערבה הדומה לשפתים זכור יזכור מה שפגם בשפתים בלשון הרע ונבלות ודברים בטלים ושבועות לשוא ולשקר וכי העונש שלו להיות נכרת כמו שנאמר יכרת ה' כל שפתי חלקות כי על כן יהיה דוגמא לערבה שהיא נכמשת לאלתר כמ"ש ז"ל ואם כן מה תקנה ימצא לזה, אלא אמרו חכמים סיפר כבר כרתו דוד ברוח הקדש שנאמר יכרת ה' כל שפתי חלקות אלא ילך אצל חכם וילמוד אותו להשפיל עצמו שנאמר וסלף בה שבר ברוח, ואל זה הרמז בא ענין חבטת הערבה הדומה לשפתים בקרקע רמז כי ישפיל נפשו עד עפר.

נה. וגם יש בה רמז לעדת ישראל להזכיר רחמי האל יתברך אשר גמלם ברחמיו וברוב חסדיו, כי הנה בראש השנה היה הקטרוג גדול על כל ישראל כמו שאמרו בזוהר בפסוק ויבאו בני האלהים להתיצב על ה' ונוסף עוד ביום הכפורים כי אז שבעים שרי אומות העולם מקטרגים על ישראל ואומרים הללו עובדי ע"ז וכו', ולכן נעשתה מדת הדין ויש שנכתבו למיתה והנשאר נמסרו הפתקין ביד השטן ולכן אין עוד קטיגורים, ועל זה קבעו היום ערבה הדומה לשפתים לרמוז כי יסכר פי דוברי שקר ביום זה ואין להם עוד לפתוח אותם שפתים דולקות, ולכן צריך לחבוט אותה בקרקע דווקא ולהיות חמשה בדים לפי שהם קמים על ה' כי בני האלהים הם קטרגו ולכן זה השם של אלהי"ם יפקוד עליהם במרום וישפילם ישפילם עד עפר, וגם כי הם חמשה מינים כמו שאמרו בזוהר פרשת בראשית [103] עמלקים רפאים וכו' וכנגדם חמשה בדים כמ"ש המפרשים עליהם השלום.

סגולת המניח ד' מינים בביתו ואיסור ביזיון ע"פ ספר "סדר היום"

נו. ואחר התפילה יקח הלולב עם מיניו ויתן אותם במקום מיוחד בביתו, ושמענו בשם הראשונים שיש בזה סגולה להיות למשמרת הבית להנצל מכל צרה וגם מכל נדנוד עבירה, ואל ישליך ויזרוק לאשפה אחר שהם רומזים לענין גדול כאשר הארכנו למעלה אין לנהוג בהם מנהג בזיון.

נז. וחסידים הראשונים נהגו להצניעם ולבער עמהם החמץ בערב פסח או להטילם לתנור באפיית מצות של מצוה דהואיל ואיתעבד בה חדא מצוה ליעביד מצוה אחריתי, וההושענא והערבה שבלולב אף על פי שנזרקה אין לפסוע עליה משום ביזוי מצוה, וכן בעצי סוכה אחר החג אם יוכל לשמור העצים והקנים לשנה הבאה לחזור לעשות בהם סוכה של מצוה מה טובו ומה יופיו כי אחר שכבר עלו ונתעלו בענין מצוה ראוי שלא ירדו לענין חול, וכן הסכך טוב שלא לעשות בו לצורך דבר שאינו כבוד למצוה שנעשה בו.

ראוי להתברך בהו"ר מפי יראים, ואזהרה שלא יתגרה בשינה

נח. ואחר תפילתו יהדר אחר חסידים ואנשי מעשה לקבל פניהם ולהתברך מפיהם להחתם בספר חיים טובים כמו ביום הכפורים ועת רצון היא להתברך ותפילתם עושה פירות, ואם הכביד עליו השינה יטה עצמו מעט עד שינוח ראשו אכן אין ראוי להגרות בשינה רוב היום כי גדול היום הזה ונורא מאד לבקש האדם על נפשו בתשובה ותורה ותשובתו ותורתו רצויה ומקובלת וירחמו עליו מן השמים ויקרא לו ה' שלום.

ציונים והערות לפרק ו

88) פסחים דף קי"ח ע"א. 89) סוכה דף נ"ג ע"א. 90) סוכה דף נ"א ע"ב. 91) כן דעת הזוהר ח"ג דף נ"ד ע"ב בתוספתא ושם דף רנ"ו ע"א וז"ל, מאי "בוז" יבוזו לו יומא תנינא ויומא שתיתאה ויומא שביעאה דסוכות דבהון הוי מנסכי מים ויין כו', ואין כן דעת מתני' סוכה דף מ"ב ע"ב דתנן התם ניסוך המים שבעה, אמנם מצינו בזה כבר פלוגתת תנאי בתלמודא דידן יעוי' תענית דף ג' ע"א דקתני התם אי ר' יהושע נימא חד יומא אי ר"ע תרי יומי אי ריב"ב שיתא יומי עיי"ש. 92) אבות פ"ד מי"א. 93) זוהר אחרי מות דף נ"ז ע"ב. 94) מדרש משלי פ"י. 95) כוונת המחבר לזוהר שהעתיק לעיל בריש הפרק, ת"ח כד אתער דינא בעלמא כו' ושם ציין עליו כי הוא מפרשת ויחי דף ר"כ ע"א וכן הוא בדפוסים שתחת ידינו וכ"ה בזוהר מנטובה דפו"ר שנת שי"ח, אבל יש דפוסים שהביאוהו בפרשת אמור ולא יפלא מה שציין כאן המחבר לפרשה זו. 96) זוהר צו דף ל"א ע"ב. 97) נראה שכוונתו ז"ל לאמירת י"ג מידות שבאמירת הסליחות להו"ר שכן מוכיחין דבריו שם אבל אין ללמוד מכאן לאמירת י"ג מידות שנוהגים בימים טובים דודאי שרי לאומרן וכמש"כ המחבר בהוצאת ס"ת לחג השבועות בפ"ג אות צ"ד עיי"ש, וכ"כ להדיא בפ"ג מיו"ט אות י"ב בשם האריז"ל שנכון לומר י"ג מידות ביו"ט, ובטעם

החילוק יש לפרש כמו שכתב המחבר בעצמו שם דלא שרו כ"א בדרך של שבח כקורא בתורה אבל בדרך של תחינה אפילו בציבור אסור ויל"ע. 98) סוכה דף מ"ה ע"א. 99) לסחרא ז' "מינין" כן היא גירסת המחבר עפ"י זוהר מנטובה דפו"ר שנת שי"ח, וכן הביא בעל מקדש מלך שם ולא העיר על שינוי הגירסא שבאה בדפוסי הזוהר המאוחרים דגרסי לסחרא ז' "זמנין" דמשמע דבז' הקפות איירי ולא בז' מיני הלולב, דנמצא לפי גירסא זו דשוב ליכא סתירה מדברי הזוהר לדברי הפוסקים דס"ל דבליכא לולב מקיפין בערבה כיון דהזוהר לא איירי במה מקיפין כ"א במספר ההקפות, ואמנם ודאי אין לתלות שיבוש בגירסא זו במה שכינו חכמי הזוהר את ארבעת המינים במספר שבע מינין משום ג' הדסים ושתי ערבות שבו, דהמעיין שם בריש העמוד יראה שכתב להדיא כמו"כ דזה לשונו שם, ארבעה מינין בלולב ואינון שבעה ואי תימא דז' מינין אינון לאו הכי אלא ארבעה נינהו ואינון מתפרשין לתלתא אוחרנין כו'. 100) תקו"ז תקון כ"א דף מ"ו ע"ב. 101) אבות פ"ו מ"ד. 102) תנחומא אמור אות י"ט. 103) זוהר בראשית דף כ"ה ע"א.

פרק ז - שמיני עצרת

ביאור מ"ש עצרת רגל בפני עצמו לענין פז"ר קש"ב

א. כתיב ביום השמיני עצרת תהיה לכם ואמרו ז"ל [104] עצרת רגל בפני עצמו לענין פז"ר קש"ב והוא סימן לענייניים אלו, פ' ייס בפני עצמו שהכהנים היו עבודתם בחג המשמרות חוזרות חלילה ובשמיני עצרת היה הגורל מחדש מי יעבוד, ז'מן שאומרים שהחיינו ולא סמכינן אזמן דרגל קמא, ר'גל בפני עצמו שאומרים שמיני חג עצרת ולא חג הסוכות, ק'רבן שלא היו מקריבים בו אלא פר אחד נגד ישראל ולא כשאר ימי החג שהיו פוחתים והולכים, ש'יר בפני עצמו שיר מיוחד היה ללוים למנצח על השמינית, אי נמי ש'מחה בפני עצמה ואינה מעורבת עם שמחת הרגל דסוכות וצריך שלמי שמחה בפני עצמה, ב'רכה בפני עצמה שהיו מברכים את המלך כמו שנאמר ביום השמיני שלח את העם ויברכו את המלך.

טעם שנקרא עצרת, ויבאר למה לא נקבע נ' יום אחר החג

ב. ונקרא בשם עצרת לפי שאמר הקדוש ברוך הוא לישראל עצרתי אתכם לפני כמלך שזימן בניו לסעודה לימים קצובים, כיון שהגיע זמנם להפטר אמר בבקשה מכם עכבו עמי יום אחד שקשה עלי פרידתכם כמו שאמרו ז"ל.

ג. והנה ראויה היתה עצרת של חג להיות רחוקה ממנה חמשים יום כשם שהעצרת רחוקה מן הפסח חמשים יום ולמה היא אינה רחוקה מן החג, משלו חז"ל [105] משל למלך שבאה לו שמחה והיו לו בנות נשואות במקום קרוב ובנות נשואות במקום רחוק אלו שהן נשואות במקום קרוב במהרה יכולין לבא ולחזור לביתם ואלו שהן נשואות במקום רחוק שאינן יכולין לבא ולחזור לביתם אמר המלך אני ואתם נשמח ביום אחד, כך כנסת

ישראל על ידי שישראל יוצאים מן החורף אל הקיץ לפיכך היא רחוקה ממנו חמשים יום שיש שהות בימים שיוכלון לבא ולחזור, אבל בחג על ידי שישראל נכנסים מהקיץ לחורף קשה להם טרחות דרכים אינה רחוקה ממנו חמשים יום שאין שהות בימים לילך ולבא אמר הקדוש ברוך הוא אני ואתם נשמח ביום אחד, נאמר כאן עצרת תהיה לכם ולהלן הוא אומר עצרת לה' אלהיכם הכל ביחד וכתיב זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו.

טעם שנקרא עצרת ע"ד הסוד

ד. ובזוהר פרשת פנחס [106] פירשו שם עצרת לשון מלכות מלשון זה יעצר בעמי רמז למלכות שמים שמתייחדת עם דודה ביחודא שלים, ועל כן כתב האר"י זלה"ה שזהו הטעם שאנו מזכירים בשמיני עצרת משיב הרוח ומוריד הגש"ם כי אז הוא סוד הייחוד והורדת גבורות גשמים, והוא בסוד למנצח על השמינית על המילה שניתנה בשמיני כי מלכות שמים נקרא דרגא תמינאה כמ"ש בפרשת חוקת.

ובזוהר פרשת אמור [107] גם כן איתא ז"ל, תא חזי כתיב ביום השמיני עצרת מאן עצרת אלא בההוא אתר דכלא מתקשרן כחדא אקרי עצרת כנופיא (פירוש מלכות) ואי תימא הכא דאקרי עצרת מאי טעמא (פירוש מ"ט ביום הזה נקרא עצרת דהא ליכא למימר כי כל המדות עליונות באים אצלה שהרי נודע כי הם מזומנים לקדש עילאה) אלא בכל אינון יומין יומי סעודתי דענפי אילנא הוו ועל דא שבעין פרים אינון לבתר חדוותא דאילנא ממש (הוא התפארת עץ החיים) וחדוותא דאורייתא (הוא המלכות תורה שבעל פה) ובגיניה הוא יומא חד עצרת חדוותא דאורייתא ודאילנא, ועל כן עצרת כי עצור עצר ה' בעד כל רחם שמתייחדים יחדיו ועל דא לית חולקא בהאי יומא אלא לקודשא בריך הוא וכנסת ישראל וישראל החתן והכלה המעוררים הייחוד ובגין כך עצרת תהיה לכם ולא לזולת.

טעם שראוי לטבול קודם עצרת ובפרט אם אינו טהור

ה. כי על כל אלה ראוי ונכון לכל איש הירא לטהר עצמו ולטבול בשביעי לכבוד הרגל הקדוש והטהור כי לא גרע משאר רגלים שאמרו חייב אדם לטהר עצמו ברגל אחר שאמרו שהוא רגל בפני עצמו, וכל שכן שראוי להחמיר בה יותר משאר רגלים אחר שכל מה שפעלנו ועשינו מיום ראש השנה ועד עתה הכל כאשר לכל היה הכנה והזמנה ליום הקדוש הזה להכין אותה ולסעדה להתייחד עם דודה כנודע מכל אשר כתבנו למעלה, ואם כן איפה איככה יוכל לעורר אהבת דודים ויחודא שלים אם לא יזמין עצמו לכך להתקדש ולטהר, וכל שכן אם נפשו לא מטוהרה חס ושלום כי זימן לבנים ומצא שחורים כי יפקד מושבו מחולקא דקודשא בריך הוא וכנסת ישראל כי הכל הולך אחר החיתום.

התעוררות תשובה ליום עצרת, וחובת התפלה לאריכות ימים

ו. ומה גם למה שאמרו בזוהר [108] על ענין הפתקין דתליין ליה עד ההוא יומא בתראה דעצרת ואי עביד תשובה שלימתא קמי מאריה אתקרעו פתקין, שאף על פי שנמסרו הפתקין ביום הושענא רבה לא ניתן להם רשות עדיין לפעול דבר עד שמיני עצרת שביום ההוא נותנים רשות לשוטרים של מעלה שקבלו הפתקין שיעשו מה שכתוב בהם.

ז. וצריך כל אדם עוד השמש במרומים להוסיף טהרה על טהרתו וקדושה על קדושתו להתדבק עם קונו ולבקש מלפניו על נפשו, ולית דין צריך בשש עד שיפוח היום ונסו הצללים ולעשות תשובה לפניו כי חנון ורחום הוא וניחם על הרעה שלא יכרת נפשו במבחר ימיו חס ושלום שצריך כל אדם להיות רודף אחר החיים הגופניים להיות זוכה בהם לחיים נצחיים כי לא יתכן לאדם להשלים נפשו בימי מספר כי אורחא רחיקא וזוודין קלילא והמאריך ימים מתאחז במדות עליונות כפי שניו כמו שאמרו בזוהר תרומה דף קפ"ה זה לשונו.

והאי יומא נטיל לכולהו נפשאן והוו ברשותיה ואי לא קיימא ברזא דשבעין לית רשו לנפשא דקיומא דנפשא ברזא דשבעין כמה דאת אמר ימי שנותינו בהם שבעים שנה וכו' ואי תימא לנפשאן דרביי דלא אשלימו לשבעין שנין לא שלטא בהו ודאי שלטא בהו אבל לא בשלימו כמאן דזכי יומין סגיא לפקודי אורייתא וכו', כי מבואר מהמאמר הזה כי אינו דומה המת בקצרות שנים להמאריך ימים לפי כי כפי שניו כך הוא מתאחז במדות העליונות.

ח. כי על כן ראוי לכל אדם לרדוף אחר חיי הגוף לפי כי הם סיבה לחיי הנפש וכי באו ימי השילום יומא בתראה דחג ראוי לעורר עצמו על כך ותמיד תהיה זאת לנגד עיניו ולא יסיח דעתו ממוראת שמים אפילו שעה אחת אולי יחנן ה' ויאריך ימיו בטוב ובנעימים, כי מי פתי אשר לא יבין את זאת אשר באים בני האלהים להתיצב על ה' והרשות נתונה אם למות אם לחיים כהיום וילבש חרדה כמדו יראה ורעד יבא בו ותאחזהו פלצות לומר מי יודע מה נעשה בדיני אוי לי אויה לי כי עונותי עברו ראשי ותמיד תפילתו בפיו להתחנן לפניו יתברך בבקשה ובתחנונים, וגדולה מכולן לשקוד על לימודו ואל יתן דומי לו כי השעה צריכה לכך ואינו בדין שיונף המקצר על המאריך.

מנהג יראים לומר בעצרת מזמורי התשובה ומעשה הקרבנות

ט. ועל כן נהגו רבים מיראי ה' להיות תמיד שגור בפיהם כהיום הזה מזמורי התשובה כמו תפילה לדוד שמעה ה' צדק (סי' י"ז) ולדוד משכיל אשרי נשוי פשע (סי' ל"ב) ומזמור

בבא אליו נתן הנביא (סי' נ"א) וכיוצא יען המה כמו וידוי דברים והוא עיקר גדול לחתום פי שטן, ויתר דברים המכפרים כמו מעשה הקרבנות וכיוצא.

טעם אמירת מזמור למנצח על השמינית קודם ערבית עצרת

י. ומטעם זה נהגו לומר בערבית למנצח על השמינית וכו' הושיעה ה' כי גמר חסיד (סי' י"ב) כי מזמור זה אמרו יהושע בפטירת משה רבו עליו השלום כמו שאמרו ז"ל וקלל את כת מדברי לשון הרע יכרת ה' כל שפתי חלקות יען כי הם גרמו לו למות במדבר על ידי שסיפרו דור המדבר לשון הרע על ארץ ישראל והוצרכו למות הם במדבר והוצרך גם משה להיות עמהם כמו שדרשו ז"ל בויתא ראשי עם, וכל זה יען בשמיני עצרת היא גומרה של תורה וקורין פרשת וזאת הברכה בפטירתו של משה רבינו עליו השלום ועל כן תיקנו לומר מזמור זה על פטירתו, והוא סגולה לכפר על כל פשע וחטאה כמו שאמרו בזוהר [109] במיתת בני אהרן שקורין אותה ביום הכפורים בעבור ישמע העם ויצטערון על אבודיהון דצדיקייא ויתכפר להו חובייהו וכל דמצטער על אבודיהון דצדיקייא קודשא בריך הוא אכריז עליה וסר עוניך וכו'.

ועל כן ראוי לכל אדם לתת אל לבו בעת אמירת המזמור ולהצטער על מיתתו ולאמר בלבו איה אבינו רועינו בא בכח מעשיו, גבור לעמוד בפרץ דוחה את הגזרות, היה לנו למחסה ולחומה ביום זעם והן עתה אין מי שיעמוד בעדינו יתומים היינו ואין אב, וכן כל כיוצא בזה יתן אל לבו בעת ההיא ואל אלהינו כי ירבה לסלוח, וגם כי יתן אל לבו אם נכשל בעון לשון הרע שכרתו דוד במזמור זה ושמא זה יהיה בעוכריו להיות הרשות נתונה ביד גונדא דחימה להכריתו חס ושלום אזי יכנע לבבו הערל בחרטה גמורה וסלף בה שבר ברוח ושב ורפא לו.

יא. ואולם עיקר כוונת המזמור הזה ברגל זה הוא סוד ה' ליראיו וברי"תו להודיעם, אשר חכמים הגידו על המילה שניתנה בשמיני סוד הייחוד החתן עם הכלה מלכות שמים הנקרא דרגא תמינאה כנז"ל הנעשה כהיום הזה, כי על זה אמרו ז"ל ביום השמיני שלח את העם וילכו לאהליהם שהלכו ומצאו נשות"יהם בטהרה והבן.

ויתר דברי המזמור הושיעה ה' כי גמר חסיד לפי זה ירצה כי לפי כי כל עיקר הייחוד הזה מעשה ידינו כוננהו באתערותא דלתתא כנודע על כן אמר הושיעה ה' כי גמר חסיד הוא הגורם הייחוד כמ"ש בר"מ פרשת פנחס דף רכ"ב איזהו חסיד המתחסד עם קונו כגון דוד דהוה מחבר ומאי הוה מחבר אורייתא דלעילא הוה מחבר עם קודשא בריך הוא וכו', ולפיכך אמר כי הן אמת יש לנו לומר שירה על המילה שניתנה בשמיני כשנעשה הייחוד אכן הושיעה ה' כי גמר חסיד וכו', והיינו דקא מסיים ואמר כרום זולת לבני אדם

ודרשו ז"ל [110] דברים שעומדים ברומו של עולם ובני אדם מזלזלין בהן כי את דתי המלך אינם עושים ואין התעוררות בהם.

אזהרה שלא לנטות בעצרת משמחה של מצוה

יב. וכל האיש המשכיל בנותנו אל לבו זאת יחרד לבו ויתר ממקומו פן חס ושלום בעונו נהר יחרב ויבש והצדיק אבד ועל ידי כך יהיה זהיר וזריז בשמחת הרגל, כי אף כי נצטוינו לשמוח בה לא אמרו אלא שמחה של מצוה לעורר אם הבנים שמחה להתייחד עם דודה כי זה צריך להיות כל מגמת עינינו ברגל זה, לא להיות כל עמל לפיהו ולמילוי הכרס חלילה כי מגרעות נתן לנפשו ולרוחו ולנשמתו רק יהא מורא שמים עליו ויקיים וגילו ברעדה בשומו אל לבו מה מאד נעלה השמחה של מצוה ומה נעשה בה למעלה ובשמחתו אל יתערב זר.

ראוי להרבות בשירים ותשבחות בעצרת

יג. ועל כן קראו לימים האלה שמחת תורה כי נודע שכינוי שמ"חה בה כמו שאמרו בזוהר כי בשמחה תצאו דא כנסת ישראל להורות שנגמר סוד הייחוד תורה שבכתב עם תורה שבעל פה אם הבנים שמ"חה, ולפיכך ראוי ונכון להרבות בשירים ותושבחות בבית הכנסת בערבית ובשחרית וגם על שולחנו לעורר חבצלת השרו"ן לשיר בקול נעים גילה ורנן כבוד הלבנון יתן לה הוד והדר בבית אלהינו, ואשרי אנוש יעשה זאת ובן אדם יחזיק בה לעורר האהבה על ידו.

טעם שיש לאחר ערבית עצרת עד שתחשך

יד. וכתבו מן הפוסקים האחרונים ז"ל להאריך בשירים ותושבחות בערבית ליל שמיני עצרת עד שתחשך כדי שלא יבואו לקדש מבעוד יום כי מאחר שצריך בחוצה לארץ לאכול בסוכה יצטרך לברך על הסוכה שעדיין יום שביעי של סוכות הוא ושוב איך יאמר בקידוש את יום שמיני חג עצרת ונמצאו הברכות סותרות זו את זו דאי יום סוכות הוא לאו שמיני עצרת הוא ואם שמיני עצרת הוא לאו סוכות הוא, ואף אם לא יברך על הסוכה אם עדיין הוא יום סוכות נמצא ברכתו בטלה בשמיני עצרת ועל כן טוב ונכון להזהר כי רבים שגו בזה, ואף הנזהרים אין עיניהם צופות רק לשקיעת החמה וכן לא יעשה רק עד שיראו שלשה כוכבים קטנים רצופים כמו שהארכנו בפ"י דיוה"כ עיין שם בתוספת יום הכפורים.

מצוה לישב בסוכה בליל עצרת בחו"ל

טו. ומצוה לאכול בסוכה לילה הזאת מפני שהוא ספק שביעי אבל אין מברכין על ישיבתה כדי שלא יבואו לזלזל בו לעשותו חול לומר שהוא שביעי של סוכות, ועוד כדי שלא לברך שתי ברכות סותרות זו את זו ולפיכך אזלינן לחומרא הכא והכא לישב בסוכה

מספק ואין מברכים דברכות אינן מעכבות, ומקדשין בו כיום טוב לחומרא שמא שמיני עצרת הוא.

טעם שלא תיקנו בעצרת ליטול לולב מספק כ"א לאכול בסוכה

טז. ומה שלא תקנו חכמים גם כן ליטול הלולב היום הזה מספק בלא ברכה דומיא דסוכה, הדבר פשוט משום שאינו אלא מדרבנן דיום ראשון הוא מדאורייתא בלבד ולפיכך לא החמירו בו כמו בסוכה שהיא מן התורה כל שבעה, ועוד מטעם אחר לא רצו לתקן בלולב מפני שאם הוא יום שמיני הוי הלולב מוקצה לטלטל שהרי הוא יום טוב והוה מינכרא מילתא שהוא נוהג בו מנהג חול אבל בישיבת סוכה לא שייך למימר שהוא נוהג בו מנהג חול שכן דרך בני אדם לפעמים לישב בצל סוכה שסוכתו עריבה עליו אפילו שלא לשם מצות סוכה כמו שכתבו הפוסקים ז"ל, ולפי טעם זה אוכלין דווקא בסוכה אבל אין ישנים בה שאין דרך בני אדם לישן בה שלא לשם מצוה ונראה שעושה אותה חול אם היה ישן שמה.

דין הזיווג בליל עצרת

יז. ומתורתו של האר"י למדנו למנוע הזיווג בליל התקדש החג הזה מטעם כי אין מזכירין גבורות גשמים עד תפילת מוסף היום כנזכר לעיל, וכבר כתבנו כמה פעמים בענינים האלו כי הכל לפי מה שהוא אדם ומרגיש בעצמו אמרו ולא לכל אדם פן יקראנו אסון מקרה אשר לא טהור ויברא משחית לחבל חס ושלום.

ראוי בחו"ל לנהוג שמחת תורה אף בשמיני עצרת לכבוד א"י

יח. ובני חוץ לארץ ראוי ונכון לעשות שמחה של תורה גם ביום הראשון לכבוד ארץ ישראל העושים שמחתה של תורה היום ולעטר את הספרים בעטרות זהב וכסף כדלקמן ולהקיף בלילה את התיבה שבע פעמים עם ספרי התורה בששון ובשמחה ובקול שירים נאים, וגם בחוצה לארץ ירבו גם כן ביום שמיני בשמחה זו כי כן העיקר של הייחוד למעלה הוא בשמיני ומסירת הפתקין בו ביום, ולא ידעתי למה לא נהגו ככה לרבות השמחה בראשון וגם בשני ומי שבידו לתקן יתקן.

וכן ביום בתפילת שחרית ראוי להוציא כל הספרים חוצה ועטרותיהם בראשיהם לשמח לב כל ישראל בתפילתם בששון ובשמחה ולשורר בנועם התפילה יותר מכל שבעת ימי החג יען הוא אז כחתן יכהן פאר והיא ככלה תעדית כליה להתייחד עם דודה ונגילה ונשמחה בו, ובפרט בשעת ההלל יזהרו כל הקהל לשורר אותו בקול תודה ובקול זמרה כי בו תרומם בת רמה וכן הלל בגימטריא אדני כנודע, ויוציאו ספר תורה בתודה ובקול

זמרה כבמזמוטי חתן וכלה וכל המרבה לפניו צהלה ושמחה בכל עוז ותעצומות הרי זה משובח.

תפלה לעת הוצאת ס"ת בשמיני עצרת

יט. וראוי בעת פתיחת ההיכל להתחנן לפני בוראו בנוסח תפילה זו.

יהי רצון מלפניך יו"ד ה"י וי"ו ה"י (הגה, צריך לכוין גם הוי"ה פשוטה ושני שמות אלו הם בחינת קדושת היום בסוד וגם אמנה אחותי בת אב"י היא) ה' אלהינו ואלהי אבותינו מלך עו"זר ומושיע ומג"ן שתקבל ברחמים את ברכת מועדיך לחיים טובים ולשלום ולעורר נועם אהבת דודיך וכלולותיך הדר כבוד מלכ"ותך ובימין חשקך תכבדך כי תחבקנה, והרפה לה מוקד דינה אשר שאבה בימי הדין גבו"רות פחדך וזיו כבוד יקרה האר מזוהרך וכבודך במי אש"דך לתת מטר אר"צך בע"תו, גשם נדב"ות תניף אלהי"ם גשם מטרות עו"זך גבורות גש"מים אשר המה עולים במספר שמות אה"יה והמלא אשר בקרבו ביו"דין באל"פין ובה"הין חו"תם המלוכה אשר מבית ומחוץ תצפנו להחיות זרע על פני כל האר"ץ אל חדר הור"תה וארצנו תתן יבולה והיא תעצור בעד רחמה עצ"רת לה' ולא תגעיל ויגרש מפניה אויב ונתן לה רחמ"ים.

ומשם יושפע לי אני עבדך בן אמתך אור החיים והשלום, שמרני כאישון בת עין בצל כנפיך תסתירני, מפני רשעים זו שדוני אויבי בנפש יקיפו עלי, יקום אלהים יפוצו אויביו וינוסו משנאיו מפניו, ואתה ה' אל תרחק אילותי לעזרתי חושה, הצילה מחרב נפשי מיד כלב יחידתי, ואם בעון בצעי ופשעי וחטאתי כדאי אני להמסר פתקי גזר דיני בידי האף והחימה חס ושלום, אתה טוב וסלח ורב חסד לכל קוראיך פנה אלי וחנני כי יחיד ועני אני וכפר חטאתי ועונותי ופשעי בזכות תורתך התמימה משיבת נפש ותאריך קיצי כי אליך אשובה ולא אשוב עוד לכסלה.

ואנא ה' משיב הרו"ח ומוריד הג"שם העליון, זכרנו ה' אלהינו בו לטובה ופקדנו בו לברכה ותן ט"ל ומ"טר לברכה על כל פני האדמה ורוה פני תבל ושבע את העולם כולו מטובך ומלא ידינו מברכותיך ומעושר מתנות ידך כמו שנאמר יפתח ה' לך את אוצרו הטוב את השמי"ם לתת מטר אר"צך בעתו ולברך את כל מעשה ידיך, גם ה' יתן הטוב ואר"צנו תתן יבולה.

וחננו מאתך חכמה ובינה והשכל להבין עמקי סודות תורתך הנעימה, יערוף כמטר לקחי תזל כטל אמרתי כשעירים עלי דשא וכרביבים עלי עשב, ועוררה את גבורתך ולכה לישועתה לנו ומלך ביופיו תחזינה עינינו וקיים בו מקרא שכתוב ונחה עליו רוח ה' רוח

חכמה ובינה רוח עצה וגבורה רוח דעת ויראת ה' ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים, יהיו לרצון אמרי פי וכו'.

קודם מוסף מכריזין משיב הרוח, וטעמים שממתינים לשמ"ע

כ. ואחר כך קודם תפילת מוסף מכריז השליח ציבור משיב הרוח ומוריד הגשם כדי שידעו הכל שיתחילו לומר אותו ולא יהא הדבר מעורבב בקהל שזה יאמרהו וזה לא יאמרהו.

כא. ולפי שהגשמים הם סימן קללה בחג לכך אין מתחילין לאומרם עד כלות החג, ועוד כי בראש השנה נגזר פלוני זכאי פלוני חייב אבל הגזר דין אם טוב ואם רע הוא ביום הכפורים, וכן בגשמים נגזר בראש השנה מרובים או מועטים ובשמיני עצרת נגזר היאך יבואו והיכן יבואו ולפיכך מתחילין להזכיר היום גשמים, וטוב לומר התפילה הנזכרת בסמוך גם קודם תפילת מוסף.

דין טעה ואמר מוריד הטל בחורף

כב. וצריך להזהר בענין שאל ישכחו מלהזכירו שסוד הדבר רם ונשא והבלתי מזכירו בזמנו מגרעות נתן חס ושלום, ואם טעה ולא הזכירו כל זמן שנוהגים לאומרו אם נזכר קודם שחתם ברכת מחיה המתים חוזר לאתה גבור כמבואר בפוסקים אלא שלא נזהרו עכשיו בזה יען אנו מנהגינו לומר מוריד הטל וכיון שהזכיר טל אין צריך לחזור, אכן מי שבא בסוד ה' היודע סוד גבורות גשמים צריך להזהר מאד שלא להחליף את של זה בזה כי הכל מתוקן בשפ"ר מעלות המדות.

יש לקבל פני רבו אף בשמ"ע, ואזהרה למתרשלים בו מסוכה

כג. ואחר התפילה יקבל פני הרב ככל החגים יען כי רגל בפני עצמו הוא, ושוב ישוב לבית לסוכתו כמו בסעודת הלילה ולא כאותם הנוהגים שלא לאכול ביום הזה בסוכה ומקצתן אוכלים מקצת הסעודה בסוכה ומקצתה בבית והנוהגים כן עוברים על דינא דתלמודא בודאי וצריך למחות בידם, ואף אם הוא שבת צריך לעשות סעודה שלישית גם כן בסוכה.

תחינה לומר ביציאה מהסוכה בסיום החג

כד. וכשיוצא ממנה כדי שלא לאכול בה עוד ינהג מנהג אנשי מעשה לומר בצאתו. **יהי** רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שבזכות קיום מצות סוכה זאת שקיימנו נזכה ונחיה לשנה הבאה לישב בסוכה של לויתן כמו שנאמר התמלא בסוכות עורו אמן כן יהי רצון.

אין ליהנות מפירות נוי בסוכה בח' וט', ואיסורי מכין ביו"ט

כה. ויזהרו שלא ליהנות מהסוכה מפירות התלויות בה לנוי כל יום שמיני ובחוץ לארץ אף בתשיעי שהוא ספק שמיני, וגם צריך להזהר מה שאסור להכין מיום טוב לחבירו שלא להעמיד השולחנות והספסלים שבסוכה להכין בבית לצורך הלילה, ודווקא להכינם אסור אבל להביאם לביתו ולסדרם בלילה מותר וכן כתבו גדולי הפוסקים, אבל שאר הכנות אסורים ואפילו להביא יין מיום טוב לחבירו אסור, ויש אוסרים להכין ספר תורה גם כן מיום טוב ליום טוב, ומכאן ילמוד כל אדם לשאר דברים של חול לבלתי הקל בהם חס ושלום.

אזהרה לקרוא אחר מנחת שמ"ע פרשת וזאת הברכה שמו"ת

כו. ואחר תפילת מנחה זכור אל תשכח לקרות פרשת וזאת הברכה שנים מקרא ואחד תרגום כדי להשלים פרשיותיו עם הציבור בשלימות כי הכל הולך אחר החיתום, וצריך להזהר בזה כי רבים שכחוהו בהשתנות הזמן הרגילים בו מערב שבת לערב שבת ושכחוה, והירא את דבר ה' יהיו עיניו ולבו אליה ולהשלים עם הציבור פרשה זו שנים מקרא ואחד תרגום כדינה לחבר את האהל להיות כולם כאחד ראשם מגיע השמים ועשו פרי למעלה להאריך ימיו ושנותיו בטוב ובנעימים.

תפלה קדמונית לומר בגומרה של תורה ביחיד ובציבור

כז. וחסידים הראשונים ז"ל נמצא כתוב שהיו אומרים נוסח תפילה זו אחרי גומרם קריאת שנים מקרא ואחד תרגום בגומרה של תורה וזה נוסחתה.

הדרן עלך אורייתא קדישא והדרך עלן אורייתא קדישא, דעתן עלך ודעתך עלן אורייתא קדישא, לא נתנשי מינך ולא תתנשי מינן לא בעלמא דין ולא בעלמא דאתי, ג' פעמים.

ויהא רעוא קדמך למיהוי עמנא לעלמא דאתי משה רעיא מהימנא ויופי"אל רב ממנא וחמשין ותלת רתיכין דתחות ידיה דממני בשמושא דאורייתא כל חד וחד על מטריה וסלקין לכל פרשתא ופרשתא לאתעטרא קמיה קודשא בריך הוא לאתייחדא לעילא לעילא, ויהי רעוא קמך דיתכללון השתא בשלימותא דאורייתא כולהו כללא חדא לאתעטרא בגו כורסייא קדישא עם ממנין רתיכין שמשין דילהון, זכאה חולקנא וזכאה חולקהון דישראל דכתיב כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו אמן כן יהי רצון.

תפלה שיוסיפו הציבור לנוסח הנזכר בעת גומרה של תורה

כח. והחתן המסיים תורה ביום שמחת תורה אחרי גומרו סדר הפרשה וזאת הברכה ראוי שיאמרו עם החתן המתחיל יחדיו תפילה זו ויוסיפו נוסח זה.

ויהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו הבוחר בתורה ובמשה עבדו שבזכות חמשה חומשי תורה ובזכות פרשיותיהם ובזכות פסוקיהם ותיבותיהם ואותיותיהם ונקודותיהם

וטעמיהם ושמותיהם הקדושים היוצאים מהם וזכות אבינו רועינו משה רבינו עליו השלום, להיות נועם ה' אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו להיות זוכים היום ביום חתונתנו וביום שמחת לבנו לעורר אם הבנים שמחה ולבער קוצים מן הכרם ולייחד סוד תורה שבכתב בסוד תו"רה שבעל פה ביחודא שלים באהבה ואחוה וריעות, ומשם ימשך לנו שפע אור החיים לנפש רוח נשמה להאריך ימינו בטוב ובנעימים וביראת ה' כל הימים.

והערב נא ה' אלהינו את דברי תורתך בפינו ובפיפיות עמך בית ישראל ונהיה אנחנו וצאצאינו וצאצאי צאצאינו כולנו יודעי שמך ולומדי תורתך לשמה, ונשמח ונעלוז בדברי תלמוד תורתך ומצוותיך וחוקתיך לעולם ועד כי הם חיינו ואורך ימינו ובהם נהגה יומם ולילה, יהי ה' אלהינו עמנו כאשר היה עם אבותינו אל יעזבנו ואל יטשנו להטות לבבינו אליו ללכת בכל דרכיו לשמור מצוותיו וחוקותיו ומשפטיו אשר צוה את אבותינו.

ותפתח לבבנו הערל בסודות תורתך ותאציל עלינו אור מקור נשמתנו בכל בחינתנו ושיתנוצצו ניצוצות אבינו רועינו משה רבינו עליו השלום אשר על ידו גילית עמקי סודות תורתך, וזכותו וזכות תורתו וענותנותו וקדושתו יעמוד לנו לבל נכשל לעולם ועד לתט אשורינו מתורתך הקדושה חס ושלום ולהיות דברי מחמדיה חיים וקיימים ונאמנים ונחמדים לעד ולעולמי עולמים עלינו ועל בנינו ועל דורותינו ועל כל דורות זרע ישראל עבדיך על הראשונים ועל האחרונים דבר טוב וקיים באמת ובאמונה חק ולא יעבור ונזכה ונחיה ונירש טובה וברכה לחיי העולם הבא.

ובכח סגולת חמשה חומשי תורה המכוונים לחמשה חסדי אבא קדישא עילאה ובכח סגולת תורה שבעל פה המכוונת לחמש גבורות אימא, הושיענו ה' אלהינו וקבצנו מן הגוים ומלוך על כל העולם כולו בכבודך והנשא על כל הארץ ביקרך והשפיע עלינו אור ישועה ורחמים ממעייני הישועה אבא ואימא עילאין בהם עולם ונושעה כאמור ושאבתם מים בששון ממעייני הישועה אמן כן יהי רצון, יהיו לרצון אמרי פי וכו'.

אזהרה להשלים עד ש"ת פרשה שלא קראה שמו"ת

כט. והנה מי שלא שת לבו אל דבר ה' כל שבתות השנה לקרות הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום או שכח איזה פרשה שלא קרא צריך כהיום הזה לקרותן שנים מקרא ואחד תרגום, כי אף שלפי דברי הזוהר פרשת ויקהל משמע שצריך להיות דבר יום ביומו ומידי שבת בשבתו כמ"ש בפרקי שבת, היינו לכתחילה אבל בדיעבד יש אומרים שאם יקרא היום יוצא ידי חובה.

וכבר כתבנו בפרקי חודש אל"ול שמזה הטעם הנהיגו הראשונים לרוב המון ישראל לקרוא סדר הפרשיות מראש חדש אלול ואילך כדי שברוב הזמן עד יום שמחת תורה ישלימו את כולם, אכן לא ידעו ולא יבינו כי חייבים הם לקרותן שנים מקרא ואחד תרגום ולא יצאו במקרא לחוד והנוהג כן מצוה להודיעו שישלים פרשיותיו שמו"ת לצאת ידי חובה, אכן הנזהרים לקרות מידי שבת בשבתו אין צריכים רק לעבור נביאים וכתובים.

ציונים והערות לפרק ז

104) ר"ה דף ד' ע"ב. 105) פסיקתא פסקא כ"ח אות ז'. 106) זוהר פנחס דף רנ"ו ע"ב. 107) זוהר אמור דף צ"ו ע"ב. 108) זוהר ויחי דף ר"כ ע"א. 109) זוהר אחרי מות דף נ"ז ע"ב. 110) ברכות דף ו' ע"ב.

פרק ח - שמחת תורה

טעם שמחת תורה לשמוח בגומרה של תורה

א. ליל התקדש תשיעי לחג הוא שמחת תורה על שם ששמחים בו שמחה ומשתה לגומרה של תורה לפי מנהגינו שאנו קורים כל החומש בשנה אחת והיום הזה השלמנו סדרינו וחזרנו להתחיל, ועל שזיכנו אלהינו לכך מחיבוב המצוה אנו עושים ששון ושמחה לתורה שעל ידה זכינו לכך.

שמחת חתני תורה ושורש שמחת היום מדברי הזוהר

ב. ונוהגים בכל גלילות ישראל שהמסיים התורה והמתחיל בה עושין שמחה ונקראים חתני תורה ועיקר החתונה הוא על ההשלמה שעל ידו נשלמה וכמו שאמרו במדרש שיר השירים בפסוק ויבא ירושלים ויעמוד לפני ארון וכו' ויעש משתה לכל עבדיו אמר ר' יצחק מכאן שעושין סעודה לגומרה של תורה, והמתחיל נקרא חתן בראשית שהוא זכה להתחיל הסדר, גם הוא נקרא חתן שעל ידו חזרו להתחיל, ובין זה ובין זה מקשטים את התורה זה בכה וזה בכה כחתן המקשט את הכלה ועליהם נאמר כי מכבדי אכבד.

ג. ואיתא בזוהר פרשת פנחס דף רנ"ו ז"ל, וביום השמיני עצרת וכו' הא אוקמוה מארי מתניתין למלך דזמין אושפיזין לביתיה ושלח לון אמר לאילין בני ביתא דיליה אנא ואתון ניעביד סעודה קטנה ומאי עצרת זה יעצור בעמי ולית עצר אלא מלכות מסטרא דשכינה עילאה עביד סעודתא רברבא ומסטרא דמלכותא סעודתא זעירא ונוהגין ישראל למעבד עמה חדוה ואתקריאת שמחת תורה ומעטרן לספר תורה בכתר דיליה ורמז ספר תורה לתפארת שכינתא עטרת תפארת וכו'.

ועוד הדבר מפורש בתקונים דף נ"ו ז"ל, ושכינתא תתאה איהי סוכה וכו' וכד נטלא מאימא עילאה דאיהי שמחת תורה שמחת בית השואבה ואיהי חופה דיליה אתקריאת שמיני חג עצרת בההוא זמנא דשמחת תורה שווין עטרה בריש כל צדיק לעילא כדאמר

בעטרה שעטרה לו אמו ביום חתונתו וביום שמחת לבו ביום חתונתו דא שכינתא תתאה וביום שמחת לבו דא שכינתא עילאה והכי צריכין ישראל לאתעטרא בכולא בעטרה על רישייהו ביומא דשמחת תורה עכ"ל.

מנהג לעטר בהכנ"ס, ולהוליך הס"ת לחופה לעטרו ע"י חתני התורה

ד. ועל כן נשתרבב המנהג להיות מציעין כל בית הכנסת כלים נאים ומצעות נאות, ומוציאין כל הספרים שבהיכל ועושים להם חופה ומעמידים אותם בתוך חופתן ומעטרים החתנים עצמם ספרי התורה בכל כלי זהב וכסף וכלי משי ורקמה ואומרים בקול רנה ותודה הפסוק צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה בעטרה שעטרה לו אמו ביום חתונתו וביום שמחת לבו, וכל המרבה לרומם את בית אלהינו ולכבד את ספרי התורה הרי זה משובח וגורם טובה גדולה בשמים ממעל, וכן לענין השמ"חה לפי כי כל דבר הנעשה פה למטה ראשו מגיע השמימה.

מצוה ליתן בש"ת עטרה ורמונים ע"ג ס"ת וטעמו ע"ד הסוד

ה. ועל כן מצוה לתת מלבד הרמונים שנוהגים לתת בספר תורה לתת תחילה עטרה. **שהיא** סוד עטרה אשת חיל עטרת בעלה לפי שהרמונים הם סוד התרין עטרין דירית ברא קדישא לאבא ואימא ונטיל ב' חולקין, אמנם העטרה הוא סוד מה שאמרו בזוהר פרשת פנחס במאמר הקודם ושם נאמר ז"ל, עולת תמיד דא שכינתא דסליקת לעילא וכו' ואיהי סליקת בעמודא דאמצעיתא דאיהו תדיר עמה בלא פירודא ולאן סליקת לאתר דאתגזרת מתמן דאיהו אין סוף ואיהו גבוה מכל ספיראן וכו', הנה מבואר מזה המאמר שעולה הכלה למעלה ממנו, ובפרשת בלק דף ר"ט ז"ל, לבתר אתהדר עטרא ומעטרא ליה אימא עילאה בההוא עטרה ופרישת עליה ועל מטרוניתא לבושי יקר בההוא עטרא כדין קלא אשתמע בכולהו עלמין צאינה וראינה בנות ציון וכו' כדין חדוותא איהו בכל אינון בני מלכא ומאן אינון כל אינון דאתו מסטרייהו ישראל וכו' כדין ברכאן דנפיק מינייהו דישראל הוא ע"כ.

מעלת ריבוי השמחה לפני הס"ת והכנסתו לחופה

ו. הנה כי תכלית הכל להמשיך הברכות בעולמות של מעלה ואותם הברכות זוכים בהם ישראל, וכן לענין השמחה כל המרבה בכל מיני שמחות לפני הספר תורה מעורר השמחה למעלה אם הבנים שמחה וששון ויקר, ועל כן מוציאים הספרי תורה ומעמידים אותם בתוך חופתם ועושים תחילה שמחה גדולה לפני הספרים כחתן וכלה הנכנסים בתוך חופתם הוא סוד אם הבנים החופפת עליהם כנזכר לעיל, ועל כן יזהרו מאד לעשות חופה להם כי חס ושלום מגרעות נתן למעלה.

מנהג שת"ח נוטלין ס"ת מחופתם בשירה ומקיפין התיבה ז"פ

ז. ואחר כך יקחו גדולי ישראל חכמי התורה הספרי תורה מתוך חופתם ויפתחו פיהם בנועם קול בשיר ושבחה הלל וזמרה והודות לה' לפני הספרי תורה ויקיפו בהם את התיבה שבע הקפות כנגד שבע הקפות דהושענא רבא שממשיכים למל"כות שמי"ם היא סוד התיבה הארות בנהורא יתירתא.

פסוקים שיאמרו בהקפות, וסדר הודו לה' שישירו בהכנסתו לארון

ח. ובכל הקפה והקפה יכוין למדה אחת ויאמר הפסוקים שבסוף תפילת הלולב דלעיל בפ"ה, ובעת הכנסת הספר תורה בהיכל ישוררו נוסח הודו לה' קראו בשמו שאמרו שלמה המלך עליו השלום כשהכניס הארון בבית המקדש.

התעוררות להרבות שמחה לפני הס"ת ומנהג האר"י בזה

ט. וראוי לכל עבד ה' לרבות כל מיני שמחות לפני הספרי תורה בריקוד ומפזז ומכרכר בשירים נאים ולא יחוש על כבוד תורתו שמא ילעיגו עליו ויתבזה בעיני המוני העם, כי אף אם הוא גדול בתורה אולם דוד מלכא משיחא יגדל ממנו הרבה מאד ואף על פי כן בשעה שהעלה הארון הקדוש לירושלים היה מכרכר בכל עוז לפני ה', וכמה ביזה עצמו לכבודו של הקדוש ברוך הוא דמהראוי היה לפי גדולתו וממשלתו להיות מהלך לפני הארון סתם כמלך בכבוד מלכות לבוש לבושי מלכות והוא לא עשה כן אלא היה לבוש לבושים נאים לכבוד הארון ומשחק לפניו עד שכשבא לירושלים היו כל הנשים מציצות בדוד מן הגגות ומן החלונות וראו אותו מרקד ומשחק ולא היה איכפת ליה ואמר ונקלותי עוד מזאת והייתי שפל בעיני.

י. ומהרח"ו זלה"ה קא מסהיד עליה דמר ניהו האר"י זלה"ה וזה לשונו, ואני ראיתי למורי ז"ל שהיה הולך לפני הספרים והיה מרקד ומשורר שירים ותושבחות ומסבב עמהם השבע הקפות בשמחה גדולה בכל יכולתו, ואחר כך כשהיו הולכים לבית הכנסת אחר שהיו מאחרים והיו עושים שבע הקפות עם הספרים גם כן מורי זלה"ה היה סובב עמהם ומרקד ומרנן בשמחה גדולה וכן אם מתאחרים בבית הכנסת אחר היה עושה כן, ומסיים שם, וכל זה בלילה וביום לא ראיתיהו ע"כ.

ויאחז צדיק דרכו להקל ולמחול על כבודו לכבוד התורה דאפילו במלך דקיימא לן דמלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול אפילו הכי במקום מצוה שיש בה כבוד המקום כבודו מחול כדאמרי בכמה דוכתי ומכל שכן הרב דכבודו מחול דפשיטא ודאי דראוי למחול על כבודו מפני כבוד השם, וכבר אמרו רז"ל [111] כל המרבה כבוד שמים וממעט כבוד עצמו כבוד שמים מתרבה וכבודו מתרבה.

סגולת ש"ת לתקן מה שפגם בשמחות רשות ובקדושת התורה ודבורו

יא. ונמצא כתוב כי סגולת שמחה זו תועיל לתקן את אשר פגם במיני שמחות הרשות בשחוק וקלות ראש ומיני ריקודים של שמחת מריעות בכל ימות השנה.

יב. ואני ראיתי חסיד אחד בעת הקפת הספרים היה עומד ומתחנן לפני הספרים ושאלתי את פיו מה מקום לתחינה זו, והשיבני כי סגולת יום שמחת תורה לתקן פגמים אשר פגם כל איש ישראל בתורה ולהוציא קדושת התורה ומעשים טובים שהיה עושה בעודו רשע מהקליפה ששם הלכו אז ומגביר כח הקליפה, והן בחרטתו וביום שמחת לבו ביום שמחת התורה חיל בלע ויקיאנו מבטנו וכו'.

וכן על מה שאמרו בזוהר פרשה תרומה שיש ממונה בסט"א דמצפה וממתין למי שמוציא מפיו דבר מגונה או כזבים ולשון הרע ורכילות וליצנות וכיוצא בהן ואחר כך מוציא בפיו דברי תורה או תפילה אז נוטלים כל אותם הממונים לאותם דברי קדושה ומטמאים אותם ומתוסף כח וגבורה בהם, ועל ידי חרטתו וסגולת יום שמחת התורה יש כח להתחנן לפני ספרי התורה להחזיר כל אותם מילין קדישין שנטמעו בעמקי הקליפות ישובו לאור החיים של קדושה.

יג. ועל הכל להתחנן לפני קונו ולשאול סליחה וכפרה על ביטול תלמוד תורה שנאמר עליו כי דבר ה' בזה הכרת תכרת וכו' שביטל בכל ימות השנה ושב ורפא לו ואל אלהינו כי ירבה לסלוח כי באור פני מלך חיים ביום חתונתו וביום שמחת לבו עובר על פשע לשארית נחלתו ולהתחנן לפני אלהיו יזכהו ללמוד וללמד לשמור ולעשות את כל דברי התורה הוא וזרעו וזרע זרעו מעתה ועד עולם, עד כאן דברי החסיד בתשובתו לי והנאני, ואשרי אנוש יעשה זאת ובן אדם יחזיק בה בשמחתה של תורה לתקן את פגמי נשמתו אשר פגם בכבוד תורת ה' תמימה ומצא כדי גאולתו.

סגולת הזהיר בש"ת שלא תפסוק תורה מזרעו ומעשה רב בזה

יד. ונוסף על זה מה שאמרו הראשונים כי כל הזהיר בשמחה של תורה כהיום הזה בטוח שלא יפסק תורה מזרעו, ושראו לרב גדול בישראל שהיה מרבה בשמחתה של תורה כהיום הזה והעידו עליו שעד שלשה דורות היו מיוצאי יריכו שלשלת חכמים וידועים ומרביצים תורה ברבים זה אחר זה חבל נמרץ וידעו הכל שכל זה זכה על רוב שמחתו ביום שמחת תורה מה שלא ראו מעולם בשום גדול בתורה עושה כן, וברוב גדולתו היה מפזז ומכרכר בכל עוז ומעורר לבות בני אדם לאמר שמחו בה' וגילו צדיקים והרנינו כל ישראל, ונוסף על זה היה מחזר על כל בתי כנסיות לפקוד אל כל חתני התורה, והן עוד

היום רבים מיראי ה' וחושבי שמו נוהגים מנהג הזה לכבד התורה כל רואיהם יכירון כי הם זרע בירך ה'.

ש"ת שחל בשישי אין לדחות קצת הקפות לשבת

טו. ומכל האמור בענין תבין ותשכיל כמה שגו במנהג הקהלות הנוהגות כשחל להיות שבת סמוך ליום שמחת תורה להקיף שתים או שלש הקפות ביום שמחת תורה ולהשאיר יתר ההקפות ביום שבת שאחר החג, ולא אריך למיעבד הכי כי דבר בעתו מה טוב וכל התיקון הזה לא נעשתה כהיום הזה רק לעומת הנעשה היום בשמים ממעל כנזכר לעיל, ומה נועיל ומה יושיענו הנעשה אחר שעבר יומו ישתקע הדבר.

יבאר שעיקר הקפות ש"ת בלילה, ואזהרה שלא להפסיק בהקפות

טז. ואף גם זאת כי עשו את העיקר טפל ואת הטפל עיקר כי כבר הודעתיך כי עיקר הקפת ספר תורה צריכה להיות בליל שמחת תורה כמנהג הרב ז"ל ואם ביום לא יעשו אין בכך כלום, והן היום עשו עיקר ביום דווקא.

יז. ואף אשר המה עושים ההקפות פסקי פסקי שתים ושלש בתפילת שחרית ומשאירים השאר לעת תפילת מנחה, וכבר כתבנו כי שבע הקפות אלו הם נגד שבע הקפות דהושענא רבה להמשיך המאורות עליונים ביתר שאת למדה האחרונה היא סוד התיבה ועל כן אין נכון לעשותן פסקי פסקי כי מה ההפסקות משמשות אחר שמפסיק באור הנמשך למעלה חס ושלום ומגרעות נתן, ועל כן טוב וישר להנהיגם להקיף יחד כל השבעה יחדיו יהיו תמים בלילה קצת יחידי סגולה, ואחר כך ביום מפני כבוד הציבור ינהגו כמנהגם ואין קפידא אם לא יעשו כל השבעה יחד מאחר שכבר נעשה התיקון שלם פעם אחת באותו בית הכנסת, וטוב עין יראה הדברים בפנימיותן וסודן ויעשה הדברים לשם פעלן.

הערה לחתני תורה לקדש עצמם בש"ת שסגולתו להם כיוכ"פ

יח. ובפרט מן הכלל החתני תורה צריכים להזהר לעשות הדברים ביום חתונתם וביום שמחת לבם במדה ובמשקל ובמשורה, וביותר המה צריכים להזהר בכל מה שכתבנו לעיל להתחנן כהיום הזה על אשר פגמו בתורה כי סגולת עצם היום הזה לתקן, ואין ספק כי סגולה זו תהיה ביותר נמצא בהם להתם וכלה הרשעה כולה ולהוציא יקר מזולל אשר נטמע בעמקי הקליפות ולכפר עוון ביטולה של תורה כאמור.

יט. ולכן צריכים החתני תורה להתקדש עצמן במאד מאד בכניסתם לחופה זו, כי מאחר שאמרו ז"ל שהחתן הנושא אשה מתכפרים עונותיו קל וחומר לחתן תורה הנעשה מעין דוגמא של מעלה שאם יתקדשו ויטהרו ויהרהרו תשובה בלבם ויהיו מודים ועוזבים

ויתחרטו חרטה גמורה בשברון לב ויעשו חזקה מהיום והלאה לעבוד את ה' באמת ובתמים, אין ספק כי הוא יום כפור עוונם ומובטחים כי בשמחתם לא יתערב זר ולעולם לא יכשלו.

ראוי לחתני תורה לטבול בש"ת וטעמו, וסגולת תפלתם ביום זה

כ. ולפיכך ראויים לטבול טבילה של מצוה בכניסתם לחופה זו ולהתקדש במחשבותם ולהתבונן בחתונה העליונה הנעשה למעלה אשת נעורים עם דודה ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו, ועל כן יהיו זהירים וזריזים בתפילתם בקדושה ובטהרה ביותר מכל שאר הימים כי יש בכח תפילתם היום בהצטרפות מצוה זו לתקן ולהעלות שאר תפילות פסולות שנפסלו מחוסר כוונה בשאר הימים וגם תפילתם עושה פירות ותקובל צלותהון ובעותיהון, ועל כן הזהירו רבים מגדולי ישראל שאין ראוי שיהיו חתני תורה אלא מי שהוא מוכתר בתורה ולפחות שיהיו מגדולי הקהל.

תוכחה לחתני תורה המקילים בכוונת תפלתם ביום זה

כא. ורע עלי המעשה לכמה בוערים בעם המקילים היום בתפילתם ביום חתונתם ותפילתם חטופה בהתאחרם לבא לבית הכנסת יותר מדאי, ואף בבית הכנסת בעומדם בתפילתם לא ישקוטו ולא ינוחו מחשבותם לתקן סדר שמחת חתונתם בקהל עם ריעיהם וקרובי משפחותם, הייטב בעיני ה' כי בא להתקרב אליו יתברך ולבו רחק ממנו ואיה אפוא אהבת החתן עם הכלה והוא פנה אליה עורף ולא פנים.

על כן הירא את דבר ה' מעבדי ה' ביום חתונתו וביום שמחת לבו יניח ביד איש אוהבו או קרובו לסדר ענין הקהל בטוב והוא יתבודד עם קונו ולא יפנה ימין ושמאל בתפילתו, ובבוקר השכם יסדר סדר הזמירות עד ברוך שאמר בביתו שמא יתאחרו זמן מה לבוא בני הקהל להלוותו כנהוג בכמה מקומות, ואחר כך בבואו לבית הכנסת יסדר שארית זמירותיו ותפילתו בשמחה ובטוב לבב עד סופה.

טעם שקורין החתני תורה לכל קרוביהן לעלות לתורה

כב. ויקראו לכל מריעיהם וקרוביהם לעלות לספר תורה ואף אם ירבו הקרואים קורין פרשה אחת כמה פעמים שירצו ואין איסור ברכה לבטלה בדבר כדי לזכות כולם בקריאת התורה ביום סיומה, והוא כדמיון הכלה שהכל מריצין לה מתנות ומנחות כמו שכתבו כל הפוסקים ז"ל, ואחר כך יקראו החתן משלים בשירים ותושבחות כמו חתן נשואין לכבודה של תורה וישלים בספר עצמו שקראו בציבור מתחילת הפרשה ועד סופה.

ראוי לדקדק בס"ת ישן בפרט בש"ת, ותוכחה לחונכים בו ס"ת

כג. וראוי ונכון לחזר היום אחר ספר תורה כשר ומוחזק בכשרות ביותר כי אף כי כל הספרים בחזקת כשרות, הנה כהיום הזה שמרבים העם לעלות לקריאת ספר תורה

ומברכים כמה ברכות ראוי ונכון שיהיה זה בספר תורה ישן נושן מסופרים הקדמונים אשר לא יצאת תקלה מידם והם מוחזקים.

כד. ורע עלי המעשה אשר איש אשר נדבו לבו לכתוב ספר תורה לעצמו ולא יחנכנו בקהל רק ביום חתונתו, וזה אשר לא כדת לתת מכשול לכמה בני אדם לברך בספר תורה שעדיין לא הוחזק בכשרות ואחרי כן ימצאו בו שעוריה דמשקר בשמא קדישא וחסרונות ויתירות אחת למעלה ושבע למטה, ומה גם כי לפעמים גם ביום ההוא ימצא ריעותא בו ועין לא תשורינו מבלבול הנעשה מהעולים וכבר הארכתי בענין הזה בליל יום הכפורים בענין ספר כל נדרי והארכתי בסוד הדברים, ולכן הטוב והישר שלא לחנך שום ספר חדש ביום הזה בקהל רק יחזרו אחר הספר תורה היותר מוחזק ושומע לנו ישכון בטח אמן כן יהי רצון.

טעם שקורין בראשית עם סיום התורה ואין מקדימין הקרבנות

כה. ובעוד שקורא החתן הפרשה יתקנו ספר החתן מתחיל כדי שאחר גמר הברכה יתחילו פרשת בראשית תכף ומיד, כי אף דבעלמא קיימא לן תדיר קודם והיה ראוי לקרות פרשת המפטיר, ופרשת המפטיר הוא חובת היום ופרשת בראשית אינו אלא מנהג, מכל מקום כתבו גדולי הראשונים שסמכו בזה על המדרש שלא יהיה פתחון פה לשטן לומר רבונו של עולם כבר סיימו את התורה ואינם רוצים לקרות עוד ולפיכך סומכים אל גומרה של תורה תכף ומיד התחלתה.

וגם לבא בסוד ה' יבין הדבר לאשורו כי פרשת וזאת הברכה רמז למדה אחרונה הנקראת ברכה לקשר אותה במדה הנקראת עמק ברכה ותכף ומיד בראשית על דרך נעוץ סופן בתחלתן בסוד ה' בחכ"מה יסד אר"ץ באבא יסד ברתא וכדמתרגמינן בראשית בחכמתא והיה המשכן אחד ועל כן אין מפסיקים ביניהם כלל.

אזהרה שלא ינדרו נדרים בעד בני משפחתם מן הכתב

כו. ואחר כך נודרים נדרים ונדבות לחיי קרוביהם בני משפחתם ובחיי כל ישראל כי עת לחננה היא ומקור הברכה פתוח להתברך מפי עליון, אכן לא הותר רק מפיהם ולא מפי כתבם ולא כמו שנוהגים שכותבים לכל קרוביהם בכתב ונותנים אותו ביד שליח ציבור להתנדב בעד חייהם כי לא אריך למיעבד הכי וכמ"ש בפרקי שבת באורך.

מנהג סעודת חתני תורה ואזהרה שלא להקל בה באמירה לגוי

כז. ואחר כך יעשו סעודה לקרוביהם ולעניי בני תורה לגומרה של תורה ולכבודה וכל המרבה במשתה ושמחה היום הרי זה משובח, והוא מן ארבעה פרקים שמשחיטים את הטבח בעל כרחו [112] דאין שמחה אלא בבשר ויין, אכן לא הותר אלא לנעשה בהיתר

בלבד, לא כמו שדימו רבת מבני עמינו שהותר משום כבוד סעודת שמחת תורה אף הבא באיסור כל שבמינו במחובר או שמחוסר צידה בגוי שהביא דורון שאין היתר רק אם יביאנו ביום טוב ראשון מותר מיד בליל יום טוב שני בכדי שיעשו, אך אם הובא ביום טוב שני צריך להמתין במוצאי יום טוב בכדי שיעשו ובו ביום אסורים אפילו לטלטלן. **וכן** כל כיוצא בזה צריכין להזהר במאד מאד כי מאין הרגלים להתיר דבר איסור משום כבוד סעודת מצוה, ונהפוך הוא כי הואיל וסעודה זו היא לגומרה של תורה הדין נותן שנעשנה בהיתר ולא באיסור כדת של תורה, ומי זה אמר ותהי לזמן את המלך על שולחנו וזימן אויבו לישב לעומתו כי כמו בשער נפשו הוא וכן הדבר הזה, ושומר נפשו ירחק מלאכול בבית מי שחשוד על הדבר אם לא ידע בבירור.

תוכחה לחתני תורה המזמינים לסעודתם עשירי עם ולא עניים

כח. **והן** לענין שאמרו להרבות במשתה ושמחה לא אמרו אלא ששון ושמחה של מצוה ולהאכיל לעניים בסעודתן שאין שם שמחה גדולה ומפוארה אלא לשמח לב עניים ויתומים ואלמנות שכל מה שמשמח לב האומללים האלה משמח את קודשא בריך הוא דאינון מאנין תבירין דיליה, אך לא אמרו שמצוה להרבות סעודתן וכל מיני שמחות לקרות ולזמן עשירי עם אשר המה שמחים דשנים ורעננים בקרב ביתם ולב טוב משתה תמיד כל הימים ולא יקוו לבני אדם לשמח את לבם כי המה שמחים מאיליהן בלאו הכי ולסעודה ולשמחה מה זו עושה, שקול טיבותיה ושדי אחיזרא כי עיקר הכל לשמח למי שאינו שמח ולשבוע למי שאינו שבע בשמחת התורה, לא להצבות בטן השבעים ושמחים.

ולא עוד אלא שמתרחקים מן עניי עמו יתברך כמתרחק משור מועד ביומי ניסן כי יבושו ויכלמו להסב אותם יחד עשיר ואביון בקרב סעודתן, חלילה למי שהוא זרע קודש ישראל ברוכי ה' לעשות ככה כי השכינה צועקת עליהן מי בקש זאת מידכם לעשות סעודות להצבות בטן עשירי עם ולדכא תחת רגליכם את עניי עמי מאנין תבירין דילי, אוי להם כי נדדו ממני וזריתי פרש על פניכם כמו שהארכתי בפרקים הקודמים בעונשן ע"ש.

כט. **ואשרי** אנוש יעשה זאת לעשות עיקר סעודתו לשמח לב האומללים ובשמחתו בל יתערב זר להסיתו ולבלעו חנם בפתויי יצרו הרע אשר יפתנו להרחיק העניים מעל שולחנו, וכל עוד שרואה האיש הישראלי את יצרו הרע בתגבורת באיזה דבר מצוה שבא לידו לפי גודל תגבורת גירוי היצה"ר יכיר וידע גודל ערך שכר המצוה ההיא כי רבה היא ועל כן יצר סמוך להתריס נגדו, והחי יתן אל לבו וכלביא יקום לעומתו להשפילו

ולהפילו ארצה לא יוסיף לקום ולשום שפלים למרום להביא עניים בני תורה בראש קרואיו ביום חתונתו.

תוכחה שלא להקל ראש בסעודת חתני תורה

ל. ובכן בהיות מסובים לפניו עניי בני תורה הנאנחים והנאנקים יתן אל לבו עוניים ומרודם ומורא יעלה על ראשו לבלתי יקל ראשו בשחוק וקלות ראש מתוך אכילה ושתיה כאשר רבים שתו וישכרו בסעודה זו ועושים שמחה של הוללות וסכלות ויביאו אנשים לצים ופוחזים ויוצאים בשי"ר ונמשכים בשיר וינבלו את פיהם בשירי עגבים, וככלותם מקול השיר יחלו מעט בשחוק וקלות ראש כי לא חסר העולם שוטים המטים עקלקלותם ולא יבצר מהם נותן טעם לפגם כי טוב לשמוע שיר כסילים כהיום הזה לאמר כי לשמחת מצוה הם עושים.

ואין בהם לא דעת ולא תבונה לאמר כי שמחה לחוד ושחוק וקלות ראש לחוד כי אפילו לחסידי עליון חכמי התלמוד אשר להם יאתה לרבות כל מיני שמחות באשר אזלת יד יצרם מעליהם ועם כל זה אמרו בחמישי דברכות, [113] מר בריה דרבינא עבד הילולא לבריה חזינהו לרבנן דהוו קא בדחי טובא אייתי כסא דמוקרא בת ארבע מאה זוזי ותבר קמייהו ואעציבו וכן רב אשי וכו', ויהי מושבם בבית המשתה היין בהתעוררות הנפש היפה ובמקום גילה שם תהא רעדת זכרון המות לנגדם ויהי שירם ווי לן דמיתנן ווי לן דמיתנן וכו'.

לא. כל שכן וקל וחומר אנחנו אזובי קיר ויצר סמוך אינו אלא שרף להבה תלהט סביבותם כאש צרבת לשורפם באש להבת שחוק וקלות ראש ולהיות צופה בנשים העומדות על הקביצ"ה כאש בנעורת חס ושלום, שראוי באמת להזהיר כל מי שיש סיפק בידו למחות להרחיק בכל כנסיות של עמי הארץ כי לא יראו החוצה אל העין הנשים המצרי"ות הצרים את נפשותם, וגם אשר לא יקלו את ראשם בסעודה של שמחת התורה אשר תחת רבות השמחה - התורה חוגרת שק לאמר איה איפה שמחתי ואיזה מקום מנוחתי כי כל שלחנות מלאו קיא צואה בלי מקום באפס היות שם משכיל וחכם דורש את אלהים וכו'.

וכן כל כיוצא בזה ראוי לדבר על לב ראשי עם הארץ להשקיט מעט משא כובד הקטרוג עליהם אשר יקטרג עליהם כי הכל הולך אחר החיתום ואיככה השליכו אחרי גיווים כל אשר עשינו מיום התקדש ראש השנה עד היום הזה כי הכל כאשר לכל היה הכנה טובה לקדושת היום הזה, ואם קדושת היום הקדוש הזה תחולל חלקתה כל המלאכה נמבזה ונמס אותה החרימו מפאת צידם חס ושלום, ונהפוך הוא כי מהיום הזה והלאה צריך

כל אדם להתקדש עצמו במותר לו ולהרבות בתורה ביותר כאשר ימצא עזר כנגדו מכל אשר התקדש בקרב הימים הנוראים שעברו.

מנהג קדמונים להתקדש בי"ב ימים אחר ש"ת לחזור על לימודן

לב. ומנהג חסידים הראשונים להתקדש עצמם ביותר ובקדושת מחשבה ודיבור ומעשה מיום שמחת תורה עד י"ב יום אחר החג לעומת י"ב חדשי השנה, ונאספים אל בתיהם בקרב אלה י"ב הימים ומחזירים על לימודן כל אחד לפי שיעורו, והוא סגולה נפלאה להיות לעושה אלה עזר משדי תמיד כל הימים מראשית השנה ועד אחרית השנה וכל אשר יעשה יצליח הן בתורה הן בחסידות והן בכל משא ומתן וכן נהגתי וכן נהגו כל החברים, ואשרי אנוש יעשה זאת לנהוג בקדושה יתירה בימים ההם למשוך משך קדושת הימים הנוראים לכל חדשי השנה משי"ב הר"וח ומוריד הגש"ם לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו ברוך ה' לעולם אמן ואמן.

ציונים והערות לפרק ח

111) במדבר רבה פרשה ד' אות כ'. 112) חולין דף פ"ג ע"א. 113) ברכות דף ל' ע"ב.

הערת המדפיסים

{הערת המדפיסים, כאן הותיר המחבר דברי חתימה לסיום פרקי חג הסוכות שבהן חתם את ספרו, ומאחר ודבריו מהווים מעין הקדמה לחיבורו על כן קבענו מקומם בעמו' 250 שבמבוא הספר במקום הקדמת המחבר שנעלמה עם חלק החול}.

תם ונשלם ספר חמדת ימים שבח לב"ע

קונטרסים

הערת המדפיסים

(הערת המדפיסים, הקונטרסים שנדפסו להלן נמצאו עם תכריך כתב היד שהגיע לידי הרב המהדיר ומרא דארעא ישראל כמהר"ר ישראל יעקב אלגאזי זצ"ל והם נשתיירו מכתב היד של הספר חמדת ימים חלק ראשון המיוסד לימות החול שאליו ציין המחבר בספר שלפנינו בכשלשים מקומות וכינה אותו חלק החול או חלק הקודם, ואשר לדאבון לב לא זכינו שיבא לידינו כלל כ"א הקונטרסים דלהלן וכפי שהעיד כאן הרב המהדיר וזה לשונו, אמר המעתיק מחלק הראשון לא נמצא דבר ממנו זולת את זה מצאתי בקונטרס קטן סדר הלימוד לימי השבוע בסדר מדותיהם וכה היה כתוב שם).

סדר לימוד לימי השבוע

הקדמה ללימוד המיוסד לימות השבוע ע"פ סדר מדותיהם

א. הדר הוא לכל חסידיו להיות הוגים אחר התפילה יום יום מענין היום על פי מדותיו בתורה בנביאים ובכתובים ובקצת מאמרי הזוהר, והיא סגולה נפלאה לתקן פגם המדות אשר פגם כל איש ישראל בעון פשעו כאשר הודענו בכמה מקומות כי הגיון בסוד מדות העליונות יהיו למאורות בשורשיהם מלמעלה כמאמר הרשב"י ע"ה לחביריו, אנא חמינא י"ג אלין גליפין קמאי ונהירין כבוצינין וכד אתפרש כל חד מנייהו מפומיכון אסתלק ואתתקן ואתעטר ואתטמר בטמירו דתקונוי דדיקנא וכל אחרנין אשתארן ובעוד דכל חד מתפרש בפומייכו נהיר ואתעטר ויתיב כמלכא בגו חיליה ע"כ.

ובכן בהגות כל איש בסוד המדות אשר פגם בהם מאורות נתן סביבות עוזם ואשר החשיך במחשך מעשיו חוזר וניאור ולו יאיר כל חמ"תו דבר יום ביומו דבר בעתו, ואשר הוא ממתכשרים במלאכתם מלאכת שמים לא יעברו מהגות בסדר הזה יום יום כאשר יוכלון שאת ולפי כושר העתים עד שתתום הסדר כולו.

תפלה קודם סדר הלימוד ליום ראשון

ב. ולפני לימודם יכנסו בכי טוב באמרם יום ראשון.

לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו ורחימו ודחילו ליחדא י"ה בו"ה ביחודא שלים בשם כל ישראל, הנה אנחנו באים להגות בתורה לקשר את נפשינו ולהדביקה אל שורשה להשלים אילן העליון ולהשלים אדם העליון לתקנו ולהביא כל אומות העולם תחת יד ה' שכינתא תתאה ולהביא כל אלהים אחרים תחת שכינתא עילאה כדבר שנאמר כי אתה ה' עליון על כל הארץ מאד נעלית על כל אלהים, כי ה' עליון נורא מלך גדול על כל הארץ, א'נא ב'כח ג'דולת י'מינך ת'תיר צ'רורה.

ויהי רצון מלפניך יְהֹוָה אלהינו ואלהי אבותינו שומר הברית והחסד שבזכות כל תעלומות חכמה החתומים בסוד חסד אל וזכות כל פסוקי תורה נביאים וכתובים אשר בסוד החסד הוצק יסודם אשר בם נהגה היום הזה תוכו רצוף אהב"ה סוד הימין למנה חסד לאברהם, שתהא עתה עת לחננה ושעת רצון להיות למודינו נחת רוח לפני כסא כבודך ויהיה עולה לפניך כאילו השגנו סוד תעלומותם, והיו למאורות לפאת נג"ב תימנה כהן אל עליון בוקר דאברהם, הבוקר אור והנחה למדינו"ת עשה וחסד ה' מעולם, ימין ה' רוממה ימין ה' עושה חיל, והוכן בחסד כסא חסד ה' מלאה הארץ, עורי צפו"ן ובואי תימ"ן מגן אברהם ופחד יצחק הן שתי ידים זוכות כאחת שמאל דוחה וימין מקרבת ויתבוננו חסדי ה'.

ומחסדך הגדול יושפע עלינו שפע החסד והחנינה למחול ולסלוח כל אשמותינו אשר אשמנו במדת אהבת חסד בעון שנאת חנם איש אל רעהו והפכנו אה"בה לאיבה, ואף אשר ויעדנו עצמינו למחלוקת ופגמנו בכללות החסד בגבורה והגבורה בחסד, ואשר נואלנו ואשר חטאנו בעון מדת אכזריות והנקמה והכעס והקנאה והשכרות והגברנו תגבורת הדין הקשה על החסד ועל הרחמים, ולא הושב ידינו מבלע במסירת דין איש על חבירו ואין איתנו עושה לפנים משורת הדין ועוררנו תגבורת הדין על מדת החסד והרחמים, וברוב אולתינו שגינו בקדושת תורתך הנתונה בימין צדקך ברמ"ח מצות עשה אשר מימין החסד, ואף אשר פגמנו בחמש מוצאות הפה, גרון חסד, שניים גבורה, חיך תפארת, שפתים נצח הוד, לשון יסוד, פה מלכות, וגם אשר לא הוזהרנו במילי דאבות וברכות ונזיקים ואשר העלמנו עין מגמילות חסדים.

והנה בעלות על לבבנו רוע מעללינו ומפעלינו אימות מות נפלו עלינו, ישבנו משתוממים בנפש מרה ושרעפינו בקרבנו יהמו וזמותינו נתקו איך נתיצב מפני זעמך וקצפך, ובקומך למשפט מי ישא שאון זעמך ומי יעמוד לפניך מאז אפך, ועתה ה' אלהינו הנה עתה שבנו אליך שמנו פנינו כחלמיש ומצחנו כנחושה ולבנו נהגנו בכבדות, אמרנו אם הרבינו רשע ופשע חסד"ך גדול עלינו ועל כל פשעים תכסה אהב"ה כי אתה אלהינו רוחך טובה והקדמת מזור וארוכת התשובה, וקבלנו בתשובה שלימה כי ימינך פשוטה לקבל פושעים וחטאים השבים אליך בכל לבם, ואם הרבינו פשע ועבירה, עליון רחמיך מעולם, סליחה עמך היא, ניחם על הרעה, מטה כלפי חסד הפלא חסדך ויוודע לעיני הכל טובך וחסדך עמנו.

ובכח סגולת למודינו סלח נא לעון העם הזה כגודל חסדך, יהי נא חסדך ה' עלינו כאשר יחלנו לך והאר מחשך תגבורת הדינים אשר הגברנו על מדת החסד והרחמים ותגבור מדת טובך הישרה על מדת הפורענות ואיד וזמן צרה לא יקום כי עמנו אל, אנא ה' קומה עזרתה לנו ופדנו למען חסדך, עד אנה יצית בגאון האף שלהבת חרונך, הכלו המים מתעלת חסדיך ותעלת רפואתך מהרפות להבו, התמו הנהרים העצומים מאסמי אוצרי שלש עשרה מדות רחמיך ולא יוכלו לכבות האש הגדולה הזאת, זכור לאברהם אהובך ובחסדך הגדול בקע כשחר אורינו והתאמץ בתוקף חנינותך, ואתה צלח הע"ז לובן חסדך ותלבין בזוהרו זהורית אודם דינה הלא מצער היא לגודל חסדך, למה תביט בוגדים תחריש בבלע רשע צדיק ממנו, למה יאמרו הגוים חסדי ה' כי לו תמו כי לו כלו רחמיו, אפס לנצח חסדו גמר אומר לדור ודור, קראו בקול גדול אולי ישן הוא ויקץ.

אנא ה' קנא לשמך בגבורות ישע ימינך והשב לשכנינו שבעתיים אל חיקם וגבול הרשעה תשמיד פריו ממעל ושרשיו מתחת, חיל בלע ויקיאנו מבטנו יורישנו אל, ובלבוש נאור אור הופע לזרע אברהם אוהבך וגזע משרשיו יפרה משיח בן דוד לנקום נקמת בני ישראל מאת בני ישמעאל וממנא דיליה, ועזוז אור הגנוז ששת ימי בראשית תוציא מנרתקו להאיר פני תבל ומלואו ולא יהיה ולא יגיע חלק אדם רשע עם א"ל, והיכל קדשך תכין בחסדיך היכל אה"בה אל א"ל שד"י בזיו הדרו וכבודו ובשם בית אל יכונה, ופדויי ה' ישובון ובאו ציון ברנה ושמחת עולם על ראשם ששון ושמחה ישיגו ונסו יגון ואנחה, ויהי נועם ה' אלהינו וכו', עשה למען שמך עשה למען ימי"נך וכו', יהיו לרצון אמרי פי וכו'.

לימוד ליום ראשון מיוסד במדת "גדולה"

ג. ואחר כך יצלח דברו בסדר זה, תורה, בראשית ברא אלהים עד יום אחד, ובפרשת לך לך מראש הפרשה עד הלוך ונסוע הנג"בה, ושם בפרשה ומלכי צדק מלך שלם וכו' עד ויתן לו מעשר מכל, ובפרשת חיי שרה ויקח העבד עשרה גמלים וכו' עד בית אחי אדוני, ובפרשת בשלח וה' הולך לפניהם יומם וכו' עד לפני העם, ושם פסוק ויסע מלאך האלהים וכו' עד ויבקעו המים, ופרשת השירה עד בתוך הים, ובפרשת וזאת הברכה וללוי אמר תומיך ואוריך לאיש חסידך כו' עד מן יקומון.

נביאים, ישעיה סי' נ"ד רני עקרה וכו' עד אמר מרחמך ה', ובסי' ס"ב נשבע ה' בימי"נו וכו' עד וכרוב חסדיו, מיכה סי' ז' אל תשמחי אויבתי לי וכו' עד חסד לאברהם אשר נשבעת לאבותינו מימי קדם.

כתובים, תהלים סי' כ"ה ל"א ל"ג ל"ו מ"ב נ"ט פ"ה פ"ו פ"ט ק"ב ק"ז ק"י קל"ו, ואחר כך יאמר ע"ב פסוקים [1] שסידר הרמ"ע ז"ל כפי קבלת האמת שמסר הרמב"ן ז"ל לתלמידיו מוסכמת לדעת הקדושים ר' נחוניא ור' שמעון חלקם בחיים, ולמביני מדע יאותה להם לכוין שסודם בסוד שם ע"ב שסודו במדה הז' ממטה למעלה ומתפשט בז' קצוות ועל כן בכל פסוק ז' תיבות, וגם בכל אחד ימצא צירוף שם אחד משם ע"ב כנודע.

ד. ושוב יהגו בזוהר, זוהר פרשת בראשית דף י"א ע"ב פקודא תניינא וכו' עד דף י"ב ע"ב והא אוקימנא מלה דא, ובפרשת לך לך דף פ"ג ע"ב וילך למסעיו וכו' עד דף פ"ד ע"א עד נכון היום, שם דף פ"ה ע"ב ויהי בימי אמרפל וכו' עד פ"ו ע"ב ימינ"ך ה' תרעץ אויב, שם דף צ"ד פתח אידך ואמר ומבשרי אחזה אלו"ה וכו' עד שם באותו עמוד חיים כולכם היום, ובפרשת ויגש דף ר"ל ע"א פתח ר' יוסי ואמר משכיל לאיתן וכו' עד רזא דמהימנותא.

ובפרשת שמות דף כ"א ע"א וירא מלאך ה' וכו' עד ע"ב והסנה איננו אוכל להיות בהם כליה, ובפרשת וארא דף כ"ג ע"ב וארא אל אברהם וכו' עד דף כ"ד ע"ב והא אוקימנא מילי, ושם דף נ"א ע"ב ויסע עמוד הענן וכו' מאן עמוד וכו' עד נ"ב סוף ע"ב ולעלמי עלמין אמן, ובפרשת בשלח דף נ"ו ע"ב ימינך ה' וכו' עד דף נ"ז ע"ב והא איתמר, ובפרשת יתרו דף פ' ע"ב ויהי ביום השלישי עד דף פ"א ע"א קול גדול ולא יסף, ובפרשת תרומה דף קנ"ט ע"א וראה ועשה וכו' עד ע"ב ואתעביד אש, ושם דף קס"ב ע"א פתח ר' יוסי ואמר כו' עד ע"ב אתא ר"ח ונשקיה, ושם דף קס"ו ע"ב פתח ואמר כי נר מצוה וכו' עד קס"ז ע"ב זכאה איהו מאן דאשתזיב מנהון, ובפרשת כי תשא דף קפ"ט ע"ב והיה באחרית הימים וכו' עד דף ק"צ ע"א דלא יתעדי מנאי לעלמין, ובפרשת פקודי דף רס"א ע"א היכלא ז' וכו' עד ע"ב זכאה חולקיה בעלמא דין ובעלמא דאתי.

ובפרשת ויקרא דף י"ד ע"א אמר רבי יצחק כתיב בכור שורו וכו' עד ע"ב חיים כולכם, ושם דף כ"ב ע"ב פתח ההוא טייעא וכו' עד שם באותו עמוד אשתמודען לעילא ותתא, ובפרשת צו דף ל' ע"ב זה קרבן אהרן וכו' עד ל"א ע"א דאת שארי בגוויהו, ובפרשת תזריע דף מ"ח ע"ב אמר רבי יצחק תא חזי עד דף מ"ט ע"א מוריד שאול ויעל, ובפרשת אמור דף ק"ב ע"ב ובחמשה עשר יום וכו' עד ק"ג ע"ב בארץ לא זרועה.

ובפרשת במדבר קי"ח ריש ע"ב איש על דגלו וכו' עד ריש קי"ט ע"א ובעלמא דאתי, ושם קי"ט פתח ואמר מה אקוב לא קבה אל עד ק"ך ע"ב ישראל אשר בך אתפאר, ובפרשת נשא דף קל"ג ע"ב תקונא ו' וכו' עד באותו עמוד דעתיק דעתיקי, ושם דף קמ"ב ע"א ותאנא בצניעותא דספרא וכו' עד ע"ב ונתתי לכם לב בשר, ושם דף קמ"ה ע"א דבר אל אהרן וכו' עד קמ"ו ע"א והוא ימשול בך, ובפרשת בלק דף קצ"א ע"ב פתח ואמר וה' הולך וכו' עד שם באותו עמוד נהורא דא ממה הוי, שם ר"א ע"ב פתח רבי פנחס מעין גנים וכו' עד ר"ב ע"ב על מעיינא דא קרא דא, שם דף ר"ד ע"א פתח ר"א הבוקר וכו' עד ע"ב למשמע מלה דא, ובפרשת פנחס דף רכ"ב ע"ב רעיא מהימנא ועוד שמרה נפשי כי חסיד אני וכו' עד רכ"ג ע"א ולא הלכתי בגדולות ונפלאות ממני, ובדף רמ"ו ע"ב ד"א ויחלום והנה סולם וכו' עד שם באותו עמוד בגלותא בתראה.

יבאר שלימוד זה ראוי לחלקו בעשרה

ה. עד כה יהגה עד מקום שידו מגעת מידי יום ראשון ביומו עד שתתום קריאתו וכל אדם אינו חייב אלא כשיעורו, והדרך הישר בזה לחלקם בעשרה להשלים הדבר דבר יום ביומו וכן נהגו בבית מדרשינו אחר התפילה.

תפלה קודם סדר הלימוד ליום שני

ו. יום שני, לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה ברחימו ודחילו ורחימו ליחדא י"ה בו"ה ביחודא שלים בשם כל ישראל, הנה אנחנו באים להגות בתורה לקשר את נפשינו ולהדביקה אל שורשה להשלים אילן העליון ולהשלים אדם העליון לתקנו ולהביא כל אומות העולם תחת יד ה' שכינתא תתאה ולהביא כל אלהים אחרים תחת רשות שכינתא עילאה כדבר שנאמר כי אתה ה' עליון על כל הארץ מאד נעלית על כל אלהים, כי ה' עליון נורא מלך גדול על כל הארץ, ק'בל ר'נת ע'מך ש'גבנו ט'הרינו נ'ורא. **ויהי** רצון מלפניך יְהִוָה אלהינו ואלהי אבותינו האל הגדול הגבור והנורא שבזכות כל תעלומות חכמה החתומים בסוד פחד צור הגבורה וזכות כל פסוקי תורה נביאים וכתובים אשר בסוד הגבורה הוצק יסודם אשר בם נהגה היום הזה נאזר בגבורה, שיהא עתה עת לחננה להיות למודינו נחת רוח לפני כסא כבודך ויהא עולה לפניך כאלו השגנו כל פנימיות סוד תעלומותם והיו למאורות דרך שער הצפו"ן והיה טעמו כצפיחית בדב"ש, תעוז יד"ך החז"קה תרום ימינך הן שתי ידים זוכות כאחת הגדולה עם הגבורה משולבות אשה אל אחותה, ה' רמה ידך בל יחזיון יחזו ויבושו קנאת עם אף אש צריך תאכלם, ה' כגבור יצא כאיש מלחמות יעיר קנאה יריע אף יצריח על אויביו יתגבר, המשל ופחד עמו לכבוש עבד תחת רבו ושפחה תחת גבירתה והכל יאמרו מאין כמוך ה' גדול אתה וגדול שמך בגבורה.

אנא ה' בגבורתך באה"בת כללותה תדינינו ותוציא לאור משפטינו למחול ולסלוח קצף אשם אשר קצפנו ונחטא במדת הגבורה כי לא באנו לעזרת ה' לעזרת ה' בגבורים להרוס קמיך עם נבל ניאצו שמך, ואשר התרפינו ביום צרה מהיות גבורים לעמוד בפרץ מפני האף והחימה והגבור אמר חלש אני והטלנו חלש"ים בגבורות ה' אלהים והגביר השעיר, ואשר נואלנו ואשר חטאנו ולא הלכנו בדרך ישר מעגל צדיק גבור הכובש את יצרו גבורי כח עושי דברו וטעינו במסילות לא סלולות להגביר הצפוני על איש ימי"ני כגבור לא יוכל להושיע נקבה תסו"בב גבר אין קול ענות גבורה.

אויה על נפשינו איך נפלו גבורים מי ימלל גבורות ה', ולא הושב ידינו מבלע בחוש השמע דחילו ופחד יצחק וישמע ה' ויחר אפו, ואשמותינו גדלו עד מעל לשמים בשס"ה מצוות לא תעשה אשר לפאת צפ"ונה, ואף אשר שגינו בעשר תקוני שולחן בצפון וכל שולחנות מלאו קיא וכללות החסד שבגבורה איש מרעהו יפרדו, ואף אשר פגמנו בל"ב שיניים שלטי הגבורים, ואשר פגמנו והגברנו ק"ך צירופי אלהים ופ"ר גבורות דמנ"צפך וש"ך גבורות דאד"ני, על זה היה דוה לבנו ועל אלה חשכו עינינו, רתת החזיקתנו וקיר

לבנו יחיל ויהים מפחד צור הגבורה פן יתדבקנו הרעה וישופנו, אויה לה נפשינו בקום למשפט אלהים על מי תנוס לעזרה ומי יהיה עליה סתרה, ששים גבורים סביב לה זה רצץ וזה דכה כי רבו מארבה הדינים שהגברנו והעמסנו עליה בקצף אשם מעילותינו, תתיפח תפרש כפיה אף היא תשיב אמריה לאמור הטוב היות גזרת ספיר ויהלום למדרך כף רגל השור והחמור, הגמול הזה קויתי בבואי להסתופף בצל קורתכם בארץ מאפליה להביאני לידי חרפה ובושה.

ובהעלות על לבבינו כל אלה נפלו פנינו ותיצלנה אזנינו, חשכו עינינו מראות ושפתותינו כלו ודממו וימס לבנו בקרבנו ויהי למים, והנה עתה שבנו אליך בבושת פנינו לשפוך שיחה לדרוש סליחה על עוצם פגמותינו וקבל ברחמיך תשובתנו והגיון לבנו לפניך ושים עיניך עלינו לטובה וסגור פתחי מעילותנו ופתח שערי זכיותנו, ולמען זכות יצחק עקידך נמצא פדיון וכופר ועוז הדין נפיג ונפר, ורוח סליחה יערה עלינו ממרום, ועמוד מכסא דין ושב על כסא רחמים ויעל מעליו אלהים ומחול וסלח מחשכי פגמותינו ותגבורת הדינים הקשים הפג והפר.

וכשם שנתרצית בעצם היום הזה לאבינו רועינו משה בחירך בעלותו ההרה ובאונו שרה אל אלהי"ם, כן בזכות תורת האלהים אשר נהגה היום לפניך תחננו ויכבשו רחמיך את כעסך ויגולו רחמיך על מדותיך ותתנהג עמנו ה' אלהינו במדת החסד ובמדת הרחמים ותכנס לנו לפנים משורת הדין ובטובך הגדול ישוב חרון אפך מעמך ומעירך ומארצך ומנחלתך, הבט נא והושיעה צאן מרעיתך אל ימשול בנו קצף, ואל תעזבנו אבינו ואל תטשנו מלכנו ואל תשכחנו יוצרנו ואל תעש עמנו כלה בגלותינו כי אל מלך חנון ורחום אתה.

אבינו מלכנו צורינו וגואלנו חוסה ה' על עמך ואל תתן נחלתך לחרפה למשול בם גוים, עוררה את גבורתך ולכה לישועתה לנו, הבט משמים וראה מזבול קדשך ותפארתך, איה קנאתך וגבורותיך המון מעיך ורחמיך אלי התאפקו כי אתה אבינו כי אברהם לא ידענו וישראל לא יכירנו אתה אבינו גואלינו מעולם שמך, וליש גבור משיח בן אפרים מהרה תצמיח משורש יצחק לנקום נקמת בני ישראל מאת בני עשו וממנא דיליה והאלילים כרות יכרתון לקרוא כולם בשם ה' לעבדו שכם אחד אל ה' ויאר לנו, ויהי נועם ה' אלהינו עלינו וכו', עשה למען שמך עשה למען ימינך עשה למען תורתך עשה למען קדושתך, יהיו לרצון וכו'.

לימוד ליום שני מיוסד במדת "גבורה"

ז. ואחר כך יצלח דברו בסדר זה, תורה, ויאמר אלהים יהי רקיע וכו' עד יום שני, ובפרשת וירא וה' פקד את שרה וכו' עד ביום הגמל את יצחק, ופרשת העקדה עד תומה, ובפרשת ויצא ויאמר יעקב לאחיו וכו' עד בפחד אביו יצחק, ואחר כך יהגה במעשה הקרבנות מפרשת ויקרא עד במדבר סיני, ואחריהם בפרשת נסכים בפרשת שלח לך, ויאמרו התפילה שבמשמרת החדש אחריהם.

נביאים, ישעיה סימן מ"ב שירו לה' שי"ר חדש וכו' עד עשיתים ולא עזבתים, ובסימן ס"ג מי זה בא מאדום עד גואלנו מעולם שמך, ירמיה סימן י' מאין כמוך וכו' עד ה' צבאות שמו, ובסימן ט"ז ה' עוזי ומעוזי וכו' עד וידעו כי שמי ה'.

כתובים, תהלים סי' כ' כ"א כ"ד נ"ד ס"ה ס"ו ע"א ע"ח פ' ק"ו קמ"ה ק"ן.

ח. ושוב יהגו בספר הזוהר על פי מדותיו, זוהר פרשת בראשית דף י"ז ע"א ויאמר אלהים יהי רקיע וכו' עד דף י"ט ע"א אשר זרעו בו דייקא, שם דף ל' ע"ב בראשית ברא וכו' עד דף ל"א ע"ב וכולא חד, שם דף ל"ב ע"ב ויאמר אלהים יהי רקיע בתוך המים עד ל"ג ע"א בגו באמצעיתא, פרשת וירא דף קי"ט פרשת העקידה עד סופה, ופרשת חיי שרה דף קל"ב ע"ב ת"ח צלותא דמנחה וכו' עד דף קל"ג ע"א דזכינא למשמע ליה, ובפרשת תולדות יצחק דף קל"ד ע"א אלה תולדות יצחק עד דף קל"ז ע"א ויתבסם עלמא, ובפרשת וישב דף קפ"ט ע"ב רבי חייא פתח ברכו ה' מלאכיו כו' עד שם באותו עמוד דאתרשים בגויה, ובפרשת ויחי דף רי"ז ע"א יתיב ר"י אפתחא דטבריה וכו' עד שם באותו עמוד כגוונא דלעילא, ובדף רמ"ט ע"א פתח ר"ש צהלי קולך וכו' עד דף ר"ן ריש ע"ב דאיהו נפיק מעלמא דאתי.

ובפרשת וארא דף כ"ו ע"ב ר"א ורבי אבא הוו שכיחי וכו' עד כ"ז ע"א בלא פרודא, ובפרשת בשלח דף מ"ח ע"א ואתה הרם את מטך עד ע"ב וכל חית השדה ישחקו שם, ובפרשת יתרו דף פ"ג ע"א וידבר אלהים וכו' עד דף פ"ד מעשה אלהים המה ממש, ובפרשת משפטים דף צ"ח ע"א פתח ואמר ה' אלהי גדלת מאד עד ע"ב ולנפקא מתמן, ובפרשת תרומה דף קמ"ט ריש ע"ב ותכלת וכו' עד סוף העמוד מאד ודאי, ובדף קנ"ד ע"א ועשית שולחן וכו' עד ע"ב וימינו תחבקני, ובפרשת תצוה דף קפ"ד ע"א פתח ההוא סבא וכו' עד ע"ב הוי אומר ביומא דכפורי.

ובפרשת ויקרא דף י"א ע"א רבי אבא פתח עורי צפון וכו' עד ע"ב וראו את כבודי, ושם דף י"ז ע"ב אם הכהן המשיח וכו' עד דף י"ח ע"ב יודעי תרועה ולא תוקעי, שם דף כ"ד ע"א ר"י פתח נשבע ה' בימינו וכו' עד שם באותו עמוד ובזרוע עוזו, ובפרשת צו דף ל'

ע"א כתיב והנה ה' עובר עד ע"ב ואתקשר דא בדא, ובפרשת שמיני דף ל"ו ע"ב עד דהוו אזלי מטא עידן צלותא וכו' עד דף ל"ז ע"א ימינך ה' תרעץ אויב, ובדף ל"ט ע"א יין ושכר כו' עד דף מ"א ע"א בטרם אצרך בבטן ידעתיך, ובפרשת אחרי מות דף ס' ע"א ר"ש פתח הנה מטתו שלשלמה עד ע"ב לקמיה דרבי פנחס.

ובפרשת נשא דף קכ"ז ע"א מיין ושכר יזיר כו' עד ע"ב ואתננה קדש לה', ושם דף קל"ז ע"ב חוטמא דז"א וכו' עד דף קל"ח ע"א הטה אלי אזנך ושמע, ובפרשת פנחס דף רל"א ע"א אמר רבי יהודה לימא לן מר וכו' עד ע"ב למנדע לי, ושם דף רל"ו ע"ב ת"ח פנחס רזא דיצחק וכו' עד דף רל"ז ולא כיליתי את בני ישראל, ובדף רל"ט ע"א על פי הגורל וכו' עד ריש דף ר"מ תחלק נחלתו.

תפלה קודם סדר הלימוד ליום שלישי

ט. יום שלישי, לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה ברחימו ודחילו ודחילו ורחימו ליחדא י"ה בו"ה ביחודא שלים בשם כל ישראל, הנה אנחנו באים להגות בתורה לקשר את נפשינו ולהדביקה אל שורשה להשלים אילן העליון ולהשלים אדם העליון לתקנו ולהביא כל אומות העולם תחת יד ה' שכינתא תתאה ולהביא כל אלהים אחרים תחת רשות שכינתא עילאה כדבר שנאמר כי אתה ה' עליון על כל הארץ מאד נעלית על כל אלהים, כי ה' עליון נורא מלך גדול על כל הארץ, נ"א ג'בור ד'ורשי י'חודך כ'בבת ש'מרם. **ויהי** רצון מלפניך יהוה אלהינו ואלהי אבותינו משוש תפארתנו, שבזכות כל תעלומות חכמה אשר חתומים בסוד כבוד הדר התפארת וזכות פסוקי תורה נביאים וכתובים אשר בסוד התפארת הוצק יסודם אשר בם נהגה היום הזה נאדרי בכליל תפארת, שיהא עתה עת לחננה להיות למודינו נחת רוח לפני כסא כבודך ויהא עולה לפניך כאילו השגנו כל מצפוני תעלומותם, והיו למאורות בבריח התיכון אביר יעקב נורא תהלות צפירת תפארה ה' אלהי ישראל, ויתפאר המלך בתפארת מפואר ובעטרת גאות ברכות שדי"ם ורח"ם, יפרח פארו יציץ בפארותיו רבה תפארת בקומת הכותרות המושגב אשר על ראשו השמ"ש יצא על האר"ץ ועליה יציץ נזרו.

ומשם פרשז עלינו בני מלכים שפע רצון ישועה ורחמים למחול ולסלוח אשמותינו אשר אשמנו פגמנו בכליל תפארת והיינו מפרידי אלוף בעון פשענו, ולא הושב ידינו מבלע במאכל נבלות וטרפות ונבל"ה עשינו בישר"אל, והוספנו סרה בגזל ובגנבה ופגמנו בשני שליש התחתיים שבתפארתו ובשליש העליון שבו וימנעו רביבי האורה, וברוב איולתנו שגינו וברכנו את השם ומנענו ש"ע נהורין עלאין דא"א מלהאיר אל עבר פני התפארת, ואף באשמת עון ביטול קריאת שמע ותפילה ותפילין שם את פרוכת המסך מלהאיר

ש"ע נהורין אלה מנגדו, ואשר נואלנו ואשר חטאנו ונהגנו קלות ראש בנדרים ופגמנו בחיי המלך, ואשר קללנו וציערנו אב ואם וגרמנו סילוק תרין עטרין מריש מלכא קדישא, ואשר שיחתנו פאת זקנינו ופגמנו בק"ן נהורין המאירים אל עבר פני המלך צלח חשך ויחשיך, ואשר קלקלנו וכתבנו קמיעות ואזכרות שלא בכוונה וקדושה וטהרה ופגמנו בשם מ"ה שבתפארת, ואשר היינו מכת הולכי רגיל מגלי סוד לאישים בלתי מהוגנים בעלי חימה ומשוללי היראה ובדינו הקדמות מהסברה שלא קבלנום ופגמנו בגופא דמלכא קדישא.

ועתה ה' אלהינו אילו באנו להתודות לפניך כל פגמי אשמותינו ידענו שאין בנו כח להתודות על כולם וכמה פעמים הכעסנוך עד שנלאו מלספור רוב המון ימי חטאתנו, ובהעלות על לבבנו משובתינו סעיפנו נשפלו ויגונינו נכפלו ויתפרדו כל עצמותינו ונאמר אויה לנו אהא עלינו אנה נוליך את חרפתנו ואל מי ננוס לעזרה, יגלו שמי"ם עונינו וא"ץ מתקוממה לנו אבל נשענו על יקר רחמי תפארת גדולתך וחנינותך, אמרנו לה' אלהינו הרחמים והסליחות ותפארת"ו עבור על פשע הוא טרף וירפאנו יך ויחבשנו, ועתה הנה שבנו אליך בגוף נדכה ושפל רוח נשברה להפיל תחנונינו לפניך דואגים וחרדים על אחריתנו, וקבל ברחמיך הרבים הגיון לימודינו היום להאיר מחשך פגמינו אשר החשכנו מאורות עליונים בעון פשעינו, ולמען זכות יעקב בנך בכורך מגר שורש האשמים, ובבא תוכחה נגדך תאחז ידך במשפ"ט אל באפך פן תמעיטנו ומחול וסלח את כל אשר אשמנו פגמנו במדות העליונות, והורינו דרכי התשובה והעלינו מטומאה לטהרה והודיענו הדרך אשר בה נתקרב לעשות רצונך כל הימים כי אחרי שובינו נחמנו, מאסנו ימי חורפינו, אשמנו ולא ממנו אפס כי סבבונו נושכים בלי לחש להעבירנו על דת ורדפונו תלי תלים תלאות הזמן.

רבות עשית אתה ה' אלהי, אנא הבט בענייננו ואל תבט בעוונינו לפניך שועתינו תבא, ויצאו מים חיים מלובן העליון דרך רחובות הנהר למקל תפארת קו האמצעי נהר פלגיו ישמחו עיר אלהינו לטהר מדות העליונות בהגיון תורתך אשר בם נהגה היום, ותחבר כל ניצוצי הקדושה אשר על ידינו נתפזרו בין הקליפות ותשליך במצולות ים כל חטאתינו, והפץ עזוז המקטרג ברשע חייליו בל יחילו אבל יחילו ויחולו עונות עמך על ראשם ונשא השעיר עליו את כל עונות תם, כי תפארת עוזמו אתה וברצונך תרום קרננו, והיה נא לצור מעוז להפיס דעתך ולהפש רחמיך כנשר יעיר קינו על גוזליו ירחף.

ועל כן נקוה לך ה' אלהינו לראות מהרה בתפארת עוזך להעביר גלולים מן הארץ והאלילים כרות יכרתון לתקן עולם במלכות שדי וכו', מלך ביופיו תחזינה עינינו כי

תקדמנו ברכות טוב תשית לראשו עטרת פז, גדול כבודו בישועתך הו"ד והד"ר תשוה עליו, כי תשיתהו ברכות לעד תחדהו בשמחה את פניך, ותשוב ותרחם עלינו ועל מקדשך ברחמיך הרבים ותבנהו מהרה ותגדל כבודו, אבינו מלכנו גלה כבוד מלכותך עלינו מהרה והופע והנשא עלינו לעיני כל חי, ושלח העז את מקנך צאן קדשים הגולים והנדחים מירכתי ארץ והביאנו למקדש תפארתך בשמחת עולם, ובאה הממשלה הראשונה ממלכת לבת ירושלים כאמור מפי כבודך עורי לבשי בגדי תפאר"תך ירושלים עיר הקדש, והיית עטרת תפארת ביד ה' וצניף מלוכה בכף אלהיך, ופדויי ה' ישובון ובאו ציון ברנה ושמחת עולם על ראשם, ויהי נועם ה' אלהינו עלינו וכו', עשה למען שמך וכו' עשה למען פארך וכו', יהיו לרצון וכו'.

לימוד ליום שלישי מיוסד במדת "תפארת"

י. ואחר כך יצלח דברו בסדר זה, תורה, ויאמר אלהים יקוו המים וכו', ובפרשת ויצא ויצא יעקב מבאר שבע וכו' עד וזה שער השמים, ושם ויקח לו יעקב מקל לבנה וכו' עד והקשורים ליעקב, ובפרשת תרומה ועשית בריחים עד כמשפטו אשר הראית בהר, ובפרשת עקב ועתה ישראל מה ה' אלהיך וכו' עד זבת חלב ודבש, ובפרשת כי תבא היום הזה ה' אלהיך מצוך לעשות וכו' עד כאשר דיבר, ובפרשת האזינו ראו עתה כי אני אני הוא וכו' עד וכפר אדמתו עמו, ובפרשת וזאת הברכה אין כאל ישורון וכו' עד ואתה על במותימו תדרוך, ויסיים בפרשת שמע ישראל עד ובשעריך.

נביאים, ישעיה סימן מ"ו שמעו אלי בית יעקב וכו' עד לישראל תפארתי, ובסימן ס' קומי אורי וכו' עד מטע ה' להתפא"ר, ובסי' ס"א שוש אשיש בה' וכו' עד ישיש עליך אלהיך, ובסי' ס"ג מוליך לימין משה וכו' עד שבטי נחלתך.

כתובים, תהלים סימן י"ט כ"ג מ"ח צ"ג צ"ה צ"ו צ"ז צ"ח צ"ט ק' ק"ד קי"ח, ובשיר השירים סי' ה' דודי צח ואדום עד הרועה בשושנים, ובדברי הימים א' סימן כ"א ויברך דוד את ה' עד ומהללים לשם תפארת"ך.

יא. ושוב יהגו בזוהר פרשת בראשית דף ט"ז ע"ב וירא אלהים את האור כי טוב וכו' עד דף י"ז ע"א כתרא עילאה, ושם דף כ"ב ע"א ויאמר אלהים נעשה אדם וכו' עד דף כ"ג ע"א לכל חכימא ונביאה, ושם דף כ"ו ע"א וייצר ה' אלהים את האדם וכו' עד דף כ"ז ריש ע"א ואסתלק מינייהו, ובדף ן' ע"א רזא דמלה אימא עילאה וכו' עד ע"ב כמה דאתערו חברייא, ובפרשת ויצא דף קמ"ו ע"ב ויצא יעקב עד דף קמ"ח ע"א ועל דא כתיב וזרח השמש ובא השמ"ש, ובדף קס"א ע"ב סתרי תורה ויקח לו יעקב מקל וכו' עד זכאה חולקיה, ובפרשת וישלח דף קע"ז ע"ב רבי חייא פתח ועתה שמע יעקב וכו' עד שם

באותו עמוד ונשגב ה' לבדו ביום ההוא, ובפרשת ויחי דף רמ"ו ע"א מאשר שמינה לחמו עד ע"ב תקון גופא נוקבא.

ובפרשת יתרו דף ע"ח ע"ב ומשה עלה וכו' עד דף ע"ט ע"ב ת"ת בנו, ובדף פ"ה ע"ב תנא בשעתא דאתמר אנכי וכו' עד פ"ו ע"א בהא תליא כלא, ובדף צ' ע"ב לא תעשון אתי וכו' עד שם באותו עמוד קראו בשמו, פרשת תרומה דף קל"ו ע"ב כד נהיר יממא וכו' עד קל"ז ע"ב וזהרין ליה כדקאמרן, ובדף קע"ה ע"ב והבריח התיכון כו' עד קע"ו ע"א מעשה ידי להתפאר, ובפרשת פקודי דף ר"ל סוף ע"א ר' אבא הוה שכיח קמיה דר"ש עד ע"ב טמיר וגליא.

ובפרשת ויקרא דף י"א ע"ב ואם זבח שלמים וכו' עד דף י"ב ע"ב שלים לעילא שלים לתתא, ובדף כ"ה סוף ע"ב פתח ר"ח הרעיפו שמים עד סוף הפרשה, ובפרשת אחרי מות דף ס"ו ע"א וכל אדם לא יהיה באהל מועד עד סוף ע"ב ושים בסלע קנך, ובפרשת קדושים דף פ"ה ע"ב לא תעשו עול במשפט וכו' עד רומה על השמים אלהים, ובפרשת אמור דף צ"ו ע"א פתח ואמר ומי כעמך ישראל עד סוף ע"ב והא אוקימנא מילי, ובפרשת נשא דף קל"ט ע"א תאנא כד נחית מן דיקנא עד דף קמ"א ע"ב ואתתקנו מעהא, ובפרשת ואתחנן דף רס"ד ע"א שמע ישראל עד וכלא חד, ובדף רצ"ב ע"א מכאן ולהלאה מילין דז"א עד סוף האידרא.

לימוד לימים רביעי וחמישי מיוסדים במדות "נצח והוד"

יב. יום רביעי וחמישי, הוא תקון לימו"די ה', כתבתיו בספר חמדת ימים פרק ב' דחנוכה.

לימוד לימים שישי ושבת מיוסדים במדות "יסוד ומלכות"

יג. יום הו', הוא תקון היסוד, כתבתיו בספר הנזכר בפרק א' דשבת.

יד. יום השבת, הוא תקון הדר מלכות, כתבתיו בספר הנזכר בפרק ראשון דמשמרת החדש.

בחדש אלול ילמדו אף מוסרי הזוהר, ומעלת הלימוד בהן

טו. ומראש חדש אלול עד יום הכפורים אחר זה הסדר יש להגות מידי יום ביומו מאמרי הזוהר בענין התשובה אשר כל דברי הזוהר כגחלי אש לאשר יש איתו נפש יקרה, והוא סגולה נפלאה לעורר הלבבות אל מעשה התשובה יתר גדול מאד מכמה תוכחות מוסר שבשאר ספרים לפי שמפי הרשב"י וחביריו נאמרו הדברים ובהכרח כי יכנסו הדברים ההם בלב כל הוגה בם, לפי שהקדושי עליונים בכל מצפוני לבם אמרום כאשר אמרו

חכמים הקדמונים עליהם השלום, כל דבר שיצא מן הלב יכנס בלב וכל אשר לא יצא כי אם מן הפה לא יעבור האזן כמו שכתבנו במקום אחר.

והנה כי כן הואיל ודברי פי קדשם של הרשב"י וחביריו כתובים לפנינו הרי הוא כאילו הרשב"י וחביריו חיים וקיימים ועומדים ומלמדים לנו דרכי תשובה, ומי בער ולא ילבש חרדה כמדו משמוע תוכחות מוסר אשר דיבר בקדשו הרשב"י ז"ל בספר הזוהר אשר נמס כל לב רפו כל ידים אף למי שכביר מצאה ידו בתורה ובמצוות וכל שכן לאשר איתו אשם מעילות במדות עליונות, ולהיות כי מאמרים אלו באו מפוזרים בזוהר אערכם פה למען ירוץ הקורא בם כל אחד לפי שיעורו אשר תשיג ידו וזה סידרם.

לקט מראה מקומות בזוהר ללמוד בימי הרחמים

טז. זוהר פרשת נח דף ע"ג ע"ב פתח ואמר כי פשעי אני אדע וכו' עד שם באותו עמוד אעביר מן הארץ, שם דף ע"ח ע"ב אמר ר"א זכאין אינון צדיקייא וכו' עד דף ע"ט ע"א וחטאים לה' מאד, ובפרשת וישלח קע"ד ע"א פתח טוב ה' למעוז וכו' עד ע"ב כד אתי עליה עקו דדינא, ובפרשת וישב דף קע"ט ע"א וישב יעקב וכו' עד ע"ב זכאה חולקיה, ובדף קצ"א ע"א רבי יהודה פתח הישאג אריה וכו' עד ע"ב דמשתדלי באורייתא יממא ולילי, ובפרשת מקץ קצ"ה סוף ע"א ר"א פתח למה אירא בימי רע וגו' עד קצ"ט ע"א וכל נתיבותיה שלום, ובדף ר"ג ע"ב רבי יצחק פתח והיה שארית יעקב וכו' עד דף ר"ד ע"א דוכתא לאסגאה בעלמא, ובפרשת ויחי דף רי"ז ע"א ויקרבו ימי ישראל וכו' עד דף רי"ט ע"א עד ובהני כתיב עד שמים, ובדף רכ"ט ע"א ר"י פתח ואמר החרשים שמעו וכו' עד ע"ב ביומין דיליה וביומין דלהון, ובדף רכ"ו ע"א ת"ח כל ז' יומין וכו' עד דף רכ"ז ע"ב בדינא כדקאמרן.

ובפרשת שמות דף כ' ע"א רבי אבא הוה אזיל בארחא וכו' עד ע"ב באותם ששונים בתורה, ובפרשת בשלח דף ס' ע"ב ויאמר אם שמוע תשמע וכו' עד ס"א ע"א ה' אלהינו זה קוינו לו, ובפרשת משפטים דף צ"ו ע"ב לא תצא כצאת העבדים עד ריש צ"ז ע"ב יעשה לו ע"כ, ובדף ק"ו אם אדוניו יתן לו אשה וכו' עד דף ק"ח ע"א לב נשבר ונדכה אלהים לא תבזה, ובדף קי"ז ע"ב מדבר שקר וכו' עד קי"ח ע"ב עלאין ותתאין, ובפרשת תרומה דף ק"ל ע"ב כתיב אמר שומר וכו' עד קל"א ע"א בחבורא חדא, ובדף ק"ן ריש ע"א מאד דא מ"ה עד קנ"א ע"ב קיימא בעדביה, ובפרשת תצוה דף קפ"ב ע"א רבי יהודה פתח חדלו לכם וכו' עד ע"ב תאכל מצות כאשר צויתיך, ובפרשת ויקהל דף קצ"ט ע"א יונה דנחתא לספינה וכו' עד סוף ע"ב ונשקו רישיה, ובדף רי"א ע"ב ונשמתין כד סלקין וכו' עד דף רי"ב ע"ב ואשתעשעת בהו.

ובפרשת ויקרא דף י"ג ע"א נפש כי תחטא וכו' עד ע"ב ועל דא נפש כי תחטא כתיב, ובדף ט"ו ע"א תאנא בשעתא דקב"ה וכו' עד דף ט"ז ע"א כמה דאתמר, ובדף כ"ג ע"ב או הודע אליו חטאתו וכו' עד דף כ"ד ע"א עד בזרוע עוזו וכו', ובפרשת תזריע דף מ"ד ע"ב פתח רבי אבא ואמר ויאמר ה' אלהים וכו' עד דף מ"ה ע"א הוא יעשינה, ובפרשת אחרי מות דף ס"ט ע"ב ר"י פתח שיר המעלות וכו' עד דף ע' ע"א ובר נש אתדכי מחוביה, ובדף ע"ד ע"א ערות אביך וכו' עד דף ע"ו ע"א בעלמא דין ובעלמא דאתי, ובפרשת אמור דף צ"ח ע"ב רעיא מהימנא בחדש השביעי וכו' עד סופו ובעלמא דאתי.

ובפרשת נשא דף קכ"א ע"ב איש או אשה כי יעשו מכל חטאות האדם וכו' ורעיא מהימנא שם עד ריש דף קכ"ד כלילא מכולהו רמ"ח, ובדף קכ"ו ע"א רבי אבא פתח לדוד ברכי נפשי וכו' עד דף קכ"ז ע"א ולאודאה עלייכו, ובפרשת שלח לך דף קנ"ט ע"ב אמר ר"ש מפרשתא דא וכו' עד דף קס"א אדברה נא שלום בך, ובפרשת קרח דף קע"ז ע"א ת"ח כתיב לכן אנשי לבב וכו' עד ע"ב ורחמין מתערין, ובפרשת בלק דף ר"ב ע"א ת"ח כמה חביבין אינון דמשתדלין באורייתא וכו' עד דף ר"ג ע"ב במטו מינך מה יעץ, ובפרשת שופטים דף רע"ה ע"א לא יקום עד אחד באיש וכו' עד דלא יהא ליה חולקא באל אחר, עד כאן.

תפלה אחר לימוד מוסרי הזוהר

יז. ושוב אחר קריאה נאמנה זו יעתיר עתירתו בקצרה ויאמר.

יהי רצון מלפניך יְהֹוָה אלהינו ואלהי אבותינו שיהיו כל דברי הרשב"י וחביריו כדרבונות וכמסמרות נטועים בקרב לבנו לעורר לבנו לשוב אליך באמת ובתמים אולי נוכל נקה כל פגמינו אשר פיגלנו בקדשי שמים ובאשד הנחלים מדות העליונות, ויעלה זכות צדקת הרשב"י וחביריו לפניך ותחתור חתירה מתחת כסא כבודך ותפשוט את ימינך לקבלנו בתשובה שלימה לפניך ושלא נשוב עוד לסורינו הרע כל הימים, אל תשליכנו מלפניך ורוח קדשך אל תקח ממנו, השיבה לנו ששון ישעך ורוח נדיבה תסמכנו, יהיו לרצון וכו'.

מנהג המתענים ב' רצופים אחר ר"ח אלול וכוונותיהן ע"ד הסוד

יח. השרידים אשר ה' קורא המישרים אורחותם על פי מנהג הרב ז"ל נוהגים להתענות שני ימים לילה ויום אחר יום ראש חדש אלול, ולתשוקתם אסדר סדר כוונתם.

תכוין הצירוף בסדר זה, שעה ראשונה אהי"ה לבד, שעה שניה אהי"ה כולל הוי"ה, שעה שלישית הוי"ה לבד, שעה רביעית הוי"ה כולל אהי"ה וכן על זה הדרך בארבע שעות שניות וכו', וכשאתה מתחיל בצירוף שם אהיה וכולל בתוכו שם הוי"ה תכוין כי אהיה אור מקיף, ואם תוכל לכוין בכל שעה ושעה מהמ"ח שעות בכל הסדר הנזכר טוב מאד

ואם לאו תכוין בכל ארבע שעות כסדר הנ"ל, ובלילה כשתאמר בידך אפקיד רוחי אחר כך תכוין בי"ב שעות, אך יותר טוב לכוין בו' שעות הראשונים לבד וכשתקום אחר חצות אז תכוין בפרטות כסדר הנ"ל.

סדר צירופי השמות וכוונותיהן לי"ב חדשי השנה

יט. ידוע שכנגד י"ב חדשי השנה יש י"ב צירופי הוי"ה וי"ב צירופי אהי"ה שעל ידם יתנהגו י"ב חדשי השנה והתחלתם מניסן וזה סדר הצירופים.

צירופי השמות בחודש אלול וכוונת תעניותיו

כ. וצירופי חדש אלול הם ההיא ההוי וצריך לכוין בזה החדש שמאלו השני שמות יבא הארה למלכות וממנה מאירים לנו, וגם יכוין כי בזה החדש נפתחים המקורות די"ג נימין דרישא חוורא ומאיר אור ע"ק לי"ג נימין ולמצחא דא"א, ויכוין לפנות הי"ג נימין מעל המצח שהם דינין שמכסים אור המצח ויאיר מן המצח אור גדול לזו"ן, והי"ג נימין יכוין לשים אותם על דיקנא דא"א ומאירים בו מהי"ג נימין ג' הויות שיש בהם י"ב אותיות ונימא הי"ג היא כוללת כולם הרי י"ב אחרות, והכ"ד אותיות כולם מאירים לדיקנא קדישא דא"א, ובי"ב תיקוני דיקנא יש שלשה אהי"ה שהם י"ב אותיות, ובתיקון י"ג שהיא כוללת כולם יש ג' אהי"ה אחרים הרי ששה אהי"ה הרי כ"ד אותיות אהי"ה וכ"ד דהוי"ה הם מ"ח, ואלו ההווי"ות והאהי"ה שאמרנו מאירים למקיפי מוחי דאו"א ומשם יורדים לז"א ומז"א לנוקביה, ויכוין שבאים לז"א שם קס"א וס"ג ומז"א יורדים למלכות, וזהו סוד הנותן בים דר"ך דר"ך בגימטרייא קס"א ס"ג ונותן אותם בי"ם שהיא מלכות, בי"ם גימטרייא ב"ן שהוא במלכות, ויש בשם ס"ג ג' יודין וא' ששורשו א"ל, וגם בשם קס"א יש ג' יודין וא' שהוא א"ל, ואלו הב' א"ל רמוזים באלול אל דאלול הרי א' ו' דאלול הוא ציור א' אלא שחסר הב' קוצין ול' אחרונה דאלול הרי ב' אל רמוזים באלול, גם ר"ת אני לדודי ודודי לי אלול וס"ת ד' יודין הם ד' יודין דע"ב שיורד מרישא חוורא למלכות, וכנגד אלו הד' יודין צריך להתענות ארבעים תעניות מאלול עד יום הכפורים.

כא. וגם צריך להתענות שני ימים אחר ראש חדש שיש בהם מ"ח שעות כנגד מ"ח אותיות א"היה הויה שירדו מי"ג נימין דרישא ומי"ג תיקוני דיקנא, וגם יכוין שהם כנגד הוי"ה אהי"ה שעם הכולל הם מ"ח, וגם יכוין בשם קס"א וס"ג שיש בהם כ' אותיות וד' אותיות אהי"ה הרי כ"ד שני פעמים הם מ"ח, וצריך לנקד שם אהי"ה בניקוד סגול והוי"ה בחיריק, וצריך לחלק אלו המ"ח אותיות אות אחת בכל שעה עם אחד מי"ב צירופי הוי"ה אהי"ה ושניהם משולבים ככתובים לעיל, הי"ב מתחיל מאהי"ה והי"ב מתחיל מהו"יה שעולים כולם מ"ח ויכוין שם אחד בכל שעה, גם יכוין בשם יב"ק שעולה כמנין אלהים

הו"יה וצריך לכוין זה הי"בק ביום ראשון בפסוק י'ענך י'הוה ב'יום צ'רה ר"ת גימטרייא יב"ק וביום שני בפסוק אחרון י'ענו ב'יום ק'ראנו, ושני יב"ק עולה כמנין קס"א וס"ג.

תפלה וכוונות ע"ד הסוד קודם הטבילה בחודש אלול

כב. ובכל יום כשילך לטבול יאמר, יהי רצון מלפניך יהוה אלהינו ואלהי אבותינו שתאיר ברצונך בכל העולמות שבראת ותשפיע לי הארה להחזירני בתשובה שלימה לפניך מתלת עשר מכילן דרחמי הנפתחים בחדש הזה ומאירין בהיקף מוחין דאו"א ויאירו עלי, ואני מכוין להמשיך שפע מי"ג נימין דרישא חוורא ויאיר אור דע"ק שהם ג' הויו"ת פשוטות ועם הכולל הם י"ג לי"ג תיקוני דיקנא שהם ג' אהי"ה עם הכולל י"ג, ומשם ימשיך שפע לאו"א ומשם לז"א ומשם לנוקביה ומשם אני מכוין להמשיך הארה עלי ולנפשי רוחי ונשמתי.

ויעשה י"ג טבילות כמנין מלוי אלהי"ם שהוא י"ג אותיות, וימתקו הי"ג אותיות דמלוי אלהים הי"ג מכילן דרחמי הנפתחים בחדש זה, ויכוין באה"יה דיודין ושם ס"ג שעולה בגימטריא דר"ך שיאירו ב"ים שהוא בגימטריא ב"ן, ויכוין שימשך שורש אלהים שהוא בתיקון ט' שהוא לאלפים ושם הוא בסוד יודין כל אות כזה,

א - ה' יודין, ל - ט' יודין, ה - ט' יודין, י - אחד, ם - י"ב יודין הרי ל"ו, וכל דבר שהוא במקור העליון הוא כפול הרי ע"ב יודין, וע"ב יודין עולים ח' פעמים מי"ם כמנין תש"ך, ושורש אלהים פשוט שעולה פ"ו וה' אותיותיו הרי ט' פעמים מי"ם.

ואני מכוין שאלו המים נמשכים למקוה כנגד ט' תיקוני דיקנא דמ"ק שמתפשטים במדת המקוה, וכבר נודע כי כל מדה נעשה על ידי שם שד"י שמשים מדה ואומר די עד פה תבא, וכן ט' פעמים מי"ם שבשיעור עולים כמנין שד"י במלואו שהוא תתי"ד עם האותיות והכולל, ואני מכוין כי לשד"י זה ימשך שד"י דיודי"ן מריבוע אלהים דבמלוי אלפין שבתיקון הנזכר ובאלו המים יטבלו נפשי רוחי ונשמתי לקבל הארת י"ג תיקונים, ואני מכוין לחבר שד"י עם י"ג תיקונים על ידי יחוד זה בפסוק וממגד תבואות שמש וממ"גד בגימטרייא מג"ן כמנין ג' א"ל דבתיקון קדמאה, ואלו הג' א"ל הם כנגד ג' מלכים בלע יובב חושם ומלך הראשון שהוא כולל השנים אחרים מתפשט עד היכל הזכות דבריאה, וכבר נודע כי שם שדי הוא בבריאה וכן תבואות בגימטרייא שד"י במלואו, שמש ש' דשמש ושם היוצא בחלוף את"בש ממלת שמ"ש הוא בי"ב בגימטרייא שד"י, ונשאר שם ש"מ דשמ"ש שה"ס המלכות כי כל הארה הנזכר עיקר הכוונה ליחד יסוד ומלכות וכן שדי ביסוד וש"מ הוא במלכות, וגם תקח י' דחילוף מ' דשמש וש' הרי ש"י כי על ידי זה אנו מנחילין למ' ש"י עולמות, גם אם תקח חילוף של ש"מ הוא י"ב

והוא יחוד ג' שמות אהי"ה הוי"ה אדנ"י שהם ג' מדות עם המקוה בי"נה ת"ת ומל"כות, ויקרא אלהים ליבשה ארץ, ויקרא גימטריא אלהים דיודין עם י"ג אותיות המלוי וה' אותיות הפשוט, אלהים הוא אלהים פשוט, ליבשה גימטרייא אלהי"ם דיודין כנזכר, ארץ גימטרייא אלהים דאלפין ואלו הד' אלהים כמנין מש"ה.

יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שאם חטאתי ופגמתי והגברתי אלו ארבע אלהים על ד' אותיות דהו"יה שכל אות מהם רומז לשם אחד מד' שמות ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן, הריני שב בתשובה שלימה והריני מגביר מדת רחמים על מדת הדין בתשובתי זאת שאני עושה, גם אני מכוין בשם אהיה דיודין ובשם ס"ג שעולים כמנין דרך שיאירו בים שהיא בגימטרייא שם ב"ן וזהו סוד הנותן בי"ם דר"ך שהוא בים שם ב"ן, דרך הם שני שמות הנזכרים מי אל כמוך נשא עון, נשא בגימטרייא שכ"ה וכ"ו, ואני מכוין שהשכ"ה דינים יתמתקו על ידי כ"ו שהוא שם הוי"ה, יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שיאיר ברצונו בכל העולמות שברא וישפיע לי הארה להחזירני בתשובה שלימה מי"ג מכילן דרחמי הנפתחים בחדש זה ומאירים בהיקף מוחין דאו"א ויאירו לי ויאירו לנפשי ורוחי ונשמתי, ואני מכוין להמשיך שפע וברכאן מי"ג נימין דרישא דע"ק שהם ג' הוי"ות דע"ב ועם הכולל י"ג אותיות לי"ג תיקוני דיקנא שהם ג' אהי"ה ועם הכולל הם י"ג אותיות, ומשם לאו"א ומשם למ"ק וממ"ק לנוקבא ומשם אני מכוין להמשיך הארה ושפע לנפשי רוחי ונשמתי ולזרעי ולנר"ן דזרעי וזרע זרעי, אחר כך אני מכוין בשם אלהים במלואו שיש בו י"ג אותיות למתק כל אות מהם על ידי י"ג מכילן דרחמי הנפתחים בחדש זה על ידי המים.

ויעשה י"ג טבילות, ויתר הדברים בזה יתבארו בחלק הב' בפרקי אלול בס"ד, ואשרי אנוש אשר יעשה כסדר הנ"ל כל הימים לעורר לבו בתשובה ולהיות זע וחרד לבלתי יחטיא אל השערה.

סדר לימוד לבעלי משנה מחולק ע"פ מדות הימים וסגולתו

כג. ובעלי משנה שמשלימין הש"ס מידי חדש בחדשו טוב ויפה להגות במשנה על פי מדות הימים, יום ראשון יהגה חלק א' מסדר זרעים חסד, יום שני יהגה חלק א' מסדר מועד גבורה, יום שלישי יהגה חלק א' מסדר נשים תפארת, יום רביעי יהגה חלק א' מסדר נזיקין נצח, יום חמישי יהגה חלק א' מסדר קדשים הוד, יום שישי יהגה חלק א' מסדר טהרות יסוד, וכן יהיה חוזר חלילה בשבוע הבא אחריו, יום ראשון יהגה חלק ב' מסדר זרעים ממקום שהניח, וכן ביום שני יהגה חלק ב' מסדר מועד ממקום שהניח, וכן ביום שלישי יהגה מסדר נשים חלק ב' ממקום שהניח, וכן על זה הדרך שאר הימים ושאר

השבועות של חדש בחדש עד שתתום קריאת שיתא סדרי משנה מידי חדש בחדשו על פי מדות הימים, והוא תקון נפלא לפגם הברית כמו שביארנו בפרק תקון השוב"בים.

ציונים והערות לקונטרס ראשון

1) סדר ע"ב פסוקים אלו נדפסו בספר שערי ציון.

קונטרס שני - אופני השגת התורה ורזיה - תקוני הימים - סגולות - פדיון נפש

(הערת הרב המהדיר, עוד נמצא כתוב מכתיבת יד הרב המחבר ז"ל שם בקונטרס סוף הספר וזה לשונו).

מכתב שכתב המחבר לר' נתנאל ובו י"ז סעיפים

א. לה"ר נתנאל, שאלת ממני אשכילך ואורך בדרך זו תלך סדר הלימוד והנהגתו ודרך התקדש האדם להשיג את החכמה, הנה כבר סדרתי כל זה בדרך ארוכה בספרי החדש, ומכל מקום להוציאך חלק אי אפשר ואין מדתי בלי חדוש, ובאשר נפלאה אהבתך לי אערוך פה בדרך קצרה התנהגות אשר בם תתנהג על פי מנהגי הרב ז"ל והאיתנים אשר בארץ, וזה הסדר אשר תנהוג בענין הלמוד.

א

מעלת הוידוי ותפלת יחוד לאלפים קודם הלימוד

ב. להיות זהיר להתודות תמיד לפני לימודך, והוא תקון נפלא להוציא יקר מזולל תורה ומעשים טובים אשר נעשו בעודו רשע והוגבר כח הקליפה כנודע.

ב

ג. תאמר לפני לימודך תפילת יחוד לאלפים יום יום והוא תועלת נפלא כדי שלא יתגרו בך מצולות ים שהם ס"מ ונוקביה בעודך עוסק בתורה להחטיאך, ובפרט בעת שאתה מכוין לתקן טיפת הזרע שהוצאת לחיצונים שאז מתקנא בך יותר כאשר הודעתי זה בתקון השובבים.

כוונה לסילוק המחשבה ע"ד הסוד

ד. ולסלק המחשבות הטורדות אותך תהיה לפניך כתוב שם הוי"ה בנקוד בברית שבפסוק לעברך בברית וה' אחרונה בנקוד שבא ושם טִפְטֶפְיֵהּ קְרַע שְׂטַן.

ג

תפלה להשגת היראה ע"ד הסוד

ה. וכדי שתהיה יראת ה' על פניך תכוין בהויה בנקוד ר"ת שויתי ה' לנגדי תמיד כי כזה יְהֹוָהּ, ותאמר בכל יום פסוק ירא את ה' בני ומלך ועם שונים אל תתערב, יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שיומשך סוד היראה מיראה עליונה בינה עילאה הרמוזה

במספר ר"ת ירא את יהו"ה שם אהי"ה ומספר ר"ת בני ומלך ועם שונים מספר שם שד"י שביסודה, והיו למאורות ג' שמות ע"ב כמספר ירא"ה לקו ימינה של מלכות, וג' שמות ע"ב כמספר יר"אה בקו שמאלה, וג' שמות ע"ב כמספר ירא"ה בקו אמצעיתה, ובהאיר בע"ב שבחכמתה יהיו עשר ע"ב כמספר ר"ת בני ומלך ועם שונים אל תתערב בהצרף אליהם אהבת ה' כוללים, ובכן יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שתטע מיראות הללו בלבי ובלב כל ישראל עמך ליראה את השם הנכבד והנורא יראת הרוממות תמיד כל הימים, ויהי נועם ה' אלהינו עלינו וכו', יהיו לרצון אמרי פי וכו'.

ד

כוונת עסק התורה לדבק הנפש בשורשה

ו. עיקר כוונת עסקך בתורה תהיה להשיגה כדי לקשר את נפשך ולהדביקה אל שורשה כי זה כל האדם כדי להשלים אדם העליון ולתקנו, ועל כן תהיה רגיל לבטא דברים אלו בשפתים לפני למודך כשתאמר ליחדא שמא דקודשא בריך הוא וכו' כאשר הודעתיך כמה פעמים כשהייתי שם.

ה

כוונה להשגה אמיתית, וסגולת היושב מ' יום בקדושה להשיג רוה"ק

ז. ולהיות לך כח להשיג השגה אמיתית תכוין בכל יום במלאכים הממונים מידי יום ביומו, ואם תשב ארבעים יום בקדושה ובטהרה בלי שיחה בטילה תשיג בלי ספק להשגת רוח הקדש כי ידעתי כי נפשך מוכנת לכך.

ו

אזהרה שלא ללמוד במקום ריח רע ולהתרחק מריח נבלה

ח. תהיה זהיר במאד מאד שלא תלמוד במקום שנמצא שם ריח רע פן תדמע קדש בחול ותגביר כח גבול הרשעה חס ושלום, וכדי שלא תפגום בנפשך תהיה זהיר להרחיק עצמך גם מריח נבלה.

סגולת המוציא הוצאות ללימודו שיחזרו לו בכפלים

ט. ואל תקפיד אם תצטרך להוציא מעות הרבה להכין לך מקום מוקדש ומופרש מכל אלה ללמוד תורה בטהרה ובקדושה כי יכפלו לך הוצאותיך מן השמים כמ"ש הרב זלה"ה, כי על כן תיבת לימוד - מספר ארבע אותיות אחרונות הוא כפל מספר האות הראשונה.

ז

יבאר שהעצבות מעכבת ההשגה, ואזהרה לטבול מטומאה מיד

י. וכדי שלא יהא לך עיכוב להשגה לא תעצב לעולם, ולא תמנע לעולם להיות טהור על ידי מקוה טהרה כי זה הוא עיקר גדול ובלעדו איש לא ישיגנה, ואם נטמאת לעת הצורך לא תעמוד בטומאתך אפילו חצי שעה בלא אונס ניכר אלא תטבול ותהיה טהור כל שעה וכל רגע, וכתב הרב זלה"ה שאין כח בהארת הנפש יתירה דשבת לכסות רושם העונות הרשומים במצח עד שיטבול ויטהר מקריו.

ח

הלימוד בבהכנ"ס מסוגל לזכרון, וסגולה בזה ע"ד הסוד

יא. כדי שלא תשכח מה שאתה לומד לתקן אף עלמא דדוכרא, השתדל לאשר ולקיים מנהג הרב זלה"ה לקבוע לימודך בבית הכנסת כי הוא סגולה נפלאה להחזיק כח הזכירה.

יב. ועוד כתב הרב סגולה לזה להתגלגל בשלג שמספרו שכח"ה, וירחץ מצחו בשלג ג' פעמים ובכל פעם יכוין לאות אל"ף במילואה, אחת דשם אהי"ה דיודין ואחת דשם אהי"ה דאלפין ואחת דשם אהי"ה דההי"ן.

תפלה ע"ד הסוד מועלת לזכרון

יג. ואולם העיקר בזה אורך בדרך זו תלך אמור לפני למודך, יהי רצון מלפניך ה' או"א שתזכך נר"ן בכח סגולת תורתך התמימה שאזכור ולא אשכח דבר אחד ממשנתי ואהיה כנהר אשר לא יכזבו מימיו, ובכח סגולת תורתך יומשכו מוחין דגדלות בז"א למעט השכחה דדיני אלהים דקטנות ולדחות אותם ממקומם, וירדו בכח מוחין דגדלות שלשה שמות אלהים אשר בכל אחד מהם ק"ך צירופי אלהים וה' אותיות שורשם העולים שס"ה אשר בראש ז"א המבחר שבהם ישארו עם מוחי הגדלות בראש ושלישיתם ק"ך צירופים ירדו בגרונו, וירדו עוד בראש המלכות וישארו שלשים מחצית הששים, וירדו עוד ביסודה ויתערבו בגבורות שבו וישאר ט"ו כמספר שם י"ה שביסוד מחצית השלשים, וירדו עוד ראש הבריאה ויתמעטו עוד ב' השלישים וישארו ה' אותיות אלהים העולה כמספר הכס"א, ובכן אזכה לזכירה מעולה להיות כבור סיד שאינו מאבד טפה ויהיה תלמודי שגור בפי שלא אשכח דבר מעולם, וכל מה שפי מדבר בדברי תורה וביראת ה' ואזני שומע וכל מה שלבי מבין ומוחי מחשב לא אשכח לעולם, ויהי נועם ה' אלהינו עלינו וכו', יהיו לרצון וכו'.

ט

ט"ו דרכים המועילים לקנין התורה

יד. ובט"ו דרכים התורה נקנית, **א**. יהיה רבך מגדולי החכמים, **ב**. עם חברים חשובים, **ג**. לעיין בדברי הראשונים, **ד**. ללמוד לימודו ג' פעמים, **ה**. תעשה לך ציונים למה שתלמוד, **ו**. תקרא תמיד בקובץ אחד ולא היום באחד ולמחר בזולתו כי הוא מניעה גדולה אל הבקיאות, **ז**. תעיין בספרים שהם יפים בכתיבה וביופי הקשירה שמרחיב את הלב, **ח**. תלמוד בקול רם ובפה מלא כי שמות רבים מצטרפים בחמשה מוצאות הפה, **ט**. לא תהיה מהיר בהגיון לימודך כי החפזון בזה רע ומר, **י**. קנה לך חבר הוא הקולמוס הנקרא קנה חכמה שתכתוב חידושי התורה יום יום, **יא**. כל מה שתלמוד ותכתוב בשלשים יום תחזור להגות בו ביום ל"א שלא תשכח דבר אחד ממשנתך ותתחייב בנפשך, **יב**. צריך אתה להשלים תרי"ג מצוות במעשה ובדבור ובמחשבה, ולכן החזק ביד הגדולה להרמב"ם או סמ"ג וסמ"ק שיש בהם ביאור התרי"ג, **יג**. לקיים מצות פריה ורביה בדברי תורה שלא תהיה עקר בשכלך, ואמרו ז"ל דלא מוסיף יסיף וצריך אתה שתחדש בכל יום מה שלא חידשת מקדמת דנא ובכן יאירו ימיך לעולם הבא, **יד**. השגת החכמה למעט בדבור כמו שאמרו סייג לחכמה שתיקה, **טו**. ושורש קניית כל מדות טובות שמנו חכמים הוא ענין ההתבודדות כי הוא ענין גדול להשגת החכמה והקדושה.

י

סדר שיש ללמוד בכל יום

טו. הזהר לקרות בכל יום קצת מפסוקי הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום כאשר הודעתיך עם סדר התפילות שכתבתי לך בשנה שעברה ונלאתי מהעתיק לך סדרם כאשר סדרתים בספרי החדש [2] בדרך יפה ומנופה בי"ג נפה, ואחר כך תהגה בנביאים פעם אחת מקרא ופעם אחת תרגום ואחר כך תקרא כתובים, ושוב תחבר דברי חכמים בנח"ת שהם אותיות חת"ן סוד תורה שבכתב עם תורה שבעל פה ותהגה במשנה כסדר שהודעתיך ויש להם סגולה גדולה להרוג היצר הרע ולתקון פגם הברית, ושוב תלמוד הלכה גם מהסדר ששנית במשנה אם אפשר לך, ואם תצטרך לעיין במקום אחר מפני חברי הישיבה תעיין בסדר ההוא.

אזהרה שלא להתגאות בעת הלימוד, ומעלת היגע בלימודו

טז. ותזהר מאד שלא תתגאה בלימוד עם בני הישיבה כי הוא עון פלילי, וכשתקשה תקשה בכח עד שתזיע ויותש כחך כי הוא סגולה נפלאה להתיש הקליפות הגורמים הקושיות, ותכוין בתירוצים אשר תתרץ עליהם להסיר הקליפות ההם מעל ההלכה סוד כל"ה העליונה לקשטה בכ"ד קישוטיה י"ב שלו וי"ב שלה כמ"ש הרב.

ואמרו הקדמונים שכל מי שמקשה בהלכה ולא יתרץ, עליו נאמר אז יקראוננני ולא אענה, ואנכי מצאתי סמך בתקונים דקאמר תיק"ו ביה אתמר אז יקראוננני ולא אענה, ושם בתקונים נתבאר עוד גודל מעלת שונה הלכות זה לשונו, כל מאן דזכה להלכה חד ירית עלמא חד וכו'.

הנמנע מישיבה יום אחד מונעין אותו כנגד זה מישיבה של מעלה

יז. והוי זהיר ללכת מידי יום ביום אל הישיבה ולא תמנע מלכת אם לא מצד אונס גדול, וקבלנו משם הר"י בי רב ז"ל כי כנגד כל פעם שאדם מונע עצמו מלכת לישיבה בעולם הזה כך דוחים אותו מן ישיבה של מעלה בעולם הבא כמספר הימים ממש, ולפיכך הזהר ברוחך בזה מאד כי כבר ידעת כי כנגד כל ישיבה של מטה יש כנגדה ישיבה למעלה ודי בזה הערה.

יא

דברי האר"י בטעם שאמרו ז"ל שילמד אדם במקום שליבו חפץ

יח. אחר שתלמוד מקרא משנה ותלמוד סוד גוף התורה תעסוק בנשמה הוא סוד הקבלה, וכתב הרב שמי שהוא קשה העיון ירבה למודו בפרי שהם מדרשים אגדות וקבלה יותר מעסק התלמוד, וביותר אם הוא שכחן יניח ידו מן התלמוד ויפנה לקבלה, וכתב עוד שלעולם ירבה למודו בלימוד שלבו חפץ יותר כי שמא נתגלגל לתקון הלמוד ההוא שחושק בו ולא לתקון למוד אחר.

תפלה ע"ד הסוד קודם לימוד קבלה

יט. וקודם שתהגה בזוהר ובתקונים ובכתב הרב ואיזה מדרושים אשר לי תאמר לפני לימודך נוסח זה.

ליחדא שמא דקודשא בריך הוא ושכינתיה וכו' הנה אנכי בא להגות ברזי התורה שהם כנגד תפארת דז"א דעולם האצילות שמאיר בו שם מ"ה יו"ד ה"א וא"ו ה"א לעשות לו מרכבה, והיו למאורות שלשה שמות אל"ף ה"י יו"ד ה"י, אל"ף ה"א יו"ד ה"א, אל"ף ה"ה יו"ד ה"ה אשר עם אהבת ג' כוללים עולים נח"ת, ובכן דברי חכמים אשר על ידיהם גילית רזי תורתך בנח"ת ישמעו, גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך, ותכוין בשם היוצא מפסוק זה שהוא גַּבְתְּ לְיָמְ עֵטָת יְהֹוֹ נַנַר יְפָתָ וְלָךְ אַאוֹ, ותאמר אחר כך ה' בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה, ויהי נועם ה' אלהינו עלינו וכו', ובדרך זה תמצא נחת רוח בלמוד זה ולא תשגה.

יב

הנהגות קדושה שכתב מהרח"ו ז"ל לבאים לעסוק בחכמת הסוד

כ. כתב מהרח"ו ז"ל וזה לשונו, כל מי שאיותה נפשו לבא בחדרי חכמה זו יאשר ויקיים תנאים אלו, ראשית הכל יראת ה' רוצה לומר יראת העונש כי יראת הרוממות שהיא פנימית לא ישיגנה אלא מתוך חכמה זו, ועיקר מגמתו בידיעת חכמה זו יהיה לבער קוצים מן הכרם כי על כן נקראים העוסקים בחכמה זו מחצדי חקלא, ובלי ספק שיתעוררו הקליפות נגדו להחטיאו ולפתותו ולכן צריך להיות עיניו בראשו להזהר שלא יבא לידי חטא אפילו בשוגג שלא יהיה להם שום אחיזה בו.

וצריך לפרוש עצמו מבשר ויין כל ימי השבוע, ויזהר בכל דקדוקי מצוות לא תעשה ואף בדברי חכמים שהן בכלל דאסמכוהו אלאו דלא תסור, וגם יטבול בכל עת הצריך, גם יקדש עצמו בשעת תשמיש, ויחשוב בכל לילה מה שעשה ביום ויתודה עליו, גם ישלים מדת צדיק בכל יום צ' אמנים ד' קדושות י' קדישים ק' ברכות, גם ילך לבית הכנסת קודם עלות עמוד השחר קודם חיוב טלית ותפילין להרויח שיהיה מעשרה הראשונים, גם כל דבור שאינו של מצוה והכרח יהיה זהיר ממנו ואפילו דבור מצוה ימנע לדבר בבית הכנסת בעת התפילה, גם צריך להזהר מהגאוה ויוהרא ובפרט בענין החכמה כי הוא עון פלילי.

כא. גם צריך שיהיה עוסק בתורה מעוטף בטלית ותפילין ולא יסיח דעתו אפס בעת שעוסק בתורה שאז אין בו משום היסח הדעת, גם ימעט בעסקים ואם אין לו פרנסה כי אם על ידי העסק יכין יום ג' ויום ד' מחצי היום ולמעלה ובכוונה שהוא לעבודת קונו, גם צריך שיהא עמל בתורה פר"ד לאשר מה שנאמר או יחזיק במעוזי, גם צריך להזהר שלא יוציא בשפתיו בחכמה זו מה שלא שמע מאדם הראוי לסמוך עליו.

גם צריך להזהר לכוין בתפילתו הכוונות הראויות וישים כנגדו לעולם שם ההוי"ה, ויכוין יפה בברכות ובפרט בברכת הנהנין, גם יזהר שלא להקפיד בביתו על שום דבר שאינו נוגע ליראת ה' על דבר קטן ודבר גדול וכל שכן שלא יכעוס, הנה אלה קצות דרכי יראי ה' וחושבי שמו העוסקים בחכמה מפוארה הזאת ויותר מהמה בני הזהר.

יג

הנהגות אריז"ל המסוגלים להעלות הנשמה בלילה

כב. וכדי להעלות את נשמתך למעלה בלילה בסוד פקדון צריך שתהיה זהיר בדברים אלו ביום כדרך שכתבם הרב זלה"ה, **א**. שביום תכוין היטב בתפילתך עד שתגרום זווג העליון בתפילתך, **ב**. צריך שתתן בכל יום צדקה כתקונה כאשר חכמים הגידו נותנה ואינו יודע למי נותנה, **ג**. להיות בכל לילה ממארי דחושבנא שיתוודה על כל החטאים

שיעלו על זכרונו שעבר בהם באותו היום, **ד**. שיהו עליו תפילין כל היום בלי הסח הדעת, **ה**. למזכי לחייבא ביום למנוע אותו מעבירה ולדבר על לבו דברי תשובה להשיבו מדרכו הרעה.

וכתב מהרח"ו שאין צריך שיעשה כל אלה ואפילו אם לא עשה אלא אחת מכל אלו כתקונה יספיק להעלות את נשמתו בלילה אם לא יעשה חס ושלום איזו עבירה המונעת אותו מלעלות, ואין דברינו אלא ליראי ה' וחושבי שמו המיישרים אורחותם בדרכי ה' ולא יחטאו במזיד ואף כי מי שיהיה שלם תעלה נשמתו, אך אלו המצוות יש להן סגולה להעלות הנשמה למעלה ביותר.

יד

כוונה ע"פ סוד לברכת שומע תפלה לשמירת הנשמה

כג. ולשמור את הנשמה תכוין יחוד זה בשומע תפילה, מה רב טובך מ"ה שם מ"ה, רב גימטרייא ע"ב ק"ל, מ"ה ר"ב גימטרייא רמ"ח עם הכולל והוא לבוש הצדיקים ולבוש לנשמה שלי, ועל ידי מי נעשה טוב"ך גימטריא הב"ל והוא מילוי ס"ג אשר בפה דאריך תקון י"ב וחטאה וממנו נעשה מקיף לזעיר בכללות גם לבוש לצדיקים ועתה יעשה לנשמה שלי גם כן, וידוע שהקליפות והחצונים נפרדים מאור מקיף ובכן תועיל לתפילה להיותה נשמעת, וזה תכוין באתה שומע תפילת כל פה כלומר בשביל פה העליון דבה ההבל הנזכר אשר ממנו נעשה אור המקיף.

טו

תפלה לעילוי הנשמה לומר קודם ק"ש על המטה בליל א' וד'

כד. ומידי דברי בזה אשכילך ואורך בדרך זו תלך להועיל לך להעלות הנשמה למעלה תאמר קודם קריאת שמע פסוק, נבוב לוחות עשה אותו, יהי רצון מלפניך ה' או"א ששם נֶבוֹבְ בנקוד לוחות וחלופו בא"ת ב"ש טשפ"ש העולה תרפ"ט כמספר ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן קס"א קמ"ג קנ"א עם הב' כוללים, ושם נֶבוֹבְ העולה ס"א עם אהבת כללותו אשר הוא כמספר שם ב"ן וט' אותיותיו דמלכות יהיו למאורות אל עבר פני המלכות ומשם תאיר נר"ן לעלותן למעלה עם נשמות שאר הצדיקים יודעי שמך, ויהי נועם ה' אלהינו עלינו וכו'.

תפלה לעילוי הנשמה לומר קודם ק"ש על המטה בליל ב' וה'

כה. ובליל אחר תאמר פסוק, יהוה יספור בכתוב עמים זה יולד שם סל"ה, יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שתזכך נפ"שי ורו"חי להתחבר עם יהוה אדני זוג זו"ן מספר ראשי תיבות י"י יספור בכתוב עמים עם הכולל, ויומשך הארה על נפשי ורוחי

מהמלבוש שמלבשת אימא לז"א חשמ"ל נהורין מספר ראשי תיבות ז'ה י'ולד ש'ם ס'לה עם הכולל לבטל בהם כח הקליפה ונגעי בני אדם לבל יתאחזו בנפשי ורוחי, ותזכך נפ"שי ורו"חי להתחבר בתפארת ומלכות ולהמשיך מוחין לזו"ן שמות ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן וששה עשר אותיות ד' הויו"ת פשוטות העולים רמ"ח כמספר סופי תיבות יהו"ה יספו"ר בכתו"ב עמי"ם עם הכולל מוחין דמ"ה סוד התפארת ול"ט אותיות שם ב"ן סוד המלכות העולים דן כמספר סופי תיבות ז"ה יול"ד ש"ם סל"ה, ויאירו ש"ע נהורין דאו"א לו' סוד הז"א כמספר יה"וה יספור העולה ש"ע ו' ויאירו גם לנפש דוד כמספר בכת"וב העולה נפ"ש, ובכח שם כה"ת העולה כמספר בכתו"ב עם הכולל תצמית ותכרית כל הקליפות לבל יתאחזו בה, ותאיר אימא עילאה אה"יה דיודין כמספר עמים ע"ה למלכות ותתחבר מלכות תתאה עם מלכות עילאה, ובהמשכת המוחין של רמ"ח מוחין דגדלות יומתקו מוחין דקטנות יהו"ה אלהי"ם ועם רמ"ח יעלו ש"ס כמספר ר"ת שם סלה, ויאיר שם עוץ חילוף ז"ה בא"ת ב"ש וז"ה מספר י"ב סוד אותיות אהי"ה הוי"ה אדני יחוד בינה ת"ת ומלכות שיתקשרו ויתחברו יחדיו בכח הארות אלו ויתמתקו דיני האלהי"ם, ויהי נועם ה' אלהינו וכו'.

תפלה לעילוי הנשמה לומר קודם ק"ש על המטה בליל ג' וו'

כו. ובליל האחר יאמר פסוק, שמש ירח עמד זבולה, יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שתזכך נפ"שי ורו"חי להתחבר בזו"ן ויומשך הארה על נפשי ורוחי מהלבוש שמלבשת אימא לז"א מספר חש"מל נהורין כמספר ר"ת שמ"ש יר"ח ע"מד עם שני כוללים לבטל הקליפות ונגעי בני אדם לבל יתאחזו בם, ובכן יומתק שם אלהים דמלוי יודי"ן דמוח חכמה דז"א שכולל שני אחרים דאלפי"ן ודההי"ן העולה כמספר סופי תיבות שמ"ש יר"ח עמד זבולה בצירוף י"ז אותיות הפשוט והמלוי ויומתקו ש"ך דינין דלאה וש"ך דרחל כמנין שמ"ש, וגם יומתק שם אלהים פשוט בריבוע סוד החניכים דז"א העולה כמספר יר"ח בצירוף ח"י אותיות הפשוט והריבוע, ויומשך מע"ב דחכמה למלכות סוד זבולה מספר אותיות שם אדני פשוט ומלוי ומלוי מלויו ותשעה אותיות שם ב"ן העולים זבולה, ותעלה ותטע אהלי אפדנה בבית אביה על ידי שם מ"ב דס"ג ושם ע"ב העולים כמספר עמד עם הכולל, ויומשך אליה שם בֶּיָב חילוף שמ"ש בא"ת ב"ש בנקוד שמש ירח עמד ומשם פרש"ז עלי נר"ן מזיו הדרה, ויהי נועם ה' אלהינו וכו'.

הנה שלש אלה תסדרם בג' לילות ראשונות השבת ותחזור חלילה בג' לילות אחרונות השבת.

תפלה לעילוי הנשמה ועיבורה לומר קודם ק"ש על המטה בליל שבת

כז. ובליל השבת תנהוג עצמך בקדושה יתירה ותאמר סדר זה ויועיל להעלות הנשמה וגם לעיבור, האל המאזרני חיל ויתן תמים דרכי, יהי רצון מלפניך ה' או"א שיומשך הארת ת' עלמין הרמוזים בארבע יודי"ן דשם ע"ב דמצחא דאריך עם מלוי המלוי העולה חת"ך כמספר ראשי תיבות ה'אל ה'מאזרני ח'יל ו'יתן ת'מים ד'רכי להאיר לבינה שם אהיה דיודין וי' אותיותיו העולים מאה ושבעים כמספר סופי תיבות האל' המאזרני' חיל' ויתן' תמים' דרכי' ולהאיר ללאה מלכות דבינה הרמוז בהא"ל, ויומשך גם כן הארת שם שד"י העולה ע"ב ריי"ו יהו"ה כמספר המאזר"ני אל לאה קשר של תפילין ד' דשדי, ויומשך לרחל הארת ב' שלישי ע"ב מחסד המתפשט בתפארת שהם כ"ד כ"ד כמספר חי"ל, ויומשך לזעיר הארת עשר פעמים מ"ו מעשר שמות ע"ב דעשרה חכמות העולים ת"ס אשר בהצרף איתם ו' אותיות המה יעלו למספר ית"ן, ויושפע הארה זו מזעיר לנוקביה עשר פעמים מ"ו וכ"ד שהוא שליש ע"ב הנשאר למעלה העולה כמספר תמי"ם עם ו' אותיות המלוי, ויהיו למאורות בלאה ורחל ת"ס י"ם ויאיר שם אֲיַמַי חילוף תמים בא"ת ב"ש בנקוד האל המאזרני חיל למלחמה העולה כמספר אנ"י למלכות הנקרא אנ"י שם ב"ן עם ט' אותיותיו, ויומשך הארה יתירה לזו"ן מאו"א ע"ב דחכמה ואהיה דיודי"ן דבינה העולין כמספר דרכ"י עם כללותו ובכן תזכך נר"ן להעלות מעלה מעלה ולהשתתף עם נשמות הצדיקים, ויהי נועם ה' אלהינו עלינו וכו'.

טז

תקון ימות השבוע ע"פ סדר מדותיהם

תקון יום ראשון

כח. הוי זהיר מאד להתנהג בימי השבת יום יום כסדר התקונים אשר סידרתי בתורה ובנביאים ובכתובים ובמאמרי הזוהר על פי מדותיו יום יום כאשר כתבתי אליך אשתקד וברוב הימים המצא תמצא לנפש רוח נשמה תועלת נפלא, ותתנהג כדרך שכתב האר"י זלה"ה להיות תקון יום ראשון בסוד המחשבה ולחשוב כל אותו היום בעתות הפנאי כל מחשבות קדושות שצריך אתה לחשוב מחשבות איככה תתקן מעשה מצוה פלוני או לימוד פלוני וכיוצא.

תקון יום שני וחמישי

כט. יום שני, בסוד רוח ממללא תקונו בעסק התורה ביותר, ויום זה שהוא סוד הגבורה מובחר להבין ולהתענות בו למתק הגבורה בחסד, וכן ביום חמישי שהוא סוד ההוד למתקו בנצח, וצריך אתה לטבול בהם כסדר זה, תטבול תחילה להעביר הזוהמה ואחר

כך תאמר, ליחדא שמא דקודשא בריך הוא ושכינתיה הנה אנכי בא לטבול י"ב טבילות למתק י"ב אותיות דמלוי אדנ"י אל"ף דל"ת נו"ן יו"ד על ידי המים סוד החסד ויאירו שם ע"ב העולה חס"ד ופני יהו"ה ואהי"ה כוז"ו בוכ"ו העולים ע"ב, ומשם תשפיע שפע רוח טהרה ודעת ויראת ה' לנפשי רוחי ונשמתי, ויהי נועם ה' אלהינו וכו'.

תפלה ע"ד סוד למתענים שני וחמישי לומר בעת המנחה

ל. ובשעת מנחה תאמר, רבונו של עולם גלוי וידוע לפני כסא כבודך שבזמן שבית המקדש קיים אדם חוטא ומביא לפניך קרבן ואין מקריבין ממנו רק חלבו ודמו ומתכפר לו ועכשיו בעונותינו הרבים אין לנו לא מקדש ולא מזבח ולא כהן שיכפר בעדינו, יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שיהא מיעוט חלבי ודמי שנתמעט היום לפניך בתעניתי חשוב ומקובל לפני כסא כבודך כאילו הקרבתיו על גבי מזבחך, ובכח חלב ודם שנתמעט ממני יתעורר סוד שני זווגי מ"ב דחיך וגרון יו"ד ה"ה ו"ו גימטריא מ"ב, ואותיות אהי"ה פשוט ומלוי ומלוי המילוי א"ם אותיות והכולל מ"ב כמספר חל"ב ד"ם, ובכן יתמתקו שם אלהים דההי"ן בריבוע בהסרת הפשוט ל"פ ל"פ מ"ד ל"פ מ"ד ה' ל"פ מ"ד ה' ו"ד ל"פ מ"ד ה"י י"ד מ' העולה ת"ת עשר פעמים אלהים במילוי אשר כל אחד הן י"ג אותיות העולים ק"ל אותיות סוד הפנים ועם ת"ת המה יעלו למספר תעני"ת, ויומתקו י' שמות אלהים העולים תת"ס סוד החסדים והגבורות וחמשה שמות אלהים במילואותם ס"ה אותיות וה' כוללים המה יעלו למספר תעני"ת, ובכח סגולת תעניתי היום יום שני החתום בגבורה תוכלל הגבורה בחסד (וביום חמישי היום יום חמישי החתום בהוד יכלל ההוד בנצח) ותחבר כל נצוצי הקדושה אשר על ידינו נתפזרו בין הקליפות ונצוצי נשמתינו ונצוצי נשמת אבותינו המטומעים בקליפות או אם נזדמנה לנו איזה נצוץ במיני מאכלות שאכלנו בלי כוונה או שלא כהוגן, עתה על ידי כח תעניתנו וכוונתינו הטובה המה יעלו מחושך לאור ותשביע בצחצחות נפשותם, ואתה ברחמיך הרבים תחפוץ בנו ותרצנו ותחזינה עינינו בשובך לציון ברחמים והאלילים כרות יכרתון לתקן עולם במלכות שדי ויאמר כל אשר נשמה באפו ה' אלהי ישראל מלך ומלכותו בכל משלה, ויהי נועם ה' אלהינו עלינו וכו'.

תקון יום שלישי

לא. וביום שלישי שהוא בסוד הנפ"ש יש בו מהתקון לפגם אשר טרף נפשו באפו וצריך אתה לטבול בו תחלה להעביר הזוהמה ואחר כך תאמר.

ליחדא שמא דקודשא בריך הוא ושכינתיה הנה אנכי בא לטבול במקו"ה שהוא כמספר אל"ף ה"ה יו"ד ה"ה כמספר כע"ס לבטל ממני הכע"ס אשר הוא מספר אדנ"י אלהי"ם

דינא רפיא ודינא קשיא אשר מהם עלה עשן באפי וטרפתי נפשי באפי, אויה לי כי כעס בחי"ק כסילים ינוח והפרדתי יחוד יהו"ה אלהי"ם כמספר יב"ק וברחמיך הרבים עתה ישובו ויתייחדו כמשפט הראשון, ובכח סגולת טבילה זו מי החסד מעז יצא מתוק ה' גבורות ש"ך דינים כמספר ה' פעמים דין דאותיות שם אדנ"י שהם אותיות ש"ך דשכי"נה ויתמתקו באות א' של אדנ"י העולה כמספר אותיות ינ"ה דאותיות שכי"נה, והיו למאורות ג' יחודים יו"ד ה"י וי"ו ה"י, אל"ף ה"י יו"ד ה"י, יו"ד ה"י וא"ו ה"י יְהֹוָה, יו"ד ה"א וא"ו ה"א אדנ"י, ובכן תשוב תרחמני תכבוש עונותי ותשוב תאיר נשמתי בי, בה' תתהלל נפשי ישמעו ענוים וישמחו, לב טהור ברא לי אלהים ורוח נכון חדש בקרבי והעבר הכעס מבשרינו, ויהי נועם ה' אלהינו וכו'.

תקון פגם הכעס ותפלה ע"ז למנחה בימי תעניתו

לב. ואשר פגום בעון זה תקון מעוותו לו יוכל לתקון בצומו קנ"א תעניות כמנין כעס, ובכל יום מתעניתו בשעת מנחה יבטא בשפתים פרטי דברים הנזכרים בסדר הטבילה בתוספת עוד דברים אחרים.

רבונו של עולם גלוי וידוע לפני כסא כבודך שבזמן שבית המקדש קיים אדם חוטא ומביא לפניך קרבן ואין מקריבין ממנו רק חלבו ודמו ומתכפר לו ועכשיו בעונותינו הרבים אין לנו לא מקדש ולא מזבח ולא כהן שיכפר בעדינו, יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שיהא מיעוט חלבי ודמי שנתמעט היום לפניך בתעניתי חשוב ומקובל לפני כסא כבודך כאילו הקרבתיו על גבי מזבחך, ובכח צום תעניתי היום יתוקן עון פשעי בפגם הכעס אשר בחיק כסילים ינוח והייתי נרגן מפריד אלוף יחוד יהו"ה אלהים העולים יב"ק, ובחיק יוטל וישוב עתה ביחוד שלם בכח ג' יחודיך הקדושים יו"ד ה"י ו"יו ה"י, אל"ף ה"י יו"ד ה"י, יו"ד ה"י וא"ו ה"י יְהֹוָה, יו"ד ה"א וא"ו ה"א אדנ"י, ובצום קנ"א תעניות אלו יהיו למאורות ג' שמות קנ"א, אל"ף ה"ה יו"ד ה"ה חלק א' בכל יום ושם אהיה פשוט אל"ף פעם אלף ה"י פעם ה"י יו"ד פעם יו"ד ה"י פעם ה"י העולה קנ"א חלק א' בכל יום מימים אלו ושם אדני אלהים העולה קנ"א חלק א' בכל יום, ותקן כל אשר עוותתי והגברתי ה' גבורות שהם ש"ך דינים כמספר ה' פעמים דין מאדני כמנין אותיות ש"ך דשכינ"ה ולא היתה שכינה חשובה כנגדי, ויתמתקו עתה בכח תשובתי וצום תעניתי בא' של שם אדני העולה כמספר ינ"ה דשכינה, וברחמיך המרובים חוס וחמול על עבדך והחזק בדק ביתי הרעועה וחייתי השסועה בחרון אפי ואל תשליכני מלפניך ורוח קדשך אל תקח ממני, השיבה לי ששון ישעך ורוח נדיבה תסמכני, ויהי נועם ה' אלהינו עלינו וכו'.

כוונה מהאר"י לתקון הכעס בעת שאומר על ציצית הכנף

לג. וכתב הרב ז"ל עוד תקון לזה שבכל יום בעת קריאת שמע באומרו על ציצית הכנ"ף בשיתו כנפי הציצית על החזה מקום גלוי החסדים יכוין למתק הכעס בכח שם אל"ף ה"ה יו"ד ה"ה העולה כמספר כנף וצריך אתה לכוין זה ד' פעמים כנגד ד' כנף, נוסף על זה תכוין בה' הויות החסדים העולים ק"ל שבצירוף אהי"ה פשוט דשורש כנף עולה כמספר כעס ושם קנ"א כי החסדים ואהי"ה ממתיקים הכעס, והזהר לכוין בזה בכל יום ויום וגם בשעת כעסך.

תקון לפגם הגאוה ותפלה ע"ז למנחה בימי תעניתו

לד. ולתענית פגם הגאוה תתענה נ"ה תעניות כמספר הי"ם מאותיות שם אלהי"ם ותאמר בשעת מנחה.

רבונו של עולם גלוי וידוע לפני כסא כבודך שבזמן שבית המקדש קיים אדם חוטא ומביא לפניך קרבן ואין מקריבין ממנו רק חלבו ודמו ומתכפר לו ועכשיו בעונותינו הרבים אין לנו לא מקדש ולא מזבח ולא כהן שיכפר בעדינו, יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שיהא מיעוט חלבי ודמי שנתמעט היום לפניך בתעניתי חשוב ומקובל לפני כסא כבודך כאילו הקרבתיו על גבי מזבחך, ועתה ה' אלהי בהעלותי על לבבי כל אשר הכעסתיך ואשר הרע בעיניך עשיתי בעון פגם גאה וגאון ודרך רע קבצו פני פארור וחשכו עיני מראות וימס לבי בקרבי ויהי למים לאמר איך אעצור כח לעשות תשובה כי הרבתי טומאה ואשמה בפגם הגאוה בהכניס טנופת אלהים אחרים אל מקום הקדש אותיות יוד הה שמך הקדוש והושבתים לבטח ויגבהו, ועתה אחרי שובי נחמתי ואחרי הודעי ספקתי על ירך בושתי וגם נכלמתי כי נשאתי חרפת נעורי, והנה אנכי בא אליך בצום תעניות אלה בלב רועש ורועד כפוף נבהל ומדוכה שפל ברך מגאותי כתולעת וכאזוב לבקש מחילה וסליחה וכפרה מול כסא רחמיך, ובטובך הגדול אל נא תבזה ענות נפשי לתקן את מעוותי ולבסם אותיות הי"ם משם אלה"ים באותיות א"ל חסד מאלהים, ותמנע מרשעים אור יונקותם מאותיות יה שמספרו גאוה חיל בלע ויקיאנו וישוב הכל לאיתנו הראשון בהמשכת שם יוד הה שבמצר הזקן דדיקנא דא"א לדיקנא דז"א ה' מלך גאות לבש, וברחמיך הרבים הישר לפני דרכך על דבר אמת וענוה צדק ונפשי כעפר לכל תהיה לבל אשוב עוד לכסלה באשמת גאות רשע ולעבדך באמת ובתמים כל הימים, ויהי נועם ה' אלהינו עלינו וכו', יהיו לרצון וכו'.

תקון פגם קללת אב ואם ותפלה ע"ז למנחה בימי תעניתו

לה. ולפגם קללת אב ואם תתענה שלשה ימים רצופים ותאמר בשעת מנחה.

רבונו של עולם גלוי וידוע לפני כסא כבודך שבזמן שבית המקדש קיים אדם חוטא ומביא לפניך קרבן ואין מקריבין ממנו רק חלבו ודמו ומתכפר לו ועכשיו בעונותינו הרבים אין לנו לא מקדש ולא מזבח ולא כהן שיכפר בעדינו, יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שיהא מיעוט חלבי ודמי שנתמעט היום לפניך בתעניתי חשוב ומקובל לפני כסא כבודך כאילו הקרבתיו על גבי מזבחך, ועתה ה' אלהי בכח סגולת תעניתי העבר פשעי מנגד עיניך ומחול וסלח עון פשעי בקללת אב ואם, ופגמתי בתרין עטרין דירית זעיר מאו"א מסטרא דאבא עטרא דחסד ומסטרא דאימא הגבורות הכלולות בדעת וברוב אולתי שגיתי והורד עדייו מעליו, אויה לי אהה עלי, ובגודל חנינותך קבל ורצה צום תעניתי בג' ימים אלו לתקן ג' בחינות אלו, א' לעומת עטרא דחסד, וב' לעומת עטרא דגבורה, וג' לעומת כללותיהם בדעת, ובסגולת ג' ימים אלו העולים למספר מ' יום יהיו למאורות הד' יודי"ן שבשם ע"ב וד' בחינות עטרא דחסד ועטרת דגבורה וחסדים וגבורות מפורדים כשלא נכללו בדעת, ובג' ימים אלו יאירו שלשה חלקי ע"ב שכל א' הוא מכ"ד כ"ד כמנין ע"ב בכ"ד שעות של יום יום מאלה, ובכן תדריכני בנתיב מצותיך לכבד את הורי כמצות רצונך ולא אשוב עוד לכסלה כל הימים, ויהי נועם ה' אלהינו עלינו וכו', יהיו לרצון וכו'.

תקון פגם שבועת שוא ותפלה ע"ז למנחה בימי תעניתו

לו. ולפגם עון שבועת שוא ושקר תתענה ל"ז תעניות ותאמר בשעת מנחה.

רבונו של עולם גלוי וידוע לפני כסא כבודך שבזמן שבית המקדש קיים אדם חוטא ומביא לפניך קרבן ואין מקריבין ממנו רק חלבו ודמו ומתכפר לו ועכשיו בעונותינו הרבים אין לנו לא מקדש ולא מזבח ולא כהן שיכפר בעדינו, יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שיהא מיעוט חלבי ודמי שנתמעט היום לפניך בתעניתי חשוב ומקובל לפני כסא כבודך כאילו הקרבתיו על גבי מזבחך, ועתה ה' אלהי הפלא חסדיך למחול ולסלוח עון פשעי על דברת שבועת אלהים לשוא ולשקר ופגמתי בז' הבלים היוצאים מפה הזעיר להקיף ז' תחתונות דמלכות, וברוב אולתי שגיתי ומנעתי אורותיהם מלהאיר אליה והלבשתים בהבלים טמאים ורעות רוח ולא הושב ידי מבלע בבריאה שבה שם ס"ג אשר אותיות מילואותו עולין כמספר הב"ל, וקלקלתי צנורות שפע הש"ע נהורין המאירים משני שמות א"ל מלאים שבהצרף אליהם ח' אותיות המלוי המה יעלו למספר החש"מל כמנין שבועה, ועתה בכח סגולת שבעה ושלשים צומות אלו העולים כמספר הב"ל ישוב הכל לאיתנו הראשון, והיו למאורות שפע ז' הבלים דפה דז"א להקיף לז' תחתונות דמלכות ועולם הבריאה על משפטו הראשון יעמוד ויאירו שפע הש"ע נהורין

הדרת החשמ"ל כאשר בתחלה, ובעשרים ושש צומות ראשונים יאיר שם יהוה פשוטה ובעשר צומות אחרים יאירו י' אותיות דשם ס"ג וביום צום האחרון יאיר שם יהוה פשוטה ומלא דס"ג יו"ד ה"י וא"ו ה"י ובגודל רחמנותך קבל ורצה תשובתי ותעניתי, ויבואני חסדיך ה' תשועתך כאמרתך, ונצור לשוני משבועות ואהיה מכת ידידיך שנאמר בהם וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה, ויהי נועם ה' אלהינו וכו'.

אזהרת הטבילה קודם התקונים הנז' ומעלתה בחורף, ותפלה ע"ז

לז. ואין צורך להאריך לך עוד בזה ולא כתבתי זה אלא להשיבך לאשר עם לבבך, ובכל משפטי תקונים הללו תקדים לעשות הכנה בטהרת מי המקוה, ועל כל פנים לא תעבור מלטבול כל יום שלישי כאשר הודעתיך, ואף בימי החורף אל תנח ידך בשום טבילה כי הטבילה בימי החורף הוא ענין נפלא.

וכשתרד לטבול בימות החורף ומחמת הקרירות תוציא נשימה והבל מפיך תאמר פסוק, הבל הבלים אמר קהלת הבל הבלים הכל הבל, יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שעל ידי הנשימה וההבל היוצא מפי יהיו למאורות ז' הבלים שבפסוק הבל הבלים אמר קהלת הבל הבלים הכל הבל ז' אורות היוצאות מפה העליון להקיף ז' ספירות תחתונות, אור הבל הראשון יקיף למדת החסד דז"א, ואור הבל השני יקיף למדת הגבורה דז"א, ואור הבל השלישי יקיף למדת תפארת דז"א, ואור הבל הרביעי יקיף לנצח דז"א, ואור הבל החמישי יקיף למדת הוד דז"א, ואור הבל השישי יקיף ליסוד דז"א, ואור הבל השביעי יקיף למלכות דז"א, ומשם תשפיע על נר"ן רוח קדושה וטהרה רוח דעת ויראת ה' לעבדך באמת כל ימי חיי, ויהי נועם ה' אלהינו עלינו וכו', ואם לא תוכל להאריך בדברים אלו תאמר הפסוק ותכוין בז' הבלים אלו.

ביום שלישי ראוי לעשות מצוות הנעשות ברגלים

לח. וכתב הרב האר"י זלה"ה דמצות היום יום שלישי במצוות הנעשות על ידי הרגלים כגון ללכת לברית מילה ולנחם אבלים ולבקור חולים ולעמוד לפני הזקן ולמשא ומתן, אם אי אפשר לחיות אלא בעסק שיכוין להיות משאו ומתנו ביום שלישי.

כוונה לומר קודם שעומד בפני ת"ח ואשת חבר

לט. וכשתעמוד לפני תלמיד חכם או זקן תאמר, הנני קם מפני שיבה לקיים מצות בוראי ולתקן את שורשה בשיבה עילאה דיקנא דא"א ולהדר פני זקן דיקנא דז"א, וכשתעמוד לפני אשת חבר תוסיף ולירא מפני האלהים אשת חבר נוקבא דז"א ובכן בסגולת מצוה זו מחכמתך תחכמני, ויהי נועם ה' וכו'.

תפלה ומקראי קדש על החולה לומר בעת ביקור חולים

מ. ולבקר את החולה, כשתבקר אצל החולה תאמר, הנה באתי לבקר את החולה לתקן שורשו במ"ט שערי בינה מספר מ"ה עם אהבת כללות ד' אותיות שורשו מספר חול"ה, ולהמשיך על החולה הזה השער החמישים דבינה כללות שם מ"ה עם ארבע אותיותיו והכולל העולים כמספר חמשים, ואם בעונותיו אותיות עש"ר סוד מספר יוד דאבא שבו גנוז אור א"ס המחיה את האדם נתהפכו לו לער"ש דוי, עתה ברחמיך המרובים כל משכבו הפוך בחוליו בהפוך הדין של ער"ש דו"י לרחמים עש"ר יו"ד כמשפט הראשון, ובכח שם מֶהַשׁ היוצא מפסוק נשאו את רדידי מ'עלי ש'ומרי ה'חומות העולה כמספר רבוע ע"ב וקס"א כזה, יו"ד יו"ד ה"י יו"ד ה"י וי"ו יו"ד ה"י וי"ו ה"י אל"ף ה"י יו"ד ה"י ומילואו מֵם הָא שִׁין העולה כמספר מו"ת בהמתקו בנקודו העולה ע"ב ובהמשיך אליו א' מתקון ואמ"ת שבפני א"א ונהפך ממו"ת לאמ"ת, ובכן תסלק המות מכל חולי עמך בית ישראל ומעל החולה הזה פלוני בן פלוני ושלח מרפא וארוכה ותעלה ברוב חסד וחנינה לנפשו ולרוחו ולנשמתו האומללה ולא תרד נפשו לשאולה, והמלא רחמים עליו להחלימו לרפאותו ולהחזיקו ולהחליפו ולהחיותו כרצון כל קרוביו ואוהביו ויראו לפניך זכויותיו וצדקותיו וזכות אבותיו וצדקתם, ותשליך במצולות ים כל חטאתיו ויכבשו רחמיך את כעסך מעליו ותשלח לו רפואה שלימה רפואת הנפש ורפואת הגוף.

ויקויים בו ובכל חולי עמך בית ישראל אלה מקראי קדש. (ר"ת שם ס"ג ושם מ"ה ושם הו"יה פשוטה והכולל).

{שם ס"ג}

י'הוה יסעדנו על ער"ש דו"י כל משכבו הפכת בחוליו. ו'הסיר ה' ממך כל חולי וכל מדוי מצרים הרעים אשר ידעת לא ישימם בך ונתנם בכל שונאיך. ד'רכיו ראיתי וארפאהו ואשלם נחומים לו ולאביליו. ה'סולח לכל עוניכי הרופא לכל תחלואיכי. י'הוה ישמרהו ויחייהו ואושר בארץ ואל תתנהו בנפש אויביו. ו'יאמר אם שמוע תשמע לקול ה' אלהיך והישר בעיניו תעשה והאזנת למצותיו ושמרת כל חוקיו כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רופאך. א'דני עליהם יחיו ולכל בהן חיי רוחי ותחלימני והחייני. ו'הוא רחום יכפר עון ולא ישחית והרבה להשיב אפו ולא יעיר כל חמתו. ה'רופא לשבורי לב ומחבש לעצבותם. י'סור יסרני יה ולמות לא נתנני.

{שם מ"ה}

י'שלח דברו וירפאם וימלט משחיתותם. ו'עבדתם את ה' אלהיכם ובירך את לחמך ואת מימיך והסירותי מחלה מקרבך. ד'ורי נסע ונגלה מני כאהל רועי קפדתי כאורג חיי מדלה

יבצעני מיום עד לילה תשלימני. ה'נה לשלום מר לי מר ואתה חשקת נפשי משחת בלי כי השלכת אחרי גוך כל חטאי. א'ז יבקע כשחר אורך וארוכתך מהרה תצמח והלך לפניך צדקך כבוד ה' יאספך. ו'זרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה ויצאתם ופשתם כעגלי מרבק. א'רפא משובתם אוהבם נדבה כי שב אפי ממנו. ו'אתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כולכם היום. ה'גואל משחת חייכי המעטרכי חסד ורחמים. א'ורך ימים אשביעהו ואראהו בישועתי.

{הויה פשוטה}

י'הוה להושיעני ונגינותי ננגן כל ימי חיינו על בית יהוה'. ו'תשועת צדיקים מה' מעוזם בעת צרה'. {הכולל} יהוה הושיעה המלך יענינו ביום קראנו.

סדר "פדיון נפש" לחולה

מא. ושוב אחר הסדר הזה תקח ק"ס פרוטות ותספרם שלא יהיו חסרים אפילו אחת, ואחר כך תערבם ותספור מהם י"ז כנגד שם אהו"ה היוצא מר"ת א'ת ה'שמים ו'את ה'ארץ שמספרו י"ז ותשים אותם לצד אחד, ואחר כך תספור מהנשארים כ"א כנגד שם אהי"ה גימטרייא כ"א, המנין יהיה על סדר אותיותיו תחילה א' ואחר כך ה' ותערבם עם הא' ואחר כך י' ותערבם עמם ואחר כך ה' ותערבם עמם ותשימם לצד אחד, ואחר כך תספור מהנשארים כ"ו כנגד שם יהו"ה ויהיה המנין על סדר אותיותיו כנזכר ותשימם לצד אחד, אחר כך תספור מהנשארים ס"ד ואחר כך אחד שהוא ס"ה כנגד שם אדני ולא תערב האחד עם הס"ד אלא תשים הס"ד לצד אחד והאחד בצד אחר, ואחר כך תספור הנשארים שהם ל"א אחת לאחת כנגד שם אל ותשים אותם לצד אחד, אחר כך תקח האחת שבצד הס"ד ותערב אותה עם הס"ד, ואחר כך תערב הל"א אחרונים עם כולם ותערב כולם זה עם זה ותאמר חסד אל כל היום פעם אחת בעוד שאתה מערב אותם, וכל המספרים שאתה סופר יהיו בלשון הקדש אל"ף בי"ת והילך השמות על הסדר.

אהוה אהיה יהוה אדני אל

ואחר כך תאמר, יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתהא עתה עת רצון לפניך לקבל ברצון את תפילתינו, ועשה למען קדושת שמותיך הקדושים והטהורים הנזכרים ונעשים פה על ידי פדיון זה ותצרף מחשבתנו הטובה למעשה כי לך ה' חסד, ותגבר חסדיך על מדת דינך ויתמתקו הגבורות הקשות על ידי פל"א העליון אשר הוא חסדים גדולים ורחמים גמורים ופשוטים שאין בהם תערובת דין כלל, ויכבשו רחמיך את כעסך מעל פלוני בן פלוני שעשה פדיון לנפשו והפריש מממונו לצדקה וכל פרוטה ופרוטה

תצטרף לחשבון גדול לחוס ולחמול על נפשו להעלות ארוכה למחלתו כרצון כל קרוביו ואוהביו אמן, ואחר כך תאמר מזמור ל"ח ומ"א וצ"א.

תפלה ע"ד סוד קודם שיצא לעסקיו

מב. וכשתבא לצאת למשא ומתן הוי זהיר להכנס בכי טוב ולומר, ליחדא שמא דקודשא בריך הוא ושכינתיה הנני בא להתעסק בעסקי היום לצורך פרנסתי ופרנסת אנשי ביתי ובך אני בוטח שתשלח לי ברכה והצלחה בכל משלח ידי, ויהי נועם ה' אלהינו עלינו ומעש"ה ידי"נו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו, ה' נחני בצדקתך למען שוררי הישר לפני דרכך לשאת ולתת באמונה ושלא אשקר במד"ה שהוא מספר שם מ"ב דאבגי"תץ עם ז' שמותיו, ולא במשקל שהוא מספר עשר אותיות שם ע"ב ועשר פעמים מ"ו מספר מילויו, ולא במנין שמספרו עם הכולל שם אל"ף ה"ה יו"ד ה"ה ולא אכשל בשום מכשול עון אשר חטא נצח סלה ועד.

מעלת אמירת לשם יחוד קודם המצוות ואפי' בדברי חולין

מג. וכן משמע בזוהר שלא בלבד בדבר קדושה צריך להזכיר הייחוד קודם המעשה אלא אפילו בדברי העולם יאמר לשם ה' כדי שלא תשרה הקליפה בשום מעשה ממעשיו הגשמיים, וזה לשון הזוהר פרשת תזריע, אמר ר' אלעזר בכל עובדוי דבר נש לבעי ליה דלהוו כולהו לשמא קדישא מאי לשמא קדישא לאדכרא בפומיה שמא קדישא על כל מה דאיהו עביד דכולא הוא לפולחניה ולא לישרי עלוי סט"א בגין דאיהו זמין תדירא לגבי בני נשא ויכיל לאשראה על ההיא עבידתא וכו', ואמר עוד לקמיה ועל דא מאן דבני בנין כד שרי למבני בעי לאדכרא דהא לפולחנא דקודשא בריך הוא הוא בני בנין דכתיב הוי בונה ביתו בלא צדק וכדין סייעתא דשמייא שארי עלוי וקודשא בריך הוא זמין עליה קדושתא וקארי עליה שלם הדא הוא דכתיב וידעת כי שלום אהלך ופקדת נוך הא אוקמוה אבל ופקדת לאפקא מלה בפומא כד איהו בני וכדין ולא תחטא כתיב ע"כ. **ומזה** תקיש לכל דברי העולם וכל שכן במעשה המצוות כי יותר הקליפה רוצה להאחז ברוחניות המצוות יותר מדבר הגשמי שאין בו ממש, וגם שאפשר שיהיה במעשה המצוה איזו פנייה כי בוחן לבות יודע הכל, וכאשר בתחלת העשייה תאמר בפיך שהוא לשם ה' הרי בזה אתה מסלק כל חצוני שלא תסרך באותה מצוה.

מנהג הקדמונים להוציא הכוונה בפיהם קודם המצוות

מד. וכן היה מנהג הקדמונים ז"ל שקודם שיעשו המצוה היו מוציאים הכוונה בפיהם כענין רבי אבא בענין ג' סעודות כמו שאמרו בזוהר פרשת יתרו דף פ"ח וכן בפרשת תזריע ז"ל, תא חזי כתיב וכל הנשים אשר נשא לבן בשעתא דהוו עבדין עבידתא הוו

אמרין דא למקדשא דא למשכנא דא לפרוכתא וכן כל אינון אומנין בגין דשרייא קדושא על ידייהו ואתקדש ההיא עבידתא וכד סליק לאתריה בקדושה סליק ע"כ, ומזה תקיש לענין מה שהודעתיך בענין הכוונות של הרב ז"ל שצריך אתה לבטא בשפתים פרטי הכוונה ולא סגי בכוונה לחוד ודי בזה.

סגולה ותפלה למציאת חן

מה. ולהיות לך חן בעיני אלהים ואדם אמור פסוק, ונ"ח מצא חן בעיני ה', ותכוין נ"ח גימטרייא הוי"ה כזה פעם אחת י', ב' פעמים ה', ג' פעמים ו', ד' פעמים ה', יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שתחנני מאתך חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם למען שמך הקדוש הזה ופרשז עלי הארה משם ס"ג סוד הא"ז ותנני לחן ולחסד בעיניך ובעיני כל רואינו, ויהי נועם ה' אלהינו עלינו וכו'.

סגולה לצריך טובה מאדם חשוב

מו. ואם תצטרך דבר מאדם חשוב או ממלך ושרים תאמר פסוק זה, והיו מלכים אומניך ושר'ותיהם מניקותיך אפ"ים אר"ץ ישתחוו לך ועפר רגליך י"לחכו וידעת כי אני יְהֹוָה אשר לא יבושו קווי, ותכוין בשם היוצא ממנו שהוא מְפָרֵשי ונקודו בנקוד ההויה שהוא בנקוד יושב בשמים יִשְׂחָק וסימניך כי בי חש"ק, ואם תאמר פסוק זה ז' פעמים אחר כל תפילה תהיה תפילתך מרוצה, וגם טוב שתאמר אותו אחר הבדלה במוצאי שבתות.

סגולה למי שנפסדה סחורתו

מז. ואף אם באת לידי הפסד סחורתך אל תדאג והוי רגיל לומר המק"ום ימלא חסרוני, ותכוין למ"ש הרב שבתיבת המקום רמוז מאין ימשך לו מילוי חסרונו, כי נקודו של מקום הוא קמץ וחולם העולה כ"ו כמספר יה"וה אשר בהצרף אליהם נקוד פתח שתחת הה' של המקום יעלו ל"ב לעומת ל"ב נתיבות חכמה הנמשכים לבינה, וכן המ"ם והו"או של מקום עולין כמספר מלוי שם ע"ב דאבא וקו"ף ומ"ם של מקום הוא מלוי שם אה"יה דיודין דאימא שמהם ימלא חסרונך כאמור, והוא סגולה נפלאה בדוק ומנוסה אצל חכמי המדע.

סגולה ותפלה להשבית אויב

מח. ואם מעיק לך אויב ויש לך סכנת נפשות בדבר או דבר מצוה אשכילך ואורך בדרך זו תלך להכריתו ולהצמיתו, תביט בפני השונא ותאמר הפסוק הפקד עליו רשע ושטן יעמוד על ימינו, ותכוין להשליט עליו כל הדינין היוצאים מאותיות פסוק זה ותאמר בדמע לב.

יהי רצון מלפניך יְהֹוָה אלהי ואלהי אבותי שתכרית ותצמית את אויבי פלוני בן פלוני וישלטו עליו תוקף דין אלהים ברבוע א אל אלה אלהי אלהים ושני שמות אלהים

פשוטים אחד דגבורה ואחד דאימא הרמוזים במספר ראשי תיבות ה'פקד ע'ליו ר'שע ו'שטן י'עמוד ע'ל י'מינו, וישלוט עליו דין רבוע שם ע"ב הרמוז במספר אותיות פ'קד דהפ"קד וגם ש"ך דינים דדוכרא וש"ך דינים דנוקבא הרמוזים במספר אותיות ל"י מתיבת עליו ושין בתיבת רש"ע ושין משט"ן, וגם ישלטו עליו דינין תקיפין דק"ך צירופי אלהים דבריאה יצירה ועשיה וה' אותיות השורש הרמוזים במספר אותיות ט' משט"ן ועמו מתיבת יעמ"וד, וישלוט עליו דין הקשה דשם אלהים עם ט"ו אותיות רבועו הרמוז במספר אותיות מי"ן מתיבת ימ"ינו עם הכולל, ובחסדך תצמ"ית אויבי והאבד כל צוררי נפשי כי אני עבדך, וכל הקמים עלי לרעה מהרה הפר עצתם וקלקל מחשבותם, יהיו כמוץ לפני רוח ומלאך ה' דוחה, ואחר כך בלילה קודם שתישן תאמר כסדר זה ותראה נקמה נפלאה.

כוונה להוצאת רוח רעה וסידרה

מט. ואנכי קבלתי שכוונת השמות האלה היוצאים מר"ת וס"ת הפסוק הזה הוא תועלת עצום לאדם משועמם או שנפגע ברוח רעה ונכפה והוא כסדר שאגלה לך, תעמוד אחורי האיש שבו הרוח ותאחוז בב' זרועותיו במקום הדפק מקום מושב הרוח ותתן פיך באזנו ותכוין בשם קְרִעְ שְׁטָנְ מֶטֶטְרוֹנְ ועוד תכוין בשמות יְלְ מְכָם טְדְהְדְ, ואחר כך תכוין בשם קרע שטן בחילוף א"ת ב"ש בנקוד שבא ושם מטטרון בחילוף א"ת ב"ש בנקוד חטף קמ"ץ ושם סנגיאל בנקוד חולם כולו ושם מטטרו"ן למפרע בנקוד חטף קמץ ושם כוזו בנקוד שבא, ותלחוש באזנו פסוק הפקד עליו רשע שבו ז' תיבות ותכוין השמות היוצאים ממספר ר"ת וס"ת הנז"ל, ותכוין כל תיבה מן הפסוק הזה ז' תיבות לעומת ז' ספירות שמכתר עד נצח כל תיבה בנקוד הספירה אשר לעומתה, ותתחיל מהפקד כולו קמץ נקוד הכתר ותתום בימינו בנקוד חיריק נקוד הנצח, ואחר כך תלחשנו באזנו עוד פעם אחרת בנקוד זה עצמו שהתחיל מתיבת ימינו נקוד חיריק ותתום בתיבת הפקד נקוד קמץ, ואחר כך תשוב לאומרו אף אותיות כל תיבה למפרע שבמקום ימינו תאמר וני"מי בנקוד חיריק ותאמר בדרך זה עד הפק"ד למפרע שהוא דקפ"ה בנקוד קמץ.

אכן צריך אני להודיעך כי עושה אלה צריך להיות איש מסוגל לגרש הקליפות מאותם שנשמתם משורש קין שהקליפות יראים מהם מאד כמ"ש הרב זלה"ה.

כוונה ותפלה מהאר"י להנצל מאויב בדרך וסגולה לזה מהרמב"ן

נ. ועתה אגלה אזניך עוד אהובי אשר אהבת עולם אהבת נפש אהבתיך, אם תצטרך לצאת לדרך פעמים ותראה אויב ואתה בצרה, קיבלנו מהרב ז"ל בזה קבלה אמיתית לומר פסוק, ואתה ה' מגן בעדי כבודי ומרים ראשי, ואתה ה' אל תרחק אילותי לעזרתי חושה,

ותאמר תיבת שובה אחריהם ותכוין בשני שמות והם תְּגֵעֲשִׁי היוצא מתי"ו דאתה וגימ"ל דמגן ועי"ן דבעדי ושי"ן יו"ד דראש"י ושם תֶּעֱשָׁשׁוּ היוצא מתי"ו דאתה ועי"ן דלעזרתי ושין דחושה ושי"ן וא"ו דתיבת שו"בה ותאמר, יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי מציל עני מחזק ממנו שתעשה למען שמות הקדושים היוצאים מפסוקים אלו ובחסדך תצמית אויבי והאבדת כל צוררי נפשי כי אני עבדך, ותכוין כי יש בפסוק זה ובחסדך וכו' עשרה תיבות לעומת י' ספירות ומ"ב אותיות לעומת שם מ"ב.

ובשם הרב הקדוש הרמב"ן ז"ל קיבלתי סגולה להנצל מלסטים בדרך לומר אלו השמות, וחש"ר מסב"ר תא"ש היוצאים מפסוק ושם ב"ת אשר סר"ח.

סגולות מקדמונים להנצל בדרך מלסטים

נא. ובדרך סגולה אמרו הקדמונים שבזמן שרואה האדם לסטים או שונאים אחריו שימהר מיד ליטול עפר מן הדרך אשר הוא שם ויאמר עליו מזמור שגיון לדוד עד סופו, ואחר כך יאמר יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי אל עליון שתהפוך שונאי לפני כשם שהפכת שונאיו של אברהם אבינו שנאמר בו אדני על ימינך מחץ ביום אפו מלכים.

נב. עוד אמרו בדרך סגולה שתתן האשה לאיש מחט שנתפר בה תכריכי מת עם חוט לבן ויתחוב האיש בבגדו בשעה שיוצא לדרך וכשפוגע בלסטים יראה עליהם מתוך חור המחט ויכניעם, ויועיל יותר כשהוא אצל הנהר.

סגולה מר"י החסיד להנצל מתפיסה, וסגולת הנודר לומר נשמת

נג. וקבלה מר"י החסיד סגולה עוד לזה כשילך בדרך שישתה ביד ימינו ממים הראשונים אשר יפגע ראשונה ולא יפחד מתפיסה, עוד לו כשיוצא מן העיר יאמר הריני מקבל עלי כשאגיע למקום פלוני לשלום אז אומר נשמת כל חי וכשיגיע לשלום ישלם נדרו.

סגולה מהרמב"ן להנצל מאויבים

נד. עוד קבלה בדרך סגולה מהרב הקדוש הרמב"ן, כשתלך לדרך קח מלח בידך ואמור עליו ז' פעמים שיר המעלות הבוטחים בה' וכשתפגע באויבים בדרך השלך המלח לפניהם או ביניהם ותנצל.

סגולה לשמירה לרוכב על בהמה

נה. וכשתרצה לרכוב על סוס לצאת לדרך כדי שלא תפול ממנו ואם תפול לא תנזק אמור מיד כשתרכב פסוק, צדקתך כהררי אל משפטיך תהום רבה אדם ובהמה תושיע ה'.

וכתב הרב זלה"ה שיש לכוין בשם היוצא ממנו והוא דְּמֵעָה, ויוצא מדל"ת של אד"ם והמ' מן מ' של בהמה והעי"ן מן תושי"ע והי' מן יהו"ה והנקוד כנקוד בהמה.

סגולה לשמירה למפרש בים

נו. ולמפרש בים אמרו הקדמונים בדרך סגולה שיקח חול מעל שפת הים בידו הימנית וישים בידו השמאלית ויאמר שירת הים עד סופה, וינענע באצבעו הימנית החול ואחר כך יקשור החול באזור ולא יתירנה עד שיגיע למקומו והוא סגולה נפלאה להמלט מכל צער ונזק, ויזהר לשים רגלו הימני תחלה בספינה.

דברי המחבר על השמים מבטחם בסגולות

נז. ואם אבא העיר לך פה כל הדברים אשר כמוסים אצלי בזה לא יכילם היריעה ולא אגיע לשליש ולרביע, ומעולם לא שמתי מבטחי בדברים אלה ולא כתבתי זה אלא להפיס דעתך והכל לפי מה שהוא אדם וזכותו.

תקון יום רביעי

נח. ויום רביעי, הדור בתוספת נפש יתירה משבת הבאה וצריך אתה להשתדל ביום ההוא לעשות מצוות מעשיות, ולפי שרובן אינן בנמצא לא אטרח עצמי להודיעך סוד פרטי כוונתם ומבטם.

הנהגות למוהל קודם הברית

נט. ולפי כי אתה מוהל שם בעירך והיא מן המצוות המעשיות אשכילך ואורך בדרך זו תלך, כשתמול את התנוק תחלת דבר טהר עצמך במקוה טהרה מבעוד יום, ובלילה שלפני המילה תאסוף אליך כל חרד להגות שם בבית בעל הברית כסדר המאמר המתוקן בתקון אשר סדרתי אליכם לאור השישי.

ס. וכשתבא למול את התנוק קשט את עצמך בבגדי כבוד והדר של שבת לכבוד אליהו ז"ל הבא אליך, ובדוק המקום שאתה בא שמה למול את התנוק אם הוא טהור ונקי לפי מנהגכם שאתם מלים בבתיכם מטעם שאתם חפצים שיבא אליהו אל בתיכם, אכן מזה פשתה המספחת בכם להבזות את דבר ה' מאין פנות מקום טהור ומרוחק מטנופת אשר אין ספק כי לא יעמוד שם אליהו אפילו מרחוק, וכל שכן כי יש משום דבר ה' בזה בענין הברכות הנאמרות שמה במקום שמגיע שם ריח טנופת, כי על כל אלה בחרו בעה"ק ירושלים וגבולותיה להוליך התנוק לבית הכנסת והוא מנהג ותיקין, אכן על כל פנים לפי מנהג שלכם יש לך לבדוק מבעוד יום המקום אשר שם יעשו המילה שיהא טהור ונקי ואם אינו טהור ונקי לא תלך שמה.

תפלה למוהל לומר קודם הברית וכוונת הברכות ע"ד הסוד

סא. וקודם שיביאו התינוק תאמר תפילה זו, ליחדא שמא דקודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו ליחדא י"ה בו"ה ביחודא שלים בשם כל ישראל, הנני בא למול את הילד הזה להעביר את הערלה קליפת נוגה המסתבכת בצנור השמאלי דיסוד דז"א ולהוריד

החסדים דנצח הוד ושני שלישי תפארת המגולים העומדים בדעת להאיר על מקומם, והיו למאורות ב' שמות הוי"ה אשר מספר שמותם ב"ן וב' שלישי שם הוי"ה העולים ח"י ובהצרף הב"ן עמהם המה יעלו למספר ע' כמספר מ"ל, ובכח סגולת ברכת היין יכנסו להאיר ביסוד ובהתערב היין הזה סוד החסד ביסוד עם ה' גבורות סוד הכו"ס שמספרו אלהי"ם שבו ה' אותיות מעז יצא מתוק לעומתו שם ביסוד ב' גבורות וב' שלישים, ובכח סגולת מצות פריעה בפורעי העור סוד היניקה המכסה העטרה סוד הגדלות יתגלה י"ה אורות שליש האחר דת"ת המכוסה שארית הוי"ה שבת"ת וירד עד היסוד, ויומתק לעומתו שליש גבורה אחרת שארית הוי"ת הגבורה אשר המה יעלו למספר יה דמילה ולמספר יה דפריעה עם אהבת כללותו, ות"ן חלק לשבעה צדיק יסוד עולם וגם לשמונה מלכות שמים מילה ופריעה יוסף ורחל, והיו למאורות עשר שמות יוד הא ואו הא שבעשר ספירות דז"א ומשם פרשז על הילד החתן דמים מזיו הדר הארתם להאיר לנפשו רוחו ונשמתו להיות נאמן בבריתו וחתום בחותמך הקדוש, ובכח שם תכמ"ז חילוף אלי"ה בא"ת ב"ש צוה למלאכיך לשמור את הילד הזה שלא יטמא ברית קדשו כל הימים, ובכן בזכות מצוה זו בהמול לנו כל זכר מחזה שד"י נחזה מבריק ומבהיק עד להפליא לראות מהרה בתפארת עוזך ולהעביר גלולים מן הארץ והאלילים כרות יכרתון לתקן עולם במלכות שדי, ויהי נועם ה' אלהינו עלינו וכו', יהיו לרצון אמרי פי וכו'.

סב. ותברך , ברוך אתה יוהוואהו אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על המי"לה, ותכוין המילה בגימטריא יאהדונה"י עם הכולל, ותזהיר לאבי הבן שיאמר א'שרי ת'בחר ו'תקרב י'שכון ח'צירך ויכוין מספר ר"ת שם כה"ת, וסוד חצריך רמז על ב' חצרות יסוד ומלכות דזעיר מילה ופריעה מ"ל י"ה, ועונים לו נ'שבעה ב'טוב ביתך קדוש היכלך, ויכוונו בשם ב"ן הרמוז בר"ת נ'שבעה ב'טוב, וכן כל שאר הברכות תכוין בהוי"ה נקוד שורק, וצריך שתאמר הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו ב' פעמים ותכוין במילה ופריעה, והוא כי החסד כל זמן שאינו מתפשט נקרא טוב וזהו כי טוב ואחר שתתפשט נקרא חסדו ואז יאמר כי לעולם חסדו.

אזהרה למוהל שלא יתחוב שתי צפרניו יחד בעת הפריעה

סג. והוי זהיר במה שהזהירו הקדמונים שלא לתחוב שתי הצפרניים תוך הנקב ביחד לעשות הפריעה אפס זה אחר זה כי שימת השתי הצפרניים ביחד כמנהג מוהלים הבורים גורם שעמום וטמטום לב התנוק בתורה, ועוד היה לי להאריך לך עוד בזה ולא אטריח עצמי כי כבר יש איתך ספר סוד ה' אשר קיבץ ואסף בספרו כל האזהרות שיש בזה והוא ספר מפואר.

תקון יום חמישי וליל שישי

סד. ויום חמישי, הוא כמו ביום שני לעסק התורה ביותר בסוד רוח ממללא.

סה. ותקון ליל הו' אשר תקנתי לכם אל תרפו ידיכם ממנו ולא תוסיפו ולא תגרעו ממנו, ועל אשר שאלתני על הפיוטים הוי יודע שחיברן אחד מן החברים החשובים והעלמתי שמו לפי שהוצרכתי לדעתי לגרוע מקצת דברים מהבתים ההם.

(יז)

כוונה ע"ד הסוד לנטילת ידים שחרית

סו. ועל אשר שאלת ששמעת ממני כוונת רחיצת ידים של שחרית ולנטילת ידים לסעודה המפסקת וגם לאחר התענית ובקשת ממני אודיעך מה היא, גם את זה אודיעך והוא שתאמר קודם נטילה ב' אחר עשיית צרכים בנקיון כפים נוסח זה, ארחץ בנקיון כפי ואסובבה את מזבחך ה', יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שאם הגברתי בעונותי שם אלהים דיודין אלף למ"ד ה"י יו"ד מ"ם העולה ארח"ץ עם הכולל על ג' שמות העולים כל אחד מהם ע"ב שם יו"ד ה"י וא"ו ה"י ועשר אותיותיו ושם יו"ד ה"א וא"ו ה"א והוי"ה פשוטה ע"ה ושם הוי"ה בריבוע י' י"ה יה"ו יהו"ה אשר מספר שלשתם רי"ח כמספר בנקי"ון, עתה יגבר החסד מדת הרחמים ואשר פגמתי על ידי תגבורת הדינין להפריד בינה זעיר ומלכות עתה בהגביר החסד והרחמים ישוב ויתייחד אהי"ה הוי"ה אד"ני העולים כפ"י, והנה עתה הנני מכוין למסור נפשי על קדושת שמך ובכוונתי הטובה יחובר רוחי עם ז"א ונפשי עם מ' ויעלו זו"ן הרמוזים במספר ואסובבה מספר שם יהו"ה ושם ב"ן יו"ד ה"ה ו"ו ה"ה עם ד' אותיות הפשוט בשיתוף רוחי ונפשי בסוד מ"ן לאו"א, ועל ידי מ"ן דואסוב"בה יזדווגו או"א על ידי הארת שם ע"ב דמצחא דא"א אשר שמה כל יוד נחשב למאה וד' יודין שבו המה ת' כמספר א"ת עם הכולל, וירדו זו"ן הרמוזים במזבחך מספר שם יהו"ה ושם ב"ן יו"ד ה"ה ו"ו ה"ה עם הכולל למטה ויזדווגו בכח השפע שיורידו מלמעלה ובכן יהיה הזווג שלם סוד הוי"ה פשוטה מזבחך יהוה, ויהי נועם ה' אלהינו וכו', יהיו לרצון וכו'.

הנה כל פקודי כל ישרתי לך פה כי הציקתני אהבתך ואם אזכה לשקוט במכוני אוסיף לך עוד כהנה וכהנה, ואתה שלום וביתך שלום וכל אשר לך שלום.

כוונה ע"ד הסוד בעת שתיית מים

סז. עוד שם סוד השותה מים לצמאו, נלע"ד שהכוונה להמשיך צל"ם למלכות שהם מ"ד מוחין דבינה כשיורדים למטה נעשים ג' לפי שז"א אינו יכול לקבלם מרוב הארתם ומתלבשים בנ"הי ואז מתפשט הארתם בי"ס דז"א צ' ואז נמשכין לא"ו שהיא בת ז', וזהו

סוד לצמא"ו צל"ם א"ו וטוב לכוין בזה בעת שתיית המים, וכוונה אחרת טוב לכוין בה אחר הנזכר, א'בנים ש'חקו מ'ים ר"ת ש"ם עם הכולל וסופי תיבות אלהי"ם, אבנים ב' סוד ב' מלכיות תבונה ומלכות תתאה ושניהם בסוד קוין ואבנים בגי' ק"ד עם הכולל דהיינו שם ב"ן בקוין, ועל ידי זה אנו ממשיכין אור מסוד התגין שהם האורות שעליו למעלה בסוד תגין בשבירת הכלים ונמשכו האורות למעלה, וזהו סוד שחקו בגימטריא תי"ד שהוא ת"ג וי"ז והכולל ועל ידי זה מי"ם גי' הוי"ה אד"ני, והכוונה לברר הפסולת שנשאר למטה במלכות משברי כלים ועל ידי זה נעשה הזווג הנזכר ע"כ.

ציונים והערות לקונטרס שני

2) ותמצאם מסודרים בכתבי המחבר שהגיעו לידי המקובל ר' אברהם טובייאנא ונדפסו בסידורו חסד לאברהם דפוס מנטובה תקמ"ג דף ע"ו ע"א.

קונטרס שלישי - מכתבי המחבר - תקון למגיפה

תקון מגיפה שכתב המחבר לר' יחיאל אשכנזי מכת"י מהרח"ו

א. כתב למה"ר יחיאל אשכנזי נר"ו, בחירי רצתה נפשי וכו' אתה שלום וביתך שלום וכל אשר לך שלום, הן קדם אביעה אל אל שדי אתחנן יאמר לצרותיכם די ושב מחרון אפו, ועל אשר דרשת מאותי אודיעך איזה תקון מסוגל לענין המגיפה, דע כי בהיותי במצרים ראיתי במכתבי הקדש מהרח"ו ז"ל זה הסדר אשר אסדר לפניך וזה לשונו, כבר הודעתי סדר פטום הקטורת וסודו לזמן המגפה ועתה אודיעך עוד דברים כמוסים אצלי ויועילו לאנשי רכי הלבב והם פחדנים מאד.

ב. תאמר קודם תפילה בכל יום זה הפסוק ישר והפוך ג' פעמים, ואני אשיר עוזך וארנן לבוקר חסדך כי היית משגב לי ומנוס ביום צר לי, לי צר ביום ומנוס לי משגב היית כי חסדך לבוקר וארנן עוזך אשיר ואני ג' פעמים.

ובכל עת שתרצה או לפחות קודם כל תפילה תקרא בפרשת ויקהל זאת הפרשה ג' פעמים, ו'יעש את המנורה זהב טהור. מקשה עשה את המנורה יריכה וקנה וגביעיה כפתוריה ופרחיה ממנה היו. ששה קנים יוצאים מצדיה שלשה קני מנורה מצדה האחד ושלשה קני מנורה מצדה השני. שלשה גביעים משוקדים בקנה האחד כפתור ופרח ושלשה גביעים משוקדים בקנה אחד כפתור ופרח כן לששת הקנים היוצאים מן המנורה. ובמנורה ארבעה גביעים משוקדים כפתוריה ופרחיה. וכפתור תחת שני הקנים ממנה וכפתור תחת שני הקנים ממנה וכפתור תחת שני הקנים ממנה לששת הקנים היוצאים ממנה. כפתוריהם וקנותם ממנה היו כולה מקשה אחת זהב טהור.

ויעש את נרותיה שבעה ומלקחיה ומחתותיה זהב טהור. ככר זהב טהור עשה אותה ואת כל כליה'.

ותכוין בראשי תיבות תחלת הפרשה ו' דויעש את המנורה וסוף תיבות הפרשה ה' דכל כליה', נמצא ראשי תיבות וסופי תיבות פרשה זו הם ו"ה דשם הוי"ה, ובכל פעם תאמר אחר פרשה זו פסוק זה של ישעיה שבראשו וסופו חתום אותיות י"ה, י'הוה להושיעני ונגינותי ננגן כל ימי חיינו על בית יהוה', ותכוין להשלים שם הוי"ה, ואחר כך תאמר זה הפסוק ה' להושיעני וכו' עם פסוק ו'זה מעשה המנורה מקשה זהב עד יריכה עד פרחה מקשה היא כמראה אשר הראה ה' את משה כן עשה את המנורה' ז' פעמים ותכוין להשלים שם הוי"ה ביושר, י' די'הוה להושיעני, ה' דבית יהוה', ו' דו'זה מעשה, ה' דכן עשה את המנורה.

והוא תקון נאה ומשובח בעת שמדת הדין מתוחה בר מינן, והוא סגולה נפלאה לאומרו ביום י"ג בניסן לבטל מהם כל גזרה ולבלתי היות שם דבר ומגיפה.

ג. ואחר כך תאמר פסוק הפקד עליו רשע ושטן יעמוד על ימינו שבו ז' תיבות לעומת ז' ספירות שמכתר עד נצח, וצריך לנקד הפסוק כל תיבה ותיבה בניקוד הספירות בסדר הזה.

הָפְקָדְ (כתר) **עַלַיָו** (חכמה) **רַשֵּׁע** (בינה) **וְשָׂטָן** (חסד) **יְעָמְוֹדְ** (גבורה) **עֹל** (תפארת) **יְמִינְוֹ** (נצח)

ואחר כך יאמר אותו מהופך מסופו לראשו בסדר זה

וָנָיָמְיִ (כתר) **לַעַ** (חכמה) **דַוַמַעֵיַ** (בינה) **נָטָשָׂוָ** (חסד) **עָשְׂרְ** (גבורה) **וֹילֹעֹ** (תפארת) **דְקִפְהַ** (נצח)

ואחר כך תאמר פסוקי ויסע מלאך האלהים עד ויבקעו המים, ותכוין הששה שמות ראשונות דע"ב ישר הפוך וישר בנקוד מוצא האותיות.

וַהֲוֶ יֹלַיֹ סַיטֵ עָלָם מֵהֵשׁ לָלָהֵ

ואחר כך תאמר פרשת ויקרא משה לכל זקני ישראל וכו' עד ויקוד העם וישתחוו, ותכוין בשמות אלו היוצאים מר"ת פסוק ועבר ה' לנגוף את מצרים, וי"ל א"מו א"הע הו"ש ה"וי עה"ו יה"ל א"בל, וגם תכוין בשמות היוצאים מראשי תיבות פסוק ואמרתם זבח פסח וכו' וז"פ הל"א פע"ב בי"ב בא"מ וב"ה וה"ו.

ואחר כך תאמר פסוק והסיר ה' ממך כל חולי וכו' ותכוין בצירוף שמותיו היוצאים ממנו, ודא הוי סיש ימי רצם ירם היב ומך ההו מרן מעת כין כמם לאב חשך לרל ייש ודן כעא לתי מלך, ויחזור עוד לאומרו ויכוין לצירופו באופן אחר, וה"ס יר"י הו"ה ממ"ך

כל"ח לי"ו כל"מ דו"י מצ"ר ימ"ה רע"י מא"ש רי"ד עת"ל אי"ש ימ"ם בכ"ו נת"ן מב"כ לש"נ אי"ך.

ואחר כך תאמר פסוק, אתה סתר לי מצר תצרני רני פלט תסובבני סלה ויכוין לצירופו, אמ"י תי"ה המ"ו סל"ה תו"ע ר"עו לר"ז יו"ל מצ"ע צה"מ רו"ו ת"הי צי"ת רה"ן ני"י יב"ה רי"ו נכ"ה יד"י פע"ב לי"ר טד"ך תע"א סה"ת וו"ע בה"מ בי"ו נב"כ יו"ש סח"ל לט"ו הב"ם, והמשכיל בקל יבוננהו שצירופו כמו צירוף ויסע ויבא ויט, ואחר כך יחזור עוד לשנותו ויכוין בצירוף אחר שבא פנים ואחור, אה"ס תל"ל הס"ה סי"ת תנ"ם רב"ב לב"ב יס"נ מת"י צט"פ רל"ל תפ"ט צי"ר רנ"ן נר"י י"ית רנ"ץ נר"ר יצ"ן פת"י לר"מ טצ"ץ תמ"ר סי"ל בל"י בר"ס נת"ת יס"ר סה"א לת"ת הא"א.

ובכל בקר קודם שתצא מדלתי ביתך החוצה אמור תחלה כלפי שינוי האויר שלא יפגעך פסוק, אהבת כל דברי בלע לשון מרמה, גם אל יתצך לנצח יחתך ויסחך מאהל ושרשך מארץ חיים סלה, ואחר כך צא, ובכל שעה כשתצא מפתח ביתך וגופך נקי תן ידך הימנית על המזוזה ותאמר כו"זו במוכס"ז כוז"ו (פנים דיהו"ה אלהינו יהו"ה) ישמרני ממקרים רעים ומדבר ומגפה, כי' מלאכיו' יצוה' לך' (ס"ת שם יוהך) לשמרך' בכל' דרכיך' (ס"ת שם כל"ך הם שמות המשמרים את האדם), זה יאמר ג' פעמים.

ותניח ידך אחר ששמת על המזוזה על עין ימינך ותאמר כוז"ו, ותניח ידך עוד על המזוזה ואחר כך תשימנה על פיך ותאמר במוכס"ז, ותניח ידך עוד על המזוזה ואחר כך תשים ידך על עין שמאלי ותאמר כוז"ו בשמך ט"ל כוז"ו ידידיה בשם ה' אחד אטל"א, ואמור פסוק ויסעו ויהי חתת אלהים על הערים אשר סביבותיהם ולא רדפו אחרי בני יעקב ג' פעמים, ותכוין בצירופו וְעַי יְוֶה סְבִי חִתָּת אֶלָהִים עַלָה מְעִ אשָׁמַם רַוָה יַכֶה תוּב מוֹל אדֶר אפוֹ רֵיַחְ בני יעקב, וכתב רבינו האר"י ז"ל שאם יאמר אותו בכל יום י"ג פעמים בבקר יהא נמלט מכל רע.

ואחר כך אמור פסוק, לא יתיצב איש בפניכם פח"דכם ומוראכם י"תן יהו"ה א"להיכם על פני כל הארץ אשר תדרכו בה כאשר דיבר לכם שלשה פעמים, ותכוין לשם פחדי"אל היוצא מפח"די דתיבת פחדי"כם ואל מן א"להיכם, ותכוין לצירופו לֵלֶה אכא ייר תֵנֵץ יֵפֶא צֵלֵש בֵעֵר אֵמֵת יֵכֵד שֵיֵר בֵהֵכ פֵלַוֹ נֵאֵב יֵהֵה כֵוֵכ מֵהֵא פֵיֵש חֵנֵר דֵתֵד כֵיֵב מֵמֵר וֵכֵל מַאֵכ וֵרֵם, תפול עליהם אימתה ופחד בגדול זרועך ידמו כאבן, ותכוין בשם היוצא מראשי תיבות ת'פול ע'ליהם א'ימתה ו'פחד ת'עאו, ואתה ה' מגן בעדי כבודי ומרים ראשי ותכוין לר"ת מ"גן מיכאל גבריאל נוריאל, והם המקבלים משם מ"ב הרמוז בר"ת מ"גן ב"עדי ג' פעמים, יהי רצון מלפניך ה' או"א שבזכות הפסוקים האלה וצירופיהם

והשמות היוצאים מהם שתשמרני מן דבר ומגיפה ומשינוי ועיפוש האויר ומכל פחד ואימה, שמעה תפילתי ועתרתי ושלח מלאכך לפני בשם הי"מל היוצא מפסוק ה'וא י'שלח מ'לאכו ל'פניך, יהי חסדך ה' עלינו כאשר יחלנו לך, ובחסדך תצמית אויבי והאבדת כל צוררי נפשי כי אני עבדך. (זה הפסוק יש בו עשרה תיבות לעומת י' ספירות ומ"ב אותיות לעומת שם מ"ב), הנה זה הסדר תעשהו ערב ובקר וה' יהיה בכסלך ולא תאונה אליך רעה ונגע לא יקרב באהלך.

סדר לימוד המסוגל לזמן מגיפה

ד. וזה סדר הלמוד אשר תהגה בו יום יום, תורה, פרשת בשלח ויושע ה' וכו' עד כי אני ה' רופאך, ותכוין בר"ת כל הפסוק וירא ישראל את היד הגדולה וכו' גימטריא רוט"א שם קדוש לשמירה, ואחר כך פרשת יתרו העשר דברות ותכוין שהם כת"ר אותיות להמלט מכר"ת, ואחר כך שירת האזינו עד וכפר אדמתו עמו, ותכוין בקריאתה להועיל לך שלא יוסר הצלם מעליך, ובפרשת קרח ויאמר משה אל אהרן קח את המחתה וכו' עד ותעצר המגפה, ואחר כך פרשת העקידה כולה ותכוין בקריאתך בכל משפטי כוונות הרב ז"ל בפסוקים אלו.

נביאים, שמואל ב' סימן כ"ד ויוסף אף ה' וכו' עד ותעצר המגפה מעל ישראל, מלכים א' סימן ח' ויעמוד שלמה לפני מזבח ה' וכו' עד בהוציאך את אבותינו ממצרים אדני אלהים, ישעיה סימן כ"ה ה' אלהי אתה ארוממך וכו' עד ונשמחה בישועתו, ובסימן ל"ח מכתב לחזקיהו וכו' עד על בית ה'.

כתובים, תהלים כולו בקיבוץ עשרה בני אדם והוא סגולה נפלאה להמלט מכל צרה, ואשר לא יעצור רוח להיות פנאי לזה לא יעבור מלהגות בח"י מזמורים אלו בסוד ח"י ח"י הוא יודך וכו' ואלו הם, סימן ד', סימן י"ח, סימן ך', סימן כ"ג, סימן ל', סימן ל"ח, סימן ס"ז, סימן פ"ד, סימן פ"ח, סימן צ', סימן צ"א, סימן צ"ח, סימן ק"ד, סימן ק"ו, סימן קי"ז, סי' קמ"ב, סי' קמ"ג, סי' קכ"א שיר למעלות אשא עיני אל ההרים.

ואחר כך תהגה במשנה יום א' זבחים, יום ב' מנחות, יום ג' מדות, יום ד' תמיד, יום ה' תעניות, יום הו' ספר יצירה וספרא דצניעותא.

תפלה למגיפה אחר הלימוד הנזכר

ה. ואחר גמר קריאת הסדר הזה תאמר, יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שבזכות תורתך התמימה ובזכות נביאיך הקדושים ובזכות דוד עבדך אשר למדנו בתורת קדשם היום, יכבשו רחמיך את כעסך ויגולו רחמיך על מדותיך ותתנהג עמנו ה' אלהינו במדת החסד ובמדת הרחמים ותכנס לנו לפנים משורת הדין, ובטובך הגדול ישוב חרון

אפך מעמך ומארצך ומנחלתך וראה בעין חמלתך כי בצרה גדולה אנחנו כי עלה מות בחלונינו בא בארמנותינו ובכל חוצות הצווחה גדלה ורבה גם בחור גם בתולה יונק עם איש שיבה, אבות על בנים צועקים בבכי תמרורים בראותם צרת עולליהם נוהים ממכתם בהשתפך נפשם על חיק אמותם ונמס כל לב ורפו כל ידים וכל ברכים תלכנה מים, ואם תפנה לחטאינו אבדה תקותינו ואם לא תתמכנו אין תקומה למפלתינו.

אדני יְהֹוָה אל תשחת עמך ונחלתך וראה כי עמך הגוי הגדול הזה וסלחת לעוונינו ולחטאתינו ונחלתנו, ורחם עלינו ועל טפינו ועל עוללינו ועל תינוקות של בית רבן צאן קדשים ואדוני יודע כי הילדים רכים, ותראה לפניך אפרו של יצחק צבור על גבי מזבחך ואמור למלאך המשחית בעם רב עתה הרף ידך ולא תתן המשחית לבא אל בתינו לנגוף עוד, ותכרית ותשמיד כל המשחיתים ובכח שם טפט"פיה ושם נוּגֶף כאריה תשאג לעומתם ותכניעם מלפנינו, ויאירו מלויי ארבע שמותיך הקדושים ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן אשר סר מהם וישוב הכל לאיתנו הראשון, ובכח שם צָדְנָ"לבָשׁ ואחוריים שלו קָהְסְ"מגָתְ ופנים שלו פָּגְמְכ"אָר.

צוה למלאכיך הקדושים הממונים על השמירה שישמרו וימלטו לנו ולבתינו טפינו ועוללינו וכל בית ישראל מדבר וממגיפה ומשינוי ועיפוש האויר היום ובכל יום ויום, והסר השטן מלפנינו ומאחרינו ובצל כנפיך תסתירנו ושמור צאתנו ובואינו לחיים טובים ולשלום מעתה ועד עולם.

ובכח שם מֶהַשׁ העולה כמספר ריבוע ע"ב וקס"א ומילואו מֵם הָא שִׁין העולה כמספר מו"ת בהמתקו בנקודו העולה ע"ב, ובהמשיך אליו א' מתקון ואמת שבפני א"א ונהפך ממות לואמ"ת תסלק המות מכל חולי עמך בית ישראל המוכים במגיפה ושאר תחלואים ותמלא רחמים עליהם להחלימם ולרפאותם ולהחיותם רפואת הנפש ורפואת הגוף לעבודתך וליראתך, עשה למען שמך וכו', יהיו לרצון וכו'.

י' פסוקים מהרמב"ן וכוונתן, ותפלה המיוסדת על שם מ"ב

ו. ואחר כך תאמר עשרה פסוקים אלו להרמב"ן והם כנגד עשר ספירות, ותיבותיהם צ"א כמספר הוי"ה ואדנ"י, ואותיותיהם שס"ה לעומת שס"ה מנים של קטורת, וראשי תיבות הפסוקים שם מ"ה יו"ד ה"א וא"ו ה"א, וסיום פסוק השלישי י' וסיום פסוק החמישי ה' וסיום השמיני ו' וסיום העשירי ה' והם ארבע אותיות הוי"ה ואלו הם.

י'ומם יצוה יְהֹוָהָ חסדו ובלילה שירה עמי תפילה לאל חיי. ו'אני תפילתי לך יָהוֶה עת רצון אלהים ברוב חסדך ענני באמת ישעך. ד'רשתי את **יְהוָה** וענני ומכל מגורותי הצילני. ה'טה אלי אזנך מהרה הצילני היה לי לצור מעוז לבית מצודות להושיעני.

א'להים להצילני יֱהֹוָה לעזרתי חושה. ו'אתה יהוה אדני עשה אתי למען שמך כי טוב חסדך הצילני. א'תה האל עושה פלא הודעת בעמים עוזך. ו'יושיעם למען שמו להודיע את גבורתו. ה'נה אל ישועתי אבטח ולא אפחד כי עזי וזמרת יָהּ יְהֹוָה ויהי לי לישועה. א'להים אל תרחק ממני אלהי לעזרתי חושה.

אלהינו בשמים גדולתו יצילנו יחיד תמיד צדקתו יעזרנו (אב"ג ית"ץ). קדוש רחמן ענותנותו ירחמנו שדי טובו נצח יחננו (קר"ע ש"טן). נוראות גבורות דגלו יחסננו יה כביר שגובו ישמרנו (נג"ד יכ"ש). בוחן טהורים רצונו ישגבנו צבי תפארת גבורתו יפלטנו (בט"ר צת"ג). חסין קוממיות בגודלו ידריכנו טהרת נצוח עזוזו יפדנו (חק"ב טנ"ע). יושר גמולו לבד יושיענו פני זכות קדושיו יגמלנו (יג"ל פז"ק). ששה קצוותיו ורוחותיו יסובבונו צדקת יחודו תמיד יברכנו (שקוצי"ת).

אזהרות שמירה בזמן מגיפה

ז. ועל כל אלה הוי זהיר שלא תלך בשוק בלילה עד אור בקר ולא תצא החוצה ביום המעונן, וגם הוי זהיר לסגור בעדיך מתחלת שעה שישית עד אחר שעה שביעית ולא תלך ברחובה של עיר באמצע אפס מן הצד והוי זהיר מקפיצה ודילוג, ומנהג א"א ומורי היה ללכת בזמן מגיפה כשהוצרך לצאת בכסוי המצח והטעם פשוט.

ובענין האכילה הוי רגיל במאכלים קלים ובלתי יהיו מעופשים ולא תסבול רעב וצמא ולא תתענה באלה הימים זולת תענית ציבור, והוי זהיר למנוע עצמך מצנון וחזרת ושומים ובצלת בימים האלה, ואם תוכל לבלתי אכול בשר כלל אין לך שמירה גדולה הימנה ואם תאכל הוי זהיר שתהיה בשר גדי ולא בשר בקר. [3]

והמיץ של לימוניש עם כרכום וחומץ חזק טוב למושחו על החוטם ועל הלב להעביר מעליך שינוי אויר, ואני ראיתי גדולי ישראל נוהגים ליטול זיעה מתחת אצילי זרועותיהם ומריחים בה תמיד ואמרו שהוא סגולה נפלאה לשלא יפגענו שינוי ועיפוש האויר, ועל כל פנים הוי זהיר מאד מריח אשפתות וריח נבלה וטנופת ושים לפניך כל ריח טוב.

סגולה למגיפה מגורי האר"י, ואזהרת שמירה מהחולים

ח. ועשב הרודא אם תעקרנה קודם הנץ החמה עם דינר זהב היא סגולה נפלאה להריח בה תמיד או לעשן בו וגם לתלות על הצואר וכן כתבו גורי האר"י, אך צריך להיות ביום רביעי בתוספת הירח ולומר ויהי נועם כולו קודם שתלקטנה ותאמר, אנכי לוקט אותך בשם ה' אלהי ישראל לשמירת אני פלוני בן פלוני מן הדבר ומן המגפה, ואחר כך תחתכנה ותעשה קמיע של הרב ובתוך קמיע זה תתן הרודא.

והוי זהיר להרחיק עצמך ממי שהוא ניגף וממלבושיו ומשכונתו כמ"ש הרב ז"ל שחולי זה בא מברורי הנצוצות שלא נבררו כל צורכם ויש בתוכם עדיין פסולת הקליפה ואלו הקליפות הן הנה המכות את האדם במגיפה ומתדבקים ממש בו במלבושיו ובשכונתו וכל הקרב אצלם נזוק מהם ב"מ, אך אין זה אפס בישיבה ממש שיושב שמה אצל החולה ובכן הקליפה נאחזת בו אבל כל שלא ישב אלא עומד אין שלטון הקליפה כל כמה שלא קנה שמה שביתתו, ואף זה לא תעשהו אלא על צד ההכרח רב.

יעורר על התפלה ועסק התורה שבהן תלויה עיקר השמירה

ט. ודי בזה במה שהודעתיך מעט מזער מאת אשר כמוס עמדי, ועמוד הכל הוא לערוך תפילתך בדמע לב ולהרבות עסק התורה והא בלא הא לא סגיא ובכן ה' ישמרך מכל רע ונגע לא יקרב באהלך.

יבאר כיצד הובאו בזוהר חידושים המאוחרים לרשב"י

י. ואשר הקשית לשאול על מה שאמרו כמה פעמים בפרשת פנחס ובחבורא קדמאה מהו, וכן בריש תקונין ובגין דא אסתכם קודשא בריך הוא ושכינתיה למיעבד האי חבורא על יד ההוא דאתגליא ומהו על יד ההוא דאתגליא.

דע קושט דברי אמת ובזה יתיישב לך הא דמייתי בפרשת פנחס ובריש התקונים ענין רבה בר בר חנה שהיה בימי האמוראים זמן רב אחר הרשב"י, וכן מאי דמייתי שם בפרשת פנחס גבי מים אחרונים דברי הגאונים והם דברי התוספות כנודע, וגם בפרשת וישלח הוקשה לי דקאמר ר' אלעזר יום שמת רבי בטלה כהונה דמשמע דרבי מת לפני ר' אלעזר ובפרק הפועלים אמר שלח רבי לדבר באשתו של ר' אלעזר, ועוד תראה בתקוני זוהר חדש דקאמר ובגין דלא בקיאין אילין דרא בתרא עבדין תרין זוגי תפילין, משמע מהלשון דקאמר אילין כאילו דובר אז וכן הרבה.

יא. אמנם האמת אצלי שהרבה דברים שחיברו זמן רב אחרי מיתתן בגן עדן נתגלו לנו, וזהו שאמרו בתקונים ויקומון עמך בוצינא קדישא ושית חברוי דאתכנשו בקדמיתא בהאי זוהר לחדשא ביה מילין כד בקדמיתא וכן הוא מה שאמרו בחיבורא קדמאה, ורוב הדברים אשר תמצא כי הוא מענייני האמוראים והגאונים הוא מאת אשר חידשו בחיבורא בתראה אחרי מותן בגן עדן, ובכן לא יקשה מה שדרש ר"א על רבי סוד ביום שמת רבי בטלה כהונה. [4]

יעורר על המגפה שבקהל עדתו שהיא בעון העדר צניעות

יב. עתה באתי להזהירך על אודות מנהג של גיהנם שנתפשט שם בעירכם להיות במחולות בחורים ובתולות יחד וכן בימי השמחה אנשים ונשים בבית אחת ועולה על

רוחתם כי לשם מצוה הם עושים לשמחת חתן וכלה, והם לא ידעו ולא יבינו כי רפאים שם בעמקי שאול קרואיה וכדי בזיון וקצף בעיני אלהים ואדם כי רבים חללים הפילה ועצומים כל הרוגיה ומזה הפגם לפניו ילך דבר, לכן בני שיתו לבבם על כל דברי אלה ותנו כבוד לאלהיכם למען ישוב חרון אף ה' מעליכם ומלך ביופיו תחזינה עיניכם, נאם עבדכם.

מכתב המחבר לקהל עדתו בפירוש בעל הקבין הנזכר בזוהר

יג. קהילא קדישא, שאלתם ממני מי הוא בעל הקבין הנזכר בתקונים, בדברי הרב לא פורש אבל מצאתי בספר גלגולי נשמות לה"ר מנחם עזריה ע"ה כתב, ההוא מארי קבין היה שלמה המלך ע"ה והוא היה נגוע בנגעי בני אדם לפעמים ונראה להחסידים ההם להראות להם חכמתו כי בחכמתו דיבר הבל הבלים, ולפי שחכמים ביקשו לגנוז ספר קהלת רצה להראות לחכמים כי לא דבר ריק הוא ואם ריק הוא מכם.

ולפי דבריו היה אומר א"א ומורי שטעם פקודת עונו באופן זה ולא כמו שנאמר ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם, הוא כלפי מה שאמרו בזוהר פרשת בשלח בפסוק והיה אם שמוע תשמע כי הפוגם בנשג"ז פוגם בנה"י וכבר אמרו שחטא שלמה היה שלקח נשים נכריות, ואמרו במדרש שיר השירים והמלך שלמה אהב נשים נכריות אמר רשב"י אהבן לזנות, ולפיכך במקום שפגם על הברכים ועל השוקיים לעומתו היה נפגם בירכים דיליה והוא טעם נכון.

ועל אשר שאלתם על ענין הכוונה ותפילות שאני אומר וכותב, אין לכם אפס מה שאני מסדר לפניכם וזולתו לא ירים איש את ידו, יודע אני המצטרך ואשר אינינו מצטרך ואתם שלום וביתכם שלום, נאום עבדיכם.

ציונים והערות לקונטרס שלישי

3. אגרת זו שהכין המחבר לתלמידו נמצאה בסוף חיבורו ואינה מגוף הספר, ויעויין כאן בנדפס במהדורות הספר שמלפנים, ואין מכניסין בעזרה מפני הכבוד. 4) דברי המחבר בכאן דלא כמש"כ מהרח"ו בהקדמת העץ חיים דאילו לדעת החמ"י הדברים המאוחרים שבספר הזוהר נגלו לנו אחר פטירת האמוראים ממה שחידשו לאחר פטירתם בגן עדן, ואילו המהרח"ו שם תירץ באו"א דהכל נגלה לרשב"י בעודו בחיים ממה שעתידין האמוראים והגאונים שאחריו לחדש.

קונטרס רביעי - "הדרת קודש" על ספר בראשית

(הערת הרב המהדיר, עוד שם בסוף הספר קונטרס אחד להרב המחבר ז"ל וזה לשונו שם, הדרת קדש אותו קראתי כי כן בקד"ש חזיתיהו הלא המה חידושים שנתחדשו אצלי בשבתות ה', בה' תתהלל נפש"י ישמעו ענוים וישמחו).

פרשת בראשית

א. פרשת בראשית, בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ וכתיב ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים, הנה בזוהר פרשת ויקרא אמר רישא דכל בניינא הוי י' יו"ד אפיק ה' וכו', והכוונה כי בתחלה היה יוד וממילוי יו"ד ו"ד נעשה ה' בינה והם סוד ד"ו פרצופים זו"ן שאז היה זעיר בחי' קטנות ו' זעירא בלי מוחין והוא נמשך מן שש ספירות ראשונות דחכמה והמלכות סוד הד' מן ד' ספירות תחתונות דחכמה ולכן נרמז ז"א באות ו' ומלכות בד' ושניהם באות יו"ד, ואז בהיותם בסוד חכמה היה ו' קודם לד' כי שם עלמא דדוכרא והזכר גובר, וכאשר נכנסו ב' אותיות ו"ד בבינה נכנס תחלה ד' מלכות ואחר כך ו' סוד התפארת.

ונמצא שבהכנס הד' תחלה ואחר כך הו' לא מצא מקום כי כבר יש שם הנוקבא וירד למטה בשש ספירות שהם ו"ק שבה והוא ו' שבצורת ה' העומד תחת הד' של ה שהיא נעשית לו אז מקיף ועטרה על ראשו, והיינו לפי שבבינה עלמא דדוכרא דנוקבא ושם נוקבא שליט על דוכרא וזהו סוד עולם הבא שהיא סוד הבינה צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם כי שמה מלכות שיעור עביו והקיפו סוד נקבה תסובב גבר, ואחר כך כשיצאו משם ולחוץ יצא ו' תחילה וישב לו אחר אות ה' דבינה ואחר כך יצא אות ד' נקבה נמצא אשה מזרעת תחלה ילדה זכר איש מזריע תחלה ילדה נקבה, וזהו שאמרו שם בזוהר כי תחלה היה י' וממילוי יו"ד ו"ד נעשה ה' ראשונה וממנה נעשה עצמות זו"ן ועל כן לא נרמז זו"ן ביו"ד אפס במילוי ובבינה שם ה' נרמז בה אות ה בעצמה השרשית, ולעומת זה באו הכתובים מכוונים כל צרכם, ביום עשות יהוה אלהים ארץ ושמים, פירוש כשהאציל חכמה לבינה אר"ץ יצא תחלה ואחר כך שמים אבל בראשית ברא אלהים סוד הבינה כשהולידה היה שמים תחלה ואחר כך ארץ, ובזה תבין סוד ויטע ה' אלהים גן בעדן מקדם שביארו בזוהר בראשית דעדן היינו בינה וגן היינו מלכות ע"ש, והכוונה ויטע ה' אלהים כשנטע חכמה לבינה אז היה גן בעדן מקדם קודם התפארת ואחר כך וישם שם את האדם סוד הת"ת.

ב. ועד"ז אני מפרש כוונת המשנה פרק י"ד דנגעים, מצות ארז ארכו אמה ועביו כרביע כרע המטה אחד לשנים ושנים לארבע, כי יפלא ממך מאי נפקא מינה אם יהיה ארז ק' אמה או אמה, וגם מה שאמרו כרביע כרע המטה מאי טעמא נקט הכי, גם יפלא אומרו אחד לשנים וכו' דאי אתא לאשמועינן דמצוה לצמצם הוה מצי למימר למדוד רביעי ומני אחד לשנים שנים לארבעה.

ואולם שם רמז אימות הקודם, כי הנה נודע דז"א נקרא ארז אשר בלבנ"ון באשר הוא כולל ל"ב נתיבות חכמה ונ' שערי בינה כמו שאמרו בזוהר פרשת טהרה, וכלפי זה יצדק הרמז בסתרו שיש לז"א שני בחינות כשהוא בסוד גדלות כלול י' ספירות וזהו ארז אשר כולל ל"ב נו"ן, והודיענו ששיעורו רק אמה שהיא ו' טפחים שהם ו' ספירות בחינת קטנות כמו שאמרו בתקונים [5] ועביו כרביע כרעי מטה סוד המלכות שנקרא רגל רביעי למטתו שלשלמה והיא היתה אז עטרת ת"ת מקפת עביו בסוד ד' על ו' נקבה תסובב גבר, ומפרש הא כיצד היה כן ומדוע לא יהיה שיעורה י' טפחים שיעור קומתו, יען כי כן היה אצילותם אחד לשנים דתחלה היה יו"ד חכמה וממנו יצא הבינה מן מילוי יו"ד ו"ד נעשה ה' כאמור, ואחר כך מן שנים אלו היה כל השם ע"ד מחציו תמלא תיבתו שהרי יו"ד ה"א המילוי עולה ו"ה וכן היה תחלה יו"ד ונעשו שנים י"ה ואחר כך נעשה מהן זו"ן והיו ארבע.

וזה ירמוז הכתוב אחות לנו קטנה ושדים אין לה כלומר שעדיין לא הניקה לה אימא שאחר כך היה היניקה והגדלות, אם חומה היא כשהיא ד' לפני ו' באבא נבנה עליה טירת כסף ע"ד בחכמה יסד ארץ אמר רבי אבא יסד ברתא, ואם דלת היא סוד ד' דהיינו אחר צאתה מבטן אימא נצור עליה לוח ארז ותהיה ה' אחר כך בסוד ויבן ה' אלהים את הצלע ויביאה אל האדם, והבוננהו.

פרשת נח

ג. אלה תולדות נח וכו' תמים היה בדורותיו את האלהים התהלך נח, טעם את האלהים התהלך נח יתכן כי בא להשיב על מה שהקשו חכמי הזוהר [6] דקרבנא דהקריב לבתר דיקריב ליה מן קדמת דנא דילמא ישכך רוגזא מעלמא, ועל כן כאשר סיפר בשבחו לאמר תמים היה בדורותיו והיה לזרה מה שלא הקריב קרבנות על דורו, לזה אמר את האלהים התהלך נח דכ"ב יכול ה' למבול ישב ושליט שמא דאלהים כמו שאמרו בזוהר פרשה זו דף ס"ב, וקרבן לא מיקרב לשמא דאלהים אלא לשמא דה' קרבן לה' כמו שאמרו בזוהר פרשת משפטים [7] בפסוק כי לא תחפוץ זבח ואתנה וכי לא בעא קודשא בריך הוא דיקרבון קמיה קרבנא וגו' אלא דוד לקמי שמא דאלהים אמר וקרבנא לא קרבין לשמא דאלהים אלא לשמא דיה"וה דהא לגבי דינא קשיא מדת הדין לא מקרבין קרבנא וכו' וזהו סוד את האלהים התהלך נח ולשמא דא לא מקריבין קרבנא, וזה כוונת רבי יהודה בזוהר באומרו מאי הוה ליה למעבד דהא חייבי עלמא הוו מרגיזין קמיה ואיהו יקרב קרבנא.

ד. ויהי לשבעת הימים וכו', אמרו בפרק חלק [8] מה טיבן של שבעת הימים, אלו שבעת ימים שהקדוש ברוך הוא שינה עליהם סדרי בראשית שהיתה חמה יוצאה במערב ושוקעת במזרח, סוד כמוס בזה ביארתי בספר חמדה גנוזה, אכן גם לפי פשטן של דברים יתכן טעם למה שינה הוא יתברך סדר הזה באלו שבעת הימים, כלפי מה שאמרו שהתאבל הקדוש ברוך הוא על עולמו שבעת ימים, ואמרו בבתרא [9] מפני מה חמה יוצאת במזרח ושוקעת במערב כדי לתת שלום לרבו, וקיימא לן דאין נותנין שלום לאבל, ולפיכך אלו שבעת ימים שהתאבל הקדוש ברוך הוא על עולמו אין ראוי לצאת במזרח לתת שלום לקונו שאז התאבל כביכול על כן יצאו להפך.

פרשת לך לך

ה. ויבן שם מזבח לה' הנראה אליו, ירמוז מה שאמרו בזוהר פרשה זו דף פ"ה במעלת אברהם כשבא אל הארץ אתרשים במהימנותא שלימתא על כל בני דריה ואתרשים חד לעילא חד לתתא דכתיב אח"ד היה אברהם וירש את הארץ וכו', וזה אמר ויבן שם מזבח לה' הנראה אליו כלומר שנראה ונדמה אברהם אליו יתברך חד לעילא וחד לתתא אחד היה אברהם וירש את הארץ.

ו. אני אל שדי התהלך לפני והיה תמים, טעם כינוי זה במילה יתכן כמו שאמרו בתיקונים דמסטרא דעמודא דאמצעיתא אתקריאת שורק כי הוא יצאה מבין חדוהי ומאמצעיתו נברא העולם והיא נקודה אמצעית לכל צד ולכן היא שורק שהוא באמצע האות בסוד יסוד אמצע הגוף והיא עטרה שעל הברית ומהאי טעמא מילה שם דאדם מאמצעיתו נברא כמו העולם כמבואר ברז"ל, וזהו סוד אני אל שדי שאמרתי לעולמי די לפי שנברא העולם מאמצעיתו והיה מותח והולך ולפיכך במצות המילה נאמר אני אל שדי לומר טעם שימול באותו מקום דמאמצעיתו נברא העולם והאדם ולכן הוא מובחר כי הוא ראשית הגוף וכל ראשית לה' קדש הוא כמו שנתקדשה בית המקדש וירושלים מהאי טעמא יותר משאר המקומות כי על כן תלה הוא יתברך לאמר אם מקבלים המילה יורשים הארץ כמו שאמרו ז"ל והכל סוד אחד ואין כאן מקומו.

ז. וישמע אברם כי נשבה אחיו וירק את חניכיו - שחנכן בתורה, טעם שלקח עמו תלמידי חכמים הוא כמ"ש הרב ז"ל בטעם למה שם אברהם נפשו בכפו על לוט אחרי הפרדו מאיתו וישנאהו, כי לא על עצמו יצא כי היו בתוכו נשמות קדושות בשורשו ולכן ר'כושו ב'ן א'חי ראשי תיבות רבא, וכל הנשמות שיצאו ממנו נלכדו גם כן למעלה על ידי שרי המלכים שנשבה ביניהם למטה דוגמתו היה למעלה, ובעבור אלו הנשמות יצאו ללחום בגוים ההם וכיון שאי אפשר להוציא בלעם מפיהם אם לא על ידי תלמידי חכמים

העוסקים ברזי תורה וכבר נאמר עקב אשר שמע אברהם בקולי וכו' תורתי דלעילא דקיים הכל בסוד הנסתר ועל כן הוריקם לילך עמו.

ח. ועל פי זה חדשתי כוונת ההיא סבתא [10] דאתאי לקמיה דרב נחמן אמרה ליה ריש גלותא וכולהו רבנן בסוכה גזולה הוו יתבי (פירוש דגזלו עבדי ר' נחמן עצים וסככו בהם) צווחא ולא אשגח בה רב נחמן אמרה ליה אתתא דהוה ליה לאבוה שי"ח עבדי (פירוש אברהם אבינו וירק את חניכיו ילידי ביתו שי"ח) צווחא קמייכו ולא אשגחיתו בה וכו' א"ל ר' נחמן פיעתא היא דא אין לה אלא דמי עצים בלבד, והכוונה דאפליגו בית שמאי ובית הלל בדין גזל מריש ובנאו דלבית שמאי מקעקע כל הבירה ומחזיר לו עצים ממש ולבית הלל אין לו אלא דמי עצים משום תקנת השבין, ולצד עילאה ימלל בסוד הנצוצות קדושות שבקליפות שנפלו מימות אדם הראשון לעומת הקליפות והן בונין בנין שלהם על ידן כי הן בית חייהם ואיככה תהיה יציאתם משם, לבית שמאי מצד הדין צריכים לקעקע כל הבירה ולעקר שורשם ולהוציאם משם ולב"ה שהוא מצד החסד עשו תקנת השבים ומוציא את שלו והשאר יניח.

וכלפי זה אמרה ההיא אתתא כי ראתה לר' נחמן דלא אשגח בה משום דסבירא ליה כב"ה דאין לו אלא דמי עצים על כן צווחה לאמר, אתתא דהוה ליה לאבוה תלת מאה ותמני סרי עבדי ולא הספיק לו עם אליעזר לבד כי יצא ללחום לפדות את לוט ולקעקע גם כל הבירה של הקליפות דאילו ללוט לבדו יספיק אברהם ואליעזר ולא עוד, אם כן דוגמתו בפשט הדין למטה דלא יספיק בדמי עצים בלבד ויקעקע כל הבירה כבית שמאי, אכן ר"נ סבירא ליה כאידך תנא דאליעזר לבדו היה ולא אשגח בה.

ט. ועל פי זה נמתיק נועם שיח סוד הכתובים שקשים להולמן דלמאן דאמר דלא הלך למלחמה אפס לפדות בממון את לוט קשה דבתר הכי קאמר ויכם וירדפם, וגם מה הלשון ויחלק עליהם לילה, וגם הוא ועבדיו מי זה הוא, וגם אומר עד חובה אשר משמאל לדמשק מה בא ללמדנו, אמנם כבר ידעת מה שאמרו בתקונים [11] דבמתיבתא דרקיעא מיכאל וגבריאל נגד שמאי והלל, ובפרקי רבי אליעזר אמרו [12] ויבא הפליט זה מיכאל, והנה בזוהר פרשת שמות [13] אמרו שעל ידי גבריאל מורידין נשמת הצדיק ופריך ואי תימא דמלאך הממונה על ההריון לילה שמו ואת אמרת דאיהו גבריאל, ומשני הכי הוא ודאי בנין דאתי מסטרא דשמאלא וכל מאן דאתי מסטרא דשמאלא לילה שמו וכו'.

והנה אברהם מסטרא דחסד היה סובר כבית הלל ומיכאל דאין צריך לקעקע כל הבירה ולכן כשבא מיכאל ויגד לו וירק את חניכיו ילידי בית"ו, דייקא אשר הם בשורשו כי כמלחמה של מטה כן היה דוגמתה שורשה למעלה עם שר שלהם והוריקם באבנים

טובות וממון רב לפדיון שבויים, וירדוף אפס רדיפה להשיבם ולפדותם והלך רק עם אליעזר כחושבן שיח כן פסק הוא ואליעזר בן משק ביתו דמשק אליעזר הדולה ומשקה מתורתו קאי כוותיה, אכן למעלה חלקו עליו אליבא דב"ש והלכו למלחמה שי"ח ממש. (**א"ה**, ובזה ניחא דבין מאן דאמר דאליעזר לבדו היה ובין מאן דאמר שי"ח ממש הוו אלו ואלו דברי אלהים חיים).

ולזה אמר ויח"לק עליהם לילה שמי שחלק על אברהם הוא גבריאל הנקרא לילה, ועבדיו שהלך עם עבדים שלו, ויכם דייקא שאברהם פסק רק לרדוף להשיבם ולפדותם והוא חלק עליו ויכם, ומפרש הכתוב למה קראו שמו לילה לזה אמר אשר משמ"אל לדמשק כי דמשק מימין אברהם שהסכים עמו וגבריאל מסטרא דשמאלא חלק עליו וכל מאן דאתי מסטרא דשמאלא לילה שמו.

פרשת וירא

י. וירא אליו ה' באלני ממרא והוא יושב פתח האהל כחום היום והנמשך, פרשה זו יפה נדרשת בהעיר בה קצת הערות שיש להעיר בה, דקשה מה בא להודיענו שבאו מלאכי השרת כחום היום תוך שש, וגם מ"ש ואקחה פת לחם משמע שהיה לו לחם מזומן ואיננו חסר אפס הלקיחה לתת לפניהם ואחר כך צוה לאפות, וגם יפלא איך אברהם לא היה לו לחם מזומן בביתו תמיד לעוברים ושבים ומי יצפה עד אפיית הלחם להשביע רעבונו, ועוד דפתח בלחם וסיים בעוגות, ורז"ל אמרו [14] הדא אמרה פרס הפסח היה, ויותר יש להפלא במאמר אחר תעבורו שאינו מן הדת של דרך ארץ, וגם אומרו בצרות עין וסעדו לבכם מעט לא הרבה כמו זר נחשב, וגם שלא הזכיר הכתוב שנתן לחם לפניהם, ובפרשה זו מצינו ג' לשונות בענין זה, לחם סתם, חמץ, ואחר כך עוגות, ובלילה אצל לוט ומצות אפה.

יא. אמנם חדשתי בזה דהמלאכים באו אצל אברהם בערב פסח ועשה אברהם הכל כמשפט דת של תורה, והוא שאמרו חמץ משש שעות ולמעלה אסור שנאמר אך ביום הראשון אך חלק פירוש אך חץ כי היום י"ב שעות נחלק לשני חלקים חציה מותר בחמץ דין תורה וחציו חלקו של פסח דעובר עליו משום תשביתו.

והנה כשבאו המלאכים היה כחום היום בתוך שש של ערב פסח והיה עוד זמן מועט לשריפת חמץ ובלי ספק כי היה תמיד לחם ערוך ומזומן לפני האורחים כל הימים אבל אלו באו בתוך שש, אמר להן אל נא תעבור ואקחה פת לחם שיש לי מזומן חמץ אשר איננו חסר אפס לקיחה לתת לכם, אכן אל תדמו בנפשיכם לישב כאן ולאכול לשובעה כמשפט המאריך על שלחנו רק וסעדו לבכם אחר תעבורו כי עוד מעט זמן ביעורו, וזה

יען כי עברתם על עבדכם שאשמור ככל חקות הפסח שאילו היה בבית אחר הייתם אוכלים לשובע נפשיכם כי לא יחושו, על כן וסעדו לבכם בלבד ושוב אחר תעבורו הלחם לשריפה.

והנה ביני וביני נתגלגל הדבר שרדף אחר הפר עד חברון כמו שאמרו בפרקי ר' אליעזר [15] שאז נתגלה לו המערה ע"ש, ועבר הזמן והגיע זמן שריפת החמץ וכן עשו בביתו ביני וביני, ובשובו לביתו וימהר אברהם כדרך המדקדקים לאפות המצות אחר שש ועל כן צוה ליקח שלש סאים לפסח לבני ביתו כי רבים היו ולאו מפני המלאכים, וז"ש לושי ועשי עוגות הדא אמרה פרס הפסח היה, פירוש פרס הוא בלשון חכמים חלק כי הגיע חלק של פסח שהיום יש לו שני חלקים וכבר נכנס פרס הפסח ולכן צוה לעשות מצות.

יב. וקיימא לן דאסור לאכול מצה בערב פסח וכל האוכל מצה בערב פסח כאילו בועל ארוסתו בבית חמיו [16] כדי שיאכל בלילה מצה לתיאבון אבל מותר לאכול פירות גבינה בשר, ולכן ויקח חמאה וחלב ובן הבקר אשר עשה ויתן לפניהם שהחמץ כבר נשרף ומצה אסור לאכול אבל אלו הדברים מותרין נתן לפניהם ולכן לחם לא הביא, ועל כן הם אמרו כן תעשה כאשר דיברת דלדידך שייך האי טעמא דלתיאבון אבל לדידן שאין לפנינו אכילה ושתיה לא שייך תיאבון ולדידן מותר מצה בערב פסח.

ובזה ניחא הג' לשונות, תחילה אמר חמץ לחם קודם זמן ביעורו, ואחר כך לושי ועשי עוגות דקודם אפיה אינו נקרא מצה רק עוגות לאפוקי לחם חמץ, ובלילה אצל לוט כתיב ומצות אפה כבר ויאכלו דכבר אפה בזמנו כדת התורה אחר חצות כאמור.

יג. ועוד חדשתי פשט המשך הכתובים דאברהם עם אבימלך שכל הענין כפול ומשולש אין לו שחר, וגם יפלא בגופא דעובדא שפחד אברהם פן יהרגוהו והוא מסר נפשו על קידוש השם בכבשן האש ועכשיו מה ראה שנתיירא והיה לו לבטוח בה' שיצילנו כמו שהצילו מכבשן האש היפלא מה' דבר, אם ירצה אבימלך להורגו יהיה צוארו כאבן שיש כאשר קרה למשה, ואי לא רצה לסמוך אניסא מעיקרא מאי סבר בכבשן האש.

והנה חכמים הגידו [17] כה אמר ה' אל בית יעקב אשר פדה את אברהם בשעה שהשליכו נמרוד לכבשן האש יצא דינו מבית דין של מעלה לישרף וניצול בזכות יעקב, והטעם שבן מ"ח שנה הכיר אברהם את בוראו והיה מתחלה עובד ע"ז, ואמרינן [18] שלשה דברים מזכירין עונותיו של אדם ואמרינן נמי וגברא מיבדק כעין גשר, ולכן אז בסכנה זו נתבקרה פנקסו למעלה לצאת חייב.

יד. וכל לעומת זה יבואו התכת הכתובים על נכון כי שאל מאיתו שני דברים, א' מה עשית לנו ומה חטאתי לך כלומר מה עשית לנו שכיחשת אשתך ויראת שאהרגך ומה

חטאתי לך כי הבאת עלי וכו' וכי מעולם עשיתי לך רעה לחשדני על חטא הזה, מעשים אשר לא יעשו עשית עמדי כלומר ואתה עשית עמדי כאילו עשיתי מעשים כאלו ואם כן במה הכרתני לחשדני על חטא זה.

ועוד קושיא גדולה עוד מזאת ויאמר לו שנית, אם תמצא לומר שבדין חשדתני לפשע ורשע כזה קשה מה ראית כי עשית את הדבר הזה הואיל ואתה מלומד בנסים וברצונך שברת צלמי נמרוד ומסרת נפשך וניצולת אם כן מה היה לך מורא ממני, מאן דשיזבך מכבשן האש הוא ישזבינך מידי שלא אוכל להורגך, וזהו שנאמר את הדבר הזה כאן ולא בענין אחר כמו בנמרוד.

ועל כן השיבו על שניהם לאמר כי היה לי מקום לחשדך כי אמרתי אין יראת אלהים במקום הזה, וכי זו הדרך אכסנאי בא לעיר על אשתו שואלין על עסקי אכילה ושתיה שואלין אותו כמו שאמרו בגמרא, [19] ועל דבר שלא סמכתי על הנס דע ויהי כאשר התעו אותי אלהים שהיו בית אבי עובדי ע"ז ותעיתי כמוהם בתחלה ועון זה תלוי בצוארי אשר על ידי זה יצא דיני בכבשן האש להשרף ומאז ידעתי שלא אסמוך על הנס על כן אמרתי זה חסדך אשר תעשי עמדי כיון שמזכירין עונות בשעת הסכנה על כן לא אסמוך שוב על הנס אמרי נא אחי הוא.

פרשת חיי שרה

טז. ואברהם זקן בא בימים וה' בירך את אברהם בכל, הנה בפ"ק דב"ב [20] אמר ר"א בפסוק זה אצטגנינות גדולה היתה לו לאברהם בלבו שכל מלכי מזרח ומערב משכימין לפתחו, רשב"י אומר מרגלית טובה היתה לאברהם תלויה בצוארו שכל חולה שראה אותה מיד נתרפא וכשנפטר מן העולם נטלה הקדוש ברוך הוא ותלאה בגלגל חמה והיינו דאמרי אינשי אידלי יומא אידלי קצירא ע"כ.

טז. חדשתי את סודו, כי הנה בזוהר פרשת תולדות בסוד הכתוב ברחובות תתן קולה ביארו על בינה הנקרא רחובות והיא רקיע שכל כוכבים ומזלות קבועים בו, ואע"ג דבזוהר פרשת וארא קאמר שהם קבועים ביסוד ונראים במלכות, הכל סוד אחד כי כל האורות שורשיהם למעלה בבינה ומשם כולם מקבלים אורות שלהם ועל ידי החמה נהירין כולן כשהחתן יוצא מחופתו דלעילא ומקבל שם האור, וזה רמזו בגמרא [21] דחמה סומקא בצפרא דחלפי אוורדי דגן עדן, ועל דרך שאמרו בזוהר פרשת כי תצא כשמשא דנהיר בסיהרא ובכל כוכבייא ומזלי כן משה וכו' כי אין אור ללבנה וכוכבים ומזלות אלא מן החמה והחמה סוד הז"א מקבל מאימא והכל בעשיה כעין חותם דוגמא עליונה נמצא הבינה היא מקור לכל אצטגנינות ושורשיהן, ומטעם זה נאמר ומבני ישששכר יודעי בינה

לעתים לדעת מה יעשה ישראל ששורשיהם היה בבינה ודעת ולכן ידעו להבין בחכמה זו, וזהו גם כן טעם דרז"ל שדרשו [22] כי היא חכמתכם ובינתכם על הידיעה הזאת.

והנה בינה נקרא לב מבין וגם מלכות נקרא לב כי שם שני חללים ב' ההין כמו שאמרו בתקונים דף ס"ב, והסוד הוא כי ממקום שסיים יסוד דבינה משם מתחיל מלכות כנודע, וכלפי זה אמר ואברהם זקן שזכה לזקנה ממש סוד הבינה הנקרא עתיקא גם היא בא בימים עלאין דבינה וה' בירך את אברהם בכל, ובא ר"א לפרש הדבר מהו בכל ואמר אצטגנינות גדולה כי על ידי שזכה לבינה זכה באצטגנינות גדולה דייקא לפי כי איצטגנינות הוא נמי ביסוד ומלכות שבהם כוכבים ומזלות קבועים.

אכן אברהם זכה לאצטגנינות גדולה סוד הבינה הנקרא גדול בסוד שבת הגדול והיא היתה לו בל"בו דייקא ומה היא שכל מלכי מזרח ומערב וכו', כי הנה נודע דמזרח סוד ו' ומערב סוד ה' שבהם גם כן קבועים אצטגנינות כוכבים ומזלות, אך כולם מצפים ומיחלים לחסד עליון דבינה אשר ברחובות תתן קולה להאיר לכולם ולפתח זו כל המלאכים והמזלות משכימין בבקר כשהשמש יוצא משם ומקבל אז האור כחתן יוצא מחופתו מלובש בעטרה שעטרה לו אמו ומשם מאירין כולם וכאור בקר זה יזרח שמש לכולם ונמצא כולם משכימין לפתח זה שהכל מצפין לראותו בסוד צאנה וראינה וכו', ואז כצאת השמש בגבורתו לרוץ אורח לזווג כן מזדווגים גם כן היכלי ומלאכי ת"ת ומלכות וכל האורות ומזלות דדוכרא עם נוקבא כי הכל כדוגמא עליונה ונמצא כולם משכימין לפתחו.

יז. ורשב"י סבירא ליה דזה כבר רמוז באומרו בא בימים בימים עליונים ומאי בכל, ולזה אמר מרגלית טובה היתה לו לאברהם וכו' והכוונה על פי מה שאמרו בזוהר חדש פרשת חקת דף צ"ב ב' כשמן הטוב על הראש וכו' שמניך נקרא מסטרא דאימא ומסטרא דאברהם וכדין שמנ"יך טובים מאי טעמא נגיד האי משחא טבא לאברהם משום דפשיט ימינא לאנהרא לסיהרא על דא כתיב מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד מה טוב דא נהורא קדמאה יומא קדמאה דכתיב וירא אלהים את האור כי טוב ומה נעים דא נעים זמירות ישראל יומא ד' סיהרא וכו' אברהם יהיב נהורא להאי ברתא דמלכא יומא ד' דעל ידה אתנהיר עלמא ועל דא חוט של חס"ד משוך עליה לאנהרא וכו'.

יח. ובספר התקונים אמרו, מלכות מרגלית כלילא מכל גוונין וכן מרגלי"ת גימטרייא מ"ם למ"ד כ"ף וא"ו תי"ו, וכשהבינה מאירה אליה בסוד מ"י סלקא בזא"ת והיא עטרת תפארת וכדין כאימה בתה, ואמרו עוד שם ה' אור דבינה דנהירין למלכות ובבינה שם של ס"ג במילוי גימטרייא מרגלית, ולכן אז נקרא מרגלית שהעלה אברהם מלכות

בסוד עטרת תפארת ואברהם הוא האדם הגדול בענקים כנודע והיינו כי בא בימים כל הספירות, ועוד אמרו בתקונים דף קל"ד דצואר אתמר על אימא עילאה, ואמרו בזוהר האזינו י' עילאה י' תתאה ה' עילאה ה' תתאה כל אילין עלאין בעתיקא תליין ותתאין בז"א אינון ולאו תליין אלא אינון ממש ובע"ק תליין דהא שמא דעתיקא אתכסייא מכלא וכו'. **ולכן** כשהעלה אברהם המלכות בסוד מרגלית כלילא מכל גוונין שהיא כתר הכולל כל גוונין היתה תלוי"ה בצוא"רו דייקא בבינה שנקראת עתיקא באופן שהעלה המלכות לעילא בסוד שמניך טובים כי שם גמלתהו טוב ולא רע ולא כמו שהיא למטה ולכן אמר מרגלית טובה, וגם רמז שהאיר לה ה"אור ה' טו"ב דבינה טו"ב ה' דייקא ובימיו היה מלכות עולה לשם ואתנהירא סיהרא ובכח הה' אור חסדים גמורים סילק כל כחות הדינים דשלטין והיה רפואה לחולים, אבל כשמת תלאה הקדוש ברוך הוא בגלגל חמה כנודע כי ו' נקרא גלגל כמו שאמרו בתקונים [23] ובינה נקרא חמה כנזכר שם [24] ותלאה בגלגל חמה שתאיר המלכות על ידי ו' שהוא גלגל דנהיר מן חמה והוא מקבל ה' אור מבינה ומאיר למלכות, וזהו סוד מה שאמרו ז"ל [25] בכל בקר השמ"ש טובל בנה"ר דינור ומקבל אורו ובלילה שוקע בים אוקינוס וכבה אורו וכמו שיתבאר במקומו.

יט. ועד"ז תשכיל מה שאמרו פ"ק דברכות, [26] מצות קריאת שמע ותיקין היו גומרים אותה עם הנץ החמה כדי שיסמוך גאולה לתפילה ונמצא מתפלל ביום, והכוונה כי הנה נודע שקריאת שמע של שחרית הוא בינה ושל ערבית מלכות ותפארת נקרא הרועה בשושנים הללו, וכבר נתבאר טעם צאת השמש בגבורתו מחופתו דבינה כי אז נהירא ליה על ראשו עטרה נהירו דבינה ואז ישיש כגבור לרוץ אורח למלכות לזווג כי כל זמן שאין בו מוחין נקרא קטן, והנה בעשיה הכל הוא מעין דוגמא של מעלה ונמצא כל עיקר הכוונה לסמוך גאולה יסוד דנפיק מבינה הנקרא גואל ישראל לתפילה מלכות.

ועל כן נקראו ותיקין גימטרייא יסו"ד מלכות שהם דקדקו כראוי לסמוך גאולה לתפילה יסוד ומלכות ולפיכך היו קורין קריאת שמע להתעורר אתערותא דבינה והיו גומרין אותה ממש עם הנץ החמה שאז נהירת בינה על תפארת והוא כחתן יוצא מחופתו, וכבר נתבאר בספר התקונים דעיקר הייחוד בסוד הו"ה נהר יוצא מעדן להשקות את הגן ואז הו"ה גביר לאחיך ואין שום קליפה שולטת בסוד חרות על הלוחות ועל כן היו תכף סומכין תפילה מלכות, ונמצא דייקא שאז היה ייחוד גמור מתפל"ל ביו"ם כרזא דזווגא, ובזה תשכיל מה שאמרו שם בגמרא רבי יהודה העיד משום קהלא קדישא כל הסומך גאולה לתפילה אינו נזוק כל אותו היום, והיינו בסוד הו"ה גביר הנזכר כי בהאיר הבינה חרות על הלוחות אין שום דין יכול לשלוט עליו.

פרשת תולדות

כ. ויאמר יצחק מה זה מיהרת למצוא בני וכו', אמרו בב"ר [27] מה זה מיהרת למצוא הברכות אביך נתברך בן ע"ה שנה ואתה בן ס"ג שנאמר ויאמר כי הקרה ה' אלהיך לפני ר"י ור"ל חד אמר אם לקרבנך המציא לך הקדוש ברוך הוא שנאמר וירא והנה איל וכו' וחד אמר אם לזווגך המציא לך הקדוש ברוך הוא למאכלך לא כל שכן ע"כ, וקשה שהוא אמר ואברכך לפני מותי ואיך יפלא בעיניו שוב לאמר מה זה מיהרת למצוא הברכות, ואגב ניישב מדוע לא ידע יום מותו ואברהם ויעקב ידעו ובירכו לפני מותם ומה היה התשובה אם לקרבנך אם לזווגך.

אכן חדשתי כי שני טעמים יש למה שכהו עיניו בזוהר, דיצחק היה מסטרא דנוקבא חשך ולחשך קרא לילה מה שאין כן באברהם שהיה מסטרא דדוכרא חסד שהוא אור ויעקב שהוא כלול משניהם עיני ישראל כבדו מזוקן בדרך ממוצע, ועוד טעם שני שלא יצא לשוק ויאמרו דין אבוה דהאי רשיעאה, והנה בשעת העקידה נכלל יצחק בחסד ויצא מסטרא דנוקבא ואותה נשמה דנוקבא פרחה באיל ונעשה הוא דכורא ובזה לא שינה הוא יתברך את דברו שצוה אחר כך ליקח את האיל.

כא. ובספר נוף עץ החיים פירש בזה מאמרם ז"ל בפסוק מה' יצא הדבר מהיכן יצא מהר המוריה, כי כל זמן שהיה לו ליצחק נשמה מסטרא דנוקבא לא היה לו בת זוג אבל בעקידה שפרחה אותה הנשמה באיל וזכה לנשמה מסטרא דדוכרא זכה לזווג ולכן אחר הדברים האלה ויוגד שנתבשר מרבקה בת זוגו, וזהו סוד והע"להו שם לעולה שבתחלה היה קשור במדת גבורה ועכשיו והעלהו במדת חסד.

ולפי זה דבשעת עקידה נכלל בחסד ויצא מכלל נוקבא אם כן צריך לומר דמה שכהו לאו משום טעם הזוהר אלא מפני עשו הרשע, ונפקא מינה למה שאמרו בזוהר פרשת וישלח [28] שהאבות הניחו לדוד ע' שנה, אברהם הניח לו כ"ח שנה ויצחק לא הניח לפי שהיה מסטרא דנוקבא וחשך וגם דוד חשך ע"ש, וזהו שנאמר ויהי כי זקן יצחק ותכהן עיניו מראות מראות באותו רשע, ויצחק שידע מזה אמר הנה נא זקנתי לא ידעתי יום מותי שבדין היה לי לחיות עוד נ"ז אבל ידעתי כי צריכים להניח לדוד שבעים שנה ואבי לא הניח רק חמש שנים ועדין חסר ס"ה, ועל כן לא ידעתי שמא גזר הוא יתברך שהניח לו כל נ"ז שנה משלי ועל כן לא ידעתי יום מותי דהיה סובר שכהו עיניו בשביל עשו ולא משום שהוא מסטרא דנוקבא שכבר משעת העקדה נתקשר בדכורא כאמור ועל כן ביקש לברכו ברכות העולם הזה בלבד כמו שכתבו הראשונים.

כב. ולפיכך כשנכנס יעקב ביני וביני ונכנס עמו גן עדן תמה ואמר ראה ריח בני כריח שדה סבור הייתי עשו רשע הוא ועתה ראה כי קדוש הוא שנכנס עמו גן עדן ואם כן תימה על מה כהו עיני, וצריך לומר בטעם השני שאני מסטרא דנוקבא עדיין ומינה שאין לי לתת מן השנים שלי לדוד ויש לי עוד בחיים נ"ז שנה ועל כן תמה ואמר מה זה מיהרת ליקח הברכות מה ז"ה דייקא, צא וחשוב מן ע"ה שנה לס"ג שנה הוי י"ב שנים כמנין ז"ה כלומר עם היותך צדיק למה זכית לקחת הברכות כמנין זה קודם זמני שלקחתי בן ע"ה ואתה בן ס"ג דעד השתא לא ידעתי יום מותי כיון שצריך אני להניח לדוד משני, אבל עכשיו דמוכרח שאני מסטרא דנוקבא עדיין אם כן לא אניח כלום ומה זה מיהרת למצוא הברכות, ויעקב השיבו כי כן הוא האמת דיצחק מסטרא דדוכרא וצריך שתתן לדוד משנותיך שהרי הקרה ה' איל לפניך לקרבנך המציא הקדוש ברוך הוא והלא פיהו צוה עליך והעלהו שם לעולה, אלא על כרחיך לומר שפרחה נשמתך באיל אם כן אין לך שוב אותו נשמה מסטרא דנוקבא, ואידך מאן דאמר קשיא ליה דאכתי מאן נימא לן שנשמה החדשה שבאה לו היה דדוכרא על כן הכריח הדבר מהזווג אם לזווגך המציא לך דזה יורה דיש איתו נשמה דדוכרא דאם לא כן לא היה לו בת זוג וצריך הוא להניח לדוד משניו ועל כן תברכני נפשך עתה בטרם אמות.

פרשת ויצא

כג. דרשו רז"ל [29] כל זמן שהצדיק בעיר הוא הודה הוא זיוה הוא הדרה פנה משם וכו', הכוונה כל זמן שהצדיק יסוד עולם בעיר סוד הנוקבא עיר אלהינו הוא הודה וכו' סוד שלשה עדרי צאן, הודה זיוה סוד הנצח כמו שאמרו בזוהר פקודי דף רנ"ז ע"ב הוא הדרה דא קודשא בריך הוא.

כד. ובמדרש רבה, [30] וילן שם כי בא השמש שמע קולן של מלאכי השרת היו אומרים כי בא השמש אתא שמשא אתא שמשא, חדשתי שיעקב נסתפק על ששקעה לו חמה שלא בעונתה לענין ערבית אם כשם שנדון בלילה פה למטה יהא נדון גם למעלה לענין המשמרות ולענין זווג מדות העליונות עד ששמע לקול מלאכי השרת שהיו אומרים לענין משמרתם כי בא השמש כי בא השמש תרי זמני כלומר אין לנו אלא מה שלמטה בארץ כי בא השמש למטה בא השמש גם למעלה וזהו שאמר הכתוב ויפגע במקום שהתפלל תפילת ערבית, ושמא תאמר עוד היום גדול לזה אמר וילן שם כי בא השמש שמע מלאכי השרת וכו' שהסכימו כן להלכה לדונו כלילה גם הוא הסכים עמהם.

ולפי שאמרו שמלאכי השרת שנדחו ממחיצתן בסדום עלו כאן ואמרו המקובלים כי זה היה גבריאל, וזה רמוז בפסוק והנה ש'לשה א'נשים נ'צבים ר"ת שור אריה נשר והם

מיכאל גבריאל רפאל ובכל מלאכי השרת אין מי שידבר ארמית אפס גבריאל ולכן בא גבריאל ולמדו שבעים לשון, ועל כן כשבא והתפלל יעקב שם היה גבריאל וסיעתו ששים ושמחים לאמר יום בשורה הוא אתא שמשא בלשון תרגום ובתפילתו הוא יעלנו, ואל תאמר תפילה פסולה היא דהרי הואיל ואתא שמשא למטה אתא שמשא למעלה, ועל כן נאמר מלאכי אלהים עולים ויורדים עולים גבריאל וסיעתו ויורדים אותם ששמשו במקומו דכן הוא הדרך כמו שאמרו בפרק יוה"כ [31] שנדחה גבריאל כ"א יום ושימש דוביאל תחתיו.

כה. אי נמי אפשר שהיו חלוקים מלאכי השרת, הכת המשמשת במקום גבריאל כשנדחה ממחיצתו היו אומרים כי בא השמש כלומר כיבה השמש שלא בעונתו ועדיין יום הוא והראיה כי בא השמש עוד לעתיד שמש ששקעה בעבורו זרחה בעבורו שמע מינה יממא הוא ונמצא שאין זה תפילה להתאחז בה ולעלות גבריאל וסיעתו, אכן גבריאל אמרו שפירושו כפשוטו כי בא אתא אתא שמשא וקיימו למעלה מה שקבלו למטה ולילה ממש אקרי ואדרבה מוכרח הדבר ממקום שבאתם יען אתא שמשא עוד לעתיד שמש ששקעה בעבורו ואם עדיין נחשב הוא ליום למה הוצרך לשלמו, אלא על כרחך לומר דכבר אלהים חישבו מעתה ללילה ממש ועל כן הוצרך לשלמו ואם כן תפילתו בזמנה היתה ואנחנו נעלה למחיצתנו בכח תפילתו.

פרשת וישלח

כו. על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה וכו' כי נגע בכף ירך יעקב וכו', קשה לשמוע טעם כי נגע אטו אם אילו לא האביק עמו לא היה המצוה הזאת והלא מצוות התורה שורשיהם למעלה באיברים דלעילא, אכן יראה כמו שאמרו בזוהר וישלח דשס"ה ימים לעומת שס"ה גידין וכל גיד ויומו יש לו מלאך, וס"מ הוא שורשו בגיד הנשה ובתשעה באב ולכן בו ביום גברה ידו על יעקב וכו' ועל כן לא מצא מקום לשלוט ביעקב אפס בגיד הנשה כי הוא שורשו, והנה נודע כי כל אכילה סודה להכניס רוחניות הניצוצות אשר בתוכם על ידי חי מדבר לשורשם ולזה אמר על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה מצד שורש הנחש ס"מ, ותדע איך הוא משורש הנחש שהרי לא מצא ס"מ להתאחז אלא בגיד הנשה כי הוא שורשו.

כז. ובגמרא [32] ויאבק איש עמו אמר ר' יהושע בן לוי מלמד שהעלו אבק מרגלותם עד כסא הכבוד כתיב הכא בהאבקו וכתיב התם וענן אבק רגליו ואמר ריב"ל למה נקרא שמו גיד הנשה שנשה ממקומו ועלה וכן הוא אומר נשתה גבורתם היו כנשים, הכוונה שאיתא בזוהר פנחס ויאבק איש עמו דא מלכות אבק דיעקב וכו', והנה היא נקראת

הדום רגליו כי עיקר קומתה מתחילה מנה"י שלו וזהו וענן אבק רגליו מלכות שנקראת אבק רגליו, ואמר העלו אבק מרגלותם כלומר הקליפות הנאחזות ברגליה יורדות מות עד כסא הכבוד עד הבית עלמא דכורסייא, והוקשה לו לריב"ל וכי יש בכחו כל כך לס"מ עד כסא הכבוד, לזה אמר ואמר ריב"ל למה נקרא שמו גיד הנשה שנשה ממקומו, והוא שאמרו בפרקי ר' אליעזר [33] שס"מ היה מן כת השרפים בבריאה והפילו הקדוש ברוך הוא מקדושתו וכו', וידוע דשרפים בבריאה וזהו שאמרו למה נקרא שמו גיד הנשה שנשה ממקומו שנעתק ונקפץ ממקומו והוא הנחש שנאמר בו ואתה תשופנו עקב ונדחה מן הראש עד העקב, והיינו דקא מייתי מקרא דנשתה גבור"תם לרמוז שהיה בסוד הבינה הנקראת בעל גבורות ונקפץ משם מעלמא עילאה והיו לנשים למטה עלמא דנוק', ונמצא מכח שורשו שנשאר רשימו בבריאה סוד ראש פתנים אכזר כמוס שם ברזא דראש עשו בעטפיה דיצחק סוד בינה כנודע.

פרשת וישב

כח. ויבא יוסף את דבתם רעה אל אביהם, דרשו רז"ל [34] שבני לאה היו מזלזלים בבני השפחות לקרותן עבדים, קשה לפי פשוטו מדוע היו מזלזלים שהרי פלגשים בכתובה וקידושין ומה זלזול היה שייך, ונראה לפי מה שאמרו בזוהר פרשת ויצא בסוד השבטים דבני לאה ורחל הם בסוד האצילות ובני השפחות מצד פרקין דלבר מגופא והיינו הזלזול של בני לאה לאמר אנו מעלמא דייחודא אבל אלו בני השפחות מצד הפרקין דלבר ולכן קראום עבדים מסטרא דמטטרון משא"כ הם באצילות.

כט. וישראל אהב את יוסף וכו' כי בן זקונים הוא לו, עיין בזוהר פרשת בראשית דג' אבות שהם חג"ת נקראו זקנים ויסוד מקבל מהם ולפי זה קראו בן זקונים על כי הוא מקבל מהזקנים, וחז"ל דברו ברוח קדשם ואמרו כל מה שקיבל משם ועבר מסר לו הוא סוד חכמה ובינה, ש"ם הוא סוד הבינה ועבר הוא החכמה הנקרא עבר הנהר דבינה נקרא נהר וחכמה נקרא עבר הנהר כי יעקב מה שמקבל מהם מוסר ליסוד כנודע.

ל. ויהי ה' את יוסף וכו', הוא סוד הוי"ה נחית בצדיק, ויט אליו חסד דאין זווג אלא בחסד בסוד כ"ל הקובע מקום לתפיל"תו אלהי אברהם יהיה בעזרו כמו שנתבאר בארוכה במקומו.

פרשת מקץ

לא. חדשתי שטעם החרטומים שהיו פותרים אותו לרעה משני טעמים, א' שלאדם טוב מראין לו חלום רע, וב' על שבא החלום שתי פעמים שהוא כמו גזר דין שיש עמו שבועה שאף על הרעה אינו חוזר בו ואם היה טוב לא היה צריך שבועה שכל דבור לטובה

אפילו על תנאי אינו חוזר בו, ולכן פתרוהו לרעה שבע מדינות שבע בנות אתה קובר ולא פתרוהו על השובע ועל הרעב שטובה היא אצל פרעה שעל ידי זה יעשיר עושר רב. **אבל** לא נכנס דבריהם באזניו מפני שהיה קשה לו למה הראה לו במראות הללו ולא בפירוש כמו אבימלך, ולכן והואיל והיה מגיד לו שתי פעמים אף שהיה הקדוש ברוך הוא בעצמו וליכא משום הכזבת הנביא הוי כמו גזר דין שיש עמו שבועה ולא יחזור בו, וזהו שאמר ואומר אל החרטומים ופתרו לי אך קשה לי על דבריהם למה הראה לי ואין מגיד לי היה לו להגיד לי שתי פעמים ולא יחזור בו ולמה בא במראות הללו.

לב. אך יוסף אמר לו אף כי אתה אדם טוב ובלעדי גם האלהים יענה את שלום פרעה, מכל מקום חלום טוב יען אשר האלהים עושה הגיד לפרעה דשאני חלום שעל ידי שד שאז לאדם טוב מראים לו חלום רע וכו' אבל על ידי הקדוש ברוך הוא לאדם טוב נמי מראה חלום טוב, ופתר לו שבע שבולים ושבע הפרות הכל חלום אחד הוא.

ולפי שקשה שאם טובה היא מדוע בא בכפל והלא כל טובה אפילו על תנאי אינו חוזר בו, על כן הודיע לו דבלאו הכי דאם הכפל הוא כמו שבועה למה בא בשינוי בשבולים ופרות, אלא תדע על השנות החלום אל פרעה פעמיים להורות כי לא לבדו כי אינו חוזר בו אלא גם ממהר האלהים לעשותו ועל כן בפעם ראשונה הוי כמו הגדה הגיד לפרעה ולא יחזור אך פעם שניה הראה משום כי ממהר ואין צריך הגדה ועל כן בא בשינוי, ולפיכך לא הגיד לך בעצמו לפי שגם מטובה יכול לחזור בו הואיל וליכא הכזבת הנביא ועל כן הראה לך שיפתר על ידי נביא.

לג. ולפי דהא דאינו חוזר על ידי נביא היינו על ידי נביא אחד אבל על ידי נביאים רבים דומיא דההיא דעד יעבור עמך שכולם נבאו השירה ברוח הקדש יכול לחזור בו, על כן אמר פרעה הנמצא כזה אם ימצאו עוד נביאים כמותו אשר רוח אלהים בתוכם שאז יכול הוא יתברך לחזור בו, אבל אחרי הודיע אלהים אותך את כל זאת אותך דייקא וגם את כל זאת ולא לי שמע מינה שרוצה שיהיה על ידי נביא שלוח שלא יוכל לחזור בו מעתה מוכרח נמי כי אין נבון וחכם כמוך דאם יש כמוך אם כן יכול גם בך לחזור, ועל דרך הסוד פירשתי כל הפסוק בספר חמדת ישראל ע"ש.

פרשת ויגש

לד. ידבר נא עבדך דבר באזני אדוני, אמרו בב"ר אמר ר"י דבר אני מוציא מבפנים ומכניס דבר בנא (שר מצרים) ומכלה אתכם ע"כ, הכוונה דע כי סוד גלות שכינה שהיה הוא ללקוט הנצוצות הנדחים, וזה החילוק הוא בין העלאת הנצוצות על ידינו בכשרון מעשינו יום יום להעלותם על ידי השכינה כי על ידינו אינו לגמרי מה שאין כן על ידי

השכינה שמוציא את כולם כמו שנאמר ועברתי בארץ מצרים וכו' אני ה' ועל ידי כך וינצלו את מצרים כמצולה שאין בה דגים לפי שאז מקעקע כל הבירה כמ"ש במקום אחר.

והנה סוד שכינה נקראת דבר בסוד על פי שנים עדים יקום דב"ר, וכלפי זה אמר דב"ר אני מוציא מבפנים שעדיין היא מבפנים ולא בגלות מצרים בחוץ אני מוציא אותה לחוץ בשר שלכם והיא מכלה אתכם כמו שאמרו בסבא סוד הארון שהיה בפלשתים לרע להם עיין שם.

לה. אי נמי דידוע דשם הו"יה חתום בשם יהודה והדלי"ת הוא רמז למלכות בית דו"ד, וגם הד' רמז דאף על פי דכולו רחמים יש בו גם כן ד' דין סוד אדני שבדין כובש כל הגוים, וטעם היות הדלת דאד"ני דווקא ולא שאר אותיות, היינו לפי שאמרו בזוהר תרומה גבי חלונות דרקיע אמרו שם חלון ברקיע וכו' ביה נפיק כוכב אקרי י"ד (והוא י"ד משם אדנ"י) בדא מנצח יהודה לעממין הה"ד ידך בעורף אויבך וכו', והואיל דכבר יש יו"ד ביהודה לכן נתוסף לו ד' להיות בשמו י"ד ונמצא חסר אותיות נ"א משם אדנ"י, זהו שאמר ויגש אליו יהודה הגשה לפיוס תחילה רחמי אחר כך הגשה למלחמה דין שבכח שמו ביקש לנצחו.

וזהו ויגש אליו יהו"דה שהשם שבו רחמים ודין הגיש אליו, ולפי שיוסף לא ייירא ממנו כי יאמר הוי"ה בשמו כולו רחמים ואין בו דין לכבוש מלחמות על כן אמר לו דבר אני מוציא מבפנים כלומר הדין שבתוך שמי סוד י"ד אני מוציא ואכניס בתוך תיבת נ"א ויהיה שם אדנ"י כולו דין ואכלה אתכם. (א"ה, בספר לקט שמואל דרך בדרך זה).

פרשת ויחי

לו. בן פורת יוסף וכו', רז"ל בפסוק ואחר נגש יוסף ורחל וישתחוו אמר יוסף רשע זה עינו רמה שלא יתן עינו באמי וגבה קומתו וכסה אותה וזהו בן פורת יוסף, רמזו בחכמה מה שאמרו בפרשת תצא דחכמה נחית בצדיק לנטרא ליה וזהו שאמרו בתקונים תקון כ' ז"ל, במאי סתיר לה מיניה בנקודה דאיהי קוצא דאת ד' דאחד אח נטיר ד' דלא יתקרב לגבה אחר והאי נקודה איהי אות ברית דביה אשתלים אח לעשר וכו', והיינו כי יסוד עולה עד חכמה וכתר ובכח הזה משמר לרחל וזהו סוד בן פורת יוסף שהגביה קומתו עד חכמה לשמור לאמו.

ובכוונת הפסוק יראה, בן פורת יוסף בסוד ששמו פרה ורבה שנתוסף ה' על שמו ונקרא יהוסף, וכבר נודע כי הה' שנתוסף בו היא ה' רבבא עילאה אימא שהיא סוד ע' רבבא וממנה ידע ע' לשון, וכלפי זה רמז בכפל לומר עוד בן פורת עלי עי"ן סוד העי"ן רבבא

שממנה השיג כל המעלות, וזה רמז הפסוק הנמצא כזה איש אשר רוח אלהים בו בסוד ה' אלהים כנודע.

לז. גור אריה יהודה וכו', דע דבח' מלכים במלך השמיני הדר לא נאמר מיתה לפי שלא נשברה בסוד אחת מהנה לא נשברה אבל בדברי הימים נאמר גם בה מיתה והיינו על העילוף כשנפלו כל האורות עליה נתעלפה כמו אדם שנתעלף ונופל ולא יכול לקום כן נתבטלה כלי שלה, ועל כן יהודה מלכות אתה יודוך אחיך שראוי אתה למלוך שכן כולם לא נתקיימה מלכותם וימת וימלוך תחתיו אבל מלכות סוד יהודה נתקיימה, וזהו גור עתה אריה מקדם בתוהו כי מטרף בני עלית שלא נטרף כלי הדר כמו השאר, ואף דכתיב גם שם וימת על עילוף נאמר כרע רבץ כי לרוב האור שנפל עליה נתעלפה ואחר כך כשהעלה אותם א"א ברגליו והחזירן למעי דאימא נתקנה וזהו מ"י יקימנו על ידי מ"י נתקנו הכל בסוד מ"י כמוך בעל גבורות מי יעמוד כנודע.

לח. ועל פי זה תשכיל סוד מאמרם ז"ל, כל מה שברא הקדוש ברוך הוא בעולמו זכר ונקבה בראם ואף לויתן זכר ונקבה בראם ואלמלא נזקקין זה לזה היו מחריבין את העולם מה עשה הקדוש ברוך הוא סירס את הזכר והרג את הנקבה ומלחה לצדיקים לעתיד לבא, והכוונה דאף לויתן שהוא בסוד היסוד שהוא כולו זכר הוא עצמו גם כן כשנברא היה מיניה וביה עצמו זכר ונקבה ומשפיע ומקבל, ולמה עשה כן הוא יתברך, לזה אמר ואלמלא נזקקין זה לזה רוצה לומר אם היו נשארים ביחד כאשר הוא עתה ולא נתחלק היה לריבוי האור מחריבין את כל העולם כשנפלו על מלכות והיתה נשברת והיה חרבן בלתי תקון.

והמאציל צפה וראה שיתקיים מלכות כי על ידי כך יתוקן הכל כנודע, מה עשה הקדוש ברוך הוא סירס לזכר חלק העליון דכל סרוס הוא סוד סתימת האור וענין התחלק היסוד הוא עצמו סירוס ואחר כך הרג לנקבה חלק שני ובהתמעט אורם נתקיים הכל אחר כך כי כשנתחלק עלה תכף למעלה אור הראוי ליסוד אחר כך בעולם התקון כמו בכל הכלים ומאותם השברים שנשברו ומאור שבתוכם מלחו לצדיקים לעתיד לבא, כלומר אותם הנצוצות שנשארו בתוכם הם נמלחו על מנת להתקיים אחר כך ויהיו עולין בסוד מ"ן לצדיקים אחר התקון וזהו לעתיד לבא, וזהו והרג את התנין חלק היסוד שנקרא תנין הרובץ תוך יאור יסוד דמלכות הרג אז וזהו תקונם ומבואר דעל כן בח' מלכים וכו', עד כאן נמצא.

ציונים והערות לקונטרס רביעי

5) תקו"ז דף י"ט ע"ב ודף מ"א ע"א. 6) זוהר נח דף ס"ח ע"א. 7) זוהר משפטים דף ק"ח ע"א. 8) סנהדרין דף ק"ח ע"ב. 9) סנהדרין דף צ"א ע"ב. 10) סוכה דף ל"א ע"א. 11) זו"ח תקון א'. 12) פרקי דר"א פרק כ"ז. 13) זוהר שמות דף י"א ע"ב. 14) בראשית רבה פרשה מ"ח אות י"ב. 15) פרקי דר"א פרק ל"ו. 16) ירושלמי פסחים פ"י ה"א. 17) בראשית רבה פרשה ס"ג אות ב'. 18) ר"ה דף ט"ז ע"ב. 19) ב"ק דף צ"ב ע"א. 20) ב"ב דף ט"ז ע"ב. 21) ב"ב דף פ"ד ע"א. 22) שבת דף ע"ה ע"א. 23) תקו"ז דף ק' ע"א. 24) תקו"ז בתקונים שבסופו תקון ו'. 25) ילקו"ש ישעיה רמז תקי"ג. 26) ברכות דף ט' ע"ב. 27) בראשית רבה פרשה ס"ה אות י"ט. 28) זוהר וישלח דף קס"ח ע"א. 29) רות רבה פרשה ב' אות י"ב. 30) בראשית רבה פרשה ס"ח אות י'. 31) יומא דף ע"ז ע"א. 32) חולין דף צ"א ע"א. 33) פרקי דר"א פי"ג. 34) בראשית רבה פרשה פ"ד אות ז'.

קונטרס חמישי - תקון חצות - תקון הלילה - תקון היום

"סדר תקון חצות" שסידר הרב חמדת ימים ע"פ האר"י

{הערת המדפיסים, למען לא יחסר כל בספר הקדוש הזה, ראינו לנכון לצרף כאן סדרי תקונים שלא בא זכרם בכל מהדורות הספר חמדת ימים עד היום הזה, ועל אף שתקונים רבים שלח המחבר בתפוצות ישראל, מ"מ בחרנו בסדרי התקונים שאליהם ציין המחבר מפורשות בספרו כי הוא ייסדן וקראנום "קונטרס חמישי", והתקון הראשון הנדפס בכאן הוא "סדר תקון חצות" שייסד המחבר חמדת

ימים בעודו בצעירותו והביאו לערי אשכנז סביבות שנת ש"ע והדפיסו שם לראשונה בספר "סדר תקוני ק"ש ותקוני אשמורת" בשנת שע"ה על שמו של ר' יהודה הכהן אשכנזי, וסדר זה חיברו לראשונה מי שסידר את כתבי המהדו"ק של האר"י ומהרח"ו, הוא המקובל האלוקי ר' בנימין הלוי שייסדו ע"פ כתבי האריז"ל בצירוף תוספות רבות שלא בא זכרם בכתבי האר"י, כמו אמירת מקראי קדש שבאו בתוכו מלבד הקינות ונוסח התפלה שבסופו שאת כל אלו הוסיף ר' בנימין הלוי וציין בענוותנותו כי כן נהגו חסידי ארץ ישראל, וכפי הנראה הוא ייסדן כמו שניכר מהקינה דלהלן הפותחת ב"בורא עד אנה" ששם חתם שמו "בנימין" בראשי הבתים, ואכן לסדר זה ציין ר' בנימין הלוי בספרו חמ"י בפ"א משבת אות צ"ח כי הוא סידרו.

ואמנם יש להעיר כי בסדר הפסוקים דלהלן הוכנסו מעט תוספות על הנדפס בשנת שע"ה, לפי מה שסידר המחבר ביתר מהדורות התקון חצות שמסר באחרית ימיו לבעל השערי ציון ולתלמידו הרמ"ז וליתר חכמי איטליה.

להלן רשימת מהדורות התקון חצות שסידר המחבר לראשונה החל משנת ש"ס עד לאחרית ימיו, כאשר המשווה ביניהם יבחין בעליל כי אכן יצאו כולם מתח"י של מחבר אחד, וכיצד הוסיף בהן בכל מהדורה ומהדורה תוספת נופך יתר על קודמתה.

א. קינה ומקראי קודש לתיקון חצות שבסוף ספר "היכל ה'" דפוס ונציה שנת ש"ס.

ב. סדר תקון חצות השלם ע"פ האר"י עם תוספות רבות של פסוקים ומקראי קודש שהוסיף הרב"ל מדיליה, והדפיסו לראשונה בסו"ס "תקוני ק"ש על המטה ואשמורת" בעיר פראג בשנת שע"ה.

ג. "סדר תיקון חצות" דפוס קראקא שנת ת', וסדר זה זהה לחלוטין לנדפס בשנת שע"ה.

ד. תקון חצות הנדפס בסוף ספר "קיצור חובת הלבבות" בונציה שנת תט"ו עם חותמו של ר' בנימין הלוי.

ה. תקון חצות הנד' ב"זאת חוקת התורה" בונציה תי"ט.

ו. תקון חצות הנדפס ב"שערי ציון" בפראג שנת תכ"ב}.

הקדמה לסדר "תקון חצות"

הקדמה לתקון חצות המכונה "תקון אשמורת" שסידר ר' יהודה אשכנזי זצ"ל מכתבי הרב המחבר בתוספת נופך משלו

סדר ותיקון אשמורות הבקר על פי דרך הקבלה, ולקונן ולבכות במרירות על חורבן בית המקדש בית תפארתינו והר ציון ששמם, ועל מלכות בית דוד אשר אין לו לא נין ולא נכד, ועל חילול השם ומשך הגלות והצרות, עת לכל חפץ הוא בתחילת משמרה שניה של מלאכי מרום ולכל היותר חוק ולא יעבור חצות הלילה, אשר איזן וחיקר ותיקן הרב המקובל האלקי רעיא מהימנא משם רועה ישראל מארי מידות מארי דאורייתא שמו נודע בשערים שערי ציון ה"ה מקור מים חיים כמהר"ר יצחק לוריא אשכנזי ז"ל, וטובים שנים מן האחד תיקון האשמורות עם הק"ש הנזכר להיותם אחים ולא יתפרדו בסוד נעוץ תחלתו בסופו.

אמר המחבר התופר החובר חבר ביאור הק"ש הנזכר, אליכם אישים אקרא בקול גדול ולא יסף אשר עיניהם פקוחות על כל דרכי שבלי הדעת תורת ה' תמימה בתי הנפש, והמלחשים איש איש על דגלו אשר הריחו ביראת ה' חלוצים חושים בן ד"ן תצאו לכל אשר אקרא באמת ובתמים.

ידיע להוי לכל אשר נשמת רוח אלקים חיים באפם, ההולכים שחוח ולא בחיל ולא בכח להאיר להם את הדרך אשר ילכו בה על פי תיקון סדר האשמורת הלז כדי שימצאו מנוח ומרגוע לצרות צרורות בשמלותם וצרי למחלתם, כי זה כל אדם ועץ חיים למחזיקים

בה שישתוממו כל צדיקי וחסידי עמודי עולם לעת מוצא בבוקר בבוקר, יעירו ויעבירו מעיניהם שינה ויקומו לעבודת קונם בזריזות כגבור וכארי לראש האשמורות, דהיינו בתחילת משמרה שניה להיות סולם מוצב ארצה וראשה מגיע השמים זה לעומת זה כנגד משמרה שניה של מלאכי השרת הנקראים אבלי ציון והמעוררים מאז והלאה בכי ואנקה כאשר אבאר למטה, ומשמרה זאת כנגד מדת פחד יצחק כי ג' משמרות כנגד ג' רגלי המרכבה הם כאשר הארכתי בתיקון ק"ש למעלה, ומצד הקליפות כנגד כלבים צועקים ואז ח"ו יש שליטה להם מכל מקום ולכל בני ישראל לא יחרץ כ"לב לשונו, ואותם המתקדשים וקמים באותו העת מבטלים את כוחם, ולכל היותר חוק ולא יעבור חצות הלילה, ולשפוך שיחם לפני קל שוכן במעונו, וישימו אשם נפשם ולכוף כאגמון ראשם, ושק ואפר יציעו ומספד מר יביעו יריעו אף יצריחו בבכי בקינות ובתמרורים בדמעות שליש הן אראלים צעקו חוצה.

ואפילו ה' יתברך כב"יכול מעורר על זה ושאוג ישאג על נוהו ובועט כמה רקיעים ואומר אוי שחרבתי את ביתי כו' ואני קצפתי מעט והמה עזרו לרעה, מכל שכן בני אדם מאפר ועפר יסודם שיתאוננו על חטאת נעוריהם אשר עשו ואשמו אשם אשם לה', ועל חורבן בית תפארתינו והר ציון ששמם שועלים הילכו בו, ועל מלכות בית דוד אשר אין לו נין ולא נכד, ועל כולם חילול השם ומשך אורך הגלות והצרות עוד זה מדבר ומשבר זה בא, כי כל זה גרמה לנו פשעינו וחטאינו להיות לנו מסך מבדיל וחומת ברזל, על זה דווה לבינו על אלה חשכה עינינו וכל מחמודינו היו לחרפה ולבוז למשמע אוזן דאבה נפשינו.

והטיבו אשר דיברו חכמי הזוהר, הקב"ה נקרא קדוש וישראל נקראים קדושים וגם כן ירושלים נקרא קדוש כו' ועתה יבואו ישראל קדושים ויבכו על ירושלים עיר הקדש לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה ודי, וכן כתב הרא"ש בפרק קמא דברכות והביאו הטור בסימן א' שראוי לכל ירא שמים שיהא מיצר ודואג באותה שעה ולשפוך תחנונים על חורבן בית המקדש כו'.

והדבר מבואר בספר הזוהר פ' ויקהל ע' שמ"ג, בתחילת משמרה שניה אז מלאכי מרום אבלי ציון מתחילים לקונן ולעורר מספד ואבל וז"ל, משרייתא תניינא אתמנא בארבע שעתי אחרנין ולא אמרי שירתא בר תרי שעתא עד דמתפלג ליליא ועאל קודשא בריך הוא בגינתא דעדן ואילין אינון אבלי ציון אינון דבכו על חורבן בי מקדשא כו' ובשירותא דארבע שעתי אמצעיין פתחי ואמרי על נהרות בבל, וכן במדרש רות ממדרש הנעלם תנן, ג' משמרות הוי הלילה במשמרה ראשונה אינון מלאכים דאמרי שירתא בריש לילא כו' משמרה שניה תמן אינון ממנן אחרנין אקרו אבלי ציון כו', וכן במדרש הנעלם מזוהר

החדש דף ח', כד ישראל מצלין צלותיהון בלילה דהיינו ערבית נסיבית שירתא בתריהון כו'.

ועוד שם דף ל"ג, אר"י א"ר משקעה החמה עד שיראו שני כוכבים זמן תפלה האחרונה דהכי תנינן משיראו שני כוכבים הוא תחלה למשמרה ראשונה שבאים כת הראשונה של מלאכי השרת וממתינים להם לישראל עד אותה שעה ואז מתחילים לומר שירה וננעלו כל השערים כו', ונראה מתוך משמעות ספר הזוהר ומדרש הנעלם כי השירים של המלאכים הם מתחילים מתחילת המשמורת, ורמז לדבר קומי רוני בלילה לראש אשמורות, ויכול להיות גם כן שכל כת וכת ממשיכים בטוב טעם שיריהם כל משך זמן המשמרה, וכמעט שמובן בלשונו הרוצה לעמוד עליו.

לכן הזריז יקום לקיים עליו להיות מהמקדימים קודם קודם זכה בתחילת משמרה שניה כאמור ולהיות בחברה ובמשמרת מלאכי השרת אבלי ציון, אלו למטה ואלו למעלה בסוד בכה תבכה בלילה ואשרי לו ואשרי חלקו לזה ולבא, ואם לאו על כל פנים חוק ולא יעבור חצות הלילה כי משם והלאה אין קינה והספד לפניו ולא לפני מלאכי מרום אלא אדרבה חדוה ושמחה וששון על היהודים שהקב"ה משתעשע בגן עדן אז כמבואר בספר הזוהר בכמה מקומות אין מספר, ומצינו שהחכמים הראשונים לא היו סומכים על חכמתם וחסידותם שיקיצו בחצות והיו צריכים סיוע כמו ר"ע בפ' הרואה שהיה הולך בדרך והיה מוליך עמו תרנגול כו', ומכל שכן אנו הצריכים עזר וסיוע להתחכם ולעמוד בחצות הלילה חוק ולא יעבור.

ודברי ספרי הרשב"י ע"ה לפי הנראה חולקים על שיטת התלמוד פ"ק דברכות דהלכתא כשינויא וכסברא בתרייתא והיינו כולהו סוף משמורת קא חשיב כו', ועתה לעת כזאת אין לאל ידי לפרש דעת חכמי התלמוד ולהאריך בביאורם ובפלפולם כדי להעמיד שניהם להיותם אחים ולא יתפרדו, ואף גם לפרש כל ענין וענין מוצאו ומובאו מאיזה מקום בינה בספרי הרשב"י ומהתלמוד כי אין הזמן גורם כי הטלטול לא הניח מידה טובה, וכאשר יהיה לרצון אמרי פי יהודה ועוד לקרא ולהיות מיושב כיד ה' הטובה עלי אעשה כרצון איש ואיש ולפרש בביאור רחב, והנה אציג לפניך מהלך שבלי ספר אמרי נועם סדר תקון האשמורות כראוי וכהלכתה אל חוט השערה ולא יחטא **כאשר קבלתי פה אל פה מתלמידי הרב הנזכר אנשי השם לשם ולתהלה בארץ ומה שהם הוסיפו** ובביאור צו לצו קו לקו, והתקון הנזכר הוא במקום עולות ושלמים למלך מלכי המלכים מלך שהשלום שלו, ונזכה שיחזור על מכונו מעונו מקדשו מחמד עינינו, יראו עינינו וישמח לבינו ויגאלינו אמן.

{ הערה, יש לציין כי מש"כ כאן הרב המחבר דזמן אמירת הסדר הוא בתחילת משמרה שניה ולא בחצות הלילה הוא כדעת הרמ"ק, אך אין כן מנהג הרש"ש וכל יתר המקובלים שהיו מאחרין אותו עד לחצות, ואמנם כפי הנראה כי גם ר' בנימין הלוי שסידר לראשונה את סדר התקון חצות הנז' חזר בו אחר שהגיעו לידו יתר כתבי האר"י ומהרח"ו המקוריים בעת שסידרם מאוחר יותר סביבות שנת שפ"ה כפי שאכן ניכר מהסדר שמסר לבעל ה"שערי ציון" ולרמ"ז תלמידו בשנת תט"ז, והעד לכך שהרי במהדורת התקון חצות שהדפיס לראשונה בסדר תקוני ק"ש כינה את הסדר בשם "תקוני אשמורות" כיון שנמשך אחר הסוברים כי זמנו בתחילת משמרה שניה, ואילו לעת זקנותו כינהו "תקון וסדר לחצות", ובלי ספק שינה שמו משום רהיטת דברי האר"י המבוארים בספר הכוונות שסידר הרב המחבר בעצמו מכתבי האר"י ומהרח"ו, ואכן לא יפלא שנעדרו מהמחבר דברי האר"י בזה וכפי שניכר מסדר תקון הו"ר שגם אותו מסר הרב"ל לידי המלבה"ד של ספר "תקוני ק"ש ואשמורת" והדפיסו בחתימת הספר "תקוני שבת", והמעיין שם יבחין כי לא נזכר מאומה מסדר קריאת משנה תורה בליל הו"ר כ"א שציין לקריאת פסוקי מעשה בראשית ומשניות ומאמרי זוהר, וניכר בחוש כי בשנים מוקדמות אלו טרם הגיעו לרב"ל כתבי האר"י } .

סדר תקון חצות

אוֹדְךָ עַל כִּי נוֹרָאוֹת נִפְלֵיתִי נִפְלָאִים מַעֲשֶׂיךָ וְנַפְשִׁי יֹדַעַת מְאֹד. וְנָהָר יֹצֵא מֵעֵדֶן לְהַשְׁקוֹת אֶת הַגָּן וּמִשָּׁם יִפָּרֵד וְהָיָה לְאַרְבָּעָה רָאשִׁים. יְהוָה אֱלֹהֵי אַתָּה אֲרוֹמְמְךָ אוֹדֶה שִׁמְךָ כִּי עָשִׂיתָ פֶּלֶא עֵצוֹת מֵרָחוֹק אֱמוּנָה אָמֵן. לְדָוִד בָּרֲכִי נַפְשִׁי אֶת יְהוָה וְכָל קְרָבַי אֶת שֵׁם קָדְשׁוֹ. בָּרֲכִי נַפְשִׁי אֶת יְהוָה וְאַל תִּשְׁכְּחִי כָּל גְּמוּלָיו. הַסֹּלֵחַ לְכָל עֲוֹנֵכִי הָרֹפֵא לְכָל תַּחֲלֻאָיְכִי. הַגּוֹאֵל מִשַּׁחַת חַיַּיְכִי הַמְעַטְּרֵכִי חֶסֶד וְרַחֲמִים. הַמַּשְׂבִּיעַ בַּטּוֹב עֶדְיֵךְ תִּתְחַדֵּשׁ כַּנֶּשֶׁר נְעוּרָיְכִי. תְּפִלָּה לְדָוִד שִׁמְעָה יְהוָה צֶדֶק הַקְשִׁיבָה רִנָּתִי הַאֲזִינָה תְּפִלָּתִי בְּלֹא שִׂפְתֵי מִרְמָה. תְּפִלָּה לְדָוִד הַטֵּה יְהוָה אָזְנְךָ עֲנֵנִי כִּי עָנִי וְאֶבְיוֹן אָנִי. תְּפִלָּה לְמֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים אֲדֹנָי מָעוֹן אַתָּה הָיִיתָ לָנוּ בְּדֹר וָדֹר. תְּפִלָּה לְעָנִי כִּי יַעֲטֹף וְלִפְנֵי יְהוָה יִשְׁפֹּךְ שִׂיחוֹ. תְּפִלָּה לַחֲבַקּוּק הַנָּבִיא עַל שְׁגִינוֹת. יְהוָה שָׁמַעְתִּי שִׁמְעֲךָ יָרֵאתִי יְהוָה פָּעָלְךָ בְּקֶרֶב שָׁנִים חַיֵּיהוּ בְּקֶרֶב שָׁנִים תּוֹדִיעַ בְּרֹגֶז רַחֵם תִּזְכּוֹר. יְהוָה אֲדֹנָי חֵילִי וַיָּשֶׂם רַגְלַי כָּאַיָּלוֹת וְעַל בָּמוֹתַי יַדְרִכֵנִי לַמְנַצֵּחַ בִּנְגִינוֹתָי. צָמְאָה נַפְשִׁי לֵאלֹהִים לְאֵל חָי מָתַי אָבוֹא וְאֵרָאֶה פְּנֵי אֱלֹהִים. נַפְשִׁי אִוִּיתִיךְ בַּלַּיְלָה אַף רוּחִי בְקִרְבִּי אֲשַׁחֲרֶךָּ כִּי כַאֲשֶׁר מִשְׁפָּטֶיךָ לָאָרֶץ צֶדֶק לְמְדוּ יֹשְׁבֵי תֵבֵל. וְהָיָה לָךְ לְמַשִּׁיב נָפֶשׁ וּלְכַלְכֵּל אֶת שֵׂיבָתֵךְ כִּי כַלָּתֵךְ אֲשֶׁר אֲהֵבַתֶךָּ יָלְדַתּוּ אֲשֶׁר הִיא טוֹבָה לָךְ מִשִּׁבְעָה בָּנִים. הַטֵּה אֱלֹהַי אָזְנְךָ וּשְׁמַע פְּקַח עֵינֶיךָ וּרְאֵה שֹׁמְמֹתֵינוּ וְהָעִיר

אֲשֶׁר נִקְרָא שִׁמְךָ עָלֶיהָ כִּי לֹא עַל צְדָקֹתֵינוּ אֲנַחְנוּ מַפִּילִים תַּחֲנוּנֵינוּ לְפָנֶיךָ כִּי עַל רַחֲמֶיךָ הָרַבִּים. עַל מִשְׁכָּבִי בַּלֵּילוֹת בִּקַּשְׁתִּי אֵת שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי בִּקַּשְׁתִּיו וְלֹא מְצָאתִיו. אָקוּמָה נָא וַאֲסוֹבְבָה בָעִיר בַּשְׁוָקִים וּבָרְחֹבוֹת אֲבַקְשָׁה אֵת שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי בִּקַּשְׁתִּיו וְלֹא מְצָאתִיו. מְצָאוּנִי הַשֹּׁמְרִים הַסֹּבְבִים בָּעִיר אֵת שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי רְאִיתֶם. כִּמְעַט שֶׁעָבַרְתִּי מֵהֶם עַד שֶׁמָּצָאתִי אֵת שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי אֲחַזְתִּיו וְלֹא אַרְפֶּנּוּ עַד שֶׁהֲבֵיאתִיו אֶל בֵּית אִמִּי וְאֶל חֶדֶר הוֹרָתִי.

ואחר כך יתעטף שחורים מבית ומבחוץ וישב על הארץ לצד שלפני המזוזה וישים אפר מקלה על ראשו במקום הנחת תפילין, ויאמר ברייתא דפ"ק דברכות אמר ר' יצחק ג' משמרות כו', וכן מאמר תניא ר"י אומר פעם אחת כו', והכל כדי שיתעורר האדם וישים על לבו חורבן בית המקדש וגלות השכינה וגלותינו המר והנמהר, ואשרי לו ואשרי חלקו המקיימו, וכבר מבואר בפ"ב דמסכת דרך ארץ רבה, הנאנחים והנאנקים והמצפים לישועה והמתאבלים על ירושלים עליהם הכתוב אומר לשום לאבילי ציון לתת להם פאר תחת אפר כו'.

אמר רב יצחק בר שמואל משמיה דרב, ג' משמרות הוי הלילה ועל כל משמר ומשמר יושב הקב"ה ושואג כארי ואומר אוי שחרבתי את ביתי ושרפתי את היכלי והגליתי את בני לבין אומות העולם, תניא א"ר יוסי פעם אחת הייתי מהלך בדרך ונכנסתי לחורבה אחת מחורבות ירושלים להתפלל ובא אליהו זכור לטוב ושמר לי על הפתח והמתין לי עד שסיימתי תפלתי, לאחר שסיימתי תפלתי אמר לי שלום עליך רבי ואמרתי לו שלום עליך רבי ומורי, ואמר לי בני מפני מה נכנסת לחורבה זו אמרתי לו להתפלל, ואמר לי היה לך להתפלל בדרך ואמרתי לו מתיירא הייתי שמא יפסיקו בי עוברי דרכים, ואמר לי היה לך להתפלל תפלה קצרה, באותה שעה למדתי ממנו שלשה דברים למדתי שאין נכנסין לחורבה ולמדתי שמתפללין בדרך ולמדתי שהמתפלל בדרך מתפלל תפלה קצרה, ואמר לי בני מה קול שמעת בחורבה זו, ואמרתי לו שמעתי בת קול שמנהמת כיונה ואומרת אוי לבנים שבעונותיהם החרבתי את ביתי ושרפתי את היכלי והגליתים לבין האומות, ואמר לי חייך וחיי ראשך לא שעה זו בלבד אומרת כך אלא בכל יום ויום שלש פעמים אומרת כך, ולא זו בלבד אלא בשעה שישראל נכנסין לבתי כנסיות ולבתי מדרשות ועונין יהא שמיה רבא מברך הקב"ה מנענע ראשו ואומר אשרי המלך שמקלסין אותו בביתו כך, מה לו לאב שהגלה את בניו ואוי להם לבנים שגלו מעל שולחן אביהם. ויאמר אחר כך בדמעות שליש כמי שמתו מוטל לפניו

מִזְמוֹר לְאָסָף אֱלֹהִים בָּאוּ גוֹיִם בְּנַחֲלָתֶךָ טִמְּאוּ אֶת הֵיכַל קָדְשֶׁךָ שָׂמוּ אֶת יְרוּשָׁלַיִם לְעִיִּים. נָתְנוּ אֶת נִבְלַת עֲבָדֶיךָ מַאֲכָל לְעוֹף הַשָּׁמַיִם בְּשַׂר חֲסִידֶיךָ לְחַיְתוֹ אָרֶץ. שָׁפְכוּ דָמָם כַּמַּיִם סְבִיבוֹת יְרוּשָׁלַיִם וְאֵין קוֹבֵר. הָיִינוּ חֶרְפָּה לִשְׁכֵנֵינוּ לַעַג וָקֶלֶס לִסְבִיבוֹתֵינוּ. עַד מָה יְהוָה תֶּאֱנַף לָנֶצַח תִּבְעַר כְּמוֹ אֵשׁ קִנְאָתֶךָ. שְׁפֹךְ חֲמָתְךָ אֶל הַגּוֹיִם אֲשֶׁר לֹא יְדָעוּךָ וְעַל מַמְלָכוֹת אֲשֶׁר בְּשִׁמְךָ לֹא קָרָאוּ. כִּי אָכַל אֶת יַעֲקֹב וְאֶת נָוֵהוּ הֵשַׁמּוּ. אַל תִּזְכָּר לָנוּ עֲוֹנֹת רִאשֹׁנִים מַהֵר יְקַדְּמוּנוּ רַחֲמֶיךָ כִּי דַלּוֹנוּ מְאֹד. עָזְרֵנוּ אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ עַל דְּבַר כְּבוֹד שְׁמֶךָ וְהַצִּילֵנוּ וְכַפֵּר עַל חַטֹּאתֵינוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ. לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם אַיֵּה אֱלֹהֵיהֶם יִוָּדַע בַּגּוֹיִם לְעֵינֵינוּ נְקִמַת דַּם עֲבָדֶיךָ הַשָּׁפוּךְ. תָּבוֹא לְפָנֶיךָ אֲנָקַת אָסִיר כְּגֹדֶל זְרוֹעֲךָ הוֹתֵר בְּנֵי תְמוּתָה. וְהָשֵׁב לִשְׁכֵנֵינוּ שִׁבְעָתַיִם אֶל חֵיקָם חֶרְפָּתָם אֲשֶׁר חֵרְפוּךָ אֲדֹנָי. וַאֲנַחְנוּ עַמְּךָ וְצֹאן מַרְעִיתֶךָ נוֹדֶה לְךָ לְעוֹלָם לְדֹר וָדֹר נְסַפֵּר תְּהִלָּתֶךָ.

ומיד מתעוררים י"ג מכילתין דרחמי שמתעוררים למעלה כנגד י"ג פסוקים שבמזמור, ואחר כך אומרים קינה זו.

קינה הובאה מירושלים תוב"ב

(לשון זו נדפסה בראש הקינה שבסדר תקון חצות שמסר המחבר למייסד ה"שערי ציון")

עד מתי ה'. יום זה לעומתיך. במר תיליל עדותיך. על בית תפלתך. אשר שרפו צריך. והרגו בני בריתך. אלהים באו גוים בנחלתך.

עד מתי ה'. תשכח שאון קמיך. ושממות היכלך. ותפוצות לאומיך. הלחוצים עליך. ההרוגים על שמך. עד מתי עשנת בתפלת עמך. אשר יהגו לפניך. על חורבן ביתך. אלהים באו גוים בנחלתך.

עד מתי ה'. גוי עריץ יעוזו. אשר אכל את יעקב. ובכל עת יבוזו. אני אדרוש את שלומם. והם ימרטו ויגוזו. בחרפה הכו לחיי. בשפתי שוא נלוזו. עד מתי ה' רשעים יעלוזו. עד אן יצעק בשביה. עבדך בן אמתך. אלהים באו גוים בנחלתך.

עד מתי ה'. אשכבה בין שפתים. ובין תנור וכירים. יכהו לי עינים. לוהטים לי ישאפו ערב ובוקר וצהרים. עד מתי אשתומם על חורבן פעמים. עד מתי לא תרחם את ירושלים. עד מתי יהגה בצר שאר צאן מרעיתך. אלהים באו גוים בנחלתך.

עַל נַהֲרוֹת בָּבֶל שָׁם יָשַׁבְנוּ גַּם בָּכִינוּ בְּזָכְרֵנוּ אֶת צִיּוֹן. עַל עֲרָבִים בְּתוֹכָהּ תָּלִינוּ כִּנֹּרוֹתֵינוּ. כִּי שָׁם שְׁאֵלוּנוּ שׁוֹבֵינוּ דִּבְרֵי שִׁיר וְתוֹלָלֵינוּ שִׂמְחָה שִׁירוּ לָנוּ מִשִּׁיר צִיּוֹן. אֵיךְ נָשִׁיר אֶת שִׁיר יְהוָה עַל אַדְמַת נֵכָר. אִם אֶשְׁכָּחֵךְ יְרוּשָׁלַיִם תִּשְׁכַּח יְמִינִי. תִּדְבַּק לְשׁוֹנִי לְחִכִּי אִם לֹא אֶזְכְּרֵכִי אִם לֹא אַעֲלֶה אֶת יְרוּשָׁלַיִם עַל רֹאשׁ שִׂמְחָתִי. זְכֹר יְהוָה לִבְנֵי אֱדוֹם אֵת יוֹם

יְרוּשָׁלַיִם הָאֹמְרִים עָרוּ עָרוּ עַד הַיְסוֹד בָּהּ. בַּת בָּבֶל הַשְּׁדוּדָה אַשְׁרֵי שֶׁיְּשַׁלֶּם לָךְ אֶת גְּמוּלֵךְ שֶׁגָּמַלְתְּ לָנוּ. אַשְׁרֵי שֶׁיֹּאחֵז וְנִפֵּץ אֶת עֹלָלַיִךְ אֶל הַסָּלַע.

יש אומרים קינה זו על "שריפת התורה"

על היכלי אבכה יומם ולילה. ולתפארת ציון עיר ההוללה.

(לשון זו נדפסה בראש הקינה שבספר "זאת חקת התורה")

בית תפארתי שמו אויב לשמה. הושיבני בידי נביות ושמה. על זאת אבכה תמיד בקול יללה. ולתפארת ציון עיר ההוללה.

ספדי תורה כי חוללה תפארתך. נפלה נזרך מיום שחרב ביתך. ושאי קינה על אהליבה ואהלה. ולתפארת ציון עיר ההוללה.

בכי תמיד על חורבן פעמים. ארץ צבי צבי ירושלים. ועל עמה אשר הלכו בגולה. ולתפארת ציון עיר ההוללה.

חזקו עמי. מהר אבנה דבירכם. נקם אלביש ואשיב את שבותכם. תוך היכלי אשכון כבתחילה. ומציון תצא תורה ותהלה. ולתפארת ציון עיר ההוללה.

ככתוב כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים. אל הביטה וראה בשערי ציון וביגון ירושלים את העיר החרבה והבזויה והשוממה אשר היא יושבת וראשה חפוי כאשה עקרה שלא ילדה ויבלעוה לגיונים וירשוה עובדי פסילים ויטילו את עמך ישראל לחרב ויהרגו בזדון חסידי עליון, על כן ציון במרר תבכה וירושלים תתן קולה, לבי לבי על חלליהם מעי מעי על הרוגיהם כי אתה ה' באש הצתה ובאש אתה עתיד לבנותה ככתוב ואני אהיה לה חומת אש סביב ולכבוד אהיה בתוכה.

קצת חסידים נהגו לומר כאן קינה זו על "חורבן הבית"

(לשון זו נדפסה בראש הקינה שבספר "זאת חוקת התורה", ובספר תקוני ק"ש נכתב עליה בזה"ל, "מצאתי קצת אומרים קינה זו גם כן" ע"כ, וראשי הבתים של קינה זו ייסדם המחבר משם אדנות)

בהיכלך שמיר ושית. הנה זאת תורת הבית. בהיכלך כו'.

א יכה נחרב האולם. ונהרס יסוד עולם. וחלו כוכבים והלם. ובא אשר לו הבית. בהיכלך כו'.

ד ירת קודש אשר בנית. להנחיל לעם זו קנית. אוי כי לאויבים צוית. יבואו ופינו את הבית.

בהיכלך כו'.

נ חשכו כל מאוריה. סוגרו כל שעריה. עד כי אמרו כל רואיה. כנגע נראה לי בבית.

בהיכלך כו'.

י הוה שוב מחרון אפך וחמתך. וזכור דבר נבואתך. לבשר נא לעדתך. גדול יהיה כבוד הבית. לבשר נא כו'.

יש אומרים קינה זו על "גלות השכינה"

(לשון זו נכתבה בראש קינה זו שצירף המחבר לראשונה ל"סדר תקון חצות" שבס' "זאת חוקת התורה", וכפי הנראה חיברה מייסד התקון חצות הוא המקובל האלקי ר' בנימין הלוי ששמו נמצא רמוז בראשי הבתים של הקינה)

ב ורא עד אנה. יונתך במצודה. תוך פח המוקש עניה ומרודה. ובלי בניה יושבת וגלמודה. צועקת אבי.

נ עה גם נדה. מקנה היונה. ולקרח וחרב יום ולילה חונה. היא מתחרדת מחרב היונה. משיני לביא.

י ה עת עזבת אותה ביד טורף. אכל הצואר ומלק העורף. עברו השנים גם קיץ גם חורף. נשאתי עול אויבי.

מ י יתן אליה אבר כנשרים. לעוף בגבעות ולדלג בהרים. לבא עם דודה אל תוך החדרים. אז אשכח עצבי.

י ועצים עליה עצות היא אנושה. זרים העובדים לילוד אשה. כי אין להם בושה. גדול מכאובי.

נ חם על לבה אל שוכן במרומים. דבר נחמה על לב העגומים. קבץ נדחים פזורים בעמים. וגואל תביא.

עוּרָה לָמָּה תִישַׁן אֲדֹנָי הָקִיצָה אַל תִּזְנַח לָנֶצַח. זְכֹר יְהוָה מֶה הָיָה לָנוּ הַבִּיטָה וּרְאֵה אֶת חֶרְפָּתֵנוּ. נַחֲלָתֵנוּ נֶהֶפְכָה לְזָרִים בָּתֵּינוּ לְנָכְרִים. יְתוֹמִים הָיִינוּ וְאֵין אָב אִמּוֹתֵינוּ כְּאַלְמָנוֹת. מֵימֵינוּ בְּכֶסֶף שָׁתִינוּ עֵצֵינוּ בִּמְחִיר יָבֹאוּ. עַל צַוָּארֵנוּ נִרְדָּפְנוּ יָגַעְנוּ וְלֹא הוּנַח לָנוּ. מִצְרַיִם נָתַנּוּ יָד אַשּׁוּר לִשְׂבֹּעַ לָחֶם. אֲבוֹתֵינוּ חָטְאוּ וְאֵינָם וַאֲנַחְנוּ עֲוֹנֹתֵיהֶם סָבָלְנוּ. עֲבָדִים מָשְׁלוּ בָנוּ פּוֹרֵק אֵין מִיָּדָם. בְּנַפְשֵׁנוּ נָבִיא לַחְמֵנוּ מִפְּנֵי חֶרֶב הַמִּדְבָּר. עוֹרֵנוּ כְּתַנּוּר נִכְמָרוּ מִפְּנֵי זַלְעָפוֹת רָעָב. נָשִׁים בְּצִיּוֹן עִנּוּ בְּתֻלֹת בְּעָרֵי יְהוּדָה. שָׂרִים בְּיָדָם נִתְלוּ פְּנֵי זְקֵנִים לֹא נֶהְדָּרוּ. בַּחוּרִים טָחוֹן נָשָׂאוּ וּנְעָרִים בָּעֵץ כָּשָׁלוּ. זְקֵנִים מִשַּׁעַר שָׁבָתוּ בַּחוּרִים מִנְּגִינָתָם. שָׁבַת מְשׂוֹשׂ לִבֵּנוּ נֶהְפַּךְ לְאֵבֶל מְחֹלֵנוּ. נָפְלָה עֲטֶרֶת רֹאשֵׁנוּ אוֹי נָא לָנוּ כִּי חָטָאנוּ. עַל זֶה הָיָה דָוֶה לִבֵּנוּ עַל אֵלֶּה חָשְׁכוּ עֵינֵינוּ. עַל הַר צִיּוֹן שֶׁשָּׁמֵם שׁוּעָלִים הָלְכוּ בוֹ. אַתָּה יְהוָה לְעוֹלָם תֵּשֵׁב כִּסְאֲךָ לְדֹר וָדוֹר. לָמָּה לָנֶצַח תִּשְׁכָּחֵנוּ תַּעַזְבֵנוּ לְאֹרֶךְ יָמִים. הֲשִׁיבֵנוּ יְהוָה אֵלֶיךָ וְנָשׁוּבָה

חַדֵּשׁ יָמֵינוּ כְּקֶדֶם. כִּי אִם מָאֹס מְאַסְתָּנוּ קָצַפְתָּ עָלֵינוּ עַד מְאֹד. הֲשִׁיבֵנוּ יְהוָה אֵלֶיךָ וְנָשׁוּבָה חַדֵּשׁ יָמֵינוּ כְּקֶדֶם.

ואחר כך יקרא אלו הפסוקים שמורים קינה ג"כ

הַבֵּט מִשָּׁמַיִם וּרְאֵה מְזִבֶּל קָדְשֶׁךָ וְתִפְאַרְתֶּךָ אַיֵּה קִנְאָתְךָ וּגְבוּרֹתֶךָ הֲמוֹן מֵעֶיךָ וְרַחֲמֶיךָ אֵלַי הִתְאַפָּקוּ. כִּי אַתָּה אָבִינוּ כִּי אַבְרָהָם לֹא יְדָעָנוּ וְיִשְׂרָאֵל לֹא יַכִּירֵנוּ אַתָּה יְהוָה אָבִינוּ גֹּאֲלֵנוּ מֵעוֹלָם שְׁמֶךָ. לָמָּה תַתְעֵנוּ יְהוָה מִדְּרָכֶיךָ תַּקְשִׁיחַ לִבֵּנוּ מִיִּרְאָתֶךָ שׁוּב לְמַעַן עֲבָדֶיךָ שִׁבְטֵי נַחֲלָתֶךָ. לַמִּצְעָר יָרְשׁוּ עַם קָדְשֶׁךָ צָרֵינוּ בּוֹסְסוּ מִקְדָּשֶׁךָ. וְעַתָּה יְהוָה אָבִינוּ אָתָּה אֲנַחְנוּ הַחֹמֶר וְאַתָּה יֹצְרֵנוּ וּמַעֲשֵׂה יָדְךָ כֻּלָּנוּ. אַל תִּקְצֹף יְהוָה עַד מְאֹד וְאַל לָעַד תִּזְכֹּר עָוֹן הֵן הַבֵּט נָא עַמְּךָ כֻלָּנוּ. עָרֵי קָדְשְׁךָ הָיוּ מִדְבָּר צִיּוֹן מִדְבָּר הָיְתָה יְרוּשָׁלַיִם שְׁמָמָה. בֵּית קָדְשֵׁנוּ וְתִפְאַרְתֵּנוּ אֲשֶׁר הִלְלוּךָ אֲבוֹתֵינוּ הָיָה לִשְׂרֵפַת אֵשׁ וְכָל מַחֲמַדֵּינוּ הָיָה לְחָרְבָּה. הַעַל אֵלֶּה תִתְאַפַּק יְהוָה תֶּחֱשֶׁה וּתְעַנֵּנוּ עַד מְאֹד. כֹּה אָמַר יְהוָה קוֹל בְּרָמָה נִשְׁמָע נְהִי בְּכִי תַמְרוּרִים רָחֵל מְבַכָּה עַל בָּנֶיהָ מֵאֲנָה לְהִנָּחֵם עַל בָּנֶיהָ כִּי אֵינָנּוּ. יְהוָה מִמָּרוֹם יִשְׁאָג וּמִמְּעוֹן קָדְשׁוֹ יִתֵּן קוֹלוֹ שָׁאֹג יִשְׁאַג עַל נָוֵהוּ. וַיִּקְרָא אֲדֹנָי יְהוִה צְבָאוֹת בַּיּוֹם הַהוּא לִבְכִי וּלְמִסְפֵּד וּלְקָרְחָה וְלַחֲגֹר שָׂק. עַל אֵלֶּה אֲנִי בוֹכִיָּה עֵינִי עֵינִי יֹרְדָה מַיִם כִּי רָחַק מִמֶּנִּי מְנַחֵם מֵשִׁיב נַפְשִׁי הָיוּ בָנַי שׁוֹמֵמִים כִּי גָבַר אוֹיֵב. עַל שֶׁבֶר בַּת עַמִּי הָשְׁבַּרְתִּי קָדַרְתִּי שַׁמָּה הֶחֱזִקַתְנִי. מִי יִתֵּן רֹאשִׁי מַיִם וְעֵינִי מְקוֹר דִּמְעָה וְאֶבְכֶּה יוֹמָם וָלַיְלָה אֵת חַלְלֵי בַת עַמִּי. אַלְבִּישׁ שָׁמַיִם קַדְרוּת וְשַׂק אָשִׂים כְּסוּתָם. הֵן אָרְאֶלֶם צָעֲקוּ חֻצָה מַלְאֲכֵי שָׁלוֹם מַר יִבְכָיוּן.

פסוקי נחמה

נַחֲמוּ נַחֲמוּ עַמִּי יֹאמַר אֱלֹהֵיכֶם. דַּבְּרוּ עַל לֵב יְרוּשָׁלַיִם וְקִרְאוּ אֵלֶיהָ כִּי מָלְאָה צְבָאָהּ כִּי נִרְצָה עֲוֹנָהּ כִּי לָקְחָה מִיַּד יְהוָה כִּפְלַיִם בְּכָל חַטֹּאתֶיהָ.

עורה נא ימינך רמה. ולזעומה קרא נוחמה. יאמר לדלה עגומה. עניה סוערה נוחמה.

עורה נא ימינך האל. ופדה ברחמיך ישראל. ויאמר לעם דל השואל. ובא לציון גואל.

עורה נא חשוף זרועך. וגלה נא קץ ישעך. ויאמר לשה נאלמה. עניה סוערה גלמודה.

עורה נא ימינך עליון. ובנה ברחמים עיר ציון. ויאמר לעם דל ואביון. כי ניחם ה' ציון.

כְּדָכְתִיב כִּי נִחַם יְהוָה צִיּוֹן נִחַם כָּל חָרְבֹתֶיהָ וַיָּשֶׂם מִדְבָּרָהּ כְּעֵדֶן וְעַרְבָתָהּ כְּגַן יְהוָה שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה יִמָּצֵא בָהּ תּוֹדָה וְקוֹל זִמְרָה. כִּי רָצוּ עֲבָדֶיךָ אֶת אֲבָנֶיהָ וְאֶת עֲפָרָהּ יְחֹנֵנוּ. בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם יְהוָה נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל יְכַנֵּס. עַל חוֹמֹתַיִךְ יְרוּשָׁלַיִם הִפְקַדְתִּי שֹׁמְרִים כָּל הַיּוֹם וְכָל הַלַּיְלָה תָּמִיד לֹא יֶחֱשׁוּ הַמַּזְכִּרִים אֶת יְהוָה אַל דֳּמִי לָכֶם. וְאַל תִּתְּנוּ דֳמִי לוֹ עַד יְכוֹנֵן וְעַד יָשִׂים אֶת יְרוּשָׁלַיִם תְּהִלָּה בָּאָרֶץ. נִשְׁבַּע יְהוָה בִּימִינוֹ וּבִזְרוֹעַ עֻזּוֹ אִם אֶתֵּן אֶת דְּגָנֵךְ עוֹד מַאֲכָל לְאֹיְבַיִךְ וְאִם יִשְׁתּוּ בְנֵי נֵכָר תִּירוֹשֵׁךְ אֲשֶׁר יָגַעַתְּ בּוֹ. כִּי מְאַסָּפָיו יֹאכְלֵהוּ וְהִלְלוּ

אֶת יְהוָה וּמְקַבְּצָיו יִשְׁתַּחֲווּ בְּחַצְרוֹת קָדְשִׁי. לְשׁוֹם לַאֲבֵלֵי צִיּוֹן לָתֵת לָהֶם פְּאֵר תַּחַת אֵפֶר שֶׁמֶן שָׂשׂוֹן תַּחַת אֵבֶל מַעֲטֵה תְהִלָּה תַּחַת רוּחַ כֵּהָה וְקֹרָא לָהֶם אֵילֵי הַצֶּדֶק מַטַּע יְהוָה לְהִתְפָּאֵר. וּבָנוּ חָרְבוֹת עוֹלָם שֹׁמְמוֹת רִאשֹׁנִים יְקוֹמֵמוּ וְחִדְּשׁוּ עָרֵי חׇרֶב שֹׁמְמוֹת דּוֹר וָדוֹר. וְעָמְדוּ זָרִים וְרָעוּ צֹאנְכֶם וּבְנֵי נֵכָר אִכָּרֵיכֶם וְכֹרְמֵיכֶם. וְאַתֶּם כֹּהֲנֵי יְהוָה תִּקָּרְאוּ מְשָׁרְתֵי אֱלֹהֵינוּ יֵאָמֵר לָכֶם חֵיל גּוֹיִם תֹּאכֵלוּ וּבִכְבוֹדָם תִּתְיַמָּרוּ. תַּחַת בָּשְׁתְּכֶם מִשְׁנֶה וּכְלִמָּה יָרֹנּוּ חֶלְקָם לָכֵן בְּאַרְצָם מִשְׁנֶה יִירָשׁוּ שִׂמְחַת עוֹלָם תִּהְיֶה לָהֶם. כִּי אֲנִי יְהוָה אֹהֵב מִשְׁפָּט שֹׂנֵא גָזֵל בְּעוֹלָה וְנָתַתִּי פְּעֻלָּתָם בֶּאֱמֶת וּבְרִית עוֹלָם אֶכְרוֹת לָהֶם. וְנוֹדַע בַּגּוֹיִם זַרְעָם וְצֶאֱצָאֵיהֶם בְּתוֹךְ הָעַמִּים כָּל רֹאֵיהֶם יַכִּירוּם כִּי הֵם זֶרַע בֵּרַךְ יְהוָה. הֲמָאֹס מָאַסְתָּ אֶת יְהוּדָה אִם בְּצִיּוֹן גָּעָלָה נַפְשֶׁךָ מַדּוּעַ הִכִּיתָנוּ וְאֵין לָנוּ מַרְפֵּא קִוִּה לְשָׁלוֹם וְאֵין טוֹב וּלְעֵת מַרְפֵּא וְהִנֵּה בְעָתָה. יַדַּעְנוּ יְהוָה רִשְׁעֵנוּ עֲוֹן אֲבוֹתֵינוּ כִּי חָטָאנוּ לָךְ. אַל תִּנְאַץ לְמַעַן שִׁמְךָ אַל תְּנַבֵּל כִּסֵּא כְבוֹדֶךָ זְכֹר אַל תָּפֵר בְּרִיתְךָ אִתָּנוּ. הֲיֵשׁ בְּהַבְלֵי הַגּוֹיִם מַגְשִׁמִים וְאִם הַשָּׁמַיִם יִתְּנוּ רְבִבִים הֲלֹא אַתָּה הוּא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וּנְקַוֶּה לָךְ כִּי אַתָּה עָשִׂיתָ אֶת כָּל אֵלֶּה. שִׂישׂוּ וְשִׂמְחִי בַּת אֱדוֹם יוֹשֶׁבֶת בְּאֶרֶץ עוּץ גַּם עָלַיִךְ תַּעֲבָר כּוֹס תִּשְׁכְּרִי וְתִתְעָרִי. תַּם עֲוֹנֵךְ בַּת צִיּוֹן לֹא יוֹסִיף לְהַגְלוֹתֵךְ פָּקַד עֲוֹנֵךְ בַּת אֱדוֹם גָּלְתָה עַל חַטֹּאתַיִךְ. וּפְדוּיֵי יְהוָה יְשֻׁבוּן וּבָאוּ צִיּוֹן בְּרִנָּה וְשִׂמְחַת עוֹלָם עַל רֹאשָׁם שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה יַשִּׂיגוּ וְנָסוּ יָגוֹן וַאֲנָחָה. הִתְנַעֲרִי מֵעָפָר קוּמִי שְׁבִי יְרוּשָׁלִַם הִתְפַּתְּחִי מוֹסְרֵי צַוָּארֵךְ שְׁבִיָּה בַּת צִיּוֹן. פִּצְחוּ רַנְּנוּ יַחְדָּו חָרְבוֹת יְרוּשָׁלִַם כִּי נִחַם יְהוָה עַמּוֹ גָּאַל יְרוּשָׁלִָם. כְּאִישׁ אֲשֶׁר אִמּוֹ תְנַחֲמֶנּוּ כֵּן אָנֹכִי אֲנַחֶמְכֶם וּבִירוּשָׁלִַם תְּנֻחָמוּ.

עד אנה בכיה בציון ומספד בירושלים תרחם ציון ותבנה חומות ירושלים, ככתוב אתה תקום תרחם ציון כי עת לחננה כי בא מועד, תרחם ציון כאשר אמרת ותכוננה כאשר דברת, תמהר ישועה ותחיש גאולה ותשוב לירושלים ברחמיך הרבים, ככתוב על יד נביאיך לכן כה אמר ה' ושבתי לירושלים ברחמים רבים ביתי יבנה בה נאם ה' צבאות וקו ינטה על ירושלים, ונאמר עוד קרא לאמר כה אמר ה' צבאות עוד תפוצנה ערי מטוב וניחם ה' עוד את ציון ובחר עוד בירושלים, ונאמר כי ניחם ה' ציון ניחם כל חרבותיה וישם מדברה כעדן וערבתה כגן ה' ששון ושמחה ימצא בה תודה וקול זמרה.

מי אֵל כָּמוֹךָ נֹשֵׂא עָוֹן וְעֹבֵר עַל פֶּשַׁע לִשְׁאֵרִית נַחֲלָתוֹ לֹא הֶחֱזִיק לָעַד אַפּוֹ כִּי חָפֵץ חֶסֶד הוּא. יָשׁוּב יְרַחֲמֵנוּ יִכְבֹּשׁ עֲוֹנֹתֵינוּ וְתַשְׁלִיךְ בִּמְצֻלוֹת יָם כָּל חַטֹּאותָם. תִּתֵּן אֱמֶת לְיַעֲקֹב חֶסֶד לְאַבְרָהָם אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבוֹתֵינוּ מִימֵי קֶדֶם.

רבונו של עולם מאמין אני באמונה שלימה בנחמת ציון וירושלים עיר קדשך, ואתה אלהינו ברחמיך ינחמנו מאבלנו ויגאלנו בקרוב ויתחדש מלכותך עלינו במהרה בימינו אמן סלה.

(וזהו אחד מן הדברים ששואלים צפית לישועה.)
ואחר כך אומרים אלו הששה מזמורים זה אחר זה וסימנם כאייל"ה, כ'איל תערוג (סי' מ"ב), שפטני א'להים (סי' מ"ג), י'ענך ה' (סי' כ'), אלהים י'חננו (סי' ס"ז), ל'דוד מזמור (סי' כ"ד), ה'ללויה אודה (סי' קי"א).
לַמְנַצֵּחַ מַשְׂכִּיל לִבְנֵי קֹרַח. כְּאַיָּל תַּעֲרֹג עַל אֲפִיקֵי מָיִם כֵּן נַפְשִׁי תַעֲרֹג אֵלֶיךָ אֱלֹהִים. צָמְאָה נַפְשִׁי לֵאלֹהִים לְאֵל חָי מָתַי אָבוֹא וְאֵרָאֶה פְּנֵי אֱלֹהִים. הָיְתָה לִּי דִמְעָתִי לֶחֶם יוֹמָם וָלָיְלָה בֶּאֱמֹר אֵלַי כָּל הַיּוֹם אַיֵּה אֱלֹהֶיךָ. אֵלֶּה אֶזְכְּרָה וְאֶשְׁפְּכָה עָלַי נַפְשִׁי כִּי אֶעֱבֹר בַּסָּךְ אֶדַּדֵּם עַד בֵּית אֱלֹהִים בְּקוֹל רִנָּה וְתוֹדָה הָמוֹן חוֹגֵג. מַה תִּשְׁתּוֹחֲחִי נַפְשִׁי וַתֶּהֱמִי עָלָי הוֹחִילִי לֵאלֹהִים כִּי עוֹד אוֹדֶנּוּ יְשׁוּעוֹת פָּנָיו. אֱלֹהַי עָלַי נַפְשִׁי תִשְׁתּוֹחָח עַל כֵּן אֶזְכָּרְךָ מֵאֶרֶץ יַרְדֵּן וְחֶרְמוֹנִים מֵהַר מִצְעָר. תְּהוֹם אֶל תְּהוֹם קוֹרֵא לְקוֹל צִנּוֹרֶיךָ כָּל מִשְׁבָּרֶיךָ וְגַלֶּיךָ עָלַי עָבָרוּ. יוֹמָם יְצַוֶּה יְהוָה חַסְדּוֹ וּבַלַּיְלָה שִׁירוֹ עִמִּי תְּפִלָּה לְאֵל חַיָּי. אוֹמְרָה לְאֵל סַלְעִי לָמָּה שְׁכַחְתָּנִי לָמָּה קֹדֵר אֵלֵךְ בְּלַחַץ אוֹיֵב. בְּרֶצַח בְּעַצְמוֹתַי חֵרְפוּנִי צוֹרְרָי בְּאָמְרָם אֵלַי כָּל הַיּוֹם אַיֵּה אֱלֹהֶיךָ. מַה תִּשְׁתּוֹחֲחִי נַפְשִׁי וּמַה תֶּהֱמִי עָלָי הוֹחִילִי לֵאלֹהִים כִּי עוֹד אוֹדֶנּוּ יְשׁוּעֹת פָּנַי וֵאלֹהָי.
שָׁפְטֵנִי אֱלֹהִים וְרִיבָה רִיבִי מִגּוֹי לֹא חָסִיד מֵאִישׁ מִרְמָה וְעַוְלָה תְפַלְּטֵנִי. כִּי אַתָּה אֱלֹהֵי מָעוּזִּי לָמָּה זְנַחְתָּנִי לָמָּה קֹדֵר אֶתְהַלֵּךְ בְּלַחַץ אוֹיֵב. שְׁלַח אוֹרְךָ וַאֲמִתְּךָ הֵמָּה יַנְחוּנִי יְבִיאוּנִי אֶל הַר קָדְשְׁךָ וְאֶל מִשְׁכְּנוֹתֶיךָ. וְאָבוֹאָה אֶל מִזְבַּח אֱלֹהִים אֶל אֵל שִׂמְחַת גִּילִי וְאוֹדְךָ בְכִנּוֹר אֱלֹהִים אֱלֹהָי. מַה תִּשְׁתּוֹחֲחִי נַפְשִׁי וּמַה תֶּהֱמִי עָלָי הוֹחִילִי לֵאלֹהִים כִּי עוֹד אוֹדֶנּוּ יְשׁוּעֹת פָּנַי וֵאלֹהָי.
לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד. יַעַנְךָ יְהוָה בְּיוֹם צָרָה יְשַׂגֶּבְךָ שֵׁם אֱלֹהֵי יַעֲקֹב. יִשְׁלַח עֶזְרְךָ מִקֹּדֶשׁ וּמִצִּיּוֹן יִסְעָדֶךָּ. יִזְכֹּר כָּל מִנְחֹתֶךָ וְעוֹלָתְךָ יְדַשְּׁנֶה סֶלָה. יִתֶּן לְךָ כִלְבָבֶךָ וְכָל עֲצָתְךָ יְמַלֵּא. נְרַנְּנָה בִּישׁוּעָתֶךָ וּבְשֵׁם אֱלֹהֵינוּ נִדְגֹּל יְמַלֵּא יְהוָה כָּל מִשְׁאֲלוֹתֶיךָ. עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי הוֹשִׁיעַ יְהוָה מְשִׁיחוֹ יַעֲנֵהוּ מִשְּׁמֵי קָדְשׁוֹ בִּגְבֻרוֹת יֵשַׁע יְמִינוֹ. אֵלֶּה בָרֶכֶב וְאֵלֶּה בַסּוּסִים וַאֲנַחְנוּ בְּשֵׁם יְהוָה אֱלֹהֵינוּ נַזְכִּיר. הֵמָּה כָּרְעוּ וְנָפָלוּ וַאֲנַחְנוּ קַמְנוּ וַנִּתְעוֹדָד. יְהוָה הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם קָרְאֵנוּ.
לַמְנַצֵּחַ בִּנְגִינֹת מִזְמוֹר שִׁיר. אֱלֹהִים יְחָנֵּנוּ וִיבָרְכֵנוּ יָאֵר פָּנָיו אִתָּנוּ סֶלָה. לָדַעַת בָּאָרֶץ דַּרְכֶּךָ בְּכָל גּוֹיִם יְשׁוּעָתֶךָ. יוֹדוּךָ עַמִּים אֱלֹהִים יוֹדוּךָ עַמִּים כֻּלָּם. יִשְׂמְחוּ וִירַנְּנוּ לְאֻמִּים כִּי תִשְׁפֹּט עַמִּים מִישׁוֹר וּלְאֻמִּים בָּאָרֶץ תַּנְחֵם סֶלָה. יוֹדוּךָ עַמִּים אֱלֹהִים יוֹדוּךָ עַמִּים כֻּלָּם. אֶרֶץ נָתְנָה יְבוּלָהּ יְבָרְכֵנוּ אֱלֹהִים אֱלֹהֵינוּ. יְבָרְכֵנוּ אֱלֹהִים וְיִירְאוּ אֹתוֹ כָּל אַפְסֵי אָרֶץ.
לְדָוִד מִזְמוֹר לַיהוָה הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ תֵּבֵל וְיֹשְׁבֵי בָהּ. כִּי הוּא עַל יַמִּים יְסָדָהּ וְעַל נְהָרוֹת יְכוֹנְנֶהָ. מִי יַעֲלֶה בְהַר יְהוָה וּמִי יָקוּם בִּמְקוֹם קָדְשׁוֹ. נְקִי כַפַּיִם וּבַר לֵבָב אֲשֶׁר לֹא נָשָׂא

לַשָּׁוְא נַפְשִׁי וְלֹא נִשְׁבַּע לְמִרְמָה. יִשָּׂא בְרָכָה מֵאֵת יְהוָה וּצְדָקָה מֵאֱלֹהֵי יִשְׁעוֹ. זֶה דּוֹר דֹּרְשָׁיו מְבַקְשֵׁי פָנֶיךָ יַעֲקֹב סֶלָה. שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם וְהִנָּשְׂאוּ פִּתְחֵי עוֹלָם וְיָבוֹא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד. מִי זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד יְהוָה עִזּוּז וְגִבּוֹר יְהוָה גִּבּוֹר מִלְחָמָה. שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם וּשְׂאוּ פִּתְחֵי עוֹלָם וְיָבֹא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד. מִי הוּא זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד יְהוָה צְבָאוֹת הוּא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד סֶלָה.

הַלְלוּיָהּ אוֹדֶה יְהוָה בְּכָל לֵבָב בְּסוֹד יְשָׁרִים וְעֵדָה. גְּדֹלִים מַעֲשֵׂי יְהוָה דְּרוּשִׁים לְכָל חֶפְצֵיהֶם. הוֹד וְהָדָר פָּעֳלוֹ וְצִדְקָתוֹ עֹמֶדֶת לָעַד. זֵכֶר עָשָׂה לְנִפְלְאֹתָיו חַנּוּן וְרַחוּם יְהוָה. טֶרֶף נָתַן לִירֵאָיו יִזְכֹּר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ. כֹּחַ מַעֲשָׂיו הִגִּיד לְעַמּוֹ לָתֵת לָהֶם נַחֲלַת גּוֹיִם. מַעֲשֵׂי יָדָיו אֱמֶת וּמִשְׁפָּט נֶאֱמָנִים כָּל פִּקּוּדָיו. סְמוּכִים לָעַד לָעוֹלָם עֲשׂוּיִם בֶּאֱמֶת וְיָשָׁר. פְּדוּת שָׁלַח לְעַמּוֹ צִוָּה לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ קָדוֹשׁ וְנוֹרָא שְׁמוֹ. רֵאשִׁית חָכְמָה יִרְאַת יְהוָה שֵׂכֶל טוֹב לְכָל עֹשֵׂיהֶם תְּהִלָּתוֹ עֹמֶדֶת לָעַד.

ואחר כך מוסיפין מזמורים ומקראי קדש אלו

לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד. בְּבוֹא אֵלָיו נָתָן הַנָּבִיא כַּאֲשֶׁר בָּא אֶל בַּת שָׁבַע. חָנֵּנִי אֱלֹהִים כְּחַסְדֶּךָ כְּרֹב רַחֲמֶיךָ מְחֵה פְשָׁעָי. הֶרֶב כַּבְּסֵנִי מֵעֲוֹנִי וּמֵחַטָּאתִי טַהֲרֵנִי. כִּי פְשָׁעַי אֲנִי אֵדָע וְחַטָּאתִי נֶגְדִּי תָמִיד. לְךָ לְבַדְּךָ חָטָאתִי וְהָרַע בְּעֵינֶיךָ עָשִׂיתִי לְמַעַן תִּצְדַּק בְּדָבְרֶךָ תִּזְכֶּה בְשָׁפְטֶךָ. הֵן בְּעָוֹן חוֹלָלְתִּי וּבְחֵטְא יֶחֱמַתְנִי אִמִּי. הֵן אֱמֶת חָפַצְתָּ בַטֻּחוֹת וּבְסָתֻם חָכְמָה תוֹדִיעֵנִי. תְּחַטְּאֵנִי בְאֵזוֹב וְאֶטְהָר תְּכַבְּסֵנִי וּמִשֶּׁלֶג אַלְבִּין. תַּשְׁמִיעֵנִי שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה תָּגֵלְנָה עֲצָמוֹת דִּכִּיתָ. הַסְתֵּר פָּנֶיךָ מֵחֲטָאָי וְכָל עֲוֹנֹתַי מְחֵה. לֵב טָהוֹר בְּרָא לִי אֱלֹהִים וְרוּחַ נָכוֹן חַדֵּשׁ בְּקִרְבִּי. אַל תַּשְׁלִיכֵנִי מִלְּפָנֶיךָ וְרוּחַ קָדְשְׁךָ אַל תִּקַּח מִמֶּנִּי. הָשִׁיבָה לִי שְׂשׂוֹן יִשְׁעֶךָ וְרוּחַ נְדִיבָה תִסְמְכֵנִי. אֲלַמְּדָה פֹשְׁעִים דְּרָכֶיךָ וְחַטָּאִים אֵלֶיךָ יָשׁוּבוּ. הַצִּילֵנִי מִדָּמִים אֱלֹהִים אֱלֹהֵי תְּשׁוּעָתִי תְּרַנֵּן לְשׁוֹנִי צִדְקָתֶךָ. אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ. כִּי לֹא תַחְפֹּץ זֶבַח וְאֶתְּנָה עוֹלָה לֹא תִרְצֶה. זִבְחֵי אֱלֹהִים רוּחַ נִשְׁבָּרָה לֵב נִשְׁבָּר וְנִדְכֶּה אֱלֹהִים לֹא תִבְזֶה. הֵיטִיבָה בִרְצוֹנְךָ אֶת צִיּוֹן תִּבְנֶה חוֹמוֹת יְרוּשָׁלָ͏ִם. אָז תַּחְפֹּץ זִבְחֵי צֶדֶק עוֹלָה וְכָלִיל אָז יַעֲלוּ עַל מִזְבַּחֲךָ פָּרִים.

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת בְּשׁוּב יְהוָה אֶת שִׁיבַת צִיּוֹן הָיִינוּ כְּחֹלְמִים. אָז יִמָּלֵא שְׂחוֹק פִּינוּ וּלְשׁוֹנֵנוּ רִנָּה אָז יֹאמְרוּ בַגּוֹיִם הִגְדִּיל יְהוָה לַעֲשׂוֹת עִם אֵלֶּה. הִגְדִּיל יְהוָה לַעֲשׂוֹת עִמָּנוּ הָיִינוּ שְׂמֵחִים. שׁוּבָה יְהוָה אֶת שְׁבִיתֵנוּ כַּאֲפִיקִים בַּנֶּגֶב. הַזֹּרְעִים בְּדִמְעָה בְּרִנָּה יִקְצֹרוּ. הָלוֹךְ יֵלֵךְ וּבָכֹה נֹשֵׂא מֶשֶׁךְ הַזָּרַע בֹּא יָבוֹא בְרִנָּה נֹשֵׂא אֲלֻמֹּתָיו.

מִן הַמֵּצַר קָרָאתִי יָהּ עָנָנִי בַמֶּרְחָב יָהּ. יְהוָה לִי לֹא אִירָא מַה יַּעֲשֶׂה לִי אָדָם. יְהוָה לִי בְּעֹזְרָי וַאֲנִי אֶרְאֶה בְשֹׂנְאָי. טוֹב לַחֲסוֹת בַּיהוָה מִבְּטֹחַ בָּאָדָם. טוֹב לַחֲסוֹת בַּיהוָה מִבְּטֹחַ בִּנְדִיבִים. כָּל גּוֹיִם סְבָבוּנִי בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילַם. סַבּוּנִי גַם סְבָבוּנִי בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילַם. סַבּוּנִי

כִּדְבוֹרִים הֹעֲכוּ כְּאֵשׁ קוֹצִים בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילַם. דַּחֹה דְּחִיתַנִי לִנְפֹּל וַיהוָה עֲזָרָנִי. עֻזִּי וְזִמְרָת יָהּ וַיְהִי לִי לִישׁוּעָה. קוֹל רִנָּה וִישׁוּעָה בְּאָהֳלֵי צַדִּיקִים יְמִין יְהוָה עֹשָׂה חָיִל. יְמִין יְהוָה רוֹמֵמָה יְמִין יְהוָה עֹשָׂה חָיִל. לֹא אָמוּת כִּי אֶחְיֶה וַאֲסַפֵּר מַעֲשֵׂי יָהּ.

אָז אָמַר שְׁלֹמֹה יְהוָה אָמַר לִשְׁכֹּן בָּעֲרָפֶל. בָּנֹה בָנִיתִי בֵּית זְבֻל לָךְ מָכוֹן לְשִׁבְתְּךָ עוֹלָמִים. וַיַּסֵּב הַמֶּלֶךְ אֶת פָּנָיו וַיְבָרֶךְ אֵת כָּל קְהַל יִשְׂרָאֵל וְכָל קְהַל יִשְׂרָאֵל עֹמֵד. וַיֹּאמֶר בָּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּפִיו אֵת דָּוִד אָבִי וּבְיָדוֹ מִלֵּא לֵאמֹר. מִן הַיּוֹם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶת עַמִּי אֶת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם לֹא בָחַרְתִּי בְעִיר מִכֹּל שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל לִבְנוֹת בַּיִת לִהְיוֹת שְׁמִי שָׁם וָאֶבְחַר בְּדָוִד לִהְיוֹת עַל עַמִּי יִשְׂרָאֵל. וַיְהִי עִם לְבַב דָּוִד אָבִי לִבְנוֹת בַּיִת לְשֵׁם יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל. וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל דָּוִד אָבִי יַעַן אֲשֶׁר הָיָה עִם לְבָבְךָ לִבְנוֹת בַּיִת לִשְׁמִי הֱטִיבֹתָ כִּי הָיָה עִם לְבָבֶךָ. רַק אַתָּה לֹא תִבְנֶה הַבַּיִת כִּי אִם בִּנְךָ הַיֹּצֵא מֵחֲלָצֶיךָ הוּא יִבְנֶה הַבַּיִת לִשְׁמִי. וַיָּקֶם יְהוָה אֶת דְּבָרוֹ אֲשֶׁר דִּבֶּר וָאָקוּם תַּחַת דָּוִד אָבִי וָאֵשֵׁב עַל כִּסֵּא יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה וָאֶבְנֶה הַבַּיִת לְשֵׁם יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל. וָאָשִׂם שָׁם מָקוֹם לָאָרוֹן אֲשֶׁר שָׁם בְּרִית יְהוָה אֲשֶׁר כָּרַת עִם אֲבֹתֵינוּ בְּהוֹצִיאוֹ אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם.

בִּשְׁנַת אַחַת לְדָרְיָוֶשׁ בֶּן אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ מִזֶּרַע מָדַי אֲשֶׁר הָמְלַךְ עַל מַלְכוּת כַּשְׂדִּים. בִּשְׁנַת אַחַת לְמָלְכוֹ אֲנִי דָּנִיֵּאל בִּינֹתִי בַּסְּפָרִים מִסְפַּר הַשָּׁנִים אֲשֶׁר הָיָה דְבַר יְהוָה אֶל יִרְמְיָה הַנָּבִיא לְמַלֹּאות לְחָרְבוֹת יְרוּשָׁלִַם שִׁבְעִים שָׁנָה. וָאֶתְּנָה אֶת פָּנַי אֶל אֲדֹנָי הָאֱלֹהִים לְבַקֵּשׁ תְּפִלָּה וְתַחֲנוּנִים בְּצוֹם וְשַׂק וָאֵפֶר. וָאֶתְפַּלְלָה לַיהוָה אֱלֹהַי וָאֶתְוַדֶּה וָאֹמְרָה אָנָּא אֲדֹנָי הָאֵל הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא שֹׁמֵר הַבְּרִית וְהַחֶסֶד לְאֹהֲבָיו וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתָיו. חָטָאנוּ וְעָוִינוּ הִרְשַׁעְנוּ וּמָרָדְנוּ וְסוֹר מִמִּצְוֹתֶךָ וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ. וְלֹא שָׁמַעְנוּ אֶל עֲבָדֶיךָ הַנְּבִיאִים אֲשֶׁר דִּבְּרוּ בְשִׁמְךָ אֶל מְלָכֵינוּ שָׂרֵינוּ וַאֲבֹתֵינוּ וְאֶל כָּל עַם הָאָרֶץ. לְךָ אֲדֹנָי הַצְּדָקָה וְלָנוּ בֹּשֶׁת הַפָּנִים כַּיּוֹם הַזֶּה לְאִישׁ יְהוּדָה וּלְיוֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלִַם וּלְכָל יִשְׂרָאֵל הַקְּרֹבִים וְהָרְחֹקִים בְּכָל הָאֲרָצוֹת אֲשֶׁר הִדַּחְתָּם שָׁם בְּמַעַלָם אֲשֶׁר מָעֲלוּ בָךְ. יְהוָה לָנוּ בֹּשֶׁת הַפָּנִים לְמַלְכֵינוּ לְשָׂרֵינוּ וְלַאֲבֹתֵינוּ אֲשֶׁר חָטָאנוּ לָךְ. לַאדֹנָי אֱלֹהֵינוּ הָרַחֲמִים וְהַסְּלִחוֹת כִּי מָרַדְנוּ בּוֹ. וְלֹא שָׁמַעְנוּ בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לָלֶכֶת בְּתוֹרֹתָיו אֲשֶׁר נָתַן לְפָנֵינוּ בְּיַד עֲבָדָיו הַנְּבִיאִים. וְכָל יִשְׂרָאֵל עָבְרוּ אֶת תּוֹרָתֶךָ וְסוֹר לְבִלְתִּי שְׁמוֹעַ בְּקֹלֶךָ וַתִּתֹּךְ עָלֵינוּ הָאָלָה וְהַשְּׁבֻעָה אֲשֶׁר כְּתוּבָה בְּתוֹרַת מֹשֶׁה עֶבֶד הָאֱלֹהִים כִּי חָטָאנוּ לוֹ. וַיָּקֶם אֶת דְּבָרוֹ אֲשֶׁר דִּבֶּר עָלֵינוּ וְעַל שֹׁפְטֵינוּ אֲשֶׁר שָׁפְטוּנוּ לְהָבִיא עָלֵינוּ רָעָה גְדֹלָה אֲשֶׁר לֹא נֶעֶשְׂתָה תַּחַת כָּל הַשָּׁמַיִם כַּאֲשֶׁר נֶעֶשְׂתָה בִּירוּשָׁלִָם. כַּאֲשֶׁר כָּתוּב בְּתוֹרַת מֹשֶׁה אֵת כָּל הָרָעָה הַזֹּאת בָּאָה עָלֵינוּ וְלֹא חִלִּינוּ אֶת פְּנֵי יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לָשׁוּב מֵעֲוֹנֵנוּ וּלְהַשְׂכִּיל בַּאֲמִתֶּךָ. וַיִּשְׁקֹד יְהוָה עַל הָרָעָה וַיְבִיאֶהָ עָלֵינוּ כִּי צַדִּיק יְהוָה אֱלֹהֵינוּ עַל כָּל מַעֲשָׂיו אֲשֶׁר עָשָׂה וְלֹא שָׁמַעְנוּ בְּקֹלוֹ. וְעַתָּה אֲדֹנָי אֱלֹהֵינוּ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ אֶת עַמְּךָ מֵאֶרֶץ

מִצְרַיִם בְּיָד חֲזָקָה וַתַּעַשׂ לְךָ שֵׁם כַּיּוֹם הַזֶּה חָטָאנוּ רָשָׁעְנוּ. אֲדֹנָי כְּכָל צִדְקוֹתֶךָ יָשָׁב נָא אַפְּךָ וַחֲמָתְךָ מֵעִירֶךָ יְרוּשָׁלַיִם הַר קָדְשֶׁךָ כִּי בַחֲטָאֵינוּ וּבַעֲוֹנוֹת אֲבוֹתֵינוּ יְרוּשָׁלַיִם וְעַמְּךָ לְחֶרְפָּה לְכָל סְבִיבוֹתֵינוּ. וְעַתָּה שְׁמַע אֱלֹהֵינוּ אֶל תְּפִלַּת עַבְדְּךָ וְאֶל תַּחֲנוּנָיו וְהָאֵר פָּנֶיךָ עַל מִקְדָּשְׁךָ הַשָּׁמֵם לְמַעַן אֲדֹנָי. הַטֵּה אֱלֹהַי אָזְנְךָ וּשְׁמָע פְּקַח עֵינֶיךָ וּרְאֵה שֹׁמְמוֹתֵינוּ וְהָעִיר אֲשֶׁר נִקְרָא שִׁמְךָ עָלֶיהָ כִּי לֹא עַל צִדְקוֹתֵינוּ אֲנַחְנוּ מַפִּילִים תַּחֲנוּנֵינוּ לְפָנֶיךָ כִּי עַל רַחֲמֶיךָ הָרַבִּים. אֲדֹנָי שְׁמָעָה אֲדֹנָי סְלָחָה אֲדֹנָי הַקֶּשִׁיבָה וַעֲשֵׂה אַל תְּאַחַר לְמַעַנְךָ אֱלֹהַי כִּי שִׁמְךָ נִקְרָא עַל עִירְךָ וְעַל עַמֶּךָ.

ואומרין י"ג פעמים

קָרָאתִי בְכָל לֵב עָנֵנִי יְהוָה חֻקֶּיךָ אֶצֹּרָה.

ואחר כך יאמרו סליחות ותחנונים ופזמונים על החורבן ועל ירושלים ועל הגלות אם הם רבים, ואם לאו גם היחיד יכול לאומרם כל אחד ואחד כפי כוחו, וכאשר הם מסודרים בסידורים של ספרדים בשני וחמישי ושני, עם הוידוי הגדול הנזכר לעיל בק"ש והמוסיף יוסיף, ואחר כך יתפללו תפלה לזיווגא דמטרוניתא, וגם יחיד יכול לאומרה ולסדרה בלשון יחיד.

חסידי א"י נוהגים לומר תפלה זו "תפלה לזיווגא דמטרוניתא"

(לשון זו נדפסה בס' "זאת חוקת התורה" בראש תפלה זו, ואמנם המעיין שם יבחין כי נדפסה שם תפלה זו בנוסח מקוצר מאוד מכפי שנדפסה ב"סדר תקון חצות" שהדפיס המחבר לראשונה ב"סדר תקוני ק"ש ותקוני אשמורת" בשנת שע"ה באשכנז, ועל כן הדפסנוה כאן בשלמותה כפי שנדפסה במקור, והגהנו אותה הדק היטב ע"פ ד' נוסחאות שהיו תח"י. א. "סדר תקוני ק"ש על המטה ואשמורת" פראג שע"ה. ב. ספר "אשמורת הבוקר" לבעל מעבר יבק דפו"ר מנטובה שפ"ו דף קנ"ד ע"ב. ג. "סדר תקון חצות" שנסדר מחדש בקראקא שנת ת' ע"פ תקוני ק"ש הנז'. ד. סדר תקון חצות הנדפס בס' "זאת חקת התורה" ונציה תי"ט).

אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ. וַאֲנִי תְפִלָּתִי לְךָ יְהוָה עֵת רָצוֹן אֱלֹהִים בְּרָב חַסְדֶּךָ עֲנֵנִי בֶּאֱמֶת יִשְׁעֶךָ. וַאֲנִי אָשִׁיר עֻזֶּךָ וַאֲרַנֵּן לַבֹּקֶר חַסְדֶּךָ כִּי הָיִיתָ מִשְׂגָּב לִי וּמָנוֹס בְּיוֹם צַר לִי. וַאֲנִי אֵלֶיךָ יְהוָה שִׁוַּעְתִּי וּבַבֹּקֶר תְּקַדְּמֶךָ. וַאֲנִי בְּחַסְדְּךָ בָטַחְתִּי יָגֵל לִבִּי בִּישׁוּעָתֶךָ אָשִׁירָה לַיהוָה כִּי גָמַל עָלָי. וַאֲנִי בְּרֹב חַסְדְּךָ אָבוֹא בֵיתֶךָ אֶשְׁתַּחֲוֶה אֶל הֵיכַל קָדְשְׁךָ בְּיִרְאָתֶךָ. וַיֹּאמֶר קָרָאתִי מְצָרָה לִי אֶל יְהוָה וַיַּעֲנֵנִי מִבֶּטֶן שְׁאוֹל שִׁוַּעְתִּי שָׁמַעְתָּ קוֹלִי. וַתַּשְׁלִיכֵנִי מְצוּלָה בִּלְבַב יַמִּים וְנָהָר יְסֹבְבֵנִי כָּל מִשְׁבָּרֶיךָ וְגַלֶּיךָ עָלַי עָבָרוּ. וַאֲנִי אָמַרְתִּי נִגְרַשְׁתִּי מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ אַךְ אוֹסִיף לְהַבִּיט אֶל הֵיכַל קָדְשֶׁךָ. אֲפָפוּנִי מַיִם עַד נָפֶשׁ תְּהוֹם יְסֹבְבֵנִי סוּף חָבוּשׁ לְרֹאשִׁי.

לְקִצְבֵי הָרִים יָרַדְתִּי הָאָרֶץ בְּרִחֶיהָ בַּעֲדִי לְעוֹלָם וַתַּעַל מִשַּׁחַת חַיַּי יְהוָה אֱלֹהָי. בְּהִתְעַטֵּף עָלַי נַפְשִׁי אֶת יְהוָה זָכָרְתִּי וַתָּבוֹא אֵלֶיךָ תְּפִלָּתִי אֶל הֵיכַל קָדְשֶׁךָ. כִּי לֹא בָזָה וְלֹא שִׁקַּץ עֱנוּת עָנִי וְלֹא הִסְתִּיר פָּנָיו מִמֶּנּוּ וּבְשַׁוְּעוֹ אֵלָיו שָׁמֵעַ. בְּיוֹם קָרָאתִי וַתַּעֲנֵנִי תַּרְהִבֵנִי בְנַפְשִׁי עֹז. אַל יָשֹׁב דַּךְ נִכְלָם עָנִי וְאֶבְיוֹן יְהַלְלוּ שְׁמֶךָ. אַל תִּשְׁכַּח קוֹל צֹרְרֶיךָ שְׁאוֹן קָמֶיךָ עֹלֶה תָמִיד. עַל זֹאת יִתְפַּלֵּל כָּל חָסִיד אֵלֶיךָ לְעֵת מְצֹא רַק לְשֵׁטֶף מַיִם רַבִּים אֵלָיו לֹא יַגִּיעוּ.

בשם האל המיוחד גדול אתה וגדול שמך בגבורה, אנא ה' הנכבד הגדול הגבור והנורא המהודר והמפואר המקודש והמרומם, המבורך והבוחן והחוקר המאושר והנשגב הנעלם והמיוחד בשבעים ושנים שמות מפורשים הזכים והטהורים, השומע לקול צעקתינו כל השערים ננעלו חוץ משערי דמעה, והט אזניך אל תפלתינו ואל תחנונינו ואל בקשתינו שאנו מתפללים לפניך ושואלין ממך בדמעות שליש ואתה תשמע השמים מכון שבתך.

אלהינו בושנו ונכלמנו להרים פנינו אליך אני עבדך בן אמתך, באנו לבקש תפלה ותחנונים על אילת אהבים אשת נעורים אשת חיל ענייה סוערה אשר היתה כאלמנה ונפשה מרה לה, כי לא נקראת לבא אל המלך זה אלף ותשע מאות וארבעים ושלש שנים (ה' תשע"א), כי בוכה ומתנפלת לעומתך באמרה אנכי רות אמתך ופרשת כנפיך על אמתך כי גואל אתה, ונדבה עתה רוחינו להתפלל ולהתחנן על כסא כבודך, היכלך אל תנבל כי עליו אנו מתאבלים כאבל אם קודר שחותי, ושמך אל תחלל שומר מה מלילה שומר מה מליל, אף כי אין אנו ראויים כי עוונותינו רבו למעלה ראש ושתינו יין תרעלה מי לענה ורוש ואשמתינו גדלה עד לשמים, לך ה' הצדקה ולנו בושת הפנים כי בעוונותינו נמכרנו ובפשעינו שולחה אמנו, למה תעשה כה לעבדיך כי אמנם אנחנו חטאנו ומרינו לפניך ומה עשתה אמתך על חסדך ועל אמיתך.

לכן יהי רצון מלפניך תרחם על רחל לפני גוזזה נאלמה אשר מלבנון כלה והיא בגלות עם בניה ורחל באה עם הצאן אשר לאביה כי רועה היא, בוכה בדמעות שליש ועיניה יורדות מים באמרה מתי אראה אשמעה קול שופר, מתי ילוה אישי אלי, מתי ישקני מנשיקות פיהו, העל אלה תתאפק בהתעטף לפניך האשה הנצבה מרגלותיך רות אמתך מתחננת ומתנפלת השיבני ואשובה, ופרשת כנפיך על אמתך כי גואל אתה, אל תנאץ למען שמך אל תנבל כסא כבודך, זכור אל תפר בריתך אתנו, ואתה ה' אלהינו עמוד מכסא דין ושב על כסא רחמים ורחם על כלתך הנעימה ועלינו ועל כל עמך בית ישראל, ואם חטאנו ועברנו על מאמר כבודך זכור לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך ולמענם עשה ונפייסך בפיוס מלמדי זכות ישורון אשר החיבה והחשק לפניך יעידון ונופת צופים בפינו נשית.

התר התר יוצר בראשית, סלח סלח אביר יעקב, מחול מחול קדוש ישראל כי אדיר מלכים אתה, מלך אדיר, מלך ברוך, מלך גדול, מלך דגול, מלך הדור, מלך ותיק, מלך זך, מלך חנון, מלך טהור, מלך ישר, מלך כבוד, מלך לעד, מלך מרומם, מלך נורא, מלך סולח, מלך עוזר, מלך פודה, מלך צדיק, מלך קרוב, מלך רחום, מלך שומר, מלך תם, למה לך איבה עם זרע אברהם אהובך, למה לך קנאה עם זרע יצחק עקידך, למה לך תחרות עם זרע יעקב תמימך כי קנין שמים וארץ קראת אותם, אנא רחם על פליטת גולת אריאל הבנים אין לישראל, העל אלה תתאפק ה' תחשה ותענינו מאוד, כי אתה אבינו כי אברהם לא ידענו וישראל לא יכירנו, ואתה ה' העתר לנו בהמון רחמיך, אל תשיבנו ריקם מלפניך אל תבישנו משברינו, ותעלה לפניך תפלתינו וקבל ברחמים וברצון את צעקתינו כי רחום אתה, ועתה שמע אלהינו אל תפלת עבדיך ואל תחנונינו וראה בצרות אלפים בת יכיל וראה בצרותינו ושמע קול תפלתינו ועננו.

רבונו של עולם הטה אזנך ושמע פקח עיניך וראה בצרותינו, ועמוד מכסא דין ושב על כסא רחמים ורחם על מטרוניתא כי בא עתה והנה עתה עת דודים, יבוא דודי לגנו ויאכל פרי מגדים, וריוח והצלה יעמוד ליהודים כי אליך עיניהם תלויות עד שתחון אותם ותחוס על שאריתם ותשלח להם מבשר וגואל ותבשרם כה אמר ה' אלהי ישראל זכרתי לך חסד נעוריך אהבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה, כי תשכחי בושת נעוריך וחרפת אלמנותיך כי בועליך עושיך ה' צבאות ואז תרחם על גזע ידידים שומרי אמונים כרחם אב על בנים, התר התר יוצר בראשית סלח סלח אביר יעקב מחול מחול קדוש ישראל כי אדיר מלכים אתה, מלך אדיר, מלך ברוך, מלך גדול, מלך דגול, מלך הדור, מלך ותיק, מלך זך, מלך חנון, מלך טהור, מלך ישר, מלך כבוד, מלך לעד, מלך מרומם, מלך נורא, מלך סולח, מלך עוזר, מלך פודה, מלך צדיק, מלך קרוב, מלך רחום, מלך שומר, מלך תם, למה לך איבה עם זרע אברהם אהובך, למה לך קנאה עם זרע יצחק עקידך, למה לך תחרות עם זרע יעקב תמימך כי קנין שמים וארץ קראת אותם, אנא רחם על פליטת גולת אריאל הבנים אין לישראל, העל אלה תתאפק ה' תחשה ותענינו מאוד כי אתה אבינו כי אברהם לא ידענו וישראל לא יכירנו.

רבונו של עולם רחם על קריה נאמנה כי בא עת לחננה כי בא מועד, אדני שמעה אדני סלחה אדני הקשיבה ועשה ואל תאחר למענך אלהי כי שמך נקרא על עירך ועל עמך, אנא זכור כי אנחנו יצוריך ואתה הבורא ואליך בתחנון ובתפלה אנו קוראים, תַּשֵּׁק באהבה אנפי זוטרי באנפי רברבי גם ברכות יעטה מורה. עשה למען שמך. עשה למען אמיתך. עשה למען בריתך. עשה למען גדלך. עשה למען דתך. עשה למען הדרך. עשה

למען ויעודך. עשה למען זכרך. עשה למען חסדך. עשה למען טובך. עשה למען יושרך. עשה למען כבודך. עשה למען למודך. עשה למען מלכותך. עשה למען נצחך. עשה למען סודך. עשה למען עוזך. עשה למען פארך. עשה למען צדקתך. עשה למען קדושתך. עשה למען רחמנותך. עשה למען שכינתך. עשה למען שבחך. עשה למען שוכני עפר. עשה למען תורתך. עשה למען תפארתך.

עשה למען אברהם יצחק ויעקב. עשה למען יוסף הצדיק. עשה למען משה ואהרן ושמואל. עשה למען דוד ושלמה. עשה למען אליהו ואלישע. עשה למען נביאים ראשונים ואחרונים. עשה למען החסידים והקדושים. עשה למען התנאים והאמוראים. עשה למען הגאונים. עשה למען הפוסקים ומפרשי התורה ומעמידי התורה על תילה. עשה למען ראשי ישיבות והתלמידים. עשה למען כל חכמי ישראל. עשה למען גדיאל אשר הנחלתו היכל הנוגה. עשה למען משיח בן יוסף. עשה למען משיח בן דוד שאגה לו כלביא והוא מצעק אבי אבי. עשה למען ירושלים עיר הקודש. עשה למען ציון משכן כבודך. עשה למען חורבן ביתך הגדול. עשה למען שממות היכלך החרב והשמם. עשה למען ישראל העניים. עשה למען ישראל הדלים. עשה למען ישראל השרויים בצרות. עשה למען הנהרגים והנטבחים והנשרפים והנתלים על קדושת שמך. עשה למען יתומים ואלמנות. עשה למען יונקי שדים. עשה למען גמולי חלב. עשה למען תינוקות של בית רבן שלא חטאו. עשה למענך אם לא למעננו. עשה למענך והושיענו. עשה למען משכן כבודך ורחם על אבן הראשה ולה יקרא דרושה. ועל בניה בצל כנפיך יחסיון ושמך בעת צרה בפיהם יהמיון, מבטלי גזרות עליהם דמעות ירוייון, מלאכי מרום מר יבכיון.

התר התר יוצר בראשית סלח סלח אביר יעקב, מחול מחול קדוש ישראל כי אדיר מלכים אתה, מלך אדיר, מלך ברוך, מלך גדול, מלך דגול, מלך הדור, מלך ותיק, מלך זך, מלך חנון, מלך טהור, מלך ישר, מלך כבוד, מלך לעד, מלך מרומם, מלך נורא, מלך סולח, מלך עוזר, מלך פודה, מלך צדיק, מלך קרוב, מלך רחום, מלך שומר, מלך תם, למה לך איבה עם זרע אברהם אהובך, למה לך קנאה עם זרע יצחק עקידך, למה לך תחרות עם זרע יעקב תמימך כי קנין שמים וארץ קראת אותם, אנא רחם על פליטת גולת אריאל הבנים אין לישראל, העל אלה תתאפק ה' תחשה ותענינו מאוד, כי אתה אבינו כי אברהם לא ידענו וישראל לא יכירנו, הרחמן יזכנו לימות המשיח ולחיי העולם הבא, יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך ה' צורי וגואלי.

סדר תקון חצות שסידר הרב חמדת ימים לבאים בסוד ה' ע"פ כוונות האר"י

{ יש לציין כי סדר זה לא נדפס בחמ"י שלפנינו אלא שסידרו המחבר לבני קהילתו באיזמיר, וברבות הימים סביבות שנת תק"י מצאו המקובל ר' אברהם טובייגא בעוברו בערי טורקיא בכתיבת יד והדפיסו לראשונה בשנת תקכ"ד בסידורו "חסד לאברהם" המיוסד רובו ככולו מהספר חמ"י, וכ"ז מלבד תוספות רבות של נוסחאות לשם יחוד שהגיעו לידו מכתיבות יד ששלח הרב חמ"י לתלמידיו ולא נדפסו בספרו, והמעיין שם בהקדמת התקון חצות יראה שציין בזה"ל, ובעברי בארץ גדולה של חכמים ושל סופרים שמעתי אומרים תיקון חצות ויש קבלה בידם שהוא מהרב בעל חמדת ימים אשר על כן הסכמתי להעלותו בספרי על מזבח הדפוס לזכות בו את הרבים וזה סדרו עכ"ל, (עי' דפוס מנטובה תקמ"ג דף כ"ח ע"ב), ואמנם על אף שהרב הנזכר ציין כי דבר זה "קבלה בידם" שהוא מיוחס לרב חמ"י ותו לא, מ"מ המעיין בסדר הלימוד וקריאת המזמורים שהעתיק שם מכתה"י בראש סדר התקון חצות, יבחין בעליל כי הוא סדר הלימוד שייסד החמ"י לומר בסוף הלילה ואשר ציין אליו בג' מקומות בפרקי אשמורת שבספרו וכינהו "תקון הלילה" ופרטיו נתבארו באריכות בפרקי המבוא ולהלן, ויתירה מזאת שהרי הרגיל במאות נוסחי הלשם יחוד המפורטים שייסד מחבר החמ"י בספרו, יבחין בעליל כי חותם לשונו של החמ"י ניכר בבירור אף בנוסחאות הלשם יחוד שמצא ר' אברהם טובייגא בתקון חצות דלהלן, מלבד הלשונות והמליצות היחודיות שהובאו בהקדמת התקון חצות שנדפסה בדבור הסמוך, בה הפליג המחבר על מעלת אמירתו, ולשונות רבים מדבור זה הם מסגנון לשונו המובהק של הרב חמ"י שהביאם כלשונם גם בפרקי ספרו חמ"י ריש פ"א מר"ח, שם הרבה דברים במעלת המתאוננים על הגלות עיי"ש } .

סדר תקון רחל

י'**תאבל** ה'אדם ו'גם ה'נשמה תיילל בקול נהי בכי תמרורים להשתתף בשיתופי חסי"רות חסורי מחסרא והכי קתני בסוד חסרון הלבנה, וישראל עמו צאן מרעיתו הם בדלי דלות בין עמי התועבות ודין גרמא דעציראה בנין בית קדשנו ותפארתנו וכל דור שלא נבנה וכו', כי על כן כל העם מקצה מעלין את המדומע באחד ומאה להתמרמר על גלות אם הבנים ועל חרבן ביתה ועל שממות היכלה אשר היה לאש אוכלת, ועל מות ישרים בחורים גם בתולות זקנים עם נערים, והן הן דברי הזוהר בפ' ויקהל ר"א וכו' תא חזי עד השתא קב"ה אזדעזע תלת מאה ותשעין רקיעין ובטש בהו ובכה על חרבן בית מקדשא ואוריד תרין דמעין לגו ימא רבא ואדכר לבנוהי מגו בכיה וכו' יעי"ש, וכל הזוהר מלא מענין זה, משם בארה כי כביכול בוכה על חרבן בית קדשנו ותפארתנו, כי על כן

ראוי לכל בר ישראל להתעורר בעת הזאת להשתתף בצער השכינה ומובטח לו שרואה בשמחתה בביאת משיחנו שיתגלה במהרה בימינו אמן כן יהי רצון.

וצריך ליזהר שלא לבטל תיקון חצות אפילו לילה אחד שהוא מסוגל להשגת החכמה ולהשלמת הנפש, והוא עדיף בעונתו מלימוד התורה כמ"ש מרן הקדוש, ובעת הזאת כלתה לאה להתפשט כל אחורי ז"א וירדה לגמרי נקודה עצמית דרחל בבריאה והיא בוכה ולכן צריך להשתתף בצערה, וישב על הארץ אצל המזוזה סוד ה' ורגליו יחפים ממנעל ויתן אפר מקלה על מצחו במקום הנחת תפילין ויתן את קולו בבכי, ובהנחת האפר יאמר, לשום לאבלי ציון פא"ר תחת אפר ויאמר נוסח תפלה זו.

לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו ורחימו ודחילו ליחדא שם י"ה בו"ה ביחודא שלים בשם כל ישראל, הנה אנכי בא לומר תיקון רחל ולהגדיל יקר הדרה של לאה מט"ס דרחל אחותה הלואת חן וחסד עד אור היום תשיבנו לה ונשארה הבת היקרה רחל אמנו ערומה עניה סוערה ונותץ מזבח ה' בעונותינו, ואשר נואלנו והורדנו נוקבא קדישא לעולם הבריאה והיא בוכה ומבכה ולבה קורעת רחל מבכה על בניה הנאנחים והנאנקים על דלותם ושפלותם ודוחקם ביד עשו וישמעאל, והנה עתה באתי לפניך בכפיפת ראש ובכפיפת קומה ויושב על הארץ אבל וחפוי ראש אצל מזוזות ביתי סוד ה' אחרונה של שמך הגדול סוד רחל אמנו להצטער ולהשתתף בצערה, ובהניחי האפר על מצחי יצדק הרמז לאפר פר"ה סוד חמש גבורות מנצפך העולים פ"ר אשר הם ברחם הנוקבא ודינם בשריפה שבם מתחמם ז"א קדישא ומתאוה לה ומשנשרפו נעשו אפר מספר פ"ר עם אהבת כלולתו סוד אפר פר"ה מספר פ"ר האמור עם ה' אותיות מנצפ"ך, ואפר זה מעלה ז"א למצחו אשר שם יסוד דאימא גנוז הוא איתו לעורר אהבת רעים למעלה על ידי עליית מ"ן לאבא ויחדיו יהיו תמים ביחודא שלים, ואשר כבר היה שם מ"ה מדת הרחמים החתום בפסוק מה היה לנו, עתה בעונותינו נהפך למדת הדין כזה מ"ם ה"א העולה אלהים החתום במספר תיבת לנ"ו ועבד כי ימלוך ושפחה כי תירש גבירתה סוד הערלה כי חרפה היא לנו בהכנס אל הקודש פנימה במקום המילה החתומה בראשי תיבות י'הוה מ'ה ה'יה ל'נו, מי יתן ראשי מים ועיני מקור דמעה בזכרנו את ציון החרבה והשוממה אשר היא בסוד נער החתום בראשי תיבות נ'פלה ע'טרת ר'אשנו נער סוד מטטרון הנכנס במקום השכינה סוד ה' דנפלה, ואשר כבר היה הוא הוד"ה הנה עתה בעונות נהפך לדוה, עד מתי ה' תעלים עין חמלתך מבת היקרה הצועקת על חרבן ביתה ועל שממות היכלה ועל שריפת תורתנו וגולת כתריה ביד החיצונים ועל בניה שנהרגו על קדושת שמך הגדול, הנה עתה שלח נא למושיען של ישראל ונקומה ונעלה

בית אל לראות מהרה בתפארת עוזך להעביר גלולים וכו' וכסא דוד עבדך מהרה תצמיח וקרנו תרום בישועתך, ויהי נועם וכו'.

ואחר כך יאמר הוידוי אנא וכו' ויכוין להוריד הח' שעלו במקום המכוסה למקומם הראוי, מה נאמר לפניך יושב מרום וכו', יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתמחול לנו את כל חטאתינו בכח שמך הטהור אהי"ה דההין אלף הה יוד הה סוד הנפש אשר פגמתי בה, ותכפר לנו את כל עונותינו בכח אהי"ה דאלפין אלף הא יוד הא אשר יהיה שמה הרוח אשר פגמתי בה, ותמחול ותסלח לכל פשעינו בכח שם אהי"ה דיודין אלף הי יוד הי מקום הנשמה אשר פגמנו.

ויכוין לבכות על חרבן הבית במזמור על נהרות ואחריו מזמור לאסף ויבכה על מיתת הצדיקים ויאמר, על נהרות כו', מזמור לאסף כו', זכור ה' כו', זכור ה' "מה", מ"ה שהוא רחמים נתמלא רוגז כזה מם הא גימטריא אלהים, "היה לנו", גימטריא אלהים לרמוז למ"ה שנעשה דין, ור"ת של י'הוה מ'ה ה'יה ל'נו עולה מילה, "הביטה וראה את חרפתנו", יכוין לערלה כי חרפה היא לנו שנכנסה בעונותינו במקום המילה החתומה בר"ת האמור, נחלתנו נהפכה כו', "נ'פלה ע'טרת ר'אשנו" כו', ר"ת נער שהוא מטטרון הנכנס במקום השכינה סוד ה' דנפלה, ונער זה הוא בגי' ש"ך דינין כמספר ה' פעמים דין שבה' שמות אדני, ובהצרף אליהם ה' אלפין מתמתקים הש"ך ונעשים ה' פעמים אדני שמספרם נער"ה, "על זה היה דוה לבנו על אלה חשכו עינינו", יסוד והכוונה שהוד שהוא על היסוד הנקרא זה נהפך לדוה על אלה השש קצוות כל אחד כלול משש מספרם אלה, והקליפות שעליהם נאמר אלה אלהיך ישראל חשכו עינינו, וישלים עד השיבנו ה' וכו' ויכפול אותו.

הבט משמים וראה כו', כי אתה אבינו כו', למה תתענו כו', למצער ירשו עם כו', ועתה ה' אבינו כו', אל תקצוף ה' כו', ערי קדשך היו כו', בית קדשנו ותפארתנו כו', העל אלה תתאפק כו', המאס מאסת את כו', ידענו ה' רשענו כו', אל תנאץ למען כו', כה אמר ה' קול כו', ה' ממרום ישאג כו', ויקרא ה"א צ' ביום ההוא כו', על אלה אני כו', הן אראלים צעקו כו', ואחר כך יאמר הקינות, ואח"כ יאמר, על חומותיך ירושלים הפקדתי שומרים כל היום וכל הלילה תמיד לא יחשו המזכירים את יהוה א'ל ד'מי ל'כם, ר"ת אדל, ואל תתנו דמי לו עד יכונן ועד ישים את ירושלים תהלה בארץ, נשבע יהוה בימינו ובזרוע עזו אם אתן וכו', כי מאספיו יאכלהו וכו', "הטה אלהי אזנך ושמע פק"ח", גי' מ"ה וקמ"ג יוד הא ואו הא, אלף הא יוד הא, "עינך" גימטריא אהיה דיודין אלף הי יוד הי, וראה שוממותינו וכו', אתה תקום תרחם ציון וכו', "כ'י ר'צו ע'בדיך א'ת א'בניה" ר"ת אלהים

דאלפין אלף למד הא יוד מם, וס"ת מספר ז' פעמים ס"ג, ומספר אהיה פעמים אהיה העולים אמת, "ואת עפרה יחננו", ר"ת גימטריא אלהים פשוט וס"ת תה"ו, ופי' על ידי האמת הרמוז בפסוק מתקיים אפילו עולם התו"הו, בונה ירושלים ה' כו'.

סדר תקון לאה

אחר כך יקום יעשה תיקון לאה שעתה היא ארוכה בז"א מאחוריו ובאה לפניו ומזדווגת עם יעקב העומד עתה לפני ז"א תחת החזה שלו, ולכן יאמר המזמורים סוד זווג לאה ועיבורה ולידתה, וסדרן האמיתי כאשר הם סדורים לפניך דהיינו שמזמור לה' הארץ ומלואה אין לאומרו אלא אחר מזמור יענך וכו' כמ"ש מהרח"ו בספר הכוונות וסימנם באופן זה, כי בלילי החול סדרם הוא כאי"ל יענך ה' ובליל ר"ח סימנם כלא"ה, והענין הוא כי ליל ר"ח או ימים שאין בהם תחינה אין לבכות ולהתאבל על החורבן עכ"ל הזהב הזה, עוד סיים מרן בלשונו הטהור שאין לומר מזמורים ופסוקים אחרים מסימן כלא"ה הנזכר ואח"כ יעסוק בתורה, איברא דלדעת מרן הקדוש אין לומר תיקון לאה כי אם בר"ח וגם בימים שאין בהם תחינה אבל לא בשבת וי"ט, מדנקט בליל ר"ח ותו לא מידי דאם כוונתו דשבתות וי"ט נמי נכללים בר"ח ובשוים הכתוב מדבר שתיקון לאה לא יבטל לעולם היה לו למרן להזכיר שבת קדש וממנו תראו וכן תעשו למקראי קדש וגם לראשי חדשים שהיא מדריגתם התחתונה, ומדנקט מדריגה זו בראשונה שמע מינה דיצאו שבתות ומועדים טובים זה משנל"ע לפי פשטן של דברים, ואם לפי פנימיותן אין לומר תיקון זה בשבתות וכו' יען שמזמורים האמורים מורים שזווג לאה ועיבורה ולידתה בעת ובעונה הזאת ובליל שבת בחצות לילה לאה עולה בהיכל הבינה ורחל יורדת פנים בפנים עם ישראל ויעקב דמטעם הנזכר עיקר זווג האדם הוא בליל שבת אחר חצות, וא"כ מה מקום לקריאת המזמורים האמורים שמורים על זווג לאה ועיבורה ולידתה והיא בהיכל הבינה בבית אימא, זה מה שנלע"ד והבוחר יבחר ואם שגיתי וכו', ולהקל על המעיין תקנתי לו נוסח תפילה כוללת כוונת מרן בתיקון לאה וכה תוארה.

לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו ורחימו ודחילו ליחדא שם י"ה בו"ה ביחודא שלים בשם כל ישראל, הנה אנכי בא לומר תיקון לאה ואשר להיות כבר היתה אב"א עם ז"א הנה עתה עת דודים יצדק בה מקרא שכתוב ותצא לאה לקראתו ותאמר אלי תבא בזווגא שלם יעקב ולאה יחדיו יהיו תמים, ובכח סגולת שני המזמורים הראשונים אשר בם נהגה עתה שמע צעקת דל עם בני ישראל החושקים לעלות עם הנוקבא אילת אהבים הצועקת בשבעין קלין לעלות עם דודה אשר בא לעומת דכורא קדישא העונה את הנוקבא קדישא יהיו למאורות כל השמות החתומים בו, ובסגולת

מזמור לה' הארץ ומלואה ישמע יפקד ויזכר זכרון מטרוניתא קדישא ויבא גם אל רחל יחידה תמה העומדת בעולם הבריאה לתת לחם לביתה וחק לנערותיה, ויקויים בה מקרא שכתוב הנה מלכך יבא לך צדיק ונושע הו"א, ויבא מלך הכבוד להשתעשע עם הצדיקים בעדן גן אלהים סוד עולם הבריאה אשר שם עומדת נקודת רחל אמנו ויתרבה השפע בכל העולמות, ומשם יושפע לנו שפע ישועה ורחמים ושערי חן וחסד בסגולת מזמור אלהים יחננו ויברכנו, ואחריו תבענה שפתי תהלה אודה ה' בכל לבב שבו כ"ב אותיות דאלפא ביתא בהצרף אליהם ה' אותיות מנצפך העולים ז"ך והן הנה גבורות שברחם הנוקבא קדישא סוד היסוד שבה, ואשר כבר נקראת קודם חצות ליל אשר היא בסוד נער העולה ש"ך דינין, הנה עתה עת רצון מעז יצא מתוק אשר המה בסוד ה' אותיות מנצפ"ך ובזה הנער"ה באה אל המלך, והיו למאורות שם כל"ך סעפ"ה יאעוצ"ה היוצאים מהויה אהיה ומנצפך האמור, ואשר להיות כבר היה שם אד"ל החתום בפסוק א'ל ד'מי ל'כם הנה עתה מתהפך לאלד שם רמז והן מספר לאה הרמוז בלידת לאה אמנו אימא קדישא, ויהי נועם וכו'.

למנצח משכיל לבני קרח, כאי"ל תערג כו', במזמור הזה יכוין שאנו בני מלכים חושקים עם הנוקבא לעלות אל דודה ולכן אנו צועקים עמה במזמור כאיל וכו' ע' קולות, ואנו מכוונים לתקן שמה שהוא אלהים בפסוק אל"ה אזכרה בסוד אות יוד של על"י ומדדים אותם אצל המ"ם של אדדם ואז נשלם השם ובא עד בית אלהים, ובליל העומר יכוין בסך אדדם סוד ס"ה שהם מ"ט כמספר אדדם, יומם יצוה יהוה חסדו' ובלילה' שירה' עמי' כו', ס"ת צירוף והה', אומרה לאל סלעי כו', שפטני אלהים כו'.

למנצח מזמור לדוד יענך ה', אחר כך הזכר עונה אותה ויכוין לשבעים קלין דראמת אילתא כנגד שבעין תיבין שבמזמור הזה, י'ענך י'הוה ב'יום צ'רה מספר ר"ת יב"ק, ישגבך שם' אלהי' יעקב' ס"ת גימטריא ב"ן יוד הה וו הה, ישלח עזרך מקדש וכו', נ'רננה ב'ישועתך כו' ר"ת ב"ן, "יענהו משמי ק'דשו ב'גבורות י'שע ימינו" ר"ת יב"ק, "המה כרעו ו'נפלו ו'אנחנו ק'מנו כו'" מספר ר"ת יב"ק, וכן הוא מספר הר"ת ו'אנחנו ק'מנו ו'נתעודד, י'הוה ה'ו'שיעה ה'מלך ר"ת צירוף הוי"ה, י'עננו ב'יום ק'ראנו ר"ת יב"ק וס"ת שם ב"ן ועם ס"ת המלך מספרו ע"ב, ויש במזמור זה ח"ש אותיות ומ"ל תיבות אותיות חשמל ולכן מזמור זה מועיל לכל נזק.

לדוד מזמור לה' הארץ כו', יכוין במזמור זה כי הקדוש ברוך הוא נכנס בגן עדן להשתעשע עם הצדיקים ועם נקודת רחל שבבריאה, ישא ברכה מאת יהוה' וצדקה' מאלהי' ישעו' ס"ת הוי"ה, זה דור דורשיו כו', "שאו שערים ראשיכם והנשאו", יכוין לוא"ו ה"א סוד יסוד

ומלכות נשאו פתחי עולם ויבא מלך הכבוד, מי זה מלך הכבוד ה' וכו', "שא"ו שערים ראשיכם ושאו", וא"ו עילאה שהוא תפארת שא"ו פתחי עולם ויבא מלך הכבוד שהוא ז"א בגן עדן העליון שהוא הבריאה להשתעשע עם נשמות הצדיקים, מי הוא זה כו'.

ואחר כך אנו שואלים על עצמנו אלהים יחננו, למנצח בנגינות מזמור שיר, אלהים יחננו כו'.

הללויה אודה ה' בכל לבב כו', מזמור זה יש בו כל האלפא ביתא, ולהשלים כל העשרים ושבעה אותיות שבהם מצטייר הולד יכוין אח"כ בה' אותיות מנצפך שהם הגבורות שברחם הנוקבא שהוא יסוד שבה, שקודם חצות הנקראת ליל היא בסוד נער שהוא מספר ש"ך דינין, ועתה אחר חצות הנקרא לילה הם יותר ממותקות כי הם בסוד ה' אותיות, אח"כ יכוין בשמות היוצאים מהויה אהיה ומנצפך והם כלך סעפה יאעוצה באופן זה, כי ההויה והאלף של אהיה וצפ"ך ממנצפך מבוארים, אבל ההין של אהיה והיוד שבו לפי שהם מפורשים בהויה הם רמוזים בחילוף אותיות באופן זה, הב' עייניין הם חילוף השני ההין ששניהם מאותיות אחה"ע, והכ"ף היא חלוף היו"ד הקודמת לה, וכן המ"ן של מנצפך הם בחילוף באופן זה, הסמ"ך היא חילוף הנו"ן הקודמת לה והלמ"ד הוא חילוף המ"ם המאוחרת לה, עוד באופן אחר והוא שני שמות הראשונים שהם כל"ך סעפ"ה מספרם מנצפך עם ה' אותיות והשם יאעוצ"ה מספרו עם ששה אותיותיו הוא מספר מ"ה קמ"ג שמספרם פק"ח וקס"א שהוא מספר עיניך ע"ה מאיר בהם, וזו היא כוונת פקח עיניך וראה כמ"ש לעיל ועיין בס"ה, אח"כ יכוין ששם אד"ל היוצא מפסוק אל דמי לכם עתה המתהפך לאלד ומספרו ע"ה הוא לאה כי הוא סוד לידתה.

ואחר כך יאמר מזמור בבוא אליו שהוא מסוגל לזכירה ולהשגה ולכפרת עונותיו, וקודם יצלח דברו בנוסח תפלה כוללת כוונתו.

יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שתזכך נר"ן שלי בכח סגולת קדושת המזמור, והיו למאורות קס"א קמ"ג קנ"א אלף הי יוד הי, אלף הא יוד הא, אלף הה יוד הה העולים כמספר "לב טהור ברא", ותיבת "לי" יעלה בה ד' יודין דע"ב, ובהצרף שם "אלהים" עם תיבת ל"י המה יעלו למספר רבוע אדני א' א"ד אד"נ אדנ"י, ובהצרף עמהם "ורו"ח" המה יעלו י"ה פעמים י"ה גי' רכ"ה, ו"ה פעמים ו"ה קכ"א, וכללותם יעלו שמ"ו החתום במספר "ורו"ח נכו"ן", ובכן יאירו י"ב צירופי הויה החתומים בתיבת "חד"ש", יהו"ה יהה"ו יוה"ה הוה"י הוי"ה ההו"י והי"ה והה"י ויה"ה היה"ו היו"ה ההי"ו, ונגילה ונשמחה ונראה במחזה שדי מבריק ומבהיק החתום בתיבת "בקרב"י", ויצדק הרמז במלת ל"ב נשבר סוד ל"ב אותיות דעובדא דבראשית ומעז יצא מתוק שם אלהי"ם החתום במספר

ר"ת ל'ב' נ'שבר' ו'נדכה' על ידי ס"ת שבו כמספר או"ר, שם רמז והן מספר אלף למד אהי"ה וירא אלהי"ם את האו"ר כי טו"ב, וגם יתמתקו ה"פ אלהים העולים כמספר ת"ל סוד תלתלים דקוצא דשערי דז"א היוצאים מן ה"ג דדעת שלו החתום בר"ת לא תבז"ה על ידי מילוי ע"ב מ"ו ס"ת אלהי"ם לא תבז"ה, ובכן יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שתזכני להשיג השגה אמתית ואהיה כנהר אשר לא יכזבו מימיו וכנחל נובע מקור חכמה ויהיה תלמודי שגור בפי ולא אשכח שום דבר ממה שאני לומד ויהיו דברי נשמעין לעבודתך וליראתך וכו', וסלח נא אני מבקש על העונות והפשעים שחטאתי ושעויתי ושפשעתי לפניך ומקבל עלי שלא לעשות עוד, יהיו לרצון וכו'.

ואח"כ יאמר למנצח מזמור לדוד בבוא אליו נתן הנביא כו', "אנא יהוה מה נדבר ומה נצטדק", עד אנה יחסרון מאורי אור דנוקבא קדישא רחל אמנו סוד רבוע מ"ה יוד, יוד הא, יוד הא ואו, יוד הא ואו הא, כמספר עד אנה ול"ז דמילוי ס"ג העולה בכיה, "עד מתי לא תרחם את ירושלים", היא לאה אמנו להאיר אליה מסוד רבוע ע"ב יוד, יוד הי, יוד הי ויו, יוד הי ויו הי, העולה דפ"ק שנהפך עתה למספד במקום שיהיה לה שמחה, ולהאיר לה מש"ע נהורין מספר אלף למד אלף למד שם רמז והן מספר שלם מירושלם ושם אל פשוט ומלא כמספר יר"ו מירושלם, ועתה יהוה אלהינו גואלנו גואל אבותינו מלך יושב על כסא רחמים תקום ותרחם ציון היא רחל אמנו בכח רבוע מילוי קס"א שביסוד אימא קדישא לף לף י לף י וד לף י וד י העולה ת"ק דתקום ומילוי דע"ב סוד וד"י וי"י סוד יסוד דאבא העולה מ"ו דתקום, ובסגולת שלש רי"ו החתומים במלת תרחם סוד מ"ן שביסוד רחל אמנו תקום ותרחם ציון ותבנה חומות ירושלים ואני אהיה לה חומ"ת אש סביב ולכבוד יהיה בתוכה מעין חתו"ם באר מים חיים ליסו"ד ארץ ולאמר לציון עמי אתה ותבנה ותכונן לאה אמנו, שבחי ירושלם את ה' הללי אלהיך ציון, ויהי נועם וכו'.

"**עד** אנא בכיה בציון" סוד רחל, וירושלים לאה ותכוין למתק שתיהן, והנה רחל עומדת מהחזה ולמטה והאורות הניתנים לה הם מן האחוריים דז"א סוד רבוע מ"ה כמספר עד אנה, וגם מגיעים אליה מאורי אור מיסוד אימא סוד הב"ל היוצא גימטריא ל"ז כמספר בכיה ועתה הם חסרים ממנה אורות אלו, ואנו מתפללים עד אנה תמשיך בכיה והוא על חסרון אורות אלו, "ומספד בירושלים" סוד לאה והוא כי האורות הנמשכים ללאה הוא סוד אחורים דיסוד אבא סוד אחוריים דע"ב העולים דפ"ק ועכשיו נהפכו למספד, ונקראת ירושלם לפי שהיא עומדת אחורי הפנים דז"א ונמשכת הארה לה מבחינת הפנים והוא סוד אלף למד אלף למד העולים ש"ע נהורין כמספר שלם וגם אותיות יר"ו הם

גימטריא אל אלף למד, "אתה תקו"ם" ת"ק מ"ו, "תרחם" גימטריא יר"ו רי"ו ור"י שהם בציור הויה ציון ותבנה חומות ירושלם.
אחר כך בשאר חצות יעסוק בתורה עד אור הבקר לתת נחת רוח אל השכינה לעלות במעלות בתפלת
שחרית ואז נקרא שושבינא דמטרוניתא, ואם אינו יכול לפחות יעמוד בחצי שעה קודם עלות השחר לעסוק בתורה לחבר לילה ויום ומעלתו רבה כמ"ש בזוהר אחרי מות ובזוהר פרשת ויקרא יעי"ש וכן הזהיר מרן הקדוש.

סדר תקון הלילה

{תקון נוסף אליו ציין שם המקובל ר' אברהם טובייגא כי מצאו בכתב היד מצורף לתקון חצות, הוא סדר לימוד לאשמורת הבוקר שגם אותו ייסד החמ"י לאומרו בכל יום ויום ואף ציין לסדר לימוד זה בג' מקומות בפרקי האשמורת שבספרו, כשהוא מכנהו סדר "תקון הלילה" אשר סדרנו לכבוד עליית השכינה שעולה לפנות בוקר, (עי' פ"י משבת אות ה', ופ"ג מר"ח אות ד', ופ"ה מפורים אות ג'), וסדר זה הוא סדר מקוצר מהסדר שתיקן החמ"י ללילל ערב ר"ח המכונה "הדר המלכות" כמו שיראה המעיין בסדר המזמורים שסידר כאן המחבר כי רובן ככולן מלוקטים מס"ה המזמורים שייסד לומר בערב ר"ח, ולא יפלא כי המעיין בסדר הח' מזמורים שייסד המחבר לאומרן בסדר קבלת שבת יבחין כי את רובם ככולם רשם המחבר אף בסדר המזמורים שייסד לומר בערב ראש חדש בסדר "הדר המלכות" כי שלשתם ענין אחד כמש"כ בהן המחבר שהם מיוסדים לכבוד השכינה המתעלה בעתים הללו, ועי' מש"כ בזה באריכות בפ"ז במבוא הספר.
ולמען לא יחסר כל בו, ראינו לנכון להדפיס כאן את סדר התקון במלואו כפי שנמצא בסדר הלימוד ששלח המחבר לערי אשכנז בשנת שע"ה והדפיסו בסו"ס תקוני ק"ש ואשמורת, לרבות התוספות שהוסיף לסדר זה לעת זקנותו ונדפסו בקונטרסים ששלח המחבר סביבות שנת תכ"ו לכל תפוצות תבל, ונדפסו באמסטרדם תחת השם "תקון הלילה" ואילו במנטובה נדפסו תחת השם "תקון המדות", ואולם מאחר וישנם שינויים קלים בין סדר התקון שהגיע לידי ר' אברהם טובייגא בכתיבת יד לבין הסדר הנדפס ששלח המחבר לתפוצות, על כן הדפסנו את הסדר כפי שנמצא בקונטרסים הנדפסים מאחר וקרוב מאוד שחילופי הטעויות הקלים שנפלו בסדר המזמורים שביניהם, הם בהעתקת כתב היד שהגיע לידי ר' אברהם טובייגא ולא בג' מהדורות הדפוס שלפנינו.
ואכן סדר זה שייסד המחבר וכינהו "תקון הלילה" שסידרנו לכבוד "הדר המלכות", ציין עליו החמ"י בג' המקומות הנז' כי הוא מיוסד לכבוד השכינה שעולה באשמורת

הבוקר להתרפק על דודה, ואמנם מאחר ובאחת ממהדורות הסדר הנזכר ששלח המחבר באחרית ימיו כינהו "תקון המדות" ושם נימק באריכות כי הוא מיוסד לאשמורת הבוקר קודם קדרותא דצפרא לייחד מידת לילה ביום שעל כן צירף לסדר זה את פרשת עקידה ופרשת הדברות ופרשת המן שעליהם כתב השו"ע לאומרן קודם שחרית, על כן מן הראוי היה להדפיס כאן את הקדמת הסדר הנזכר שנדפסה במנטובה בשנת תכ"ו, שכפי הנראה נכתבה ע"י הרב חמ"י בתוספת דברי המלבה"ד שם}.

הקדמת המחבר לסדר "תקון הלילה" המכונה "תקון המדות"

ברכות פרק קמא, תניא ג' משמרות הוי הלילה, משמרה ראשונה חמור נוער, שניה כלבים צועקים, שלישית תינוק יונק משדי אמו ואשה מספרת עם בעלה וכו', ואמרו בזוהר בראשית דף רמ"ב ע"ב על פסוק ישששכר חמור גרם, כמה חביבין אינון מילין דאורייתא, כמה חביבין אינון דמשתדלי באורייתא קמי קוב"ה דכל מאן דאשתדל באורייתא וכו' כפית לכל פגעי דעלמא ואחית לון לעומקא דתהומא רבא, תא חזי בשעתא דעאל ליליא פתחין סתימין וכלבי וחמרי שריין ושטאן בעלמא ואתיהיבת רשו לחבלא וכל בני עלמא ניימי בערסייהו וכו', כד אתער רוח צפון ואתפליג ליליא אתערותא קדישא אתער וכו', כיון דאיהו פתח באורייתא כל אינון זינין בישין אעיל לון בנוקבא דתהומא רבא וכו'.

הרי סגולת מי שקם בחצות לילה לעסוק בתורה לכפות החצונים, כי מידת לילה היא המשפעת הדינין ועל ידי עסק התורה נהפכת מחושך לאור, ויהיה לו סיוע גדול לתשובה ויועיל גם כן לטהרת המחשבות כדאיתא בספר ראשית חכמה שער הקדושה כל עוד שיעבוד מאהבה רבה ולא על מנת לקבל פרס, וגורם לייחד מלכא במטרוניתא וזה נקרא עבד ה' באמת וצדיק, ואשריו ואשרי חלקו שעל ידו נהפך מידת הדין למידת הרחמים.

ואמרו בזוהר עמלא דאורייתא דאיהו עמל בגינהון דבני נשא או בגין יקרא דיליה האי תחת השמש כתיב דהא לא סלקא לעילא, וכן אמר דוד המלך עליו השלום דע את אלהי אביך ועבדהו שלא יעבוד אותו כמצות אנשים מלומדה רק שידע ויתבונן למי הוא עובד, ולו יאתה המלוכה והעבודה להיות רב ושליש אדון ופטרון, ובתורתו יהגה יומם ולילה כי לכך נוצר, והחמורים והכלבים עזי נפש אתכפיין וחוט של חסד נמשך ותינוק יונק משדי אמו וממשיך השפע מבריכה העליונה, ואשה מספרת עם בעלה כי בעוונותינו שרבו כנסת ישראל נדחית מהיכל המלך ועכשיו על ידי עסק התורה עושה שלום ביניהם וחוזרת להיכלה ומספרת עם בעלה בסוד נשיקין פה אל פה.

ברם זכור לטוב ואפריין נמטייה למי ששלח אל כל נפוצות ישראל סדר ותקון חצות לילה וחצות יום קטון הכמות ורב האיכות, כקטן כגדול הכל הולכים בדרך שיח"ו לא ייעפו ולא ייגעו לתקן ולייחד מידת לילה ביום ומידת יום בלילה למתק הדינין השולטים, באומרו בלילה קודם קדרותא דצפרא וביום קודם שינטו צללי ערב ויפנה לערוב, ומי שהולך באישון לילה ואפלה כמה וכמה שכר יתן למי שיחזיק לו אבוקה להאיר אל עבר פניו לבל יכשל חס ושלום, כל שכן וקל וחומר בנו של קל וחומר מי שהולך בחושך ומסך מבדיל בינו ובין האור העליון, וכמה ככרין דנרד למרי דכי אשר האיר והעיר את רוחו בתורה אור להשפיע זיהרא עילאה, בהתעוררות תחתון יתעורר העליון באור ישר ואור חוזר להיותם מכוונים זה כנגד זה ורחמנא ליבא בעי, (שכן ר"ת הג' מילות אינון מספר ד' מלואי השם הקדוש, והסופי תיבות עולים י"ב לקבל כמה דרגין וכוחות הנפש ושעות היום והלילה, והם ג' מילות רמז לג' מדרגות נר"ן), אמנם צריך לטהר המחשבה הפוסלת העבודה האלקית, וקודם שיתחיל יכוין לבו ביראה ובאהבה ליחדא שמא דקוב"ה ושכינתיה בפה ולב שוים והבא לטהר מסייעין אותו, ומי שאנסתו שינה ולא יוכל לקום בחצות לילה, לפחות יאמר התקון קודם שיעלה עמוד השחר כל מה שיוכל כדי שישבע מרצון עליון ולייחד המדות.

סדר "תקון הלילה" לאומרו אחר חצות לילה קודם קדרותא דצפרא

קודם אמירת הסדר צריך לומר בפה ובכוונה גדולה, ליחדא שמא דקודשא בריך הוא ושכינתיה לחברא י"ה בו"ה ביחודא שלים בשם כל ישראל.

תהלים סימן מ"ב, מ"ג, כ"ד, י"ט, כ', כ"א, כ"ו, כ"ז, כ"ח, ל"ד, ל"ז, מ', ס"ג, קי"א, קי"ב, נ"א, ע"ב, ואח"כ יאמר פסוקי העקדה שבסוף פרשת וירא מויהי אחר הדברים האלה עד סוף הפרשה, ופסוקי המן שבפרשת בשלח מויאמר ה' אל משה הנני ממטיר כו' עד עשירית האיפה הוא, ועשרת הדברות שבפרשת יתרו מוידבר אלהים כו' עד וכל אשר לרעך, ופסוקי היראה שבפרשת עקב מועתה ישראל עד אשר ראו עיניך, ופסוקי התשובה שבפרשת נצבים מוהיה כי יבאו עליך עד בכל לבבך ובכל נפשך, ופסוקים שבסוף מיכה מפסוק מי קל כמוך עד סופו, (ויש אומרים כאן מזמור ב' למה רגשו), ואח"כ בתהילים מזמור סימן קי"ח פ"א הודו לה' כי טוב עד פסוק כ"ה אנא ה' הצליחה נא, ושירת הבאר שבפרשת חקת מפסוק אז ישיר ישראל עד ונשקפה על פני הישימון, ובישעיה סי' נ"א פ"ט עורי עורי וכו' עד פסוק י"א נסו יגון ואנחה, ובשיר השירים סי' ח' פסוק ח' אחות לנו קטנה עד סופו, ובפסוקי אשת חיל שבסוף משלי סי' ל"א פסוק כ"ח קמו בניה כו' עד סופו, ובתהלים סי' קכ"ו, ע"כ.

סדר תקון היום

{תקון נוסף אותו שלח הרב חמדת ימים מצורף ל"תקון המדות" המכונה "תקון הלילה" הוא סדר לימוד שאומרין ביום, ואשר עליו ציין המחבר בהקדמת התקון כי אומרין אותו קודם שינטו צללי ערב ויפנה היום לערוב, ואף תקון זה ייסדו המחבר לאומרו דווקא בסוף היום כדי לייחד מידת יום בלילה, ועל כן כינה המחבר את שני הסדרים הללו בשם "תקון המדות"}.

סדר "תקון היום" לאומרו אחר חצות יום קודם שיפנה היום לערוב

קודם אמירת הסדר צריך לומר בפה ובכוונה גדולה, ליחדא שמא דקודשא בריך הוא ושכינתיה לחברא י"ה בו"ה ביחודא שלים בשם כל ישראל.

ביום ראשון אומר פסוקי בראשית עד יום אחד, וכן על זה הסדר יאמר בכל יום ויום מימי השבוע פסוקי הבריאה של אותו היום וביום השבת יאמר פסוקי ויכולו, ואח"כ יאמר בכל יום פסוקי עשרת הדברות שבפרשת ואתחנן מאנכי ה"א עד וכל אשר לרעך, ופסוקי התוכחה שבשירת האזינו עד וכפר אדמתו עמו (בימים שאין בהם תחינה אין אומרים פרשת האזינו), ופסוקי הקרבנות שמפרשת ויקרא עד להקריב את קרבניהם שבפרשת צו, ואח"כ יקרא בפסוקי הנחמות שבנביאים ומתחיל בישעיה סימן ב' פ"א הדבר אשר חזה עד פסוק ה' לכו ונלכה באור ה', ושם סימן י"א וסימן י"ב, ובירמיה סימן ל' פי"ח כה אמר ה' הנני שב כו' עד סו"ס ל"א ולא יהרס עוד לעולם, ושם סימן ל"ג פ"י כה אמר ה' עוד ישמע כו' עד סוף הסימן את שבותם ורחמתים, ואח"כ פסוקי אשת חיל שבסוף משלי, ואח"כ אומרין בכל יום מימות השבוע פרק אחד ממסכת אבות, וביום השבת אומרין פרק יציאות השבת, (ואמנם בסדר זה ששלח המחבר לאמסטרדם בשנת תכ"ו תחת השם "תקון היום", החליף המחבר את פ"א ממשניות שבת בפרק אחד ממסכת ד"א זוטא כמו שיראה המעיין שם בדף ע"ג ע"א שם כתב בזה"ל, כתב בעל ספר העיבור שנוהגין בארץ ישראל כשיש שבת שביעי בין פסח לעצרת לומר פרק אחד ממסכת דרך ארץ זוטא ועל כן הביאותיו כאן לאומרו ביום שבת קדש עכ"ל).

תם ונשלם ספר חמדת ימים חלק שלישי
חן וכבוד יתן ה' לא ימנע טוב להולכים בתמים